

ENCHIRIDION,
SIVE
MANVALE
CONFESSARIORVM,
ET PAENITENTIVM,

Complectens resolutionem omnium pene dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras, & irregularitates.

AVCTORE MARTINO AB AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

Nunc quartò ab eodem Auctore recognitum, & innumeris pene locis emendatum, & multis locupletatum, & auctum.

VONIAM totus hic liber de peccatoris anima per pœnitentiam a peccato libe randa tractat, præludemus pauca, quæ considerata & perpensa facile possunt nos peccãtes vrgere ad agnoscendã ali quorum nostrorum erga Deum optimũ Maximum ingratitudinem, imprudentiam, &impu dentiã, qua maiora minoribus, immo & mala bonis, & pessima optimis præponimus. Ea uero duximus contrahenda in decẽ Prȩludia, nihil plane, quod non sit vtile, &

neceſſarium fere omnibus, etiam utrumque ius callentibus, continentia.

Primum, ob oculos proponet nobis peccantibus animæ noſtræ dignitatem.

Secundum, eius vires, & potentias ſenſitiuas.

Tertium, eius vires, & potentias intellectiuas.

Quartum finem vltimum, & beatitudinem, in quam creati, & redempti ſumus, & miſeriam æternam, quam cauere debemus.

Quintum, animæ paſſiones, & habitus, quibus in materia, vel demerita mouemur.

Sextum, animæ actus humanos, quibus in æternam beatitudinem, vel miſeriam itur.

Septimum, quæ ſint merita, & demerita.

Octauum, membra demeriti in peccatum originale, & actuale.

Nonum, peccati actualis varia genera, & quid ſit peccatum mortale: & quid veniale: & quibus notis peccatum mortale a veniali diſcernatur.

Decimum pœnitentiæ ſacramentum, & eius partes.

De eſſentia animæ rationalis. Prælud. I.

SVMMARIVM.

1 ANIMA *quid ſit, definitur.*

2 *Definitio genere & differentia conſtare debet.*

3 *Animam qui dixere corpoream, aut mortalem, hæretici.*

4 *Animam unam tantum eſse in homine contra gloſſam.*

5 *Animam rationalem ueram formam ſubſtantialem corporis eſſe.*

6 *Anima rationalis quem in finem creata.*

7 *Gratia & operibus; & non ſola fide hominem ſaluari.*

7 *Iuſtus fit nullus, niſi per merita Chriſti, nec per illa, lege priuata, niſi ſic & ſic communicata.*

8 Gra-

DE præfata essentia animæ rationalis dicimus sequentia. Primo, quod multi, qui corpori magis, quam animæ indulgemus, parum auscultamus illud psal. 65. *Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ,* quandoquidem nimium occupati in curando corpore parum de beneficiis illi a Deo collatis curamus. Ob quod ait Beatus Bernar. in princip. Meditationũ: *Multi multa sciunt, & seipsos nesciunt; alios inspiciunt, & seipsos deserunt; Deum quærunt per ista exteriora, deserentes sua interiora, quibus interior est Deus.* Et illud: *O anima Dei insignita imagine, decorata similitudine, desponsat a fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis capax, quid tibi cum carne, unde tanta mala pateris?*

1 Secundò, quod animæ nostræ rationalis perfecta cognitio nulli unquam sine sacrarum litterarum, aut fidei orthodoxæ cognitione plene patuit. Quapropter, omissa definitione animæ, quam tradit Aristot. lib. 3. de anima. text. 4 & 5. quamque explicat Angelicus, & omniscius ille Thom. 1. par. quæst. 76. artic. 4. s. *Anima rationalis est actus corporis physici, organici, potentia uitam habentis*, definiamus eam nostro proposito sic aptius. *Anima rationalis est substantia, per se subsistens, incorporea, immortalis, creata a Deo ex nihilo, ubi, & quando infunditur corpori, ut sit forma substantialis eius, per se, ad beatitudinem per gratiam, & bona opera consequendam apta.*

2 Dixi: substantia, ne definitio careat genere, quo & differentia debet constare omnis optima definitio. quod docuit per theoriam Arist. lib. 6. Topicor. c. 1. & 2. & per praxim. & usum iurisconsultus Vlpianus in l. 1. ff. de dolo malo. & l. 1. ff. de testam. ubi Bart. & alii hoc explicant & constat, uerbum, Substantia, esse genus ad animam humanam, omnis etenim anima humana est substantia, ut probat diuinus Tho. 2. lib.

ſententiar. diſt.3.q. 1.art.6. non tamen e contrario omnis ſubſtantia eſt anima humana.

Dixi: Per ſe ſubſiſtens, ut differat ab anima vegetatiua plantarum, & a ſenſitiua ceterorum animalium, quæ non poſſunt per ſe ſubſiſtere, ut probat idem ſanctus Thom.1. par.75.art. 3. & 6. & queſtione 76.artic.3.

Dixi: Incorporea, ad differentiam ſubſtantię corporeę, & ad damnationem Diogenis, & aliorũ ethnicorum philoſophorũ, qui dixerunt, animam eſſe uentũ, uel aerẽ, ut refert beatus Iſidorus lib.11.originum, ſiue etymologiarum c.1.de homine, & partibus eius: & ſanctus Antoninus par.1.tit.1.cap.4.in princ.quos appellat hereticos Tertullianiſtas Iſidorius ubi ſupra lib.8.c.5.relatus in c.pen. 24.q.3.

Dixi: Immortalis, tum ad retundendam hęreſim, quę, ut ait Iſidorus in eo.c.5.Arabicorũ eſt, dicentium, animam ſimul cũ corpore interire: quod hęreticum eſſe declarauit conc.Lateranen.ſeſſ.8.c.1.in prin.& antea probauit ſanctus Tom.1.par.61.art.2. ad 3.& 22. q.164.

4 Art.1.ad 1.tum ad differentiam aliarum aĩarum, quæ cũ ſuis corporibus moriuntur, ut ait ibidem ſanctus Thom. & gl.clement.1.§.porro uerb.intellectiuæ.de ſum.Trin. & fi. cath. quæ tamen innuit unum falſum, (quod etiam male affirmat Io. Brunus de ſponſalib. concluſ.14. nu.4.) quatenus loquitur de anima vegetatiua, qua uiuimus; & ſenſitiua, qua ſentimus: ſignificat etenim in nobis eſſe tres animas, uidelicet vegetatiuam, ſenſitiuam, & rationalẽ, & morientibus nobis mori duas. quod utiq; falſum eſt: quoniam nulla eſt in homine alia anima præter rationalem, ut habetur in libro de eccleſ. dogmat.c.15. in princ. to.3. inter opera Auguſt. & late probat ſanctus Thom.in 1.par.q.76.art.3.& lib.2 cont.Gent.c.58.& de anima art.11.& quolibet.1.q.4.art.1. Et ita ipſamet eſt uegetatrix, ſiue vegetatiua; & ſentiens, ſiue ſenſitiua; & intelligens, ſiue intellectiua.

Dixi: creata à Deo, ad damnandam hæreſim Tertulliani, aſſerentis animas ab Angelis creari, ut tradit B. Auguſtin. in lib. de hæreſib. ad Quoduultdeum. c.86. contra Symbolum Athanaſij, & c. firmiter, de ſumm.Trinit.& fid. cath. quibus docemur, Deum eſſe creatorem omnium, uiſibilium, & inuiſibilium.

Dixi: Ex nihilo, ad fugiendũ hæreſim Gnoſticorũ, qui, ut ait Iſidorus in d.c.5. & refert Augu.ubi ſupra c.6.ob altitudinem ſcientiæ, quã ſibi arrogabant, ſe ita appellare uoluerunt: & dixerunt ex natura Dei creatas animas, & non ex nihilo. quæ hæreſis fuit etiam Manichæorum, damnata per primum concilium Braccharen. cap.5. in hæc verba, *Si quis animas humanas, uel Angelos ex Dei credit ſubſtantia extitiſſe, ſicut Manichæus, & Priſcillianus dixerunt; anathema ſit.*

Dixi: vbi, & quando infunditur corpori, ad fugiendum errorem Ori genia-

genianorum, asserentium animas hominum iam inde à principio mundi fuisse simul cum angelis creatas in cælo, & inde postea mitti in corpora, vt ait Isidorus vbi supra, & refert sanctus Tho in 1.par. quæst.118. ar.4. Contra item illos, qui asserunt, prius creari animas, quam in corpora mittantur. quod videtur sensisse glo. cap. siquis obiecerit. 1. q.3 dum ait, animam prius viuere, quam sit in corpore. quod tamen hæreticum esse dicit glo Ioan. in cap. quod vero non formatum. 32. quæst. 2. in hæc verba memoratu dignissima, quæ decerpere potuit ex Magistro sententiar. lib. 2. dist. 17. *Fides nostra est, quod quotidie Deus nouas creat animas, & infundit nouis corporibus, & infundendo creat, & creando infundit.* Cui consonat sanctus Thom. communiter receptus in dicto lib. 2. sententiar. distinct. 3. quæst. 1. art. 4. ad 1. & dist. 17. quæst. 2. artic. 2. & 1. par. quæst. 90. artic. 4. Ita quod anima non creatur in cælo, sed intra corpus: & non antequam infundatur, sed cum infunditur, vt infra eodem numero 11. dicetur.

5 Dixi: Vt sit forma substantialis eius per se. Primum ad declinandam hæresim eorum, qui dixerunt animam non esse formam substantialem corporis. Deinde contra eos, qui dixerunt, non esse talem formam, saltẽ inquantum est rationalis. quos damnauit consilium Viennense in cle. 1. §. porro. de sum. Trinit. & fide cathol. in hæc verba: *Porro doctrinam omnem, seu positionem, temere asserentem, aut vertentem in dubium quod substãtia animæ rationalis, seu intellectiuæ uere, ac per se humani corporis non sit forma, uelut erroneam, ac ueritati catholicæ inimicam fidei, prædicto sacro approbante concilio reprobamus.* & tradit sanctus Thom. Opusc. 24.

6 Dixi: Ad obtinendam beatitudinem, quo monstraremus finem illum vltimum & felicissimum, ad quem habendum creatæ sunt animæ nostræ, ac subinde nos ipsi, iuxta illud B. Augustini in Enchirid. cap. 9. citatum à Magistro in 2. lib. sententiar. dist. 1. *Fecit Deus rationalem creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur.*

7 Dixi: Per gratiam, ad excludendum errorem Pelagianorum, tradentium (vt refert B. Augustinus in præcitato lib. de hæresibus ad Quodnultdeum, cap. 88.) posse nos per solam potentiam naturalem cum concursu generali Dei, sine vlla opẽ speciali gratiæ, iustificari, & glorificari (quos appellat hæreticos Isidorus in capit. penult. 25. q. 3.) qui damnati fuerunt olim in concilio Mileuitano, cap. 5. & conc. Africano, cap 80. relatis in tribus capitibus vltimis de consec. dist. 4. & nouissime in Concilio Trid. sess. 6. c. 1. & can. 1. 2. & 3. vt dicemus infra in prælud. 3. num. 11.

8 Dixi: Et per bona opera, ad significandum, quod licet primam gratiam, qua per baptismum, vel pœnitẽtiam iustificamur, nemo suis operibus de condigno mereri possit, vt definit præfatum concilium Trid. vbi supra cap. 5. can. 1. & 3. & docet sanctus Thom. 1. 2. quæst. 112. artic. 1. &

114.art.2.nullus tamen adultus iudicio rationis fungens lege communi iustificatur, nisi præuio aliquo actu mortaliter bono, libero arbitrio suo producto, etiamsi fide perpolleat, iuxta illud August. in cap.omnis. de consecrat. dist.4.*Omnis, qui iam suæ uitæ arbiter constitutus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi eum pœniteat ueteris uitæ, nouam non poterit inchoare. ab hac pœnitētia, cum baptizantur soli paruuli immunes sunt: nondum enim uti possunt libero arbitrio*. quod ipsum ait in cap. firmissime.15.q.1.& iuxta ea, quæ tradit sanctus Thom. 1.2.quæst.113. per totam. Adultus, inquam, iudicio rationis fungens: quia infantes, pueri, & adulti, carentes iam a natiuitate ratione, ob merita Iesu Christi domini nostri per baptismum communicata eam nunc sub lege gratiæ consequuntur, cap.maiores. de baptis.& olim sub lege naturali & scripta ob eadem merita applicata per circumcisionem, & alia sacrificia & oblationes, in id instituta, consequebantur: non tamen ex opere operato, sicuti nunc per sacramenta cap.quod autem.& c.ex quo.de consecr.d.4.

9 Domini aūt nostri Iesu Christi anima illa gloriosissima, & semper benedicta lege priuata, sine vllo eius actu & merito præcedente, in primo suæ conceptionis instanti, non solum fuit iustificata, sed ēt beatificata, quoad beatitudinem animæ propriam, vt ante & post alios declarat sanctus Th.3.part.q.19.ar.3.& 3.lib.sen.di.18.ar.2.4.& seq.& opusc.3.c.238. Eadem item lege priuata beata & immaculata Virgo Maria, Dei mater in primo suæ conceptionis instanti, Beatus itē Ioannes Baptista, & Ieremias antequā nascerentur, sine ullo sacramento & sacrificio fuerunt iustificati iuxta ea, quæ leguntur, & notantur, Luc.1.& Ier. 1.& tradit S. Th.in d.3.p.q.17.ar.2.& 6.& q.27.per tot.& 3.li.sent.dis.3.q.j.ar.j.& 2.

10 Tertiò dicimus, quod ex hac definitione sic explicata infertur primo errare illos, qui imaginantur animas humanas esse diuisibiles, quales sunt animæ aliorum animantium, habereque capitula, seu parua capita, bracchiola, manusculas, & alia membra, quæ respondent corporis partibus, quas animant & informant. Quoniam anima rationalis est res incorporea, & indiuisibilis, neq; habet ulla talia membra: immo tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte quoad ipsam animæ substantiam, & essentiam. quod docet sanctus Tho. ab omnibus receptus in 1. par.q.8.art.2.ad 3 & in 3. par.q.46.art.7.& in 1.lib. sent.dist.8.q.5.art. 3.post beatum Augustinum. lib.6. de Trinit. cap.6. quemadmodum

11 Deus optimus maximus est totus in toto mundo, & totus in qualibet eius parte: quia est ubique secundum magistrum & alios in dicto 1.li. sententiar. dist.37.& sanctum Th.in præcitata. 1 par.q.8.ar.2.& 3.lib. contra gent. cap.68.& sicut sanctissimum Christi corpus in almo & admirabili Eucharistiæ sacramento totum atq; integrum est sub tota panis & uini specie, & totū sub altera tantū ac qualibet eius parte, c.singuli. & cap.ubi pars, de consecrat.dist.2.& definiuit nuperrime sacrosanctum.

Conc. Trid. sess. 13. cap. 3. declarando in can. 3. hæreticum eum, qui negat totum Christi corpus contineri sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta.

12 Secundò infertur, animam non esse hominem. tum quia anima, vt diximus supra nu. 2. & 3. est substantia incorporea, & immortalis, cap. firmiter. de sum. Trinit. & fide catho. & tradit sanctus Thom. opusc. 23. tum quia homo duabus partibus constat; anima nempe rationali & corpore. Id quod tradit grauissimus auctor Innoc. tertius in cap. in quadam. §. sed aduersus. de celebrat. missar. in hæc uerba. *Ad esse hominis duo principaliter exiguntur, uidelicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione uerus homo subsistit.* quod ipsum antea docuit sanctissimus ille pater noster Augustinus in lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 3. per totum, & in cap. Moyses. 32. quæst. 2. & latius expressit diuus Thom. 1. par. q. 75. art. 4. & q. 79. art. 1. post Arist. 2. lib. de anima tex. 3.

Tertiò infertur, cauendum esse, ne quis ex illis uerbis eiusdem Augustini in præcitato cap. Moyses. *Oportet primum domum compaginari, & sic habitatorem induci,* colligat id, quod utinã nemo collegerit; nempe perinde animam rationalem esse in corpore, ac motor nauis est in naui, & habitator domus in domo, quod non sit uera, & essentialis forma humani corporis. quoniam hoc est hæreticum, & damnatum per clem. 1. §. porro. de sum. Trinit. & fid. cath. ut prædiximus supra. num. 5.

13 Quartò infertur, quod Paulus cũ in epist. 2. ad Cor. c. 4. appellat hoĩem interiorẽ partẽ intellectiuam, & hoĩem exteriorẽ partẽ sensitiuã, noluit dicere, quod aliqua illarum pars separata sit homo, ut quidam hæreticus Tertullianus noĩe inde collegit, auctore sancto Th. ibid. lect. 5. sed qđ secũdũ rei ueritatẽ pars intellectiua est principalior pars hoĩs; & secũdum aliquorũ falsã æstimationẽ pars sensitiua est pars principalior eius: & totum solet interdum nominari à parte principaliori, vt declarat idẽ S. Th. 1. par. q. 75. ar. 4. ad 1. & latius in d. lect. 5. super p̃fatũ c. 4. epi. 2. ad Cor.

14 Quintò infertur, glo. illam cap. 1. de sacra vnction. in princ. quæ inquit, cor esse animæ sedem, non esse ita intelligendam, quod anima soli cordi insideat, indeque reliquum corpus gubernet: sed quod licet per se totã immediate omnes eius partes animet & informet: in corde tamen operatur quamplurimam eorum, quæ ad vitam pertinent, quæ non operatur in aliis partibus, iuxta illud Parhenices Marianæ.

Cor prius ex illo, quoniam descendit in artus
Vitalis calor a pleno ceu flumina fonte:
Illic prima domus vitæ, postrema per illud
Discedens terris animus uestigia ponit.

Neque tamen ex hoc eleganti elogio colligas, prius tempore cor ipsum animari, quam cetera alia corporis membra; nec posterius tẽpore, quam illa destitui ab anima. Quoniam vno & eodem tempore creatur a

Deo ex nihilo intra corpusculum iam ad id organice fabricatum & paratum, & simul ei toti, & cuilibet parti coniungitur tanquam forma eius substantialis, & essentialis, ex qua & illo corpusculo constituitur verus homo, vt colligitur ex sancto Th. communiter recepto 1. par. q. 90. ar. 2. 3. & 4. & q. 118. ar. 2. & ex Magistro Scoto, & aliis in 2. lib. sent. dist. 17.

Sextò infertur ad eundem item modum intelligendum esse illud B. Augustini in præcitato cap. Moyses. 32. q. 2. *Anima, quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare.* Infertur itẽ, quod in illo dicto beati Hieronymi in c. nec tales. de cõsecrat. dist. 5. *Nec potest uiuere anima, nisi crescendi capax sit*, per verbum, anima, intelligendum esse hominem animatum, vt ibid. glo. intellexit per figuram Synecdochẽ, capiendo partem pro toto (quamuis recentior editio aptius pro anima habeat animal.) anima enim humana nec augeri, nec minui potest: sed semper manet eadẽ, & incorruptibilis, vt supra dictũ est, & probat S. Th. 1. par. q. 75. ar. 6. & Scotus, Bonauẽtura, & alij in 2. lib. sent. dist. 17.

Septimò infertur, illud Vergilii: *Igneus ollis est vigor, & cælestis origo.* quod glo. in §. fi. institut. de iur nat. gen. & ciu. intelligit de hominibus, esse quidem verum in eo sensu, quod origo hominum quoad animam est immediate à Deo per creationem ex nihilo intra corpusculum, quod embrio dicitur: non autem in illo, quod de aliqua parte cælesti sit illa facta. hoc enim est, vt diximus erroneum.

15 Octauò infertur, longe magis e re nostra esse per se, & simpliciter scire prædicta, eademque ruminare, quam alias scientias (etiam iuris) cognitioni fidei catholicæ minime necessarias. tum per illud dictum Bernardi relatum supra initio huius præludii: tum quia hæc pertinent ad cognitionem fidei orthodoxæ, cuius studium esse utilius & melius, quam aliarum scientiarum, (etiam iuris, etiam laicis) singulariter definiuit Innoc. receptus in c. firmiter. nu. 6. de sum. Trin. & fid. catho. tum quia oportet, omnes credere, saltem implicite, omnia, quæ sunt catholicæ fidei. hoc est credere in genere esse vera omnia, quæ credit sacrosancta catholica Romana ecclesia: & etiam explicite articulos fidei secundum S. Tho. 2. 2. q. 2. art. 5. & 6. saltem eos, quos illa sollemnizat, secundum eundem, quoad hoc ab omnibus receptum ibid. art. 7.

Nonò infertur, quæstionis esse quotidianæ, An, & quantum peccent circa prædicta errantes? immo An sint hæretici, adeo vt incurrant censuras contra eos latas?

Ad quam quidem quæstionem dicendum videtur primo, quod peccant, nisi simplicitas, vel ignorantia iusta eos excuset: & quod sunt hæretici, si pertinaciter id teneant. arg. clem. 1. de sum. Trinit. & fid. catho. §. porro. iuncta gloss. in uerb. pertinaciter. de hæret. & clem. 1. §. penultimo. iuncta gloss. eod. verb. de vsur. & tradit sanctus Tho. vbi supra.

Secundò, quod non sunt hæretici, si pertinaciter non errant, hoc est, si ha-

si habent præparationem animi actualem, vel virtualem resipiscendi, & credendi contrarium, cum primum nouerint, id teneri pro fide ab ecclesia Romana: quales arbitror innumeros, qui simpliciter, & bona fide sine pertinacia imaginantur animas humanas, exutas corpore paruulas quasi infantes; eo quod frequenter audiunt, vel legunt, animam sancti Pauli primi Eremitæ visam fuisse in huiusmodi figura a sancto Antonio per angelos in cælum deferri, vt in eius vita describit diuinus Hieronymus: & animam sanctæ Scholasticæ a beato Benedicto eius fratre, vt in 2 lib. Dialogorum cap. 33. scribit beatus Gregorius: & alias ab aliis. Sicut & imaginantur angelos infantulos: & (quod peius est) imaginantur etiam ipsum Deum patrem omnipotentem figuræ cuiusdam viri grauis & senescentis: & Spiritum sanctum columbam. eo quod passim vident angelos pictos puerili figura in tabulis repræsentationis Natiuitatis, & Adscentionis domini nostri Iesu Christi, & Assumptionis Deiparæ virginis, & alibi sæpe. & eo quod uident Deum patrem repræsentatum in figura grauis, seniorisque hominis: & Spiritum sanctum in specie columbæ. quas imaginationes falsas concipiunt, eo quod non satis docentur a parochis, & concionatoribus, animas, & angelos non esse corporeos: & longe minus infinite Deum ipsum optimũ maximum licet per species corporeas repręsententur. & quod huiusmodi repræsentatio ideo fit, quia spiritalia, & incorporea nequeunt oculis corporeis repræsentari talia, qualia vere sunt: & ita repræsentãtur in figuris, quæ significent nobis, non quidem ea esse talis figurę: sed aliquas eorum virtutes, & proprietates habere. Figura etenim infantilis animæ quæ in cælum defertur, significat eius innocentiam. & quod eiusmodi figura angeli ornantis Christi Natiuitatem, & Adscentionem, & eius Mariæ matris Assumptionem, significat simplicem, & promptam deuotionem ad eis ministrandum. Senilis vero ætas in Deo patre summam eius auctoritatem, & prouidentiam designat. Columbæ vero, quæ simplex & amans est figura summam simplicitatem, & amorem Spiritus sancti, qui est summus & simplex amor patris, & filij eis consubstantialis. Nam si satis hæc docentur, libenter deponerent huiusmodi falsas imaginationes; crederentque firmiter, quod nec anima, nec angelus, & longe minus Deus ipse pater, nec filius, qua parte est Deus, nec Spiritus sanctus vllatenus visu corporeo cerni possunt.

16 Tertiò, quod cum, vt plurimum, nulli orthodoxorum concipiant prædictas imagnationes cum credulitate pertinaci, quod Deus, angeli, & animæ habeant corpora, siue quod sint corporea, non solum non sunt censendi hæretici, immo nec regulariter peccare, saltem mortaliter, si simpliciter & bona fide id faciant: per id quod in simili singulariter dixit Innocen. in præcitato cap. firmiter. de summa Trinit. & fid. catho. num. 7. cui nemo hucusque quem viderim, contradixit, & adsistit

Pano-

Panorm. in ead. rubr. nu. 4. & seq. communiter receptus; uidelicet, non esse hæreticum, immo neque peccare eum, qui naturali ratione motus falso opinaretur, patrem in diuinis seniorem & antiquiorem esse filio: & filium Spiritu sancto, modo paratus sit corrigi ab ecclesia, iuxta Aug. in cap. dixit apostolus. 24. q. 3. quod ipsum tenet Castren. lib. 1. aduersus omnes hæreses. cap. 9. de omni alia hæresi, quam quis sine pertinacia credit, uel asserit, nesciens contrarium teneri a sancta catholica Romana ecclesia.

17 Quartò, quod hoc limitandum est. Primò, ne procedat quoad forum exterius, in quo præsumentur hæretici, licet uere tales non sint. & ideo, ut plurimum, aliqua pœna maiore pro qualitate personarum plectuntur qui probantur, uel confitentur asseruisse talia, arg. cap. accusatus, in princ. & §. 1. & 3. de hæretic. lib. 6. Secundò, ne procedat quoad forum consciẽtiæ quoad peccatum in ijs, qui tenẽtur scire, illa esse de fide, licet id sua culpa ignorent, uel non animaduertant, nec considerent. Tales enim etsi coram Deo, & in foro conscientiæ nõ sint censendi hæretici, ut præcitati asserunt, nec consequenter in illo foro incurrant cẽsuras, & alias pœnas contra hæreticos statutas: censendi sunt tamen grauiter peccare; cum ignorantia iuris, quod quis tenetur scire, non excuset, §. notandum. posito sub cap. si quem pœnituerit, 1. q. 4. cum glos. & omnibus aliis scribentibus, & cap. ignorantia, cum gl. & ei adnotatis de reg. iur. lib. 6. & tradit S. Th in 1. 2. q. 76. art. 2. & 4. & q. 90. art. 4. & 2. 2. q. 53. ar. 2. quod satis sentit Innoc. in d. c. firmiter, de sum. Trin. & fid. cath. num. 2. dum sentit differre clericos a laicis in materia credendi fidei articulos, & clarius Pan. ubi supra, quamuis nec ipsi, nec alii, quod sciam, hoc satis declarent. Sed probatur ratione illa irrefragabili, quod paria sunt scire, uel scire debere, l. quod te mihi dare oportet, ff. de reb. cred. cum multis ibi a recentioribus allatis. & constat grauissime peccare illos, qui scientes, contrarium esse de fide, affirmant talia. ergo etiam qui nesciunt, si scire deberent, grauiter peccant: licet illa qualis qualis ignorantia & incogitantia cum fide implicita, & proposito, saltem uirtuali, credendi quidquid nouerint, & aduerterint esse de fide, a pertinacia, censura, & aliis pœnis excuset. In quod faciunt cap. hæc est fides, 24. q. 1. & c. dixit apostolus, ead. caus. q. 3. & quæ latius tradit beatus Antoninus 2. parte, tit. 12. cap. 5. §. 1.

Quintò, quod nullus prædictorum errorum, nec alius, si tantùm mentalis fuerit, inducit excommunicationem, nec alias pœnas a iure statutas, licet uere sit hæresis, & peccatum mortale grauissimum, ut dicetur infra capit. 11. num. 17.

Circa

Prædicta ergo; alij peccant mortaliter, & sunt hæretici; alij peccant mor-

mortaliter, & non sunt hæretici; alij non peccant, vel solum venialiter.

Primi ordinis est primo; qui sciens, & aduertens contrarium teneri à sancta catholica Romana ecclesia, credit animam non esse substantiam quæ per se subsistere possit, differentem a corpore, quod informat. supra num. 2. 3. & 10.

Secundò, qui cum eadem scientia credit, eam esse corpoream, vel habere formam humanam in parua membra digestam. num. 3. & 10.

Tertiò, qui cum eadem scientia credit, eam simul cum corpore interire num. 3.

Quartò, qui cum eadem scientia credit animas creari ab angelis, vel esse de substantia, vel parte Dei. num. 4.

Quintò, qui cum eadem scientia credit, omnes animas creari antequam infudantur corpusculis. num. 4.

Sextò, qui cum eadem scientia credit, animam non esse formam substantialem humani corporis. num. 5.

Septimò, qui cum eadem scientia credit, posse nos saluari solis viribus naturalibus, & nostro libero arbitrio sine gratia speciali supernaturali. num. 7.

Secundi ordinis sunt, qui prædicta credunt ignorantes, vel non aduertentes, contrarium teneri a sancta ecclesia catholica Romana: quod si scirent, & aduerterent, non crederent illa: sed sunt personæ, quæ id scire, & aduertere debent. num. 16. & 17.

Tertij ordinis sunt, qui credunt prædicta nescientes, nec scire debentes contrarium teneri ab ecclesia. ibid.

De animæ potentijs, quatenus est vegetatrix, & sentiens. Prælud. II.

SVMMARIVM.

1 ANIMAE *potentia quid, & quot.*
2 *Potentiæ sentiendi exteriores quinque.*
3 *Interiores quattuor.*
4 *Anima rationalis habet uim appetitiuam animæ sensitiuæ.*
5 *Sensualitas appellatur uis appetens, sensibilis, irascibilis, & concupiscibilis.*
6 *Anima rationalis distinguitur a potentijs sensitiuis.*

1 DE potentijs animæ, quatenus est vegetatrix, & sentiens, dicimus pauca. Primò, quod potentia, seu virtus, siue vis animæ, de qua hic agimus, est proximum principium operationis eius, vt satis colligitur ex sancto Thom. 1. par. q. 67. art. 1. & 4. & q. 79. per totam.

Secundò dicimus, quod diuina bonitas eam ornauit omnibus potentijs, virtutibus, & viribus, quas habet anima vegetans, siue vegetatiua, qua plantæ viuunt. adeo quidem, quod merito anima rationalis posset appellari vegetatrix, siue vegetatiua, vt resolute ait Ioan. Maior in 2. lib. sent. dist. 16. q. 2. Siquidem cum in homine, vt dictum est supra, prælud. 1. num. 4 vna sola sit anima: & videamus eum nutriri, augeri, & perfici: & nutritum, auctum, & perfectum similem sibi generare, consequēs plane est, eius animam habere omnes vegetatiuæ animæ potentias, vires, & facultates, quæ sunt tres. Nutritiua, quæ conseruat corpus: Augmentatiua, quæ auget & perficit illud: & Generatiua, quæ sibi simile producit, iuxta illud Arist. 2. lib. de anima, tex. 13. *Opera animæ vegetatiuæ sunt tria, generare, alimento uti, & augmentum facere*, vt declarat sanctus Thom. 1. pár. q. 78. art. 1. & de anima art. 13.

2 Tertiò dicimus, quod eadem illa bonitas ornauit eam etiam potentijs, viribus, & facultatibus omnibus animæ sensitiuæ. adeo quidem vt merito anima rationalis appellari possit sentiens, siue sensitiua, vt recte dicit Ioan. Maior in d. 2 lib. sent. dist. 16. q. 2. Cum enim videamus, hominem mouere sese, efficitur eum habere potentiam motiuam animæ sensitiuæ. Cum item perspiciamus, eum sentire, & cognoscere, consequitur, eum habere potentiam animæ sensitiuæ cognoscitiuam. quæ diuiditur in interiorem, & exteriorem. Exteriorem exercet per potentias exteriores, quæ sunt quinque, Visus videlicet, Auditus, Odoratus, Gustus, & Tactus, quos recensuit etiam glo. l. quod meo. ff. de acq. possess. Interiorem autem cognitionem sensitiuam exercet per potentias sensitiuas interiores, quæ sunt quattuor. Prima est Sensus communis, cuius munus & of-
3 ficium est recipere interius cognitiones omnium, quæ prædicti quinq; sensus exterius cognoscunt, & de illis iudicare. Secunda est Imaginatiua, seu Cogitatiua, cuius muneris est seruare omnia, quæ recipit Sensus communis. Tertia Aestimatiua, ad quam spectat recipere intentiones quas animal naturaliter percipit, sed aliter quam per sensus exteriores: vt est illa, qua ouis æstimat lupum esse suum inimicum. Quarta est Memoratiua, cuius officium est conseruare tanquam in thesauro intentiones, quas æstimatiua recipit, secūdum sanctum Th. 1. par. q. 79. ar. 6. in corpore q. qui in q. 78. art. 4. ait Auicennam addidisse his quintam videlicet phantasiam: sed superuacanee, cum eius officium efficiat Imaginatiua.

4 Quartò dicimus, ꝙ hæc eadem aīa nostra habet potentiam appetendi, qua pollet aīa sensitiua, quia pōt appetere ac renuere quæ per sensus

præ-

prædictos cognosci. Quæ quidem potentia appetitiua sensualitas uocatur a sancto Thom. 1. par. q. 81. art. 1. & a Ioan. uigesimo secundo in procemio clementinar. & ab Innocentio tertio in c. 1. §. in uertice. de sacra unctione. quæ uox, quamuis non uideatur latina, ea tamen utitur etiam Magister in 2. lib. sentent. dist. 24. ubi eam definit.

5 Quinto dicimus, qđ hæc sen sualitas, siue potentia, siue uis appetitiua sensitiua diuiditur in conc upiscilem, & irascibilem. Concupiscibilis est illa, per quam anima humana, quatenus conuenit cum sensitiua, pôt appetere, siue uelle, uel renuere, siue nolle illa, q̃ apprehendit cõuenire, uel non conuen ire per perdictos sensus, ea rõne quod conueniant, uel non conueniant. Irascibilis uero est illa, per quam audet resistere illis, per q̃ impugnantur, uel per quæ impediuntur illa ea, quæ sibi conuenire uidentur. Itaq; potentia irascibilis propugnatrix est potentiæ cõcupiscibilis, ut dixit sanctus Tho. in d. q. 82. art. 2. qui in seq. art. probat, prędictas duas potentias subdi rõni, eiq; obedire: licet quoad aliquid ei repugnent, & submurmurent. Quoniam dictante ratione, non esse expetendum, uel cupiendum, aut renuendũ illud, aut illud, aut non esse resistendum illi, aut illi: aut oĩno obediunt, aut certe refrenantur. Quod experientia palam docet, quoties ira, timore, audacia, amore, uel odio perciti, aut oĩno, aut ex parte sedamur, considerando aliqua a nobis, uel ab aliis proposita rationi consentanea: sicuti 1. Reg. c. 25. Dauidis ardens ira extincta fuit per rati ones & pręces Abigail iustissimas. Amor item effrenatus, & furens Mariæ Magdalenę, repressus & extinctus fuit per prędicationem Domini nostri Iesu Christi, diuinę & humanę rationi consentaneam, Luc. c. 7.

6 Sexto, quod satis grauis questionis est: An quælibet prędictarum potentiarum uegetatiuę, ac sensitiuę sit re ipsa idem quod anima? In qua quidem quęstione illa uidetur uerior, facilior, & cõmodior sententia, quę habet, nullã harum potentiarum, quas habet anima rationalis humana, quatenus est uegetatiua, uel sensitiua, cognoscitiua, aut appetitiua, esse idem quod ipsamet anima; eo quod omnes prædictæ potentiæ constant & sunt compositæ ex aliqua parte corporis, & ipsamet anima: sicut totus homo constat ex anima, & toto corpore. Et ita sicut totus homo non est sola anima ipsius, ut prędictum est prælud. 1. nu. 11. ita partes illæ hominis, quę sunt potentię sensitiuę, & organa sensuum ipsius non sunt sola anima, ex qua & aliquibus partibus corporis constant. quia eadem ratio, quę est de toto ad totum, est de parte ad partem. l. quæ de tota, ff. de rei uend. & c. pastoralis, §. item cum totum, de offi. deleg. quod longe dilucidius, quam alii omnes tradit Ioan. Maior in 2. lib. senten. dist. 16. q. 2.

Circa

Potẽtias sensitiuas animę humanę nullus fere peccat, credendo illud

aut

aut illud, nisi qui scit, uel scire debet, unam tantum animã (rationalẽ scilicet) esse in hoĩe, iuxta dicta supra in prælud. 1. nu. 4. & nihilominus credit, animam rationalem non sentire, sed solum intelligere: quia consequenter uidetur confiteri, plures animas esse in homine, quod est erroneum. An autem id sentiens sit hereticus, uel peccet mortaliter facile colligitur ex prælud. 1. nu. 16. & 17.

De potentijs animæ, quatenus est rationalis, siue intellectiua. Prælud. III.

SVMMARIVM.

1 ANIMA rationalis quas potentias habeat,
2 & an sint ipsa.
2 Anima & memoria non differunt:
3 Sicut nec intellectus & ratio.
4 Anima, cur appellatur intellectus, memoria, intellectus agens, intellectus possibilis & ratio, tum superior, tum inferior.
5 Anima appetitur, & intellectus uarie appellatur.
6 Appetendi & noscendi uis intellectiua ut differunt.
7 Intellectus an potior uoluntate.
7 Voluntas & intellectus uario modo animam mouent.
8 Appetendi uis diuiditur ut sensualitas.
9 Anima sola rationalis habet liberum arbitrium.
10 Liberum arbitrium non esse homini hæresis.
11 Liberum arbitrium, ut sufficit ad cadendum, & non ad surgendum.
11 Gratiam gratum facientem primam nemo de condigno meretur.
12 Gratia Dei quæsita sine dono perseuerantiæ non perdurat.
13 Anima, plura noscitur rationali, quam sensitiua.
14 Anima, ut noscit se, & angelos, & utriusque actus.
15 Anima & angelus non cognoscunt per suas essentias, ut Deus per suam.
16 Homo imago Dei est quoad mentem, non quoad corpus.
17 Imago Dei ut est mulier sicut uir.
18 Homo imago Dei quoad naturam, potentias & actus.
19 Homo qua uia Deum unum & trinum melius cognoscit.
20 Generatio, & processio in diuinis spiritualissimæ.

1 DE potẽtiis animæ, quatenus est rationalis, siue intellectiua dicimus sequentia. Primo, quod Deus Opt. Max. donauit aĩam rõnalẽ humanã nõ solũ p̃fatis potentiis, q̃bus decorauit aĩam uegatiuam, & sensitiuam, sed etiam aliis duabus longè nobilioribus, uidelicet

delicet potentia intelligendi, quã scholæ intellectũ appellant, & potentia appetitiua, siue appetendi, quam eædem uoluntatem nominant.

2 Secũdo dicimus, qd sanctus Thom. cum suis asseclis 1. part. q. 77. art. 1. & lib. 1. sent. dis. 3 q. 4. art. 2. & de aĩa. art. 12. & alibi sæpe ait, illas non esse animam: sed ab ea, & inter se re ipsa differentes, ita ut anima sit substantia: intellectus uero & uoluntas duo accidentia diuersa inseparabiliter ab ea emanantia. Scotus autem contra tenet in 2. lib. sententiar dist. 16. cum suis sequacibus & omnibus Parisiensibus, exceptis Dominicanis, ut testatur ibidem Ioan. Maior. q. 1. qui eam per multas propositiones dilucidius, quam alii omnes ibi explicat: sicut e contrario Gabriel diffusius aliis obumbrasse uideri põt. Equidem Scoto magis accedo, tum ob eius rationes, tum quia cum parum, immo nihil referat quoad salutem aĩæ, de qua tractamus, utram harum teneamus, per

3 hanc uitamus multas difficultates, quæ multum laboris, & parum vtilitatis ingerunt. tum quia ipsemet sanctus Tho. in dicta 1. par. q. 79. art. 7. ait, memoriam non esse potentiam separatam ab intellectu: & ante in eadem q. art. 1. 3. & 4. affirmat, intellectum possibilem non separari ab intellectu agente, nec speculatiuum a practico ibidem artic. 11. nec rationem ab intellectu: nec rationem superiorẽ ab inferiori, art. 8. & 9. Ad quę omnia dicenda uir sanctissimus, itidemq; doctissimus eo mouetur, quod absq; necessitate non sunt res multiplicandæ iuxta illud Arist. 1. Physicor. c. 5. *Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora.* Id quod non latuit glossam in princ. & in fi. clem. 1. de sum. Trinit. & fid. catho. & æq; fere facile sustineri potest, quod hæ duę potentię, intellectus scilicet, & uoluntas sint una & eadem res inter se, & cũ anima ipsa, & quod memoria & intellectus sint una, & eadem potentia, tum deniq; quod clarissimus ille iuxta ac sanctissimus rerum utilium doctor Isidorus, quem nemo eorum citat, in hac fuit opinione 11. lib. originum, siue etymologiarum c. 1. eamq; declarauit quam breuissime per hæc verba: *Hæ* (uidelicet potentię) *ita adiunctæ sunt animæ, ut una res sit: pro efficientijs enim causarum diuersa nomina sortita est anima. nã & memoria mens est, unde & immemores dicuntur amentes dũ ergo uiuificat corpus, anima est, dũ uult, animus est, dum scit, mens est: dũ recolit, memoria est, dũ rectũ iudicat, ratio est, dum spirat, spiritus est.* Quæ quidẽ verba aperte sonant, animã pro uarietate officiorum uariis appellari nominibus, non quidem eo quod illæ uires potentiæ sint ab ea, uel inter se re distinctę, sed eo quod diuersos, & distinctos effectus operatur per illas. quemadmodum Deus ipse, cum sit una res simplicissima, tamen quia infinitas uires habet, & infinita operatur, infinita sortitur nomina: cum tamen nihil sit in eo, quod non sit ipsiusmet substantia, iuxta cap. firmiter. de sum. Trin. & fid. catho. adiuncta gloss. in uerbo, simplex omnino. & tradit Aquinas 1. part. quæstione 3. &

q.9.art.1.& sicut unus & idem homo propter uaria officia, uaria sortitur nomina: dicitur etenim pater, quia filium habet, Rex, quia regnum, & Comes, quia comitatum.

4 Tertio dicimus, qđ anima humana, quatenus hẽt uim intelligendi, uarie appellatur. Nam appellatur intellectus, qua ratione intelligere. põt; & intellectus agens; qua rationes agnoscit & agit cognitiones & notitias: intellectus uero possibilis, quatenus recipit eas: memoria uero, quatenus eas recolit, secundum Arist. lib. 3. de anima. ratio autem dicitur secundũ Aug. lib. 3. super Gẽ. ad litterá, c.20. quaten usaliud ex alio deducit. qđ pulchre declarat S. Tho. in 1. par. q. 79. artic. 8. pars uero superior rationis secundum eundem Augu. ibid. c.13. eo q; intendit æternis concupiscendis, & considerandis. pars uero inferior rationis, quatenus intendit temporalibus gubernandis, quod latius declarat idem Tho. in d. q.79. art.9. & Magister, & alii in 2. lib. sent. dis. 24. intellectus uero speculatiuus quatenus id, quod intelligit, non ordinat ad opus, practicus autem, quatenus id, quod intelligit, ordinat ad opus ut idem declarat in præcitata quæstio. 79. art.11. iuxta illud Arist. 3. lib. de anima, tex. 49. *Intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus.*

5 Quarto dicimus, qđ eadem aĩa uarie appellatur, quatenus hẽt uim uolendi, uel nolendi rationalem. appellatur.n. ꝓprie animus, ut Isidorus ait ubi supra. appellatur itẽ a uulgo uolũtas, quamuis a nullo auctore linguæ Latinæ idoneo, quem legerim, sic appelletur. Nam ille actus uolendi, uel nolendi, qui barbare dicitur uolitio, uel nolitio, est Latine uoluntas, ut docet Marcus Tullius 4. lib. Tusculanar. ibi: *Appetitionem, quam Græci βόλησιν appellant, nos uoluntatẽ uocamus.* Quod ipsum sentit Augus. §.1.15.q.5. ibi: *Voluntas est animi motus ad aliquid imitandum, uel non imitandũ.* Appellatur ẽt spiritus a Paullo ad Galat. 5. ibi: *Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem,* ubi spiritus significat cõcupiscentiam spiritualium, ut colligitur ex sancto Tho. ibidem lect.4. & 1.2.q.70.art.4. in corpor. q. Appellatur item appetitus intellectiuus uulgariter. Veruntamen quia loquendum est ut plures, uim, seu potentiam intelligendi appellabimus intellectum: uim uero seu potentia uolendi, aut nolendi uoluntatem, ut uterque, tam Scotus, quam sanctus Thom. appellat.

6 Quinto dicimus, qđ ex iis infertur, qđ uoluntas, quæ est uis, & potentia uolendi, & appetendi intellectiua, longe differt a ui, seu potentia uolendi, seu appetendi sensitiua. tũ qđ illa, ut infra in 8. dicto nu. 13. dicetur ad plura extenditur. tum quod hæc appellatur sensualitas, ut in ꝓxime præcedenti prælud. diximus, iuxta illa, quæ tradit Aristo. 3. de anima, quæ subtiliter tractat uterque Thom. in prima part. q. 80. arti. 2. illa uero a vulgo appellatur uoluntas, seu potentia, uel uis appetitiua, siue rationalis tum ob illud Paulli ad Galat. 5. supra relatũ: *Caro concupi-*

scit

ſcit aduerſus ſpiritum. ſpiritus autem aduerſus carnem: vbi per carnē, ſignificatur ſenſualitas: per ſpiritum autem voluntas ſuperior: tum quia experimur, nos velle aliqua p ſenſualitatē, a quibus abhorremus per vim appetitiuam intellectiuam, iuxta illud eiuſdem Paulli ad Rom. 7. *Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* tū quia potentia appetitiua ſenſitiua, ſiue ſenſualitas, nō eſt ipſa anima: ſed pars quædam hominis compoſita ex anima, & materia, ſiue corpore, in qua eſt uis appetitiua ſenſitiua. Voluntas autem eſt, ſecundum opinionem, quam ſequimur, ipſa anima pura: ſecundum vero ſanctum Tho. eſt ac-
7 cidens quoddam inſeparabiliter ab eſſentia animæ fluens, vt dictum eſt. Quibus quidem omnibus addo aſſeri ab omnibus, quod alia ratione voluntas, ſiue anima velle potens mouet intellectum, ſiue ſeipſam intelligere potentem: & alia anima, quatenus eſt intellectum, uoluntatem. Voluntas, enim mouet intellectum ueluti volendo, & imperando, vt agat illud, aut illud: intellectus autem mouet uoluntatem præſentando, & obiectum, & rationem qua illud velle, aut nolle debeat, ut declarat ſanctus Tho. 1. 2. q. 9. art. 1.

8 Sextò dicimus, quod, ſicut ſenſualitas, & potentia appetitiua animæ humanæ ſenſitiuæ comprehendit vim iraſcibilem, & concupiſcibilem, quæ non re, ſed tātum ratione differūt: ſic potentia, & vis appetitiua animæ intellectiuæ continet ſub ſe iraſcibilē, & concupiſcibilem eiuſdem partis intellectiuæ, per quas non ſolum poteſt facere id, quod faciunt cōcupiſcibilis, & iraſcibilis ſenſualitas circa ſenſibilia; ſed etiam circa ea, quæ tantum ſunt intelligibilia, & poteſt concupiſcere ea omnia, quæ cognouit per ſenſum, vel rationem conuenire, & renuere contraria: qđ eſt officium partis concupiſcibilis. Poteſt item renuendo reſiſtere omnibus impugnantibus, vel conuenientia impedientibus, quæ cognoſcit eſſe talia, ſiue per ſenſum, ſiue per intellectum: quod eſt officium iraſcibilis, vt colligitur ex ſancto Tho. in dicta q. 82. art. 3.

9 Septimò dicimus, quod, licet anima humana ea ratione, qua eſt ſēſitiua, nō habeat liberum arbitrium: habet tamen illud, qua ratione eſt intellectiua. tum per illud Eccl. 5. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui,* id eſt, libertate arbitrii ſui. ſecundū glo. eiuſdē. & S. Th. 1. par. q. 21. art. 2. & 2. 2. q. 104 art. 1. tum quia libere eligit, & refutat per potentiam, ſiue uim appetendi ea, quæ ſibi repræſentantur a potentia, ſiue ui intelligendi, & iudicandi, ratiocinando, quod fuſiſsime docet Magiſter 2. lib. ſententiar. diſt. 24. cum aliis in eum commentantibus: & ſanctus Tho. in dicta 1. par. q. 83. per quattuor articulos. tum quia hoc diſtat inter inanimata, & animata, ſola anima vegetatiua tantum ex una parte, & animalia bruta ex altera, & hominem ex tertia. quod prima agunt ſine iudicio proprio: alia cum iudicio proprio, ſed naturali, non libero: homo uero ex iudicio proprio libero, poten-

ti diuersa eligere. Nec ideo putet quis, liberum arbitrium esse actũ, vel habitum naturalem infusum, vel adquisitum alicuius potentiæ: quia immo est ipsa potentia animi, vt concludit sanctus Tho. 1. part. quæst. 83. arti. 2. post Magistrum in 2. lib. sent. dist. 24. vbi idem sanctus Thom. & alij idem affirmant. & cum per supradicta num. 8. potentiæ non distinguantur re ab anima, secũdum eos, quos in hoc sequimur, sed solum ratione consequitur, liberum arbitrium esse ipsammet animam ea ratione, quod cognoscendo aliquid, per uim intelligendi potest libere illud uelle, uel nolle per uim appetendi. & ideo non abs re definitur a prædictis esse facultas voluntatis & rationis: quia in eius exercitio oportet interuenire actum cognoscendi, & ratiocinandi, seu consultandi, qui pertinet ad intellectum, seu vim intelligendi, & actum eligendi, qui pertinet ad voluntatem, seu vim appetendi. Itaq; anima est, & dicitur liberum arbitrium ratione præfata.

10 Ceterum circa liberum hominis arbitrium duæ sunt hæreses. Altera est Lutheranorum, vel potius antiqua Albanensium per impium Lutherum renouata, quæ omnino negat inesse homini liberum arbitrium. Altera est Pelagianorum, quæ habet (vt testatur beatus August. in lib. de hæresib. ad Quoduultdeum cap. 88.) tantum esse illi liberi arbitrii, vt per illud solum sine speciali gratia possit iustificationem mereri. Quarum prior reprobatur non solum a sancto Tho. vbi supra, & latissime a Castrensi in lib. 9. aduersus omnes hæreses, verbo libertas in princ. & a quamplurimis aliis alibi: sed etiam a sacrosancto Cõc. Trid. sess. 6. de iustificat. can. 4. 5. & 6. quorum quartus sic habet: *Si quis dixerit, liberũ hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil cooperari assentiẽdo Deo excitanti, atque vocãti, quo ad obtinendam iustificationis gratiã se disponat ac præparet, neque possit dissentire si velit, sed veluti inanime quodã nihil omnino agere mereque passiue se habere: anathema sit.* Quintus verò sic inquit: *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a Sathana inuectum in ecclesiam; anathema sit.* Sextus demũ sic: *Si quis dixerit, non esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera ita, vt bona Deum operari, nõ permissiue solum, se etiam proprie, & per se adeo, ut sit proprium eius opus non minus proditio Iudæ, quam uocatio Paulli; anthema sit.* Cuius rei consideratio ualde nobis profuerit. multum etenim nos ad eius gratiam petendam, & flagitandam submittet reputare nobiscum, posse quidem nos mala facere per solum nostrũ liberum arbitrium: bona vero, quæ sufficiant ad vitam æternam consequendam nequaquam. Posterior vero hæresis prædicta Pelagianorum, damnata olim in Conc. Meleuitano can. 3. & cap. 4. & 5. relatis in tribus cap. vltimis, de consecrat. distinc. 4. nuper iterum damnata fuit a sacro Concil. Trident. præcitata sess. 6. de iustificat. per tres canones j. 2. & 3.

Pri-

Primus sic habet: *Si quis dixerit, hominem suis operibus, quæ uel per legis doctrinam fiunt, absque diuina per Iesum Christũ gratia posse iustificari corã Deo; anathema sit.* Secundus vero sic: *Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, ut facilius hominem iuste uiuere, ac uitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed ægre tamen, & difficulter possit; anathema sit.* Canon vero tertius sic ait: *Si quis dixerit, sine præueniẽte Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pænitere posse, sicut oportet, ut ei iu-*
12 *stificationis gratia conferatur; anathema sit.* Quibus addendum, quod ẽt ad persistẽdum in gratia iam quæsita, & perseuerandum in ea ad finem usque, egemus auxilio Dei speciali, vt probat Aquinas communiter receptus 1.2.q.109.art.10.& q.114. art.2.& in 2.lib.sent.q.38.art.4. Immo & Conc.Trid.declarauit in d.sess.6.cap.13.& cano. 22.contrarium esse hæresim. Quare summo studio nitamur eam quærere, & quæsitam conseruare, ne Deus noster non minus iustus, quam misericors, videns nostram in ea quærenda oscitantiam, & in eadem conseruanda negligentiam obiiciat nobis illud Deuter. 32. *Abscondam faciem meam a uobis, generatio enim peruersa estis, & infideles filij.* a qua nos indignatione misericordia eius infinita liberet. Amen.

Quæ autem gratia requiratur ad merendum de condigno, & si qua, & quæ, etiam bene operandum quo ad moraliter tantum, dicemus infra cap.27.

13 Octauò, quod longe plura potest anima nostra cognoscere, & appetere, quatenus est rationalis, quam quatenus est sensitiua. Nam quatenus est sensitiua nihil aliud cognoscere, vel appetere põt (ut prædiximus) quam corporea, & sensilia: quatenus vero est rationalis potest cognoscere, ac appetere primum omnia sensilia. etenim ad ea omnia quamlibet materialia, corporalia, & singularia prædictæ illius potentiæ se extẽdũt per notitias, & appetitus immateriales, secũdum omnes: licet de modo, qui parum facit ad conscientias, inter eos omnes non conueniat, vt vide-
14 re est per vtrunq; Tho.1.par.q.86.art.1. Deinde potest etiam cognoscere & appetere omnia vniuersalia insensilia, incorporalia, & spiritualia; puta se ipsam, & suos actus interiores; angelos item, & eorum actus, immo & Deum ipsum aliquo modo & in eius simplicissima, indiuiduaq. substantia Trinitatem personarum (licet non naturali lumine) iuxta illud collectæ eius diei festi: *Qui dedisti famulis tuis in cõfessione ueræ fidei æternæ Trinitatis gloriã agnoscere, & in potentia maiestatis adorare unitatẽ.* Nõ tamen dicimus, Deum esse primum quod cognoscimus, cum cõmuniter per cognitionem creaturarum (quæ sunt eius vestigia) in illius, qui est causa earum, agnitionem veniamus, iuxta illud Paulli ad Ro.1. *Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*: vel per doctrinã, seu prędicationẽ magistrorum ad Rom.10.& c.cũ ex iniuncto.de hæret.

quæ omnia latius fundari possunt per ea, quæ tradit Angelicus doctor 1. par.q.88. art.1. 2. & 3.

Nonò dicimus, quod anima nostra cognoscit se per intellectus sui actum, suam naturam considerando. quæ consideratio tam utilis erit ea utentibus, quam eius negligentia nocens ea non utentibus, iuxta S. Thom.in d.1.par.quæst. 87.art.1.qui in art.3.& 4.concludit,animam nostram per uim intellectus cognoscere proprium actum intelligendi, iuxta illud beati August.9. de Trinit. cap. 3.*Intelligo me intelligere.* Immo & proprium actum uolendi, iuxta illud eiusdem ibidem, *Intelligo me uelle* per quem modum, etiam in statu præsenti, possumus intelligere angelos, saltem imperfecte, & per similitudinem, etiam affirmatiue, aliquid cognoscere de illis,ut declarat diuinus Thom. 1.parte, quæstio. 84. articulo 1.

15 Decimò dicimus, quod inter cogitionem Dei, & cognitionem angeli,& animæ nostrę plurimum interest. Deus enim sua simplicissima essentia,sine ulla alia qualitate, uel accidente, & sine ullo discursu se, cunctaq; alia simul intelligit: angelus uero, & anima nostra nihil cognoscunt,per suas ipsorum essentias, sed per qualitates sibi hærentes. Si quidem omnis tam angeli, quam animæ nostræ intelligentia, notitia, & cognitio est quędam qualitas,& accidens reale distinctum ab eis, & eorum potentiis; inherens illis quę colliguntur ex S.Th. ubi sup. art. 2.& 4.& de anima ar.16. Inter angelum autem, & animam nostram hoc interest,quod hoc intelligit componendo, & diuidendo ea, quę actu simplici apprehendit, & ratiocinando, seu aliud ex alio ex eis deducendo: angelus uero sine ullo discursu, simul ac quidditatem rei cognoscit,omnia, quę illam consequuntur, apprehendit.

16 Vndecimò dicimus, debere nos quam maximas gratias Deo agere, eo quod nō solum dederit nobis esse,ut aliis creaturis suis inanimis;& uiuere, ut plantis; & sentire, ut bestiis: sed etiam sapere,& intelligere, ut angelis:& ita effecerit nos imagines sui ipsius, iuxta illud Gen.1.*Faciamus hominem ad imaginem,& similitudinem nostram.* quę imago Dei nō consistit in naturali figura, neque in esse, uel sentire: sed in esse intellectuali, quo pręstat ceteris animantibus,secundum diuum Augu.in lib.octuagintatrium quęstionum,quęst.51.& in sapere,& intelligere, & aptitudine ad cognoscendum, & amandum eum, ut inquit S.Th. 1. par.quęst.93.art.2.& 4. quod quidem beneficium nullis aliis creaturis concessit, pręterquā angelis, qui eo maiorem eius imaginem, quā homo gerūt, quo magis intellectualē naturam habet. Vnde neque homo quoad alias partes, quam quo ad mentem gerit prędictam Dei imaginem, sed solum uestigiū, sicut & alię creaturę,ut declarat idem sanctus Thom.ubi supra. Nec obstat l.si quis in metallum, C.de pęn. quatenus habet,faciem hominis non esse maculandam aliqua nota pęnę. eo quod

ad imaginem pulchritudinis cœlestis est figurata. Quia non significat, ut aliqui putant, imaginem Dei, quæ est in homine, esse secundum faciẽ corporalem, & ideo non esse maculandam: sed solum insinuat, corpus hominis erecta facie longe aptius esse ad contemplandum cęlum, & ad significandum imaginem Dei, eius in mente reconditam, quam ceterorum animalium: & propterea maius vestigium relucere in eius corpore (præsertim facie) quam in aliis, ut ait Aug. in præcitato lib. 83. quęstionum, q. 51. & declarat S. Tho. in d. quæst. 93. art. 6. ad 3. & ideo non esse maculandam.

17 Duodecimò dicimus, quod hæc imago Dei ita est in muliere, ac in viro, vt post, & ante alios concludit S. Th. vbi sup. art 4. quia vterq; hẽt animam rationalem, & intellectualẽ naturam. Nec obstat illud 1. Co. 11. *Vir est imago Dei, mulier vero imago* (alias gloria) *viri*. Nec illud Aug. lib. quæstionum veteris testamenti, q. 45. relatum in c. hæc imago. 33. q. 5. *Mulier ad imaginem Dei non est facta*. Non, inquam, hoc obstat, quia non agunt de imagine Dei principali, quæ consistit in essentia hominis: sed de alia minus principali, quæ consistit in productione, & processione. Nam quo ad hanc uir dicitur similis Deo; eo quod sicut ille a nullo alio est, ita vir ex nullo alio homine processit: mulier autem processit a Deo assumente illam ex homine, vt sentit S. Tho. vbi supra.

18 Decimotertiò dicimus, quod anima nostra non solũ est imago Dei secundum suam naturam intellectualem, sed etiam secundũ suas potentias, & actus. quia non solum, quatenus est apta ad cognoscendum, & amandum Deum, est illi similis: sed etiam quatenus habet vim memorandi, intelligendi, & volendi. Primò, quia sicut Deus ille summus, habens in se simplicissimam substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle sine vlla materiali qualitate: ita & anima nostra habens immaterialem substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle sine aliqua materiale qualitate, licet non sine immateriali, vti Deus. Secũdò, qđ sicut in illa summa, vna, diuina, & indiuidua essentia sunt tres personę, pater, filius, & Spiritus sanctus: ita & in anima nostra vna, & indiuidua sunt tres potentię, memoria, intellectus, & volũtas. Tertiò, quod sicut in illa sũma & indiuidua substantia est pater, qui cognoscendo se generat notitiam, & imaginem sui, quę est verbũ, & filius eius ei consubstantialis: & rursus pater, & notitia illa, & verbũ supremũ, quòd est filius, amando se se producunt summũ illum mutuũ amorẽ sui consubstantialẽ, qui est Spiritus sanctus: ita in essentia animę nostræ ipsa se se intelligendo per suũ intellectũ generat notitiam sui, quę est eius imago & per illam notitiam, quę eius est imago, & voluntatem generat sui amorẽ. Quartò, qđ sicut filius genitus a patre non est pater, neq; Spiritus sanctus: nec Spiritus sanctus productus a patre & filio est pater, aut filius, aut vterq;: ita neq; imago illa, quę est filia quędam animę est ipsa anima, siue intellectus, nec amor

sui productus ab ea, & à notitia sui, qui est quidam filius eius, est ipsa, nec intellectus, nec uoluntas. Est tamen immensa differentia: quia notitia illa, imago, & uerbum a patre productum est substantia, & consubstantialis eius imago coæterna: amor item ille summus a patre, & filio productus est substantia, & consubstantialis coæterna utrique: at uerbum, & imago, & notitia nostræ animæ, intelligendo se genitam est accidens, & accidentaria forma: similiter & amor à notitia, & uoluntate productus est accidens, & nō substantia, & recentior ea, quæ omnia sunt ex mente omnium in 1. lib. sent. dist. 2. & S. Th. 1. par. q. 93. art. 7. & eiusdem in 1. lib. sent. dist. 3. quæst. 4. art. 1. & quæst. 5.

19 Decimoquartò dicimus semper memorandum esse id, quod sentiunt B. Aug. in c. 31. Soliloquiorum, & Ber. in c. 1. Meditationum: optimam nempe viam perueniendi in Dei cognitionem esse per cognitionem exteriorem vagam introire in cognitionem nostræ animæ stabilem. & per eam satis ruminatam adscendere ad cognitionem eius diuinæ maiestatis. Quibus addo, quod omnium excellentissima uia perueniendi ad qualem qualem illius summi summæ Trinitatis mysterii, & personarum diuinarum emanationis cognitionem est consideratio eorum, quę proxime superiori Corollario cōtinentur: per quam stolida illa, & pudēda imaginatio eorum, quæ generationem filij Dei, & processionem Spiritus sancti imaginantur ueluti corporalem explo ditur & longe abigitur. qua in re multos multum errare nouimus: & in iis quendam gente Iudęum, & professione Christianum, qui ab hinc triginta plus minus annis plurimum in hac alma urbe ualuit, & maximis largitionibus, & astutiis Officio Sanctę Inquisitionis in Lusitanię regna introducendo frustra obstitit. Is enim omnes leges, & sectas expertus ad spurcissimam Mahometis sectam tandem transfugit, eam, quæ iudæorum est, eo exosus, quod diceret, nullum Iudęum, qui sibi uir bonus uideretur, umquā inuenisse: Christianam uero, quam dicebat sibi ex omni alia parte placere, eo respuens, quod firmiter doceret, & crederet, Deum habere filiū: quod ei uidebatur impossibile. quale profecto, immo impossibilium impossibilissimum uideri debet, stolide, nefande, ac hęrerice imaginanti (ut ille imaginabatur) generationem filij Dei esse corporalem: possibile uerò, immo & infinita Dei omnipotentia dignissimum contemplanti, generationem illam esse ter spiritualissimam, ut sancta mater catholica ecclesia Romana sancte contemplatur, contemplanti, inquam, & quam submississime suspicienti, & adorāti. Scio item, multos multū

20 se profuturos, si sæpe memoria uoluerint generationem illam filii Dei, qua pater æternus, uti memoria fecunda, generat filium, qui est summa notitia, & imago eius, & productionem illam, qua pater & filius producunt Spiritum sanctum, summum utriusque amorem esse spirituales, & quadam tenus similes generationi spirituali, qua in essentia animæ nostræ

fuæ memoria fecunda generat ipsius notitiam, & imaginem: & rursus illa, & uoluntas eiusdem amorem producunt.

Contra dicta errat.

Primo qui credit non esse homini liberum arbitrium num. 10.
Secundo, qui credit liberum arbitrium sufficere ad benemerendum gratiam de condigno, num. 11.
Tertio, qui credit angelos, uel animas se solis sine accidentibus cognoscere, nu. 15.
Quarto, qui credit, hominem esse imaginem Dei quoad corpus, num. 16.
Quinto, qui credit generationem in diuinis esse corporalem nu. 19.

Quis autem horum.

Peccet mortaliter, & sit hæreticus, & excommunicatus: & quis tantum peccet mortaliter, & non sit hæreticus: & quis non peccet saltem mortaliter, colligitur ex præludio 1. nu. 16. & 17.

De summa beatitudine, & summa miseria. Prælud. IIII.

SVMMARIVM.

1 *BEATITVDINIS & miseriæ æternæ notio magnum ad pænitiam calcar.*
2 *Finis quid; duplex, ultimus, & medius, & quid uterque, & nu. 3.*
2 *Finis multiplex, uerus, falsus, cuius, & quo, & quid sint, & num. 3.*
4 *Finis ultimus & beatitudo idem.*
5 *Beatitudo essentialis est actus intellectus S. Thomæ, uoluptatis Scoto.*
6 *Beatitudo quid sit, & quotuplex.*
7 *Deus est quidquid in eo est.*
8 *Beatitudo est actus, & non habitus, neque potentia.*
9 *Beatitudo sine cognitione, & amore Dei esse non potest.*
10 *Beatitudo uera duplex perfecta, & imperfecta.*
11 *Beatos non uidere Dei essentiam asserere hæreticum.*
11 *Beatitudinem perfectam non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata, neque fidei, sed intuitiua.*
12 *Beatitudo perfecta ut secura: & quid imperfecta.*

1 De Summa beatitudine, & summa miseria dicimus sequẽtia. Primò, quod quia uix aliquid aliud magis nos aduere pænitendum mouere potest, quam earum frequens consideratio, ideo expedit eas ob oculos hoc in loco proponere præsertim cum etiam ethnicus Persius carpserit illum, qui ultimum finem, in quem est creatus, non sibi proponit, uti scopum, in quem suas actiones dirigat, per illa uerba:

Est ne aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum?
An passim sequeris coruos, testaq. lutoq.
Securus quò pes ferat, & ex tempore viuis?

Cuius quidem finis & scopi definitio, & inquisitio quamplurimorũ philosophorum ingenia frustra exercuit. Nec enim plene satisfecit operosa illa hac de re Aristotelis inquisitio in lib. 1. & 10. Ethic. & longe minus verbosa illa Marci Tulli in quinque lib. de finib. bonor. & malor. quę profecto non sunt tanti facienda, quanti ego ea olim adolescens faciebã, imitatus gloripetas illos qui malunt veritatem discere per ambages ex ethnicorũ philosophia obscura & nubila, quam recta ex Euangelio claro & sereno, a sacris doctoribus expositio.

2 Secundò, quod nuper in Commentario de finibus humanorum actuum super cap. cũ minister. 23 quæst. 5. definiuimus ex mente Arist. 2. Physic. cap. 3. & sancti Th. & aliorum in 2. lib sent. dist. 38. finem esse bonũ, uel apparens, quod propter se appetitum facit, ut aliud propter ipsum appetatur. Cuius definitionis declaratione breuitatis studio hic non repetita, ad memoriam reuocamus quod ibi, nu. 4 diuidimus finẽ in vltimum & medium. Vltimus est, qui propter se ipsum solum amatur. & hic est duplex. Alter est uere ultimus, & omniũ creatorum scopus, qui propter se tantum, & non propter aliud est amabilis, qualis est solus Deus, ut probat sanctus Th. 1. 2. q. 1. art. 2. & q. 27. art. 3.

3 quippe qui super omnia est diligendus, Deuter.6. Matth. 22. Marc.12. & Luc.10. Alter est falsus, quem falsi homines pro sua falsa imaginatione imprudentissime, stolidissimeq. tacite, uel expresse fingunt, & adorant, iuxta illud Apostoli ad Philipp.3. *Quorum Deus uenter est*, qualis erat uoluptas Epicureo, in quem Marcus Tullius duos libros prædictorum quinque de finibus bonorum & malorum fere prodegit. Finis medius est, qui propter se, & propter aliud amatur. qui etiam est duplex. Alter uere medius; ille scilicet, qui uere est propter se, ac propter aliud amabilis: quales sunt uirtutes, & honesta omnia, secundum Ambrosium lib. 1 officior. Alter false medius; ille scilicet, qui non potest esse amabilis propter se: qualis est pecunia. vel non est amabili propter aliud: qualis est Deus.

Tertio dicimus, quod etiam ibidem, num.6. diuisimus finem, in finem cuius, & in finem quo (licet hęc nomina Ciceronianis parum probentur.) Finis cuius est id, in quo est ratio boni: finis autem quo adeptio & possessio, siue usus, uel fruitio eius. ut auari finis cuius est pecunia, in qua est ratio boni: finis uero quo est adeptio, possessio, & usus eius, ut declarat sanctus Tho. 1.2. quæst.1. art.8. & quæst.2. arti.7. & ita finis, & scopus cuius totius humanę uitę est ipse Deus optimus maximus semperq. benedictus, in quo est summa & infinita ratio boni: finis
4 uero eius adeptio, & possessio, siue fruitio. Et consequenter alius est finis ultimus noster cuius & alius finis ultimus noster quo. & quia ultimus finis noster cuius, & obiectum beatitudinis nostræ siue beatitudo obiectiua, idem sunt: & finis ultimus noster quo, & adeptio finis cuius, siue beatitudo essentialis nostra, etiam idem sunt: consequitur aliud esse beatitudinem nostram essentialem, & aliud eiusdem obiectum, secũdum omnes catholicos in locis prædictis, præsertim sancti Tho. in dicta 1.2 q.3. artic.1. ubi definit beatitudinem essentialem esse rem creatam, & factam: obiectum autem eius esse Deum ipsum, increatum, & rerum omnium creatorem.

Quarto dicimus, quod (ut aliorum opiniones prætermittam) sanctus Tho. cum suis asseclis, & Scotus cum suis diuersimode definiunt beatitudinem, siue finem ultimum uerum quo nostrum. quoniam sanctus Tho. censet eam essentialiter esse actum intellectus speculatiui: Scotus autem esse actum uoluntatis. Vterque nanque ait, eam esse actum potentiæ maxime intellectiuatum: & sanctus Thom. eam putat esse intellectum: Scotus autem uoluntatem. de qua tamen differentia, quæ solam theoriam respicit, & non praxim, quò nos animum in hoc opere intendimus; cuiusque nihil refert, an hoc, uel illud teneamus, parũ curandam censentes sequimur in definienda beatitudine opinionem sancti Thom. quæ receptior uidetur. Quibus addimus quod beatitudo, & beatitas tempore Marci Tulli Ciceronis uidebantur nomina duriuscula: sed

la: sed ea, usus emolliuit,& generaliter sumpta uidentur significare omnem rei uolitę possessionem, iuxta illud uulgo iactatum: *Beatus qui possidet*. Et quia non solum res uerè bonas, sed etiam malas, quę aliqua ra
6 tione apparent, bonę, uelle solemus, beatitudo diuidi potest in ueram, quę definiri potest esse possessio ueri boni:& in falsam, quę communiter definitur esse possessio boni tantum apparentis, iuxta illud Regij Prophetę, ps. 143. *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt: Beatus populus cuius dominus Deus eius.* quorum quidem prius ad falsam posterius uero ad ueram pertinere ait sanctus Antoninus in 4. par. tit. 7. cap. 4. §. 1.

Quinto dicimus, quod beatitudo uera diuidi potest in summam, quę est summum bonum, siue vltimus finis uerus, uel possessio eius,& in non summam, quę est possessio boni non summi. Beatitudo rursum summa in increatam, & creatam. Beatitudo increata est ipsemet Deus optimus maximus, qua ratione est infinita sui ipsius cognitio, & frui-
7 tio. Cum omnis operatio Dei, & quidquid est in Deo sit, ipsemet Deus qui se ipso solo simplicissimo cognoscit & amat se,& omnia alia, ut probat sanctus Tho. communiter receptus 1. part. quęst. 3 per totam, & de simplicitate Dei, art. 5. & 6. & in q. 14. de scientia Dei art. 4.& q. 20. de amore Dei, art. 1. Beatitudo vera summa creata generaliter sumpta definiri potest iuxta mentem prædicti sancti Tho. esse cognitio intellectiua Dei cum fruitione eiusdem.

8 Dixi: Cognitio, pro genere ad insinuandum quod beatitudo essentialis creata est operatio, siue actio, uel actus: & non potentia, non habitus, neque alia ulla uirtus animæ partis intellectiuæ, uel sensitiuæ, ut probat sanctus Thom. 1. 2. quæst. 3. ar. 2. asserente philosopho 1. & 7. Ethicor. fœlicitatem, siue beatitudinem esse operationem secundum uirtutem perfectam.

9 Dixi: Intellectiua, ad insinuandum, quod beatitudo est operatio præstantissimæ potentiarum animę, quę est intellectus, secundum sanctum Tho. quem sequimur:& ad significandum, quod beatitudo nō potest esse in parte sensitiua, ut loculenter demonstrat idem lib. 3. contra gent. cap. 33. Contrarium enim est hæresis, de qua Alfonsus Castrensis lib. 3. aduersus omnes hęreses uerbo, beatitudo.

Dixi; Dei, ad excludendas oēs cognitiones aliarum rerum, ēt eas, quibus diriguntur actus oīum virtutum moralium. actus item, & cognitiones pertinentes ad prudentiā, & ad cognitionem omniū aliarum artiū, in quibus non consistere beatitudinem non solum probat, sed ēt demonstrat angelicus Doc. ubi sup. c. 34. 35. & 36. Immo neq; in ulla cognitione, quamlibet ampla, omnium substantiarum separatarū, seu angelorū. siue quia illa non potest haberi sine Dei cognitione, ut idem Angelicus Doc. ubi sup. & mirabiliter in lib. 4. c. 41. 42. & 43. demonstrat: siue quia etiam si absque illa haberi posset, tamen sine illa non sufficeret ad hoc,

ut esset beatitudo, per ea, quæ idem auctor ibidem cap. 44. adducit.

10 Dixi: Cum fruitione eiusdem. quia cognitio, quæ Dei fruitione caret, non potest esse beatitudo, quæ utramque comprehendit, ut inf. patebit. quare cognitiones illæ, quas multi theorice (sine ullo amoris affectu) differentes, concipiunt de Deo, non sunt beatitudo: quippe quibus non inest fruitio, quæ est inhæsio rei per amorem propter ipsam solum conceptum ut tradit S. Th. communiter receptus 1. 2. q. 11. artic. 1. & 3 & q. 12. art. 2.

11 Sextò dicimus, quod beatitudo summa creata est duplex. altera perfecta: imperfecta altera. Perfecta est cognitio Dei intellectiua, intuitiua, perpetua cum fruitione eiusdem, producente summum gaudium ac delectationem, & satietatem omnium desiderabilium.

Dixi: Cognitio Dei intellectiua, eadem ratione, qua in definitione beatitudinis in genere.

Dixi: intuitiua, siue uisiua. tum ad confutandum errorem Armeniorum, asserentium beatos non intueri Dei essentiam. quod hæreticũ est, per ea, quæ tradit Alfonsus Castr. lib. 3. aduersus omnes hæreses, uerbo beatitudo. in princ. tum ad confutandum errorem Beguinorum, dicentium posse quem in hac uita esse perfecte beatum, & ab exercitio uirtutum absolutum. qui damnatur in clem. ad nostrum. de hær. tum quia nulla cognitio citerior illa potest dici beatitudo perfecta essentialis. Non quidem illa confusa, & communis, quæ fere cõiter omnib. hominibus inest: siue quia Deum esse sit per se notum, sicut alia demõstrationis principia: siue, quod uerius existimat S. Tho. 1. par. q. 2. & art 1. & 2. & 1. lib. sen. dist. 3. quæst. 1. art. 2. quia euidenti ratione demonstratur: præsertim illa, qua homo uidens res naturales certum ordinem seruare (cũ ordo absque ordinatore non consistat) percipit aliquem esse ordinatorem earum, ut pulchre deducit sanctus Thom. ubi supra. & lib. 1. cont. gent. cap. 12. 13. & 14. Non etiam illa, quæ per demonstrationem habetur, licet altior sit prædicta communi. tum quia licet per eam ostẽdatur Deus esse immortalis, æternus, incorporeus, omnino simplex, unicus, & alia huiusmodi, ut præfatus author in prædicto lib. contra gent. multis capp. dilucide ostendit: per eam tamen non peruenitur ad cognoscendum; Deum esse commune bonum, possibile communicatu omnibus hominibus, quibus insitum est beatitudinis desiderium: neque ad cognoscendum multa alia prædicata de Deo. tum quia perfecta beatitudo omnem miseriam excludit: & cognitioni prædictæ multiplex miseria, & error adiungi potest, ut palam est. tum per alia, quæ profunde tradit S. T. ubi sup c. 37. Non item sufficit illa cognitio, quæ per fidem habetur, licet sit longe certior, purior, & amplior, quam prædicta, quæ per demonstrationem contingit. tum quia beatitudo est perfecta humani intellectus cognitio. & cognitio fidei ex parte intellectus est imperfecta:

cta: quia per eam non capit perfecte id, cui credendo assentitur. tũ quia beatitudo (cum sit ultimus finis) tranquillat, siue quietat naturale desiderium: & cognitio fidei non tranquillat, immo accẽdit, & inflammat eam habentem ad uidendum illud, quod credit, & amat. cum quisque quod credit & optat, desideret videre. tum per alia, quibus idem auctor id concludit ubi supra, cap. 44.

12 Dixi: Perpetua, quia transitoria, de qua qui eam habet, non est certus perpetuo esse duraturam, non sufficit, qualis fuit illa Pauli, qua in raptu uidit Deum. 2. Cor. c. 12. vbi hoc lect. 2. declarat S. Th. & qua etiã Moyses uidit eum, secundum Aug. c. 12. super Gen. ad litteram quæ non fecerunt eos beatos, immo remanserunt uiatores, vt Io. Maior post alios dixit in proœ. 1. lib. sent q. 1. Est enim de necessitate beatitudinis certitudo perpetuitatis eius, ut late probat S. Th. 1. 2. q. 5. art. 4. & lib. 3. contra Gentiles, cap. 61. & 62 & 4. cont. gent. cap. 92.

13 Dixi: Producente summum gaudium, & delectationem ad significãdum, hoc esse inseparabile ab illa cognitione, siue intuitione Dei beatifica. Nemo enim potest habere summum bonum, quod est intuitio Dei, absq; summa delectatione, ut tradit idẽ S. Th. 1. 2 q. 4. art. 1. & 2. ex visione enim Dei causatur tanta delectatio, vt qui Deum videt, nulla delectatione indigere possit, vt ipse ait vbi supra, art. 1.

Dixi: Satietatem omnium desiberabilium, ad maiorem declarationem præfati gaudii, & delectationis: & ad significandum, quod nulli beatorum deest aliquod bonum desiderandum; cum habeat ipsum bonum infinitum, quod est bonum omnis boni, secundùm Aug. epist. 56. & 13. de Trin. c. 7. relatum vbi supra a sancto Tho. q 5. art. 2.

Beatitudo vero imperfecta est cognitio Dei intellectiua, non intuitiua, perpetua, cum fruitione eiusdem.

Dixi: Non intuitiua perpetua, ad differentiam perfectæ beatitudinis, quæ requirit, vt proxime dictum fuit, illud vtrumque: & quia donec ad illam perueniat semper crescere potest, contra alium errorem, damnatum in cle. ad nostrum. de hęret.

14 Septimò dicimus, quod iure quis mirari potest, vt inquit Beatus August. in lib. 13. de Trinitate, cap. 4. quod cum omnes homines naturaliter desideremus consequi beatitudinem illam, & fœlicitatem ęternam; cumque omnes ob oculos eam habere debeamus, vti scopum, in quem nostras actiones tanquam sagittantes sagittas in metam dirigamus, vt ait philosophus a Catholicis receptus, in 1. Ethic. pauci tamen collatione aliorum satis eam explicite nouerunt, & noscunt. Siquidem cum illa (præsertim perfecta) nequeat satis cognosci, nec percepi absque catholicæ fidei lumine, paucissimi gentilium, etiam philosophorum, ad iustam & perfectam cognitionem peruenerunt, & perueniunt, pauci quoque Christianorum collatione aliorum eam, saltem

satis

ſatis explicite noſcunt: & pauciores iuſtam nauant operam ad eam cognoſcendam,& ob oculos habendam perfectam,& exercendam imperfectam, per quam tandem perueniamus ad perfectam illam omnibus uotis ſemper deſiderandam.

15 Octauò dicimus, quod,licet obiectum beatitudinis, ſiue beatitudo obiectiua,& ultimus finis cuiuſuis beatitudinis,qui ipſemetDeus eſt,ſit res increata, iuxta illud Symboli Athanaſii: *Increatus pater,increatus Filius,increatus Spiritus ſanctus*:beatitudo tamen ipſa, qua quis formaliter eſt beatus,res creata eſt, ut poſt, & ante illos concludit S.Tho.1.2.quæſtio.3.art.1.& q.26.art.3.eſt enim qualitas quidem creata in potentia intellectiua, qua Deus clare, & facie ad faciem cognoſcitur, ſi eſt perfecta: per ſpeculum uero in ænigmate, ſi eſt imperfecta, ut ait Paullus 1. ad Cor. 13.

Nonò dicimus, quod neque beatitudo formalis perfecta, neque imperfecta eſt ipſa anima: neque ulla eius potentia: neque vllus habitus, uel uirtus eius,etiam charitas, etiam conſummata in patria: ſed neque eſt gratia ipſa gratum faciens: (ſiue teneamus cum S. Tho. eſſe aliam a charitate,quod ſignificat clemẽt.1.§.fin.de ſum. Trin. & fid.cath. ſiue cum Scoto eſſe eandem) ſed neque eſt aliquod aliud bonum, uel opus operatum, manens extra operantem: ſed eſt operatio,non quidem tranſiens in exteriorem materiam; qualis eſt ſectio, & uſtio,quæ non perficit agentem,ut ait philoſ.9 Metaph.ſed manens intra ipſum; qualis eſt intellectio,& (ut ita dicam)uolitio, ſeu uoluntas, quæ perficit agentem ſecundum eundem.

16 Decimò dicimus, quod inter productionem beatitudinis perfectæ, & imperfectæ plurimum intereſt. Perfecta enim nullatenus poteſt produci ab intellectu creato uiribus eius naturalibus,neque gratuitis,quamlibet magnis, ſine illo admirabili gloriæ lumine, iuxta illud Pſal.35.*In lumine tuo uidebimus lumen*. quod Deus ipſe ſua infinita bonitate ind dit intellectui beati,quo eleuatur,& augetur uirtute ad illam admirandam operationem clare uidendi Deum, immenſo lumine reſplendentem,ut probat S.Th. ſup.c.55.cum magiſtro,& omnibus aliis in 4. lib. ſentent. diſt 49 quin & in dicta clem.an noſtrum. de hæret declaratum eſt,hæreticum eſſe dicere contrarium,ubi gloſ. in uerb. non indiget, aſſignat rationem deſumptam ad literam ex ſancto Thom.ubi ſup. Imperfecta vero poteſt produci abſque illo gloriæ lumine.in gradu quidem infimo uiribus naturalibus animæ, quibus peruenit ad cognitionem, & fruitionem Dei confuſam,uel claram per demonſtrationem eius exiſtẽtiæ & bonitatis: in altiore uero gradu addito dono fidei, & ſpei informis: in maximo autem addito dono mirabili charitatis & gratiæ ſuperna bonitate infuſæ, qua anima fit Deo grata,& ad perfectã beatitudinem accepta, & de hac quidẽ imperfecta beatitudine, quæ eſt principium,vel

uia,

uia, vel participatio aliqua beatitudinis perfectæ, intelligendæ sunt omnes scripturæ vtriusq; testamenti, appellantes aliquos viatores beatos, secundū mentem omnium catholicorum in locis præcitatis. Cuius modi sunt psal. 1. *Beatus uir qui non abijt in consilio impiorum.* 31. *Beati quorū remissæ sunt iniquitates.* 40. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.* 118. *Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini.* & 127. *Beati omnes qui timent dominum, qui ambulāt in uijs eius.* & octo beatitudines euāgelicæ Matth. 5. & Luc. 6. & aliæ innumeræ.

Vndecimò dicimus, quod Euangelia, & Epistolę catholicæ, & Symbola appellantia beatitudinem vitam æternam, non significant, illam esse substantiam, & esse viuentis: sed prædictam beatificam, & æternam operationem uiuētis. sola enim beatitudo Dei est ipsius esse. Boetius itē dicens, lib. 3. de consol. Philos. prosa 2. in prin. quod beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, non definit beatitudinem per genus, sed per effectum. s. quod beatitudo perfecta causat statum nullius boni egentem, ut sentit sanctus Thom. 1. par. q. 26. art. 1. & 1. 2. q. 3. art. 2. & 3. in dicta dist. 49. quæst. 2.

17 Duodecimò, quod licet beatitudo Dei sit ipsemet Deus; quia eius esse, ut prædictum est, sua est operatio: beatitudo tamen perfecta creata, siue angelorum, siue hominum, est operatio ab eorum substantiis, & esse distincta, contra hęresim, de qua Alfonsus Castren. vbi supra verbo beatitudo. in prin. non tamen est interrupta, sed sempiterna, qua semper, & æternum unientur ei, vt supra num. 11. est declaratum, quo confutatur hæresis Origeniana, de qua Alfonsus ubi supra post August in lib. de hæresib. ad Quoduultdeum, c. 42.. 43. & 52. de ciuit. Dei, c. 20.

18 Decimotertiò, quod humana beatitudo est duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta est, quæ supra eod. num. 11. definitur: quæque nulli potest contingere in hac uita, ut declaratum est per concilium Viennen. clem. ad nostrum. uers. quarto. de hæretic. Quoniam, ut ait Aristot. 10. Ethicor. & ultimo Metaphysicor. non potest esse perpetua, & sine interruptione, tum esus & potus, tum somni, & aliarum actionum necessariarum. Imperfecta uero est, qua homo in hac uita per cognitionem, & contemplationem Dei, adiuncto amore, coniūgitur eidem: quæ tanto magis ad perfectam accedit, quanto minus interrumpitur. quo nomine uita contemplatiua plurimum superat actiuam, quæ multo magis interrumpitur, iuxta illud testimonium Christi Luc. 10. *Mariam optimam partem elegit.* nulla tamen cognitio Dei, quantumlibet intensa, & quantalibet fide, spe, & charitate comitata, & continuata, in hac uita potest dici perfecta, ut prædictum est. Cui consonat illud Phathenices Marianæ.

Felices quicunque istis à Syrtibus altam
Visuri pacem sunt in loca tuta recepti.

Nam

Nam neque mens vllam secus est habitura quietem,
Neglectos sensura dies, nec dulcia sæcla.

Et illud Iob.cap.13.*Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs.* at nemo potest esse simul miser, & beatus, vt supra dictum est.

19 Decimoquartò, quod hæc beatitudo summa & perfecta, quæ est intuitio, & visio Dei, implet cumulatissime, etiam ante iudicium finale, (vt definit concil. Flor. sub Eugenio Quarto, de quo per Alfonsum vbi supra) omne desiderium cuiuslibet generis omnium bonorum homini a natura insitum, iuxta illud psalm.102. *Qui replet bonis desiderium tuũ.* Et illud psal.16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Omnia enim, quæ homo naturaliter desiderat, reducuntur ad scientiam, aut ad vitæ rectitudinem, aut ad honoris sublimitatem, aut ad famæ celebritatem, aut ad sui conseruationem. at omnia prædicta cumulatissime affluentissimeque confert prædicta, quam credimus & speramus, visio beatifica. Siquidem, vt egregie deducit sanctissimus, qui ea nunc fruitur Aquinas, in præallegato lib.3.contra Gentiles, c.63.confert primo omnium generum, & specierum, & virtutũ, & totius ordinis vniuersi, & omniũ, quæ sunt in rerum natura scientiarum. Secundò, vt in omnibus, & per omnia voluntas sit recta, & per omnia pars hominis inferior, parti superiori subijciatur, & omnia ratio gubernet. Tertiò, honoris sublimitatem, quatenus beatus Deo, sæculorum summo regi vnitus, ipse quoq; merito rex dicitur, iuxta illud Apoc.20. *Regnabunt cum Christo.* Quartò nominis, & famæ celebritatem non solum apud homines, quorum opinio falli potest: sed etiã apud ipsummet Deum, angelos, & sanctos eius, ita vt in sacra scriptura merito dicatur gloria, iux. illud psal.83. *Gratiam & gloriam dabit dominus.* Quintò, diuitias, iuxta illud. psal.111. *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Sextò summam voluptatem, iuxta illud psal.35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos.* Septimò sui conseruationem, iuxta illud Isaiæ 25. *Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus, nec sol.* & illud Apoc.21. *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt.* Quæ quidẽ omnia cõfirmantur, eo quod (vt Isaias.c.64 & Paullus 1.Cor.cap.2.inquiunt) *Nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis adscendit quæ præparauit Deus dilĩgẽtibus se.* Quod paullo magis explicans B.Aug.in vlt. lib. de ciuit.Dei cap.vlt.in princ. relatus a S.Anto.in 4.par.summ.tit.7.c.7. §.10.sic ait: *Quanta illa felicitas, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonũ? uacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus.* & paullo post. *Quid est enim aliud quod per Prophetam dixit? Ego ero illorũ Deus, & ipsi erunt mihi plebs: nisi ego ero, unde satientur, ego ero quæcunque ab omnibus honestè desiderantur, & uita, & salus, & uictus, & copia, & gloria, & honor, &*

pax,

pax, & omnia bona? & paullo inferius in fine: *Ibi uocabimus, & uidebimus: uidebimus, & amabimus: amabimus, & laudabimus, iuxta illud* (addit beatus Antoninus) Psal. 83. *Beati qui habitãt in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Et quamquam non omnes erunt pares in gloria, sicut nec fuerunt pares in merito: quia alius alio clarius Deum uidebit, & Deo copiosius fruetur, iuxta illud Io. 14. *In domo patris mei mansiones multæ sunt*: & illud Paulli: *Sicut stella a stella in claritate differt*. quo confutatur error Iouiniani contrarius, ut tradit Alfonsus Castren. præcitato lib. 3. aduersus omnes hæreses, uerbo Beatitudo, hæresi 7. post Conc. Floren. supra citatum, ante quod clarius sanctus Tho. receptus 1. 2. quæst. 5. ar. 2. omnes tamen omnino omnibus concupitis replebuntur, satiabuntur, & tranquillabuntur.

20 Decimoquinto dicimus, quod, sicut malum est duplex, uerum, & apparens: ita miseria est duplex, uera, & apparens. Vera est passio ueri mali: apparens uero passio mali apparentis tantum; qualis est passio uinculorum phrenetico, & fames esurienti otioso, quæ ipsum ad bene operandum incitat. c. non omnis. 5. q. 5.

21 Decimosexto dicimus, quod miseria uera diuiditur in summam, & non summam. Summa miseria est passio carentiæ uisionis, & fruitionis Dei, quæ diuiditur in perfecte summam, & imperfecte summam: sicut & beatitudo summa, ut supra diximus. Miseria perfecte summa, est miseria carentiæ uisionis, & fruitionis diuinæ, comitata ęterno sensus cruciatu, & omnium malorum genere.

Dixi: Miseria pro genere. Dixi: Carentiæ uisionis, ac fruitionis ad differentiam aliarum mille miseriarum, quas in hac misera uita patimur. Dixi: Cum cruciatu, ad excludendam carentiam uisionis Dei, quam sæpe patimur in hac uita sine cruciatu, immo aliquando cum uoluptate, iuxta illud Prou. 2. *Lætantur cum malefacerint: & exultant in rebus pessimis*, relatum in c. quam sit graue. de excess. Prælat.

22 Dixi: Aeterno, ad excludendam miseriam existentium in Purgatorio, quorum cruciatus est temporarius. c. cum Marthæ. §. tertio loco. de celebr. miss. & c. animæ. & c. pro obeuntibus. 13. q. 2. & ad damnandum errorem Origenianorum, & aliorum asserentium, præfatam miseriam aliquando terminandam. de quo post Aug. in lib. de hæresib. ad Quoduultdeum c. 43. Alfonsus Castren. lib. 3. aduersus omnes hæreses uerbo, Beatitudo, hæresi 3. & lib. 8. uerbo, Infernus, hæresi 2.

Dixi: Sensus, ad excludendam miseriam decedentium cum solo peccato originali, qui pœnam quidem patiuntur damni, hoc est carentiæ uisionis Dei: sine tamen aliquo cruciatu. c. maiores. §. uerum quidem. de baptismo. & cap. firmissime. de consecrat. dist. 4. & tradit sanctus Th. in 3. lib. sentent. dist. 23. quæst. 2. artic. 1. quæstiuncula 2. & in 4. dist. 45. quæst. 1. artic. 3.

Dixi:

Dixi: Omni omnium malorum, ad explicandam illam ter horrendam pœnam, quam patiuntur decedentes in peccato mortali, qui perfectè summam miseriam patiuntur: & ad confutandam hæresim, quę habet, verum infernum esse in hac vita, & non in alia. de qua per Alfonsum vbi supra, verbo, infernus. nullus enim cruciatus in hac vita est eius modi, vt palam est.

23 Miseria imperfectè summa est miseria carētiæ uisionis, & fruitionis Dei, sine cruciatu, saltem sensus. qualis est miseria decedentium cū solo peccato originalis. qualis est item existentium in Purgatorio: immo & illa uiuentium, qui nullam cognitionem Dei coniunctam cum fruitione eiusdem habent, qui ore, vel opere sunt de numero insipientium, qui dicunt, in corde suo (vt inquit Regius Propheta Ps. 52.) non est Deus.

Decimoquintò dicimus, quod ex prædictis infertur, eos solos, qui locati sunt in inferno illo loco, in quo, testante Iob cap. 10. nulla est redemptio, esse in supremo gradu miserię perfectè summæ: qui vero in loco, quem Limbum puerorum vocant, in gradu eis proximo: qui autem in Purgatorio, in tertio: qui autem adhuc viuentes nullam Dei optimi maximi cognitionem & fruitionem habent, in quarto. Porro miser & infelix quiuis supremi gradus iure dicere potuit, cum infectus mortifero peccato decederet, iuxta illud Iob 10. *Vadam (& non reuertar) ad terram tenebrosam, et opertam mortis caligine, terram miseriæ, et tenebrarum, ubi umbra mortis. & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

24 Ex quo elogio prolixe colligit beatus Antoninus in 2. par. ti. 5. c. 3. septuplicem pęnam. quarum summa, paucis additis, & multis detractis est, quod prima est carcer ęternus, situs in loco infimo turpissimo, & obscurissimo, in quem omnis fæx elementorum effundetur, quem non potest non summe horrere anima nobilissima, ad altissimum, idemque nitidissimum, & splendissimum cęli empyrei palatium creata: ut Rex delicatissimus carcerem squalore, & pędore sordentem non potest non maxime horrere.

Secunda est priuatio uisionis intuitiuę Dei parentis omnigeram lętitiam, quam sanctus Chrysostomus tanti faciebat, vt diceret, malle se mille alias pœnas infernales pati, quam ea ęternum priuari.

Tertia, ignis ille ardentissimus, quo adeo infelices ardebunt, ut illi soli pœnæ nulla martyrum tormenta æquari possint, teste Aug. in §. fin. de pęnit. dist 7.

Quarta, desperatio, nulla vmquam, dum Deus erit Deus, cōsolatione, refrigerio, nec redemptione leuāda. Sicut enim summe perfecta beatitudo omnem excludit miseriam, sic summe perfecta miseria nullā consolationem admittit. Quia, quod operatur oppositum in opposito, operatu prepositum in proposito. c. sciendum. 8. q. 1. & l. si contra tabulas. ff. de vulg. & pup. & tradit S. Tho. de malo. q. 70. art. 6. & q. 13. art. 4.

Quinta, tenebræ, tum exteriores densissimę, quæ nullo solis radio nulloq; splendore ignis, qui licet ibi plurimus sit, est tamen obscurissimus attenuantur tum interiores, quibus adeo cæcantur, ut Deum putent iniustum. & scientia hic quæsita, & per mortem plurimum aucta, quæ beatis est solatio, eis sit maiori supplicio, dum per eam clarius cognoscunt, quantæ beatitudinis damnum sua culpa patiantur: unde uermis ille sęuè corda eorum corrodens & lanians numquam intermoriturus oritur, Isa. 66.

Sexta, societas cacodęmonum, & continua cum eis conuersatio, quorum adspectus adeo est terribilis, ut quidam uir sanctus, testante beato Antonino, ubi supra, unius solius aspectus fere exanimatus, postea in se reuersus testaretur, malle se fornacem ignis ardentem ingredi, quam iterum eum uidere.

Septima, confusio. ut enim habet prædictum elogium, ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat horror, inquam, clamorũ, blasphemiarum, lamentorum, eiulatuũ, Deo, sibiipsis, & sociis, tam cacodæmonibus, quam alijs infelicibus maledicentium, maleq. precantiũ, quibus confunditur illud innumeris nominibus lamentabile regnum.

25 Decimosexto dicimus, quod omnes orthodoxi debemus sub pœna peccati mortiferi credere non solum impliciter, sed etiam expliciter vitam ęternam, & mortem æternam. Quoniam omnes sub prædicta pœna tenemur explicite credere articulos fidei, ut ait S. Tho. 2. 2. q. 2. art. 5. & 6. quē omnes probant, ut minimum eos, quos sancta catholica Romana ecclesia sollemniter celebrat, secundum eundem ubi sup. art. 7. & hunc articulum de uita æterna, & morte æterna illi contraria non solum celebrat per finem symboli Apostolorum, quo illa utitur, & Nicæni & Athanasij: sed etiam per festum particulare omnium defunctorum, postridie festi omnium sanctorum, & per missas defunctorum & alia multa diuina officia.

26 Decimoseptimo dicimus, expertos asserere, nihil fere magis mouere homines ad peccata præterita plangenda, & alia in posterum non cõmittenda, quam frequens, & intensa beatitudinis, & miseriæ prædictarum, earumq. æternitatis meditatio. quod satis probat illud Eccles. 7. *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*. Duę enim illę sunt bona pars illorum nouissimorum, & earundem eiusmodi meditatio pars non minima exercitii cuiusdam illustrissimę Religionis, quo breui eius nouitii perducuntur ad iustum uoluptatum, uanitatum, & cupiditatum contemptum: & ad pium amorem & cultum Dei, angelorum, sanctorum, & sanctarum, præsertim principis omnium illorum gloriosissimę virginis matris Marię, quę nobis ea impetret, semperque conseruet. Amen.

De

De passionibus, habitibus, virtutibus, & vitijs. animæ rationalis. Prælud. V.

SVMMARIVM.

1 PAssio animæ quid, & nulla proprie in appetitu intellectiuo.
2 Passiones principales quattuor: & aliæ quot, & quæ.
3 Passiones sex in appetitu concupiscibili sensitiuo,
3 & quinque in irascibili. & earum subordinatio, num. 4.
4 Bonum absolute consideratum obiectum potentiæ concupiscibilis, & consideratum vt arduum potentiæ irascibilis.
5 Passionum alia bona, alia mala suapte natura.
6 & quæ bona, & quæ mala in se, & suo genere. & 7.
7 Passiones animæ omnes esse morbos, falsum.
8 Auctorum dicta de passionibus animæ ut interpretanda.
9 Dubijs, & non claris esse locum coniecturis.
10 Passionum sacra confessio qualis esse debeat.
11 Confessarius confitentem passiones quid monebit.
12 Habitus quid, & quotuplex, num. 13.
14 Virtus quid, & ut non repugnat peccato.
14 Vitium quid, & ut non repugnat merito.
15 Peccatum mortale vt solum charitati repugnat.

1 DE passionibus, habitibus, uirtutibus, & vitiis animæ rationalis dicimus sequentia. Primò, quod passio animæ est motus appetitiuæ virtutis sensibilis, in imaginatione boni, uel mali, secundum Damascenum lib. 2. cap. 22. circa princi. relatum & declaratum a sancto Tho. 1. 2. q. 22 art. 3. Ex quo infertur, quod passiones propriæ non sunt in appetitu intellectiuo, & uoluntate superiori, quatenus distinguitur ab appetitu sensitiuo, & inferiori eiusdem, licet inueniantur in eo motus præuenientes deliberationem conformes motibus appetitiuæ virtutis sensibilis, iuxta mentem sancti Tho. in d. 1. 2. quæst. 17. art. 7.

2 Secundò dicimus, quod passiones principales sunt quattuor: duæ potentiæ concupiscibilis; scilicet gaudium, & tristitia: & duæ potentiæ irascibilis; spes scilicet & timor, iuxta illud Seuerini Boetii 1. de consolat. Philosoph. metro ultimo.

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit;
Nubila mens est,

Vinctaque frenis,
Hæc vbi regnant.

Et iuxta illud Parthenices Marianæ, lib.4.

Quattuor aduersis misceatur vt æquora ventis,
Heoo, Zephyro; Lybico, gelidoque Aquilone:
Sic totidem nostras ingenti turbine mentes
Subuerti furijs, pectusque in prœlia mitti.
Spes leuat arrectos, metus alto a vertice fluctus
Deijcit: hinc animum pulsat furibunda voluptas:
Inde dolor, fluctus ceu fracti, fluctibus altum
Clamore ingeminat, piceis abscondita nimbis
Nec radios fundit ratio, nec uela gubernat.

3 Tertiò dicimus, quod gaudiũ est de bono præsenti: tristitia de malo præsenti: spes de bono futuro arduo: timor de futuro malo arduo, ut exprimit S. Tho. 1.2.q.25.art.4. Est autem una passio, quæ non habet contrarium nisi priuatiue, uel per cessationem ab ea, puta ira: irasci enim non est aliud contrarium proprie, quam mitescere, & ab ira cessare, secundum philosophum. 2. Rhetor.cap.3. declaratum a sancto Tho. vbi supra quæst.23. art.4. in cor.quęst.

Dixi autem quattuor esse principales passiones, significando, esse alias minus principales. sunt enim omnes vndecim, ut tradit sanct. Antoninus, 2.part.tit.6.cap.2. in princ. Sex quidem in potentia concupiscibili; amor scilicet, & odium, desiderium, seu concupiscentia, & fuga, siue rectius renutus, aut refutatio: & gaudium, siue delectatio, & tristitia, siue dolor. In irascibili autem quinque; spes scilicet, & desperatio, timor, & audacia, & ira, cui, ut paullo superius diximus, nulla alia passio opponitur. Illæ uero supradictæ quattuor ea ratione dicuntur principales: quia sunt fines & scopi aliarum passionum. quod cum ordine, & sufficientia illorum colligitur: præsupposito, quod obiectum potentiæ appetitiuæ concupiscibilis est bonum, uel malum absolute consideratum: obiectum uero irascibilis bonum, uel malum arduum, siue difficile, consideratum sub ratione arduitatis, uel difficultatis, ut tradit sanctus Tho. 1. 2. q. 23. art. 1. quem subtiliter defendit ibi Caiet. contra subtilem Scotum; quamuis quoad animæ salutem parum referat, utrum illorum sequamur.

4 Quartò dicimus, quòd ex prædictis colligitur præfatarum vndecim passionum ordo: & quod quattuor prędictæ sunt principaliores. sic. Bonũ absolute consideratum causat in potentia appetitiua quandam cõplacentiam ob conformitatem & aptitudinem, quam habet ad illum, quę est amor, siue prima passio amoris. bonum autem amatum, & non dum habitum causat desideriũ adipiscendi illud, quod est secunda passio desiderij, seu concupiscentię: bonum vero desideratum iam adeptum, siue

obtentum

obtentum parit in appetitu quietem quandam ex ipso bono adepto: quæ est tertia passio, uidelicet delectatio. E contrario autem malum cognitum causat displicentiam ob ineptitudinem, uel contrarietatem, quam habet ad appetitum, quæ est passio quarta odii contraria passioni amoris: malum uero cognitum, & exosum, nondum acceptum, uel (vt ita dicam) nondum uentum generat fugam, vel (vt clarius loquar) respuitionem, vel latinius renutum, ne eueniat, quæ est quinta passio, contraria desiderio: malum autem iam acceptum, siue uentum causat tristitiam, uel dolorem, quæ est sexta passio, contraria gaudio, & lætitiæ. quæ sunt sex passiones potentiæ appetitiuæ concupiscibilis. In potentia vero irascibili sunt quinque. nam bonum apprehensum, ut arduum & difficile propter bonitatem, quæ habet aptitudinem, & conformitatem ad appetitum, generat spem, quæ est prima passio irascibilis. Idem autem speratum vt quæsibile nondum adeptum generat fiduciam, uel audaciam, quæ est secunda passio irascibilis: & econtrario malum apprehensum ut ineuitabile generat desperationem, quæ est tertia passio potentiæ irascibilis, contraria spei, secundum S. Tho. 1.2.q.23.art.2.in cor. q. & q.40. art.4. Malum autem futurum apprehensum, ut euitatu difficile generat timorem, quartam irascibilis potentiæ passionem, contrariam fiduciæ, & audaciæ, secundum eundem S.Thom.d.q.35.art.1. Quinta uero passio potentiæ irascibilis est ira, quæ generatur frequenter ex malo iam accepto, quæ non habet contrarium, secundum Aquinatem, præcitata 1.2.q.23.art.3. Quia bonum arduum iam adeptum non parit passionem vllam in irascibili: sed gaudium in potentia concupiscibili: quia desinit habere rationem ardui. Dixi autem, frequenter iram nasci ex malo accepto; quoniam frequenter nascitur tristitia sola, quæ pertinet ad potentiam concupiscibilem.

5 Quarto dicimus, quod præfatarum passionum aliquot etiam per se in genere consideratæ dicuntur bonæ, & aliquot malæ. Bonæ quidem, vt B.Aug.in lib.9.de ciu.Dei, c.5.ait, misericordia ad virtutem pertinet: & misericordia, quatenus est dolor, siue tristitia de aliena miseria est passio, ut declarat.S.Th.2.2.q.30.art.3.Arist.item in 2.Eth.ait, uerecundiā esse passionem laudabilem, quæ species quædam timoris est, ut belle de-

6 clarat Angelicus doct.1.2.q.42.art.4. Et quia sicut quidem actus exteriores considerati in suo genere, siue ex obiecto suo dicuntur boni, vt dare eleemosynā, & subuenire proximo, c.venerabilib. §.fi.de sen.exc.& tradit late idē Angelic.doc.in pręc t.1.2.q.18.art.2.ita passiones quędā, quæ sunt de obiecto suo genere bono, quale sunt misericordia, quæ est quædā tristitia de malo proximi, & uerecundia, quæ retrahit, a torpitudine, merito in se, & suo genere sunt bonę. Malæ autem sunt in se, & suo genere quædam passiones: illæ.s.quæ sunt de obiecto suo genere malo; cuiusmodi est gaudiū de malo alieno, & tristitia de bono alieno. Sicut

etiam quidam actus exteriores in se, & suo obiecto sunt mali; vt capere alienum, & percutere proximum, iuxta doctrinam S. Thom. in d. q. 18. art. 8. quæ autem sint bonæ, & quæ malæ, mox dicetur. Neque obstat opinio Stoicorum, quę habet, omnes passiones esse malas, & animæ morbos, & perturbationes. Quoniam illa opinio est falsa, aut certe intelligenda, de passionibus rectæ rationi dissonantibus, aut eam præuenientibus, ut declarat sanctus Tho. in d. quæst. 24. art. 2. in corpor. quæst.

7 Quintò dicimus, quod ex iis infertur. Primo, non omnes passiones esse bonas: neque omnes malas, ut Stoici docuerunt: sed alias esse bonas; illas scilicet, quæ rectæ rationi consonant: & alias malas, illas scilicet, quæ illi dissonant. De amore bono est illud Prouerb. 29. *Qui amat sapientiā, lætificat patrem suum.* De malo autem illud. Eccle. 10. *Nihil est iniquius, quam amare pecuniam.* De desiderio bono est illud Psal. 118. *Cōcupiuit aīa mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* De malo autem illud Psal. 111. *Desideriū peccatorū peribit.* De bono gaudio, siue lætitia illud Matth. 25. *Intra in gaudium domini Dei tui.* De malo autem illud Iob 20. *Gaudium hypocritæ est instar puncti.* De bono odio est illud Ps. 118. *Iniquos odio habui.* De malo illud Psal. 108. *Odiū pro dilectione mea.* De desperatione bona est illud 1. Reg. 23. *Desperauit Dauid posse euadere.* De mala autē illud Eccl. 27. *Denudare amici mysteria desperatio est animæ infidelis.* De tristitia bona est illud Marc. 14. *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* De mala autem illud Eccl. 14 *Felix uir, qui non habuit animi tristitiā.* De bona spe, siue fiducia est illud Psal. 13. *Quoniam dominus spes eius est.* Et illud Prou. 3. *Habe fiduciam in domino.* De mala autem illud Pro 15. *Spes impiorum peribit.* Et illud 47. *Fiduciam habuisti in malitia.* De timore bono est illud Eccl. 1. *Initium sapientiæ timor domini.* De malo illud Ps. 13. *Illic trepidauerunt timore, ubi nō erat timor.* De ira bona illud Ps. 4. *Irascimini, & nolite peccare.* De mala autē est illud Ps. 36. *Desine ab ira, & derelinque furorem.* Quibus addo, quod malarum aliæ sunt mortaliter malæ; illæ s. quibus frangitur lex, cuius fractio est mortalis; & aliæ uenialiter tātum; illę scilicet, quibus frāgitur lex, cuius fractio est uenialis tantum.

8 Secundo infertur, omnes textus, tam Bibliorum, quam canonum, & legum, omnia item dicta sacrorum doctorum, & etiam Ethnicorum generatim significantium, non esse amanda, neque desideranda temporaria, neque de illis adeptis gaudendum, intelligi debere de amore, desiderio, & gaudio inordinatis, seu rectæ rationi dissonis. Illa autem, quæ habent non esse odio habendum proximum, nec fugiendum, nec de morte, alii sue malis acceptis contristandum, numquam irascendum, intelligenda sunt de odio, fuga, & tristitia inordinatis, seu rectæ rationi dissonis.

Ex quo subinfertur, proculdubio excusari posse a nota hæreseos eos, qui generaliter asserunt, non esse timendum, aut non esse sperandum

in

in homine sine timore seruiendum domino Deo nostro: non esse timõdum diabolum: procurandam esse mentis securitatem, & id genus alia. quoniam hęc omnia possunt esse aliquo respectu ordinata, siue rectæ rationi consona, & consequenter bona, & catholica. & in dubio generale verbum, quod ad bonum sensum, & malum trahi potest, interpretandum est in bonum. l. in ambigua. ff. de legib. c. 2. de reg. iur. c. 1. de iureiur. lib. 6. l. merito. ff. pro soc. & l. si procurator ff. de cond. indeb. Dixi supra, generaliter, nullatenus declarando se loqui de inordinato: nam, si id faciat, in illo sensu malo sunt accipienda, quia in claris non est locus coniecturis. l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. oblig.

10 Tertiò infertur quiddam confessarijs quotidianum; uidelicet, quod pęnitentes multi confitentur, se habuisse præfatas passiones, amoris, odij, spei, desperationis, gaudii, tristitię, timoris, & iræ; &c. & non declarant satis, an habuerint eas bene, uel male ordinatas: neque qui declarant habuisse illas inordinatas, satis declarant, quanta fuerit earum inordinatio, ut iudicari possit, an peruenerint ad culpam mortiferam, & consequenter admoneri possint, & debeant, ut de illis tãquam de mortalibus doleant, idest, ut ita doleant, quod proponant firmiter nunquã se admissuros similes iuxta ea quæ infra c. 1. num. 2. & ca. 2. num. 5. no-

11 tantur. Quare pænitens, qui sic generatim & confuse confitetur huiusmodi passiones, interrogandus est, num omnes illæ, vel quæ illarum fuerint tantę, ut nouissent eum, ad uolendum potius transgredi legem ad peccati mortiferi pœnam obligantem, quã desistere à prosecutione huiusmodi passionis, amoris, odij, gaudij, lætitiæ, tristitiæ, uel spei, & fiduciæ, timoris, & iræ: nisi confessarius ex qualitate personæ, uel modo confitendi tacite coniiciat paruitatem, uel magnitudinem malitiæ, uel uanitatis earum, ut frequenter coniiciunt.

12 Sextò dicimus, quòd habitus animæ est qualitas stabilis, inhærens essentiæ ipsius, uel alicui potentiæ eius, inclinans eam ad aliquid agendum. Dixi, qualitas, pro genere: quia omnis habitus est qualitas: non tamen e contrario omnis qualitas est habitus, ut docet Arist. in prædicamento qualitatis.

Dixi: Stabilis, ad differentiã actus, qui est transitorius, ut inf. præl. 6. num. 1. dicetur. Dixi: Inhærens, ad significandum, quod non est anima, neq; aliqua substantia per se subsistẽs, sed quoddam accidens, quod potest subiecto adesse, & abesse, sine illius corruptione, secundum Porphyrium in prædicabilib. Per quod reprobatur opi. Magistri, dicentis in 1. lib. sen. dist. 17. & lib. 2. d. 26. gratiam esse ipsummet Spiritum sanctum. & hæresis Luterana, quæ habet, gratiam non esse inhærentem contra clem. 1. §. fi. de sum. Tri. & fi. cath. & tradita per S. Tho. communiter receptum in 1. 2. q. 110. art. 1. & eũdem & Scotum, & alios omnes in d. dist. 17. & 26. & contra Conc. Trid. sess. 6. can. 11.

Dixi : Essentiæ ipsius . ad includendum gratiam gratum facientem , quę secundum opinionem sancti Tho.inhęret essentię animæ , qua regeneratur, & fit consors diuinæ naturæ . iuxta illud 2.Petr.1 . *Vt simus consortes diuinæ naturæ.* declaratum per eundem S.Tho.1.2.q.50.art.2.

Dixi : Vel alicui potentię, inclinans eam ad aliquid agendum ad includendum omnes habitus alios a prædicta gratia, qui secundum eundem non inhęrent essentię animæ : sed potentijs eius, quas disponunt, inclinant , & impellunt ad aliquid bene , uel male agendum,quod colligitur ex eod.S.Th.in 1.2.q.49.art.2. & ex Arist.2. Ethic.

An autem habitus gratiæ , & habitus charitatis distinguantur re , ut ait S.Th.cum suis assèclis in dicta 1.2.quęst.110.art.3.& in 3.par.q.7. art.1.an uero ratione tantum , ut sentit Magister , & affirmat Scotus cum suis in 2.lib.sentent. dist.26. &, an charitas inhæreat plus animæ potentiæ differenti re ab ea , sed inseparabili, ut ait Sanctus Tho.an ipsi animæ, ut alij, de quibus est Ioann. Maior.3.lib. sentent. dicta dist. quæst 1. non tracto. quoniam, quoad animæ salutem, nihil refert , an hoc , uel illud teneamus .

13 Septimò dicimus, quod habitus est duplex, infusus , & adquisitus . Infusus est , quem benignissimus Deus solus infundit , ut probatur in clem.1.§.fin.& in cap.maiores,in fi.princ.de baptism.& tradit S.Tho. communiter receptus 1.2.q.51.art.4. Adquisitus autem est , qui producitur ab actibus frequentatis.ita quod actus est caussa partialis habitus adquisiti , uel aucti: & contrario , habitus est causa partialis producendi nouos actus similes illis , per quos est genitus, uel auctus , ut colligitur ex S.Th.1.2.q.fin.art.4.& q.49.art.2.& 3.qui in art.4.probat necessitatem habituum .

Octauò, quod duplex est habitus adquisitus. bonus , & malus .Bonus est , qui producitur actibus bonis : malus autem , qui ab actibus malis.

14 Nonò dicimus , quod uirtus est habitus animæ bonus : uitium autem habitus animæ malus.tum per illud Aug.lib.de perf.iust.circa fin. 4.ratiocinationis. relatũ a S.Th.1.2.q.71.art.1. *Virtus est qualitas, quæ facit bonum habentem : vitium autem qualitas , secundum quam malus est animus* . tum quia uitium est contra naturam hominis quatenus homo est,ut probat Angelicus doctor in præcitata.q.71.art.2.qui in art.3.cõcludit,actũ malum peiorem esse simpliciter habitu malo, quamuis secundum quid (eoquod vitium est diuturnius) sit peius actu malo,& vitio o.& in art.4.concludit,actum malum, qui est peccatum cõpati sibi virtutem,sicut & actus bonus compatitur sibi vitium.quamquam pec-
15 catum mortale non potest esse simul cum charitate regina virtutũ,quę est gratia gratũ faciens,vel ab ea inseparabilis; quæque est habitus omnium longe nobilissimus a Deo supernaturaliter infusus : licet possit

esse cum fide, & spe informibus, ut ibidem sanctus Tho. tradit: & Conc.Trid. nuper definiuit, sess.6. cap.14. & num.28.

De actu humano, siue morali animæ humanæ. Prælud. V I.

S V M M A R I V M.

1 ACTVS *humanus & moralis idem: & quid sint.*
2 *Voluntarium simpliciter, & secundum quid.*
3 *Omissio pura quid.*
3 *Violentum quid, & in quo a metu differat.*
4 *Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse: nisi &c.num.5.*
5 *Sacramenta quæ metu facta ualent.*
6 *Violentus nullus est actus elicitus, siue interior.*
6 *Voluntas, etiam a Deo, non cogitur uiolenter.*
7 *Metu factum rescinditur, non autem blanditijs extortum.*
8 *Ignorantia, quæ facit actum non esse humanum.*

1 DE actu humano, siue morali dicimus sequẽtia. Primo, quod ea quibus in beatam uitam, uel mortem æternã ab adultis mentis compotibus itur, sunt actus humani, siue morales, secũdũ S.Th.receptũ in 1.2.q.6.art.1.& alios in 2.lib.sen. dist.25.& 25. Definitur autẽ actus humanus, siue moralis esse actus hominis trãsitorius, & volũtarius perfecte, ac simpliciter, vel omissio eius.

2 Dixi: Transitorius, ad differentiam habituum, qui sunt qualitates stabiles, & permanentes, iuxta Arist.in præd.qualit. Dixi: Voluntarius, ad excludendum actus hominis omnino violentos: qui sunt illi, quorum principium est ab extrinseco, passo non conferente vim, idest, eo qui patitur, non opitulante, neque iuuante; qualis est is, quo homo per vim absolutam facit; ut oblatio thuris, quæ per manum violenter ab alio ad id adactam idolo fit, cap. presbyteros. 50. dist.

Dixi: Perfecte, ad excludendum actus puerorum, amentium, & subitò ex sola imaginatione absq; deliberatione more brutorum agentiũ; quorum actus, & si ea parte sint uoluntarii, qua propter finem (saltem imperfecte cognitum) agũtur non tamen sunt perfecte uoluntarii, quia non aguntur propter finem satis perfecte cognitum, eo quod nõ aguntur ob finem cognitum propter rationem, & proportionem quã habet finis ad id, quod propter illũ agitur quod solius iudicio, & ratione vtentis est, ut pulchre de more docet Angelicus doctor in 1.2.q.6.art.2.

3 Dixi: Simpliciter, ad includendos actus factos metu, qui licet non

sint

sint secundum quid uoluntarij: sunt tamen simpliciter tales, secundum
3 eundem sanctum Tho. in eadem quæst. 6. art. 6. Dixi: Vel omissio, ad
comprehendendam omissionem, per quam id, quod quis potest, & de
bet agere, agit, iuxta eundem ubi supra, art 4 ex quo, & altero Thoma
ibidem colligas, tria requiri ad hoc, vt omissio cuiuspiam sit pure uo-
luntaria; uidelicet, quod possit, & debeat facere, & non velit, negati-
ue tantum, idest, quod neque uelit, neque nolit. Nam si nollet agere,
idest, haberet nolitionem, siue uoluntatem non agendi, non esset tam
actus omissionis, quam commissionis

Secundò dicimus, quod ex ijs infertur Primo ratio decidendi prin-
cipij. 32. q. 5. quatenus habet, nihil peccare illam, cuius omnino reni-
tentis virginitas violatur, quia immo, ut beata Lucia, relata ibi a Gra-
tiano, dixit, eam duplicant ad coronam.
4 Infertur secundò, quod actus (etiam metu factus) est actus huma-
nus, quia est voluntarius simpliciter, licet sit inuoluntarius, secundum
quid, ut ait Aquinas in 1. 2. q. 6. art. 6. & probatur in cap. merito 15. q. 1.
quatenus habet, eum, qui metu alicuius mali facit aliquid, uelle illud,
licet non propter se, sed propter aliud. In qua re insignis quidam Theo
logus in quadam epistola ad me scripta, & insignissimus Decius in l. vel
le. ff. de reg. iu. lapsi fuerunt, quatenus dixerunt, metu facta non esse sim
pliciter voluntaria: sed secundum quid tantum. Ratio siquidem diuer-
sitatis inter violenter, & metu factum, illa est, quod uiolenter dicitur,
cuius principium est ab extrinseco, passo non conferente vim, siue non
adiuuante. l. 1. ff. quod met. cau. quæ habet, vim esse rei maioris impetũ,
cui resisti non potest, ut tradit Angelicus doctor. 2. 2. q. 175. art. 1 ad 1.
qualis est thurificatio supradicta: quod autem metu sit, licet ab extrin
seco impulsionem habeat: passum tamen, idest, qui compellitur, con-
fert vim, & adiuuat: quia consentit, dicto cap. merito. & l. 2. ff. quod met.
5 cau Et ita factum per vim puram, nec meritum, nec peccatum est: ne-
que prodest, neque nocet quoad ullum forum: quia non est actus huma
nus, factum autem metu, quia est actus humanus, potest aliquando es-
se meritum, & (ut plurimum) prodest, & nocet quoad utrumque fo-
rum: quamuis regulariter rescindi possit, vt resoluit glo. recepta in ca.
abbas. de his, quæ ui met. nisi quoad sacramenta characterem impri-
mentia, quoad quæ non potest rescindi, cap. maiore. §. item queritur. de
baptis. & eius eff. & nisi quo ad ea, quæ liberam & spontaneam volunta-
tem requirunt, ut matrimonium. c. cum locum. de spons. & votum. ca. 1.
de iis, quæ ui met. quia illa metu facta nihil valent, & sine ulla rescissio
ne sunt inualida, siue nulla.
6 Infertur tertio, quod nullus actus voluntarius elicitus, siue interior
potest esse uiolentus: nam nullus talis fit passo non conferente vim. Vo
luntas enim, siue anima uelle potens, non potest absolute cogi, siue per
uim

uim præcisam ad actum a seipsa eliciendum, idest, ad uolendum aut nolendum, vt pulchre probat S. Tho. 1. 2. q. 6. art. 4. Nam, vt ibi ad 4. ait, et si moueatur, & cogatur a Deo ad volendum, non patitur violentiã: quia ipsa confert vim, & adiuuat, dum vult. & ita non fit, passo non cõferente uim. & consequenter non est violentum per supradicta.

7 Infertur quarto, quod nullus actus, neque interior, neque exterior desinit esse inuoluntarius, eo quod producatur per concupiscentiam plurimum impellentem animum ad volendum: immo est magis voluntarius, secundum S. Tho. in d. q. 6. art. 7. Quæ potest esse recta & noua ratio, quare blanditiæ faciunt, vt actus per eas factus rescindi possit, sicut metus & quod licet testamentum metu factum non valeat. l. fi. ff. si quis aliquem test. prohibit. testamentum tamen vxoris blando sermone mariti procuratum ualet. l. fi. C. eod. & d. l. fi. ff. si quis aliq.

8 Infertur quinto, quod actus factus per ignorantiam aliquando est actus humanus, & aliquando non. & quidem est actus humanus, regulariter: non est autem humanus, quando tria concurrunt. Quorum primum est ignorantia illius rei, quam quis non tenetur scire. Secundum, quod non sit affectata, seu desiderata, vel procurata. Tertium, quod sit talis, sine qua non fieret actus. quia hæc tria efficiunt inuoluntarium. Quæ pulchre determinat Angelicus Doctor in dicta q. 6. art. 1. & probatur in cap. 2. de. constit. & cap. ignorantia. de reg. iur. 6. & cap. fin. 37. dist. & melius. §. notandum. 1. q. 4. sub cap. turbat. cum eis adnotatis per glo. & doct.

Infertur denique sexto, actum humanum non esse habitum: quia hic est stabilis, ille autem, vt dictum est, transitorius. hic impellit eum, cui hæret, ad actus sibi conuenientes: ille uero non, vt satis colligitur ex de clement. 1. §. fi. de sum. Tri. & fi. cath. & Card. Imolen. ibidem.

De actu humano, siue morali bono, qui est meritum, & malo, qui est peccatum.
Prælud. VII.

SVMMARIVM.

1 Meritum quid, & quotuplex.
2 Gratia gratum faciens quid, & quanti ualoris num. 3.
3 Bona in peccato mortali facta quantum prosint.
4 Actus humanus malus, & peccatum morale idem.
5 Peccatum morale quid, late.
6 Lex æterna quid, & quid ei contrarium.

6 Omiss.

6 *Omissio pura cur dicitur factum negatiue.*
7 *Verba illa, dictum, factum, & concupitum quomodo accipiantur.*
8 *Definitio hæc peccati cur eligitur.*
9 *Peccatum & delictum in proposito idem.*
10 *Peccatum originale quomodo uoluntarium.*
11 *Peccatum ueniale qua ratione uere peccatum.*
12 *Peccata omnia esse mala, quia prohibita ut defendatur.*
13 *Peccatum non est uitium: & quibus constat, nu. 14.*
15 *Peccatum ut aliud est in genere entis, & aliud in genere moris*
16 *Actus manens idem in genere entis nunc bonus nunc malus.*
17 *Actus nullus simul bonus, & malus, etiam diuersa ratione.*
18 *Bonis in agentis ne sint mala, magna cura adhibenda.*
19 *Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris unum tantum esse.*
20 *Confiteri peccatum mentis sine operibus non sufficit: sed contra sic.*
21 *Peccatum non esse reatum, licet aliquando sic uocetur.*
21 *Reatus quid proprie, & ad quid transfertur.*
22 *Reatum pro obligatione ad pœnam esse filium peccati: & triplicem, nu. 23.*
22 *Actionis mater obligatio.*
24 *Otiosum omne malum.*
24 *Circunstantiæ cuius defectu omnis actus fit malus.*
25 *Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem.*

1 DE præfatis membris actus moralis dicimus multa. Primo, quod actus humanus, siue moralis diuiditur in bonum, & malum: & quod bonus est, qui nulla lege ob se, neq; ob suas circumstantias prohibetur, & appellatur meritum secundũ mentem sancti Tho. communiter recepti 1. 2. q. 14. art. 6.

2 Secundo, quod meritum est duplex. Alterum simpliciter, seu de cõ digno. Alterum secundum quid, seu de congruo. Meritum simplex, siue de condigno est, quod meretur gratiam, & gloriam, & uitam ęternam. Quod definiri potest esse actus humanus bonus, factus ab eo, qui habet gratiam Dei gratum facientem. Cuius meminit gl. in §. fi. cle. 2. de sum. Tri. & fi. cath. uerbo, omnibus. Quæ gratia gratum faciens definiri potest, esse donum Dei supernaturale, infusum a Deo creaturę rationali, quo est illi ad uitã æternam accepta, ex mente S. Tho. 1. 2. q. 110. & 111. & Scoti. & aliorum in 2. lib. sent. dist. 26. & 27.

5 Meritum autem de congruo, ut S. Tho. in d. q. 114. art. 6. & alii multi loquuntur, siue meritum secundum quid, ut ipsemet S. Tho. ibidem nominat, est actus humanus bonus, factus ab aliquo extra gratiam Dei existente, cui de quadam congruitate, & secundum quid debetur aliqua merces spiritualis, uel temporalis, ut sentit glo. cap. quidam. de pęnit. & remiss. quæ ponit illos duos senarios.

Quæ

Quæ cum mortali bonæ fiunt, dant bona terræ,
Cor faciunt humile, minuunt tormenta gehennæ.

Cui est alia similis in cap. quærat. §. quod autem. de pœni. dist. 3. vbi nuper, nu 2. addidimus aliquos fructus ultra eos, quos scripsimus infra in cap. 27. num. 270. qui fructus licet magnæ sint in se utilitatis, collati tamen cum gratia gratum faciente, & gloria ęterna, ei respondente, adeo paruę sunt, ut in cap. nihil de consecr. distin. 5 dicatur, nihil prodesse: cum tamen de fide sit, prodesse ad multa, ut dictum est, & satis definit Conc. Trid. sess. 6. cap. 7. & can. 7.

4 Tertio dicimus, quod licet uerbum, peccatum, generaliter acceptũ, vt docet S. Tho. in 1. par. q. 63. art. 1. significet omnem deuiationem, uel declinationẽ a rectitudine operi debita, siue in naturalibus, siue moralibus, iuxta Arist. 2 Physi. ubi monstra naturæ uocat peccata: in proposito tamen solum accipitur pro deuiatione in moralibus, qualis est omnis actus moralis malus siue peccatum morale. Definitur autem peccatum morale aliter a uariis: ex omnibus autem definitionibus, quas post ueteres auctores tradit Magist. cum S. Tho. & aliis recentioribus in 2. lib. sent. dist. 35. & in 1. 2. q 71. art. 6. & alij alibi, illam eligimus, quã

5 magnus ille August tradit. in 2. lib. contra Faustum, cap. 27. quæ non latuit glo. in cap. ille rex. de pęni. dist. 3. Videlicet peccatum est dictum, factũ, aut concupitum contra legem Dei ęternam: tum quia clarior, & vsitatior est: tum quia conuertitur cum suo definito. Nam cuicunque conuenit definitum, idest, peccatum, conuenit etiam definitio: & contrario, vt per infra dicenda patebit. Nam lex ęterna, ut idem Aug. ait in lib. 1. de libero arbitrio c. 6. & post eum Angelicus docto[r] 1. 2. q. 91. ar. 1. est summa ratio Dei, quæ iam inde ab ęterno cuncta ordinauit: & post mundum creatum omnia gubernat, iuxta illud Poetæ:

Quicquid habet Phlegeton, quidquid caua viscera terræ,
Quidquid habet pelagus, quidquid secat aera pennis,
Fecisti solus, totumq. opus ipse gubernas.

Et ita, quidquid est contra legem, & rationem naturalem, est contra legem ęternam: licet non econtrario, quidquid est contra legem æternam, sit contra legem & rationem naturalem: qualia sunt quæ supernaturalibus obuiant, & fere omnis hęresis, blasphemia, & similia. quod do-

6 cet Angelicus doctor in d. quæst. 91. art. fi. & late iuxta ac subtiliter enucleat alte Tho. ibidem.

Non obstat primo, quod prędicta peccati definitio non uidetur conuenire pure omissioni, quę, ut prędictum est supra prælud. 6. nu. 3. saltem tribus concurrentibus est actus humanus malus, & peccatum: & tamen non est dictum, factum, aut concupitum. Nam licet illa omissio non sit dictum, factum, aut concupitum affirmantium, est tamen negatiuum. est namque non dictum, quod debebat dici: non factum,

quod

quod debebat fieri: uel non concupitum, quod debebat concupisci. Quoniam affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus, ut in hac specie tradit Aquinas in 1.2.q.71 art.6.& probatur per l. si mora. ff. sol. matr. quæ non factum, quod debebat fieri, uocat factum, ut ibi adnotauit gl. Ibi enim iurisconsultus appellata factum omissionem traditionis dotis faciendæ mulieri. Et glo.recepta ibi per Bar Alex.& alios in l. 2.ff. de uerb.oblig.ait, diuisionem illam iurisconsulti, qua diuidit stipulationem de faciendo, & dando, comprehendere etiam stipulationem de non faciendo, & non dando.

7 Non item obstat secundo, quod res dictæ, factæ, aut concupitæ nõ sunt peccata: quia illa uerba definitionis, dictum, factum, & concupitũ, non accipiuntur pro illis rebus: sed pro ipsis actibus dicendi, faciendi, & concupiscendi, seu uolendi eas, hoc est, pro ipsa dictione, factione, &, ut ita dixerim, concupitione, seu uolitione, uel latinius uoluntate: quod post alios Gabriel recte intellexit in d. q 35.q. 1.

8 Non obstat tertio, quod ista definitio Aug.relata a Gratiano in §.j.15. q. 1. uidelicet: *Peccatum est uoluntas retinendi, uel consequendi quod iustitia uetat*, nullam facit mentionem de dicto, uel facto: cum enim mentionem fecerit de concupito, & uoluntate, quæ radix est malitiæ dicti, seu dictionis, facti, seu factionis, uel actionis, adeo quidem, ut unum tantum peccatum constituatur ex illis, ut in prælud.seq. dicemus, faciẽdo mentionem de uoluntate, satis uideri potest fecisse mentionem de illis, quorum malitia pendet ab ea.

9 Non obstat quarto, quod secundum hanc definitionem delictum esset peccatum: & tamen Augus. in quæstionibus Leuit. significat, quod peccatum est perpetratio mali, & ita commissio: delictum autem desertio boni, & ita omissio. quod adnotauit glo.in reg.peccatum.& reg.delictum. de reg. iur. lib.6.& ante illam Magist. in 4.lib.sententẽ.dist. 42. quia ibidem ipsemet Magist. dixit, indifferenter apud auctores, omne peccatum nomine delicti intelligi: & econtrario omne delictum nomine peccati, per c. ille rex.de pæn.dist.3.& c.si peccatum.de pænit.dist. 1.

10 Non obstat quinto, quod peccatum originale infantis, immo & nondum nati est peccatum: & tamen non uidetur esse dictum, factum, aut concupitum: quia licet non sit factum, aut concupitum personales ipsius actuale: est tamen suæ naturæ humanæ, iuxta dicenda in princ. prælud. seq.

11 Quarto dicimus, quod ex prædictis infertur primo, omne ueniale peccatum esse peccatum: quia ei præfata definitio conuenit. tum quia illud appellat peccatum August. in cap. unum. §.fi. dist. 25. & Ioã Chrysost. in cap. de quotidianis.de pænit. dist.3. tum quia sanctus Tho. 1. 2. q.61.ar.1. omnem actum inordinatum, & uitiosum appellat peccatum. at inter omnes conuenit, omne peccatum ueniale esse actum inordinatum.

natum. tum quia Magist. cum eod. S.Th. & aliis in 3 lib. sentent. dist. 35. & 42. præsupponit ueniale peccatum comprehendi sub verbo, peccatū, quod ab August. ubi sup. definitur esse dictum, factum, &c. Contrarium vero ait sanctus Bonauentura cum aliquot aliis in dicta dist. 42. uidelicet peccatum veniale non esse contra legem, sed præter legem. Cui consonat etiam Angelicus doctor ibid. q. 1. art. 4. & 1. 2. q. 88. art. 1. & contra gent. cap. 39. dicens, quod diuisio peccati in mortale & veniale non est diuisio generis in species, quę æqualiter participant rationem generis, sed est diuisio analogi in ea, de quibus prædicatur secundum prius & posterius: non enim, inquit, est contra legem, sed præter legem. ubi Caietanus nihil non facit, quo illum a telis Durandi lib. 2 sent. dist. 43. vbi nostram illationem tenetur, defendat. Quin & ipse Caietanus 1. 2. q. 72. art. 5. carpit Scotum, eo quod in dist. 22. eiusdem 2. lib. senten. dixisset, peccatum ueniale non esse contra legem: quia negari non potest esse contra legem æternam & uirtutis. Quę quidem contentio dirimi posse videtur, dicendo, quod altera opinio procedi de contrarietate legis, sufficienti ad assecutionem ęternæ vitæ impediendam altera uero de contrarietate secundum quid, quę solum sufficit ad eam differendam.

12 Infertur secundo, illud celebre elogium, quo non omne peccatum ideo est malum, quia prohibitum, iuxta glo. celebrem cap. ex parte 1. de offi. deleg. intelligendum esse de prohibitione humana: non autem de prohibitione legis æternæ, per quam omne peccatum prohibetur, ut ex hac definitione colligitur, & adnotauit S.Th. in d. art. 6. ad 4.

13 Infertur tertio, peccatum non esse uitium: quoniam peccatum est dictum, factum, aut concupitum, & ita actus, ut sup. dictum est, uitium autem est habitum, secundum Marcum Tull. in 4. lib. Tuscul. relatum a S. Th. in 1. 2. q. 71. art. 1. ad 3. quod etiam colligitur ex Ambr. in cap. ille rex, de pęnit. dist. 3. ubi gl. Ioan. singularis.

14 Infertur quarto, peccatum constare ex duobus; uidelicet ex ipso actu, qui est quædam res naturalis, & ex tortuositate, & (ut ita dixerim) defectu rectitudinis, qua caret, ex eo, quod deuiat, & est contra legem, & regulam æternam: quę carentia appellatur priuatio, inordinatio, tortuositas, deformitas. & quod, quatenus est actus, & res, merito dicitur quoddam bonum naturale: quia omnis res, quatenus est aliquid, est bonum naturale: iuxta illud Gen. j. *Omnia, quæ fecerat, erant ualde bona.* Sed quatenus est defectus, & priuatio boni dicitur malum, & nihil ab Aug. super Io. qui uerbū, nihil, positū in illo celebri dicto Ioan. j. *Sine ipso factum est nihil*, exponit de peccato. quod non est intelligendo de peccato quoad ipsum actum, quatenus est quædam res: sed de peccato, quatenus est inordinatio, & decit ei rectitudo ut post, & ante alios declarat S.Th. in 2. lib. sent. dist. 37. q. 1. art. 2. vbi concludit, non debere

dici

dici peccatum esse a Deo, nisi cum illa additione, in quantum est actus, & in quantum est quædam res.

15 Infertur quinto, aliud esse peccatum in genere naturę, & prout est quoddam ens naturale: & aliud in genere moris, & prout est quoddam ens morale. Nam, ut in illatione præcedenti est dictum, peccatum est aliquid & bonum, prout est ens naturale, & prout est ens morale dicitur nihil, & malum. Ex quo subinfertur fieri posse, quod actus, qui sit unus & idem numero in genere entis, uel naturę, nunc sit bonus, & paullo post malus in genere moris, i. quatenus est ens morale. Nam ambulatio qua quis uadit ad ecclesiam, est una, & eadem res in genere naturæ. at, si eam cupit facere ob inanem gloriam, erit mala toto tpe, quo ob eã ambulauerit. & si mutata uoluntate continuat eam ad Dei obsequiũ, erit bona, dũ ei de aliis requisitis nihil desit, ut tradit Aquinas 1.2.q.20.ar.6.

16 Ex quo subinfertur, quod unus actus, qui est simplex, & idem numero secundum genus entis, & naturę potest esse duplex, & diuersus in genere moris; puta bonus, & malus: peccatum & meritum id quod idem Aquinas probat ubi sup. Et quamuis ille de actu solo exteriori formet & prosequatur quæstionem, non tamen ob id intelligas, contrarium sensisse de actu interiori, quod ibidem adnotauit Caiet. cuius quotidianum exemplum accipe in actu uolendi comedere carnes, continuato ab hora, qua licet eas comedere usq; ad horã, qua non licet: quod non raro cõtingit apud infimates in carnis priuio, & apud summates passim in noctibus, quæ præcedũt dies, quibus esus carnium uetatur, qualis est dies Iouis, & quicunque pręcedit Quattuor tempora, & festorum vigilias.

17 Animaduertendum tamen est, quod nullus actus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus simul, & malus: peccatum, & meritũ, etiam diuersa ratione: quia implicat contradictionem nam si est malus, aliqua rectitudo ad bonitatem necessaria ei deest: & si est bonus, nulla. Quia bonum constat ex integra caussa, secundum Dionysium, capit. 4.
18 de diuinis nominibus, id quod affirmat sanctus Tho. 1.2.q.2.artic 6. & clarius in 2.lib.sent.dist. 40.q.1.art.4. & Ioan. Maior ibid.q.7. & Caiet. super Matthæ.cap.6. Quibus (pro dolor) consequens est, bonam operum aliquorum nostrorum partem esse malã. minor enim pars est eorum, quibus nulla deest rectitudo, uel obiecti, uel finis uel alicuius circumstantiæ. Quamobrem magna cura, & studio est opus, ut quæcunque agimus, circumspecte agamus: ne bona, quæ labore magno ad bene merendum perficimus, parua incuria perdamus: vel (quod peius est) fiant nobis mala, ob quæ puniamur.

19 Infertur sextò, quod peccatum interius, quo quis peccat, uolendo aliquid dicere, aut facere, & dictũ, & factũ ipsum exterius sunt quidem plura entia, & plures res, quo ad essentiã rei naturalis. Siquidem alia res est exterior actus, & alia ĩterior: sunt tamẽ unũ peccatũ in genere moris,

quid-

quidquid uoluat, & reuoluat satis leuiter & inutiliter Ioan. Maior in dict. dist. 42. quæst. 2. Quoniam, ut eleganter de more ait Aquinas 1. 2. q. 20. art. 3. actus interior & exterior, ei respondens, licet sint duo in genere, & esse naturæ: in genere tamen & esse moris sunt vnus. Neque tamen ex hoc inferas sufficere pœnitenti confiteri peccatum interitus solum sine exteriori. Quoniam oportet confiteri omnia peccata mortifera, cap. omnis. de pæni. & remiss. & clarius in cap. 5. & can. 6. sess. 14. Concil. Trid. & constat, peccatum exterius esse peccatum mortiferum, quando interius est huiusmodi, & licet peccatum interius & exterius sint unum peccatum in genere moris: sunt tamen duo in genere naturæ, ut
20 prædictum est. Neque obstat, quod sufficit confiteri exterius: quia qui confitetur exterius, implicite cōfitetur interius, arg. l. Labeo. §. Tubero. ff. de supellect. leg. arg. item cap. præterea, de offic. deleg. cum sine illo non esset peccatum. Non autem contra, qui confitetur interius, uidetur confiteri exterius: cum interias passim inueniantur sine exteriori: & non concludit hoc adesse, quod contingit abesse. l. neque natales. C. de probat. & cap. in præsentia. eod. tit.

21 Infertur texto, peccatum esse aliud a reatu peccati. tum quia peccatum per prædicta est dictum, factum, &c. reatus autem peccati est obligatio nata ex peccato ad pænam subeundam, tum quia Magist. in 2. lib. sent. dist. 42. ait, quod licet aliquando in scripturis auctorum verbum, reatus, significet culpam, & aliquando pœnam: id tamen non contingit ex originaria verbi significatione, sed quia, cum reatus sit quoddam medium inter illa, nomen eius transfertur ad significandum extrema. tum quod uerbum, reatus, est verbum nouum & incognitū Marci Tullij ętati, & a Messalla sub Augusto Cæsare vsurpatum, ut docet Quinctilianus lib. 8. Institutionum, cap. 3. Vsurpatum, inquam, pro statu rei criminis. quod colligitur ex l. si quis diutino. ff. de pæn. quidquid ibi reuol
22 uat Accur. Vbi adnotauit Budęus, errore nimio apud Iurisconsultos ætatis nostræ pro crimine reatum accipi. Et, quamuis, iuxta sensum Budæi etiam obligatio ad pænam non dicatur proprie reatus, sed ipse status rei, qui accusatus est, & inter reos receptus: Gregorius tamen in c. si peccatum. de pęnit. dist. 1. & Magister cum Aquinate, & aliis ubi supra pro illa obligatione accipiunt. At quia duplex est peccatum: alterū mortale, alterum veniale, cap. vnum. §. criminis. 25. di. sic duplex est reatus. Alter, quo quis obligatur ad pænam æterna. Alter, quo quis obligatur ad pænam temporalem, secundum omnes. Itaque peccatum est mater reatus: reatus uero filius peccati: sicut obligatio est mater actionis. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procur. & actio filia eius, glo. in rub. de actio in-
23 stit. Reatus autem, siue obligatio ad pænam est triplex quia peccatum eo quod triplicem ordinem offendat, ad triplicem pęnam obligat. Quatenus enim offendit ordinem propriæ rationis, obligat ad pænam re-

D morsus

morsus cõscientiæ, iuxta illud Aug.lib.1.Confess.cap.12.*Omnis inordinatus animus sibi ipsi est pœna*.quam conscientiæ remorsum esse dixit sanctus Tho.1.2.q.87.art.2. Quatenus autem offendit ordinem Dei, obligat ad pęnam ęternam, uel temporariam ab eo infligendam. Quatenus vero offendit legem humanam,obligat ad pœnam illius legis per hominem statutam. Quo fit,ut qui peccamus, considerare debemus, quod licet possimus effugere frequenter hominis legislatoris pœnam, errata nostra ignorantis, nequaquam tamen possumus vitare pęnam Dei,omnia cernentis; nec conscientiæ nostræ, omnia nostra videntis: nisi per pœnitentiam legitimam, & peccato accommodam.

24 Infertur septimò, quod actus deliberatus, qui non est bonus,est peccatum. Quoniam multi sunt actus,qui iuxta suum genus,uel suam speciem,idest,ex obiecto suo neque boni sunt,neque mali;qualis est deambulatio in campum & leuatio festucę, ut sanctus Tho. communiter receptus habet 1.2 quæst.18.ar.8.nullus tamen inuenitur in indiuiduo, qui non sit malus, si non est bonus, quoniam nullus talis inuenitur,cui non desit bonitas, uel obiecti, uel finis, uel alicuius circumstantia. & quamuis olim contrarium visum fuerit mihi verius sequuto Scotum in 2.lib.sent.dist.7.& 41.& quolib.18.eo quod videbatur dari posse actus indifferens sine ulla circumstantia in nullum finem bonum,vel malum ordinatus: postquam tamen legi Caiet. super S.Tho.in d.art. 8. sequutus sum hoc. Quia omnis actus deliberatus otiosus est malus,iuxt.illud Matth.12.*Omne uerbum otiosum*, &c.Sed redii postea ad eam illa firma ratione, quod omnis actio, quę non fit ad aliquem finem est otiosa: & ita deest ei circumstantia finis,siue ordinatio ad bonũ finem: & consequenter est contra legem æternam; quæ ad bonitatem actus exigit omnium circumstantiarum concursum rationabilem;quæque habet hominem agere propter finem, iuxta Arist.in 2.Physic.cap.3.relatũ a S.Tho. 1.q.1.art.1. & 2.

25 Infertur octauò, quam uane, & stulte errauerint multi super peccato actuali. Alij quidem,vt Valerius,quod peccatum non est a libero arbitrio, sed a dæmone tantum. Alij, ut Lutherus, quod omne opus, quamlibet recte factum,est peccatum. Alij,ut Aetius,& Armenii,quod aliqua sunt peccata omnino irremissibilia. Alij, ut Vualdenses, quod nullum peccatum mortale est tolerandum, etiam ad vitandum maius malum. Alij, ut Iouinianus,quod semel iustificatus non potest amplius peccare. de quibus late Castren.lib.11.aduersus omnes hęreses, uerb. peccatum hęresi.3.& seq. Alij,ut Vualdenses,quod per peccatum mortale perditur omnis potestas,tam laica, quam ecclesiastica, ut per eundem Alfonsum ubi supra uerb. potestas hęresi.1.

De

De peccati una specie, quæ est peccatum originale. Prælud. VIII.

SVMMARIVM.

1 PECCATVM duplex, originale, et actuale: et quid originale.
2 Peccatum aptius genus ad originale, quam creantia iustitia originalis.
3 Peccatum originale tollitur per baptismum, sed non carentia.
4 Peccatum quod primi parentis, et vt transfertur in descendentes.
5 Iustitiam originalem sibi et omnibus perdidit Adam.
6 Peccatum originale non est reatus, et cum eo omnes nascimur.
7 Peccatum originale non est eamulta, quorum nomine appellatur.
8 Peccatum originale excludit omnes à vita æterna.
9 Peccato originali vt caruit Christus, et mater eius.
10 Peccatum originale quid sit, et sic errant hæretici.

1 DE præfata peccati originalis specie dicimus. Primo, quod peccatum diuiditur in peccatum originale, & peccatum actuale, & quod peccatum originale, attenta magis mente, quàm uerbis Anselmi de conceptu uirginali, c. 2. & 3. & Magistri, & aliorum in 2. lib. sent. dist. 30. & S. Tho. 1. 2. q. 81. & 82. & 3. par. q. 77. ar. j. & melius ad Rom. 5. lect. 2. col. 3. & 2. & aliorum catholicorum alibi, præcipue trium §§. 1. 2. & 3. Decreti de peccato originali. sess. 5. Cóc. Trid. potest definiri esse peccatũ primum primi parentis, quatenus fuit naturæ, transfusum per uirtutem seminalem in omnes, immediate, uel mediate ad eo genitos, quo sibi, & illi perdidit iustitiam originalem quo ad hoc sæculum, & beatitudinem ęternam quoad alterum.

Dixi: Peccatum, pro genere: quia, licet Anselmus frequentius receptus ponat ubi supra pro eo, carentia iustitiæ originalis, & alii concupiscentia, uel habitus improprius, uel fomes, uel lex membrorum, uel tyrannus, & alii reatus, uel pæna: aptius tamen ponitur peccatum. Tum per hæc uerba circũspectissima sancti Thom. ad Rom. 5. lect. 3. colu. 2. *Sicut peccatum actuale est peccatum personæ, quia per uoluntatem personę peccantis committitur: ita peccatum originale est peccatum naturæ, eoquod per uoluntatem principij humanæ naturæ commissum est. Et sicut peccatum actuale, quod est peccatum personæ, trahitur ad singula membra per aliquẽ actum personalem: ita peccatum originale trahitur ad singulos homines per actum naturæ qui est generatio.* Tum per præfatum Conc. Trid. quatenus ubi supra §. 2. declarat hæreticum eum, qui dixerit, Adamum inquina-

tum per inobedientiæ peccatum, mortem, & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse: non auté & peccatum, quod mors est animæ. Et quatenus §. 5. definit, hæreticum esse negare, quod per baptismum remittatur omnis reatus originalis peccati: aut asserere non tolli totum id quod ueram, & propriam peccati rationem habet. At

3 par baptismum non tollitur carentia originalis iustitiæ, nec concupiscentia, nec habitus ille improprius, neque fomes, neque lex membrorum, neq; tyrannus, licet aliquantum refrenetur, secundum omnes: Ergo nullum illorum est de uera, & propria ratione peccati originalis: ac consequenter, neque uerum genus definiti, quod est de quidditate, & ratione speciei iuxta Porphyrium in Prædicabilibus. Et quamuis reatus omnis tollatur per baptismum: tamen secundum Magistrum sent. communiter receptum, peccatum originale, non est reatus, neque pœna, sed culpa, ut infra dicemus. Ergo aptius genus est peccatum, quam aliquod illorum.

4 Dixi: Primum primi parentis, quoniam alia peccata, quæ ipse fecit, uel posteri eius faciunt, non sunt peccata originalia, neque transierunt, neque transeunt in posteros, ut probat sanctus Tho. receptus in hoc ab aliis. 1. 2. quæst. 82. art. 2. & melius in præallegata lect. 3. cap. 5. ad Rom.

Dixi: Quatenus fuit naturæ: quia quatenus personale, ac sola personali uoluntate commissum fuit, non fuit neque est originale, neque transfusum: sed quatenus fuit peccatum naturæ, & uoluntate posterorum eius commissum, ea ratione, & modo, qui ex prædictis uerbis sanct. Tho. colligitur.

Dixi: Per uirtutem seminalem, ad significandum quomodo, & a quo, & in quo deriuatur. Nam homo, qui in puris naturalibus crearetur miraculose alia de materia, quam humana carne, non haberet hoc peccatum originale: quia ille non esset ex Adami posteris. Immo nec si crearetur de carne humana ratione alia, quàm per uirtutem seminalem, iuxta sententiam eiusdem sancti Tho. 1. 2. q. 81. art. 4 & 2. lib. senten. dist. 31. quęst. 1. art. 2. & aliorum præsertim Durandi in dicta dist. 30. quęst. 2. & tamen careret iustitia originali, & fomitem ac concupiscentiam, quam baptizati habent, haberet, ut satis colligitur ex eodem sancto Thoma, quæst. 82. art. 4.

5 Dixi: Quo sibi & posteris, perdidit iustitiam originalem quoad hoc sæculum, ad innuendum illud grande, irreparabileq. damnum, quod sibi, & nobis intulit protoplastus. Illa enim iustitia erat quoddam donũ supernaturale, inditum a Deo Adamo pro ipso, & pro posteris eius, quo uires inferiores subiiciebat superioribus, & superiores Deo, armoniam quandam miram constituens: cui per peccatum amissæ successit discordia, & rebellio deploranda, & potentia concupiscendi, tam sensualitatis,

tis, quam uoluntatis superioris effrenata, secundũ omnes. De qua Poeta quidam celebris, postquam graphice conscripsit mortem, & alia, quæ perditio hæc iustitiæ attulit, concludit:

Hæc fuga iustitiæ nostris mala cuncta diebus
Intulit, etc.

Dixi: Et beatitudinem, quod ad alterum sæculum: ad ostendendum terribilem effectum, quem hoc peccatum operatur; scilicet quod facit æternum uita carere beata. c. firmissime. de consecr. dist. 4.

6 Secũdo, dicimus, quòd ex præfata definitione infertur primo, peccatũ originale non esse reatum, vt probat Magist. 2. lib. sent. dist. 30. quia, vt supra in prælud. præced. num. 22. diximus, peccatum non est reatus.

Infertur secundo, hæreticos esse, qui dicunt, non nasci homines cũ vero peccato: quia est contra prædicta, fundata in illo Apostoli, Rom. 5. *Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, et per peccatum mors; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* & in illo eiusdẽ, ad Ephe. 2. *Omnes filij iræ nascimur.* Et in definitione c. firmissime crede, &c. de consecr. dist. 4. & Conc. Trid. ubi sup. §. 1.

7 Tertiò, dicimus, quod peccatum originale non est actus personalis, neq; potentia, ut palam est, neq; habitus, ut distinguitur ab actu, quia est peccatum: & nulla peccata sunt habitus, vt dictum est supra prelud. præced. nu. 14. quãuis late accepto uocabulo metaphoricos dici queat, habitus: eoquod, ut ille inclinat ad suos actus, ita originalis peccati fomes inclinat ad suos, iuxta S. Tho. 1. 2. q. 82. art. 1. ad 1. & Durandum & alios in 2. lib. sent. dist. 30. q. 2. Neque est vere concupiscentia, seu, ut Magister in d. distin. 30. declarando ait, concupiscibilitas. Neque fomes peccati, licet materia eius aliquo modo dici queat, iuxta S. Tho. in d. q. 82. art. 3. &, licet quandoque uocetur peccatum, nominando effectum per causam, iuxta illud Apost. Rom. 6. *Non regnet peccatum in uestro mortali corpore*, adiũcta expositione S. Th. ibid. lect. 3. dum ait, nõ iubere apostolum, ne peccatum, hoc est fomes peccati, sit in nobis: sed quod non regnet in nobis, qui debemus, & possumus cum gratia Christi ei resistere. Quoniam, ut supra, num. 2. dictum est, per baptismum tollitur totum id, quod est de uera ratione peccati originalis, ut determinat Cõcil. Trid. ubi supra; & tamen experimur baptizati post baptismum motus iræ, amoris, & voluptatis, præuenientes rationem, qui ex fomite illo manant. Et idem est dicendum de carentia iustitiæ originalis, quæ per baptismum non restituitur.

8 Quarto, quod peccatum originale proprie est peccatum, seu culpa, siue deformitas, & defectus rectitudinis, qua caruit illa actus primi peccati primi parentis, quatenus fuit actus voluntarius totius naturæ, omniumq. ab illo deriuandorum per uirtutem seminalem, eo modo, quo initio huius præludii monstratum est.

8 Quinto, quod in uno homine non est, nisi unum peccatum originale, ut idem S.Tho.receptus, in 1.2.quęst.82.artic.2.docet. qui in 3.& 4. concludit inesse id omnibus hominibus, & æqualiter. Cui consequens est, omnes homines mundi natos iam, & nondum natos, mares, & feminas, adultos, & paruos discretos, & fatuos, qui manentes in originali peccato moriuntur & morientur, damnari, saltem pęna damni, per quam excluduntur a uita ęterna beata ęternum, per finem prædictę definitionis, & cap.firmissime, de consec.dist.4.quod Gratianus attribuit August.licet bonam eius partem tribuat Magister sent. in 2.li.dist.30. libro de Dogmaticis ecclesiasticis.

9 Sexto, quod hoc peccato originali caruerunt dominus noster Iesus Christus, secundum Aquinatem.1.2.q.81.ar.3.& 3.par.q.27.art.2. quia non descendit ab Adamo per uirtutem seminalem, & gloriosissima Virgo eius mater, secundum plerosque catholicos. eo quod fuit pręseruata priuilegio particulari, quamuis plerique grauissimi & sanctissimi viri contrasentiant. Vnde neutra opinio est damnanda, iuxta iussa Papæ Sixti in extrau.1.de reliq.& uener.sanct.renouata nuperrime per Conc. Trid. ubi supra.§.vlt.

10 Septimo quod contra prædicta errat, & est hæreticus, qui non confitetur, Adamum, statim ac peccauit, sanctitatem, & iustitiam, in qua cõstitutus fuerat, amisisse, incurrisseque iram, & indignationem Dei, atq; mortem sibi comminatam, totumque Adamum per illam offensam secundum corpus, & animam in deterius commutatum fuisse, ut habet Concil.Trident.sess.5.cap.1.

De peccati altera specie, quæ est peccatum actuale, & de speciebus eius, præsertim mortali.
Prælud. IX.

SVMMARIVM.

1 *PECCATVM actuale quid, & quæ eius species noscendæ confessario.*
2 *Peccatum diuiditur septem modis, in cordis, oris & operis. nu.2.*
3 *Et in facti cordis, & consuetudinis.*
4 *Et in septem capitalia.*
5 *Et in Deum, proximum, & seipsum.*
6 *Et in peccatum per excessum, & defectum.*
7 *Et in peccatum mortale & ueniale.*
2 *Peccati diuisiones in quod prosunt confessariis.*

Mors

3 *Mors animę triplex, signata per tres suscitatos.*
3 *Peccatum mortale, & ueniale specie differunt.*
8 *Peccatum ad mortale possunt obligare leges humanæ.*
9 *Conscientiæ contra legem quis dicitur peccare.*
10 *Ignorantia quæ excusat.*
11 *Subreptio quæ excusat.*
12 *Paruitas rei ut excusat: & quid sit illa remissiue.*
13 *Dispensatio quæ excusat a mortali.*
14 *Dispensatio alia iusta, alia iniusta, alia nulla.*
14 *Dispensatio sine causa quæ non mortalis.*
15 *Dispensatio inferioris circa legem superioris quæ valet.*
16 *Causa quæ iusta excusat circa legem humanam.*
17 *Peccatum mortale est contemptus consilij diuini,*
18 *& salutis proximi.*
19 *Finem ultimum non ponit in creatura quisquis mortaliter peccat.*
20 *Peccatum quoddam duplex, quoddam simplex, quoddam multiplex.*

1 DE hac re dicimus primo, quod peccatum actuale definiri potest, esse peccatum, quod non est originale. Dixi, Peccatum pro genere, & reliquum pro differentia.

Secundò, quod quia erroneum, & hæriticum est illud paradoxum Marci Tullij:

Omnia peccata sunt æqualia.

2 vt tradit sanctus Tho. receptus ab omnibus catholicis 1.2.3.q.73.arti.2.& q.2.art.9.de Malo. & non sufficit pænitenti confiteri peccata sua in genere, neque confessario ea sic audire: sed oportet confiteri, & audire illa in specie, ut infra cap.2.latius tradetur, ideo peccati actualis diuisiones sunt considerandæ.

Prima est Anselmi in lib. de similit. cap.24. relati ab eodem S.Tho. 2.2.q.162.art.4.& in c.super tribus.de pæni.dist.2.in peccatum cordis, oris, & operis: quæ per tria uerba prædictę definitionis clare probantur. Quæ tamen diuisio non est generis in suas species, sed eiusdem peccati in diuersos gradus, ut supra prælud 7.nu. 11.diximus. admonendo confessarium quiddam quotidianum.

3 Secunda diuisio est August. in lib. de sermone domini in monte relat. in cap. sicut tribus. de pęnit. dist. 2. in peccatum cordis, facti, & consuetudinis: quæ etiam non est diuisio peccati in membra diuersę speciei: sed in tria membra diuersorum graduum eiusdem peccati. Quod eleganter de more ait ibi Aug. significari per tria genera mortuorum, quos dominus resuscitasse ait Euangelium, Matth.9. Luc.7. Ioan.11. cui cap. sicut tribus adtexuit glo. eod. illa carmina, magna pietate, pariq. arte composita:

Mens mala, mors intus, malus actus, mors foris, usus,
Tumba, puella. puer, Lazarus, ista notant.
Hanc uerbo, hunc motu, lacrymando suscitat illum
Christus, & in modico nascitur æger homo.

4 Tertia diuisio est sancti Gregorij in lib.33.Moralium.c.31.relata a Magistro in 2.lib.sent.dist.42.in septem capitula.Et rursus septem capitalia in quinque spiritualia; uidelicet Inanem gloriam,Iram,Inuidiam, Auaritiam, & Accidiam: & in duo capitalia,Luxuriam scilicet,& Gulã. Quæ est diuisio peccati in membra specierum diuersarum,sed diuersorum generum subalternorum: quia singula illorum septem a se inuicẽ differunt specie; cum eorum omnia obiecta specie differant,ut erudite declarat S. Tho.in d.q.72.art.2.Id autem, quod in alia editione hoc in loco subiecimus de differentia confitendi aliquam circumstantiam necessario confitendam non confesso ipso peccato, omittimus, quia satis exprimitur in cap.6.sub finem, inf.eo.

5 Quarta diuisio est Isidori in lib. de sum. bo. in peccatum in Deum, & proximum,& se ipsum: quam refert S.Th.ubi supra,ar.4. quæ tamen diuisio parum est confessariis necessaria.

6 Quinta diuisio colligitur ex S. Tho. vbi sup. art. 8. in peccatum per excessum,& in peccatum per defectum. de qua idem dicendũ est,quod de duabus proxime præcedentibus.

7 Sexta diuisio peccati est in peccatum lethale, seu mortale, siue mortiferũ, & in peccatum ueniale.quę diuisio an sit generis in suas species nec ne, satis colligitur ex prælud.7. num.11.

Tertio,dicimus, quod longe vtilissimum fuerit pęnitenti, confessarioq. nosse notas, quibus ueniale a mortali discernatur. quod non satis discernitur dicendo, quod mortale sit contra legem, ueniale vero præter eam. Quia supra prælud.7.num.11.probatum est, etiam peccatum ueniale esse contra legem: & per infrascripta patebit,non omnia contra legem facta esse mortalia. Notæ autem præfatæ satis colliguntur ex definitione infrascripta peccati mortalis, & sua declaratione.

8 Quarto, quod peccatum mortale est peccatum contra pręceptum diuinum,vel humanum,promulgatum, receptum,& non derogatum, æterna pæna munitum, uel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale sit dubitatum, quod ignorantia, subreptio, uel paruitas rei,aut dispensatio iusta, vel causa iusta, quo ad legem humanam ab ea non excusat,vel contra diuinum consilium contemptum,vel contra salutem animæ proximi spretam, vel ob finem malum, vel in quo finis vltimus ponitur.

Dixi: Peccatum, pro genere: quia omne peccatum mortale est peccatum: non tamen contra omne peccatum est mortale: quandoquidem innumera sunt uenialia, c.de quotidianis, de pænit. dist. 3.

Dixi: Contra præceptum: quia factum contra consilium, etiam diuinum,

uinum regulariter non est peccatum, etiam ueniale. §. fi. 4. dist. & c. pen. 14. quæst. 1.

Dixi: Contra præceptum diuinum, uel humanum: ut comprehenderem præcepta naturalia diuina, diuina positiua, & humana, quæ tria possunt obligare ad mortale. Diuina quidem, siue naturalia, siue positiua, iuxta illud psal. 118. octonario 2. ver. 5. *Maledicti, qui declinant a mandatis tuis.* Et illud Psal. 88. vers. 31. *Si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint.*

8 Lex vero humana iuxta c. 2. de maio. & obed. si modo sit promulgata, recepta, & non derogata in totum, uel pro parte, contra quam agitur. §. legibus. 4. dis. ut late trademus in Commentario prædicti cap. fraternitas. 12. q. 2.

Dixi: Aeterna pœna munitum: ad excludendum peccata, quæ fiunt contra præcepta legum, quæ non infligunt pœnam æternã. Qualia sunt etiam aliquot diuina; puta de non iocose, nec officiose mentiendo, cap. primum. 22. q. 2. & latius tradimus infra cap. 23. num. 47. post Caiet. tomo 1. Opusculor. Opusc. 25. q. 1. & 1. 2. q. 72. art. 5 Qualia sunt etiam illa, quorum auctor non habuit animum obligandi ad illam pœnam, ut sunt statuta Dominicanorum, secundum S. Tho. 1. 2. q. 106. art. 6. ad 1. quem sequuntur Io. And. & alij in c. relatum. ne cle. vel mo. Qualia item sunt statuta complurium aliorum ordinum, & collegiorum, facta instar Dominicanorum. Qualia item sunt, quæ non continent verba præcipientia, sed tantum ordinantia, uel statuentia, ut sunt multæ leges seculares, ut latius traditur infra dicto c. 13. nu. 43. & seq. & in præallegato Commentario, c. fraternitas. 12. q. 3.

9 Dixi: Vel contra aliquid pro tali habitum: ad comprehendendum peccata facta contra conscientias dictantes, uel dubitantes ea esse mortalia, quamuis non uere sint talia, per cap. per tuas. 2. de simon. Quibus addo, quod ad hoc, quod peccatum sit mortale, non sufficit, quod fiat contra conscientiam, quæ dictat, id esse peccatum simpliciter, sed oportet, (ut dictum est) esse peccatum mortale. Vnde peccata, quæ fiunt cõtra conscientiam dictantem illa esse uenialia, uel esse simpliciter peccata, solum erunt uenialia, si ex se alioqui non sunt mortalia. Quia, ut ait Bal. l. 1. ff. de legi. in causato non potest esse plus virtutis, quam in id potentia causæ infundat. Pro qua facit cap. licet ex quadam, de testi. & c. j. §. hoc notandum. qui feu. da. poss. Et conscientia, quod aliquid sit ueniale, uel simplciter peccatum, nõ infundit in id grauitatem lethalem, quã non habet. Addo item, quod non sufficit, nec requiritur ad hoc conscientia, uel dubietas generalis: sed requiritur & sufficit specialis, ut post Tho. a Vio. d. 1. to. Opusculor. Opusc. 31. responsione 13. ad septimum dubium. tradidimus, in cap. si quis autem. num. 61. & seq. de pæn. dist. 7. uerbi gratia; Si iurisperitus dubitaret in genere, an iurisconsultis liceat die festo consulere, nulla tamen eum teneret dubitatio, an hoc die festo

hoc

hoc consilium huic se dari liceat, nullum admittitur ex parte dubitationis conscientiæ peccatum: econtrario autem, si quis arbitretur licere generaliter iurisperitis, diebus festis consulere: dubitet autem, an nunc, & huic, & hoc consilium sibi liceat dare, peccatum esset ex capite dubitationis. Addo denique, quod non sufficit ad hoc scrupulus in genere, nec in particulari. Nam, si quis facit opus licitum, quod credit ei licere, non peccat, licet angatur scrupulo generali, uel particulari in contrarium, ut late probamus in præcitato cap. si quis autem. num. 63.

10 Dixi: Quod ignorantia non excusat: quoniam illa, quando est facti, immo & frequenter, quando est iuris, excusat eo modo, quo reddit actum inuoluntarium, ut supra prælud. 6. num. 9. declaratum fuit.

11 Dixi: Subreptio non excusat: ea enim in omni materia excusat a peccato mortali, ut dicemus infra cap. 11. num. 4. & tradidimus in cap. inter uerba. 11. q. 3. post alios ibi citatos, præsertim S. Tho. q. 88. ar. 5. & 2. 2. q. 33. art. 5. & q. 58. art. 3. Qualis frequenter inuenitur in Accidiæ materia, dum quis habet displicentias quasdã bonorum diuinornm non satis deliberatas. Cui addi potest paruitas iudicij, qualem habent semidormientes, uel semiebrii, uel adeo turbati, quod licet sufficiat ad ueniale, non tamen ad mortale, ut pulchre determinat Ioan. Maior in 3. libro sent. dist. 37. q. 14.

12 Dixi: Vel paruitas rei: quia etiam hæc in omni materia excusat, secundum S. Tho. in locis proxime citatis. Quæ autem quantitas dicatur magna & notabilis ad efficiendum furtum mortale, latius, quam alii, tractauimus in Comment. cap. fin. 14. q. 6. cuius summa inseritur infra cap. 17. post princ.

13 Dixi: Vel dispensatio iusta: quia hæc quoque semper excusat. Per iustam autem intelligo eam, quæ ualet ipso iure, licet non fuerit iuste facta, quales multæ fiunt circa leges humanas: quamuis nulla earum, quæ circa legem diuinam, & naturalem sine iusta caussa fiunt, inuenitur talis: nulla enim earum ualet ipso iure. Quia nullus Princeps id faciendi facultatem habet, iuxta glo. sollemnem ca. non est, de uoto. quæ agit de dispensatione super uoto, & glo. cap. quanto. de iureiuran. quæ agit de dispensatione super iuramento. Arbitror autem, quod, licet dispensator peccet, tamen dispensatus, si bona fide, nixus superioris auctoritate putat, eam sibi iusta de causa esse datam excusatur, donec satis nouerit, eã
14 non fuisse sic datam, arg. c. quid culpatur. 23. q. 5. Tales etiam sunt, quę fiunt circa legem diuinam, & naturalem iusta de causa ab eis, qui potestatem habent, secundum prædictas gloss. Tales item sunt, quæ fiunt a Principibus, qui non recognoscunt superiores, circa suas leges, etiam sine iusta causa, modo sine subreptione fiant. Nam iustę dicentur quoad hoc, etiam si dispensans, & dispensatus ambo sciant, non inesse iustam caussam. Quia licet Princeps dispensans circa suam legẽ sine causa peccet,

cet, iuxta mentem utriusq; Tho. 1.2.q.96.arti.5. quam latius explicauimus in prędicto c. si quando, de rescrip. excep. 8. num. 12. & licet dispensatus peccet, nolendo sine causa se conformare moribus honestis illorum quibus conuiuit contra c. quæ contra, dist. 8. non tamen peccat ob transgressionem legis per dispensationem ei relaxatæ. Quia illa dispensatio, & relaxatio (licet iniusta) ualida est ipso iure, absolutio excommunicationis iniusta. c. uenerabilibus. §. sane, de sent. excõ. lib. 6. Aduertendum autem, quod peccatum, quod admittit superior in relaxando sine iusta causa suam legem erga aliquem, per c. iustum est. 9. dist. & peccatum quod dispensatus committit, petendo eam sine dicta iusta caussa, solum, sunt uenialia, si scandalum & damnum notabile alterius cessant, secundum Caiet. 1.2.q.96. art. 5.

15 Magna tamen quæstio est, an dispensatio inferioris circa legem superioris, etiam in casu, in quo ei cõceditur potestas dispensandi, sine iusta causa facta ualeat? Et uerius puto non ualere. tum quia dispensatio definitur esse relaxatio legis, causa cognita, iuxta gl. sollemnem. §. nisi rigor. 1. q. 7. quia sic se habet inferior ad legem sui superioris principis, sicut ille ad legem Dei, c. cũ inferior. de maio. & obed. & c. inferior. 21. dist. Et dispensatio principis superioris circa legem Dei sine iusta causa nihil valet, nec excusat, vt prędictum est. tum quod Innoc. singulariter dicit, in c. dudum. 2. de elect. quòd dispensatio a Legato facta, etiam auctoritate Papę sibi commissa, sine iusta causa non ualet.

Quibus omnibus addo primo, inferiorem nõ censeri dispensare circa legem superioris, nisi id exprimat, etiam si iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod sine ipsius dispensatione iuste fieri nequiret, iuxta duo dicta Inno. relata, & concordata ab Host. & Pan. in ca. diuersis fallaciis. de cler. coniug.

Addo secundo, quod non creditur ei dicenti, se facere illam aliqua iusta causa, nisi illa probetur, si non est facta cum causæ cognitione, per ea, quæ latius adduximus in Comment. c. nõn liceat. §. 4. 12. q. 2. Immo neque si fiat cum illa, si sciretur, causam esse falsam quoad forum conscientiæ: quamquam dispensatus credens bona fide secum dispensatum, excusari posset ob superioris auctoritatem.

Addo tertio, quod dispensatio ab inferiore circa suam, uel prędecessoris, uel inferioris sui legẽ facta ualet in utroq; foro, etiam si pro solo uoluntatis libito eam fecerit. Immo etiam arbitror, eum tacite dispensare circa illam, quoties prudens & sciens iubet, aut concedit fieri aliquid contra eam, nulla de dispensatione mentione facta. quę breuitatis causa latius in pręsentia non confirmo.

16 Dixi: vel iusta causa, quia (vt dicemus in cap. 23. infra nume. 42.) causæ rationabilis semper excusat, saltem a mortali, transgressionem legis humanę, secundum mentem S. Tho. 1.2.q.96. art. 6. & aliorum in

dicto

dicto num. 42. citatorum. Eam vero causam equidem, dixerim iustam, ob quam legislator, si adesset, eum pro excusato haberet, arg. gl. singularis, & communiter receptę in l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pactis. Quin & causa, quam quis bona fide putat iustam, etiam si omnino iusta non sit, excusat a mortali, licet a non veniali, vt eleganter dixit Caietan. 22. quæst. 143. art. 3. post alios (non citatos ab eo, quos ibidem citauimus.

17 Dixi: Aut contra diuinum consilium contemptum: nam, licet consilia diuina non obligent, etiam ad veniale, vt prædictum est: tamē, qui ea per contemptum transgrediuntur, vel nō implent, mortaliter peccant, iuxta glo. singularem & receptam in c. quis autem. 10. dist.

18 Dixi: Vel contra salutem animæ proximi spretam: nam, qui facit aliquid, quod ex se non est mortale, nec forte illicitum, qualis est exornatio mulieris, vel viri per contemptum salutis animæ proximi, quem credit spiritualiter per eam periturum, mortaliter peccat: quamuis non ita peccaret, si huiusmodi contemptus abesset, ut late dicetur infra capit. 13. num. 23.

Dixi: Vel ob finem mortalem: quia omnis actus in finem mortalem relatus est mortalis, etiam si suo genere mortalis non sit, cap. cum minister. 23. q. 5. vbi post sanctum Thom. 1. 2. quęst. 18. artic. 4. id late tractauimus, num. 23.

19 Dixi: Vel in quo finis ultimus constituitur: quia per hoc efficitur mortale, ut tradit vterq; Tho. in 1. 2. q. 88. arti. 4. Constituere autem videri potest quis alicui vltimum finem in aliquo, quando sic afficitur ei, vt malit auerti a Deo, siue mortaliter peccare, quod continet auersionem ab eo, quam omittere illud, per dicta vtriusq; Tho. in d. art. 4. & art. seq. Sed contrarium esse verius diximus in Commentario prædicti cap. cum minister. num. 21. tum quia hoc non exprimitur a præfatis, tū quia alioqui bis peccarent omnes, qui semel scienter peccarent mortaliter: quia transgrederentur legem, quod est vnum peccatum & ponerent finem vltimum in eo, quod est alterum. tum quod multi peccant mortaliter, cognoscentes se minime in eo finem vltimum constituere.

Quinto, dicimus, quod peccatum veniale potest definiri esse peccatum actuale, quod non est mortale.

20 Sexto, quod potest addi alia diuisio peccati in simplex, & multiplex. Peccatum simplex est, quod una sola ratione est peccatum; vt furari, & fornicari sine alio malo fine, uel alia mala circumstantia. Multiplex autem est, quod multiplici ratione est tale, ut furari ad mœchandum, & percutere religiosum. Vnde oportet confessarium & pænitentem circumspicere non solum an actus sit peccatum ratione sui obiecti tantū: sed etiam, an sit tale ratione alterius mali finis, uel malæ circumstantiæ. Totuplex est enim peccatum, & totuplicis speciei, quotuplici ratione di

uersa

uersa est tale. Furtum enim factum ad mœchandum est peccatum in ultimæ ratione obiecti, quatenus est contrectatio rei alienæ : & peccatum luxuriæ rationi finis, quatenus ad mœchandum : & si fieret in loco sacro, esset sacrilegium : & si ad emendum gladium ad occidendum hominem, diceretur homicidium.

Dixi: Mali finis, & malæ circumstantiæ: quia non omnes circumstantiæ multiplicant peccatum, uel specie peccati.

Septimo, dicimus quod hæc diuisio confirmatur eo quod etiam bonus actus, qui est contrarius peccato est multiplex. Simplex, qui una sola ratione est bonus. Multiplex autem, qui multiplici ratione est talis. Verbi gratia, ieiunium passum ea sola ratione, quod est præceptum, est actus bonus simplex, & aptum ad solam uirtutem obedientiæ, & eius præmium quærenda: passum autem ad castigandum corpus est duplex, & aptum ad quærendum etiam uirtutem castitatis & præmium eius: passum uero ad placendum Deo est triplex, & aptum etiam ad quærendum charitatem, & eius præmium: passum autem ad sacrificandum carnem suam Deo quadruplex, & aptum etiam ad quærendum latriæ, siue religionis uirtutem, & præmium eius, & sic de singulis.

De pænitentia, & eius partibus.
Prælud. X.

SVMMARIVM.

1 PAENITENTIA *quid generaliter, et aliqua sine dolore, et aliqua cum dolore.*
2 *Pænitētia uerbū latinum quid proprie et quid improprie significat.*
3 *Pænitentia alia bona, et alia mala.*
4 *Pænitentię Sacramenti a Christo instituti tres actus, de fide est.*

1 DE pænitentia, & eius partibus dicimus pauca. Primo, quod pænitere dicitur generaliter, qui nollet fecisse aliquid iam a se factum. Quod dupliciter contingit. Vel sine dolore, ut in beatis, quos sine dolore suorum erratorum pænitet, ut tradit Angelicus doctor in 4.lib. sent.dist. 14 q.1 art.3. quæstiuncula 3. & 4. Vel cum dolore, ut in uiatoribus, qui non solum nolunt, sed etiam dolent peccasse, iuxta illud August.in cap. pænitentia.2.de pæni. dist.3. *Pænitere est pænam tenere.*

2 Secundo, quod uerbum, pænitentia minime latinum esse, & utendum esse loco eius uerbo Græco μετάνοια plerisque uisum est, sed eo utitur

tur Plinius iunior in illo Epist. 130. *Superest ut agat pænitentiam pænitentiæ suæ.* Et senior lib. 17. cap. 12. *Nihil est fœdius agricolis, quam gestæ rei pænitentia.* Et quod uerbo, Pænitudo, utitur Sacra Scriptura in eadem significatione, Deut. 30. & 1. Reg. 15. & utrumque proprie significat actum pænitendi, hoc est nolendi fecisse aliquid a se factum. Transfertur tamen ad significandum sacramentum pænitentiæ, ut in cap. in quod in te. de pænit. & remiss. & etiam ad significandum pœnam a sacerdote in satisfactionem impositam c. falsas. de pæni. dist. 5. & proprius ad significandum habitum, qui est uirtus inclinans ad prædictum pænitendi actũ immediate, uel mediate, iuxta S. Tho. & præfatos, diuidentes pænitentiam in pænitentiam uirtutem, & pænitentiam sacramentum. In hoc autem libro, ut plurimum, utemur eo ad significandum habitum pænitendi, quæ est, pænitentia uirtus, uel eius actum, uel sacramentum pęnitentiæ, uel pœnam, quæ a confessario iniungitur confesso.

3 Tertio dicimus, quod uerbum Pænitentia generaliter acceptum includit malam, qualis est, quæ de opere bono habetur, & bonam, qualis est, quæ de opere malo concipitur, de qua in proposito agendum. Porro pænitentia bona priori modo accepta, uidelicet pro actu, siue habitu bene dolendi iam inde ab Adamo protoplasto incœpit: fuissetq. semper ad salutem necessaria iis, qui peccatum mortale incurrerunt, ut declarauit nuper sacrosanctum Conc. Trid. sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 1.

4 Pęnitentia uero, prout est sacramentum, cœpit a passo Christo, qui omnia sacramenta nouæ legis, & in iis pænitentię instituit, ut nouissime clarius, quam umquam, declarauit prædictum Conc. sess. 7. can. 1. quod in dicta sess. 14. cap. 3. ait, quod, licet uis præcipua sacramenti pęnitentiæ sit forma, & illa ponatur in illis ministri uerbis: *Ego te absoluo, &c.* tamen quasi materia eius sunt illis tres pænitentis Actus; Contritio, Cõfessio, & satisfactio. Et adeo quidem, quod in can. 4. eiusdem sess. declarauit hæreticum, qui contradixerit per ista uerba: *Si quis negauerit, ad integram, et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pænitẽte, quasi materiam sacramenti pęnitentię, uidelicet, Contritionem, Cõfessionẽ, & Satisfactionem, quæ tres pænitentiæ partes dicuntur; anathema sit.* Et quia in iis tribus actibus recte proponendis, iustificatio eius, qui gratiam baptismalem perdidit, præcipue consistit, ut declarauit idem Conc. Tri. sess. 6. cap. 14. ideo ab istis incipimus, fauore diuino tamen iterum prius implorato, submittendo quæcunque dixero Sanctiss. Domini Nostri, eiusq. Sacrosanctæ, & Catholicæ Ecclesię Romanæ iudicio (exoptata cuiusuis alterius melius me sentientis censura.)

Finis Præludiorum.

ENCHI-

ENCHIRIDION,
SIVE
MANVALE
CONFESSARIORVM,
ET PAENITENTIVM,

Complectens resolutionem omnium pene dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras, & irregularitates.

AVCTORE MARTINO AB AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

De Contritione prima parte Sacramenti Pænitentiæ. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 CONTRITIO quid, & ut non est essentialiter dolor, nu. 3. & nu. 4
2 Pænitudo peccati est nolle illud admisisse.
Amor Dei debet esse firmissimus, & ut non intensissimus, nu. 4.
5 Amor Dei super omnia & obedientialis, virtualis est contritio.
6 Contritio quem, de quo, & quantum dolorem requirat, & num. 7. & 8.
7 Contritio non necessaria de futuris, sed propositum ea cauendi.
9 Pænitens non tenetur credere, se mortaliter non peccaturum.
10 Peccatum, licet contritum, est tamen confitendum.
12 Contritus uirtute ut tenetur conteri actu.
11 Propositum uirtuale uitandi futura quando sat pænitenti.
13 Et quod satis est oranti, sacrificanti, & bona in Deum referenti.
15 Contritio in finem uitę dilata quo ad quæ dubia.
16 Contritus non est qui non odit peccatum plusquam alia mala, num. 17.
18 Contritus ut est, qui conatur esse contritus, & non est.

19. Pæ-

19 *Pœnitens volens peccare data certa occasione non absoluendus.*
20 *Dolor pœnitentis vt non debet esse nimius; & num. 21.*
22 *Contritio quàm singularis requiritur de singulis peccatis, & num. 23.*
24 *Contritio singularis non necessaria de venialibus.*

1 NTIQVORVM & recentiorum, quos in c. perfecta de pœni. dist. 1. citauimus, secuti sententiā, definimus quod Contritio est pœnitudo uoluntaria, cum dolore maximo actuali, uel uirtuali, peccati proprij, iam commissi, quatenus est offensa Dei, super omnia dilecti, cum spe veniæ, & proposito non peccandi amplius (saltem mortaliter, & confitendi, & satisfaciendi, ut minimum virtuali.

2 Dixi: Pœnitudo: tum pro genere, quia omnis contritio est pœnitudo, sumpto verbo, pœnitudo, pro actu pœnitēdi, ut sup prælud. 10. nu. 2. & 3. diximus: non tamē contra, omnis pœnitudo, est contritio: tū quia, licet alij asserant, contritionem esse dolorem, alij pudorem, alii aliud: ipsa tamen quoad suam essentiam proprie est pœnitentia, seu pœnitudo, & actus pœnitendi, seu nolēdi peccasse, ut clarius aliis exprimit Card. ille doctissimus Caiet. in 1. Tom. Opuscul. Opusc. 4. q. 1. qđ antea sensērat Palud. in 4. lib. sen. dist. 19 q. 1. & subtilis doctor, quem ipsi tacent in eo. 4. lib. sen. dist. 14. in fi. qui admodum subtiliter ait, quod hæc quattuor inter se distinguuntur. Pœnitentia uirtus, quæ est habitus, inclinās nos ad volendum ultionem nostri peccati. Voluntas puniendi, seu velle punire, quod ex ea oritur. Pœnitudo peccati, seu non uelle peccasse: quæ est pars punitionis. Et susceptio ac toleratio punitionis, quæ est satisfactio uel pars eius. Quorum discrimen ex eo constat, quod singula illorū sine tribus reperiuntur: quam uis tertium sub quarto quadamtenus continetur: quæ breuitatis gratia, quia parum praxi sunt vtilia, non explicamus: quod tamen ipse Scotus ubi supra facit. Tertium autem horum. s. nolle peccasse, est essentialiter, ut ita dixerim, contritio.

Dixi: Voluntaria: tum quia pœnitentia violēta, qualis est damnatorum secundum Scot. in 4. lib. sent dist. 17. art. 3. non sufficit, neque illa, quæ repente, ac naturaliter sine ulla deliberatione prouenit, quia nō est voluntaria, per ea, quæ supra prælud. 6. num. 2. & seq post Tho. 1. 2. q. 6. art. 1. posuimus. Dixi: Cum dolore: ad differentiam pœnitentiæ dolore carentis; qualis est illa beatorum, qui sine ullo dolore meminerunt peccatorum olim admissorum, & nollent ille admisisse, ut tradit S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 14. quęst. 1. art. 3. quęstiuncula 3. qualis item reperitur in eo uiatore, qui nollet peccasse sine actuali consideratione, quod ipse id perpetrauit; sine qua non nascitur dolor, secundum Scotum in 4.

lib.

lib.ſent. diſt.14. art.3. quod etiam Adrianus in 4.de pęnit.q.1.colum.4. affirmat. Non curo hic tractare illam opinionem ſubtilem doctoris ſubtilis in prędicta diſt.14. art.3. quem late ſequitur Andreas à Vega in libro 14. cap.5. & cap.18. de iuſtifi. uidelicet, quod pænitentia ornata iis, quæ in propoſita noſtra definitione continetur, ſufficit ad delenda peccata, etiam ſi abſque dolore contingat, ut hic dicitur contingere poſſe, quia id rariſſime contingentibus eſt, de quibus lex parum curat, l. nam ad ea. ff. de legibus.

4 Dixi: Maximo, non quidem ideo, quod dolor ille debeat eſſe ſummè intenſus: rarus enim, aut nullus dolor eſt, qui non poſſit magis intendi, ut omnes ſentiunt, & experientia (quæ rerum eſt magiſtra, c. quã ſit. de elect. lib.6.) docet. Neque ideo, quod omnes alios dolores ſuperare debeat: non enim opus eſt, vt damnatorum dolorem excedat, qui omnes huius ſæculi dolores facile uincit, c. fi. de pæn. diſt.7. Neq; quod æquari debeat illi acerbiſſimo, quem Saluator noſter Ieſus Chriſtus pro nobis miſeris patiẽs ſuſtinuit, qui fuit maior omni alio huius ſæculi dolore, ſecundum S. Tho.3.par.q.46.art.6.ad 4.& q.48.art.2. in cor.q. Immo nec debet eſſe intenſior quolibet alio dolore cuiuſuis mali: ſed debet eſſe maximus, quoad æſtimationem, id eſt, quod malit perpeti, perpaſſum q; fuiſſe omnia mala, quàm mortifere peccaſſe. ſecundum eundem S. Tho. in 4.lib. ſent. diſt.15.q.2.art.3. quæſtiuncula 3.& quolib.1. q.5.artic.9. Sicut etiam dicimus, timorem Dei maximum eſſe debere, non quidem neceſſario quoad intenſionem, ſed quoad firmitatem, hoc eſt, quod dilectio eius præferenda eſt omni dilectioni cuiuſcumque creaturæ: nec propter vllam aliam deſerenda: non tamen eſt neceſſum, vt intenſior ſit ea, qua parentes noſtros, uel filios diligimus, ut diximus, ſequuti ſanctum Tho.1.2.q.109.art.3. in addit. cap. quando. de conſecra. diſt.1. num.10.

5 Dixi: Actuali vel virtuali: quia ſufficit actus, qui licet non ſit pnĩa talis formaliter: eſt tamẽ virtualiter, ſecundum Sco. communiter receptũ in 4.lib.ſent.diſt.14.q.1.art.10. Qualis eſt actus peccatoris, quo amore Dei uult ſubire martyrium ſibi oblatum repente, ſine peccatorum memoria. Immo quilibet amor Dei, quo plus, quam omnia alia diligitur, videtur virtualis peccatorum pænitentia, ſecundum communem, cui aſſentit Gabriel in præcitato 4.li.ſen.diſt.14.q.1.concl.12.& 13.& in 3.di. 27.q.1. quam ſequitur ille doctiſſimus & perſpicacis ingenij vir Io. Medina in Codic. de pænit.q.2. Et merito, cum ille hoc intelligendum eſſe exiſtimet de amore, quem obedientialem vocauit, qui virtualiter continet uoluntatem efficacem adimplendi quidquid Deus præcipit. Veruntamen eruditiſſimus iuxta, ac pius frater Dominicus Sotus, ſoli martyrio hoc tribuendum eſſe exiſtimauit, lib.1.cap.18. de nat. & grat. Sed prior ſententia confirmatur primo, eo quod in hoc plus operatur

amor, quo quis martyrium patitur quam pæna eius subita, art. 1. ad Cor. c. 13. Secũdo, quod fieri potest, vt quis plus amet, desideretve martyriũ, non patiendo illud, quã alius patiendo, præsertim momentaneè. Posset item cõtingere, vt ex duobus, qui sese martyrio obtulerunt, alter, qui plus diligit, & desiderat, non patiatur, alter vero sic. Tertio, quòd eiusmodi amor extenditur ad recipiendũ martyrium debitum: immo & ad volendam concipiendamq. formalem contritionem tpe, & loco debito, sicuti recte ubi supra probat Medina. Quamobrem aperte constat, quantum hæc sñia a Lutherana dissideat: est.n. limitãda procedere tm̃, qñ defectus tpis, aut inculpata inconsideratio peccatorum fuit in caussa, quo minus formaliter pæniteret; cum tamẽ Lutherus nec actuale, nec virtuale propositum huiusmodi requirat, dicens sufficere resipiscentiam, & nouam vitam. quod damnatum est a sacro Conc. Trid. sess. 14. cap. 4. & can. 5.

6 Interrogatus autem: An id, quòd fertur dixisse quidam insignis doctor Academię Complutensis assumptus postea in Episcopum Legion. meritissimum, videatur tenendum; nempe contritionẽ suapte natura requirere formale propositum de non vlterius peccando, sed per accidẽs, tpis, vel considerationis defectus, sufficere virtualem? respõdi affirmatiue: modo ita eum peccatorũ pæniteat, quòd si aduerteret ad futura, proponeret de nunquam iterando ea, nec admittendo futura. Et ad hũc modum intelligenda vidẽtur ea, quæ de sufficientia propositi virtualis erudite ac magnifice nuper scripsit prędictus Andreas a Vega lib. 13. c. 21. de iustifi. Et hinc confirmari videtur illud Siluestri verb. Contritio. q. 1. Qui mauult mori, quam peccare contritus est. Et illud Paludani in 4. li. sen. dist. 17. q. 1. conclu. 5. Cui displicet, quod huiusmodi formalem contritionem sibi comparare non potest, contritus est. de quo mox plura.

7 Dixi: Proprij iam commissi, ad differentiam de pænitente de peccato alieno, & ad significandum, quod non est opus, ut sit de peccato futuro, licet, vt statim subiiciam, intentio, seu propositum non peccandi amplius utrumque debeant complecti. Præteritũ quidem ad hoc, quod non repetat illud denuò. Futurum vero ad hoc, ut illud non admittat.

Dixi: Quatenus est offensa Dei: quia ob id principaliter debet pęnitere. Nam quem alio respectu (puta metu pœnæ, infamiæ, aut alio simili) principaliter pænitet, vt proditorem Iudam, & Antiochum pænituit non concipit eam, de qua loquimur, pænitudinem & cõtritionem. c. Iudas. cap. Sceleratior. de pænit. dist. 3. & tradit Tho. in 3. par. q. 86. art. 1. & alij in 4. lib. sent. dist. 14. & 16. & Adria. de pænit. q. 1. col. 4. Plus enim pænitere ac dolere oportet de peccato, eo quod sit offensa Dei, quam quod incommodet sibi, vt aperuit Angelicus doctor in d. 4. lib. sen. dist. 17. q. 2. art. 3. q. 1. ad 4.

8 Addo, quod ex iis, quæ in hoc nu. 7. diximus, & inf. nu. 35. dicemus, infertur, non esse ueram illam opinionem, quam nuper uidimus defendi in

di in selectis quibusdam comitiis. Videlicet, sufficere ad condonationem peccati per sacr̄m pænitentiæ attritionem, qua pænitens dolet de peccato, etiam si sciat, eam non esse contritionem, nec doleat propter Deum, uel quia eū offendit, sed pp infamiam, uel alia mala tpalia. Oportet enim in primis, ut pæniteat ob amorem Dei. uel eo quod est eius offensa, saltem uirtualiter, & quod uideatur ei sufficere illa pnīa, aut saltē quod non uideatur ei non sufficere ad petendam absolutionem, arg. c. firmissime. 15. q. 1. & eorum, quæ supra allata sunt. Quamquam pænitere minus principaliter de peccato ob prædictos respectus non obuiat cōtritioni, modo principaliùs id fiat, eoquod est Dei offensa, sicut & amare Deum minus principaliter ob eius in nos collata, uel conferenda beneficia non obuiat merito diligendi cum principaliter ob semetipsum, iuxta illud psal. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem*. i. propter repositam mercedem, quā promisisti his, qui tibi placuerint. Quinimmo minimè malum est pænitere solum metu pænæ, infamiæ, uel alterius mali, modo uoluntatem peccandi excludat, vt luculenter declarat Conc. Tri. sess. 14. c. 4. §. illa uero. Cuius illa uerba, *Si voluntatem peccandi excludat*, perinde significant, ac illa: Modo non ea mente pęniteat, & eius respectibus, quod si illi non intercederent, non pæniteret, immo peccare pergeret.

Dixi: Super omnia dilecti, qm̄ amor Dei, nisi maior sit, quam quiuis alius cuiuscumq; rei (saltem quoad firmitatem) non sufficit, immo est peccatum, si magis aliud, quam Deus uel æque ac ille diligitur, ut post Angelicum doct. 1. 2. q. 109. art. 3. iamdudum in additione ca. quando. de consec. dist. 1. dicebamus. Quod intelligendum est de amore, quo diligitur Deus comparatiue, minus quam aliud, uel æque ac ille. nō aūt de amore, quo simpliciter diligitur Deus sine cōparatione ad aliud minus, licet amor ille vere non sit amor super omnia, ut facile colligat quis ex dicto Conc. Trid. præcitato c. 4. sess. 14. Dixi: Cum spe ueniæ: quia sine illa saltem virtuali non contingit uenia. c. sceleratior. de pæn. dist. 3.

9 Dixi: Cum proposito non peccandi amplius (saltem mortaliter,) quia sine eo non sufficit, ut sentit Ambrosius in c. pænitētia. 1. de pæn. dist. 3. & Conc. Flo. coactum sub Eugenio Quarto exponit. Licet enim pænitudo non se extendat ad peccata nondum perpetrata: non tn̄ fiet contritio, nisi eā comitetur propositum uitandi in posterum omnia, & singula peccata mortifera, tam præterita, & præsentia quoad effectum non committendi ea denuo, quam futura, teste Adriano de pænitentia q. 1. col. 3. post Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. col. 5. Non tamen est necessarium, ut credat pænitens se amplius non peccaturum mortifere, quinimmo id quandā superbiam saperet, ut oppositum humilitatem. quod testatur Inno. receptus in c. omnis. de pæni. & remiss. quia satis est, ut nolit amplius peccare, & proponat id efficere ope diuina.

10 Dixi: Cum proposito confitendi, quia licet contritio dimittat peccata, quoad culpam, non tamen tollit obligationem confitendi ea proprio sacerdoti, iuxta illud Saluatoris nostri Iesu Christi Io. 20. *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt:* hoc est, non sunt remissa quo ad obligationem confitendi ea ecclesiæ, ut innuit Adrianus in 4. de cōfess. q. 1. & tradit S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 1. quæstiuncula 1. in cor. q. & innuit Conc. Trid. sess. 14. c. 1. Neque cum ratione pugnat, eum, qui restituitur in Dei gratiam per contritionem, teneri ad confitendum offensam: cum & is, cui crimen in foro laico ea lege cōdonatur, ut unum annum in bello militet, a die quidem condonationis in gratiam Regis redit: tenetur tamē militare illum annum. Dixi: Saltem mortaliter: quia non est necessum habere propositū numquam peccandi uenialiter, arg. cap. septies. de pænit. dist. 3.

11 Dixi: Et satisfaciendi, propter ea, quæ inferius cap. 3. dicentur. Et adieci: Vt minimum uirtuali: eo quod sicut actus, qui est pænitētia uirtualis sufficit, ita eadem ratione sufficere uidetur, quod eam comitetur id, quod est propositum uirtuali confitendi, satisfaciendi, & amplius non peccandi. quod Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. affirmat. Et licet Caiet. lib. 1. Opusc. Opusc 4. q. 1. sentiat, tale propositum debere esse expressum: in summa tamen uerb. confessionis conditio 12. & uerbo confessionis iteratio. idem sentit. & merito, cum nihil referat, quid ex ęquipollentibus fiat, l. si. ff. mand. & cap. licet ex quadam. de testib. Et tacitū, & expressum, siue uirtuale, & formale exequantur, l. cum quid. ff. de reb. credit. Quod tamen intelligo procedere, quādo defectus temporis, uel quædam inculpabilis inconsideratio pænitentis fuit in causa, quominus haberet formale propositum.

12 Neque obstat, quod quidam dicitur tenuisse mordicus contrarium: scilicet semper requiri propositum formale mutandæ uitæ, & non peccandi de cetero. Tum per rationes hic a nobis insinuatas, quæ si satis explicentur probant, sufficere propositum uirtuale, quando (ut limitauimus) defectus temporis, uel inculpabilis consideratio pænitentis est causa non habendi formale. Tū, quòd etiā contritio uirtualis sufficit, quòd est plus, ut sup. nu. 5. diximus. Tū, quod Conc. Trid. sess. 14. cap. 4. requirit quidem propositum non peccandi de cetero in genere, & nō in specie formale: & ita satisfit ei per uirtuale, quod est una species propositi generaliter concepti, ut nuper scripsimus in gloss. sum. numero 6.

13 & cap. ecce. numero 1. de pænitent. distin. 1. Tum, quod etiam ad horas canonicas recte pronunciandas requiritur propositum intendendi, & attendendi: at sufficit uirtuale, ut probauimus in Enchirid. de orator. & horis cano. cap. 13. numero 17. Tum quod ad conficienda sacramenta, præsertim Eucharistiæ, maximum propositum, & maxima intentio, & attentio conficiendi ea requiruntur: at sufficiunt propositum,

inten-

intentio,& attentio virtualia. Ita quod licet qui confirmat, ungit, & absoluit,& consecrat nullum propositum actuale,siue formale,neque ullã intentionem, neque attentionem actualem,siue formalem habeat quãdo id facit,conficit verum sacramẽtum,modo ea uirtualiter habeat, secundum omnes. Tum denique,quod,ut opera sint bona, debent in aliquem bonum finem referri: attamen sufficit, ut uirtualiter referantur. Quin, & vt sint meritoria, oportet ea referri in Deum:ut sufficit relatio uirtualis,etiam illa, quæ fit tacite per gratiam habitualẽ,ut post S.Tho. 2.lib.sent.dist.4.q.1.art.4.& 5.& alios alibi,diximus in cap.charitas.2. de pænit. dist. 2.num.22.

COROLLARIA.

14 EX hac definitione sic explicata multa inferuntur. Primo, quod communis modus loquendi probatus a Conc.Florẽ. & Trid.sess.14.cap.4.per quem contritio definitur esse animi dolor,ac detestatio de peccato commisso,intelligendus est causatiue hoc est,quod est causa doloris,& detestationis:cum per supradicta hoc eodem cap.num.2.constet,non esse dolorem essentialiter: sed causam,ex qua,& aliis ad id necessarijs nascitur dolor,si aliunde nõ impediatur,secundum Scot.,in 4.lib.sent.dist.14.& 16.

15 Secundo infertur, quod plurimum decipiuntur quidam, putantes, quemlibet dolorem,& quãlibet pectoris tunsionem,& quamlibet prolationẽ Miserere mei,esse contritionem,& sufficere ad lethalium peccatorum condonationem impetrandã: cum ad id sit necessaria talis pænitentia, qualem superius depinximus, nobili ac generoso animo digna. Neque obstat,quòd quilibet peccator,quamlibet magnus,præsumitur mori contritus,si qua contritionis signa ostenderit,c.a nobis.de sent.ex cõ.puta si petierit confessionem: si iurauerit parere mandatis Ecclesiæ:si cũ loqui non possit, subleuat oculos,aut palmas in cælum,aut tundit pectus,ut exprim.Host.,communiter receptus in d.c.a nobis. Nõ inquam hoc obstat:qm̃ id solum procedit quo ad effectum,ut ecclesia præsumat eum habere pænitentiam, prædictis qualitatibus ornatam ad effectum nõ denegandi ei ecclesiasticam sepulturam: non autem ad effectum adstruendi, quod per id impetret a Deo ueniam peccatorum mortiferorũ: nisi ueram concipiat pænitentiam, quam concepisse præsumitur.

Tertio infertur, quod merito B. August. dubitabat in ca. si quis autem.& cap.fin.de pænit.dist.7.de salute illorũ,quos non ante, sed post ægritudinem pænitebat peccasse. Nam,ut eius dictum ibi declarantes diximus,æger pressus ægritudine,metu mortis, & aliis curis, uix erigit animum ad descriptam contritionem concipiendam.& ita ibi Aug.dubitabat de uera salute:non autem de præsumpta ad concedendã absolutionem,& ecclesiasticam sepulturam. quod omnes debemus animaduertere, & concionatores frequenter prædicare.

16 Quarto infertur, quod ut pœnitudo peccati perueniat ad gradum contritioni necessarium, oportet, pœnitentẽ plus odisse peccatum, quã quoduis alium malum pœnæ, odio dignum, simul & uelle uitare idem plus, quam quodlibet aliud malum uitatu dignum, ut sentit S.Th.quolib.1.art.9.& omnes in 4. lib.sent.dist.17.q.2.art.4. quæstiuncula 1.ad 4.& in dist.14.& 17.& recte declarauit Tho.a Vio.To.1.Opuscul.Opuscu.4.q.1.& Opusc.17.q.vnica.

17 Quinto infertur, non esse contritum eum, qui actu, aut uirtute non est eo animo, ut malit generatim pati quamlibet pœnam, quã mortifere peccare, aut peccasse, quidquid Innoc.in c.omnis, de pœnit.& remiss.senserit. Quoniam, ut sanctus Tho.dicto quolib.1.arti.9.sensit, omnis, qui est contritus, habet charitatem: & omnis, qui charitatem habet, Deum plus quam se amat: & omnis, qui Deum ita amat, mauult perdere se, & sua, quam Deum: & cum per peccatum mortiferũ perdatur sibi Deus; consequens est, ut malit (saltem generatim) omnia mala pati, quam sic peccare. Dixi autem, generatim: quia nemo, ut idem S.Tho.in d. Opus. 1.art.9.ait, & ante illum censuit Innoc.in præcitato c.omnis, de pœnit. & remiss. tenetur ad conferendum speciatim, reputando secum, quod malit illud, & illud mortis genus & pęnarum pati, quàm peccare, peccasseue. Immo id esset imprudentiæ: sicut & imprudens foret confessarius, qui interrogat pœnitentem, malletne potius filios suos, uel se mortem obiisse, quam peccasse: aut sitne paratus potius mori, perdereue filios, quam mortiferum peccatum admittere? Quoniam nimia est huiusmodi tentatio, &, ut perite ait idem Angelicus doctor d.art.9.sicut delectabilia plus mouent animum ad delectandum, si speciatim recogitentur, quam si generatim: ita terribilia multo plus terrent, si speciatim cogitentur, quam si generatim. & fieri potest, ut, qui generaliter malit omnia mala pati, quam mortifera peccata, nolit hoc, aut illud malum speciatim consideratum. quocirca satis est confessario, ut uideatur ei pœni-
18 tens sufficientem peccatorum pœnitudinem habere. Si uero intellexerit, eum minime eam habere, laboret quantum poterit addere ei animũ ad eam habendam, & ad malendum perdere in genere alia omnia sua bona, quam Deum, qui est summum bonum eius, & omnium, sine quo nihil est bonũ. Quod si forte non possit eius animum ad tam excelsum contritionis gradũ attollere, contendat eum eleuare, saltem ad hoc, quod vere ipsum pœniteat, quod talem non habeat, per ea, quæ breuiter infra c.10.num.4.tanguntur. & hoc sufficit, ut sit contritus, uel saltem ita attritus, ut possit absolui, iuxta Paludanum in lib.4 sent.dist.17.q.1.ar.5. Quæ conclusio non parum consolationis secum adfert, & est communis apud S.Tho.& S.Bonauen.& omnes Theologos. Diximus: Saltem ita attritus, ut possit absolui, quò tollamus scrupulum, quem uir quidã valde doctus, & pius sanctissimæ Societatis Iesu nobis contra hoc insi-

nuat.

nuat. Eoquod pænitere, ac dolere quod aliquid non habeam, non est illud habere: sicut nec dolere eo quod non communicauerim, est cómunicare: neq; perinde ualet, ut probamus in cap.ut quid paras, de consecrat.dist.2. post Ioan Turrecrem.contra glo.ibid. Neque animo discruciari eo quod non sim confessus, est confiteri: sicut nec uelle arborem conscendere, est ipsam conscendere, ut ait glo. in l.in uendentis. C.de contrah. empt. Dicimus itaque re uera pænitere quem, eo quod non habeat contritionem, non esse illam habere, (saltem formaliter) neq; pænitere, quod nō ualeo pænitere, quantum mihi expedit ad contritionem habendam, sufficit ad ipsam habendam: nisi alias iam ipsam habeam: sufficere tamen ad credendum, me habere iustam attritionem, quò possim a confessario absolui, & a Deo ueniam obtinere, media sacramentali absolutione. Quin & dici posset, esto talis dolor non sit contritio formalis: desiderium tamen habendi eam, adiuncto iusto dolore, quo dolet se non posse peruenire ad contritionis perfectionem (saltem uirtualiter) esse ipsam contritionem in uoluntate partis intellectiuæ sita, fomento Dei auxilii bona desideria fouentis, etiam si pars sensitiua recalcitraret. Vtilis, & desiderata breuitas, quam liber expostulat, negat locum aliis replicationibus, & triplicationibus, potius subtilibus, quam fructuosis. quod etenim hucusque dictum est, nobis uidetur sufficere ad scopum, quem proposuimus.

19 Porro bonum signum est, quod pænitens sua sponte affirmet, se malle mortuum esse, aut quid aliud simile pati, quàm peccasse, iuxta sententiam doctiss. Car. Io. a Turrecre. in Sum. de pæ.dist.3. qui secutus S.Bonau.tenet, peccatorem, qui secum statuit, potius peccare mortaliter, quā mori, non esse absoluendum: illi uero, qui nihil circa hoc secū deliberauit, ēt si dubitet, quid faceret, dum se in tali articulo constitutum adspiceret, non esse denegandam absolutionem: dummodo habeat propositū non peccandi, & nolle offendere Deum, etiam si talis illi occurret occasio. Quocirca ualde deplorandi sunt, qui ad confessionē, & cómunionē accedunt cum proposito uindicandi se auctoritate sua propria de illis, qui eos alapis, aut plagis cæderent, aut fustibus percuterent, uel proditores, latrones, meretrices, Iudæos, Sarracenos, Hæreticos, uel aliis hmōi nominib. compellerent, alia ue simili iniuria afficerent. Eodem itē modo deplorandi sunt illi, qui, ad prędicta sacramenta accedunt anteq̃ exuant suam deprauatam uoluntatem utendi hac, uel illa illicita uoluptate, si ea, uel illa occasio eam percipiendi cum aliqua muliere, uel uiro eis occurreret. Illi etiam, qui, antequam ab animo depellant propositum perpetrandi quidquid rex, pater, dominus, amicus, aut socius ipsis præciperet, aut rogaret, etiam si lethale crimen illud esset, præfata sacraméta sumunt. Horum profecto misereri debemus, ipsosq. cum lacrimis compassionis rogare, ut attendant, se in quodam diabolico statu, quę dam

natio æternam est delitescere, qui tali confessione, & communione magis ac magis excrescit, arg. cap. si propterea. & cap. si cui, de pænit dist. 1.

20 Sexto infertur, dolorem sensus, singultus, planctus, lacrymas, & id genus alia non esse ad contritionem necessaria: quoniam sufficit dolor uoluntatis rationalis ex pænitudine manans: tum per supra dicta, tum quia ut S.Th. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. ar 1 q. 1. & art. 2. q. 1. & 2. ait, hic dolor non est in manu nostra, licet utile sit illum habere, & desiderare, flereq. largius eo, quod peccauerit, quam quod alia damna ei acciderint, secundum omnium mentem. Cui consequens est illud Paludani in d. 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. artic. 5. approbatum a recentioribus, scilicet pænitentem debere hoc desiderare, non esse intelligendum de debito obligationis, sed decentiæ tantum & utilitatis. Parique ratione non inconueniens fuerit, ut pænitens maiore dolore sensus efficiatur ob mortem patris, aut alterius cognati, uel plagam propriam, quàm ob peccatum admissum: quod passim contingit. Immo neque oportet, ut is dolor uoluntatis rationalis sit intensior alio quouis dolore rationalis uoluntatis ob alia multa concepto, per dicta supra hoc cap. num. 4. Sufficit enim, ut pluris faciat malum peccati, & ob id perdere, uel perdidisse Deum, quàm quoduis aliud malum generatim ad finem euitandi illud, dolendiq. non euitasse, iuxta Maior. in 4. lib. sent. dist. 14. q. 2. Quinimmo satis est, ut uelit, coneturq. ita dolere, & non possit; doleatq. ex animo se non posse id facere per dicta supra num. 18. & num. 19. & subinde quamuis intensius persentiat, & defleat mortem patris, quàm peccatum admissum: satisfacit tamen, si modo malit Deum non offendere, uel offendisse, quam patrem suum uiuere.

21 Septimo infertur, quod dolor sensilis ex pænitentia nascens, & alia corpus affligentia, qualia sunt ieiunare, cilitia uestire, humi accubare, & aliæ similes austeritates non debent adeo modum excedere, ut humani corporis habitudinem corrumpant, efficiantq. pænitentem inhabilem ad faciendum ea, quæ secundum suum statum facere tenetur. Dolor enim ille nititur amore Dei, super omnia dilecti, qui huiusmodi nimietatem reiicit, c. non mediocrite. de consecr. dist. 5. & tradit S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 3. & Opusc. 1. art. 9.

22 Octauo, quod licet aliqui sentire, uideri possint, uidelicet Rayn. in summa & Ang. uerbo, contritio. §. 3. Ludolph. 1. par. vitæ Christi, cap. 20. de singulis peccatis mortalibus singulas pænitudines esse habendas: cótrariũ tamen est tenendum cum Ioan. Maior. in 4. lib. sen. dist. 17. q. 5. & Card. S. Sixti eruditissimo. To. 1. Opusc. Opusc. 4. q. 2. & super S. Tho. q. 87. art. 1. scilicet sufficere, quod peccatorum pænitudo adeo sit extensa, ut saltem uirtualiter protendatur ad uniuersa mortifera, tam ea, quæ meminit, quàm quæ non meminit. Non enim est necesse, ut pænitens recogitans, confitensve sua peccata de uno quoque peccato mortifero

specia-

ſpecialem, & ſingularem eius pænitudinem concipiat, ſed ſatis eſt, ut concipiat generalem eiuſmodi pænitudinem, quæ uirtute ſe extendat ad omnia mortifera, ſiue id faciat ab initio, cum incipit reuocare in memoria peccata cõfitenda, ſiue inter reuocandũ, ſiue quouis alio tẽpore, uel tẽporis momento, qualis eſt pænitudo, qua pænitent Deum tam mortifere offendiſſe quouis modo cum propoſito, ſaltem uirtuali, confitendi, & ſatisfaciendi quando, & ut neceſſum fuerit, & nunquã amplius ſic offendendi, eo quod eum ſuper omnia diligit, capitalemq. eiuſdem offenſam plus, quàm quiduis aliud odio dignum odit, ut ſupra hoc eodẽ
23 c. nu. 19. tradidimus. De hoc intelligitur illud Ezec. cap. 33. relatum in c. ponderet. 50. diſt. *In quacunque hora conuerſus fuerit, et ingemuerit peccator*, &c. Nam, ut alia omittam, ſi de ſingulis peccatis ſingulæ pænitudines concipiendæ eſſent, contingeret caſus, in quo quis adhuc uiuẽs priuaretur potentia conſequendi ſalutem æternam, contra expreſſa canonum ſacrorum teſtimonia in cap. 3. de pæni. diſt. 7. & cap. ponderet. 50. diſt. & contra prædictum Ezechielis locum. Nam qui mille peccata lethalia cõmiſiſſet, & ſolam quartam horæ partẽ uicturus ægrotaret, aut ad ſuſpendium duceretur, non poſſet uiuens concipere de illis mille peccatis mille pænitudines ad id neceſſarias, quò ſaluaretur. Nolumus tamen dicere, quod, ſicut eiuſmodi pænitentia generalis ſufficit ad remiſſionẽ omnium peccatorum obtinendã: ita etiam ſufficiat ad eximendũ pænitentem ab obligatione reuocandi in memoriam, & deteſtandi tempore debito omnia genera, & ſpecies illorum, quæ peccauit, enumerando illa numero certo, uel uériſimili confeſſario.

Dixi, Genera, & ſpecies, quia nõ tenetur ſingulorũ criminum cuiuſcunque ſpeciei in particulari reminiſci, neque etiam in indiuiduo ſingula deteſtari. id quod etiam ſentit Medina vbi ſupra.

24 Nono, non eſſe neceſſariam pænitudinem ſupra definitã ad condonationem uenialium conſequendam: neque conſequenter oportet, ut pænitudo unius uenialis ad aliud extendatur. tum quia ſufficit ad remiſſionem uenialis quicunque dolor, ſiue actualis, ſiue uirtualis: quãuis non ſit tam magnum, quam exigitur ad delenda peccata mortalia, iuxta S. Tho. receptum in 3. par. q. 87. art. 1. ad 1. & in 4. lib. ſent. diſt. 16. quæſtiuncula 2. tum quia unum ueniale poteſt remitti ſine alio, ut idem ubi ſupra tradit. Quia illa uenialia tantummodo remittuntur, ad quę dolor ille, ſiue actualis, ſiue uirtualis extenditur, iuxta eundem S. Tho. in dicta 3. par. quęſt. 87. art. 4. Ceterum qui dubitat, an peccatum ſit mortale, uel ueniale, debet ita illius pænitere, ac ſi eſſet mortale, uel ſaltem cum conditione, Si, & Quatenus eſſet mortale, ſecundum illud Auguſt. cap. ſi quis autem. de pæniten. diſtin. 7. *Tene certum, & relinque incertum*.

SVM-

SVMMARIVM.

24 *Contritio delet omne peccatum, etiam ante cōfessionem.*
25 *Quia semper fuit necessaria, sed nō statim post peccatum, & nu. 26.*
27 *Cōtritio quādo, & in quibus casibus neccessario habēda, et nu. 28.*
29 *Contritio ut habetur sine memoria peccati nondum remissi, & num. 30.*
31 *Pænitudo maior de maiori peccato bona, sed non necessaria.*
32 *Contritio carens debitis circumstantijs non est contritio.*
33 *Attritio duplex, & quæ nō sufficit ad absoluendum cōfitentē. & 34. & 35.*
36 *Pænitentia minor sufficit baptizando, quàm absoluendo.*
37 *Attritio, quæ cognoscitur non esse contritio, non sufficit baptizando.*
38 *Attritus ut fit contritus, & non attritio contritio.*
39 *Contritio perficitur gratia: & ad eam mouent sex.*
40 *Contritionis effectus qui sint.*
41 *Contritio quod non sit pars pænitentiæ, & attritio sit mala, hæresis.*
42 *Contritio quæ sufficit, & quæ non ad absoluendum, et num. 45.*
43 *Sacramētum baptismi per se tendit in peccatum, Eucharistiæ per accidens.*
44 *Attritio quæ sufficit ad Eucharistiam non ualenti confiteri, et quæ ad absoluendum ualenti confiteri.*

24 DECIMO infertur, uerum esse id, quod fere omnes asserūt; nempe frequenter per solam contritionem, etiam ante confessionem & pænitentiæ sacramentum actu susceptum, condonari mortifera peccata, iuxta c. dixi. & c. magna. de pæni. dist. 1. & S. Tho. 3 par. q. 86. art. 2. & in 2. lib. sent. dist. 17. ar. 5. quæstiuncula 2. a Palud. & aliis receptum & a Panor. in c. Deus, qui de pænit. & remissio. quod & nos in gloss. summa, & in capitu. ecce. de pæniten. distin. 1. latius nuper tradidimus; licet Magister Gratianus in c. pen. §. quibus. præfatæ dist. cum aliquot antiquioribus dubitasset. de quo tamen hodie non licet dubitare post declarationem Conci. Trid. sess. 14. ca. 4. quod tamen addit, huiusmodi condonationem, & reconciliationem nō esse adscribendam contritioni sine sacramenti. idest, confessionis uoto, quod in illa includitur. Quia talis condonatio non est credenda fieri per solam pænitudinem, & dolorem inde natum: sed potius per gratiá, quam ita pænitenti donat Deus, quaque illa pænitudo fit contritio, iuxta glo. receptam in cap. conuertimini, de pænit. dist. 1. Gratia enim causa est formalis condonationis peccatorum, secundum S. Tho. 1. 2. quæst. 113. artic. 8. & in 4. sentent. dist. 1. art. 4. quæstiuncula 1. & tradidimus latius in cap. conuertimini, num. 5. & in dicto cap. ecce. nu. 4. & 5. de pænit. dist. 1.

25 Vndecimo infertur, quod sicut nunc in lege gratiæ contingit, sola pænitentia peccata dimitti: sic etiam ante eam in lege naturæ scripta, uera pænitentia remittebantur. id, quod euidentiore ratione dicendum est.

eſt. certum etenim eſt,quod tunc nondum erat ſacramentum pænitentiæ inſtitutum,nec ſacramentalis confeſſio. Certum item , quod etiam tunc erat remiſſio peccatorum , etiam mortalium : & ita niſi per pænitentiá, uirtutis actum, & contritionem illa contigiſſet, nullatenus aliàs contingere poterat. Facit, quod licet, ut prædictum eſt, ſine ſacramento pęnitentiæ, actu ſuſcepto, contingat aliquando remiſſio peccatoris: numquam tamen contingit ſine pænitentia. Hæc enim pęnitentia ſemper fuit,eſt,& erit iure naturæ ad ſalutem neceſſaria,ſicuti late in gloſſ. Sum.de pæn.diſt.1.& diſt.5.probauimus : nullaq. neceſſitas excuſat ab ea.Etenim,qui poſt lethale crimen admiſſum ante mortem non eſt vere contritus, licet non detur ei ſpatium ad recolendum , & deteſtandum peccata ſua,ob id potiſſimum, quod in ipſa peccati perpetratione moritur,uel ſubitanea morte corripitur,abſq; dubio dānabitur: licet ille,qui confiteri ea non potuit,ſi contritionem habuit,excuſetur ab obligatione cōfitendi, ut poſt,& ante alios exprimit S. Antoninus in 3.par.ti.13. c.18.§.2.Dixi,pænitentia vera:non autem pænitentia qualificata,modo ſupradicto:nam hęc eſt una ex tribus ſacramenti pęnitentię partibus, & includit in ſe propoſitum cōfitendi,ut inquit S.Tho.in 4.lib.ſent. diſtin.17.q.1.art.1.quæſtiuncula 1.quod nunquam fuit neceſſarium ante legem gratiæ,nec lege naturali præcipitur plus, quàm ipſa confeſſio,ſicut poſtea dicemus in c.ſeq.num.2 neque pluſquam ſacramentum pęnitentiæ , quod eſt legis nouæ tantum , ſecundum omnes.

26 Duodecimo infertur , quęſtionis non mediocris eſſe : An poſſit inueniri pænitudo, cui tota hæc noſtra definitio conueniat, per quá peccata mortalia non condonentur ? Scotus enim in 4.lib.ſen.diſt.14.q.2. art.2.&Card.S.Sixti & Caietanus Tomo 1.Opuſc.Opuſc.5.q.2.& q.4. aiunt poſſe . Tum quia iuxta eos pęnitudo prædicta diuiditur in eam , quæ appellatur formata, hoc eſt, quam gratia Dei iuſtificans,& condonans peccata format, & ornat: & in eam, quæ informis dicitur, hoc eſt, quam prædicta gratia non ornat . Tum quia peccator non poteſt ſibí ſuo ſolo libero arbitrio , ſine gratia gratum faciente quærere ueniam , iuxta tria poſtrema cap.de conſecr.diſt.4.& Conc.Trid.cap.1.& can.2. & glo.in cap.magna.& cap.conuertimini,de pęnit.diſt.1. & ſecundum prædictos poteſt præfatam pęnitudinem concipere uiribus ſuis naturalibus,quibus Deum ſuper omnia diligere poſſumus,iuxta Scotum in 2. lib.ſentent.diſt.28.& in 3.diſt.37.quęſt.1. Tum quia eiuſmodi pænitudo non eſt ultima, & immediata diſpoſitio ad gratiam . Quoniam alioquin ſcire poſſet quis, ſe eſſe in ſtatu gratiæ ſine ulla reuelatione,quippe qui ſcire poſſet,ſe habere eiuſmodi pænitudinem:quod eſt contra expreſſa Sacræ Scripturæ,& iuris teſtimonia; uidelicet Eccle.3.& cap.fin. de purgat.cano.&Conc.Trid.ſeſſ.6.cap.9.contra inanem hæreticorum fiduciam, & can.12.

Con-

Contrarium tamen nobis videtur verius, quod etiam concedit eruditissimus Catharinus lib. 5. adnotationum in Caiet. adnotat. de sacramento pænitentiæ: qui eiusmodi pænitudo non potest haberi sine amore Dei super omnia, qui solis uiribus naturalibus sine gratia haberi nequit post Adami peccatum, ut docet sanctus Tho. declaratus ibidem a Caiet. 1. 2. q. 109. art. 3. tum quia licet Scotus ubi supra & Gabriel, qui eum sequitur, in dicto 3. lib. sent. dist. 17. q. 1. teneat, posse nos post Adæ peccatum nostris propriis uiribus diligere Deum super omnia: addunt tamen, neminem ad eum gradum peruenire, qui gratiam Dei non assequatur. Quinimmo subiiciunt, non solum prædictam actualem pænitudinem, sed etiam uirtualem, quę ex amore Dei super omnia resultat, sufficere, esseq. vltimam, & immediatam dispositionẽ ad gratiam Dei gratum facientem quærendam, ita ut nemo ad eam perueniat, quem misericordiosissimus Deus sua gratia non donet.

Neque obstat fundamentum alterius opinionis; uidelicet quod hanc opinionem sequitur, posse nos scire Deo esse gratos sine reuelatione spec ali: quia negamus, non posse scire, quod pænitudinem omnibus prædictis qualitatibus ornatam habeamus: tametsi frequenter iuste id credere possimus.

27 Decimotertio infertur, quod, licet sic toto tempore, quo quis se agnoscit lethali peccato mortuum, de bono consilio debeat curare, ut a tam graui morbo resurgat, periculumq. mortis subitæ, ac ęternæ effugiat, iuxta illud Eccl. 5. *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem*. & iuxta S. Tho. & communem in 4. lib. sentent. dist. 17. & Caiet. Quolibet 7. non tamen ad id tenetur præcepto, ad nouum peccatum mortiferum obligante: nisi ea temporis parte, qua memoriæ occurrit quoad vsum, id est, cupiendum, uel renuendum; committendũ, uel omittendum, secundum communem opinionem. Immo neque tunc ob ea, per quę id affirmauit Adrianus in 4. de Confess. q. 3. & Card. sancti Sixti Quolib. 7. & ob ea, quę nos addimus in 3. par. glo. Sum. de pęn. dist. 5. num. 10. & seq. quidquid Catharinus ubi supra dicat de Caietano, qui secum pugnat in eo, quod facile potuit eum excusare, si uoluisset. Et hoc est tenendum. quoniam, sicut alia præcepta affirmatiua de baptismo suscipiendo, & confessione facienda non obligant sub pæna noui peccati, nisi pro tempore necessitatis: ita per consequutionem præceptum affirmatiuum de se conuertendo nõ obligat sub pæna noui peccati lethalis, nisi in articulo necessitatis: in illo uero sic: Quamobrem ad prædictam pænitudinem concipiendam tenebimur imminente articulo mortis naturalis, uel uiolentæ, uel administrandi, suscipiendiue aliquod sacramentum, secundum omnes. Immo etiam instante populi necessitate aliqua grandi, cui absque orationis feruore prouideri nõ posset, secundum Adrianum ubi supra.

Decimo-

28 Decimoquarto infertur; quòd licet salutare ac frugiferum consilium sit, ut toties concipiamus pęnitudiné omnium peccatorum mortalium, tam iam alias contritorum, quàm aliorum, quoties ea nobis memoriæ occurrerint: nõ tamen est præceptũ, quod nos obliget ad eam habendam bis speciatim de eodẽ. Quia Deus non iudicat bis in idipsum. Naum. 1. & c. at si clerici. §. de adulteriis uero. de iud. tametsi teneamur, ne umquã illud nobis placeat actu, uel uirtute. Quoniã licet illa noua (ut ita dicã) cõplacentia nõ suscitet illam priorem culpam, quæ iã extincta fuit: producit tamẽ nouam ei simile, arg. cap. notum. 2. q. 1. & c. 1. de offi. dele. c. sicut tribus. de pæn. dist. 1. & c. sed pensandum. 6. dist. Vnde licet illud aliquorum consilium, ut peccata præterita, etiam bene confessa, frequẽter ad memoriã reuocemus, quo melius illa iterum atq; iterum detestemur, & ueluti quendam myrrhę manipulum. i. sanctæ tristitiæ de illis faciamus, uehementer probent quo ad peccata, quæ suapte natura tristitiam, metũ aut terrorem incutiunt: non tamen crediderim, eos intellexisse de illis, quorum refricata memoria ad illicitam delectationem instigat. Cuiusmodi sunt peccata carnis, magni cuiusdam honoris, & lucri temporalis: quinimmo consultius existimarem, eorũ numquã amplius in particulari meminisse: nisi quando opus est semel illa confiteri cum debita contritione, ut recte intimat Frater Ludouicus a Granata Dominicanus, uir uita, & doctrina concionator omnibus numeris absolutus, in eo libro ad modum sancto & celebri, quem de oratione composuit: uel quando appetitus carnis sunt probe mortificati per uehementem aliquam contemplationem, aut orationem, siue per eximiam quamdam abstinentiam, siue per morbos, aut dolores. Quoniam omne delectabile in particulari consideratum ad sui desiderium allicit, iuxta Aris. 3. Ethic. & sanctum Tho. quolib. 1. q. 5. art. 9. & dicemus infra c. 9. & hoc in specie sensit idem sanctus Tho. in Opusc. 6.

29 Decimoquinto infertur, magnæ prudentiæ sanctiq. consilii esse curare, ut post peccatum admissum, quàm citissime nos eius peniteat: cũ per id, ẽt ante confessionem in Dei gratiã redeamus. adeo quidem vt fieri possit, vt qui centies mortaliter peccauit per totum anni ab ultima cõfessione spatiũ, non manserit quattuor horis sine Dei gratia: eo quod statim ac peccauit, singulorum peccatorũ legitime pænituerit. Quocirca multi simplices sunt merito instituendi, existimantes eos, qui mortaliter deliquerunt, semper esse in crimine quousq; confiteantur. Nam, ut supra declarauimus, ad hoc, ut a peccatis resiliant, satis est eis habere excellentẽ illum dolorem, supra definitum; quamuis remaneant obligati adhuc ad confessionẽ. ceterum, cum hmói homines raro, ut pote rudiores, doleant, ut dolere conuenit, nisi quando confessarium adeunt, uti nos in repet. §. in Leuitico. de pænit. dist. 1. notab. 18. num. 5. diximus, ideo consilium optimum, & sanctissimum esset eos inducere ad frequenter

coni-

confitendũ. & saltem in tribus festis Paschalibus, & in festo Assumptionis Deiparę virginis. Eo item respectu conducit maxime subitò post peccatum contritionem habere: ne videlicet bonorum operũ, quæ ante cõfessionem fiunt, iacturam faciamus: quæ quidẽ perirent, nisi adesse confessio. Nam opera quantumcumque moraliter bona, si fiunt extra charitatem in statu peccati mortiferi, absq; dubio pereunt, & mortua reputantur, quantum attinent ad gratiam & gloriam promerendam, 1. ad Cor. 13. & c. nihil. de consecr dist. 5. licet quoad alia prosint, iuxta glo. c. quod quidam, de pæn. & remiss. in quibus tribus locis aliàs late id tradidimus, & in c. quando. de consecr. dist. 1 cum in multis locis, tum in additione. Tradit etiam post alios Ioan. Maior. in 4. lib. senten. dist. 14. q. 2. ut inferius cap. 27. num. 269. explicatur.

30 Decimosexto infertur, quod (quidquid dicat beatus Antoninus in 3. par. tit. 14. c. 18. in princ.) tenendum est, quod peccator, licet neque speciatim, neque particulatim meminisset alicuius peccati mortalis nondum condonati, posset tamen de illo contritionem habere, concipiendo pænitudinem modo supradicto qualificatã. Aliter enim sequeretur, eum, qui alicuius peccati mortalis nondum remissi recordari nõ posset, esse extra statum salutis, contra cap. 1. de pæn. dist. 7. & c. ponderet. 50. dist. & quamuis responderi posset in tali casu, amorem, quo diligitur Deus super omnia, sufficere, vt Gabriel insinuauit in 3. lib. sent. distin. 27. q. 1. replicari tamen posset, quod iam supra nume. 5. dictum est, eiusmodi amorem esse contritionem uirtualem.

31 Decimoseptimo infertur, quod, licet de grauiori peccato grauior requiratur pænitentia, siue pænitudo: hoc tamen est intelligendum de consilio, & honestate, arg. c. tempora. 26. q. 7. secundum S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 7. q. 1. art. 1. & 2. non autem de necessitate, arg. c. talis. de pæ. dist. 3. Quoniam definitio supra tradita nihil tale requirit. Et quia secundum mentem communem doctorum, quam explicat Io. Maior in præcitato 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. & dist. 17. q. 1. pęnitudo circumamicta debitis circumstantiis, & supradictis, quantumcunque sit remissa, & breuissimo tempore, etiam in instanti concepta, satis est ad crimina diluenda quantum ad culpam, & ad commutandum pænam æternam Inferni in temporalem Purgatorij, contra sententiam Scoti in d. dist. 14. q. 2. art. 1. quę hodie communiter non probatur.

32 Dixi: Debitis circumstantiis: quoniam, si ego alienum retineo, & potens restituere non restituo, uel habeo odium mortale, quod ab animo non expello, uel non relinquo sodalitia & occasiones ualde propinquas peccandi mortaliter, uel non peruenio ad concipiendum propositum actuale, quo mallem potius mori, quam mortifere peccare, non habeo ueram talem pęnitentiam, neque proinde consequor remissionem.

33 Decimooctauo infertur, quòd pnĩa de peccatis imperfecta, quã neq; debitæ

debitæ circumstantiæ, neq; qualitates prædictæ ornant, poterit nuncupari attritio, non aũt cõtritio. quæ, secundum Caie. to. 1. Opusc. Opu. 4. q. 1. & Opus. 5. q. 5. est duplex. Altera eorũ, quos pænitet mortaliter pec casse, uellentq. nõ peccasse: sed non omnino statuũt a peccatis suis absti nere. Altera eorum, quos pænitet quidem peccasse, & statuunt amplius non peccare, non concipiendo peccatum, ut rẽ supra oĩa detestabilia detestandã, neque reputando ipsum uitandum supra oẽ uitabile. Quinimmo, ẽt pænitudo illa, a nobis supra definita, quam habent illi, qui detestantur peccatum supra oẽ detestabile, ipsumq. uitare proponunt supra oẽ aliud merito uitandum, est attritio, vt ipse arbitror, quoadusque Deus propter suam misericordiam, gratiam suam impartitus fuerit: sed est alterius speciei, secundum eundem, appellaturq. contritio informis. At secundum opinionem communem, quam supra sequuti sumus, cuicunque habenti eiusmodi pęnitentiam Deus pro sua misericordia statim elargitur gratiam: & subinde non inuenitur sine gratia.

34 Prima species prædictarum attritionum non sufficit, ut per eam solum remittatur peccatum, immo neque per eam, & absolutionem sacramentalem simul: quinimmo peccat, qui cum ea petit, aut accipit absolutionem. Id quod etiam est dicendum de illa pænitudine, quam quis concipit ob id solum, aut saltem principaliter propter detrimentum honoris, quietis, aut utilitatis temporalis: aut propter metum infamiæ, laborum, aut pęnæ temporalis, uel æternæ: quamuis talis pęnitudo non sit peccatum, neque malum opus, (uti quidam dixerunt) immo potius est laudanda: nisi quando eo animo concipitur, quod peccaret, uel a peccato non cessaret, nisi eiusmodi malum, uel metus intercederet. Quoniã hoc iam esset nouum peccatum adiungere, c. si propterea. & c. si cui. de pęn. dist. 1. vt supra, diximus.

Secunda item species attritionis non sufficit, secundum eundem, ut pp illam remittantur peccata, etiam absolutione sacramentali adiuncta: licet sufficiat ad ipsam absolutionem licite petendam ac recipiendam absque ulla culpa: & ad hoc, ut illa sit ualida, ut non teneatur reiterare confessionem; immo etiam ad obtinendum effectum sacramenti, quando pænitens prædictam pænitudinem fuerit consequutus.

35 Ab hac opinione, pp summam eius auctoritatem, & quia ei a nemine contradicitur, hucusq; numquam fui ausus discedere, sed nunc, sub debita censura, vr̃ eum, quem iure, & ex animo pænitet, mortaliter peccasse, & statuit in posterum numquam amplius peccare, ob id principaliter, quod peccatum est offensa Dei, & credens sine crassa ignorantia, suũ dolorem esse in id sufficientem, confitetur sacerdoti, recipiq. sacramẽtalem absolutionem, non solũ satisfacere pręcepto confessionis, sicut ille dicit, sed etiam consequi gratiam, & misericordiam a patre gratiarum, & misericordiarum. Quoniam nulla Scripturę sacræ loca habent

expres-

expresse, necessarium esse concipere peccatum tamquam quid maxime omnium uitabile, & detestabile. Solum enim habent: *Pænitentiam agite.* Matth. 3. & Luc. 3. *Pænitemini.* Mar. 1. & Act 3. *Facite fructus dignos pænitentiæ* Luc. 3. & c. cõsideret. §. fi. de pæni. dist. 5. *In quacunque hora conuersus fuerit peccator, iniquitatum suarum amplius non recordabor.* Ezec. 33. & c. ponderet. 50. dist. *Conuertimini ad me.* Iohel 4. & c. conuertimini. de pænit. distinct. 1. *Scindite corda uestra.* Iohel 2. & capit. scindite. de pæniten. dist. 1. *Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* psal. 31. & c. 1. de pæn. dis. 1. Nulllum præterea concilium, neque summus Põtifex, neque quisquam ex tot sacris doctoribus, in Decreto citatis, eo modo interpretatus est, quod iamdiu conc. Floren. sub Eugenio Quarto, in decreto de sacramentis, & denuo Tridentinum in sess. 14. c. 5. clarius, & explicatius dixerunt. Nempe, necessarium esse dolere de peccatis cum firmo proposito non peccandi de cetero, & cum spe ueniæ. neque requirunt huiusmodi reflexiones, comparationesq. difficiles, paucissimis cognitas, & paucioribus vsitatis. Quinimmo B. Aug. in c. nullus. §. quod quamuis. de pænit. dist. 7. constituens differentiam inter conuersum, & uersum, dicit, uersum esse, qui timore pœnæ compulsus abstinet a peccato: conuersum uero, qui solummodo, uel saltem principaliter propter Dei amorem a peccato supersedet, & quia ipsum pænitet offendisse Deum. Et accedit ad hoc, quod pauci (collatione aliorum) confitentes ab institutione confessionis in nostra tempora fecerunt, & faciunt hoc, quod ille requirit: & pauciores confessarij id suaserunt, & suadent. Immo nostro iudicio Conc. Trid. præcitata sess. 14. c. 4. satis aperte hoc, quod dicimus, intelligit. Quocirca recreat nos audiuisse, fratrem Franciscum a Victoria, virum profecto piissimũ, clarissimumq. doctorem, qui Hispanias rara illa sua Theologica eruditione (sacramentali præsertim, & morali) præ suis antecessoribus illustrauit, idipsum asseruisse. Quin etiam, quantum intelligo, idem sensit Dominicus Sotus lib. 2. de nat. & gra. c. 15. asserens illud, quod in sequẽti corollario continetur, quod hoc confirmat. Ex quibus omnibus constat, quam utilis, & secura sit homini pænitenti confessio.

37 Decimonono infertur, ad illam magnam differentiam, quam idem Magister Sotus ponit inter pnĩam peccatorum ad suscipiendum baptismum necessariam, & inter eam, quæ necessaria est ad sacramentum pænitentiæ: uidelicet, quod ad suscipiẽdum baptismum sufficit quæcumq; pænitudo, & detestatio peccati cum cessatione a peccando, ita quod sit extra propositum peccãdi, & quod non placet ei peccasse. id quod ait sentire Conc. Trid. sess. 6. c. 6. Quinimmo addit ubi supra uolenti baptizari sufficere quantulamcumque attritionem, ut baptismi sacramentum illi posit conferri: quamuis manifestum sit, illam non esse contritionem: ad sacramẽtum tamen pænitentiæ requiri pænitentiam de peccatis

tis

tis propter amorem Dei,& eoquod peccatum est eius offensa: & quod a pænitente putetur esse contritio,uel saltem non credatur non esse cótritio,aitq; sibi uideri Conc.Trid.præallegata sess.14.cap.4.& sess.6.c.14. id sensisse. per quod plurimum præcedens corollarium corroboratur.

Hæc tamẽ doctrina, licet satis bona uideatur, quantũ pertinet ad sacramentũ pænitentiæ: quantum tamen pertinet ad sacramentũ baptismi admodũ noua mihi visa est,quatenus habet,qualemcunque pænitudinem,ẽtsi agnoscatur non esse contritio, adiuncta cessatione a peccatis, satis esse ad baptismi sacramentũ suscipiendum. Quoniá B.August.relatus in aliquot decretis expresse ait hoĩem peccati mortalis reatu implicitũ numquá Dei gratiá assequuturum, nisi eum veteris vitæ pæniteat. Ná in cap. firmissime. 14.q.1.ait nullum, hominem vitam ęterná accepturum,qui nõ fuerit hic a malo per pęnitentiá, fidemque conuersus; & per sacramentũ fidei, & pænitentiæ.i.per baptismũ liberatus. & paullo inferius: *Maioribus opus est, inquit,de malis suis pænitentiam agere*: & loquitur de pęnitentia ante Baptismũ.& cap oĩs de cõsecrat.dist.4.ibi: *Nisi eum pęniteat veteris vitæ,nũquam non poterit inchoare.ab hac pænitentia, cũ baptizantur, soli paruuli immunes sunt*. & in cap.seq.ibi: *Agant homines ante baptismum pænitentiam*. &c. Idipsum eisdem pænè verbis affirmat Ambrosius in cap.1.& 2.de pænit.dist.3.Quin & alii oẽs in aliis locis asserere solẽt, his, qui post baptismũ in peccatũ prolapsi sunt,necessariam esse pænitentiá.Diuinus ẽt Petrus Apostolus, Act.2.sic ait: *Agite pęnitentiam,& baptizetur vnusquisque vestrum*.Vbi nõ videtur de quacunque pęnitudinem intellexisse,sed de illa,quæ concipitur propter Dei amoré,& eoq̃d peccatũ est eius offensa.& quamuis almũ Cóc. Trid. præcitata sess. 6.cap.6.& cap.14. dicat sufficere aliquod odiũ,& detestationé: addit tñ esse necessariũ, ut talis, sit pænitẽtia,qualis ante baptismũ exigitur:nõ tñ explicat qualis illa sit:& cõsequẽter id reliq̃t antiquæ interpretationi.

Quapropter equidẽ sub debita correctione semper consulere illis, qui infideles adultos aliquos baptizant, siue apud nos, siue apud Indos, ut priùs illos inducãt ad pænitudinem peccatorum mortiferorum,eo quod illis offenderunt Deum: quem super oĩa amare,& honorate debuissent. Nec auderem asserere, eis licere baptizare illos, quamuis videant, non pænitere eos ob amorem Dei: sed ob alias causas. Quin affirmo,perperam agere illos, qui, ut fama est, baptizant Indos antequam uideant eos habere pænitudinem,quæ uideatur contritio:eoquod petunt baptismum,eo respectu principaliter, quòd pileus,uel alia ludicra illis donantur: licet aliquam pænitudinem suæ malæ uitę leuem, & imbecillem conceperint ob aliquas causas, quę amore Dei nequaquam nituntur. Videtur tamen nobis posse aliam assignari differentiam inter pænitentiam ad baptismum suscipiendum necessariam, & illam, quæ ad sacramentum pænitentiæ necessario requiritur: videlicet quòd ad baptismũ

sufficit pęnitentia,seu pænitudo generalis omnium peccatorum mortalium totiusq. vitę malæ trãsactæ,adducendo ad summum aliqua in memoriam, non descendendo particulariter ad omnes eorum species:qua praxi uidetur usus fuisse diuinus Petrus in baptizãdo eos, quos primos in festo sancto Pentecostes, Act.2.legimus baptizasse: ad recipiendum vero sacramẽtalem absolutionem ultra hoc etiam opus est recolere omnes species peccatorum, & de illis omnibus speciatim pęnitere: licet in indiuiduo non teneatur sigillatim, siue particulatim de singulis cuiuslibet speciei pęnitere,dolereque, ut supra num. 20. dictum est.

38 Vigesimo infertur, ꝙ quamuis uirtute sacri attritus fiat contritus, ipsa tñ attritio non efficitur contritio, secundum S.Tho.in 4.lib.senté. dist.17.q.2.art.2.licet iuxta Scot. in eod. 4.q.2. art.1. quem ex parte sequitur Caiet.To.1.Opusculor.Opusc.4.q.1. superueniente Dei gratia, fiat contritio. Possunt tñ consiliari, intelligendo S.Tho. de attritione, quæ non est contritio pp defectum intrinsecum ex parte subiecti,& scopi,qui esse debet Deus ipse, uel amor eiusdem, quia uidelicet ille dolor non concipitur solum, nec principaliter propter amorem Dei, eoquod peccatum est eius offensa,uel iniuria: sed solum, uel tm̃,aut principaliùs propter damnum,quod ipsi ex eo contigit, uel timet sibi hac in vita, vel in futura euenturum: huiusmodi enim attritio numquam efficitur contritio,licet ad eam ducat Scotum uero,eiusq. sequaces, qui contrarium opinantur, de illa pænitudine, quę est attritio, & non contritio, non ob defectum istum intrinsecum ex parte obiecti,sed ob aliã causam extrinsecam, qualis est defectus gratię,uel propositi de abstinendo.

Vigesimoprimo infertur, non esse nimis firmum illud Io. Maior. in præfato 4.lib.sent.dist.17.q.3.uidelicet, neminem esse adeo imprudentem, qui tempore,quo peccata sua confessario confitetur, non illa detestetur formaliter,aut uirtualiter. Non esse, inquam, nimis firmum:quia inde sequeretur, quemlibet confitentem habere iustam contritionem: quod est contra duo præcedentia corollaria, & dicta in principio huius capitis. Scotus autem in dicto 4.lib.sentẽ. dist.14.q.2.art.2. non ita late loquitur circa hoc,ac quidam aiunt:immo secundum eum, nulla pænitudo momentanea sufficit ad remissionem peccati: quamuis iuxta communem,quam sequuti sumus supra, sufficiat.

39 Vigesimosecundo infertur, ꝙ causa cõtritionis ex parte Dei est eius gratia,& misericordia: ex parte uero nostra sunt sex, quæ secundũ Raymundũ,relatum a S. Antonino in 3.par.tit.14.c.18.§.5.disponũt ad gratiam obtinendam.Memoria.s.peccati: Pudor ex peccato proueniẽs:Vtilitas eius: Timor iudicii diuini: Meditari ꝙ per illud cælestem gloriam amittimus,nostrumq. creatorum offendimus: Spes veniam consequendi,& gratiam amissam recuperandi, perueniendiq. ad fœlicitatem æternam. Conducit etiã maxime ad hoc considerare (ut in c.fratres.de pen. dist.5.

dist. 5.num.96.diximus) quod qui mortaliter delinquit, in effectu Deũ a se proiicit; sicq.illum tractat,ac si non esset ultimus finis,& subinde ac si non esset summus Deus: reputareq. secum, & ruminare,quidnam faceret, ut a Rege ueniam impetraret, si eum negasset esse suum Regem: & quod, si semel Rex illi ueniam concederet, quantum sibi caueret in posterum, ne iterum in eandem rebellionem prolaberetur, certò sciens a Regis volũtate & nutu pendere uitam suã,sicuti nostra pendet a Deo?

40 Vigesimotertio infertur, quod effectus contritionis est, non solum delere peccatum quantum ad totam culpam, ut ex supra dictis nu. 24. & nu.31.constat, per c.dixi.& c. magna.de pœn.dist.1.uerum etiã extenditur ad remittendam aliquam pœnæ temporalis portionem, in quã æterna cõmutatur, secundum S.Tho.in 3.par. q. 86. art. 4. & in 4.sent dist. 17. q.3.art.1. non tamen abolet, vt plurimũ, totam pœnam. quod nos in extrauagante unigenitus de pœnit. & remiss.in tract.de indulgentiis super §.in Leuitico.de pœn.dist. 1.notab.12.abunde satis superq; collegimus, ubi de culpa & pœna disputauimus.

Dixi: Vt plurimum: quia nonnumquã tanta est contritio, ut deleat omnem culpam, & remittat omnem pœnam, iuxta glo.c.men suram.de pœnit.dist.1.& glo.in cap. Deus,qui.de pœnit.& remiss.& glo.extrau.1. de pœnit.& remiss.& tradit sanctus Tho.in 3.lib.sent.dist.19.art.3.q.2. & in 4.dist.15.q.2. art.2. q. 3. & 17. q. 2. art.1. quæst. 1. numquam tamen ob id tollitur obligatio confitendi peccatum, secundum omnium sententiam.

41 Vigesimoquarto infertur,quòd sanctissime a sacrosancto Conc.Trid. sess.14.c.3.& 4. definitum est, hęresim esse dicere, pœnitudinem, siue pœnitentiam, non fuisse quouis tpe necessariam ad impetrandam culpę mortalis condonationem. Dicere item contritionem non esse unam ex tribus partibus, quas sibi tanquã materiã substituit pniæ sacramentũ. Dicere item,esse malum examinare conscientiã ad faciendum peccatorum memoriam cum ipsorum detestatione, & emendationis proposito, quãuis ad gradum integræ contritionis non perueniat. Dicere item, non esse de fide, contritionem non solum includere in se cessationem a peccato, & uitæ nouæ propositum, & inchoationem, sed ueteris etiã odiũ continere,& propositum illud confitendi tempore debito cum spe obtinendi ueniam, & misericordiam: licet, ut supra nu.11.& 12.diximus, sufficiat propositum uirtuale, quando defectus temporis, uel inculpata consideratio pœnitentis fuit in causa, ut non habeatur formale. Dicere item, contritionem iustam non esse necessariam nunc in lege gratiæ ad culpæ mortalis post baptismum admissæ deletionem.

42 Vigesimoquinto infertur, quòd cuidã erudito uisum est, dixisse nos supra nu.36.attritionem cognitã,idest quæ cognoscitur nõ esse cõtritio, non sufficere ad absolutionem.Cõtra quòd opponit multa, quę aliàs hic

scripsimus: cui nunc breuius respondemus. Primo nos id nõ dixisse ibi: licet ex eo tacite colligatur, multas esse attritiones, quæ non sufficiunt ad iustã absolutionẽ. Qualis est pænitudo præteriti sine proposito actuali, uel uirtuali uitandi futura, uel restituendi male parta, per cap. pænitẽtia, de pænit. dist. 3 & cap. falsas. de pænit. dis. 5. cum multis, quæ ibi adduximus. Fateor tamen, me secutum fuisse Sotum, quatenus ait in lib. 2. de nat. & grat. qđ ad suscipiendũ sacramentũ pænitẽtiæ requiritur attritio, quã putet pænitens esse cõtritionẽ, vel nõ putet nõ esse cõtritionẽ.

Secundo, quod, licet ex præfato Soti dicto uideatur inferri, nõ sufficere ad absolutionem attritionem illam, quæ cognoscitur non esse contritio: intelligendum tamen est illud necessariò de attritione, qua putatur non esse contritio, nec futura talis, etiam munita calore absolutionis sacramentalis. Cum Sotus sequatur opinionem sancti Thomæ, communiter receptam, aientis, sufficere ad delectionem peccati attritionem illam, quæ accedente sacramento fit contritio.

Tertio, quod eius tria priora argumenta urgent quidem contra sententiam Gratiani in cap. conuertimini. uersi. leprosi & cap. omnis de pænit dist. 1. & Io. Maioris, & eorum, quos ipse sequitur in 4. lib. sententiar. dist. 14. q. 2. quæ habet, per sacramentum pænitentiæ non remitri cuipiã culpã: quia remittitur per cõtritionẽ præcedentẽ. a qua quidem sententia nos sẽper discessimus secuti S. Tho. communiter receptũ in eo. 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 1. vt est uidere supra eo. cap. nu. 36. & in Summa de pænit. dist. 1. nu. 4. & 5. & latius & neruosius in cap. conuertimini. nu. 5. ead. dist. Vrgent, inquã, eius argumenta contra pręfatam opinionem: nihil tamen faciunt contra Sotum, neque contra nos, qui fatemur, quam plurimos confiteri cum attritione, quæ sola non facit eos contritos; sed accessione sacramenti fiunt contriti. quorũ de numero maiorem partẽ plebis esse putauimus in dicto cap. conuertimini. nu. 5.

43 Quarto, quod differentia inter sacramen tum pænitentię, & Eucharistiæ quoad hoc propositum non consistit in hoc, quid illud (ut ipse ait) solis infirmis, & mortuis datur; hoc aũt solis sanis, sed quod illud per se ordinatur ad sanandum, & per accidens ad sanitatem conseruandã, & augendam: & contra hoc principaliter ad sanitatem conseruandã, & augendã, & per accidens ad sanandum. Siquidem sacramentũ pænitentiæ iustè datur secũdum oẽs eis, qui sola peccata venialia, uel sola mortalia iampridem confessa, & remissa confitentur, qui creduntur esse sani: cũ neq; uenialia, neq; mortalia iam confessa & condonata repugnent charitati, ut tradit sanctus Tho. in 4. lib. sententiar. dist. 22. q. 1. art. 3. q. 1. ad 1. & frequẽtissima praxis selectorum presbyterorũ, præsertim monachorum, hẽt confiteri, quoties celebrant: quos tñ certum est non semper cõ-
44 fiteri mortalia noua: sed venialia, uel mortalia antiqua iã cõfessa. Cuius rei ratio est, quia oĩa sacramẽta nouæ legis conferunt gratiã, ut post rece

ptam

ptam sententiam dis.1.lib.4.sent.definitur a Conc.Trid.sess.7. de sacramentis in genere.can.6.7. & 8. ita frequenter auget charitatem, & non sanat: & contra sacramentum pænitentię frequenter per accidens sanat: cum s.aliquis credens probabiliter, se esse in statu gratiæ, in quo tamen non est, sumit illud, ut docet S. Th.communiter receptus in 3.par. q.79.art.3. Quinto negamus, ex prædicto Soti dicto sequi, quod tanta dispositio requiratur ad suscipiendum sacramentum pænitentiæ, quanta requiritur ad sacramentum Eucharistiæ. Tum quia ad sacramentum Eucharistiæ non solum requiritur contritio, sed etiam confessio, secundum glo.receptam in cap.de homine.de celeb.miss. approbatam a Concil.Trid.sess.13.can.ult. Tum quia ad Eucharistiam oportet, putare, se esse in statu gratiæ: ad absolutionem autem sufficit putare, se ita esse attritum, quod, mediante illa, fiet contritus.

Sexto, negamus sufficere ad absolutionem sacrametalem attritionem, siue pęnitudinem, qua peccator cessat a peccato propter solam pænā inferni, quatenus pęna est, si nullus actualis, nel virtualis Dei amor, uel odium peccati, quatenus est ipsius offensa eum comitetur, per dicta supra, præsertim num.34. & 35.

De Confessione, secunda parte sacramenti pænitentiæ.
Cap. II.

SVMMARIVM.

1 CONFESSIO *sacramentalis quid.*
2 *Confessio non fuit inducta iure naturæ:*
3 *Sed diuino Iesu Christi domini nostri.*
4 *Confessio facta laico non est sacramentalis.*
5 *Confessio sacramentalis exigit multa: & 6.7.& 8.*
6 *In quibus multi errant.*
9 *Confessio, quo tempore facienda, lege diuina.*
9 *Quo humana, et quo extra illa, & num. 10.*
11 *Confessio sacramentalis fuit instituta a Christo,*
11 *de omni mortali, et eius circumstantijs.*

SECVNDA pars sacramenti pęnitentię est Confessio sacramentalis, (quam uocalem, & auricularem appellamus, eo ꝙ uoce, & in aurem secreto fiat) quam addentes aliquid recentiorum definitioni, præsertim Gabrielis in 4. li.sent.dist.17. q.1.in hunc modum possumus definire: Confessio sacramentalis est peccatoris accusatio secreta, de suis peccatis, coram proprio sacerdote; ut ab illis sacrimentaliter absoluatur.

Dixi: Accusatio, pro genere, quo & differentia debet constare omnis definitio, ut dictum est supra prælud. 1. num. 2. & ad differentiam accusationum, & confessionum iudicialium, uel quæ accidunt extra iudicium: quæ quidem non gratia seipsos accusandi, sed propter alios fines fieri solent, ut toto tit. de Confessis, Digestis, Codice, Decretalibus, & lib. 6.

Dixi: Secreta: tum ad excludendum generalem illam, publicamq. confessionem, quæ fit in principio, aut medio Missæ, uel alias sępissime; tum ad insinuandum nō esse necessarium, ut fiat publicè, uel aliquo tertio audiente: quamuis etiam, aliis audientibus facta, ualere possit, ut infra eo. num. 6. & 7. tradimus.

Dixi: De suis peccatis, ad reiiciendum illum, qua quidam se de uirtutibus, quidam uero de peccatis alienis accusant, c. omnis. de pænit. & remiss. ibi: *Peccata.* & ibi: *Sua.*

Dixi: Coram sacerdote: ad excludendam illam, quæ fit alii: quoniam illa non est sacramentalis, d. cap. omnis. ibi: *Sacerdoti*, & clarius in Conc. Trid. sess. 14. cap. 6.

Dixi: Proprio. i. habenti iurisdictionem in foro conscientiæ supra illum, qui seipsum accusat, d. c. omnis. ibi: *Proprio*. Nam illa, quæ fit alij, quàm proprio sacerdoti, nō est sacramentalis: si quidem absolutio facta ab illo, qui non est sacerdos, uel a sacerdote, qui non est proprius, non est sacramentalis, ut infra cap. 22. num. 11. trademus.

Dixi: ut ab illis absoluatur: quoniam, quę fit propter alium finem, non est sacramentalis: cum essentia sacramenti pænitentiæ in absolutione consistat, ut diximus in c. sacrificium. de consec. dist. 2.

2 Ex qua definitione infertur primo, illam confessionem domini nostri Iesu Christi, Matth. 11. *Confitebor tibi, pater cæli, et terræ*, & alias multas huiusmodi confessiones, quarum in multis psalmis fit mentio, non fuisse sacramentales, sed potius Dei laudes.

Infertur secundo, hanc confessionem sacramentalem non fuisse iure naturali inductam, cum post aduentum redemptoris nostri, omnia sacramenta nouæ legis initium habuerint, iuxta sententiam omnium in 4. lib. sent. dist. 1. & nuper expressit Conc. Trid. sess. 7. can. 1. de sacramentis in genere. & ita consequenter post Christi domini aduentum incœpit sacramentalis confessio, quæ est una pars sacramenti pænitentiæ, ut prędictum est sup. c. 1. nu. 25. & prælud. 10. num. 4.

3 Infertur tertio, quod sacramentalis confessio, ut in glo. Summæ de pæn. dist. 5. num. 2. diximus, non fuit inuenta, neque instituta in paradiso terrestri, ut quidam relati ab eadem glo. dixerunt: neque a Ioãne, ut alii, quos eadem glo. refert asseruerunt: neq; a Iacobo Apostolo, ut alij ibidem relati affirmarunt: neq; ab ecclesiæ consuetudine, ut ipsamet gl. a Canonistis, ibi. & in cap. omnis. de pænit. & remiss. communiter recepta

pta uidetur innuere, sed immediate a Christo domino nostro ut tradit Aquinas in 4.lib.sent. dist. 16. & dist. 17. etenim ex præfata definitione colligitur, hanc confessionem sacramentalem esse partem substantialem eius, iuxta S.Tho. in 3. par.q.60. art.2.& in d. 4. lib. sent. dist. 2. q. 1. art.2.& dist. 5.q.1.art.1. & communem opinionem in eodem 4.lib.sententent. dist. 17. ut latius diximus in 1. par.glo. Summæ, de pænit. dist. 5. nu. 14. Id quod etiam explicuit Conc. Trid. ubi supra. & in sess. 14. cap. 5. & cano. 3. declarans id fundari irrefragabiliter in illo Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt.*

4 Infertur quarto, confessionem factam homini laico non esse sacramẽtalem, ob id quę suo loco & tempore repetendam esse, secundum omnes in 4.lib.sent.dist. 17.& cap. quem pænitet. de pænit.dist.1.ubi nuperrime multa de confessione scrissimus.

5 Infertur quinto, huiusmodi confessionem sacramentalem, & auricularem, ut legitima sit requirere sexdecim conditiones, quæ iis uersibus continentur:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, et discreta, libens, uerecunda,
Integra, secreta, et lacrymabilis, accelerata,
Fortis, et accusans, et sit parere parata.

Quæ quidem sexdecim conditiones explicantur a S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 3. artic. 3. & a S. Antonino in 3. part. tit. 14. cap. 1. & 2. nosq. etiam in cap. fratres. de pænit. dist. 5. num. 2. & seqq. copiosius & utilius explicauimus, dicentes in Summa, quod, Simplex insinuat, quod sit sine plica generalitatis, uel disiunctionis uerborum: sic ut confessarius peccatum ita intelligat, ut possit discernere, an sit mortale, uel ueniale.

6 Circa quod multi grauiter errant, qui mortaliter peccarunt nimis comedendo, nimis bibendo, loquendo, ridendo, murmurando, irridendo, iocando, & alia similia faciendo: quæ cum possint esse, immo frequenter sint uenialia, confessarius intelliget, illa esse uenialia. Quare oportet diligenter explicare circumstantias, per quas facta fuerunt mortalia: puta quod fuerunt facta cum notabili Dei, uel sanctorum, uel ecclesiæ, uel sacramentorum, aut religionum irreuerentia: aut cum notabili aliquo nocumento salutis, spiritualis, aut corporalis honoris, famę, uel alterius rei, siue ad se, siue ad proximum pertinentis; ut ita constet, an grauitas culpæ peruenerit ad mortalem, nec ne? nisi ex qualitate personæ, uel modo confitendi confessarius talem coniiciat paruitatem, uel grauitatem malitiæ, ut diximus supra prælud. 5. num. 11. per ea, quæ infra super unoquoque pręcepto ab 11. cap. usque ad 21. & super utroque uitio cap. 23. tradentur.

7 Humilis.i.cum signis animi submissi,modestique. Pura.i.sine mixtione rerum impertinentium. Fidelis.i. sine mendacio, maxime in his, quorum ueritatem confessio necessario requirit. Frequens. i.quòd fiat sępe.quæ conditio apponitur propter illum,qui sæpe cadit,quæ quidem est secundũ consilium, præterquam in illis tantum casibus, & temporibus, quibus ea præcipitur fieri a iure, uel statuto. Nuda. quòd iocis, aut alia re peccati grauitas nõ occultetur.Discreta.quod fiat uerbis honestis, sitque debitis circumstantiis explicata. Libens.hoc est,uoluntaria; nempe ut fiat (saltem principaliter) propter Deum: licet alioquin minus principaliter ex uerecundia, vel quacumque alia humana causa is, qui confitetur, moueatur. Verecunda. videlicet, ne sicuti fabula, vel historia impudenter narretur, sed cum pudore cordis, quem facies ipsa præseferat. Integra. quod nullum crimen (saltem lehtale) cuius adhibita debita diligentia recordatur, taceat. Secreta. quod significatur primo, qđ ab eodem pænitente, non autem per alium facienda sit. deinde, quod nullus teneatur confiteri, tertio alio audiente, immo neque licet regulariter, saltem de peccatis occultis.

8 Ceterum,quia ex prædicto uerbo, Regulariter, intulerunt aliqui uiri pii, me sensisse hoc loco, licere aliquando publice confiteri, quod uidebatur esse contra hanc conditionem secreti omnibus probatam: & quod ipse post sanctum Antoninum, 2.par.tit.8.c.4.§.1. & post Caie.2.2.q.73.ar.3. & in c.inter uerba.11.q.3. dixi, esse peccatum infamare se ipsum, constituendum est, quod confiteri publice non est illicitum, eo quod speciatim id prohibuerit dominus noster Iesus Christus, sed quia regulariter non licet publicare propria peccata: veruntamen, quia non numquam licet publicare illa in aliquem finem bonum, prout in d.cap. inter uerba, rationibus & exemplis sanctorum Ambrosii, & Anselmi probauimus, ideo etiam licet aliquando facere dictam confessionem, audientibus aliis, ut scite declarauit sanctum Conc.Trid. sess.14. cap.5. subdens, quod Christus non præcepit, quod peccator confiteatur publice, sed quod non uetuit, quin aliquis in uindictam suorum scelerum, & sui humilitatem, cum ob aliorum exemplum, tum ob ecclesię offensæ ædificationem delicta sua publicè confiteri possit. Propter quod tollitur scupulus de ualore, ac iustitia illarum confessionum, quę fiunt in mari a periclitantibus, & a peste infectis, remotis a confessario, & a vulneratis in prœliis inter medendum, audientibus chirurgis, & aliis opitulantibus. Illarum item, quæ fiunt per interpretem ab ignorante idioma confessarii: quia non desinunt ualere, & esse legitimæ, eo quod alii eas audiant.

Lacrymabilis.i.quæ secum gerat contritionem, sup.c.1. nu.1. & seqq. definitam: vel saltem attritionem illam secundam,quã sup.ca.1. nu.34. & seq.memorauimus. Accelerata.i.ut simul atq; peccatum commissum est,

est, fiat. quod quidem est consilium, ut dicitur in f. nu. 11. Fortis. ut pręter timore, aut pudore, uel uerecũdia, uel ex necessariò dicendis omittatur. Accusans seipsum: non autem carnem, mundum, aut dęmonem, uel sal tem non ęque, aut ita principaliter, sicut seipsum. Parere demum parata, nempe confessario, ita ut pænitens habeat in animo exsequi, quod confessarius ei præceperit: quod quidem partim est de consilio, partim uero de pręcepto, ut inferius cap. sequenti explicabitur.

9 Infertur sexto, per solam legem diuinam non esse definitum tempus quo homo confiteri teneatur: esse autem definitum iure canonico humano, omnes peccatores semel in anno obligari ad confitendum, c. omnis. de pæn. & remiss. Religiosus autem S. Benedicti & alii saltem de honestat. duodecies in anno, semel s. singulis mensibus, ad confessionẽ adstringuntur, clem. ne in agro. §. sane. iuncta gl. de sta. mo. omnes item sanctimoniales c. 10. sess. 25. de regu. & monialib. Conc. Trid. Vnde, secũdum communem opinionem, non tenetur peccator simul ac mortifere peccat, statim confiteri, etiam si fuerit sacerdos, aut monachus, uel peccatum sit notorium, secundũ Pan. in præcitato cap. omnis. de pæni. & remiss. num. 20. & S. Tho. cõmuniter receptum in 4. lib. sentẽ. dist. 17. q. 3. art. 1. id quod nos etiam in cap. fratres, de pæn. dist. 5. a nu. 9. copiosius disputauimus. quidquid dicat Innoc. in d. cap omnis. & glo. in summa. de pęnit. ead. dist. 5. in cuius tertia parte, nu. 27. & seqq. id diximus, præterquam quando uult sacram communionem accipere, aut sacrum facere, & habet copiam confessarii, & iuxta glo. singularem in cap. de homine. de celebrat. missar. per argumentum a contrario sensu omniũ calculis approbatam: & nunc denuo a sancto Concil. Trid. sess. 13. ca. 7. confirmatam, contra nouam Caietani opinionem in 3. par. q. 80. art. 4. & in cap. 11. epist. 1. ad Corin. & in summa, uerbo, communio. ut inferius cap. 21. num. 49. dicemus. Quocirca, qui accedit ad quemcumque ordinem sacrum recipiendum, quoniam sacram Eucharistiam accipere debet, uti communi opinione receptum est, debet confessus accedere, secundum beatum Tho. Quolib 11. arti. 11. uel etiam quando instat uerisimilis mortis articulus, quem definit esse Panor. in cap. pastoralis. §. 1. num. 5. de officio ordi. illum, in quo homines cõmuniter moriũtur, qualẽ facit probabile naufragium, imminens prælium, & grauis & accuta febris, cap. cum infirmitas. de pænit. & remiss. tempus item pariendi. arg. l. 2. §. si non propter. ff. si quis cautio. ut post Host. Panor. ubi supra concludit, saltem quo ad mulierem, quæ numquam peperit, uel experta
10 ta est partus difficiles. Debet item cum probabiliter credit, se per totum annum non habiturum opportunitatem confitendi: uel etiam quando conscientia dictat, illum ad confessionem teneri, argu. cap. fin. de præscrip. quamuis ad hoc satis esset, illam deponere, si fuerit erronea, arg. cap. inquisitioni. de sent. excomm. vel quando uouisset, pluries confiteri,

fiteri, argu.cap. magnæ.de uoto, uel etiam, secundum aliquos, quando statim post confessionem, & communionem in Paschate recordaretur, se fuisse oblitum alicuius culpæ mortiferæ in confessione. quod tamen nullus text. nec ratio concludit necessario faciendum: & ita non est asserendum, argu.cap. legatur. 24 q.2. nisi forte in illo, qui iam ad sacræ Eucharistiæ perceptionem accinctus, antequam ea sumat, recordatur alicuius mortalis culpæ nondum confessæ, & ne aliis sit scandalo, aut impedimento, aut quia eius confessarius non est præsens, communicat, proponens eam statim a communione confiteri, nolens in sequentem annum confessionem illius peccati differre. quod licet secundum rigorem iuris antiqui non possit probari esse necessarium, si propositum illud non peruenerit ad uotum. si quidem cum eo non peruenerit, non habuit uim obligandi, secundum Archid. in cap. 1.17. quæst.1.& ea, quæ tradimus in cap. fratres. num. 19. de pœni. dist. 5. uidetur tamen probari de iure nouo Conc.Trid. sess. 13. c.7. quatenus præcipit, ut, qui necessitate urgente absque præuia confessione celebrauerit, quàm citissime postea confiteatur. & uidetur, quod si concilium interrogatum fuisset de laicis, qui licite interdum communicant absque præuia confessione, ueluti in prædicto casu, uel aliis huiusmodi, in quibus deest copia confessarii, idem & de illis definisset: & ita uidetur definisse, iuxta glos. singularem in l. tale pactum. §. fin. ff. de pact. An autem propter obliuionis periculum quis ante tempus statutum confiteri teneatur? dicemus infra cap. 21. num. 35.

11 Sexto dicimus, quod post primam huius libri editionem sanctum Conc. Trid. sess. 14. cap. 5. & cano. 6. excõmunicauit eum, qui dixerit, confessionem sacramentalem non esse uel institutam, uel ad salutem necessariam iure diuino ei, qui post baptismum in culpam lehtalem inciderit: aut non fuisse a Christo domino institutam, & pręceptam. Eum item, qui dixerit nos non obligari iure diuino ad confitendum omnia, & singula peccata mortalia, quorum memoriam cum debita, & diligenti præmeditatione habemus, etiã occulta, & interna, solo uoluntatis consensu absque uerbis, & operibus consũmata, & circumstantias, quæ speciem peccati ex una specie in aliam mutant. * Eum item, qui asseruerit, hanc confessionem omnium peccatorum, quam Ecclesia seruat, esse impossibilem: uel illam habuisse originem a consuetudine, uel ordinatione Ecclesiastica: uel ad eam non teneri omnes, & singulos utriusq; sexus Christi fideles, & ob id suadendum esse eis, vt non confiteantur tempore Quadragesimę. * Vel quod non est bonum confiteri peccata uenialia. * Quo fit, ut temerarium sit aliquorum laicorum iudicium, qui iudicant, clericos, & religiosos toties peccasse mortaliter, quoties uident, eos confiteri. quod sæpe prædicari deberet ad seruandũ famam illorum, qui frequentant confessionem, etiam cum eis non est necessaria:

*cap. 5. et can.7.
* Cap. 5. et can. 8. et sess.13. can. 9. de sac. euch.
*eod. cap. 5. & cã. 7.

cessaria: & ad eos in id animandum, ne tam pium, & salutare opus omittant: quod uidi omitti ab aliquibus, ne dicerentur, uel crederentur ab eis, qui uiderent, eos tam frequenter confiteri peccata mortalia confessos fuisse; & consequenter tam frequenter peccasse mortaliter. Quando autem, aut in quibus casibus confessio est, quæ nulla est, debeat iterari, dicetur infra cap. 9. num. 3. & seq.

De satisfactione, tertia parte sacramenti pœnitentiæ. *Cap. III.*

SVMMARIVM.

1 Satisfactio quid.
2 *Et est necessaria etiam post restitutionem.*
3 *Satisfactio triplex non est necessaria ob triplex genus peccati.*
4 *Satisfactio fit opere aliàs debito.*
5 *Et cur melior imposita.*
6 *Satisfactio sacramentalis in mortali facta quid prodest.*
7 *Pœna peccati temporaria, in quam æterna mutatur, an per bona opera in malo statu facta tollatur.*
8 *Bona in malo statu facta prosunt etiam ad præuia gratiæ.*
9 *Satisfactio una pensat offensam factam, altera cauet futuram.*
10 *Occasio peccandi propinqua cauenda, non remota.*
11 *Miles & mercator non tenentur necessario abstinere ab arte sua.*
12 *Occasio, quæ est propinqua peccandi uni, non semper est alteri.*
13 *Pœnitens non tenetur credere, se non peccaturum in arte sua.*
14 *Occasio propinqua studiose definita.*
15 *Occasione, de qua credendum, quod rarò inducet ad mortale.*
16 *Matrimonio inualido coniuncti ut possunt licite cohabitare.*
17 *Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionem non uitet.*
18 *Miles volens redire ad bellum, quod credit iniustum, non absoluendus.*
19 *Concubinarij qui non possint absolui, & qui possint.*
20 *Hospita solita pollui cum hospite, quomodo potest absolui.*
21 *Absoluendæ quæ familiares peccantes cum cognatis, & heris, & num. 22.*
23 *Absoluendi qui aulici non sunt reginarum mensis præsentes, & num. 24.*
24 *Absoluendus non est miscens se cœtui lasciuo, & num. 26.*
25 *Absoluendus non est, qui comedit ad mortale incitantia.*
26 *Clystere quis fundens non absoluendus.*
27 *Feminam quis manuducens non absoluendus.*

1 DE satisfactione dicimus multa. Primo, quod satisfactio secundum Scotum in 4.lib. senten. dist.15. q.1. art.1. bifariam sumitur; largè videlicet, siue in genere, ut in l.1.ff.qui satisd.cogan.& in l.si rem.§.omnis.ff.de pig.actio.&stricte, siue in specie, ut in cap.perfecta.de pænit.dist.1.& in c.satisfactio.de pænit.dist.3.Et large quidem accepta comprehendit restitutionem, quippe quę est genus ad illam. ut innuit glo.cap.peccati uenia.de reg. iur. libro.6.& diximus in rub.de restit.spoliat. Accepta vero stricte differt ab illa: quoniam restitutio est redditio rei acceptæ, uel damni illati compensatio, secundum omnes in 4.lib.sent.dist.15.& toto tit.de resti.spo. vel repositio rei in eum statum, quem habuit, l.restituere.ff.de uerb.sig. & cap.si quem.§.fin.2.q.3. & diximus latius in dicta rubr. Neque enim est solutio ratione culpæ contra Deum commissę, immo potius est a peccato cessatio, iuxta communem sententiam in dicta dist.15.quam probat cap.sæpe.de restit.spoliat. Satisfactio verò in specie accepta, nempe pro tertia parte sacramenti pænitentię definiri potest.ut nuperrime definiuimus in cap. satisfactio. de pænit.dist. 3. num.2. passio uoluntaria pænæ pro peccato, ad placandum Deum, cum proposito non offendendi eum amplius.

Dixi: Passio, pro genere, & non, ut in alia editione, Compensatio, quia compensatio proprie non est simplex solutio: sed debiti, & crediti inuicem inter se contributio.l.1.ff.de compens. qualis non videtur proprie omnis, de qua loquimur, satisfactio.

Dixi: Voluntaria, quia debet esse actus uirtutis, ut probat sanctus Tho.communiter receptus in 4.lib.sen.dist.15.q.1.art.1. & omnis actus uirtutis debet esse voluntarius, iuxta illud psal.118. *Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.*

2 Ex qua definitione infertur, id, quod catholica doctrina contra execrãdam Lutheranorum temeritatem nos docet; uidelicet, eum, qui peccauit, nõ solum teneri ad restituendum damnum illatum alteri, si quod intulit.c.si res.14.q.6.& reg.peccatum.de reg.iur.lib.6.verum etiam ad satisfaciendum Deo pro offensa, & iniuria ei per rebellem transgressionem eius præceptorum facta, siue alteri noceat, siue non: sicut resolutè diximus in c.ponat se.de pæn.dist.5.& in d.c.satisfactio.de pænit.dist.3. & dicemus infra c.26. nempe fore necessarium pænitenti propositum satisfaciendi Deo in hac uita per pęnitentiam, aut indulgentiam: uel in Purgatorio per pęnam. An uero teneatur sub pæna peccati acceptare pænitentiam a sacerdote iniunctam, & ad habendum propositum satisfaciendi in hac uita, dicemus infra in dicto c.26.num.1. & 20. ubi contrarias opiniones referemus.

3 Secundo dicimus, satisfactionem tripliciter fieri, uidelicet ieiuniis, orationibus, & eleemosynis, secundum omnes in 4.lib.senten.distin.16.

& facit

& facit cap. animæ 13. q. 2. ad quas, omnes alię satisfactiones reducuntur: quoniam uigiliæ, peregrinationes, & alia huiusmodi, quæ carnem affligunt, ieiunio adnumerantur: opera uerò misericordiæ corporalia eleemosynis: spiritu alia uerò orationi, secundum Scotum in pręcitato 4. lib. sent. dist. 15. q. 1.

Tertio dicimus, non esse satis limitatum illud, quod multi dicunt; scilicet, quod, sicut tribus modis contingit peccare; corde uidelicet, ore & opere: ita tribus modis oportet satisfacere; nempe corde per contritionem, ore per confessionem, & opere per satisfactionem. quoniã hic non agimus de contritione, & confessione, quæ sunt aliæ partes sacramenti pænitentiæ, sed solum de satisfactione, quæ est tertia pars ab illis distincta. Et si responderis, contritionem, & confessionem, quatenus sunt duo opera pęnalia, posse nuncupari species huius tertiæ partis, licet alioqui sint duæ partes eiusdem sacramenti propter diuersas rationes, replicabo, esse multa peccata, quæ non perueniunt ad os, & plurima, quæ non perueniunt ad opus: pro quibus tamen omnibus est satisfaciendum.

4 Quarto dicimus, quòd hęc satisfactio fieri potest per bona opera aliàs debita, ut copiose deducit Caiet. To. 1. Opusc. Opusc. 6. q. 1. dum tamen illa fiant non solum ad debitum persoluendum; uerum etiam ad satis faciendum pro peccato. quin etiam potest fieri per ærumnas, tribulationes, & flagella a Deo nobis inflicta, & patienter tolerata, offerendo ea in recompensationem nostrarum offensarum, iuxta S. Tho. in 4. lib. sen. distin. 15. q. 1. art. 4. quod postea Conc. Triden. redegit in articulum fidei, sess. 14. c. 8. & 9. can. 13.

5 Quinto dicimus, quòd satisfactio a confessario iniuncta, & a pænitente accepta duplici ex causa est præstantior illa, quam quisq; spõte sua suscipit. Primo, quia est illa magis satisfactoria; nam ex definitione colligitur esse quid sacramentale, quod ceteris paribus ob sacramenti fomentum maiorem habet effectum, iuxta ea, quę diximus in c. 1. in princ.

6 de pęnit. dist. 6. num. 36. Deinde quia, secundum omnes, satisfactoria est, licet fiat in peccato mortali, saltem pro tpe, quo peccator ab eo surrexerit: altera uero minime, iuxta S. Tho. & alios in 4. lib. sent. dist. 16. q. 1. arti. 1. licet nos in pręcitato cap. 1. in prin. num. 46. opinionem magis communem Scoti, & Io. Maior. in d. 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. tenuerimus, dicentes, eam non solum ualere quoad militantem ecclesiam, sed etiam quoad triumphantem, contra distinctionem Cardinalis Caietani in d. Thom. 1. Opusculor. Opusc. 6. q. 1.

7 Neque obstat, q̃ quidã dicitur opponere, q̃ secundum S. Tho. & quosdam alios, nullum opus in statu peccati mortalis factum est satisfactorium pro pæna peccatõ debita, ea ratione, quod opera nostra bona non sunt satisfactoria, nisi uirtute passionis domini nostri Iesu Christi:

&

& quòd illa non cõmunicatur, nisi eius amicis, sibiq. gratis. non, inquã,
hoc obstat. Tum quia etiam ipse affirmo in c. 1. in prin. num. 46. de pæn.
dist. 6. id tenere S. Tho. in 4. lib. sentẽ. dist. 15. q. 1. art. 3 Bonauenturam,
Ricardum, & Durandum in eod. 4. sent. dist. 15. & Caiet. in præcitato
Tomo 1. Opusculor. Opusc. 6. q. 1. quorum sententiam appello commu-
nem ibi, & in eod. c. 1. §. sacerdos. num. 27. & seq. Tum quod non est pro
communi opinione auctoritas aliqua, cui necessariò sit standum: nec
ratio, quæ necessariò eam euincat. Tum quod omnes sentiunt, pænitẽ-
tiam à sacerdote iniunctam, & in peccato mortali adimpletam prodes-
se pro tempore, quo peccator ad gratiam surrexerit. Tum quod etiam
idem S. Thom post Magistrum in 4. lib. sentent. dist. 45. tenet in 2. lib.
sentent. dist. 41. q. 1. art 4. q. 4. ad 5. suffragia facta pro defunctis ab existẽ
te in peccato mortali prodesse illis, qui sunt in Purgatorio. quod etiam
Augustinus Triumphus Anconitanus asseruit in summa de potestate Pa
pæ 1. par. quæst. 32. art. 2. quem retulimus in tract. de Iubæleo, notabi-
li 22. num. 3. & in cap. fin. num. 5. de pænit. dist. 4. Tum quod multi
tenent, peccatum ueniale posse remitti absque mortali, quorum senten
tiam ualidis argumentis muniuimus in præcitato §. sacerdos. num. 25.
& cap. de quotidianis. num. 11. de pæniten. dist. 3. Tum quod ipsemet
Christus, & apostoli eius ad preces aliquorum peccatorum sanarunt
8 multos ægrotos, etiam antequam iustificarentur. Tum quod rationi eo
rum nouè responderi potest, concedendo quidem, opera nostra non es-
se satisfactoria pro pęna peccato debita, nisi per uirtutem, quam acci-
piunt ex passione Christi, ut declarat sacrum Conc. Trid. sess. 14. cap 8.
& 9. & can. 13. & 14. & quod illa non communicatur nisi suis amicis,
sibique gratis quoad gratiam & gloriam ęternam: nec consequẽter qua
ad remissionem æternæ pęnæ, ut sent idem Cõc. Trid. sess. 6. cap. 8. ne-
gando tamen, quod non communicetur bene operantibus quoad pænã
temporalem, in quam, remissa culpa, commutatur æterna, vt satis sen-
tit idem Conc. quatenus habet, eam communicari quoad præparationẽ
necessariam ad consequendam gratiam iustificantem, quod est maius,
quàm remissio pænæ temporalis, in quam iam commutata est per remis
sionem culpæ. Tum quod bona in statu peccati mortiferi facta prosunt
ad multa, iuxta glo. cap. quod quidam. de pęni. & remissi. & cap. quærat.
§. quod autem. de pænit. dist. 3. & nos quoque post alios utrobique tra-
didimus: & in hoc Enchirid. supra pręlud. 7. nu. 3. & latius infra. c. 27.
num. 270. etiam tangentia iustificationem, qualis est præparatio ad gra-
tiam: auxilium item speciale ad illam faciendam, ut prædictum Conc.
satis probat in dicta sess. 6. cap. 7. Tum quod maior ratio suadet, vt cõ-
municetur quoad pænam tẽporariã, quàm quoad pęnam ęternam, quæ
commutata est in temporalem: & communicatum principali, uidetur
communicatum accessario, arg. l. cum principalis. & l. nihil. §. cum prin-

cipalis.

cipalis.ff.de reg.iur.& cap.accessorium.de reg.iur. lib.6. Tum denique, ꝙ communis opinio non facit ius, immo unius sententia meliore ratione fundata debet ei præferri.l.2.§.sed nec.C.de uerter.iur.enucle. unde hoc Pan.receptus colligit. Quare non damnantes cõmunem credimus, hanc esse ueriorem,& eam cupimus esse omnibus persuasam ad effectũ implendi pænitentiam, & faciendi multa bona opera in malo statu peccati. Cupimus autem alteram credi ad effectum magis abominandi peccata mortifera, uti horrenda monstra, eo quod secundum illam, non solum auferunt gratiam, sed etiam facultatem satisfaciendi pro pæna tẽporaria peccatis iam condonatis, & uenialibus debita. quod etiam insinuamus sub finem præcitati' §. sacerdos.

Sexto dicimus, quod post primam editionem huius libri Conc. Tri. sess.14.c.8.& 9. & can.13.excommunicauit eum,qui dixerit totam pænam simul cum culpa remitti semper a Deo : ita ut nõ sit opus amplius quam credere Christum dominum pro omnibus satisfecisse.Excommunicat item affirmantem, non satisfacere nos Deo pro peccatis per pænam temporalem,in quam commutatur æterna: nec per ueniam culpæ, mediantibus meritis domini nostri Iesu Christi:nec sufferendo mala pænæ nobis a Deo inflicta, uel a confessario iniuncta, uel a nobis sponte susceptá.*Excommunicauit item asserentem, satisfactiones,quibus pænitentes per Christum Iesum peccata redimũt,non esse ueros Dei cultus, sed traditiones hominum, & doctrinam humaniùs adinuẽtam gratisq. confictam.*Est tamen notandum, quod, ut dictum Conc. in prædicto c.8.definit, nostræ satisfactiones non habent uim, neq; efficaciam, nisi nitantur meritis domini nostri Iesu Christi, qui eam eis tribuit. *can.13. *can.14

9 Septimo dicimus, quod, cum in exordio huius capitis dicitur, quod satisfactio hæc, quæ est tertia pars sacramenti pænitentiæ, hẽt duas partes, quarum una est passio uoluntaria pænæ pro peccato, seu offensa facta: & altera abstinentia a facienda, & quod hęc secunda pars requirit,ut B.Augustinus ait in c.satisfactio. de pæ.dist.3. ut excindantur causæ peccandi, quęrunt nonnulli grauissimi & peritissimi confessarii grauissimas, & quotidianas quæstiones; quarum decisio pendet ex duabus generalibus, Altera est; An ad absoluendum pænitentem sit necessariũ, ut ille statuat, se non usurum ampliùs occasione aliqua, quę illum ad peccandum impulit? Altera; An sit opus, ut statuat, numquam se præbiturum alteri occasionem peccandi, quam antea præbuerit.

10 Ad quarum priorem respondebimus in hac additione: ad posteriorem uerò in ea, quam faciemus infra ad cap.14.num.30. Respondemus itaque primo, non teneri statuere numquam se usurum occasionibus remotis. Nam alioquin, sicut ad aliud propositum inquit Paullus 1.ad Corint.5.esset necesse migrare ab hoc mundo: siquidem quidquid fere in eo est potest esse occasio peccandi; quia potest esse talis occasio bona

u..letu-

ualetudo, & morbus, diuitiæ, & paupertas: habere, & non habere uxorem, parentes, liberos, consanguineos, amicos; pax item, & bellum: prospera, & aduersa: ecquid non? iuxta capit. de occidendis. sub fin. 23. quæst. 5. & ea, quæ notantur a sancto Tho. 2.2. q. 43. artic. 1. Nec etiam tenetur statuere, se perpetuò abstenturum ab occasionibus propinquis peccati uenialis quia, cum ad sui absolutionem non sit necessarium propositum numquam uenialiter peccandi: ita neq; erit necessarium propositum numquam utendi occasionibus sic peccandi, argumento a maiori, iuxta clement. 1. de reliq. & uenerat. sanctor. & cap. cum in cunctis. de electio.

Respõdemus secundo, necessarium esse abstinere a propinquis. sed quales dicuntur huiusmodi? Respó. quod mallem audire alium optime respondentem, quàm respondere. quia nemo, quem uiderim, id pro dignitate definit, & sufficiens eius determinatio est difficilis.

11 Primo quidem, quia non uidetur satisfacere illa Gregorij in c. negotium, de pæn. dist. 5. licet sit omnium optima; scilicet quòd est illa, qua non possumus, aut non sine magna difficultate uti sine peccato: quoniam S. Leo in c. qualitas. & in c. contrarium. de pęnit. dist. 5. dicit difficile esse militi, & negotiatori abstinere se a peccato, suam artem exercẽdo. & certum est, ꝙ licet sit bonum consilium pænitenti militi, aut negotiatori, ne ad artem suam reuertatur, cap. consideret. §. in his omnibus. de pęnit. dist. 5. non tamen est necesse, ut probauimus in præcitatis ca. qualitas. & c. contrarium. de pænit. dist. 5. quod illius dicta continet.

12 Deinde, quia id, quod uni est occasio propinqua huiusmodi, non est alteri: nã adolescenti & puellæ est occasio propinqua huiusmodi degere solos in eadem domo, arg. glo. c. absit. 11. q. 3. qualis tamen non est seni, & puellæ, neque uetulæ, & adolescenti. Præterea non est, ut plurimũ, talis occasio cohabitatio cum matre sua, filia, nepte, aut sorore c. uolumus. & cap. cum omnibus. 81. dist. quandoque tamen sic, cap. 1. de cohabit. cleric. & mulie. Adire item conspectum tyranni principis Turcarum est occasio propinqua huiusmodi deficiendi a fide homini pusillanimo, & inconstanti: non tamen forti, & constanti, immo est occasio martyrij, cap. presbyteros. 50. dist. Denique nulla occasio est, quæ nos possit cogere ad peccandum: quia, ut inquit August. in §. 1. 15. q. 1. peccatum adeo est uoluntarium, ut nullo modo peccatum sit, si non sit uoluntarium. faciunt c. tolerabilius, & c. ita ne. 32. q. 5. & tradit Aquinas 1.2. q. 71. art. 5. & q. 73. art. 6. & alibi sæpe. & nulla occasio est, quæ aliquando non faciat peccare aliquem: & quod peius est, nullum est officium, in quo qui in eo uersantur, interdum non peccent, iuxta illud ca. de occidendis. 23. q. 5. *Quid est in hominum usu bono, ac licito, unde non possit pernicies irrogari?*

13 Respondemus tertio, ꝙ, ut aliqua occasio sit huiusmodi, non satis est,

est, ut pænitens & confessarius credant, quod nisi pęnitens se abstineat ab ea, nonnumquam ob eam peccaturus est, etiam mortifere in suis officiis: neque oportet id credere, ut pænitens absoluatur, iuxta Innoc. receptum in c. omnis. de pęnit. & remiss. quamquam teneatur proponere numquam se amplius ope diuina mortaliter peccaturum: & paucorum militum & negotiatorum confessarij credunt, illos in posterum non peccaturos mortaliter in illis suę uitæ artibus: attamen, ut dictum est, non debet eis præcipere, ne ad eas redeant. cum neque beatus Ioannes Baptista præceperit, Luc. 3. militibus ab eo quærentibus, quid facto opus esset, ut salui fierēt, deserere militiam neque ecclesia pręcipit militi, aut negotiatori, ne perseuerent in suis officiis: quamuis id consulat, iuxta c. consideret. § in iis. de pæn. dist. 5. immo numerat illa inter licita, tametsi periculosa, cap. noli. cap. militare. 23. q. 1. cap. quoniam. 88. dist. & tradit sanctus Tho. in 4. lib. sent. dist. 16. q. 4. art. 2. q. 3.

14 Quarto respondimus, quod occasio propinqua huiusmodi, a qua pænitens necessariò debet abstinere, atque statuere, se numquam ea uisurum, ut a confessario absolui possit, est omnis illa, & sola, quæ est peccatum mortale: aut talis occasio peculiaris, qua credit, uel debet credere confessarius, vel pænitens, numquam, uel raro, se usurum ea sine peccato mortali, bene perpensis eius circumstantiis.

Dixi: Quod in se est peccatum mortale, ut includerem officium, & artem Necromantię, & fænerandi, & alias artes, & officia, quę non possunt exerceri sine peccato mortali.

Dixi: Peculiaris: ad excludendam occasionem generalem, quam præbet officium, ars, aut exercitium, quo possumus uti licite, credimus tamen nos aliquando in eo peccaturos mortaliter. hæc etenim non est talis occasio: si quidem illum, qui dixerit, eam esse talem, oportet dicere, deserenda esse a pænitente omnia officia, & omnes artes, in quibus aliquando peccauit, ut possit absolui: quia omnia præbent occasionem generalem peccandi, de qua credendum est, quod nonnumquam in peccatum mortale nos inducet, per proximum superius dictum: cuius contrarium ibi probatum est.

Dixi: Confessarius, aut pænitens: quia satis est, ut alter eorum credat, aut debeat credere.

Dixi: Numq̃, aut raro: ut excluderē eas, quibus frequētes utimur sine peccato mortali, & includerē eas, quibus rarissime utimur sine illo.

Dixi: Perpensis circumstantiis: ut significarem, quod hæ possunt esse causa, ut eadem occasio sit talis uni pænitenti, & non alteri: quia possunt facere, ut confessarius, uel pęnitens credat, quod numquam, aut raro per eam est peccaturus.

Huius aũt definitionis probatio nititur eo ꝙ nemo potest absolui, nisi statuat (saltem uirtualiter) numquam se in posterum mortaliter

peccaturum: & consequenter euitaturum occasionẽ, quę ex se sit mortifera, aut peculiaris hmõi, quam probabiliter credit peccati mortalis caussam sibi fore, iuxta illud Eccle. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* de quo late diximus in cap. si quis autem. num. 4. & 5. de pœnit. distin. 7. quippe non uitare huiusmodi occasionem est peccatum mortale: at talis est occasio, qua credit, se fere semper ad sic peccandũ impulsum iri.

Ex qua definitione colligitur peculiaris responsio ad grauissimas, & quotidianas quęstiones nobis propositas. Prima est, quod confessarius non debet regulariter absoluere pęnitentem, qui non uult relinquere occasionem, quæ fere omnes, qui sunt ei similes, facit quasi semper mortaliter peccare. Quoniam confessarius & pænitens debent credere, quod id, quod efficit aliqua caussa in uno subiecto, efficiet alia ei similis in alio subiecto simili: a pari enim caussa in pari subiecto par producitur effectus, secundum doctrinam Aristotelicam lib. 3. Physic.

15 Dixi: Regulariter: quia bene poterit, quando tales occurrunt circumstantię, quæ persuadent, quod numquam, aut raro peccabit propter eam: quamuis non sę abstineat ab ea. & re multum ruminata, Spirituiq. sancto commendata, uidetur quod tunc possunt hoc credere confessarius, & pænitens, quando quattuor concurrunt. Primum, uera pænitudo præteritorum. Secundum, uerum propositum non peccandi, cũ se inuenerit in ea. Tertium, credulitas, quod, Deo iuuante, non peccabit, cum in ea se inuenerit. Quartum, quod subsit aliqua rationabilis causa non se separandi ab ea.

16 Ad quod me mouet. Primo, quod occurrit mihi casus, in quo duo, quorum matrimonium ob certum occultum impedimentum erat inualidum, post susceptos liberos quattuor annis simul cohabitarunt in eadem domo expectantes dispensationem, separati tantum a toto, continentes se a venereis, non secus ac frater, & soror. Deinde quod Papa Lucius tertius in cap. consultationi, de frigi. & malef. definit, posse duos matrimonio iunctos uiuere coniunctim, ut frater & soror: licet non ualeat eorum matrimonium ob coeundi impotentiam. Cuius argumẽti uim non tollet, qui responderit, quod ea impotentia eos a peccato præseruabat, tum quia poterat alter esse potens, tum quod experientia constat, multa eaque turpissima esse peccata inter multos, qui tametsi non sint ad copulam apti, sunt tamen ad se polluendum & sordidæ ac fœdæ delectationi indulgendum: & de iis quidem loquitur prędictus Papa, si satis eius uerba expendantur. Tertio, quod non expedit nimis adstringere pænitentem: quia, qui nimis emungit, elicit sanguinem, Prouer. c. 30. & c. denique. 4. di. Quarto, quod multum interest inter peccatum, & occasionem peccandi; quippe non licet umquam ad peccatum redire: ad occasionem autem licet ob multas causas, quattuor prædictis concurrentibus. Quinto, quod non est opus credere, numquam in posterum

se mortaliter peccaturos per dictum Innoc. approbatum, & superius adductum, in c. omnes de pœnit. & remiss.

17 Secunda responsio, quæ ex prædicta definitione colligitur, est, quod rectè faciunt confessarij, absoluendo multos adolescentes, qui versantur inter mulieres, emendo, vendendo, laborando, & conuersando absque cohabitatione illarum in eadem domo: licet non proponant, perpetuò abstinere ab occasione peccandi, quam id illis præbet, quamuis sæpius peccent voluntate, verbis, aut tactibus impudicis, & etiam copula. Quia occasio, quæ ex hoc præbetur ad peccandum, non est ex se peccatum mortiferum: neque huiusmodi, vt fere semper faciat mortaliter peccare eos, qui ea vtuntur: & consequenter proposita definitio occasionis propinquæ non conuenit illi.

18 Tertia, quod nō potest absolui miles qui vult redire ad bellum, quòd credit esse iniustum: neque qui vult redire ad suam Necromantiam, vel Superstitionem, aut exercitium vsurarum, aut cambiorum vsurariorum, aut contractuum iniustorum, & alia similia: quæ exerceri sine peccato mortali non possunt, iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 4. & 4. lib. sent. dist. 16. q. 4. art. 2. q. 3. in corpore q.

19 Quarta responsio, quod non possunt absolui concubinarij publici, iuxta Ang. in verbo, concubinatus neque etiam hi, de quibus id scitur ab aliquibus, iuxta Siluest. eo. verb. quia est occasio. quæ in se est peccatum mortale ob scandalum, quod scientibus præbet. vnde conuenit ei prima pars propositæ definitionis.

Quinta, quod regulariter non possunt absolui concubinarij, quantumuis occulti, vt dicemus infra cap. 16. nu. 20. & seqq. quia confessarius, vel pœnitens debet credere, quod numquam, aut raro, si simul viuant, omittent peccare mortaliter voluntate, verbis, vel opere.

Dixi: regulariter, quia rectè poterunt absolui concurrentibus quattuor prædictis, quæ sufficiunt, & sunt necessaria, vt confessarius & pœnitens credant nunquam, aut raro futurum relapsum per rationes in secunda responsione adductas.

Sexta, quòd non potuit absolui quædam concubina, nolens omittere occasionem & voluntatem vitandi suum concubinum ægrotantem, & tenendi, aut porrigendi ei candelam in agone mortis, si sciebatur eius esse concubina: quia est occasio, quæ in se est peccatum ob scandalum, quòd datur immo neque si nesciebatur, nisi concurrerent illa quattuor, quæ diximus debere concurrere, supra num. 15. quem concursum equidem non crederem interuenire: nisi illa conciperet propositum adhortandi eum, saltem generatim & sincere ad pœnitentiam peccatorum præteritorum; vt eorum memoria per præsentiam renouata sit potius theriaca, quam aconitum. Nam tunc quia cessaret ratio prohibitionis, cessaret quoque prohibitio, c. cum cessante. de appell.

20 Septima, quod confessarius potest iustè absoluere illam hospitam, quæ, hospites excipiens, quoties quendam certum excipit, habet rem occulte cum illo: modo statuat, & polliceatur numquam in posterum se recepturam eum, etiam non data alia cautione. quia nullus est tex. neque ratio, quæ probet, aliam cautionem esse præstandam. Immo, concurrentibus prædictis quattuor, posset eam absoluere sine huiusmodi proposito, & promissione, quando absque magno detrimento, & scandalo non posset eum ab hospitio suo prohibere: modo proponeret, ac promitteret, numquam se solam cum eo solo in aliquo cubiculo separato versaturam: & dicturam, se præteriti ex animo pœnitere, & iam confessam fuisse, proposuisseque, nunquam se amplius cum eo peccaturam.

21 Octaua responsio, quod possunt absolui, sine separatione, cognatæ, ancillæ, ac famulæ, quæ rem habuerunt cum suis consanguineis, dominis, vel heris, in quorum domo degunt, concurrentibus quattuor prædictis: quorum quartum, scilicet causa notabilis, est quod non possunt sine magno incommodo, & detrimento separari.

Est tamen quæstio notabilis: An possint absolui prædictæ iterum absq; separatione, si reciderint? & videtur nobis posse concurrentibus prædictis quattuor. Et idem dicendum arbitror de tertia, & quarta vice. quia nō solum semel, aut bis, vel septies, sed ēt septuagies septies est parcēdum, Matth. 18. & Luc. 17. & c. septies. de pæn. dist. 3. & quia quotidie absoluimus multos, qui quotannis recidunt: & quia recidere non est necessarium argumentum ad iudicandum pænitentiam præsentem, vel præteritam non fuisse, aut non esse veram: quod probat Gratianus, dist. 3. de pæn. per totam. Veruntamen ipse, si essem confessarius, non absoluerem eos, si viderem, quod vicibus præteritis nulla emendatio, neque inchoatio eius extitisset: neq; si circumstantiæ infirmitatis, pusillanimitatis, & magna propensio earum ad peccandum, & diffidentia, quam habent illæ de pænitudine alterius partis mihi persuaderent, quod nisi separarentur, nulla consequeretur emendatio. Et facilius negarem absolutionem famulæ, quàm cognatæ: & cognatæ, quæ non esset in primo gradu, quàm ancillæ: quia facilius possunt separari aliæ, quàm aliæ. Et ante absolutionem præciperem eis, vt forti, & Christiano animo dicerent personis, quibus cum degunt, & peccant, negari sibi absolutionem, nisi separentur, obsecrareque vehementer per Deum, vt ineant rationem, qua honestè ab illis separentur, alioqui se confessario obedituras. quo pacto absoluerem eas: quia mihi viderentur satis quattuor prædicta concurrere. & postea, quamuis non sequeretur separatio, si tamen consequeretur notabilis emendatio, eas iterum absoluerem spe maioris correctionis futuræ, commendata re Iesu Christo domino nostro, & vtendo prudentia, & varia circumspectione, quæ ob varietatem circumstantiarum adhiberi deberet, proposito ante oculos primùm remedio

spiri-

spirituali animarum : deinde etiam honoris,& bonorum temporalium, quãtum fieri possit. & nonnumquam vterer erga ancillam eo remedio nouo, quod ponimus infra cap.16. num.22.

22 Nona responsio, quod idem dicendum est de illo, qui occulte rem, aut impudicus tactus habet cum aliqua consanguinea, aut alia sibi amica in alia domo degente.s.eum absolui posse sine proposito numquam ingrediendi eam. quamuis ego adigerem eum, ut proponeret, se numquam solum cum illa sola sine maxima caussa in eadem camera uersaturum : & ut admoneret eam, se pœnitere peccati cum ea commissi, & confessum esse : rogaretq. eam, ut idem faceret; persuasumq. sibi haberet, frustra eam cogitaturam, se amplius rediturum ad illud peccatum, uel se solum cum ea in aliqua secretiore parte conuersaturum.

23 Decima, iuste fuisse responsum cuidam aulico, qui assistens de more curiæ Reginæ mensæ adeo blande cum quadam nobili eidem mensæ adsistenti colloquebatur, ut non solum se oblectaret sermone, & cogitatione sordidis : sed etiam turpi se pollutione interdum fœdaret : Fuit enim responsum, ipsum non posse absolui: nisi statueret, numquam se in posterum sic conuersaturum cum ea, etiam si uersaretur animo ducendi eam in uxorem,& pares ad id essent. Quoniam illa occasio est in se peccatum mortale, & consequenter propinqua, quæ necessariò euitari debet per primam definitionis partem.

24 Quinimmo addo, non satis esse, ut proponat, se cum illa in posterũ non sic uersaturum: quia necesse est, ut proponat,se non uersaturum & alio modo ex se licito : de quo tamen crederet, suam imbecillitatem, & amorem erga illam eiusmodi esse, qui quasi semper eam induceret ad peccandum, quoties cum ea sic uersaretur. Id quod etiam est dicendũ de puellis nobilibus adstantibus Reginarum mensis : & de adolescentibus,& adolescẽtulis nobilium, & rusticorum, qui in aliquibus partibus conueniunt,& mutuo sese miscent,& contingũt : & dum choreæ ducũtur, & alia spectacula fiunt, illi in illarum gremiis recumbunt,fingentes id facere quo illæ capita eorum uermiculis purgent: interdum impudice se se tangentes,& amplectentes,& facientes id genus alia,dignissima, quæ à concionatoribus publice reprehenderentur.

Vndecima, quod possunt absolui, concurrentibus prædictis quattuor, qui sunt in facie ecclesiæ coniugati,& propter legitimum aliquod occultum impedimentum non ualet eorum matrimoniũ; expectantq. dispensationem, ut denuo contrahant, & ex separatione sequeretur notabile incommodum per supradicta num.16.

25 Duodecima, quod etiam absolui potest ille, qui ob esum rerum calidarum incidit in adeo graues carnis tentationes, ut eum aliquando impulerint ad cõsentiendam pollutioni, uel fornicationi, sine proposito numquã in posterum sic edendi,concurrentibus quattuor prædictis.

Immo credo, quod in hoc casu sufficienter concursus trium priorum: quia occasio non est propinqua: quippe quæ non est in se peccatũ mortale: neque facit quasi semper mortaliter peccare illos, qui ea utuntur. quod tamen intelligendum est de illo, qui non comedit sic in hunc malum finem: nam si comederet in eum, illud esset in se peccatum mortale: & consequenter esset necesse statuere, numquam se illa uisurum.

26 Decimatertia, quod etiam potest absolui, concurrentibus prædictis quattuor, qui ob sermonem, uel confabulationem, choream, uel amplexum alterius iuxta honestam patriæ consuetudinem, sępe per delectationem morosam, & deprauatam uoluntatem peccauit absq; proposito numquam ea occasione utendi: quo etiam in casu credo sufficere concursum trium priorum. Quoniã hæc occasio non est ex iis, quæ sunt in se mortiferæ: neque ex iis, quæ fere semper ad mortifere peccandum nos inducunt.

Decimaquarta, quod idem est dicendum de viro fundente clysteres mulieribus, & de femina eosdem fundente uiris: & de chirurgo, & medico, qui medendis pulchris feminis in locis secretioribus sæpe peccarunt, saltem morosis delectationibus, & libidinosis ac deprauatis uoluptatibus.

Decimaquinta, quod idem item est dicendum de confessario, qui, quoties audet confessionem certæ cuiusdam personæ, peccata: & de pænitente, qui idem facit quoties confitetur certo cuidam confessario consueto: & non possunt commutare sine aliqua magna nota: poterunt etenim absolui sine mutatione, concurrentibus quattuor prædictis.

27 Decimasexta, quod idem est dicendum de persona, quę ex eo, ꝙ ducat aliam manu, aut ducatur ab alia: uel quia uidet lauantes feminas in flumine, aut uiros natantes: aut ex adspectu pedum, crurium, pectorũ, cinctuum, bracharum, perizomatum, aut aliorum eiusdem generis sæpe peccauit. Quamquam optimum esset cauere ab iis omnibus, quando ex eo non sequeretur notabile damnum.

De potestate, sapientia, & bonitate confessarij.
Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 CONFESSARIVS *debet habere potestatem, scientiam, & bonitatem.*
2 *Sacerdos non omnis potest audire confessiones.*
3 *Sacerdos non omnis habet iurisdictionem actualem.*
4 *Sacerdos in articulo mortis quoslibet absoluit.*

5 Et quem extra illum, num. 6. & 7.
8 Confessarius quis perfectus, & quis sufficiens.
9 Confessarius audiens ex præcepto minori scientia indiget, quàm audiens sponte, & num. 10.
11 Confessarius potest esse quis idoneus vni loci loco; & non alij.
12 Confessarius non est sufficiens absque iusta scientia, & soluendi potestate.
13 Confessarius imperitus qui excusetur a culpa.
14 Prælato præcipienti audire confessiones quis subditus non paret.
15 Confessarius absoluens in peccato peccat; sed valet absolutio.
16 Absolutio sacramentalis quòd sit actus iudicialis est de fide.

1 IRCA hoc caput de potestate, sapientia, & bonitate confessarij dicimus. Primò, confessarium debere pollere potestate, c. 1. in prin. de pæn. dist. 6. & quæ ibi diximus. Item scientia, d. c. 1. §. caueat. & quæ ibi tradidimus. Item bonitate, vt recte suo munere persungatur, d. c. 1. §. laboret. & §. sacerdos. & quæ ibi
2 scripsimus. Et potestas quidem consistit in hoc, quod sit presbyter habens iurisdictionem actualem, ordinariam, vel delegatam, quæ ad peccata sibi confessa extendatur, cap. adijcimus. §. ecce. & cap. generaliter. §. ecce. 16. q. 1. & Conc. Trid. sess. 14. cap. 6. & 7. & tradit S. Th. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. art. 3. q. 4. & Quolib. 12. & 31. Opus. 19. cap. 4.

3 Quo efficitur, vt non omnis sacerdos eo ipso, quòd sacerdos est, ad id idoneus sit. Quia, licet per sacerdotalem characterem accipiat potestatem, & iurisdictionem habitualem ad absoluendum, (quidquid aliqui Neoterici contra prædicta iura perperã dixerint:) actualem tamen, quæ ad id necessaria est, nõ recipit, puta ordinariam, vel delegatam a summo Pontifice, seu Vicario, vel a Parocho: vel saltem vt ratione bullarũ, vel propter alias concessiones possit a pænitente eligi tamquam proprius sacerdos. Nam aliter neque in Quadragesima, neque alio tempore potest valide, & efficaciter absoluere, iuxta Panorm. communiter receptum in c. omnis. de pænit. & remiss. nu. 7. & Adri. de confess. dub. 8. & nos latius in c. placuit. nu. 8. de pænit. dist. 6. tradidimus: (circa quod aliqui, etiam
4 docti, decipiuntur:) præterquam in mortis articulo, in quo quilibet simplex sacerdos potest audire confessiones, & a quacunque censura, & quibuscunque casibus absoluere, arg. c. quod de ijs. de sent. excom. c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. & c. si quis suadente. 17. q. 4. & ea, quæ latius scripsimus in c. 1. nu. 73. de pęnit. dist. 6. & tradit S. Tho. vbi supra, & nuper declaratum est, & optime a Conc. Trid. sess. 14. c. 7. adiecta tamen modificatione inferius apposita in princ. c. 26. num. 4.

5 Ab hac etiam regula excipiuntur illi, qui non habent nisi venialia, aut mortalia aliàs rite ac legitime confessa: quos quilibet sacerdos audire potest, secundum Caieta. in summa, verb. absolutio. quod quidem non ea

de causa licet, quod ad id non opus sit iurisdictione ordinaria, vel delegata, vt ille ait: sed propter aliam rationemq́, quam nos, illius confutata, dedimus in c. placuit. num. 22. de pæn. dist. 5.

6 Porro in primo horum duorum casuum, quos excipimus, puta in articulo mortis poterit etiam religiosus sine licentia sui superioris valide, & licite absoluere: quoniam tunc ab ipso Papa habet eam, saltem tacitam. At in secundo casu, nempe quando non sunt: nisi venialia, aut mortalia iam rite & legitime confessa, nõ potest licite absoluere: quamuis valeat absolutio, secundum doctrinam Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. a S. Antonino. 3. par. tit. 17. cap. 7. Ang. in verbo, confessio. §. 4. & alijs receptam; nempe religiosum non posse audire confessionem aliquam, nisi ad hoc a prælato suo fuerit tamquam idoneus expositus: etiamsi pænitens aliàs ex priuilegio summi Pontificis possit quemcunque sacerdotem, siue sæcularem, siue regularem eligere: eo quod religiosus non habet velle, neque nolle, cap. nullus, cap. quorundam. de elect. lib. 6. Quod sane, iudicio meo, debet intelligi de illo religioso, cui aliquo statuto suæ religionis, vel mandato sui superioris est negata facultas audiendi confessionis: non autem de alijs. Tum quia nullus textus, neque ratio efficax reperitur, quæ opinionem Paludani contra illos fundare valeat. Tum quia religiosus in multis habet velle, & nolle, iuxta S. Thom. communiter receptum. 2. 2. q. 104. art. 5. & Domin. in prædicto cap. quorundam. Tum etiam, quia audire confessiones est opus charitatis: & quemadmodum religiosus absque alia superioris sui licentia, dummodo sibi præceptis non desit, neque prohibita transgrediatur, potest pacem componere inter duos inimicos, & bonum consilium dare cõsulenti ipsum: ita etiam poterit, & fortiori ratione, componere pacem inter Deum, & proximum, vt saluetur. Tum denique, quia hoc obseruant communiter regulares, alijq. plurimi religiosi, quibus nullum est statutum, aut præceptum contrarium.

7 Secundò dicimus, quod quamuis clerici sæculares non possunt alij aliorum audire confessiones post Conc. Trid. sess. 23. cap. 15. sicut poterant antea: possunt tamen alij religiosi, qui ante illud poterant virtute suarum bullarum confiteri clericis sæcularibus idoneis. De quo tamen dubitat quidam vir doctissimus. Cuius dubium auferri potest ea consideratione, quod per dictum Concilium, vt ex eius contextu facile apparet, nihil mutatur quo ad illos. Sic enim habet: *Quamuis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absoluendi potestatẽ accipiant; decernit tamen sancta Synodus, nullum, etiam regularem, posse confessiones sæcularium, etiam sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarius, aut alias idoneus iudicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat: priuilegijs, & consuetudine quacumque, etiam immemorabili, non obstantibus.* Per quæ verba nõ prohi-

prohibentur regulares audire confessiones: & a iure antiquo non est recedendum, nisi quatenus inuenitur expressum, l. præcipimus. C. de appellat. & cap. 2. de translat. Illa item consideratione, quod ratio, quæ mouit mutare illud in sæcularibus, qui regulariter sunt in hoc distractiores, & negligentiores, non habet locum in religiosis, qui regulariter sunt in eo circumspectiores, & diligentiores, & ita cessant verba, & ratio, qua sola cessante, lex quoque cessat. l. adigere. §. quamuis. ff. de iu. patron. & cap. cum cessante. de appellat. etiam si verba non cessarent: quæ tamen in hoc casu cessant.

8 Tertiò dicimus, quod confessarius, vt sit perfectus, & vt solus possit de omnibus discernere, debet probe tenere atq; callere sacramentalem, & moralem Theologiam, vtriusq; iuris peritiam, & constitutiones synodales illius religionis, in qua audit confessiones: vti nos probauimus in d. §. caueat. num. 9. veruntamen, vt sit sufficiens muneri suo obeundo, satis, & necessarium est, vt libros, siue Græcos, siue Latinos, siue vulgares relegens, diligenterq. secum considerans intelligat, quæ peccata ex ijs, quæ illi, quos audit, communiter perpetrant, sint mortalia, quæue venialia; & quæ circumstantiæ sint necessariò confitendæ; quibusq. criminibus annexa sit excommunicatio; quæ sint peccata reseruata, quæque restitutionem expostulant: vel saltem sciat dubitare in ijs, quæ alij mediocriter eruditi intelligunt; vt nouerit consulere peritiores quo modo & quando agendum sit id, de quo dubitat. Quòd si auditurus sit clericos, debet etiam scire illos casus, in quibus irregulariter incurritur: aut saltem nosse dubitare circa illos, vt nos probauimus in d. §. caueat. num. 27. Quæ quidem resolutio fundatur partim in dictis S. Tho. lib. 4. sent. dist. 17. in expositione tex. siue litteræ, & in c. omnis. vers. sacerdos. de pęnit. & remiss. & Caiet. in summa, verb. confessori necessaria, & aliorum doctorum. Partim in eo, quod vnusquisq; nosse debet id, quod illi necessarium est ad suum munus & officium rectè exercendum, c. non est sine culpa. de reg. iur. lib. 6. & l. illicitas. §. pen. ff. de offic. præsid. cum eis adnotatis. etiam lege naturali, iuxta illud Persij:

Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos, inscitia debilis actus.

Partim, eo quod scientia eminens non est necessaria: quoniam satis est illa, quæ dicitur sufficiens, iuxta Innoc. receptum in c. cum in cunctis. de electio. Partim quod ecclesiæ primitiuę presbyteri nihil amplius, quam quod dictum est, sciebant. Partim, quod satis est in iudicio exteriori mediocrem quandam causarum peritiam habere, vel saltem aliquem assessorem; vt sit iudex. l. cert. C. de iud. & cap. statutum. §. adsessorem. de rescrip. lib. 6. Partim, quod mille ab hinc annis in tota ecclesia Christiana ita communiter obseruatum esse videtur.

9 Ex qua resolutione sequitur primùm, non esse valde iuri consonam illam

illam differentiam Durandi receptam a S. Anton. in 3. par. tit. 17. c. 16.
aliiſque doctoribus, & a nobis etiam in præcitato §. caueat, quam con-
ſtituit inter confeſſarios, qui ex obedientia, & charitate onus confiten-
di aſſumunt, & inter eos, qui ſua ſponte ad id faciendum ſeſe offerunt.
Videlicet, quod ij, iuxta illos, tenentur de omnibus ſibi a pænitente
propoſitis iudicare. An illud ſit mortale, nec ne? An habeat reſtitutio-
nē, aut excommunicationem annexam? An contractus ſit licitus, uel il-
licitus? An impediat communionem nec ne? Ille autem, qui ex obediē-
tia, & charitate id oneris ſuis humeris imponit, non obligatur ad am-
plius, quàm ad id, quod dictum eſt. Quoniā hæc differentia nullo cano
ne cōprobatur: & quoniam ſi uera eſſet, pauci, aut nulli ex confeſſariis
ſæcularibus ſalui fierent: & quia obedientia nō liberat a peccato illū cō
feſſariū, qui cognoſcens ſe non intelligere, q̄d opus eſt ad audiendum cō
feſſiones, eas audit, ſicut aſſerit idem diuus Anton. vbi ſupra. Solùm. n.
excuſat illū, qui dubitat, an ipſe ſciat, quod ſufficit, an non? arg. cap. quid
culpatur. 23. q. 1. Tum quia §. ſæpe. l. 1. ff. depoſiti ad hanc ſententiā alle
gatus a remotis agit, & nihil concludit. Primū, quia agit de illo, qui ſe
10 gratis offert ad depoſitum cuſtodiēdum. Deinde, quia, quamuis dicat,
huiuſmodi depoſitarium teneri ad reſarciendum damnū, quod ſua cul-
pa contingit, ad quod aliàs nullatenus teneretur, cap. 1. de depoſit. non
tamē dicit (ut quidā illi falsò imponunt) teneri ad illud damnū, quod cul
pa ſua leuiſſima acciderit: & conſequenter debet intelligi de leui culpa,
ut recte annotauit Dec. in l. contractus. col. 1. ff. de reg. iur. Quibus acci-
dit, quod qui gratis ſe offert ad cuſtodiā depoſiti, non debet ad amplius
obligari, quam ille, qui propter ſtipendiū idem facit, ut ſentit Gregorius
nonus in præcitato cap. 1. de depoſito. Eum aūt, qui ratione ſtipendii
aliquid cuſtodiendū recipit, non obligat culpa leuiſſima, licet obliget le-
uis, dicto cap. 1. & qui tūc huic oneri ſpōte ſua ſe offert (ut plurimū) pro-
pter aliquot ſtipendium, quo uitā ſuam ſubſtentare ualeat, facit. Deniq;
quod Panor. & Imolen. qui tenent cum communi ſententia, depoſitariū
ſponte ſe offerentem obligari ad culpam leuiſſimam, fundantur in eo,
quod huiuſmodi depoſitarius præſumitur accipere depoſitum propriæ
tm̄ utilitatis intuitu: & conſequenter uidentur ſentire, quod, ſi cōſtaret,
illum ſe ſe huic labori obtuliſſe intuitu illius, qui deponit, non eſſet tūc
obligatus, niſi ex dolo, uel lata culpa: quod ſi intuitu utriuſque id fece-
rit, tunc teneretur ex lata culpa, & leui. Manifeſtum eſt autem, confeſſa-
rium onus audiendæ confeſſionis aſſumere principaliùs, aut æque prin-
cipaliter propter pænitentem, & in eius gratiā, quàm propter ſe: & con-
ſequenter non tenetur, eo quod ſe obtulit ad amplius, quàm ad uitandū
culpā latam, aut leuem: & id, quod cōmuniter eidē officio operam nauā
tes euitare ſolent, & ſibi cauere ab eo, quod iuxta talis muneris naturā
uidentur obligari. Et hoc in toto orbe uidemus cōmuniter obſeruari.

Secundo

Secundo ſequitur, quod non quicunque eſt idoneus ad audiendam confeſſionem alicuius certæ perſonæ, uel in aliquo certo loco eſt idoneus ad audiendam confeſſionem quorumuis aliorum, & in quocunq; loco. Pro quo facit illud Pragmaticæ ſanctionis Gallicanæ, tit. de collationib. §. in eccleſijs. adiuncta glo. in verbo mutatis. quatenus ſentit, in opidis muro cinctis habiliores rectores, ſeu parochos poni debere. id, quod multis errandi occaſionem tollit.

11 Tertio ſequitur, quod qui audit confeſſionem in aliquo uico, aut pago ruſticorum & ſimplicium hominum non tanta eget ſcientia, quanta ille, qui audit in ciuitate: neque qui audit in ciuitate mediterranea tâta, quanta qui in ciuitate maritima: nec qui in maritima tanta, quanta qui in uniuerſo quodam Regno, vel India: nec qui audit ubi ſunt multi uiri litterati, quos poſſit conſulere, ut ubi nullus eſt talis.

12 Quarto ſequitur, quod confeſſarius, qui noſcit diſcernere, in quibus caſibus poſſit, aut non poſſit abſoluere: neque differentiã inter maiorẽ & minorem excommunicationem: uel ignorat peccata mortalia communia, aut ſimplicem fornicationẽ, aut uoluntatem deliberatam ad peccandum mortaliter eſſe peccatum mortale: uel quamcunque ſuperbiã, iram, inuidiam, aut gulam exiſtimat eſſe mortalem: uel circa dubios cõtractus, ſaltẽ dubitare, minime nouit, non excuſatur a culpa, quantalibet bona uita, conſcientia, ſubtilitate, & ingenio naturali præfulgeat ad alia munera obeunda, argu. cap. nõ eſt putanda. 1. q. 1. Et quod ille, qui eiuſmodi confeſſarios ad audiendum confeſſiones præfecit, uel præfectos tolerat, multo grauius peccat, argu. notatorum in gl. cap. 1. de offic. delegat. & affirmant Albertus Magiſter S. Thomæ, Bonauen. & alii in 4. lib. ſent. diſt. 17. & diſtinctus B. Antonin. 3. par. tit. 17. cap. 6 §. 1.

13 Quinto dicimus, ueram eſſe illam ſententiam S. Ant. vbi ſupra; uidelicet, huiuſmodi cõfeſſarium imperitum in tribus caſibus excuſari poſſe. primus eſt, quando is, qui confitetur, eſt valde ſibi ipſi ſufficiens ad ſuorum peccatorum grauitatem confeſſario exponendam, & reputatur habere rectã conſcientiam. Secundus caſus eſt, quando cõfitentes ſunt perſonę ſpirituales ſolitæ ſæpe confiteri: & per inde cõmuniter nõ aliis, quam peccatis uenialibus tenentur. Tertius eſt, qñ pęnitens eſt in articulo mortis, & non adeſt alius, qui poſſit eum audire præter illum. Qua eadem ratione idẽ videtur dicendũ de confeſſario, qui eſt apud Infideles, Sarracenos, uel Gẽtiles, penes quos ſuat Chriſtiani liberi, uel ſerui catenis uincti, uel ſoluti, quibus nõ eſt copia confeſſarii peritioris, arg. c. 1. §. fi. ne ſed. vacan. lib. 6. & l. generaliter. §. ſpurios. ff. de Decurionib.

14 Sexto dicimus, quod etiam qui obedientiæ pręcepto confeſſiones audit, iudicando ſe ad id non eſſe idoneum, peccat. Nam neque prælatus id ei debet pręcipere, arg. 1. ad Timoth. cap. 1. & cap. nihil. de elect. & cap. fi. eod. tit. lib. 6. neque ſubditus, ſi non eſt idoneus, debet id acceptare,

ptare, cap.non est putanda.2.q.1. At si dubitat de sua sufficientia, poterit prælati sese præcepto conformare, arg.cap. quid culpatur.23.q.1.& eorum, quę tradit diuinus Tho.2.2.q.104.art.5.& 1.lib.senten.dist.29.art.ult.ad 3.saltem si nouerit, prælatum id muneris ei nõ iniunxisse ira, odio, amore, uel cupiditate permotũ. Superior autem cum secura conscientia poterit hoc illi præcipere, si iudicat illum idoneum audiendis confessionibus, quibus eum præficit, iuxta id, quod dictum est, argu.c. apostolicæ de cler.excom.minist. & c.innotuit. de elect.

15 Septimo dicimus, quod bonitas confessarii ad minus debet esse tanta, ut sit, uel probabiliter credat, se esse extra statum lethiferæ culpæ, c.1. § caueat. & §. laboret. de pænit. dist.6. Nam si in eo statu audiret confessiones, & absolueret, mortalis culpæ reatum incurreret. Quia omnis qui recipit, uel administrat sacramentum in peccato mortali, mortaliter peccat, cap.illud.95. dist.& cap.per Isaiam. 1.q.1. & tradidimus nos post sanctum Tho.3.par. quæst.54.art.6. & 4.lib.sent.dist.5.q.2.arti.2. quęst.1.in cap.quando.de consecr.dist.1.cap 6.nu.43. & seqq.licet eius absolutio communiter ualeat, arg.cap.maledicam. & dicti cap. per Isaiam.1.q.1.

16 Octauo dicimus, quod, postquam hęc fuerunt typis excusa, declarauit sanctum Concil.Trid.sess.14. can.9. & 10. hęreticum eum, qui dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronunciandi, & declarandi, remissa esse peccata confitenti; modo tantum credat, se esse absolutum; aut sacerdos non serio, sed ioco absoluat. Eum item, qui dixerit, non requiri confessionem pęnitentis, ut sacerdos eum absoluere possit. Eum item, qui dixerit, sacerdotem, qui in peccato mortali est, potestatem ligandi, & soluendi non habere; & ita absolutionem ab eo impertitam non esse ualidam; uel eum, qui non est presbyter, posse sacramentum absolutionis conferre.

De his, quæ confessarius debet pænitentem interrogare, & qua prudentia id facere debet.

Cap. V.

SVMMARIVM.

1 Confessarius quæ debet interrogare sub pæna culpæ mortalis. num.2.

3 *Confessarius interrogando seruet hæc tria.*

4 *Et circa peccata carnis hoc.*

1 ICTVRI de ijs,quæ confessarius tenetur pœnitētem interrogare,& qua prudentia id agere debet,præsupponimus.Primò, quòd is, cui iniunctum est aliquod onus, debet illud rectè subire,c.non est putanda.1.q.1.& c.iudicantem. 30.q.5. Secundò præsupponimus, hoc esse præcipuum confessarij munus, ideoq.prudenter exercendum, ac subinde interrogandum pœnitentem id, quod expedit, & non amplius, iuxta illud Augustini relatum a Gratiano in cap.1.de pœnit.dist.6.§.Diligens,& a Magistro in 4.distinct.19. *Diligens confessarius sapienter interroget peccatorem, quod forsitan ignorat, vel verecundia vult occultare*. quibus verbis addit beatus Thom. in 4.distin.19. in expositione litteræ, confessarium teneri scrutari conscientiam peccatoris,sicut solet medicus ægritudinem ægroti, & iudex causam litigantis.

2 Ex quibus infertur. Primò, verum esse illud Angeli in Summa verb. interrogationes.in princip. quod nos latius tractauimus in d.§. diligens. nempe, confessarium teneri sub pœna peccati mortiferi ad interrogandum omnia, quæ ipse videt, animaduertit, & credit esse necessaria ad hoc, vt confessio sit integra & fructuosa; cuiusmodi est quod ipse existimat,pœnitentem velle silere ob ignorantiam, inconsideratione, aut obliuionem,argum.c.sic rector.43.distin. Nam hoc ad suum munus pertinet,c.omnis.de pœnit.& remiss.sed non est eiusmodi,quod (suo iudicio) pœnitens aut intelligit,aut aduertit, neque præ obliuione verecundiaue prætermittit. tunc enim potest sibi persuadere, pœnitentem id nō perpetrasse, vel iam aliàs fuisse confessum. quamuis omittere aliquam interrogationem per inaduertentiam,aut obliuionem non videatur esse mortiferum,argu.d.c.sit rector.& eorum,quæ in prælud.7.repet. c.inter verba.11.q.3.diximus.Equidem ex confessionibus, quas audiui, intelligo, duas interrogationes esse maximè necessarias. Alteram de numero peccatorum, cuius expressio est necessaria,vt dicetur infra in cap.6. quia video paucos exprimere: Toties peccaui in hoc,& toties in illo: immo sibi satis fecisse videntur, dicendo: Sæpe sæpius,aut: Infinitis vicibus: quòd non sufficit. Alteram de specie particulari eius, quod generaliter confitentur. quoniam adeo generaliter confitentur nonnulli,vt nequeat satis intelligere confessarius, an sit peccatum veniale,an mortale; vt declaratur supra cap.2.num.6.

3 Infertur secundo,quòd confessarius debet obseruare illa tria,quæ nos in d.§.diligens.num.2. & seq.comprobauimus. Primum est, vt non interroget omnia,quæ pœnitens poterat commisisse: sed tantum illa, quæ homines eiusdem qualitatis efficere solent, arg. c.de testib us. de testib. cum his,quæ in d.§.diligens citamus. Vnde nec nobilem laicum debet interrogare illa,quæ communiter soli ecclesiastici solent facere. Secundum est, vt solum interroget consueta peccata, quæ ferè omnes no...

runt: qualia sunt transgressiones vsitatiores præceptorum Decalogi, & septem crimina capitalia, & omissiones circa quattuordecim articulos fidei,& circa septem Ecclesiæ sacramenta, & opera misericordiæ & circa custodiam quinque sensuum,& alia huiusmodi. Non autem interroget peccata occultiora, quæ perditissimi homines inuenerunt: vel si forsan de his verbum fecerit,ita caute & dissimulanter faciant, talibusque circumloquijs vtatur,vt,si pœnitens illa commiserit,proferat;sin minus, ea
4 non edificat. Tertium, vt in peccatis carnalibus non descendat nimium ad peculiares circumstantias, singulas quasque minutatim interrogando,ne seipsum, aut pœnitentem ad aliquam delectationem alliciat. etenim quemadmodum docet Philosoph.3. Ethico.& Tho. quolib.1.q 5. art.9.delectabilia tanto magis mouent,quanto particularius considerantur. Quocirca cum de pollutione voluntaria, & extraordinaria, vel de fornicatione interrogat, nihil de modo perpetrandi disquirat: satis est enim dicere,quoties id commiserit: modo id explicet, quòd necessariū est ad ipsum peccati naturam & speciem dignoscendam,citra descensum ad aliquas turpes circumstantias peccati. Quod adeo verum est,vt nullatenus pœnitenti permittere debeat, nimis distincte illas exprimere, vti post alios in d.§.diligens diximus. & consequenter summatim tantum debet interrogare de osculis,amplexibus,alijsq. tactibus impudicis eos, qui non sunt obstricti matrimonio:illos autem,qui obstricti sunt,magis perfunctorie,vel nihil prorsus,vel solùm ad intelligendum,an aliqua extraordinaria pollutio fuerit subsequuta: vel an illi tactus fuerint cum probabilis pollutionis periculo. Quoniam alia aut non sunt peccata, aut non sunt nisi venialia,vti rectè Caiet.2.2.q.154.artic.1. explicuit,& inferius dicetur. Immo & cum circa hoc aliquid confessarius interrogauerit, honestis vocabulis vti debet, neque turpiter nominet, quod est turpe auditu,arg.principij proœmij Decretalium.

De circumstantijs peccati.
Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 CIRCVMSTANTIA *quid, & quæ sint eius species, num.2.*
3 *Circumstantia mutans speciem necessariò confitenda.*
4 *Circumstantia prohibita alia lege, quàm ipsum peccatum ut confitenda.*
5 *Circumstantia extenuans peccatum quando confitenda.*
6 *Circumstantiæ, quæ necessariò confitendæ, num.7.& 5.seqq.*
13 *Circumstantiæ personæ, & religionis quando confitendæ.*

Circum

14 *Circumstantia conscientiæ contrariæ quando confitenda.*
15 *Circumstantia numeri non est propriè circumstantia.*
16 *Peccati numerus ut augetur iterando, continuando, & interrumpendo, num. 17. & 18.*
19 *Pænitens potest uno uerbo mille peccata confiteri.*
20 *Circumstantia oblita potest confiteri, peccato non confeßo.*

1 E peccati circumstantiis dicimus. Primo, quod peccati circumstantiam iuxta mentem iuris, cap. consideret. de pæni. dist. 5. l. aut facta. ff. de pæn. c. sicut dignum. de homicid. Panor. & aliorum interpretum ibidem S. Tho. 1. 2. q. 7. & in 4. lib. sent. dist. 16. & omnium aliorum ibidem, & Anto. 3. par. tit. 17. c. 18. § 4. Gerson. 2. par. fol. 170. quos retulimus in principio dicti ca. consideret. & alibi, est quoddam accidens actus humani, qui peccatum est. Dixi: Accidens: quoniam nulla circumstantia actus est eiusdem substantia. Dixi: Actus humani, qui peccatum est: quoniam sæpe fit, ut actus, qui secundum se non est peccatum, sit tale ob adiunctam circumstantiam. Cum enim tunc ipsamet circumstantia sit illud, in quo peccatum consistit, non est accidens peccati: sed illius rei, quæ peccatum est: sicut nos in d. c. consideret. num. 3. elucidauimus, sequentes Alex. Halensem, in 4. par. q. 77. art. 2. col. 2.

2 Secundo dicimus, quod circumstantiæ actus moralis sunt septem, quæ continentur in illo uersiculo, *Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando*, relato a S. Tho. in d. q. 7. art. 3. in corpore quęst. qui magis nobis placet, quàm illud Palud. in 4. dist. 16. q. 3. art. 1. uti nos diximus in princ. dicti c. consideret, num. 2. Quoniam in illo Palud. ponitur uerbum, Quoties, quod numerum denotat, loco, Quibus auxiliis: & numerus non est circumstantia: sed potius peccati multiplicatio, ut ibidem tradidimus.

3 Tertio dicimus, quod harum circumstantiarum omnes illę, & solæ in sacramentali cõfessione necessariò exponi debent, quę efficiunt opera, quorum sunt circumstantiæ, peccata mortalia: uel quod illa, quæ sunt mortalia unius speciei, fiant etiam, ut sint alterius: uel, quod est mortale ob unam causam, sit etiam propter alia: siue mutent opera ipsa ex una in alteram speciem, siue secus: iuxta communem opinionem, quàm copiosè ibidem, num. 5. pertractauimus. & solę illę, & omnes sunt huius generis, quæ secundum S. Tho in d. dist. 16. q. art. 2. q. 3. ultra malitiam eiusdem operis habent specialem repugnantiam cum ratione. Secundum Scotum uerò illæ sunt in confessione aperiendæ, quæ diuersis, specialibusq. præceptis prohibentur.

Diximus: *Specialibus*: quoniam non sufficit esse talia, quod unum in altero includatur: qualia sunt lex prohibens omne malum, & prohi-

bens

bens homicidium, quod etiam in dicto principio, nume.74. probauimus, & in corollariis ſequentibus ſpeciatim explicabimus. Ante quorum explicationem admonemus, quod, poſtquam hæc fuerunt Hiſpanè excuſſa, Concil.Trid.ſeſſ.14.cap.5. & can.7. definiuit, hæreticum eſſe, qui dixerit, nos non teneri ad confitendum circumſtantias, quę peccati ſpeciē mutant. quod quidē eſt intelligendū de circūſtantia, quæ ſpeciem peccati uenialis mutat in mortale, uel ſpeciem unius mortalis in aliud mortale: non autem de illa quæ mutat ſpeciem unius uenialis in aliud ueniale, quod non eſt neceſſariò confitendum iuxta glo. cap. omnis. de pænit & remiſs. receptam ibi, & in 3.lib.ſentent.diſt.17. Et quamuis prædictum Conc. non loquatur expreſsè, niſi de illa circumſtantia, quæ mutat ſpeciem peccati: intelligendum tamen eſt etiam de illa, quæ opus alioquin ex ſe bonum, uel ſaltem non malum, facit mortiferum: immo etiam de illa, quæ facit, ut opus, quod ob unum reſpectū eſt mortiferum, ſit tale ob alterum: quamuis ſpecies operis quantum ad ſuam eſſentiam minimè mutetur. quoniam, circumſtantia, quæ facit de bono malum, uel de ueniali mortale, uel de mortali uno reſpectu, ut ſit tale altero, dici poteſt mutare ſpeciem, ut neque ita multo poſt dicetur infra in illat.4.num.5.& ſeq. Ratio enim, quæ adhoc definiendum Concilium mouit, eſt, quod confeſſarius eſt iudex, qui in cauſa pænitentis non poſſet æquam ferre ſententiam abſque manifeſtatione circumſtantiæ, quę mutat ſpeciem peccati, quæ quidem ratio militat etiam in tribus prædictis circumſtantiis: quare idem iuris debet eſſe de omnibus, l. illud. ff. ad l. Aquil.

Ex prædictis infertur. Primo, non eſſe confitendas illas circumſtantias. ſ. eſſe peccatum commiſſum in ſecunda, uel tertia feria, aut in prato, uel uinea, manu dextra, uel ſiniſtra: quoniam per has nullum prædictorum trium fit. ſi quidem non fit mortale, quod ſine illis non eſſet tale, neque etiam fit lethale alterius ſpeciei, neque alio reſpectu.

Infertur ſecundo, quod peccans ob fiduciam, quod poſtea per confeſſionem ueniam obtinebit, non tenetur de neceſſitate id confiteri: quia nō eſt circumſtantia adeo peccatum aggrauans: immo potius minuit, ut inquit Caiet. 2.2.q.121. art.2. quidquid Bonauent. in Apolog. inſinuauerit.

4 Infertur tertio, ꝙ is, qui furatus eſt aliquid ſacrū, uel ex loco ſacro, non ſatisfacit dicendo, ſed id furtum feciſſe: ſed oportet exprimere, eſſe rem ſacrā, uel de loco ſacro ſurreptam. Nam hęc circumſtantia efficit, ut quod eſt mortale unius ſpeciei, aut uno reſpectu, fiat etiam alterius, uel altero reſpectu: eo quod ſpecialiter prohibetur lege particulari alia diſtincta ab illa, quæ furtum prohibet, quæ quidem præcipit, ne quid ſacrum, aut de loco ſacro ſurripiatur, ca. quiſquis. 17.q.4. Id quod enim eſt dicendum de homicidio, & fornicatione in loco ſacro perpetratis,

per

per hanc.n.circũſtantiã fiunt mortalia alterius ſpeciei, eoquod ob aliũ reſpectum, quàm legis diuinæ, lege.ſ.humana ſpeciali prohibentur, ca. propoſuiſti.de conſec.eccel.uel altar.& cap.eccleſijs. de conſecr. diſt. 1.

Infertur quarto, eum, qui cum coniugata, uel religioſa, uel cognata rẽ habuit, non ſatisfacere confitendo, ſe cum femina concubuiſſe: quoniã debet exprimere, fuiſſe coniugatam, religioſam, vel conſanguineam. Nã in primo caſu eſt proprie adulterium: in ſecundo uero ſacrilegium: in tertio aũt inceſtus. & conſequenter, quod erat mortale unius generis, efficitur alterius. Is item, qui deliberauit furari, ut poſſit rem habere cũ religioſa, & coniugata, tenebitur confiteri furtum, ſacrilegiũ, & adulterium. Nam & ſi tria hæc ſint unus interior actus voluntatis: ille tñ ex triplici cauſa, eaque diuerſa eſt crimẽ mortale. Siquidem trifariam rationi repugnat, & tribus ẽt diſtinctis, & ſpecialibus legibus prohibetur.

Ex quibus facile colligas reſponſum ad quæſtionẽ, nuper nobis propoſitam; An.ſ.coniugatus, qui rem habuit cum uxore aliena, teneatur declarare non ſolum ſe eſſe coniugatum, ſed ẽt illam, cum qua rem habuit? Reſoluenda eſt enim affirmatiue: quia eſt circumſtantia, quę per ſe ſola mutat ſpeciem peccati, & ita eſt confitenda per prædicta.

Infertur quinto, ꝙ omnis circumſtantia finis, prohibita per aliam legem ſpecialem & diuerſam ab illa, qua principalis actus prohibetur, debet in confeſſione explicari: cuiuſmodi eſt circumſtantia furantis ad fornicandum, occidendum, uel percutiendum alterum.

Infertur ſexto, eum, qui mentitur, ut alios delectet ſine alterius detrimento, (quod eſt mendacium iocoſum, & veniale tantùm) hac intentione, vt, etiam ſi intelligeret eſſe mortale, nihilominus mentiretur, teneri illam circumſtantiam confiteri: quoniam per illam efficitur mortale, quod ſine illa non eſſet tale.

5 Septimo, ꝙ non tenetur illas circumſtantias confiteri, quæ peccatũ extenuant. Vnde qui peccauit cõ muliere quadã ab ea prouocatus, non tenetur confiteri ſe eſſe prouocatum ab illa. Siquidem id peccatũ extenuat, per c.ſignificauit. de pænit. & remiſſ. quod in hoc dixit ſingulare Fel.in ca.dilecti. de excep.& per l.ſi adulterium cũ inceſtu.§. Imperatores.ff.ad l.Iuliam de adult. quem ad hoc aiebat ſingularem Iaſo. in l. vt vim.ff.de iuſt.& iur. aptiſſimus tamen ad hoc propoſitum textus in dicto c. conſideret, uerb.tentatione. de pænit.diſt. 1. Immo opinio cõmunis, quam ſequebamur in dicto c.conſideret.nu. 5.videlicet, ꝙ pęnitens illam circumſtantiam ſubticere debet: quia in confeſſione ſe ipſum excuſare non debet, nunc diſplicet: tum quia nulla lege, aut ratione fulcitur, qua id poſſit efficaciter cõprobari: tum quia, quocunque modo illã exprimet, ſe ipſum ſufficienter accuſat, imputando ſibi culpam, quã habet nihil illi detrahens, neque adiiciens. Tum quia ſecundum Bonauẽturam, in 4.lib.ſent.diſtin. 16. & communem, quam ubi ſupra ſequuti

fuimus, tenetur manifestare illas circumstantias extenuantes, quę ita extenuant, ut efficiant non esse peccatum, vel ad summum veniale tantum, quod alias fuerat mortale: qualis est circumstantia grauis morbi, quæ nullum, vel veniale tantum peccatum facit esum carnium in Quadragesima. & etiam quando eas confessarius pænitentem interrogat: uel quando ex earum occultatione occasionem alicuius mali idem confessarius apprehendere, arg. cap. nihil. de præscript.

6 Infertur octauo, ꝙ, quamuis sit laudabile confiteri circumstantias, quæ ita peccatũ adaugẽt, ut illud ex paruo magnũ, uel ex magno maius efficiant: opinio tñ communior & probabilior habet, hoc non esse necessarium qñ augmentum illud non est in causa, ut veniale mortale fiat, vel alterius speciei mortalis, uel alio respectu; quod nos ubi supra copiose confirmauimus, & satis declaratum est nunc per Conc. Trid. sess. 14. c. 4. & 5. & can 7. a contrario sensu; licèt Marsilius in li. 4. senten. q. 12. ar. 1. cõem istam sententiam restringat, ne sit ei locus in circumstantia, quæ clare & manifeste peccatum adauget: a quo ibi discessimus ob multas variasq. cõsiderationes. Et quamuis post hęc Dominicus Sotus asseuerit idem, quod Marsilius contra cõem. non tamen debemus ab ea discedere. Tum quia confessarii tam magnam inueniunt difficultatẽ in perquirẽdis omnibus circumstantiis mutantibus speciem, etiam sine perquisitione non mutantium, sed notabiliter aggrauantiũ, ut putent quasi impossibile perquirere has, & illas & Deus non obligat ad impossibile, neque ad nimis difficile, iuxta mentẽ S. Th. in 4. li. sent. di. 15. q. 1. ar. 2.

7 Tũ quia multi pænitentes remanent cũ magnis scrupulis, an cõfessi fuerint bene, aut male, uidentes pauca peccata esse unius speciei, quæ non sint maiora, uel minora notabiliter, quã alia eiusdẽ, rõne personæ, loci, moræ, modi, præludiorũ, aut consequentiũ, & ita fiunt importunissimi confessariis, redeuntes ad se reconciliandũ, & dicentes, confessi fuimus: Peierauimus, Percussimus, Fornicati fuimus sed nõ diximus tp̃s, quod in eo consumpsimus: neq. quod paullo ante, aut post dicimus, aut fecimus hoc, uel illud, quod augebat peccatũ. Et uix est ulla uia alia sedandi & tranquillandi eos, q̃ docendo illas circumstantias non esse necessariò confitendas, quia non mutant speciẽ saltẽ in genere moris. Itẽ quia peccator non tenetur, ut asserit cõis, & idem Sotus in 4. dis. 18. q. 2. art. 4. confiteri mala verba, signa, & gestus, quæ antecedunt homicidium, aut percussionẽ: sufficit. n. dicere: Interfeci, Percussi, neque oscula, & alia multa turpia, quæ præcedunt fornicationẽ: sufficit. n. dicere: Fornicatus sum. Neque cogitationes & voluntates apparatuum ad furandum, uel committendum alia delicta: immo satisfacit vltimum actum confitendo, ut dixit Sotus post alios in dicto ar. 2. dicendo: Percussi, Interfeci decies, Fornicatus, Furatus fui toties, &c. Tũ quia sanctũ Conc. Trid. præcitata sess. 14. c. 5. & can. 7. cui interfuerunt viri doctissimi, & sanctissimi, qui de

his

his opinionibus in ſcholis diſſeruerunt, declarauit circũſtantias, quæ mutant ſpeciẽ, eſſe cõfitendas, arg. l. 1. ff. de offi. eius cui, & c. cum apoſtolica. de his, quæ fiunt à præl. Tum deniq. quod intereſt plurimũ ad ſalutẽ animarũ, vt amemus & non horreamus confeſſionem. in quod iuuabit alleuiatio eius ab oĩbus illis oneribus & difficultatibus, a quibus põt leuari; iuxta eius inſtitutionẽ diuinam, & declarationẽ ſanctæ matris eccleſiæ: Iugum.n.Dñi ſuaue eſt, & onus eius leue, Matth. 11. Neque obſtat, quod quidã dicitur dubitare de hac noſtra ſententia, quàm nobiſcum fertur eſſe cõem, allegans pro ea multos, quos nõ citamus, eo quod legit aliquos graues auctores contrarium tenere, quos nos etiam legimus: ſed intrepide hanc partem elegimus. Tum per fundamenta, quę hic, & in alijs locis a nobis citatis tradũtur: Tum quia puto eos, qui dubitant, cauere ſibi debere, ne fere ſemper eos poſt auditas, vel factas confeſſiones conſcientia mordeat, dictans, ſe non ſatis inquiſijſſe, vel expreſſiſſe grauitatem peccatorum, quam circumſtantia intenſionis, & extenſionis actus, aut irreuerentię, contemptus, temporis, loci, perſonę, & alię inducunt.

8 Quibus addo, quod, quamuis hęc noſtra, quæ, vt diximus, cõis eſt opinio, videatur facere pro alia concluſione prędicti Soti in dicta diſt. 18. q. 2. ar. 4. de qua nuper interrogati fuimus: nõ tamen videtur nobis vera. Illa.n. concluſio habet, non eſſe neceſſe confiteri virginitatis circumſtantiã, i. quod is, qui confitetur, eſt virgo, ſi voluntas fornicandi nõ peruenit ad actum, quamuis ſecus ſit, qñ peruenit. Non, inquam, videtur vera. Tũ quia peccata voluntatis, oris, & operis ſunt eiuſdem ſpeciei, & non differunt, niſi ꝙ alia ſunt magis perfecta quàm alia, vt dicemus infra in c. 16. nu. 9. poſt S. Tho. 1. ſec. q. 52. ar. 7. & conſequenter ſtuprũ mentale, quod eſt voluntas habendi copulã cum virgine, aut cum ſit virgo, erit eiuſdem ſpeciei, cuius ſtuprum reale, quod eſt ipſa copula: &, ſi quis eam habuit, debet confiteri illam circumſtantiam, vt ipſemet ait, etiam debet confiteri, qui eam voluit habere, licet non habuerit. Cum alia ſpecies luxurię ſit velle fornicari cum virgine, vel cum ſit virgo, & alia velle fornicari cum corrupto vel corrupta, vel cũ ſit corruptus, vel corrupta. Tum quia Cõc. Trid. ſeſſ. 14. c. 5. can. 7. declarauit circumſtantiam, quę mutat peccati ſpeciem ex vna in aliam, neceſſario eſſe confitendam; qualis eſt hęc, de qua loquimur, vt prædictum eſt. Tum denique, quia non facit pro eo prædicta opinio communis: quia loquitur de circumſtantia non mutante ſpeciem peccati: concluſio vero eius, de circumſtantia illam mutante.

Videtur tamen nobis hæc communis opinio reſtringenda.

9 Primò, ne procedat in circumſtãtia, quæ ſic auget peccatum, vt rõne ipſius fiat reſeruatũ, ſaltẽ ex vi conſtitutionum ſynodalium, quæ ſolent aliquando furta aliqua, & damna certę cuiuſdam quantitatis Epiſcopo reſeruare, vel addere ꝙ abſolutio, ſiue reſtitutio fiat certo quodam modo.

Secundò poſſet ẽt reſtringi, ne procedat in ea circumſtantia, q̃ habet

annexam excommunicationem, vel efficit, vt ea sit Papalis: quemadmodum leuis percussio clerici est episcopalis, cap. peruenit. de sent. exc. vbi tex. singularis: grauis vero est Papalis, cap. si quis suadente. 17. q. 4.

Tertiò limitatur in ea circumstantia, quam cõfessarius interrogat, & non põt sileri absq; periculo alicuius spiritualis incommodi, vt recte asseruit Silu. in summa. uerb. confessio. 1. q. 9. Quamuis Ioannes de Friburgo, qui fuit auctor summæ confessorũ, id non dicat in loco citato ab eo, lib. 3. tit. 33. q. 11. neque ẽt vbi de hac materia tractat, lib. 3. tit. 34. q. 81.

10 Quarto dicimus, ꝙ circumstantia diei festi non est necessariò confitẽda: quoniam nõ facit esse lethale, quod sine illa non esset tale: neque alterius speciei talis, neque alio respectu: nisi esset opus seruile in festis prohibitum: quale non est peccatum iuxta sanctum Tho. in 3. lib. sent. dist. 37. ar. 5. q. 2. Quam assertionem confirmauimus in dicto c. consideret. nu. 17. & seq. multis fundamentis, respondendo totidem alijs oppositis, sequuti in eo Cardinalem Caietanum 1. 2. q. 7. & 2. 2. q. 122. art. 4. & in quolib. 10. & in summa verb. dies festos. resolutumq. Siluestrum, uerb. circumstantia. q. 3. & verb. dies dominica, q. fi. & in Aurea rosa casu. 63. vbi testatur, doctissimos quosque ordinis Dominicani conuenisse, & hanc opinionem suscepisse: & Iacobum Almaynum in 4. lib. sent. dist. 17. col. 24. Quamuis cõis opinio posset in duobus casibus obseruari, sicut diximus ibidem, nu. 40. nempe qñ eo fine peccatum committitur, vt in eo fiat aliquod opus manuale prohibitum in illo die, & quando intentione & proposito violandi festum lethale crimen admittitur.

11 Quinto dicimus, ꝙ circũstantia diei ieiunio vel orationi cõsecrati, licet uideatur aliquantulũ augere peccatũ: non est de necessitate confitẽda, nisi peccatum perpetretur cum proposito uiolandi per illud huiusmodi die. Qm̃ non efficit mortale, quod alias non esset tale, nec mutat in speciẽ mortalis, nec facit, vt nouo respectu sit tale: quorũ aliquod requiritur ad hoc, vt circũstantiæ confessio sit necessaria, ut supra distũ est, & probauimus in princ. dicti c. consideret. nu. 32. versi. ad primum.

Sexto dicimus, ꝙ quamuis circũstantia loci sacri omne peccatum grauius reddat secundum accidens: tñ non est necessariò confitenda, nisi qñ ipsum opus peccati sanctitati, uel immunitati eiusdem loci directè contrariaretur: qualis est humani sanguinis, uel seminis effusio, uel uiolenta abstractio eorum, qui ad loca sacra confugiunt. Qm̃ in his, quod erat mortale pp unã causam, fit ẽt mortale pp alteram, argumento c. ecclesijs. de cons. dist. 1. & c. proposuisti. de conse. eccl. & c. 1. eod. tit. lib. 6. uel quod peccatũ non erat, aut solùm ueniale ex genere suo ratione talis circunstantiæ fit mortale, ut est actus cõiugalis inter uirũ & uxorẽ ibi dẽ sine causa iusta exercitus, qui quidem in aliis locis peccatũ non esset.

12 Septimo, ꝙ qui in ecclesia cõmittit peccatum aliquod superbię periurii, aut gulæ, &c. non tenetur necessario confiteri circumstantia loci

facri: neque qui existens in eodem loco desiderat occidere, ferire, uel fornicari extra illum, dummodo non cupiat id committere eodem. Nam qui tale desiderium conciperet, etiam si extra locum sacrum existeret, circumstantiam sacrilegii, quod in eo admittit, confiteri teneretur, vt in principio dicti cap. consideret. num. 22. diximus.

13 Octauo dicimus, quòd quamuis circumstantia propriæ personæ aliqñ peccatum augeat, quia ceteris paribus, plus peccat dignitate aliqua prædítus, q̃ priuatus, c. homo. 40. dis. & prælatus plus, quam subditus. c. præcipue. 11. q. 3. & sapiens plus, quam ignorans. c. sicut dignum. de homic. & multo plus ille, qui affectat ignorantiam, vt liberius peccet, q̃ peccaret sciens, c. pen. 37. dist. & bonus plus, quam malus: & melior, q̃ minus bonus: & licèt propterea vtile fit, huiusmodi circumstantiam confiteri: non tamen communiter necessarium est Qm̃ illa, vt plurimum, neque ex veniali facit mortale: neq; ex mortali vnius speciei mortale alterius: neque ex mortali vno respectu, mortale alio pp alium finem. At uerò qñ hoc fieret, puta cum agitur contra votum, vel contra statum voto firmatum vt cum religiosus fornicatur, circumstantia personæ confitenda est: qm̃ tunc aliquod ex illis tribus prædictis efficitur. Quod quidem nõ ita fit, quando religiosus blasphemat, vel quoduis aliud crimen, quòd non est contra sua vota, vel regulam, quam est professus, admittit, vt post Caiet. 1. 2. q. 7. ar. 1. diximus in dicto principio cap. consideret. num. 50. Circumstãtia enim religionis communiter non facit esse mortale, quòd suapte natura non erat tale: neque etiã facit esse alterius speciei, quòd ex se erat alterius. Et ita patet responsio ad id, quod nuper quæsitum fuit, An, s. religiosus, qui fornicatus est, teneatur confiteri, se esse religiosum: nam per prædicta est palam, eum ad id teneri.

14 Nono dicimus, quòd tunc demum, & non aliàs, est necessariũ cõfiteri circumstantiam, ꝙ peccauerit cõtra cõscientiã, qñ opus effectũ ob nullã aliam legem, sed solùm pp conscientiam erroneã tm̃ fit peccatum: tunc enim solummodo vnum ex tribus illis prædictis, & non alia efficere manifestum est; sicut nos vbi supra nu. 58. & 65. noue declarauimus.

Decimo, quòd numerus peccatorum nõ est circumstantia: sed additio peccati ad peccatũ. Qm̃ frequentatio peccati non circumstat prius peccatũ: sed constituit nouum & separatum a priori. Circa quod quattuor diximus in d. c. consideret. nu. 41. Quorum primum est, non esse satis dicere: Peccaui sæpe in hoc genere peccati: quoniam verbum illud, Sæp. ita verificatur in numero denario, immo & in binario, sicut in centenario, iuxta glo. 1. c. monasteria. de vita, & honest. cler. late Georg. in prin. Clem. sæpe. de ver. signi. quamuis Archid. in c. imitare. 6. q. 1. & in prin. d. c. consideret, partem affirmatiuam defendat, quem licet Ange. verb. confessio. 1. §. 2. 3. noluerit reprobare: meritò tamen eum reprobauit Cardinalis Alexandrinus in d. c. imitare.

15 Secundùm, peccatorum teneri ad dicendum certum numerum peccatorum, si eum nouerit exprimere, dicendo: Hoc peccatum commisi toties, quod si certum numerum minime nouit, debet secum rationem ponere, quoties in die uel hebdomada, aut mense, plus minusue illud peccatum admiserit, & exponere numerũ verisimiliorem. Peccat enim mortaliter, qui præ pudore uel hypocrisi aliquid ex numero, cuius meminit, subticeret. immo etiam si per culpam suam latam fiat, quo minus recordetur, eo quòd ea de re nihil antea secum præcogitarat, cum tamen id facere potuisset, & proinde confessio nihil ualet.

Tertium, satis esse absque aliquo numero suum statum sufficienter manifestare: ueluti siqua publica meretrix per decennium parata & exposita ad fornicandum, tam cum clericis, religiosis, quàm laicis & coniugatis, aut solutis: & post conuersionem confitetur, exprimeretque se toto illo temporis spatio in eo statu fuisse. hoc, inquã, satis esset, ut post Cardinalem Caiet. Tomo 1. Opusculorum, Opus. 18. q. 3. conclusimus in dicto c. consideret. ponderantes illa uerba. *Quantum perseuerauerit, & defleat quod perseueranter peccauit.* Per quæ prædictam sententiam singulariter probauimus, ut ibi diximus: & addidimus eum, quia annum integrum omisit dicere horas canonicas, satisfacere, dicendo: Anno integro omisi diuinum officium.

16 Quartum, q̀ toties numerus peccatorum augetur, quoties peccatum ipsum, uel uoluntas peccandi, quæ fuerat intercisa, renouatur, secundũ Io. And. in reg. delictum, col. pen. de reg. iu. lib. 6. in Mercurial quod planè uerũ est in peccatis internis, quę solo animo consummãtur, ut odiũ, & hęresis: non autẽ idem est in illis, quæ opere exteriori consummãtur. Nam illa uoluntas nõ dicitur iterari, donec opere exteriori perficiatur, uel interrumpatur: ut euenire solet quando quis uadit in longinquum ad homicidium perpetrandum, & in ipso itinere, quod uno die cõficit, nunc de illo, nunc de aliis meditatur. hic enim non peccat in hoc amplius, quàm unum peccatum, licèt multo grauius, iuxta Caiet. in d. 1. Tomo Opusculor. Opusculo. 17. q. 3. quem in dicto principio. num. 48. sequimur ponderantes textum ad hoc singularem in c. cum pro causa. de sentent. excommun.

Ex quo inferimus primò, peccatum non iterari, aut multiplicari ẽt si durante opere exteriori multoties uoluntas interior interrumpatur & renouetur: neque etiam econtrario, si manente eadem uoluntate opus multiplicetur exterius, anteaquam delictum finiatur, uti copiosius in dicto princ. nũ. 48. comprobauimus.

Infertur secundo, quòd omnes actus interiores & exteriores, qui tantummodo sunt ueluti quędã uia ad unicum peccatum perpetrandum, unicum tantùm efficiunt peccatum, etiam si illi actus fuerint interrupti: quales sunt passus itineris, præparatio æqui, lanceæ, aliorumque armo-

rum vna cum desideriis, uarijs uicibus interruptis, uerbo, esu, & somno renouatis, eius, qui uadit ad occidendum alium, triginta, uel quadragin ta miliaribus distantem. Nam licèt illi actus in genere entis considerati, singularim sint multæ & uariæ res: tamen considerati tamquam uia & partes ipsius peccati, quibus totum peccatum est consummandum, non amplius, quàm unum peccatum efficiunt: sicut lapides, columnæ, ligna reliquaque materia unius domus multa sunt secũdum se sumpta: ceterum omnia simul considerata tamquam partes unius domus, non amplius, quàm vnicam domum conficiunt, l. eum qui, ff. de usucap. & l. qui uniuersa, ff de acquir. possess.

17 Nunc autẽ ad soluendas sex quæstiones ab hinc aliquibus mensibus nobis propositas addimus primo, quod non solum plures actus exteriores, tendentes in unum peccatum principale, qui diuersi sunt in genere entis, censetur constituere unum peccatum in genere moris, saltẽ quoad effectum confitendi numerum peccatorum, quando unus est in aliũ uia: sed etiam quando quis uno impetu fertur in illos omnes. Tum arg. præfati c. cum pro causa. de sent. excom. quatenus probat, eum, qui uno impetu pluries percutit clericum, semel tantum excommunicari. Tum argumento aliorum iurium, per quæ Io. And. in dicto Mercur. cap. delictum. de reg. iu. lib. 6. concludit, quendã Angelicum, qui tres ictus uno impetu intulit clerico, semel tantum excommunicatum fuisse. Tum quod ille unicus impetus uidetur includere quandam unitatem in genere moris, & efficere, ut quadantenus unus eorũ sit ad aliũ uia, uel consequens: licet suapte natura in genere entis per se subsistat. Tum, quod, qui unico impetu bis, uel ter appellat semel tantum appellasse dicitur, cap. Lotharius, adiuncta gloss. uerb. appellauit. 31. q. 2. & qui bis, uel ter eandem rem in testamento, uel codicillis legauit, uidetur semel legasse l. cum quæstio. C. de legat.

Addimus secundo, quod, sicut actus præambuli ad actũ principalem peccati non augent numerum peccatorum necessario confitendum: ita eadem ratione nec consequentes, nec subsequentes actum principalem peccati: quales uidentur esse actus, quibus quis fecit aliquod peccatum principale: & postea inordinate gaudet, lætatur, tristatur, dolet, uel loquitur de illo, uel accessoriis eius. Tũ quod eadẽ ratio uidetur, & sic idẽ est de vtrisque iudicandũ, l. illud. ff. ad leg. Aquil. cap dudum. 2. de elect. Tum quod, qui furatus est infantem, qui apud eum adoleuit, unũ furtum fecisse dicitur, l. inficiãdo §. infans. ff. de furtis. Tũ quod pauci, collatione aliorum, inueniuntur qui post uindicatam iniuriam; post fornicationẽ in domo sua securè habitam; post furtum & dolum admissum, non uelint, dicant, uel faciãt aliqua inordinata, gaudendo, comedendo, bibẽdo, & ridendo, iuxta illud Prouerb. 2. *Lætantur cum male fecerint*: attamẽ nemo dicet eorum omnium numerum nominatim esse confitendum.

Tum quia totus ecclesiæ Christianæ usus vr̃ hr̃e, quod sicut sufficit homicidæ confiteri, se occidisse talem hominem, non confitendo numerũ voluntatum, & aliorum actuum in ordinatorum præambulorum illius homicidii, ita sufficit confiteri illud, non confitendo numerum actuum consequentium, quibus id ei placuit, & monstrauit aliis uerbis, uel factis placuisse sibi. Et quod sicut fornicãti sufficit confiteri principalem actum, non confitendo numerum voluntatum, dictorum, & factorum præambulorum inordinatorum: ita sufficit confiteri principalem actũ, non confitendo numerum uoluntatum dictorum, & factorum inordinatorum consequentium. Tum quia licet singuli præfatorum actuum sint per seipsos peccata mortifera quoad iudicium Dei exactum: & licet oporteat ut contritio, per quam sunt remittenda, formaliter, uel uirtualiter perueniat ad omnia illa, quoad tamen iudicium salutare pnĩæ, & huius uitæ, quod facere debet confessarius, satis est, ut numerus eorum sic patefiat ei, vt status pænitentis satis pateat confessario ad iudicandũ qualem ei debeat exhibere medicinam, vt pulchre declarauit Caiet. in To. 1. Opusc. Opusc. 5. q. 3. Cum ergo communiter post, & ante actum principalem multa cogitata, dicta, & facta inordinata soleant haberi, satis constat confessario quoad iudicium suum salutare ferendum status pænitẽtis quoad illã speciem peccati. Arbitramur autem, quòd, licet qui rem habuit cum aliqua, nõ teneatur confiteri colloquia, oscula, & alios huiusmodi actus antecedentes, & consequentes propinquos ad coitum, tenetur tamen, qui bis coiuit, etiamsi unus actus sit propinquus alteri, dicere se bis coiuisse, illa ratione diuersitatis, ꝙ vnus coitus istorum nõ est communiter via, neque præambulum ordinatum ad alterum, neque consequens illum, neque quis vno impetu fertur in vtrumque, colloquia uero, oscula, & amplexus sunt communiter pręambula, & consequẽtia coitũ, quem pręcedunt, vel consequuntur. Non autem sine causa adiecimus supra: Tendentes ad vnum peccatum principale: qm̃ si actus illi sunt peccata separata secundum se, vel ordinantur ad alia peccata, tot peccata committuntur, quot sunt illi ex natura sua, uel quot sunt fines deprauati, ad quos diriguntur. Nam qui pergit ad homicidium perpetrandum, & in via furatur, rapit, peierat, blasphemat, uel suum esum, potum, iter, & colloquia non solum dirigit in homicidium conceptum: verùm etiam in adulterium, infamiam, & sacrilegia perpetrãda, tot peccata diuersa committit, quot sunt ibi actus in se mali, & quot fines diuersi mali in quos diriguntur. quod ipsum est dicendum de actibus consequentibus, & de illis, in quos vno impetu fertur.

Ex quibus infertur primo, ꝙ licet quando inter pręambula, & consequentia, & actum principalem fit aliqua notabilis interruptio, illa sint peccata diuersa, etiam in genere moris, etiam ad effectum, ut contritio formaliter, vel virtualiter debeat peruenire ad illa, non tamen uidentur

di-

diuersa quoad effectum necessariò confitēdi numerum eorum: eoquod sine illa specificatione satis uidetur constare status confitentis quoad iudicium salutare sacerdotis.

18 Infertur secundo decisio primæ prædictarum sex quæstionū: s. quòd qui eodem impetu dicit alteri quattuor, uel quinque iniuriosa uerba significantia diuersas iniurias, puta quod sit fur, falsarius, hęreticus, censendus est peccare diuersa peccata. Tum quia non sunt antecedentia, neque consequentia ad unum principale peccatum: neque sunt unum, neque unius speciei. Tū quia licet qui uno impetu infert clerico tres ictus, non sit nisi semel excommunicatus: si autem uno impetu, etiam unico ictu tres ferit clericos, ter est excommunicatus, secundum Io. And. in dicto Mercur. cap. delictum. de reg. iur. lib. 6. Tum quia eadem ratione qui ferit, & blasphemat, & hæresim asserit, tria peccata committit cum numero necessario confitenda, argu. l. prætor. §. fi. ff. de iniur. qui uero dicit totidem verba iniuriosa, significantia tantum vnam iniuriam, vt quia appellat aliquem quater, vel quinquies furem, hæreticum, vel latronē, vnum tantum peccatum admittit quoad necessitatem confitendi numerum instar bis, vel ter vnico contextu appellantis, d. c. Lotharius. adiuncta glo. verb. appellauit. 31. q. 2.

Infertur tertio decisio secundæ quæstionis: s. quod qui dicit alicui vnum verbum iniuriosum, & ille respondet, vnde prouocator replicat, eidem dicens tria verba iniuriosa, peccat tria peccata, si tres diuersas iniurias significant: vnum autem solum, si tantum vnam.

Infertur quarto decisio tertiæ quæstionis. s. ꝙ qui imprecatur mortem alicui, & toti familiæ eius, duo tantum peccata committit: non tot, quot sunt personæ familiæ. Tum, quod tota famila pro vna persona ficta accipitur. l. 1. ff. si fam. furt. fec. dica. Tum, quod familia, licet significet multos, eos tamen collectiue tamquam vnum corpus fictum significat. Tum quod, qui unam domum uult inflammare, uel exurere, non videtur peccare tot peccata, quot partes habet, sed vnum: quia vnum corpus compositum ex multis uult inflammare, uel exurere, ar. l. cum qui. ff. de vsucap. Et qui vult furari vnam mylliadem ducatorum, vel vnum aceruum tritici, vnum solum peccatum uidetur peccare, arg. l. vulgaris. ff. de furt. & cap. uulgaris. de pænit. dist. 1.

Infertur quinto decisio quartæ quæstionis, scilicet quod qui blasphemando maledicit diuo Petro, & undecim Apostolis, duo tantum peccata uidetur admittere eisdem rationibus.

Infertur sexto decisio quintæ quæstionis, scilicet quod sex peccata peccat, qui peccans mollitiæ peccatum inducit sibi successiue in memoriam, ut magis declaretur, uirginem, uiduam, nuptam, cognatam, & monialem, quia sunt quinque peccata diuersarum specierum, cum uirtualiter prædictis quinque commisceatur, uel eis mortiferè delectetur, &

nulla

nulla illorum sint antecedentia, uel consequentia alterum.

Infertur septimo decisio sextæ quæstionis: scilicet, quod semel tantum uidetur peccare quoad necessitatem confitendi numerum, qui post vnam fornicationem cum amica habitam, eam uigesies osculatur non ad iterandam fornicationem, sed ad maiorem delectationem: quia illa omnia oscula uidentur consequentia fornicationis, & rei iam habitæ.

Infertur octauo solutio illius quæstionis, quod nempe peccata committeret ille, qui longo tpe illicitis amoribus irretitus, mulieré persequitur, sed non potitur ea? dicimus enim, ut minimum toties illũ peccare, quoties interrũpit malam illam uoluntatem peccandi conceptam cessando ab impendenda opera exteriore pro illo tẽpore, & iterũ postea illam continuat. Ita ꝙ si diem integrum, uel noctem, aut partem eorum insumpsit musicis cantilenis, quo mulieré alliceret, uel opportunitati captandæ, qua ipsam alloqueretur, uel aliis officiis, quibus in illum finem pessimum eam flecteret, quanuis in tali uoluntas & opera exterior non interrumpitur, unum tantum peccatum erit, licet tanto grauius, quanto diuturnius. At uero, si opera illa exteriore, quam tũc adhibet, finita, uacat aliis negotiis, quæ nõ sunt uia, neque præludia ad prædictũ opus & iterum redit ad eandem illã malam uoluntatem solam, uel ad aliã faciẽdi aliud opus exterius simile, uel dissimile præcedentibus, ad paruũ illum finem consequendum, peccatum aliud cõmittet, & tot subinde peccata tenebitur confiteri, quot interruptiones, aut renouationes huiusmodi interuenerint, præter multas alias uoluntates, seu uolitiones absolutas, quas habuit absque operis consummatione: & confitendo numerum uerisimilem eorum satisfaciet.

19 Decimo dicimus ꝙ pænitens potest unico uerbo mille peccata mortalia cõfiteri: ueluti dicendo: Millies blasphemaui: Millies peieraui. Millies fornicatus sum: Millies occidere statui: Millies feci contra meũ uotum, uel iuramentũ: Decies consului alicui, ut in peccato mortali perseueraret: Illud, aut illud toties feci ad finẽ fornicandi. Quoniam huiusmodi confessioni nihil deest ad ipsius integritatem, etiam si tot peccata paucis, sed claris verbis expresserit, ut nos in principio dicti cap. consideret. num. 11 c. post Caiet. diximus.

Vndecimo, ꝙ circumstantia scandali in duobus casibus est necessariò confitenda, secundum omnes, uti nos in c. 1. §. animaduerte. nu. 5. de pœnit. dist. 5. diximus. Quoniã in his unum ex tribus illis supradictis efficitur. Prior casus est, quando scandalum est formale, hoc est quando aliquid dictum, aut factum fuit, animo prouocandi alium ad peccatum mortale, & non solũ tenetur confiteri id, quod prædicto animo dixit, aut fecit: sed ẽt tenetur explicare illã peccati speciem, ad quã prouocare intendebat, per dicta supra in c. præcedenti, nu. 2. Posterior casus est, cũ per opus suo genere bonum aut indifferens, secundum speciem tamen

&

& apparentiam malam præbetur occaſio peccandi mortiferè. Super alio verò tertio caſu diuerſa eſt auctorũ ſententia, uidelicet cum quis mortiferè coram aliis peccat abſque propoſito prouocandi eos ad mortiferè peccandum. Nam Adrian.in 4.de ſacra. confeſſ. q.4. Ioan.Maior.in 4 diſt.38.q.3.& Silueſt.in ſumma uerb.ſcandalum.q.3.ſentiunt partem affirmatiuam: beatus autem Tho.2.2.q.43.art.3.negatiuam, quatenus ait, quòd, licet grauius peccet, qui peccat publice, quàm qui peccat occulte: non tamen ob hoc dicitur communiter peccatum ſcandali ſpeciale. quod ipſum affirmat Caiet.in ſumma,uerb. ſcandalum. Nobis idẽ non uidetur, quod ubi ſupra, §. animaduertere, uiſum fuit, nempe quod priori opinioni ſit locus, quando eiuſmodi peccatum per eiuſmodi perſonam, uel in cõſpectu eiuſmodi hominum admittitur, quòd uerisimiliter id uidentes, peccati occaſionem accipient: opinioni uerò poſteriori ſancti Thomæ ſit locus, quando non fit per talem perſonam, nec coram talibus, ut ibdem latius extendimus.

20 Duodecimò dicimus, notandum eſſe, eum, qui obliuiſcitur confiteri circumſtantiã neceſſario confitendam, non obligari ad iterum confitendum peccatum, quod iam eſt confeſſus, ſed ſatis eſt ei, ut ſolam circumſtantiam cõfiteatur; verbi gratia Iurauit quis ſe non iniecturum manus uiolentas in clericum, non furaturum, non blaſphematurum: deinde percuſſit clericum, furatus eſt, blaſphemauit: poſt quod confeſſus eſt, ſe illud feciſſe, oblitus dicere, quod antea iurauerat, ſe illa non commiſſurum, non tenetur ad iterum confitendum illa, ſed ſatis eſt confiteri, quòd ſemel, bis, ter, uel toties, licita iuramenta fuit tranſgreſſus: uel confiteri ſe feciſſe aliqua opera in ſe mala, quæ ſe non facturum iurauerat, quod in d. cap. conſideret. nu. 204. latius tradidimus.

Neque obſtat, quod, ut quidam opponit, ſi ut nos approbamus, non eſt neceſſe confiteri illas circumſtantias, quæ notabiliter aggrauant non mutando ſpeciẽ, ſequeretur, ꝙ ſufficeret fornicanti corde & opere confiteri peccaſſe corde, non exprimendo quod opere cõpleuerit. Et quòd qui ter ſola mente peccauit, & bis mẽte & opere, ſatisfaceret confitendo ſe quinquies decreuiſſe fornicari. Sequeretur itẽ poſſe confitentem reſpondere confeſſario interroganti, an opere peccauerit, quod non: quia poteſt negare illa, quæ non tenetur neceſſario cõfiteri, qualia ſunt uenialia, & ẽt mortalia iam legitime confeſſa. Ad quæ reſpondetur negando eiuſmodi conſequentias, quia concluſio noſtra, quam ipſe quoque probat, loquitur de circumſtantia peccati, & nõ de peccato, neque de ipſius perfectione, ad quæ fiunt conſequentiæ. Nã peccatum operis non eſt circumſtantia peccati mentis, ſed peccatum & perfectio peccati cordis, & a diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. & c. ad audiẽtiam. de decim. & peccata operis oportet confiteri, quia tenemur cõfiteri omnia peccata, c. omnis. de pœn. & remiſſ. ut ſupra in præludio 7. nu. 19. & 20.

poſt

poſt ſanctum Tho. ibi citatum declarauimus, addentes rationem, quare ſufficiat confiteri peccatum operis ſine confeſſione peccati cordis, & non econtrario, peccatum cordis ſine peccato operis.

Quod pænitens debeat famam proximi conſeruare, non manifeſtando complices delicti. *Cap. VII.*

SVMMARIVM.

1 MANIFESTARE *aliena peccata qua lege prohibitum.*
1 *Confeſſio ſacramentalis qua lege debet eſſe integra.*
1 *Legum duarum contrariarum vtra potior.*
2 *Pænitens non debet nominare perſonam cum qua peccauit.*
3 *Circumſtantia alioqui neceſſariò confitenda quo caſu tacenda.*
4 *Confeßor vt ſcandalizari poteſt ratione circumſtantię.*
5 *Pænitens quis debet petere facultatem confitendi alteri.*
5 *Pænitens quando mutato habitu confitebitur.*
6 *Communicari poteſt abſque confeſſione inopia confeſſarij.*
7 *Confeſſarius quis prodeſſe poſſit, & non obeße.*
8 *Verecundia non eſt iuſta cauſa adeundi extraneum confeſſarium.*

1 PRo fundamento dicendorum in hoc cap. pręſupponimus primo infamare alterum iniuſtè, & reuelare aliena peccata ea ignoranti eſſe peccatum, lege diuina naturali prohibitum, vt diximus in ca. inter verba. 11. q. 3 in cuius repetitione id pro ſexta concluſione collegimus, eamque 71. corollariis ornauimus, & infra cap. 18. in breue compendium contraximus.

Secundò præſupponimus, quòd lex præcipiens, vt confeſſio ſacramẽtalis ſit integra, eſt lex diuina poſitiua a Chriſto domino noſtro inſtituta, vt in glo. ſummæ. de pænit. diſt. 5. & ſupra cap. 2. docuimus.

Tertiò pręſupponimus, quod quando duæ leges contrariæ in aliquo caſu concurrunt, in quo alterius obſeruatio eſt omittenda, tunc temporis illa, quę maior eſt, minori debet anteferri, & hæc illi cedere, arg. ca. Iulianus & cap. ſi dominus. 11. q. 3. & cap. ſicut. adiuncta glo. verbo, neceſſitate. de conſecra. diſt. 1. vbi late diximus, & aliquid in cap. ſacerdos. num. 25. de pænit. diſt. 6.

2 Ex quibus infertur primò, pęnitentem non debere nominare perſonam, cum qua peccauit: quoniam ſupradicta lex naturalis diuina hoc prohibet.

Se-

Secundò infertur, ꝙ confessarius præuidens pænitentem uelle nominare personas delicti consortes, uel ꝑ quas ipse induxit, uel à quibus fuit ad peccandum inductus, debet statim ei occurrere, ipsumque admonere, ne illas nominet, ne ipse confessarius pariter peccet infamiæ peccato consentiendo, vt ait S. Bonauent. in 4. lib. sent. dist. 21. art. 1. q. 3. & facit c. notum. 2. q. 1. & c. 1. de offi. delegat.

3. Tertiò infertur, ꝙ quamuis opinio communior, in 4. li. sent. dist. 16. affirmet, ꝙ quando circumstantia necessariò confitenda non potest manifestari absque reuelatione tertiæ personæ, tunc pōt licitè illa reuelari. opposita nihilominus est verior, quam tenet Inn. in cap. omnis. de pęnit. & remiss & Ostien. ibi. & nos latius asseruimus in dicto c. sacerdos. nu. 95. & 96. nempe ꝙ potius debet circūstantiam tacere, quàm proximum diffamare; quando alterum de duobus necessariò fieri oportet. Exemplū de pænitente, qui commisit incestum cum propria matre, vel filia, vel extitit mediator, vt ab alio committeretur: sed quia pænitens, vel mater, vel filia confessario sunt noti, non potest cognitionis gradum exprimere absque mulieris infamia: in hoc. n. casu tenetur circumstantiam tacere & eam non infamare. Primum quia lex de non infamando proximo, diuina naturalis est: Lex aūt, quæ iubet confessionis integritatem, est diuina positiua, & ita hęc debet illi cedere per dicta in §. fi. 6. dist. cum nō sit locus vtrique. Deinde quia secundum opinionem communem, pęnitēs debet tacere peccatum, quod in confessione detectum, sibi, vel confessario probabile damnū animæ, vel corporis, vel famæ adferret. Veluti si pęnitens confessarij fratrem occidisset, & si confiteretur se aliquē occidisse, statim sacerdos putaret suum fratrem ab illo occisum: aut si cognatā suam, quæ filia esset confessarij, carnaliter cognouisset, & circumstantiā cognationis exprimeret, confessarius suā esse filiā suspicaretur. quibus casibus pænitens debet curare concedi sibi facultatē confitendi alteri: q̃ si impetrare non pōt, tunc omnia alia peccata debet exponere, & vnum illud tacere, cum proposito illud eidem confitendi, qn̄ prædictum cessa

4 uerit impedimentum, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 4. ar. 4. & Altisi. probatum a Ioan. Maiore in 4. lib. sentent. dist. 17. quæst. 5. Denique quia communis habet opinio, quòd si pęnitens ob id quod femina est, vel ob peccati enormitatem, uel propter alias causas probabiliter credit, si suū peccatum vel eius circumstantiam proderet in confessione, scandalum magnum vel grandem occasionem peccandi mortaliter confessario præberet, tunc nullo modo debet illam confessario detegere, secundum Adrian. in 4. de confes. q. 4. vers. ad argumenta quæ contra hoc: eo quòd lex, quæ scandalum prohibet, est diuina & naturalis, Matthę. 18. & Mar. 9. & cap. 2. de oper. nou. nuntia. Quę aūt obligat ad confitendum omnia peccata, & omnes eorum circumstantias, est quidem diuina, sed positiua, ut supra diximus: & consequenter patet, illam esse fortiorem ista: &

quando cócurrunt ſimul, hæc illi cedere debet, per prædicta.nu.1. Quod quidem eſt verum, ſaltem quando ſcandalum illud paſſiuum, quod ex tali confeſſione inferretur, ex ignorantia vel infirmitate, non autem ex malitia proueniret, vt ſentit Ioan. Maior, in 4.lib.ſent.diſt.17.q.5.

Neque obſtat, q quidam contrariam teneant ſententiam. Tum quia fundamenta noſtra longe fortiora ſunt, quam fundamenta contrariæ: Tum quia fundamentum principale contrariæ eſt, quòd communis tenet oppoſitum, quod ipſum etiam nos aſſerimus. Sed non obſtat, quia a communi recedendum eſt, quando pro contraria eſt textus, vel ratio, cui non poteſt ſatis bene reſponderi, vt diximus infra c.27. nu.286. per textum, cum gl.& communi in c.capellanus.de ferijs.& l.1.§.ſed neque. C.de vet.iur.enucl.& rationibus prædictis non poteſt bene reſponderi a communi, neque ille ibi eis reſpondet. Tum quia præſupponunt, me eſſe auctorem huius opinionis: quod demiratus ſum, cum citauerim duos grauiſſimos auctores illius, ſcilicet Innocen.& Oſtien. Tum quia prædictum dictum S.Thom. quod in hoc allegaui, eſt communiter receptum, nec illi illud negabunt, cum ſit eiuſdem ordinis, & ex eo efficaciter infertur opinio noſtra, a qua non eſt diſcedendum: quamuis etiam Sotus, immemor noſtrarum rationum, ſequatur communem in 4.lib. ſentent. diſt.18.quæſt.2.art.5. Tum denique quia omnium fere ſententia, vt in c. ſeq.num.6. dicemus, habet, quòd confeſſarius, qui non poteſt confiteri peccatum aliquod ſine reuelatione confeſſionis, debet tacere illud, & reliqua confiteri. Quæſitum eſt autem nuper a nobis; An qui commiſit inceſtum, teneatur confiteri circumſtantiam graduum cognationis & affinitatis. Cui reſpondimus teneri: quoniam aggrauat peccatum mutando ſpeciem. Alia enim ſpecies inceſtus ex copula cum cognata in primo gradu, & alia cum cognata in ſecundo, & alia cum cognata in tertio, & alia cum cognata in quarto, & circumſtantia, quæ mutat ſpeciem, confitenda eſt per Conc.Trid.ſeſſ.14. cap.5. & can.7.

5 Quartò infertur, q pænitens in caſibus, in quibus non põt confiteri circumſtantiam neceſſariò confitendá ſine alterius infamia, debet ſecundum omnes doctores in 4.lib.ſent. diſtin.17.q.3. procurare facultatem confitédi alteri, qui eum minime noſcat: &, ſi talem non inueniat, debet mutato habitu confiteri illi, qui aliàs ipſum agnoſceret, ita, vt neq. ex voce, aut alio ſigno deprehendatur, & nomen proprium, patriam, & profeſſionem taceat, quod licitè facere poteſt: quia hæc non tenetur manifeſtare, niſi quando ex illis oritur aliqua circumſtantia neceſſariò cõfitenda: qualis eſt eſſe coniugatum, quoad illam culpam, qua matrimonium læditur: vel eſſe religioſum, quoad culpam, qua votum religionis infringitur. Confeſſario aũt ſatis eſt, vt pęnitens eum certiorem faciat, ſe poſſe ab illo audiri & abſolui. Nolumus tamen dicere, hanc ſolam cauſam ſufficere, vt pænitens poſſit extraneo confeſſario, non habenti in hoc priuilegium,

gium confiteri, absque sui parochi, uel alterius superioris licentia: hoc enim non est uerum, secundum Palud. receptum in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3. quod & nos, in capit. sacerdos. & in capit. fina. de pænit. distinctio. 6. tradidimus.

6 Quinto infertur, ꝙ quamuis aliqui sentire videantur, ꝙ, qñ nullum ex prædictis remedium inuenitur, huiusmodi pænitentem videri non habere copiã confessarii, & subinde posse sine prævia confessione communicare, arg. gl. fi. receptæ. c. de homine. de celeb. miss. nihilominus tñ verius arbitramur in tali casu debere reliqua omnia peccata confiteri, omisso illo, aut eius circumstantia, quæ non potest absque dicto periculo exprimi, cum proposito tamen id confitendi, cum primum occurrerit confessarius, cui absque tali periculo possit illud manifestare per prædicta supra, eod. nu. 3. ut Maior sentit in 4. dist. 17. q. 5.

7 Sexto infertur, quòd, quando proprius confessarius huiusmodi est, ut probabile sit, confessionem talis peccati, & circũstantiæ illi factam, profuturam, & nullatenus obfuturam, potest & debet pænitens illam ei confiteri. arg. cap. hoc uidetur. 22. q. 5. hoc enim non est infamare, quia nihil contra ius reuelatur. Nam iure fieri potest reuelatio criminis alterius ei, quem scit profuturum & non obfuturum, secundum sanctum Aug. in d. c. hoc uidetur. dummodo prius eum per se corripiat, uel nulla sit ei spes correctionis, per suam correptionem, per ea, quæ in repe. c. inter uerba. 11. q. 3. conclus. 6. dicebamus.

8 Septimo infertur, non esse iustam causam adeundi extraneum confessarium, non habita facultate proprii, timorem, quòd post confessionem parochus magis sollicite & accurate illius curam sit habiturus, nec adeo bene, ut primum de ipso opinaturus, secundum Siluest. uerb. confessio 1. §. 6. tum quia nulla est lex, neque ratio, quæ id conuincat: tum quia pudor solus ad hoc non est legitima causa, nisi quando adeo magnus foret, ut pænitentem cõstitueret in periculo tacendi aliquod peccatum, uel circumstantiam necessariò confitendam, ut in c. placuit. nu. 150. de pænit. dist. 6. diximus.

De sigillo Confessionis. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *SIGILLVM confessionis quid, & quare sic vocetur.*
2 *Sigillum secreti duobus modis sumitur, & quid sit.*
3 *Sigillum confessionis quę includat:*
4 *& quos obliget. & 7.*
5 *Sigillum omne confessionis est sigillum secreti, non e contrario.*

Sigillum

1 PRo fundamento dicendorum decurtantes ea, quæ tradidimus in cap. sacerdos. de pænit. dist. 6. num. 35. post S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 21. quæst. 3. art. 1. quæst. 3. ad 3. & cõmunem opinionem, dicimus primo, sigillum nihil aliud esse, quàm obligationem, uel debitum occultandi aliquid: dicique sigillum per metaphoram: nam sicut sigillum continet occultam rem obsignatam in charta, uel tabula, l. 1. §. fi. & l. cum ab initio. & l. si quis signatoribus. ff. quemad. test. aper. ita obligatio seruandi aliquod secretum efficit, ne illud fiat manifestum.

2 Secundo dicimus, quod sigillum secreti diuiditur in sigillum legis diuinæ naturalis, quod est obligatio a iure ipso naturali inducta ad occultandum aliquid; & in sigillum confessionis, quod nihil aliud est, quàm obligatio a lege diuina positiua per Redẽptorem nostrum inducta, ad occultandum, quod in sacramentali confessione reuelatur. qui quidem, propter multas causas, quas in dicto cap. sacerdos. num. 33. adduximus, uoluit, ut, quamuis alia secreta regulariter obseruanda, c. qui ambulat. 5. q. 5. quod cum aliis citauimus in dicto c. sacerdos. in princ. nu. 3. cum seqq. sæpe possint, & debeant reuelari; uidelicet quando iubet superior, c. intimauit. de testib. cum ei annotatis per Panor. & Feli. & per Inno. & Panor. in c. omnis. de pænit. & remiss. & Panor. in cap. qualiter. 1. §. si uero. sub finem. de accus. uel quando occultatio talis secreti nocet animæ, corpori, honori, aut rei familiari alterius, ut diximus in rep. c. inter uerba. 11. q. 3. concl. 6. tamen confessionis sigillum numquam est reserandum, prę terquam in uno casu; nempe quando, qui confessus est, ad id facultatem dederit quibusdam conditionibus affectam, ut infra nu. 10. & seqq. dicetur: quinimmo confessarius, qui directe, uel indirecte confessionem detegit, siue absoluat pænitentem, siue non, semper peccat mortaliter, siue id faciat præ timore, etiam ipsius mortis, siue gratia vitandi scandalum, aut commodum aliquod reportandi, uel propter quemcumque alium finem rectum, aut prauum. cap. sacerdos. de pænit. dist. 6.

Tertiò

3 Tertio dicimus, ꝙ idē redemptor noster Iesus Christus voluit ut sub ista obligatione non solū includerentur peccata mortalia & venialia: verum etiam eorum circumstantiæ necessario, uel uoluntarie confusę, & quæcunque alia; quę licet peccata non sint: sunt tamen talia, per quæ detecta, detegi potest, directe uel indirecte, in genere uel in specie, eū qui confessus est confessum fuisse, se admisisse aliquod mortale, uel aliquod particulare ueniale, etiam si leuissimum foret, ut diximus in c. sacerdos, nu. 68. per dictum c. omnis. de pęnit. & remiss. in illis uerbis: *caueat sacerdos, ne verbo, uel signo, uel alio quouis modo aliquatenus prodat peccatorem.*

4 Quarto dicimus, quod hoc sigillo & obligatione secreti confessionis non solum ipse confessarius remanet obligatus: uerum etiam, ut diximus in c. 1. in prin. nu. 77. de pęnit. dist. 6. omnes illi, qui confessionem sacramentalem audierunt uel intellexerunt licite, uel illicite, mediate, vel immediate, siue sint clerici, siue laici, siue viri, siue feminæ, iuxta S. Tho. Palud. & omnes alios in 4. dist. 21.

5 Ex quibus infertur. Primo, quòd omne sigillum confesſionis est ēt secreti naturalis: non autem econtrario omne sigillum secreti naturalis est sigillum confesſionis.

Secundo infertur, quòd sigillum confesſionis est fortius altero; quoniam alterum solum introductum est a lege diuina naturali: hoc autem, de quo in præsenti agimus a lege diuina naturali, & positiua.

Tertio infertur, ꝙ quamuis qui aliquod horum sigillorum infregerit, peccet mortaliter: grauius tamen peccat, qui frangit confesſionis sigillum, quàm qui alterius secreti naturalis: quoniam ille peccat contra duas diuinas leges: hic autem contra legem naturæ tantum. Sicuti etiā grauius offendit, qui reserat secretum, quod iurauit seruare, quā ille qui solum idem promisit. c. 1. 22. q. 1. & glo. in c. iuramenti. ead. caus. q. 5. vti copiosius in d. c. sacerdos. nu. 36. & seqq. diximus.

6 Quarto infertur, quòd confessarius, qui commisit aliquod mortale, quod non potest confiteri absque confesſionis sibi factæ reuelatione, tenetur illud tacere, & reliqua confiteri cum proposito illud etiam confitendi quando absque prædicti sigilli præiudicio facere poterit, secundū omnes in 4. sent. dist. 21. quatenus tenent, quod, ut dictum est, non est nisi unus casus, in quo illud liceat reuelare, qui quidem non est hic.

7 Quinto infertur, quòd sicut in dicto c. sacerdos, diximus, non solū sacerdos, & laicus cui propter aliquā necesſitatē fit confesſio, iuxta c. 1. in principio, de pæn. dist. 6. & ēt interpres, qui partes pęnitentis, qui linguam ignorat, agit, hoc secretum obseruare tenentur: uerum ēt qui casu uel dolo licite, uel illicite alicuius confesſionē audit: immo & is, cui causa consilii petendi ab eo, uel detrahendi reuelatur. Quoniam res cū onere suo transeunt. c. ex litteris. de pig. cap. pastoralis. de decim. l. 2. & 3. C. quib. caus. pig. tacit. contrah. & trad. S. Tho. receptus a Palud. & alii in 4.

lib.sent.dist.21.quæst.3.art.1.& 2. & confessio simul ac fit in forma sacramentali, annexam habet obligationem secreti : adeo quidem, quod iudex nihil deberet agere, aut aggredi ob famam,uel indicium,quod inde oriretur.

Sexto infertur, quòd hoc sigillum & obligatio durat etiam post mortem, quoniã nascitur ex precepto negatiuo, cuius vis quoad semper, & pro semper obligat, ut ait S.Tho. 2.2.q.33.art.2.in corpore q.Panor.& alij in cap.nouit.de iudic.Archid.in prin.de pænit. dist.5. & in c. si peccauerit.2.q.1.& cap.præcepta. de consecr.dist.1.

8 Septimo infertur, quòd hoc sigillum uiolauit, veluti in dicto c.sacerdos.nu.53.diximus, quidam parochus, qui suo parochiano publicè cõquerenti, quod sibi Eucharistiæ sacramentum denegabat, publicè etiam in hunc modũ respondit: Ne queraris,amice,quod tibi denegẽ sacramẽtum, quia habes casum reseruatum, a quo ego nõ possum te absoluere. Nam perinde est ac si diceret,ille confessus est mihi aliquod mortale: si quidẽ uenialia reseruari non solent. arg.gl.c.2.de pænit. & remiss.lib.6.

9 Octauo infertur, quod confessarius in hunc modũ loquens : Ille mihi cõfessus est multa & ualde grauia peccata, confessionẽ detegit, vt nos post Palud.in 4.lib.sent.dist.21.q.3.in d.c. sacerdos.num.54. diximus : & etiam ille, qui duarum aut trium personarũ confessionibus auditis, de una illarum sic loquitur: Hic nullum peccatum mortale habuit:quoniam indirecte uidetur significare, alios duos mortalia fuisse confessos, sicut in dicto c.sacerdos num.57.& 59.diximus,adiicientes idem facere illum, qui, confessione pænitentis audita, statim consulit uirum doctum præsentem, a quo quid agendum sit in aliquo casu confessionis quærit, & accepto consilio illico redit, ut eum absoluat.

Nono infertur, quòd hoc etiam sigillũ infringit sacerdos, qui cũ ipse alteri cõfitetur,accusat se absoluisse aliquẽ a peccato simoniæ,eo modo ut aliter sciens a quo fuisset in cõfessariũ electus, facile poterat coniicere, quisnã fuisset absolutus,ut in dicto cap. sacerdos.nu.58. diximus.

10 Decimo infertur, quòd grauiter errabant quidam confessarii, quos Ostiensis in summa de pæn. & remiss.§. in quo tenetur narrat, se uidisse ridentes & iocantes, qui sibi inuicem confessiones auditas referebant, dicentes in hunc modum: Quidam miles, uel quædam mulier uenit ad me hodie; & illud, aut illud mihi confessi sunt. qui quidem quamuis illorum nomina non exprimerent: per cõiecturas tamẽ facile fuerat deprehendere. quo in loco etiam reprehendit eos,qui dicunt: Ille confessus est admodum bene : Confessio illius non mihi satisfecit, ut in c.sacerdos. de pænit.dist. 6. num.59. diximus.

Neque obstat, q. Conc.Trid.sess.24.cap.8.de reform. iussit, ut confessarii imponant pęnitentias publicas iis, qui publice peccarunt cum scãdalo aliorum manifesto, ut, quos ad malum inuitarunt eosdẽ ad bo-

num

num incitent: tũ quia noluit statuere, ut confessarij hoc facerẽt eo modo, quo sciatur eas ab illis fuisse impositas: tum quia non loquitur de confessariis: tum quia illud esset rumpere indirecte sigillum illud: tum quia ẽt erat sancitum antea in c. 1. de pænit. & remiss. ut peccatis publicis imponatur publica pænitentia: sed illud, ut in c. sacerdos, de pænit. dist. 6. nu. 87. & seqq. probauimus intelligitur in foro mixto exteriori, in quo posset intelligi hoc dictum Concilij: & non in mero interiori, quod significat dictum Concilium in tribuendo potestatẽ episcopis mutandi pęnitentiam publicam, de qua loquitur: tum quia non est recedendum ab antiquo iure, quando nouum ad id nos non compellit. Itaque credo, confessarium nõ debere palã facere indirecte, ꝙ pænitens sibi cõfessus fuit aliquod peccatum publicum scandalosum, imponendo ei pænitentiam publicam sic ut credatur ab illo fuisse data: quãquam bene potest imponere ita, ut crederetur, pænitentem a se illud facere ad ędificationem eorum, quos scandalizauit, & etiam posset ei suadere, vt hoc significaret illis, quos scandalizauit, dicendo se id facere, quo sciant se ex animo pęnitere, percupereque, nequis eius exemplo peccet.

Vndecimo infertur, quòd contra hoc sigillũ etiam facit, qui de concubinariis, uel aliis publicis peccatoribus asseuerat, illos peccata illa publica fuisse sibi confessos. Quamuis enim non reuelet peccata; si quidem iã publica erant: ea tamen ratione uisus est reuelare, quia dicit illos talia peccata in confessione explicuisse, ut in d. c. sacerdos. nu. 62. comprobauimus. Ille item reuelat confessionem, qui dicit: Ille confessus est mihi: sed ego eum non absolui: constat enim eum, qui eiusmodi uerba audierit, coniecturum, pænitentem confessum esse aliquod peccatum mortale: quamuis Caietanus, cuius argumentis ibidem. nu. 64. respondimus, oppositum teneat. Præterea secundum omnes ille etiam infringit sigillum, qui dicit: Ego illum non absolui, quia non vult restituere, uel relinquere concubinam, aut alia peccata.

11 Duodecimo infertur, ꝙ non frangit hoc sigillum parochus ille, qui accersitus ad sacram Eucharistiam ministrandi publicis usurariis, uel alijs similibus peccatoribus, quorum cõfessionẽ uel ipse, uel alius audierat, cum illis ita se gerit, ac si nihil per confessionẽ accepisset, & in hũc modũ loquitur: Hi homines quantum apparet hucusque in peccato publico permanserunt & permanent: & publico peccatori, quousque etiam publice constet, ꝙ desiit esse talis, non debet Eucharistiæ sacramentum publice ministrari. Nam istius modi uerbis non reuelatur confessio, neque quidquã falsè dicitur, sicuti post Palud. in 4. dist. 9. q. 4. col. 2. diximus in prin. c. 1. nu. 91. & 92. & in c. sacerdos. nu. 65. de pæn. dist. 6. At uero si diceret: Ego non possum, uel non potui illos absoluere, quia publicam illorũ pænitentiam non uideo, iam tunc uiolat sigillum: quod nos multis rationibus contra Caiet. in prin. dicti cap. sacerdos. num. 65. confirmauimus.

uimus. Ille aũt qui dicit: Ego audiui confessionẽ Petri, uel: Audiui peccata Petri, uel: Petrum a suis peccatis absolui, non est sigilli uiolator. tum quia per hoc non asserit aliqua mortalia peccata generatim uel specia-tim sibi fuisse confessa, nec aliqua uenialia in specie. tum quia in summa nihil amplius dicit, quàm si dixisset: Confessus est mihi, & ego ipsum absolui, quibus uerbis nullus confessionẽ reuelare uidetur, vt in dicto c. sacerdos. nu. 68. diximus: nisi quñ aliquis adeo clam est confessus, ut nolit alium scire se tali sacerdoti fuisse confessum. quod quidem contingit, quando vxor fratris ipsius confessarij contra maritum peccauit, confiteturque alteri omnia sua peccata, ut postea reliqua præter illud unum, mariti fratri uel consaguinei confiteatur, qui quidem si nosset, illam alteri fuisse confessam, aliquid mali suspicaretur.

12 Decimotertio infertur, ꝙ non rumpit sigillum, qui dicit: Eo ad audiendam reconciliationem Petri, qui suis minutissimis peccatis, vt solet, caput mihi obtundet: nam hic solum in genere peccata venialia alterius manifestat. Non est item uiolator sigilli, qui sine expressione causæ denegat alicui suffragium in electione prælati, eo quod eius peccata per confessionem cognouerat. Neque ille, qui dicit: Tale peccatum mortale in confessione audiui; dummodo adeo circumspecte & caute hoc dixerit: Vt nullo modo possit cognosci persona, quæ tale peccatum fuerat confessa, secundum Palud. & communem opinionem in 4. lib. sent. dist. 21. & Adrian. in dicto dub. 10. quamuis Panormit. in c. omnis. nu. 8. de pænit. & remiss. oppositum sentiat, cuius argumenta satis aperte & sufficienter in dicto cap. sacerdos. numero 78. dissoluimus, ibi tamen num. 81. adiecimus, satius esse talia uerba numquam proferre, nisi propter magnam proximi vtilitatem, & quòd uiri grauissimi raro ita loqui deberent, & rarius minus graues, & rarissime leues; quoniam hi facilius, quàm illi incidunt in suspicionem criminis de uiolato sigillo confessionis.

13 Decimoquarto infertur, ꝙ sacrilegia est illa parochorum quorundam consuetudo audiendi simul multos pueros in unum congregatos, iam rationis usum habentes sine ulla necessitate. tum quia pænitentiæ sacramento iniuriam faciunt, ipso ad risum & iocum abutentes, arg. l. Mimæ. C. de epis. aud. & §. fi. auth. de sanct. epis. & glo. cap. cum decorem. de uita & honest. cleric. Tum etiam quia ipsi pueri postea suorum sodalium confessiones aliis pueris manifestant, in quo contra multa præcepta delinquitur, quę in c. omnis. de pænit. & remiss. & in 4. dist. 21. habentur. ut in dicto. c. sacerdos. nu. 119. diximus.

14 Decimoquinto infertur, ꝙ cõfessarius interrogatus, quid egerit circa pænitentẽ, quem nõ absoluit, respondere debet se suo munere fuisse perfunctũ: at uero si diceret, se non absoluisse, iam sigillum perfringeret: nã tunc probabilem ingerit suspicionem, aliquod peccatum graue confessũ esse

esse pænitentem, vel aliquam excommunicationem incurrisse, uel nolle emendari: quantũuis Caietanus hoc defendere contendat, ut in præ allegato cap.sacerdos,nu.93. diximus.

Decimosexto infertur, ꝙ non rumpit sigillũ istud confessarius, qui circa peccatum, quod audiuit in confessione, consilio alterius indigens, eo modo postulat illud sibi dari, ut ex eius verbis nullo modo possit intelligi, quis fuerit auctor sceleris, c.officij.de pænit.& remis.& diximus supra eod.cap.illat.11.

15 Decimoseptimo infertur, ꝙ confessarius, qui uocatus in testem ante iudicem exponit, quod in confessione acceperat, quia alio modo ad ipsum intellexerat, non dicitur sigillum confessionis dissoluere: dummodo ita prudenter deponat, ac si numquam quidpiã tale in confessione percepisset, secundum S.Tho.in 4.li.sent.dist.21.q.3.art.2.ab omnibus receptum, ut nos id ẽt in dicto c.sacerdos.nu.61.diximus. Nã si aliquid aliud adderet ex his, quæ nouit in cõfessione supra id, quod ante cognouerat, siue rem ipsam, siue rei certitudinem augendo, iam sit sigilli violator, secundum mentem omnium doctorum, quam Siluest.verb.confessio.3.q.5.expressit.

Decimooctauo infertur, quod nec ille infringit hoc sigillum, qui ex licentia pænitentis libere, & sponte, & ex iusta causa sibi concessa confessionem detegit secundum S.Tho.in 4.lib.sent.dist.21.quæst.4. art.2. & multos alios, quorum opinionem multis textibus, & rationibus comprobauimus in dicto c.sacerdos, num.151. & seqq. nouam aliã rationem antiquæ definitioni reddentes.

16 Decimonono infertur, quòd male fecit confessarius, licet non dicatur confessionis reuelator, ita loquendo: in tali loco (expresso nomine loci, in quo audit confessiones,) grauia crimina perpetrantur. Nam simplices scandalizantur, existimantes his, & alijs similibus verbis confessiones reuelari, atque subinde speciem mali pręseferunt: & idcirco ab illis abstinere debemus, sicut diximus in ca.sacerdos, num.54.iuxta illud Apost.1.ad Thes.5.relatum in cap.cum ab omni. de vit. & honest. cler. *Ab omni specie mali abstinete uos.*

17 Vigesimo infertur, ꝙ non est prudentis confessarij iniũgere pænitenti multa ieiunia, & graues alias pęnitẽtias, quas ille teneatur statim à cõfessione uel paullo post eã perficere, qñ pænitentiæ fuerint huiusmodi, ut commode & secreto fieri non possint, absq. eo, quod ab aliquib. videantur, qui subinde suspicentur pp grauia aliqua crimina illas fuisse iniunctas a confessario sicut in præcitato c. sacerdos, nu.103.diximus quãuis aliqui affirment, pp grauia peccata graues quoque imponi posse pænitentias, dũmodo ex eo nulla specialis suspicio exoriri possit propter ista, vel alia crimina confessa fuisse impositas: ceterum quia confessarius nullo modo, nec in genere, nec in specie potest reuelare aliqua peccata

mortalia sibi esse confessa, hoc non esse securum arbitramur, nisi consensus pænitentis iusta de causa datus id iustificet.

Vigesimoprimo infertur, ꝙ non facit contra sigillum confessarius, qui ex Petri confessione intelligens, Ioannem fuisse illus complicẽ in delicto, postea Ioannem de illo crimine interrogat: dummodo nõ exprimat, ꝙ rem a Petro acceperit, secundum Angelum, verb. confessio. 3. q. 16. immo nec in particulari interrogando sigillum aperit, quando Ioannes uerisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua cõfessione: quia nimirum peccatum eiusmodi erat, ut circa illud confessarij soleant interrogare. Caueat tamen, ne tunc quidquam de Petro sciscitetur, iuxta Siluest. dicta q. 16.

18 Vigesimosecundo infertur, quòd qui reuelat secretum reuelatũ sibi sub sigillo confessionis, ut uulgo fit, sine sacramentali peccatorum suorum confessione, non frangit sigillum confessionis, secundum Inn. Panor. & communem in c. omnis. de pænit. & remiss. quos retulimus in c. sacerdos. nu. 39. de pæn. dist. 6. etiam si genuflexo, & præuio signo crucis in fronte reuelauit, ut diximus in repe. c. inter verba. 11. q. 3. citantes in hoc Sotum, & Caietanum, quem ille non citat.

18 Ad illud vero dubium, quid faciet confessarius alicuius mulieris ductus in aliquod desertum a marito eius nobili, vel a tyranno, & interrogante, an sua vxor confessa fuerit ei, se adulteratam esse, intentando ei mortem, si veritatem non dixerit? respondeo, ꝙ potest absolute dicere, & si opus est, iurare, eam sibi non esse confessum ullum adulterium, adiiciendo mente, eo modo quo dicere obligetur.

In quibus casibus confessio debeat iterari. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 PECCATVM *recte confessum semel non est necesse iterum confiteri.*
2 *Absolutio etiam iniusta valet, nisi desit defectus substantialis.*
3 *Sacramenta collata excommunicato regulariter valent.*
Absolutio a peccatis etiam iniusta excommunicati communiter valet. numero. 5.
6 *Absolutio carentis iurisdictionem non valet. num. 7.*
8 *Confessio facta excommunicato, suspenso, uel interdicto, quę valet. numero 9. & 10.*
11 *Confessio facta curato carenti omni titulo inualida.*
12 *Confessio facta nescienti, aut nolenti absoluere, ut conuenit, nulla.*
13 *Confessio sine proposito uitandi futura, uel non integra nulla.*

Confessio

14 *Confessio omittentis aliquid confiteri iusta de causa ualet.nu.15.*
16 *Confessio sine debita cura reminiscendi quæ non ualet.*
17 *Confessio non iteranda ob pænitentiam non impletam, neque, &c.nu.18.*
19 *Confitens ei, cui male confessus est, non tenetur confeßa reconfiteri.*

1 CIRCA hoc dicimus primo, conclusionem esse ab omnibus Catholicis receptam in 4.dist.17.peccatum semel rite ac legitime confessum non esse necessario iterum confitendum, attenta sola lege diuina & canonica. Immo neque lex vlla humana sanciri potest, quæ ad id faciendum obliget absque pænitentis consensu, iuxta ueriorem sententiam S. Tho.quolib.1.art.12.& aliorum compluriũ, scilicet Gersoni, in lectio.2.super Marc.Palud. in 4.lib.sent.dist.17.q.5. & Iacob.Almaini ibi & Dionys.quem Ioan. Maior.& Iacob. 1. sequuntur,& Adrian. in 4. de sacramen.confess.quæst. 5. quos in cap.fratres.nu. 30. de pænit. dist. 5. & in cap. fin. num. 112. & seqq.de pænit. dist. 6. sequuti fuimus.

2 Secundo dicimus, ꝙ sicut aliæ iudicum sententiæ communiter ualent, etiam si sint iniustæ.c.1. 11.quæst.3. cap.cum inter.de re iudic.nisi quando defectus est substantialis. c.1.eo.& l.1.& tot. tit. C. quando prouoc.non est necesse.ita eadem omnino ratione absolutio sacerdotis regulariter ualet,etiam si fuerit iniusta, quando & nihil ex substantialibus deest, secundum mentem omnium in dicto 4.lib. sent.dist.17.argumẽ. l.illud.ff.ad leg.Aq.& cap.2.de translat.prælator.

3 Tertio dicimus, ꝙ quamuis peccatum sit excommunicato ministrare sacramenta, si tamen illi conferantur, uera sunt & ualida, ut in c.1.§. cautus.nu.25.& seqq. de pæn.dist. 5.affirmauimus. si quidem professio facta ab excommunicato ualet,c.cum illorum.de sent.excommun. Matrimonium item ab illo contractum.c.significasti.de eo, qui dux. in matri. Sacramenta item Eucharistiæ, Confirmationis, & Ordinis ab eo administrata, uel suscepta ualent propter rationes ubi supra adductas.

4 Quarto dicimus, ꝙ ex præmissis deducitur, primo absolutionem a peccatis, quæ confertur, maiore aut minore excommunicatione ligato, cõiter ualere:quia excommunicatio non inducit defectum substantialem absolutionis a peccatis, quamuis excõicatus, qui dat & accipit eam scienter, sacrilegium committat.arg.c.si celebrat.de cleric.excomm.minist.& c.sacris.de his quæ vi met.caus.fi.ut in c.fratres.num.40. de pæn. distin.5.contra Angelum in uerb. confessio.1.§.4. & uerb.confessio.5.§. 10.probauimus: qui quidem incaute pro se adduxit Richard. in 4. lib. sent.dist.28.art.9.q.4.quem constat nobiscum sentire, & consequenter illum ad iterandam confessionem non teneri.ut præcipitato cap fratres. nu.45.probauimus, post Caiet.uerb.absolutionis impedimenta.& uerb. confessionis iteratio.& Caiet. To. 1. Opusculor. Opusc. 5. q. 2. & facit

cap.apostolicæ. de cleric. excõm.minist. & ea, quæ ait Card.cons.40.& Feli. in c.sicut tuis.col.1.de sim.& maxime prædicta absolutio ualet quãdo excommunicatus nesciebat, vel non aduertebat, se esse excommunicatum, siue ignorantia, aut inconsideratio fuerit iusta, siue secus:dũmodo,quando absoluebatur,neque crederet, neque aduerteret, se peccare recipiendo absolutionem:ut cum aliquis est excõmunicatus,& nesciens id, vel non aduertens,se excõmunicatum esse,bona fide peccata sua confitetur,& petit absolutionem. sicut solent multi facere, qui ignorant se propter percussionem clerici in minoribus constituti, uel prima tonsura initiati, excommunicationem incurrere: aut etiam ignorant, uel non aduertunt sentẽtiam excommunicationis generalem esse promulgatam contra eos, qui fructus arborum,uel quid aliud surripuerint: hi etenim, quamuis remaneant obligati ad impetrandam absolutionem ab excommunicatione, non tamen tenentur iterare confessionem.

Et si excommunicatio esset iniusta, multo potiori iure ualeret absolutio. Quemadmodum enim, qui excommunicatur excommunicatione inualida, siue nulla, potest iuste absolui, secundum omnes,arg.cap.solet,de sent.excomm.lib.6.& per multa a nobis citata,in prælect. cap. cũ contingat.de rescript. sic etiam excommunicatus per excommunicationem ualidam, sed iniustam in foro conscientiæ, & coram Deo potest a suis peccatis absolui. Quoniam in illo foro non est excommunicatus, ut sentit Richar.in 4.dist.18.art.3.q 4& Adrian.in 4.de confess.q.4.col.10.expressit, & ex Felino, & aliis ab eodem in cap.fi.de testib.cog.colligitur. Non obstat,quod Siluest.in uerb.confess. 1. q. 5. sequutus Palud. tenuit contra prędicta scilicet, absolutionem impensam excommunicato non ualere, quia in cap.fratres.de pæniten.dist.5.num. 50. admonui tenendum esse circa hoc in multis contra Palud. ibi relatum per multas rationes efficaces Caietani,quem in cap.fratres.de pænit.dist.5.num.50. contra Palud.ibi cito, & sequor. Et si quod Manuale alicuius episcopatus generaliter habet, confessionem excommunicati maiori excommunicatione reiterandam esse, limitandum est ad casus ibi expressos & infra insinuatos. Neque etiam obstat, collationem beneficii excommunicato factam nihil ualere,cap. postulastis.de cler.excomm.ministran.quia ius humanum circa ea, quæ sunt iuris humani, sancire potuit: quod non fecit,nec potuit facere circa substantialia sacramentorum, quę sunt iuris diuini, ab ipso Iesu Christo domino nostro instituta, ut apertius quàm unquam Conc.Triden.sess.7.can.1.dixit.

5 Secundo,diducitur, inanem esse absolutionem confessam illi excommunicato,qui non solum intelligit se esse excommunicatum: sed etiam nouit esse lethalem culpã uel recipere,uel procurare sibi dari absolutionem a peccatis antequam ab excommunicatione absoluatur. Quoniam huiusmodi defectus est substantialis, non quia absolutio excommunica-

to

to impenditur ſcienti ſe talem eſſe: ſed potius quia integram confeſſionem non facit: ſi quidem non confitetur peccatum illud, quod perpetrat, petendo ſibi abſolutionem conferri, ſciens ſe peccare petendo & accipiendo eam, & ſacerdotem impendendo. Et quamuis integra fuiſſet confeſſio; puta ſi ipſe confiteretur illud peccatum, quod in expetenda abſolutione committit: tamen adhuc nihil ualeret, quia deficit contritio, uel attritio debita, quæ confeſſionem comitari debuiſſet, ut conſtat ex ſupradictis, in cap. 1. num. 37. & ſeqq.

6 Tertio deducitur, ꝙ abſolutio confeſſarij non habentis iuriſdictionem ordinariam, uel delegatam, nulla eſt, & debet iterari. Quoniam defectus poteſtatis eſt eſſentialis non ſolum quoad hoc, ſed etiam quoad alia omnia, ſecundum omnes in 4. lib. ſent. diſt. 17. & tactum fuit ſupra, in cap. 4. facit l. fin. ff. de iuriſd. omni. iud. & cap. 2. de conſtit. lib. 6. & eſt expreſſum in Conc. Trid. ſeſs. 14. cap. 6. & 7. Nec ſufficit ratificatio, facta a proprio ordinario confeſſario, quamuis pęnitens hac fiducia fretus confiteretur, quod id gratum & ratum ille habiturus eſſet. Quoniam nulla ratificatio efficere poteſt, vt ſit ſacramentum, quod ab initio non fuit tale, ſecundum Palud. in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 3.

Nec hoc eſt contrarium ſententiæ Oſtien. in ſumma de pænit. & remiſs. §. cui confitendum. num. 14. uerſ. octauo. dicétis ſufficere ratificationem: non enim dicere uoluit, confeſſionem extraneo confeſſario factam cum ſpe futuræ ratificationis a proprio faciendæ per eam fieri ualidam: ſed ꝙ confeſſio facta extraneo credenti probabiliter, quod id eſt gratum de præſenti proprio, ualet, ut recte docuit Silueſt. in verb. confeſſor. 1. §. 6. uerſic. octauo ſi ſacerdos. Cuius rei exemplum ut in cap. placuit. de pęnit. diſt. 6. num. 105. diximus, inuenitur in parrochianis duorũ parochorum, ſeu curatorum, qui adeo ſunt familiares, & amici, ꝙ uterque illorum tam vult, ut alteri confiteantur ac ſibi. Nam eo caſu confeſſio & abſolutio impenſæ parochianis unius, qui alteri parocho confitetur, abſque alia licentia validæ reputantur non quidem ui ratificationis futuræ, ſed cuiuſdam præſentis ratificationis, & licentiæ tacitæ.

7 Quarto deducitur, quòd, ſicut abſolutio confeſſarii poteſtate carentis ad abſoluendum pænitentem nihil valet, ita abſolutio illius, qui eam habet ad abſoluendum de aliquibus peccatis, & non de aliis, eo quod alia ſunt reſeruata, alia uero non, uel ob aliam rationem, ualet quo ad illa, quo ad quę non eſt defectus poteſtatis, qui eſt ſubſtantialis; quo ad alia uero, quo ad quæ eſt talis defectus, minime. Quamobrem pęnitens, cum ei conſtiterit, non tenebitur omnia peccata iterum confiteri: ſed ſolum illa, a quibus eum confeſſarius non ualuit abſoluere, ſecundum omnes in 4. lib. ſent. diſt. 17.

8 Quinto deducitur, quod confeſſio eius, qui confitetur excommunicato, ſuſpenſo, uel interdicto, publiceq; denũciato, & declarato, nihil ualet:

& est iteranda. Quoniam eiusmodi excõicatus non habet ptãtem sufficientem ad sententiam validam proferendam, c. ad probandum. de re iudic.& c. ueritatis.de dolo & contu.id quod item est asserendum de illo,qui ita publice manus violentas in clericum iniecit,vt nulla possit tergiuersatione celari, etiam si denũciatus non fuerit,ut patet ex fine extrauag. ad euitanda scandala, Martini quinti, cuius verũ tenorẽ transcribimus infra c.27.nu. 35. & prius in c.1.§.laboret.nu 10.de pęn.dist.6. decerptum ex statutis ecclesiæ Gallicanæ.quẽ S.Ant.2.part.tit. 9.c.10.§.1. vers.sextum.&Fel.in c.Rodulphus de rescrip. & aliquot alii non fuerũt assequuti: quæque innouata fuit per Conc. Lateran.sub Leone decimo, vt infra dicetur. Quamuis maius dubium sit de illo, qui est notorie suspensus,vel interdictus, vel excõicatus propter aliam causam,q̃ propter notoriam clerici percussionem: sed idem omnino iudicandum esse de illo,sicut de notorie excõicato propter clerici percussionem, iam in dicto §.laboret.a nu.14. multis fundamentis, & contrariorum argumentorum aptis solutionibus asseruimus: quamuis contrarium passim seruari audiamus in Germania, Gallia, & aliquot aliis Regnis, ubi catholici non uitant eos, qui notorie sunt hæretici, ac consequenter excommunicati, c.excõicamus. de hæret.& per bullam Cęnæ Domini, quæ quotannis in urbe fertur: & consuetudo dicitur optima legum interpres. c.cum dilectus.de consuet.& l.minime.ff.de leg. quæ consuetudo quoniam scitur, & toleratur a summis Pontificibus, qui eam nequeunt de facto extirpare, satis potest dici excusare catholicos ea utentes quod etiam tangitur infra c.17.nu.35. & post illa latius resoluimus in Enchirid. de ora.c.22. Miscel.2.nu.5.ꝙ hæretico notorio, si non est denunciatus excõicatus,licite cõicatur.& ita recedimus a pacificatione denunciati & notorie excõmunicati suspensi uel interdicti, quam hic antea fecimus per illa multa, quibus idem fecimus in præcitato.§.laboret.

9 Sextò deducitur, quod valida est confessio, & absolutio illi pęnitenti concessa, qui præ ignorantia confessus est sacerdoti,uinculo excõicationis, uel interdicti,uel suspensionis irretito: qui quidem non est publice denunciatus: sed solum est excõicatus uel suspensus per sententiam à iure, uel ab homine, uel statuto latam: ut patet ex dicta extrauagan.Martini Quinti. Quoniam censuræ occultæ in præterito tempore, & etiam aliæ in præsenti,nisi fuerint in publico denunciatæ, non impediunt ualorem actus, qui ratione publici officij exercetur. c. ad probandum. de re iudic.ubi Panor.& Fel.cum communi sic resoluunt.Facit l.Barbarius. ff.de offic.præt.& c.1.3.q.7.§.uerum.

10 Est tamen dubium, an idem sit dicendum de confessione facta alicui excõicato, qui, quamuis non sit notorie talis, neque denunciatus ut talis, tamen hoc ipse pęnitens non ignorat. Et quamuis aliqui partem negatiuam amplecterentur, quia Calderinus affirmat in dicto cap. ad probandum

bandum.de re iudi. receptus per Panormitan.& cōem ibidem,& alios, quos ibi col.pen.ult.Fel.refert,omnes actus ab excōicato, ēt occulto, ratione publici officij exercitos in fauorem illius, qui eiusdem excōicati operam exposcit,esse inanes,& nullius effectus:verumtamē opposita est tenenda snīa. Quoniam licet opinio Calderini eius ætate ante dictā extrauangan.Martini Quinti tamquam vera defenderetur, erat enim talis: post tamen amplius non est tenēda, ut in c.dilectus.2.de præb.diximus, antequam legeremus Fel. in dicto c. ad probandum. qui & si subdubitans tenet illam definitionem non habere locum post illius extrauagantis editionem: qm̄ fundabatur in eo, quod, qui nouit aliquem ministrū publicum esse excōicatum, peccat participando cum eo: & post illā extrauagantem non peccat, nisi denunciatus, uel sit notorie excommunicatus, quamuis excommunicatio sit specialis, sicut nos post Cosinam in gl.statutorum ecclesię Gallicanæ tit.de excom.non uitand.uerb.generaliter, defendimus in §.laboret.nu.25.de pænit.dist.6.Verum tn̄ est, ꝙ si confitens peccaret mortaliter inducendo hunc confessarium excommunicatum ad audiendam suam confessionem, sciens, illum tali uinculo detineri,& se non posse illi cōfiteri absque reatu lethalis culpę;idque aduertens tale peccatum non confiteretur, huiusmodi confessio & absolutio nullius essent momenti.non eo quod confessio fieret excommunicato, uel quia absolutio impenderetur a tali: sed quia confessio non esset integra; quippe quod in ea non exprimeretur peccatum in confitendo ei,& ab eo sacramentalem absolutionem accipiendo admissum. Vnde infertur idem omnino dicendum esse de illo,qui confitetur sacerdoti mortali peccato irretito etiam non excommunicato, qn̄ ob id, quod illum ad se audiendū & absoluendum inducit, peccat mortaliter, & aduertens se in hoc peccare, illud tn̄ peccatum non confitetur. Huiusmodi aūt inductio siue persuasio tunc est peccatum mortale, quando absq. ulla necessitate, uel debito quo alius teneretur, illum induxit ad faciendum sacrum, uel ministrandum aliquod sacramentum, quem scit mortali crimine infectum. Quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, & c.ad Rom.1. &c.notum.2.q.1.

11 Septimo deducitur,ꝙ confessio facta parocho, qui nullū titulum bonum, aut malum habuit a superiori,& absolutio ab eodem impensa nil ualent:& ideo sunt reiterandæ secundum Panor.in c.nihil. de elect.col. 6.& in c.dudum.2.eo.tit.& summa Rosella,uerb.confessor.1.§.41.& Siluest.eod.q.19.uers. ex his concluditur & Cai.uerb.absolutionis impedimenta,uers. & propterea. & uerb. confessionis iteratio, uers. memento tn̄, propter potestatis defectum, qui est essentialis. Non diximus frustra, Titulum bonum,aut malum, quoniam absolutio data ab eo, qui titulū habet,licet malum, a superiori,& uirtute eius possessionem accepit, non est irrita secundum Inno. in dicto cap. dudum.2.argum. cap.nonne.8. quæst.

q.4.quem Panor.& communis ibi sequuntur, & idem dico de absolutione data ab eo,qui aliqua de causa bonum titulum, quo fruebatur, amisit: dummodo amissio illa non esset notoria: Cui quidem casui quadrare pôt quoddam dictum Gregorii noni,cum sua gl.in dicto c.dudũ.adiuncta gl.uerb.deceptæ.secundum Panor.ibidem col.7.Immo & ille,qui bona fide confitetur ei, qui nullum titulum, neque bonum, neque malum habuit, uel illi,qui notoriè amisit eum, quandiu in sua bona fide perseuerat, saluabitur. Si tamen postea eam amiserit, confessio iteranda erit, secundum Panor. in dicto c.nihil. & d.c.dudum.2. & supradictos.

12 Octauo deducitur, quod cõfessio facta sacerdoti, qui uel nesciuit, vel noluit uti circa absolutionẽ forma eius substantiali ad id necessaria, nihil prorsus ualet:qm̃ habet defectum essentialem,argu.c.de homine.de celebr.miss.quamuis crediderim, raro aut numquam hac sola de causa confessionem inanem fieri. Quoniam fere omnes nouerunt formam substantialem absoluendi, de qua cum suis antecedentibus & consequentibus postea summatim infra ca.26. agemus. & expressimus copiosius in princ.c.1.de pænit.dist.6.a nu.7. & seqq.& communiter loquendo nemini deest intentio, & animus absoluendi. Illud etiam addiderim, duobus modis posse prudentem confessarium dignoscere, qñ pænitentis confessio ob id, quòd imperito cõfessario facta fuerit, debeat iterari: videlicet, qñ ipsum,ipsiusq. omnimodam ignorantiam nouit.& qñ ex discursu cõfessionis sibi factæ, id colligit,eo quòd in rebus grauibus, quas minime ignorare debuisset, nullum remorsum conscientiæ, aut scrupulum inicit ipsi pænitenti. Veluti si simplicem fornicationem, uel omissionem sacræ communionis in paschate, vel semel in anno, esse peccata mortalia diiudicare non nouit, ex supradictis in c.5.nu.2.

13 Nono, ut attingamus defectus,qui ex parte contritionis contingunt, deducitur, quòd cõfessio sine proposito vitãdi peccata mortalia in posterum,quamuis secũ gerat quale quale desiderium vitandi,nihil valet,& iteranda est: qualis est confessio illius,quem pænitet alienũ vsurpasse,& non habet restituendi animũ: qualis item est confessio eius,qui dolet se fornicatum fuisse, sed non statuit relinquere concubinam. Nã pænitẽs, qui non confitetur propositũ non vitãdi illud, quo mortaliter offendit, non integre cõfitetur, & si illud simul cum aliis peccatis confiteatur, se ipsum inhabilem & incapacẽ absolutionis efficit, arg.c.peccati venia.de reg.iur.lib.6.c.legatur.24.q.2.& ca.illud.95.dist.& c.per Esaiam.1.q.1. At uero, si de peccatis pręteritis dolet, proponitque futura vitare, quãuis nõ adeo doleat,neque ita perfecte illa uitare proponat, ut perueniat ad sufficientem contritionem, neque ad eam attritionẽ, quę adiuncta sacramento in contritionem transeat, non tñ tenebitur iterare confessionem,ut in c.fratres.nu.33.de pænit.dist.5.probauimus. Nam alioqui nemo sciret se recte fuisse confessum, siquidem nulli constare potest,an sit

in

in ſtatu gratiæ, iuxta illud Eccl. 9. *Nemo ſcit, an ſit odio uel amore dignus*, c.fi.de purg.cano.& ex conſequenti, nemo ſcit, an fuerit contritus: nam ſi hoc ſcire poſſet, poſſet etiam illud, arg.c.dixi.c.magna.de pænit.diſt.1. & quia confeſſio iterari non debet eo ſolo, quod ſit informis, qualis eſt illa per quam gratia & charitas non obtinentur, ſecundum S. Tho. in 4. diſt.17.q.3.art.4.& late tradit alter Th.q.5.in materia confeſſionis.quãuis Gratianus in c.fi. de pænit.diſt.3.cum ſuo magno interprete in gloſ. fi.eiuſdem c.fi. & aliis auctoribus oppoſitam ſententiam tueantur. Sed quod prædiximus, haud dubie tenendum eſt, vt in d.cap. fratres.nu.30. tradidimus.

14 Decimo deducitur, ꝙ quoad effectum ex parte confeſsionis nihil ualet confeſsio, quæ non eſt integra, eo quod pænitens prudẽs & ſciens prępudore, aut hypocriſi, uel alia iniuſta cauſa omiſerit cõfiteri aliquod peccatũ mortale: uel quod probabiliter ipſe dubitabat, an eſſet tale: uel aliqua in circumſtantiam neceſſario confitendam: uel etiam eo quod data opera & ſtudio ſe confeſſus eſt lethalẽ culpam alicui ſacerdoti, a quo nõ bene intelligebatur; vel cõfeſsio non fuit aperta & clara ob uerba obſcura, vel quia cõfeſſarius dormitabat, vel quia confeſsionem diuiſit, dum uni ſacerdoti partem unam peccatorum ſuorum, alteri uerò partem alteram cõfitetur. cum omnia peccata ſiue cordis, ſiue linguę, ſiue operis, ſiue occulta, ſiue manifeſta, uni eidemque ſacerdoti dicenda & confitẽda ſint: quamuis ille non poſſit ab omnibus abſoluere: & propterea neceſſarium ſit ad ſuperiorem recurrere, ſecundum S.Th.in 4.lib.ſentẽ.diſt. 17.q.3.art.4.quem Scotus & communis ſequitur, & eſt textus in c.omnis.de pænit.& remiſſ. & in cap. 1.§.cautus.de pænit.diſt.5.in Conc.Florent.in decret.Eugen.§.quartum.

15 Vndecimo, ꝙ non tenetur pænitens iterare confeſſionem, in qua aliquid ex his omiſerit cõfiteri pp aliquam cauſam, quæ iuſta ſit, qualis eſt ueriſimiliter credere, ꝙ confeſſio peccati ipſum confeſſarium ad peccandum alliceret, uel induceret in notitiã alicuius peccati & peccantis, quorum notitiam ipſe habuit per confeſſionem propter illa, quæ ſupra in c. 8.nu.6.diximus. Neque etiam tenebitur confeſſionem iterare, ſi omittit aliquid confiteri, neſciens illud eſſe lethale. Nam quamuis ignorantia legis diuinæ aliquando non excuſet a peccato, excuſat tñ, ne peccet id non confitendo, ſicut poſt Io. Gerſonum, Adrianum, & Silue. definiuimus in c.fratres.de pænit.diſt.4 num. 82. nouam huius rei rationem afferentes. Et conſequenter pueri uel puellæ, qui grandiores facti noue agnoſcunt eſſe peccatum mortale quod aliàs omiſerunt confiteri, ignoranter illud eſſe tale, non tenentur iterare confeſsionem eorũ, quæ confeſsi fuerunt, vt etiam tenet Siueſt. uerb.confeſsio. 1.q.3.uerſi.qui ex neſcientia.

16 Duodecimo deducitur, quod qui confeſſus eſt nõ adhibita debita diligentia, qua peccata cõmiſſa in memoriam reuocaret, & ob id aliquod

pecca-

peccatum omisit, debet confessionem repetere: quoniam patitur defe- ctum essentialē ex parte confessionis, si quidem culpa sua nō extitit integra. Quanta vero debeat esse huiusmodi diligentia, nos in d.c.fratres. nu.66.& seqq.radicitus pertractauimus,ubi in summa diximus, tantam debere esse ac sufficere, quanta uiro prudenti & æstimatori humano uidebitur necessaria hominibus eiusdem qualitatis & conditionis, cuius est pænitens ille, attenta saltem ipsius uoluntate, qua cupit interrogari a confessario, & de interrogatis respondere,quæ, sicut ibidem, nu.80.diximus, magnam partem diligentiæ requisitæ supplet. Confessarius autem, qui defectum notabile circa hanc debitam diligentiam agnoscit in pænitente, debet illi impetrare,ut eam adhibeat, & postea redeat:nisi articulus mortis, uel belli, vel scandali, uel alia similis causa persuaserit contrarium, ut etiam ait Adrian.in 4. de sacram.confessionis.

17 Decimotertio deducitur confessionem quoad defectū ex parte satisfactionis non esse necessario iterandam, ob id quòd pænitens pænitentiam sibi iniunctam adimpleuerit extra statum gratiæ: immo neque ob id, quòd eam nullatenus impleuerit, neque in bono, neque in malo statu: siue id per obliuionem, siue per negligentiam, uel contemptum cōtigerit,ut in cap.contrarium, nu.20.& seqq.de pæn.dist.5.absque scrupulo asseuerauimus post S. Tho. qui hoc sentit quolib.1.art.12.de quo nihil dubitat Caiet. in summa uerb. confessionis iteratio. versic. ex satisfactionis autem. neque Ioannes Maior.in 4.lib.sent.dist.17.q.6. neque ēt Palud.in eodē 4.dist.17.q.5. oppositum dicit, si satis eius uerba expendantur: quamuis aliquam errandi ansam beato Antonino præbuerit, qui Angelū & Siluest.labi fecit.Cumque id sæpe consuluissemus,& affirmaremus numquam Paludanum id tenuisse, ualde gratum fuit postea uidisse Adrianum in 4. de confess.col.pen. in fine.de conclusione nostra, & de mente Paludani idem quod nos sensisse. quæ quidem sententia proculdubio tenenda est, quidquid aliquod Confessionalia contineant, nisi quando pœnitenti ante absolutionem iniungitur pænitentia: & ille cum imponitur sibi contemnit, aut iustam curam non adhibet, quo postea iniunctæ pænitentiæ recordetur,ut eam possit adimplere. quod optime tetigit Caiet.ubi supra. Tunc enim nihil valeret,etiam si postea eā iniunctam exequeretur,non quia illam non adimplet,sed quia quando ille iniungebatur, peccauit,& de illo peccato non accusauit: atq; ideo non fuit integra confessio.

18 Decimoquarto deducitur, ꝙ confessio illius, qui credit,se non habere tantam uirtutem, qua de cetero a peccatis abstineat, ualida est,immo etiam si credat se ante mortem peccaturum mortaliter:quoniam hic defectus non est essentialis, neque accidentarius, ut supra in c.1.nu. 9. post Inn.in c.omnis.de pænit.& remiss. communiter receptum affirmamus. Non valeret tamen cōfessio illius, qui crederet se non posse a Deo suffi-

ciens

ciens auxilium ad non peccandum mortaliter impetrare. Siquidem hic non solum non doleret de omnibus peccatis præteritis: uerum etiam peccatum infidelitatis committeret, non credens, Deum cuicunque facienti quod in se est, gratiam concedere, ut recte dixit Adrian. in 4. de sacramen. confess. q. 4. col. pen.

19 Decimoquinto deducitur, quod quando pænitens propter iterandam confessionẽ adit eundem sacerdotem, qui meminit peccatorum, uel saltem pænitentiæ, quã iniunxerat, non tenetur iterũ confiteri in particulari peccata iã semel confessa: sed satis erit illi dicere in genere in hunc modũ: De omnibus peccatis, quæ tibi pater aliàs fui cõfessus, dico Deo meam culpam, & tibi, &c. & deinde declarare peccatum, quòd scienter omisit, cũ simulatione, fictione, & mala intentione, qua id fecit. Si uero eidem sacerdoti non confitetur, uel confessarius neque peccatorũ, neq; pęnitentiæ, quam ratione eorum iniunxerat, recordatur, debet tunc pænitens repetere confessionem, perinde ac si antea non fuisset confessus, iuxta opinionem cõem sancti Antonini 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 4. & Siluest. uerb. confessio. 1. q. 3. versic. si tamen contereretur. qui alios citant.

Diximus: Neque recordatur pænitentiæ, nam si memoriã illius haberet, satis esset, immo etiam meo iudicio, si recordaretur status, quem habebat pænitens, saltem in confuso, quo casu opinio Medinæ in Codice de confessione. fol. 75. obseruari posset, qui quidẽ aliorum uestigiis adhærens absolute tenet, prædictam memoriam necessariam non esse. At uero quando nihil ex hisce tribus concurreret, esset confessio noua, & subinde oporteret eam esse integram.

De modo, quo confessarius erga pænitentem se gerere debet.

Cap. X.

SVMMARIVM.

1 CONFESSARIVS *si recipiat pænitentem:*
2 *Et hęc interroget.*
3 *Confessor quæ dicet in principio, medio, & fine.*
4 *Confessor quid admonebit confessum non satis contritum.*
5 *Pænitens quomodo confessionem incohabit.*
6 *Confessor non ostendat pauorem:*
6 *Nec sinat nominare complices.*
7 *Confessor pænitentem uolentem palliare peccata quid monebit.*
8 *Confessor interrogando pænitentem unde incipiet.*

Circa

1 CIRCA hoc dicimus primo, q᷑ confessarius rogatus audire confessionem primum (saltem de consilio) quatenus vacauerit, debet mentem suam ad Deum eleuare, & formaliter vel uirtualiter, saltem corde, dicere illud psal. 50. *Cor mundũ crea in me Deus, & spiritum rectũ innoua in uisceribus meis*. id est, infunde mihi mentem puram, & intentionem rectam, ut ad hoc tam sanctum negotium non me moueat, saltem principaliter, cupiditas gloriæ, uel lucri, aut voluptatis, uel studium placendi hominibus, aut res nouas discẽdi, & pro tua infinita bonitate fac, vt vterque nostrum, ego quidem audiendo, hic uero dicendo, tuæ maiestati placeamus. Amen.

2 Secundo debet pænitentem suscipiendo exhibere, se talem qualem eum esse debere significant illi versus, quos retulimus in cap. 1. §. quibus cognitis. nu. 1. de pænit. dist. 6. relatos a sancto Tho. in 4. lib. sent. distin. 17. in expositione text. in fine.

Confessor dulcis, affabilis, atque suauis,
Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.

Ipsumque animare ad sua vulnera detegenda, & ad spem de ipsorum uulnerum sanitate concipiendam.

Tertio debet inducere pænitentem, si nouit, ad faciendum actus exteriores confessioni conuenientes, qui sunt genua flectere, signo crucis se præmunire, & cæter. & si ignorat, eum eos doceat, admonendo ipsum ut intelligat se potius Deo, quàm homini confiteri: ideoque cum maxima reuerentia id facere debere: iubeatque ei utrumque genu in terram deflectere, & faciem ad unum latus inclinare. Quod si eum non satis agnouit, de eius statu & conditione interroget, ut quod expedit possit illum rectius interrogare. Si autem ipsum satis nouit, ab his supersedeat, ut diximus in capit. consideret. in principio, nume. 60. de pæniten. dist. 5. arg. l. 1. ff. de actio. emptio. cap. eum qui. de reg. iur. lib. 6.

3 Quarto interroget eum, an aliquo detineatur impedimento, ob quod non debeat eũ absoluere: quale est habere cõcubinã, quã nolit domo eijcere: quale est esse usurarium, & nolit desistere: quale odiũ capitale contra aliquem conceptum, quod nolit ab animo expellere: ne postea de illo quæratur dicendo: Voluisti primum mea audire peccata, & postea mihi absolutionẽ denegas? Eodem item modo se gerat erga ecclesiasticum multis incompatibilibus beneficijs sine iusta dispensatione oneratũ, ipsumq. admoneat, ut ante omnia sibi consulat, quo pacto habeat securã conscientiam, & deinde eius audiet confessionẽ, Caiet. in summa verb. interrogationes confessionis. §. scito secundo. vers. secunda si est impeditus. arg. c. nihil. de præscrip. & c. 2. de oper. nou. nunciat. Quod quidẽ consilium licet hucusque nobis placuerit, nunc tamen valde damnosum videtur. Tum quia hoc est pertrahere pænitentem ad suos defectus manifestandos

festandos

festandos extra confessionem. tum quia fieri potest, vt, postquam fuerit confessus, pariterque admonitus a confessario, nouum animum induat exeundi a peccato, in quo prius residere destinabat. Non est etiam necessarium interrogare, an sit excommunicatus in hunc finem, ut confessarius uitet excommunicationem minorem, quam incurrent qui excommunicato commuuicant, quia non incurrunt illam communicando in his, quæ ad eius animæ salutem conducunt. cap. cum uoluntate. de sent. excom. talis autem est confessarij cum pęnitentem colloquutio, & communicatio circa peccatorum confessionem. Neque clem. 1. de priuil. neque inn. post quem facta fuit illa, citatus male a summa Rosella, uerb. confessus, 1. §. 10. aliud senserunt. Quoniam satis est, ut absoluta iam cõfessione prius pænitens ab excommunicatione, quàm a peccatis absoluatur, ut in cap. præcedenti num. 4. dictum est.

3 Quinto, consideret attente a principio usque ad medium, & a medio usque ad finem confessionis, an propter aliquam causam ex supradictis in c. præcedenti. nu. 4. teneatur pænitens iterare confessionem, uel confessiones alias præcedentes: & si inuenerit ipsum teneri ad eas repetendas, & q̄ id pænitens non aduerterat, debet ipsum admonere, ut iterum conscientiam examinet, si per tempus licuerit, maxime si multorũ retro annorum confessiones repetere debeat. Si autem nulla adsit causa iterandi confessionem, roget, an debitam adhibuerit diligentiam ad recolenda sua peccata, per quam excusatur a confessione oblitorũ. quo casu satisfacit confitendo ea, quæ occurrerint cum proposito confitendi alia, cum ea in memoriã uenerint. Vtileque fuerit accusare se ad cautelam de negligentia, Si, & quatenus eam admiserit.

4 Sexto prudenter etiam consideret, an pænitens debitam contritionem gerat: caueat tñ ne ipsum in tentationes dãnosas & superuacaneas coniiciat, ut in ca. 1. nu. 17. dictum est. & si uidetur ei non habere sufficientem contritionẽ, cohortetur eum ad maiorem concipiendam illis considerationibus in eod. cap. 1. num. 39. tactis, quæ sunt priuatio gratiæ, mors animæ, amissio felicitatis æternæ, recessus a patrocinio diuino, & accessus ad subiectionem diaboli. Deinde inducat illum ad Dei amorem, propter quem, dolorem & detestationem de peccatis præteritis, & propositum firmum cauendi sibi in futurum concipere debet. Quod si adhuc his omnibus ad dolorem non sufficienter eum moueri consideret, interroget, an doleat, quòd non doleat tantum, quantum deberet, & an uellet huiusmodi dolorem sufficientem concipere. Quòd si annuat, satis erit per supradicta in dicto capit. 1. numer. 18. At uero si eius dolor nõ eo usque perueniat, uel quia non proponit in posterũ se à peccatis abstinere, licet id quatenus desiderat, uel nolit restituere, uel cõcubinã relinquere, uel odium a se repellere, uel dicit, se non posse, uel nolle caste uiuere, uel officio, quod sine peccato mortali exercere nõ po

test renunciare, vel alia huiusmodi, nullo modo eum debet absoluere per c. quod quidam. de pænit. & remiss. Poterit tñ sacerdos aliquã iniungere pænitentiam iuxta idem c. eum tñ admonendo non remanere absolutum, neque satisfecisse ecclesię præcepto de confessione semel in anno ad minus peragenda, quidquid dicat Siluest. verb. confessor. 4. q. 2. ver. & hoc quidem, ut sensit Adr. in 4. de confess. q. 4. §. sed quid si crassa ignorantia. & late probat Medina in Codice de cõfessio. de confess. sine pænitentia. Nihil enim valet talis confessio, tum propter essentialem defectum ex parte contritionis, ut supra in c. pręcedenti, nu. 13. dictum est. tum quia concilium generale Romanum in c. omnis vtriusque. de pæn. & remiss. & Florentinum in decreto Eugenij quarti aperte oppositam sententiam expresserunt. Præterea debet illum admonerę, ut, quotcunque bona opera possit facere, non omittat, quo Deus cor eius illuminare & emollire ad agendum pænitentiam dignetur, iuxta dictum c. quod quidam. & c. falsis. de pænit. dist. 1. sed non debet illi absolutionem impendere, ẽt si eam importune satagat extorquere, aliquod scandalũ aut desperationem præseferens. Quoniam absque dubio sacrilegii peccatũ committeret absoluendo, neque talis scandali aliquam rationem habere debet: quoniam ipse sibi illud accipit, nemine ei dante, ideoque scandalum pharisaicum est, & subinde negligendum, arg. Matth. 15. iuxta S. Tho. 2. 2. q. 53. ar. 7. ad 2. & in 3. par. q. 42. art. 2. in cor. q. 5. & eundẽ in 4. lib. sent. dist. 38. q. 2. art. 3. q. 2. ad 1. & omnes alios dicta dist. 38. An vero qui tacet aliquod peccatum in confessione, incurrat excommunicationem synodalium constitutionum, inferius in c. 27. nu. 269. dicetur.

5 Septimo, utile est, quamuis non necessarium, ut pænitens iubeatur a confessario hoc modo suam confessionem exordiri: Confiteor Deo omnipotenti, beatę Mariæ semper virgini & sanctis Apostolis Petro & Paulo, & omnibus sanctis cęlestis curiæ, & tibi pater, quia peccaui nimis cogitatione, uerbo, opere, &c. Deinde vero si pænitens non statim id facere incęperit, ipsum admoneat, ut omnia peccata quorum memoriam habet, & de quibus conscientia magis stimulatur, statim exponat, imputando culpam sibi soli, uel potius principalius, quam cælo, dæmoni, mũdo, carni, sodalibus, uel corporis constitutioni, siue complexioni, & circumstantias necessarias declarando.

6 Cum vero aliquod graue uel turpe peccatum ab ipso audierit, nulla signa admirationis, abominationis, aut pauoris ostẽdat, veluti spuendo, uel se cruce signando, uel seipsum commouendo: quin potius ac si nihil audiret, usque ad finem confessionis dissimulet, & tunc cũ iam velit pænitentiam imponere, peccatorum grauitatem & deformitatem exponat, secundum omnes, arg. c. 1. §. cautus. §. diligens. & §. quibus. de pœn. dist. 6. Porro si viderit pænitentem velle aliquã personam nominare, etiã pp aliquam circumstantiam necessario explicandã, nullatenus id patiatur,

iuxta supradicta in c.7. nu. 2. Et si uiderit se ipsum excusantem in hunc modum: Ego non occido: Alienum non rapio: Nulli male uolo, mansuete & benigne reprehendat, insinuans locum illum nō esse excusationis, sed accusationis potius: subindeque uerbis suauibus eum animet ad accusandum se, timore prorsus relegato. Et si pænitens per se ipsum peccata recenseat, patiatur pro libito suo ipsum dicere quãtumcunq; rudi & crassa, ut dicunt, Mineruia, & sine ordine rẽ exponat: sic.n. agnoscet quibus peccatis magis implicatus extiterit, & de quibus debeat eũ amplius interrogare, vt diximus in dicto §.diligens.nu.6. At qui si maluerit de illis interrogari, quàm solus eadem referre, dũmodo propositũ habeat ad oĩa mortalia crimina referandum, (etiam si de illis non interrogaretur) non esset ea de causa condemnandus, sed potius adiuuandus. Si tamen deliberaret aliquod mortale non confiteri, nisi de illo confessarius interrogaret, peccaret mortaliter, & tunc confessarius, si forsan hoc intelligeret, ad detestandum hoc peccatum ipsum instigare deberet.

7 Octauo, si confessarius uiderit pænitentem peccata sua occultare uelle, vel probabiliter credit ea obliuisci, vel putare non esse peccata mortalia, debet caute & prudenter illum pertrahere ad dicendũ ea, ipsumque docere illa esse lethifera, persuadẽdo ut ea de quibus dubitat, an cõmiserit nec ne, confiteatur tamquam dubia, & non tamquã certa, & indubitanter commissa referantur, neque ẽt tamquam non admissa relinquantur: & deniq. talem se ore & lingua manifestet exterius, qualẽ se in corde agnoscit interius in hunc modum se ipsum incusans: Videor mihi in hoc, uel illud peccatũ cõsensisse, atqui non sum omnino certus. Id quod ẽt facere debet, si dubitat circa aliquod peccatum, an sit mortale uel ueniale. Cęterum si ambo dubitauerint, tunc pænitens sub conditione, peccatum in hunc modum detestetur: Si hoc est mortale, me pænitet de illo tamquam de mortali. Similiter si de aliquo actu dubitaret, an bonus esset aut malus, sub eadẽ conditione ipsum detestetur, scilicet: Si & quatenus est malus: quoniam si bonus est, nullo pacto eum detestari debet, Ioã. Maior in 4.lib.sent.dist.17.q.3. Si uero recordatur se lethale crimẽ admisisse, non tamen occurrit in specie, quod fuerit, tũc fateatur se deliquisse mortaliter; etiam si de eo in specie memoriam non habet. Idem Maior. ubi supra.

8 Nono, postquam pænitens explicauit quidquid circa sua peccata dicendum recordatur, si sacerdoti uisum fuerit, illum non absolute & perfecte illa manifestasse, ut non rarò contingit, debet tunc sacerdos ipsum interrogare circa id, quod sibi necessarium uidebitur, a decem præceptis Decalogi initium faciendo.

Circa quod raro, ut puto, mortaliter peccat confessarius, nisi cũ principaliter acceptat officium audiendi confessiones ob lucrum, fauorem, curiositatẽ, uel carnalẽ uoluptatem. Dixi, Principaliter, quia, qui minus

principaliter tria prædicta horum quæreret, non peccaret etiam si non acceptaret illud officium, nisi aliquod eorum respiceret tamquam causam, sine qua id non faceret, per ea quæ latius tradidimus in Comment. c.cum minister. 23.q.5.

De primo præcepto Decalogi, nempe de colendo Deo, & alijs duobus præceptis, scilicet de diligendo Deum, & credendo in eum. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Symbolum Apostolorum est summa Christianis credendorum.*
1 *Oratio Dominica continet summam a Deo petendorum.*
2 *Decalogus etiam nunc durat, & est speculum baptizatis.*
3 *Decalogus continet summam eorum quæ agere & uitare tenemur.*
4 *Præcepti transgressio omnis mortalis, nisi, &c.*
4 *Præceptorum multorum transgressio quæ unicum peccatum.*
5 *Præceptorum de diligendo Deum super omnia & proximum sicut seipsum cur non sit de decem Decalogi.*

1 CIRCA hoc dicimus primo cum S.Tho.in princ. Opusc. 4. &2.2.q.83.ar.9.& Conc.Colonien.in Enchirid.Christianę institutionis in princ.ꝙ quemadmodum summa omnium, quæ quilibet Christianus tenetur credere, in Symbolo Apostolorũ comprehenditur, & in oratione Dominica omnium, quæ à Deo petenda sunt: ita in Decalogo, quem Deus per manus magni illius serui sui Mosis electæ plebi suę tradidit. Exodo 20. summa omnium, quę facienda sunt, exprimitur. Noluerunt tamen hi patres innuere, nihil, quod non contineatur in Symbolo, esse necessario credendum: neque quidquam, quod non comprehendatur in Decalogo, esse faciendum. si quidem omnes tenemur credere mysterium sanctissimæ Eucharistiæ, cap. 1.§.fi.de sum.Trinit & fide cath.& clem.si dominum.de reliq. & vener. sanc. quod tamen non continetur in Symbolo. Omnes item obligamur Deum diligere super omne aliud, quod tamen in Decalogo non habetur, ut dicitur infra eod.c.nu.6.

2 Secundo dicimus, ꝙ Decalogus, siue decem præcepta legis antiquę adhuc in noua & Euangelica perseuerant. Qm̃ licet uetus illa lex quantum ad cerimonialia & iudicialia, expirauerit, §.fi.6.dist.& c.1.de purific. post part.non tamen quoad moralia, quæ pertinent ad legem naturę cuiusmodi sunt decem præcepta, excepto tertio, quantum ad Sabbathi

obser-

obſeruationem, ſecundum Gratian. in dicto §. ſi. & S. Tho. 1. 2. q. 100. arti. 4. & omnes alios in 3. lib. ſent. diſt. 17.

3 Tertio dicimus, ꝙ hęc decem præcepta, ut recte dicitur in dicto Colonienſi concilio, ſunt ueluti quoddam ſpeculum, quod traditur baptizato, ut intueatur, quantum per fidem acceptam uitam ſuam renouauerit, & ordinauerit: uel quantum a uia illa declinauerit, per quam Spiritus ſanctus in baptiſmo acceptus ipſum deducebat: & qua in re, uel quatum candidam illam ueſtem, quam ibi induerat, tranſgrediendo quod ibi promiſerat, maculauerit: & ut poſtquam maculas & uulnera probe conſpexerit, de illis doleat, & cum integra fiducia redeat ad medicũ qui nullum ægrotum (etiam in eundem morbum ſæpiſſime relapſum) a ſe repellit, & reiicit, Matthæ. 9. & 11.

4 Quarto dicimus, ꝙ quidquid eſt contra aliquod ex decem pręceptis, regulariter eſt mortale, niſi una ex tribus cauſis ipſum excuſauerit. Prima eſt defectus deliberationis, ut contingit in accidia, ſiue tędio circa ſpiritualia, ſubito nos ſurripiente. Secunda eſt paruitas, ſiue exiguitas rei in his, quæ ſunt contra ipſa præcepta; cuiuſmodi eſt paruum & exiguum furtum, iuxta S. Tho. 1. 2. q. 88. art. 5. & 6. & 2. 2. q. 3. art. 5. & q. 59. art. 4. & nos latius tradidimus in repet. c. inter uerba. 11. q. 3. poſt S. Antonin. 2. par. tit. 4. c. 5. §. 7. & 8 & Adrian. quolib. 8. communiter receptos, & ut colligitur ex quadam Auguſtini ſententia a Gratiano relata in §. ſi. cap. unum. 25. diſt. ibi: *Ebrietas ſi aſſidua ſit*. & ibi: *Si plus proximum exaſperauerit*. Tertia eſt defectus iudicii ſufficientis, qui contingit in ſemidormientibus, aut ſemiebriis, uel adeo perturbatis, ꝙ, quamuis tale iudiciũ ad peccatum ueniale ſufficiat, tamen ad completã rationẽ mortalis non ſufficit, iuxta Ioan. Maiorem in 3. lib. ſent. diſt. 37. q. 14.

Quinto dicimus, ꝙ peccatum cõmiſſum contra plura præcepta, quorum unum eſt generale, alterum ſpeciale in generali cõprehenſum, non eſt niſi unum; exempli cauſa: Homicidium eſt contra præceptum ſpeciale de non occidendo, & contra generale de obſequendo & obediendo Deo in omnibus, quæ præcipit, & contra pręceptum de gratia & amore diuino conſeruandis: non eſt tamen niſi unicum peccatum, ſicut tactũ eſt in c. 6. nu. 3. cum de circumſtantiis neceſſario confitendis ageremus.

Ex quo colligitur reſponſio illius quęſtionis, nuper nobis propoſitę: An qui non ieiunat uigiliam ſancti Matthæi, quando in quattuor tẽpora incidit, aut miſſam in die Dominico, cũ quo concurrit aliud feſtũ obſeruandum, non audit, aut monachus Franciſcanus, qui non ieiunat die Veneris, in quo aliqua uigilia incidit, ſatisfaciat confitendo, ſe non ieiunaſſe, aut nõ audiſſe miſſam in uno die, in quo ad id præcepto tenebatur? Reſpondendum enim eſt. ꝙ non. quia dicere debet ſe eo die ad id duobus diuerſis præceptis, ſpecialibus obligatũ fuiſſe per dicta ſupra, in pręlud. 9. nu. 20. Quamquam qui unum peccatũ ex quo alia ſequuntur cõmittit:

mittit, ut qui aliquem indignum eligit, ex quo malæ gubernationes oriũtur, non nisi unum peccat secundum Alexan. Halensem 2. par. de accep. person. & sentit S. Bonauent. in 4. lib. sent. dist. 38. super littera Magistri, q. 2. Quòd autẽ non solum peccet mortaliter qui facit opus, sed etiã qui uult deliberare id facere, aut delectatur in eo, & qui consentit aliquo nouem modorum, qui explicantur infra num. 11. traditur infra nu. 12. & 15.

Sexto dicimus, ꝙ præcepta de diligendo Deum super omnia, & proximum sicut seipsum non numerãtur inter ista decẽ: quod docuit S. Th. 1. 2. q. 100. quoniam in Decalogo non fuerunt hominibus tradita prima principia, quæ unusquisque per seipsum, natura magistra, uel per fidem intelligit; qualia sunt hæc, quę fons & origo Decalogi, & decẽ pręceptorum in eo contentorum existunt. neque etiam in eodem Decalogo traduntur ea pręcepta, quæ difficile, uel per maximam industriam ingenii ex his decerpuntur: sed tantum illa, quæ ab omnibus possunt facile deduci. Vnde infertur, præcepta de fide & charitate non contineri in Decalogo: sed præsupponi ad illum, quod multi graues doctores adnotarunt; & præsertim S. Th. 1. 2. quest. 100. art. 4. & 2. 2. q. 41. art. 4. & q. 79. art. 2. Caiet. 2. 2. q. 64. art. 8. & Anton. 4. par. tit. 4. c. 1. §. 1. Et cõsequenter errãt qui dicunt primum Decalogi pręceptum esse de diligendo Deo. Est. n. contra prædicta, & contra textum ipsius Decalogi, Exod. 20. Cuius primum præceptum est illud: *Non habebis Deos alienos coram me.* quibus verbis solum peccatum Superstitionis & Idololatriæ, quæ sunt contraria uirtuti Religionis & Latriæ, prohibentur. Quæ quidem uirtus nõ est theologica, sed moralis secundum sanctum Tho. receptũ 2. 2. q. 81. art. 5. & nulla ibi fit mentio de dilectione Dei & proximi, quæ pertinet ad uirtutem charitatis. 2. 2. q. 27. ar. 1. quæ theologica est, 1. 2. q. 62. & 2. 2. q. 23. art. 6. Errant etiam qui putant præceptum de credendo in Deum esse primum decalogi eadem ratione, cum fides sit uirtus theologa, & non moralis.

De præcepto de diligendo Deum, quod non est Decalogi.

SVMMARIVM.

6 PRAECEPTA *de diligendo Deum & proximũ maiora omnibus præceptis Decalogi, & quando adimplenda. nu. 7. 8. 9. 10.*

11 *Præcepti transgressio, etiã mẽtalis tantũ, quæ mortalis. & n. 12.*

13 *Delectatio quæ morosa, & concurrentibus quattuor mortalis.*

14 *Delectationi malæ resistere virtus, consentire peccatum. nu. 13. & 14.*

15 *Censurę non incurruntur per solum consensum.*

Restit

16 *Restituendi obligatio non contrahitur solo consensu.*
17 *Præcepta Dei non impleri posse in statu malo, in quo sensus est de fide.*

6 SEPTIMO, quòd necessarium uidetur hic tractare de præcepto amandi Deum, & credendi in eum, quæ duo, hoc præceptum primum, & omnia alia Decalogi præsupponunt, ut satisfaciat his, qui peccata, quæ fiunt contra hæc duo præcepta, reducunt ad primum Decalogi. Et ita primo ponemus ea, quę pertinent ad præceptum de amando Deum. Secundo, ea quæ pertinent ad præceptum de credendo in eum. Tertio, ea quæ pertinent ad præceptum de colendo illum, quod uere & proprie est primum præceptũ Decalogi.

Circa quod dicimus primò, quod hoc præceptum de amando Deũ non est quidem primum Decalogi: sed maximum omnium præceptorũ tam Decalogi, quàm aliorum, iuxta domini nostri Iesu Christi doctrinã Matthæi. 22. quæ diuersis uerbis habetur in scriptura. Nam in Deuteronomio c. 6. sic habetur: *Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota fortitudine tua*: Et in Euangelio Matthæ. c. 22. sic: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & ex tota mente tua*. & apud Marc. c. 12. sic: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua*. Apud Lucam uerò c. 10. *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua*. Omnes tamen in sensu conueniunt, & in summa hoc sibi uolunt, Deũ præcipere, ut eũ plene & integre diligamus, non quidem quoad hanc uitã, eo modo, ut omnibus horis & momentis id actu faciamus. hoc.n. fieri non põt in ea, in qua cibo, somno, labore, & negotiis necessariis id interrumpitur: sed ut explicat sanctus Th. 2. 2. q. 44. art. 3. ut scilicet in omnibus totam intentionem nostram, quæ per cor exprimitur, in eius amorem & obsequium dirigamus, totumque nostrum intellectum (qui per mentem significatur) illi subiiciamus: omnesque appetitus (qui per animam notantur) ad normam suæ sanctissimæ legis componamus: & denique omnia nostra opera exteriora, quæ nomine fortitudinis, uirtutis, & uiriũ significantur, eidẽ conformemus. in sũma uero hoc totũ nihil aliud significat, quàm Deum nobis præcipere, ut se propter se ipsum, & magis quàm cætera omnia diligamus, eidemq. inseruiamus tam interiori, quam exteriori obsequio, magis, inquam, non quoad intensionem & feruorem: sed quoad ęstimationem & appretiationem: ut explicuimus in additione c. quando. de consec. dist. j. & supra cap. j. nu. 2. post S. Tho. 1. 2. quęst. 109. art. 3. 2. 2. quęst. 184. articu. 3. & alios Neotericos, inter quos est Ioan. Maior. in 1. dist. 1 q. 2 & in 4. distin. 14. quæst. 1. Caiet. 2. 2. quæst. 49. art. 4. Hoc est, ut eum, eiusque amorem pluris, quàm aliquã

creaturam, immo & quàm uniuersas æstimemus & faciamus: & propter amorem eius potius eligamus mortem oppetere, quàm ipsum uel corde, uel uerbo, uel opere mortaliter peccando negare.

7 Secundo dicimus, ꝙ hoc magnum præceptum de diligendo Deo super alia omnia post peccatum Adæ non potest, nisi in statu gratiæ adimpleri secundum aliquos, inter quos uidetur esse S. Tho. 1. 2. q. 100. ar. 10. & 2. 2. q. 40. art. 1. & 6 & melius q. 109. art. 3. Contra quod tamen facit, ꝙ homo sola uirtute naturali, etiam existens in peccato mortali potest concipere, immo concipit partim Deum esse super omnia diligibilem & finem omnium ultimum, & consequenter eum ut talem diligere potest. Deinde quod datur dilectio Dei super omnia sine gratia, ut probat Caiet. 1. Tomo Opusculor. Opusc. 4. q. 1. Præterea ꝙ ipsemet Tho. in 2. lib. sent. dist. 28. q. 1. ar. 3. affirmat, posse quem sine gratia implere præceptum diligendi Deum, quoad substantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis, quoad quod potest intelligi prædicta prior eius opinio, ꝙ satis sentit concordia sancti Thomæ. 1548. quæ distinctio fit etiã in aliis præceptis infra hoc eod. cap.

Tertio dicimus, ꝙ est quæstio difficilis non tam bene tractata, quam necessaria & quotidie occurrens, uidelicet, quãdo teneamur ad hoc præceptum actu adimplendum sub pœna noui peccati mortalis, eo modo, quo in hac misera uita expleri potest: nam perfecte non nisi in alia adimpletur, secundum Aug. in lib. de perfecta iustit. in responsione ratiocina. 16. & Thom. 2. 2. q. 44. art. 6. & in 3. lib. sentent. dist. 27. q. 3. art. 4. Difficultatem enim ingerit, primum, quòd sit affirmatiuum præceptum, & consequenter non obligat pro quocunque tempore. sanctus Thom. 2. 2. q. 33. art. 2 & Archid. in c. si peccauerit. 2. q. 1. & in summa de pœnit. dist. 5. ab omnibus recepti: & non uidetur præfinitum tempus, quod id fieri debeat. Deinde quod dura uidetur Scoti sententia dicto lib. 3. sentent. dist. 27. quæst. 3. a quo recedit Adrian. q. 4. de confess. nempe, nos omnibus festiuis diebus teneri ad illud: quia nullus est textus, nec ulla ratio, quæ id necessariò concludat, & ita non uidetur asserendum, cap. consuluisti. 2. quæst. 5. §. consideremus, Auth. de trient. & semiss. colla. 3. Nam missa, quam illis diebus præcipimur audire, per cap. missas. de consecra. distinct. 1. recte audiri potest sine tali amore actu concepto. vnde rari vel nulli se huius omissionis accusant. Præterea quòd nimis laxa uidetur opinio dicentium, non obligari nos ad implẽdum illud præceptum amplius, quàm semel in vita. quod meo iudicio Sotus lib. 2. de iust. & iure quæstio. 3. artic. 10. & lib. de natur. & grat. cap. 19. recte confutat. Denique, quòd dicta Soti non videntur satisfacere. tum quia dicit aliquando non obligari nos amplius, quam ad opus exterius in quocunque statu exhibitum; puta ad increpandum blasphemum, & sanctus Tho. ubi supra dicit hoc præceptum non impleri nisi in statu gratiæ. tum quòd

idem

idem Sotus ubi supra tenet obligare pro tempore baptismi,& idem lib. 2.de nat.& grat.cap. 15.docuit, ad recipiendum baptismum non esse necessarium tantum efficere, quantum requiritur ad recipiendum pænitentiæ sacramentum. quoniam ad hoc non sufficit attritio, quæ noscitur non esse contritio: ad baptismum autem sic, secundum ipsum. tum etiã, quia idem affirmat, unumquemque, quoties insigne aliquod beneficiũ a Deo consequitur; teneri ad illud explendum, quod tamen nulla lege neque ratione efficaci euinci posse uidetur: & ita non est asserendum, iuxta dictum cap consuluisti.

8 Quarto dicimus (saluo tamen meliori iudicio) sanctissimum quidem consilium esse, ut non solum diebus festiuis, uerumetiam quotiescunque commodè poterimus, nitamur implere prædictum mandatum, præmissa (si opus fuerit) debita nostrorum criminum detestatione, sed non pręceptum, quo nos sub reatu nouæ culpæ mortalis obliget: nisi. Primo cum ad usum rationis peruenimus, & iam habemus uel habere debemus cognitionem, referendi & dirigendi nos ipsos, nostraque omnia opera in Deum ipsum tamquam in nostrum ultimum finem, saltem in confuso,& eo modo,quod id pueri præstare possunt,ut sentit subtiliter S.Tho.1.2.q.89.art.6. quem (licet in alium finem) retulimus in Enchirid. de Oratione c.2, nu. 15.

Secundò, cum tenemur ad habendam contritionem de peccatis mortalibus; iuxta dicta in capitu. 1. nume. 31. ut explicuit Caietan. in dicto articulo 6. quoniam contritio sine hoc amore haberi non potest, vt ibi dictum est. Non tamen ad id tenemur, quoties ministramus, vel accipimus sacramenta: quoniam sufficit nobis habere tunc gratiam, uel charitatem habitualem, quamuis non habeamus amorem præfatum actualem, quia tenemur tunc habere contritionem, quia sufficit habuisse antea, & non perdidisse gratiam habitualem. Ex quo sequitur, non esse necessarium hunc amorem actualem quando baptismus est ab adulto recipiendus, licet illud dicat Sotus præcitato lib. 1. de natura & grat. cap. 32.

9 Contra quem facit, quod ipsemet d. lib. 2. de natura & grat. c. 15. asseruit ad baptismum non esse necessariam contritionẽ: sed satis esse attritionẽ, etiã illã, quæ scitur non esse contritio, licet id nobis non uideatur verum, per ea quę in dicto c. 1. nu. 37. diximus. Facit etiã contra eundẽ, quòd eadem ratione teneremur implere hoc mandatũ, quotiescumque aliquod sacramentum recipimus, & consequenter cum contrahimus matrimoniũ, quod falsum est. Satis enim est, ut non simus in peccato mortali, aut probabiliter id credamus: quamuis huiusmodi adeo excelsum amorẽ actualẽ animo non concipiamus. Facit item, quòd nullus peccati mortalis reum diceret esse illum, qui octo dies ante baptismum rectam contritionẽ de peccatis concipiens, & se ipsum probabiliter cõfi-

tens

tuens in statu gratiæ: postea ante noui peccati mortalis admissionē sine hoc amore actuali baptismum susciperet. Quare hic tertius casus est restringendus ad eos, qui ante baptismum non habuerunt contritionem.

Tertio quotiescumque tenemur proximū ex charitate diligere, nā tunc pariter eodem amore Deum diligere tenemur, siquidē hi duo amores sunt eiusdem generis & naturæ: & in amore proximi amor Dei tamquam finis includitur, ut colligitur ex utroque Tho. 2.2.q.44.ar.2.& 2.2.q.25.ar.1.ut infra c.14.nu.4.dicemus.

10 Quibus addo primo, eum, qui diligit Deum, probabiliter credens se esse in statu gratię, subindeque suū amorem esse amorē Dei super omne aliud, quamuis in rei ueritate non sit huiusmodi, neque sit in eodem statu, nihilominus tamen adimplere hoc præceptum, quoad effectū euitandi nouum peccatum, quod admitteretur ob omissionem inplementi eius: quoniam sine speciali reuelatione scire non potest quis, quando est in statu gratiæ, Eccl.9.& Iob.9. relati in c. fi. de purga. canoni. & tradit sanctus Tho.1.2.q.112.art.5.& definit Conc.Trid.sess.6.c.9.& can.12.13.& 14. Et ita nisi hoc teneamus, nequiremus scire, quando hoc præceptum impleremus.

Addo secundo, quod posset (nostro iudicio) affirmari, ꝙ hoc supremum mandatum licet præcipue & principaliter excelsum illum amorē a charitate profectum nobis præcipiat, minus principaliter tamen etiam obligat quando ad diligendum Deum hoc eodem amore, uel alio bono & naturali, non obligando nos ad præfatū sublimē charitatis, uel saltē quamuis hoc præceptum ad id non obliget: obligat tñ nos naturæ, quæ habetur in l.ueluti, ibi: *Vt patriæ parentibusq. pareamus.* ff. de iust.& iur. quæ satis iubet amare patriam, reges, parentes, & dominos, quin etiam omnes proximos, in quibusdam casibus, & etiam Deum ipsum, tanquā Regem, parentem, dominum, gubernatorem, & protectorem, saltem aliquo bono amore naturali. & propterea, vt docuit bene prædictus Sotus ubi supra, quando Deum audimus blasphemari, aut inhonorari, tunc tenemur ad actum diuinum amoris, saltem naturalis boni, quo impulsi, eū, qui in Deum blasphemos, uel contumeliosus extiterit, increpemus. Quod quidem ita faciendum esse Conc. Lateranen. sess.9.§. ad abolendam. in specie præcepit. Nec obstat his dicere, quòd amor Dei debet esse talis, quod ille super omnia diligatur: & ꝙ nisi talis sit, non est bonus, ut videtur sentire sanctus Th.1.2.q.109.ar.3. respondetur etenim, ꝙ licet diligere Deum comparatiue minus quàm illum, uel æque ac illū sit malum: diligere tamen eum absolute æque, uel minus absque ulla comparatione, non est malum, ut alij dicunt. quæ quidem omnia tamquam quotidiana & parum specificata debitæ correctioni subiicimus.

11 Quinto dicimus, ꝙ non solum est peccatum mortale transgressio præcepti sub eius pęna obligantis: sed etiam propositum transgrediēdi,

immo

immo & desiderium deliberatum id faciendi, immo & (quod maius est) ipse consensus, ipsa uolitio, seu uoluntas vera, & expressa delectandi se illa transgressione, cogitata licet nec faciat, nec proponat, nec desideret facere. Qualis est consensus illius, qui de aliquo peccato mortali cogitat absque proposito & desiderio id faciẽdi: eo tamen animo, ut ex eo nascatur & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Quinimmo (quod maius est) consensus, & uoluntas interpretatiua uel tacita illius est culpa lethalis. Quæ plane omnia consonant communi opinioni, quę colligitur ex beato Augustino lib. 10. de Trini. & Magist. sent. in 2. dist. 24. cum suis commentatoribus, & ex S. Th. 1. 2. q. 74. & beato Ant. 3. par. tit. 5. cap. 1. §. 5. & Io. Maiore in 2. dist. 24. q. 18. & Caiet. in summa uerb. delectatio morosa. in princ. & tomo 1. Opusculor. Opusc. 14. q. 1. & ex eis, quę nos clarius & copiosius, quam alii resoluimus in cap. cognitionis. de pęnit.
12 dist. 1. & in cap. sed pensandũ. dist. 6. vbi in summa diximus consensum verum & expressum, quẽ Caietanus positiuum vocat, ipsius delectationis esse illum, quem supra docuimus. At vero tacitus consensus, quem alii interpretatiuum, alij morosam delectationem dixere, Caietanus autem negatiuum non positiuum appellauit, tunc demum est peccatum mortale, quando quattuor concurrunt. Primum, ut id, de quo sumitur delectatio sit lethalis culpa, ut ait sanctus Tho. 2. 2. q. 74. art. 8.

Secundum, ut qui delectatur aduertat se delectari; nam si circa id nõ aduerteret, quamuis diem integrum delectatio perduraret, non peccaret mortaliter, iuxta textum mihi singularem, in cap. sed pensandum. dist. 6. ibi: Ex deliberatione consentit. Neque satis est aduertere, nisi integre aduertat secundum Caietanum vbi supra.

Tertium, vt non obsistat delectationi, eam a se depellere contendendo: quoniam si id conaretur, iam potius virtuti, quàm vitio esset tribuendum, quamuis eam a se non omnino repelleret, dicto cap. sed pensandũ.

Quartum, vt absque rationabili causa omitteret eam à se reiicere: etenim si omitteret eam depellere, quia nouit se ea ui & virtute animi pollere, ut certus sit, se non ita victum, vel flexum iri ab ea, ut actum, de quo est, uelit: neque ita ut uoluntas eius superior, seu rationalis, uelit ea sensuali delectatione frui, non esset culpa, saltem lethalis, dũmodo expresse non consentiret in illam. Id quod item dicendũ est, si ideo delectationi nõ resisteret, eamque a se non repelleret, eo quòd crederet quo magis velit tẽtationi obsistere, & contra ipsam pugnaret eo illa magis augeretur, quàm minueretur; sicut erga carnis illecebras contingere solet, quę quidem fugiendo potius, quam resistendo superantur, secundũ sanctum Th. 2. 2. q. 35. art. 1. & Io. Gersonum de pollutione not. 7. & alios alibi. Idem esset, si delectationem illã omisisset expellere, ne suam occupationem honestam, & necessariam, aut utilem, derelinqueret: quale est studium & lectio rerum impudicarum, ad huiusmodi delectationes pro-

uocantium,

uocantium, necessaria ad prælegendum scholasticis vel concionandum populo. Quale item audire confessiones de rebus impudicis, & alia huiusmodi: argumento eorū quæ singulariter scripsit Caiet. in dicto Opusculo 14.q.1.2. & 3.& consequenter, ut hoc sit mortale oportet illū, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talem, ut suæ imbecillitatis & consuetudinis præteritæ ratione habita merito credere teneatur, quod nisi illam reprimeret, in ipsum opus malum, unde nascitur delectatio, uel saltem in delectationem eiusdem operis, vere & realiter consensurum.

Ex qua quidem resolutione intulimus in c. cogitationis. de pænit. dist. 1. decisionem multorum casuum, qui quotidie contingunt, quos hic breuitatis gratia tacemus.

13 Infertur item ex eadem resolutione, delectationem, quę morosa nuncupatur, (a mora uidelicet deducto vocabulo) non esse ita nominatam ratione temporaneæ durationis, sed propter moram, quam facit ipsa ratio in ea non expellenda. Quia nimirum eam non repellit quam citissime potest, & debet: uel (quod deterius est) quia eā deliberate acceptat. quod quidem uel in instanti fieri potest, secundum omnes. In his autem duobus casibus peccatum mortale committitur, licet opus exterius nūquam fiat, neque adsit propositum faciendi. Quod quidem verissimum est, non solum in peccatis carnalibus, uerum etiā in reliquis, iuxta mētem omnium, quod expresse S. Bonauent. in 2. lib. sentent. dist. 24. in expositione litteræ adnotauit.

14 Itaque resistere delectationi, quæ nascitur ex cogitatione alicuius peccati mortalis, uirtus est: adsistere autem, & assentiri expresse, lethalis est culpa: non resistere uero neque adsistere, aliquando est peccatum ueniale, & aliquando mortale, scilicet quando quattuor illa supradicta concurrunt. Quoniam omnis uoluntas deliberata de peccato mortali, uel (proprius loquendo) omnis uoluntas deliberata se delectandi de actu, qui est peccatum mortale, est mortifera, cap. j. §. ponderosus. 49. distin. & S. Tho. 1. 2. q. 74. art. 8.

At quoniā in huiusmodi delectationibus, maxime si carnales sunt, semper inest aliquid periculi ratione naturę humanæ corruptę, expedit, ut qui huiusmodi delectationes habuit, & non est certus, an ipsis cōsenserit, neque an sufficienter restiterit, de illis in confessione se ipsum incuset, dicens se dubitare, an quantum debuit illis resistere contenderit. Nā si credit se consensisse, uel non restitisse, ut eis frueretur, uel admodum negligenter se gessit in eis depellendis, cum probabili consentiendi periculo in easdē delectationes, uel in opera, ex quorum cogitatione illæ nascuntur, tunc necessarium esset cōfiteri, quod circa hoc credit & sentit.

15 Sexto dicimus, ꝙ non solum peccat, qui aliquod peccatum committit, & in eo perpetrando est præcipuus exequutor: uerū etiā omnes alii, qui eidem culpæ consentiunt, iuxta illud ad Rom. j. Non solū qui faciūt,

sed

sed & qui consentiunt facientibus.cap 1.de offic.delegat.ubi glo. & omnes c.notum.2.q.1.c.sicut dignum,per totum de homicid.consentiunt,in quam,aliquo nouem modorum consentorum in duobus senariis, quos posuit sanctus Tho. 2.2.q.62.art.7.in corp.q.& in 4.lib.sent.dist.15.q.1.art.5.q.3.scilicet.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, motus, non obstans, non manifestans.

16 Quibus significatur illum consentire delicto,qui iubet, consulit,cōsentit,laudat,recipit principalem delinquentem,vel adiuuat,uel non impedit verbo, aut opere,vel non manifestat: cum teneatur & possit. quorum modorum interpretatio & dilatatio,inferius c.17.num.17.& num. 130.& seqq.fiet. Interim autem dicimus, peccare mortaliter eum, qui aliquo istorum nouem modorum, principali auctori delicti consentit: quamuis non semper incurrat easdem censuras & irregularitatem, neque eandem restituendi obligationem, quas ille, c.cum quis.de sent.excommuni.lib.6.& c.felicis.§.illud,de pœn.eo.lib.Ostien.in summa de pœn. §.quibus, & Caiet.in summa uerb.restitutio.§.consensus.& Felin.in tractat.Quando conatus, & alij alibi.

Diximus autem in tribus ultimis modis: Cū teneretur & possit: non enim potestas sine obligatione satis est, secundum sanctum Tho.2.2 q. 44.art.4.& quęst.72.artic.6.& melius 1 2.quæst 6.artic. 3.& ubi robique Caietan.& melius in 2.2.quęstio. 64 articul.7.& diximus supra prælud. 6.num. 3.

Vnde infertur, ꝙ cuilibet modorum peccandi, faciendo uel uolendo facere aliquod peccatum possunt adiungi alii nouem, iuxta nouem modos illi consentiendi,quos & si non semper infra expresserimus,aliquando tamen insinuabimus: illud tamen nunc admonentes, tunc aliquem cōsilio suo,verbis,aut operibus teneri impedire,quādo ex officio, quod habet, uel alio titulo ad id faciendum obligatur. Tunc etiam, quando proximus circa id extremā patitur indigentiam, & ipse potest id ipsum præstare, non se in consimilem necessitatem coniiciendo,etiam si ob id rei familiaris, aut honoris iacturam aliquam faciat: immo etiam cum proximus re illa maxime indiget, & ipse sine uitæ suæ, salutis, honoris, & rei familiaris detrimento potest cōmode id facere: per id,quod in capit.1.de restitutio. spoliat.& cap.24.& 25.infra,& cap.inter uerba.11. quæstio.3. & profundius in Comment.cap.non in inferenda. 24. quæst. 3. diximus.

17 Septimo dicimus,ꝙ uniuersa ista decē præcepta, & alia omnia possunt impleri ab illo, qui est in peccato mortali, quoad substantiam actus & præcepti,& effectum euitandi nouum peccatum,quod incurreret, si non adimpleret illud iuxta definitionem Aquinatis in 1. 2. q.100.ar.10. & 2.2.quæst.44.art.1. fin.communiter recepti. quod Conc.Trid. sess.6.

cap.7.

c.6.sensit, declarans hæreticum esse illum, qui dixerit, opera nostra ob id solum, quod fiant extra statum gratiæ, esse peccata, quidqnid dixerit Dion. Carthusianus lib.2.sen.dist.17. quem aliquot alii sequuti fuerunt. Est enim hoc unum inter alia commoda, quę opera facta etiã in peccato mortali secum afferunt (de quibus gl. in c. quod quidam. de pænit. & remiss. licet ad promerendam gratiam in hac uita, & gloriam in futura nihil ualeant) implementum præcepti in illo statu. cap. nihil. de consecra. dist.5. ubi latius diximus, & in §. fi. de pænit. dist.4. sub qua regula includitur etiam pręceptum de diligendo Deo iuxta declarationem nunc additam supra, nu.6. Per quod tollitur ratio, quia insanus Lautherus insane docuit, Deum dedisse nobis duo præcepta, quæ in hac uita non possumus implere: nempe præceptum de diligendo Deo, & de non concupiscendo. quod efficacissime post alios confutat Castrensis in lib. aduersus omnes hæreses, uerb. præceptum, in principio. & damnauit Concil. Trid. sess.6. cap.11. & can.18.

Contra præceptum maximum de diligendo Deum, quod non est Decalogi ut peccatur.

SVMMARIVM.

18 *Odium Dei ut genere suo maximum peccatorum.*
18 *Præceptum diligendi Deum quis frangi.*
19 *Amat qui firmius aliquid, quam Deum, peccat, non qui ferventius.*
20 *Amat quisnam Deum ob alia, quam ob ipsum: & quando amandus.*
20 *Viuere qui uult semper hanc uitam, peccat.*

18 CONTRA hoc præceptum de bene diligendo Deo peccat mortaliter primo qui deliberate odit Deum, quod quidem ex genere suo est maximum omnium peccatorum, ut probat sanctus Tho.2.2. quæst.34. artic.2. & quæstio.39. artic.2. & 1.2. quæstio.73. artic.4. Tum quia actus, qui opponitur actui summe bono, summe malus est, secundum Arist. Ethic.8. Actus autem maxime bonus est Dei amor, capitu. charitas. 2. de pænit. distinct.2. cui odium Dei est contrarium. Tum quia maximo præcepto omnium contrarium est, Matth.22. Tum quia directe separat a Deo, quod alia peccata communiter non faciunt, sicut explicuit sanctus Tho.1.2.q.34. artic.2. Dixi: Deliberate, quoniã subreptio iudicium præueniens in quacumque materia excusat a mortali, ut diximus supra prælud.9. nu.11. & eod. cap. num.4.

Secundo

Secundo peccat mortaliter, qui omittit amare Deum super omne aliud amabile, quo tempore id tenetur facere de quo supra nu. 6. & seqq.

Tertio peccat mortaliter, qui omittit referre ac dirigere, se suaque omnium in Deum tamquam in primum principium & ultimum finem suum tempore quo ad id tenetur. Quãdo autem ad id teneatur, etiam ibidem dictum est.

Quarto peccat mortaliter, qui amat Deum, sed minus, uel non plus quàm alia comparatiue, hoc est actu, uel uirtute, expresse aut tacite gerens in animo, quòd tantum vel æque æstimat vel amat alium ac ipsum Deum: secus autem si absolute sine comparatione id faceret, iuxta declarationem superius positam.

19 Quinto peccat, qui seipsum, uel suam vxorem, filium, aut Regem suum, & dominum, uel quancunque aliam creaturam firmius diligit, quàm ipsum Deum. Dixi, Firmius, quia non debet peccato imputari diligere seipsum, uel alium intensius, aut feruẽtius, quàm Deum: dummodo Deus firmius & fortius diligatur, ut in additione cap. quando. de consecr. distin. 1. enucleauimus, & supra eod. cap. num. 6. & seqq. etiam tetigimus.

Admonemus item indirecte diligere creaturam amplius quã Deum, non esse contra hoc præceptum. Quoníam quicunque peccat mortaliter, indirecte plus diligit aliud, quàm Deum, in quantum aliquid uult contra eius præcepta: attamen huiusmodi delinquens non ideo peccat contra istud præceptum quoniam directe non facit contra ipsum, neque aliquid operatur, quod secundum se & suam naturã separat a Deo, secundum accidens iuxta S. Tho. 2. 2. q. 34. art. 2. & Scotum in 1. lib. sent. dist. 1. quæst. 5. sub fin.

20 Sexto peccat mortaliter, qui diligit Deũ eo solo, uel præcipue, & principaliter, ꝙ ab eo accipit, aut sperat accipere spiritualia, uel temporalia bona iuxta Franciscum Mayronem in 1. lib. sent. dist. 1. & Siluest. verb. charitas. q. 7. uti in dicta additione post Tho. 1. 2. q. 199. art. 3. sub finem diximus. Vnde infertur, Conc. Trid. sess 6. can. 26. & 31. quatenus declarat esse hereticum asserentem, esse peccatum operari bene ob remunerationem obtinendam, esse intelligendum de eo, qui tacite vel expresse minoris æstimat pręmium, quod sperat, quam ipsum largitoré, uel saltem absque consideratione aliqua vnius, uel alterius, & absque eo, quod finem vltimum & principalem constituat, recte operatus.

Septimo peccat mortaliter, qui eo tempore Deum amare negligit, quo sub peccati mortalis reatu tenetur; ueluti quando mortis periculũ, vel necessitas recipiendi, uel administrandi aliquod sacramentum sese obtulit. verb. charitas, §. 30. iuxta Ioannem Tabiensem, & senserat antea Maior. in 3 lib. sent dist. 37. q. 3. nisi probabiliter crederet se gratiam, vel charitatem habere.

Octauo

Octauo peccat mortaliter qui deliberate uult in hoc misero sæculo perpetuo viuere, quia bonis eiusdem, nempe diuitiis, gaudiis etiam lici tis, scientia, & aliis huiusmodi delectatur, vel propter alias causas, secun dum Adrian. in 3. de confess. q. 4. sub fin. quamuis peccatum non sit lon gam vitam exoptare, etiam aduertendo, quòd ob id æterna gaudia diffe runtur secundum eundem.

Nono peccat qui festiuis diebus omisit producere actum de diligendo Deo super omnia alia, secundum Ioan. Tab. verb. charitas. §. 20. sed oppositum cum Adriano, in 4. de confess. q. 3. col. 2. sub fin. verius supra nu. 7. existimauimus.

De præcepto de credendo in Deum, quod non est Decalogi.

SVMMARIVM.

21 *PRæceptum credendi, & pręceptum diligendi differunt vt fides, & charitas.*

21 *Infidelis duplex, positiue, & negatiue: hic non peccat, ille uero sic.*

21 CIRCA hoc præsupponimus primò, quòd præceptum de recte credendo in Deum, quod pertinet ad virtutem fidei, tã differt a præcepto de diligendo, quod pertinet ad uirtutem charitatis, quàm uirtus fidei, quæ inclinat ad credendum à uirtute charitatis, quæ inclinat ad diligendum, quæ longe alia & maior est, quam illa, 1. Corint. 13. & cap. charitas. in 2. de pænit. dist. 2. & monstrat sanctus Tho. 1. 2. q. 23. art. 6.

Secundo præsupponimus, quòd licet sanctus Tho. 2. 2. q. 16. art. 1. a Caietano declaratus dicat, quòd licet in multis locis veteris & noui Testamenti, supra nu. 6. citatis, fuerunt data pręcepta de diligendo Deo: in veteri tamen non fuerunt data de fide: quamquam certum est, neminẽ vmquam saluum factum esse, neque placuisse Deo sine fide. Heb. 11. cui consonat principium symboli Athanasij: *Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem: quam nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit*, & cap. firmiter. de sum. Trinit. & fide catho. Nã infidelis positiue, qui est omnis, qui nõ vult credere post fidem sibi satis notificatam, peccat peccatum infidelitatis, per quod damnatur: & infidelis negatiue, qualis est omnis, qui non credit, eo quòd non est sibi satis notificata fides, licet non peccet non credendo, nec ob hoc damnetur, damnabitur tamen propter alia peccata, ut eleganter declarat uterque sanctus Tho. 2. 2. q. 10. art. 1.

Contra

Contra præceptum de recte credendo in Deum, quod non est Decalogi ut peccatur.

SUMMARIUM.

22† Præceptum credendi frangit, qui credit non esse catholicum quod tenetur credere esse tale.
22† Excommunicatus qui dicto, uel scripto affirmat contrarium fidei.
22† Heresis & hereticus quid, & ut excommunicatus.
22† Pertinax quisnam sit.
22† Dubium de fide non facit scripulus, neque subreptio.
22* Credens quemlibet saluari in sua lege ut peccat.
22* Fidei articulos expresse, & in particulari non credens quando peccat.
22* Articuli fidei sint explicite credendi.
22* Credens patrem in diuinis maiorem esse filio ut peccat.

22† CONTRA hoc præceptum peccant mortaliter. Primo, omnes infideles, quibus satis notificatum est Christi Euangelium, & non credunt ei: & omnes fideles, qui credunt quidem ei, sed peruerse intelligunt illud, uel alia loca sacræ scripturæ contra sensum ab Ecclesia catholica definitum, uel ignorant aliquod tale, quòd explicite scire tenentur.

Secundo, qui pertinaciter credit aliquã hæresim; qualis est, quidquid sanctæ fidei catholicæ contrarium est, c. a recta. & c. hæc est fides. 24. q. 1. & est hæreticus secundum communem, in rub. de hæret. & trad. Alfonsus Castrensis libro primo aduersus omnes hæreses, cap. 9. & nos in ca. nouit. de iudic. notab. 3. nu. 4. & subinde sunt excommunicati. c. excommunicamus. de hæret. & c. audiuimus, 24. q. 1. per bullam Cenę domini, ut in ea uidere est. Anto. 3. par. tit. 23. cap. 27. & latius infra cap. 27. nu. 56. dummodo errorem illũ, uerbo, uel scripto: uel opere (etiam sibi soli) expresserit: alioquin uere non est excõmunicatus. Quoniam ob solum actum interiorem non incurritur excommunicatio, ut post Caie. in summa uerb. hæresis diximus in c. inter uerba. 12. q. 3. & nuper latius in cap. cogitationis. de pęnit. distin. j. Addimus autem, Pertinaciter, quoniã si præ simplicitate uel ignorantia id credit, quia sibi uidetur ecclesiã ita tenere, & est paratus errorem deponere, quandocunque ueritatẽ fuerit edoctus, ille non est hæreticus, neq. excõmunicatus, ut etiam post Inn. in c. firmiter. de summa Trinit. & fi. catho. cõiter receptum nos in addit. c. quãdo. de consec. dist. j. nu. 72. & supra prælud. j. nu. 15. & seqq.

L dixımus,

diximus, addendo, ꝙ nec peccat mortaliter quidem regulariter. Ille au tem dicitur pertinax, qui credit animo non discedendi a sua persuasione, etiã monitus, contrarium ab ecclesia teneri. arg. gl. fin. Clem. 1. § porro. de summa Trinit. & fid. catho. Immo & qui credit aliquid, quod scit esse contra fidem, uel contra catholicæ ecclesiæ definitionem: licet affirmet, se esse paratum ad corrigendum seipsum, vti post Caiet. 2. 2. q. 11. art. 4. diximus in repe. c. nouit. de iudic. no. 3. nu. 41. & in dicto prælud. j. num. 15. repetimus. Porro uerum est, ꝙ quamuis Ecclesia iudicaret esse hæreticum illum, qui aliquid credit quod manifeste fidei catholicæ, & articulis eiusdem est contrarium (est quod assereret se esse paratum ad correctionem suscipiendam) coram Deo tamen, neque hæreticus, neq; excommunicatus est, si uere ignoranter id facit: & quidquid sancta mater ecclesia docet, uere & implicite credit, iuxta tradita in prædicto prælud. j. dicto nu. 15. & seqq.

Tertio peccat mortaliter, qui de rebus fidei pertinaciter dubitat, ca. dubius. de hæret. At uero subreptitia dubietas, & non deliberata, maxime illa, quæ renitente uoluntate euenire solet, & contra uoluntatem habentis illam perdurat, uel non est peccatum, aut solum ueniale, Io. And. receptus in dicto c. dubius, & multo minus scrupuli, qui contra fidem exoriri solent, & contra uoluntatem habiti moleste perdurant, ut post Ioannem Maiorem in 3. lib. sent. dist. 25. q. 4. nos in repet. c. inter uerba. 11. q. 3. concl. 6. diximus.

22* Quarto peccat mortaliter, qui deliberate credit, quemcunque infidelem, si bene moraliter uixerit, posse in sua secta saluari, ca. 1. §. fi. de summa Trinit. & fide catho. & princ. & fin. Symboli Athanasij.

Quinto peccat mortaliter, qui iam discretione pollens negligit scire explicite, & in particulari esse unum Deum solum, qui mundum uniuersum creauit, & iustissime regit, ipsumque esse unicum solum in essentia, & trinum in personis, scilicet Patrẽ, Filium, & Spiritum sanctum, in quo ineffabile sanctissimæ Trinitatis mysterium continetur, iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 2. art. 8. communiter recepti. Nam licet ante aduentum Christi redemptoris nostri satis esset credere unum Deum, qui remunerat bonos, & malos punit, iuxta Apo. Heb. 11. post sancti tamen sui euãgelii promulgationem, non satis est illud credere: quamuis in genere, uel implicite credat quidquid sancta mater ecclesia tenet, & credit secundum eundem & communem.

Sexto peccat mortaliter, qui prædictã discretionẽ habens, negligit scire explicite, & in particulari secundam personam Trinit. scilicet filium Dei patris, qui est idem Deus, qui pater, propter nostrã salutem factum esse hominem, natum & mortuum, iuxta mentem eiusdẽ, ibidem ar. 7. quidquid Rosella dicat, quẽ iuste Siluest. confutat. Immo & qui ignorat illos alios articulos prædicti Symboli, saltem quos ecclesia sollẽnizat, ut prædi-

prædictos, secundum eundẽ S.Tho.ibidem,& diximus & super prælud. 4.nu.25.Quocirca omnes parochos, patrinos, parentes, & cõfessarios, (præsertim plebeiorum) & etiam concionatores obsecramus, vt fidem istam articulorũ explicitam, & in particulari,ceterorumque,qui in Symbolo Apostolorum, quo sancta Romana Ecclesia utitur, continentur,sępissime commẽdare & inculcare non desinant. Quoniã in vniuersa Christiana republica circa hæc tanta est socordia, vt multos passim inuenias nihil magis in particulari & explicite de hisce rebus credere, q̃ ethnicũ quendam philosophum,sola unius veri Dei naturali cognitione prędituũ: quamuis modo non auderem ceterorum articulorum, quos non adeo sollemnizat ecclesia,ignorantiam, tamquam lethalem & mortiferã condemnare: dummodo saltẽ implicite & in genere credatur,quidquid sancta mater ecclesia Romana credendum præcipit.

Septimo peccat, qui non ediscit,& memoriæ mandat Symbolũ Apostolicum, & Orationem dominicam, latina, vel alia lingua:quod saltem est veniale graue,per c.vos de consecr.dist.4.& diximus in reper. c. quãdo.de consec.dist.1.post Palud. in 4.lib.sent.dist.15.q.5.col.2. vt etiam inferius in c.13.nu.137.dicemus.

22* Octauo peccat, qui circa Trinitatis mysterium credit,Patrem Filio, aut Filium Spiritu sancto antiquiorem, vel Patrem aut Spiritum sanctũ humanam, uel aliam corpoream formam habere ut Filius in quantum est homo habet: vel diuinam generationem aut processionem Spiritus sancti esse instar generationis humanæ, uel alterius corporeæ, ut diximus supra prælud.3. nu.16 & seqq.nisi ignorantia, aut rudis simplicitas ipsum excusent: quę quidem ipsum excusare possunt: immo & quasi sẽper excusant ad hoc ut non sit hæreticus,nec excommunicatus,licet nõ semper excusent a peccato, ut supra prælud. 1. nume. 17. post Innocen. & alios ibi citatos, tradimus. Et in dicto prælud.3.numero 18. explicauimus, generationem filii in diuinis esse instar productionis notitiæ ab intellectu: emanationem autem Spiritus sancti esse similem processioni amoris ab intellectu & uoluntate: nullo autem modo per modũ corporeæ generationis. id quod aliqui temere ac stulte comminiscuntur, vt ibi admonuimus.

Nono peccat mortaliter, qui contra sacrum Conc. Trid. sess. 4.in decreto de editione, & usu sacrorum librorum asserit ueterem, & uulgatã editionem sacræ scripturæ non esse pro authentica habendam: uel qui eam contra uniuersalis Ecclesiæ Dei declarationem, & contra concordem sanctorum patrum sensum interpretatur: quamuis eius interpretatio numquam sit edenda.

De præcepto de colendo, siue honorando Deum, quod est primum Decalogi.

SVMMARIVM.

22 y *PRæceptum colendi Deum, ut differt a præcepto diligendi, & credendi.*
23 y *Superstitio est maximum uitiorum moralium.*
24 y *Superstitio quadruplex, & qualibet præter primā lethalis.*
25 y *Dæmones bifariam inuocantur, expresse, & tacite.*
25 y *Inuocatio Dæmonum tacita fit quinque modis.*

22 y DE præcepto de colendo, siue honorando Deum, quod est primum Decalogi, dicimus primo, quod hoc præceptum tam differt a prædictis duobus præceptis de diligendo Deum & credendo in eum, quam differt uirtus religionis, quæ est moralis, licet omnium suprema, secundum S. Th. receptū. 2.2.q. 81. art. 2. & 6. a uirtutibus fidei & charitatis, quæ sunt theologicæ, & longe omnibus moralibus maiores, secūdum eundem receptum 1.2.q.62.

Secundo dicimus ꝙ nemini debet uideri præceptum hoc non fuisse conuenienter datum, Exod. 20. eo ꝙ datum fuit negatiue, & non affirmatiue, sicut præceptum quartum de honorando parentes. Tum quia id factum fuit ea ratione, quam alte declarat S. Th. 2.2.q.122. ar. 2. Tum quia, dum ibi uetatur cultus falsorum deorum, præcipitur cultus ueri Dei, argumento a contrario sensu, quod est fortissimum. l. 1. ff. de offic. eius, cui mand. est iur. & c. cum Apostolica. de his, quæ fiunt a prælat. sine consen. capituli. præterquam quod in secundo præcepto directe iubentur sabbatha sanctificari.

Tertio dicimus, ꝙ sicut uirtus latrię, seu ueræ religionis, ad quā pertinet hoc præceptum, est maxima inter oēs morales uirtutes, ut probat S. Tho. 2.2.q.81. ar. 2. receptus, ita uitium superstitionis, & falsæ religionis, quod quidē hoc primo mādato prohibet, ex genere suo est maximū omnium peccatorum, quę actibus uirtutū moralium opponūtur. Quod S. Tho. 2.2.q.92. ar. 1. adiunctis quæ ait q. 94. ar. 3. sensit, & nititur ea ratione quod cōtraria de contrarijs dicūtur, c. sciendū. 8.q.1. & l. & si cōtra tabulas. ff. de vul. & pup. Vnde quemadmodū uirtus religionis & latriæ inclinat & ordinat nos ad Deū ipsum debito modo colendū & honorādum, tanq̄ primū principiū, supremumq. gubernatorem nostrū, qui nos creauit, & regit. 2.2.q.81. ar. 2. & 3. sic ēt e contrario uitium hoc superstitionis & falsæ religionis inclinat ad reddendū Deo cultum perniciose aut superflue, uel ēt ipsi creaturæ tacite, uel expresse. 2.2.q.92. ar. 1. & 2.

Quarto

23 Quarto dicimus, q̃ quattuor sunt falsæ religionis, uel superstitionis species ut ex beato Augustino, in lib. 2. de doctr. Christiana relato in c. illud. 26. q. 2. & ab vtroque Tho. 2. 2. q. 92. ar. 2. colligitur. Prima est, qua perniciosus vel superfluus cultus exhibetur Deo. Est autem perniciosus cultus, qui cæremonijs mendacibus, falsitatem aliquam præseferẽtibus, redditur: quales sunt Iudaicæ cæremoniæ: significant enim Messiã esse venturum, secundum S. Tho. 2. 2. q. 93. art. 1. Superfluus uero cultus est, qui illis ceremoniis exhibetur, quæ neque ad Dei gloriã, neque ad subiiciendam carnem spiritui, & spiritum Deo ipsi, quidquam conferũt, iuxta S. Tho. dicta q. 92. ar. 2. & facit c. quisquis. 41. dist. qualis est cæremonia quædam orandi ante solis ortum, uel audiendi sacrum a sacerdote, qui uocetur Ioannes, uel dicendi bis halleluia, vel Pater noster &c. quã do semel tantum est dicendum. Secunda species est, qua cultus diuinus alicui creaturæ redditur, gratia ipsam honorandi: & hęc dicitur Idololatria. Tertia species est, qua cultus diuinus redditur creaturæ ad assequẽdã aliquã scientiã uel instructionẽ: & hæc dicitur Diuinatio. Quarta species est, qua idẽ cultus tribuit creaturę, vt ab ipsa opera nostra dirigãtur.

24 Quinto dicimus, oẽs istas superstitiones ex genere suo esse lethalia crimina ualde grauia, excepta prima specie, qua parte continet cultum superfluum, sed non contrarium diuinæ, aut humanæ legi: sicut ieiunare in die dominica, uel dicere Pater noster adeo priuate, & sibi soli, ac si nõ esset pars & membrum ecclesiæ, secundum Caiet. 2. 2. q. 92. ar. 1. Quarta etiã species non est peccatum mortale, quando bona fide, uel præ ignorantia ea aliquis utitur anteaquam ueritatem edoceatur, ut ex mẽte sancti Thomæ, ubi supra, & S. Ant. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 12. & Caiet. 2. 2. q. 95. ar. 2. colligitur, secundum quos in istis duobus casibus non est communiter amplius, quàm veniale peccatum, ut inferius explicabimus.

25 Sexto dicimus, q̃ duplex est modus inuocandi dęmonem. Vnus est expressus: alter uero tacitus. Expressus est, quo aperte uocatur, uel inuocatur dæmon, uel fit aliquid, quod creditur opera ipsius dæmonis fore perficiendum, secundũ mentẽ S. Th. quam Caie. 2. 2. q. 95. ar. 3. expressit. Nam priore modo, uerbo: posteriore aũt opere, auxilium dęmonis imploratur. Tacita autem inuocatio dęmonis toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec virtute sua naturali, neque ex diuina, aut ecclesiastica dispositione possint illud efficere, uel qñ huiusmodi causæ tamquã necessarię adiunguntur aliis, quæ possunt talẽ effectum producere, iuxta mentẽ S. Tho. 2. 2. q. 96. art. 1. & in multis art. q. 95. eiusdem 2. 2. cuius definitionis exempla possunt esse quidam rami ab ista radice procedentes, quos posuit Caiet. in summa verb. incantatio. Quorum primus est uti verbis sacris hac condicione ut sint scripta in illa, vel illa materia: uel tali tempore, aut hora. & aliis huiusmodi, quæ neque ad diuinum cultum, neque eius honorẽ, neque ad rectã rationẽ

pertinet. Secundus est, adiungere causis naturalibus aliquos characteres vim significandi habentes, qui quidē ad dæmones illos probe intelligentes referuntur, vel sunt nomina ignota, quæ ipso ꝙ sunt talia tacite ad eos referūtur. Tertius est, uti causis naturalibus ad effectum supernaturalem, veluti ad agnoscendas hominum arcanas cogitationes, uel ad subito medendum. Quartus est, uti verbis sacris ad inanem effectum, sicut ad mouendum anulum supra filum, uel ad uoluendum cribrum; quæ quidem non verba sacra, sed ipsa diabolus mouet, ut illis verbis honorē sibi faciat exhiberi. Quintus est, miscere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febres. Qua quidem in re iure quis miretur illorum hominum imprudentiam, qui his & aliis similibus superstitionibus credunt, quod Deus tam frequenter impartitus fuerit vetulis quibusdam delitis. & hominibus ignorantibus, & (vt plurimum) corruptis moribus, vitaque reprehensibili, ea, quæ non est elargitus sanctis, quibus in gradu adeo alto profunda suæ diuinæ sapientiæ arcana, virtutemque suæ infinitæ potentiæ, qua tot miracula fecerunt, communicauit: quamuis malis interdū concedat, quod aliquot bonis non concedit, ut infra nu. 36. tangitur.

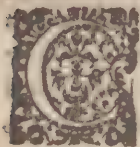
Septimò dicimus, quod Conc. Trid. sess. 25. in decreto de inuocatione sanctorum declarat hæreticum eum, qui dixerit a nobis sanctos inuocandos non esse: aut eorum preces nobis apud Deum nō prodesse: aut eorum reliquias & imagines non esse nobis venerādas. simul declarando, ꝙ ut sanctissimum est, imagines honestas sanctorum maxime domini nostri Iesu Christi & eius matris habere & colere, sic peccatum est imagines ornare & habere, quæ sua venustate, nuditate, forma, aut habitu, ad libidinem & alia vitia alliciant. In quo multos (etiam religiosos) errare video, uestientes dominam nostram, & beatam Mariam Magdalenam & alias sanctas ornamentis profanis, & uanis, quibus etiā honestæ feminæ sese vestire vererentur. Item declarauit vbi supra, esse Idolatriam credere illis aliquam diuinitatem, aut virtutem inesse, præterquam ad ea, quorum sunt imagines, repræsentanda. Item declarauit ibidem, neminem debere in ecclesia collocare, nec domi habere imagines insolitas, & inusitatas sine approbatione episcopi.

Contra præceptum maximum de colendo Deum, quod est Decalogi, vt peccatur.

SVMMARIVM.

26 *Præceptum de colendo Deum frangitur tringita octo modis preter participantes. a num. 26. vsque in finem cap.*
26 *Excommunicatus, an sit exterius faciens opus infidelitatis.*

Dispu-

CONTRA hoc præceptum de colendo Deum peccat mortaliter, primo qui seipsum, uel alium circumcidit, uel utitur aliqua cæremonia Iudaica, uel Mahometica, quę aliquam falsitatem nostrę sanctæ Catholicæque fidei contrariam significat, etiam si minime ueram esse credit, per supradicta, nu.21. & seqq.

26 Secundo peccat mortaliter, qui expresse dæmonem, Solem, Lunam, Idolum, uel creaturam aliquam, tanquam Deum adorat, etiam solo cultu exteriori, supra nu.19. Vel habuit dæmonem, seu spiritum, quem uocant familiarem, ut ipsum admoneret, uel ei ostenderet, renuntiaretur, quæ in locis remotis, aut secretis geruntnr, sicuti copiose probauimus in c.nouit.de iudic.not.1. Circa quod nullatenus excusamus Reges, qui nõ puniunt eos, qui huiusmodi dęmonibus familiaribus utuntur, sed potius expetunt ab eis certiores fieri, de his, quæ in hostium castris geruntur, aut quæ aduersarij moliuntur.

27 Tertio peccat mortaliter, qui ex metu, uel aliã ob causam dicit ex animo aliquid contra fidé, uel consensit in aliquod opus infidelitatis exterius, etiã si intra se, & in corde suo oppositum crederet: sicut Marcellino Papæ legimus contigisse c.nunc autem. 21. dist. qui non solum est excommunicatus in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ secundum Caiet. 2.2.q.94. artic. 1. Sed huius oppositam sententiam olim pro responso dedimus interrogati de certis casibus, qui cuidam religioso Societatis Iesu apud Sarracenos agenti occurrerunt erga Christianos quos-

dam, qui timore perculsi, & propter alias causas, se esse Sarracenos finxerunt, & sequuti sumus eum, qui Repertorium Inquisitorum composuit: in verb. hęreticus. quod nunc quoque uerius arbitramur, quàm quod Caiet. asseruit. sic enim Siluest. verb. hæresis. q. 9. & 10. Tabienis. verb. hæreticus. nu. 2. & verb. Apostasia. nu. 3. uisum est. & profecto et si hoc nullus assereret, nos eandem sententiam teneremus: quoniam huiusmodi homo non est uere hæreticus: quamuis grauissime peccet, secũdum Alex. Halensem. 2. par. tit. 53. memb. 2. id quod ex hæretici hæresisque definitione, quam in reper. cap. nouit. de iudic. notab. 3. num. 41. adduximus, comprobatur. Et excommunicatio illa iuris, quæ cõtinetur in bulla Cenæ domini solum fertur contra hæreticos credentes, vel contra fautores, & receptatores hæreticorum, quorum de numero non est censendus is, de quo modo loquimur: nisi quando aliquod opus exterius hæreticum commisisset alicui hæretici vel hæretico auxilium præstando: in quo casu, excommunicatus remaneret, non quia hæreticus, sed quia fautor hæreticorum est.

Quarto peccat mortaliter, qui aliquem habitum, vel signum Iudæi, vel Sarraceni defert in loco ubi in veste, vel quouis alio charactere unusquisque suæ legis professionem indicat, ita Angel. verb. infidelitas. §. 9. Siluester eod. verb. & Caieta. in summa uerb. habitus omissio. Id enim facere perinde est, ac præ timore se Iudæum esse, aut Sarracenum confiteri. Non autem peccaret propter solam omissionẽ signi vel habitus Christianismi: dummodo signa Iudæorum aut Sarracenorum non acciperet, sicut recte docuit idem Caiet. 2. 2. q. 3. art. 2.

Quinto peccat mortaliter, qui disputat de fide, cum sit laicus, sciens laicis esse prohibitum sub excommunicationis pœna de illa disputare, c. quicunque. de hæret. lib. 6. & l. penul. C. de summa Trinit. & Caietanus in summa uerb. disputatio.

Sexto peccat mortaliter, qui aliquas reliquias falsas, tanquam si uere sanctorum essent, adorandas proponit, uel votiuas imagines pro miraculis falsis obtulit imagini crucifixi vel beatissimæ Virginis, aut aliorum sanctorum: ut alii simili exemplo prouocati aliquid templo offerãt, vel alia similia ad offerendum comparent, ut inde aliquid accedat lucri. quoniam magna diuino cultui infertur irreuerẽtia, mendacia circa res sacras persuadendo, Caiet. vbi supra in verb. superstitio. & quia est primæ speciei superstitionis per dicta supra nu. 23.

28 Septimo peccat mortaliter, qui dæmonem expresse, corde, vel uerbo inuocat, quo sibi sit auxilio, consilio, uel fauori. Quia est tertia species superstitionis, de qua supra, dicto num. 23.

Octauo peccat mortaliter, qui dæmonem per modũ obsecrationis adiurat, ut ab eo aliquid discat, vel vt auxilium ab eo accipiat, c. illud. 26. q. 2. & supra eodem dicto nu. 23. Quanquã licitũ sit dæmones adiurare

per

per modum coactionis, obstringendo eos ecclesiasticis exorcismis, uel quando sine inuocatione ipsi adsunt, ut solent in arreptitiis adesse. Nam licet tunc eos interrogare, sine prece tamen & sine aliquo societatis pacto ad aliquorum vtilitatem, secundũ B. Ant. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 5. Quin etiam colloqui cum ipsis dæmonibus corpora hominum obsidentibus, ob curiositatem vel vanitatem tantum, non est plusquam ueniale: quoniam nullo pacto illis couti licet, nisi tamquam inimicis, Caiet. verb. interrogatio primi præcepti.

Nono peccat mortaliter, qui Necromãtiam, vel aliquam aliam magicam artem discit, vel ea utitur, vel deliberato animo eam vult ediscere, uel ea vti. Quoniam iuxta Ricard. in 2. lib. sent. dist. 17. non est scientia, sed potius superstitio. l. culpa. C. de malef. & mat. Quod si libros huiusce facultatis habet, & nolit eos comburere, non est absoluendus, secundum Angel. verb. curiositas. §. Nam tertia species est superstitionis, de qua supra eod. nu. 23. & 24.

Decimo peccat mortaliter, qui vult dęmonis opera, uel aliis illicitis modis thesaurum inuestigare, arg. c. illud. 26. q. 2. uel si consulit, aut consuli suadet maleficos, aut eos in domum suam accersit causa percontãdi aliquid, Leuit. 20. *Anima, quæ declinauerit ad magos & ariolos &c.* & l. nemo. C. de malef. & mat. Vel ueneficia aliqua composuit vt incantationibus, aut inuocationibus dæmonum tacitis vel expressis nocere alicui, Exod. 22. *Maleficos non patieris uiuere.* l. multi. C de malef. & mat.

29 Vndecimo peccat mortaliter, qui aliquod maleficium, aut incantationem alio maleficio, aut incantatione dissoluit, aut precatur alium, vt dissoluat: quamuis ille esset ad id agendum paratus, secundum S. Th. in 4. dist. 34. q. 1. art. 3. & Io. Maiorem, ibidem, q. 2. communiter receptos. Id quod etiam Silnest. verb. maleficium. q. 8. arg. l. nullus. & l. nemo. C. de malef. & mat. & c. non obseruetis. 26. q. 7. comprobat: quidquid dicat Ange. verb. superstitio. §. 13. numquam enim est licitum alium ad peccãdum inducere, quamuis ille sit ad id paratus. Quia non licet consentire peccanti, arg. c. j. ad Ro. & c. notum. 2. q. 1. quamuis liceat alieno peccato uti, dummodo res ipsa quæ petitur, non sit peccatum. c. mouet. 22. q. j. Quod latius tradidimus in Repet. c. inter uerba. 11. q. 3. At qui fas est maleficium licitis modis dissoluere: puta exorcismis approbatis, aqua benedicta, sanctorum precibus, uera pœnitentia, deuota Eucharistiæ perceptione, secundum omnium doctorum sententiam, præcipue Ioan. Maioris, in 4. lib. sent. dist. 35 q. 2. & etiam sine vlla inuocatione soluendo vinculum capillorum, uel aliarum rerum, quibus incantatio continetur.

30 Duodecimo peccat mortaliter, qui interrogat, vel vult interrogare diuinos siue diuinatores circa aliquod furtũ, vel quidpiã aliud secretũ: vel ipsum ipsam sortibus, aleis, chartis, libris, cribro, astrolabio tẽtat aliquid cognoscere. Deuter. c. 17. *Non inueniatur in te qui Pythones, ac diuinos*

consulat,

consulat, dicta l. nemo. C. de malefic. & mat.

Decimotertio peccat mortaliter, qui adhibuit incantationes ad animalia seruanda, uel inuenienda, &c. utendo uerbis sacris, aut profanis, uel aliqua alia uana obseruatione sanctus Thomas. 2.2. quæstio. 96. art. 4. ad 2.

31 Decimoquarto, qui credit effectum illum, qui ex operibus magorũ diuinantium & incantatorum procedit, etiamsi ad sanitatem perueniatur, uirtute uerborum, vel rerum, quas applicant, effici, cum huiusmodi res iuxta naturam suam ad similem effectum producendum tali uirtute careant: quoniam talem effectum dæmon efficit per alias causas naturales, quas ad id ob pactũ expresse uel tacite cum incantatore conuentũ applicat, secundum S.Tho.q.96.art.2.& S.Ant.2.part.tit.12.cap.1.& reliquos omnes in 2.lib.sent.dist.7.

Decimoquinto, qui aliquem peregrinum, quem Hispani Gittanum, Itali uero Cingarum, & Galli Aegyptium vulgo uocant, de fortuna sua percontatur, animo credẽdi id, quod ille responderit: quamuis si ex curiositate, uel ridendi gratia id faceret, nõ esset lethalis culpa, nisi persona talis esset conditionis, ut ex illa interrogatione alii grauiter offenderentur: tunc enim ratione scandali grauius peccatum esset. capit. 2. de nou. oper. nunciat.

32 Decimosexto peccat mortaliter, qui alicui philtrum, siue poculum amatorium propinat, ut ab ipso ametur Angel. uerb. interrogatio primi præcepti.

Decimoseptimo, qui rebus sacris & ecclesiasticis aliquam incantationem aut maleficium facit, aut fieri procurat: ueluti aqua baptismali, oleo sancto, ara consecrata, uerbis cõsecrationis, &c. uel aliquid horũ secum ob malum finem gestat, Anton. part. 2. titu. 12. capitu. 1. §. 12. Cui casui in plurimis diœcesibus excommunicatio synodalis annexa esse solet.

Decimooctauo, qui ob sanitatẽ alicui restituendã aliquid applicat, quod nulla uirtute pollebat ad sanandum: ueluti cingulo metiri, uimen findere, aperire arborem, urinam supra certam herbam emittere, lienis morbos seccare: nisi propter ignorantiam excusetur.

Decimonono peccat mortaliter, qui sanctorum imagines solum ꝑ ipsusmet adorat, sine ulla in ipsos sanctos tacita, uel expressa relatione, & sine respectu, ꝙ repræsentent ipsos sanctos in cęlo degentes, aut ipsũ Deum, de consecr. dist. 3. c. perlatum. & c. uenerabilis.

Item qui fingit parat, aut habet fictas aliquas imagines sanctorum, vel alias ita nudas, lasciuas, & inhonestas, ut probabiliter credi possit, motum iri aliquos per eas ad concipiendum, & uolendum turpia, ut supra. nu. 23. diximus.

Item qui fingit, parat, aut habet imagines aliquas probrosas uirgini

matri,

matri Sanctis, summo Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, aliisue Prælatis ecclasiasticis, aut iniurias orthodoxæ, catholicæque fidei.

33 Vigesimo peccat mortaliter, qui aliquid futurum, uel arcanũ credit ob id maxime, quia aliquid somniauit propter expressam, aut tacitã dæmonis inuocationem; videlicet, quia propter in somnium credit illud, ad quod vis somnii extendi non potest: veluti se numquam fore interficiendum, uel ꝙ thesaurum inueniet, uel scire quam sit vxorem ducturus, secundum S. Tho. 2.2. q. 92. art. 6. Deuter. 18. c. sciendum. 26. q. 4. Quamuis credere aliquid, quod in somniis accepit, dum existimat esse reuelationem diuinam, uel causam, aut signum naturale sufficiens ad significandum, quod portendit, non est peccatum, iuxta eundem S. Tho. in d. ar. 6. & Caiet. in summa verb. somniorum obseruatio.

Vigesimoprimo peccat mortaliter, qui propter ea, quæ somniauit, omittit facere aliquid ad salutem animę necessarium, uel operatur aliquid eiusdem saluti contrarium: licet, si non est tale, solũ venialiter peccet, ut Caiet. ibidem tradit.

34 Vigesimosecundo peccat mortaliter, qui certam spẽ constituit in deferendis aliquod nominibus scriptis, firmiter credens propterea fore, vt nũquam in bello vulneraretur, feriretur, vel repẽtina morte raperetur: aut ꝙ neque aqua neque igne periret, vel quòd erga principes oĩa sint illi prospere cessura. Quoniam huiusmodi nomina neque virtute naturali, neque ordinatione diuina, vel ecclesiastica ullam uim habent ad tales effectus producendos, & consequenter uana est eorũ obseruatio, per dicta supra, nu. 22. Quocirca talia breuia, uel nomina sunt reprobata, & peccant mortaliter, qui ea confingunt, uel qui illis utuntur, uel qui consulunt, ut alij eisdem utantur, iuxta beatum Ant. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 13. nisi adeo ignorantes & rudes fuerint, ut eos ignorantia excuset.

35 Vigesimotertio peccat, qui breuia aliqua (ut uulgo uocant, uel coniurationes, uel nomina, collo appensa gestant, nisi hæc quattuor conditiones concurrant. Prima est, quod sint nomina cognita, & intellecta, & sancta: ueluti ex euangelio, & scriptura sacra, aut aliquo uiro sancto desumpta. Secũda quòd in eis nullus alius character, aut signũ pręter Christi crucem, aut aliud sacrũ contineatur. Tertia, quòd in eis nihil sit falsi, aut uani, aut ad inuocationem dęmonum pertinẽs. Quarta, quod nullam constituat spẽ in modo scribendi, uel ligandi, neque in eo ꝙ in mẽbrana, ut vocant virgine; aut cum sol oritur, uel quando legitur euangelium, conscribatur, uel ꝙ debeant tot sigil lis ligari & a puella virgine, aut ꝙ a nemine uideatur; & alia similia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, uel institutum deseruiunt, secundum Ant. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 13. arg. c. non licet. 26. q. 6. & Martinum ab Arles, conterraneum nostrum, de superstitionibus nu. 4. vol. decem Tractatuum, & satis colligitur ex Thoma. 2.2. q. 96. art. 4.

Vigesi-

35 Vigesimoquarto, qui facit, aut defert aliquos versus scriptos in die Ascensionis, credens minorem virtutem habituros, si ante Euangelium decantatũ, uel post sacra peracta, uel in alio die, in quo talia verba Euangelij in eiusmodi schedulis contenta decantari non solent, fuissent descripti. Rosell. verb. sortilegium. §12.

Vigesimoquinto, qui defert aliquas reliquias superstitiosa quadã & uana obseruatione ductus: veluti si vas ubi sunt gestandæ, sit trigonũ, vel rotũdum, &c. quę nimirum & alia huiusmodi ad diuinum cultum nihil attinent. Tho. 2.2.q.96.ar.4. neque ad alium effectum naturalem, vel alium institutum deseruiunt. Veruntamen religiosum est cum decenti veneratione reliquias portare, absque aliarum vanitatum interpositione iuxta eundem sanctum Thomam ubi supra.

36 Vigesimosexto, qui in die beati Ioan. Baptistæ herbas colligit, credẽs in tali die collectas maiori virtute pollere, quã si in alio die, uel post ortum solis colligerentur, uel in die S. Petri, uel alterius sancti iumentis venam pertundit, id utilius fore credens. nam id illicitũ est, iuxta Martinũ de Arles in d. tract. de superstitionibus, nu. 8. Quoniã quamuis peccatũ non sit herbam medicinalẽ colligere simul cum oratione dominica, vel symbolo, si ex deuotione fiat, & absque superstitione, uel etiã eadem herba uti, arg. c. non licet. 26. q. 5. attamen si aliqua vanitatis species inseritur, peccati rationem habet, licet aliquando propter ignorantiam aut simplicitatem, lethale non sit, per dicta supra nu. 22. & seqq.

Quibus addo, quòd mulieres vtentes quibusdã signis & benedictionibus sine superstitione & vanitate licitis orationibus, & exercismis, obtestantes per passionem Christi & alia huiusmodi, nõ peccant mortaliter. Veruntamen, horum usus habet illis merito interdici: quoniam sæpissime multa uana & superstitiosa intermiscent, nisi alijs sint personæ honestę, & prudentes, de quarum vita bona habeatur in populo existimatio, nisi ex hoc aliæ simplices personę ansam arriperent ad quidpiã simile faciendum: si enim ea illis præberetur occasio, deberent huiusmodi personę honestæ ab his protinus abstinere, iuxta verbum Aposto. ad Thessa. 5. *Ab omni specie mali* (alias mala) *abstinete vos*. c. cum ab omni. de vit. & honest. cleric. vt sensit beatus Ant. 2. par. tit. 12. ca. 1. §. 11. Porro, illi, qui vulgo salutatores uocantur (quantuncumque alias sint perditissimi homines) licite possunt suo munere persungi: quoniam gratia illa gratis data, huiusmodi hominibns a Deo solo conceditur in utilitatem aliorum. Margarita confess.

37 Vigesimoseptimo peccat mortaliter, qui eo quod audit aues garrire, vlulare lupos, mugire boues, & rugire leones, & alia animalia &c. uel quia obuiauit lepori, aut mulieri grauidę, certò credit sibi mali quidquam imminere. c. illos. 26. q. 2. & seqq.

Vigesimooctauo, qui certo credit aliquẽ, quia sub tali sidere uel con-

stellatio-

ſtellatione natus fuerit,vel propter complexionem, aut phiſiognomiá, cogi ad bene uel male operandum, c.illud.26.q.2.

38 Vigeſimonono, qui obſeruat illum diem potius quam illum ad exeundum domo, uel ad iter agendum,uel quo pede ſtatim a ſomno terrá contingat: uel quem pedem primum calceet:uel quod domo egrediens in limine impingat. & ob id retrocedit: vel quia ſimulatque excitatur a ſomno, ſtatim ſternutauit,& ob id in lectum reuertitur.qui has & ſimiles vanitates obſeruant, ut plurimum venialiter peccant, antequam a ſuis curatis, uel concionatoribus, vel confeſſarijs admoneátur.Poſt admonitionem autem, ſecundum beatum Ant.2.par.tit.12. & citata ſup. eod. c.nu.24. iam mortalia crimina iudicantur.

Trigeſimo, qui diſcit vel vult diſcere artem, quam notoriam vocát, quæ certis ieiunijs & variis quibuſdam obſeruationibus, ſapientiam infuſam pollicetur. ſanctus Tho.2.2.q.96.ar.1.

Trigeſimoprimo, qui credit herbas, vel muſicam contra dæmones quid poſſe: quamuis verum ſit contra paſſiones & humores corporeos vim habere, quę ſi ad quandam temperiem reducantur, non adeo pōt vexare dæmon, Angel. verb. ſuperſtitio.§.6.

Trigeſimoſecundo, peccat mortaliter,qui credit veneficos,aut veneficas, vel ſtriges corporaliter per aera vehi ad diuerſa loca (ut illi exiſtimant (c.epiſcopi. 22.q.5.Quamuis credere ꝙ aliquando,licet raro,dæmon aliquos de loco in locum Deo permittente tranſportet,non eſt peccatum, Caiet.2.2.q.95.art.3.& experientia iudicum compertum eſt in Germania, vti traditur in Malleo maleficarum,2. par.c.3.& probatur rationibus late deductis in 1.par.q.1.eiuſdem libri.

Trigeſimotertio, qui vult ſortes experiri, aut expertus eſt,vt per eas dæmon,uel cęli conſtellatio ipſum admoneret,quid facto opus eſſet,vel aliquid arcani, aut futuri reuelaret, vel ſortes iacit ad electionem eccleſiaſtici beneficii.nullo prius facto bonorum & idoneorum delectu. Th. 2.2.q.5.ar.8.c.1.2.& 3.de ſortileg. quamuis ſortes mittere ad rei alicuius partitionem, vel ad capiendum conſilium,ingruente neceſſitate, ſubmittendo ſe fortunæ,quatenus diuina prouidentia eſt, non eſt illicitum.Verbi grat.tempore peſtis, aut belli quinam clerici, aut monachi etiam cum periculo vitæ remanſuri ſint ad miniſterium eccleſiæ,& quinam diſceſſuri;ne omnes periclitentur,neque eccleſia deſerta relinquatur, ſecundum eundem auctorem.

39 Trigeſimoquarto, peccat mortaliter, qui aliũ prouocat ad duellum, vel prouocatus acceptat:quod inter ſortium ſpecies poteſt numerari, ſecundum vtrumque Thom.2.2.q.95.ar.fi.c.2. de purg.vulg.cap.Monomachiam.2.q.5.duobus duntaxat caſibus exceptis. Primus eſt quando, Rex quiſpiam iniuſte impugnatus uidet ſe uiribus inferioré alio ad deſcendẽdum in prælium.Secundus eſt, quando aliquis falſo accuſatus, ſe

interi-

interimendum præuidet, vel iniuste sibi membrum aliquod amputandum, nisi duellum acceptauerit, secundum Caieta. ibidem, quamuis Lyranus 1. Reg. 17. laxius de hoc loquatur. quod idem est dicẽdum de eo, qui vult, consulit, delectatur, copiamve ad id peragendum aliis cõcedit, vt in addit. c. quando. de consecr. dist. 1. diximus. Et quamuis ex vrgente aliqua causa rex ipse tolerare possit: nullatenus tamen id concedere ualet, secundum eundem Caietan. vbi supra. Nunc autem sacrosanctum Conc. Trid sess. 25. c. 19. excommunicat eos, qui in terris suis permittũt duellum siue singulare certamen aliquod, quamuis sit Imperator, & priuat iurisdictione territorii, in quo id permittit, illud obtinet ab ecclesia, & etiam dominio directo, si est feudum: & facientes, & eos quos vocant patrinos, excommunicat, notat infamia, bonis priuat, & reputat homicidas, & morientem in eo priuat sacra sepultura; & eum, qui consuluerit, aut spectauerit illud, excommunicat.

Trigesimoquinto peccat mortaliter, qui sumit, uel cogit, aut vult sumere, uel cogere ad sumendum feruentem aquam, ferrum candens, uel prunas ignitas, vel in fornacem ardentem ingredi, vel quid aliud simile tentat, vt a suspicione criminis, quod sibi imponitur, seipsum expurget, c. fi. de purg. vulg. & cap. consuluisti. 2. quæst. 5. Thom. 2. 2. quæst. 95. art. 8. ad 3.

40 Trigesimosexto peccat mortaliter, qui Deũ tentat, se martyrio temere offerens, ipsosque infideles irritãs, & occasionem illis sugerẽs ad eũ occidendũ sine aliqua causa, quę vi præcepti, aut cõsilii ad id ipsum obliget, & dirigat, arg. c. fi. de iniur. Tho. 2. 2. q. 124. ar. 1. ad 3. Est aũt martyrium in præcepto primo quantũ ad animi præparationem: tenemur n. potius uelle mori, quam fidem deserere, aut peccare mortaliter, secundum S. Tho. cõiter receptum in quolib. 4. art. 20 Deinde quantum ad effectum, id est, ad ipsum actualiter perferendum, quando subire ipsum est necessarium ad fidem, aut bonitatem multorum conseruandam, vel ad uitandas blasphemias. Est autem solum in consilio, quando ex eo nihil amplius, quàm Dei gloria, uel fidei exaltatio consequitur, secundum mentem euisdem doctoris. 2. 2. q. 126. ar. 3. ad j. Neque ad perferendum martyrium est necessaria perfecta charitas, quãuis huiusmodi charitas exigatur, quò cum voluptate, & gaudio toleretur secundũ eũdem S. Th. in d. quolib. 4. ar. 19. Quoniam etiam in statu peccati mortalis potest subiri, iuxta Apost. 1. Corint. 13. & S. Tho. sententiam in dicto quolib.

41 Trigesimoseptimo peccat mortaliter, qui Deũ tentat, dicẽdo aliquid, aut faciendo intentione expressa experiendi diuinam potentiam, sapientiam, uel pietatem, uel tacite faciendo aliquid, quod tantum ad hanc experientiam faciendã conducit. Verbi gratia, concionari nulla præuia meditatione (cum eam posset adhibere) secum reputans per interiorem inspirationem a Deo sibi necessaria subsidia præstitum iri, secundum Lan

dolphum,

dolphum.1.par.uitæ Christi, cap.32.

Trigesimooctauo peccat mortaliter, qui se probabili periculo mortis, aut mutilationis obiecit sine necessitate, aut vtilitate; veluti ægrotus qui respuens humanum remedium quod facile haberi potest, soli se diuinæ prouidentiæ committit. sanctus Th.2.2.q.97 ar.1. Quamuis nolle vti medicina tempore martyrij uel alio propter commodum spirituale; puta propter carnem domandam, passionesque efferuescentes comprimendas, uel ut melius Christi passionem sentiret, perferendo vulnera, vel cauteria, morbum ilyacum, aliasque huiusmodi corporum ægritudines, quę mortis periculum secum non adferunt, nullum esset peccatũ, sed potius meritum, ut recte docuit Caiet.in dicto art. 1.

42 Trigesimonono peccat mortaliter, qui credit habere aliquid diuinitatis cæli planetas, Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem, & Lunam. Qui item credit, cælicolas homines illos idololatras & facinorosos Herculem, Bacchum, Iouem, & id genus alios, uel feminas inhonestas, vt Venerem, Iunonem, & id genus alias, quos, & quas Gentiles suis in libris celebrant, & stolidissime extollunt.

Quadragesimo peccant magistri, qui prelegentes libros & fabulas gentilium poetarum, & aduertentes, uel aduertere debentes, quod discipuli incipiunt credere, illos, vel illas habuisse, habereue aliquam diuinitatem, non monẽt eos veritatem catholicam: vt scilicet firmiter sibi persuadeant, illos fuisse homines puros, & uitiis magis, quam uirtutibus deditos, cruciariq. in inferno, cruciatumque iri æternùm. Quia nisi hoc fecerint, uidentur eorum errori consentire, & quos possunt ab eo non reuocare contra c.1.Pauli ad Roman.& cap.1. de offic.delegat.& capit. notum.2.quæstio.1.& capitu. qui potest, & multa alia 23.quæstio.3.In quo, ut scio, magistros meos olim peccasse: ita credo, plurimos nũc quoque peccare, quos a concionatoribus frequenter moneri e re Christiana arbitror.

Quadragesimoprimo peccat mortaliter, qui consentit supradictis aliquo; ex illis nouem modis, eod. cap.nu.16. relatis.

De secundo præcepto Decalogi de non assumendo nomen Dei in vanum. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 Præceptum secundum Decalogi quid per nomen Dei comprehendat.
1 Iurare quid sit.nu.1. Et est actus latrię & religionis.nu.2.
3 Iuramentum sine tribus comitibus peccatum: & est duplex.
4 Iurans falsò vt peccat. & 4.nu.seqq.

4 *Iurare nunquam licere dicere eſt hæreticus.*
4 *Iurare per creaturas quando blaſphemia.*
8 *Iurare ſecundum ſuam intentionem, & non illius cui iuratur ut peccatum, nu. 9. & ſeqq.*
10 *Iuramentum rei paruæ an obliget ad mortale.*
Iuramentum conditionale quod ligat, num. 11. & 12. & quod factum ſine animo adimplendi, num. 12. & quod factum contra conſilia, nu. 15. & 16. & quod dolo factum, num. 13. 14. & quod factum de re uana, num. 17.
18 *Iuramentum de redeundo in carcerem quod ligat. & quando factum ſecundum intentionem remotam eius, cui iuratur, num. 19.*
22 *Iuramentum de ſecreto ſeruando: quando ligat. & nu. 23.*

1 PRo fundamento dicendorum, præſupponimus primo, non ſolum illum aſſumere nomen Dei in uanum, qui per eum male iurat, vel bene iuratum male adimplet, iuxta gloſſas & opinionem communem, Exod. 20. ſed etiam eum, qui male uouet, uel male adimplet, quod bene uouit: uel qui effutit blaſphemias, aut iniurioſa uerba contra Deum & ſanctos. quod recte ſenſit Conc. Colonien. in explicatione ſecundi pręcepti, & alii, in quibus eſt Angelus in uerb. interrogatio ſecundi præcepti. Dicemus autem primo de hoc præcepto, quatenus agit de iuramento, & mox de eodem, quatenus comprehendit uotum. Demum de eodem, quatenus uetat blaſphemiam.

Secundo pręſupponimus, ꝙ iurare eſt affirmare, uel negare aliquid adducendo expreſſe uel tacite Deum in teſtem tamquam infallibilẽ ueritatem, iuxta ea, quæ in rub. de iureiuran. diximus, ſequentes ſenſum gl. in ſumma 21. q. 1. & mentem S. Th. 2. 2. q. 79. ar. 2. & in 3. diſt. 39. q. 1. & aliorum ibidem, & Goff. & aliorum in rub. de iureiur. & ſanctum Antoninum 2. par. tit. 10. cap. 3.

Dixi: Expreſſe: ad includendum iuramenta, quæ fiunt huiuſmodi uerbis: Allego, uel facio Deum teſtem huiuſce rei: tacite autem cũ dicimus: Viuit Deus, per Deum, &c. Vel nominando aliquam creaturam, in quãtum in ea reſplendet diuina ueritas: ut quando quis iurat per euangelia, per ſanctos, per cælum, uel per ſalutem domini ſui: quod perinde eſt, ac ſi iuraret per Deum, cui ueritas eſt in Euangelio, uel per ueritatem, quã ſancti crediderunt, uel per Deum, a quo pendet ſalus Domini ſui, ar. Iacob. c. 5. & cap. & ſi Chriſtus. de iureiur. & glo. ſing. cap. quoties. q. 7. &c. Idem facit, qui nominat creaturam aliquam a ſe dilectam, ut in ea diuina exerceatur iuſtitia, ſi uerum non ſit, quod iurat. Et qui iurat per uitam ſuam, aut patris, aut filiorum, uel iurat adiuncta execratione, niſi quod iurauerit uerum fuerit: quod appellatur iuramentum per execrationem, ut ſentit S. Tho. in dicta quæſt. 89. ar. j & Caietanus declarauit,

ſingula-

ſingulariter interim adnotans, non committere duplex peccatum, nempe execrationis & periurii, qui aſſerens aliquid falſi, inſuper adiũgit: Hęc mihi faciat Deus, & hæc addat, niſi verum ſit, quod affirmo. Cum enim ea execratio prolata ſit ſola cauſa aduocandi Deum in teſtem, non erit amplius quam periurium. nam actus agentium non extenduntur vltra intentionem eorum, l. non omnis. ff. de reb. cred. & c. ad audientiam. de decim.

2 Ex quibus infertur primo, iurare eſſe actum ſuapte natura bonum: quia eſt actus latriæ, ſiue religionis, quo diuinum honorem illi, per quẽ iuratur exhibemus: allegatur enim tamquã infallibilis teſtis, & prima veritas, quæ Deus eſt c. a nobis 2. de ſent. excomm. ſecundum ſanctum Th. 2. 2. q. 80. ar. 4. & probat dictum c. & ſi Chriſtus.

Infertur ſecundo, eum, qui aliquid affirmat, uel negat, dicendo: Per fidẽ meam, uel: In fide mea, vel: In veritate, nihil iurare, ſi nomine fidei, aut veritatis nihil amplius, quàm fidem & humanã veritatẽ intelligat, iuxta illã loquendi normam, qua principes & nobiles communiter vti ſolent, dicentes: Per fidẽ meam regalem. uel: Per fidẽ gentilis, ſiue nobilis hominis. Neque etiam iurat, qui dicit: Deus ſcit, an ego uerũ dicam. Neque qui dicit: Hoc dixerim coram Domino, ſi careat intentione iurandi. non enim inuocat Deum, tamquam teſtem eorũ quæ dicit, ſed tãquam ſpectatorem, ſecundũ Caietan. 2. 2. q. 89. art. 2. quẽ tamen non ſequimur in eo quòd aſſerit, non iurare illũ, qui dixerit: Deus ſcit, me uerũ dicere. qui enim huiuſmodi uerbis utitur, Deum ut teſtẽ adducit, ſecundum ſanum & communem intellectum.

3 Infertur tertio, quòd omne iuramentũ, ad hoc ut licitũ ſit, requirit tres comites nempe veritatẽ, iudicium, & iniuſtitiã: hoc eſt, quod verũ ſit quod iuratur: & quod ſit iuſtũ: & quòd cum reuerentia debita Deo fiat. Et ſi aliquod ex his tribus ei deſit, peccatũ eſt per illud Ier. 4. *Et iurabunt in v(e)r(i)tate, & iudicio, & iuſtitia.* relatũ in c. & iurabunt. 22. q. 1. & dicto c. & ſi Chriſtus. & S. Tho. 2. 2. q. 79. art. 2. & 3. Peccatũ, inquam, mortale regulariter, cũ ei veritas deeſt, vel tanta iuſtitia, ut ſit mortale, id quod iuramento confirmatur. Veniale uero, cum non deeſt iudiciũ, ſiue reuerentia, vel iuſtitia leuis; ut cum iurat quis, ſe facturũ aliquid, quod ſolũ eſt illicitam uenialiter: non enim erit tunc amplius, quàm veniale, ſecundũ cõmunem ſententiam, a Caietano ibidem optime, & a nobis in dicto c. & ſi Chriſtus explicitam.

Infertur quarto, quòd duo ſunt genera iuramenti. Alterum aſſertorium, quo vel pręterita uel pręſentia aſſeruntur. Alterum uero promiſſorium quo futura promittuntur, ſecundum Goff. in ſumma de iureiu. ab omnibus receptũ. & ideo duobus etiam modis peccari poteſt ratione iuramenti; ſcilicet, aut perperã iurando, uel male adimplendo, quod recte iuratum eſt.

4 Infertur quinto, q; peccat mortaliter contra hoc præceptum, quatenus agit de iuramento. Primo, qui credit iurare suapte natura esse malum, & numquam licitum & non solum mortaliter peccat, sed etiam est hæreticus, si pertinaciter id facit: quia id est contrarium contextui c.6. Deuter. & cap. & si Christus. de iureiur. S.Tho. 2.2.q.89.ar.2.& in 3.lib. sentent. dist. 39.ar.2. Castren. lib. 2. contra omnes hæreses. verb. iuramentum. Est enim ex se, ut supra dictum est, nu. 2. actus latriæ & religionis, quæ inter virtutes morales supremum obtinet principatum, secundum eundem S.Tho. 2.2.q.89.ar.4. adiunctis quæ ait, q.81.ar.2.

Secundo, qui iurat per dæmonem, uel Mahometum, vel per Idolum aliquod, aut Deum falsum, c. mouet. 22.q.1. simulque blasphemat. Quoniam id, quod Dei proprium est, scilicet, esse infallibilem veritatem, tribuit creaturę: quod est blasphemia, iuxta notata a S.Tho. 2.2.q.13. art. 1. & 4. lib. sent. dist. 14. in expos. litteræ.

Tertio, qui iurat per aliquam creaturam, nulla habita Dei ratione, aut respectu tacito uel expresso, eam adducens tamquam testem infallibilem suæ sententię, subindeque diuinum honorem, & reuereniam ei tribuens, secundum omnium mentem, & ea quæ diximus supra eod. nu. 2. & per c. clericum. 22.q.1. & S.Tho. 2.2.q.89.art.6. & dicto 3. lib. sen. dist. 36. in expos. litter.

5 Diximus: Eam adducens veluti testem, &c. Quoniam iurare per creaturam absque respectu tacito uel expresso bonitatis diuinæ in ea resplēdentis, & sine tacita vel expressa intentione adducendi eam in testē infallibilem: sed in talem, qualis ipsa est in se, & non designando ipsam tāquam obiectum, in quo diuina iustitia exerceatur, non esset meo quidē iudicio iuramentum: non enim tunc adducitur Deus tāquam testis. neque etiam esse peccatum existimarem: quoniam non exhibetur diuinus honor creaturæ coram Deo, vt patet ex supradictis, nu. 1. & 2. ex mēte S.Tho. dicta dist. 39.q.j.ar.j. ad 4. & ad vltim. communiter receptum. Verum est tamen, quod Christiani, quando iurant per creaturam aliquam sacram, uel in qua valde notabiliter relucet bonitas diuina, qualia sunt, Cælum, Sol, Luna, Stellæ, Lumen, & alia id genus, per Deū ipsum, qui eorum est Dominus, communiter iurare vidētur, & saltem in foro exteriori excusabuntur a peccato grauissimo deferendi honorem diuinū creaturæ, sed iudicabuntur obstricti vinculo iuramēti: in foro autē interiori & coram Deo peccatum grauissimæ superstitionis admittūt, si prædictas creaturas tamquā testes infallibiles infallibilis veritatis allegarent, etiam si per Deiparam Virginem iurarent: attamen nullo iuramenti vinculo obligarentur, si neque actu, siue actualiter, neque virtute, seu virtualiter Deū in testē, sed potius ipsam creaturam ut talis est, aduocare vellent, arg. c. & si Christus. in principio. de iureiur. c. consideret. c. clericum. c. si quis per caput. 22.q.j. & S.Th. vbi sup. Quod quidem facere vidētur,

qui

qui iurant per ſuam veritatem, aut fidem; uel per fidem, quam ſuo generi, vel dignitati debent Per has barbas, per veſtes, per hos capillos, per has paleas, & per alia uilia, in quibus nihil diuinæ bonitatis ſpeciatim relucet quos arbitror non iurare bene, neque male, neque intentionem id faciendi habere, per ſupradicta.

6 Quarto peccat mortaliter, qui iurat falſum, ſciens aut exiſtimans eſſe falſum, & aduertens ſe iurare, quod quidam docti appellare ſolẽt, aduertere de dicto, & iuramento, c. animaduertendum. 22.q.2. ſiue fuerit maior natu, ſiue puer: dummodo annos diſcretionis attigerit, c.j. de delict. pueror. ſiue ob utilitatem ſuam, ſiue alienam, ſiue ex leuitate, ſiue iocandi, uel excuſandi, & ſe purgandi gratia, ſiue ob timorem mortis, ſiue ob alias quaſcunque cauſas iurauerit: quamuis id iræ furore percitus faceret iurando non ſolum per Deum, per ſacroſancta euangelia, per beatam Virginem, per ſanctos, ſed etiam per uitã propriam, & per conſcientiã: vel dicendo: Ita Deus me adiuuet. S. Bonauent. in 3. lib. ſent. diſt. 39.q.3. & Gabri. ead. diſt. Neque obſtat ſollemnis gl. c. ueniens. de iureiur. quæ dixit, nõ eſſe amplius ꝙ ueniale iurare falſum iocandi gratia: nam cõmuniter & merito reprobatur, vt & nos eam pręlegentes reprobauimus.

Quinto peccat mortaliter, qui iurat falſum, non aduertens eſſe tale, veruntamen ita diſpoſitus iurat, vt, etiam ſi aduerteret eſſe falſum, nihilominus iuraret propter peruerſam conſuetudinem, qua tertio quoque uerbo tam falſa, quàm vera iuramẽto confirmat, quod etiam tenuit Cai. 2.2.q.89.art.3. quoniam inconſideratio illa non fuit cauſa, ſed potius comes iuramenti. Quamquam communiter iurare falſum, conſiderando, an illud ſit falſum, vel an iuret, non eſt amplius quàm veniale ſecundum. S.Tho. dicto ar.3. & communem opinionem. †

7 Sexto, qui per ignorantiam, quam craſſam, uel ſupinam vocãt, iurat falſum, credens ſe iurare verum, Ioan. Andr. in c. tua. de iureiur. Angel. & Silueſt. verb. periurium. quamuis, ſi debitam adhibet diligentiam, nihil peccat. c. homines. 22.q.j. ſi tamen aliquam adhibet, ſed non quantam debet, non amplius, quàm venialiter delinquit, ſecundum eoſdem. †*Vide additionem īfra poſt c. 27.*

Septimo peccat, qui iurat ueritatem, credẽs eſſe falſum quod iurat, & conſiderans id quod iuramento firmat, & aduertens ſe iurare, quamuis iocandi gratia id faciat, dicto c. homines ſecundum omnes. Ceterum ſi, quod iurat, aduertit, non aduertendo ſe iurare illud, vel contra aduertit, ſe iurare non auertendo quid iurat, non peccat mortaliter, licet graue veniale peccet. Si autem neque hoc, neque illud aduertit, immo vtrũque ſine deliberatione & conſideratione facit, peccat quidem, ſed tantũ veniale leue. S. Bonauent. in 3. diſt. 39.q.3. art. j. niſi forſan ipſa inconſideratio ex voluntate deliberata, & ex contemptu oriretur: tunc enim eſſet mortale ratione contemptus Ang. verb. periurium ante. §. j.

Octauo peccat, qui iurat aliquid, affirmans illud eſſe uerũ, neſciens an

ita fit. Aureol. in 3. dis. 39. Ang. verb. piuriũ. §. 4. nisi affirmet eo solũ modo, quo illud nouit, ad normã videlicet illam, qua Archidiaconus rñdet Episcopo super eo, qui sacros ordines suscipit: rñdet enim, cũ esse bonũ & dignum, cum tñ id non recte percalleat: qm̃ id nõ simpliciter asseuerat, sed hoc interim adiiciens: Quãtum humana fragilitas nosse permittit, c. 1. de scrut. in ord. faci. & omnes ibi & Ang. verb. periurium. §. 3.

8 Nono, qui iurat id, quod est verum secundum mentẽ suam, non aũt secundũ intentionem illius, cui iurat: cum esset iussus iurare a iudice cõpetente seruato ordine iuris, vel se offe rendo sponte ad iurandum, c. quacunque arte. 22. q. 5. S. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 4. Dixi: Iudice competente, &c. Quoniam si iudex iuramentum exigens talis non fuerit, vel esto ꝙ sit competens, interrogat tñ contra iuris ordinem, vel est alius homo priuatus, qui per metum aut importunitatem iuramentum extorquet, tunc iurare poterit id quod secundum suam mentem est uerum, falsum autem secundo mentem alterius, cui exhibet iuramentum. c. humanæ aures. 22 q. 5. in cuius Commen. late de hoc disseruimus, Sicuti beatũ Frãciscũ fuisse ferunt, qui rogatus, quà perrexisset quidã homicida, qui iuxta eum transierat, manus per manicas immittens respondit, non transisse illac, intelligens non transisse per illas manicas, ut referunt Ang. de Perusio in l. idem. §. si tibi. ff. de condic. ob turp. causam. & Ioan. de Ana. in c. qui cum fure. col. fi. de fur. Quamuis idem Angel. dicat in l. quibus. §. qui ex voluntate. ff. de fur. cum manu aurem tetigisse, de quo nos in c. inter verba. 11. q. 3. conclu. 6. mentionem fecimus, addentes illud cum Adria. in 4. de confess. dub. 10. col. 3. & in quolib. 11. littera C. quod qui sic inique interrogatur, potest optime respondere, quod nescit, intelligendo, non eo modo se scire, quo illud dicere teneatur. Vnde infertur,
9 ꝙ quando iudex interrogat de aliquo delicto, quod notorium non est, neque de eo habetur semiplena probatio, neque eius infamia præcessit, neque iudicia approbata intercedunt, neque ex eius occultatione alteri euenit notabile præiudicium, quamuis indirecte in damnum accusatoris redundet, non tenetur ille iudici respondere secundum eius intentionem, rei ueritatem manifestando: satis enim est, eum, qui iurat, dicere veritatem iuxta intẽtionẽ suam, vti diximus in dicto c. inter verba. 11. q. 3. conclu. 7. post S. Tho. 2. 2. q. 70. ar. 1. vbi Caiet. & Maior. in 4. dist. 15. q. 18. Et consequenter mulier, quæ secretum habet impedimentum, ratione cuius neque velit, neque possit habitare cum viro, & propterea excommunicationis sententiam patiatur, cum postea eam in articulo mortis constitutam oporteat iurare, se cum marito vitam facturam, vt possit absolui, tunc tẽporis potest & debet iurare se id facturã, concipiẽdo intra se conditionẽ illã, Si id sine peccato fieri possit: & ob hoc si postea conualuerit ex infirmitate, & ad maritum nequaquam redierit, periurii rea nullatenus erit, arg. eorum quæ notat Panor. post Ostiẽ. & cõem

in

in c. litteras nu.20.de rest. spol.iuncto dicto c. humanæ aures.

10 Decimo peccat, qui iurat se aliquid licitum effecturum, quod postea non facit, secundum omnes in 3. lib. sent.dist.39. & ca.si uero.de iureiur. quamuis ira percitus iuret, modo nõ esset tanta, quæ iuranti iudiciũ ad mortalem culpam sufficiens adimeret, iuxta no. in simili de voto per Io.Andr. & cõmunem in c.dudum de conuers. coniug. de quo infra eo. nu.24. An autem idem sit de illo, qui iurat rem leuem licitam, est dubiũ. Nam Caiet.2.2.q.89.arti.7.tenet quòd sic. Cuius sententia aliàs magis placuit, quàm cõtraria, quã tenuerunt B. Ant.2.par.tit.10. capt.4.§.1.col. 4.& Siluest.verb.iuramentum.1.& post eos Sotus lib.7.q.2.arti.1.& lib. 8.q.1.arti.7.& q.2.arti.3.de iust.& iur. Nunc autem magis placet prædicta opinio sancti Antonini. Tum quia videtur esse receptior, a qua nõ soleo recedere sine textu, vel efficaci ratione ad id cogente, per cap.de quibus 20.dist.& doctrinam Io.Andr.receptam in c.1. de cõstit. Tum quia paruitas rei in omnium præceptorum materia excusat a culpa mortali, per §.nũc autem.sub fi. 25.dist.& alia late citata supra c.11.nu.4. ergo ẽt in materia præcepti de implendo iuramentum paruitas & leuitas rei excusabit a culpa mortali. Tum quia lex Dei de non furando, vel non iniuriando, non minus ligat, quam lex iuramenti: at paruitas furti, & iniuriẹ excusat a mortali secundum omnes, vt in dicto nume.4. diximus. Tum quia, qui prẹcepto ecclesiẹ vel iuramento tenetur recitare diuinum officium, & qui sine contemptu vnum uel alterum versiculum omittit, non peccat mortaliter, secundum omnes. Tum quia non obstat consideratio illa Caietani, qui me aliàs in eius opinionem flexit; videlicet, quòd versiculus unius psalmi relatus ad totum officium, quod est quid magnum, quia est pars eius exigua & reputatur pro modico & nihil, idem tamen versiculus, per se ab aliquo omissus, non est pars alterius magni, sed est quoddã totum per se. Non, inquã, obstat illa consideratio, eo q non omne totum est quid magnum: immo paruum, & cuius furtum non inducit culpam mortalem, nec actionem de dolo, secundum eundem & alios oẽs, quamuis ad actionem furti pro eo dandam de rigore iuris sufficiat iuxta glo.receptam in §. gallinarum.instit.de rerum diuis. verb. animo. Tum quia ipsemet fatetur iuramenta matrũ de dando filiis plorantibus pomo, vel castigando eos nõ impleta non facere eas reas culpæ mortalis, secundum cõem.& difficile est excusare illas alia ratione, quàm paruitatis: quamuis aliàs satagimus eas fortiore ratione excusare, quàm ipse Caiet. Tum quia iuramentum de faciendo peccato ueniali non est plusquã peccatum veniale, vt supra dictum est, & fractio iuramenti de facienda re leui & parua, non videtur esse peior fractione iuramenti de faciendo aliquid quod est peccatum veniale. Tum denique, quod par est credere Christum misericordissimũ non condemnaturum morte æterna illũ, quæ iurauit vni, vel alteri se salutaturũ salute parui momẽti nomine illius

unum, vel alterum, vel dicturum aliquid minimi momenti. Quare tenendum videtur cum communi, peccare quidem venialiter qui iuramentũ de re parua & leui non implet: non autem mortaliter, quod ipsum de voto rei leuis dicemus, infra nu. 40.

11 Ex quibus infertur responsio ad illã quæstionem, nuper nobis propositam; An qui dixit: Deus male mihi uertat, & me nõ adiuuet, si amplius lusero, ab hoc iuramento absolui possit nulla alia de causa, q̃. quod ipse magnum ludendi desideriũ & tentationem patiatur? Responderi enim debet, quòd non: quia est verũ iuramentũ per id quod supra nu. 1. & 4. dicitur, & de graui facta, & sine iusta causa a iuramento iusto de re graui absolui nemo potest, glo. sollemnis, & recepta c. quando. de iureiuran. quamuis in rem meliorem, aut æque bonam, aut alia iuramenta cõmutari posset, quod tamen interroganti, ne faceret cõsuli & persuasi. Quia illud iuramentum de ludo illicito in magna quantitate intelligebatur, quod e republica est etiam e castris militum exulare, & non de ludo licito in parua quantitate, qui animi causa etiam togatis licet, & ita nuper sanctissimus D. N. Pius V. renuit in simili casu dispensare.

Vndecimo, qui iurat aliquid facere, & postea id non facit eo ꝙ aliquid euenit, quod si euenisset a principio nullatenus se id facturum iurasset, aliquando peccat mortaliter: aliquando vero minime, sicut inferius c. 18. nu. 19. dicemus.

12 Duodecimo, qui iurat se non iturum, aut non transiturum per illum, aut illum locũ, ne libidinis aut illiciti ludi occasione tenetur, & post, eadem occasione permanente, pertransit: quamuis qui hoc iuraret absque alicuius finis boni & honesti aut vtilis intuitu, non peccaret mortaliter contrafaciendo: quia iuramentum esset vanum, iuxta Caiet. in summa verb. periurium, & mentem sancti Antonini ubi supra.

13 Decimotertio, qui iurat deliberate se aliquid facturum sine animo adimplendi, c. 1. & 2. 22. q. 2. Quoniam qui iurat aliquid, tenetur habere animum id adimplendi sub pœna lethalis culpæ. Vnde qui iurat aliquid illicitum facere cum animo faciendi, bis peccat; scilicet volendo illicitũ admittere: deinde iurando se id facturum. quoniam contra iustitiam iurauit. Qui uero iurat se aliquid illicitum perpetraturũ sine animo adimplendi, uno tantum modo peccat secundum mentẽ Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. iuxta quem etiam rationabilis timor mortis in casu simili nullatenus excusat.

Decimoquarto peccat, qui sophistice & dolose aliquid iurat, alter intelligens q̃. ille cui iurat intelligit, nulla intercedente causa, aut iusta ratione vtendi tali duplicitate, non solũ peccat mortaliter, (vt dictum est) verũ etiam postea non adimplens illud, secundum sanũ & cõmmunem intellectum illius cui præstitit iuramentũ. Quoniam quando iurans utitur dolo, alter uero minime, iuramentũ adimpleri debet secundũ saná

&

& communem intentionem illius, cui iuratum est, ca. quacunque arte. 22.q.j.& omnes ibidem, Inno.& communis in c.veniēs.de iureiur. quā uis quando qui iurat est in bona fide, alter uero vtitur dolo, debet tunc promissum adimpleri secundum intentionē iurantis. c. humanæ aures. 22.q.5.Innoc.cum communi in dicto cap.veniens, Tho.2.2.q.89.art.7. ad 4. Quare non peccat non adimplendo, quod iurauit, qui dolo aliquo circumuentus iurauit, si dolus est eiusmodi, vt si a principio rem præuidisset, nullatenus iurasset: quoniam iuramentum non obligat extra intētionem illius, qui bona fide iurat, siue in genere, siue in particulari iurauerit se hoc vel illud facturum, quod sibi ab alio fuerat iniunctum, capit. Quintauallis, c. veniens. de iureiur. Neque Deus tale iuramentum bona fide emissum alio modo acceptat, quàm illo secundum quem ex corde processit, c. humanæ aures, 22. q. 5.

14 Decimoquinto peccat, qui ob metum iurat aliquid licitum facere absque intentione obligandi se ad implendum illud, uel cum intentionem adimplendi, quod tamen minime facit sanctus Tho.2.2.q. 89.ar.7 .ad 3. & Ant.2.par. titu.10.cap. 6.§.quintus casus. Quoniam redimere propriā vel alienam vexationem virtutis opus est, l. nec timorem. §. fi. & l. isti quidem. ff. quod met. cau.& c.dilectus.1.de simon. Et omne opus virtutis iuramento promissum est faciendum, c.si vero.de iureiuran.& c.quāuis pactum. de pact. lib. 6. vt nos in ca. verum de iureiuran. respondendo cum communi illi textui, post Caietan.in dicto artic.7.diffuse probauimus. Verum est tamen secundum prædictos, quod si quando iurauit ob metum, habuit intentionem perficiendi quod iurauit in aliquo sensu vero, licet diuerso ab illius mente, qui ipsum iurare compulit, tunc neque peccaret iurando, neque etiam non adimplendo amplius quàm ipse intellexit. Quoniam non tenetur aliquis iurare secundum intentionem illius qui perperam ipsum ad iurandum cogit, iuxta ea, quæ dicta sunt supra, num. 13. Quapropter qui iurat latroni, se centum aureos illi daturum sua conditione intra se concepta, si forsan illi debet, non tenetur illos persoluere, si aliàs non debet, secundum Siluest. verb. iuramentū: 4.q.7.versic.secundum. Et quamuis hoc exemplum non placeat Caietano in dicto art. 7. ad 3. recte tamen potest defendi: quoniam nihil falsi in eo iurari liquido constat.

15 Decimosexto, qui iurat aliquid facere contra diuinum aliquid præceptū; puta furari aliquid notabile, aut non deponere odium, vel alteri auxilio esse in opere peccati mortalis: veluti si cum aliis coniurauit ad defendendū vel perpetrandum aliquod scelus, vel agendū aliquid contra obedientiam.ca.in malis.cap.qui sacramento.& cap.necesse. 22.q.4. Diximus: in opere peccati mortalis: quoniam qui iurat aliquid facere quod non est amplius quàm veniale, solum venialiter peccat iurando & adimplendo, secudū sanctum Anton. 2.par.tit.3. c.4. §.j.col.4. quamuis

ea potissimum ratione compleret, quia videlicet iuramentum apposuit, sicut recte insinuauit Siluest. verb. iuramentũ. 4. q. 1. Etiam si oppositũ Angelus verbo iuramentum. 5. §. 2. asseueret. Quoniam circumstantia illa committendi veniale ob id, quod iurauerat, potius extenuat, quam exaggerat culpam, quia in eo aliqua reuerentia erga Deum habetur.

16 Decimoseptimo peccat, qui iurat se non facturũ aliquid, ad quod nõ tenetur, est tñ secundũ se melius id facere, q̃ non facere, si forsan erat aliquid ad consilia euangelica pertinens: veluti si iuraret, se non mutuo daturũ, aut non crediturũ rem suam, vel collaturũ eleemosynam ei, qui grauem non pateretur indigentiam, vel non ingressurum religionem, uel non accepturum sacros ordines vel episcopatum, & alia similia, secundum Ang. verb. iuramentum. 5. §. 3. & Siluest. verb. iuramentum. 2. §. 7. Sed nobis oppositum magis placet: quoniam neque S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 1. neque S. Anto. 2. par. titu. 10. cap. 6. §. tertius casus dicunt hoc esse mortale, vt aliqui existimarunt. Caietanus etiam in dicto ar. 7. ad 6. & Io. Tabien. verb. iurare. §. 10. & gl. communiter recepta. in c. 1. q. 3. dist. sed a nemine in hoc adducta, tenent non esse lethale. Et ratio est, quoniam deterius videtur iurare se aliquid facturum, vel facere omissurum, quod quidem factum vel omissum est veniale, quàm iurare se facturum aut omissurum, quod ex genere suo non est peccatum, licet contrarium eius sit melius eo. Iuramentum autem peccandi venialiter, non est amplius quàm ueniale, ut supra dictũ est. quod quidẽ intelligendũ est, quando non iurauit animo non adimplendi etiam in casu, in quo id non faciendo peccaret mortaliter. Quoniam hoc perinde iam esset, ac iurare se scelus lethale commissurũ, quod quidem semper esset mortale, vt in præcedentibus dictũ est. Et quamuis huiusmodi iuramenta

17 sine peccato obseruari possint, nihilomagis tamen ad sui obseruationem obligant: quoniã, vt docuit S. Tho. dicto art. 7. ad. 3. huiusmodi iuramentis Spiritui sancto opponitur obstaculum, cuius est propriũ sancta desideria animis instillare. Quo circa talia iuramenta propria etiã auctoritate iurantis possunt infringi, iuxta sanctũ Anto. 2. par. tit. 10. c. 6. §. tertius casus per c. si aliqud 1. & 2. 22. q. 4. quidquid Archi. in dicto c. si aliquid. Ioan. And. & Panor. in c. si uero. de iure iur. dixerint. Quia etiã addimus fore melius frangere, quàm seruare iuramentũ de re, quæ suapte natura sit otiosa, uel ad malũ & bonum pariter indifferens: vt verbi gratia, qui iuraret se non habiturũ in suum ministerium illum, aut illũ: vel se non alloquuturũ aliquem de hac vel illa re: vel non aditurum alterius domum: vel non missurum panes coquendos ad furnum illius: vel eius apothecam non adire, ut aliquid emat, &c. nisi huiusmodi iuramenta proximo fierent ex aliquo pacto. Ang. verb. iuramentum. 4. §. 5. vel soli Deo propter vitandam aliquam occasionem peccandi, quæ inde sibi subministratur, sicut supra num. 12. dictum est.

Decimo-

18 Decimooctauo, qui iurat se in carcerem rediturum, & non reuertitur, quamuis sciat se ob id mortem obiturum, eamque sibi inferendã iniuste secundum Caiet. 2.2.q.89.ar.7.ad 4.licet Ioan. Tabien. in verb. iurare. §.10. nitatur Caietano respondere: uerum non satis sufficienter id facit, Hoc tamen est intelligendum, dummodo carcer non sit iniuriosus: qualis esset, si foret priuatus alicuius latronis, vel tyranni, Panor. in dicto c. si vero.gl. cõiter recepta.clem.pastoralis.de sent.& re iud.verb.per violentiam.& Ioan.And.in specie,in rub.de iureiur.uel iudicis non competentis, siue etiam cõpetentis, absque tamen iuris ordine procedentis: & quamuis cum iurat se rediturum, non habeat animum reuertendi, secundum Angelum, verb. iuramentum. 1.§. 37.

Decimonono peccat uxor, quæ marito iurat se adulterii crimine carere, hac ratione persuasa, quia videlicet poterat id iuramento confirmare, quoniam egerat pænitentiam, fueratque iam adulterium sacerdoti cõfessa, arg.c.fi.de purg.canon.Siluest.verb.iuramentum 2.§.8. quamuis si maritus eam circa hoc ad iurandum compellit, tunc, quia id iniuste agit, potest illa iurare, quod secundum suam intentionem uerum est, falsum autem iuxta mariti mentem, ut constat ex supradictis nu.8. Ang. verb. iuramentum. 4. §. 1.quod nos latius & profundius confirmamus in Commentario prædicti c. humanæ aures.22.q.5.

Ex quo infertur responsio ad interrogationem nuper factam; An qui iurat se non habere rem aliquam ab alio petitam, ut ab ea danda, vel cõmodanda se excuset, peccet? Responderi.n. debet, peccare, si mens eius verbis consonat, sed non, si non tenetur ad dandam uel cõmodandam, neque respondendum iuxta mentem petentis, & ea mente iuret, quòd non habeat illam ad eam illi dandam aut commodandam, per prædicta.

19 Vigesimo peccat, qui tẽpore pestis iurat uerũ ad portas ciuitatis, sed dolose contra intentionem interrogantiũ. Siluest.uerbo iuramentũ.3.q.2. Quoniam ad ingrediendũ ciuitatem sua sponte se offert: nisi forte custodes ciuitatis crederẽt aliquam vrbem esse infectam a peste, quæ re vera non erat: uel ingressurus rationabiliter credit, neque se, neque aliquid suum esse peste contaminatum, & subinde verum iurat, se non transisse per talem locum secundum præcipuam intentionẽ, licet remotam ipsorum custodũ. Eadem est ratio de scholasticis uniuersitatum, qui cathedrarum candidatos, siue oppositores (ut uocant) extra scholas alloquuntur de illis rebus, quę ad subornandũ minime faciunt. quod tamen si postea cum suffragaturi sunt confiterentur, exinde redderentur inhabiles ad suum suffragiũ conferendũ, & ea de causa iurati respondent, se nulli candidatorum quidquam fuisse loquutos, intra se intelligentes nihil egisse de illis rebus, quæ contra statutorum mentem fuisse uidebantur.

Vigesimoprimo, qui iurat se rationẽ habiturũ boni, uel utilitatis ad aliquam cõmunitatem pertinentis, uel ad munus, quo fungitur, quam

tamen

tamen postea non habet, argum. capit. si vero. cap. ego. & cap. veritatis, de iureiur.

20 Vigesimosecundo peccat mortaliter, qui inducit ad iurandum eum, quem falso iuraturum arbitratur, cap. ille. 22. q. 3. nisi cum inducit iuris ordinem sequutus, sicut iudex ad alterius partis instantiam, secundũ Richardum in 3. dist. 38. Quo circa rationi consonum videtur, non esse deferendum iuramentum illi, de quo magna habetur præsumptio, quòd illud non obseruabit. quod sentit Alexander quartus in capit. clericus de cohabit. cleri. & mulier. quatenus asserit ob hoc non esse recipiendum iuramentum a clericis se non redituros ad suas concubinas, vbi Panor. inquit, recte fuisse consultum, si scholastici vniuersitatum non obstringerentur iuramento se Rectori parituros, esset enim præstantius, ut alijs pœnis ad id agendum stimularentur. Vnde infertur, perperam agere cõfessarios cum pertrahunt pœnitentes ad vouendum, uel ad iurandum se ab aliquo carnali peccato, vel aliquod, perinde ac illud allicit, abstenturos, Angel. verb. iuramentũ. 3. §. 11. & Siluest. eod. verb. q. 9. Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 2. col. 3.

Diximus, inducit, quia textus de tali loquitur. Vnde videtur inferri, quòd si alter sponte se offert ad iurandum, adsitque rationabilis causa ad recipiendum iuramentum, non peccat ille qui recipit secundum Siluest. vbi supra.

21 Vigesimotertio, qui expostulat iuramentum a famulis, vel seruis suis, vel quibuscunque aliis, vt declarent auctorem alicuius furti ei facti, ea intentione, vt furem in omnibus casibus prodant: quoniam id licet fieri nequit, nisi in illis, quibus alii exteri possent furtum reuelare: ipse autem vult obligare suos ad id faciendum in omnibus casibus: quod minime fas est, vt latius inferius in c. 18. dicemus. Petere tamen ab eis iuramentum, quo adstringerentur vera dicere in illis casibus, in quibus exteri ét veritatem detegere licite possent, non esset peccatum iuxta mentem B. Ant. 2. par. tit. 10. c. 5. §. 6. & etiam Ang. Siluest. & Tabiens. verb. familia. licet paullo aliter loquantur, & diximus in c. inter verba. 11. q. 3. conclu. 6. Neque etiam liceret simpliciter exposcere iuramentum, vt verum exprimant, etiam si non addatur, vt in quolibet casu id faciant, vt patet ex eis, quæ nos in dicta concl. 6. diximus.

22 Vigesimoquarto, qui iurat facere, vel implere aliquid, credens se nõ posse illud præstare; veluti si iurat se ad certum tempus persoluturũ debita, probabiliter credens non futuram ei facultatem id eo tempore faciendi, Siluest. verb. iuramentum. 3. q. 25. Ceterum si iurat credens se posse persoluere, & facit quod in se est ut soluat, quãuis non satisfaciat, non peccat, c. querelam. de iureiur. Si tamen transacto tempore ad id definito, quàm citissime poterit non persoluerit, peccabit. ar. ca. cum dilecti. de dolo & contum. l. Celsus. ff. de recept. arbit.

Vigesi-

23 Vigesimoquinto peccat, qui iurat sub sigillo secreti, se aliquid habiturum, quod in Concilio, Senatuve pertractatum est, uel suæ fidei cõmissum fuit, & non occultat, & manifestat casibus, in quibus non debet. arg.c.qui ambulat. 5.q. 5.idem est de illo, qui alterum inducit ad violandum eiusmodi decretum, secundum sanctum Ant.2. par.tit.10.c.8.§.3

De præcepto secundo, quatenus continet, non male vouendum, & bene votum bene adimplendum.

SVMMARIVM.

24 *Votum quid De re mala non ualet, sed de præcepta sic. & nu.25.*
26 *Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpæ.*
26 *Votum non fit per propositum solum.*
26 *Votum mentale, quid sit, & qualem deliberationem requirat.*
26 *Votum absque animo adimplendi quo modo obligat ad sui complementum.*
26 *Votum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti, ut indiffe-*
28 *rens est, & de eo, quod est contra consilium Christi, non valet. nu.29.*
30 *Votum in finem malũ non valet, sed sic in bonum ex illo exortum. et nu.31.*
32 *Finis malus, & bonum ex malo natum differunt.*
32 *Votum proprie non est malorum renunciatio, quę fit in baptismo.*
32 *Votum est duplex, nempe solemne & simplex.*
32 *Votum plus obligat, quam iuramentum, cum concordia contradicentium.*
32 *Voti opus melius, quàm voluntarium. quod sic est limandum.*
33 *Confessarius sic admoneat pęnitentem, qui votum violauit, &c.*

24 DECLARATO iam hoc præcepto, quatenus habet non male iurandum, declaremus nunc idẽ, quatenus includit non male vouendum. Pro quo præsupponimus primo, quòd secundũ mentem magistri S. Thomæ & aliorũ in 4.lib.sent. distin.38.& Tho.2.2.q.88.art.1.& 2. & aliorum alibi. Beati Anton.2. par.tit.11.cap.2.in princip. Archid.in cap.qui bona.17.q.j. & Panor. & aliorum in cap.litteraturam de voto, & communem opinionem, Votum est promissio, delibera te Deo facta, de aliquo bono maiori, a superiori non irritata.

Dixi, Promissio pro genere, & ad insinuandũ, quòd non sufficit desiderium, neque propositum etiam valde deliberatum faciendi, nisi simul adsit animus se ipsum obligandi, secundum eundem communem ubi supra.

Dixi,

Dixi, Promissio in genere, ad significandum, quod, vt aliqua promissio sit votum, sufficit ut solum sit mentalis, etiam si nihil dicatur, aut scribatur, modo fiat animo, uel mente obligandi secundum communem ubi supra.

Diximus, Deliberate, quoniam promissio subita, & absque consideratione facta non sufficeret. Sufficit autem tanta deliberatio & consideratio, quanta ad peccandum mortaliter, uel merendum sufficeret, secũdum Palud. in 4. lib. sent. dist. 38. nu. 1. col. 2. communiter receptum. Nã, vt ait glo. singularis in capit. mulier. 32. q. 2. quæ habet similem. 20. q. in summa, iudicium. quod sufficit ad obligandum diabolo, sufficit ad obligandum Deo. Vnde infertur, uotum factum ex iracundia, quæ iudicium & rationem vouentis non absorbet adeo vt tunc posset mortaliter delinquere, ualidum esse, ut ex Ioan. Andr. & ex communi opinione in cap. dudum. de conuers. coniug. colligitur, etiam si multi graues auctores, Ludouicus Rom. sing. 408. & Iason in l. si filiam. C. de inoff. testam. oppositum senserit. quod ipsum est dicendum de iuramento, ut tactum est supra eodem nu. 10.

25 Dixi, Facta Deo, quoniam omnẽ votum tacite uel expresse, mediate, uel immediate fit Deo, secundum S. Tho. in dicta q. 88. arti. 5. ad 3. Ex quo colligitur responsio ad quæstionem nuper nobis propositam, An voueat qui dicit alteri, Ego promitto tibi, me cum illo, aut illo amplius non lusurum? responderi enim debet, quòd non, quia non est promissio facta Deo, & ita illi definitio voti supra positi non conuenit.

Dixi, De aliquo bono, ad significandum, ꝙ promissio de re illicita, quæ uel veniale, uel mortale peccatum est, non est votum. c. si aliquid. & c. in malis. 22. q. 4. Dixi, Maiori bono, non quidem vt Rich. Maior, & aliquot alii in 4. lib. sent. dist. 38. dicunt, quia uotum necessario fieri debeat de his, quæ sunt de consilio, non autem de præcepto: satis enim est, ut sit maius bonum, siue sit de consilio, siue de præcepto, secundum eundem S. Tho. in 2. 2. q. 88. arti. 2. Quamobrem, qui vouit non fornicari, neque adulterari & non furari, per huiusmodi votum ita obligatur, vt, si fregerit illud, non solum censeatur transgredi preceptum de non fornicando, vel non adulterando, aut non furando, sed etiam preceptum hoc de adimplendo voto, & subinde non sufficeret tali transgressori culpam sine huiusmodi circumstantia confiteri, vt bene aduotauit S. Ant. 2. par. titu. 11. c. 2. §. 1. & melius Caie. in dicta q. 88. art. 1. licet oppositum, sed male teneat Ioan. Tabien. verb. uotum. 1. §. 2.

Dixi etiam, De bono maiori, ad significandum, quod uotum faciendi, uel omittendi aliquid facere, cuius contrarium secundum se melius est, nihil ualet; cuiusmodi esset uotum non ingrediendi religionem, nõ mutuandi pecuniam, & alia huiusmodi, secundum sanctum Ant. in dicto cap. 2. §. 1.

Dixi,

Dixi, A superiori nõ irritata, quoniam vota filiorum familiàs, religiosorum, & aliorum, qui alterius potestati subduntur, legitime a suis parẽtibus, prælatis, aliisque superioribus irritata non obligant, c. puella. & c. fin. 20. q. 2. secundum S. Tho. in d. q. 88. ar. 9. & omnes alios.

26 Secundo præsupponimus, quòd ex hac definitione infertur. Primo omne uotum ad sui obseruantiam obligare sub pæna peccati mortalis, Eccl. 5. & c. licet. c. magnæ. de voto. S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 3. & omnes in dicta dist. 38. lib. 4.

Secundo infertur, solum propositum faciendi aliquid boni, absque promissione & animo se ipsum obligandi, non obligare communiter sub reatu mortalis culpæ, neque uenialis: quia non obligat secundum S. Tho. receptum 2. 2. q. 88. art. 1. quem sequimur. Arch. in c. qui bona. 17. q. 1. & Panor. in c. litteraturam. de voto. qudquid videatur asserere glo. celebri, c. qui bona. 17. q. 1.

Tertio infertur, votum fieri posse absque verbis expressis, arg. ca. cum apud, de sponsal.

Quarto, quòd deliberatio, quę satis est ad obligandum nos diabolo per peccatum mortiferum, eadem sufficiat ad obligandum nos Deo per votum ad uitam æternam conducens, vt supra dictum est, per gloss. sing. in capitul. mulier. 32. quæstio. 2. quæ id ante Palud. & Caietan. vbi supra, & alios dixit.

Quinto infertur, quod huiusmodi deliberatio in momento temporis fieri põt: & satis est, quod actu vel virtute fiat. Qua propter illud Panor. in dicto c. litteraturam. de voto. col. 2. ꝙ deliberatio, & propositum debent promissionem procedere, intelligendum est, de præcedentia, vt philosophi aiũt, naturæ, seu causę, & non temporis, idest, ꝙ non est opus, vt per aliquod spatium tẽporis deliberatio præcedat votum, sed ut ad merendum, vel peccandum mortaliter, sufficit facta in eodem momẽto temporis, in quo bonum opus aut peccatum admittitur: sic etiam vt votum sit validum satis est, vt in eodem momento temporis fiat deliberatio, quo fit votum ipsum. Nam quamuis vtrumque simul in eodem tẽpore efficiatur: semper tamen deliberatio præcedit votum natura, quemadmodum substantia solis præcedit suam lucem, & ignis colorem suum. Est tamen valde magna differentia inter votum quod magna præcedente deliberatione fit, & illud, quod subitaneo & repentino motu, vel passione aliqua intercedente, cuiusmodi sunt illa, quæ passima quibusdam, & ex quacunque leui cupiditate fiunt: quoniam huiusmodi vota facile dispensantur, commutantur, vel redimuntur. c. 1. de uoto. alia vero non sic. quod etiam Caietan. vbi supra art. 1. probat.

Sexto infertur, quod solum propositum ingrediendi religionem sine promissione tacita, vel expressa, etiã si induat quis habitũ religionis, non efficit votum, quãuis Palud. in dicta. q. 1. art. 1. & Anton. in dicto

cap.

cap. 2. §. j. & aliquot alii per cap. consulti. de regul. oppositum tueantur. Quoniam in casu illius capitis fuerat promissio saltem implicita, aut uirtualis, ut declarat optime Panor. in c. litteraturam. & Caie. in d. q. 88. art. & alii etiam alibi.

27 Septimo infertur, quòd, qui Deo aliquid promittit, quamuis sine animo adimplendi promittat, re vera vouet, & tenetur adimplere: secus autem esset, si verbo tenus absque animo se obligandi promitteret, vt elegãter prædictus Cardinalis in dicto. ar. 1. cõfirmat, ubi subdit, quod quẽ admodum Ecclesia, ei qui vouit, si postea dicat non habuisse intentionẽ seipsum obligandi, non credit: sic etiam perperam agunt religiosorum prelati, qui sine aliis coniecturis, suis subditiis iurantibus se non habuisse intentionem profitendi, cum professi sunt, facile credunt.

28 Octauo infertur, quòd non est votum promissio, quæ de rebus necessario euenturis fit, quale est votum de moriendo, arg. l. j. ff. de condit. & demonst. neque etiam votum de re, quæ in se sit culpa lethalis, aut uenialis. Quoniam illud non est bonum, & multo minus erit maius bonum. Immo promissio facta de faciendo aliquid, quod est peccatum mortale, est mortalis, & promissio de faciendo veniale, est venialis, vt supra nu. 15. dictum est de iuramento.

Nono infertur, ꝙ promissio de re indifferenti, quatenus indifferens est, non est votum: quoniam res indifferens non est quid bonum secundum se, nisi aliqua circumstantia apponatur, quæ rem alioqui indifferẽtem bonam efficiat. exempli causa: Votum de non nendo, vel non filando in die sabbathi, etiam in honorem beatissimæ Virginis matris, vel votum eundi in ciuitatem Genuensem, uel non adeundi talẽ domũ, absolute & simpliciter emissum, non est dicendum votum: quoniam nihil horum secundum se est malum, aut bonum. Neque enim in die sabbathi nere vel filare ex naturæ sua deputari potest inter obsequia beatæ Virginis. Licet votum de non nendo die sabbathi, vt aliquoties Virginis Rosarium recitetur, vel de ciuitate Genuensi adeunda ob uidendam adorãdãque Christi imaginem, quam Veronicam appellant, vel non ingrediẽdo talem domum, ne quam personam impudicam inspectet, quæ se ad libidinem, uel ad ludos illicitos prouocaret, sint ualida. Quoniam per har circumstantias, quæ alioquin erant indifferentia, fiunt bona, arg. c. paratus. 23. q. 1. c. disciplina. & ca. & qui emendat. 45. dist. Quamobrem, circumstantiis istis deficientibus, uoti uinculum cessaret, vt Caiet. in dicta. q. 88. ar. 2. singulariter definiuit.

29 Decimo infertur, ꝙ vota de non faciendo aliqua, quæ Redemptor noster consulit: ut uouere non seruare castitatem, paupertatem, & alia huiusmodi, quamuis licite ualeant obseruari, minime tñ obligant, c. fi. §. fi. 22. q. 4. & Palud. cum communi in 4. lib. sentent. dist. 38. q. 1. col. 4. quin potius ita uouens peccat, licet vt plurimum non grauius, quàm venialiter,

liter, quod satis diffuse idem Caietanus in dicta.q.88.artic.2.confirmat. preterquam si huiusmodi uota fierent gratia displicendi talium consiliorum diuino auctori, uel animo non adimplendi talia consilia, quamuis occurreret casus; in quo uim præcepti obtineret.

30 Vndecimo infertur, quòd votum maioris boni ob malum finẽ emissum non obligat, siue finis ille malus sit finis illius boni quod uouetur, quale uotum faciendi eleemosynam ob inanem gloriam aucupandam, vel ob aliquam uoluptatem illicitam: siue sit finis ipsiusmet uoti, quale est uotum, quo dux ad bellum iniustum proficiscens, promittit se alicui operi pio mille ducatos oblaturum, ut uictoriam, licet iniquam, consequatur, ea intentione ut illud uotum sit medium ad talem uictoriã assequendam, vel in gratiarum actione uictoriæ iniquæ. Quoniam omne opus, cuius finis est malus, ipsum quoque malum est.c.cum minister.24.q.5.in cuius Commentario latius hoc diximus, & c.non est putanda.1.q.1.Et consequenter, quamuis id, quod uouetur, bonum sit: uotum tamen de illo, propter malum finem, malũ est: & ita non est conueniens materia uoti.

31 Dixi, Inique, quoniam, si quis uoueret aliquod bonum in gratiarum actionem euentus uictoriæ absolute sine iniquitate & iniustitia considerate, quatenus est quoddam donum Dei, valeret votum: sicut ualet uotum de faciendo aliquid pium in gratiarũ actionem pro filio quem dederit Deus ex concubina, attenta illa datione filii absolute sine iniustitia fornicationis, tamquam quodam Dei dono, ut mox dicetur. At uero, si neque finis boni, quod uouet, neque eiusdem uoti esset malus, licet causa, quę impellit ad uouendum, mala esset, non ideo votũ desineret esse bonũ. Exemplum de eo, qui aliquam religionẽ profitetur, non collimãdo, neque dirigendo suã professionem, & sua uota in finẽ luxuriandi, li-
32 cet ad id impellatur spe ibi reperiendi occasionẽ luxuriãdi. Idẽ est omnino dicendum de eo, qui aliquid uouet anteaquam in duellũ siue singulare certamen descendat, hac intentione, ut a morte, vel vulnere liber a certamine egrediatur. Idẽ quoque de eo, qui uouet aliquid, si Deus illi concedat filiũ generare ex muliere, quę sua non est. Etenim quãuis uelle uincere, uulnerare, occidere in duello iniusto malũ sit: uelle tamen sine vulnere sanũ & incolumem euadere, non est tale. Et quamuis rem habere cũ illa, quæ non est propria uxor, scelus sit, suscipere tamen filiũ ex illa dono Dei, non est tale. Idem dicendum de illo, qui huiusmodi votum fecerit, Si a Deo illa, aut illa temporalia bona per fas, aut nefas consequar, illud aut illud opus bonum faciam: quoniam huiusmodi uotũ non adhibetur tãquam medium ad peccatum, neque ut gratiarũ actio pro peccato, sed vt gratiarum actio pro re in se bona, & dono Dei data. & a fortiori validius erit votum, quod fit in vltionẽ proprij peccati. uerbi gratia: Aliquis vouet illam aut illã pænitentiam vel pænam subire, vel

petere

petere Hierosolymam, uel summam aliquam pecuniæ erogare piis operibus, si tale, uel tale scelus admiserit, ut subtiliter & late post alios Car. Caiet. in dicta q.88.art.2. confirmat.

Duodecimo infertur, ꝙ abrenunciatio illa malorum, quę fit in baptismo, non est proprie uotum, ut dixit Palud. in 4.dist.8.q.2.& neruose probat Caiet. in dicta quęstione 88.arti.2. quamuis Magister, & alii multi oppositum docuerint. quorum opinio uera est intellecta de uoto improprio.

Decimotertio infertur, quòd duplex est uoti genus. Alterum sollemne, alterum simplex. Votum sollēne est, quod professione tacita, uel expressa religionis approbatæ, vel ex sacrorum ordinum susceptione celebratur, c.1.de uoto.lib.6. Simplex autem est quodcunque aliud, siue occultum, siue publicum fuerit, Palud. communiter receptus in dicto.4. dist.38.q.2.& B.Anton.2.par.tit.11.c.2.§.1. Et quamuis mortale peccatum admittat, qui uiolauerit uotum simplex, & nonnumquam etiam scandalum præseferat: maius tamen crimen est, grauiusque scandalum communiter sequitur ex uoti sollemnis transgressione, arg.c.homo.40. dist. & c. præcipue.11.q.3.

Tertio præsupponimus, uotum maiorē uim obligandi habere quàm iuramentum, secundum S.Tho.2.2.q.86.art.8. quamuis Ioan. Maior in prædicto 4.dist.38.q.5. oppositum tueatur. Cuius quidem opinio uera est, quando utrumque principaliter fit in honorem Dei, uel utrumque principaliter in utilitatem proximi. Opinio autem sancti Tho. cum uotum principaliter fit in honorem Dei: iuramentum autem principaliter fit in utilitatem proximi, ut communiter fieri solet, quod nos in cap. quanto. de iureiur. utramque opinionem conciliantes, definiuimus. & postea Michael a Medina lib.5.c.22.& 23. de continentia, egregie probat, quod obligatio iuramenti est firmior, quam uoti, licet hæc sanctior sit illa, cum per illam promittamus proximo, & per hanc Deo.

Quarto præsupponimus, bonū opus ex uoto plus meriti habere, quā aliud non ex ui uoti factum, secundum S.Tho.2.2.q.88.ar.6.& Opusculo 17.c.12.& Opusculo 18.c.3.& Richard.& alios omnes in 4. dist.38. & glo. singularem in Clem.j.de reliq.& uenerat. sanct. qui quidem omnes sequentes beatum Anselmum in lib. de similit. asseuerant, eum, qui aliquod bonum facit ex ui uoti, similem esse illi, qui arborem cum fructu suo donat: eum uero qui facit opus sine uoto, offerenti fructum sine arbore: quamuis opus consilii plus meriti habeat, ceteris paribus, quam opes præcepti, c. cum in officiis. de testament. iuxta communem opinionem, quam declarat præcitatus Medina in Codice de pænit. q.43.

33 Quinto præsupponimus, confessariū teneri admonere pænitentem, qui non adimpleuit uotum tempore, quo debebat, non liberari ab obligatione postea adimplendi illud propter pænitentia quam iniungit, eo quod

quod uotum non adimpleuit tempore debito, nisi aliqua impossibilitas iuris, uel facti superuenerit, uel eiusmodi erat, quod debito tēpore transeunte, eiusdem obligatio transibat, iuxta mentem omnium, quam explicat Caiet. in summa de materia uoti.

Modi vsitatiores, quibus peccatur male vouendo, vel male votum implendo.

SVMMARIVM.

33 *VOuens rem mortalem, uel uenialem ut peccat.*
34 *Vouens itē id quod est præceptū, uel cōtra consiliū, et nu. 35. & 36.*
37 *Vouens stulta uota, ut non pectendi se, non lauandi.*
38 *Vouens illud, quod sciebat, se non posse præstare.*
39 *Votum uel partem eius quis recte frangit ob causam, & 40.*
42 *Vouens quis tenetur statim implere, uel ad certum tempus, & cet.*
42 *Vouens sub conditione, & satagens ne adimpleatur illa.*
42 *Vouens si perpetrauerit illud crimen & 43.*
43 *Vouens ob malum finem, uel ob bonum, qui nascitur ex malo.*
43 *Vouens uirginitatem, & eam postquam uiolauit, non obseruat.*
43 *Vouens se uxorem ducturum, & postea non ducit.*
44 *Votum religionis impediens, uel ab illa abstrahens ad quid tenetur.*
45 *Votum religionis suadens, uel ingressum ordinis dissoluti, &c.*
46 *Vouens religionem, & quia non recipitur ut ipse uult, &c.*
46 *Vouentem religionem an statim ligent onera eius.*
47 *Vouens ingredi & profiteri, & postea exit.*
48 *Vouens religionem strictiorem, & intrat laxiorem, &c.*
49 *Religionis de ingressu an consulendum.*
50 *Religionem relaxatam ingrediens, uel in eam filios intrudens, nu. 51.*
52 *Vouens præ timore mortis spiritualis, aut corporalis, uel alterius mali &c.*
53 *Vouens rem dignam uoto, quæ tamen maius bonum excludit.*
53 *Vouens non bibere uinum & crebro id uiolat, uel facere aliquid in tempore certo, quo transacto illud non adimplet. nu. 54.*
54 *Voti quem pœnitet, uel dubitando de uoto an ualeat, ipsum uiolat.*
55 *Votum qui non adimplet per alium, quod per se ipsum non potest.*
56 *Vota defuncti qui non adimplet, adiunctis exemplis. & 75.*
57 *Dispensatus super uoto per falsam aut iniustam causam.*
58 *Vouere qui pertinaciter tenet esse malum.*
58 *Votum coniugum de abstinendo, & pactum, an paria, & 60.*
60 *Votum mariti & uxoris sine licentia quod ualet, & 61.*
62 *Votum de ingressu religionis generale an tollat refutatio unius superioris.*

34 EX præmissis infertur multos peccare contra hoc secundum preceptum, quatenus præcipit non male uouendum,& bene votum recte adimplendum. Et primo peccat, qui vouet aliquod peccatum mortale, vt occidere, & odisse, seu odio habere, *&c.* per supradicta, nu. 28.

Dixi: Mortale: quoniam votū de re, quæ in se solum est peccatum veniale, non erit plusquā veniale, nisi uouens ea mente uotū emitteret, vt, etiam si esset peccatum mortale, nihilominus id se facturū voueret.

Secundo, qui vouet se facturum id, ad quod sub pæna mortalis culpę tenetur; ut non fornicari, vel non confiteri in Quadragesima,& non implet, & peccat non solum quia fornicatur, vel non confitetur; sed etiam quia transgreditur votum, quo fit vt huiusmodi peccatum cum hac circumstantia confiteri teneatur, per supradicta c.6.nu.3. & 4.quidquid dixerit Ioan. Tabien.in verb.votum.§.2.cuius opinio non habet locum ēt in illo, qui vouet in genere se non amplius peccaturum,quidquid Ioan. Maior in 4. lib.sent.dist.30.q. 1.insinuauerit.

35 Tertio peccat, qui id,ad quod solum de consilio tenebatur, vouet se non facturum,etiam si occurrerent casus, ad quos ex ui præcepti obligaretur,vt qui vouet non mutuare, aut non facere eleemosynam, etiam in casu extremæ necessitatis, non solum quia huiusmodi uoluntas secundū se talis erat, verumetiam quia eam voto firmat. Idem dicendum est de illo, qui vouet se non facturum id, quod est de consilio, eo animo, vt displiceat Deo tantum, quantum mortalia crimina ei displicere solent: secus tamen esset, si voueret Deo, vt displiceret ei eo gradu, quo venialia ipsi displicent; tunc enim non amplius quam uenialiter delinqueret, quod ipsum leuius esset, quando quis votum emitteret, non aduertens, se in eo diuinæ bonitati rem ingratam admittere, ut Card. Caiet.egregie docet, 2.2.q.88.ar.2. & tactum est supra, nu. 3.

36 Quarto, qui vouet aliquid, quod suapte quidē natura est contra consilium euangelicum, aut malum, vel non ita bonum sicut oppositū, vel indifferens,sed id facit cum aliqua circumstantia, vel respectu, quo fit bonum & honestum,& postea non adimplet:ut si vouet ingredi aliquod monasterium, quandiu in eo regularis obseruantia non uiget: uel vouet non facere eleemosynam: vel non fide iubere,aut non mutuare aliquid illi vel illi extra tempus cuiusdam eximiæ aut extremę necessitatis; ne aliquam exinde occasionem peccandi caperet. nam, sicut multa sunt ex genere suo mala, uel non adeo bona, sicut eorum opposita, vel indifferentia, quæ ratione alicuius circumstantiæ redduntur bona, vel meliora, quàm eorum opposita, argum. textus sing.c.venerabilibus.§.potest. de sent. excommunicationis lib. 5. c.ne quis. 12.q. 2.c. noli.23.q.1. & cap.cum minister. 23.q.1.

37 Quinto, qui emittit aliqua vota stulta, vel temeraria: qualia sunt non

pectere

pectere capillos in die sabbathi, non filare non lauare caput, non edere animalium capita in honorem beati Ioannis Baptistæ, nõ immittere ossa in ignem in honorem sancti Laurétij, & alia huiusmodi, quæ neq; ad honorem Dei aut suam proximive utilitaté uidentur spectare, & absq. ulla dispensatione & licentia sui confessarij transgreditur, secundum Sil uest.uerb.uotum.1.q.3. Quod uerum est intelligẽdo de illo uouẽte, qui credit eiusmodi uota ualere, uel dubitat de eorum ualore, & ante depositionem conscientiæ erroneæ illa transgreditur: nõ autem de eo, qui scit uel credit ea non ualere, quamuis possent licite obseruari, ut Gratianus in c.fi.22.q.4.docuit quoniam propria uouentis auctoritate possunt dissolui quippe quæ secũdum S.Th. 2.2.q.88.art.2.ridicula sunt, & magnã superstitionis speciem præseferunt, secundum Raymundum, in summa huius tituli, & Albertum in 4. d.st.28. quod ipsum fere dici potest de illo, qui uouet se nudum peregrinaturum: quoniam id inhonestum est, & posset ualetudini corporis maxime officere, præsertim in hyeme: quamuis sancto Anton.2.par.tit.11.c.1.§.3. uideatur huiusmodi uotũ in aliud fore commutandum.

38 Sexto peccat, qui uouet aliquid sciens & animaduertens, se non posse illud adimplere. Angel.uerb.uotum 2.§.9. Dixi, Animaduertens, quia secus esset, si non aduerteret illam impotentiam. *Nã ream linguam nõ facit nisi rea mens.* c.homines.22.q.2.

Septimo, qui uouet se animo obligandi & non adimplendi, secundũ Caie.2.2.q.88.art.1. & recte quidem, quia habet animum non soluendi Deo, quod ei debet.

Dixi, Animo se obligandi, quia, qui uouet animo non se obligandi, non tenetur uoto in foro conscientiæ. Nam id non est uere uotum per su pradicta, nu.26. ita ꝙ ille teneatur uoto, qui uouet animo se obligandi, & adimplendi, uel saltem animo obligandi: non autem qui uouet sine animo saltem se obligandi per prædicta ibidem, & quia actus agentium nõ operantur ultra intentiones eorum. Quare apte responsum fuit nuper, bis peccasse illum non implendo suum uotum factum animo uouendi, & non implendi primo uouendo, secundo non implendo.

39 Octauo peccat, qui uouet uotũ licitum, ipsumque postea uiolat: peccat, inquam, mortaliter toties, quoties ipsum uiolat. c.licet, & c.magnæ. de uot. secundum omnes, nisi id fecerit per obliuionem tolerabilem, vel ægritudinem, vel ob aliam iustam impotentiam: ut qui uouet templum aliquod, siue pauperum xenodochium ædificare, uel certã eleemosynã facere, & postea fit inops, aut uouet ieiunare, & postea ægrotat. Ang.uer. uotum.3.q.1. Porro si postea redit ad pinguiorem fortunam, uel sanitati restituitur, totum, uel partem, quã possit, tenebitur adimplere: sicut illa, quę uouet castitatem, & postea nupsit, consummauitque matrimoniũ non tenetur ad plene perfecteque castitatem seruandam, qm̃ debitum

coniugale uiro suo tenetur persoluere, cũ ille ab ipsa expostularit: tenetur tamen obseruare secundũ partem sibi possibilem, scilicet ad non exigendum debitum. Quinimmo debet etiã uoluntatem habere seruandi castitatem perfecte & integre qñ sibi fuerit licitum & possibile; puta marito uita iam defuncto, Caiet. in summa. de materia uoti. Vnde infertur ꝙ nõ liberatur quis a uoti obligatione pp omnia illa, quæ uoto iã emisso superueniunt, quę si a principio acciderent, ille qui uouit, a uouendo desisteret, vt inferius in c. 18. nu. 9. apertius dicemus.

40 Nono, qui uouet aliquid etiam minimum, puta dicere unum tantum Psalterij uersiculum, uel Aue Maria: postea uero nõ dicit. uel dare poculum aquæ frigidæ amore Christi, & nõ dat, secundum Caiet. 2. 2. q. 89. ar. 7. Cuius opinio licet alias placuerit, nũc tamen contraria quam tenet Sotus lib. 7. q. 2. ar. 1. de iust. & iur. magis placet, per ea, quæ supra, nu. 10. de iuramento rei leuis & paruæ diximus.

41 Decimo peccat, qui uouet aliquid se statim facturum, uel intra certũ tempus, siue uotum esse tacitum, siue expressum, quod tamẽ non statim, uel intra tempus præfinitum implet, secũdum S. Tho. communiter receptũ 2. 2. q. 88. ar. 9. ad 3 & in 4. lib. sen. dist. 38. q. 1. ar. 1. per textũ Deut. c. 23. Quòd si certo uouit, se non uouisse animo statim adimplẽdi, neque tempori terminum præfinisse tacite uel expresse, intra quod uotũ adimplere teneretur, nõ peccat mortaliter non adimplendo, quandiu consciẽtia non remordet, se esse in mora circa eius implementum. Hoc enim est signum, ꝙ non est transactum tempus, intra quod teneatur implere illud, iuxta mẽtem prædicti Cardinalis 2. 2. q. 88. ar. 2. & in summa de materia uoti. Et si culpa sua factum esset, ut iam non posset implere, iã peccauit, eo ꝙ ad uoti exequutionem se ipsum reddidit impotẽtẽ: vt quæ uouit uirginitatem, si se corrũpi pateretur, non solum teneretur obseruare, quod supererat adimplendum, uerumetiam dignam agere pænitentiam. quia culpa sua effecta sit impotens ad integre uirginitatem obseruandã, arg. l. in toto iure. ff. de reg. iur. & c. commissa de elect. lib. 6.

42 Vndecimo, qui facit uotum adiecta tñ aliqua conditione, cuius implementum ipse impedit, & postea non implet uotum, secundũ Rich. in 4. lib. sent. dist. 38. ar. 3. q. 3. Vnde infert, nõ esse liberum ab obligatione uoti, eum, qui uouit Deo aliquid cum conditione, Si Deus ipsum ab aliquo peccato præseruaret, postea uero non facit id quod fecisset, aut delibera bat facere ad se pręseruandum ab illo peccato, quando promisit, si non promisisset, vel se in illud peccatum præcipitẽ dedit, ne ad implendum remaneret adstrictus: quamuis Angelus, uerb. uotum. 1. §. 10. & alij non adeo bene sententiam Richardi referre uideantur.

43 Duodecimo peccat mortaliter, qui uouet ingredi religionẽ, si fornicationem, uel adulteriũ, aliudue scelus admitteret hac intentione, ut huiusmodi peccata uitaret, uel gratia imponendi sibi aliquam pænitentiam,

uel absolute se obligat, si hoc vel illud sibi accideret: quod quidē postea ēt completa conditione non implet. Quoniam huiusmodi uota condicionalia sunt, & ideo condicione adimpleta obligāt. arg.l. cedere diē. ff. de verb.sign.c. si pro te.de rescript.lib.6. Quamuis si cōtentum in condicione poneretur pro fine, non ualerent, ut dictum est supra num.30. nec facta sub condicione obligarent ante adimpletam condicionem, nisi uouens ipse esset in causa, quo minus adimplerentur: ut mater, quæ uouet ieiunare, si filius recuperet sanitatem, non tenebitur ad ieiunium, si filius moriatur, Ang.verb. totum.

Presupposito igitur, quod uota huiusmodi condicionalia, etiam pænalia, quibus quis uouet ingressum monasterii, vel peregrinationem in terram sanctā, vel Vrbem, &c. Si illud, aut illud euenerit: aut illud peccatum admiserit, quæsitum est nuper, quis in eiusmodi dispenset? Ad quod Sotus respondet lib. 7.q.4. art. 3. de iustit. & iure. antequam peccetur, episcopum posse, & postea non nisi Papam. Sed nobis uidetur discrimen esse inter casum, quo quis uouet ingredi religionem, vel peregrinari in terram sanctam, vel vrbem, &c. Si tale, vel tale peccatum commiserit, & inter casum, quo quis vouet non admittere tale peccatū sub pæna eundi Hierosolymam, aut ingrediendi religionem, &c. quia in priori casu solum, est unum votum condicionale religionis, in quo neque ante, neque post adimpletam condicionem episcopus dispensare potest, ut dicetur infra, nu.75. in secundo vero duo uota sunt. Alterum absolutum tale peccatum non committendi: alterū condicionale & pęnale ingrediendi religionem, &c. Si peccauerit, &c. quorum prius est principale, & posterius accessorium. & certum est in priori uoto principali episcopum dispensare posse, per notata in præfato num. 75. cum non sit votum perpetuæ castitatis, neque religionis, neque aliud ex quinque Papæ reseruatis. & ita uidetur antequam prius absolutum uioletur, & per illius violationem posterius condicionale purificetur, episcopum in vtroque dispensare posse: tum quia accessorium sequitur principale, c. accessorium, de reg.iur.lib.6.l. cum principalis. ff. eod. tum quia, sublato priori principali per episcopi dispensationem, tollitur secundum condicionale, quum per violationem prioris, quod non est, non possit purificari.

Ex quibus infertur solutio q̃onis nuper propositæ: An valeat iuramentum, aut uotum non ludendi, aut non ingrediendi talem domum, quæ illi occasionē peccandi præbet, sub pæna eundi genibus Hierosolymam ore busonem ferendo? Responderi enim debet, ualere quidē quo ad ipsam profectionem, sed non quoad circumstantiam ferendi busonem: quia id inhonestum est, & nullius erga Deum reuerentiæ. Neque quoad circumstantiam eundi genibus, quia est impossibile, saltem moraliter, quod sub uotū non cadit, argum.l. Nepos Proculo. ff. de verbo.

significat. & cap. faciet. 22.q. 3. Professio uero ipsa est honesta & possibilis, & ita merito quoad ipsam ualet, licet non quoad circumstantias, arg. cap. vtile per inutile non uitiatur. de reg. iur. lib. 6. quando sunt separabilia, vt hæc.

Decimotertio peccat mortaliter, qui uouet aliquid propter malum finem, ueluti ieiunare, vel eleemosynam facere, ut cõsequatur iniustã vindictam, vel uoluptatem illicitam, Richar in 4. dist. 38. quæst. 1. & late Caietanus, 2.2.q.88.art.2. & dictum est supra eodem, nu. 30. & seqq. Vbi tamen diximus, quod qui concubinam habens, promittit Deo aliqua pia, si dederit ipsi filium ex ea, non uouere propter malum finem, & ideo teneri ad implendum illud, adimpleta condicione, per rationem ibidem allatam.

Decimoquarto peccat mortaliter, qui vouet virginitatem animo perpetuo eam seruandi, & post votum semel vel pluries violatum proponit non continere, secundum sanctum Tho 2.2.q.88.art.3.ad 2. communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 38. Secus autem esset, si eo animo eam vouerer, ut ad eam semel amissam seruandam non tenetur: quia actus agentium non operantur vltra fines eorum. l. non omnis. ff. si cert. pet. c. ad audientiam de decim. Porro, qui uouet non ducere uxorem, non censetur vouere continentiam, & ideo fornicando non peccaret plus, quàm si illud non uouisset. Rosel. verb impedimentum. 4. cap. 12. licet qui uouet continentiam, ducendo postea vxorem peccet mortaliter secundum omnes. Verum est item, quod uotum absolute ducendi vxorem non ualet, si quidem vxorem ducere est a statu perfectiori ad minus perfectum descendere, s. a statu continentium, ad statum coniugatorum, arg. cap. nuptiæ. 32.q.1.

Dixi: Absolute: quoniam si uoueret ea de causa, quòd se imbecillem, & vix sufficientem ad resistendum peccato fornicationis agnosceret, & quod nisi uxorem duceret carni succumberet, obligaretur, ut recte adnotauit Caiet. 2.2.q.88.art.1. Quoniam illa circumstantia de adhibendo remedio propriæ carnis imbecillitati facit, vt, quod alioquin erat minus bonum, efficiatur maius bonũ. Per quod ante tres annos respondimus teneri ad ducendum uxorem quendam, qui uouit uxorem ducere, dum periculum mortis nauigando incurrisset, ut uitio carnis, quo maxime laborabat, commodius resisteret.

44 Decimoquinto peccat mortaliter qui aliquẽ retrahit a proposito religionis, quod volebat exequi, oblata iã opportunitate, & aliis circũstantiis ad id necessariis, secundũ Palud. in 4. di. 15. q. 2. ar. 2. & S. Anton. 1. par. tit. 2. cap. 1. §. 1. Ang. Silu. Tabien. & communem, verb. restitutio. Grauius tamẽ peccaret, si post ingressum religionis, in qua animo stabili perseuerabat, egressum ei persuasit: grauissime uero, si post professionem, sine iusta dispensatione fecit eum apostatare, iuxta mentẽ prædictorum.

dictorum. Quinimo in tertio casu tenetur eundem ipsum restituere religioni, si potest, uel si non potest alium similẽ uel se ipsum religioni tradere, secundum Scotum in 4. dist. 15. quęst. 3. in respon. ad 2. quæst. quod etiam in præcedentibus duobus casibus esse faciendum tradunt B. Ant. ubi supra, & Adrian. in 4. de restit. quęst. 3. nobis tamen post Caietan. videtur sufficere in illis casibus suadere alteri æquo bono, ut ingrediatur religionem, etiam si hoc illi omnino non persuadeat, quod etiam idem Scotus ubi supra uidetur sentire, & ex utroque Thom. 2. 2. q. 62. ar. 2. po
45 test facile deduci. Quinimo credimus in nullo casu teneri se ipsum religioni tradere, quod Ioan. Maior in 4 distin. 15. quæst. 17. non exiguis argumentis persuasus, & horum contraria dissoluens tenet, & Sotus li. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iure. illud uero cum opinione communi persuasum habemus, illum qui retrahit alium ab ingrediendi, uel profitendi religionem proposito aliqua bona intentione iustisque de caussis non peccare, neque incedere in canonẽ c. 18. de regul. sess. 25. Cõc. Trid. cuius tenor refertur infra cap. 14. nu. 17. in quibus iustis causis sunt quòd uolens ingredi est coniugatus, & sine consensu cõiugis vult id facere, uel quia credit ipsum nullatenus religioni conuenire, ipsiq; fore utilem, uel pp suũ spiritualem commodum, quod ex ipsius ingressuri consiliis percipit, sibi ad honeste uiuendum conducens, præsertim ea de causa, quod in monasterio, in quod ingredi destinat, male contra disciplinam regularem uiuitur. Nam inducere ad talem religionem & eandem ingredi, & in ea recipi, peccatum est: siue sit uirorum, siue feminarum, non obstante, ꝙ ab ecclesia toleretur, secundum opinionẽ communem, quam recte explicat
46 Caiet. 2. 2. q. 189. ar 9. Præterea in ea sumus sententia, quòd etiam si laude dignum sit, aliquem ad religionem inducere, secundum S. Tho. præcitata 2. 2. q. 189. artic. 9. non est tamen ualde laudandum illum, qui persuadet alteri uouere religionis ingressũ: quoniam, vt recte tetigit Caiet. vbi supra, ar. 2. & idẽ experientia ipsa nos docet, minus alacri animo perferunt onera religionis, minusque perseuerant, qui uotis ipsis quasi coacti ingrediuntur, quàm qui libera spontaneaque uoluntate id faciunt, ét si vtrumque ex genere suo rectum & licitũ sit, secundum sanctum Tho. 2. 2. q. 189. ar. 2. Pręterea hoc etiam addimus, quòd sicut qui inducit aliũ ad religionẽ, ubi perfecta regula obseruatur, laudabiliter facit, iuxta eundem sanctum Tho. ubi supra art. 9. sic e contrario qui alteri suadet ingredi religionem adeo laxatam, qualem modo dicemus, & ubi regula perperam obseruatur, peccat. Adiicimus etiam, eum, qui uouet ingredi religionem, non satisfacere ingrediendo, ubi regula non seruatur, & ubi cum dissolutione uiuitur: & si quando uouet, non intendit ingredi aliã religionẽ præter illam, & nulla sit spes breui postmodum tempore, illã siue pristinæ sinceritati restitutum iri, non tenebitur ingredi illam, neq; aliam: quoniam eius uotum quodammodo ratione euentus iam factum

est illicitum, vt subtiliter adnotauit Ioannes Maior in 4.lib.sen. dist.38. q.20. Quod idem dicimus de illo, qui monasterium reformatum vbi recipiatur non inuenit: quamuis inueniat aliquod quod uocatur reformatum: sed re uera constat non esse tale: quoniam ibi unusquisque pro sua uoluntate uitam agit, & fere omnes putantur esse malæ conscientiæ. at uero contrarium esset dicendum de illo, qui inueniret monasteriũ, quod non diceretur reformatum, nihilominus tamen re uera timore domini, & uotorum essentialium obseruantia, & sub regimine obedientiaque sui prælati ibi communiter uiuitur, etiam si nõ adeo stricte sicut regularis disciplina exigit quoad ea, quæ accidentaria sunt ibidem uiueretur. Caiet.2.2.q.189.art.3.

Decimosexto peccat, qui uouet religionem in genere & absolute, neque saltẽ animo suo uotum restringit ad hãc, vel illam religionem: hoc uel illud monasterium: & quia eum nolunt recipere, ubi ipse uellet, non vult intrare aliam, quæ ipsum reciperet, arg. cap. non est. & capit. magnæ. de uot.

Dixi: Non restringit: quia, si restringeret, saltem animo, ad certã aliquam religionem, uel certum monsteriũ, & ibi nolunt ipsum recipere, non tenetur aliam ingredi, etiam si eum ibi libenter reciperẽt. quia limitata causa limitatum producit effectum, l. non omnis. ff. si cer. petat. c. super litteris, de rescrip. quamuis præfatus Sotus lib.8. de iustit. & iur. q.2. art.1. absque sufficienti fundamento dicat, debere eum prius curare ingressum in illam, &, si eum illa non receperit, teneri intrare aliam. quod tamen nullo iure, nullaque efficaci ratione probatur, & ita non est tenendum, c. consuluisti. 2.q.§.4. consideremus. auth. de trient. & semiss. collat. 3. sicut statim infra nu.48. dicemus.

47 Decimoseptimo peccat, qui uouet ingredi certum aliquod monasterium, uel certam religionẽ intentione se ipsum obligandi ad obseruandam continẽtiam, etiam si non admittatur neque ad habitum, neque ad professionem, & non vult eam, dum vixerit, seruare, eo quòd non fuit admissus.

Dixi: Vouet intentione se ipsum obligandi, &c. quoniam, si ea caruit intentione, sed absolute uouet tale monasterium, uel religionẽ intrare, quin etiam (quod amplius est) perseuerare, uel professionẽ emittere, ad nihil eorum erit obligatus, & poterit vxorem ducere, si non admittatur. Immo etiam si fuerit admissus ad habitum, si postea contraxerit matrimonium, licet peccet contrahendo, nõ tamen obligatur ad continentiã obseruandã, & quandiu matrimonij uinculũ durat, poterit cóiugale debitum postulare. Nã quemadmodũ, qui promisit Deo intra annũ sacros ordines suscipere, si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed nõ erit adstrictus ad diuinũ officiũ recitandũ, ad quod ordo sacer, si ipsum suscepisset, obligabat, iuxta late tradita per nos in cap. quando. de

consecr.

conſecr.diſt.1.ca.7.nu.2. neque ſi in peccatum fornicationis prolabatur faciet contra uotum uel continentiam, quam ordo ſacer ſibi habet anne xam: ſic ēt qui uouet ingredi religionē, & in ea permanere, ſi poſtea du xit vxorem, tenebitur quidem rōne peccati non exiguam agere pænitentiam, & ēt retinere uoluntatem adimplēdi uotum, ſi aliquando potuerit: at quandiu matrimonij uinculum durat, non tenebitur ad cōtinentiam obſeruandam, vt copioſe & ſubtiliter Card. Caiet. 2.2.q.189.art.4.com probat. Ceterum ei Sotus lib.8.q.2.ar.1.de iuſtit. & iu. contradicit circa differentiam, quam aſſignat inter illum, qui uoto ſimplici ſe obligauit ad religionem, & inter eū, qui uouet ingredi, & profiteri. Sed nobis opinio prædicti Cardin. magis adridet. Primo quia ſicut lōge diſtant inter ſe uotum de ingrediendo religionem ad eam probandam, & de ingrediendo eam ad eam profitendam, eamque perpetuo retinendam. ca. ad apoſtolicam. de regul. c.1. & c. nō ſolum. eodem tit. lib.6. ſic etiam uotum obligādi ſe ad unum ex his duobus erit valde diuerſum a uoto, quo ſe quis obſtringit ad alterum.

Secundo, quia nullus iuris peritus (meo quidem iudicio) inuenietur, qui non iudicaret, diſpenſationem illam eſſe ſubreptitiam, quam qui vouit ingredi ſimul & profiteri impetraret, exprimendo tantum, quòd uouit ingredi, & tacendo, quod uouit etiam profiteri. arg. cap. poſtulaſti. de reſcript.

Tertio, ꝙ qui uouet tantum ingredi religionem, eamque ingreditur, & poſt ingreſſum uouet profiteri, multo amplius obligabitur ad profeſſionem faciendam, q̃ alter, qui, poſtquam ingreditur, non emiſit uotum de profitendo in ea, arg. c.1. de treug. & pa. & auth. itaque C. communia de ſucceſſ.

Quarto, ꝙ ius commune non adeo obligat ad perſeuerandum eum, qui uouet ingredi ad probandum, ſicut obligat uotum, quod quis facit perſeuerādi & profitendi, ſiue id ante ingreſſum ſiue poſt faciat. quoniā iuri communi ſatisfacit ingrediendo bona fide & ſine dolo, vt probet ur reſque ſuas experiatur: quamuis ſi talis vitæ ratio diſpliceat, poterit, ſi libeat, exire, dicto cap. ad Apoſtolicam. & dicto c. non ſolum, ibi *Pro uolūtate*, & cap.1. ibi, *Libere*. At uero ſi emiſit uotum profitēdi, nihil tale eſſicere licebit, niſi iuſta cauſa in id eum iuuet, arg. c. nō eſt. & ca. magnæ. de uoto. Quocirca mihi perſuaſum habeo, eum, qui prius horum uotorum emiſet, poſſe intra annum probationis religionem, quam elegit, relinquere eo ſolo, ꝙ modus ille uiuendi diſpliceat: non autem ille, qui poſterius emiſit, niſi poſt diſpenſationem impetratam ex cauſa, quæ uiro prudenti uideatur iuſta, arg. dicti c. non eſt. iuncta gl. qui autem uouit fieri religioſus nihilo alio expreſſo, ſolum ingreſſum uidetur uouere, ſecūdum utrumque Tho. 2.2. q.189. ar.4.

48 Decimooctauo peccat, qui uouet ſtrictiorē ingredi religionem, & poſtea

stea ingreditur laxiorem, secundum S. Tho. 2.2.q.fi.art.penult. sed iam non tenebitur illam strictiorem intrare, si professionẽ emisit in ea, ubi laxius uiuitur, c.qui post uotum. de reg lib 6. aliàs uero sic, secundum Archid. communiter ibi receptum. Adiicimus etiam, eum, qui uouet religionem, si nulla eum uelit admittere, posse in sæculo remanere & uxorem ducere, secundum Ang. uerb.uotum 3.ar. 11.& Card.Caiet.2. 2. quęst. 189.ar. 3. quamuis Innoc.IIII. in cap. porrectum. de reg. oppositum sentire uideatur. At uero qui uouet aliquam intrare religionẽ, sine expressa tamen uel tacita limitatione huius aut illius monasterij, si in finitimis & propinquis cœnobiis non admittatur, tenebitur ad remotiora externaq; proficisci, ubi sit aliqua spes, q̃ eum recipient. at uero si saltem tacite secum intellexit de monasteriis tantum suæ regionis, aut regni, uel lingue, si in his non inueniat receptores, non tenibitur ad alia monasteria tenenda. quod etiam placuit prędicto Cardinali in dicta q.
49 88. art.3. Dicimus tamen, q̃ quamuis S.Tho.2.2.q.189.art.10.affirmet, non esse opus nimio cõsilio, longaq; deliberatione ad statuendum propositum ingrediendi religionem propter rationes, & auctoritates, quas ibidem adducit, & propter alias, quas non etiam in additione cap.quando, de consecra. distinct. 1. scripsimus: nihilominus tamen hoc esset intelligendum de illo, cui specialia non obstant impedimenta; puta morbus, debita, ceteraque huiusmodi: sicut in eodem loco exprimit, & de illo, quia adeo bene sit ad ingresssũ religionis dispositus, ita ut in Deo totam suam collocarit fiduciam, quòd eius auxilio quodcunque onus religionis ualebit sustinere secundum prædictum Cardinalem, qui ait hoc adeo esse necessarium, quòd, qui huiusmodi fiduciam non habet, eã debet procurare multa oratione, sacra confessione, sacræ Eucharistiæ assidua perceptione, & sacræ scripturæ lectione. neque prius ingrediatur, quàm saltem speret huiusmodi uolũtatem fiduciamque post ingressum sibi a Deo præstitum iri, quæ quidem conclusio singularis & quotidiana est. Gerson uero in regul. moral. & Ioan. Maior in 4. dist.38.q.16. sub finem aliquid amplius uidentur exigere. quibus omnibus adde quę hac de re diximus in Cõmen.cap.non dicatis. 12.q.1. nu.2. & quod S.Tho. in dicta q.art.4. concludit, quod uouens ingredi religionem non tenetur ad perpetuo perseuerandum in ea, nisi specialiter id intenderit. cui addit singulariter Caiet. quod uouens ingredi, & fieri religiosus sunt paria, si expresse non intendat fieri religiosus irreuocabiliter, & in esse perfecto.

50 Decimonono, qui ingreditur & profitetur religionem aliquã, & quia ibi regularis obseruantia nequaquam uiget, non obseruat illa religionis præcepta, quæ sub reatu culpæ mortalis obligant, neque excusabitur, eo quòd non intendat obligare se ad uiuendum arctius, quàm in tali mona...rio uiuitur eadem ratione, qua non excusatur a continentia obseruã...ui sacros ordines suscepit absque intentione obligãdi se ad eam seruandam.

ft.
da,q.

uandam. Quo circa, qui huiusmodi religionem, vel monasterium ingreditur, & profitetur, si tunc non omnia, quæ ibi sub reatu mortalis dilecti obligant, præmeditatur, uel si ea præmeditatus non intendit se ad illa obligare, tenetur huiusmodi mentionem mutare in illam, qua intendat talia religionis præcepta in posterum obseruare, vel eã noue profiteri, ut recte adnotauit Maior in 4. dist. 38. q. 20. Quod quidem verum est quoad essentialia uota, non autẽ quoad alias accidentarias obseruationes, quæ sunt iã sublatæ, uel mitigatæ Apostolicis priuilegiis veris, uel tempore immemoriali præscriptis: vel ex licentia tacita vel expressa proprii prælati ad hoc facultatẽ habentis: vel ex consuetudine, quæ licet non sit immemorialis, est tñ adeo rationabilis, & tot annorum, adeoque vetus & antiqua, quæ ad ita emolliendas prædictas obseruationes sufficeret. Quoad quas obseruationes recte poterit defendi opinio Panor. in c. super eo. de regularib. & cap. Deus qui. de uit. & honest. cleric. quem prædictus Io. Maior licentiosius, liberiusque, quàm par erat, carpsit: cum constet etiam Card. Florentin. in c. cum ad monasterium. de stat. monacho. & post eum multos alios (in quibus sunt Felin. in c. nam concupiscentiam de constit. & Aufrerius decis. Tholos. 448) immo & S. Anto. 3. par. tit. 16. c. 1. §. 11. & 12. idem tenuisse. Cumq; constet totius orbis Christiani maximam partem idem obseruare ipso summo Pontifice sciẽte & tolerante, & consequenter ipsum aliquatenus dispensante, iuxta gl. singularem c. qui circa. de consang. quamuis capitulum illud, cuius est illa glossa, non probat id quod illa dicit, sed aliud singularius vt in c. si quis autem. nu. 67. de pœnit. dist. 7. diximus.

15 Vigesimo peccat, quæ filios, uel filias offert monasteriis religiosis, vbi nimia cum libertate & licentia uiuitur, & promissa secundum regulam suã & religionem non obseruantur, iuxta mentem Card. Caieta. 2. 2. q. 189. art. 5. Quod tamen limitandum est procedere, quando filiæ, uel filii traduntur monasteriis in eisdem educandi, instituendiq;, quo in eis fiant monachi, uel monachæ, & ibi tam licentiose viuitur, ac supra eodem cap. nu. 46. dictum est: aliàs non esset peccatum, saltem mortale, ut patet ex his, quæ ibi, & in præcedenti casu diximus.

52 Vigesimprimo, qui vouet præ timore mortis animæ, uel corporalis naturali, uel casualis concepto in periculo infirmitatis, maris, partus, naufragii, belli, hostium, aliisue similibus, & non implet etiam condicione, sub qua forte vouit, completa. Quoniam timor, quo mors animæ timetur, qui a Deo proficiscitur, neq; ille, quo timetur mors corporis naturalis, casualis, vel accidentaria, immo neque timor mortis violentæ, qui nõ infertur ad extorquendũ votum, infirmat illud. c. Gonsaldus. 17. q. 2. cap. sicut nobis. de reg. nisi tantus sit, ut hominẽ ab usu rationis alienet. c. sicut tenor. eodem tit. Impediret autem timor mortis violentæ, qui dicitur iustus, uel alterius mali ad id sufficientis ordinati ad extorquendum

dum

dum votum, cap. 1. de his, quæ ui. per quod id tradant Panor. & alii ibi, & in d. c. sicut nobis. adiunctis quæ aiunt gloss. idem Panor. & cõmunis in c. Abbas. de his, quæ ui. & Fortun. de ultimo fine, illat. 21. n. 342. & nos etiam in cap. uerum, de iureiur. diximus. quidquid dixerit Silu. verb. metus. q. 8. post Cardin in d. cap. Abbas. dum loco eius vitio librarii, vel impressoris Panormitanum allegat.

53 Vigesimosecundo peccat, qui vouet aliquid dignũ, quod voueatur, sed est huiusmodi naturæ, quod de se aliud maius bonũ excludit: ut qui vouet perseuerare in religione aliqua de laxioribus, quod de se excludit aliam arctiorẽ, & neque hoc neque illud adimplet: quoniam illud votũ ad alterum ex duobus supradictis obligat: non autem ad perseuerandũ in minùs bono, si ad alterum perfectius trãsire voluerit, iuxta sententiam omnium, quam Ioan. Tabien. in verb. votum. 1. §. si. explicuit.

Vigesimotertio peccat, qui vouet se numquam, dum uiuet, uinum, vel quid aliud simile bibiturum: postea tamen bibit, quotiescunque id facit: etiam si in eadem die multoties biberet. quin etiam quamuis nõ promittat se non bibiturum, nisi quodam die certo, puta die Veneris, aut Sabbathi. nam licet Palud. in 4. dist. 15. q. 4. innuere uideatur, quòd tunc tantum prima uice est peccatum mortale, non autem secunda, vel ulteriori, nisi id ex contemptu faceret: oppositum tamen, scilicet quòd qualibet uice mortale peccatum admittatur, verius apparet. in quod etiã tandem ipse Palud. ibi, & in alio loco magis propendet, & Ioan. Maior in eadem dist. q. 6. id asseuerat.

54 Vigesimoquarto, qui uouet aliquid facere aliquo certo tempore; veluti orare, ieiunare aliquo certo die, & non facit illud pręscripto tpe, immo & si post illud non fecerit, quantocius cõmode poterit. Quoniam qui tenetur debitũ aliquod psoluere suo creditori ad præstitutum diem, si eo nõ soluerit, tenetur postea soluere. l. Celsus. ff. de recept. arbit. cap. cum dilecti. de dolo & contum. Quod tamen limitandum est procedere, quando qui uouet non respexit principaliter diem uel tempus, quo promisit explere votum, ut cõmuniter non respiciunt confessarii in diebus, quos imponunt ieiunandos pęnitentibus, iubentes, ut diebus Veneris & Sabbathi unius mensis, uel anni ieiunent: pænitens. n. quæ aliquo illorũ dierum non ieiunaret, teneretur alio postea ieiunare. Quo quidẽ casu, sententia Siluestri in verb. uotum. 2. q. 4. poterit defendi: secus esset tñ, quando principaliter respexit tempus, rem autẽ, quã uouit, uelut onus, aut quid adiacens ipsius temporis sibi præfixit. qualis est mens & intentio sanctę matris ecclesiæ circa ieiunia, quæ in honorem huius uel illius sancti, vel aliis statutis diebus anni fidelibus proponit obseruãda: ex quibus, si aliqua omittimus, quãuis in eo peccemus, & ob id pęnitẽtiã agere teneamur, nihilominus tamen nulla deinde remanet obligatio ad totidẽ aliis diebus, quot omisimus, ieiunandum, vt luculenter Card.

q. 88.

q.88.ar.12. sub finem explicuit: sicut neque qui diuinũ officium vno die dicere omittit, illud idem alio die tenetur persoluere, sed solum ad penitentiam agendam pro delicto tenetur, sicut diffusius in repe.c.quando de consecr.dist.1.c.10.nu.53. diximus.

Vigesimoquinto, qui uouet, & pœnitudine ductus, non uult illud adimplere, arg.c.vouentibus, 17.q.2. Non tamen peccaret, saltem mortaliter, ob hoc tantum, q penituerit uouisse, modo postea adimpleat, & propositum non adimplendi non concipiat, Ang.uerb.uotum 3.§.13.Silue. uerb.uotum.2.q.20.licet additio ad prædictum Ang.propositum teneat, præsupponendo, paria esse, quem pænitere se uouisse, & nolle adimplere uotum, quod falsum est.

Vigesimosexto, qui uouet aliquam abstinentiã, aut quid aliud simile, & dubitans postea an debeat implere, nec ne absque superioris dispensatione, quẽ facile poterat adire, uotum uiolat. Rosel.uerb.uotum.5.§.7.

55 Vigesimoseptimo, qui uouet aliquid, quod per se ipsum adimplere non ualet, nec per alium curat adimpleri, illis casibus, in quibus id agere tenetur, secundum mentẽ Inn.in c.scripturę de uoto.& Panor.in c.licet. eod.tit.S.Ant.2.part.tit.11.c.2.§.5.Angel. uer. uotum.3. §.7.& Siluest. uerb. uotum.2.q.12. Casus autem, in quibus aliquis tenetur alium sibi substituere ad complendum uotum, quando per se ipsum id minime ualet, sunt qui sequuntur. Primus, quando uotum ipsum saltem tacite, ad id uidetur extendi, ut uotum opitulãdi his, qui in terra sancta pugnant, extenditur ad opem per alium ferendam. Secundus, quando aliquis vouet id quod nullatenus per se ipsum poterit exequutioni mandare, secũdum eosdem auctores, ubi supra. Tertius, quando sua culpa effectus est impotens ad uotum implendum, secundum maiorem prædictorum doctorum partem. id quod sine solido fundamento dicitur. quocirca oppositum cum Siluestro ubi supra uerius arbitramur.

56 Vigesimooctauo peccat hæres, qui uota realia defuncti nõ adimplet: sunt autem illa, quæ ad rem familiarem illius pertinere uidentur; vt pote si uouisset templum struere, uel pro amore Dei eleemosynam aliquã elargiri. Quoniam ita tenetur eiusmodi uotis satisfacere, ac alia debita persoluere, l.2.ff.de pollcit. notant Panor.& alij in c.licet. de uoto. secus tamen est de personalibus, cuiusmodi sunt uota ieiunandi, macerandi corpus, continendi & alia similia. glo. in dicta l.2.ff. de pollicit. quæ procedunt siue hęres sit filius, siue extraneus quispiam alius, nisi ipse spõte sua se ad id uoluit obligare, secundum Palud. communiter receptum in 4.lib sen. dist.38.q.3.ar.3.qui addit, q quando ille, qui defunctus est, miserat uotum, partim reale, partim uero personale, & expressit utrumque; puta uouit pergere ad Diuum Iacobum, ibique calicem aureũ offerre, uel monasteria ædificare, & ipsum ingredi, hæres nõ tenebitur ad id quatenus est personale: sed sic quatenus est reale. & ita in duobus exemplis modo

positis

positis non tenebitur adire Diuum Iacobum, neque monasterium intra re: tenebitur tamen ipsum ædificare, & calicem offerre. At uero, quando expressit solum uotum personale, non autem reale, quod erat accessoriũ, ad nihil tenebitur: uerbi gratia. Heres illius, qui uouit adire Diuum Iacobũ nõ tenebitur ipse illuc pergere, neque tenebitur illa persoluere, quæ defunctus eò accedens expẽdisset. Item hęres illius, qui uouit religionẽ, non tenetur in demortui locum se ipsum religioni dicare, neque monasterio cõferre, illa bona, quæ mortuus secum adsportasset, si eam ingressus fuisset, arg. l. cum principalis. ff. de reg. iur. & cap. accessorium de reg. iur. lib. 6.

57 Vigesimonono peccat, qui ob falsam, uel iniustã causam uoti dispensationẽ impetrat, uel dispẽsat in ipso. gl. sing. in c. non est. cõiter recepta. de tot. & S. Tho. 2. 2. q. 79. ar. 13. quoniam dispẽnsatio, quæ falsæ causæ innititur, subreptitia est, & inanis. c. super literis. & ca. ad audientiam. de rescript. & l. & si legibus C. si contra ius uel utilit. quæ autem sine causa iusta fit, non tollit diuinę legis obligationem, iuxta gl. communiter receptas, in c. non est de uoto, & c. quando. de iureiuran. arg. ca. sunt quidam. 25. q. 1. Et quamuis Adrianus in 4. de restit. teneat, ꝙ ille, cui conceditur dispensatio sine causa, & cõtra legem penitus humanam, nihil peccet, licet dispensator sit: oppositum tamen, quod tenuit Caiet. 2. 2. q. 96. ar. 5. nobis uerius esse uidetur, uidelicet utrumque peccare, propter rationes, quas ille ibi adfert, & quas nos in c. quæ contra mores. 8. dist. adiecimus. Occurrit tamen nunc concordia prædictorũ auctorum, uidelicet ponendo differentiam inter actum dispensandi, & inter actum utẽdi dispensatione iam impetrata sine subreptione, & dicẽdo ꝙ opinio Ciaetani procedat in priori, & opinio Adriani in posteriori quo multa dubia quotidiana solui possunt. Addo tamen, illum, qui dispensat, grauius peccare, ꝙ̃ eum, qui petit & impetrat: nihilominus tamen neutrum eorum mortaliter: nisi quando ex tali dispensatione notabile aliquod scandalum exoritur. Addo item, quòd multo minor causa sufficit ad dispensandum sine peccato circa legem omnino humanam, quàm circa legem naturalem & diuinam.

58 Trigesimo peccat, qui credit pertinaciter esse malum uouere, etiam cum debitis circumstantijs, sicut aliqui hæretici tenent, secundum mentem sancti Tho. 2. 2. quæst. 88. art. 4. & lib. 2. contra Gent. cap. 238. quod esse hæreticum late probat Castren. lib. aduersus omnes hæreses. uerbo, uotum.

59 Trigesimoprimo peccat, qui, uel quæ ex consensu coniugis emittit uotũ continentiæ: postea uero debitum cõiugale poscit, secundũ oẽs. Id etiam est dicendum si debitum soluit ei, qui de ipsius consensu uotum emisit, secundum S. Tho. in 4. dist. 38. quoniam consentit peccato mortali, quod alter admittit coniugale debitũ exigendo, & subinde peccat.

Ad

Ad Rom. 1. & c. 1. de offi. delegat. Attamen non peccaret, si peteret, secundum Innoc. a Panor. & aliis in c. 1. de conuers. cõiug. & Siluest. verb. votum. 5. q. 2. receptum.

Trigesimosecundo peccat, qui, vel quæ coniux postquam ambo uotum simplex continentiæ fecerunt, alter illorum debitũ ab altero petit. c. quod Deo. 33. q. 1. quamuis alter illorum votum suum violauerit fornicando, secundum omnes; quoniam non debet frangere suum votũ ob id, quòd alter suum violauerit. Verum est tamen, quod, si timeant sibi incontinentiam, deberent a summo Pontifice dispensationem obtinere: quoniam episcopus id facere nequit, nisi forsan quando illud ex aliquo magno timore originem duceret, qui tamen non erat satis ad uoti obligationem impediendam, secundum communẽ opinionem in c. ueniens. qui cleri. vel uouent. vbi tex. singularis, quidquid dixerit Ioan. Maior in 4. dist. 32. quęst. 2. Cuius opinio posset habere locum, quando ad sedem Apostolicam non pateret recursus, uti Siluest. verb. matrimoniũ. 7. §. 5. & verb. dispensatio. §. 9. insinuauit. Cuius rei radicem nos in cap. at si clerici. §. de adulteriis vero. de iudi. expressimus, ut inferius, numero. 76. dicemus.

Dixi: post quam votum fecerunt: quoniam si tantummodo pepigerunt inter se ad certum usque tempus abstinere, veluti vsque ad Pascha, bene possunt ambo postea mutare sententiam, arg. c. præterea. de spõsal. Immo etiam si alterum illorum solum pęnituit pacti, & alter intelligit, eum, quẽ pænitet pepigisse propensum esse ad incontinentiã, & facile in eam lapsurum, tunc deberet ei debitum coniugale persoluere secundum Hugonem Card. 1. ad Corinth. 6. Nam, quamuis pactum præcesserit inter eos, non tamen uouerunt, & ita sibi inuicem possunt, remittere pactum.

60 Est tamen notandum, quòd votum alterius coniugum sine alterius cõsensu de non soluendo debitum, immo etiã de non petendo, est illicitũ, secundum S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 32. q. 2. & Palud. ibidẽ, quæst. 2. quoniam est graue onus alteri; eo ꝙ in eam necessitatem adigitur, ut pudorem petendi debitum semper subire cogatur. Quo circa non solum episcopus huiusmodi uotum potest dissoluere, immo & alter coniugũ potest omnino illud irritare; quippe quòd in suum præiudicium vergat. Neque duo capita, videlicet. c. quidam. & c. placet. de conuer. coniugat. quæ contrarium significare uidentur, aliquid obstant: non enim innuũt, eum, qui professus est religionem absque coniugis consensu, non posse petere debitum, sed potius non posse exigere, hoc est, ad ipsum persoluendũ cõpellere. l. exigere. ff. de iudic. & l. si constante. ff. solut. matrimo. cum eis adnot. At vero votum non habendi copulam, nisi quando mos gerendus sit alteri coniugum, licitum est, uimque habet obligandi. Quoniam, qui tale vouet, sibi soli, & non alteri præiudiciũ facit. Siluest. verb. votum.

votum 5.§.2.& quia qui profitetur religionem, uouet non habere copulam carnalé, alter coniugum, qui sine alterius consensu profitetur, non solum uouet non exigere debitum, sed etiam neque petere, neque soluere, ideo eius uotum quamuis nihil ualeat quoad non soluendum & non petendum debitum coniugale, quatenus alteri coniugi præiudicat, valet tamen quoad non exigendum & non petendum, quatenus sibi tantum præiudicat. Quo fit, ut altero mortuo, huiusmodi coniux ad castitatem seruandam teneatur: quamuis, si postea vxorem duxerit, matrimonium sit validum, vt probe docuit Siluest. verb. votum. 4. q. 2.

61 Trigesimotertio peccat, qui, vel quæ coniux vouet rem, quæ non tendit in præiudicium alterius, ueluti ieiunare, uel facere aliquid, ad quod est ui legis diuinæ aut humanæ tenebatur, uel dare eleemosynam ex his quæ vltra dotem possidet: postea autem illud non adimplet, secundum mentem omnium doctorum, quam Ange. verb. votum. 2 §. 8. & Siluest. verb. uotum. 3. §. 1. expressit.

Dixi: quod non vergit in præiudicium alterius: quoniam si aliquo modo præiudicat, nullam vim habet obligandi. Vnde mulier, quæ uouet abstinentiam, uel peregrinationem sine mariti licentia, non tenetur eas adimplere, c. manifestum. & c. noluit. 33. q. 5. si maritus repugnauerit. Immo etiam si ipso consentiente, talia emiserit vota, & postea ille contradixerit, vxor non adimplens uotũ non peccabit: maritus uero peccat, quando sine causa, quod primum concesserat, postea reuocat, Rich. in 4. dist. 32. q. 2. ar. 2. quamuis consensum, quem adhibuit in votum continẽtiæ, reuocare non ualeat, Siluest. ubi supra. Neque maritus in iniuriam preiudiciumve vxoris, quantum attinet ad coniugale debitum, quid quam vouere potest. Nam quoad hoc æqualis conditionis esse iudicantur. c. gaudemus de diuort. & c. si quis vxorem. 32. q. 1. Mulier uero, quæ antequã nuberet, aliqua uota uouit, & postquam nupsit non potest absque mariti præiudicio ea implere, excusabitur ab eorum executione, si maritus numquam præbeat assensum: quo tamen mortuo tenebitur eadem implere. c. manifestum. 33. q. 5. Rosel. verb. uotum. 2. §. 8.

62 Trigesimoquarto, qui uouet terræ sanctæ succurrere ex licentia vxoris suæ, uel etiam absque licentia, & postea non implet. c. ex multa. de uoto. quamuis consultius esset nihil tale uouere, si vxor non potest uirum comitari, neque etiam absque periculo incontinentiæ remanere, secundum sanctum Tho. in 4. lib. sent. dist. 32. q. 2. ar. 4. Vxor etiam, secundum Ostien. Panor. & communem in dicto c. ex multa. potest huiusmodi votum sine licentia mariti facere, & tenebitur illud adimplere quãdo sine periculo incontinentiæ id posset efficere, & haberet talem facultatem, quæ posset milites secum ducere, qui auxilio esse possent: quãuis S. Th. in dicto ar 4. & Siluest. uerb. uotum. 5. q. 1. oppositum tueantur. Sed primum uerius apparet, etiã si nullus ipsorũ absque alterius licentia possit

habitum

habitum suum in habitum religiosorum, quos tertij ordinis uocāt, vel cuiuscumque alterius religonis mutare, quoniam id prҿiudiciū, ac non nihil horroris ac fastidij affert. Adde hic dictis supra nu. 48. quod uouens generaliter ingredi religionē, vel specialiter aliquam religionem, non restringens se, saltem tacite, ad certum monasterium, non censetur satisfacere voto, eo ꝙ refutetur ab uno, vel altero Prælato illius religionis, licet sit Prouincialis vel Generalis; nisi causa cognita iudicaret, illum esse ineptum religioni, vt nuper latius probauimus.

De irritatione, & ratificatione votorum.

SVMMARIVM.

63 *Dispensare, & commutare, & irritare uotum differunt.*
64 *Dispensant & commutant soli prҿlati: sed quidam irritant, sed non æque.*
65 *Votum de numquam peccando uenialiter non ualet.*
65 *Votum de non peccando mortaliter ualet, sed facile soluitur.*
65 *Votum de non peccando hoc, uel illud ueniale, ut ualet.*
65 *Votum religiosi de non peccando irritat superior.*
65 *Vota nouitij non irritat superior.*
65 *Vota sæcularis per professionem tolluntur.*
66 *Votum irritatum non resurgit per mortem irritantis.*
67 *Vota religiosorum, quæ ualida, & quæ a nutu pendent superioris.*
68 *Vouere potest qui potest peccare, vel mereri.*
69 *Vota religiosorum, & minorum quomodo differant, & conueniant.*
70 *Votum potentium ad matrimonium quæ irritari possunt.*
71 *Vota inualida ratificantur, nisi &c.*
72 *Dispensatus super uoto, uel commutatus illud qui peccat.*
72 *Religiosus dispensatus per hanc subreptionem.*
73 *Votum qui superior post approbatum irritat.*
73 *Votum ab alio factum, & a se ratum non implet, &c.*

63 PRo luce dicendorum præsupponimus primo, dispensationem, commutationem, & irritationem, inter se differre. Nam irritatio non aliam causam expostulat, quàm voluntatem illius, qui ad irritandum habet facultatem, cap. puella. 20. quæst. 2. cap. manifestum. 33. quҿst. 5. tradit Palud. in 4. dist. 38. q. 4. & S. Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 6. Dispensatio vero causam iustam & rationabilem requirit, quia habet auctoritatem dispensandi, poterit omnino uotum relaxare absque eo, quòd loco uoti aliquid iungat uouenti, & tunc tam uouens, quàm qui dispensat ma-

nent in conscientia securi. Commutatio autem, uel redemptio uoti exigit, ut id, in quod uotum est commutandum, redimendum ve, æque bonum sit aut melius, quàm id quod uouit. tunc autem æque bonum exigitur, quando ex aliqua causa rationabili commutatur. tunc uero melius requiritur, quando sine aliqua causa, sed solum ex mera uoluntate est facienda commutatio, iuxta mentem omnium, quam optime Card. Caiet. 2.2.q.88.art.12. explicuit. Vnde infertur id, quod nos eundem Card. ubi sup. sequuti in gl. 2. c. quanto. de iureiu. diximus. nempe, eũ, qui habet potestatem ad dispensandum & commutandum, posse partim dispensando, partim uero commutando relaxare uotum sine causa omnino iusta ad uotum ipsum omnino relaxandum, imponendo aliquid loco eiusdem uouenti, licet minus sit eo, quod uouit.

64 Secundo præsupponimus, prelatos tantum ecclesiasticos habere potestatem dispensandi, uel commutandi uota, secundum S.Th. 2.2.q.88. art.12. & alios in 4. lib. sen. dist. 38. & omnium sententiam. Multi autem alij habent potestatem irritandi uota; puta pater, & eo deficiente, mater quæ tutelam filiorum suscepit, & ipsi tutores, uel curatores pupillorum, uel minorum: Maritus etiam potest uxoris uota, & dominus uota seruorum, & Abbas, uel alius prælatus uota religiosorum irrita facere, cap. illud, 20. q. 1. c. mulier, 32. q. 2. & c. puella. 20. q. 2. & c. manifesta & c. nol unt. 33. q. 5. cum suis glos. Nam, ut recte definit S.Th. 2.2.q.88. art. 8. Nullus, qui alterius subditur, potestati, potest emittere uotum, quod ualidum sit in eis in quibus ille subiicitur, absque eius consensu.

Tertio presupponimus, non omnes præfatos æqualem irritandi potestatem sortiri. Quoniam pater, & mater, quæ deficiente patre illi succedit, uel tutor possunt omnia uota irritare, tã realia, quę ad rẽ familiarem pertinent, q̃ personalia, quæ fiunt ab illis, qui pro ætatis defectu nõ possunt matrimoniũ contrahere, adeo ut qui uouerunt, numquam amplius illa uota implere teneantur, etiãsi ipsimet, qui ea irritarunt, in ea denuo consentirent: nisi uouens eadẽ uota iterum ratificaret. Idem omnino dicendũ est de prelatis, quoad uota religiosorum. at uero neque pater, neque mater, neque curator ullo modo possunt irritare uota illius, qui ad iustã peruenit ætatem, in qua matrimonium posset contrahere si uota sint personalia, & iuri illorum non præiudicant, qualia sunt uotũ religionis, & uotũ castitatis. arg. cap. annũ. de iud. lib. 6. Posset tamen irritare uota realia ad rẽ familiarem pertinentia, & etiam personalia, quæ illis præiudicant. Neque quicquã ad rem facit, ut uota illa sint pure personalia, uel principaliter psonalia, & accessorie realia: quale est uotũ ingrediendi religionẽ c. in presentia. de probat. auth. ingressi. C. de sacros. eccl. cũ ei adnot. Qm̃ de his omnibus perinde iudicandũ est, ac si pure personalia essent. arg. c. accessorium. de reg. iur. lib. 6. cũ suis concord.

Maritus autẽ nullo modo potest uxoris uota irritare & nulla facere, neque

neque rursus vxor vota mariti, nisi in quantum alter alteri preiudicium facit, quidquid dicat, & affirmet Panor. in c. scripturæ. de uoto. secundũ Ang. & Silu. verb. votum. 5. q. 1. propter rationem S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 8. quam adduximus supra, præterquam in casu quando alter coniugum notoriam fornicationem, siue carnalem, siue spiritualem admitteret, c. Agathosa, 27. q. 2. secundum Panorm. in c. fin. de conuers. coniug. qua de causa alter illorum poterit nullũ reddere votum alterius, quo se obstrinxerat ad numquam coniugale debitum expostulandum, ut constat ex supradictis. Dominus item potest serui sui uota, quæ in suum præiudicium vergunt, omnino abolere, reliqua vero nequaquam, secundum omnes.

65 Pro solutione autem quæstionum, quæ mihi de hac re proponuntur, dico, quòd votum numquam venialiter peccandi, & numquã peccandi non valent: quia sunt de re homini in hac vita impossibili, iuxta illud Io. 1. c. 1. *Si dixerimus, quòd peccatũ non habemus ipsi nos seducimus.* Item votum numquam mortaliter peccandi, videtur esse de re tam difficili; quamuis non impossibili vt non obliget, aut certe facile per ordinarium relaxari debeat. Item votum non committendi tale, vel tale peccatum veniale, valet. Credo tñ eius transgressionem non esse, nisi veniale cõiter, sicut nec alia transgressio voti de re leui esse videtur. quia votum, quod est quædam lex, quam sibi vouens tulit, non magis eum obligare videtur, quàm lex à Deo, & ecclesia ei lata, cuius leuis transgressio non est mortifera, c. votum. § fi. 25. dist. S. Tho. 2. 2. q. 88 ar. 5. & aliis citatis in c. 11. nu. 4. diximus. Et votum non committendi tale, vel tale peccatum mortale, validum est, eiusque transgressio duplex peccatum est, & transgressor circumstantiam voti confiteri tenetur. Quoniam pro certa habeo opinionem, quæ asserit materiam esse satis conuenientem ad vouendam eam, quæ præcepta est, ut dictum est supra nu. 45. quamuis, quæ solum consilii est magis propria sit. Item ꝙ verior mihi videtur Soti opinio, in lib. 7. q. 3. art. 3. de iust. & iur. quàm Caiet. 2. 2. q. 88. scilicet, quòd superior religiosi, omnia eius vota, quamuis sint de non peccando tali vel tali veniali peccato, aut tali vel tali mortali, irritare potest: quia quãuis prælatus tollere nõ possit obligationẽ, qua subditus ad illa peccata non cõmittenda aliis legimus tenetur, nouã tamen obligationẽ, quam sibi sufficientem ad id libertatem non habens imposuit, tollere põt. Item ꝙ superior non potest irritare vota nouitiorum sicut professorum: quia illorum voluntas adhuc a superioris voluntate non pendet, arg. c. 1. beneficium. de reg. lib. 6. Item ꝙ religiosus, cum esset secularis fecit, ipso facto commutantur in votum sollemne religionis, cap. scripturæ. de vot. cũ ei adnotat. Interrogatus autem; An maritus vota, quæ sua uxor antequam nuberet fecit, irrita & nulla facere posset? Respondi posse, si marito præiudicant, prout est textus singul in c. noluit. 33. q. 5.

quẽ ad hoc a paucis citari credo, in quo S. August. ait: *vt si adhuc innuptæ conceßerat pater uota persoluere antequam persoluerit nupserit, & viro eius nõ placuerit, non persoluat.* Interrogatus itẽ; An maritus omnia vota, quę uxor sub eius ptãte facit, irritare possit? & qualia possit? & qualia non? Respondi non posse, nisi ea, quę sibi præiudicant, vt supra dictum est.

66 Quartò supponimus, fuisse opinionem Innocentii in c. scripturæ. de vot. quod vota eius, qui habet ętatem nubendi, aut ducendi vxorem, a maritis, vel vxoribus, dominis, parentibus, curatorib. irritata, sicut obligant quoad ea, quæ non sunt in præiudicium, irritãtiũ iuxta communem opinionẽ: ita quoque incipiunt obligare, simulatq; ipsi vouentes liberantur a subiectione irritantium. Sed profecto contrarium verius, & rationi conformius nobis apparet, per cap. quidam. & cap. placet. de conuers. coniugatorum, vt tenent Panor. in d. c. scripturæ. Ang. Silu. verb. votum. 4. q. 2. & Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 8. nisi quando expresse, se aliquid facturos vouerunt, postea quam ab alterius subiectione se liberos inuenirent, secundum omnes.

67 Quinto, supponimus vota religiosorum, quorũ materia neque in genere, neque in specie est eis prohibita, & proinde, secundũ se sunt valida, non ideo nullius vigoris existimari; quia sunt irritabilia, quinimmo ad sui obseruantiã obligant, quousque ab illis, qui id possunt facere, irritentur, ét si prius ea numquã approbassent, quoniã sub ea conditione sẽper fieri videntur, si superior non contradixerit; quæ quidẽ cõditio semper impleta manet, donec superior cõtradixerit. At vero vota, q̃ fiũt in rebus prohibitis a suo superiori, alioquin tñ licitis, non obligant, donec prælatus ea probauerit: qm̃ sub hac conditione semper fieri creduntur, si uidelicet superior annuerit, vt Card. Caiet. vbi supra recte definiuit. Et hoc modo debet limitari & interpretari quoddã dictũ concilii Agathensis. c. monacho. 20. q. 4. scilicet monacho non esse licitum uouere.

68 Sexto, supponimus, ꝙ licet qui carent ætate sufficienti ad cõtrahendũ matrimoniũ, si eo iudicio polleant, vt possint iã & mereri, et peccare, quæcunque vota, siue personalia, siue realia, regulariter emittere possunt quibus obligẽtur, iuxta glosã insignẽ, ab omnibus receptã in c. mulier. 32. q. 2. Panor. cum communi in c. 2. de voto. nihilominus parẽtes illorũ vel tutores omnia illa recte possunt irritare. cap. puella. 20. q. 2. & c. mulier. 32. q. 2. desumptum ex cap. 30. Numeror.

Dixi: Regulariter: quoniam voto solemni religionis se non possunt obstringere, etiam cũ consensu patris, aut tutoris, cap. 1. de Regul. lib. 6. bene tamen voto simplici, quidquid aliud insinuent Angelus, & Rosella, male percipientes, quid sibi voluerit sanctus Tho. 2. 2. q. 88. art. 9. vt optime declarat Siluest. verb. votum. 3. q. 5.

69 Septimo, supponimus, illud, quod definitũ est de pueris, qui nondum ætatem nubendi, vel ducendi vxores attigerunt, illud statuendum esse de

religiosis quantum attinet ad uotorũ irritationem, quàm ipsorum superiores facere possunt. s. eorũ uota, quę de rebus bonis honestisq; fiunt: quæ neque suæ regulæ, neque pręceptis diuinis, neque superiorum statutis repugnant, ualida esse, quandiu sibi a suis superioribus non obsistitur. Veruntamẽ illi pro mera uoluntate sua, sine alia ratione & causa possunt illa irritare, & nulla reddere, sicut sensit Innoc. communiter receptus, in c. scripturæ. de uot. & S. Tho. iuxta Card. Caiet. interpretationem. 2. 2. q. 88. art. 8. & Palud. in 4. dist. 38. q. 2. & S. Anton. 2. part. tit. 11. c. 2. §. 6. & sic uenit intelligendum pręallegatum illud concilium Agathense in c. monacho. 20. q. 4. Est tamen circa hoc adnotandum, quòd licet recte possimus affirmare quoad effectum, ne monachus teneatur adimplere uotum, satis esse quòd superior iubeat ei, ne faciat id, quod uouit, uel nolit ad id agendum facultatem concedere, esto prius nõ sit effectus certior de uoto: quoad effectum tamen, ut uotum irritum & inane fiat, non satis est hoc, sed pręterea necessarium est, ut prælatus de voto ipso iã præmonitus, uoluntate & auctoritate sua illud omnino irritet, & nullum faciat, quod optime docuit Caiet. in dicto art. 2.

70 Octauo dicimus, quòd illi quibus satis ætatis est, ut possint contrahere matrimonium, possunt etiam quæcunque uota personalia facere, eademq. adimplere tenentur, e. renitentibus patribus, aut eorum curã gerentibus; cuiusmodi sunt uota continentię, religionis, dicendi aliquas orationes, & alia similia: dummodo regimini & gubernationi domus paternæ, aut parentum potestati, siue rei familiari, nihil nocumenti, aut iniuriæ inierant. Talia enim uota, nihil ualerent, nisi essent in subsidium terræ sanctæ, vel fierent ex rebus castrensibus, hóc est in bello vel quasi in bello partis, de quibus infra cap. 17. agemus, uel cum expresso tacitoue consensu parẽtis, ut optime collegit Siluest. verb. uotum. 3. q. 6. At uero uota realia, quę principaliter ad rem familiarẽ pertinent, si ab illis fiant, qui possunt nubere, uel uxorem ducere, licet ualida sint, possunt tñ penitus aboleri, aut irritari a parẽtibus uel curatoribus, donec ad uigesimum quintum annũ, & puellarum quæ ad duodecimum non peruenerunt, secundum B. Antoninum. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 10.

Dixi: Principaliter, quæ ad rem familiarem pertinẽt: quoniam uota, quæ accessorie illam tangunt, non possunt irritare, quando adiunguntur personalibus, quæ ab eis irritari non possunt: cuiusmodi est uotum professionis, quod quidem ex consequenti bona profitentis transfert in monasterium cum ipsa persona. cap. in præsentia. de probat.

71 Nono supponimus, patrem & tutorem posse uotum sollẽne reuocare, si factum fuerit ab eo, qui non habet ætatẽ, ut possit contrahere matrimonium. Irritandum est autem antea, quàm ad prædictam ætatẽ peruenerit: quoniam post eã irritare non potest, cap. puella. & ibi Cardin. S. Xisti. 20. q. 5. Cuius contrarium accidit circa uotum simplex, quod et

postquam ad legitimam ætatem peruenerit, poterunt irritare: dum tamen filius adhuc in illa ætate ratum non fecerit uotum. quod egregie Caiet. 2.2.q.89.art.5.adnotauit.

Decimo supponimus, quòd, ut aliquis uotum suum inualidum ratificasse censeatur, non satis est credere uotum, quod emisit, validũ fuisse, & ideo proponere illud adimplere, vel rõne illius in monasterio permanere, putans professionem esse validam, sed oportet, ut resciat illius nullitatem; & velit illud noue ualidare, ut singulariter tradit Caiet. vbi supra, quem sequimur; tum per rationem eius; tum quia errans non consentit, l. si per errorem. ff. de iurisd. omni. iudic. tum quia etiam nouo consensu opus est ad ualidandum matrimonium nulliter contractum, vt dicemus infra cap. 22. num. 69. & 86. quin potius necessarium est, ut ita gratum habeat, ut velit, quòd votum antea factum ab ipsa ratificatione sit ualidum, etiam si prius non valuisset. quod pręclare etiam idem Cardinalis vbi supra explicuit.

Vndecimo, quòd hæc consequitur peccare primo, qui carens potestate ad dispensandum, commutandum, redimendum, vel irritandum votum, aliquid horum fecit.

Secundo, qui habens tantùm potestatem ad redimendum, vel cõmutandum qualem habent multi confessarii uirtute bullarũ, aut Iubileorũ electi, dispensat super voto, uel ipsum irritat, & nullum facit, argu. c. 2. de const. lib. 6. & l. fin. ff. de iurisd. omni. iudic. quatenus habent male facere eum, qui extra territorium suum, uel potestatem sibi concessam aliquid facit. Immo & actus ab eo factus non valet, vt sensit Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. quod etiam in cap. quando. de iureiur. diximus, præsertim quòd vti iurisdictione, quam quis non habet, peccatum est lethale, secundum S. Tho. receptum, 2.2.q.60. art.6.

Tertio peccat, qui ex ordine Mendicantium ad Canonicos regulares vult transire ex dispensatione Papæ, & quia intellexit illã obtinere non posse, nisi prius habitũ dimittat, ob id eum dimisit, & aliquando sæculari veste indutus incessit, & postea eam dispensationem impetrans, huiusmodi diabolicam astutiã subticet, ut in prælec. c. si quando, de rescr. exceptio. 6. nu 4. cõprobauimus. Quocirca huiusmodi religioso consulẽdũ est id, quod sæpe cõplures admonuimus, ut videlicet ad pristinam illã suã religionem reuertatur, vel iterum supplicet summo Pontifici, ut, ea taciturnitate non obstante, dispensationem ratam & validam esse uelit.

37 Quarto, qui cum esset superior, potestatemq; haberet irritandi, vel obliterandi aliquod votũ, in ipsũ consensit: postea vero sine rationabili causa, ipsum ex mera malitia, vel proprio impulsus affectu, vel fingens illud votũ in maximũ vergere præiudicium, irritat & annullat, cũ parum, aut nihil inde emanaret nocumenti, secundum prædictum Card. Caiet. 2.2. quæst. 88. art. 8. Qui tamen adiicit, subditos non peccare, si

non

non adimpleant uotum, quod fuit ita perperam irritatum, sicut et superiores nihil peccant, dum legitime irritant subditorum uota solum pro libera uoluntate sua, sine causa aliqua & malitia, & antequã illa approbentur: quoniam in hoc suo iure vtuntur, cap. puella, ca. illud. 20. q. 2. c. noluit, & cap. manifestum. 33. q. 5.

74 Quinto, qui uotum a parentibus suis, uel aliis ab eo factum & a se ratificatum non implet: non autem si non ratificauit, nisi animo se ipsum obligandi ad nihil aliud amplius, quàm ipse uoluerit, cap. licet, cum ei adnotat. per omnes de uot.

Quis super uoto dispensare, aut illud commutare ualeat.

SVMMARIVM.

75 *Dispensant soli Prælati Ecclesiastici circa uota.*
75 *Papa solus dispensat super uoto sollemni, & alijs quinque.*
Episcopalē iurisdictionem habens an in hoc æquetur Episcopo.
76 *Dispensans & dispensatus super uoto absque iusta causa ut peccant.*
77 *Dispensandi una causa super uoto est leuitas uouendi.*
78 *Voto res oblata cui debeatur, facta dispensatione.*
78 *Votum omne tollit professio religionis.*
79 *Votum qui commutare potest an possit dispensare?*
80 *Voti commutatio ui Cruciatæ facienda est in eius utilitatem.*
80 *Votum castitatis bis frangit, quæ nubit, & consummat.*
80 *Vota futura includit potestas dispensandi.*
80 *Peccata futura includit potestas absoluendi.*

75 CIRCA hoc dicimus primo, quòd soli prælati ecclesiastici habent potestatem dispensandi & commutandi uota propter rationem, quam S.Tho. communiter receptus reddit, 2.2.q.88.artic. 12. per illud 2. ad Corinth. 2. *Nam & ego quod donaui &c.*

Dixi, Et commutandi, quia non potest quis auctoritate propria cõmutare uotum, etiam in melius, nisi manifestum sit, illud esse gratius Deo, ut pulchre declarat Caiet. in præfato art. 12. neque consequenter confessarius, neque alius, cui non sit data facultas commutandi uota.

Secundo dicimus, quod solus Papa, vel qui potestatē ab ipso peculiarem habet, potest super quinq; votis dispensare, scilicet super uoto perpetuæ cõtinentiæ, religionis, peregrinationis in Hierusalem, uel Romã, uel ad sanctum Iacobum Compostellæ. Etenim, quãuis nullus textus re-

periatur, qui omnia ista uota soli Papæ reseruet, præter uotum in Hierusalem, per cap. ex multa de uoto, adiuncta glo. singul. uerb. incumbit. Quinimmo neque hoc quando ex deuotione, & non in subsidium terræ sanctæ fit, secundum Panorm. in dicto cap. ex multa. quem ibi sequitur Rauennas: iuxta tamen Romanæ curiæ stilum, qui satis colligitur ex extrauaganti Xisti quarti, c. & si dominici. de pænit. & remiss. omnia hæc sunt summo Pontifici reseruata. Vnde secundum aliquos, quicunque inferior ab aliquo istorum quinque tentaret absoluere, præterquam quod peccaret mortaliter, pœnam etiam excommunicationis incurreret: per dictam extrau. quod tamen non est uerum nisi de illo, qui ex facultate, uel concessione eiusdem Papæ Xisti quarti absolueret: quoniam de tali tantum ipsa loquitur, uti post Siluest. uerb. excommunicatio. 7. casu 32. & Ang. uerb. excommunicatio. 5. §. 31. nos super eandem extrauagantem expressimus. In ceteris autem uotis alij Prælati inferiores poterũt dispensare, ut episcopi, uel qui iurisdictionem episcopalem sortiti sunt. quamuis Panorm. c. proposuit. de concess. præb. solam commutandi potestatem illis concedat, sed non est uerum propter ea, quæ ipse in c. 1. de uoto docuit.

Tertio, quod prælati inferiores episcopis, non habentes iurisdictionem quasi episcopalem, nihil tale possunt, secundum Inno. in dicto c. 1. de uoto. ab Ostien. reliquisq. omnibus communiter receptum, & a Panorm. in dicto c. 1. explicatum, nisi ad hoc præscriptione, uel priuilegio peculiari muniantur. Verum est tamen, prælatos regulares posse religiosorum suorum uota irritare, sicut dictum est supra, num. 63. id quod etiam Siluest. uerb. uotum. 4. q. 3. asseruit. immo & dispensare si sunt exempti. Quoniam eorum iurisdictio quasi episcopalis reputatur, iuxta gl. sing. & receptam, Clem. 1. de rebus eccles. non alienan. aliàs uero minime, quidquid aliqui sensisse uideantur.

Quarto dicimus, quod nullus præter summum Pontificem potest dispensare super uoto continentiæ sollemniter emisso per sacri ordinis susceptionem iuxta communem omnium doctorum sententiam affirmãtium, illum posse dispensari in uoto sollemni per professionem facto, si grauissima aliqua adsit necessitas, secundum Inn. & gl. communiter receptam in c. cum ad monasterium, de stat. monach. quam nos in c. literas. de rest. spol. copiose roborauimus.

76 Quinto dicimus, quod communis doctorum consensus habet, quòd quamuis episcopi nõ possit dispensare in uoto etiam simplici perpetuæ continentiæ, nisi sit magnũ periculũ incontinentiæ, & non possit adiri Papa, iuxta Siluest. uerb. uotum. 4. q. 4. uti inferius dicemus: possent tamen dispensare in uoto continentiæ non perpetuo, sed ad tempus seruãdę; ueluti per annũ, secundum Palud. in 4. dist. 38. q. 4. Immo, & secundum Ant. & alios idem facere possent circa uotum de numquam contrahendo

trahendo matrimonio, Ange. verb. uotũ. 4. §. 9. & Siluest. q. 4. in hoc vltimo tamen contrarium tenet Caietan. To. 2. Opusculorum Opusculo 11. quæst. 1. Cuius opinio licet aliàs mihi placuerit, nunc tamen magis placet opinio Angeli & Siluestri. Tũ quia illa seruatur in sacro Pœnitentiariæ prætorio. Tum quia præsupposita opinione communi, quam ipse quoque Caietanus tenet; scilicet, materiam uoti sufficientem esse opus, quod non est supererogationis, sed præceptum, nõ potest uere dici æquiualere uotum de non nubendo & uotũ castitatis, per quod corruit eius fundamentũ, vna cum rñsionibus ad duo arguméta neruosa, quæ ipse cõtra se proponit, quæ nimia subtilitate potius, quàm æquitate niti uident.

Sexto dicimus, neminem sibi persuadere debere, summũ Pontificem pro mera uoluntate sua sine iusta causa posse dispẽsare, aut commutare uota, neque omnem dispensatum sine iusta causa posse esse securũ. per gloss. sing. cap. non est, de uot. Neque obstat cap. ueniens, de iureiuran. quatenus habet, in quocunque iuramento esse superioris ius exceptum: quod etiam in uotis asserendum est. quoniam illa uerba non significant excipi uoluntatem Papæ, ut recte ponderauit sanctus Th. 2. 2. quæst. 88. art. 12. sed nullo iuramento aut voto iuri & auctoritati summi Pontificis derogari aut detrahi posse quominus cũ rationabili causa in illis possit sancte dispensare. Quamuis in religiosorum uotis & iuramentis intelligendum sit (Salua sui superioris uoluntate) & ex consequenti, salua voluntate summi Pontificis, qui est supremus omniũ Antistes. Non. n. est quoad hoc Papæ tanta potestas super alios oẽs orbis Christianos, quanta eidẽ & alijs religiosorũ prælatis super religiosis, ut explicuit optime doctissimus Caietanus in d. art. 12. Est tamen notandum, ꝙ quæuis causa reddens cõplementum ipsius uoti malum uel inutile, uel maioris boni impeditiuum, est satis iusta & rationabilis ad dispensandum, secundum omnes post S. Thom. 2. 2. quęst. 88. art. 10. Immo etiam ad hoc, vt sine dispensatione implementum eius omittatur, si manifestũ sit vnũ ex tribus supra explicatis efficere, vt patet ex his quæ in superioribus, nu. 24. & seqq. post sanctum Tho. 2. 2. quæst. 88. art. 10. & 12. diximus.

77 Septimo dicimus, ꝙ vna ex iustis causis ad dispensandum est leuitas, vel facilitas in uouendo, secundum Panor. in c. 1. de uoto per illum textum, & S Ant. 2. par. tit. 11. cap. 1. in principio. Imbecillitas item eius, qui uouit ad exequendum, quod uouit, scilicet, ad ieiunandum, uel peregrinandum. Habere item numerosam familiam, quæ absque notabili nocumento, patroni absentiam, tolerare non potest: & alia similia, de quibus certa omnino regula afferri non potest, & subinde arbitrio superioris definiri debet, iuxta Panor. in cap. 1. de uot. iuxta quem, per finem cap. ex multa, de uoto sufficit necessitas, vel vtilitas publica, quæ tamen non requiritur, sicut quidam senserunt; satis est enim, vt sit vtilitas priuata, arg. cap. 1. & 2. de uoto.

Octauò

Octauo, quod superior, qui uotũ cõmutat, debet perpendere uouentis qualitatẽ, & expensas, quas facturus esset in explendo uoto peregrinationis, vel aliorum similium vltra illas, quas domi suæ facturus esset, illasque omnes in alia pia opera conuertere, laborem autem itineris in ieiunia, & orationes mutare, secundũ Angel. uerb. uotũ 4. §. 12. iuxta quẽ uotum ieiunandi a paupere emissum minoris redimi potest, q̃ uotum diuitis. Item si impedimentum sit temporarium; tunc solum dilationẽ aliquam temporis concedere potest.

78 Nono, quod, quãuis aliqui crediderint, munus uoto promissum dandum esse illi, cui promissum est, etiã consequuta uoti dispensatione, aut commutatione: oppositũ tamen verius arbitramur, iuxta mentem S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 38. q. 1. art. 3. & 2. 2. q. vltima, art. 3. Ang. uerb. votum. 3. §. 26. & Silue. uerb. uotum. 4. q. 1. Id quod Caietanus efficaciter probat Tomo 2. Opusculo 11. q. 1. de uoto non nubendi, & nos efficacius in Apolog. de reditib. ecclesiastic. q. 1. monit. 71. nu. 1. Potest enim dispensari in uoto sine consensu eius, cui uouetur, ut ibi efficaciter probamus. Porro, quemadmodum vna ex legitimis causis ad uotum castitatis commutandum est magna fragilitas, quam uouens in se ipso experitur ad obseruandum uotum, & ob quam se credit non adimpleturum, quod uouit, Angelus uerb. uotum. 4. §. 6 ita etiam certissimum est, quodcunque aliud uotum posse in religionis uotum permutari, Caietanus in summa, verb. voti commutatio, etiam si sit Hierosolymitanum, cap. scripturæ. de uoto.

79 Decimo, dicimus, quod, licet quilibet simplex sacerdos possit a quocunque peccato, & quacũque excõicatione & fractione uoti in articulo mortis absoluere: non tñ potest aut in uotis dispensare, aut aliquod illorum commutare. Etenim sola peccatorum absolutio, non autẽ uotorum dispensatio, uel commutatio illis conceditur, secundum mentẽ omnium doctorũ, quod etiam explicuit Siluester. verb. uotum 4. §. 13. Quod quidem etiã in multis Iubileis uidemus accidere, nosque etiam in §. Leuitico. not. 27. nu. 1. & seqq. comprobauimus, eum, qui non habet ampliorem auctoritatẽ, q̃ commutandi, non posse dispensare: & qui non habet potestatẽ nisi ad dispensandũ, non posse commutare: cum ista inter se sint ualde diuersa: & potestas & priuilegium dispensandi possit aliquid operari, absque eo, quod ad commutationem extendatur.

Illud aũt, quod Sotus li. 7. q. 4. art. 3. de iust. & iur. asseruit, forte rem non adeo perpendens scilicet, eum, qui habet potestatem ad dispensandum, quod amplius est, habere etiam ad commutandum, quod minus est, forsan verum est in illis, qui sunt huiusmodi auctoritatẽ sortiti iure cõi, & tamquam ordinarij: non autem in his, qui priuilegiorũ ui, & tamquam delegati eandem adepti sunt, arg. cap. priuilegia. 3. dist. & c. sanc. & cap. porro. de priuileg. & notatur in cap. 1. de rescrip. ubi post

alios

alios resoluit Decius, priuilegium ita interpretandum, vt aliquid operetur contra ius, sed dato aliquo tali, in reliquis est restringendum, quia priuilegia sunt restringenda, cap.porro.de priuil.

Vndecimo, dicimus, quòd Papa Innocentius septimus concessit confessariis rite præsentatis ex Ordine fratrum Minorum, vt possint in omnibus votis dispensare, in quibus possunt Episcopi, præterquam in uoto peregrinationis vltra duas dietas, in concessione 115. quod etiam commemorat Compendium priuileg. relig. Idem etiam possunt confessarij Ordinis Dominicani, & aliorum, qui priuilegiorum Ordinis sanct. Francisci sunt participes.

Duodecimo, dicimus, ꝙ aliqui simplices in eo sunt errorē, vt, simul atque diploma siue bullā acceperunt, in qua Papa concedit, ut confessarius possit certa illorum vota vel commutare, vel dispensare, credant se statim à suis votis liberari. Etenim aliud est committere potestatem dispensandi, vel commutandi, aliud uero dispensare & commutare, c. gratū.& c.relatum.de offic. delegat.adiuncto c.si cui nulla.de preb. lib.6.& c.si super gratiam.de offic.delegat.eodem lib. Quocirca ab ipso confessario petere debent, ut sua debita in alia opera pietatis commutet, aut dispenset. Enimuero, nisi confessarius fuerit requisitus, immo etiam si fuerit, nisi dispensauerit, aut commutauerit, licet aliàs ab omnibus peccatis absoluat, & plenariam indulgentiam illis concedat, vota adhuc sicut antea in suo vigore perseuerant.

Decimotertio, ꝙ etiam si votum neminē alium, et si sit hæres, quàm ipsum uouentē obliget quoad obligationem personalē, sicut dictum est, neque quoad realem ex vi voti: obligat tamen eum ex vi pacti, contractus, & promissionis eo modo, quo obligaret eum iuramentū alterius, cap.ex parte, de censib.& nota in c.2.de pact.lib.6.& in c. cū C.laicus de foro comp.& Feli. in c.cum sit.num.6. eo. tit. Quamobrē populus, qui nunc est, tenetur ad implenda vota de obseruatione festorum, aut aliarū rerum eiusdem populi, qui centum ab hinc annis præcessit: quando quidem est vnus idemq; populus.cap.denique.7.q.1.vbi glo.& l.proponebatur.ff.de iudic.aut ex vi voti, quia est idē populus, aut saltem ex vi contractus, & promissionis, quæ in successorum vniuersalem pertransit.l.1. & 2.C.de hæredi.action.

80 Admonemus insuper confessarios, qui uota per bullas Cruciatę cōmutant, ꝙ commutatio in vtilitatē ipsius Cruciatæ fieri debet: in quo multi errāt; commutantes ea in ieiunia, orationes, peregrinationes, missas, eleemosynas pauperum: quia tenor bullę habet, ut huiusmodi commutatio fiat in utilitatem Cruciatæ. & idem dicendum est de his, qui commutant uirtute Iubileorum, aut aliarum gratiarum, quæ præcipiunt hoc facere in vtilitatem aliquorum locorum particularium, arg. l. illud.ad l. Aquil.

Decimo-

Decimoquarto, quod quæsitum est nuper a nobis; An qui contra simplex castitatis uotum contraxit matrimonium, teneatur ingredi religionem antequam illud consummet? cum illo modo suum uotum persoluere possit, & non alio. Et Siluest.verb.matrimonium.7.q. 5.uisum fuit, ꝙ sic: & Soto ꝙ non in 4.lib.sentent.dist.38.q.2.art.1 & nobis prima fronte opinio Scoti uerior uisa fuit; quia uotum ingrediendi religionem non fecit, & quia uidetur sufficere, ut suum uotum non petendo debitum impleat, quamuis reddendo petitum, matrimonium consummat. Sed postea, omnibus satis perpensis, Siluestri uerior uisa est: tum propter eius rationem: tum quia omne votum oblata opportunitate persoluendum est, & opportunitatem in id adesse, negari non potest, antequam matrimonium consummetur. c commissum. de sponsalib. tum quia S Tho.& Rich.in 4.dist.18. tenent, ꝙ qui contra uotum castitatis matrimonium contraxit, consummando illud peccat. quod uerum non esset, si post contractum & non consummatum ad seruandum uotum castitatis non teneretur, quod seruari sine ingressu religionis nequit. Neque obstat, ꝙ ingressum religionis formalem non uouit, quia sufficit illud illi propinquum fecisse, ex quo & eius transgressione una uirtualis ad illud obligatio nascitur. Tum quia idem Sotus fatetur, quòd uotum religionis post contractum & nõdum consummatum, ad sui ingressum obligat:& non alia ratione, quàm ꝙ adhuc persolui potest,& eadem ratio uoto castitatis conuenire uidetur.

Ex quo sequitur, quòd votum religionis, quoad hoc non est firmius, quàm simplex castitatis: & quoad alios effectus infirmius est; quia qui religionis ingressum uouit, fornicando nec ante, nec post matrimoniũ contra illud peccat, & qui castitatem uouit, sic. quia uotum religionis ante professionem non magis ad seruandam castitatem, quàm ad ieiunium & alias cæremonias, & statuta religionis seruanda obligat. Vnde sequitur, ꝙ qui contraxit matrimonium, & consummauit contra solum simplex religionis votum, postea reddere & petere debitum sine alia dispensatione potest, quamuis qui contraxit contra votum castitatis, iusta dispensatione ad id indiget, quæ est quotidiana & singularis conclusio. Quibus omnibus est consequens, ꝙ qui castitatem vouit, & matrimonium contraxit,& postea consummauit, duo peccata cõmisit. Vnum in contrahendo, alterum in consũmando: quamquam Sotus tenet non nisi unũ cõmittere, & uerũ esset, si uera esset eius altera opinio superius refutata. Quibus omnibus adde, quod Sotus lib.7.q.4.art.3. de iust. & iure tenet, quod per Cruciatam potest quis absolui a peccatis post eã concessam cõmissis, non tamen dispensari in uoto post eã facto. sed non recte. Tũ quia omnes rationes, quæ adducuntur ad probandũ Iubilea, & alia indulta ad absoluendum a peccatis concessa, includere peccata futura, nisi excipiantur, concludunt etiam uota futura, quorum relaxandi

potestas

potestas in eis sit,ut uideri potest per rationes quas nos in tractatu de indulgentiis super §.in Leuit.de pænit.dist.1.not.34.nu.4.asseruimus contra gloss.extrauag.1.de pænit.dist.& remiss.quæ tenuit includere futura peccata. Tum quia facultas, quam sancta Sedes Apostolica facit suis Legatis ad dispensandum super votis, extenditur ab eis futura. Tum quia commissarii Cruciatarum passi relaxant, vel commutant uota facta post illas concessas.

De pracepto secundo, quoad blasfemiam.

SVMMARIVM.

81 *Blasfemia quid? & est duplex, mentalis & uocalis.*
82 *Blasfemia est contraria confessioni fidei. nu. 82.& 83.*
84 *Et secundo præcepto. &c.*
85 *Blasfemus qui iocando, aut turpiter nominando, ut peccat.*
86 *Maledicens creaturas quis blasfemus.*
87 *Blasfemus an sit, qui cantilenas profanas diuinis admiscet.*
88 *Interrogatus quod scit qui & ut iuste negat.*
89 *Iuramentum quod ligat post, ad quod non ligat cum fit.*

81 De blasfemia,quę etiã per hoc secũdum præceptumvetatur, dicimus primo,quòd secundũ Ambrosium in lib.deParadiso,Alex.Halensem par.2.sũmę. q.148. & S.Tho. 2.2. quæst.13.communiter receptos.Blasfemare est dicere tacite,vel expresse,verbo,vel scripto contra Deum, aut eius sanctos quidpiã contumeliosum: quod quidem fit vel tribuendo Deo quod illi non conuenit, vel auferendo quod cõuenit,uel tribuendo creaturæ, quod solius Dei proprium est: quod si sola mente dicitur, est blasfemia mentalis: si verbo, vocalis: si autem scripto, scripta.

82 Secundo diximus, quòd blasfemia est confessioni fidei & charitati diuinæ contraria, & diuino honori videtur derogare,& propterea peccatũ est mortale grauissimum,secundũ S.Tho.communiter receptum,22.q.13.art.1.2.& 3.Quamuis neque blasfemia exterior,neque interior,secundum se tantum sit dicenda hæresis: aliud est enim credere, aliud dicere,etiam si sola mente dicatur,& blasfemia in dicendo,hæresis autẽ in credendo consistit secundum vtrumque. S.Tho.dicta.q.13. vbi adiecit iunior tribus modis contingere aliquid dicere; scilicet desiderando,pręcipiendo, affirmando.

83 Tertio dicimus,quòd nullus blasfemus debet absolui, etiã in foro cõscientiæ, absque eo, quod arbitrio seueri cuiusdam confessarij grauissima

ſima illi pænitentia imponatur: quod ſtatuit Concilium Lateranenſe ultimum, ſeſſ. 9. §. ad abolendam, ſub Leo. X. quod nos in cap. inter verb. 11. q. 3. concluſ. 6. tranſtulimus, & elucidauimus.

Quarto, quod interrogatus, An teneatur quis corrigere alterum, quē blasfemantem audiuit, quamuis emendatio non ſperetur? Reſpondi, ꝙ ſic, & quòd id acriter facere teneatur, ſi ſine ſuo periculo facere poteſt, vt ſancitum eſt a præcitato Concilio Later.

84 Quinto, quod contra hoc ſecundum præceptum, quatenus blasfemiam vetat, peccat mortaliter. primo, qui blasfemat contra Deum, vel ſanctos his utens loquendi modis: Pigeat Deum, uel: Doleat Deus: Nō credo in Deum: vel Denego, aut maledico Deum, &c. uel dicens: Deum non eſſe miſericordem, non ſeruare iuſtitiam, eſſe acceptatorem perſonarum, non uidere quæ agantur in mundo, aut non curare humana, aut illum iniuſte punire, vel hoc aut illud non poſſe efficere: vel tribuit homini, quod ſoli Deo conuenit; quale eſt, hominem beatum facere, vel poſſe uentura prænoſcere, ſecundum prędicta: quamuis iocoſe iſta diceret, ſi attendit quid uerba ſignificant, & cum deliberatione illa protulit, ſecundū Bernard. de Buſto. 1 part. ſermone 17. Is enim, tn̄ iræ furore correptus, & paſſione excæcatus, in ſimilia verba prorupit, vt quid diceret, quid ue verba ſignificarēt minime aduertet, tn̄ venialiter peccat, S. Tho 2. 2. q. 13. ar. 2. Si vero attendit eſſe verba blasfemię, mortaliter delinquit, ēt ſi repētina correptus ira, verba protulerit, ipſumque ſtatim pænituerit illa dixiſſe: ſecundū eundē ubi ſupra. Neque quidquā ad rē facit, an ſubitanea illa ira ex iniuſta cauſa originē habeat, vel ex ludo, ebrietate, uel aliqua occupatione circa rem illicitā, ſecundū Angelū verb. blasfemia. §. 6. ēt ſi contrarium teneat Panor. in cap. ſtatuimus. de maled. cuius dictū eſt uerū, quantum attinet ad forum exterius. Neque ſatis eſt ad peccandū mortaliter, quòd talis incōſideratio ex deprauata quadā cōſuetudine cum propriæ ſalutis contemptu coniuncta, vel ex culpa lata procedat, iuxta Silueſt. verb. blasfemia. q. 4. dummodo illa inconſideratio prolationi talis blasfemię cauſam dederit, hoc eſt, ꝙ ſi animaduerteret id, quod pronunciat, non pronunciaret illud, ſecundum Caiet. in ſumma verb. blasfemia.

85 Secundo peccat mortaliter, qui Deū, vel Sanctos iniurioſe nominat, pudenda ipſorū membra propriis nominibus explicans, & aduertens quod dicit, ēt ſi iocandi gratia id faceret, Ang. interrogatione 1 pręcepti. quamuis vti iſtis modis loquendi; puta: Per corpus domini, Per ſanguinem eius, ſiue iurando, ſiue cum alio contendendo, non eſt blasfemia, Caiet. vbi ſupra. Quoniam poſt Chriſti incarnationem Deus dicitur habere corpus & ſanguinem, inquantum homo, non autem in quantum Deus, de quo in additione cap. quando. de conſecr. diſt. 1. copioſius diximus.

Tertio,

86 Tertio, qui maledicit alicui creaturæ ratione carenti, in quantum est creatura Dei: est enim blasfemia perinde ac maledicere Deũ: si tamen simpliciter maledicit, non intendendo aliquid amplius, tunc solum erit uerbum otiosum & uanum, ac consequenter ueniale tantum, quod etiam placuit Caietano 2.2.q.13.art.1.

87 Quarto, qui diuino cultui cantilenas seculares profanas & turpes admiscet, siue illa uoce humana, siue alio organo proferãtur, uel patitur aut procurat, ut misceantur. qm̃ in hoc cultui ecclesiastico, & Deo ipsi irrogatur iniuria, iuxta Caiet. 2.2.q.91.& in summa ver. organum uisus. quẽ nos ẽt in Enchirid. de Orat. c.16.nu.42. & 48. sequuti sumus (quod ipsum decreuit nunc Conc. Triden. sess. 22. in decreto de obseruandis & euitandis in celebratione missæ.) ubi etiam cum eodem Caietano adiecimus, quòd, si aliqui præ rustica simplicitate existimarent ista licere recreandi animi gratia, quoniam uident cõiter in his usum & consuetudinem inualuisse, si tamen intelligerent id esse illicitum, & scelus esse mortale, nullatenus id facerent, excusarentur quidẽ a tanto, sed non a toto.

Nunc autem dicimus nobis non uideri lethale crimen, nisi cũ cantilena turpis & lasciua, uana & profana cantatur durante diuino officio ab his, qui iam sunt præmoniti id non licere. Idem asserimus de his qui in nocte Natalis Domini turpes rhythmos, uel scommata sibi inuicem occinunt, uel execrationes quasdam interserunt, tempore quo dicturi lectiones petunt benedictiones, ut diximus in d.c.16. nu.42.

88 Rogatus autem, An ille, qui furatus aliquid interrogatur à iudice incompetente, uel alio sine iuris ordine legitimo, utrum tale quid sit furatus, possit secura cõscientia respondere uerbo absolute & simpliciter, se id non esse furatũ, intelligendo intra mentẽ & tacite penes se, quod nõ est furatus illo die, mense, uel anno, puta anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo, uel secundo &c. respondi affirmatiue per fundamenta solita & irrefragabilia quæ pro Paludan. Gabriele, & Adrian. & aliis plerisque contrarium tenentibus, & affirmantibus præfato modo respondentem non mentiri, adduximus infra cap.25. nu.43.

89 Rogatui item; An iuramentum de actu, qui tẽpore iuramenti est illicitus, liget iurantem pro tẽpore, in quo fuerit licitus; puta iuraui numquam ingredi talem domum odio matris meę, quæ eam inhabitat, qua mortua, incipit habitari ab alia, quę põt esse mihi occasio peccati? Respondi partẽ affirmantem esse uerã in iuramento generali & apto comprehendere eundem actum, tã tempore, quo est illicitus, quàm quo est licitus: partem uero negatiuã in iuramento speciali, uel restricto ex natura uerborum, uel ex causa, ob quam fit, uel aliis circunstantiis, ad actũ illicitũ pro tempore quo est illicitus. Exemplum prim. Iurauit quis generaliter seruare omnia statuta ecclesiæ N. Inter quæ tẽpore iuramenti inuenitur unũ factum contra canones ab episcopo & capitulo, cuius obseruantia

ſeruantia eſt illicita,ar.c.quod ſuper iis. & eorum, quæ ibi citat Felin. de maiorit. & obedien. poſtea uero confirmatur illud ex certa ſcientia a S. Sed.Apoſtolica, quo eius obſeruantia fit licita is tenebitur ſeruare illud ſtatutũ poſt confirmationem Papæ ui iuramẽti, cũ comprehendatur ſub illo.& poſſit ſeruari ſine interitu vel diſpendio ſalutis æternæ.ar.ca.ſi uero.de iureiur. & c.quamuis.de pact. eod. lib.Item iurauit quis generaliter, numquam intrare talem domum nulla adiecta cauſa ſpeciali. quod per prædicta ſupra nu. 19.& ſeqq.temerariũ,ſiue uanum eſt, ſi tñ poſtea incipit inhabitari ab aliqua,cuius conſortiũ teneatur ille vitare, pro tempore inhabitationis illius ligabit eũ iuramentũ.quia nec ex natura verborum, neque ex cauſa, vel alia circumſtantia reſtringitur ad ſolum tẽpus, quo illicitum, uel temerarium,aut vanum eſt. Exemplum ſecundi: iurat quis numquam intrare talem domum,donec mater eius eam inhabitauerit uel ob cauſam finalem euitandi eius bonam conuerſationem, quod illicitum eſt, ſi poſtea alio migrauerit mater, & eam inhabitare cœperit alia,cuius conuerſatio eſſet magna peccandi occaſio tali iuranti, poterit quidem intrare illam ſine violatione iuramenti; quamquam alia de cauſa deberet id euitare; quia iuramentum illud fuit reſtrictum ex natura uerborum, vel ex cauſa finali ad tempus, quo erat temerarium, vel illicitum,& actus agentium non operantur vltra intentionem eorum,l.non omnis.ff.ſi certum pet.& cap.fin.de præb.

De obſeruatione feſtorum, quod pertinet ad tertium præceptum Decalogi Sabbatha ſanctifices.
Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *FEſti dies omnes Chriſtianorum ſunt lege humana inducti.*
2 *Feſti obſeruatio nunc non eſt tam ſtricta ac olim.*
2 *Feſtis diebus præcipimur audire miſſam, & uetamur opus ſeruile facere.*
2 *Finis præcepti alius ab eo non eſt in præcepto.*
2 *Seruilia opera quæ ſunt.*
3 *Seruilia ſeptem opera permittuntur, quinque non ſeruilia prohibentur.*
4 *Feſta vt potius relaxantur ob neceſſitatem, quàm ob pietatem.*
5 *Feſtis quod licet gratis, licet & ob mercedem.*
5 *Feſta inducunt, tollunt, & moderantur lex & conſuetudo.*
5 *Feſta ſua omnis regio & morantes in ea debent obſeruare.*
5 *Feſtos dies quos uiator ſeruare teneatur.*

CIRCA

1 CIRCA hoc dicimus primo, omnia Chriſtianorum feſta, etiã die dominicos, ſolo humano iure, nulla uero iure diuino naturali, aut ſupernaturali eſſe in eccleſiam introducta, vt in cap. licet de ferijs. & in cap. 1. de conſecrat. diſt. 4 comprobamus. Id quod etiam ſentit Ioannes Turrecre. in dicto cap. 1. & clarius Archidiaconus in cap. ieiunia. ead. diſt. 3. & S. Th. 2. 2 quæſt. 122. ar. 4. & 5. S. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. antepenul. & Ioan. Maior in 3. lib. ſent. diſt. 27. q. 23. ſupra omnes tamen Thom. Vualdenſis, de ſacramental. capit. 14. vbi ad hoc adducit beatum Hieronymum & Remigium, quamuis Panor. cap. licet. de feriis cum multis aliis & Angel. teneant, ſaltem dies dominicos iure diuino feſtiuos eſſe, quam ſententiam Silueſt. in verb. dominica. q. 1. verſ. 7. communem eſſe aſſeruit. Veruntamen quod modo definiuimus eſt tenendum. Etenim quamuis ius naturale & diuinum præcipiant nobis, Deum ipſum honorare & reuereri, non tamen definiunt tempus, quo in nouo teſtamento id facere teneamur: ſolum autem ius humanum decernit ſtatuitque certos dies, in quibus ab operibus ſeruilibus ceſſare oportet, ut id faciamus. Nec obſtat cap. licet de feriis. quo ipſi nituntur quatenus habet, quòd tam veteris, quàm noui teſtamenti pagina ſeptimum diem humanæ quieti deputauerit. Quoniam poteſt noue, & ſingulari modo reſponderi ad ſummum probare, quòd in vtroque tam nouo, quàm veteri teſtamento inuenitur, quòd unus de ſeptem diebus debet obſeruari: non tamen quòd hoc Deus præceperit in utroque: nam licet id præceperit in veteri teſtamento præcepto cæremoniali, in nouo tamen teſtamento, in quo illud ceſſauit, a principio Apoſtoli auctoritate ſua & non lege diuina cœperunt diem Dominicum obſeruare, idemque facere fidelibus præceperunt. Vnde infertur, quanta ſit conſuetudinis vis circa cuſtodiam & obſeruationem feſtorum, arg. cap. fin. de conſuet. & l. 2. quæ ſit longa conſuetudo.

2 Secundo dicimus, ꝙ ius humanũ Chriſtianorũ non adeo ſtricte præcipit, ſuos dies feſtos obſeruari, ac ius diuinum antiquũ ſuum illud ſabbathum tradidit obſeruãdum, ſecundũ S. Th. in dicta q 122 art. 4. ad 4. cõiter receptũ. Quapropter multa nobis in diebus dominicis fieri permittuntur, ut pręparare cibos, & alia huiuſmodi, quæ nullatenus in ſabbathis ueteris legis fieri poterãt. Vnde etiam conſequitur, ut circa prohibita in noſtris feſtis nobis ſit facilior diſpenſatio, quàm in rebus prohibitis in ſabbatho illo antiquo, ſecundum eundem S. Th. in d. art. 4.

Tertio dicimus, ꝙ hoc præcepto de colendis feſtis nõ pręcipit cultus diuinus interior, qui in meditando & colendo Deo conſiſtit: ſed tantum exterior, qui conſiſtit in audienda miſſa. cap. miſſas. de conſecrat. diſt. 1. & in abſtinendo ab operibus ſeruilibus exterioribus. c. ieiunia cũ gl. & Archid. de conſecr. diſt. 3. quæ miniſterio corpori ſunt exercenda,

sicut eleganter docuit Caiet. 2. 2. q. 122. art. 4. in prin. Quoniam quamuis finis huius præcepti sit, vt homo Deo vacet, ipsoq; fruatur, & in eo quiescat, ut docuit S. Th. ibidem: qñ tñ finis præcepti est aliud a re præcepta, tunc non cadit sub præceptum, sicut idem S. Th. communiter receptus 12. q. 100. ar. 9. asseruit. Verũ est tñ, q̃ sunt necessaria propositũ & attentio interiora ad recte audiendum sacrum, quò si religionis opus.

3 Quarto dicimus, in diebus festiuis non omnia opera prohiberi, sed tm̃ seruilia, quę sunt illa, quæ proprie seruientibus cõueniunt, iuxta tex. Leuit. 23. cap. *Omne opus seruile non facias in eo.* Non autem illa, quę communia sunt tam ijs, qui seruiunt, quàm illis, quibus seruitur, secundum eundem S. Th. in d. q. 122. art. 4. ad 3.

Quinto dicimus, quod ex supradictis infertur septem generum opera notata a S. Th. in d. art. 4. in diebus festi licite exerceri. Prima illa, quibus in diuino cultu Deo seruimus. Io. c. 3. Secunda, quibus spiritualia exercemus quale est docere verbo, uel scripto, iuxta gl. mirabilẽ. c. 28. Numerorum. Tertia, quę sunt ad salutem propriam necessaria, 1. Machab. 4 & cap. discipulos. de consec. dist. 5. Quarta, quæ ad salutem corporalem proximi sunt necessaria, Prouerb. 4. *Erue illos, qui ducuntur ad mortem*, cap. non in inferenda. 23. q. 3. Quinta quæ sunt necessaria ad uitandum damnum sibi, vel proximo imminens. Deut. 22. *Non uidebis bouem fratris tui &c.* Sexta, quibus parantur cibi per consuetudinem ecclesiæ. Septima, piscari quandoque per consuetudinem eiusdem ecclesiæ, cap. licet. de ferijs.

Sexto dicimus, quòd quinque sunt opera non seruilia, quæ prohibentur in festis iure canonico. Nam in cap. 1. de ferijs, prohibentur mercatus, iudicium ciuile, uel criminale, & iuramentum: nisi pro pace, uel alia necessitate præstetur, & in cap. fin. de ferijs. omnis processus. & strepitus iudicialis, nisi pietas suadeat, & necessitas urgeat.

4 Septimo, quòd non omnia, quę possunt fieri grãtia necessitatis possunt fieri ratione pietatis. Nam propter necessitatem omnia opera tam seruilia, quàm non seruilia, exerceri possunt: sed non omnia permittuntur causa pietatis, si per pietatem intelligamus uirtutem illam, qua patriam & parentes ueneramur. sicut accepit Marcus Tulius 3. Rhetoric. ad Herenn. & August. cap. 1. 22. q. 2. Neque si pietatem pro misericordia accipiamus. Etenim quamuis opera, quæ ex natura sua ad misericordiã pertinent (vt vestire nudũ, alere pauperem, cap. tria 45. d.) in omnibus diebus festis possint licite fieri, iuxta gl. cap. fin. de ferijs. immo & opera iudicialia, dicto cap. fi. alia tñ opera seruilia, quæ ex sola intentione operantis ad misericordiam diriguntur, fieri nequeunt. Quamobrẽ qui sub misericordiæ & pietatis prętextu, absq; alia vrgẽte necessitate in diebus festiuis ædificant, uel reficiunt pontes, sternũt vias, tota errant via, iuxta Caiet. 2. 2. q. 122. ar. 4. At uero si per pietatem cultũ Dei intelligamus,

tunc dicimus, omnia illa opera, quę suapte natura & immediate tendunt in honorē Dei, veluti portare crucē, & reliquias sanctorū, licet fieri posse. Immo & alia, quæ sunt veluti præambula & præparatoria horū, quæ simul vel paullo ante solent fieri: veluti pulsare cymbalam ante missam, vel vesperas. Diuersa tñ ratio est de aliis operibus, quæ licet sint præparatoria in supradicta, ante tñ festum ipsum cōmode possunt fieri, qualia sunt formas (quas hostias vocamus) consecrandas effingere, verrere ecclesiā, tapetibus ornare: & multo minus illa opera, quæ secundū se nō deseruiunt diuino cultui, neq; sunt præparatoria in illum; qualia sunt arare, serere, & metere ad aliquod subsidiū ecclesiæ prębēdā, quo diuinus cultus ibi fiat; nā ista non sunt licita, nisi iusta intercedat necessitas: ut si ecclesia adeo esset tenuis & pauper quòd necessariis ad cultum careret.

Octauo dicimus, ꝙ tam licite ac principaliter potest fieri in diebus festis ob pecuniam, quod gratis licite fieri potest in eis, quā licite & principaliter ob eam quouis alio tēpore id fieri potest; & quòd propositum & intentio lucrādi, nō facit, vt opus quod alias ex suo genere nō est seruile, ob hoc fiat tale formaliter uel materialiter. Quod post Card. Caiet. 2. 2. q. 122 ar. 4. & ī summa, verb. festos, pagina penultima, validissimis rationibus in c. ieiunia, de consec. dist. 3. comprobauimus, quāuis Richard. lib. 3. dist. 37. & Angelus verb feriæ. §. 9. & Io. Tabien. verb. ferię. nu. 17. & Siluest. verb. dominica. q. 4. nō satis rem perpendentes, contrarium teneant. Quibus addo, quòd nouissime Conc. Trid. sess. 25. cap. 12. declarauit, dies festos in suo episcopatu seruari ab episcopo præceptos a religiosis quamuis exemptis seruandos esse.

Nono dicimus, ꝙ quamuis festa, quæ iure communi sunt omnibus obseruanda, sint iam expressa & determinata in c. pronunciandū. de consec. dist. 3. & c. conquestus. de feriis & alibi: multa tamen ex eis abstulit consuetudo, & alia induxit. Quapropter in singulis regionibus illa festa obseruanda sunt, quę lex, aut constitutio synodalis recepta, & non abrogata, vel consuetudo præscripta, ibi precepit obseruari, per prædicta capitula, & c. fi. de consuetud. quando quidem, ut dictum est supra, eod. c. nu. 1. omnia ex lege humana inducta sunt.

Ex quo infertur primo, quòd si cōsuetudo præscripta præcipit id, qđ passim fieri videmus, ut a media nocte usque ad mediā noctem festa seruentur, neutiquā seruanda sunt a primis vesperis vsque ad secundas vesperas, quāuis ius ipsum cōmune id præcipere uideatur, cap. 1. de feriis. & ꝙ si vsus haberet, ut solum seruentur vsque ad meridiem, vel vsque ad sollemnia missarum peracta, postea possent opera seruilia fieri.

Infertur secundo, ꝙ vnaquæque prouincia, aut ciuitas obseruare tenetur illa, eo modo, & tantum, quæ, quomodo, & quantum consuetudo ipsius præcipit obseruari.

Infertur tertio, ꝙ qui degit in aliquo loco, tenetur obseruare festa

illius loci vbi tunc degit: non autem illa festa, quæ in eius propria patria obseruantur, arg. c. illa adiuncta gl. 12. dist. ibi. *Dum fueris Romæ, Romano viuito more, Dum fueris alibi, viuito sicut ibi.* Vt de ieiuniis, & de facultate non edendi, vel edendi oua, lacticinia, aut animalium intestina in diebus veneris, sabbathi, & aliis diebus vigilarũ, ieiuniorũ, & abstinentiarũ dicetur inferius, c. 23. nu. 128. post Cardin. & Panor. ibi citatos.

Infertur quarto, quòd operarii, qui ad locandas operas suas vadunt in alias regiones, non tenentur obseruare dies festos suorum locorum, sed illorum, vbi ad tempus commorantur.

Infertur quinto, quòd perperam agunt parochi suis parochianis pænitentias, aut publicas pœnas imponentes; eo quod in festis illis, quę in propria sua parochia obseruantur, in aliis vbi illa non seruabantur, operas suas conducti pręstiterunt.

Infertur sexto, posse rationabiliter teneri eos, qui in festi vigilia, & ẽt in ipso die festo, a suo proprio loco in alium laborandi gratia commeant, vbi festum illud non obseruatur, iuxta rigorem iuris nullatenus peccare. Siquidem non violant festa, vbi obseruari debent; dum tñ, si eodẽ die egrediantur, missam audiant. Qm̃ dies festus vbi ipsum deprehendit, ad id ipsum obligauit; vt ego, iter faciens, non semel putaui me ad audiendam missam, vel faciendam obligatum; eo quòd ante meridiem transibam; egrediebar & ingrediebar aliquem locum, vbi obseruabatur aliquod festum quòd alijs in locis non erat obseruandum: quamuis crediderim solum transitum non adeo obligare.

Modi peccandi mortaliter vsitatiores contra hoc tertium præceptum de colendis festis.

SVMMARIVM.

6 *FEstum qui uiolat, peccat mortaliter, nisi aliquod horum excuset.*
Festum qui uiolat ui, metu, pręcepto, uel coactione ut peccat.
7 *Festum qui uiolat iter agendo, deferendo onera &c.*
8 *Festum ut uiolat, qui uendit, emit, permutat, &c.*
9 *Festum an uiolet tonsor, piscator, molitor.*
10 *Festum an uiolet laborans pro pauperibus, pontibus, & uijs. nu. 11.*
11 *Venator quis uiolat festum.*
12 *Festum an uiolet multo, qui in eius uigilia mittit iumenta operatura.*
13 *Consulere pro lucro an liceat festis.*
14 *Festum an uiolet ob pietatem uel necessitatem, uel sine illa transcribens librum, pulsans lyram, canens &c. nu. 14.*
15 *Festum an uiolet laborans ob necessitatem, qui ludit, saltat, uenatur, & otiose tota die uagatur.*

Festis

15 *Festis Crucis, Michaelis, Innocētium, & S. Siluestri licite quis laborat.*
16 *Festo de uiolato, quædam accusandi consuetudo mala.*
17 *Festis contritio bona sed non necessaria.*
18 *Festum an uiolet, qui omittit in eo opera præcepta.*
19 *Oblatio in Missa quando necessaria.*

6 CIRCA hæc peccat primo, qui diebus dominicis, vel aliis festis sub præcepto obseruãdis, aliquod opus seruile, vel ex aliis quinque prohibitis facit: nisi excuset exiguitas, vel licita consuetudo, vel necessitas aliqua spiritualis, vel corporalis salutis suæ, uel proximi, uel detrimentum imminens rebus suis, vel proximi, qđ nõ põt differri, neq; p̃uerniri, ut patet ex supradictis, nu. 3. & ex Ostien. in sũma de feriis. §. 4. Ob q̃ necessitatẽ, aut cõsuetudinẽ excusantur, qui frumentũ ex area deferũt in horrea, vel uuas ex uinea, quando imbres, & pluuiæ timẽtur, & quicũq; alii, qui similia faciunt. Sic etiã fabriferrarii, qui equos iter agentium ferrant, & macellarii, qui uendunt carnes in festis, easque præparant ad uendendum, quando antea non potuerunt parare, & tabernarii, hospitumq; susceptores, qui in suis tabernis aut hospitiis propter ementium necessitatem cibos & necessaria uendunt: non autẽ, qui ut ludant, aut inebrientur, id faciunt, Ang. ubi supra. §. 12. Cuius tamen opinio duriuscula nobis videtur, nec tenenda, vbi consuetudo contrarium præscripsit. Excusantur etiam, qui cibos & edulia, & alia necessaria uendunt; puta panem, uinũ, fructus, herbas, & cetera, quæ diei festo conducunt. Caiet. vbi supra. Excusantur etiam Agasones, qui iumentis oneratis diebus festis suum iter non intermittunt: non autem qui de domibus suis proficiscuntur diebus festis, cum se continere potuissent: iuxta Caietanum vbi supra, aut in aliud tempus differre, nisi ante, aut post audiant missam.

Diximus, Oneratis: quia conducere de onerata non est aliud, quàm iter facere, & iter facientes excusantur: quamuis conducant mulos onustos suis lectis, vestibus, & uiaticis, modo missam audiant, licet longius & toto die iter faciant. Nã aliquantulum itineris facere, non est opus seruile, neq; prohibitum in festis, & sine ulla excusatione cõsuetudinis, aut necessitatis fas est, secundum omnes. Et idem dicendum uidetur de longiori & totius diei itinere. & licet secundum aliquos hoc sub genere operis seruilis ponatur: consuetudo tamen effecit, vt liceret, modo missa audiatur.

7 Similiter excusantur, qui diebus festis excoquũt vitrũ, ollas, tegulas, calcem, quorum decoctio intermitti in aliũ diem non potest. Ang. verb. feriæ. §. 19. Caiet. vbi supra, & tonsores, qui diebus festis infirmis uenas aperiunt, & subditi & serui iussi & compulsi a suis heris ad opus agẽdum

festis diebus non ob contemptum festorum, sed alterius rei gratia, qui nisi morem gererent, in magnum aliquod damnum personale, vel reale inciderent, maxime si ob id missa prætermissa non fuit. Idem dicendum est de uxoribus & liberis, qui in potestate sunt meritorum, & fratrum, & de agricolis ad id iusto metu compulsis, qui laboris sui mercedẽ accipere possunt. Rosel. vbi supra casu 23. & 24. Siluest. vbi supra, q. 5. ubi id quod supra diximus eod. cap. nu. 5. Et si sunt famuli stipendiarii finito tẽpore in quod se astrinxerunt, discedant ab eis, nec intra tẽpus debent parere suis heris, nisi aliqua de causa iusta. Si quis tñ iuberetur vt operaretur in contemptum festorum & ecclesiæ, quæ ea sanxit, non debet obedire, ẽt si ob oculos certam ab eis propositam mortem uideat, ar. cap. sacri, de his quæ ui. & cap. ita ne. 32. q. 5. Hoc enim iam non solũ esset contra ius humanum; in quo necessitatis excusatio communiter locum habet, sed etiam contra diuinum & naturale, quo superiorum obseruantia imperatur. l. ueluti. ff. de iusti. & iur. & Luc. cap. 10.

8 Secundo peccat, qui uendit, aut emit die festo, multum temporis in eo consumendo. cap. 1. de feriis. non tamen si parum, ut fieri solet in emendis aut uendendis candelis, & aliis similibus: in quibus de pretio non est conueniendum: quia iam æstimata sunt, aut cito fit, iuxta omnium sententiam, & præsertim Siluest. verb. Dominica. q. 3. quod temperandum videtur iuxta sequens.

Tertio peccat, qui nundinas adit, aut in eis negotiatur, non audita missa, cum possit: aut id facit contra iussum episcopi: nisi exiguitas excuset: aut in eiusmodi negotio magnum susciperet damnum, nisi eo die tractaretur, aut alia iusta causa excusaret, Siluest. vbi supra. Nec refert, an nundinæ agantur die Dominico, aut festo maiori, aut minori: quia si consuetudine præscriptũ est, & nulla est prohibitio noua eius, qui prohibire potest, licet, audita missa, negotiari eo die. Cum enim omnes dies festi lege humana constituti sint, ut dictum est supra eo. nu. 1. consuetudo poterit moderari festum die nundinarum; quia etiam omnino tollere posset, arg. cap. fi. de consuetud. Quemadmodum iam modificati sunt, quantum ad res, quæ in auctione venduntur, auctoritate iudicis, vel alia secundum Caietanum, in summa. verb. in festo licita. & ẽt vigiliꝗ sollemnium festorum, quantum ad tonsuram, quam tonsores exercere possunt ad duas horas post noctis ingressum, secundum dispensationem Eugenij Papæ iiij. Quod intelligi debet in his regionibus, in quibus cultus fit a vespera in vesperã, vt iure communi fieri debet, cap. 1. de feriis. Nam vbi cultus festi incipit a media nocte, & ad mediã noctem perdurat, vt apud nos vsu receptum est, hoc priuilegium non est in usu: quandoquidem absque priuilegio tõdere potest vsque ad mediam noctem. argum. l. more Romano. ff. de feriis.

9 Addimus item cum Caietan. 2. 2. q. 122. art. 4. quod neque tondere

barbam

barbam, neque in id cõsentire vno, aut alio die festo, est peccatum mortale, ob paruitatem operis: neque etiã veniale, si aliqua in id adsit causa; licet contrarium senserit Archid. in cap. peruenit. de consec. dist. 3. cuius sententia locum habet in tonsore, qui multis barbam detõdet, vel aliter parat. Neq; peccant, qui piscantur die festo certum piscium genus quòd tantum certis diebus aduenit, vel conspicitur, & illico discedit, nisi tunc capiatur. Cuius generis sunt Thuni, Halecia, & Sardæ: aliquam tamen eleemosynam debẽt erogare in ecclesias uiciniores, aut in pauperes, iuxta cap. licet. de ferijs. cum ei adnota. per Panor. & alios, & per Angelũ, verb. feriæ. §. 34. & 35. Caiet. ubi supra. Quia licet cap. licet. nõ loquatur nisi de Halecibus, siue Aringuis: eadem tamen ratio idem suadet in reliquos nominatos pisces. Licitum etiam uidetur molere molen linis fluminum, vel ventorum, quæ sine magna occupatione molunt, maxime si adsit consuetudo, & a prælatis non prohibeatur. Contrarium tamen dicendũ est de molitura pristinorũ, quę magnam occupationẽ & laborem requirunt, excepta magna necessitate, secundum Rosel. uerb. feriæ. §. 9.

10 Quarto, qui laborat etiam pro pauperibus diebus festis, etiam audita missa, principaliùs propter aliquod commodum, uel amicitiam, aut cognationem, quàm ob elemosinam, aut etiam principaliùs propter paupertatem: sierum non usque adeo magnam: aut usque ad ultimum eius potentiam laborat, secundum mentem Monaldi in summa verb. feriæ. Neque discrimen statuendum est inter dominicos, aut alios dies festos maiores, aut minores, secundum eundem: nisi quod maius festum maiorem causam requirit, quod ipsa uulgi consuetudo seruat.

11 Quinto qui laborat diebus festis in extruendis, aut reficiendis pontibus aut uiis: quanquam sit pietas & misericordia erga uiatores, tamen absque magna, quæ urgeat necessitate id facit, secundum Caiet. 1.2. q. 122. art. 4. & in summa verb. festos dies. contra alios plerosque ob dicta supra eodem cap. nu. 4. secundum quem & omnes licet facere opus diebus festis iis, qui aliter se sustentare nequeunt, modo id occulte faciant, vt vitetur scandalum, & audiatur missa.

Sexto peccat mortaliter, qui uenatur festis diebus non audita missa, secundum omnes: non tamen si eam audiret, etiamsi uenaretur quæstus causa per superius dicta, nu. 8. ex Caiet. in summa in verb. festos. quia non est seruile opus, neque de numero quinque non seruilium prohibitorum, neque lucrandi finis efficit, ut tale sit, quicquid dicant Rosella verb. feriæ. §. 11. & Siluest. verb. Dominica. q. 5.

12 Septimo peccat, qui iumenta sua festo die, aut eius uespere mittit aliquo, ut alterius diei festi utilitatẽ, in quo essent impedita, lucretur, secundum Rosellã ubi supra. §. 22. Nisi mittat pp res necessarias eiusdẽ diei, uel sequentis, quę antea deuehi nõ potuerunt, & nisi qui conducit, missã audiat, ac breui itinere utatur, aut consuetudine excusetur, per superius

dicta eodem cap. nu.8.quod tamen intelligendum est de iumentis oneratis : nam vacua mittere potest, ob superiùs dicta eodem cap.nu.6.

Octauo peccat mortaliter doctor, aut litteratus, qui dat consilium principaliter ob quæstum,etiam illi,qui e longinquo venit,secũdum Siluest.vbi sup.q. 5.conclus.3.& communem sententiam.Cuius tamen contraria est longe uerior : tum quia consilium non est opus seruile, neque aliquod ex alijs quinque prohibitis : tum quia quod licitum est facere diebus festis, perinde fieri potest ob lucrum,ac in profestis,vt supra eo. cap.num. 5.diximus. Quare non est peccatum instruere, siue informare iudicem,etiam cum procuratore & aduocato, uerbo, aut scripto, etiam ob pecuniam, & minus prælegere aliquam facultatem honestam : quia est exercitatio operis spiritualis, ut late probatur a Caiet.in dicta quæst. 122.art.4.& in summa verb.festos dies.

13 Nono peccat mortaliter iudex, qui audit litigatores diebus festis, cap.fin.de ferijs. quamuis enim non sit opus seruile,est tamen vnum, de quinque non seruilibus prohibitis : nisi ob pietatem, & misericordiã id faciat.Quia quæ non sunt seruilia licet sint prohibita, conceduntur fieri ob solã misericordiam absq; alia necessitate,& ob hanc rationem licent multomagis, quàm seruilia ut supra eodem cap.nu.3.& 4.diximus.Satisque iusta necessitas uidetur, si alio tẽpore, aut ad iudicem accedi non potest, aut testes haberi nequeunt. Caietanus vbi supra. Quamobrẽ excusantur iudices rusticorum, qui diebus festis, secundum consuetudinẽ aliquarum regionum, ius dicunt rusticis,eo quod alijs diebus neque iudices, neque testes suppetunt, aut ne pauperes amittant suos dies operarios, quibus ad uitam sustentandam maxime indigent.

14 Decimo, qui transcribit librum, aut instrumentum ob quæstum, secundum Rosellam. verb.feriæ.§.12.& Ange.eod.uerb.§.31.non tamen propter rationem ab eis allatam : sed quia quamuis scribere de se non sit opus seruile, etiam si ob lucrum fiat: sed seruile est transcribere,& transcribendo componere libros, ut lucretur. quia hoc mechanicum, & corporale est.

Ex quo sequitur, non esse peccatum scribere literas, consilia, neque instrumenta,de ijs rebus, quæ licite fiunt diebus festis,etiam si ob lucrũ fiant,per supradicta, eod.cap.nu.5.quod idẽ est iudicium de eo, qui pulsat organa, uel alia instrumenta, aut cantat die festo, siue principaliter id faciat ob diuinum cultum, siue ob honestã animi recreationem, siue ob aliquem alium finem pium &necessariũ, siue ob quæstum,quidquid dicant Ang. & Silue. quia non sunt opera seruilia, neque talia ex fine lucrandi efficiuntur, vt supra eod. cap.nu. 5.dictum est.

15 Admonemus autem hoc loco quatuor. Primum, ꝙ licet episcopus sub pæna excõmunicationis iuberet, ut nemo diebus festis operaretur, qui tamen ex necessitate id faceret, cuismodi pæna non esset reus. Quia senten-

sententia eius generalis, iuridice interpretanda est; nẽpe quòd nemo efficiat opus, nisi lege concessum, arg. l. si procurator. ff. de condict. indeb. cap. Quintauallis. de iureiur. ut in cap. inter uerba. 11. quæst. 3. conclus. 6. diximus. At cuilibet conceditur opus vitæ necessarium, cap. discipulos. de consecr. dist. 5. ut supra dictum est. Et si in excommunicatione iuberetur, quòd neque necessitatis causa, neque pietatis laboretur, contineret errorem intolerabilem contra legem, cap. fi. de feriis. & consequẽter irritum esset. arg. cap. 1. de re iudic. & cap. per tuas. de sent. excommu Rosel. vbi supra. §. 27. & Siluest. vbi supra, quæst. 7.

Secundum quòd Papa Eugenius quartus, vt habetur in Compendio Priuilegiorum fol. 69. constituit, vt laici qui operarentur in festis sanctæ Crucis, & sancti Michaelis mensis Septembris, & in festis Innocentium, & sancti Siluestri nõ peccent mortaliter, nisi huiusmodi dies dominicis incidant. Item qui audita missa, reliquum tempus diei festi consumunt in venationibus, in bellorum simulachris, siue iustis & torneamentis, in lusibus, in choreis, aut otiose vagantur, non peccant mortaliter: quia non faciunt opus seruile, licet sic grauiter, secundum Caietanum in summa, verb. in festo licita. quia tempus diuino cultui consecratum Deo nõ tribuunt: & quia in huiusmodi occupationibus multa occurrunt peccata mortalia, secundum sanctum Anto. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. 5. vbi ait, omniũ lacrymis deflendam esse Christianorum cæcitatem, qui grauiùs Deum offendunt diebus festis eiusdẽ diuino cultui dedicatis, quàm tota hebdomada ad uitam parandam instituta.

16 Ex quibus infertur respõsio ad interrogationẽ, nuper factam; An necessitas sola sine licentia superioris excuset a peccato festo die operantẽ? Respondeo, quòd sic, si necessitas est indubie, adeo, quãuis episcopus præciperet, ne operaretur, posset operari, vt supra dicitur, cessante tamẽ scandalo: quoniam cum eo nihil agi debet, cap. nihil cum scandalo. de pręscrip. quemadmodum etiam, qui iustam causam & claram non ieiunandi habet, sine tali facultate excusatur, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 147.

Tertium, quod reprehensione dignissima est multorum parochorũ consuetudo, qui suos parochianos, qui festum uiolauerunt, aut die quo præcipitur ieiunium non ieiunarunt, cogunt ad petendũ publice veniã, die sequenti inter missarum sollemnia cum eorum infamia, præsertim si huiusmodi transgressiones sunt occultæ, & nõ nisi ex cõfessione cognoscuntur, amentiaque maxima est credere illum, qui sic publice cõfessus est, liberum esse a secreta confessione eiusdem peccati, quàm confessario tenetur facere, vt probauimus in cap. sacerdos. nu. 107. de pœnit. dist. 6.

17 Quartum, ꝙ quamuis, contritio, aut compunctio peccatorum optima sit in diebus festis, pręsertim his, qui intelligũt se peccato mortali teneri, non tamen præcepta est sub pæna peccati, secundũ Rosel. verb. ferię. §. 2. Caiet. in summa verb. cõtritio. & 2. 2. quæst. 122. art. 4. & Siluest.

verb.

verb. dominica. quęst. 6. num. 4. quos in hoc sequimur.

Vndecimo peccat mortaliter, qui diebus festis missam non audit, vel audit distrahendo se sponte ad cogitationem rerum, attentionis missæ debitę impatibilium. Quia audire missam diebus festis cum mediocri attentione est præceptum, in cap. missas. de consecr. dist. 1. secundū Angel. verb. feriæ. §. 4. & Caieta. in summa verb. violatio festorum, & nos late diximus in repet. cap. quando. de consecr. dist. 1. cap. 3. nume. 19. & cap. 2. num. 10.

18 Duodecimo peccat mortaliter, qui alijs temporibus nō vacauit orationi, ad quam tenebatur ex priuata obligatione: quales sunt preces canonicę horariæ, & quas sacerdos imposuit pro pænitentia, & a proprio prælato spirituali est iussa, ex communi omnium sententia. Et idem est dicendum de illo, qui preces ad Deum facere prætermisit eo tempore, in quo nullū aliud remedium suę salutis, aut proximi esse uidebatur. Tunc enim lex diuina naturalis ad id nos obligat, vt probauimus in d. cap. qñ. cap. 3. nu. 13. sequuti mentem Paludan. in 4. dist. 15. quæst. 1. & Siluest. verb. oratio. §. 8. vbi posuimus exēplum de illo, qui in grauissimam tentationem impatientiæ, aut libidinis iniectus, iudicat nullum aliud remedium ac uictoriam superesse præterquam speciale auxiliū Dei, oratione impetrandum, & de illo, qui eminus intuens duos in duello conserturos manus, existimat nullū aliud esse remedium, nisi speciale auxiliū Dei oratione impetrandum, ad dirimendium illud duellum iniustum. In his enim casibus id a Deo petere tenetur, de quo in seqq.

Contra hoc opponit quidam, quod ex hoc sequeretur teneri quem de præcepto ad orandum pro ijs, qui auctoritate iudicum comburuntur, vel suspenduntur, quod est falsum? Cui respondemus negando illationem, quoniam ij iuste occiduntur, illi iniuste se occidere conantur: & ita in iis non licet ponere obicem contra iustitiam, iuxta notata in l. vt vim. ff. de iust. & iu. & latius traditur a nobis in comment. cap. non in inferenda. 23. q. 3. in illis autem sic, iuxta prædictum cap. non in inferenda. cum suis concordantibus.

19 Decimotertio peccat, qui nil inter missarū sollemnia offert die festo, cum haberet vnde posset, & cū eo ex antiqua consuetudine offerēdum esset, cum notabili scandalo, aut præbēdo occasionem, ne maior pars populi offerat, arg. cap. omnis. de cōsec. dist. 1. quia licet communi lege nemo ad offerendum diebus festis obligetur, secundum S. Tho. 2. 2. q. 86. art. 1. & Ioan. Turrecrem. in d. cap. omnis. & S. Anton. 3. par. tit. 2. & Ioā. And. Panor. commun. in rubric. de parochis, tenetur tamen consuetudine, vbi a decem annis recepta est, secundum Panor. in cap. suam. de simon. cui satisfit communiter, quando maior pars populi, capituli, aut collegii offert. Neque eam infringit, qui eo quòd tunc non habeat non offert, satisq; est offerre quod libitū cuiq; fuerit secundum Siluest. verb.

decima.

decima. §. 1. nisi præscriptum sit, vt offeratur certa & definita quantitas, iuxta sententiam præcitatorum, & Siluest. verb. dominica. §. 1.

De quarto præcepto honorandi patrem, & matrem, & amandi proximum. Cap. XIIII.

SVMMARIVM.

1 *Religio est virtus annexa iustitiæ.*
1 *Pietas, quæ est virtus annexa iustitiæ, non est misericordia.*
1 *Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati, non est pietas.*
2 *Obseruantia uirtus coniuncta iustitiæ.*
2 *Religio aliquando uocatur pietas, immo & obseruantia.*
2 *Religionem spectant tria præcepta; quatuor pietatem & obseruantiam.*
3 *Patres qui dicantur in hoc quarto præcepto.*
3 *Proximi quoniam pacto conprehendantur in quarto præcepto.*
4 *Patres in tribus honorantur, sed minus quàm Deus.*
5 *Præceptum diligendi proximum non est ex decem, & ut ex eo septem nascuntur.*
6 *Amor proximi charitatiuus, & naturalis, qui etiam est duplex.*
7 *Proceptum de diligendo proximo ad quid pro semper obligat.*
8 *Amandi proximi præceptum in malo statu ut impletur. nu. 9. & 10.*
10 *Consuetudo dicendi, Dæmon te arripiat diabolica.*
10 *Amor honestus inter uirum & uxorem per quid conseruatur.*

1 PRo fundamento dicendorum præsupponimus primò, quod inter virtutes iustitiæ annexas, quemadmodum est uno, quæ nuncupatur religio, quæ iuxta Marcum Tullium in 3. Rhethoric. ad Herennium, & S. Tho. 2. 2. quęst. 8 2. est uirtus, impellēs hominē ad honorādū colendumque Deum, tamquam primum principium nostrū, a quo sumus, & in quo viuimus: ita est alia quę dicitur pietas, quæ secundum eundem Tulliū vbi supra & sanctū S. Tho. 2. 2. q. 101. est uirtus, quæ impellit homines ad colendū parentes, cognatos, patriam, & amicos tamquam principia quædam secundaria, quibus subsistimus, & conseruamur. Et quamuis vulgus in communi usu loquendi pietatem & misericordiam pro eadem re accipiat: tamen reuera diuersa sunt. tum quia misericordia est uirtus annexa charitati, secundum sanctum Thom. receptum. 2. 2. quæst. 30. art. 1. pietas autem annexa iustitiæ, secundum eundem, 2. 2. quæst. 101. art. 1. tum quod pietas impellit ad reuerentiā præstandam personis prædictis: misericordia

autem

auté, vt aliorũ necessitatibus opitulemur, vt docuit Card. Caiet. in dicta quæst. 101. art. 1. frequenter tamen a viris doctis alter alterius nomine nuncupatur Quibus addimus, quòd licet prędicta virtus pietatis præcipue animum inclinet ad honorem exhibendum supradictis personis, tãquá principiis nostris secundariis, a quibus nostrum esse accipimus, & in eo conseruamur: tamen secundario & minus principaliter, etiam inuitat parentes ad honorandum proprios filios, & maritum & uxorem ad mutuo se honorandum.

2 Secundo præsupponimus, quòd est alia tertia virtus, adiuncta etiam iustitiæ, quæ dicitur obseruantia; quæ secundũ Marcũ Tullium. 3. Rhetor. & sanctũ Tho. receptum. 2. 2. quęst. 102. art. 1. est, qua uiros in dignitate constitutos veneramur tamquam principia, non quidem existentiæ nostræ, sed gubernationis. & vt religio antecellit pietatem: ita pietas obseruantiam, & quemadmodum religio sępissime pietatis nomine significatur, iuxta beatum August. lib. 10. de ciuitate Dei, & sanctũ Tho. 2. 2. q. 101. art. 3. sic etiam obseruantia sæpissime nomine pietatis exprimetur, secundum eundem in dicta quæst. 101. artic. 1. Item quemadmodum tria pręcepta prima primæ tabulæ, quæ supra memorauimus, pertinent ad religioné, quæ est annexa iustitiæ, sic etiam hoc, quod est quartum, secundum ordinem Decalogi, & primum inter præcepta secundæ tabulæ datur præcipue de operibus spectantibus ad pietatem: secundario vero de operibus obseruantiæ. Immo iudicio meo, ad omnia opera charitatis, quæ proximo debentur, potest facile extendi iuxta dictum quoddam S, Bonauenturæ, in 3. dist. 37. in expositione litteræ, quod statim in mediũ proferemus.

Tertio præsupponimus, quod pater potest præcepto suo filium obligare ad peccatũ mortale: immo & re vera obligat, quoties rem alicuius magni mométi, quæ sub eius ptáte posita est, ipsi præcipit, vt post Alex. de Ales. 3. par. super 4. præcepto colligũt. Ang. verb. filius. §. 30. & Siluest. eod. verb. quæst. 22. pro quibus est text. Deut. cap. 21. & ad Ephe. cap. 6.

3 Quarto præsupponimus, quod in hoc pręcepto sub nomine parétum, iuxta conciliũ Coloniense, quo loco de hoc agit, præcipue intelligimus eos, qui nos genuerũt: cognatos item, patriam, & amicos eius, quæ nos conseruat. Eccles. 3. secundario auté intelligimus gubernatores ecclesiasticos. 1. ad Cor. 4. & sęculares. 4. Regum. 5. & qui nostri curam gerunt, quales sunt tutores & curatores. ff. de auctorit. tutor. & curat. per totum titulum. magistri, pedagogi: immo & omnes proximi iusta beatum Bonauenturam in 3. dist. 37. in expositione litteræ: nam quodammodo cognati nostri sunt, l. vt vim. ff. de iust. & iure, quandoquidem omnes ab eodem parente Adamo originem ducimus, iuxta glossam dictæ l. vt vim. Quæ licet uera sint, quatenus hoc præceptum extenditur ad actus virtutis pietatis, & obseruantiæ, & charitatis erga proximos. Non tamé quo ad

effectum

effectum cõfitendi necessariam circumstantiam personę offensę, quo ad id enim non uidentur intelligi omnes proximi, nec cognati; sed solum veri parentes, & superiores quoad ea, in quibus illi habent potestatem super nos.

4 Quinto præsupponimus, quòd honor, de quo præceptum hoc loquitur, in tribus cõsistit, uidelicet in amando, obediendo, & honorando, tam corde, quàm verbo & opere. Neque est contrarium illud Euangelii, Luc. 14. *Qui non odit patrem suum, & matrem, & uxorem & filios, & fratres, & sorores, &c. non potest meus esse discipulus*; nihil enim aliud sibi vult, quàm q idem dominus dixit, Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrē plus quā me, non est me dignus*; idest, quòd Deus uult, ut diligamus quidem, amemus, audiamus, & honoremus parentes, non tamen plus, neque tantum, sicut eum. & quòd, quando ille pręceperit aliquid, quod parentum imperio repugnet, tunc ipse præferatur.

5 Sexto, quòd præceptum illud de diligendo proximo, sicut se ipsum, Matth. 22. non numeratur inter præcepta Decalogi, sicut nec est præceptum de diligendo Deo super omnia inter illa numerari diximus, supra eodem. c. 11. nu. 5. & 6. post sanctum Tho. Quemadmodū enim præceptū dilectionis Dei super omnia est origo, unde immediate deriuantur tria prima præcepta Decalogi: sic etiam hoc de diligendo proximo est principium, vnde quartum præceptum, & sex alia quæ sequuntur, originem ducunt, quæ quidem pręcepta secundę tabulę nuncupantur, sicut tia prima præcepta dicuntur primæ tabulæ, Exod. 20. de quibus pulchre S. Tho. 1. 2. q. 122. art. 4. ad 6. & glo. singul. c. quid in omnibus. 32. q. 7. Diximus: Immediate, quoniam mediate vel immediate, omnia præcepta ab illo primo de diligendo Deo super omnia, tamquam a primo principio deducuntur. ab ipso enim statim pullulat præceptum de diligendo proximo sicut se ipsum, iuxta declarationem sancti Tho. 2. 2. q. 44. art. 2. ab omnibus receptam.

6 Septimo præsupponimus, quòd duę sunt species honesti amoris proximi, quod facile colligas ex vtroque Th. præcitata 2. 2. q. 23. art. 1. & 24. ar. 1. & 1. 2. q. 26. ar. 1. ad 6. Alter naturalis & humanus. Alter supernaturalis & diuinus, qui charitas, vel charitatiuus appellatur. Amor naturalis; siue humanus ille est, quo Deum, uel proximum diligimus ea ratione, quod est homo, cognatus, uicinus, quel quocunque alio respectu: qui neque Deum ipsum supra oĩa dilectum, neq; æternam felicitatem, neque capacitatem ad illam in se continet. Amor autē humanus in duos alios amores subdiuiditur, iuxta eundem S. Tho. 1. 2. q. 26. art. 4. non obstante illa subtilitate, quam ibi Caietanus tetigit. Alterum vocant amorem concupiscentiæ, quo proximum ipsum principaliter ad aliquod bonum nostrum voluptarium, cõmodum, vel utile amamus. Alterum vocant amicitiæ, quo principaliter ꝓximum ad bonum eius voluptarium

commo-

commodum. vel vtile amamus. Et vterq; eorum poteſt eſſe bonus & honeſtus, ſi fuerit bene ordinatus: & vterq; malus & inhoneſtus, ſi fuerit male ordinatus. Alter aũt eſt amor ſupernaturalis & diuinus, ſeu charitatiuus vel charitas infuſa, qua proximum amamus,& eſt eiuſdem generis & naturæ, cuius eſt amor Dei charitatiuus, ſeu charitas, ſecundum S. Tho.2.2.q.23. art. 5. Nam licet obiectum materiale amoris charitatiui proximi ſit idem proximus, obiectum tñ formale, ſiue ratio, vel cauſa amoris, eſt ipſa diuina & infinita bonitas, quæ nihil aliud eſt quàm ipſe Deus ſuper omnia benedictus. Idem ſanctus Thomas explicatus ibi a Caietano.2.2.q.25. art.1. Etenim neq; amor ille concupiſcentiæ, quo proximum ad noſtram voluptatem, aut vtilitatem amamus, neq; etiam amor amicitiæ naturalis,quo ipſum diligimus ad bonum illius;eo quòd ſit cognatus, ſocius, vicinus, vel amicus, vel propter quamcunque aliã communicationem tẽporalem eſt charitas, ſeu charitatiuus, ſaltem in quantum talis eſt, iuxta mentem eorundem, quod in dicta additione cap. quando.de conſecr.diſt.1. latius dicebamus, quod parum a multis aduertitur. Solus enim ille amor proximi eſt charitas,ſeu charitatiuus, quo ipſum diligimus,eo quòd eſt capax & aptus, ſicut nos, ad participãdum nobiſcum illam æternam beatitudinem, quam diuina bonitas nobis dare & communicare dignatur, gratiſſima ſui viſione & gaudio æterno & inexplicabili, & optare illam ei tamquam illius capaci. Sic etiam ad hoc, ut amor quo noſmetipſos diligimus, ſic charitatiuus, ſeu charitas,oportet vt ea nos ratione diligamus,quòd Deus propter ſuam infinitã bonitatẽ nos fecit capaces æternę felicitatis, quæ in intuendo eo ſemper pariter & amando & fruendo conſiſtit, vt ſupra in prælud.4. late diximus. Verum eſt tamen,quod quemadmodum omnis actus cuiuſcunq; virtutis põt fieri actus charitatis imperatus, quando fit intuitu charitatis: ſic etiam amor concupiſcentiæ vel amicitiæ honeſtus fit actus charitatis imperatus,ſi ob eam habeatur. Sicut.n.ſoluere debitum, eo ſolo, quod iſtum eſt, eſt actus uirtutis iuſtitiæ & actus charitatis imperatus, ſi fiat ẽt ob finem Deo placendi: ſic actus amandi patrẽ eo ſolo, quod pater eſt, eſt actus virtutis pietatis, & non charitatis: fit tñ actus charitatis imperatus, ſi habetur ẽt ob finem Deo placendi. Vnde facile infertur, q̃ rarus & parcus huius amoris charitatis uſus ſit inter Chriſtianos vulgares; cum licet omnes aliquos ament,eo quod ſint cognati, vicini, cõterranei,placidi,iucundi, aut vtiles: rari tñ ſunt,qui (niſi raro) ament alios ea ratione, quod ſunt capaces beatitudinis ęternæ, & ꝙ niſi culpa mortalis obſiſtat,ea ſimul fruentur, videndo & diligendo cum ineffabili gaudio Deum infinite bonum & quem miſit filium ſuum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,ut experientia, quæ rerũ magiſtra eſt.c. quam ſit.de elec.lib.6. pluſquã oportet, atteſtatur, cũ raro hoc veniat in mentẽ altioris ordinis hominibus erga minoris ordinis proximos: adeo quidẽ

quòd uix reputent infimates sordidos, & squalidos tantę rei fore secum participes, & satis superque putent facere, si eos aliquo amore dignentur; si eos non contemnant; vel saltem si amore aliquo naturali dignentur, parum considerantes quod de hoc supremo amore pręcipit Christus in illis uerbis Ioan. 15. *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis inuicem*, & Paul. ad Colossen. 3. in illis verbis. *Super omnia tamen mutuam charitatem habete, quae est vinculum perfectionis.*

8 Octauo praesupponimus, quòd circa hanc materiam est dubium, a nemine (quod sciam) pro dignitate resolutum, quo uidelicet tempore teneamur ad praeceptum de diligendo proximum, sicut nos ipsos, sub poena noui peccati mortalis non adimplendo tunc illud? Ad quod breuiter (salua debita censura) respondeo primo quòd nos obligat semper, & pro semper; ne vnquam ab amore & dilectione, qua Deum & proximum in genere ex charitate diligimus. vllum etiam inimicum nostrum, vel Dei excludamus, nisi iam aeternis fuerit supplicijs in infreno condemnatus, iuxta mentem vtriusque S. Th. 2. 2. q. 25. ar. 6. 8. & 9. & q. 83. ar. 8. iuxta quam quod de damnatis dixi, intelligo.

9 Respondeo secundo, quòd nos obligat, ut quotiescunque inimicus, qui nos offendit, ueniam a nobis postulat, ipsum diligamus, & specialia amoris signa illi ostendamus iuxta mentem eorundem in dicta q. 83. ar. 8. Sed crediderim satis, esse ipsum diligere amore aliquo naturali, & huius amoris aliqua signa exhibere, etiam si amorem illum excellentē, & sublimem charitatis, seu charitatiuum minime corde concipiamus; ad hoc ne in nouam aliquam culpam mortalem propterea incidamus; tum quia contrarium nullo iure, nec ulla efficaci ratione concluditur; tum quia licet hoc primo aspectu contrarium videatur ei, quod ipsi dicunt in dicta q. 83. art. 8. introspecti tamen forte hoc sentiunt.

Respondeo tertio, quod nos obligat etiam hoc pręceptum, quando proximus est constitutus in extrema necessitate nostri auxilij ad salutē animae suae, qualis esset infans aliquis, aut mente captus, aut etiam cordatus, qui sine baptismi sacramento iam iam esset moriturus, qualis esset etiam, qui deposceret aliquod consilium, vel solamen, vel auxilium aliquod spirituale a nobis, sine quo uerisimile esset eū condemnatū iri.

Dixi; Quando ad salutem animae nostro indiget auxilio: quoniam putamus non peccaturum eum, qui hunc amorem charitatiuum non conciperet erga eum, qui eam pateretur extremā necessitatem vitae corporeae, si modo alio amore naturali inferiore diuino, quo cognatum, amicum, socium, vel uicinum diligere solet ipsum prosequendo, ei opitularetur. argumen. notator. in cap. pasce. 86. dist. & in l. necare. ff. de liber. agnoscend. & eorum, quę Caiet. 2. 2. q. 25. ar. 1. tradit. Nec quicquam obstat dicere, eandē esse rōnē illius, qui absq; amore charitatis, solo amore naturali impulsus, subuenit proximo in periculo spirituali cō stituto;

quoniam

quoniam rarissime poterit euenire, ut huiusmodi necessitati spirituali occurri possit absque desiderio spiritualis salutis, quod formaliter, aut virtualiter amorem charitatis includit.

Quarto, quòd ut supra c.11. nu. diximus, uidetur nobis non peccare noue illum, qui bona fide credens se esse in statu gratiæ, cum tamen non sit, adimplet præceptum, de diligendo Deum ex charitate, quando ad id est obligatus: ita a fortiori satisfacere uidetur præcepto de diligendo ex charitate, qui extra statum gratiæ illum implet, putans uerisimiliter se in eo esse.

Quinto, quòd posset etiam defendi, numquam obligari ad implendũ hoc præceptum de dilectione proximi in statu gratiæ ex speciali amore charitatis, nisi cum necessitas administrandi sacramentum ei, qui extrema necessitate spirituali laborat, uel alia similis causa ad id compellit, & obligat. quæ omnia tamquam quotidiana commendamus.

10 Sexto, quod ex his infertur, quam diabolica sit illa consuetudo maledicendi proximo, dicendo: Diabolus te arripiat: Commendo te dæmoni: & econtrario, quàm angelica, quàm utilis, & consolans illa, corde ac uoce dicendi: Dominus te sanctum faciat: Deus te perducat ad paradisum, &c. Vtinam illic nos aliquando conueniamus, & aliæ similes: præsertim uiri feminis: & feminæ uiris. Etenim tale desiderium vere in animo conceptum ualde refrenat cohibetque, ne amor humanus, & honestus degeneret in libidinem; quod frequens ait esse Hieronymus.

Septimo, quòd obseruanda est regula quam in Commentario c. non in inferenda. 23. q. 3. nu. 25. a nemine alio traditũ ex eis, quæ ibi præmissa fuerunt, intulimus: & postea transtulimus infra c. 24. nu. 17. nempe quòd quoties quis uidet proximum in periculo patiendi aliquod notabile damnum, a quo non potest, uel creditur non posse liberari nisi ipse illi subueniat, toties obligatur ad eum liberandum sub pæna noui peccati, modo id præstare possit absque damno, quod uir prudens iudicaret sufficere ad excusandum.

De peccatis filiorum contra parentes circa hoc præceptum.

SVMMARIVM.

11 Filius ut peccat mortaliter odiendo parentes, aut eis malum cupiendo, aut eis amoris signa non mostrando.

12 Filius qui non obedit patri quoad regimen, & bonos mores.

13 Filius parentes feriens, ad iram prouocans, eos accusans, execrans, contemnens, mortem exoptans, uel non liberans e carcere.

13 Filius, qui parentibus in magna necessitate constitutis non succurrit.

Filius

14 *Filius, qui ob parentum subuentionem non egreditur religionem.*
15 *Filius, qui non ducit vxorem quam pater uult.*
16 *Filius qui parentum male parta non restituit, neque legata implet.*

11
X prædictis infertur quod peccat contra hoc præceptũ de honorando parentes primò filius, qui grauiter odit, vel aliquod graue damnum desiderat parentibus: si enim graue & iniustum odium & desiderium deliberatum inferendi cuiquam, etiam extraneo, aliquod dãnum notabile est peccatũ mortale, multo magis odiũ in parẽtes naturales grauius erit, geretq; secũ circũstantiam necessariò confitendam, per supradicta cap.6.nu.3 & seqq.

Secundo filius, qui, esto, ꝙ non odit parentes (immo potius diligit) nunquã tamen, vel raro signa amoris illis ostendit, quin potius semper illos toruo intuetur adspectu: & ita aspere alloquitur, ac si eos odio haberet, secundũ Ang.verb.filius.§.30.& Silu.uerb.filius.q.22.&Tabien. verb.filii §.16. Quoniam tenemur eos diligere, reuereri, ipsisq; obedire tam corde, quàm uerbis, & operibus, vt expositum est nu.4.supra eod.

12 Tertio peccat filius, qui in rebus pertinentibus ad regimen & gubernationẽ domus & rei familiaris nõ uult parere parentibus, Ang.Siluestr. & Ioã.Tabien.vbi supra, nisi quando ex incogitantia, siue inaduertentia, absque contemptu, & obstinatione omittit obedire: tũc enim uenialiter tantum delinquit. Si uero in aliis, quæ non pertinent ad ipsorũ parentũ gubernationem & curam obedire noluerit, non peccat mortaliter. Angel. & Siluest.ubi supra.

Quarto, filius, qui non obedit in his, quæ pertinent ad bonos mores, & ad salutẽ animæ; utpote fugere noxia sodaliũ contubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque huiusmodi uitia, quibus tempus infeliciter absumitur, secundum auctores supra allegatos.

Quinto peccat, qui filius parentes etiam leuiter percutit, secundũ Richar.in 3.dist.37. uel contumeliosis uerbis ipsos cũ animi deliberatione incessit, ut merito illos ad iracundiam notabilem prouocet, Alexand. in 3.par.de 4.præcepto, & Richard.ubi supra.

Sexto, filius qui ex animo ipsis maledicit, siue uiuis, siue iã sæculo defunctis. Exod.21.& Alex.ubi supra: si tamen oretenus tantum maledixit, non amplius, quàm uenialiter offendit.

Septimo, filius, qui alicuius criminis eos accusat secundũ Richar.vbi supra; nisi esset proditionis crimen in Regem, uel in Rempublicã. Nam in hoc casu quamuis non obligetur, ut Decius in cap. 1.num.7.de offic. deleg.asseruit, nihilominus liceret, arg.l.minime. ff.de relig. & sumpt. funer.immo sæpissime obligatur, ut nos in repet. cap.inter uerba.11.q. 3.conclus.6.diximus.

Octauo filius, qui ita parentes cōtēnit, vt sibi dedecori & cōtumeliæ futurum esse existimaret se pro filio illorum haberi, Alex. vbi supra. Diximus: Contemnit; nā si absque cōtemptu id facit ad vitandū aliquod incommodum sinistræ opinionis, vel ob aliam huiusmodi causam, non peccaret mortaliter, maxime si parentes tacite, vel expresse in eo consentirent, ad fugiendum suum incōmodum, quod ex incommodo filij eis prouenire. Contra tamen hæc opponit quidā, quod licite quis potest se inhonoratū iudicare, eo qđ patre Iudęo, vel hęretico, vel pduclione sit natus, arg. l. quisquis. C. ad leg. Iuliam maiest. & cap. 2. & cap. statutum. & cap. cum secundum, de hæret. lib. 6. Cui respondetur, non dicere nos hic peccare illum, qui se abiectū, vel infamem putat; eoquod sit talibus parentibus natus: sed longe aliud; scilicet peccare illum, qui adeo despicit parētes suos, vt se putet, &c. Ita quod ratio peccati non est sita in eo, quòd se uile putet, sed in eo quod despicit indebite parētes inculpatos, quos etiam si sint pauperes, & abiecti, & ipse diues, & sublimis tenetur honorare per hoc quartum præceptum.

Nono peccat mortaliter filius, qui parentibus mortē desiderat, quò citius ipsorum bona ad se perueniant: uel non dat operā, quo ipsos a captiuitate liberet, uel ab insano furore, quo sunt mēte capti & iudicij expertes, arg. cap. 2. de concess. præb. & l. fin. C. de pact. hac enim de causa potest exhæredari. authen. vt cum de appellat. cog. §. causas. vel si forsan prohibuit, ne testarentur: vel a restituendis alienis bonis ipsorum animos auertit, arg. l. 1. C. de testam. & l. 2. C. si quis aliq. testar. prohib.

13 Decimo peccat filius, qui parentibus magna necessitate oppressis nō subuenit, maxime circa uictum & uestitū, uel grauibus morbis detētis; cum id cōmode facere potest, argum. cap. inter cetera. 22. quæst. 4. cap. nō satis. 86. dist. & Angel. uerb. filius. §. 3. nisi sciat, patrem ex propriis bonis, vel officio, quo fungitur, sibi posse consulere: tunc enim nō tenetur ex bonis suis quidquam conferre: nisi munus illud, aut ars, quam pater callebat, suo statui esset dedecori, arg. l. si quis a liberis. §. idem rescripsit. ff. de lib. agnosc. adiuncta gloss.

14 Vndecimo, qui filius parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusq; auxilio & ope indigentibus, ingreditur religionem, vel ab ea non egreditur, etiam si sit professus, quādo uerisimile est egrediēdo, ipsis posse subuenire: aliter uero, minime. argum. cap. pasce. 86. dist. vel quando parentes ita grauis premit necessitas, quæ licet non sit extrema, est tamē talis, quæ filium obligat ex præcepto ad eorum inopiam subleuandam: aliàs vero minime & eo non obstante ingreditur religionem, S. Thom. 2. 2. quæst. 101 art. 4. quamuis in hoc casu, si iam est professus, non teneatur exire: debet tamē pro viribus in statu suo perseuerādo eis subuenire secundum Caietanum in dicto art. 4. Per quam resolutionē duæ opiniones contraria sentientes; uidelicet sancti Thom. in dicto artic. 4.

Nicolai Lyrani, Matthæi 15. & Ioan. Maioris in 4. lib. sententiar. dist. 38. quæst. 16. possunt ad concordiam reduci. Illud autem adimus, quòd il le non tetigit; nempe, quòd si parentes sunt in tali necessitate constitu ti quando filius ingreditur religionem, tunc tenetur egredi, quando nõ egrediendo tali necessitate subuenire non posset, egrediendo uero posset. quoniam huiusmodi debitum præcessit ipsum religionis ingressum; id quod optime Ioan. Maior vbi supra uidetur intellexisse, quæ quidem omnia post hæc scripsimus in tract. de pauper. super cap. nullã. 18. quæst. 2. num. 48.

15 Duodecimo peccat filius, qui ducturus uxorem, non vult ducere in vxorem, quam pater præcepit, vt illo matrimonio inimicitię periculosę sopiantur, vel contra præceptum paternum se minime dignam vxorem ducit arg. cap. aliter. 30. quæst. 5. & cap. honorantur. 32. quæst. 1. & cap. 1. de despons. impub. secundum S. Bonauen. licet enim iuxta insignes glossas cap. de raptoribus. 36. quæst. 2. & authen sed si post: C. de inoff. test. pater non possit filiam exhæredare eo quòd contra ipsius uoluntatem maritum eligi non indignum se; immo neque etiam si indignum, iuxta communem opinionem, quàm sequuntur Felin. & Decius in cap. ecclesia. de constit. & Ioan. Lupus in repet. cap. per vestras. de do. int. § 9. Nihilominus tamen filia male facit. & patri iniuriam irrogat, & ex consequenti peccat mortaliter, quando saltem contrauenit uoluntati patriæ sine rationabili causa, vel tali, quæ coram Deo iusta ei uideatur, & iuxta hunc modum limitãdum est, quod in huius casus initio dicitur. Ex quo potest colligi nouus & singularis intellectus cap. 1. de despõs. impub. circa id, quatenus habet, filium teneri ducere vxorem illam, de qua assumenda paciscitur pater; uidelicet, quòd non solum debet de honestate, sed etiam de necessitate, quo ad effectum non peccandi, licet non quo ad effectum, ut ad id cogi possit.

16 Decimotertio qui filius cui ex hæreditate paterna aliqua bona obueniunt, quæ scit iniustæ, ut per usuras parta fuisse & ea, ut par est, non restituit, cap. Michael. de usur. cum gloss. & notat. ibi per omnes.

Decimoquarto, qui filius ex negligentia, uel auaritia diu differt debita patris defuncti persoluere, uel legata testamenti adimplere, maxime illa, quæ ad pia opera pertinent, iuxta beatum Antonin. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. & cap. 8. Diximus: Diu differt? quoniam exigui temporis procrastinatio circa hæc non uidetur crimen lethale, argu. l. si debitori. ff. de iudic. Immo nec veniale, si ea de causa potissimum rem produxit, vt bona defuncti meliùs venderentur, ad copiosiores eleemosynas erogãdas, quamuis huiusmodi intentio non sufficeret ad rem diutiùs differendam secundum S. Thom. quolib. 6. art. 14.

De peccatis parentum erga filios contra hoc præceptum.

SVMMARIVM.

17 Pater & mater peccant non succurrendo filijs.
17 Mater, quæ filios non lactat proprijs uberibus, ut peccat.
17 Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorum, uel Xenodochiorũ.
17 Patres, qui irritant uota filiorum, in quæ iam consenserant.
17 Patres, qui dolo, aut timore filios inducunt, aut extrahunt a religione.
17 Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum uota.
18 Patres, qui sinunt filias suas amare, uel amari ob malum finem, uel iam desponsatas habere tactus impudicos.

17 DECIMOQVINTO contra hoc pręceptum peccant pater & mater, qui notabiliter negligunt exhibere illa quæ ad filij necessitatem spiritualẽ, aut corporalẽ pertinẽt, si nulla est eis excusatio paupertatis, uel alterius rationalis causa. cap. duo ista. & cap. non putes. 23. q. 4. 1. ad Thim. 5. tex. sing. ĩ cap. si quis reliquerit. 30. dist. Decimosexto peccat mater, quæ filiũ proprio lacte non nutrit, uel negligit notabiliter diligere nutricem bonam, vel gerere curam circa bonam pueri educationem, uel usq; ad triennium ei non ministrauit necessaria per ea, quę diximus in cap. ad eius. 5. dist. & arg. cap. fi. de conuers. infidel. & l. nec filium. C. de patr. pot. quamuis nolle filium proprijs uberibus lactare sine causa iusta, non sit amplius, quàm veniale, & cum causa néque ueniale.

Diximus: Vsque ad triennium: quoniam deinceps pater ipse tenetur omnia necessaria filio exhibere, nisi sit pauper, & filio nulla sint bona, neq; ars, aut officiũ decens, quo possit se ipsum alere: neq; sit aliàs adeo ingratus & criminosus, vt secundũ iura exhæredari mereat, arg. l. necare. & l. si quis a liberis. ff. de lib. agn. qđ recte notauit Siluest. verb. filij. §. 21.

Decimoseptimo peccat mortaliter pater qui ob auaritiã exponit filios ad hospitalia pauperũ, uel ad ianuas ciuitatis, aut ad alia loca publica, uel priuata. l. necare. ff. de lib. agno. & cap. 1. & 2. de infant. expon. cum gl. & ibi adnotatis: uel nõ vult filias, etiã spurias, dotare, cum possit. cap. cũ haberet. de eo, qui duxit in matrimo. secundum Panormit. ibidem, & Vualden. de success. ab intest. & Dec. in cap. clerici. de iudic.

Decimooctauo peccant parentes, qui absque causa uotum aliquod, siue peregrinationis, siue abstinentię, quod filij cum eorum bona uenia fecerant, reuocant, iuxta prædicta in cap. 12. num. 61. & 63.

Decimonono parentes, qui filiũ ab aliqua religionẽ, quam fuerat ingressus, cum iam esset in ætate ad ingrediendum sufficiente, vi, uel dolo reuocát, c.puella.20.q.2.uel si filio, uel filię, qui uel quæ uotum continentiæ, aut religionis emiserat, postquam ad ætatem deliberandi peruenerant, consulunt, uel cogunt ad coniugium eligendum, arg.c.1.& ei adnotatorum. de offi.deleg.

Vigesimo, qui parentes, dolis, aut minis, alijsque huiusmodi mediis filiam cogunt religionem entrare, arg.cap.1.de his quæ ui.& cap.requisiuit. de sponsal.quod est quidam magnus ętatis nostræ abusus, & causa ruinæ religionibus, & ut in illis maledicantur perpetuo, qui eas in id compulerunt. Ob quod nuper sanctum Conc.Trid. sess.25.cap.18.de regul.in hæc verba statuit: *Anathemati sancta Synodus subijcit omnes & singulas personas cuiuscunq; qualitatis vel cõditionis fuerint, tã clericos quàm laicos sæculares, vel regulares, atque etiã qualibet dignitate fungentes, si quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcũque mulierem inuitã; præterquam in casibus in iure expressis ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitũ cuiuscumque religionis; uel ad emittẽdam professionem; quique consilium, auxilium, uel fauorem dederint; qui qui scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere; quoquomodo eidem actui uel præsentiam, uel consensum, vel auctoritatem interposuerunt. Simili quoque anathemati subijcit eos, qui sanctam virginum uel aliarum mulierum uoluntatem ueli accipiendi, uel uoti emittendi quoquomodo sine iusta causa impedierint.*

18 Vigesimoprimo, qui parentes patiuntur filias suas habere amatores ob malum finem, vel eas a suspectis sodalitiis non separant, qualia sunt aliquarum feminarum consortia; quas uerisimile est ipsas ad peccandum impulsuras.

Vigesimosecundo peccant mortaliter parentes, qui noscunt filiam turpem uitam agere, uel uti fucis & irritamentis ad inducendum aliquem in peccatum mortale, & ipsam neque reprehendunt, neque corrigunt, argumen. capitu. duo ista nomina. uigesimatertia quæstione quarta. Veruntamen illa eo solo, quod se ornet cultius, quàm statui suo conueniat absque fine malo, saltem mortali, non peccat amplius quàm uenialiter; nec consequenter parentes amplius, quam uenialiter, peccarent non reprehendendo eam. Si quidem, qui consentit in crimen alterius, non grauius peccat communiter, quàm auctor illius, c.1. de offic. deleg.

Vigesimotertio peccát parẽtes qui consentiũt, ut cum filia sua spõsa utatur sponsus tactibus impudicis, & enormibus, ut sentit S. Th.2.2.q.154.art.4.id quod eiusdem commentator amplificat ibidem. Quamuis oscula & amplexus uidentur licita talibus sponsis, etiam ob solá delectationem inde percipiendam, tamquam principium nuptiarum promissa-

rum, quæ aliis essent illicita: & multo magis quando absq; sine delectationis, sed honesti amoris & beneuolētiæ & necessitudinis intuitu id faciunt: ita & parentes licite eis possunt ea permittere, sed quia cōmuniter sponsi cum soli absque arbitris conuersantur, huiusmodi tactibus impudicis uti solent, non deberet eis permitti, ut soli secretò cōuersentur.

De peccatis coniugum contra hoc præceptum.

SVMMARIVM.

19 *Coniux ut peccat, uetando coniugi mißam, & ieiunium,*
19 *Coniux percutiens, uel verbis infamans coniugem.*
20 *Uxor notabiliter tollens obedientiam marito, & cet.*
20 *Vxor nolens migrare cum marito.*
20 *Coniux prouocans coniugem ad magnam iram, vel ad blasfemandum.*
20 *Coniux notabiliter contemnens coniugem.*

19 VIGESIMO QVARTO peccat contra hoc quartum præceptum coniux, qui, vel quę absque causa prohibet coniugi, ne diebus festis audiat missam, aut cogit violare aliquod præceptum diuinum, aut ecclesiasticum, obligās sub pæna peccati mortalis; puta ne ieiunet ieiunia pręcepta, iuxta mentem Beat Antonini 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 2.

Vigesimoquinto, peccat, qui vel quæ cōiux immoderate percutit, aut uerberat coniugem; si quidem neque seruum ita cædere debet. l. 1. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iur. §. fin. Inst. eod. tit.

Vigesimosexto, qui causa conuitiandi, vel infamandi notabiliter, deliberate aliquod verbum, licet ex suapte natura minime iniurium, in cō iugem profert, vel e contrario sine animo diffamandi, iniuriam ve irrogandi, aliquid dicit, quod suapte natura est aptum ad infamandum, & inde infamia subsequitur: vel saltem adest periculum eius infamiæ probabile, iuxta sententiam S. Tho. 2. 2. q. 73. art. 2. Quod nos etiam in ca. inter verba. 12. q. 3. conclus. 3. comprobauimus.

Vigesimoseptimo peccat mortaliter uxor, quæ marito est notabiliter inobediens in his, quæ ad regimen domus, & familiæ, bonosque mores pertinent, cap. est ordo. & cap. hæc imago. 33. quæst. 5. Richar. vbi supra, dist. 37.

20 Vigesimonono peccat uxor, quæ non uult sequi maritū aliò migrātē, etenim sub ream culpę mortalis eum tenetur comitari, cap. vnaquæq; 13. q. 1. nisi pactum præcesserit inter eos, ne maritus aliò migrare: tunc

enim

enim minime teneretur, nisi viro aliqua iusta necessitas illinc discedendi superueniret; ut morbus, uel capitalis inimicitia. Neque etiam teneretur sequi maritum uagabundum, si eo tempore, quo matrimonium cõtraxerunt, ille non solebat vagari, vel vxor eiusmodi mariti morem non intellexerat, glo. in dicto cap. unaquæque, & cap. si quis necessitate. 34. q. 1. Etenim si id prænouisset a principio, tenetur eum sequi, quãdiu ex honesta causa ille uagaretur: nõ tamen si ob turpem causam id faceret, vel circumduceret, exponendo peccati, uel mortis periculo; quia tunc nullatenus ipsum sequi teneretur. Qui enim ita uagatur, absque dubio peccat. & proinde non est illi consentiendum, arg. cap. non semper. 11. q. 3. & Siluest. uerb. vxor. q. 8.

Vigesimooctauo, qui, uel quæ coniux per iram, & rixam ad blasfemiã prouocat coniugem & sciens, aut scire debens, illum, uel illam ad blasfemiam, vel ad aliam mortalem culpam prouocatum iri, non se reprimit, arg. cap. fin. de iniur.

Vigesimonono peccat mortaliter uxor, quæ contemnit marito debitam subiectionẽ præstare, uel illi aliquid notabile imperat, aut eius iustũ præceptum non implet; quale est præceptum, ut superflua & uana moresque incompositos exuat, arg. cap. cum caput. 33. q. 5.

Dixi, Contemnit, quoniam, cum præceptum mariti non sit maius, quàm ecclesiæ, argum. eorũ, quæ supra eodem cap. nu. 12. diximus, & illud non obliget semper sub mortali, si desit contemptus, iuxta S. Tho. 2. 2. quæst. 186. art. 9. & late per nos in rub. de pæn. & communem opinionem; non etiam eius præceptum semper obligat, si contemptus absit, licet aliquando sic.

De peccatis dominorum, & superiorum erga seruos, & famulos, & subditos, & econtrario.

SUMMARIUM.

21 *Dominus ut uiolat quartum præceptum erga subditos suos.*
21 *Subditus ut uiolat quartum præceptum erga superiorem.*

21 TRIGESIMO peccat dominus, uel herus, qui notabiliter negligit ea, quæ pertinent ad seruorum, famulorum ve suorum conscientiam, non curando, ne assuescant male iurare, uel pręcepta Dei, aut ecclesię uiolare: aut non monet eos confiteri & communicare, & missam audire diebus ad id statutis: vel negligit notabiliter procurare illis sacramenta Confirmationis, & Vnctionis extremæ suo tempore, & aliàs christiane viuere, arg.

cap.duo ſunt.23.quæſt.4.& 1.ad Timot. cap.5.

Trigeſimoprimo dominus, vel herus, qui habet ſeruum neophytũ, ſeu noue ad finem conuerſum,& non curat per ſe,neq; per alium Chriſtianam doctrinam ipſum docere: & quid ſit eſſe Chriſtianum,& ſubinde qualem uitam agere teneatur.

Trigeſimoſecundo herus,vel dominus,qui notabiliter negligit noſſe peccata manifeſta ſeruorum & famulorum ſuorum, ut poſſit eos corrigere, ſecundum S.Anton.2.par.titu.5.cap.9.§.2.& eum,qui ex familia ſua neque verbis,neque alia iuſta pœna emendatur, debet ab ea eiicere, uel ei neceſſaria denegare; ſi uerisimiliter credit hac ratione ad bonam mentem illum reuocatum iri, arg.reg.S. Auguſt. cap.3. At ſi uerisimile eſt, eum a domo expulſum deteriorem fore,melius erit eum domi retinere, adhibendo ei remedia, quæ commune poterit,arg.cap.quantum libet.47.diſt.

Trigſimotertio peccat dñs,uel herus qui ꝓhibuit ſeruis ſuis,maxime quos ſciebat concubinis alligatos, ne vxores ducerent,cap.1.& per totũ titulum, de coniug.ſeruor.Dixi;Prohibuit:quoniã non tenetur præbere conſenſum, facultatemq; illis facere ad contrahendum matrimonium: ſed tamen ad non prohibendum & non impediendum, eo quòd ualde diſtant præbere conſenſum, & non impedire,ut inferius, cap.22.de matrim.nu.34. dicemus: quamuis neutro caſu libertatem aſſequatur,iuxta mentem gloſſ.Panor.& commu. in cap.1.de coniug.ſeru.

22 Trigeſimoquarto peccat ſubditus, qui notabiliter contemnit ſuperiores,uel illis honorem notabilem & debitum denegat, etiam ſi ſint diſcoli & mali, 1.Petri cap.2.& ad Rom.13.cap.ſolitæ.de maiorit. cap. omnis. de cenſib.

Trigeſimoquinto peccat ſubditus, qui leges & pręcepta iuſta ſuperiorum uiolat; eo quòd putat, in hac uita neminem in alium poteſtatem habere: & non ſolum peccat,mortaliter,contra cap.ad hæc.89. diſt.ſed etiam eſt hæreticus, Extrauagan. vnam ſanctam. de maiorit. & obedien.& gloſſ. ſingul. recepta in cap. generali. de elect.lib. 6. verb. inhibemus.

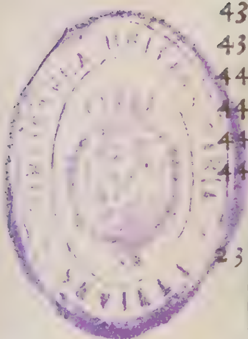
Trigeſimoſexto peccat ſubditus, qui iuſta ſuperiorũ præcepta,aut leges omittit obſeruare; eo quòd non vult ſe illis ſubmittere:quamuis credat illos eſſe uere ſuos ſuperiores quòd eſt proprie peccatum inobedientiæ, iuxta S.Th.2.2.quæſt.105. art. 1.Etenim ſi aliis de cauſis id omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando uenialiter,aliquando nullo modo, iuxta cauſarum uarietatem. qua de re latius in cap. 23. nu. 36. tractabimus.

Qui peccant contra quartum praeptum, quatenus extenditur ad honorandum proximum.

SVMMARIVM.

Peccatum

23 TRIGESIMOSEPTIMO peccat, qui quando tenetur, non amat se, uel proximum charitate, siue amore charitatiuo, id est, propter Deũ, & quia sunt capaces æternæ beatitudinis, exoptãdo eam sibi ipsis, ut in addit. repet. cap. quãdo. de consecr. dist. 1. latiùs diximus, & supra eod. cap. 7. & 9. breuiter repetiuimus: uel amore naturali tempore, quo id facere tenetur sub pęna mortalis peccati, & quod tempus sit supra eodem cap. nu. 8. insinuauimus.

Trigesimooctauo, qui aliquos a participatione, & communione generalium orationum, in quibus pro alijs orare solet, excludit; quales sunt illæ petitiones orationis Dominicę; *Panem nostrum da nobis hodie; & dimitte nobis debita nostra, &c.* iuxta mentem S. Tho. 2. 2. quæst. 25. art. 4. 6. 8 & 9.

Trigesimonono, qui habuit animum non diligendi, vel non subueniendi cuipiam proximo; eo quòd ille sit peccator, uel eum offenderit, vel ob aliam causam, casu quo illud esset ei ad salutem necessarium, secundum vtrumque Thomam in dicto art. 8. & 9.

Quadragesimo peccat; qui amat aliquam aliam creaturam firmiùs quàm animam suam, uel corpus suum firmiùs, quam animam proximi,

vel

uel honorẽ, aut fortunas suas, quàm corpus propriũ, aut proximi; adeo quod omittit, vel statuit non opitulari extremę necessitatis illius, cui tũc plus deberet, ut non desit ei cui minus deberet. Sanctus Bonauentura & Richardus in 3. dist. 29. Etenim non satis est diligere, quod oportet, nisi etiam debitus diligendi ordo seruetur; puta primo firmius Deum quàm alia omnia. Secundo, nos ipsos quo ad animas nostras. Tertio, animam proximi. Quarto, proprium corpus, iuxta August. lib. 1. de doct. Christiana, & S. Tho. receptum, 2. 2. quæst. 26. per totam. Dixi, Firmius, non autẽ intensius, aut feruentius: quoniam non tenemur ad id, ut in dicta additione & supra cap. 1. num. 4. declarauimus, vbi probauimus, satis esse, quòd firmius diligamus, hoc est, ut pluris faciamus & æstimemus id, quod magis amare debemus & eius amorem, quàm id, quod minus debemus, & eius amorem.

24 Quadragesimoprimo, qui tantum amat seipsum, vel filium, vel amicũ, vel delitias, diuitias, honores, aut dominum suũ temporalẽ, ut sit paratus pro his animo, uel opere Deum mortaliter offendere, secundum Scotum & Franciscum Mayronem in lib. 1. sentent. dist. 1.

Quadragesimosecundo peccat, qui desiderat, vt aliquis mortaliter delinquat, vel dãnationem æternam incurrat, uel (quod grauius est Deum orauit, ut aliquid horum proximo eueniat, vel ex animo maledixit; ut ille, aut ille perpetuis Inferni flammis crucietur: vel sententiam excõmunicationis contra proximum facit pronunciari hoc animo, ut, qui rem ipsi ablatam non restituat, animæ suę iacturam faciat, uel alia huiusmodi admittat, ut in dicta additione diximus.

Quadragesimotertio, qui non reprehendit proximum, aut non denunciat, cum debet, uel reprehendit, aut denunciat aliter quàm debet, &c. vt inferius cap. 24. a nu. 17. & seqq. dicetur.

25 Quadragesimoquarto peccat, qui eo quòd est iniuria affectus, uel alia de causa aliquem odio & rancore prosequitur, c. si quis contristatus. 90. dist. cap. fin. de pænit. dist. 5. Etenim quilibet offensus tenetur emittere ex animo odium & rancorem malum: immo & ad non concipiendũ illum contra suum offensorem, quantalibet fuerit iniuria, iuxta sententiam diui Gregorij dicto cap. fin.

Dixi: Odium & rancorem malum, qui est una ex filiabus accidię: non enim obligatur ad eiiciendũ illum rancorẽ bonum; qui nascitur ex ira, qua quis appetit, ut per iudicem castigetur delictum: immo aliquando tenetur illũ concipere, conseruare, & ostendere, ca. si is qui. cap. est iniusta misericordia. cap. displicet. 24. q. 4. Siluest. verb. charitas. quæst. 4. puta quãdo ad salutem spiritualem offensoris, uel ad Dei obsequium, aut ad Reipub. vtilitatem conducit, sicut in dicta additione diximus. Non tenetur etiam eum alloqui, neque ei signa amoris ostendere, nisi tempore necessitatis: satis est enim habere animum ad talia signa ostendenda in

prædicto

prædicto tempore, iuxta S.Tho.receptum, 2.2.quæst.25. art.9.maxime quando offensor satisfacere renuit, aut non vult sufficiēter id facere. immo nec tunc tenebitur sub reatu peccati illum in suam conuersationem, & amicitiam peculiaré admittere; quamuis aliquod signū speciale amicitiæ teneatur ostendere, ut tactum est supra eod.nu. 9. Quocirca cōfessarij aduertere debent, quādo & quomodo ob hoc offensis absolutioné negent, vel cōcedant, ut docuit Caiet.in dicta quæst.25.ar.9. Multo minus item tenetur condonare satisfactionem iniuriȩ, quæ in iudicio peti potest, iuxta glo. sing.in dicto c. si quis contristatus. Immo aliqui sunt, qui, etiam si uelint, nō possunt id facere; quales sunt uxor, filius familias nondum emancipatus, seruus, & religiosus, iuxta glo. receptam in cap. parochianos. de sent. excom. Quoniam actio contra iniuriantem ad superiores pertinet; scilicet ad maritum, partem, dominum, & prælatum, secundum glossam prȩallegatam. Addimusque, quòd, quando duo se mutuo offendūt, & amborū offensio est æque grauis, qui prius offendit, debet prius recōciliationé petere: at vero, si posterior iniuria sit maior, posterior debet prius eam petere Siluest.in rosa aurea casu 56.

26 Quadragesimoquinto, qui periculo peccandi mortaliter se exponit; vt qui dubitās dealiquo, an sit mortale nec ne, facit illud: aut omittit cōfiteri, argum.cap. si quis autem.de pænit. dist.7. vt ibi num.57.& 81.copiosius diximus, & S. Bonauent.in 4.dist.7.& Caiet. in summa ver.periculo peccandi se exponere, tenent: & fortiori ratione lethale crimé incurrit, qui agit contra conscientiā, dum facit aliquid, aut omittit facere, quod illa in particulari & in indiuiduo dictat esse peccatum mortale. Tenetur enim eam deponere, aut quod illa dictat facere, cap.per tuas.2. de simon. ut in dicto cap. si quis autem. num.120. copiosius diximus. Dixi; In particulari: quoniam quādo cōscientia generaliter dubitat, aut dictat contrarium illius, quod in particulari & in diuiduo, rectū iudicat, non est mortale, ut in præallegato cap. si quis autem.nu.61.diximus.

27 Quadragesimosexto peccat mortaliter, qui, potens impedire, ne alius mortale crimen admittat, non impedit. cap.qui alios.de hȩret. ca.error. 83.dist.ca. negligere.2.q.7.& alia in glossis eorū citata. Hanc conclusionem, quam significant multi textus, nos in alia huius operis editione limitauimus, solum procedere in eo, qui sine uerecundia, incommodo, & dedecore id poterat impedire, secundum Felin.in dicto cap.qui alios. vt in repet. cap. si peccauerit. 2. quæst.1. latius diximus, in repet. cap. inter verba.& infra cap.24.nu. 20. Neque obstat id, quod numero sequēti dicitur, uidelicet, quòd non peccat mortaliter is, qui ab usurario mutuo pecunias exposcit, quem credit sine usura & peccato nō mutuo daturū. Nec etiam qui petita curato suo, vt baptizet sibi filium, credens eum esse in peccato mortali, & quòd absque contritione illius peccati baptizabit, & uidetur utrūque horum posse ab huiusmodi petitione abstinere

absque

absque incommodo, uerecundia, & dedecore saltem in casu, quo qui petit ad usuram nõ graui premeretur necessitate: & inuenirentur sacerdotes, qui cum licentia proprij curati, quæ facile solet cõcedi, id baptisma ministrare uellent: & certum est, quod illa peccata mortalia, quæ creduntur consequutura præfatas petitiones, illis omissis, impedirentur. Accedit etiam, ꝙ non peccat mortaliter ob hoc solum mulier, quæ gloriæ uanæ & uenialis desiderio facta, absque alio fine mortali se fucat & ornat, licet credat aliquos, qui ipsam sic fucatam, & ornatam uidebunt in eius concupiscentiam mortalem exarsuros, ut infra cap. 23. num. 23. dicitur: attamen certum est, eam absque incommodo uerecundiæ, & dedecore suo posse ab huiusmodi ornatu temperare. Addo his fundamẽtis, quòd etiam inferius, cap. 27. nu 78. opponitur, eum qui omittit clericum defendere, ne ab alio percutiatur, cum possit sine suo detrimento auxiliari, non incurrere excõmunicationem, de qua in cap. quantę. de sent. excom. saltem in foro conscientię, si absque dolo malo & consensu omiserit defendere. Item, quod inferius cap. 24. num. 11. & seq. etiam definiuimus, neminem teneri alteri spiritualem eleemosynam elargiri sub reatu mortalis culpæ: nisi ei, qui eius extremam patitur indigentiã: & manifestum est, eum, qui uoluntarie crimẽ lethale committit. sciens & aduertens illud esse tale, potẽsq; per se illud excusare, nõ esse in extrema necessitate spirituali, ut ei ab alio ad id auxilium pręstetur. Sed horũ (quę sunt egregia) dubiorum exactam solutionem ponemus infra cap. 21. nume. 15. & in cap. 24. nu. 16. quoniam id illi loco est aptius.

28 Quadragesimosept. peccat qui consilio suo, fauore, uel ope alij est causa peccandi mortaliter, cap. noli. de pœnit. dist. 1 Nolumus autem dicere, quòd quicunque ab alio aliquid petit, credens, petitionem illam futuram esse alteri occasionem peccandi mortaliter, est causa illius peccati; non. n. est quũ cũ iusta causa id petit, est autem quum sine illa id facit. Nam qui necessitate oppressus mutuum possit ab usurario, sciens illum sine usura nullatenus mutuo daturum, non peccat: quamuis peccet qui dat. Peccaret autem qui absque necessitate id peteret, ut etiam in cap. 1. §. sacerdos. nu. 6. de pænit. dist. 6. declarauimus, iuxta Ioan. Maioris definitionem, in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 1. qua definit, eum, qui curatum scelere aliquo mortali irretitum obsecrat, ut filium suum baptizet, non propterea peccare, etiã si sciat illum non præuia pænitentia peccati baptismatis sacramentum puero administraturum: & per cõsequens ea de causa reatum mortalis culpæ incursurum, cap. pręter. adiuncta glo. verb. agentibus. & verb. communio. 32. dist. quę quidem doctrina tunc procedit, quando id quod petitur, ex se non est peccatum. vt in exemplo prædicto de administratione baptismatis, & in petitione mutui. Nam si tale esset, numquam liceret, utsi peteret dari sibi baptisma absque contritione, uel mutuo dari sibi sub usura, ut optime tradit Caieta. 2. 2. q. 78.

art. 4.

art.4.& par.3.quæst.64.art.6.

Quadrageſimoctauo peccat, qui facit, aut dicit aliquid, quod de ſe non eſt mortale, cum intentione tamen alterum ad illud inducendi: vel abſque tali intentione, facit aliquid, quod præ ſe fert ſpeciē peccati mortalis, & factum in tali loco, & corā talibus eſt ſufficiens impulſus ad peccandum mortaliter arbitrio boni uiri, & prudentis, ſecundum ſanctum Tho 2.2.q.43.ar.3.& 4.& S. Anton. 2.par.tit.7. cap.4. ante §. quod etiā poſt ipſum nos in cap.6.ſupra eod.& in cap.1.§.animaduertere,nu.6.de pœnit. diſt. 5.tradidimus.

Dixi: Quod de ſe non eſt mortale: quoniam ſi eſſet tale de ſe, eſſent duo peccata effectu, vel unum cum circumſtantia ſcandali neceſſariò confitenda ob ea, quę in duobus locis prędictis tradidimus.

29 Dixi etiam: quia ſit in tali loco, & coram talibus. quoniam quod ex ſe non eſt peccatum mortale, licet habeat ſpeciem eius, factum corā alio ſine intentione inducendi ad peccatum non eſt mortale: immo etiā quod de ſe eſt mortale, commiſſum coram aliis abſque tali intētione, & abſq; periculo probabili impellendi alios in peccatum non adfert ſecū circumſtantiam neceſſariò confitendam, vt in dicto §. animaduertere. nu.8.& cap. conſideret. in principio. nu.115.noua quadam diſtinctione duas oppoſitas opiniones ad concordiam redegimus. Item neque ueniale peccatum fit amplius quàm ueniale eo quòd fiat animo alliciendi alterum ad peccandum uenialiter, ſecundum omnes.

30 Quadrageſimonono, qui tam parui ęſtimat ſalutem ſpiritualem proximi, vt abſque neceſſitate, uel utilitate, ſed ex mera libertate ſuæ voluntatis aliquid agit, quod credit proximum ad mortaliter peccandum illecturum: eſt exemplum in femina, quæ ſine cauſa exhibet ſe conſpiciendam illi, quem credit ſimulatque perſpexerit, peruerſum aliquod deſiderium peccandi mortaliter concepturum, etiam ſi illa non intēdat ad huiuſmodi deſideriū allicere, ut in dicto §. animaduertere.nu. 6. poſt beatum Anton. 2.par.tit.7.cap.4.defendimus. facit cap.nihil.de præſcrip.& cap.2.de oper. nou. nunciat.

Dixi: Abſque neceſſitate, uel vtilitate, ſed ex mera uoluntate: quoniā ſi alioquin non poteſt congruo quodam modo talia loca non adire, aut tunc temporis illis non adeſſe, vbi ab alio ſolet uideri: quia uerbi gratia. eundum eſt illi ad eccleſiam, vel aliò, uel ſedere oportet ad ianuam cum uicinis & affinibus, ne inurbanitatis poſſit argui, nullatenas peccat, ſecundum eundem. Hic occurrit ſcrupulus non cōtemnendus, qui ex alio notabili poſtea dicendo naſcitur, circa mulierem, quæ propter appetitū inanis gloriæ (in quo ſolum uenialiter delinquit) fuco faciem depingit, an peccet in hoc mortaliter? ſed inferius in cap.16.num.23.ad hoc dubium reſpondebimus; illi enim loco meliùs quadrabit.

31 Quinquageſimo, qui abſq; cauſa neceſſaria, uel utili, alicuius mulieris

ſuſpectę

suspecte consuetudine familiari vtitur,& aduertens se scandalum præbere aliis, qui male illa iudicant: tamen ab ea non discedit;eo quòd nihili facit scandalum aliorum. Eodem modo peccat, qui frequẽter moniales debitam clausuram non obseruantes inuisit: & inde populus occasionẽ accipit detrahendi & murmurãdi, etiam si alioquin caste uiuat, & recta intentione loca illa frequentet. Ille itẽ, qui domi suæ habet aliquã mulierẽ,de qua populus sinistri aliquid suspicatur, siue sit cognata,siue extranea, quãdiu eã a se non reiicit.Ioan.Maior in 4.lib.sen.dist. 15.q.30. Idem dico de eo, qui habitat cũ fœmina, cum qua eum rem habere populus suspicatur,etiam si alioquin,neque opere,neque cogitatione cũ ea peccet, vt in cap.inter verba. 11.q.3.conclus.5.etiam diximus.

32 Altera duarum quæstionum supra cap.3.nu.9.propositarũ, quam remisimus hùc terminandam, est; An qui occasionem peccandi alteri præbet sine proposito numquam amplius eam præbendi,absolui possit? Ad quam respõdi, quòd occasio faciens alterum peccare, a qua pœnitẽs abstinere, & numquam amplius se eã daturum statuere debet:quò absolui possit definiri potest esse omnis & sola illa, quæ est scandalum actiuum mortiferum, hoc est,quod qui eam dat, mortaliter dãdo peccat.Et si roges,quæ est illa, quam qui dat,mortaliter peccat? Respondeo quòd omnis & sola illa,quę datur per peccatum mortale, aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad illud, aut ad id iuuando, aut contemnendo salutem spiritualem proximi, aut in id,saltem interpretatiue, consentiendo.

Dixi:Per peccatum mortale;vt omnis illa occasio,quæ per opera mortaliter mala datur,includatur in prædicta definitione. De qua occasione agit sanctus Tho 2.2.q.43.ar.4. quoniam licet omne peccatũ mortale, quo scandalizamus, non habeat circunstantiam necessariò confitendã, vt supra in cap.6.nu.19.dictum est; cum tamen numquam liceat peccare mortaliter,clarum est,quod non est absoluendus qui non proponit,se numquam daturum occasionẽ peccandi per peccatum mortale: quia qui tenetur ad aliquid, tenetur ad consequẽs necessarium, arg.l. illud. de acquiren. hæredit.& cap.præterea.de offic.deleg.

33 Dixi:Aut intentione principali,vel minus principali inducẽdi ad peccatum mortale ad includendum omnes occasiones, quæ cum hac intentione dantur,siue opera ex se bona sint siue mala, siue ad malum,siue ad bonum inuitent. Quia simul ac cum huiusmodi intentione dãtur, tales sunt, iuxta sanctum Tho.2.2.q.43.art.2.ad 4.Nec huic obstat, quod in cap.inter uerba 11.q.3.&in cap.quãdo.de consec.dist.1.& in additione eius, & latius nuper in commentario cap. cũ minister.23.q.5.nu.39.dixi, scilicet,quòd opus nõ desinit esse bonũ,si principaliter propter Deũ fiat, aut quia est bonum, quãuis minus principaliter, ob aliquod bonũ temporale fiat, propter quod si principaliter fieret, malum esset. Non, inquam,

inquam,hoc obſtat: quia intelligendum eſt,quando quod minus principaliter intenditur,non eſt malum culpæ,ſeu peccatum: ſed res bene appetibilis, quamuis non poſſit eſſe finis principalis virtutis, quæ præſtãtior ea eſt. Id autem, quod in hac definitione dixi, intelligendum eſt de eo, quod eſt malũ culpæ,ſeu peccatum, quod nullatenus deſiderare,nec velle, nec nobis finem principalem,nec minus principalem proponere poſſumus. Cuius enim finis malus eſt, ipſum quoq; malum eſt, dicto c.cũ miniſter.23.q.5.ubi num 36.diximus. hoc diſtare inter finem malum, quia eſt malum culpæ, & inter finem malum,quia eſt ineptus; eo quòd ſit medio minus bonus, quod hic poteſt eſſe finis minus principalis boni operis. Ille vero non.

Dixi: Aut ad id iuuando: ad includendum eas, quibus quis dat opem ad peccandum, opem enim ferens peccat, cap.ſicut dignum. §. illi autẽ. & §.hi quoque.de homicid.qualis eſt, quã præbet is, qui aliquam ſynagogam Iudæorum ędificat, aut reficit: quamuis ſine aliqua intentione mouendi ad peccandum id faciat.

Dixi: Aut cõtemnendo ſalutem ſpiritualem proximi: ad includendũ eas,quæ dantur ob proximi ſalutis contemptũ; qualis eſt, quam dat is, qui ideo tranſit per ianuam domus alterius, quem ob illum tranſitum mortaliter ira, aut amore inordinato peccaturum credit, quòd nihili pẽdat, aut parui faciat, quòd alter ad id moueatur: contemptus enim huiuſmodi efficit, ut mortale ſit, quod alias non eſſet.ſanctus Thom. 2. 2. quæſt.186.art. 9 & ante illum gloſſ.cap.quis autem.10.diſt. putata ſingularis a noſtris.

Dixi: Aut conſentiendo: quia conſentiens peccat, ſicut principalis,ad Rom.1.cap.notum.2.q.1.cap.1.de offic.deleg.

Dixi: aut ſaltem interpretatiue: ad includendum eas, quæ dantur per eum, qui aliquid facit, quod ex ſua natura & circumſtantiis, cum quibus facit, adeo ad peccatum mortale incitat; vt maiorem partem corũ, qui ſunt eiuſdem qualitatis, cuius ſunt hi, quibus datur illa occaſio, in peccatum mortale deijcere ſoleat: aut facit aliquid, quod quãuis ex ſua natura & circumſtantiis tale non ſit: tamen credit & aduertit, ob illud certã aliquam perſonã ex ſua infirmitate,aut ignorantia mortaliter peccaturam, & antequam huic rei prouideat, id facit: aut credit & aduertit ex malitia peccaturam,ſine tamen vlla cauſa,& ſine vtilitate ſua,nec aliena illud facit: aut prætermittit aliquid facere contra legem iuſtitiæ, aut charitatis præceptum, ob quod alius mortaliter peccat. Addidi tamen: Certam aliquam perſonam: quia non ſufficit credere aliquã generaliter peccaturam,vt qui ad animi recreationem aliquem ludum inſtituit, non peccat,eo quòd aliquem in eo peccaturum credat: ſicut nec ille, qui credit,aliquem malum eſſe in aliquo oppido,aut in aliquo magno conuentu, peccat, vt colligitur ex textu ſingulari cap.Oſius.de elect. Quãuis ea

de

de re nulla sit præsumptio particularis, licet peccaret, si crederet illum aut illum illius oppidi, uel conuentus, esse malum.

34 Dixi: Faciendi mortaliter peccare: quia non sufficit illa, quę uenialiter peccare facit; cum, vt absoluatur, non sit opus proposito numquam amplius ad ueniale redeundi, quod confessus est, iuxta sanctum Tho. 3. par. q. 87. ar. 1. supra cap. 1. dictum fuit. & occasionem venialiter peccandi per opus, quod non est mortale, dare, ad summum est peccatum ueniale, & nihil amplius, iuxta eundem sanctum Tho. 2. 2. q. 43. art. 4.

Ex qua generali, & resoluta definitione, multorum dubiorum, quæ a nobis, postquam ad sexagesimum annum peruenimus, quæsita sæpius fuerunt, peculiaris responsio colligitur. Primo quidem, quòd talem occasionem dat, quisquis coram alio mortaliter peccat, per primam partem dicere definitionis; licet cum tali modo non dederit, ut circumstātiæ necessario confitendæ causa esset, quod quando contingat in cap. 6. num. 9. & seqq. dictum fuit.

35 Secundo, quòd talis est occasio, quam dat quælibet persona, quæ cũ intentione principali inducendi ad amorem inhonestum & mortiferũ aliquam eleemosynam prębet, aut alloquitur, inuisit, docet, cõsulit: & a fortiori erit talis ea, quæ datur uisu, nutu, blanda & amatoria loquutione, aut blandimentis, tactibus, muneribus, aut obsequijs in hunc finé directis quia harũ cuilibet secũda pars dictæ definitionis cõueniat. Nec obstat dicere, ꝙ fortassis ex ea finis mortifer, qui prætendebatur, non sequitur; cum omnis uoluntas, vt alius mortaliter peccet, mortifera sit, ut supra cap. 11. nu. 12. & nu. 15. & 16. post S. Tho. 1. 2. q. 74. & S. Anton. 1. par. tit. 5. cap. 1. §. 5. & Magistrũ in 2. dist. 24. & Ioan. Maiorem dicta distin. 24. q. 18. dicitur. & sic qui aliquam harũ occasionum dedit, nisi statuat numquam amplius eam se taliter daturum, absolui non debet.

36 Tertio, quòd est talis, quam dat, qui etiam sine alia praua intentione facit aut reficit Idola apud Indos: aut Synagogas, apud Iudæos: aut Mezchitas apud Mahumetanos: aut Pagana templa apud Paganos: aut Hæretica apud Hæreticos: aut facit aliquid aliud, cuius principalis usus est peccatum mortale: quia occasionem ad illud dat cum auxilio, & sic in tertia parte dictæ definitionis comprehenditur.

Quarto, quòd etiam talis est, quam aliqui diebus festis, missa ab ipsis audita alijs, qui eam non audierunt, præbent, canendo, pulsando, choreas ducédo, saltando, ludendo, aut faciendo alias res, quibus præsentes tempore, quo audire missam ex præcepto tenentur, detinent, eo solo, quod eorum salutem spiritualem paruipendunt, respondentes dicentibus eos occasionem peccandi præbere, nihil sua referre, cum ipsi eam audierint, quia eis quarta particula dictæ definitionis conuenit. Quapropter gubernatores, qui hæc fieri publice tempore diuinorum officiorum, saltem præceptorum, prohibent, laude digni sunt.

Quinto, quòd est talis illa occasio lasciua & inciuilis, quam præbent, qui pudenda ostendunt, aut uident nuda, aut operta uestibus tenuissimis, sine circumstantia iustificante; quamuis id sine intentione inducendi ad culpam mortiferam facient, per primam definitionis partem. Quia talis occasio est peccatum mortale; cum ex sua natura cõmuniter ad culpam mortiferã, saltem uoluntatis aut delectationis mortiferæ morosæ inducit. Vnde legitur, Barnabam maledixisse nudis uiris, & mulieribus nudis: & sine proposito nunquam amplius se eam daturos non sunt absoluendi. Dixi: Sine circumstantia iustificante: ad excludendum ex hoc numero adspectus, & tactus, quos infirmi talium membrorum medicis, chirurgis, & clysteriferis permittunt.

37 Sexto, quòd etiam est talis, quam dat, qui credat aliam certam personam obuiam sibi factam in concupiscentiam, aut iram mortiferam ex sua infirmitate, aut ignorãtia casuram, & hoc aduertens obuiam illi fit, non prouidendo eius infirmitati aut ignorantiæ, quamuis sine intentione ut illa peccet id faciat. Quia illi conuenit sexta prædictæ definitionis particula; uidelicet, Consensus interpretatiui.

Septimo, quòd talem occasionem non dat, qui sine intentione & contemptu mortifero ita se ornat, ut credat quidem se ab aliqua persona totius populi, aut circi, uel ecclesiæ odio, uel concupiscentia mortifera habendum, si illò, erit: nescit tamen a quo, aut id non aduertit: nec etiam si sciat quis, si intelligat quòd ex malitia, praua consuetudine, & habitu quem habet, peccabit, quale sunt hi, qui non solum tales occasiones fugiunt, sed etiam aucupantur, immo se de eo iactant. Quia eiusmodi occasioni nec dicta sexta particula, nec alia dictæ definitionis conuenit, & per hanc & præcedentem decisionẽ, id quod Caietan. dicit 2.2. q.186. art.9. uersic. ad 4. & id quod Siluest. uerb. ornatus, quæst. 4. & alii affirmant conciliati possunt.

Octauo, quod nec etiam est talis occasio illa, quã dant scurra & alij, qui præbent occasionem nimiam ridendi, comedendi, bibẽdi, uestiendi, aut loquendi; modo nimietas illa nõ perueniat ad culpæ mortalis excessum. Per septimam enim dictæ definitionis partem, ex numero dictarũ occasionum excluditur; quia solum uenialiter peccare facit: quamquam magnopere illis est consulendum, ut ab eò abstineant. Tũ quia ob nullã omnino rem peccatum ueniale committẽdum est, ut sentit glo. in cap. si aliquid. 22. q. 4. & probat cap. 1. cũ seqq. 22. q. 2. quãto minus tot sunt committenda. Tum quia etiã unum tantum peccatum ueniale disponit ad mortale, iuxta S. Tho. 1. 2. q. 38. ar. 3. Idem dicendum est de eo, qui dicit aliquid, aut facit, ut ad amorem vanum, aut ueniale tãtum malum alliciat; qualis est illa, qua quis uidet, alloquitur, uel obsequio aliquam feminam prosequitur, non quidẽ quo moueat eam in copulã carnalem, neque in tactus inhonestos, neq; delectationem morosam, sed quo illa delecte-

delectetur eius adspectu, alloquio, pulchritudine, ac ornatu, & eũ beneuole intueatur, cõplacentiã de bene constituta & culta persona significando, sine alia delectatione, aut fine mortiferi malis, quamquã magna circumspectione, opus est; ne hoc aliqua mortali culpa inficiatur.

78 Nono, quòd interdum absolui potest, qui occasionẽ interficiẽdi dedit ob cõmmodatam balistam absque malo fine, licet nũquã se amplius sic cõmodaturum non statuat, & interdum non. Quia cõmodare ex sua natura, talem occasionẽ non efficit: circũstãtiæ tamen eã efficere possent. Proinde, si quis alicui, qui cũ alio rixatus est, irato animo balistã petenti commodauerit eã, talẽ præbet occasionem: quia interuenit auxiliũ aut contempus salutis spiritualis, aut consensus saltẽ interpretatiuus, quod per quintã & sextam dictæ definitionis partem sufficit ad efficiendũ, vt aliquid sit eiusmodi occasio. Idẽ dicendũ de eo, qui cõmodat, aut vẽdit lanceam, sclopettũ, ensem, aut alia arma aut pigmẽta, aut chartas lusorias, talos, orbiculos, aut aliquid aliud; qđ bene & male alteri tradi põt.

Decimo, quod talis est illa occasio quotidiana, quã dat, qui imperat, consulit, aut rogat alium, ut falso iuret, iniuriam inferat, percutiat, fornicetur, aut aliud opus manifeste malũ faciat, ad tentandam uirtutẽ eius tantum, licet non intendat eum ad id inducere: immo introrsum desideret, ne illud faciat: quia est peccatum mortale. Nam est actus suapte natura ad culpam mortiferam inducens sine circumstantia iustificante: & sic illi prima dictæ definitionis pars conuenit.

79 Vndecimo quod talẽ occasionẽ non præbet, qui ab eo qui ex sua malitia est ad peccandum paratus, petit aliquã rẽ ex se bonã, quæ tamen est materia exercendi peccatum ab ipso conceptum; quãuis talis sit ea, quã dat ille, qui petit aliquid, quod est peccatum ab eo, qui ad id accinctus, siue paratus est. Ex quo colligitur ratio quã quidã perdoctus quærebat. Cur qui mutuatur ab usurario ad dãdũ sub usuris parato, ob necessitatẽ peti, nõ peccat: qui uero petit ab eodẽ ad usuram peccat? Est enim ratio, quod qui primum petit nõ ab eo rem malã quamuis materiã peccandi offerat: qui aũt petit posterius, sic, ut recte declarauit & probauit Caie. ubi supra, cui cõcordat Dominicus Sotus, tacito eo, de iust. & iur. lib. 6. q. 1. ar. 5. Pro quo facit decretum sancti Augustini. c. mouet. 22. q. 1. quo probatur, non esse peccatũ, petere ab infideli, ut se promissis staturũ iuret, licet illum per suum falsum Deũ iuraturum sciat, quãquam petere ut per illum suum falsum Deũ iuraret, peccatũ esset. Facit etiã ratio superius tacta; scilicet non esse peccatũ occasionẽ peccandi sine mala intẽtione cũ necessitate, aut utilitate, præbere ei, qui ex sua malitia peccat: quamquã petere ut peccet, aut ut rẽ, quæ peccatũ est, faciat, sic. Facit ẽt, quod sicut illud decretũ cap. mouet. 22. q. 1. probat, & S. Tho. dixit 2. 2. q. 78. ar. 4. alieno peccato sine consensu in illud uti licitum est; quemadmodũ ipsemet Deus ꝓ sua bonitate nostris peccatis ĩ bonos fines utit.

R 2 Duode-

40. Duodecimo, quòd non est talis occasio illa usu frequentissima, quã aliquis dat deponendo suos nummos apud nummularios usurarios, aut cõtractus usurarios exercentes, qui proprios habent ad illas exercẽdas, ut dixit sanctus Tho. in dicto art. 4. quia nulla particula dictæ definitionis illi cõuenit. Est autem talis illa, quam dat, qui deponit apud talem nummularium, qui proprios nũmos nõ habet, quibus suas usuras exerceat, sicut idẽ sanctus Tho. sentire uidetur. quod uerius uidetur, quàm quod Caietanus super ipsum, in dicta q. 78. ar. 4. insinuauit. Idẽq; quod nobis uisum fuit Soto lib. 6. q. 1. sub finem, de iust. & iur. Quia differentia, quam sanctus Tho. inter illos duos ponit, non satis bene uerificatur, intelligẽdo eam, ut Caietanus, quo ad peccatum ueniale, quod unus incurrit: quia suam pecuniam non deposuit prudenter eam committẽdo ei, quem credebat eam impensurum; cum propriã non haberet, & alius nõ: quia prudenter deponit apud eum, quem credit eam non impensurum, cum propriam habeat. Nam is intellectus a mente sancti Tho. est maxime alienus: quæ est conclusio notabilis pro mille, apud cambia usuraria exercentes deponentibus.

Decimotertio; quòd talem occasionem nõ præbet, qui aliũ ad cõmittendum aliquod peccatum minus inducit, uidens eum ad maius committendũ deliberatũ, nec ualẽs alio modo illud ei dissuadere, ut ẽt infra cap. 17. nu. 263. dicemus, quamuis Caiet. ubi supra oppositum tenuerit. Quia licitum & etiam sanctũ est precari & persuadere ei, qui proponit interficere, aut adulterari, ut satis esse ducat percutere, aut fornicari, ut clare S. August. in c. si quod uerius. 33. q. 2. dixit & Adrian. quolib. 1. q. 2. & etiam Sotus super cap. 3. ad Rom. & Caiet. in summa uerb. tyrannus.

Decimoquarto, quòd per prædicta declarari potest illa conclusio Soti lib. 6. q. 1. ar. 5. de iust. & iur. scilicet, quod nõ peccat, qui aliquid, quod in se bonum est, petit ab eo, qui dare aut facere bene potest; eo quod scit, alium dando, aut faciendo petitum peccaturum. Quoniã per prædicta uera uidetur, quando sine contemptu salutis spiritualis proximi, & non præbito ad illud auxilio, nec cõsensu in illud, ẽt interpretatiuo, petitur, & alius per malitiam, & non per solam ignorantiã, aut infirmitatẽ peccat; at quando aliquid horum concurrit, non uidetur uera.

41. Decimoquinto, quòd illa cõclusio, quam post sanctum Tho. in 4. lib. sent. dist. 24. q. 1. ar. 5. ad 3. & Siluest. uerb. clericus §. 8. q. 1. asserimus infra cap. 25. nu. 78. scilicet mortaliter peccare, qui, credens sacerdotẽ esse in peccato mortali, & quod eius nõ pœnitebit ante missã, quã faciet, inducit ipsum ad eam celebrandam, est intelligenda de sacerdote ab ecclesia per excommunicationem, aut suspensionem notoriam pulso, aut non præparato, nec ad missam obligato, aut per ignorantiã, aut infirmitatem, & non per malitiã peccante: aut eum cum mala intẽtione, aut cõsẽsu, aut cõtẽptu salutis spiritualis eius inducit, & nõ aliàs, ut colligitur

ex prædictis,& his,quæ in cap. 1. §. sacerdos.nu. 3. & seq.de pænit.dist. 6. post vtrunque Tho.in 3.par.q. 64.ar. 6. copiosiùs diximus. Propter quæ omnia credo,homines rogantes sacerdotes,vt pro illis missas faciant,aut vt illis sacramenta administrent, raro ob id peccare.

Decimosexto,quòd nec etiam est talis ea,quã subditus alicuius tyranni,qui dominum & iurisdictionem alicuius status vsurpauit,eidem dat, petens iustitiæ administrationem, aut beneficium, seu gratiã aliquã honestã. Quia dicta definitio illi non cõuenit; cũ ipse per malitiã peccet, & subditus non petat opus ex se malũ: quamuis materiã peccandi offerat, immo ad minus peccandũ inducat. Si quidem dat operã,vt qui peccat aliquã potestatẽ vsurpando,non peccet etiam iustitiæ administrationem & beneficiorũ, seu gratiarum distributionem prætermittendo, vt recte Caiet. in summa verb. tyrannus declarauit.

42 Decimoseptimo, quòd talis fuit illa, quam quidam nobis religioso cuidam iuueni ab eodem, hospitio excepto dedit, introducens ei in cubiculũ noctu puellã sine intentione inducendi illũ,aut illã ad peccandũ: sed tantũ tentandi eius castitatis virtutẽ. quia prima dictæ definitionis pars ei conuenire videtur, cum illud opus peccatũ sit mortale; quippe quod sua natura est inductiuum ad culpã mortiferam: nisi illius magna religio, & puellæ magna honestas circũstantiã iustificantẽ produceret. Idem itẽ dicendũ de ea, quam deditis, qui amatorie quandã mulierem solicitauit nolens, vt illa in id consentiret: sed vt intelligeret, quid respõderet. Idem item dicendũ de ea, quam alius dedit alteri, cum soli essent, studiose dicens sine mala intentione, vt eam experiretur; Si te multum deprecarer, dormires ne mecum?

Decimooctauo,ꝙ non erant tales,quas sibi mutuo dederunt duo Hispaniæ magnates, cũ alter alteram super mulam suam retro se ferret, qui cum transirent cum suo comitatu per locũ quendam secretum, absq; fine mortali, aulicè dixit illi; Qualis locus erat hic, domina, ad voluptati indulgendũ,si tu alia fuisses.& illa respondit,Erat quidem valde aptus,si tu alius fuisses,eum impotentiæ insimulans.Nec etiam illa,quam grauis quidam vir dedit, dicens sine alio malo fine vrbano sermone honoratæ cuidã feminæ, Vis ut in eodem loco nos metiamur? Quia, quamuis hæc verba per se ad peccatum mortale dirigantur: ex qualitate tamen personarum, fine, & modo dicendi colligebatur circumstantia quædam, moderans uim eorum, quam ad inducendum ad peccatum mortale habent: de quo casu & aliis similibus, qui occurrunt inter aulicos urbanè iocantes, ego satis hucusque dubitaui.

Decimonono, quòd diu, multumque dubitaui, an esset talis illa, quã quidam sacerdos ante triginta annos mihi confessus fuit, se dedisse, admouendo, iocoso honestoque amore absq; mala intẽtione manus honestæ cuiusdam mulieris pectori, & eiusdẽ mamillas tangendo. Cuius de-

cisiorem nunquam hactenus affirmare sum ausus: nunc autem dico mihi videri eam non esse talem; quia nulla pars prędictæ definitionis eam comprehendit, quando tactus ille ex sua natura non tantum incitat ad peccatum mortale, vt quasi semper mortaliter peccare faciat personas, quæ sunt eiusmodi qualitatis, quando, vt dixi, iocose fit: quamuis si serio fieret aliud dici deberet. Idem dicẽdum est de eo, qui absq; mortali fine & intentione, aliquam feminam per manum, aut brachium ducit, quamuis vterque sit iuuenis. Et etiam de eo, qui manũ premit. Caiet. 2.2.q.154.art.4. aut vellicat, aut brachium torquet, aut eius pedẽ suo contingit. Et etiam de eo, qui amplectitur, & osculatur, vbi talis est consuetudo, modo partium obscœnarum adspectus & tactus absit, de quibus iam dictum est, & modo non sit alius finis & intentio mortalis, vt solet fieri in choreis, iocis, saltationibus, & aliquibus ludis ad recreationem adhibitis; maxime inter cognatos, & familiares, in quibusdam regionibus plus quam in alijs.

43 Vigesimo, quòd nec etiam est talis occasio illa peccandi, quam dant Vniuersitates, Studia, Collegia, gradus, magisteria, doctoratus ad docendũ scientias licitas instituta; licet multi propter illa peccent; docendo, discendo, gradus conferendo, suffragia ferendo, & male rem gerendo, per superbiam, ambitionẽ, vanãgloriam, inuidiã, auaritiã, technas, mẽdacia, subornationes, & etiam periuria. Ob quæ huius contrariũ dixit ille Hæresiarca Vuicleffus damnatus per Conc. Cõstantien. sess. 8. cuius articulus damnatus ibidem est, Vniuersitates, Studia, Collegia, graduationes & magisteria, in eisdem, sunt vana gentilitate introducta: & tantum prosunt ecclesiæ, sicut diabolus. Sed longe uerior est nostra hæc responsio; quia præfatam occasionem non comprehendit prædicta resolutio. Optimum tamen esset, vt considerarent Rectores & Gubernatores scholarum & collegiorum, tanta esse peccata, quæ in illis committuntur, vt occasionẽ dederint illi hęretico & suis sequacibus ad illud de ipsis affirmandũ. Ideoque omnibus artibus, & viribus nauarent operam diminuendis illis, etiam si omnino exinanire non possent.

Vigesimoprimo, quòd nec etiam est talis occasio, quam dant peccandi scientiæ licitæ Theologiæ, Legũ, & Medicinæ: quãuis quidã scripsit, quod animæ peribant ob sacram Theologiã ad earũ salutem inuentã: & corpora ob Medicinam ad eorũ valetudinẽ inuentam: & bona per leges ad eorum conseruationẽ latas; quia culpa nõ est earum, nec suorũ auctorũ, sed eorum, qui eis abutuntur. Idem item dicendũ de alijs scientijs & artibus, quas infamia notare infamis Cornelius Agrippa, & damnare dãnatus Lutherus voluerunt; quos eorum debellator Castrensis refert in lib. 6 aduersus omnes hęreses, verb. scientia.

Vigesimosecundo, quòd nec etiã talem occasionem dant, qui illas artes mechanicas exercent, quarũ operum vsus bonus & malus esse põt: quam-

quamquã plures illis male venialiter vtantur, vt in c. negotium de pœni. dist. 5. num. 5 & 9. & 27 probauimus: quia per septimam particulam dictæ resolutionis excipiuntur. Quin loquẽdo peccatum veniale nõ adimit gratiam diuinam, nec illius remissio ad illam consequendam est necessaria, secundum sanctum Tho. 3. part. quæst. 87. art. 1. & dictum fuit supra, cap. 1. num. 26. Ob quod mihi videtur, absolutionem non esse denegandam personis, quæ componunt pigmenta, indusia, collaria, fistularia, mãmillaria, & alia valde operosa, quibus cõmuniter homines male venialiter vtuntur, licet confessarij ab hoc eas abducere deberent, præsertim moniales, quæ cum sint professæ statum perfectionis illustrẽ, a dandiis & accipiendis vanitatum occasionibus multũ cauere debent; licet non sint nisi veniales. Quia, quamuis maculam nõ inspergant, tollũt tamen decoris lucem & obscurant, vt declarauit sanctus Thom. 1. 2. quæst. 87. ar. 1. post S. Augustin. qui in lib. de pœnit. dixit: *Peccata uenialia, si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, vt a cælestis sponsi amplexibus nos separent.*

Vigesimotertio, quòd nec etiam dat talẽ occasionem, qui habet artẽ faciendi opera, quę ex se sunt talia vt illis homines bene, & male vti possint: quamuis maior pars male etiam mortaliter vtatur, vt efficaciter in pręcitato c. negotium. nu. 8. de pœnit. dist. 5. probauimus, sequuti mentem diui Thom. & Caietani, 2. 2. quęst. 66. art. 2. & pręcipue per istam rationẽ, quod aliqua ars, aut alia res nõ est mala, eo quòd plures male ẽt mortaliter ea vtantur. Bona enim est lex illa naturalis & diuina, de uno solo Deo recte colendo; quãuis maior hominum pars, immo & nouem ex decem, qui sunt Pagani, Iudęi, Mauri, Hęretici, & multi Catholici male etiam mortaliter ea vtantur. Bona etiã est lex de nõ iurando irreligiose: sed maxima hominum pars recensendo in ea Gentiles, Iudæos, Mauros, & Hęreticos, & Catholicos, quos omnes illa obligant, iurant, aut habent voluntate iurandi per falsos Deos, aut irreligiose per verum. Sancta est item lex sexti, & noni præcepti Decalogi, de non fornicando, nec concupiscendo: maior tamen pars in illam mortaliter peccat, opere, ore, voluntate deliberata; aut morosa delectatione carnali contra naturam, aut præter illam.

44 Vigesimoquarto, quòd nec etiam talem occasionem peccãdi dat, qui ad bonum finem permittit, aut instituit cũ moderatione debita supplicationes, congregationes publicas, & sollemnes orationes, mercatus, nuptias, primas missas, belli simulachra, publica cõuiuia & exercitationes currendi, aut choreas, & tripudia faciendi. Quia prædicta resolutio eam non comprehendit: & quia sunt opera suapte natura talia, quibus homines & bene, & male vti possunt. Et quãuis multi ex illis occasionem peccandi capiant: multi tamen illis bene vtuntur, & ex his qui male vtuntur quamuis aliqui mortaliter peccent, maior tamen pars sine cõparatione

non peccat amplius, quàm uenialiter.

Vigesimoquinto, an occasio peccandi, quæ ex agitatione taurorum datur, sit talis, vel non, infra in cap. seq. num. 9. dicetur.

Vigesimosexto, an sit talis occasio, quæ ex promissione lupanariũ publicorum datur, infra in cap. 17. nu. 195. dicetur.

Vigesimoseptimo, quòd talis est occasio, quam dat ille, qui ne scandalizet alium, qui iniuste offenditur, omisit aliquid facere, quod sub reatu mortalis culpæ efficere tenebatur; puta rancorem in inimicum cõceptũ deponere, vel opitulari proximo extrema necessitate laboranti, secundũ sanctum Thom. 2. 2. quæst. 43. ar. 7. Richar. in 4. lib. sent. dist. 38. & tex. in cap. vtilius. de reg. iur. S. Anton. 3. par. tit. 9. cap. 4 §. 5. Neque etiam opera, quæ non sunt præcepti, sed consilii; puta dare eleemosynam, ieiunare, & id genus alia, omittenda sunt ob malitiam, inuidiã vel male dispositã uoluntatem illorum, qui propterea scandalizantur. Est enim scandalum Pharisæorum Matth. 15. & cap. inter verba. 11. quæst. 3. Immo nec quando scãdalum ex ignorantia, uel infirmitate animi oritur, quod pusillorũ, aut ignorantium, seu imbecillium nuncupatur, debent bona opera in totum relinqui: sed occultari, aut differri, quousque moneatur proximus, bonitatem eius, quod facit. Quòd si post huiusmodi admonitionem adhuc scandalizatur, nihili est habendum tale scandalum: tũc enim iam fit pharisaicum iuxta præallegatos doctores, & beatum Gregorium in dicto cap. inter uerba. Nisi quando illi admoniti non intelligunt rationem, quę illis redditur: aut antiqua consuetudo, uel alia ratio, qua ipsi nituntur, persuadet eis non esse iustam illam rationem, quæ ipsis redditur. Tunc enim, quia scandalum non ex malitia, sed ex ignorantia oritur, talia opera etiam secundum se bona; cum non sint de necessitate salutis spiritualis; dimittenda sunt, ut Card. Caiet. 2. 2. quæst. 54. ar. 7. docuit. Nemo tamen subinde cogitet, in gratiam proximi, aut propter euitandum scandalũ, licere alicui nec unicum peccatum ueniale committere, secundum sanctum Thom. in 3. dist. 47. art. 7. ad 5. Immo neque propter impediendam mortem alterius, mentiri ullo modo licet, cap. super eo, de usur. & cap. primum. 22. quæst. 2. facit gloss. singularis. cap. si aliquid. 22. q. 4.

Vigesimooctauo, quòd talis est occasio, quã dat is, qui ex aliqua causa occultò uescitur carnibus in diebus ab ecclesia prohibitis, uel qui ieiuniis præceptis non ieiunat, & eos, qui propter ignorantiam scandalizari videntur, certiores non facit, ut patet ex prædictis.

Quid restituet animæ proximi bona lædens.

SVMMARIVM.

45 *Restituet quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animæ.*

CIRCA

CIRCA hoc dicimus, qđ, qui proximo nocuit in bonis animę; eo quòd ad peccandum mortaliter ipsum induxit, tenetur iuxta u res eniti, vt bonũ, quod sua opera amisit, ipsi restituatur. Nam, si rerũ corporaliũ restitutio est necessaria: multo certe amplius spiritualium, quæ ad animam pertinent, arg. capit. cum in cunctis. de elect. & auth. multo magis. C. de sacros. eccles. Si quidem hæc nobiliora bona sunt illis. c. deteriores. 6. quæst. 1. Proinde modo, quo nocuit restituere debet, inducendo eum, quem decepit ad peccandum ad pænitentiam, & opera meritoria consulendo, exhortando, & pro eo Deum precibus tum propriis, tum alienis, si opus est, interpellando, eiusque conuersionẽ impetrando, reuocare contendat; absque tamen peccati occulti manifestatione. Vnde constat, quantum oneris contrahet, qui aliũ ad peccandũ inducit; quoniam vix dignam restitutionem facere potest, siquidem voluntas, quæ semel corruit in peccatũ, vix multis etiam admonitionibus consilijsque ad virtutem resurgit, secũdum Sco. in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3. in hoc communiter ibi receptum, & Adrian. in 4. de restit. q. 31. & alios alibi. Sed hæc omnia videntur intelligenda de illo, qui ui, dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit; ut si pater, dominus, aut paterfamilias auctoritate sua induceret filium suum, aut clientem, vt cũ alio inimicitias exerceret, aut li teris præditus, aut hæreticus quispiam, alteri persuaderet, illum, aut illum contractũ non esse usurarium: vel uel illam, aut illam doctrinam esse ueram; cum cõtrarium esset uerũ: uel qui susurrando & falsa renunciando inter duos inimicitias disseminat. Non est autem intelligendum hoc de illo, qui ad peccãdum impulit alium, qui scit illud esse peccatum, & potest liberare, & absq; ullo timore, aut erubescentia illius, qui induxit illum ad peccandũ abstinere ab illo peccato, & ab illo resilire. Nam hic ad nullã tenetur restitutionẽ a iustitia præceptam, de qua hic loquimur; siquidem nil cõmisit contra iustitiam, quamquam debet illum ex charitate, sicut alios peccatores, & aliquando plus corrigere: id quod erudite insinuauit, &, meo iudicio, efficaciter probauit Sotus lib. 4. q. 4. art. 3. de iust. & iure. & l. latius nos nuper tradidimus in cap. noli. de pænit. dist. 1.

De quinto præc. Decal. Non occides.
Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *PRæceptum quintum vetat mortem corporis, non animæ.*
2 *Occidunt iuste, bellans iuste, & se uel alium defendens.*
3 *Mors aliena pro medio defensionis propriæ an sit licita.*

Vita

3 *Vita proximi quando plus æstimanda, quàm res propria.*
3 *Defensio iusta inculpatæ tutelæ.*
4 *Fugere quis an teneatur.*
4 *Honorem ob tuendum ut licet alium percutere.*

1 PRo fundamento dicendorum, dicimus primo, sequentes Concil. Colonien. in declaratione huius præcepti, hoc præceptum fuisse interpretatum ab eodem, qui illud tradidit, vt patet Matth. 5. scilicet, quòd per illud non solum prohibetur homicidium, aut quæuis percussio: verum etiam uoluntas id faciendi. Etenim, vt docuit sanctus Thom. receptus. 1. 2. quæst. 72. arti. 7. quem nos sequimur in additione capitu. quando. de consec. distinct. 1. & supra in prælud. 9. num. 2. peccata cordis, oris, & operis eiusdem sunt speciei.

Secundo dicimus, hoc præceptum tanto melius custodiri debere, quã to potiores ob fines latum fuit, quos in dicta additione congessimus, & quòd ille infringit illud qui ob uindictam, uel aliquem alium respectũ publicum, vel priuatum iniustum, vult, procurat, aut operatur, aut aliquod detrimentum personale, aut corporale notabile proximi: non aũt qui vult procurat, aut operatur detrimentum animæ; vt ipsummet Concilium sensit.

2 Tertio, quòd sępe quis licite alterũ occidit. Primo, ut iudex publica auctoritate, cap. illic. 23. q. 4. Exo. 22. *maleficos non patieris uiuere super terram*, secundum sanctum Tho. 2. 2. q. 64. art. 2. etiam ob furtum, iuxta alterum Thom. in dicto ar. 2. quæ est communis opinio in 4 lib. sent. dist. 15. contra Scotum. Secũdo in bello iusto, quod etiam auctoritate publica geritur, cap. nisi. cap. noli. cap. quid culpatur. & cap. militare. 23. q. 1. Tertio ob uitæ propriæ defensionem, post Caieta. in dicta q. 64. ar. 7. & Anton. 3. par. tit. 4. cap. 3. sub finem, & Siluest. verb. bellum. quæst. 2. probauimus in cap. olim. 1. de restit. spoliat. quod opportune pro hoc facit, vbi respondimus ad cap. 2. de homicid. quod secundum Panor. ibidem contrarium probat, in illis verbis: *Te tuaque liberando*. Respondimus etiam ad rationem, quæ pro illo facit; videlicet quòd, ut supra ca. præcedenti dictum est, tenentur ad magis diligendum uitam proximi, quam nostras fortunas. Respondimus, inquam, quod illud est verum in casu necessitatis: extra tamen illum, maiorem curam habere quis debet rerum suarum ad suam suorumque vitam tuendam, & ad uirtutem exercendá, quàm uitæ alienę iuxta sanctum Tho. receptum in dicto art. 7. Pro quo facit l. vt vim. ff. de instit. & iu. At, qui capit aliena tit. alio, quàm necessitatis, non est propositus in illa.

Quinto, propter defensionem proximi glo. penul. Clem. 1. de homicid. & in summa. 15. q. 8. Innoc. Panorm. & Comm. in cap. si uero. 1. de sent.

sent.excom.Panor.in cap.penul. de cler. percuss.quidquid dicat Fortun. præcitata.l.vt vim.ff.de iust.& iur.nu.24. Omnes autē hi casus vni in re conueniunt; scilicet, quod in omnibus eis peccat occisor qui ob odiū, aut vindictā priuatā occidit, cap.cū minister.33.q.3. differunt autē in aliis. Etenim in tertio casu, qui hominem necat, neque peccat, neque est irregularis: in ceteris autem licet non peccet, fit irregularis, iuxta glo. sing.ab omnibus fere receptam, quę est penult Clem.1.de homic. Itē, qui in duobus primis casibus; scilicet, iudicis auctoritate, aut in bello iusto occidit, aut iubet occidere, potest quidem habere propositum, & animū occidendi propter bonum pacis & tranquillitatem rei pub. at qui in aliis casibus occidit, non potest iuste habere animum occidendi, nec apprehendere mortem alterius tamquam medium ad se defendendum: solum enim debet intendere in defensionem sui, rerū suarum, aut proximi, licet exinde mors aggressoris fuerit subsequuta, ut uidetur sentire sanctus Tho. 2.2. quæst. 64. art.7. & expressit late ibi Caiet. & Card. S.Xisti. in ca. de occidendis.23.quæst.5.& Abulem.super Matth. cap.5.quæst.46.

3 Pro quibus faciunt aliqua dicta S.Augustini; quorum præcipuum est in dicto cap. de occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consiliū, nisi forte sit miles, aut publica functione fungatur. Contrarium tamen tenuimus nos in d. cap.olim, quod etiam postea late asseruit Sotus in lib.5.quæst.1.ar.8.de iustit.& iur. Primum, ꝙ hæc subtilis limitatio videtur noua, & nouitates, qua parte fieri potest, sunt fugiendæ.cap.ex parte.de consue.tū quia vim vi repellere licere, omnia iura clamant; ut habet prædictum cap.olim.& l. scientiam. §. qui cū aliter.ff.ad l.Aquil.& l.1.ff.de vi, & ui armat.& l.1.C.vnde vi. & ibi citata in eis per glossas. Tum quia licet cuius ferro se petentem occidere, l.sed & si quemcunque.ff.ad leg.Aquil Tum quia, nisi sanctus Tho. vbi supra hoc insinuasset, nullus prefatorum id tenuisset, & sanctum Thomā id noluisse dicere, satis probat Sotus vbi supra. Tū quia prefatum Augustini dictum intelligendū est de uolente occidere alium, quàm aggressorem, vel aggressorem sine præcisa necessitate; vt iura iuribus cōcordēt. ꝙ expedit, cap.cū expediat.de elect.lib.6.& lib.1. C.de inoff. do. Tum quòd alioqui vix vllus vnquam occideret aggressorem sine peccato, quoniam omnis inuasus, vt plurimum, concipit volantatem occidendi, si aliàs se, suaque tueri nequeat. Tum ꝙ metus mortis, quæ est secundum Philosophum omnium terribilium maximū, non permittit, vt fragilitas humana tam ęquo animo sit, vt percutiendo aggressorē, solum velit se defendere, & non occidere, & ita qui se defendit, etiā vibrando ensem, non peccat, secundum glo.Clem.1. de homici.etiam si spiculū dirigat in guttur aggressoris; vt recte explicat Sotus. Quare non licet occidere alium antequam aggrediatur, ne occidatur ab eo, habita opportunitate

tunitate id faciēdi, licet sciatur id eum uelle facere: quia nulla iura naturalia, nec humana hoc permittunt in alium, quàm aggressorem, ut præfatus Augustinus videtur innuere. Credimus autem dici posse, quoad hoc illum tantum aggressorē, qui decreuit occidere alium, nulla mora interposita, qua vllo modo possit effugere mortem, nisi præueniat eū antequam aggrediatur; qualis videtur esse vxor, quæ certo nouit se occidēdā a marito pugione, quem supposuit ceruicali ad occidendam eam dormientem, & non potest fugere conclusa claue ianua. Non tamen videtur talis, qui occidit insidiatorem suum, nondum aggredientē, a quo tandem certo credit se occidendum, nisi præueniat, de quo me quidam eruditus interrogauit: quia hoc casu interponitur magna mora diei, mēsis, vel anni, qua posset liberare absentando, continendo se domi, vel aliquo tuto loco, morte, morbo, aut pęnitentia insidiantis. quod, vt puto, esse uerum quoad forum interius, ita videtur in foro exteriori excusatū iri, si occisus minatus fuit mortem occidenti: & erat consuetus suas minas exequi: quod Castrensis annotauit in l. 1. C. quando liceat vnicuiq; sine iud. se vēdicat. Item, vt quis in tribus vltimis casibus iuste occidat, oportet, vt circa defensionē obseruet moderamen inculpatæ tutelæ; vt id solum faciat, sine quo iniuria non posset vitari, ut in glo. fi. dicti cap. olim. plusquam alii declarauimus. Proinde nō liceret, se defendere maiori vi, quàm sit ad propulsandam iniuriam necessaria, per dictum cap. olim. & per dictam. l. 1. C. vnde vi, & per tradita a S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. nec consequenter armis, ab eo, qui sine illis inuaditur, iuxta prædictam glossam, nisi quando pugnus inuasoris est ita, aut paulo minus fortis, quàm ensis inuasi, iuxta eandē glossam sing. communiter receptam, dictæ l. 1. Idem nobis videtur, quando, nisi se armis defenderet, iniuriam maximam honoris, aut personæ pateretur: si quidem iuxta prædicta in 4. casu supra eodem cap. nu. 2. recte quis potest ob suarum rerū custodiam alterum occidere: at honor pluris valet, quam alia bona fortunæ, cap. suā. iuncta glo. verb. modestię de pœnis. Prouerb. 22. Arist. 4. Ethic. & gloss. extrauag. ad conditorem. §. rursus. verb. honori. de verb. signific. & iniuria personæ maior est, quàm fortunarū. l. in seruorum. ff. de
4 pœn. Ex quo, in dicto cap. olim. extra gloss. cum Panor. inferebamus, quòd si ille, quēm alius aggreditur, non potest absq; suo dedecore fugere, non tenetur id facere: & si non potest vitare vulnus, aut alapam, quā sibi alter molitur impingere, nisi ipsū occidendo, poterit occidere. Bal. in repet. l. 1. C. vnde ui. Contra vero, qui iam est vulneratus, vel quem aggressor iam reliquit & fugit, non potest absque peccato illum occidere: quoniam iam illud est uindictam sumere, & limites defensionis transgredi, secundū Richar. in 3. lib. sent. dist. 37. Quod limitandū existimo quando affectus iniuria vulneris, aut alapæ, vel alia, magnam sui honoris iacturam faceret, si fugientem non persequeretur. Nam talis posset

cum

eum persequi, & percutere tantum quantum ad sui honoris defensioné opus esset. Nam licet illud non esset defendere personam, neque fortunas: esset tamen defendere honorem, quem licet, ut prædictũ est, defendere, etiam occidẽdo, si eo ad id opus esset. Addimus item, quia multis uidetur id expedire, licet res manifesta sit; scilicet, maritum occidenté, aut cupientem occidere uxorem in adulterio deprehẽsam, peccare mortaliter. cap. inter hæc. 33. quæst. 2. ubi gloss. sing. & celeb. quamuis in foro exteriori minime puniatur.

Peccat mortaliter quis contra hoc quintum præceptum.

SVMMARIVM.

4 *Occidens, feriens, procurans, & eo gaudens, nisi id faciat se, uel aliũ*
5 *uel sua bona defendendo, uel sic latro.*
5 *Latro diurnus & nocturnus in quo differunt.*
6 *Occidens casu, & exponens se periculo mortis corporalis.*
7 *Irregularis est occidens maritum alicuius feminæ ob sui defensionem.*
8 *Occidens, aut feriens ministros iustitiæ, etiam se defendendo.*
9 *Duella mala, uel torneamenta iniens, uel eis adsistens.*
9 *Torneamenta quædam sunt licita.*
10 *Mortem alienam desiderans, uel ea se delectans.*
10 *Delectari potest quis bono nascente de alterius morte.*
10 *Mortem propriam iratus exoptans, aut uitam abbreuians. nu. 12.*
11 *Excommunicatus qui clericus seipsum percutiens.*
12 *Martyrio se ob tedium uitæ se offerens, aut optans se non fuisse natum.*
13 *Comedens, uel propinans notabiliter noxia.*
13 *Infante cum tenero in eodem lecto dormiens.*
13 *Pater qui filium suum tenerum admittit in lecto.*
14 *Abortiens, uel abortiendi periculum subiens, uel procurans.*
14 *Irregularis fit quis propter abortum procuratum.*
15 *Bellum ad iniustum pergens, uel in eo militans.*
15 *Restitutio rei lucrifactæ in bello iniusto.*
16 *Mortem ad iniustam pergens, uel ab ea non liberans. nu. 17.*
17 *Vindictam non uetans, consentiens illi, uel morti aliquo ex nouem modis.*
17 *Testem ad condemnandum nemo tenetur se offerre.*
18 *Taurorum agitatio quando auctori uisa ualde crudelis.*
18 *Taurorum agitatio Gallis, & olim Nauarris inconsueta.*
19 *Taurorum agitatio per Pium V. prohibita ut intelligenda. nu. 20.*
19 *Taurorum agitationi duellis æquatæ qui prohibentur interesse.*
20 *Festa sanctorum non tauris, sed ijs exhilaranda.*

Tauro-

20 *Taurorum agitatio torneamentis æquata, ut moderata licet.*

4 EX præfatis infertur peccare mortaliter contra hoc quintum præceptum. Primo, qui iniuste occidit, aut mutilat, aut fuste, uel aliter notabiliter ferit aliũ, aut quidpiam horum vult, procurat, aut delectatur ea fecisse. 23.q.4. in fine summæ. Id autem quod Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 4. admonet, vt confessarius interroget homicidam, quid impulerit ipsum ad occidendum, & quantum temporis in proposito perseuerauerit, & quoties decreuerit id facere. & postquam perfecit, quoties meminit & factũ placuit. illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorum circumstantiam, quam numeri uocant, & non pertinet ad plus adhoc peccatum, quàm ad alia. Et quod dicit, toties hominem illum peccare mortaliter, quoties id uoluit, debet limitari iuxta illa, quæ in cap. 1. de pænit. dist. 5. nu. 48. & supra cap. 6. num. 14. seqq. definita sunt, scilicet, ut non procedat quando absque interruptione operis exterioris actus interior continuatur, uel absque interruptione actus interioris apparatus exteriores & prælu dia maleficij multiplicantur.

Dixi supra: Iniuste: quoniam, qui iuste occidit propter iustã defensionẽ proximi, uel sui honoris, & rei familiaris, etiam si aliter propriã uitã defendere posset, non peccat; licet irregularitatem contrahat, iuxta glossam singularem, quæ penultima est, Clem. 1. de homicidio, receptã per omnes ibi, & Siluest. uerb. homicida. q. 9. Quamuis postquam hæc scripsissemus, contrarium tenuerit ibidem Reuerendissimus Segobiẽsis Didacus a Leyua, sequutus Fortunium, in l. vt uim. ff. de iust. & iur. eo quod eiusmodi defensor non peccat. quæ ratio fragilis est; cum iudices, aduocati, & testes, & alij sine peccato cooperantes ad iuste damnãdum morte. delinquentem, non peccent, immo mereantur: attamẽ irregulares fiũt, secundũ omnes, ut dicemus infra cap. 27. nu. 209. & seruat Curiæ Rom. stilus, qui ius facit, cap. quam graui. de crimin. falsi, & c. ex litteris. de constit. Quare a communi non est recedendum.

5 Secundo, peccat mortaliter, qui noctu, aut diu furem interimit, cum posset illum apprehendere, & se suaque defensare, non occidendo eum, per resolutionem communem, in c. si perfodiens. de homicid. etenim quamuis magna intercedat differẽtia, quãtum attinet ad forũ exterius, inter latronem diurnum & nocturnum, quòd hic præsumitur occidere uelle, non auté ille: quo ad forum tamen conscientiæ nihil est discriminis; quia occisor scit ueritatem, cui in hoc foro cedit præsumptio, argu. cap. tua. & cap. is qui, cum eis adnot. de spon. Tertio, qui occidit aliquẽ, etiam propter tuẽdam suam castitatem, quam adhuc saluo omni honore suo poterat bene defendere, fugiẽdo, uociferãdo, uel alio modo, iuxta communem opinionem, quam S. Anton. 2. par. tit. 4. cap. 8. §. 2. optime declara-

declarauit. Nec interest, an sit uir, aut femina sit se defendens.

6 Quarto, qui casu occidit, percutit ue aliquem pręter intentionem: sed in culpa fuit in non aduertendo, uel non adhibendo eam diligentiam, quam homines mediocriter prudentes in similibus actibus adhibere solent; ne mors aliqua, uel nota personalis consequatur; ut si deijciens tegulus ex aliquo tecto, antequam deorsum eas mitteret, non præmonuit transeuntes, nec ullum eius rei signum posuit: aut castigaturus aliquem puerum. nõ abstulit gladium a cingulo, quo erat eum castigaturus, per quẽ postea e vagina elapsum, illum occidit, aut lædit, c. ad audientiã. cap. lator. cap. presbyterũ. de homicid. l. si putator. ff. ad l. Aquil. Et addimus, quod ad hoc, ut homicidium casuale sit peccatum mortale, nec ne, parum facit ad rem, an opus, unde mors consequitur, licitum sit, uel illicitum: nam in utroque casu crimen erit lethale, si præcessit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad periculum mortis uitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita quamuis quantum ad irregularitatem plurimum referat, ut Caiet. 2.2.q.64.art.8. sufficienter probauit.

7 Vnde infertur, illud Antonini 3. par. tit. 5. cap. 8. §. 1. qui illicite aliquid aggreditur, quod est causa, ut aliũ occideret propter sui necessariã defensionem, nõ solum peccat id aggrediendo, sed etiam est homicida. quod est intelligendum, quando opus illud illicitum erat quædã uia ad homicidium perpetrandum, iuxta mentem Caietani in dicto art. 8. Vt si intendens tantum percutere hoĩem, interimit, & probatur efficaciter per cap. fi. de homic. lib. 6. Per quod defendi potest aliud eiusdem S. Antonini dictum, in dicto §. 1. scilicet, ꝙ qui ad mulierem alienam ingreditur, eiusque maritum interficit, ut se defenderet ab eo, qui eũ inuentũ cũ illa uolebat occidere, est homicida quoad irregularitatẽ. Talis enim ingressus iure dici potest esse uia ad tale homicidiũ, & subinde ꝓuideri debuisse ab eo illius consequutionem. de quo latius infra cap. 27. nu. 238.

8 Sexto peccat, qui damnatus ad mortem, occidit, aut percutit ministrum iustitiæ, quo se eripiat; quoniam, quoties uis est iusta, resistentia est iniusta, iuxta glo. l. ut uim. ff de iust. & iur. & Scotum cõmuniter receptum in 5. lib. sent. dist. 15. q. 3.

Septimo, qui, ne timidus, pusillanimis, aut ignauus habeatur, uel per audaciam nimiam decernit deliberate amittere, aut amittẽdi periculo exponere uitam, aut mẽbrum aliquod, uel partem eius notabilem, aut inferendi notabile dãnum in proximi personam, loco, tempore, uel modo indebito, iuxta mentem sancti Thomæ. 2. 2. quæst. 126. art. 1. receptam, & per Caietan. in summa uerb. timiditas. Dixi: Deliberate: quia subreptio & inconsideratio eius, quod aggrediebatur, ipsum excusare posset a mortali, Caieta. ibidem, & probatur per dicta in cap. 11. supra eod. num. 4.

Neq; obstat, quod ex hoc uidetur inferri unum falsum; scilicet latronem,

nem,qui furatur peccare bis;videlicet furando,& se exponẽdo periculo suspensionis, quia hic agitur de illo,qui per intimiditatem, ne habeatur timidus,stulte & directe per se, se exponit periculo perdẽdi uitam, &c. latro autem nõ se exponit per se,& directe,nec per intimiditatem eiusmodi periculo, sed per accidens & per quandam cõsequutionem: quod nõ diuersificat, nec multiplicat speciem peccati,arg.l.si quis ne causam, ff. de reb. cred.cum multis ibi citatis per recẽtiores, & S. Th.1.2.q.18. art.11.Et ideo concedo, quod latro, qui furaretur, ne a socijs iudicaret timidus mortis, quam propter furtum incurrere posset, bis peccaret.

Octauo peccat, qui aliquo ioco utitur cum periculo suæ uitæ probabili, puta funambulus super funes in altissimis locis corpus uolutans, iuxta Siluest.verb.ars.q.8. quod,meo iudicio,non procedit quando prudẽtis arbitrio ille funambulus eis viribus & uelocitate pollebat, locusq; sic erat appositus,ut sine periculo uerisimili talem iocum exercere posset, arg. extrauag. 2. Ioan.22. de torneamen.

Ex quo infertur responsio ad quæstionem; An qui hauriunt, uel dant uenenum ad experiendam theriacam mortaliter peccent?Et alijs quidẽ uidetur non peccare, concurrentibus his;scilicet,quod qui composuit illam,pro homine legali habeatur:& quòd eam de consilio insigniũ medicorum solito de more iuxta pręcepta medicinę composuerit:& quòd, iam facto in aliquo bruto animali periculo, uirtus eius comprobata sit; quodque tam qui dat, quàm qui sumit uenenum, credit theriacam esse talem, qualis esse debet prædicto modo composita: & nullum subesse mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculum.Alijs tamen aliud uisum est; quibus libenter accedo ante periculum,vel experimentum factum, eo quòd satis experimenti potest accipi in brutis, post tamen factum non auderem damnare aliorum opinione usum.

9 Nono peccat mortaliter, qui aliquod duellũ, siue singulare certamẽ illicitũ aggreditur vel procedit ad torneameta, alia ue huiusmodi exercitia prohibita; vnde vt plurimum cædes, uel grauia vulnera reportantur: uel ad id alium induxit: uel non impediuit, cum posset, cap. monomachiam.2.quæst.5. cap.1.& 2. de cleric. pugn. in duello., & cap. 1. de torneamen.

Dixi: Vt plurumũ,unde cædes, uel grauia vulnera reportantur: quoniam multa torneamenta, hastiludia, ludus Troianus,siue cannarũ,vel uirgarum,quibus equites tecti clypeis ludere solẽt,aliaque huiusmodi, quæ exercentur,eo adhibito moderamine quo cædes & alia pericula caueantur, non sunt illicita: sed potius permittuntur, per extrauag.1.de torneamen.quod probat Ioannes Maior in 4.lib.sent.dist.15.quæst.5.licet quandoque,sed raro, mors & vulnera notabilia consequantur.Dixi: Duellum illicitum: quoniã qui iustum duellum ingreditur, nõ peccat, quale est illud eius, cui per sentẽtiã iniustã,uita uel membrũ eripiendũ

est:

est: nisi cum accusatore in arenam, & illud duellum descendat: quale est etiam illud Regis, vel Ducis qui videns se fouere iustitiam, & ab aduersario multo maiori potentia præcelli, quo credit se in vniuersali prœlio ab eo superandum, & ideo eligit duellum & singulare certamen, iuxta sententiam Caetani. 2. 2. q. 95. ar. 8. Nuper autem Conc. Trid. sess. 25. cap. 9. de reformat. addit multa quoad duelli materiam, quæ supra cap. 11. nu. 39. posita fuerunt.

Decimo peccat, qui interfuit huiusmodi torneamentis, aut duellis illicitis cum magna sui animi voluptate, consensuque deliberato, q; fieret, vel tali intentione spectat eos, ut, licet foret sibi interdictum spectare illos sub reatu mortalis culpæ, nihilominus tamen spectare eos, vel eius præsentia fuit in causa, ut tales ludi fierent. Siluest. verb. duellum. n. 3. Quã uis extra hos tres casus non erit amplius, quàm veniale: nisi ratione scandali fiat mortale, eo quòd spectator sit sacerdos, aut monachus, Ange. in interrog. 5. præcepti. Dubio autẽ quotidiano, quod circa hæc mouet quidam, respondetur infra in fine nu. 27.

10 Vndecimo peccat, qui deliberate alicuius mortẽ optat, ut in eius munus, aut officium succedat, vel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo secundũ oẽs: uel ẽt si quãuis mortem nemini desideret, neq; ex alterius cę de voluptatẽ capiat: sed animaduertens deliberate delectatur cogitatione peruersi operis homicidij; quia inde sibi aliquod bonũ vel vtilitas ꝓuenire posset, vt sentiunt S. Bonauẽ. in 2. dist. 24. in expos. litteræ post q. 4. Alex. Alens. 2. par. tractatu. de peccato veniali, & Caiet. in summa, verb. delectatio morosa. quamuis delectari propter bonũ, vel utilitatem, quæ ex illa morte sibi orirentur, non autẽ propter ipsam mortẽ nõ esset peccatũ, propter ea, quæ in rep. ca. inter verba. 11. q. 3. & in addit. cap. quãdo. de consec. dist. 1. diximus. Quin etiã optare licet alterius mortẽ, aut morbũ, aut rei familiaris iactura, in finẽ vt conuertatur ad dñm: vel ne tot tantaque facinora perpetret, uel in aliũ finẽ honestũ & sanctum, iuxta Alex. in trat. de maledic. & S. Th. 2. 2. q. 36. ar. 2. ut multi sãcte desiderant mortẽ Turcarũ Principi, si non se cõuertat, vt Deus Christianismum liberet ab eius tyrãnide. Immo & inimicis Christianis iniuste nos persequentibus, qñ aliud nõ adesset cõmodius remediũ, possemus ob hunc finẽ desiderare eã, ut speciatĩ tradidit Sotus lib. 5. q. 12. ar. 1. de iust. & iu.

11 Duodecimo peccat mortaliter, qui deliberato animo sibi mortẽ, aut membri mutilationem prę ira, impatientia, dedecore, paupertate, aut ꝓ quouis alio infortunio exoptat, cap. si non licite. 23. q. 5. iuxta beatum August. lib. 1. de ciuit. Dei, & sanctũ Th. receptum 2. 2. q. 64. ar. 5. & Oliuerium Malhart. de triplici tædio. in sermone 8. aduentus. Quoniam nemo est dominus, saltẽ quo ad hoc, suæ uitę, aut suorum membrorum, l. liber homo. ff. ad l. Aqu. cap. contingit. 1. de sent. excõm. & ob alias rationes, quas beatus Tho. in dicto ar. 5. adducit. Proinde si ea de causa, cum esset

S clericus,

clericus, aut monachus, ſibi ipſi manus iniecit, excommunicationem in currit, iuxta Io. And. Panor. Feli. & alios omnes in d. cap. contingit. 1 de ſent. excom. Non autem illã incurrit, qui xelo deuotionis pectus pugno, faciẽ palma, vel corpus vt cohiberet diſciplina percutit. Neque etiam, iudicio noſtro, ſi talis ẽ pcuſſio, vt ſibi licite poſſet inferre, licet nõ cõſentire, vt ſibi ab alio inferretur; qualis eſt capillos, aut barbã vellere, ſe alapis cædere ob mortem parentũ aut amicorum, iuxta mentẽ omniũ doctorum in dicto cap. contingit: quamuis nullus eorum hoc expreſſerit.

12 Decimotertio peccat, qui ſeipſum offert, vel habet animũ offerẽdi ſe ad martyrium principalis ob vitæ ſuæ tædium, vel alium finem indebitum, quàm ob ſanctæ fidei catholicæ amorem. Silu. ver. martyrium.

Decimoquarto, qui vult uitam decurtare, aut decurtat per abſtinentias, quas ſcit, & aduertit eſſe indiſcretas, etiam ſi abſque intentione abbreuiandi eam, id faciat: ſed aduertit, quòd eam decurtat, iuxta ſentent. B. Hieronyimi in cap. non mediocriter. de conſecr. diſt. 5. & vtrumq; Th. 2.2. quæſt. 147. ar. 2. quamuis id uelit, aut faciat, quo meliùs Deo pro peccatis ſuis ſatisfaciat.

Dixi: Quas ſcit, & aduertit eſſe indiſcretas: quia nõ videtur eſſe mortale, ſi ſe bonum opus facere exiſtimat, immo neque veniale, ſi faciat id exiſtimans probabiliter eas non eſſe indiſcretas, ſecundũ Iuniorem ibidem. 2.2. q. 147. ar. 2. Id quod etiam Gerſon in 4. par. in ſerm. Dominicę 2. Quadrageſimæ, uidetur ſentire.

Decimoquinto, qui propter aliquod infortunium cupit deliberate ſe numquam natum fuiſſe. Alex. tit. de Accidia.

Decimoſexto, qui coniecit, aut fuit cauſa coniiciendi aliquem in carcerẽ iniuſte: ſiue ſit iudex, ſiue non, c. non ſane. 14. quęſt. 5. verſi. fin. l. 1. C. de priu. carce. & inſuper tenetur totum damnum, & iniuriam, quam intulit compenſare.

13 Decimoſeptimo peccat, qui ægrotans, aut ſanus comedit, aut bibit aliquid, aut dedit alteri ſano vel ægroto comedendum, aut bibendum, prope intelligens, vel intelligere debens, ſibi vel alteri inde graue aliquod nocumentum ſalutis euenturum, Inno. recep. in cap. tua. de homicid. arg. cap. fin. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad l. Aq. maxime ſi illa medicus interdxerat: atqui, ſi damnum ſit exiguum, non erit amplius, quàm veniale, ſecundum eundem.

Decimooctauo, mater vel nutrix, quę tenellum infantẽ, ne eiulet, aut ne ipſa ſurgens e lectulo frigoris intemperiẽ patiatur, in ſuo lecto noctu ita collocat, ut periculũ immineat inter dormiendũ puerum ſuffocãdi, ſiue ſuffocet eum, ſiue non, arg. cap. cõſuluiſti. 2. q. 5. & cap. fin. de his, qui fil. occid. Atqui non peccat, ſaltem mortaliter, ſi non eſt tale periculum veriſimile, etiam ſi caſu eum ſuffocet; puta, quia cubile eſt amplum, & puerum a ſe longe poſuit, neque dormiens ſubinde locum ſolet mutare:

immo

immo vbi semel se collocat, ibidem solet se persistere iuxta mentem Panor. in d.c.fin.& 2.2.q.64.art.8.

14 Decimonono peccat, qui mulierem grauidam, cum nosset illā utero gestare, ita grauiter afficit, siue sit maritus, siue alius, ut in probabile periculū aborsus ipsam coniiciat, etiam si postea nō abortiatur: sicut econtrario, si in tale periculum probabile illam non impulit, etiam si postea abortiatur, non ideo peccat mortaliter, arg.c.sicut ex litterarum. de homicid.adiunctis, quæ ibi ait Panor.nu.6.& Anton.2.par.tit.7.cap.8.§.1. quamuis non fiat irregularis, si fœtus caret anima rationali, c.aliquando. cum seq.32.q.2.neque ea de re dubitatur, glo.in cap.si aliquis.de homi. Fetui autē, si masculinus sit, ad diem 40.infunditur anima, si uero fœmininus ad diem 80.iuxta glo.receptam in summa.5. dist. per illum text.

Trigesimo peccat mulier grauida, quę procurat aborsū, sumēdo pharmaca in eum finem confecta, uel nimio labore corpus defatigando, uel quocunque alio modo, etiam si effectus nō sequatur. Nam ut quis lethaliter delinquat, satis est malum animum habere, uel culpam, quam lata appellant, admittere, c.1.de præsumptio. cap. si quis per negligentiam. de consec.dist. 2. Immo etiam si absque proposito abortiendi facit aliquid, quo tali periculo probabiliter se exponit: vt cū graui oneri humeros supponit, uel immoderatis laboribus, corpus uexat uel tripudiis, aut choreis nimiis exultat, iuxta mentē beati Anto.2.par.tit.7.cap.8.§.1. At qui, si iocus est leuis, & moderatus, & periculo carens, nō peccat mortaliter, etiam si postea eam consequatur aborsus. iuxta Panor in d.c. sicut.

15 Vigesimoprimo peccat, qui proficiscitur, aut vult in bellū proficisci, sciens illud esse iniustum, saltem ex parte illius, cui vult opem ferre, 23. q.1.in principio. Immo etiam si eò pergit stipendii solius intuitu, nihil attendens, an iustum sit vel iniustum, siue sit subditus siue non, Caieta.in summa.verb.duellum.par.2. Quin etiam si scit, bellū esse iustum, uadit tamen cum intentione deprauata principaliter inimicos occidendi, aut prædia & rem omnem deuastandi, quamuis in hoc casu non obligetur restitutioni, iuxta sententiam Caieta.2.2.q.40.ar.1.Neq; etiam in 2.casu si bellum est uere iustum, propter eandem rationem. Verum est tamen, subditum posse iuste ad bellum proficisci (si imperio domini sui admonitus pergat) etiam si non secum præmeditetur, an sit iustum, dum tamē credat esse tale, cap. quid culpatur.23. quęst.1.Neque ulla est differentia inter subditum & externum; qui ante belli exordium eidem Principi in seruiebat, secundum Caiet.in summa.uerb.bellum.part.2.

16 Vigesimosecūdo, qui fert, aut vult ferre iniuste mortis sententiā, aut alterius nocumenti corporalis cōtra aliquem, cap.omnis.45.dist. cap. 2. de re iud.lib.6. Vel si iniuste morti damnatum non liberat, cū id facere possit.Prouerb. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem*: uel inuaso ab inimicis suis, cum possit, non subuenit, secundum beatum Ambros.in cap.non

in inferenda.23.q.3. Si tamen commode uerbis, aut opere, absque suo periculo potest suppetias ferre, alioqui minime tenetur, nisi esset officiarius publicus, qui etiam armata manu debet defendere eum, quem sibi videtur defendere posse, secundum sanctũ Anto.2.par.tit.7.cap.8.§.2.

17 Vigesimotertio, qui suo testimonio aliquem ab iniusta morte, pœna damni, uel infamia potest liberare, & non vult testificari id, quod nouit, etiam si non iubeatur id facere: neq; saltem facit quod in se est, denuncians ueritatem ei, cui potest prodesse. argu.cap.1.de crimin. fal. sanctus Tho.2.2.q.70.art.1.Gabriel in 4.lib.sent.dist.15.q.6.ar.2.conclus.7.nisi per confessionem sacramentalem tantum id nosset: tunc enim tenetur tacere, & non intromittere se ad liberandũ eum, etiam si statim esset suspendendus, ac si nihil penitus audiuisset: non enim nouit, an reus data opera delictum illud in ea confessione subticuerit. Ioann. Maior. in 4. lib. sen.dist.31.q.1.Nullus tamen se teneretur offerre ad testimonium ferendum, quo aliquis condemnetur, nisi quando iuxta iuris formam esset à iudice constrictus, etiam si accusatori exinde periculũ immineret. Quia ille sponte sua se in id periculum ingessit: reus autem inuitus, secundum eundem sanctum Tho. dicta quæst.70.ar.1.nisi quando accusator, quia obligatur ad id in conscientia, accusat, vt in cap.inter uerba. 11. q. 3. copiosius diximus. Qui vero contra aliquem, falsum protulit testimoniũ; ob quod ille est in periculo perdendæ uitæ, debet suum testimonium reuocare, & omnẽ suã operã adhibere, ut illum eripiat, etiã si ob id oporteat eum perdere uitam. Quamuis qui alium occidit, ob quod alius cum periculo uitę suæ est in carcere, non videtur obligatus se ipsũ prodere; seque periculo propriam uitã amittendi exponere. quod Scotus uidetur insinuare lib.4.q.6.ar.3. de iustit. & iur. cuius sententia iuri conformior videtur illa, quam habuit Medina in Codice de pœnitentia, oppositam præcedenti, fundans se magis in charitate, quàm in iustitia.

Vigesimoquarto, qui, cum aliqua affectus esset iniuria, sciretque cognatos suos, uel amicos uindictam sumere uelle, non uetuit eis id expresse. cap. Petrus. de homicid.

Vigesimoquinto, qui, esto quòd nihil facit, nec vult facere ex supra dictis, tamen consentit in eo aliquo modo ex nouem illis supra a nobis in cap.11.num.12.expositis, puta imperando, consulendo, præbendo consensum, laudando, malefactorem recipiendo, uel ipsum adiuuando, uel non impediendo verbis, operibus, aut monuit; cum id posse, & teneatur facere, ut ibidem dictum est.

18 Vigesimosexto peccat, qui agitat, uel facit agitare tauros. Circa quod interrogatus Madritii, ubi Curia Regia residet; An ludus agitationis taurorũ sit peccatum mortale? Respõdi sequẽtia. Primũ ante septuaginta annos me corã cõfessario Compluti accusasse, quod cũ essem adhuc puer illius academiæ scholasticus, taurorũ agitationis spectaculo interfuissé.

Secun-

Secundum, quod quia tunc uidi duos, aut tres homines, a quod ã tauro feroci immaniter dilaniari, statuit nunquam amplius eorum agitationis spectaculo interesse; & ita nũquam amplius interfui; nisi semel, Salmanticæ ad id coactus ui muneris decanatus & patronatus, quo in quodam uiro doctissimo addoctoratum prouehendo de more fungebar, ubi Dei gratia nullum detrimentum acceptum fuit.

Tertium, quòd ab hinc 20. & 30. annis libenter subscripsissem, prędictam agitationem esse peccatum mortale. Tum quia sic audiueram a pręceptoribus meis Parisiensibus, qui celeberrimæ illius academiæ Cõplutẽsis fundamenta iecerunt. Tũ, quod in Gallia non solent sic agitari; cuius rei causa non est, quam aliqui extimant; scilicet, quod sint cicures & mansueti: nostra enim ætate, Tholosæ quædam Vacca, quam prædiues quidam Burgensis Hispanico more in amplo suæ domus pauimento agitare fecit, ipsummet, ascensis aliquot scalarum gradibus, interfecit. Tum, quòd eiusmodi agitationis spectaculum multorũ peccatorũ Superbię, Vanægloriæ, Luxuriæ, Gulæ, Iræ, & aliarum specierum occasionẽ prębet. Tum, quòd, ut antea in hoc ipso loco diximus illiciti sunt ludi, in quibus ut plurium occasiones & magna vulnera contingunt, qualia in hac agitatione contingere uidentur. Tum quia ut ille Capitaneus, Ioannes ab Azpilcueta, & Xabier (qui fuit frater illius celeberrimi Francisci à Xabier unius e tredecim, qui ordini Societatis Iesu longe illustri & frugifero initium fecerunt, tã fortis gladio corporali, quàm ille spiritali) dicere solebat, in his taurorum agitationis ludis, uiros magis ad fugiendum hostem, quàm ad spectãdũ sese assuefacere; ob idque numquam huiusmodi ludis intererat. Tum quod torneamenta iure canonico prohibentur, cap. 1. & 2. de torneamen. adeo ut, qui in illis moritur, quamuis confessus, & sacra communione munitus decedat, non sit in sacro loco sepeliendus; & agitatio taurorũ torneamentis similis uidetur. Ergo de easdem erit ius. l. illud. ff. ad l. Aqui.

Sed post ab hinc decem annis & citra, nõ sum ausus id asserere, immo ut id facerem à multis seruis Dei selectis opportune & importune rogatus, respondi, quod agitatio taurorum cum moderamine & debita cautela de se non est peccatum: sanctissimam tamen fore legem, quę illam prohiberet, quoniam raro debita cautela, & moderamine exercetur: Pius V. Pontifex maximus, mira pietate, prudentia, & in uiam Domini oues suas dirigendi desiderio ardens, tulit, & promulgauit, Kal. Nouembris anni 1567. in hæc uerba.

Pius Episcopus Seruus Seruorum Dei,
Ad perpetuam rei memoriam.

29 *De salute gregis Dominici nostræ curæ diuina dispensatione crediti, prout ex debito pastoralis officij adstringimur, solicite cogitantes, fideles*

cuncti gregis eiusdem ab imminentibus corporum periculis etiam animarũ pernicie, perpetuo arcere studemus. Sane licet detestabilis duellorum usus à diabolo introductus, ut cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit, nihilominus adhuc in plerisque ciuitatibus & alijs locis quamplurimi ad ostentationem uirium suarum & audaciæ in publicis priuatisque spectaculis cum tauris & alijs feris bestijs congredi non cessant, unde etiam hominum mortes, membrorum mutilationes, animarumque pericula frequenter oriuntur, & cet.

Nos igitur considerantes hæc spectacula, ubi tauri & feræ in circo uel foro agitantur, a pietate & charitate Christiana aliena esse, ac uolentes hæc cruenta, turpiaque dæmonum, & non hominum spectacula aboleri, et animarum saluti, quantum cum Deo possumus prouidere, omnibus et singulis Principibus Christianis, quacunque tam ecclesiastica quàm mundana, etiam Imperiali, Regia, uel quauis alia dignitate fulgentibus, quouis nomine nuncupentur, uel quibusuis Communitatibus, & Rebus publicis hac perpetuo nostra constitutione ualitura sub excommunicationis & anathematis pœnis ipso facto incurrendis prohibemus, & interdicimus, ne in suis prouincijs, ciuitatibus, terris, opidis, & locis, huiusmodi spectacula, ubi taurorum, ferarum ue agitationes exercentur, fieri permittant.

Militibus quoque, ceterisque alijs personis, ne cum tauris, & alijs bestiis in præfatis spectaculis ipsi tam pedestres, quam equestres congredi audeant interdicimus: quod siquis eorum ibi mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura.

20 Clericis quoque tam regularibus, quàm sæcularibus beneficia ecclesiastica obtinentibus, uel in sacris ordinibus constitutis, sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis intersint, similiter prohibemus. Omnesque obligationes iuramenta & uota, a quibusuis personis, uniuersitate, uel collegio de huiusmodi taurorum agitatione, etiam ut ipsi falso arbitrantur, in honorem sanctorum, seu quarumuis ecclesiasticarum solemnitatum, & festiuitatum, quæ diuinis laudibus, spiritualibus gaudijs, piisque operibus, non huiusmodi ludis celebrari & honorari debent hactenus factas, et facta, seu in futurum fienda, quæ & quas omnino prohibemus, cassamus, & annullamus, ac pro cassis, nullis, et irritis haberi perpetuo decernimus, atque declaramus.

Mandamus autem omnibus Principibus, Comitibus, et Baronibus S.R.E. feudatariis sub pœna priuationis feudorum, quæ ab ipsa Romana Ecclesia obtinent, reliquos uero principes Christianos, & terrarum dominos prædictos hortamur in domino, & in uirtute sanctæ obedientiæ mandamus: ut pro diuini nominis reuerentia et honore præmissa omnia in suis dominijs ac terris huiusmodi exactissime seruari faciant, uberrimam ab ipso Deo mercedem tam boni operis recepturi. Ac uniuersis uenerabilibus Fratribus,

Patriar-

Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis et Episcopis, alijsq; locorum ordinarijs in uirtute sanctæ obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, & in terminatione maledictionis æternæ, præcipimus, quatenus in ciuitatibus & dioces. proprijs præsentes nostras litteras sufficienter publicari faciant, & præmissa etiam sub pœnis & censurę ecclesiasticis obseruari procurent. Non obstantibus constitutionibus, etc. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1567. Kal. Nouemb. Pontif. nostri anno secundo.

21 Huius extrauagantis definitionem limitaré, salua sanctæ Sed. Apostolicę censura, ne procederet in agitatione taurorum, uel aliarum ferarum ita moderata, ut probabiliter credi possit, eam non consequutura notabilia nocumenta personalia; puta mortes, uulnera, ossium rupturas, & id genus alia. Tum quia ratio & finis, quæ mouerũt eius latoré ad eam edendam, fuit, quia frequenter ex huiusmodi agitatione consequebantur talia, ut colligitur ex procemio eius, vnde solet causa finalis legis coniici, l.fi.ff.de hęred.instit.& cap.quia propter.de elect.cum eis adnotat. quę cessant in agitatione, vt supradictum est, sic moderata: & ita cessare debet etiam eius dispositio in ea, & iuxta limites rationis legis debet restringi, uel extendi lex.arg.l.cũ pater. §. dulcissimis. ff. de legat. 2.& l.adigere.§.quamuis. ff.de iure patro. cap. suggestum. meminimus. cum adnotatis eis a Panorm. ab aliis recepto. de appellat. & c. quoniam contra falsam. de proba. Tum quia, licet prohibita sint absolute torneamenta per cap. 1. de torneamen. permittuntur tamen illa, quæ cum moderatione prædicta fiunt; quia in eis cessat ratio illius prohibitionis absolute, ut supra num. 9. dictum est, & probatur in extraua. 1. de torneamen. & usus totius Christiani orbis obseruat. Tum quia uidemus ubique, etiam in Vrbe, passim agitari tauros, boues, & bufalos chordis longis pedes uel cornua ligatos etiã per medios calles transitu hominum frequentes: quod tamen nemo, etiam post prædictam extrauag. damnat, quamuis aliquando contingat aliquod notabile nocumentum. Immo quotannis in carnispriuio sollemnis cursus equorum, bufalorũ, equarum, & asinorũ, brauiis præuertenti propositis in Vrbe celebratur: quamuis casu insidentium & occursu eorundem nonnunquam prædicta mala contingant. Tum quia multi uiri, eruditione, pietate & religione clari, qui damnabant agitationes taurorum eo modo, quo communiter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maxima illa domina Isabella huius nominis Prima, Regina Catholica, permittebat, cornuum cuspidibus præcisis & nimia agitantium temeritate coercita, tutisque refugiis opportunè constitutis.

Ex quo infertur, quòd etiam ante hanc constitutionem damnandum erat studiũ illud, quo multi magnates Hispani quærebant & conseruabãt ferocissimos tauros, qui ante in circis agitati aliquos occidissent, & iudicium illud crudele, quo iidé & alii fere omnes iudicabãt spectacula

taurorum prædicta; in quibus nulli occiderentur, uel uulnerarẽtur, esse frigida, & insipida, & uituperio digna. Et quamquã agitationes, ut præfertur, moderatas non auderem damnare, etiam post hanc extraua. lõge tamen melius arbitrarer, loco illarum uti alijs ludis, quibus Gallia, quæ hilarior uidetur utraque Hesperia, ad hilarandum populum & publicam lætitiam significandam, tempore meo uti solebat; puta supplicationibus publicis, hastiludijs, equitum, uel peditum pugnis vmbratilibus aduersus dracones fictos, vel effigies hominũ armatas, quę se percutientes in uno brachio repercutiunt altero, exercitijs arcuum, balistarum, scloporum, pilæ, luctę, cursus, globorum ligneorũ tum manu, tũ claua, uel malleo impulsorum, chorearum honestarum cum uulgariũ, tum noue inuentarũ, & pelis & folliis Lusitanis, & aliis id genus exercitiis, quibus homine non solũ recreantur, sed etiam ad bella & alias artes honestas habiliores redduntur. Sunt autem pelæ puellæ paruæ ditissimè ornatę, quę uirorum agilium & saltantium humeris insidentes, manuum, & brachiorum ac totius corporis gesticulatione plurimum ac honeste spectantes delectant. Folliæ uero sunt manus iuuenũ circa grande tympanum saltantium, canentium, & sistrarum sonorarum agitatione mire populum exhilarantium sine ulla ullius iactura.

Ad quid teneatur qui alium occidit, aut percutit.

SVMMARIVM.

22 Homicidia liberi, uel serui quid restituere debeat.
23 Homicidia quas impensas restituere tenetur.
24 Homicidia an teneatur se carceri offerre.
24 Homicidia quid teneatur soluere cognatis.
25 Fur & alij rei etiam puniti publica pœna restituant damna.
26 Occidens defendendo se sine moderata tutela punietur mitius, quàm aggrediens, sed restituet quantum ille.
27 Duella, quæ inter particulares milites exercituum licent.

21 VIGESIMOSEPTIMO peccat mortaliter, qui alium iniuste occidit, & nõ uult satisfacere. Circa qnod dicimus primo, ꝙ Scotus in 4. lib. senten. dist. 15. q. 3. cui satis consonat Adrian. in 4. de restitut. q. fin. & Ioan. Maior, in eodem 4. dist. 15. quæst. 14. ait primo, esse stultũ putare, eum, qui bouem proximi necat, teneri ad restitutionem: non autem, qui proximum ipsum occidit. p Contra quos tamen faciunt multæ leges, uidelicet.

l. liber

l.liber homo, ff. ad l. Aqui. quę habet, hominem liberum nullo pretio æstimari posse, & l.fin. de his, qui deiec. uel effud. quę sic habet: *Illi homini libero, qui pręteriens per uiā publicā percutitur, re aliqua proiecta, aut cadente ex aliqua fenestra, deberi medicationis impensam & stipēdia, quę sanus lucrifecisset, nō autem quidquam pro deformitate, aut cicatrice relicta: corpus enim liberum nullam recipit æstimationem*. & l. ex hac. ff. si quadrup. pauper. fec. dic. quæ statuit, quod quamuis contra dominum alicuius animalis, quod occidit aliquem seruum, uel aliud animal, eius dominus habet actionē, & ius petendi medicationis impensas & stipendia, quæ alioqui lucrifecisset, nil tamen potest petere pro cicatrice & deformitate, neque etiā si occidatur, iuxta gloss. dictę l. ex hac, & l. qua actione, §. si quis. ff. ad l. Aquil. quod etiam dixit Azo in summa ad l. Aquil. & clarius asseruit Ostien. in summa de iniur. Itaque sit resolutio, eum, qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum proximi uel seruum, teneri illi restituere tantum, quanti ualet id, quod occidit. Immo & quanto minoris ualet ob deformitatem ex uulnere relictam, & quòd etiam, qui percutit hominem liberum, tenetur ei restituere medicationis impensas, & stipendia, que sanus lucrifecisset tempore medicationis, & tempore totius uitæ, quatenus ob illam percussionem ad illa lucrifacienda inhabilis esset effectus: deformitatem autem ex vulnere relictam nullatenus tenebitur compensare. Qui uero liberum hominem occidit, non tenetur ad soluendum quidquam pro uita, quam abstulit, quamuis sic pro eo, quod in se medicando impendit antequam obiret, & pro damno, quod filij hæredes eius perpessi sunt, ut statim dicemus. Immo etiam id, quod in eius funere moderato iuxta consuetudinem personarum eiusmodi conditionis expensum est, quia causa fuerit eiusmodi hoc ultimum nemo usque ad nos expressit.

23 Secundo dicimus, quòd idem Scotus ait, huiusmodi hominem debere patienter perferre mortis pœnam sibi iuxta legem indictam, etiam si suis proprijs manibus non teneatur sibi illam consciscere: quod quidem recte dictum est, arg. gloss. singu. cap. fraternitas. 12. quæst. 2. & eorum, quæ diximus in rub. de pœnis. Neque etiam, iudicio meo, tenetur uinculis & carceribus, aut morti inferendæ se ipsum offerre, etiam si hoc facere saluti suæ animæ ualde conduceret.

Tertio, quòd idem ait, ꝙ, si pœnam mortis non subeat, saltem expediret reliquum uitæ tempus contra infideles transigere; quòd si hoc non placet, debet aliqua restitutione ad iudicium boni uiri homicidium cōpensare, satisfaciendo operibus spiritualibus, quæ tanti esse uideantur quanti uita hominis interfecti æstimanda erat; secundum æquipollentiam, seu æqualitatem, quæ in hac re inueniri potest. ueruntamen hoc non arbitramur esse necessarium per supradicta.

24 Quarto, ꝙ ipsemet dicit, quòd vltra hæc tenentur resarcire parentibus

bus filijs, aut cognatis occisi quamcumq; iacturam, quàm illi ratione necis perpessi sunt, quod quidem iustũ est. Vnde Panorm. in cap. 1. de iniur. post Specu.tit. de iniur.§.sequitur. num. 26. apertius rem totam explicans dicit, tantũ heredibus defuncti restituendum esse, quantum ille uiuens suo labore, aut arte lucrari poterat: quod quidẽ uidetur iure quinquaginta aureis æstimatum esse, l. 1.§.1.ff.de iis, qui deiec.uel effud. ut intellexit singulariter Ostien. ubi supra.

Quinto dicimus, quòd ex his infertur id, quòd Ioan.Maior in 4.dist. 15.quæst. 19. in fine asseruit: nempe eũ uinculo maioris restitutionis astringi, qui sutorem, aut quemuis alium artificẽ mechanicum, quàm qui nobilẽ aliquẽ occidit, etiã si grauius crimen admittat, qui hũc occidit, quàm qui illũ.arg.l.aut facta.ff. de pœ.&c.aut facta.de pœnit.dist.1.

25 Interrogatus; An homicida, latro, aut aliquis alius reus, quẽ iudex puniuit, ad soluendum damnum, quod parti intulit, teneatur? Respondeo, ꝙ est quæstio quotidiana, & a paucis declarata, quam ter, cũ tres glossas sollemnes, scilicet regul.peccatũ. de regu.iur. lib.6.& cap.sicut dignum.§.eos.de homici.& cap.si res aliena.14.quæst.6. prelegeremus, tetigimus, & postea obsequentes uoluntati Reuerendi admodũ domini simul & amici mei P.Pradani Illustrissimi ordinis Societatis Iesu determinauimus, concludentes, quod sic. Quia lex naturalis & diuina obligat eos ad restituendum damnum parti, antequã a iudice puniantur, & illa punitio, quæ in uindictã publicam irrogatur, est compensatio iniuriæ Reipublicæ illatæ, l. itẽ uulneratus.ff. ad l. Aqui.& cap. ut famæ. de sen. excom. quæ nõ liberata debito, quo parti tenetur. Cum qui duobus diuersas res debet, non liberatur soluendo uni, ꝙ ei debet, nec soluẽdo uni, quod alteri debet, cap.ea te. de iureiur.cap.sicut dignum.§.eos.de homicid. & consequenter, qui publicã pœnã passus, habuerit quo priuato damno id satisfaciat, soluere debebit, & hoc sentit Inno. si bene põderetur in cap.Odoardus.de solut.Nec obstat, quod Fel.in cap.ad liberandam. de Iudeis. & alii multi ex glossis prædictis colligunt; scilicet, eum, qui ob delictum luit corpore, eo ꝙ non habet in ære, ad pœnã pecuniariam non teneri, quamuis postea satis bonorum ad soluendam eam adquirat: quia aliud est dicere, quem propter pœnam corporalem a pecuniaria excusari, quod illæ glo. probant; & aliud dicere, quẽ propter pœnam corporalem a soluendo interesse parti excusari, ꝙ illæ non dicunt, & nos asseruimus, id quod etiam sensit Iason. in §.penul.nu.45. de act. quod tamen nobis limitandum uidetur, quando pars lesa uellet ut delinquens per pœnam corporalem, nõ solum Reip. sed etiam sibi satisfaceret, arg.l.1.ff.qui satisd.cog.& l.si rem.§. omnis.ff.de pignor.act. Ex quo sequitur, quod hæredes eius, qui decollatus, uel suspensus est per sententiam, obligantur ad resarciendum damnum, quod intulerat parti, sicut ad soluendum alia debita, l. 1.C. ex delict. defunct. immo

&

& Fiscus, si eius bona confiscata fuerint, l. non possunt. & l. in summa ff. de iure Fisci.

Sexto dicimus, inter Scotum & Communem ubi supra conuenire,
26 quòd non solum homicida, sed etiam percussor tenetur omnes expensas restituere, quas percussus in se medicando fecit, & insuper quidquid lucrifecisset ex arte uel officio suo, quamdiu male habuit; immo & quidquid magis in reliquo uitæ tempore suo labore ob id lucrifacere poterat. Vnde cõfessarius non debet eũ, qui occidit, aut qui percussit absoluere, nisi prius illatum dãnum cõpenset, aut re uera proponat restituere, iuxta omnium sentẽtiã: quod quidem totum intelligendum est de eo, qui iniuste percutit, aut occidit. Nam qui secundũ ius simile aliquid facit, nulli restitutioni tenetur obnoxius. Clem. 1. de homicid. cap. olim. de restit. spoliat. cum eis adnotat.

Non est tamen connumerandus inter eos, qui iuste hominem oc-
27 cidunt, ille, qui debitum modũ defensionis excedit, quinimmo (nostro iudicio, quidquid alii opinentur) quamuis multo minus peccet, & subinde minorem pęnitentiam in foro interiori, & leuiorem pœnam in foro exteriori mereatur, quàm ille, qui uoluntarie alterum occidit, per textus ualde singulares, in cap. significauit. de pœnit. & remiss. & l. si adulterium. §. imperatores. ff. de adul. nihilominus tamen tantæ restutioni, ac alter tenetur obnoxius, saltẽ si culpa lethalis existat, iuxta l. si ex plagis. §. fina. ff. ad l. Aqu. Siquidem huiusmodi mors non solum iniusta est ex mala intentione: sed etiam ex ipsomet opere exteriori. Quod addimus ad excludendum responsum, quod nostro argumento dari poterat, desumptum ex illo dicto Caietani. 2. 2. quæst. 44. artic. 1. scilicet, eum, qui alterum occidit in bello iusto, uel ex iusto præcepto, iniquo animo & intentione, licet propter intentionem iniquam peccet, non tamen teneri ad ullam restitutionem.

Neque obstat, quod quidam dicit tenere me hic homicidium aggressoris, qui per inaduertẽtiã nõ seruauit modũ inculpatæ tutelę, & eo accessit, ut peccaret mortaliter, ad tãtã teneri restitutionem, ad quantã homicida uoluntarius. Contra quod ait tenere Siluestrũ in uerbo, restitutio 3. q. 2. & pro eo facere, quod minor culpa minoré inducit restitutionem. Nõ, inquã, hoc obstat. Primo, quia Siluester agit de solutione pœnæ, & non de restitutione dãni, & interesse; de quo nos loquimur. Ait enim, occidentẽ ob ineuitabilẽ necessitatem, ad nullam pœnam teneri, nisi det causam aggressore; quo casu tenetur ad restitutionem arbitrio boni uiri: nos uero loquimur de restitutione dãni dati, uel interesse ob illud contingẽtis. Secundo per incogitantiam uidetur ab eo dici, quod minor culpa minorem restitutionẽ meretur. Videtur enim dixisse hoc; Minor culpa minorẽ pœnam meretur. Tum quia quodlibet furtum notabile obligat ad restitutionem, non autem odium Dei; quod est

suo

ſuo genere maximum. Tum quia culpa ſeiuncta a dolo obligat ad tantã reſtitutionem, ad quãtam ei coniuncta. Tum quia etiam ſine culpa interdum quis tenetur reſtituere: ut cũ animal alicuius non aſſuetũ nocere, nocet alicui ſine vlla culpa domini, dicto cap. fin. de iniuriis.

28 Dubium remiſſum huc ſupra n.9. eſt; An uideatur nobis uera ſententia Caiet. in ſumma uerb. duellum. 5. qua damnat milites, qui tẽpore belli acceptant ſingularia certamina unius contra unum, duorũ contra duos, 10. contra 10. &cet. ad quæ prouocantur ab hoſtibus; quæ dubiũ proponenti diſplicet; eo quod exercitus prouocantiũ animoſior fieret, ſi prouocati ea nõ acceptarent. Pro quo ipſe cito, quod primi Reg. ca. 27. Goliæ prouocatio a Dauide fuit accepta, & quod milites debent honori ſuo conſulere, iuxta ea, quæ Panor. & alii tradunt in cap. olim. de reſt. ſpoliator. quæ ſupra eo. cap. nu. 4. extendimus ad eum honorẽ, quem renuendo talia perderent. Sed arbitror utriuſque ſentẽtiam teneri poſſe: Caietani quidem in certaminibus, quæ offeruntur & acceptantur cauſa: oſtentandarum uirium, & artis pugnandi, gloriæ uanæ quærẽdæ ſine reſpectu, ſaltem principali belli uictoriæ commodandi. quod ipſius uerba ſignificant: proponentis autem ſententia, cum acceptantur principaliter ad commodandum belli uictoriæ & honori, ac reputationi fortitudinis, ſiue exercitus, (quæ plurimum ad uictoriã conducunt) ſeruatis ſeruandis: quod eius ratio ſignificat.

De ſexto præcepto, Non mœchaberis, uel non fornicaberis. Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 PRæceptum 6. de non fornicando, & 10. de non concupiſcendo tant. 2. & 3.
1 Luxuriam an ignorantia, uis, aut metus excuſent.
3 Luxuria omnis reducitur ad has ſex ſpecies.
3 & an ſint plura & admiſſa cum moniali, ut eſt uaria ob uarias cauſas.
3 Sponſa Dei eſt anima uiri, ſicut & feminæ.
3 Luxuria loci & perſonæ ſacræ eſt ſacrilegium.
3 Sacrilegium cur non ſit uiolatio dormitorij, & eccleſiæ ſic.
3 Conſacrari quæ monacha non poteſt.
3 Incertus gradum cur neceſſario a confeſſo exprimendum.
4 Confeſſarius quantum debet interrogare circa peccatum luxuriæ.

1 R o ſundamento dignoſcendi, qui peccant mortaliter contra hoc ſextũ,& decimum præceptum,præſupponimus primò id, quod iam in additione cap. quando. de conſecr. diſtin. 1. diximus; ſcilicet, hoc præcepto nobis eſſe a domino interdictam quamcunque carnalem copulam extra legitimum matrimonium. Proinde quęcunque talia copula eſt peccatum mortale, quamuis ſit ſoluti cum ſoluta, quæ ſimplex fornicatio appellatur, adeo quidem,vt contrarium aſſeuerare ſit hæreſis,vt determinauit concilium Viennenſe, Clem.ad noſtrum.de hęret. Neque ignorantia ab hoc excuſat; neque etiam exiſtimare non eſſe peccatum rem habere cum publica meretrice. Eſt enim hæc ignorantia iuris naturalis, & diuini adeo manifeſti, quæ nullatenus excuſat, 1.quæſt.4.§.notandum, & cap.ignorantia, de reg.iur. lib. 6. Neque metus, aut minæ mortis, uel infamiæ, neque pudor uociferandi, neque timor infamiæ, quæ uociferationem conſequeretur, ab hac culpa excuſat. Sufficit enim uoluntas, aut conſenſus etiam coactus, ut culpæ mortalis macula contrahatur, cap.merito. 15. quæſt. 1. Nam potius debet quis uniuerſa mundi mala perpeti, quàm illi conſentire. cap.itane. 32. quæſt. 5.cap.ſacris. de his quæ ui. & Anton. 5. par. tit. 5. cap. 6.ſub finem. Excuſaret tamen uis abſoluta, qua ſine ullo conſenſu cogeretur adulterari, aut fornicari, adeo quòd ſi virgo exiſteret, quæ ſemper animo huiuſmodi obſcœnæ uoluptati contradicere, non perderet uirginitatem, ſaltem quo ad Deum, ut glorioſiſſima Lucia uirgo & martyr, relata a Gratiano. 32. quæſt. 5. in ſumma: & a ſancto Thom. 2. 2. quęſt. 64. art. 3. ad 3. reſpondit Paſchaſio in hęc uerba: *Si me feceris inuitam violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam.* Quod procedit etiam ſi de actu ipſo delectationem aliquam perciperet: modo neque in ipſum actum, neque delectationem uoluntate deliberata conſentiret. Nam nihil delectatio non eſſet uoluntaria, ſed naturalis, & eſt eſſe in medio ignis,& non ardere, ut dixit S. Gregorius in cap.uir cum propria. 33. q. 4. neque tenetur manus iratas iniicere in eum, qui uim inferre nititur: neque clamore ſe defendere. Satis eſt enim non conſentire ad hoc, ut non peccet coram Deo mortaliter, ut ſingulariter dixit Sotus lib. 5. quęſt. 1. art. 5. de iuſt. & iure. quamuis quoad forum exterius præſumeretur conſenſiſſe (ſi contingeret id ei intra ciuitatem) quæ neque clamauit, neque petiit opem ad ſui defenſionem cum poſſet, ut habetur Deuteron.cap. 22. illud uerò, quod idem Sotus addit; non teneri ſcilicet huiuſmodi fœminam, etiam ſuis propriis membris reſiſtere, & quod ſatis ſit non ſe componere, aut præparare ad obſcęnum illum actum, dummodo animo non conſenſerit, difficile profecto poterit contingere. Quare credo paucas honeſtas repertũ iri,quæ aliquo modo non reſiſtant, ſaltem ſine clamore,& ſine manuũ iniectione in eos, qui eas tãta iniuria afficere nitũtur,

quæ

quæ opinio Soti sic limitata magis placet, quàm opinio Caietani infra nu. 12. tacta, dicentis debere clamare non obstante infamia, quæ inde se qui posset. Interrogatus autem; An sentiam peccare mortaliter, quæ saltem suis membris sine clamore, & percussione non resistit: & quid si ob metum aptat in id sua membra, uel tibias aperit, vel uestem eleuat? Respondi me sensisse non peccare solum non resistendo: sed sic alia in quæstione contenta faciendo; quę ea faciem licet non consentiat ipsimet actui obscœno: participat tamē cooperādo ad illum quod sufficit, vt peccet iuxta tradita supra cap. 22. nu. 12. & fusius in cap. 17. nu. 20. quæ autem solum non resistit, non cooperatur, sed solum patitur. quæ etiam sensit Sotus, vbi supra, licet rationem non reddat.

2 Secundò præsupponimus, quòd simul ac uetatur aliquid, cēsetur vetitum desideriū, & propositū faciendi illud: immò & consensus deliberatus delectādi se, in eo, uisu, tactu, aut cogitatu; etiā sine opere, alio, actu, non proposito, aut desiderio committendi illud, ut colligitur ex S. Tho. in hoc probato. 1. 2. q. 74. art. 3. & 2. 2. q. 54. art. 1. & 5. At consequenter quamuis decimum præceptū, quo uetatur desiderium copulæ illicitæ, non fuisset datum: per hoc tamē sextum fuisset uetitum, quod in addit. cap. quando. de consecr. dist. 1. diximus, & probatur efficaciter per cap. 5. Matth. & cap. meretrices. 32. q. 5. & cap. nec solo, & c. qui uiderit. 32. q. 5. At Dominus noster in hac & furti materia speciatim per nonum & decimum præceptum, vetuit desideria & proposita, eo ꝙ in eis delectatio, quæ ex cogitatione sola nascitur, est quoddam bonum apparens, ad sui desiderium inuitans, secundum sanctum Tho. 1. 2. q. 100. art. 5.

3 Tertiò præsupponimus, quòd omnia luxuriæ peccata tā cogitationū & delectatiouum, quàm verborum & operum, nt plurimum, sunt ex vna sex specierum, aut generum, ut ait Gratia. in cap. 2. §. cum ergo. 36. q. 1. adiuncto cap. mulier. 16. q. 1. & cap. extraordinaria. 35. q. 2. & S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 1. id quod rectè defendit & declarat Caiet. 2. 2. q. 154. art. 7. Quarum prima est fornicatio simplex, quæ est inter solutos; solutos, inquam, non solùm a uinculo matrimoniali, sed etiam a cognatione & affinitate, ordine sacro, religione, uoto, & infidelitate. Si enim alter esset vinctus aliquo prædictorum vinculorum, non esset simplex fornicatio. Tho. 2. 2. quæst. 154. art. 1. & 2. Secunda species est adulterium; scilicet, cum alter uel uterque est coniugatus. Tertia est incestus; quando scilicet, ambo sunt consanguinei, uel affines, ad quam reduci potest sacrilegium, quod admittitur quando alter uel est persona religiosa, professa, aut ordine sacro insignita, aut cognatione spirituali coniuncta, cap. fin. 30. q. 1. aut admissa in loco sacro. Quarta stuprum; quando scilicet, fœmina est uirgo: est enim peccatum speciale ratione fractionis sigilli uirginalis, vt docet sanctus Tho. 2. 2. quæst. 154. art. 6. Non sufficit autem quo ad hoc, ut uir sit uirgo, quod notauit Caietanus in dicto articu. 7.

Quinta

Quinta est raptus; quando scilicet uiolenter aliqua contra uoluntatẽ ipsius, vel patris eius extrahitur a domo sua, quamuis id fiat ad ducendã eam in uxorem post habitã copulam: & etiam quando violenter extorquetur copula, siue sit virgo, siue non. cap. raptores. 36. q. 2. licet illa vim passa, si nullatenus consentit, non peccet, vt dictum est. Sexta est contra naturam, quando non solùm peccatur contra rationem naturalẽ, vt in speciebus fit prædictis, sed etiam contra ordinem, quem natura ad habẽdã copulã carnalem ordinauit, iuxta vtrũque Tho. 2. 2. q. 154. art. 1. vt contingit cum peccat vir cum uiro; femina cum femina; aut vir cum femina extra vas naturale: quod grauissimũ, & abominabile, & indignum quod nominetur peccatum est; quamuis contingat inter maritum & vxorem. Eiusdem speciei est etiam cum peccatur cũ animali bruto, quod bestiale dicitur. & est omnium, quæ sunt contra naturam, maximum, iuxta sanctum Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 12.

Aduertendum tamẽ nõ ideo nos dixisse supra, quod omnia Luxuriæ peccata sunt prędictarum sex specierum, quòd non sint plures species: sed quia hæ sunt celebriores, seu quia directe, vel indirecte omnes reducũtur ad eas. Nam & luxuria, quæ admittitur cum religiosa, vocari potest adulterium, vel incestus, iuxta glo. cap. virginibus. 27. q. 1. Quia illa est sponsa spiritualis Dei, qui est omnium pater, & consequenter, qui violat eam, violat sponsam alienã, affinemque suam: quãuis etiam eadem glo. vocat eam sacrilegium; eo quod rem sacram violat, iuxta illud sancti Tho. 2. 2. quæst. 154. art. 10. uidelicet, aliquod sacrilegium est species luxurię, & aliqua species luxuriæ sacrilegium, licet in eadem quæst. ar. 1. solas prædictas sex species posuisset, quod Caietanus super dicta quæst. 154. art. 1. defendit per quosdã respectus, quos cum aliis quæstionibus, quæ non sunt tantæ vtilitatis, quàm subtilitatis, prudens omitto. Nec refert, an peccans sit religiosa, uel religiosus; si quidem Deus tam vetus sponsus est animarũ uirorum, qui suam castitatem diuino cultui dedicant, quàm feminarũ, quæ idem faciunt. Et tam sacrilega est, cęteris paribus, sęcularis, cũ qua rẽ habet religiosus, quàm sacrilegus sęcularis, qui rem habet cum religiosa, & sacrilegiores ille & illa, qui cum sint ambo religiosi, se sibi mutuo cõmiscent. Sacrilega quoque dici potest omnis copula etiam ipsorum coniugum, quando ratione loci facti est illicita. Quæ omnia hinc satis perpensa, & illinc audacia illa impudens, temeraria, & infernalis, qua quidam cum irreuerentia effrenata & diabolica audent monachas uiolare: immo etiã de eo gloriari, quin & habere eas in suas cõcubinas, mouerunt admodũ Reuerendũ, pium iuxta, ac doctũ uirum, Priorem Ecclesiæ S. Mariæ del Pilar Cęsaraugustanæ, ad exhortandum nos, ut hoc loco id execraremur, quod adeo de se fędum est, adeo abominabile, & execrandum coram Deo Opt. Maxim. & Angelis eius, adeoque iram Dei prouocans, quòd vtinam bonitas illa, quæ immen-

immēsa est diuina, ob hoc, & ob diluuium tam effrenatę luxuriæ, etiam inter cognatos adeo propinquos & affines, aut non audeamus exprimere, & inter coniugatas, & virgines tam sacratas, quàm nō sacratas, vt non immittat in hos horrendū diluuiū aliquod tribulationum, non solùm corporalium, quibus corpora, honores, & fortunæ pereant, sed etiā spiritualium, quibus animæ nostræ periclitentur. Amen.

Interrogatus autem; An monasterium, & dormitorim religiosorum sint eiusmodi loca sacra, quæ peccatū carnis ibi cōmissum faciant esse sacrilegiū? Respondi, non esse; quoniā sunt quartæ speciei rerum sacrarū, secundum sanctū Tho. 2.2. quæst. 99. art. 3. & si ad sacrilegium satis esse eiusmodi peccatum cōmitti in loco sacro quartæ speciei sacrilegiū esset quodcunque in quibuslibet agris, prædiis, aut domibus ecclesiæ cōmitteretur; quippe quę omnia sunt sacra eiusdem speciei, cap. sacrilegiū. cap qui rapit. cap. quisquis. 17. quæst. 4. iuxta sanctū Th. vbi supra. Nō obstat, quòd ecclesia & cœmeteria sunt loca sacra, quæ faciunt, carnis peccatum esse sacrilegium, quia illa sunt tertiæ speciei rerum sacrarum, iuxta eundem sanctum Thomam.

Interrogatus item; An sanctimonialis, quæ cum esset sæcularis, aut antequam professionem faceret, occulte fornicata est, suæ congregationis velum suscipiens peccet? Respondi, peccare, nisi cū dispensatione, saltē episcopi, aut cum alia honesta cautela suscipiat, vt Siluest. verb. cōsecratio virg. quæst. 1. perbelle declarat. Quod ipsum arbitror etiam de illa, quæ voluntarie sese polluit, ut colligitur ex sancto Tho. cōmuniter recepto. 2.2. q. 152. art. 1. ad 4. ob quod forsitan paucæ grandiorū, sine cautela licite consecrari possunt. Aduertendum item, quod nō dixi, prædictas sex species luxuriæ esse species specialissimas, sed potius genera subalterna continentia sub se alias species. Nā sub specie incestus cōtinetur incestus cognatorum diuersorū graduum, quæ sunt diuersæ speciei specialissimę: & ita non sufficit cōfiteri habuisse rem cū cognata, si habuit cum cognata. 1.2. vel 3. gradus: sed oportet exprimere gradū; quia circūstantia illa, licet non mutet speciem generalē, siue genus incestus, mutat tamen speciem specialissimā. quod sufficit ad hoc, vt sit necessariò confitenda, iuxta tradita in cap. 7. supra nu. 4. & seqq.

4 Quartò principaliter præsupponimus, periculosum esse tam confessariò, quàm pœnitēti immorari nimis in huius materiæ interrogationibus, proinde debet se quamcitissime ab eis expedire, interrogando sola necessaria, non descendendo nimis ad particularia & minutiora, per dicta supra in cap. 6. & tradita a Caiet.

Quinto, quod, quicquid Ange. & aliquot alii contra suammet rationē dicant; satius est, ut confessarius circa hoc præceptum percūctetur coniunctim omnia, quę pertinet ad ipsum, vna cum eis, quæ pertinent ad decimum, quàm diuisim alia circa illud.

Præ-

Præceptum de non Mœchando quis frangit.

SVMMARIVM.

5 Præceptum sextum de non fornicando, vel decimum quis frangit.
6 Pollutio voluntaria, & inuoluntaria variorum casuum. & 7.
6 Pollutionis incurrendæ periculis consentiens.
7 Pollutio dormienti adueniens, &c. an possint placere, ob finem bonũ. nu. 8.
7 Referri potest in Deum quiquid non est peccatum.
8 Pollutio præterita, & futura in quo differant.
9 Generarionem matrimonialis copulæ qui impedit.
9 Fornicandi desiderium, & delectatio morosa quando peccatum.
9 Peccata cordis, oris, & operis einsdem speciei.
10 Delectatione, quam cogitando percipit, si lætatur.
10 Delectatio præsens de copula præterita, vel futura quando peccatum.
11 Oscula quę peccata. & 12.
13 Tactus qui peccata.
14 Ornans se, & insidens fenestris, cantans, audiens, aut videns qui peccat.
15 Comedit, qui in finem &c.
15 Amans insequens amatam vt peccat.

5 HOc præceptum de non Mœchando, vel non fornicando frangit. Primo, qui habet copulam carnalem extra legitimum matrimonium; & tenetur dicere, quoties illam habuit, & cum qualibet personis: quo sciat confessarius cuius speciei est: puta si est simplex fornicatio, vel adulterium, incestus, stuprum, sacrilegium, raptus, aut contra naturam; iuxta dicta supra hoc hoc cap. num. 3. Et aduertendum, quòd tantum quis peccat per copulã cum vna eademque persona decies habitam, quantum peccaret, si eam cum diuersis decem eiusdem qualitatis, haberet: quod Ioan. Maior in 4. dist. 17. q. 4. expressit.

6 Secundo frangit præceptũ qui procurat, ut contingat ei pollutio, aut placuit sibi deliberate contingentia illius non procurat: aut cum possit, & debeat eum impedire, non impedit: aut probabili periculo, vt eueniat se exponit, voluẽdo intellectu turpes cogitatus, & afficiẽdo volũtatẽ carnali delectatione: aut immiscẽdo se cõuersationibus, vel tactibus turpibus, quæ ad eã prouocant, a quibus potest, & debet se auertere; aut in finem, vt sibi eueniret pollutio, comedit aliquid, aut bibit, quamuis ad exonerandum natura id faciat. Quod genus peccati vocatur mollicies.

estque de genere peccatorum contra naturam, de quo Aposto. 2. ad Corinth. 5. ait: *Molles non possidebunt regnum Dei.* quod licet maius sit, quã do cũ alterius opera contingit, propter participationem in altius peccato: non tamen ob id fit alterius speciei, nisi copula Sodomitica accederet, iuxta sententiã Caiet. 2. 2. q. 154. ar. 11. & nisi interueniret aliud, quo ea mutatio fieret; proinde si prȩter id intercedere personæ alicuius memoria, & voluntas, siue desiderium eam libidinẽ explendi cũ illa, non solum esset mollities: sed etiã alia luxuriæ species, cuius est copula re habita cũ illa persona: puta adulteriũ, si esset nupta: incestus, si cognata: sodomia, si alterius sexus, secundum eundem Card. vbi supra.

7 Dixi: Qui procurat &c. Quoniã pollutio, quæ inuito contra voluntatem euenit, non est peccatũ: qualis est, quæ euenit dormienti, & seminis fluxum patienti, & uiolento alterius tactu ei, qui non consentit in eo. Dixi; Cũ possit, & debeat impedire & non impedit. Quoniã non sufficit potentia impediendi, nisi adsit obligatio id faciendi. Nam qui operi alicui incũbens potest eiusmodi pollutionis euentum impedire, cessando ab opere illo, & se in alia diuertendo; sed quia non tenetur opus illud intermittere, non cessat ab eo, & ob id polluitur, non peccat, si nullatenus pollutioni aduenienti consentit. Exẽplũ proponi potest in eis, qui ad prȩdicandum, docendũ, disputandum, audiendum confessiones, aut alloquẽdum feminas ex causa honesta, cum sint ipsi viri; vel contra viros, cum sint ipsæ feminæ, vident, legunt, audiunt, aut dicunt aliqua turpia, aut talia, quæ illã prouocant. Ij enim quãuis possint: non sunt tamen obligati ad omittendũ id, quod faciunt, quò pollutionis euentum impediãt. Quare si ea illis eueniat, non peccant, modo nullatenus vt supra dictum est, ei aduenienti consentiant. Quæ omnia colliguntur ex his, quæ sentit S. Thom. 3. par. quæst. 80. & expresse S. Anto. 2. par. tit. 6. cap. 5. & Card. Ioan. de Turrecrem. in cap. testamentum. & cap. sed pensandum. dist. 6. & Card. Caiet. Tomo. 1. Opusculorum, Opusculo. 14. quæst. 1. & 3. quæst. 16. & in summa, verb. pollutio. Quod ipsum respondimus & nos cuidam Veredario, seu cursori vtenti diplomate, qui non poterat aliter impedire, quàm ab equo descendendo & pedibus incedendo. Quȩ tamen omnia intelligenda sunt de illis solis, qui probabiliter credunt voluntatem eorum superiorem sine intellectiuam in huiusmodi pollutionem non consensuram. Alii enim, qui credunt contrarium, potius debent omittere confessiones, prædicationes, cursum veredariorum festinatum, & quiduis aliud ob ea, quæ Caietan. vbi supra dicit, & nos in cap. si quis autem, de pœnit. dist. 7. tractantes illud Ecclesiastici. cap. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo, tradidimus.* Non est item peccatum mortale, cupere vt sibi dormienti cõtingat pollutio (quò leuetur natura) per solam vitam naturalem, nullam ad id causam præbendo. Quod ne cui videatur durius, addimus nos in hac parte sequi Caie. 2. 2. q. 154. art. 5.

art. 5. & Siluest. verb pollutio & alios, præsertim gloriosum illum Anto. 2. par. tit. 6. cap. 5. non tantum ob eius auctoritatem, (quamquam mihi semper maxima est) sed etiam ob has rationes.

Prima est, quòd hæc, de qua loquimur, pollutio non est in se peccatum secundum omnes: & quidquid non est peccatum in obsequium Dei est referibile, iuxta omnium sententiam; quam sentit Caiet. 1. 2. q. 8. art. 3. & exprimit quęst. 100. art. 10.

Secunda, quòd sermo est de desiderio, siue cupiditate, quæ nullatenus est pollutionis causa; quale est desiderium eius qui cupit, ut ea pollutio ei ueniat quandoque in somniis eo modo, quo solet euenire sudor in leuamentum naturę.

Tertia, quòd eiusmodi pollutio non adæquatur peccato quoad hoc. Nam etiam S. Tho. 4. lib. sent. dist. 9. q. 1. Palud. in eadem distin. q. 3. & communis asserunt, non esse peccatum, complacere ubi de præterita pollutione ob sanctum finem, & purum, & ab omni malo defæcatum; cum tamen peccatum propter nullum finem, euentum, uel effectum quamlibet sanctum, possit vlli iuste placere, ut in cap. inter uerba. 11. q. 3. & supra in cap. 13. num. 10. & in addit. cap. quando. de consecra. dist. 1. probauimus.

Quarta, quòd inter complacentiam de futura pollutione, & de præterita nulla est, quantum ad hoc, alia differentia, quàm quod complacentia de futura posset esse causa illius. At nos expressim agimus de complacentia, quæ nullatenus sit causa illius, ut etiam hi, quos sequimur, loquuntur.

Quinta quòd docentes, qui contrarium affirmant, intelligendi sunt de desiderio, & cupiditate, quę aliqua uia est pollutionis, uel aliquid prouocationis eius, licet in bonum finem; & nō de illa, de qua nos agimus, quæ nullatenus est causa; nec quid prouocatiuum eius, neque ad malum, neque ad bonum finem.

Sexta, ꝙ falsum est dicere, quòd omnes, qui desiderant aliquid, procurent illud habere: & quòd quidquid licet desiderare, licet & procurare, possum enim desiderare mortem propriam meam immo & alienam in multis casibus: immo eā rogare Deum: ut non est mihi licitum procurare illam opere, quod recte elucidat Sotus l. 5. quæst. 12. art. 1. de iust. & iure, & docte, ac erudite docuit Caietan. 2. 2. quæst. 154. art. 5. per illa verba: *Aliud est uolitum, aliud uoluntarium: illud respicit obiectum, hoc voluntatem. Et potest quis nonnunquam recta desiderare, ut eueniat ei mors iussu Regio, Aut Reipub. contra suam uoluntatem, facienti quidquid potest, ne illa eueniat ei, & se defendat ab ea.*

Septima, quod medicus potest desiderare, ut ei, cui medetur contra ipsius uoluntatem, eueniat pollutio (quam credit saluti eius plurimum cōducturum iri,) sine ulla culpa ęgrotātis, & sine ulla illicita procuratione.

T 2 Quas

Quas ob rationes, quibus in præsentia respondere nesciremus, & ob prædictorum, quos sequimur, auctoritatem, hanc partem sine ulla contentione peruicaci, & præiudicio eius, qui contra contenderit, sub correctione debita tenemus.

8 Addimus, non esse peccatum mortale, comedere nimis, aut calida edulia, ob quod pollutio euenit, dummodo non comedat ea eo fine, ut ei eueniat; sed solum, ut suę gulæ satisfaciat. Ex quibus infertur, pollutionem, quæ dormienti accidit, non esse in se peccatum, licet esse in causa, iuxta gloss. receptam verb. rei. dicti cap. testamentum, & S. Thom. 2.2. quæst. 154. art. 5. & Ioan. Maiorem in 4 lib. sentent. distin. 9. quæst. 2. quia non est uoluntaria, & quia vt in additione cap. quando. de consecrat. distin. 2. diximus, nemo, dum dormit, potest bene mereri, neque peccare, etiam venialiter, nisi exequendo peccatum; ut si somnum acciperet pro instrumento peccandi. S. Thom. in dicto artic. 5. & Caieta. tomo. 1. Opusculorum Opusculo 14. quæst. 1. ut acciperet, qui se somno dederit, eo modo, uel ea corporis parte, ut ei pollutio eueniat: tunc enim esset peccatum, uel saltem exequutio eius eo modo, quo percussio facta sagitta in peccatum, seu exequutio peccati, quod perpetrat is, qui eam ad percutiendum emittit. Non est item peccatum, saltem mortale, pollutio illa, quæ incipit euenire alicui, dum dormit, & finitur postquā est experrectus, si uoluntas superior, siue rationalis deliberata in illam non consentiat, quamuis sensualitas ea delectetur, iuxta cōmunem sententiam in 4. lib. sentent. distin. 9. & Ioan. de Turrecrem. in cap. sed pensandum. artic. 5. dist. 6. Immo neque si incipiatur, posteaquam est semi excitatus, siue experrectus, antequam plene expergiscatur, modo absque eam patientis consensu deliberato uoluntatis rationalis perficiatur posteaquam esset plene experrectus iuxta mentem Card. a Turrecrem. vbi supra. quia ad constituendum peccatum mortale iudicium integrum requiritur. cap. omnis. de pœnit. & remiss. & cap. 1. de delict. puerorum. & cap. inebriauerunt. 15. q. 1.

Tertio frangit hoc pręceptum is, qui pollutio dormienti eueniens, posteaquā plene expergiscitur, placet deliberate ob delectationem, quā inde cepit, pręsertim si desiderat, ut iterum ei ad se delectādum eueniat. Siluest. uerb. pollutio. Dixi; Ob delectationem, &c. quoniam si placuit pręterita, uel cupit futuram ad tentationes carnis sedandas, non procurando vt eueniat, non est peccatum. Caiet. 2. 2. quæst. 154. ar. 5. & Anton. 2. par. tit. 6. cap. 5 Siluest. uerb. pollutio, etiam si comedat aliquid, unde putat eam euenturam, modo hic in hunc finem non faciat, licet ad satisfactionem gulæ id comedat. Anton. & Siluest. ubi supra. Facit cap. de occidendis. 24. q. 5. & l. si quis nec causam ff. de reb. credit.

9 Quarto peccat, qui habens rem cū aliqua dat operā, ne illa concipiat, pręstando, ut si in modo coeat, ut inde nequeat fieri conceptio, quod

pecca-

peccatũ eſt cõtra naturam,iuxta S.Tho.2.2.q.154.ar.11.& Caiet.in cõmen.quo ad ambos quidem,ſi ambo conſentiant,ſin autem, quo ad conſentientem tantum , qui eſt reus culpæ .

Quinto peccat, qui habet propoſitũ, vel deſiderium deliberatum copulæ carnalis extra legitimũ matrimonium; vel delectatur de illa moroſe expreſſim, uel tacite. Expreſſim quidẽ fruendo, vel conſentiendo expreſſe,& deliberate in delectationẽ, quę ex turpi cogitatu illius naſcitur in ſenſualitate,ſiue apetitu ſenſitiuo. Tacite vero, ſi aduertens ſe illa teneri,& duci in periculũ conſentiendi,non expellit, nec nititur expellere ſine iuſta cauſa, quæ ab expellendo eã excuſat. Quod probatur per regulã ſuperius,cap.11.nu.13.poſitã.Toties autẽ peccat,quoties habuit eiuſmodi propoſitum,aut delectationẽ moroſam,ſiue circa vnã interrũpendo ſæpius, ſiue circa multas ſimul,aut ſeparatim, iuxta S. Anton.2. par. tit.5.cap.1.§.6.& omnes alios, ſecundum ſuperius dicta in cap.11. ſupra nu.13.& 14. Quia peccata cordis, oris, & operis eiuſdem ſunt ſpeciei, & ſolum differunt ſecundum maiorem, vel minorẽ perfectionem ſecundũ S. Tho.1.2.q.52.ar.7.Proinde iuxta varias circumſtantias variarũ perſonarum , quas ſic concupiuit, ſunt etiam variæ ſpecies horum malorum propoſitorum , & deſideriorum , & peccati ſpeciem mutant. Nã quæ ſunt erga coniugatas, ſunt adulteria ; quæ erga cognatas, inceſtus ; quæ erga virgines, ſtupra, de quibus ſupra dictum eſt. Et ideo hæ circumſtantiæ neceſſariò ſunt confitendæ cum numero illorum propoſitorum, & deſideriorum, ſiue concupiſcentiarum. Silueſt. verb. luxuria.§.3.& dicta in cap.6. ſupra eod.

Sexto peccat is, cui deliberate placet delectatio, quæ ſibi naſcitur ex cogitatione copulæ carnalis,quam habiturus eſt cum illa, vel illa, quando ſibi facta fuerit vxor, aut ſi alioquin liceret,iuxta ſententiã Caiet.dicto.1.Tomo Opuſculorũ Opuſculo.14.quęſt.2. Quoniã quamuis licita ſit voluntas conditionalis habendi copulã cum illa,vel illa, ſi, vel quando ſua vxor fuerit : quãuis itẽ liceat ei gaudere de ſpe, quam concipit habendi aliquando illam : non eſt tamen licitũ ei admittere deliberate delectationẽ carnalem, quæ inde naſceretur.Nã quamuis voluntas conditionalis copulæ futuræ,nil ponat in eſſe: illa tamen delectatio, quæ inde naſcitur,non eſt conditionalis,nec futura : immo præſens, & abſoluta, quæ eſt concluſio ſingularis, ratione ſingulari fulta,de qua latius ſcripſimus nuper in cap.is cui.nu.1.& ſeqq.de pœnit.diſt.1.

10 Septimo,qui,vel quæ cõiux mortua,vel mortuo cõiuge meminit copulã carnalem in matrimonio tempore præterito habitam,& delectationem carnalem ex eius memoria ortã admittit, & ea deliberate gaudet; vel aduertẽs ſenſualitati ſuæ eã ineſſe,ac exponi ſe periculo pollutionis incurrendæ,vel conſentiendi in eam,non expellit,nec nititur eam expellere, cogitatum ſuum in aliud per diſciplinam uel alio modo diuertẽdo

per regulam superius cap. 11. nu. 14. ad dignoscendũ, quæ morosa delectatio sit peccatum mortale, traditam. Verum tamen est, uiduum, & viduam licite posse meminisse copularum carnalium temporis præteriti; & gaudere, quòd eas habuerint, & quòd in eis delectati fuerint; immo & velle illas habere, si qua ratione fieri posset. Non tamen est licitũ illis habere nunc actu, & in præsentia declarationem, quæ ex illa recordatione, seu memoria nasceretur, iuxta omnium doctrinã, & mentẽ, quam di lucidius ceteris omnibus declarauit Caiet. in præallegato Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 14. q. 1. & 2. Quod ipsum per easdem rationes videtur ẽt nobis de illa coniuge, cui ex recordatione copulę, licitæ pręteritæ, aut futuræ cõiugis absentis nascitur; atq; excrescit declaratio in sua sensualitate: quantumuis nemo, quod sciam, illud exprimat, argu. l. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translatione prælat. de quo latius nuper diximus in præallegato cap. cogitationis. & cap. si forte. de pænit. dist. 1.

Octauo peccat, qui deliberato, & stabili animo vult amplecti, exosculari, aut tangere, aut amplectitur, exosculatur, aut tangit feminã, cum sit mas, vel marẽ cum sit femina, animo fruendi delectatione carnali, quę ex huiusmodi actu nascitur (esto quòd tactus ille non sit de se impudicus, esto etiã quòd tangeret personã, quam desiderabat, atque sperabat in cõiugem accipere, si nondũ acceperit) iuxta sententiam vtriusque Tho. 2. 2. q. 154. ar. 4. & S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 7. 8. & 9.

Dixi: Deliberato animo; quoniam appetitus ille, qui in sensualitate nascitur, aut ex voluntate anteaquam intellectus id animaduertat, & voluntas ei deliberare consentiat, aut etiam omittat eum expellere cũ periculo consentiendi, saltem in illã delectationem, non est peccatũ mortiferum, per regulam supradictã, in cap. 11. nu. 13. & in hoc ipso cap. nu 9. Dixi: Ad fruendum delectatione carnalis; quoniã facere, vel velle facere illa ad se delectandũ honeste, vt faciunt multi, qui tangunt, osculantur & amplectuntur pueros, puellas, cognatos vel cognatas, nihil peccant vt diximus nuper in c. si cui de pœnit. dist. 1. nu. 11. & seq.

11 Dixi item: Osculari, tangere, & amplecti; non autẽ dixi videre, & alloqui: quia hæc cũ fiunt honeste in finem honestũ; puta ad vrbanitatẽ debitã, ad se recognoscendũ postea cum iterum conuenerint, vel ad reprehendendã illius uanitatem, vel ad de rebus honestis admonendum, vel ad laudandũ Deum, quòd adeo pulchra opera efficiat, aut ob honestum amorem: immo & ad se delectandum caste honesteque amando, non est peccatum: immo est virtutis actus, modo non faciat ea tali loco, tẽpore, & modo, quo se periculo concipiendi mali propositi operis, vel delectationis luxuriosæ se exponat. Nec est plusquã veniale facere prædicta ob solã curiositatẽ cognoscendi, qua pulchritudine, aut quo incessu, aut gestu sit. Immo nec oblectare se etiam deliberare, vidẽdo, & alloquẽdo eiusmodi creaturã formosam, & perspiciendo res eius nouas,

&

& pomposas, modo nulla intentio mala illam continetur, nec alia mala delectatio carnalis, suapte natura ordinata in aliquem luxurię actum, vt subtiliter Caiet.in Tomo 1.Opusculorum Opusculo 14.quæst.3.probat, ponendo magnum discrimen inter uisum & alloquium ex una parte, & tactum ex altera. Nec obstat his, quòd Hieron.in epistola ad Eustoch. de uirginitate scribit paullo ante, & post illa uerba: *Claude ostium tuum, abscondere: Foris uagentur virgines stultæ, &c.* Nam ille hortatur ad optima, & ad fugienda etiam minus bona, quæ ipsis possunt esse impedimenta, qualia sunt illa: nos uero dehortamur a malis, discernendo illa a bonis, & quo gradu sint talia.

12 Dixi etiam: Nec desponsati; quia illi quamuis sponsalia tantum de futuro contraxerint, licet non liceat eis copula, sine proposito saltem antea in matrimonium consentiendi; neque hodie post Concil. Trident. sess. 24. in Decreto de matrimonio, cum tali proposito licitè tamen possunt non solum se cernere, & alloqui, & frui guadio & uoluptate, quæ inde nascitur: sed etiam osculari se mutuo, amplecti, & tangere se tactibus, qui de se non sint impudici, & frui uoluptate, quæ oritur ex eis, sine voluntate tamen ampliori. Sponsalia enim, quæ initium matrimonii sunt, faciunt facultatem fruendi uoluptate præambula uoluptati matrimoniali, quæ singularis est eiusdem Caietani determinatio, in 2. 2. quæst. 154. artic. 4. Quę tamen intelligenda uenit, quando id fit cum cautela, ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrendæ, aut consentiendi in eũ, uel in copulam matrimonialem, antequam expresse, uel tacite matrimonium contrahant; licet post Conc.Triden. ubi supra, non sufficiat tacitus contractus. Quod quia raro contingit, cum soli secreto sese osculantur, amplectuntur, & tangunt, plurimũ expediret, ne oppurtunitates eiusmodi, donec coniuges fierent, eis consentirentur.

13 Diximus item: Tactibus, qui suapte natura non sunt impudici: nam si tales essent, quales sunt tactus verendorum: nullatenus debent consentiri: immo si ad euitandos eos esset necessarium, petendum esset cum clamore auxilium, non obstante infamia, quæ alteri partium, uel utrique inde nasceretur, secundum Caiet.in 2.2.quæst.154. art.4.sub si.cui hac in re contrarius est Sotus, relatus supra eod.num.1.& ei accedimus cum moderatione, de qua ibidem.

Nono peccat, qui vadit ad aliquem locum, præsertim ecclesiam, quo uideat, & concupiscat inordinatè, lethaliterq; feminas, iuxta gl.cap.odi. 24.q.1.ob intentionem mortiferam. quod idem dicendum de illo, qui mittit, aut tradit, recipit, uel promittit epistolas, aut aliqua dona, quamlibet parua eiusmodi cum intentione, Siluest.uerb.donatio.§.2.

Decimo peccat, qui quærit mediatrices, aut maleficas, ad consequendum suæ concupiscentię effectum. Alex.Halen.tract.de luxuria.

Vndecimo peccat,qui,vel quæ ſe in feneſtra,vel alio loco exhibet,animo, vt cerneretur ab aliquo,vel aliqua ; a quo, uel qua ſcit ſe carnaliter amari,& eo conſpectu mortaliter peccatum iri; licet in opus peccati nõ conſentiat, in quo toties lethaliter peccat,quoties id facit, ſecundum S. Anton.2.par.tit.5.cap. 1.§.7.

14 Duodecimo, qui ſe veſtit,vel ornat eo animo, vt uideatur alicui eius pulchritudo, ob quam carnaliter, & mortaliter ametur: non autẽ ſi facit illud,vt ametur honeſte, licet carnaliter in finem contrahendi matrimonium,vel alium honeſtum: immo neque ſi id facit, quò ametur inhoneſte,ſed non mortaliter;ad luxuriam uidelicet tantum uenialem.

Decimotertio peccat, qui animo deliberato delectatur,loquendo,canendo,vel audiendo verba luxuriæ turpia,etiam ſine male operandi propoſito,per ſuperius dicta in cap.11.nu.8. & per alios alibi, & omnis, qui verbo,tactu,uel ſcripto dat cauſam alteri peccandi; licet ipſe nolit peccare, neque vt alter peccet.arg.cap.fin. de iniur.

Decimoquarto, qui nutu oculorum, uerbis,muſico cantu,aut alijs ſimilibus nititur prouocare ad conſentiendum huic luxuriæ peccato: aut curauit,ut ſe comitarentur aliqui in aliquem actum mortiferum ; qualis eſt cantus muſicus;qualia haſtiludia, & alia ſimilia ad prouocandum aliquem in eiuſmodi peccatum mortale collimata, & directa.Alexan. Halen.tract. de Luxuria.

Decimoquinto peccat,qui falſo gloriatur,ſe cũ illo,uel illa rem habuiſſe ; qui non ſolum peccat, ſed & tenetur reſtituere famam, quam per id aufert.arg.reg.peccatum.de reg.iur.lib.6.

15 Decimoſexto, qui comedit, aut bibit pluſquam oportet, aut quærit aromata, uel aliqua calida, quo magis hoc luxuriæ peccato delectetur; niſi ſit coniux, qui ſi faciat id ad debitum matrimoniale commode ſoluendum, nihil peccat: & ſi facit quo magis in eo ſoluendo delectetur, tantum veniale admittit.Ang.in interrogat. circa gulam.§.17.

Decimoſeptimo peccat is,quẽ piget impotẽtiæ coeundi luxurioſe;quãuis pigere impotẽtię ad copulã matrimonialẽ nõ ſit pctm̃, ſecundũ oẽs.

Decimooctauo, qui aliquam mulierẽ mala cum intentione inſequitur, quod peccatum eo grauius eſt,quo maior mora fit in ea inſequenda. Immo ſi mulier eſt honeſta,obligatur ad ei ſarciendam iniuriam,contumeliam,aut infamiam,quæ ob hoc eam conſequitur.l.item apud Labeonem.§.appellare.ff. de iniur.modo honeſto habitu ipſa incedat: alioqui vero minime, vt in ead.l.§.ſi quis uirginem.An autem ſi eam ad peccandum inducit, obligetur ad fundendam ei pœnitentiam,dictum eſt ſupra in cap.15.nu.45.& latius nuper in cap.noli,de pœnit.diſt.1.

Decimonono peccat, qui locat domum,uel aliquam eius partem alicui meretrici, quam ſcit, uel probabiliter credit in ea meretricaturam, ſeu ſuo corpore turpem quęſtum facturam: is enim uidetur peccato conſentire.

ſentire, & ad id admittendum iuuare, & conſequenter peccat,arg.cap.1. de offic.deleg.cum ſimilib.

Quid reſtituere oporteat, qui rem habet cum virgine.

SVMMARIVM.

16 *Virginem qui deflorat,quid reſtituet, ſi dolo, aut importunitate, &c. & 17.*

18 *Virgini qui promittit ſe eam ducturum in vxorem.*

19 *Virgini corruptæ, quę putata virgo æque bene nubit, ut reſtituetur. & num.20.*

19 *Reſtitutio qualis facienda patri ab eo, qui eius filiam deflorauit.*

16 VIGESIMO peccat, qui rem habet cum ea,quæ putatur eſſe virgo, & non eſt; & non vult facere illa,quæ debet. Circa quod dicendum primò, quòd, qui rem habet cum ea, quæ putatur uirgo, ſine dolo, & deceptione ipſius: quia ille ſe ad id offert, uel leuiter rogata conſentit, nil tenetur reſtituere in conſcientiæ foro, etiam ſi uere virgo eſſet. tum quia ſcienti, & ſponte conſentienti non fit iniuria, nec dolus,cap. ſcienti. de reg.iur.lib.6.tum quia lex, quæ obligat ad ſoluendum aliquid ei,quam deflorauit, agit de decipiente,cap.1.de adult.Exo.22.Diximus; Leuiter:nam,ſi grauiter importunè fuit rogata,ſatis dicitur coacta,quò ad hunc effectum,arg.l.1.C. de rap.virg.& glo.dicti cap.ſcienti.

Secundo dicendum, quòd in foro exteriori huiuſmodi deflorator iubebitur eam dotare, in vxoremque ſibi ducere, dicto cap.1.de adulter. aut dotare, & fuſtibus cædi, c.2. eodem tit.quamuis eam incorruptam non inueniſſet; & neget eam fuiſſe talem, nec ipſa ſe virginem probet: ſatis enim eſt ei, quòd ipſe non probet contrarium: iure namque præſumitur illam fuiſſe tunc virginem, & deceptam, ut aſſerunt Anton.Panorm.& Communis in d. cap.1.& 2. de adult. & S. Anto. receptus. 2. part.tit.5.cap.6.§.1.

17 Neque obſtat hoc, quod hic dicimus (nempe illum, qui virginem deflorauit, ſi ea tam bene nupſit, ac ſi uirgo eſſet, marito corruptionem minime percipiente, ad nullam reſtitutionem teneri) non placere cuidam religioſo, eo quod contrarium aſſeruit Victoria. Quia reſpondetur primo laudare me ſupra multum præfatum Victoriam, defendereque eius dictum, quod ille contra me citat. Secundo, quod Victoria loquitur de ſatisfactione: ego autem de reſtitutione, quas differre ut genus, & ſpecies diximus in princ.cap.3.ſupra eodem. Et ita certũ eſt

est corruptorem virginis, etiam si nihil damni restituibilis per hoc ei eueniat, teneri actione iniuriarum ad satisfaciendum pro illa per pœnam impositam, uel imponendam, licet æque bene nubat, ut recte ait Victoria per l. apud Labeonem. §. si quis virginem. ff. de iniu. & per cap. si quis tam. de pœnit. distin. 1. sed non ad restitutionem, vt ego dico: quia pœna pro iniuria imponenda, uel etiam ipso iure imposita non debent in foro conscientiæ, per cap. in hac. 33. quæst. 2 Restitutio enim respicit damnum pretio æstimabile ablatum, uel impeditum, reddendum, etiam in foro conscientiæ, per definitionem eius, quam tradimus infra cap. 17. num. 6. Tertio respondetur, quòd ad saluandum dictum præfati Victoriæ, quod aliàs certe de rigore iuris saluari non potest, adiecimus, intelligendum esse illud quoad restitutionem in foro conscientiæ faciendam, quando uirgo corrupta, licet bene nubat, ac si fuisset incorrupta: tamen post nuptias, & notitiam corruptionis a marito habitam tractatur male signis, uerbis, absentia, & aliis factis: quod est magnum damnum, aut interesse ex illa corruptione consequutum, & restituibile.

Tertiò dicendum, quòd qui importunis precibus, & appellationibus aut falsis promissionibus sine pollicitatione eã ducendi decepit, in utroque foro tenetur. In exteriori quidem ad id, quod supra dictum est: in interiori verò ad ducendam, uel ad faciendum id, quo illa maneat contenta; uel ad resarciendum ei dãnum omne, quod inde illi euenerit, scilicet, quanto maioris eget, quo talem adipiscatur maritum, qualem manẽs virgo adipisceretur, iuxta boni uiri arbitrium, quod sentit S. Anto. vbi supra, & aliquid amplius, ob verecundiam, quam tota uita sua passura est, & ob contumelias, quas ob id à suo marito est acceptura, ut nos in dicto cap. 1. diximus, addentes non obligari ad eam omnino dotandam; quoniam id pœna est, quæ in foro interiore omnino non debetur, donec a iudice imponatur. §. in hoc. 33. q. 2. & glo. singularis. cap. fraternitas. 12. q. 2. in cuius Comment. id latè tractamus.

18 Quartò dicendum, ꝙ, si promittit se ducturum eam, siue promittat ex animo uero, siue ad decipiendam eam ficto, obligatur ad implenda promissa tam in interiori, quàm exteriori foro, & multo magis si iuramento id firmauit, cap. 1. & cap. æqualiter. de pactis. adiuncto cap. quacũque arte. 22. q. 5. Nisi essent valde inæquales genere, potẽtia, uel diuitiis, puta si ille esset nobilis, & illa agricolæ cuiuspiã, uel artificis mechanici filia: eo enim casu præsumi potest, illam fingere se deceptam, sed non esse. Vel quia huic rationi præsumptionis non est locus in foro conscientiæ, ratio aptior fuerit, quòd illa non potest allegare iuste se deceptam esse: quia non est decepta, vel nõ debuit decipi: quia paria sunt, scire, uel debere scire. l. quod re. ff. de reb. cred. & S. Anton. vbi supra, & Siluest. verb. luxuria. q. 5. ob quod iudicio nostro non obligatur ad amplius,

quàm

quàm ad dandũ ei tantũ, quantum magis opus habet ad talem adipiscendum maritum, qualẽ si non esset infamata adipisceretur, vel ad reponendã eam in aliquo statu honesto, in quo Dei obsequio viuat, secundum S. Anto. vbi supra ab aliis probatum: ad alterum tamen horum tenetur, quia, licet non præsumatur decepta ad effectum ducendi eam, tamen tenebitur ad resarciendum damnum; eo quod promissio ducendi vim habet saltem precum importunarum. Idem dicendum in eo casu, quo promissio fuit vera, & ex animo facta: sed esset probabile, quod ex matrimonio eam consequuturo, grande aliquod scandalum nasceretur; & in eo, qui promittit, & est sacris initiatus, aut aliam habuit vxorem, aut pater renuit omnino illam ei tradere.

Quinto dicẽdum, quòd vltra prædicta obligatur ad placandum illius patrem, & ad satisfaciendum ei pro iniuria illata, secundum S. Tho. 2. 2. quæst. 154. artic. 6. & Caietan. ibidem, & S. Antonin. ubi supra & alios.

19 Sexto dicendum, quòd iustum, & rationi consonum videtur nobis id, quod dicitur asseuerasse ille celeberrimus iuxta, ac doctissimus, pientissimusque doctor P. Frater Franciscus a Victoria Gymnasta primæ functionis in sacra Theologia resolutissimus, Academiæ Salmanticensis, cum nos etiam in eadẽ functionis eiusdem essemus in sacris canonibus nempe illum, qui virginem dolo, aut importunis precibus corrumpit, obligari ad satisfaciendum ei detrimentum ex sigilli virginitatis fractione illatum, etiam si illa æque bene nuberet, ac si præfatum sigillum non amisisset, quod facile infertur ex dicto tertio supra posito, & rationibus in eo allegatis ad eos saltem casus, in quibus nos ibidem respondimus; scilicet, quando defectum huiusmodi deprehendit illius maritus, & propter hoc eam relinquens, ab eaque discedẽs, peregre proficiscitur, aut eam aspere nimiumque seuere tractat: quamuis (iudicio nostro) illa determinatio, seu resolutio limitari debet, ne procedat, locum ue habeat, quando maritus eiusmodi defectum non deprehendit: immo existimat se illam inuenisse virginem; quales permultos esse plurimis in locis audimus.

Septimo dicendum, quòd is, qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, sed pro virgine reputata, ac habita, & per hoc eam infamauit, licet in nihilum in foro conscientiæ ob virginitatem ereptam teneatur: ob famam tamen ereptam tenetur, secundum Ioan. Maiorem in 3. lib. sent. dist. 37. q. 33. quæ omnia sunt intelligenda de illo, qui peruenit ad copulam carnalem.

Con-

Concubinarius quis non debet absolui.

SVMMARIVM.

20 *Concubinarius uerus, aut pro tali habitus quis non debet absolui. & 21.*
22 *Ancilla, qua dominus abutitur, ut est ab eo separanda. nu. 22.*
23 *Concubinarii vt plurimum excommunicati.*

20 CIRCA hoc dicimus primo, quod concubinarius cohabitans concubinæ adeo peccat, vt non debeat absolui antequam ab ea separetur cum proposito numquam amplius ad eam redeundi. tum quia non potest vere pænitere, non abscindendo occasionem & opportunitatem peccandi, adeo propinquam, ac est hæc cohabitatio; vt latius diximus in cap. satisfactio. de pœniten. distin. 3. post S. Thom. in 4. distin. 15. quęst. 1. art. 1. quæst. 3. a Paludano, & ab aliis ibi receptum, & a S. Anton. 3. par. tit. 14. cap. 26. & Siluest. verb. confessio. quæst. 25. & ab aliis Summistis. tum ob ea, quæ supra cap. 1. diximus, esse ad veram pænitentiam necessaria. tum per ea, quæ profunde dicta fuerunt de peccandi occasione, supra cap. 14. num. 32. cum non possint sine grandi periculo habitare insimul, quin alteruter, vel vterque ipsorum opere, verbis, voluntate, aut delectatione peccet. Nil tamen aliud dicimus, qui faciendum sit eo casu, quo possint, ipsi absque peccandi periculo cohabitare, quàm quòd rarissime id continget: & quòd non debent absolui absque proposito deliberato nũquam conuersandi opere, animo, aut voluntate. Idem, quod dicimus de concubinarijs, dicendum credimus de his, quos populus credit esse tales, licet non sint, donec veritas publicetur. Quoniam non solum ab omni malo, sed etiam ab omni mali specie cauendum est, iuxta Apostol. 1. ad Thessalon. 5. & cap. cum ab omni: de vita, & honesta. clericor.

21 Secundo peccat, ꝙ idem, quod diximus de concubinario, dicendum est de illa persona, quæ cuidam alteri cohabitando, non pōt ob suam fragilitatem vitare, ac (vt rectius dicamus) videtur ei, ꝙ non vitabit peccatum mortale, nisi separetur ab ea: debet enim separare se ab ea; quamuis sit pater, mater, filius, filia, maritus, aut vxor, ob eandem rationem; etiam si sit ancilla, qua dominus eius luxuriose abutitur, si nequaquã potest ei resistere, aut putat ꝙ ob suam fragilitatem ei non resistet, nisi fugiendo, quod iuste posset fugere; quemadmodum vxor potest discedere a marito, qui eam ad peccandum attrahit, cap. si infidelis, & cap. Idololatria. &

cap.

cap.seq. 28. quæst. 1. Immo, iudicio nostro posset dominum compellere, quò eam vendat alteri, qui ea nō sic abutatur: tametsi hoc nemo alius exprimit; siquidem ob asperum, & crudelem corporis cruciatum, qui longe minor est animę cruciatu, l. iustissime. ff. de ædili. edic. & cap. præcipimus. 12. q. 1. potest ad illud compellere. §. sed maior. Insti. de his, qui sunt sui, uel ali. iur. cuius rei rationem, quę fundatur in occasione peccandi, altius, quàm alii tractamus in hac postrema editione; supra. cap. 14. num. 32. & seqq.

Tertio dicimus quòd concubinarii non solum peccant, sed etiam cōmuniter excommunicantur per constitutiones synodales, vt in episcopatu Coimbricensi, & hodie vbiq; gentium legitime prius moniti sunt excommunicandi, & concubinę in exilium mittendę, iuxta id quod statuit Concilium Trident. sess. 24. cap. 8. de reformat. matrimonii, in hęc uerba: *Statuit huiusmodi concubinarios tam solutos quàm vxoratos cuiuscunque status, dignitatis, & cōditionis existant, si postquam ab ordinario etiā ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, seque ab earū consuetudine non seiunxerint, excommunicatione feriendos esse; a qua non absoluantur, donec re ipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in concubinatu per annū censuris neglectis permāserint, cōtra eos ab ordinario seuere pro qualitate criminis procedatur. Mulieres siue coniugatæ, siue solutæ, quę cum adulteris, seu concubinarijs publice uiuunt, si ter admonitæ non paruerint, ab Ordinarijs locorū nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum, uel diœcesim, si id eisdem ordinarijs uidebitur, inuocato, si opus fuerit, brachio sæculari, eijciantur, alijs pęnis contra adulteros & concubinarios inflictis in suo robore permanentibus.*

De coniugum luxuriæ peccatis.

SVMMARIVM.

24 Coniux cognoscens suam, ut non suam, ut peccat. & 24.
25 Coniux negans sine iusta causa coniugi debitum petitum. & 26.
27 Debitum negandi coniugi quæ iusta causa.
28 Coniux non discedens a coniuge adulterante ut peccat.
29 Maritus vxorem adulteram quibus casibus accusare non potest.
30 Matrimonium contra simplex uotum castitatis contrahens, uel consumans.
31 Voto castitatis de consensu coniugis adstrictus coniux qui petit, uel reddit debitum: secus si absque coniugis consensu vouit.
32 Debitum ut negatur ob menstruum, aut locum sacrum.

33 Con-

23 CIRCA hoc dicimus multa. Primo, quod quamuis peccatum mariti adulterantis cæteris partibus sit maius quàm vxoris adulteræ, secundum August. cap. indignantur. 32. quæst. 6. quia maioris vigoris ratione utitur, & melius potest resistere, debetque vxorem suam uirtute uincere, & suo exemplo regere: attamen maius est peccatum uxoris, arg. gloss. l. illud. C. ad l. Iuliam. de adult. & trad. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 8. ea ratione, quod facit prolem de suo patre incertam, & maius scandalum generat.

Secundo dicimus, quod peccat coniux, qui, uel quæ cum coniuge eo animo rem habet, quod haberet, uel vellet habere illam, etiam si non esset sibi coniux: aut qui, uel quę tam uelit habere cum alio uel alia ac coniuge. cap. origo. adiuncta gl. verb. amator. 32. quæst. 4. secundum Palud. in 4. dist. 32. quæst. 3. Anto. 3. part. tit. 1. cap. 20. §. 1.

24 Tertio, qui, uel quæ coniux sine causa legitima negat coniugi debitum loco & tempore idoneis petitum, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 32. nisi petenti precibus contrarium suadeat, quæ tamen non debent esse nimium importunæ. Nec ab eo excusat Quadragesima, nec alius dies quamlibet festus, etiam Paschatis, neque uoluntas se a pluribus liberis habendis excusandi, argum. cap. 7. 1. ad Cor. cap. 1. & cap. 2. de coniug. lepros. Multoque plus peccat, quando ira, odio, aut malo aliquo fine id negat.

25 Dixi: Tempore & loco idoneis: quia non tenetur reddere in locis publicis, aut sacris, nec quando probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut grauem infirmitatem, aut abortiendi periculum. qua cum moderatione sunt intelligendi, cap. 1. & 2. de coniug. lepros. quæ iubent, ut leprosi coniuges coniuncti uiuant, ut colligitur ex Palud. in dist. 32. lib. 4. quæst. 1. Caieta. in summa uerb. matrimonium. part. 2. & aliis. & sancto Anton. 3. part. tit. 1. cap. 20. §. 6. & aliis Rapsodis in uerb. debitum coniugale.

Dixi:

26 Dixi: Petitum: quia non obligatur offerre, nisi petatur, verum sufficit quòd petatur verbis, nutibus, vel operibus, argu.l.de quibus. ff. de leg. & cap. dilecti. 3. de appellat. Proinde Augustinus de Ancona relatus a S. Antonino in dicto §. 6. ait, quòd tribus modis debitum coniugale petit vxor, scilicet, verbis, signis, & suo ingenio, siue conditione, per quã maritus coniicit eam id desiderare, sed præ verecundia dissimulare, eo quòd feminæ naturaliter sunt in hac re verecundiores viris. Id ipsũ tamen dicendum est de marito illo, qui ob pusillanimitatem suam, vel ob vxoris duram conditionem, aut insignem auctoritatem, non audet expresse sine metu aliquo petere ob eandemmet rationem: quamuis nemo id exprimat.

27 Quarto dicimus, quòd iustam etiam causam denegandi debitum habet coniux ante consumatũ matrimonium, si vult intrare religionẽ, ad quod,& ad professionẽ debet dari ei tẽpus bimestre,vel quod vir bonus arbitrabitur, iuxta Panor.in cap.ex publico,de conuers.coniug.& cõmunem. Non est tamen talis causa stultitia, vel furor petentis, si ei reddi potest absq; periculo notabilis damni personæ, a qua petitur. Richar.in 4. lib. sent. dist. 32. Et quamuis quoad copulam carnalem maritus, & vxor sint omnino pares; differunt tamen in eo, quòd illa non fit bigama, vel irregularis ob copulam carnalem, etiam si sciat eum adulteratum fuisse: ille vero sic ob copulam habitã cum ea, etiam ignorans eam adulteratã fuisse, cap. si cuius. 34.dist. etiam si iudice iubente id sub censuris faceret; nec refert, an possit probare nec ne, quo ad forum conscientię, quoad quod loquimur, quidquid aliqui absque ratione, ac lege dicant, contra.cap. consuluisti. 2.q. 5.

28 Quinto peccat,qui maritus, sciens suam vxorem adulterari,non se separat ab ea: immo petit,& soluit ei debitum coniugale, cap. 1. & cap. si quis.32. quæst. 1. secundum omnes, nisi quando adulterium est occultum,aut illa se iam emendauit, aut eo fine debitum petit, quo ipsemet non incidat in adulterium, nec aliis prębeat occasionem credendi se vxoris esse lenonem, secundum Paludanũ vbi supra in 4.lib.senten.distin.32.& S. Anton.3.par.tit.1.cap.20.§. 9. Quamobrẽ vxor cõmuniter non peccat, non recedendo a marito, nec petendo, nec reddendo ei debitum, esto sit publicus adulter. Tum quia non est eius corrigere maritum,vt est mariti corrigere illam,cap.duo ista. 23.q. 4. Tum quia numquam, aut raro putabitur a populo in mariti adulterium consentire, vt tenet S. Anton.3.par.tit.1.cap.20.§.9.expressit, post Palud.in dicto lib. sent distin.32.& probat Caiet.Tomo.1.Opusculorum Opusc. 12.q.13. & Opusc. 31. resp.14.

29 Aduertendum tamen, non posse maritũ accusare adulterii vxorem, si etiam ipse adulteratus est,cap.nihil iniquius.32 q.6. neque quãdo vxor fuit vim passa,cap. Itane.ead. caus.q.5. neque quando probabiliter cre-

debat

debat suum maritum mortem obiisse.cap. cum per bellicum. 34.q.1.neque si quis cum ea sub mariti specie rem habuisset. cap. in lectū.ea. cau. & q.neque si maritus adulterandi occasionem ei præbet.cap.discretionē. de eo,qui arguit.consang. neque si maritus tolerat, & passus est eā, posteaquam sciuit eam adulteratam fuisse, cap.si quis vxorem. 32. q.1.neque si ante baptismum id fecit, cap. gaudeamus.de diuor.

39 Sexto peccat qui vel quæ coniux vouet continentiam, aut numquam contrahere matrimonium;& postea contrahit,etiam si non consūmet:& iterum si postea consummat. prima vice & suam petitionem, secundū omnes:immo & quoties id petit secundum fere omnes gloss.cap.quodā. cap.placet.cum quibus Panorm.transit.de conuer.coniug.& Ioan Andr. & communis in cap. rursus, qui cler. vel vouen. & Palud. cōmunis, & Ioan. Maior in 4.lib.sent.dist.31.Angel.verb.matrimonium.3. impedimentum. 5.§.3.& melius Rosel. verb. impedimentum. 4.§.7. quamuis aliqui contradicant, & minus bene, quidquid Angelus dicat vbi supra. Verumtamen est, quòd quia secundum omnes, qui eiusmodi votum emisit, potest habere copulam quando eius coniux id petierit expresse, poterit etiam habere quoties petierit tacite: aut signis, aut ingenio, & conditione, ut supra dictum est eo.cap.num. 25. potest etiam qui sic vouet obtinere ab episcopo dispensationem ad debitū petendū ob grande peccandi periculum & difficultatem continendi, quæ est similis ei, quā habet sitiens a potu aquæ præsentis oblatæ se ab stinendi, iuxta Angel. Rosel.& Maior.

Quæsiuit quidam doctissimus confessarius, cur hoc loco diximus omnes affirmare cū,qui post votum simplex castitatis factū,vxorem duxit, peccare,cū Calderinus in cap. rursus.qui cleric.vel vouen. & Angelus verb.matrimonium. 3.§.1.in contraria sint sententia?

Respondi,me hic loquutū de illo, qui ducit vxorē animo consummādi matrimonii,vt cōmuniter matrimoniū contrahi solet, in quo omnes cōsentiunt; prædicti autē duo auctores, de illo qui animo suscipiendæ religionis ante matrimonii cōsummationē loquuntur, de quo ego hic nil fui loquutus. Nunc autē de illo dico, eum peccare non tantum,eo quod frangit votū,quàm eo quod sponsam decipit,vt Sotus in 4.dist. 38.q.2 art.1.recte dixit, & ante ipsum Sil.verb. matrimoniū.7. q. 5. & quia magnum damnū infert ei; quippe quę non ita facile alii nubet,ob suspicionē copulę cum illo habitæ: credo tamen, ꝙ si aliqua causa vrgeret eum ad matrimonium contrahendum cum ea simulato eiusmodi proposito, qualis esset notabilis mortis, aut infamiæ metus; quāuis non esset satis iusta ad matrimoniū impediendū, & dirimendū non peccaret, modo daret operā,ne quid detrimenti sua culpa ei eueniret, quo casu opinio Calderini, & Angeli intelligi posset.

32 Septimo peccat,qui vel quæ coniux cū alterius consensu vouet cast

tatem

tatem,& post debitum petit secundum omnes: & etiam qui, vel quę cõsentit voto, etiam si non vouit, reddit debitum ad petitionem eius, qui vouit; quia in eius peccatum consentit. Non tamen est idem dicendum, si ipsemet, qui non vouit, sed cõsensit alterius voto id petit: quia nec ipse peccat, contraueniendo voto, quod non emisit: nec alter reddendo debitum, a quo votum quod fecit non absoluit. Quandoquidem coniux faciens alteri facultatem vouendi non videtur renunciare ius, quod habet petendi, secundum Innoc. in cap. 1. de conuers. coniug. communiter per Panormitanum & alios merito receptum. Quod si ambo communi consensu continentiam vouerunt, ambo peccant mortaliter. cap. quod Deo pari. 33. q. 5. vt supra cap. 12. nu. 60. dictum est, una cũ aliis quibusdã ad coniugũ vota pertinẽtibus. quãuis, si ambo pacti essent, ne a se mutuo debitum peterent, & ambo cognoscentes, ꝙ vterq; id peteret, si posset, haberent copulã, non peccarent, secundum Ange. verb. matrimoniũ. 3. impedimentum. 5. §. 1. quod melius docet Rosel. verb. impedimentũ. 4. §. 7.

Neque obstat, quod quidam ait, me asserere hic, vxorem si reddat debitum marito voto castitatis adstricto peccare mortaliter, etiam si matrimonium sit consummatum; quod ei non placet; cum eius contrariũ probabilius teneat Couarru. 2. parte. de sponsalib. cap. 3. §. 1. nu. 6.

Cui respondeo primo, me non dicere, quod ille imponit; quia loquor de vxore, quæ reddit debitum marito adstricto voto de consensu eius: & ipse opponit de marito adstricto uoto sine ipsius consensu, de quo etiam Couarru. loquitur.

Secundo, quod pro nostra parte videtur esse Augustinus in cap. quod Deo pari. 33. q. 5. in illis verbis: *Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipse consensit*: per quæ significat coniugem, de cuius consensu maritus vouit castitatem, non posse iuste reddere illi debitum.

Tertio, quod ratio cur vxor non debet reddere debitum marito sine ipsius consensu voto adstricto est; quia sine ipsius consensu vouit, quæ cessat, cum illa cõsentiente maritus id facit, & merito, quia quæ adiuuat ad vouendum, non debet iuuare ad contrarium, & ad votum infringendum, arg. l. rem legatam, ff. de adimen. lega & cap. fi. de verb. signifi.

32 Octauo peccat, qui vel quæ coniux debitum petit, aut reddit tẽpore menstrui, secundũ S. Tho. in 4. lib. sen. dist. 32. & aliquot alios, ꝓ quibus videtur cap. ad eius. 5. dist. contrariũ tamen asserendum est cũ Palud. in 4. dist. 32. q. 1. nempe, ꝙ non peccat (etiam venialiter) si eo fine petit, aut reddit; ne consorti sit odio, vel vt fornicationẽ eius, vel propriũ euitet: mortaliter autẽ numquam, etiã si credat ex huiusmodi cõplexu monstrũ aliquod conceptum iri, vt affirmat Palud. & S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 5. & ante multos annos tradidimus in d. cap. ad eius. & ante paucos asseruit uir doctissimus Alfonsus Castrensis de lege pœnali lib. 1. c. 12.

Nono peccat, qui, vel quæ cõiux in loco sacro, siue cõsecrato, siue tan-

tũ benedicto cũ coniuge rem habuit, secundũ Palud. in dicta dist. 32. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20 §. 2. & alios. Caie. verb. matrimonialis vsus. Ioan. Turrecrema. in §. sed cum naturale. ar. 4. dist. 5. siue eam habeat, vt voluptate fruatur, siue vt fornicationem vitet: & siue ad modicum tẽpus existat in ecclesia, siue ad multum, vt tempore belli, quidquid alii dicant Ange. verb. debitum. §. 32. & relati per eum.

Neque obstat quod quidam dicit, contrarium esse probabilius; quia id tenet Sotus in 4. lib. sent. dist. 32. q. 1. art. 3. post Angelum a Clauasio. Non, inquã, obstat. Primo, quia S. Antoninus, Paludanus, & Caietanus, quos hic cito, & Cardinalis Turrecremata, quem etiam cum illis cito, maioris sunt auctoritatis, quàm Angelus & Sotus, quos ipse citat; licet ego nullius essem: & ideo non deberet prẹfatam meam opinionem damnare, sola eorum auctoritate, nulla alia ratione id muniendo.

Secundo, quod Sotus non est contrarius huic meæ opinioni, immo consentit ei per omnia, nisi qua parte dubitando per dictionem, Forte, limitat in copula occulta: quam tamen ait non esse occultam, si eam habeant iacentes in eodem lecto, & ideo non debere id eis permitti.

Tertio quòd vt ait Caietanus, non inconuenit, vt ob reuerentiã Dei, & loci sacri teneantur multo tempore abstinere; cum id teneantur frequenter facere, etiam ob reuerentiam Regis, cum maritus occupatur in rebus militaribus. Cui addo idem esse, cum occupatur in aliis negotijs ipsi regi, vel reipub. vel suis priuatis necessarijs.

Quartò, quia talis copula est illicita, eo quòd per eam polluitur ecclesia, cap. fi. de consecr. eccle. & cap. 1. eod. tit. lib. 6. etiam haberetur post multam temporis in ea mansionem, secundum omnes. & etiam Sotum, qui addit eam haberi posse in campanili, aut in aliquo alio loco ecclesiæ contiguo. Addo, quod etiam dubitatio illa Soti de copula occulta nõ potest sustineri; quia licet per talem copulã nõ polluatur ecclesia, vt ipse ait, & est verum dũ manet occulta: incipit autẽ censeri polluta simul ac fit nota, quod fieri potest per confessionẽ coniugum, vel per famã, & alia iudicia postea oborta, vt ante circiter quinquaginta annos diximus Salmanticæ prælegendo dictum cap. 1. de consecr. eccl. vel altari. lib. 6.

33 Decimo peccat, qui, vel quæ coniux potionẽ, vel quid vis aliud assũpsit, vel præbet consorti quo prolis cõceptio impediatur, vel, ne sibi fiãt plures liberi, quam quos educare potest, vel ob aliud finẽ quamlibet bonum. Quod si ob hoc semen extra vas effundatur, grauius peccatum, & alterius speciei; nempe contra naturam erit, secundum eundẽ. S. Anto. 3. par. §. 20. cap. 6. Sed quia cõiuges non obligantur ad petendum a se mutuo debitum, secundũ omnes, & licitũ est eis desiderare, ne sint sibi plures filii; quàm quos alere possunt, vt asserit S. Ant. vbi supra, iuste possũt de cõmuni consensu astinere se a copula carnali, secundum eundem ab omnibus receptum: nisi quando alteri esset probabile consortẽ fornica-

tum

tum,iri,nisi debitum petierit, secundum Ange. cuius determinatio tantum procedere videtur, quando alter videt consortem ob uerecundiam non petere verbo: sed tacite satis opere petere.

34 Vndecimo peccat, qui, vel quæ coniux fuit patrinus filij sui,cũ baptizaretur,vel cõfirmaretur,malitiose,quo coniugem debito cõiugali fraudaret,& ideo nõ reddit illud:eo enim casu non potest petere,sed tenetur reddere.Quod si ambo malitiose fiant huiusmodi patrini, non possunt a se mutuo debitũ absq; peccato petere: quãuis alteri petẽti alter reddere teneatur.Si aũt errore,necessitate, aut ignorantia facti,vel iuris fiat, huiusmodi patrinis ius petendi debitum nullatenus perdit. quæ omnia satis colliguntur ex quodã Alex.3.responso in cap. si vir. de cognat.spirit. & eius glossis simul adiuncta,quam super eo addidimus iampridem opinionum concordia,ob ea, quæ Palud.in 4.dist.32.q.1.ar.3.conclu.7.scribit.cui cõcordant. Vuendelinus ibi,& Siluest.verb.matrimoni.1.8. q. 7.

Interrogatus autem a quodam solutionem argumenti,quod fieri potest ex eo,quod diximus supra cap.12.nu.59.scilicet;coniugem,qui reddit debitũ coniugi,qui, vel quæ de consensu eius vouit continentiã,peccare ea ratione,quod cõsentit peccato? Respondi argumentum quidem esse neruosum,& torsisse ingenia Ostien.Io Andr. Anto.Card.Panor. & aliorum in dicto cap.si vir.aliis alia, docẽtibus.Nec video vllum,qui omnino soluerit:sed puto solui posse, negando,ꝙ eadem ratio consensus inueniatur in vtroque casu;quoniam in d.cap.si uir agitur de impedimento,quod canon inducit citra consensum coniugis reddere debitum debẽtis:in illo autem nostro dicto de impedimento, quod nascitur de cõsensu coniugis debitum reddere debentis,sine quo non poterat nasci;& ita minus tenetur impedimento,quod sola lege sine illius consensu inducitur, quàm impedimento,quod lege,& consensu suo inducitur,arg.capit.1.da treug.& pac. Ceterum sanum cõsiliũ est,quod si ambo,vel aliter nequeunt se abstinere,petant dispensationem ab episcopo.quem in hoc dispensare posse, S.Anto.3.par.tit.1.cap.15.§.3.sub fi.& Siluest.ubi supra aiunt arg.eorum,quę adnotant Panor. & alii, in cap.1.de eo, qui cogno. consang.vxoris suæ,Rosella verb.impedimentum. 6.

Interrogatus Romæ, an qui infantem semestrem filium suum, quẽ abortiuit amica eius,baptizauit iam iã moriturũ absente clerico, posset ducere in vxorem sine dispensatione illam amicam?Respondi,nõ posse. Quia licèt nec fiat efficax, ut possit compater cum vxore sua iam nupta eademque commatre licite rem habere,ut hic dicitur, nón tamen efficit ne nascatur compaternitas,quæ ante matrimonium nata illud impediat, & dirimat,per cap. ad limina.iuncta glossa ultima 30.q.1.

35 Duodecimo peccat,qui vel quæ coniux habuit rẽ cũ coniugis cognata, vel cognato; & postea debitũ petit,cap.qui dormierit.27.q.2.quãuis ad reddẽdum teneatur; & an impediat a periculo debitum post copulã

cum cognata uel cognato suo proprio habitam, colligendum est ex his, quæ dicentur infra. cap. 22. nu. 5.

Decimotertio peccat, quę coniux facit marito peregre proficiscenti facultatẽ habendi rẽ cũ alijs mulieribus, uel cõsentit, ut se cũ alijs domi manentibus misceat, aut cum cõmode posset non impedit eiusmodi cõmistionem, secundum beatum Anton. 3. par. tit. 14. cap. 9. §. 1. sub fin.

36 Decimoquarto peccat, qui vel quæ coniux clandestine matrimoniũ sine iusta causa contrahit, c. cum inhibitio. de clandest. despon. etiã si contrahat corã parocho, & testibus; quia licet id sufficiat ad hoc matrimonium ualeat. iuxta cap. 1. de refor. sess. 24. Conc. Trid. non tamen ad hoc, ut desinat esse clandestinum per alia iura, quibus præfatum Concilium non derogat. iusta autem causa id faciendi uisa est Caietano Tomo 1.
37 Opusculorũ, Opusculo. 12. q. 2. quando cessant omnia inconuenientia, ad quæ uitanda iure uetantur contrahi clandestina matrimonia. Contra quem facit doctrina eiusdẽ. 2. 2. q. 120. & 186. ar. 5. nempe, ꝙ lex non desinit obligare subditos ad id, quod pręcipit, etiam si absque illo habeatis finis, in quem id præcipit: esto, quòd responderi posset, aliud esse dicere, quòd lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenientia, illis cessantibus, non obligat, quod dicit Caietan. ubi supra, & antea dixit Panorm. in cap. quoniam contra. de proba. & aliud dicere id, quod in aliquem bonũ finem præcipitur, cessare si finis ille alia via habeatur, quod ipsemet in dicta q. 120. & in dicto art. 3. ait, & nos etiam in cap. ad hæc. de pręb. tradidimus. Iusta proculdubio tamen esset causa, quam ipse ibidem exprimit; scilicet contraxisse antea matrimonium publice, sed inualide ob aliquod impedimentum: habita enim dispensatione ad id conuenienti possunt clandestine contrahere, neque ob id in aliquas pœnas incidunt. quę res quotidiana est, & in sacro pœnitentiariæ prætorio probata, quatenus etiam post Conc. Trid. qui publice semel contraxerunt, tenentur denuo contrahere, ob dispensationem noue obtentam quoad forum cõscientiæ tantum, iuxta ea, quæ habentur infra cap. 22. nu. 70. Iusta item est causa mineris nubendi clandestine alicui sibi multum conuenienti, quando prospicit se a suo curatore traditum iri nuptui alicui parum conuenienti. Nos quoque respondimus in nullas censuras, nec alias pœnas incidisse confessarium, & testes, qui curauerunt, vt quidam gladio grauiter ictus, & iam iam moriturus, duceret in vxorem concubinam suã, ex qua liberos susceperat, quò illos faceret legitimos, & quo ad transeũdum ex hoc sæculo, iter melius adornaret.

38 Decimoquarto peccat, qui, vel quæ coniux matrimonio clandestine sine testibus contracto, vtitur: quia eiusmodi vsus non solum est vetitus per cap. aliter. 30. q. 5. sed etiam malus, secundum Card. Caiet. dicta. q. 2. quod palam verum est post pręfatum Conc. Trid. post quod nihil valet matrimonium sine parocho, & testibus contractum: sed quod etiam hodie id

dic id sit uerum, uidetur probare id, quod supra diximus; nempe matrimonium dici clandestinum etiam si contrahatur coram parocho, & testibus; extra faciem ecclesiæ. Porro præfatus Caietanus dicto Opusculo 12.q.3. ait matrimonij usum numquam esse mortiferum, eo quòd benedictionem nuptialem antecedat, id quod antea dixit Ange. uerb. debitū. §.1. & Siluest. eod. uerb. q.9. Caiet. in summa uerb. matrimonii peccata. Non quia non inueniatur textus, qui hoc significare uideatur, ut quidā neotericus dixit; si quidem in cap. aliter. 30. q.5. inuenitur; neque ob rationes, quas prædicti formant: sed quia nulla fere transgressio eorū, quæ dicto cap. aliter, prohibentur est mortifera, iuxta omnium sententiam, nisi ex contemptu, uel magno cum scandalo, ea fieret. Quamuis Ioan. Tabien. uerb. matrimonium. §.3. (pulchre monstrans, S. Thomam non sentire id, quod Ange & Siluest. aiunt) absque iusta ratione affirmet prima uice peccare quod ipsum ante illum prædixerat S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 22. quod tamen non uidetur tenendum; quia nullo iure, uel ratione talis differentia inter primam uicem, & alias probatur. Et adde quod pro Caietano uidetur hodie textus in dicto cap. 1. de reformat. sess. 24. conc. Trid. uer. præterea, quatenus hortatur, & non præcipit, ut contrahentes non cohabitent in eadem domo donec benedictionem sacerdotalem in templo accipiant.

Interrogatus autem; An qui matrimonium clādestinum contrahit, eo solo, quod non uult illud publicare mortaliter peccet, quamuis matrimonio non utatur? Respondi peccare, si altera pars poscit ut publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet, & ulla est iusta causa, qua differatur; quia officio suo non satisfacit. Immo etiam, licet uterque consentiat, & nullum sit incontinentiæ periculum, si ex eo, quod non publicatur, ea damna & pericula timentur, quæ ex eius usu clandestino orirentur. arg. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patr. aliàs uero non, argu. cap. cum cessante. de appella.

39 Decimosexto peccat, qui, uel quæ coniux primū clādestine cōtrahit cū priore, & postea publice cū posteriore, & habet rem cum posteriore, etiā si iussu ecclesiæ sub excōicatione præcipientis eā haberet, iuxta sententiam cōmunem, quidquid Magist. sent. communiter refutatus in 4. dist. 38. dixit. Peccat etiam si habet rem cum priore, offendendo eos, qui putant, eam non esse ipsius coniugem, per dicta in §. præcedenti. Non tamen peccaret, si absque scandalo eam haberet; tenetur autem posteriori conuiuere, ecclesia id iubente, si absque periculo habendi rem cum ea uel eo, id facere potest, alioquin minime: etiā si ob id excōmunicaretur, argu. cap. inquisitioni. de sent. excom. Silu. uer. debitum coniugale. q.6. quod tamen hodie post cap. 1. de reformat. matrimo. sess. 24. Conc. Tri. non procedit, nisi in terris, in quibus illud non est receptū. Vel nisi quādo matrimonium fuisset coram parocho & testibus, clam tamen alias

contractum, si per mortem parochi & testium, uel alia de causa probatio prioris matrimonii deesset.

40 Decimoseptimo peccat, qui, uel quæ coniux antequam satis certior fiat de prioris coniugis morte, matrimonium contrahi, iterum, cap. dominibus. de sec. nupt. & etiam si post contractum habet rem cum posteriori subsistente causa probabili ad dubitandum de morte prioris. (esto non sit euidens, & manifesta) debitum petit, dicto cap. dominus. & dicto cap. inquisitioni. Immo & si reddit petitum, etiam iubente superiore, antequam illam animi dubietatem deponat, ad effectum saltem reddendi illud. Probauimus enim in cap. si quis autem. nu. 81. de pœnit. dist. 7. nō solum peccare mortaliter eum, qui facit aliquid, quod credit esse mortale, sed etiam eum, qui facit aliud, de quo dubitat, an sit mortale nec ne. Proinde coniux probabiliter de prioris coniugis morte dubitans, antea quam rē habeat cum posteriore, debet expellere ab animo suo illā dubietatem & credere mortem prioris, ad effectum saltem redendi debitum; quamuis non credat, neque credere possit, nec debeat ad effectum illud petendi. quod latissime in dicto cap. si quis autem, a nu. 86. usque ad 118. monstrauimus, aperientes iustum intellectum, & ueram concordiam inter dicta duo celebria cap. dominus. & cap. inquisitioni.

41 Et quòd differentia inter scientem ex una parte, & credentem aut probabiliter dubitantem ex altera, & inter eum, qui ex leui causa credit, aut dubitat ex tertia, non est sita in eo, ꝙ unus peccat reddendo debitum, & alius non. Quia omnes peccant tam reddendo, quàm petendo (si illa scientia, credulitate uel dubietate durante petant uel reddant) sed consistit in eo ꝙ primus horum nō potest illam scientiam iuste deponere, neque ad petendum debitum, neq; ad reddendum. Secundus autem potest deponere suam credulitatem, uel dubietatem, præcipiente saltem iudice ad effectum soluendi. Tertius uero potest ad vtrumque effectum. quæ est singularis resolutio a nobis in dicto cap. si quis autem, scripta.

Decimooctauo peccat, qui, uel quæ coniux impudicis tactibus se polluit, aut habet tactum huiusmodi, intendens habere pollutionem, uel cū periculo probabili habendi, iuxta sententiā Card. Caie. uer. matrimonialis usus. pag. penul. matrimoniū enim eiusmodi tactus nō efficit licitos.

41 Decimonono peccat, qui, uel quæ coniux habet copulam cum coniuge alia uia quam naturali extra uas naturale, uel tali modo, quo uxor nō potest suscipere semen, aut retinere, secundum omnes. Qui autem habet copulam intra uas naturale, ita ut uxor possit suscipere semen, & retinere, non peccat mortaliter, quamuis fœdus sit modus eam habendi, quā-quam graue peccatum ueniale admittit, & dignus est, qui eo modo utitur, magna reprehensione, peiorque animali bruto, quod in eiusmodi actu modum naturalem seruat.

Vigesimo peccat, qui, uel quæ coniux nullum prædictorum facit nec

uult

uult facere, sed consentit in eo aliquo modo ex illis nouem, quos supra, cap. 11. nu. 16. & in cap. præcedenti. nu. 17. declarauimus; scilicet mandãdo, consulendo, cõsentiendo, laudando, tacendo, auctorem receptando, participando, uel opitulando, aut non impediendo, uerbis, opere, aut admonitione, cum posset & deberet id facere, ut ibi diximus. Quædam alia traduntur infra, cap. 25. nu. 144.

De muliere fingente se habere filium.

SVMMARIVM.

43 *Mulier fingens se prægnantem, ut absoluatur.*
44 *Vxor quid faciat ut non se infamet, & iusto filio non noceat.*
45 *Restitui nõ debet res familiaris cũ famæ propriæ iactura & seqq.*
48 *Restituat damnum qui tradidit filium suum ad partum supponendum.*
48 *Infantis hospitali expositi impensas quis soluet.*
48 *Mulier testans, ut iuste potest spurium, filium appellare.*
49 *Adulter potest non credere esse filium suum.*
49 *Causa etiam remota quæ obligat restituere.*
50 *Restituere quantum iusto filio læso ob spurium ignotum.*
50 *Legitima filiorum varia in uarijs regnis.*

43 VIGESIMOPRIMO dicimus peccare, Primo mulier cõiugata: quę supponit sibi partum fingendo se prægnantem, & parere filium alienum, quem secreto accepit ab alio: illa item, quæ suscepit filium ex adulterio.

Secundo, quod absolui potest id non reuelando; quamuis per id noceat patri putatiuo, efficiendo ut filium alienum pro suo enutriat, etiã hæredi eius, quatenus filius putatiuus, & spurius habitus pro uero & legitimo, adiuit hæreditatem patris putatiui, aut partem eius, ut respondit Innoc. iij. in cap. officii, de pœnit. & remiss.

44 Tertio dicimus id, quod supra dictũ est, proculdubio procedere quan do maritus indubie credit esse suũ filium, & ipsa timet mortem sibi ab eo inferendam, uel mortali odio peccaturum, si resciret, ut habet textus illius cap. & Panorm. & communis ibi declarant. Immo sufficit timor propriam famam perdendi, secundum Caiet. Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 32. respõ. 14. ante quem id dicit subtilissimus doctor Scotus, in 4. dist. 15. quæst. 2. post. art. 4. in responsione articuli, & S. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 18. §. 8. in fine, & melius tit. 2. cap. 7. §. 4. quia ut præfatus Cardinalis 2. 2. q. 62. ar. 6. & in dicta responsione 14. ait, non tenetur restituere bona ordinis inferioris cum iactura bonorum ordinis altioris, saltem

cōmuniter, & ut diximus in repet.cap. inter uerba.11.quæst.3.Bona famæ, altioris ordinis sunt quàm bona rei familiaris; quia *melius est bonum nomen,&c.* Prouerb cap.22.ut etiam bona uitæ ac salutis, sunt altio-
45 ris quàm bona famæ, l.in seruorum.ff.de pœn. Nec obstat dicere, quòd Panor.in dicto cap. officij. & communis uidentur præsupponere, quòd si reuelare potest absque animę,& corporis periculo, & putaret sibi fidē habendam, debet reuelare. Quia Innoc.cuius mētem ibi omnes sequuntur, ait eam ad id non teneri, si quod grande malum consequeretur. Et quamuis postea ponat exemplum in malo corporis & animæ, non tamē negat, illud esse dicendum de malo famę, iuxta illud prædictum Prouer. *Melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ.* quod cōstat esse grande malum, ut ratio prædicti Caietan.probat. Nec obstat quod Ioan. Maior in 4.lib.senten.dist.15.q.17.affirmet contrarium; quia id fecit sine iusta su prædictorum perpensione.

46 Quarto dicimus, quòd, si mulier illa iam erat de adulterio infamata, & credit probabiliter absq; periculo corporis & animæ posse id reuelare, & quòd sibi adhibebitur fides tam a patre, quàm a filio, debet reuelare, quæ communis est conclusio Innocētii in dicto cap. officii & aliorum.

Quinto, quòd si crederet ipsa, filium suum spurium, & fictum esse tanto uirtutis studio, adeoque matri credentem, quòd reuelando ei casum secrete crederet, & totam hæreditatem aliis fratribus uterinis relinqueret, teneretur ei reuelare.

47 Sexto dicimus, ꝙ quando eiusmodi mulier non est ad reuelandū huiusmodi casum obligata, aut qñ per suam reuelationē non potest consulere damno, quod suo marito, uel eius hęredibus iā euenit, aut est euenturum, obligatur ad competenter satisfaciendum eis confessarii discreti arbitrio, ut contextus ipse præfati cap.officii. in fine habet. Qui confessarius tali mulieri suadere debet, secundum Scotum ubi supra, ut satagat inducere filium illum ad intrandam religionem, uel ut sacris initietur, & accipiat beneficium aliquod ecclesiasticum, quo cōtentus hęreditatē aliis renunciet. Quod si hoc ei nō potest persuadere, debet tam marito, quàm eius hæredibus resarcire dānum ex bonis parafernalibus, id est, quę ultra dotem habet; qualia si non habeat, non obligatur amplius, quàm ad sui peccati pœnitentiam, & ad concipiendam uolūtatem satisfaciendi quando potuerit, secundum Scotum ubi supra. Cui duo addimus. Alterum, quòd religio, cuius ingressus est eis persuadendus, debet esse hæreditatis incapax (qualis nulla est hodie post Conci. Trid.sess.25. cap.3.de Regularib.præter Franciscanam, Capucinorum, & eorum, qui Minorum de obseruantia vocantur) aut ꝙ ante ingressum, & professionem renunciet hæreditatē patris putatiui: alioquin enim nil prodesset huic proposito ingressus ille; cum monasterium posset hęreditatem illi obuenientem adire, arg. cap.in pręsentia. cum ei adnot.de proba. Alte-

rum, quòd, quãdo non poterit ei prędictum ingressum persuadere, nec satisfacere pro bonis, in quę filius est successurus, debet bona mariti augere, tanto plus laborando, ultra quàm per matrimonium obligatur, & tanto minus expendendo, in uestitum & uictum de his quæ honeste impendere potest, quod per hanc parsimoniam residuum fecerit, adæquetur damno per filium illato, uel inferendo. At si nec hoc ad id fuerit satis, debet donare in uita, uel relinquere in morte tantum, quanto in id opus fuerit, filiis legitimis ex parte illa bonorum suorum, quæ libere, in animæ suæ, vel extraneorum gratiam relinquere potest, iuxta authen. nouissima. & authen. vnde si parens. C. de inoff. testa. Demumq; quando hæc omnia non fuerint satis, sufficiet ei contritio, & uoluntas illa, quas Scotus dixit sufficere.

48 Septimo dicimus, quòd etiam obligatur ad resarciendum damnum prædictum is, qui tradidit ei filium suum ad supponendum partum, & fingendum eiusmodi figmentum. Adulter item, ex quo illum concepit, si credit, aut credere debet esse filium suum; quia illius damni causam dedit: & qui causam damni dat, damnum dedisse uidetur. l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. & ut alterius eorum restitutio, & resartio vtrumque liberat; sic altero non potente, aut nolente resarcire, alter obligatur, per ea, quę in cap. seq. scribentur. Quin, etsi infans fuit expositus, hospitali alicui, ut ibi nutriretur, obligati sunt ad soluendas impensas, quas in eo nutriendo fecit, si eos paupertas non excusaret; ob id quòd hospitalia in pauperes subueniendos instituuntur, cap. de xenodochiis. & per ea, quæ ibi late trad. Lupus in repet. de relig. domib.

Interrogatus; An mulier, quę de adulterio filium suscepit, testari possit; cum id facere posse non uideatur, nisi affirmando eos legitimos esse, quod est mendacium propter nullam rem dicendum? cap. primum. 22. q. 2. cap. super eo. de vsur. Respondi posse: tum quia potest eos appellare filios absque aliqua legitimi intentione: tum quia sine mendacio potest legitimos appellare, intelligendo apud se, tales esse communi existimatione, iuxta late per nos adnotata in cap. humanæ aures. 22. q. 5. tum quia plurimum interest legitimorum, eam testari quò exoneret cósciantiam, quantum plus poterit eis relinquendo, iuxta supra dicta.

49 Octauo dicimus, ꝙ confessarius nõ debet huiusmodi resartionũ imperare, adultero non credenti, nec debenti credere eiusmodi filium esse suum; siue ꝙ mater est leuis, & solita cũ alijs adulterari; siue ꝙ ipsa quoque dubitat, an sit filius adulteri, uel mariti sui; siue ꝙ reputat eam, ad se obligandum, mentiri secundũ S. Anton. in 2. par. tit. 2. cap. 7 sub fin. Nec ipse adulter facile debet credere se ad id obligatum, argu. cap. dominus. de secun. nupt. Si autem adulter credit, eum esse suum filium, restituere debet patri putatiuo impensas, quas in eo nutriendo fecit, & etiam hospitali, si apud illud expositus fuit. Insup & pͣfato patri restituere debet

dotem

dotem, aut sponsalitiam largitatem, si quam dedit ei; immo, & filiis eius id, quod de patris hæreditate habuit, ut S. Anton. ubi supra, ait, quẽ Silu. & communis probant. Quamquam Sotus lib. 3. q. 7. art. 2. de iust. & iur. contrarium teneat; motus eo, quòd. non uidetur ei causa propinqua illius damni. At cõmunis opinio uidetur nobis longe uerior. Primũ quod est communis: deinde, quod ipsemet fatetur adulteram ad id teneri, quę tamen non est propinquior causa damni, quàm adulter: quandoquidẽ non consequitur illud immediate ex adulterio, neq; ex partu, sed ex uita eius, quem peperit. Tertio, quòd adulter est causa satis propinqua, licet non proxima; & non oportet esse proximam, quo de damno teneatur, iuxta notata in cap. si egressus. & cap. fin. de iniur. Quarto, quod adulterium, suapte natura ordinatur ad generandum, & est uia, & medium in illud damnum, quod genitus, eo ipso quòd genitus est, infert: & cum sit res illicita, obligat in id, quod ipsum cõsequitur, tamquam effectus eius; quo casu etiam causa remota nocet, cap. fi. de homi. lib. 6.

50 Nonò dicimus, ꝙ addit idem Scotus ubi supra, quòd filijs patris putatiui hæredibus non debet restitui tantum, quanti ualet hæreditas: nec quantum restituendũ esset, si post adquisitionem illa eis tolleretur: sed multo minus, iuxta prudentis & boni uiri arbitrium, quæ singularis cõclusio est, confirmarique potest per id, quod uterque Tho. ait, 2. 2. q. 62. art. 2. Id tamen, nostra sententia, limitandum est, tunc tantum procedere, qñ restitutio facienda est filijs successuris, antequam succedant. idest, quãdo pater, cui successuri sunt, uiuit, & dubitatur, an filius putatiuus uicturus sit eo tempore, quo de diuidenda hæreditate paterna tractabitur. Nam post patris putatiui mortem & aditam eius hæreditatem, uidetur iam tractari de bonis quæsitis, & ita restituẽdum est illis tantum, quantum ualet id, quod filio putatiuo obuenit, arg. l. cum hæredes. ff. de acqu. poss. quamuis Scot. (nostro iudicio) in utroque casu loquatur.

Itaque omnia resoluendo dicendum, ꝙ si persona obligata ad hoc restituendum, accesserit ad confessarium priùs, quàm pater putatiuus moriatur, debet se informare quantum expenderit in filio putatiuo educando, uel forsan dotem, aut sponsalitiã largitatem ei tradendo, uel in litterarũ studijs sustentando: & sic quam, & quantam mercedem meruerit filius putatiuus a suo patre putatiuo; & habita horũ ratione, præcipiat illi personæ, ut id residuum, quod patri debetur, ei restituat, persuadeatque illi, ut concipiat propositum restituendi, cui oportuerit id, quod p̃fatus filius putatiuus de bonis patris putatiui adquisiturus est, si superuixerit illi. Quòd si persona prefata penitens est mortis periculo propinqua, relinquat alijs filiis, ut dixit Scot. non tantum quantũ deberetur eis, si iam hæreditatẽ adquisissent, unà cum illis filius putatiuus: sed tanto minus, quanto minoris ęstimari debent bona post patris putatiui mortem, illi quærenda, ob illã dubietatẽ, an adquisiturus sit, nec ne? Idque poterit fa

cere

cere meliorando,ut iuriscõsultorum uulgus loquitur, alios filios de illia bonorum parte, quam, cuicunque uolet, libere potest relinquere, iuxta uarias uariorum Regnorum leges. In his quidem Castellæ de tertia, & quinta l.7. & 8.adiuncta l.15.Tauri: in Regnis uero Portugalliæ de tertia.lib.4. Ordina.tit.70.In illis uero Nauarræ de omnibus, excepta minima re.In illis uero terris,in quibus ius commune seruatur,de semisse, aut triente.authen. nouissima.& authen. unde si parens. C.de inoff.test. Si autem pręfata persona pœnitens accesserit ad confessarium priusquá patri putatiuo successerit, & fratribus suis damnum iam intulerit, præcipiat ei confessarius, ut restituat fratribus, quos filius putatiuus lęsit, omne damnum, quod eis intulit, quàm optimo modo poterit; quidquid & Scotus, & qui eum sequuntur, dixerint.

De septimo præcepto Decalogi, Non furtum facies.
Cap. XVII.

SVMMARIVM.

1 *Furtum quid, & diuiditur in mentale, & reale.*
1 *Præceptum non furandi, quæ & quot probibet.*
2 *Furtum genere suo mortale; sed excusat ab eo paruitas, & alia.*
2 *Furtum ad causandum mortale, quanta quantitas requiratur.*
2 *Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt.*
2 *Furtum pauperi, & diuiti factum qualiter metiendum.*
3 *Furtum propter omne mortale non fertur excommunicatio ubique.*
3 *Doli actio non datur ob omnem quantitatem, quæ mortalem culpam facit.*
4 *Furtum mortale hæc quantitas facit.*
4 *Furtum a mortali culpa septem excusant.*
5 *Metus minor iusto attenditur in foro conscientiæ.*
6 *Finis vtilis animæ & bonus domini excusat a furto.*

1 QVIA hic locus est oportunus, in quo ponatur summa Commentarii nostri cap. fina. 14. quæst. 6. iuxta iam aliàs promissa, ideo coniungendo ea, quæ hoc loco tradita fuerunt in Hispano, cum illis, ad quæ fiebat remissio, dicimus, Primò, quòd furtum definitur a iurisconsulto in l. 1. ff.de furt. *esse dolosa cõtrectatio rei alienæ, inuito domino suo, ad proprietatem eius, aut possessionẽ aut vsum adquirendum*, quæ repetitur in §.1.instit. de obliga. quæ ex delict.nascun.

Dixit, *Contrectatio*, per quod intelligimus etiã uoluntatẽ contrectãdi, quę est mentale furtũ. Dixit, *Alienæ*; quia suæ contrectatio, quatenus est, aut merito creditur suã esse, nõ est furtũ, l.inter omnes.§.recte.ff.de fur

Dixit:

Dixit, *Inuito domino suo*; quia, quod eo uolente fit, non est furtum, in eod. §. recte. Dixit, *Dolosa*; quoniam iocosa, & officiosa ad reddendum cautiorem dominum, nō est furtum, ut recte ait Maior, in 4. lib. sen. dist. 15. quæst. 18. Dixit: *Ad adquirendum proprietatem, aut possessionem; &c.* quia ad hoc, ut sit furtum, sufficit ut contrectans uelit aliquod horum adquirere, secundum omnes. Ex quibus sequitur furtum esse duplex, reale, quod est contrectatio realis, & mentale, quod est uoluntas sic contrectandi; quæ est definitio iurisconsultorum usui loquendi proximior, quàm illa Ioan. Maior. ubi supra.

Secundò dicimus, quòd hoc præcepto, ut diximus in addit. cap. quando. de consecra. dist. 1. non solum prohibetur contrectatio occulta, uel uoluntas eam faciendi, quæ proprie furtum dicitur: sed etiam omnis illa, qua aliquid ab aliquo iniuste accipitur, & iniuste retinetur, & omnis iniusta damni illatio, & per consequens uiolenta, & denique omniū rerum alienarum usurpatio illicita, cap. pœnale. 14. q. 5. & consequenter omnis uoluntas deliberata faciendi aliquod prædictorum. Quoniam ut supra diximus in Prẹlud. 7. nu. 19. & cap. 11. nu. 11. post S. Th. 1. 2. q. 72. art. 7. peccata uoluntatis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, immo unū: quamquam quæ sunt solius uoluntatis, ad restitutionem non obligant, ut in dicto cap. 11. nu. 16. est dictum.

2 Tertio, quod omne furtum ex suo genere est mortale secundum Tho. 2. 2. q. 66. art. 6. & probatur in dicto cap. fina. 14. q. 6. & cap. fures. cum tribus seqq. de furt. Excusat autem furtum a culpa mortali, primo quidem paruitas rei: quia in omni materia peccati, & illa & alia duo excusant a peccato mortali, ut dicimus supra in cap. 11. nu. 4. post S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 5. & 6. & 2. 2. quęst. 3. art. 5. & q. 59. ar. 4. & S. Anton. 2. par. tit. 4. cap. 5. §. 7. & 8. & Adria. Quolib. 8. Ex quo sequitur, quòd saltem in genere moris furtum paruum, quod non attingit culpam mortalem, differt specie a furto magno, quod attingit illam; quia supra cap. 6. n. 3. & seqq. diximus, circumstantiam, quæ facit actum esse mortalem, sine qua ille non esset talis, mutare speciem in genere moris.

Quartò dicimus, quòd magnæ quæstionis est, quæ paruitas excuset a mortali: quia id nullo iure naturali diuino, aut humano definitum est? communiter tamen tenetur, & quidem recte, id boni uiri arbitrio relinqui. quoniam, quæ indefinita relinquuntur a lege, arbitrio boni uiri sunt definienda. l. 1. ff. de iure delib. & cap. de causis. de offic. deleg.

Quintò dicimus, quòd sępe confessarii nos molestarunt, interrogantes, quæ quātitas sit, ad hoc notabilis; aut quam nos talē arbitraremur? quibus conati fuimus satisfacere per sequentia posita in præfato Commentario cap. fin. 14. q. 6. Primū, ꝙ qui parum furatur, uolens multum furari, mortaliter peccat, ut S. Hier. in d. cap. fin. 14. q. 6. clare sentit. Nam
6. uoluntas faciendi, & ipsum factum eiusdem sunt malitiæ, iuxta S. Tho.

receptum 1.2.q.20.art.3. Qui autem rem paruulam furatur sine animo aliam maiorem furandi, & maius damnum proximo faciendi quàm par uula illa res valet, furtum mortale non committit, etiam si sciat dominũ id moleste laturum, si ei denuntiaretur, neque eam a se petitam, daturum fuisse, secundum Caiet.2.2.q.66.ar.6.quamuis S.Tho.ibi de hac re aliquantum obscure loquatur.

Secundũ, quòd qui furatur aliquã paruulam rem; veluti subulã a surore, aut acum a sartore, ob quod, & quia aliam subalam, vel acum non habet a labore cessat, non furatur rem notabilem; quamuis ex eo notabile damnum in dominum redundet, licet contrarium sentiat Silu.verb. furtum.cui consentit Sotus lib.5.q.2.art.3.de iust.&iur. Quia qui paruã illam rem furatur, quamuis ob eam damnum decem ducatorum inferret, non tamen duplo, aut quadruplo illius damni condemnaretur, sed duplo, aut quadruplo rei illius paruæ furto subtractæ, quatenus esset furtum manifestum, aut non manifestum.§. in duplum. & §.quadrupli. Instit.de actio. Illa tamen paruæ rei subreptio esset mortalis, si, qui surripit scit, aut scire, aut credere debet, ex furto illo paruulo eiusmodi damnum notabile domino euenturum non quia res illa subrepta notabilis sit, uel quòd uoluntas illam surripiendi sit voluntas surripiendi rem notabilẽ: sed quia damni notabili causam dat, & consequẽter id dare uidetur.cap. fi.de iniur.l. qui occidit.ff.ad l.Aquil. quæ sunt diuersa, ut ex diuersitate titulorum, de furtis, & de iniurijs, facile colligitur. Quod ipsum est dicẽdum de eo, qui paruulam rem furatur, credens ex eo dominum magna molestia & perturbatione afficiendum; quale fecit quidam famulus suo hero diuiti nobis noto surripiendo magnum quoddã malum cydoniũ, quod in horto suo ille habebat, & magni ę̃stimabat, ad ostẽdendũ amicis: & monuerat suos famulos, notabili se molestia afficiendum, si illud furarentur. Is enim famulus non admisit furtum notabile, quamuis ob molestiam notabilem, quã attulit mortaliter peccare potuisset; si quidẽ credebat, aut credere debebat, illa molestia dominũ affi ciendum esse.

Ex quibus infertur, quòd aliquando qui rem paruam pauperi aufert, mortaliter peccat: non autem qui opulento similem aufert: & aliquando econtrario, qui aliquã rem paruam aufert diuiti, peccat mortaliter, & non qui similem aufert pauperi Nam qui surripit subulam sutori, vel acum sartori, credens uel debens credere, eos non habere alias, quibus operentur, & ideo damnum notabile eis euenturum, peccat mortaliter: non autem qui diuitibus easdem auferret: & econtrario, qui diuiti surripit rem paruam ab ipso magni æstimatã, quale erat pomum, de quo supra diximus, credens uel credere debens, eũ ob id notabili molestia affectum iri, mortaliter peccaret, non autem qui idem faceret pauperi rẽ illam non maioris, quàm valet facienti, quia ille dat causam notabili molestiæ, hic uero minime.

Tertium,

3 Tertium, quod licet in aliquibus episcopatibus per constitutiones Synodales declaratum sit, nequis excommunicetur pro re, quæ minoris centum dipondijs valeat: & in alijs ne pro eo quæ minoris duobus regalibus, seu Iulijs valeat: non tamen iccirco censetur definitum illam esse quantitatem necessariam, vt sit mortale; siquidem quamuis non debeat, nisi pro peccato mortali excõmunicatio ferri, cap. nemo. & cap. nullus. 11. q. 3. vt latius tradimus infra cap. 27. nu. 9. non tamen pro quolibet mortali fertur ipso iure: & sic præfatæ constitutiones interpretandæ sunt, quòd, quamuis propter quantitatem minorem, quàm duorum regalium aut pondiorum, mortaliter peccetur; nemo tamen pro minori est excommunicandus.

Quartum, quod aliqui collegerunt ex Soto lib. 5. q. 2. ar. 3. de iustit. & iur. summam duorum, aut trium ducatorum non esse notabilem quantitatem, sine consideratione personæ, cui furtum fit: sed nobis, neque uidetur prædictum Sotum id sensisse; neque esse uerum: tum quia S. Tho. 2. 2. q. 66. art. 6. ad 3. a culpa mortali non eximit furtum, nisi quando est de re minima; nemini autem uidetur esse talis in hac regione ducatus in se consideratus: tum quia idem S. Tho. sensit, ideo furtum de re minima non esse mortale; quia præsumi potest id nõ displiciturum domino, significans secus esse, si putaretur domino id displiciturum. Et quamuis Caietan. magno conato & recte, nostro iudicio, eius sententiam extendat ad furtum minimæ rei, etiam si domino displiceat, nullatenus tamẽ extendisset ad furtum duorum ducatorum; quippe quod longe alienum fuisset a mente S. Thomę: tum quia in aliquibus episcopatibus, ex consilio virorum doctorum, & prudentum statuitur, vt excommunicatio pro furto centum dipondiorum, & duorum regalium, siue iuliorum concedatur, ut prędictum est, & vt infra cap. 27. num. 9. dicemus. Et excommunicatio maior non nisi ob peccatum mortale ferri debet, dicto capit. nemo. & cap. nullus.. 11. q. 3.

Non obstãt in contrarium citata. Nõ primum: quia aliud est denegare actionem doli contra eum: qui citra quantitatem duorum ducatorum decipit: & aliud dicere, non peccare mortaliter, qui in minori decipit: quia lex actionem denegat contra emptorem & venditorem, qui in minùs quàm dimidio iusti pretij decipit. l. 2. C. de rescin. vendi. & cap. cum dilecti. de empt. & vend. tamen ille mortaliter peccat, si notabiliter decipit, iuxta doctrinam S. Thomæ, receptam. 2. 2. q. 77. art. 7.

4 Quintũ, ꝙ consulerem consitenti mihi, uel me consulenti, vt reputaret pro notabili quantitate, quo ad effectum constituendi culpã mortalem. Primò summã duorum regalium, vel iuliorum; immo & vnius, etiã dimidij: & ꝙ non haberet pro tali minorem quarta parte regalis, uel iulij in hac regione, nec in alia, quæ pecunia æquæ, atq; hęc abũdaret. Nec damnarem eum, qui teneret mediam inter quartam, & dimidiam,

non

non esse notabilem : sed neque nunc quando pecunia numerata minoris pretii est, quàm numquam fuit, dissentirem ei, qui assereret, non esse notabilem ad hoc quantitatem, qui unum iulium, siue regale, aut tres partes eius non contineret, sequutus in hoc mentem cuiusdam statuti Illustrissimi Ordinis Carthusiani.

Secundò consulerem, quòd pro tali haberet vnum hædum, caponē, & etiam vnam gallinam mediocrem, etiam in regione vbi illam solum dimidio regali, vel iulio non valeret, etiā duodecim ouorum ablationē: & idem dicerē de quarta rubii tritici, & quarta vini: tum quia vnaquæq; istarum rerum communiter pro re maiori minima habetur : tum quia licet olim in publica disputatione, quam super dicto cap. si. 14. q. 6. nihil horum attingentes habuimus, defenderimus non esse concedendā actionem furti, nec aliam propter ablationem, aut retentionem tam exiguæ rei, quæ non pertingeret ad culpam mortalem : asseruimus tamen propter acceptionem, aut retentionem vnius gallinæ dari posse, quod nobis irrefragabiliter probat. §. gallinarum. Insti. de rerum diuis.

Tertiò, quòd furtum minoris quantitatis dimidio regali, est peccatū mortale, illi qui credit, vel credere debet datum iri per illum damnū maius dimidio regali ; quale est furtum vnius acus, aut fibulæ, aut alterius instrumenti, factum ab eo, qui credit, vel credere debet, quòd ob defectum eius is, a quo substracta est, damnum maius dimidio regali patietur ex diaria mercede. Notandum tamen est, quod, si daretur excommunicatio propter solum furtum, quæ alia damna non comprehenderet, qui eiusmodi furtum commisisset, excommunicatus non esset ; quia, vt supra diximus, aliud est furtum instrumenti tam parui pretii, & aliud dānum, quod eius ablatione, aut retentione fit: quia, si duplo, aut quadruplo furti condemnaretur, prout manifestum, aut non manifestum esset, non damnum, sed solum pretium surrepti instrumenti duplicaretur, uel quadruplicaretur, iuxta omnium sententiam, in dicto. §. in duplum. & §. quadrupli. Insti. de actio. vt supra dictum est.

Quartò, quòd excommunicatio generalis contra eos, qui furantur, aut male ablatum nō restituunt omnes iniustè auferentes, aut retinentes tantam quantitatem, quanta ad peccandum mortaliter satis est, cōprehendit ; quia cōprehenduntur sub proferentis verbis, & mente, quæ est animas a peccato mortali abducere, & ne in illud prolabantur cauere, arg. cap. 1. de sent. excommu. lib. 6. & cap. 2. de constit. eod. lib. ni per constitutionem episcopatus, vel intentionem excōmunicantis, aut aliam uiam excipiantur, qui ad aliam certam usque quantitatem maiorem non auferunt: qui enim exciperentur, non comprehenderentur ; quia excōmunicatio non ligat, nisi quos, & quot qui excommunicat, aut qui eam petit, vult, vt infra. cap. 27. num. 11. dicimus.

Quintò, quòd de illo, qui multa minima sæpe suo hero, aut alii, aut multis

multis aufert, teneret id quod infra eodem cap. nu. 139. & 140. dicetur.

5 Secundò, & tertiò principaliter excusant furta a mortali indeliberatio, seu surreptio, & defectus iudicii idonei ad culpam naturalem; quæ sudito, sicut paruitas rei in omni materia peccati, excusant ab illa, per supradicta cap. 11. nu. 4.

Quartò excusat etiam a veniali ignorantia probabilis, quòd res esset aliena & extrema necessitas, vel adeo grauis, quæ iudicio boni viri ad id sufficiat, cap. si quis propter necessitatem. de furt. vbi Panor. & alii, & etiã præsumptio probabilis dominũ rei æquo animo id laturum, l. inter omnes. §. recte. ff. de fur. non autem dubitatio, aut temeraria præsumptio, dicto §. recte. quãuis vere dominus æquo animo ferret. Nam qui facit id, de quo dubitat, an sit mortale, vel credit esse, tale mortaliter peccat, per ea, quæ diximus in cap. si quis autem. num. 57. & seqq. de pœnit. dist. 7. quamquam in hoc casu postremo ad restitutionem non teneretur. dicto. §. recte. & Siluest. verb. furtũ. q. 7. Neque excusaret præsentia, & patientia domini patientis id pre timore, aut pudore, secundum Silu. vbi supra, & probatur per illã conclusionem Adria. in 4. de restit. q. 2. vers. ex quibus. videlicet, quòd in foro conscientiæ transactio & donatio non valent, quoties non fiunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inualidandum illas requirit, iuxta ea, quæ leguntur & notantur in l. interpositas. C. de transact. & l. metum, 1. & 2. ff. quod metus causa. Excusat etiam a culpa mortali conditio iustificans; vt cum quis vult surripere, si Deus id non venisset, arg. cap. si pro te. de rescrip. libro 6. l. cedere diem. ff. de verb. signific. Caiet. verb. cogitatio.

Sextò excusat impotentia recuperandi suum sine scandalo; quia tunc clam capere potest, per glo. memorabilem. cap. ius gentium. 1. dist. & dictum singulare Innoc. cap. olim. 1. de rest. spol.

Septimò excusat propositum restituendi, quod accipit domino proprio, vt qui a fure, aut latrone vilissime emit, quod ille furatus est, aut rapuit, ut domino suo restituat.

6 Octauò excusat iusta voluntas proficiendi domino spiritualiter vel temporaliter, vt cum quis occulte furatur pigmẽta, aut fucos alicui mulieris eis male vtenti, & alios ad peccandum prouocanti; aut gladiũ furioso; ne se uel alium occidat; aut pecuniam, aut folia lusoria, vel aleas lusori ne ludat; modo ex hoc magnum scandalum non sequatur, iuxta S. Anton. in. 2. par. tit. 1. cap. 14. §. 2. quia nulla harum est contrectatio, aut acceptio fraudulenta, quæ ad furtum requiritur per prædicta supra eodem cap. num. 1.

Restitutio

Restitutio quid.

SVMMARIVM.

6 *REstitutio quid cum definitionis declaratione.*
6 *Restitutio est actu iustitiæ ueræ.nu. 7.*
7 *Restituenda res aliena etiam non restituto pretio. 8. & 9.*
10 *Restituenda ipsamet res aliena surrepta.*
11 *Restitutio duplex formalis, & uirtualis, qualis est remissio.*
11 *Restituendi necessitas ex qua lege nascitur.*

6 QVONIAM autem non solum acceptio alieni, sed etiam restituendi retentio est contra hoc septimum præceptum, cap. sæpe de restitu. spol. & cap. si res. 14. q. 6. necessarium fuerit dicere de restit. Primò quid sit. Secundò, quis ad eam teneatur. Tertiò, quid sit restituendum. Quartò, quantum. Quintò, cui. Sextò, vbi. Septimò, quomodo. Octauò, quo ordine. Nonò, quando.

Restitutio igitur, vt ad primum veniamus apertius & breuius, quàm hactenus definiri potest esse actus iustitiæ specialis cõmutatiuæ, quo redditur alteri, quod suum est, vel quod ei debetur lege veræ, iustitiæ formaliter, vel virtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, vel pecuniæ.

Dixi: Iustitiæ: quo differat ab actibus virtutum Theologarum, Fidei, Spei, & Charitatis; quibus redditur Deo cultus debitus interior: & ab actibus Prudentiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, & aliarum uirtutum eis attributarũ, seu potentialium, quibus animis nostris potius, siue principalius, quàm nostris rebus exterioribus medemur, & proficimus, ut post S. Tho. diximus latius & vtilius, infra eodem nu. 11.

Dixi: Specialis, quo differat ab actibus Iustitiæ generalis, quæ versatur in referendo omnium virtutum moralium actus ad bonum cõmune humanum: sicut charitas in referendo eosdem ad bonum commune diuinum, quòd est Deus, vt post S. Thom. in 2. 2. q. 25. art. 4. diximus in Apologia lib. de reditib. ecclesiast. q. 2. monito. 1.

Dixi: Commutatiuę: quia vt S. Tho. 2. 2. q. 61. art. 1. & q. 62. art. 1. receptus ait, requiritur ęqualitas inter id, quod restituitur ex vna parte, & inter id, quod debet restitui ex altera: & quia non est actus iustitiæ distributiuæ, quæ commune priuatis diuidit.

7 Dixi: Quod suum est: ad significandum, quòd per cap. si res. 14 q. 6. & cap. sæpe. de restit. spol & mentem omnium doctorum in illa commiscentium, & Caiet in vtroque loco supra citato, quisquis rem alienam contra voluntatem domini habet, tenetur restituere illam: quamquam

alio modo si eam bona fide habuit, & retinet, & alio si mala. Quia si bona fide accepit & retinet, si eam amittit, aut absq; ipsius culpa periit, satisfacit restituendo id, quo factus est locupletior, l. sed & si. §. 1. & l. item veniunt. §. 1. ff. de peti. hæred. Itaque qui bona fide emit aliquid a non domino, tenetur suo domino illud restituere, simul ac eius esse scierit, etiã non reddito pretio pro eo dato. l. mater. & l. mancipium. C. de rei vẽdic. & si iam illud non habet, tenebitur ad id, in quo factus est locupletior;
8 puta, pretium, quod pro illo habuit; per d. l. sed si possessor. §. 1. Quod si in nihilo factus est locupletior, ad nihil tenetur domino, neq; alteri, cui bona fide venderet illud eodem, vel minori pretio, quo emerat, l. in creditore. & l. cum ea. ff. de euictio. quia nihil amplius, quam suum habet, licet, si pluris venderet, quàm emisset, illud plus restituere teneretur; quia quo ad illud alienum retinet: aut aliud pro eo, vt recte dixit Caietant. 2. 2. q. 62. art. 6. & in summa verb. restitutio. §. 2. radix. pro quo sunt dictæ l. sed & si. & l. item ueniunt.

Contra quæ facit primo, quòd is bonæ fidei venditor tenetur emptori de euictione. cap. si. de empt. l. 1. & toto tit. ff. de euict. Sed respõdetur, quòd liberabitur cedendo actionem de euictione, quam contra eum, a quo bona fide emit, habet, l. in creditore. ff. de euict. quia ea factus est locupletior, ad quod etiam in conscientia tenebitur.

Secundò facit contra hæc argumentum cuiusdam eruditi, fundantis se primo, quòd infra eodem cap. num. 167. diximus, eum, qui pecuniam adulterinam ab alio bona fide receptam tertio tradit, postea, quam id rescierit, teneri ei restituere legitimam. Secundò, quòd qui bona fide vendit aurichalcum pro auro, postquam rescierit, tenetur tantundem veri auri restituere. Tertio, quòd pretium datum a se bona fide, recuperare potest per euictionem, & non potest iuste vtrumque retinere.

Sed responderi potest ad duo prima, quòd non est eadem ratio de tradente pecuniam adulterinam, vel aurichalcum pro auro, & de tradente rem alienam, sed veram, quia ille tradit rem intrinsecus defectuosam, & ita falsam, & communiter est in aliqua culpa accipiendo, vel dando: hic autem rem intrinsecus veram iusti valoris: & ita communiter non est in culpa accipiendo, neque dando. Et urgenti, quid si vterque esset in culpa, vel neuter in ea? concedi posset idem de vtroque iudicandum, argu. cap. dudum. in 2. de elect.

9 Ad tertium verò, quod solũ concludit bonæ fidei venditorem teneri ad celandam actionẽ de euictione, quòd non negamus, & proxime concessimus. Supradicta ratione qui ad cenã inuitatus ex vitulo alieno edit; quamuis restituere teneatur id, quod mala fide comedit: si tamen id bona fide fecit, solum tenetur ad illud, quod illã cenam domestico sumptui subtraxit, & si nihil subtraxit, ad nihil tenetur; quia solum quod subtraxit est apud eum ex illo vitulo alieno. Idem dicendũ est de vsu alienæ

vestis,

vestis, quam quis suam esse arbitratur: si enim ob id, quod eam gestauit, suam seruauit, tenetur soluere usum, aut quantum ob illum propriæ pepercit. Tertio facit, quod iure dubitari potest; an qui emit bona fide rem alienam a non domino, de hoc certior factus, illam redere venditiori possit, & suam pecuniam recuperare? Ad quod responderetur posse, ut respondet Alexand. Halen. doctor irrefragabilis. 4. par. quæst. 86. memb. 3. quem Gabriel in 4. lib. senten. distin. 15. & alij sequuntur.

Quartò, quòd videtur cooperari venditori ad peccandū in retinendo alieno; quòd Medina contra tenet in eo, qui credit uenditorem numquam restituturum eam Domino.

Ad quorum prius respondetur, negando, quòd, qui rem emptam a non domino reddit ei, ut pretium datum pro ea recuperet, cooperetur ad peccandum: tum quia actus ille non domini recipiendi rem alienam a se venditam non est de se peccatum; quia id non est de se accipere alienum dolose; quia potest facere sanctè ad finem restituendi eam domino: tum quia ille tenetur restituere illam domino: & ita qui emptor eam restituit illi, videtur iuuare eum ad exeundum a peccato, & non ad peccandum. Ad posterius autem, negando illud Medinæ dictum: tum quia id non satis probat: tum quia emptor plus tenetur sibi prouidere quàm domino rei, arg. l. si præses. C. de seru. & aq. & cap non licet. 23. quæst. 5. Et reddendo rem non domino recuperato pretio sibi prouidet, faciendo actum iustum, & si ob id per accidens culpa non domini, & non sua, contingat damnum domino, non est imputandum ei, qui reponit rem penes eum, a quo accepit, quum nulla lege iustitiæ obligetur ad aliud, & quod per accidens contingit, non est adeo attendendum, l. si quis nec causam. ff. de reb. credit.

10 Qui autem mala fide recipit, aut retinet rem alienam, tenetur restituere eandem rem si potest: sin minus, tantum quanto pluris valuit a tempore iniustæ acceptionis, vel retentionis, quamuis sine sua culpa petierit. Quia qui mala fide contrectat, & retinet rem alienam, semper est in mora, & suo damno petit. l. in re furtiua. ff. de cond. furt. cap. mora. cum ei adnot. de reg. iur. lib. 6. & ille dicitur habere bonam fidem in hac materia, qui probabiliter credit rem suam esse, aut eius, qui sibi eam dedit, aut illum qui sibi dedit, ius habuisse ad eam dandam, c. si virgo. 34. q. 2. glo. in cap. si diligenti. de rescript.

Dixi; Vel quod ei debetur: ad includendum redditionem qualiscunq. debiti, siue id oriatur ex contractu, uel quasi contractu, delicto, vel quasi delicto, vel lege, statuto, vel sententia obligante ad id conscientiam, vel testamento, aut alia vltima voluntate, iuxta varias leges variorum titulorum. ff. & C.

Dixi: Lege verę iustitiæ: ad excludendos actus religionis, & aliarum virtutum attributarum, vel potentialium iustitiæ, quibus redditur quidē

debitum, sed non lege ueræ iustitiæ, quæ uersatur in reddendo debitum rei exterioris secundum æqualitatem; cum tamen religio, & aliæ uirtutes iustitiæ potentiales uersentur in reddendo debitũ honestatis tantum, ut liberalitas: uel non secundum æqualitatem; ut religio, pietas, &c. Non obst. quod actus restituendi debitum pp trãsgressionem legis iustitiæ distributiuæ est restitutio vera, & debita, ut dicitur infra eod. cap. nu. 96. quia iustitia distributiua uera iustitia est, & non similitudinaria: est enim altera species iustitiæ, iuxta S. Thom. recept. 2.2.q.61.art.1.

11 Dixi: Formaliter, uel uirtualiter: ad includendas condonationes, & alias satisfactiones; quæ uirtualiter sunt restitutiones, & solutiones, l. si rem. §. omnis. ff. de pign. actio. & l. 1. ff. qui satisd. cogan & glos. in uerbo. restituatur. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6.

Dixi: De bonis animi, &c. ad significandum, quòd non solum ad restitutionem tenetur, qui debet pecuniam. sed etiam alia tria genera bonorum animæ, & corporis, & honoris, iuxta dicta in c. 24. nu. 26. & cap. 15. nu. 16. cum seq. & infra cap. 18. nu. 33.

Necessitas autem restituendi nascitur ex omni transgressione legum ueræ, & specialis iustitiæ, per quam aliquod damnum alteri cuipiam infertur, prout statim dicetur: non autem inducitur ex transgressione legum charitatis, & misericordiæ, etiam illa, qua alius damnificatur, ut affirmauit Alexan. Halen. 3. par. q. 87. & Altissiod. in 4. par. quos sequitur Adria. in 4. de resti. q. 1. §. de currentibus cum fure, quem pridem sequuti fuimus in repet. c. inter uerba. 11. q. 3. conclus. 6. & infra c. 24. nu. 5. & nuper in Apolog. de reditib. q. 2. monit. 2. & 7. quod etiam affirmat Sotus tamquam communiter receptum lib. 5. q. 3. art. 4. & lib. 4. q. 7. art. 3. col. 4. & alibi sæpe, de iust. & iure. Quod latius aliis fundat & propugnat prædictus Adrian. qui tamen non uidetur reddere rationem diuersitatis; quam nouè putamus esse, quòd transgressio legum charitatis, & misericordiæ, immo & ceterarum uirtutum aliarum a uera, & speciali iustitia, non ordinatur per se, & directe ad ablationem alicuius rei exterioris alterius, sed solum per accidens, & indirecte: quia immediate & principaliter uersantur circa actus interiores, secundum S. Tho. 2.2.q.58.ar. 7. ad 1. & ar. 8. Transgressio autem legum iustitiæ, quæ principaliter versatur circa actus exteriores secundum eundem, per se & directe ordinatur ad auferendum aliquid ab alio, quod causat restituendi obligationẽ. Ob quod diximus pridem in prædicta repet. cap. inter uerba. multum referre inter testem obligatum ad dicendum uerum lege iustitiæ; & inter obligatum lege charitatis, ut etiam infra cap. 24. num. 5. ponetur differẽtia inter obligatum ex contractu ad alendum, quæ est obligatio iustitiæ, & inter obligatum ad idem per uim eleemosynæ, quæ est actus charitatis, uel misericordiæ illius filiæ.

Quis

Quis restituere teneatur.

SVMMARIVM.

12 *Restituere quis teneatur, late. & 13. & 14.*
14 *Peccare faciens quis, quid restituat.*
15 *Metus minor iusto cogit restituere in foro animæ.*
16 *Libertas animi non tam minuitur blanditijs, ac metu.*
17 *Restituere plus tenetur delinquens, quam contrahens, & consentiens. & 18.*
19 *Ministrum a restituendo non excusat iussus domini.*
20 *Delinquens non excusatur eo quod alius id fecisset.*
20 *Opitulans damnum danti qui totum, qui partem, qui nihil restituet.*
20 *Borbonium qui ducem urbem uastantem iuuit, quantum restituet.*
21 *Furantem non impediens quis restituet, & quis non.*
21 *Damnum impedire cum periculo, qui etiam iudex non tenetur.*
22 *Restituet quis confessarius negligens. & nu. 23.*
23 *Confessor potest dicere hæredi restituenda mortui.*

12 EX prædictis colligitur una regula breuis; scilicet, Quod omnis & solus ille ad restitutionem tenetur, qui aliquam rem alienã tenet, uel aliquid lege iustitiæ specialis ueræ debet. Quæ regula continet illas uiginti manus, scilicet, fæneratoriam, raptoriam, &c. quas S. Anton. in 2. par. tit. 2. cap. 2. a §. 2. grauiter & late tractauit, & decem & septem dicta, quæ adiunxit Siluest. verb. restitutio. 2. & duas regulas, aut radices Caieta. in summa uerb. restitutio. & 2. 2. quæst. 62.

Ex qua regula infertur, ꝙ tenetur ad restituendum. Primò, tenens rem alienam, de quo supra nu. 7. Secũdò, obligatus ex contractu. l. 1. ff. de pact. & cap. 1. eodem tit. cum eis adnot. Tertiò, obligatus ex quasi contractu, ut tutor pupillo, &c. Inst. de oblig. quæ ex quasi contract. 1. §. 1. §. tutores. & §. heredes. Quartò, obligatus lege aliqua iustitiæ, aut statuto con-
13 scientiam obligãte. Quod addo propter pœnas debitas multarum legũ pœnalium, quæ non debentur in foro conscientiæ, ante condemnationẽ iudicis, iuxta glo. sing. cap. fraternitas. 12. q. 2. in cuius Cõmentario utiliter, & breuiter diximus, quę sint illæ, cõtrahendo, addendo, tollendo, ac declarãdo plurima, quæ prolixissimè scripsit in duobus libris de lege pœnali eruditissimus Alfon. Castrensis Illustrissimi ordinis Franciscani maximũ decus. Quintò, obligatus ex testamẽto, uel alia ultima volũtate.
14 ff. & C. de legit. hęre. de testa. de legat. & fideicõmiss. & aliis titu. Sextò, obligatus ex sententia iusta, de qua in tit. de re iudi. etiam condemnante ad pœnã iuxta S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 3. Septimò, obligatus ex delicto dam

nificante bona aliena animæ, qualis est persuasio vitiorum, vi, dolo, vel metu facta, de quo supra cap. 14 nu. 45. Aût bonis corporis, quale est homicidium, vulnus, &c. de quo supra cap. 15. num. 26. Aut bona honoris, glorię, & famæ; quale est contumelia, detractio, &c. de quo infra cap 18. nu. 33 Aut bona pecuniaria; qualia sunt furtum, rapina, & alia, quorũ quędã sunt sine vllo cõsensu damnificati, vt furtum, rapina, &c. C. & ff. de furt. vi bono. rapt. vnde vi. & quod vi, aut clam. quædã cũ consensu eius,
15 sed coacto per metum. siue vim conditionalem. Quod verũ est secundũ omnes de timore, qui iniuste iniicitur, & est tam magnus, vt in cõstãtẽ virũ cadere possit, quamuis sua culpa in illum incidat, cap. veniens. de sponsal. non tamen de eo, qui iuste iniicitur per iudicẽ, l. 3. ff. quod met. cau. aut aliũ, qui iure damnũ, quod timebat, inferre potest, l. nec timorẽ. & l. si mulier. ff. quod met. cau. Per quod soluitur quæsitum; An datum ab aliquo timore, ne accusetur, ei, qui eum iure accusare potest, repeti possit, tamquam metus causa datum? Respondi non posse, per citata hic, & per textum iuncta glo. & doctrina Bar. communiter recepta, in l. accusationes. C. de his quæ ui. Nec etiam de metu, qui iniuste iniicitur, si talis non est, vt in virum constantem cadere possit, quo ad iudicium exterius, in quo paria censentur consentire sponte, & per eiusmodi metum, qui non cadit in constantem virum, l. metum. 2. ff. quod metus causa. & Panor. adiuncta glo. verb. coactus de his quæ ui. non tamen quo ad forum conscientiæ, in quo idem censetur, quod quis iusto metu consentit, vel eo minore, dummodo coram Deo ille fuerit
16 causa principalis illius consensus, vt recte dixit Adrian. in 4. de restit. quęst. 2. Non est tamen verum id, quod Caietanus his addidit in summa verb. restitutio. §. quia vero. scilicet paria reputari quoad forum consciẽtiæ cõsentire metu, aut blanditiis, quia, ut ille ait, his nõ minus quàm metu animi libertas adimitur: tum quia id est cõtra expressum. l. fi. C. si quis aliq. test. prohib. tum quia S Tho. 1. 2. q. 6. art. 6. determinat, quod passio amoris non inducit inuoluntarium, sicut passio timoris: tum quia est cõtra rationem, qua idem ad id mouetur; scilicet, quòd metus consensũ diminuit: amor vero & blanditiæ eundem augent: tum quia est noua doctrina nullo iure fundata: quamquam locum habere posset, quando precibus, & blanditiis minæ, saltem tacitæ, inessent; quales solent inesse precibus nonnullorum dominorum solitorum male tractare eos, qui precibus suis non parent; cui consequens est mulieres perditas non teneri ad restituendum ea, quæ suis blanditiis absq; dolo, mendacio, & fraude obtinuerunt ab amacis suis, qui donare, aut gratis dare poterant, vt infra dicemus. Quamquam oppositum Caietan. vbi supra sine textu & ratione necessaria tenet.
17 Octauò tenetur restituere obligatus ex quasi delicto, vt iudex, qui iniquam sententiam tulit ob ignorantiam iuris, vel imperitiã, Insti. de obli.

quæ

quæ ex quasi delict. nascun. in princ. Et is, ex cuius domo aliquid eiectū damnificauit alium. §. 1. Instit. eodem tit. & tabernarius, & institor tabernæ, aut magister nauis, & eius exercitor, de furto, & maleficio in naui per alium facto. Et caupo, uel stabularius, de re sibi ab hospite commendata. §. item exercitor. Institu. eodem tit.

Nonò peccat, qui consentit delinquenti, siue facienti, aliquo nouem modorum relatorum supra cap. 11. nu. 12. puta simpliciter consentiendo, uel iubendo, consulendo, laudando, recipiendo, participando, tacendo, nō impediendo, aut nō manifestādo: hi namq; omnes, & singuli peccant, ut delinquēs, & faciens delictū, licet nulli teneantur ad restituendū tantum, quantū ille; quia faciēs semper & in totū tenetur. Alii uero sex; puta iubens, consulens, cōsentiens simpliciter, recipiens, laudans, aut participans, non nisi ad restitutionem eius, quod ad eos peruenit, & cuius
18 fuerunt causa sine qua delictum non fuisset factum. Alii uero tres; scilicet, tacens, non obstans & non manifestans solum tenentur, quando ad id ex officio obligantur, quamuis fraudulenter & mala uolūtate tacuissent, aut obstare, uel manifestare prætermisissent, iuxta omnium fere cōmunem opinionem, ut recte tradit Adr. in 4. de restit. q. 1. col. 12. & Silu. uerb. restitutio. 3. q. 6. & Sotus lib. 4. q. 7. art. 3. de iustit. & iure. quāquam Angel. Richardum secutus contrarium teneat, & idem etiam sentiat eruditissimus Card. Caiet. verbo, restitutio.

19 Ex quibus infertur primò, quòd quemadmodum qui percutit, aut occidit proximum iussu alieno ob solam utilitatē præcipientis tenetur satisfacere percusso, aut mortui hæredibus; sic famulus usurarii, qui domini sui iussu ob eius solam utilitatem pecuniam ad usuram dedit, restituere tenetur, ut Caietanus in summa uerb. restitutio. & 2. 2. q. 62. art. 7. singulariter dixit, & infra eod. cap. nu. 266. declarabitur: quia ille est, qui facit delictū, & dn̄s consentiens illi iubendo, quidquid contra innuat Palud. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. Nec excusatur, eo q̄ si ille famulus non de-
20 disset, alius eam dedisset, sicut nec excusatur percussor, q̄ si ipse illum nō percussisset, alius percussisset, quia si aliquis dominus suis famulis diceret, ut occiderent. N. & cum quisque eorum uellet, & posset illum occidere, unus anteiret, non excusaretur a restitutione; nec etiam ab extremo supplicio per ipsum iudicem infligando, ob id, quòd vel dominus id fieri præceperit, uel quòd etiam si homicidium illud ipse non perpetrasset, alius iussu eiusdem, uel omnes simul illud erant perpetraturi.

Secundò infertur, quòd iuuans facientem delictum cooperando, qui includitur sub uerb. participans, ex mente S. Tho. ubi supra, & communis, aliquādo tenetur ad restitutionem totius damni per facientē illati; puta, quum fuit causa, sine qua nihil damni fuisset illatū: aliquādo vero non nisi ad restitutionem partis; eius scilicet cuius est causa sine qua nō fuisset illa pars damni illata, licet reliquum sic: & aliquando non tenebi-

tur, nisi ad restituendum illud, quod ad ipsum peruenit; puta, cum non fuit causa, sine qua non fuisset totum damnum illatum: & aliquando ad nihil: puta, quando sine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eam perueniret.

Tertiò infertur, iustè nos nuper consuluisse eum, qui ita iuuit Borbonium Ducem in capiēda, & diripienda Vrbe, anno 1527. quod sine eius ope id non fecisse, teneri ad restitutionem omnium damnorum: eum vero, sine cuius ope id factum fuisset, non teneri nisi ad id, quod ad se peruenisset, uel eius partis, quæ sine ipso non fuisset illata; & ad nihil, si nihil ad eum peruenit, nec fuit causa, sine qua nō totius, vel partis illius. Concludimus, inquam, secuti sententiam Innoc. in cap. sicut dignū. de homicid. quam probat ibi Ostien. & nemo contra dicit, quamq; Richar. in 4. lib. sent. dist. 15 & Siluest. verb. restitutio. 3. q. 6. cum citatis ab eo, sequuntur; immo & Adrian. grauis auctor, in 4. de restit. §. de currentibus cum fure. tenet, auxiliatorem, & opem maleficio, & damno præstantem, solum teneri ad restituendum id, quod ad eum peruenit, & non plus, si delictum factum fuisset, vel damnum datum, etiam si ille eam opem nō tulisset: quamque septem argumentis validis muniuimus, respondendo totidem, quę pro Caiet. & Soto contrarium tenentibus adduximus.

21 Quartò infertur, quod si aliquis inueniret furem, qui a suo uicino furaretur, acciperetq; aliquid, quò taceret, non teneretur restituere quod alius furatus fuisset: neque quod accepit, si furis erat: dūmodo esset persona, quæ ex officio ad clamandum, aut manifestandum non teneretur, qui idem addit, quod restituere non tenebitur, quamuis eidem uicino, cui res subrepta fuit, se interroganti, num aliquid uidisset? responderet, se non vidisse. Secus autē, si ex suo officio ad hoc teneretur, ut iudices, & dn̄i, qui ob id stipendia capiunt, vt iustitiam custodiri faciant, & etiam nostro iudicio, patres, tutores, & curatores, quo ad bona filiorum suorum, pupillorum, aut minorum, arg. l. cum nō solum. §. vbi autem. & aliis sequentibus. C. de bonis quæ lib. & cap duo. 23. q. 4. Nolumus tamen dicere, quod iudex semper teneatur non obstante quolibet periculo mortis aut vulnerum, impedire quodlibet damnum, sed solum quādo id sine temeritate facere potest, vt (nostro iudicio) sensit S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 6. ad 3. per illa uerba: *Non multum imminet periculum*. Quia, ut recte Silu. ait in Rosa aurea, casu 50. non tenetur officialis cum periculo probabili suæ uitæ, & status seruare personam, aut statū alterius particularis: quamuis sic (nostra sententia) Rempub. quando ratio postularet, arg. l. minime. ff. de relig. & sumpt. fun. & l. ut patriæ. ff. de iust. & iure.

Ex quibus sequitur, quòd in Capitulo Consistorio, aut alia vniuersitate, vbi maiori parti statur, iuxta l. quod maior. ff. ad municip. cap. 1. de his, quæ fiunt a maiori parte cap. & vbi publicè suffragia feruntur, & paucior es maioris partis sententiā sequuntur, quāuis peccet cōsentiēs in delicto

licto secundum Innoc. in d.cap.1. tamen non tenetur ad restitutionem damni, quò illam malam sententiam consequitur; quia eius causa non fuit, cum & si contradixisset ipse, id cõsequeretur, vt Caiet.uerb.restitutio.c.1.par.5.dixit, & recte, id procedere, quando qui suffragantur non data suffragia reuocarent. & quando qui suffragatur, credit propter suũ suffragium maiorem partem non mutaturam, quod suffragiis conclusit. Nam, si crederet quòd propter suam contradictionem alii suam sententiam mutarent, & non contradicerent, cum id facere deberet, diceretur consentire, & eius consensu causa illius partialis diceretur. & ita teneretur, cum ex suo officio ad id obligaretur per prædicta.

22 Decimo infertur, quod confessarius, qui per ignorantiam crassam aut affectatam absoluit ante restitutionem, vel antequàm præcipiat eã confitẽti ad id parato remanet obligatus ad restituendum; quia fuit in causa ne damnificatus, quod suũ erat, vel ei debebatur, reciperet. Rosel.uerb.restitutio.2.§.5.Ang.verb restitutio.vlt.§.5. Quod procedit in confessario vidẽte, aut credẽte, ꝙ nisi restitutionẽ præciperet confesso, non restitueret, & si præciperet, sic. Non autem in eo, qui solũ credit confessum esse obligatum ad restituendum, & id nõ præcipit ob incogitãtiam: aut quia existimat id ipsi confesso curę fore: nam is nõ est causa non restituendi.

Nec obstat, quod quidam contradicat. Primo, quia nullo auctore, nec ulla ratione probabili contradicit: ego autem hic cito graues auctores, scilicet Angelũ, & Rosellã. Secũdo, quod ratione friuola nititur, scilicet confessariũ non teneri ex officio procurare utilitatem creditoris: sed solum consulere penitentes; quod videtur dixisse pro consulere pęnitenti, per id quod subdit. Et, iuuare animam eius; quæ ratio facit cõtra ipsum: cum præcipere pęnitenti restitutionem, ad quam tenetur, sit consulere illi, & iuuare animã eius. Tertio, quod ego non affirmo dictũ præfatorũ auctorum esse vniuersaliter verum: sed restrinxi illud ad casum, in quo negligẽtia precepti de restitutione ẽ causa, cur cõfessus nõ restituat; quo casu palã est eũ peccare cũ obligatione restituendi: quia qui causam dãni dat, damnũ dedisse uidetur, c.fi.de iniur. & l.qui occidit. ff.ad leg. Aquil.

23 Addo etiã quod Ioã. Maior.in 4.lib.sent.dist.21.q.3.difficile esset cẽset, ꝙ confessarius iuste dicere possit hęredibus eius, cuius ipse confessionẽ audiuit, ibiq; mandauit, ut post eius obitum diceret eis, ut restituerent illud, ad quod obligatus remanebat; quia per hoc uidetur reuelare cõfessionẽ sibi factam. Nec mirũ est, eum id tenere, quia ipse sequitur opinionem Scoti, tenentis in ead.dist. 21. quod confessarius nõ potest reuelare confessionem confessi, etiam de ipsius licentia & facultate, etiã iusta de causa data. Nobis tamen, qui sequimur & probamus opinionem contrariam S.Tho. & cõmunem in cap.sacerdos.de pęnit.dist.6.a nu.116.vsq; ad 120. & supra eod.cap.8 non uidetur difficile; cũ per tale mandatum, expressa, aut tacita facultas ad reuelandum iusta de causa concedatur;

argum.

argu.l.3.ff.de iurisd. omnium iud.cap.præterea.de offic.deleg.

Quæritur hic, quid debeat confessarius iubere pœnitenti, qui ex India diues redit? Respon. idipsum quod aliis, qui similia in bellis iustis, uel in iustis, uel in pace, tyrannicè, uel fortiter cōmiserunt iuxta ius naturale, & diuinū, quod nulla recta Monarchia, nec ulla tortuosa Tyrannis euertere potest. Super quo quidam Nostrates pii, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem quendam futurorum malorum præsentis, & futuræ vitæ incutiunt, digna decisione summę Potestatis Apostolicæ, audita summa Laica.

Quid restituendum.

SVMMARIVM.

24 *Restituatur alienum, idem ipsum, & fructus, vel interesse. nu. 25.*
26 *Aliena res male retenta cui perit.*

24 RESTITVENDVM autem est regulariter idipsum, quod acceptū est, uel debetur, si fieri potest: nisi creditor sit alia re contentus, l. eum a quo. & l. manifesti. C. de solu. si autem non potest, eius æstimatio, auth. hoc nisi, eod. titu. si est ęstimabile; qualia tamen non sunt vita, salus, libertas, honor, & fama. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. cap. contingit. de sent. excomm. l. seruorum. ff. de pœ. de causis. de offi. deleg. l. 1. ff. de iure deliberand.

25 Dixi: Regulariter; quia fallit, quando per restitutionem eiusdem rei, peccator occultus manifestaretur, aut aliquod aliud magnum incommodum sequeretur, per infra dicenda. Et si res retenta iniuste est fructifera, restituendi sunt domino omnes fructus, & emolumenta. cap. graui. cum ei adnotat. de rest. spol. l. cum prætor. ff. de uerb. signifi. & 3. q. 1. per totam. quæ sunt ea, quæ deductis necessariis impensis in illis adquirendis, colligendis, & cōseruandis factis supersunt. l. fructus. ff. solut. matr. l. si a domino. §. fructus. & l. plane. in fi. ff. de petit. hæred. habita tamē ratione bonæ uel malæ fidei iuxta supra dicta nu. 7. & 8. Sed si res non est fructifera, non est restituendum quod ex eius usu, & industria eius, qui occupatam eam tenet lucrifactum est.

Per quod soluitur dubium de illo, qui torquem aureum a non domino emptum sæpius locauit, an pretiū locationis restituere teneatur? Respōdendū enim est negatiue. Nā & vsurarius, & latro nō tenentur restituere quod lucrati sunt pecunia ad vsuram accepta, aut furtiua, negociationi eā applicantes, immo qui illud accipere vellet, vsuram cōmitteret,

cap.

cap.plerique.& fin.14.q.3. secundum Scotum in 4.lib.sent.dist.15.q.2. nisi quando acciperet pro suo iusto interesse, aut acciperet is, cui surripitur pecunia, quam collectam habebat ad soluendum suo creditori, & ob eius furtum cogitur ad usuram accipere, aut uendere suum prædium
26 minoris, quò ei debitum soluat. Quia talis accipere posset a latrone, & etiam hic deberet restituere omne illud, quod ob id amisit cũ omnibus impensis, & damnis ob id acceptis. Et qui aliquam mulam, aut equum meritorum seu locari solitum, furatur, & retinere aliquãto tẽpore; quod in causa fuit ne dominus solitam mercedem lucraretur, non satisfacit, etiam in foro conscientiæ, restituẽdo solum equum, aut mulam sine ulla mercede, deductis impẽsis debitis & deduci solitis, ut ait Ioan. Maior in 4 lib.sent.dist.15.q.27.& 28. Quin etiá, si fuit ui raptus, furto sublatus, aut retentus, & periit in potestate eius, qui rapuit, sustulit, aut retinuit, tenetur soluere quanto maioris uoluit a tempore, quo male accepit, donec illum dominò, loco, & tẽpore ad recipiendum conuenientibus obtulit: & si dominus legitime oblatum noluit accipere, satisfacit, restituẽdo tantum, quanti ualuit tempore quo accepit.

Quantum restituetur.

SVMMARIVM.

27 *Restituatur quanti æstimatur damnum certum, aut arbitrarium.*
27 *Restituendæ rei, si ualor incertus est, quid fiet.*

27 RESTITVENDVM uero est tantum, quantum satis est ad æqualitatem debiti, aut damni illati; ita ut, si quantitas debiti, aut damni est certa, necesse est, ut tantundem restituatur: sed, si quantitas est incerta, cuiusmodi est damni honoris, famæ, uulnerum, fructuum speratorum, seminum satorum, damni emergentis, aut lucri cessantis, & aliorum similium, restituendum est, quantum bonus uir consideratis omnibus, rei, temporis, loci, & personæ, &c. circumstantijs arbitrabitur. l. certi condictio. ff. de reb. cred. & in princip. Instit. de uerb. oblig. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo, quod interest. Et uir bonus tantum arbitrari debet, quantum ad æqualitatem requiritur, si poterit; sin minus, quod propius ad eam accedat, argu. l. fideicommissa. §. quamquam. ff. de legat. 3. & cap. Quintauallis. & cap. ueniens. de iureiu. habita ratione bona, uel malæ fidei iuxta posita supra nu. 7.

Cui restituendum.

SVMMARIVM.

HOc in loco, Christiane Lector, in editione vulgari consideraui quinque casus occurrentes in hoc articulo, quo quæritur, Cui est restituendum? in quibus non sine cura & studio vigili discessimus a communi sententia quo ad quædam, quæ etiam nunc perplacent; licet nonnulla, quæ sequutus communem tenui, merito displiceant. Alia igitur methodo, & clariore, ac vtiliore, omnia resoluturus simul ac digesturus, ea, quæ Didacus a Leyua & Couarruuias, meus olim in Academia Salmanticensi

manticeſi feruentiſſimus auditor, ac pro dilectiſſimo filio habitus, &
poſtea eruditiſſimus doctor,& Gymnaſta, ac celeberrimus ſcriptor, ac
demum inſignis epiſcopus Segobienſis, dignitate perilluſtris & Reue-
rendiſſimus, ſcripſit in §.2.par.2.c.peccatum.de reg.iuris.lib. 6. quod a
28 nobis ieiunius eidẽ prælectum, erudite,curioſe,ac copioſe ditauit Pro-
teſtatus igitur nullum unquam ſcriptorem, nec ipſum, qui omnes alios
in hac re ſperauit, nec me hactenus penitus in ea mihi ſatisfeciſſe: &
ſperans nunc omnib.& mihi ſatisfacere ,precibus glorioſiſſimæ Mariæ
Magdalenæ,cui dies hic ſacer eſt,fretus, dico primo, diſtinguendum eſ-
ſe, an agatur de reſtitutione rei alienæ, male acceptę, uel male retentę,
eo tantum, ꝙ eſt aliena,aut de reſtitutione damni dati, intelligendo per
damnum tam iniuſtam acceptionem , quàm iniuſti detrimenti illatio-
nem, ac in priori quidem membro definiendum , quod res aliena regu-
lariter domino eſt reſtituenda,ſiue ſit abſolutus dominus, ſiue diſpenſa-
tor dumtaxat,quales ſunt prælati eccleſiarum,c.fi.16.q.1.& cap.paſtora
lis.de donat.vt olim copioſe probauimus,in c.1.& c.cum ſecundum. de
pręb.& nuper in lib.de redit.eccl.ſuper d.c.fi.16.q.1.& inApolog.eius,
& in Comment.cap.non liceat Papę.12.q.2.Per dominum autem intel-
ligimus etiam illum , cuius cuſtodiæ eſt commiſſa res accepta, aut dam-
nificata, quamuis ea ſit dominij alterius, & conſequenter quo ad hoc
cẽſetur dominus pignoris creditor, & depoſiti depoſitarius,in cuius po
teſtate,aut cuſtodia eſt illud, & veſtis ſingendę ſartor, & ueſtimenti la-
uandi fullo, ſeu lotor & rei commodatæ commodatarius: nam eis reſti-
tuendum eſt, quod ab eis acceptum fuerit, & non ijs,quorum ſunt, arg.
l.cuius.& l.ſui.& l.itaq; fullo.in prin.§.ſed etſi res pignori.ff.de furt.Ve-
rum eſt tamen, ꝙ in foro cõſcientię ueris dominis reſtitui poſſunt, arg.
dictę.l.bona fides.& notat.in c.in litteris.de reſtit.ſpol.adhibita neceſſa
ria cautione , ne pręd̃icti cuſtodes damno denuo reſtituendi afficiantur,
aut alia moleſtia: neue incurrant in iacturam exiſtimationis fidelitatis,
diligentiæ, aut probitatis,& modo illud ſine ſcandalo,& ſine alterius in
iuria fiat: maxime aũt hoc fieri poteſt, quando aliquis prędictorum ha-
betur ſuſpectus, ꝙ non reſtituet domino,aut non ſine magna difficulta-
te, aut damno; quia eſt fur,aut uerſutus,aut opulẽtus, aut prodigus, aut
alia ſimili praua qualitate affectus, iuxta oĩum ſñiam.Immo in iſtis caſi-
bus, domino reſtituendum eſſe videtur niſi timeatur aliquod damnum
perſonę honoris, aut alia moleſtia, ut recte ſentit Sotus,lib.4.q.7. art. 1.
29 de iuſti.& iu.Dixi: Regulariter; quia nonnunquam alteri eſt facienda.

Primò, cum dominus eſt furioſus, prodigus, aut habet tutorem, aut
curatorem.l.pupillo.ff.de ſolu.§.furioſos.§.pupillos.Inſtit. de inuti.ſtip.
l.obligari ff.de aucto.tuto.

Secundò, quando prælatus eſt diſſipator, qui diſperdit bona eccleſiæ
ſecundum Caietanũ in ſumma verb.reſtitutio. c.4.& alios recentiores,
iuxta

iuxta quos non est ei restituendum; sed in vtilitatem ecclesiæ conuertendum. Nobis tamen videtur, ꝙ si prælatus non est suspensus, nec ei coadiutor datus, & quod restituendum est, sunt fructus & prouentus, quorum ille est legitimus dispẽsator, illi esse restituendum, arg. notat. in cap. veritatis. de dolo & contu. & in cap. venerabili, de offi. deleg. & cap. fi. de accusa. & cap. peruenit. de fideiuss. Quia nullibi contrarium statuitur, & etiam quando id, quod est restituendum, ad ipsa bona ecclesiæ pertinet, quæ ipse non potest, nec debet sine causa alienare; quia nõ est textus, qui ad aliud obliget, quamuis hoc casu melius esset ex eorum sententia facere, adhibita tamen cautela, ne alia inconuenientia consequerentur.

Tertiò, quando ignoratur dominus rei restituendæ, adhibita debita diligentia, de qua infra, eod. cap. nu. 170.

Quartò, quando est longinquius, aut in tali loco, vt ad eum mitti non possit, aut non sine magno periculo, aut scandalo, tunc restituendum est Iesu Christo Domino nostro, hæredi omnium incertorum vniuersali, cap. 1. ad Hæbreos. cap. quo iure. 8. dist. ut diximus in cap. nouit. de iudi. nu. 3. & 8. dispertiẽdo illud pauperibus eius, aut alijs pijs operibus, quia hoc consentaneũ legi naturali videtur, & significat cap. cum tu. de vsur. cap. qui habetis. 14. q. 5. cuius autem impensis mittendum sit, quando poterit, ex dictis infra, nu. 43. colligitur.

Quinto, acceptum a fure, quamuis ipsius non sit, restitui potest & debet eidẽ, quo ipse possit, vt debet restituere illa domino cui furatus fuit, nisi cessantibus alijs incommodis, præstaret domino; aut cui fur tenebitur restituere, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1. §. 4. pro quo l. bona fides. ff. depos. & Siluest. verb. restitutio. 4. q. 2. vt proxime diximus.

Per quod respondetur affirmatiue ad quæsitum. An satisfiat reddendo acceptum a fure ei cui ipse mandauit? quia paria sunt reddere alicui, vel de eius mandato alteri, arg. l. 1. & l. inter causas. ff. mand.

30 Hactenus de priori membro, id est, quo ad obligationẽ restituendi rẽ alienam. Quo ad posterius vero mẽbrum, id est, obligationem restituẽdi dãnum datum dico quatuor. Primum, ꝙ damnum datum alicui contra suam voluntatem, vt datum per furtum, rapinam, uim, aut metum, saltem reuerentialem ad id sufficientem per astutiã dolum, vel accipiendo, ne faceret aliquod damnum iniustum, restitui debet damnificato per tales malos actus, secundum Innoc. Panor. & cõmu. in cap. quia pleriq;, de immunit. eccl. Per metum autem intelligo, quo ad forum conscientiæ non solum illum, quem iurisconsulti appellant iustum, & cadentem in virũ constantem, in l. metum. ff. quod met. causa. sed etiam minorem: talem tamen, qui sic fuit causa dandi vel accipiendi, quod nisi interuenisset, non fuisset datum, vel acceptum. Quoniã tam canones, quàm leges requirentes prędictum iustum metũ respiciunt forum exterius. in quo si daretur rescissio actuum ob leuem metum, omniũ fere peteretur rescissio: & ita

respub.

respub.litibus redundaret,contra intentionem iuris in l. properandam. C de iudic.& cap.finem litibus. de dolo. & contu. Quæ desumantur ex mente Ostien.& Ioan.Andr.ex cap.verum,de iureiur.& ex verbis Adria. in 4.de restit.cap.aggredior,vers.ea quibus omnibus.& ex Scoti. quæst. 7.de iust.& iur. lib. 4.

Addidi tamen vltra alios: Talem tamen &c.quia eatenus tantum erit inualidus actus per metum leuem factus in foro conscientiæ, quatenus ille fuit causa, saltem sine qua non illius actus, argu cap.fin. & ibi notat. de iniur.& in cap.felicis.§.illud.de pœnis.lib.6.& per glo.in verb. simplici fauore.

Secundò dico, quòd acceptum iniuste de voluntate dantis, ita quod turpitudo uersetur ex vtraque parte,non est restituendum,saltem regulariter vlli de præcepto: quod etiam in editione vulgari affirmauimus cōtra cōmunem, quæ usque ad illam nobis semper placuit, sed tunc rē altius perpensa,sequuti fuimus S.Anto.par.2.cap.5.in prin. Monald.verb. restitutio.2.Angel.ver.restitutio.vers. turpe.& Siluest. verb.restitutio.2. & verb.eleemosyna.q.4.Pro qua facit Primò,quòd nulla est lex diuina, nec humana secularis, neque canonica, qua hoc iubeatur: & ita non est dicendum.l.illam.C.de colla.cap.legatur.13.q.2.

Secundò, quòd.l.vbi cum l.sequen.ff.de condict.ob tur.cau.cap. in pari delicto.de regu.iur.lib.6.l.iurisgentium.§.si ob maleficium.ff.de pact.& canones huius materiæ statuunt quidem id, quod propter delictum datur,expeti non posse,neque quod ob delictum promittitur,peti: sed nō præcipiunt acceptum ob delictum esse alicui reddendum.

Tertiò,quòd est regula Veruecelli, recepta a S.Anton. vbi supra, Ange.verb.restitutio.1. vers.turpe.& Siluest.restitutio.2.quęst.2. Et ab aliis quamplurimis, quòd restitutio, quæ non est facienda alicui certæ personæ,sed pauperibus,nō debetur ex præcepo,sed solū ex cōsilio: quod recte limitat Siluester vbi supra,vt procedat in eo,quod nunquā alicui personæ,nec alicui collegio debitum fuit, cuius defectu pauperibus erogari præcipitur,nec his relictum,nec donatū fuit,nec per legē præcipientem, nec sententiam specialem adiudicatū. Cum igitur iuxta communem in hoc casu restitutio pauperibus, & non parti facienda sit,consequens est, quod non est de pręcepto.

Quartò,quòd,quando malum, ob quod datum fuit, non cōsequitur, vt,si datū est iudici,quo inique iudicaret,& recte iudicauit,& episcopo quo ordinaret,aut beneficium conferret,& nec ordinauit,nec beneficiū contulit, datori & non pauperibus restituendum est, vt doctissimus Medina in Codice de restit.efficaciter probat.

31 Quintò,q,vt mox dicemus, meretrix non tenetur de pręcepto restituere,id quod pro mercede prostibuli accipit,& neq; aliæ mulieres solutæ,cōiugatæ,vel sacrę,& tamen,saltem quo ad forum cōscientiæ,in omnibus

nibus eis turpitudo versatur ex vtraque parte, vt statim efficaciter probabimus, ergo &c.

Non obstat primò argu. Adriani, quo sic in effectu argumentatur: Qui accipit aliqui.., vt faciat bonũ, quod præcipitur facere, tenetur ad restitutionem, vt iudex qui accipit aliquid, vt recte iudicet, & fur ne furetur amplius, & depositarius, vt reddat depositum, l. 2. 3. 4. & vlt. ff. de condi. ob tur. cau. Ergo a fortiori qui accipit aliquid, vt faciat malũ, quod tenetur non facere, arg. auth. multò magis. C. de sacrosan. eccl cap. cũ in cunctis. de elect. Non, inquã, hoc argumentum obstat; quia solui potest negãdo, maiorem esse necessitatẽ restituendi acceptũ ob malum portandũ, quàm acceptũ ob bonũ debitum faciendum; quia non est etiam tanta. Tum quia, qui dat alteri, vt bene suo officio fungatur, non peccat, & dat quasi coactus: quia videt, aut timet, ꝙ nisi dederit, accipiens non est bene officio suo functurus. At qui ob maleficium patrandum dat, peccat, & sine simili timore dat, & ideo non est ei restituendum. Tũ quia qui accipit, vt quod debet faciat, accipit aliam mercedẽ vltra illam, quã habet ad officio suo fungendum, & ideo non debet illud retinere tanquã indebite datum, in quo restitutio fit danti per prædictas leges, & l. 1. & totum tit. ff. de condi. indeb. Tũ quia, qui accipit, vt quod debet faciat, non remanet in conscientia obligatus ad aliud: qui autem accipit ob maleficium, eo sequuto, communiter tenetur ad resarciendum damnum per illud datum. Tũ qua cõmunis fatetur, eũ, qui ob maleficium accipit, non teneri ad restituendum danti, sed pauperibus & aliis piis operibus, & ita debet fateri, ꝙ hæc obligatio restituendi degeneret a propria restituendi ratione, qua res in primo statu reponitur, & consequenter debet fateri, non reperiri in hoc casu tantam rationem restituendi, quantam in altero, in quo restitutio fit ipsi danti per prædictas leges. Tum quia idem Adrianus, vbi supra. q. 19. sub finem post Ang. verb. restitutio. 2. §. 4. fatetur, ꝙ ex mente S. August. in cap. non sane. 14. q. 5. is, qui ob maleficium accipit, satisfacit restituendo pauperibus, aut ei, qui dedit, aut cui maluerit, saltem antequam qui male dedit, facultate recipiendi in sui peccati pœnã, priuetur: qui tamen asserit id, quod accipit, vt fiat quod debetur, soli danti esse restituendũ, & per consequens debet fateri strictiorem esse obligationẽ restituendi acceptum ob bonum, quod debet facere, quàm obligationem restituendi acceptum ob maleficium patrandũ, per quæ omnia & singula argumentum Adriani clare dissoluitur.

Non obstat secundo illud, quod plurimũ vrgere videtur, nempe ꝙ titulus, quo aliquid ob maleficiũ datur, est ipso iure nullus, l. iuris gentiũ. §. si ob maleficiũ. ff. de pact. l. generaliter. ff. de verb. obli. cũ vtrobiq; per glo. & doct. citatos, in cap. si. de pact. ergo qui accipit ob maleficiũ, sine vllo iure tenet, & cõsequẽter iniuste, & tenet restituere, vt fur vel raptor: quia tenet alienũ inuito domino. arg. cap. sæpe. de resti. spol. & cap. si res.

14. q. 6.

14.q.6.Non,inquam,hoc obstat:tum quia licet pactũ,uel cõuentio, qua quid ob maleficium datur, non ualeat in illa forma, quã partes solæ prætendunt facere ; ualet tamen , ut donatio quædam uirtualis,uel ut quidã actus habendi pro derelicto , ꝙ lex in pœnam male dantis interpretatur taliter male dantem habere id ꝓ derelicto , uel pro donato ad hoc,ut ei non debeat necessario reddi , ut alta mente dixit Anto. relatus ibi a Pan. in c.quia plerique.de immun. eccl.& probatur per l.2.3.& 4.ff.de cond. ob turp.cau. Ex quibus colligitur non esse paria , quod hmõi accipiens, nullo penitus titulo præcedẽte, accipiat,& quod accipiat prædicto qualiquali & turpi titulo præcedente . Nam in priori daretur condictio sine causa,uel indebiti,uel rei uendicatio, iuxta titulos de condict.sine causa, & condict.indeb.& de rei uendic.In secundo autem nulla condictio habet locum per pręfatas leges , & per leges tit.ff.pro derelicto .

Non obstat tertiò,ꝙ acceptum per simoniam non potest iuste retineri,cap.de hoc.de simo.cum tñ ex utraque parte uersetur turpitudo,iuxta Extrauag.2.de simo. responderi.n potest . Primò secundum aliquos , ꝙ illud cap.non agit de uera restitutione rei acceptæ ; quia non iubet resti tui danti, sed ecclesię iniuriam passæ, ut Feli. post alios ibi tradit.Nec vi detur necessario restituendum esse ecclesiæ.Nam S.Th.quem ibi alii nõ citant, ubi supra determinat, satis esse,quod restituatur pauperibus.Sed contra solutionem hãc faciunt uerba illius c.quibus adstruitur, nõ posse illud sine graui salutis periculo retineri , & ita concludit necessario esse restituẽdum proprie, uel improprie aliquibus.Alii respondent,quòd di spositio illius cap. cõtinet pœnam , quæ non debetur in foro consciẽtiæ ante iudicis condemnationem , iuxta gl.sollemnem in c.fraternitas.12. q.2.Sed & hęc responsio eodẽ modo refellitur quo prior. Quare respon dendum est , cap. illud continere quiddam speciale in illo crimine propter ea , quę ibi notantur , & melius colligi possunt ex utroq; Th. 2.2.q. 32.art.7.& Medina.C.de resti.q.20. & Soto li.4.q.7. art.1.de iust. & iu. scilicet , ꝙ ibi acceptum fuit pro spiritualib. quæ nullam æstimationem habẽt,ut ait Medina;aut quia necessario gratis dari debent,ut ait Sotus. Nam etiam continet speciale in eo , quod mandat restitui ecclesiæ iniuriam passę , quamuis dicant aliter S.Tho. & Sotus ubi supra.quod an fecerint per inaduertentiam, dicam infra cap 23.nu.111.

33 Tertiò principaliter dico , ꝙ damnum iniuste datum per acceptionẽ iniustam ab eo, qui iuste dedit, ita,ut turpitudo sit ex parte accipientis tm̃ , restituendum est danti, siue damnificato,ca.non sane.14.q.5.quòd Adria.ubi supra q.19.col.4.copiose probat . De hoc numero sunt iudex lictor, notarius,milites,& eorum duces;& alii,qui rõne sui muneris publici plus suis stipendiis decretis accipiunt,& oẽs alii,qui ad faciendum id , quod debent, aliquid accipiũt;puta,qui accipit quò nõ furetur, iniu riã non inferat, quò recte iudicet, aut recta testificetur , aut suũ domino

Y suo .

suo reddat, aut quo faciat, uel facere prætermittat alia similia, ad quæ tenetur per l. 1. ff. de condi. ob turp. cau. & alia, quæ affert Arian. ubi supra. Hoc tamen moderatur Sotus. lib. 4. q. 7. art. 1. de iustit. & iure. ut solum procedat in his, qui accipiunt ad faciendum, illa, ad quæ iustitiæ legibus obligantur, non autem in accipientibus ea, ad quæ legibus aliarum virtutum tenentur, qualis est, qui aliquid accipit quò non fornicetur, quò missam audiat, quando tenetur.

Sed contra moderationem hãc facit. Primò, quòd uidetur esse noua, & quòd nullo textu iuris, neq; ulla efficaci ratione necessariò probatur. Deinde quòd l. 2. de condic. ob turp. cau. habet, repeti posse id, quod datur alicui, ne sacrilegium faciat: & constat legem, quæ uetat sacrilegium, esse legem pertinentem ad religionem, ut sanctus Tho. receptus docet in 2. 2. q. 99. art. 1. & 3. secundũ quem eundẽ ubi supra, q. 81. ar. 4. religio est diuersa uirtus a uirtute iustitiæ. Tertiò, quod glo. cum qua trãseunt omnes in l. 4. eiusdem tit. ait, repeti posse, id, quod datur alicui ne fiat meretrix, & constat meretricium esse contra legem Castitatis & Tẽperantiæ, & nõ cõtra leges Iustitiæ. Quartò, ꝙ eadem lege §. fi. cauetur repeti posse id, quod datur furi, ut indicet socium furem, ad quod potius uidetur tenere lege Charitatis, quàm Iustitiæ. Quintò, ꝙ datur ab eo, qui est ineptus militiæ deligenti milites, ut eum excusaret a tyrocinio, repeti põt; l. quod euitandi. C. de condi. ob turp. cau. & tamen delecturus milites tenetur ad bene diligendum legibus militaribus, quę potius pertinent ad Fortitudinem, quàm ad Iustitiam specialem, saltem commutatiuam.

Sextò, ꝙ eadẽ ratio turpitudinis uidetur militare in eo, qui capit aliquid, ut faciat quod tenetur facere legibus aliarum uirtutũ, sicut in eo, qui accipit, ut faciat quod tenetur facere lege Iustitiæ. Turpitudo enim consistit in eo quod accipit mercedẽ pro eo, quod sine mercede tenetur facere, quæ ratio peræque militat in omnibus, qui debito legali tenent̃.

34 Septimò, ꝙ qua ratione repeti potest datum alicui, ne sacrilegium faciat, eadẽ uidetur repeti posse datum alicui, ne parentes despiciat, ne impediat, siue rebellet magistratibus, & superioribus, & ne sit mẽdax, & ne uindicet se indebite, aut ne alia id genus delicta perpetret; cum omnia hæc sint debita proximo legibus uirtutũ potentialiũ Iustitiæ, sicut sacrilegiũ per leges Religionis. Quare moderationẽ Soti arbitror solũ tenendam in his, quæ accipiũt ut faciant id, ad quod tenentur solo debito honestatis, morali & nõ debito legali, quale est debitum uirtutis Liberalitatis, & uirtutis Gratiæ ut plurimũ. Arbitror autẽ esse uerũ quod pdictus Sotus ait ubi supra; uidelicet, eum qui accipit aliquid, ne male faciat, siue ut faciat quod tenetur facere, non teneri ad restituendũ in foro conscientiæ, donec qui dedit repetat illud; quia potest tenere illud ex quodã dantis consensu donec repetierit saltem extra iudicium. Pro quo facit, quòd lex non prohibet translationem dominij rei datę, ne maleficium fiat, sed

tantum

tantum conce dit cōdictionem, quæ est actio personalis, quales sunt om nes condictiones, ut notatur in rub. de cond. in deb. & alibi sæpe. Per quā rationem facile responderi pōt etiam eis, quibus contrarium tenet Fortunius in l. iurisgentium. §. si ob maleficiū ff. de pact. quem sequitur prædictus Didacus ubi supra. Ex quibus infertur, ꝙ testis restituere tenetur acceptū ob testimonium, quod ferre tenebatur, sicut & iudex, qui capit, ut ferat sententiam, ut diximus in repet. c. inter uerba. 11. q. 3. concl. 6.

Secundò infertur, quòd hæc consequentia regulariter ualet: is tenetur aliquid gratis facere. Ergo turpiter accipit aliquid quo faciat illud, iuxta glo. l. 4. §. si. ff. de condi. ob turp. cau. putat singul. ibi a Ias. cui similis glo. in cap. qui cum fure de fur. ubi late Anan. Eadem ratione ualebit illa argumentatio. Is potest accipere pecuniam, quo hoc agat in mercedem illius actionis. Ergo non tenetur id gratis facere.

Dico quartò principaliter, ꝙ acceptum a meretrice ob turpem caussam fornicationis, non est necessariò restituendum, ét in foro conscientię. In qua cōclusione fere oēs tam Theologi quàm Canonistæ & Legistæ conueniunt, ut uidere est apud scribentes in l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de condi. ob turp. cau. & Sanctum Th. 2. 2. q. 32. art. 7. Paludan. & alios in 4. lib. sent. dist. 15. & super gl. communiter receptam in summa, 14. q. 5. & eos, quos latius citat prædictus Reuerendissimus Segobiensis in d. ca. peccatum de reg. iur. lib. 6. par. 2. §. 2. sed ratio nulla redditarum a prædictis satisfacit. Non quidem prima iurisconsl. in l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de condict. ob turp. cau. quam etiam ad litteram sequitur S. Tho. vbi supra, & omnes alii post eum; uidelicet, quòd meretrix, licet turpiter faciat, eo, quod sit meretrix: non tamen turpiter accipit, cum sit meretrix. Non, inquam, satisfacit illa ratio. Tum quia uidetur sibi repugnare, cum præsupponat turpe esse meretricari, & non esse turpe mercedem pro meretricio capere. Cum l. 2. eiusdem tit. probet ideo turpiter accipere quem aliquid, ut hominem occidat; quia turpe est hominem occidere: & turpe esse accipere, ut sacrilegium faciat; quia turpe est sacrilegiū facere. Et l. 3. hēt turpiter accipere iudicem, ut inique iudicet; quia turpe est inique iudicare. Et l. 4. turpe accipere, ut stuprū faciat: quia turpe est stuprum facere. Cum igitur dicat esse turpe meretricari, cogetur etiā dicere esse turpe propter meretricium accipere. Nec credo iurecon. posse defendi nisi per æquiuocationem, dicendo qđ cum sentit turpe esse meretricari, intelligit de turpitudine uera iuris naturalis, quod ipse nouit, licet diuinum, contra quod etiam est, ignorauerit, secundum cōem doctrinam gl. in cle. ad nostr. 1. de hæret. & Sanctum Th. 2. 2 q. 154. art. 4. & Ioan. Maior in 3. lib. sent. dist. 27. q. 29. Cum aūt ait non turpiter accipere, sentit de turpitudine iuris humani, qđ ꝑmittit meretricari. Quod si quis ita defenderit iuriscon. vt defendendus est, cogetur dicere, ꝙ iure uero naturali & diuino, sicut turpe est meretricari, ita etiā erit turpe

pro meretricio aliquid accipere. Et cum in foro conscientiæ ius naturale, & diuinum sint necessariò seruanda, ca. sunt quidam. 25. q. 1. cogetur consequenter fateri, quòd in illo foro utrumq; est turpe, & meretricari, & ob meretricium aliquid capere: & ita ratio illa non satisfacit quo ad forum conscientiæ, licet satisfaciat quo ad forum exterius, in quo impunè licet meretricari.

Secundò ideo non satisfacit præfata ratio, quia concludit necessariò unum falsum; s. esse ueram opinionem Cyni, & Ange. in l. 2. C. de condi. ob tur. cau. Anton. Pan. & cõis in cap. quia plerique. de immu. eccle. Videlicet, q̃ acceptum ob fornicationem a mulieribus solutis clam fornicantibus, est necessariò restituendum: & magis id, quod accipitur a coniugatis, & monachis ob eandẽ cãm: non minus, quod accipiunt mares, præsertim clerici, & religiosi a feminis, eo q̃ libidini earum inseruiunt. Quia rõ prædicta, quæ nititur permissione legis humanæ, cessat in illis omnib. præsertim coniugatis, monachis vtriusq; sexus, & clericis. Quoniam etiam in exteriori foro hi oẽs puniuntur per leges titu. ad l. Iul. de adult. ff. & C. & cap. 1. & 2. de adult. & l. unica. C. de raptu uirg. & 27. q. 2. per totam. Cuius tamen cõtrarium est uerũ, ut tenet Henricus Boic. in c. peruenit. de adul. Cui consonat usus confessariorum, ut in editione uulgari tenuimus hic, & in d. c. peccatum. & c. 1. & 2. de adult. quibus in locis numquam fuerunt mihi copiæ sufficientes ad r̃ndendum huic argumento, & ita nec proposui illud, nec respondi, & miror, q̃ eum illud grauiter proposuissent Cyn. Anto. Pan. & qui sequuntur eos: nemo tamen nostrum, qui contrarium tenemus, ei iuste satisfecit. nec certe satisfieri potest, nisi alia ratio addatur rationi prædicti iurisconf.

35 Non etiam satisfacit ratio Adriani; uidelicet, q̃ meretrix nil accipit alienum inuito domino. Tum quia illi tam est locus in omnib. alijs delictis, in quibus alicui datur spõte aliquid, ut delinquat, quàm in meretricio. Cuius tamen contrarium tenet ipsemet Adrianus, & cõmunis, quæ contrarium nostri prædicti tertii dicti tenet. Tum quia iurisc. significat hoc esse speciale in meretricio, per illa uerba: *Noua ratione*. Ratio item Caie. in 2. 2. q. 32. art. 7. uidelicet, q̃ usus meretricis est materia uendibilis, & non rei sacræ, quam Sotus, & recentiores magni facere vñr, licet aliqua ex parte satisfaciat, quo ad ponendum differentiã inter acceptum ratione criminis simoniæ, & acceptum ratione meretricii, quo ad quam astruendam, eam ille reddit: non tamen satisfacit, quo ad alia. Nam æque, immo magis uendibilis est opera eius, qui se locat ad militandum in bello iniusto, ad duellũ cõmittendum, & ad fuste cędendum, vel occidendum alium quàm opera meretricis ad explendum libidinẽ, uolentis cum ea rem habere. Nam palàm, & passim conducuntur, uel emuntur operæ lictorum, quos uulgus Hispanũ borreros, uel uerdugos, & Italũ, boia, siue manigoldo appellant. & l. 1. §. remouet. ff. de postula. edicit de

locanti-

locantibus operas ad pugnandum cum bestiis, & idem facit. l.in arenã. C. de inof. test. At ipsemet Caiet. & prædicti, qui eum sequuntur, negant idem esse in aliis delictis, in quibus ex vtraq; parte versatur turpitudo: ergo illa non satisfacit.

Ratio vero, quã prædictus Segobiensis, sequutus aliquot alios, sentit; videlicet, ꝙ lex permittit, & facit iustam operam meretricis, non tamen alias prædictorum operas, non põt defendi: tum quia ipsimet affirmant acceptum a mulierib. quæ non sunt meretrices, licet sint coniugatæ, & monachæ, non esse restituendũ; & constat, nulla lege ẽt humana, earum in hac re operas iustas fieri: tum quia lex naturalis, & diuina, quę necessariò est seruanda in foro conscientię, damnat illam: nec vlla lex humana eam põt quò ad illum forum iustificare, arg. c. erit autem lex. 4. dist. & c.fi.de præscri. tum quia sequeretur, quòd acceptum ob operam pugnandi aduersus feras, cum probabili vitæ periculo, non diceretur turpiter acceptum, secundum leges humanas, & alias aliarum gentium, quæ id probant, aut certe permittunt iuxta prædicta in l. 1. § remouet. ff. de postul & l. in arenam. cum ei adnotat. C. de inof. testa. quod tamen videtur esse contra mentem eorundem: quòd idem esset dicendum de opera cõductorum ad duella, vbi permittuntur, & ad furta, vbi ea non puniuntur: quod tamen est contra l. 2. & 3. ff de condi. ob turp. cau.

36 Quare omnib. omnium dictis ruminatis, asserenda arbitror tria. Primum, quod nulla est differentia quoad forum conscientiæ, in quo lex naturalis & diuina necessario seruanda est, inter acceptum ob operã meretriciam ab una parte, & ob operas ad alia maleficia, in quibus vtrinq; turpitudo versatur, ab altera. Quia in omnibus datur, & accipitur, contemplatione maleficii damnati & punibilis in illo foro, & in omnibus æque voluntarie datur, & in omnibus æque admittitur turpitudo ab vtraque parte, quoad illud forum.

Secundum, quod ratio solida & vera, quare acceptum ob operã meretriciam, non est restituendum, est, quòd acceptum voluntarie ab alio, ita vt ab vtraque parte admittatur turpitudo, nulli est de præcepto restituendum, iuxta conclusi. sup. in 2. dicto contra Palu. Adri. & alios multos, pro diuo Ant. Monal. Ang. & Silu. ibi citatis.

Tertium, ꝙ verus intellectus. §. supra citati, sed & quod meretrici, colligitur ex supradictis in cõfutatione primę rationis; videlicet, turpe esse meretricari iure naturæ, non tamen iure humano, ideo licet meretrix turpiter faciat, attento iure naturali, ꝙ est meretrix: non tamen turpiter accipit mercedem, attento iure humano, quod permittit, eam esse meretricem, & ita ille. §. solum habet locum quoad forum & territorium, in quibus opera meretricis est permissa, & non quoad foru & territorium, in quo illa est damnata, & punitur; quale est forum conscientiæ: & consequenter meretrix quoad forum cõscientiæ, in quo eius status dãnatur,

non minus peccat accipiendo mercedem pro illa opera fœda, quā præstat, quàm qui accipiunt mercedem pro operis locatis ad occidendū, ad (vt ita dicam) duellandum, & iniuste bellandū, ac alia huiusmodi: nec consequenter in illo foro tenetur minus ad restituēdum, quàm illi. Sed, quia illi per conclusa in præfato dicto secundo non tenentur de præcepto, sed de consilio tantum restituere. quæ est cōclusio communis & antiqua speciali & noua ratione efficaciter fundata.

37 Ex quibus tribus dictis, & eorum fundamētis infertur primò, ꝙ prædictus. §. sed & quod meretrici, habet locum non solum in meretrice, sed etiam in omnib. alijs, qui operas suas locāt, aut accommodant eis rebus, quæ permittuntur in foro exteriori, licèt damnētur in interiori; qualia sunt multa, quæ permittuntur iuxta c. denique. 4. dist. in spectaculis carnispriuij, & aliorū festorum, & in hastiludiis, torneamētis, choreis, &c. Quales itē erant pugnæ, quas Romani permittebant cum feris, ad quas qui locabant operas, licet fierent infames, ut sunt meretrices: tamen permittebantur, & non puniebantur plus, q̄ illæ, & accipiebant suarū operarum pretium, non secus q̄ illæ, iuxta prædictam. l. 1. §. remouet. cū seq. ff. de postul & l. in arenam. C. de inof. testa. quæ est conclusio quotidiana, comprehendens innumeros, qui cōducunt operas ad multa ludicra, quæ sunt saltem peccata venialia, & ita damnata in foro interiori: sed quia non sunt damnata in exteriori, quo ad mercedem accipiendam & retinendam, æquantur meretricum operis.

38 Secundò infertur, opinionem doctissimi Io. a Medina in Codice de rest. q. 20. quam prædicti Didacus & Sotus penitus carpunt esse veram, qua parte ait peccare meretrices accipiendo mercedē tāmquam debitū operæ suę fornicariæ: tum quia accipere mercedem pro opera occidēdi aliquem iniuste, vel furandi, vel infamandi, vel aliquod aliud delictū faciendi, est peccatū, secundum oēs, & non alia ratione, quàm quia occidere, & alia prædicta facere, est peccatū. Ergo & accipere mercedē pro fornicandi opera est peccatum, cum illa opera sit talis in foro conscientiæ: tum quia in confesso est, q̄d assassinus & quiuis alius locans operas suas ad committendum peccata, & accipiens mercedem ob eas peccat: tum quia licet nō concludat, quòd opera meretricis sit inuendibilis, eo quod est peccatum, & peccata nullius pretij sint, immo nihil, iuxta illud Io. 1. expositum ab Augustino: *Sine ipso factum est nihil*, i. peccatum, eo quod, ut respōdet Sotus, licet opera illa fœda meretricis, quatenus est peccatū, nullius sit pretii; quatenus tñ est res quædam humano usui accommodata, pretio æstimari pōt. Licet, inquam, argumentum Medinæ non concludat, operam illā de se & in genere entis esse inuendibilem: concludit tñ esse inuendibilem in genere moris, & actus intrinsece mali, pro quo nihil iuste posse promitti, dari, uel accipi, sancitū est ab oībus iuris vtriusq; auctoribus, ut uidere est in l. iur. gentium. §. si ob maleficium. ff. de

pact.

pact.l.1.2.3.& per totum ff de condi. ob tur.cau. & l. generaliter ff. de
verb.oblig.& l.1.ff.de receptat & C.de condi.ob tur.cau.per totum tit &
cap.1 de homicid.lib.6 & in aliis innumeris locis. Nec vſquam inuenies
textum, qui ſignificet licere accipere pretiũ pro opera peccandi, vel pec-
cato cooperandi, excepta vna meretrice, quo ad forum exterius: quia quo
39 ad illud non peccat, nec punitur, & eius opera pro impunita reputatur:
tum quia non eſt bona conſequentia eua Sotus vtitur; ſcilicet opera me
retricis, quatenus eſt opera; & quidam actus vſui humano accõmodus,
eſt alicuius pretii & ęſtimabilis: ergo pro ea aliquid accipi poteſt. Quo-
niam omnis opera exterior, qua peccator operatur peccatum, vt pluri-
mum eſt talis; & tamen nullus vnquam Catholicorum, quod ſciam, di-
xit licite poſſe pro ea, ſaltem quando eſt intrinſece mala, qualis eſt opera
meretricia, capi aliquam mercedem.

40 Non obſtat, quòd actus peccati conſideratus in genere entis eſt quod
dam ens, & conſequenter quiddam bonum a Deo, ut diximus in Prælu.
7.nu.17.& 15. licet idẽ conſideratus in genere moris ſit nihil, & nullius
pretij, quia omnia iura diuina, & humana reſpiciunt in eo magis, id quod
eſt in genere moris, quàm quod eſt de genere entis, quæ ſunt inſeparabi
lia: & ita vetant abſolutè, ne pro tali actu accipiatur, detur, vel promitta-
tur aliquid, excepta, vt dixi, una fornicatione, & alijs ſimilibus actibus,
qui, licet ſint peccata in foro interiori, permittuntur tamen in exteriori,
vt prædictum eſt. ſic in ſimili Caietanus ait, in 2.2.q.100.art.2.ad ſecun
dũ dubium, quod licet actus conficiendi ſacramenta & miniſtrandi illa
ſit res temporalis: non tamen poteſt uendi; quia magis attenditur ſpiri-
tuale, quod ſine illo non poteſt eſſe, quam ſubſtantia illius. Per quod ip
ſum dictum Caietani ab omnibus receptũ probatur ꝙ, licèt aliquid ſit
in ſe uendibile, non tamẽ poteſt licite uendi, cum miſcetur inuendibili.
Sic ergo actus delinquendi, licet ſit in ſe vendibilis, coniunctus tamen
peccato, quod eſt inuendibile inuiſibiliter, non poteſt licite vendi.

Tertiò infertur, opinionem prædicti Medinę non eſſe verã; qua parte
ait, acceptum a meretrice in operæ ſuæ fœdæ mercedem, eſſe in foro cõ
ſcientię reſtituendum: quia per concluſa efficaciter ſupra in dicto ſecun
do, non eſt reſtituendum de præcepto id, quod turpiter acceptum eſt a
turpiter dante: at per prędicta, quo ad forum conſcientię, non ſolum
datur meretrici turpiter, ſed etiam turpiter accipitur ab ea, qua datur &
accipitur pro opera, & actu qui eſt peccatum, & non qualequale, ſed mor
tale, ſecundum fidem catholicam, vt prędictum eſt. Ergo non eſt neceſ-
ſario reſtituendum: ſed retineri poteſt tanquam donatum, vel derelictũ
ab eo qui dat, vt dixit Anto in cap. quia plerique. de immun. eccleſ. ſupra
in dicto ſecundo relatus, & declaratus.

Quartò infertur, neceſſario idem dicendũ eſſe quo ad forum conſciẽ-
tiæ, de alijs feminis, & maribus, cuiuſcunq; ordinis, qui ob fornicariam

operam aliquid accipiunt, quod dictum est de meretricibus, & econtrario. Quia sicut illarum fornicatio est vetita & peccatum mortiferum, ut plurimum in vtroq; foro, sic harum fornicatio est vetita, & peccatũ mortale in altero; scilicet conscientiæ, secundum fidẽ catholicam, iuxta prędictam clem. ad nostrum. de hæret. & eo magis, quòd meretrix non solũ peccat infringendo non solum præceptum sextum & nonum: sed etiam ut plurimum infringendo octauum, quatenus vetat iactantiam, & actũ gloriandi, & laudandi se de vita, de statu, vestitu, & auribus ad alliciendũ alios in malum turpibus, quod graue crimen esse pronunciatur, in cap. quam graue. de excess. prælat.

Quinto infertur, partim verum & partim falsum esse, quod communiter aiunt glossę a multis receptæ, in l. 4 C. de condi. ob turp. cau. & in l. 2. C. eod. & in l. affectionis. ff. de donat. quatenus tenent promissionẽ de dando meretrici ob operam meretriciam non valere, nec ex ea posse agi. Per prædicta enim constat id esse verum quo ad forum conscientię: falsum autem quo ad forum exterius: & econtrario partim esse uerum, & partim falsum, quod ait Bart. in dicta l. 4. ff. de condit. ob turp. cau. a multis receptus, scilicet promissionem prędictam valere; quia verum est quo ad forum exterius: falsum autem quo ad forum interius.

Neque obstant illa tria, quæ quidã hic opponit. Primum tenuisse me in Enchiridio Hispano, feminas coniugatas, & Deo sacratas peccare accipiendo turpe lucrum pro causa turpis cõcubitus. Secundũ, quod nunc omissa priore opinione teneo, posse quidem illa petere, & sibi retinere: sed non tanquam debitum legale, sed tanquam debitum ex animo grato. Tertium contrarium tenuisse Sotum, Caietanum, & Couarruuiam.

Quia respondetur primo superuacaneum fuisse notare primum, & tertium; cum ipsemet asseuerem ore pleno præfatam mutationem fecisse; & discedere ab opinione præfati Soti, Caietani, & Couarruuiæ.

Secundò, quòd ipse non videtur satis intellexisse mea diligenter scripta, nec ego sua negligenter notata. Quoniam confundit petitionem, & restitutionem; promissum, & acceptum: forum interius, & exterius; ius naturale male cognitum ab ethnicis, & idem bene cognitum a catholicis; & obscurat debitum legale, & morale; & causam finalem & impulsiuam. quæ omnia ego distincte & dilucide, & fortasse (absit iactantia) altius, & resolutius, quàm alius nunquam, distinctius declaraui, vt ex eorum cõtextu omnium aliorum temporum collato, facile diligens & eruditus quisque lector colligat.

41 Sextò infertur, confessarios prędictarum mulierum, & uirorum impudicorum, quibus ob impudicitiam aliquid promissum est & nondum traditum, debere illis consulere, quod nos consuluimus cuidã, qui præcepto cuiusdam Magnatis, magnis promissis eius illectus, accepta parte corũ, occidit quẽdam, & ob id uertit solum in aliud Regnum, & quærebatur,

quòd

quod ille Magnas nõ soluit omnia promissa, & petebat illa. Cõsuluimus enim, caueret ne peteret illa tamquam sibi debita iustitia legali; quia nõ erant talia propter promissionis nullitatem: & quia per talem petitionẽ approbaret peccatũ, quod ante fecerat, & ita noue peccaret mortaliter: sed quod in litteris, quas ei scriberet, & mandatis, quæ ad eum daret, con fiteretur primum, agnoscere se nihil sibi propter illam operam illicitam præter ipsum infernum, de iustitia deberi, & ita nil se petere ob eam, tãquam debitum legale: sed supplicare illi, vt misereretur eius necessitatis & indigentiæ, & dignaretur mittere illi promissa, in eleemosynam: non quidem propter eius factum, quod erat abominandum, sed propter affe ctum illum magnũ obsequendi ei, qui fuit potens, vt præceptis Dei præferret eius præcepta. Ita, ꝙ nullatenus placeret ei suum factum illicitum, nec approbaret illud dicendo, ob id esse ipsi aliquid debitum: sed solum probaret affectum magnum atque desiderium obsequendi, quo in ipsũ fuit, cum eius iussa compleuit, & erat obsequẽdi ei in licitis & honestis, quando ea scriberet, & mandaret. Ita quod delictum non sit causa principaris petendi promissa: sed causa impulsiua & occasio, sine qua non peteret. Quod ipsum, mutatis mutandis, debet consulere cõfessarius ei, qui promisit dare aliquid ob delictum, post quod perpetratum vult dare, qđ ob id promisit: nempe, quòd perpetratio delicti non sit causa finalis: sed solum causa, sine qua non daret, & quod det principaliter, ut necessitati eius subueniat, vel honori suo satisfaciat. Quod vtiliter dixit Caiet. 2. 2. q. 62. art. 5. Sic igitur præfatę impudicę utriusque sexus personę debent coram Deo & confessario agnoscere, nil sibi deberi in foro conscientiæ ob illa turpia facta damnata in illo foro: & ita nihil velle, nec desiderare, vt quidquam ob ea promissorum eis tamquam debitum soluatur, ne nouè peccent ea nouè approbando: sed cupere & rogare, ut sibi subueniatur soluendo promissa tamquam mortaliter debita magno illi amori, quo fuerunt in promissionem extra operam illam illicitam, & quo sunt quando hæc petunt, ad inseruiendum tm̃ in licitis & honestis: quod ipsum seruare debent in dando eis promissa, qui promiserunt. Et arbitror, quòd, vt prędictus homicida per uiam iustam plura obtinuit, quàm obtinuisset per iniustam: ita hæ quoq; personæ impudicę plura consequentur per hanc viam Deo placidam, quàm per contrariam.

Septimò infertur, omnia supradicta intelligenda esse de his, siue feminis, siue maribus, qui sine fraudibus notabilibus a suis amicis aliquid extorquent: sed non de his, quæ cum fraudibus notabilibus id faciunt. Verbi gratia, dicendo se esse virgines, cum non essent, aut non fuisse cognitas, nisi a magnatibus N. N. longe maiora extorserunt. Quia enim hi, sicut alij fraudatores, ff. & C. de dolo. restituere tenentur, iuxta ea, quę dicemus infra, nu. 73 post Gerard. & Adria. Non sunt etiam intelligenda de his, qui accipiunt quidem sine dolo, sed ab his, qui non possunt dare.

l.2.& 3.C.de aucto.præstan.& l.1.& 2.C.de præd. min. cap si quis presbyterorum.de reb.eccl.non alie.

Vbi restitutio facienda.

SVMMARIVM.

42 *REstitutio rei alienæ fiat vbi sita est si bona fide possidetur.*
43 *Debitum ex cõtractu, vel quasi soluatur ubi dictũ est, uel petitur.*
43 *Debitum ex delicto, aut quasi soluatur ubi damnũ passo fiat satis.*
43 *Debitum in India petitum an cambijs minuendum.*

42 RESTITVTIO autem facienda est, vbi solutio fieri debet & ita, vbi est sita res, quando restitutio est facienda eo solo quod est res aliena, cũ qui bona fide, & sine sua culpa possidet, nihil perdere debeat. cap. 2. de constit. & l. si possessor. ff. de petit. hæred. Si tamen restitutio ex contractu, aut quasi debetur, fieri debet in loco expresse vel tacite solutioni destinato, aut vbi petitur, hac lege, ut extra locum prestitum solutio nec creditori, nec debitori damno sit. l. 1. ff. de eo quod certo loco. cap. P. & G. de offic. deleg. & cap. dilecti. de foro compet. §. præterea. Insti. de actio. & si locus præstitutus non fuit, restituendum est vbi coram iudice competenti petetur, argum.
43 cap. fin. de foro competen. & adnotat. in iuribus prædictis. Sed, si restitutio ob delictum, aut quasi delictum debetur, facienda est in loco, in quo ipsa facta nullum damnum is, cui fieri debet, accipiat, siue restituatur vbi acceptum fuit, siue vbi est dominus, siue in alio loco, ad quam dominus transtulisset, ita vt damnificatus nulla impensa vel alio onere grauetur, quàm si damnum datum non fuisset; quia restituere est in primo statu reponere, & reddere rem integre in statu eo, in quo dominus seruasset, si ab eo ablata non fuisset, l. restituere. 1. & 2. ff. de verb. signifi & l. 1. C. de sent. pass. & restit. & 2. q. 3. §. fi. sentit D. Tho. & explicat Caiet. 2. 2. quæst. 62. art. 5. quamuis semper sufficit restituere ubi creditori placet l. 1. ff. qui satisda cogan. & per dicta supra eod. cap. nu. 11. Ex quo colligitur cuius impensis suo domino sit suum mittendum.

Questionis magnæ fuit nuper in Vrbe; An is, qui mutuo dedit mille in India, ea lege & conditione, vt certo tempore lapso posset ea petere a mutuatario vbicunque terrarũ inueniretur, an postea inuentus in vrbe teneatur soluere integra illa mille, an vero possit deducere cãbia; quibus constat traductio illorum ab India in Vrbem? Et quidẽ videtur liberandus soluendo illa integra mille in India, aut etiam in Vrbe deductis cambijs; quoniam l. 1. & totus titulus. ff. de eo quod certo loco, non solũ ha-

bent locum in debitis aliarum specierum, sed etiam in pecunia numerata, textus est in l.4.ff. de eo quod certo loco.

Quomodo restituendum.

SVMMARIVM.

44 *Restitutio facienda est eo modo, quem causa cur debetur postulat.*
44 *Remissio sine rei soluendæ præsentia sufficit ad restitutionem.*
45 *Debiti remissio solutio quædam est. & 46.*
46 *Debitum facilius remittitur, dum res soluenda præsens non est.*

44 RESTITVENDVM autem est eo modo, quem natura contractus, delicti, aut vltimæ voluntatis requirit, & sufficit, quod obligatus per se, vel per alium restituat. Argum. cap. qui per alium. de reg. iur. lib. 6. Et si delictum occultum est, etiam restitutio occulta debet esse, argu. c. si peccauerit. 2. q. 1. §. non tibi dico. de pœnit. dist. 1. Sed cauendum est, ne quando per alium occulte fit, internuncius, quod restituendum est, retineat, & restituere debens in sua obligatione permaneat, vt dicetur infra eod. cap. nu. 67. Et quidquid S. An-
45 ton. 2. par tit. 2. cap. 4 & Dion. in regula peccatum. de reg. iur. lib. 6. & alii alibi dicant, sufficit etiam quoad forum conscientiæ, vt is, cui restitui debet, liberaliter & voluntarie remittat, & condonet, iuxta glo. in d. cap. peccatum. verb. restituatur. & Host. in summa de usur. §. quæ pœna. ver. quid si. siue realiter ei offeratur, & coram constituatur, quo accipiat, aut condonet, siue solum verbo offeratur, siue absque vlla reali, vel verbali oblatione, creditor precibus partis aut alterius alicuius internũtii, confessarii, aut alterius remittat & condonet, modo vere & ex animo remittat, & ea sit talis, quæ donari possit, vt recte Caietan. in summa verb. restitutio. resoluit, & Adria. in 4. de rest. q. 2. col. 4. sensit. Et credendum
46 est, eum ex animo remittere, si ipse id affirmat, cum vt acriter Caietan. vbi supra aduertit, nemo alius sit suæ voluntatis se aptior testis. Quod verum est, si contrarium non arguunt coniecturæ; quales respondimus interuenisse in quodam casu, in quo austerus quidam dominus, qui suos subditos precibus suis non obtemperantes, per se aut alios vexabat, a quibus certam condicionem petijt, arg. l. 1 §. quæ onerandæ. ff. quarum rer. actio non dat. & glo. l. 1. ff. quod iussu. Et videtur nobis cautum, quod Caietan. singulariter addidit, scilicet, quòd pauper diuiti debens non ferat ad eum, aut ostendat id, quod est soluendum, sed deprecetur per se vel alium, quod ipsi condonetur, ne rei debitæ præsentia difficilior efficiatur ad condonandum. Cum multo facilius, quod non habemus,

hemus, quàm quod possidemus, remittamus, & condonemus. l. cum hi. ff. de transact. facit. l. se ! & si ego. ff. ad Velleian. Neque id obstat condonandi liberalitati, sed ad illiberalitatis tentationem reprimendam valet.

Quis ordo in restitutione seruandus.

SVMMARIVM

47 *DEbitum omnes soluendum si potest, sin minus, prius certum quam incertum. & 48. Et prius res sua domino, nu. 49. quam il ud & illud, nu. 50. & . 51. Et prius talium, & talium contractuum, quàm usurarum. numero 52.*

52 *Restituere contra ordinem prædictum non sufficit. & 53.*

53 *Debitor creditori posteriori prius petenti cur prius soluit.*

IN restituendo seruetur ordo, quem ius diuinum, & humanũ præscribunt, scilicet quod nullus ordo seruetur quando suppetit unde omnibus soluatur, cum omnibus quod debetur sit soluendũ, iuxta illud S. Paul. ad Rom. 13. *Cui honorem, honorem; cui debitum, debitum; & cui tributum, tributum,* & §. 1. Institu. de iusti. & iur. & quando non suppetit ad omnia soluenda prius debita certa, quorum creditores sciuntur, soluantur, quàm incerta, quorum creditores ignorantur, propter quattuor rationes S. Anton. 2. par. tit. 2. cap 7. Vnde sequitur, vt bene adnotarunt Siluest. verb. restitutio 6. quæst 5. &

48 Caietan. verb. restitutio. capitu. 8. multos errare, qui cum non possunt omne debitum restituere, componunt se super incertis cum prælatis ecclesiæ, vt id quod eis remittitur tamquam proprium possideant, certos creditores defraudando. verum est tamen, quòd si res incerta adhuc in eadem specie permanet; puta quidam calix consecratus, repertus, aut ablatus, & adhuc integer, & non potest haberi eius dominus, nec inueniri, potest dari prius Christo erogando in eius pauperes, & pia opera, quia per id nulli creditori præiudicatur: Si quidem debitor non tenetur ex alieno creditori satisfacere, & constat, quòd illi numquam eius fuit, immo semper alienus. § sacræ. Institu. de rerum diuisione.

49 In debitis certis seruandus est ordo Baldi cõiter recepti in l. pro debito, C. de bon. aucto. iud poss. s. quòd primũ suo domino suum restituatur, vt commodatum, depositum, furto subtractum, aut raptum, quod adhuc in sua forma, & specie reperitur. Quia hoc in eius, qui restituere debet, bonis non numeratur, cum eius dominium numquam ad illum translatũ sit, immo semper penes eum, cuius erat, remãsit. Et ideo ante

omnia alia illi restituendum est,l.si uentri.uer.si tamen.ff.de priui.credi. Secundo loco uenditori soluendum est pretium eius,quod uendidit emptori, penes quem res empta est. Quia quamuis illius dñium in emptorem transierit, l. traditionib.C.de pact.illud tamen remansit obligatum solutioni quandiu in sua forma & specie penes emptorem inuenit, iuxta dictum Bal.& eos qui eum referũt ubi supra. Pro quibus facit primo. l.2.ff.quib.cau.pig.uel hypoth. tac.cont.per argumentum a fortiori. Deinde, quòd hoc uidetur ualde æquum,& rationi consentaneum,saltem ad hunc effectum, quò in hoc ceteris creditoribus præferatur, quando omnium solutioni debitoris bona non sufficiunt.

50 Et idem eadem rõne uidetur de omni eo, quod titulo oneroso datũ fuit: uerum est tamen,quòd, si res empta pluris ualeat,q̃ pretium pro ea promissum, eo soluto,residuum cedet aliis debitis soluendis. Verum est item, quòd uenditor non habet hoc priuilegium in pecunia habita ex re uendita; nec emptor in pecunia habita ex noua eiusdem rei uenditione, nec in eo, quod permutatione illius habuit;quia nec pretium,nec habitum per permutationem in singularibus actionibus in eius locum succedit, iuxta glo.Bar.& communem in l.Labeo.ff.de uerb.sig.

Tertio loco seruanda sunt statuta regionis, si qua inueniuntur specialia, super ordine restituendi, ut dicuntur esse in aliquibus regionib. de nummulariis fraudatoribus: &, si non sunt, seruetur ius commune,iuxta quod ii, quibus bona fuerunt expresse obligata, aliis præferuntur,& postea in sua dote vxor, & fiscus aliis creditoribus, quibus non sunt bona prius expresse hypothecata, quamuis tacite sint.l.assiduis. C. qui potio.in pig.ha.& l.quamuis. de priuil.fisc.

51 Quarto loco sequũtur ii, quib. sunt tacite hypothecata suo ordine,postea depositarii,nisi q̃n deposita fuit pecunia ad negotiandũ, & ut soluerẽtur usuræ,aut interesse,l.si hoïem.§.fi.ff.deposit.& l.si uẽtri.ff.de priui. cred.quia tale depositũ uim mutui hẽt.l.certi cõdictio.§.fi.ff.de reb.cre.

Quinto loco subsequuntur, qui hñt priulegium personale, quo præferantur alijs sine obligatione reali. Postremum locum tenent alii creditores, qui non habẽt hypothecam, nec obligationem bonorum expressam,nec tacitam,nec priuilegium personale,sine cõsideratione,quis eorum sit prior,aut posterior,ita ut,quod prædictis satisfactis supererit, pro rata parte nominum inter hos diuidetur, recipiendo, & amittendo solidum pro libra, ut dici solet,deductis tamen ante omnia impensis necessariis:sed non pomposis,ac superfluis funeris,& exequiarum debitoris mortui, & publicationis, & copiæ testamenti,& aliis ad aditionem hæreditatis necessariis, iuxta Palud.communiter receptum in 4.lib.sent. dist.15.q.3.& S.Anton.2. par.tit.2.cap.7.§.3.

52 Aduertendum tamen, quòd, qui alteri mutuum dedit pro reficienda domo, naui, aut alia re simili,præfertur omnibus,qui habent hypothecam

cam bonorum domini illius in solutione ex pretio eius cõsequenda, l. 2. ff. qui potio. in pig. hab. Addo præterea quod qui debitor soluendo hũc ordinem non seruat, suæ conscientiæ non satisfacit, iuxta Ostien. Monal. & Siluest. uerb. restitutio. 6. q. 7. si ignorãtia iuris, aut facti eũ non excusat, arg. c. ea te. de iureiu. nisi quando creditor aliquis in petẽdis suis creditis in iudicio, aut extra illud fuit aliis diligentior. Quia tunc non solũ potest, sed etiam debet prius illi, quàm aliis soluere. l. pupillus. ff. quæ in fraud. cred. Siluest. ubi supra, q. 8. modo alii non sint magis priuilegiati. Et idem, quod hic diximus de debitore soluente, est dicendũ de creditore petente; nempe ꝙ non peccat accipiendo suũ debitum, quod diligentius petiit, si alii non sunt magis priuilegiati, alioqui sic, uiolando iustitiam, quæ habet, ut illis prius quàm ipsi satisfiat per p̃ dicta. Vnde infertur peccare generos, & nurus recipientes, aut retinentes de bonis socerorũ, quod eis debetur, scientes eorum bona aliis magis priuilegiatis deberi. Aequum etiã nobis uidetur, quod Caietan. uerb. restitutio ca. 8. dicit, ꝙ usurarius prius debet soluere, quod debet per contractus licitos, quib. non est pauperior factus; quales sunt emptionis & mutui, q̃ usuras inique extortas, etiam si ante illos contractus fuissent extortę. Per qđ soluitur, quod hic noue quærebatur. Debet tñ prius eas soluere, quã quod debet per contractus gratuitos, quib. pauperior est factus. Non obst. ꝙ M. d. na teneat oppositum, dicens usuras esse magis iniustas, magisque prohibitas a iure diuino naturali, & humano, quàm sit retentio debitorum ex aliis contractibus; quia id nõ est uerum: magis. n. indubie debeo tibi, quod mihi mutuasti, quàm quod per usuram tibi ademi. Cum in mutuo nemo vmquam dubitarit, & in usuris multi: quãuis male, ut colligitur ex cap. quoniam in omnibus. de usur. & clem. 1. eod. tit. Tum ob alia, quæ breuitatis gratia omitto.

Neq; obstant illa tria, quæ quidã hic notat. Primum me dicere, quod quando bona, quæ sunt restituenda, non sufficiunt omnib. creditis persoluendis, & creditores sunt æquales, restitutio est facienda pro rata. Secundum teneri debitorem ad restituendum, quando posterior creditor debitum suum exigit. Tertium vtriusque dicti contrarium esse probabilius, quia, qui prior est tempore, potior est iure.

Cui respondetur primo, me nõ dicere prędicta verba, quæ ipse dicit, sed hęc. Si prædicti. s. priuilegiatis satisfactis, aliquod supererit, pro rata parte nominum inter hos, scilicet nullatenus priuilegiatos, diuidetur: nisi aliqua statuta sint contraria, ut dicit S. Antoninus, & est uerissimum, & quotidiana praxi receptum.

Secundò, ꝙ ego expresse assentio dicentibus, quod debitor potest, & debet soluere prius creditori posteriori prius petenti, & exigenti debitũ in iudicio, uel extra illud, quàm priori nullatenus priuilegiato propter diligentiam, quam in petendo adhibet, s. pupillus. ff. quę in fraud. credi.

Et ita falsum est, quod ille ait in secunda nota me dicere; s. debitoré teneri ad restitutionem priori creditori, quando posterius prius suum debitum exigit. quoniam expressè contrarium assero: quia ut ait lex prædicta diligentia posterioris in petendo suum debitum fecit cum potioré, sicuti hypotheca, & aliud priuilegium.

Tertium uerum esse non, quod ille ait, me dicere, sed debitorem, qui sciens me debere nullis creditorib. chirographarijs nullatenus priuilegiatis, & sua sponte non coactus, neq; exactus, neq; requisitus soluit posteriori fraudans priorem ea parte, quæ illum contingeret, si bona uenirent, secundum communem sentétiam peccare grauiter, & teneri ad restitutionem: eo quod soluit, quod alteri debetur, iuxta c. ea te. de iureiuran. Per quod damnantur multi, qui uolentes gratificari quibusdá, & uidentes sua bona esse diuidenda per iudicem ob suam mortem, uel ob fugam, uel aliam absentiam inter creditores non priuilegatos, diminuenda credita pro rata, soluēda uult eis integra: quorū de numero ne sit, caueat præfatus religiosus si consuluerit hoc talibus debitoribus.

Quarto, quòd incogitanter uidetur allegare pro suo proposito c. præfatum, qui prior est tempore, potior est iure. Quia magis probat antiquiorem creditorem debere præferri posteriori q̄ suum propositum; cū palam sit creditorem maius ius quærere sibi credendo, q̄ petendo, cum ex illo, & non ex hoc nascatur obligatio contra debitorem. Nec potest huic inductioni responderi a defendente, quod posteriori diligentius peténti possit iuste solui: nisi id, quod iurisconsultus in præcitata lege pupillus sentit: nempe non esse cetera paria, cum posterior creditor est diligentior in petendo. Et pręfata regula, qui prior. intelligitur quando cetera sunt paria, ut super ea adnotauit glo. per l. quoties. utriusque est per causa, unde sumpta fuit illa regula. ff. de reg. iur.

Quando est restituendum.

SVMMARIVM.

54 Restitutio statim facienda.
54 Præcepta affirmatiua, & negatiua non æque ligant.
55 Debitor quoties noue peccat non restituendo.
56 Restituere quis non posse commode dicitur.
57 Restitui non debent bona minoris ordinis cum damno maioris.
58 Debitum ex delicto, & contractu quo ad quæ paria.
59 Damnum proprij boni, & lucri non restituere alienum.
59 Instrumenta ad uiuendum necessaria quando non restituenda.
59 Confessarius an absoluet eum, qui semel iussus non restituit.

60 Ne-

54 RESTITVTIO autem facienda est statim iuxta S.Th.1.2. q.62. art.fin. ab omnibus receptũ. Pro quo est cap. sæpe de rest.spol. quatenus habet, tantum fere peccare, qui alienum retinet, quàm qui accipit. Et quòd pręceptum restituendi, quamuis sit affirmatiuum, quatenus expresse iubet restituere, est tamẽ negatiuum, quatenus tacite præcipit non retinere alienum inuito suo domino. Et præcepta negatiua semper & ad semper obligant, quamuis affirmatiua non nisi semper, & ad certum tempus iuxta eundem S.Tho. 2.2.q.33.art.2.& Arch. c. si peccauerit 2.q.1.& in summa de pœn. dist. 5. Panor. & omnes in cap. nouit. de iudic.

Ex quo infertur. Primò, decisio dubii quando, & quoties quis ob retentionem alieni noue peccet? Nam omnes tenent, ꝙ non peccat noue singulis momentis, & quod pluries quàm semel peccat cõiter, qui illud multo tempore retinet, & quòd peccat, quoties proponit non restituere illud. Et etiam credo, ꝙ quotiescunque utitur alieno, quod restituere tenetur, quamuis de restitutione non cogitaret, Caiet. 2. 2.q.66.art.3.& secundum aliquos, quoties commode restituere ualens non restituit: qđ tamen intelligendum est, si id animaduertit quamuis non statuat illud non restituere: non autem aliàs, siquidem illud potius est status peccati, quàm peccare.

55 Secundò infertur, quòd, quamuis, qui nocte in lecto aut in ecclesia recordatur, se alienũ habere, & posse cõmode restituere, statim dẽat proponere actualiter, vel virtualiter restituere: nõ tamẽ statim a lecto surgere, aut ecclesiã egredi, quò id restituat: quia id non potest commode,

& satis est id facere, quum commode poterit, boni viri arbitrio. Ad id autem, quod hic quæritur; An hęc commoditas arbitraria referatur ad tempus, vel ad facultatem restituendi? Respondetur, quod ad vtrunq;: ad tempus quidem, per prædicta; ad facultatem autem, per statim dicenda, seruando ea.

Tertiò infertur, quòd sicut ignorãtia probabilis iuris, aut facti quandiu durat a restitutione excusat. l. quod te. ff. de reb. cre. cum ei adno. sic etiam multo magis ab statim restituendo excusabit. Et vt condonatio creditoris pro semper a restõne excusat, sic ab statim restituendo eius voluntaria dilatio excusabit. Siquidem permanente hac, inuito dño alienũ non retinet, & vt perpetua restituendi impotentia perpetuò excusat,
56 sic impotentia restituendi statim ab statim restituendo excusat. Et dicitur non posse, non solũ qui est in extrema necessitate, aut nullo mõ põt: sed etiam qui commode non põt. l. Nepos Proculo. ff. de verb. sign. c. faciat. 22. q. 2. Ille autem dicitur commode non posse, qui non potest sine damno suorum bonorum altioris ordinis, qualia sunt vitæ, & salutis, respectu famæ, & rei familiaris: & qualia famæ respectu rei familiaris, vt supra dictum est: aut non sine magno damno eorum, quæ sunt eiusdẽ ordinis, quod aliqua dilatio parum creditori nocens excusare põt, vt accu
57 rate S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 8. prosequitur. Et ita, qui statim aliena bona fortunæ restituere sine amissione ꝓpriorũ suæ vitæ, salutis, aut famæ nõ potest, ad statim restitundum non tenetur. Nam quemadmodum iuxta prædicta, in c. 16. nu. 44. nemo tenetur regulariter ad bona aliena inferioris ordinis restituenda, cum damno suorum altioris ordinis, sic & multo minus tenetur ad aliena inferioris ordinis, & qualitatis, cũ amissione propriorum altioris ordinis statim restituenda, arg. c. cum in cunctis. de elect. & auth. multo magis. C. de sacros. ec. Sic eadem ratione, qui debet centum aureos statim soluendos, si non potest statim soluere sine magno damno suæ rei familiaris, puta non nisi domum suam, aut aliquod prædium multo minoris vendat, quam valeat, ad statim restituendum non tenetur. Quod (nostro iudicio) non solum locum habet in debito, quod ex contractu, aut vltima voluntate, sed ẽt in eo, quod ex furto, aut alio delicto nascitur, vt sentit B. Anto. vbi supra, quidquid Caiet. vbi
58 supra dicat. Quia quamuis hæc duo debita quoad suam originem differant (quia in unius origine peccatum est; & in alterius non) quoad hunc effectum tamen, saltem in foro conscientiæ, similia sunt: si quidẽ vtrunque restituere tenetur, & in vtroque totalis impotentia oĩno excusat, & sic in vtroque mediocris impotentia mediocriter excusare debet, arg. de toto ad partem l. quæ de tota. ff. de rei vendi. & ca. pastoralis. §. item si totum. de offi. deleg.

Nec obst. quod quidam religiosus hic ait, asserere me excusari a restitutione eũ, qui si statim restituat, amittet bona, vel statum adquisitũ per

vsuras, vel latrocinium, vel aliam iniustitiam. Cuius contrarium ait esse tenendum.

Cui respondeo primo, mirari me, quod vir alioqui pius, & religiosus imponat mihi, etiam religioso, quamuis indigno, quod ego, nec hic, nec alibi dixi, scilicet excusari quem a restitutione ob conseruandum statum adquisitum per vsuras, vel latrocinium, vel aliã iniustitiã. Immo in hoc ipso loco nu. 59. dico non posse quidem excusari a restituendo aliena, eo quod per illud sibi videretur euenire sibi magnum damnum. Ea rõne, quod restitutio alienorum non est damnum restõnis, cum per id nihil proprium pereat. Et quod paulo post dico nu. 62. eum, s. qui non potest decenter viuere secundum statum suum, si totum, quod debet, statim restitueret, intelligitur de statu nobilitatis, vel alio iuste quæsito.

Secundò, quòd quidquid dicat Sotus, & teneat Couarruuias, vt puto pro grandi obseruantia, qua erat in Sotum multis, & irrefragabilib. argumentis probamus nos cõtra Sotum: & quasdam suas nouas imaginationes, infra nu. 89. esse verã illã præcellentem doctrinam, quam explicatius aliis tradit eruditissimus Caietan. in locis ibi citatis, quem ẽt satis tacite videtur sequi Couarruuias in reg. peccatum de reg. iur. lib. 6 par. 1. col. antepen. nempe regulariter non esse faciendam restitutionem bonorum inferioris ordinis cum iactura bonorum superioris, quam præfatus religiosus mordere velle videtur, licet aperte id non faciat.

Tertiò, quòd ego in nihilo recedo a Couarruuia, nec Couarruuias a me, quo ad propositũ, si serena mente omnia dicta perpendantur. quod facile, si uacaret, & breuitas in hoc libro affectata id permitteret, monstrarẽ. Nã & ipse Couarruuias, licet me tacito, tenet vbi supra col. 4. idẽ esse iudicandum de dilatione danda debitori ex delicto, & debitore ex contractu: quod ipse hic dico, nu. 58.

59 Aduertendum tamen, ꝗ non dicitur magnum damnum propriorum bonorum; eo quòd sint magnæ res alienæ restituendæ. Quia, vt recte Caie. verb. restitutio, dixit, illud non est solum bonorũ iacturam facere, sed aliena relinquere. Nec ẽt dicitur magnum damnum propriorum bonorum, nõ lucrari, eo quod restitututus est; quia vt idem dicit vbi supra, illud non est amittere suum, sed alieno non vti. Quod (mea sententia) non habet locum in instrumentis artis, quib⁹. victum sibi parat, qui restituere tenetur, iuxta S. Anton. nec etiã damnum propriorum bonorum ab statim restituendo excusat quando restitutionis dilatio etiam magnum damnum cui est restituendum infert, iuxta omnes.

Quartò infertur, quòd quamuis æquum nobis videatur dictũ Caiet. verb. restitutio. c. 6. quod ante ipsum S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 8. sensit; scilicet quòd confessarius non debet absoluere eũ, qui statim restituere tenetur, nisi prius actualiter restituat, si antea a confessario iussus, restituere prætermisit. Quia ꝗ̃uis fides pœnitenti in his, quę pro se, & contra se

dicit,

dicit,habenda sit:prouideri tamen etiam debet,ne,qui semel defecit,iterum deficiat: licet, inquam, hoc dictum videatur æquum; talis tamen pœnitens occurrere posset,& tales circumstantię temporis, loci, & causę,vt confessarius solo restituendi proposito contentus esse debeat.Cum etiam Deus tunc eo (sua benignitate) contentus sit,arg.c.dixi.& c. magna.de pœnit. dist. 1. Quia non est ad amplius faciendum opportunitas, arg.c.si quid inuenisti.15.q.5. per quæ respondetur affirmatiue, ad noue quæsitum; An qui subtrahit decimas,aut impedit solutionem earum, possit absolui ante realem restitutionem, si ab ea aliquo supradictorum modorum excusatur legitime,non obstante Conc.Trid.quod sess. 25. c. 12. prohibet absolui ante satisfactionem eiusmodi subtrahentem, vel impedientem.

60 Quintò infertur,quòd in necessitate extrema cōstitutus, non habens aliud quàm quod ad suam suorumque vitam est necessarium, restituere non tenetur,nisi creditor eadem necessitate prematur, immo neq; si eadem prematur,arg.cap.si nō licet.23.q.5.& l. si præses.C. de aqua quot. nisi dominium eius,quod restituendum est,semper penes creditorem remansit,quidquid Ioan.Tabien.verb.restitutio.§.4.dicat.

61 Magna tamen circa hoc quæstio incidit; An sit uera cōis opinio in 4. lib.sent.dist.15.quam recentiores sequuntur in Armilla aurea; videlicet,eum,qui in extrema necessitate quo ea se liberet,aliquid accipit, ad restituendum illud non teneri, licet ad pinguiorē fortunam euadat. Ad quam breuiter respondeo,oppositum eius,quod rectissime Adria.vbi supra,quæst.33.defendit,verius,& iustius esse. Nā efficaciter probamus in Apolog.libri de redit.eccl.q.2.monit.4. quòd nemo fit uerus dominus rei qua eget ad liberandū se ab extrema necessitate, licet posset iuste eā accipere etiam auctoritate propria,& ea uti,quatenus esset ad id necessaria.Tum quia contraria sententia non videtur probari vlla legge,vel efficaci ratione, sine quib. non est affirmandū aliquid contra ius regulare, c.legatur.24.q.2.§.cōsideremus.in auth.de trien.& semiss.col.3. c. consuluisti.2.q.4.& c.2.de transla.præla. & ius regulare habet, id, quod est vnius,sine consensu eius non effici alterius.l.id qđ nostrum est.ff.de reg. iur.Tum quia lex illa celebris, quæ est secunda in §.cum in eadē. ff. ad l. Rhod.de iact.non habet,res fieri cōes per necessitatem,sed esse communicandas. Tum, quia non patiuntur iura, vt eiusdem rei dominium sit penes plures in solidum.l.3.§. ex pluribus.ff.de acq.poss.Tum quia legi charitatis,misericordiæ,ac pietatis, & cuiuscūq; alterius virtutis satisfit, succurrendo necessitatē extremam patienti sufficienter ad hoc, vt ab ea liberetur,vt palā est: at frequentissime succurri pōt, & abunde quidē extrema patienti,commodando, vel locando ei rem illam, qua eget, non tradendo ei dominiū illius;uerbi gratia. Aliquis,alioqui saltem alibi diues, in montibus Alpibus,vel Pyrenæis niue canis, necessitatē extremā

alicuius vestis patitur:& aliquis alioqui pauper,deferēs vestes pretiosissimas,holosericas,pellibus Herminiorū carissimis duplicatas, siue suffultas,obuiat illi, tenetur quidem ei vnā,vel duas,uel plures,& quotquot ille ad illam necessitatem subleuandam eget,commodare, vel locare : sed non dare, & transferre in illum illarum dominium.Immo, cum se in aliquem locum,vbi necessitas illa cessaret,reciperent,posset illam,uel illas, quas commodauit, repetere; quod nemo negabit : tum quia nemo diceret,quòd,si quis alioqui diues aliquo in loco fame moriens obuiaret alicui pistori, viginti mulos panib. coctis onustos aliquò agenti,fieret dñs omnium illorum panum,cum tamē qua ratione fieret dominus unius, eadem quoque fieret omniū,antequā,ullo illorum ad sedandam famem vteretur. Neque quisquam diceret, pistorem obligatum esse ad dandum dominium oīum illorum illi:neque illum auctoritate propria posse oēs eos sibi occupare.Immo quilibet eruditus dicet satisfacere pistorem cōmunicando illi esurienti panes necessarios ad illam esuriem sedandā: tū quia ridiculum videtur, & grauitati legum contrarium dicere, extremā fame m patienti quæri dominium omnium panum, qui in foro uenduntur,& illico sedata per vnum panem fame,illud ei perdi:& rursus iterata fame fieri eius,& propulsata ea,desinere esse illius,tum quia glossę receptæ in d.§.cum in eadem. & d.cap.sicut hi.47.dist.asserunt,uerbum Cōmunia in loco dicto.Necessitas omnia facit cōia;exponendum esse, per
62 Communicanda. Concludo igitur : per extremam necessitatem proximi, obligare quidem proximos eius ad subueniendum ei tantum,quāto est opus ad liberandum eum ab ea,facereq; sibi ius capiendi illud,etiam propria auctoritate : non tamen efficere eum ipso iure dominum illius necessarij, & consequenter teneri regulariter ad restituendum, cum ad pinguiorem fortunam peruenit.

Dixi,Regulariter;quoniā nōnunquàm,ut infra, nu. 118. dicemus, ex paruitate rei,& aliis coniecturis,iuste credi potest,eum ad id nō teneri.

Non obstat,quòd Sotus lib.4.q.7.ar.1.de iust.& iur.noue distinxit inter eum, qui non habet bona aliqua, ubi extrema necessitate vrgetur, nec alibi, & inter eū,qui alibi ea hēt, & inter illud, quod tpe talis necessitatis insumptum fuit,quales sunt res ad esum pertinentes,& inter illud,quod insumptū non fuit,qualis est vestis, aut equus quo vsus est, & concludit,quòd qui alibi habet bona, ad restōnem expensi tenetur, & etiā qui non habet ad restituendum id, quod insumptum in illa necessitate non fuit,sed non ad id qđ in ea impensum, & consumptū fuit.Non, inquam,obstat:tum quia ipse fatetur, ꝙ, qui bona alibi habet, restituere tenetur etiā insumptum, & cū unius regionis bona non adimant necessitatem extremam, in quam in alia incidit, fateri debet, ꝙ extrema necessitas sola non facit dominiū rei alienæ, ut ea utatur sine obligatione restituendi. Tum quod præsupponit falsum,significans,ꝙ omnis,qui

licite

licite vti poteſt eo, quod uſu conſumitur, illius dñs efficitur, quia pſe-met lib.4.q.1.de iuſt.& iur.loquens de extrauag.ad conditorem.de ver. ſig.tenet,quod Franciſcanus eius,quod licite comedit,& conſumit, dñs non eſt, iuxta c.exiit.de verb. ſig.lib.6. quod nos latius confirmauimus in Apolog.prædicta.q.1.monit.14.nu.1. Tum ꝙ etiam præſupponit falſum, quatenus ſignificat, quod nemo, qui conſumit aliquid tanquam illius dominus,ſi eſt verus dñs illius,ad illud reſtituendum tenetur. Nam qui conſumit panem, & vinum mutuo acceptum, tamquam dominus, & exiſtens verus illius dñs conſumit.l.2.§.appellata.ff.de reb.cre.tamen ſoluere illud & reſtituere tenetur. Et ita quamuis extrema neceſſitas aliquem dominum faceret,quoad effectum illum ab ea liberandi, non ob id eundem ab obligatione reſtituendi liberaret.arg.c.cum ceſſante.cum ei adnot. de appel.Siquidem ad ſe liberandum ab ea,ſufficit dominium, quod per mutuum,vel alium iuſtum contractum,abſq; donatione acquiritur. Tum quòd neceſſitas ſolum tribuit ius ad accipiendam, & cogendum, vt illi detur,quod ſufficit,vt liberetur ab ea, & non amplius, & ad hoc ſufficit mutuo, vel cõmodato, vel alio contractu iuſte accipere, aut illi dare, quia limitata cauſa limitatum producit effectum.l.non oís ff. de reb.cred.Concludo igitur,ꝙ qui aliquid in extrema neceſſitate accipit, poſtmodum cum potuerit ad reſtituendum tenebitur, ſiue alibi bona habeat, ſiue non, ſiue illud totum conſumat, ſiue non: niſi per coniecturas probabiles iuſte præſumeretur donatio, vt ſupra tactum eſt, & latius dicetur infra,nu.118. & 119. Quoniam vltra prædicta ſequeretur ex contraria opinione,quòd ſi aliquis, mille militum dux, in exrema neceſſitate mille ducatorum aureorum alimenta alicuius priuati hominis, vel villæ comederent,ſoluere ei non tenerentur,quamuis altero die direptione aliqua licita diuites euaderent, quod eſt abſurdum, & ita non dicendum.l. nam quod abſurdum.ff. de bonis liber.

Infertur ſextò, eum,qui totum ſtatim reſtituendo, non poſſet decenter pro dignitate ſui ſtatus viuere,ad illud non teneri,quamuis id facere perfectionis eſſet,vt ait S.Anto.2.par.tit.21. c.8. col.7. modo ei ſit animus reſtituendi illud, quamprimum poterit, & modo curet, ne quid in alios vſus, quàm neceſſarios, & decentes impendat, quo reliqua re aliquid, & paulatim reſtituere poſſit.

Infertur ſeptimò, quòd qñ ex reſtitutione ſtatim facta redundaret damnũ corporis,aut aïæ eius, cui debetur, non eſt ſtatim facienda. Quia nec furioſo,nec irato enſis depoſitus, quo creditur, ſe aut alium percuſſurũ,reddendus eſt,c.ne quis.22.q.2.Neque eadem ratione volenti bellum facere,aut litigare iniuſte,ſua pecunia, qua id faciat, & fortior ratione,ſi ex ea magnum damnum reipub. obueniret: ſiquidem eius bonum priuato præponitur,c. licet. de regul.& auth.de reſtit.& ea quæ par. §.licet, colla.5. Et cõſequenter nemo debet facile condẽnare Reges alioſue

Principes, qui aliqua iudicio eius, aliena retinẽt, credentes probabiliter ex eorum restitutione, sua regna passura magna incommoda, & bella iniusta, arg. l. si quis fumo. ff. ad lege. Aquil. Quæ tñ non procedunt quando
63 æqualia, vel multo maiora mala probabiliter crederentur euentura ex retẽtione, quàm ex restitutione. Depositarius enim, qui sicut putat ex reddítione gladii furentis, vel alius penes se depositi secuturã percussionẽ alicuius iniustam, ita credit ex retentione secutura esse maiora mala, puta, furentem, vel alium cum cognatorum, & amicorum turba, se & suam domum cum his, quæ in ea sunt, incensurum, restituere tenetur, argu. a cessante ratione iurium prædictorum, quæ illa fundant, quod aliquando scimus euenisse. Et idem dicendum videtur, quando probabiliter creditur, quòd ex restitutione statim facta, sequerentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quæ indigentia restituenti, aut eius filijs, aut filiabus suaderet. Quia, vt dicit S. Anton. vbi supra, hæc mala sine comparatione sunt maiora, quàm damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patitur, immo sunt bona altioris ordinis, quàm fortunæ, quæ creditori debentur.

64 Infertur octauò, quòd multi damnantur ob non solutionem debitorum, nullum sibi de ea scrupulum conscientiæ incutiendo, credentes se antequam per sententiã condemnentur, non teneri. Quia quoties qui alienum iniuste retinet, & considerat, aut considerare debet, se illud debere, & proponit formaliter, vel virtualiter non restituere sine vlla iusta causa, quæ eum excuset, toties mortaliter peccat iuxta Ioan. Maior. in 4. dist. 15. q. 26. vt supra eod. cap. nu. 55. declarauimus. Nam quemadmodum qui concubinam retinet, non est pœnitens, sed pœnitentiæ illusor, & confitendo peccatum peccato apponit, sic qui opere, & voluntate, sine iusta causa alienum retinet, non est vere pœnitens, iuxta Scotum in d. lib. sent. dist. 15. q. 2.

65 Infertur nonò, quòd confessarius non potest pœnitenti dilationem concedere, quãdo certo scit, eum soluere posse, nisi concurrat aliqua cã prędictarum supra eod. nu. 62. & seq. quæ ab statim restituendo excuset. Quibus adnumerarem casum, in quo videret confessarius, debitorem nolle se resoluere ad totum debitũ statim restituendũ, ob aliquod emolumentum inde sibi prouenient, & creditorem nolle concedere dilationem, parum sibi nocuam, & numquam, aut non tam cito, nec tam utiliter, atq; dilationẽ concedendo, suum recuperaturum, & ea concessa debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. His enim concurrentib. confessarius dilationem, & absolutionem concedere posset, iuxta mentem Angeli in verb. restitutio. vlt. § 5. post Directorium. Tunc. n. confessarius verisimiliter credere potest, quòd creditor illo contentus foret, si sciret, vt ipse secretum intimum conscientiæ debitoris.

66 Infertur decimò, ꝙ qui debet, & statim totum restituere potest, &

non

non vult nisi certam partem in singulos menses, uel annos, quousque solutionem finierit, non est absoluendus, quidquid dicant Ostien. & alii Summistæ. iuxta Adrian. in 4. de restit. col. 17. dicentem, ꝙ confessarius; qui talem absoluit, eum magnopere decipit; quia qui debet, & potest cómode restituere, & non restituit, est in peccato mortali, per prædicta: quod Ioannes Maior. in 4. dist. 15. quæst. 26. ait non solum procedere in debitis ex delicto, & furto, sed etiam in aliis mutuo, aut alio iusto mode contractis.

67 Vndecimò, quòd, qui non potest furtum, aut aliud damnum datum restituere p se, sine sui manifestatione, non debet per se, sed per aliã personam secretam, & fidelem id facere; ad quod confessarius, cui reseratũ est peccatum, aptior aliis uidetur mõ pro fideli habeatur. Caueat tamẽ, quia, si persona media non restitueret, non liberaretur debitor ab obligatione, ut exprimit S. Anto. par 2. c. 4. § 1. etiam quando pro fideli haberetur, si dominium rei restituendæ in eum, qui restituit, translatum fuit: quamuis non, quando translatum non fuit, & iuste acceptum fuit, iuxta notata in c. significante. de pigno. Et idem S. Anton. addit, ne multum fidant prædicatoribus, & confessariis pecuniam potius, quàm salutem animarum quęrentibus: & consultum fuerit syngrapham a creditore accipere, in qua fateatur, se accepisse tantã summam, per N. pro solutione eius, quod alius sibi debebat, sine nominis expressione, & eam pœnitenti tradere. Et in hoc casu restitutio differri potest, quousq; inueniatur persona, per quam fideliter, & secreto fieri possit.

Infertur duodecimò, ꝙ, qui statim restituere potest, & non restituit, quamuis testamento relinquat, ut restituatur, securus non discedit, si aliquid ex prædictis eum non excusat: nisi quando id fecit, quia probabiliter credit, quòd suus hæres melius præstabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret. Ange. uerb. restitutio. 3. §. 2. Addo tamen, quòd qui non potest statim restituere, debet remissionis schedam, aut dilationem a suo creditore petere, iuxta S. Tho. 2. 2. quæst 62. art. 8. ad 2. receptum, nisi tali petitione peccatum manifestaretur, per supradicta eodem cap. nu. 31. aut aliquod scandalum sequeretur, arg. cap. nihil. de præscrip.

Quæsitum est aũt a multis; An defunctus detineatur in Purgatorio donec eius debita soluãtur? Resoluo negatiue, iuxta Sanctũ Tho. in Quodlibet. 6. art. 13. & Adria. in Quodlibet. 8. quia fieri põt, ut moriatur martyr, uel statim post baptismum; quẽ recta ire in cœlũ, docet fides catholica, cap. baptismi uicem. de cõsecr. dist. 4. c. cum Marthæ. de celeb. miss. & c. debitum. de baptis. uel cum contritione ad oẽm pœnam delendam sufficienti, iuxta cap. mensuram. adiuncta glo. de pœni. dist. 1. uel absolutus uirtute iubilei ad id efficacis, extrauag. 1. de pœni. & rem. Non obst. quod Angel. dixit contrarium per cap. in literis. de rapt. in illis uerbis:

Vt a peccatis suis ualeat liberari: quia, ut olim prælegendo illud Salmantice, diximus, loco verbi, *Valeat*, quod refertur ad defunctum, debet legi, *Valeāt*, quod referatur ad hæredes, ita quod significat per restitutionem debitorum defuncti hæredes liberari a peccato suo negligentiæ: aut germanius, quod intelligatur de ope tribuenda mortuo, accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene satisfactorum. nam ut ait Sanct. Tho. vbi supra, solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidentaliter, modo prædicto. Quare risu, aut potius commiseratione digni sunt filij, & alij hæredes, qui miserentes plurimum defunctis, quòd propter debita teneantur in purgatorio, non miserentur sibi, quòd tenentur in statu infernali notabiliter eorum solutionem negligentes, aut differentes, quod plus satis frequenter contingit.

De impediente bonum alienum.

SVMMARIVM.

69 *Impediens a cōsueto aliquo bono quis tenetur restituere. 70. et 73.*
69 *Restitutio præsupponit debitum legale.*
69 *Priuatio præsupponit habitum.*
70 *Testamentum, uel legatum qui facit mutari, tenetur restituere.*
71 *Intellectus. l. 1. § denique. ff. de aqua plu. arcen.*
71 *Argumentum a contrario quando ualidum.*
72 *Iustitia distribuendi beneficia, & officia publica multum differt a iustitia distribuendi communes pecunias communitatis singularibus eius.*
73 *Beneficiariorum malus elector, uel collator, cui restituet.*
73 *Impediens malo animo cur non restituit, et impediens metu sic.*
74 *Restituent qui suffragantes, siue uotantes.*

69 DVBITATVR hic, An qui alium a consequutione officij, beneficij, aut alterius boni impedit, restituere teneatur? In quo quãuis multum dissentiant doctores, vt patet per Adr. in 4. de restit. quæst. 10. & quæstio sit difficilis, eamque Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2. ad nubes efferat, omnib. tamen perpensis, nobis placet, quod Adriano non displicuit, quamuis illud non asseruerit, scilicet, quòd omnis, & solus ille impediens regulariter restituere impedito, & damnum passo tenetur, qui impedit alium a consequendo officio, aut beneficio, aut alio bono, ita ei debito, vt haberet iam in eo ius perfectum, quod appellant ius in re acquisitum per dispositionem inter uiuos, aut ultimam uoluntatem, collationem, confirmationem, aut alium modum legitimum, aut erat ei de iustitia debitum. ita quod habebat

acquisitum

acquisitum aliquod ius imperfectum, quod appellant ad rem per iustã promissionem, emptionem, stipulationem, electionem, pręsentationem, oppositionem, siue concursum, expectatiuam, regressum, accessum, coadiutoriam, primogenium, legitimam, aut alium titulum, qui non dat ius perfectum, per quod acquiritur bonum, sed quoddam imperfectũ, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis ad iure petendum: nisi impediat per modos iustitiæ contrarios; uidelicet vim, metum, dolum, mendacium, aut aliam fraudem, etiam si aliàs odio, vel mala intentione impediat.

Mouet nos ad id primum, quia ex definitione restitutionis posita, supra nu. 6. colligitur, quòd, ubi non est debitum legale, non est quod restituatur, quod etiam affirmat Caie. in d. q. 62. art. 2. & etiam Sotus ubi supra. At nemini, cui nõ est ius in re, uel ad rem uel officium iudicis ad petendum, est debitum legale, licet forte sit debitum morale, & antidorale, ut colligitur ex glo. & aliis. Inst. de actio. in princ. & in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Ergo non debetur eius restitutio.

Secundò, quòd restitutio, siue redditio præsupponit ablationem, secundum mentem omnium, quam Sotus ubi supra exprimit. At cui nihil iuris est, nihil iuris aufertur, quia priuatio præsupponit habitum, l. decem. ff. de verbo. obliga. cap. ad dissoluendum. de despons. impub. Ergo &c.

70 Tertiò, quòd qui blanditijs, sine vi, metu, mendaciis, & dolo, facit testamentum mutari, aut legatum in alium transferri, restituere non tenetur. l. fi. C. si quis aliq. test. proh. Ergo neque qui impedit, ne collator, pręsentator, aut elector conferat, præsentet, aut eligat illum, aut illum, vel Rex, uel alius, qui potest conferre aliquod officiũ, uel aliud ius illi, uel illi, tenebitur illi, aut illi restituere, arg. l. illud ff. ad leg. Aquil.

Dixi: Qui mala intentione, &c. quia intentio nocendi, aut malũ iniustum inferendi, necessitatem restituendi non inducit, quãuis in foro conscientiæ peccatum ĩducat, nisi adiiciatur ei opus aliquod exterius iniuriũ & contrarium legibus iustitiæ, ut lictor mala intentione suspendens iuste damnatum, licet peccet, non tñ tenetur restituere quidquã, & miles in bello iusto occidens hostem, uel diripiẽs ciuitatem malo aïo, & fine, peccat quidem, sed non tenetur restituere, quia licet transgrediatur leges caritatis, uel aliarũ uirtutum, non tamen transgreditur leges iustitiæ specialis, quarum transgressio sola est iniuria, & obligat ad restituendũ, vt probamus cum communi, in Apolog. prædicta. q. 2. monit. 4. Qua ratione etiam Sotus, quem post hæc scripta legimus, discedit a Scoto, Palud. & communi in 4. q. 6. art. 3. a col. 17. quatenus aiunt, intentionẽ malam sine opere iniurioso inducere obligationem restituendi.

Per quæ resoluitur negatiue illud noue quęsitũ; An qui odio alicuius famulum prosequitur, & efficit, ut herus eius dimittat eum, qui non põt

inuenire

inuenire alium, qui tantum salarij ei soluat, quantũ dimittens, teneatur restituere? Respondendum.n.est quòd non, nisi efficeret, ut herus cõtra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuẽti, eum dimitteret. Nõ obst. l. Proculus. ff. de dam. infec. quam Caiet. vbi supra citat, quia illa, & l. fluminum. §. fi. eo. tit. pro nobis faciunt: habent.n. eum, qui fodit puteum in suo, non teneri uicino, licet inciderit uenas, per quas fluebat aqua in
71 eius puteũ. Neque obst. l. 2. ff. de noui oper. nun. quam citat Scotus, quia vitiosa est allegatio, & videtur voluisse citare. l. 1. §. deniq; 1. ff. de aq. plu. arc. quatenus significare videtur, eũ, qui puteum effodit, aut aliud opus in suo facit, vnde damnum uicinus accipit, non teneri de damno, si non facit animo nocendi, significãs a contrario sensu, ꝙ tenetur si eò animo faceret. Responderi enim potest primo, ꝙ argumentum a contrario sensu, licet alioqui sit ualidissimum in iure. l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iur. & cap. Apostolica. de his quę fiunt a præl a. sine cõsen. cap. nil tamen, valet, quo ad ea quibus contrarium exprimitur in iure, iuxta gl celeb. & receptam, ut tradit ibi late Felin. in c. significasti. de foro compe. pro qua textus optimus in cap. a nobis. 2. de sent. excom. & secundum omnes cõmuniter intentio mala sine opere iniurioso non obligat ad restituendũ damnum, ut prędictum est.

Quæ solutio roboratur ex eo, quod Vlpianus ibi noluit innuere obligationem restituendi pp malum auimum induci, sed ut clarius confirmaret dictum Marcelli, negantis eo casu actionẽ de dolo dari, dixit, non esset locum actioni de dolo sine malo aĩo, sine quo dolus non datur. l. dolum. C. de dolo. facit pro hoc, quod prædictæ leges fluminũ. & Proculus. quæ sunt ipsiusmet Vlpiani, neq; alia lex ponderat bonum, uel malũ animũ, sed solum an quis iure, vel iniuria in suo faciat opus, quo nocetur proximo. Non obst. quòd etiam S. Tho. in d. q. 62. art. 2 significat actum, malo animo factum inducere restitutionem aliquo casu, quo bono animo factus non induceret. tum quia S. Thom. non loquitur de actu solo aĩo malo facto: sed malo aĩo iniuste facto. & ita intelligẽdus est de actu iniurioso alteri, uel modo iniurioso facto; puta per uim, metum, dolum, vel fraudem, de quo statim dicemus, tum quia etiam idem S. Thom. uidetur legisse prædictum §. deniq; & quia non occurrit sufficiens responsio, tentauit aliqua parum firma. De quibus unum est, quod ait teneri quem aliquo casu ad restitutionem, sed non secundum æqualitatem, cũ restitutio sit actus iustitiæ commutatiuę, quæ obligat ad æquale, secundum eundem ibidem, art. 1. Alterũ, quod æquiparat in hoc collationem beneficij cum proposito firmo conferendi, ꝙ nullo iure, uel ratione necessariò probari potest, & reprobatur ea manifesta, ꝙ qui proposuit firmiter cõferre alicui beneficiũ, si mutata volũtate alteri cõtulerit, ualet collatio, & nõ tenetur restituere, nec peccat si æque dignus est. At qui iã contulit vni, si mutata volũtate cõferat alteri, peccaret, & nõ valeret collatio,

statio & teneretur restituere, etiam si secundus esset lóge dignior. Terriò quòd odiū, vel malus animus sine opere iniurioso obligat ad restitutionem, quod cum suadere nititur Sotus, parum sibi cōstat, vt videre est ubi supra. Quare dicta sancti Thomæ in illa responsione ad 4. reducenda videntur ad ea, quæ firma ratione probantur, & tribuenda obseruantiæ, qua solet esse in sacros canones, & sacras leges adeo magna, vt nec latum vnguem ab eorū verbis recedere sit solitus quod quia non aduerterunt Scotus, Palud. Caieta. & alii, putauerunt Thomam sensisse contrarium, in quo etiam Sotus se satis inuoluit.

72 Non obstat etiam ratio Caiet. vbi supra; scilicet, quòd officia, & beneficia sunt bona communia, quæ sunt singularib. diuidenda; & ideo, qui ea male distribuit, aut male impedit, contra iustitiam distributiuā facit, vt qui male distribuit, vel impedit bene distribuere centum aureos communes singularibus plebis, & consequenter quemadmodum hic restituere tenetur, iuxta omnes, ita & ille tenebitur. Non, inquam, hæc ratio obstat: tum quia illa solū militat in beneficiis, & officiis publicis, & ita quo ad alia nihil probat: tum quia non est eadem ratio de distributione centum aureorum communium facienda alicuius communitatis in singulos eius, & de distributione beneficiorum & publicorum officiorū cōmunium ecclesiæ, vel reipublicæ in singulos eius. Nā ut perspicaciter ait Sotus vbi supra, nō sunt beneficia & munera publica cōitatis ita debita ijs, inter quos sunt diuidēda, vt centum aurei communitatis diuidēdi singulis eius sunt debiti eis; eo qd beneficia, & officia publica sunt instituta principaliter pp seruitium ecclesiæ vel reipub. & non propter eos, qui seruituri sunt. Et collatores eorum non distribuūt, tamquam debita eis, quibus distribuuntur, sed tāquā debita seruitio ecclesiarum & tamquam electores ministrorum earū, ita quod per bonam vel malam electionem eorum, non fit principaliter commodum, vel damnū eligendis. sed ecclesiis vel respub quibus sunt eligendi: sicut præfectus ab aliquò domino ædificio alicui cōstruēdo, deligēdo artifices idoneos, vel minus idoneos, non facit commodum vel damnum principaliter idoneis, vel magis idoneis, quos ad illud opus deligere omittit: sed domino, &, si quid damni dat, non tenetur restituere illis, quos omittit deligere, sed ipsi domino, cuius ædificium est male, uel non adeo bene constructum.

Cōfirmatur hæc, eo quod licet iustitia distributiua illud, aut illud officiū, vel beneficiū, aliquibus dare obliget, regulariter tamen nemini ius perfectum, quod appellant in re, quo suum fiat, concedit, nec imperfectum, quod appellant ad rem, quo debitum illi sit, & possit illud iure petere quamuis sit dignior, nec vnquam talis vsus in ecclesia aut rep. publica Christiana fuit, & si sæpe se pius diuisor non dando digniori, aut dādo indigno peccet. Sed quando centum aurei communes sunt particularibus plebis distribuendi, vnusquisque eorum ius aliquod habet, ob

quod

quod illis debetur, & suam partem, aut saltem quantum debetur ex ea petere potest. Dixi supra in conclusione non esse restitutionem faciendam impedito; quia reipub. vel alii iniuste læso, facienda esset, vt ex proxime dictis colligitur.

Dixi: Nisi impediat per modos iustitiæ cõtrarios, videlicet vim, metũ, dolũ, mẽdaciũ, &c. quia si per hos modos impediret, teneretur. Vnde si mentiens me esse mortuum, aut nõ esse eius consanguineum, aut esse spuriũ, aut ignarum, aut malũ: aut per alias fraudes, aut per vim faceret mutari testamentũ, aut legatũ, aut collationẽ, aut præsentationẽ beneficii, officii, aut alterius boni, & cõmodi factam, aut iam decretam, restituere mihi tenetur, iuxta oẽs per l. 1. & 2. C. si quis aliq. test. proh. & l. fin. ff. de hær. inst. & iuxta Gerardum, relatum per Adr. vbi supra, licet ipse plus cęteris in hoc se extendat. Rõ vero, cur mala intentio damnificandi hanc necessitatẽ restituendi non inducit, mendacium aũt, fraus, aut comminatio, & alii modi iniusti sic, est ꝙ intentio sola damnificandi est contra charitatem, sed non contra iustitiã cõmutatiuam, cuius actus est restõ, & mendacium, fraus, & cõminatio sunt contra iustitiam; quia per hæc iustus modus acquirendi, qui impedito competit, impeditur. Non tamen tenetur restituere, quantum impedit, nec quantum soluere deberet, si eripuisset iam penitus acquisitum, aut debitum: sed quantum cõsideratis circũstantiis, iudicio boni viri videbitur, ut cõis dicit in aliis casibus, saltẽ iuxta æquitatẽ, & cõsuetudinẽ in his semper seruari solitam.

74 Ex quo sequitur, ꝙ qñ beneficia, officia, & cathedræ dãtur per oppositionem, seu concursum digniori, extante statuto, quod necessariò debeant conferri candidatis tpe præstituto concurrentibus, & competentibus, si satis sunt in id qualificati, & aliquis impediuit, ne darentur legitimis oppositoribus, seu concurrentibus candidatis, sed aliis, restituere tenetur, quia illi iã ius quoddam perfectũ acquisierant, ad petẽdum, ut alicui ex ipsis darentur. Quemadmodum etiam, qui iniuste ab opere agricolam, à scribendo scribam, &c. impedit, tenetur restituere, quia impedit ab eo, quod ipsi iure conuenit, scilicet laborare, aut scribere.

Nec obstat, quod Sotus vbi supra col. pen. significare videtur, quia non loquitur de scholasticis suffragantibus aliis, quàm candidatis: sed de suffragantibus minus dignis candidatorum, de quibus etiam nos in hoc loco, antequam eum videremus, diximus eos ad restitutionem non teneri: quamuis peccent eo modo, quo collatores & electores beneficiorum, per supradicta. Sequitur etiam quòd non tenebitur restituere, qui sine vi, mendacio, aut fraude, mihi prohibuit profectionem ad episcopum, cui erat propositum, beneficium alicui digno cõferendi, ne me cognosceret, qui si me cognouisset, mihi illud contulisset; quia illud beneficium adhuc non erat meum, nec mihi debebatur, nec ab eo per modos iustitiæ contrarios prohibitus fui.

Quæ

Quæ causæ non restituentem a peccato excusant.

SVMMARIVM.

75 *Restitutione a debita excusant hæc nouem.& seqq.*
78 *Debitor non omnis securus per remissionem quoad peccatum.*
79 *Debitor non excusatur donec debitum petatur.*
80 *Debitor non liberatur specie perempta.*
81 *Beneficij collatio,uel procuratio non est debiti restitutio.*
81 *Officium per profanum quando fit restitutio.*
82 *Restitutione ob qualem ignorantiam quis excusatur.& 83.*
84 *Emens rem ab eo,quem suspicari debet furem, caueat sibi.*
85 *Præscriptio quæ a restitutione excusat.*
86 *Cessio qualis bonorum excusat a restituendo.*
87 *Bona vitæ salutis, libertatis, & famę esse æstimabilia.*
87 *Quæ non est necesse reddere pro æstimabilibus, licet sit interdum utile.*
88 *Liber homo quis possit uendi a se, licet non possit ab alio.*
89 *Bona trium ordinum vitę famæ, & pecuniæ multum differre.*
89 *Fama,uita,& libertas & conueniunt & æstimari non poßunt.*
90 *Compensatio, quæ fit pro uita, & fama,non facit eas æstimabiles.*
90 *Fama non ęstimatur plus quàm uita, licet sic, ut illa compensetur.*
90 *Famam mulier proba pluris,quàm libertatem æstimat.*
90 *Metus infamiæ ut excusat adulteram,uel partum supponentem.*
90 *Intellectus & inductio cap.officij. de pœnit.& remiss.*
91 *Vita non est amittenda propter famam illustris familiæ.*
91 *Aestimabile aurum etiam maximum fama non est minima.*
91 *Adultera de ecclesia non extrahitur sine debita cautione.*
91 *Fama per æquiualens nequit restitui secundum S.Tho.*
91 *Fama bonitatis sola inæstimabilis, non alia.*

PORRO multa a restituendi obligatione excusant.Primum, necessitas,de qua supra eo.nu.60.Secundum, remissio, condonatio,aut alia satisfactio,qua creditor fiat contentus: quę si est perpetua, perpetuo excusat, & si tpalis tempore quo durauerit, cap.peccatum,adiuncta glo.recepta,uerb.restituatur, de reg. iuris. lib.6.& l.1.ff. qui satisd.cog.concurrentibus duobus. Prius est, ꝙ fiat per eum, qui donare potest, & liberam suorum bonorum administrationem habeat.arg.cap. ueniens.de restit.adiunctis ijs, quæ supra eo. cap.nu.45.diximus.Posterius,quòd scienter,& sponte fiat sine ui,metu, dolo, aut fraude aliqua.

Ex

Ex quibus infertur primò, quòd non prodest illa quotidiana satisfactio, qua creditor sit contentus parte debiti propter diffidentiam recuperādi debitum, natam ex eo, quòd ei debitor minatur, quòd, si pro centum, quæ debet, nolit esse contentus quinquaginta pro integra solutione nihil vmquam habiturus sit, secundum Caiet. in d. art. 8. & antea Siluest. uerb. restitutio. 7. q. 1. & 2. quia deest ei secunda condicio. Secus tamen est de diffidentia recuperandi, quā concipit ob alias causas, vt recte Siluest. ubi supra insinuauit.

76 Secundò infertur non esse opus tertia condōne, quam aliqui desiderant in dicta reg. peccatū. lib. 6. scilicet, quòd sit parata solutio, nec illa quam quidam theologi relati ab Anto. 2. par. tit. 2. c. 6. scilicet, quòd pecunia ponatur realiter coram creditore, sed neq; ut verbis offeratur, qđ requirunt alij relati per Perusinum in dicta regula peccatum. & Anton. vbi supra. quia satis est, vt creditor scienter, & sponte id faciat, vt sentit gl. in d. reg. peccatū. immo, ut bene insinuauit Caie. 2. 2. q. 62. art. 6. quando restitutioni obnoxius est pauper, & creditor ita diues, vt remissio, vel dilatio debiti forte opus misericordiæ, consulendum illi est, vt ante-
77 quā pecunia realiter, uel verbaliter præsentetur, remissio petatur. Quia quemadmodum actus castitatis liberius in absentia fęminarum, & obiectorum venereorum exercentur; & abstinentiæ in absentia suauium epularum: sic etiam libertatis condonandi, & remittendi debita, liberius in absentia solutionis, & ante oblatam, præsentatam, & receptam pecuniam, quàm post exercentur.

78 Tertiò infertur, quòd non est necesse, ꝙ debitor habeat propositum debitum soluendi si eo non remittatur, ad hoc, ut remissio, & condonatio creditoris valeat, quamuis sic ad hoc, ut peccatum admittatur.

Quartò infertur, ꝙ debitor qui dicit creditori, se absoluendū quantum sua facultas fert, paratum esse, & simul rogat, vt erga se vtatur misericordia & liberalitate, consecuta totius, uel partis remissione, fiet liber a peccato, & restituēdi necessitate, si soluendi uoluntatem habebat, esto quod non fieret remissio: si uero talem uoluntatem non hēbat, liberatur quidem a restituendi necessitate, non aūt a peccato, quod peccabat nolendo soluere, etiam non sequuta remissione quod etiam insinuauit Siluest. verb. restitutio. 7. q. 2. Nam debitor, qui etiam post condonatum debitum, eo animo esset, quòd nollet soluere etiam si posset, licet non esset ei condonatum, manifeste peccat voluntate inordinata interiori contra septimum præceptum, arg. cap. si res. 14. q. 6. & c. sæpe. de restit. spolia. in quod vtinam multi, qui compositiones quęrunt, non inciderent.

Quintò infertur, ꝙ si aliqua persona proba tractat cum creditore, & dicit; Ego curabo, vt N. soluat tibi tantum, si tu liberali uoluntate reliquum remiseris, idque faciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidentia numquam debitū recuperandi, & debitor paratus sit facere quidquid

potest,

potest, si creditor illi remittit, immunis est a peccato, & restituendi necessitate. Si autem non habet uoluntatem soluendi quantum posset, manet quidem a restitutione immunis, sed non a peccato.

Sextò infertur, q̃ si persona internũtia dicit remissionem libere esse factam, & non ita res se habet, a restitutione debitor immunis non fit; immo si de eo dubitat, de veritate certior fieri debet: quamquã si internuntius est satis ad id fide dignus, eius dicto excusatur, quoad contrarium resciverit. Quod cum resciuerit, soluere tenebitur, aut soluendi uoluntate proposita, remissionem petere. arg. c. cum cessante. de appel. a l. iuncto cap. significante. de pignoribus.

79 Septimò infertur, quòd nõ excusatur debitor a peccato, eo quod creditor nõ petat ab eo debitum, ob timorem etiam reuerentialem, aut ob ignorantiam debiti, si iudicio boni viri soluendo erat. Quia eo casu creditor scienter, & sponte non remittit, aut dat dilationem; quamuis excusaretur, si creditor scit sibi deberi, & non petit sine aliquo metu, aut sine alio respectu, qui eum inuoluntarium faciat; quia probabiliter credere potest, sibi ab eo dilationem dari, vt utiliter adnotarunt Angel. verb. mora. §. 1. & Silue eo. verb. q. 1.

80 Octauò infertur, quòd qui aliquid debet in genere, puta hoĩem, bouem, aut equũ, aut tot modios frumẽti, aut amphorã vini, a solutione, aut restitutione non excusatur, quamuis spẽs, quas ad soluendum destinatas hẽret incendio, aut alio quouis casu fortuito perirent: immo neq; si omnia eius bona disperirent, quia debitor in genere non liberatur speciei peremptione. l. incẽdium. C. si cert. pet. not. in l. quod te mihi. ff. de reb. cred. quamquam debitor speciei, puta illius, vel illius hoĩs, bouis, equi, vestis &c. regulariter excusatur illius speciei peremptione, si absq; dolo, fraude, & culpa, & ante moram perierit. Nec ẽt post moram, saltem in foro conscientiæ, si sciretur, q̃ perinde peritura erat apud creditorem, ac apud eum, l. fi. §. fi. ff. ad l. Rhod. de iact. siue ex cõtractu, siue ex delicto deberetur. l. si ex legati causa. ff. de verb. obl. cum ei adnot. Siluest. verb. restitutio. 7. q. 5. Secus tamen si cõstaret, aut dubitaretur, q̃ antequam res periisset, dñs vendidisset, aut ea vsus fuisset. l. cum res. §. fi. ff. de lega. 1. & declarat Siluest. verb. restitutio. 7. q. 5. Ille autem dicitur esse in mora restituendi, qui tenetur ex delicto. l. 1. ff. de cond. furt. & etiam, qui ex contractu, & non restituit ad diem præfixum, vel non statim atq; scit, vel scire debet, rem esse alienam. l. quod te & arg. c. fi. de præscript. idque facit sine iusta causa eam retinendi. Nam si eam retineret ratione aliquarum impensarum, quas bona fide circa eam fecisset, aut credendo iusto errore suam esse, non censeretur in mora. l. illud. ff. de peti. hæred. & l. is qui rem commodasset. ff. de furt.

81 Tertia causa principalis a restitutione excusans, secundum aliquos iurisperitos, est dedisse, aut procurasse creditori aliquod beneficium eccle-

ecclesiasticum: quod falsum est, quia per spiritua le non pōt solui tempo rale. ca. quam pio. 1.q.2. vt probamus in ca. cum secundum. de præb. Et ideo neq; a soluendo eo, quod propter obsequia debetur, id excusat, quã-tuis si post datum, aut procuratum beneficium gratis, creditor ille causa gratitudinis debitum remiserit, debitor a restitutione liber erit. Et idem per eandem rationẽ dicendum est de officiis, quæ sine simonia, aut peccato emi, & vendi non possunt, quamuis non de aliis, quæ licite venduntur, & emuntur; quia horum datio, aut procuratio impensa debitoris sacra, idonea solutio est, arg. c. totum. 1.q.3.

Quæritur autem hic, An sit locus prædictis in officiis sæcularib. quæ sine peccato vendi non possunt? Respon. non esse, quum titulus est validus; licet in eo peccetur, quales sunt multę venditiones factæ a regibus, vel aliis facultate ad id regia munitis, in quibus faciendis, solet nonnunquam interuenire peccatum, saltem veniale. Esse vero, quando in eo non solum peccat, sed etiam titulus est nullus, eadem ratione.

82 Quarta causa principalis est probabilis ignorãtia facti, qua credit id quod restituẽdum erat, suum esse; quia forte hæreditate obuenerat, aut illud non debere; quia erat debitũ a patre contractum. Et ẽt ignorantia iuris obscuri iuxta gl. in c. 1. de postula. prela. lib. 6. verb. de cetero. præsertim quando viri scientia, & conscientia præditi consulunt ei, ꝙ ad restituendum non tenetur, arg. gl. singu. & receptæ in ca. capellanus. de feriis. Secus tamen esset de eo, qui consuluit eos, quos credit sibi placita re
83 sponsuros, & nisi hoc crederet, eos non consuleret. Et minus qui consulunt multos qui dicunt illi, ipsum ad restituendum teneri, & ab aliis cõsulendis non desistit, donec aliquem reperiat, qui ei respondeat, ipsum non teneri, & huic potius, quàm reliquis, fidem adhibet, iuxta Adria. in 4. de restitu. q. 88.

84 Dixi supra: Ignorantia probabilis: quia non excusat crassa, & supina, qualis est illa, qua quis emit a milite Missale, aut Calicem, aut a famulo orbem, aut salinum argenteum, aut ab aliquo iuuene pannoso sericum, aut alterius generis pannum, quem credere, aut certe dubitare debebat habuisse illum per furtum, rapinam, aut bellum iniustum, non adhibita diligentia debita ad veritatem sciendam. Nec ẽt excusat ignorantia iuris clari, qualis est ea, qua ignorat iniustum esse, rem furto ablatam emere, ut eam sibi retineat, arg. ca. Apostolicæ. de cler. excom. minist. & cap. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. Siluest. ver. restitutio. 3. q. 7. Quamquã quia quisq; sibi arctius, est obligatus, quàm alteri, potest illud tale venditori reddere, aut permutatori, & pretium recuperare, aut quod pro illo dedit, deprecatus eum, qui male accepit, & male dederat, vt illud suo domino restituat, & per dicta supra eod. cap. nu. 9.

85 Quinta causa est canonica præscriptio, aut vsucapio, qui est unus modus adquirendi dñium vtile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem

ad

ad retinẽdũ eum, quæ competit ex eo, quod eam legitimo tpe, modo ad id legitimo, bona fide possederit. l. 1. ff. de usuc. & toto tit. de præscr. l. 1. C. de usucap. trãsfor. & gl. 16. q. 3. in summa. Et vt nemini videamur per incuriam præscriptionẽ immobilium bonorum vsucapionẽ appellasse, monemus, ꝙ quamuis modus acquirendi rem mobilem per possessionem appelletur vsucapio, & modus acquirẽdi rem immobilẽ præscriptio iuxta vulgarem opinionem commentatorum vtriusque iuris: verius tamen uidetur, quòd omnis talis modus appelletur vsucapio, & exceptio, quæ ex ea nascitur, præscriptio, vt colligit ex multis legibus. ff. de vsucapio. doctissimus, ac omniiuga disciplinarum omnium encyclopædia toti orbi vsque ad miraculum Illustris Andreas Alciatus, in l. vt sunt. ff. de verbor. significat. & alii recentiores in alijs locis monstrant.

Non sine causa diximus, quòd præscriptio canonica excusat, quia legalis iuris ciuilis, quæ sacris canonibus non consentit, non excusat. Et ideo nulla præscriptio, quæ inchoata fuit & continuata mala fide, seu a sciente rem esse alienam, excusat: nec etiam, quæ cœpta bona fide, si postea, antequam finiretur, mala successit, cap. vigilanti cap. fin. de præscr. cap. possessor. de regu. iuris. lib. 6. Vnde nec leges particulares Regnorũ, vel statuta ciuitatum, quibus statuitur, ne post aliquot annorum lapsum debitum peti possit, debitorem scientem se debere & non soluentem in foro conscientiæ excusant, iuxta communem, quam tenet Anchar. in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6.

86 Sexta causa, quæ excusat, est cessio bonorũ, qua debitor ea relinquit creditoribus, ff. de cess. bono. & C. de his qui bonis ced. quæ in foro exteriori excusat quoad debita est contractibus orta, quatenus lex ciuilis statuit, ne debitor cedens in plus teneatur, quàm commode soluere possit de ijs, quæ postea quęsierit. Quod ipsum est dicendũ de debitis, quæ ex delicto nascuntur, quoad interesse priuatum partis, non aũt quoad interesse publicum: nam quoad illud, qui non habet in ære, debet luere corpore. l. 1. §. & generaliter. ff. de pœn. & gl. cap. non satis. 86. dist. & cap. si rex. 14. q. 6. Dixi: In foro esteriori: nam in foro conscientiæ non excusat, nisi quatenus necessitas eum sine cessione excusaret, de quia supra eod. cap. nu. 60. cum seq. diximus. Hoc est, ita quod ei suæ artis instrumẽta, & ad victum necessaria iudicio boni uiri duntaxat relinquantur.

87 Septima causa est impotentia restituendi sine vitæ & salutis periculo, per cap. officij. de pœnit. & remiss. cum declaratione, quam super illam Innoc. 4. communiter receptus fecit. Cuius ratio videtur esse, quod vita & salus sunt bona altioris ordinis, quàm bona fortunæ, & pecunia æstimari non possunt, argu l. in seruorum. §. fin. ff. de pœn. Et ideo restitutio, quæ est actus iustitiæ commutatiuæ, ut dictum est supra eodem cap. num. 6. quæ ad æqualitatem partes reducit, non obligat ad danda bona altioris ordinis, & inæstimabilia pro bonis fortunę, quæ infe-

rioris sunt ordinis. Qui autem bona proximo debita cum periculo vitę & salutis restitueret, non male faceret, si magna essent, quin laudem promereretur, ob rationes, & auctoritates, quibus pulchrè Sotus, lib. 5. q. 1. art. 6. de iust. & iur. probat, licitum est vitam cordatè, & prudenter pro defensione sui amici, & proximi, & etiam suæ rei familiaris, & pro quolibet actu uirtutis effundere. Vnde inferius, veram rationem huius septimæ causæ, & excusationis non esse, quòd homo suæ vitæ, & salutis dominus non sit, l. liber homo. ff. ad legem Aquil. & cap. contingit. 2. de sentent. excommu. cum saltem eius custos sit, cum potestate ponendi eam pro Deo, pro republica, pro amico, pro suis bonis, etiam pro quolibet actu virtutis.

88 Octaua causa est impotentia restituendi sine amissione libertatis, & sui ipsius venditione. Quia, quamuis lex vetus Exo. 22. statueret, vt, qui furto sublatum reddere non posset, venderetur, & etiam, vt debitor seipsum, aut suos filios pro debito ciuili traderet, Leuit. 25. & 4. Reg. 4. & quamuis idem nunc sanciri possit: numquam tamen in Republica Romana, postquam Christiana effecta est, decretum fuit, ut aliquis pro debito ciuili seruus efficeretur, immo in l. ob æs alienum. & auth. sed hodie. C. de actio. & obliga. & in c. 2. & ibi gl. de pign. sancitum est, ne quisquam ad id compellatur. Ratio huius octauæ causæ videtur esse eadem, quæ septimæ, videlicet, quòd libertas sit altioris ordinis bonum, quàm bona fortunæ, & sua natura inæstimabile, sicut vita, & salus, l. libertas. ff. de reg. iur. & ideo non est danda pro bonis fortunæ, quæ sunt inferioris ordinis, & sua natura æstimabilia. Quamquam non male faceret, qui pro facienda restitutione, se quasi seruum creditori traderet, aut se alteri venderet: nulla enim lex diuina vetus, vel noua id vetat, immo neq; vlla Romana, immo statuit ne quis ad id compellatur, & quamuis l. & liberi hominis. cum 2. seq. ff. de contrah. empt. probet emptionem liberi hominis scienter factam non valere, non tamen probat vendentẽ se ob grandem necessitatem peccare. Et l. 2. C. de patr. qui fil. distr. habet, posse patrem vendere filium etiam inuitũ propter necessitatem, & hodie passim Christiani in Aethiopia multos emunt, qui se ipsos vendunt, aut se uendi consentiunt. Quod licitum permissumq; esse etiam prædictus Sotus lib. 4. q. 2. art. 2. de iustitia & iure. scripsit. Vnde sequitur, quòd ratio huius octauæ causæ excusandi, non est, quòd homo liber suæ libertatis dominus nequaquam sit, sed prædicta.

89 Nona causa est impotentia restituendi bona sine famæ amissione, secundũ doctissimum Card. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2. dicentem, quòd quemadmodum bona vitæ, & salutis sunt altioris ordinis, quàm famæ; sic bona famæ altioris ordinis sunt, quàm pecuniaria: & quòd nemo ad restitutionem bonorum inferioris ordinis tenetur, cum iactura bonorum altioris.

Contra

Contra tamen hoc tenet Ioan. Maior. in 4.li.ſent.diſt.15.quæſt.17.& Adrian. in 4. de reſti. & poſtea prædictus Sotus reſolutionem prædictã Caietani refutat, lib.4.q.6.art.3.de iuſti.& iure.& q.7.arti.2.ſentit non eſſe horum ordinum rationem habendam, ſed potius æſtimationem famæ cum ęſtimatione debiti eſſe cõferendam: & quòd æſtimatio famæ tantum poſſet æſtimationem debiti ſuperare, quòd non teneatur reſtituere: & econtrario ſi debitum ſuperaret æſtimationẽ famæ, teneretur reſtituere cum illius iactura. Mouetur ad id primo, ꝙ doctrina Caietani uidetur ei magis Metaphyſicæ, quàm Philoſophię morali niti. Secundò, quamuis fama ex ſe maioris ſit æſtimationis, quam aliqua res pecuniaria: magna tamen pecuniaria, pluris quàm exigua fama æſtimatur: ſicut quamuis pretioſius ex ſe ſit aurum quàm plumbum, cap. duo ſunt. 96. diſt. tamen plumbum uiginti pondo pluris æſtimatur quàm unum granum auri. Tertiò, quòd, qui læſæ maieſtatis diuinæ, uel humanę illuſtrẽ aliquam familiam infamauit, reſtituere ſuo iudicio teneretur ei famam, etiam ſi ipſi ob id mors ſubeunda foret.

His tamen non obſtantibus, Caieta. non eruditiſſimo hęrẽdum cenſeo. Primò, quia eius doctrina non tam Metaphyſicæ nititur, quàm Philoſophię morali, quæ neminem compellit ad dandam ſuam uitam pro debito ciuili, & non alia ratione, quam quia hæc eſt inæſtimabilis, & altioris ordinis debitum, ut dictum eſt. quæ eadem ratio militat in fama reſpectu boni pecuniarii. Siquidem etiam fama ſua natura bonum eſt inæſtimabile ſicut ſalus & uita, & ſuperat bonum pecuniarium, iuxta illud Eccl. 41. *Curã habe de bono nomine: hoc.n. magis permanebit tibi, quàm mille theſauri pretioſi & magni*. & Prouer. 22. *Melius eſt bonum nomen, quàm diuitiæ multæ*. & Ariſt. 4. Ethic. ait, Honorem eſſe maximum bonorum exteriorũ; quem probat S. Tho. 2.2.q.129.art.1. Cui & alter Tho. ibi conſentit, & in q.131.art.1.ad 2.& q.103.ar.2.ad 1.& gl. cap. ſuam. de pœnis. & in Extrauag. ad conditorem. Io. 22. §. rurſus. verb. honori. de verb. ſig.

Nec obſtat, quòd, quando fama reſtitui non poteſt, aliqua pecunia eſt compenſanda. Tum quia id non fit, eo quòd fama ſuapte natura æſtimabilis ſit, ſed quia alia compenſatio fieri nequit. Tum quia etiam pro vita,
90 & ſalute idẽ fieri iubetur. in l.1.§.1.& l.fi.ff.de his qui deie. uel effud.& l.ex hac.ff.ſi quadru.paup. quæ tamen ob hoc non dicuntur æſtimabilia. Tum quia id nõ datur pro pretio famæ, quę nullum habet: ſed pro compenſatione damni, quod ob eius iacturam obuenit, ſicut etiam mutilato aliquo membro datur aliquid nõ pro pretio deperditæ integritatis, quę nullum habet, ſed pro damno quod ex eius defectu euenit per leges prædictas, & ea, quæ ſupra cap. 15. nu. 19. citata fuerunt, quorum conſideratio ad hęc maxime facit.

Quartò, quòd Sanctus Tho. 2.2.q. 62.art. 2.ad 1.& 2. eodem modo

loquitur de restitutione famæ, quo de restitutione uitę, aut mẽbri, quæ restitui nequeunt: nam in utroque dicit par rependi non posse, & in vtroque dicit compensandum esse. Et in respon. ad 2. ubi de compensatione famæ loquitur, se remittit ad prædictũ uers. ad 1. ubi loquitur de compensatione uitæ, aut membri abscissi, dicens in famæ restitutione idem esse faciendum, quod de uita ablata, & membro abscisso dixerat, per quod aperte significat famam æstimari non posse. Et quòd id, quod pro ea rependitur, non datur magis pro solutione, quàm quod redditur pro uita erepta, aut membro abscisso. Et quòd latioris ordinis sunt bona famæ, quàm pecuniaria, & quòd non potest conferri pretium boni pecuniarii cum pretio famæ, quod nullum est, sed cum damno ex eius iactura sequuto.

Quintò, quòd libertas, fama & honor, eiusdem ordinis esse uidentur, &, ut dictum est, nemo pro solutione debiti se uẽdere tenetur. Ergo nec pari ratione se infamare, argu. l. illud. ad l. Aquil.

Sextò, quòd mulier, quæ pro honesta habetur, potius seruitutem cum bona fama, quàm libertatem cum infamia eligere debet, arg. l. isti quidem. §. fin. ff. quod metus causa. At pro restituendis bonis se in seruitutem tradere non tenetur. Ergo minus tenebitur, quando ob id pro inhonesta haberetur.

Septimò, quòd restitutio, ut dictum est supra eo. c. nu. 6. est actus iustitiæ commutatiuæ, quæ ęqualitatem inter accipientẽ, & eum, a quo accipitur, constituit, & restituere debitum cum iactura famæ, esset reddere debitum, & perdere fama pro solo debito, q̃ magna inæqualitas foret.

Octauò, quòd Inno. iij. in ca. officii. de pœnit. & remis. aperte dicit, ꝙ metus indicandi suum adulterium marito, uxorem a restitutenda hęreditate excusat, non distinguendo inter hæreditatem magnam, uel paruam, & inter famam magnatum, & infimatum. Nec vmquam S. Tho. neque aliquis alius classicus auctor istas distinctiones parum (iudicio nostro) fundatas induxit. Ergo neque nos eas faciamus, arg. l. de pretio. ff. de publ. in rem act. c. solitæ. de maio. & obed.

Nonò, quòd non potest dici, quod Inno. iij. in d. c. officii, non sensit aperte, quòd metus amittendi bona altioris ordinis excuset a restõne bonorum inferioris ordinis; quia clare dicit, ꝙ metus mali maioris consequendi ex indicatione adulterii marito facta excusat uxorem a restitutione hæreditatis, quam spurius pro legitimo habitus obtinebit. & cũ textus de metu generaliter loquatur, de quolibet iusto intelligẽdus est; cumque metus infamiæ talis sit, d. l. isti quidem. cum glo. etiam de infamiæ metu intelligetur.

91 Decimò, quòd durum & nouum uidetur id, quod prędictus Sotus sine aliquo auctore asserit; s. eum qui Illustrem aliquam familiam infamauit, ad restitutionem famæ cum iactura uitæ teneri.

Vndecimò,

Vndecimò, ꝙ similitudo auri, & plumbi non concludit, quia vtrumque sua natura pecunia est æstimabile, & ideo maior quātitas unius potest pretio superare minorem alterius: sed fama non est res pecunia æstimabilis, sicut nec etiam uita, salus, & libertas.

Duodecimò, ꝙ rarissime continget casus, in quo bona cito, aut tarde restitui non possint sine iactura famæ, faciliori ratione, quàm in casu prędicti cap. officij in quo mulier supposuit sibi partum, aut ex adulterio occulto filium suscepit; in quo tamen habetur, quòd non tenetur id reuelare marito, si timet eum, cum tamen sine metu amissionis uitæ se in monasterium tutum recipiens reuelare posset; quando quidem ecclesia eam suo marito restitui absque idonea cautione non permittet, arg. cap. litteras sub fin. de resti. spol. & c. inter alia. de immu. eccle.

Denique facit, ꝙ si contraria opinio uera esset, sequeretur, nullum inter restõnem debiti famæ, & pecuniæ discrimen fore, cum iuxta illam in utraq; magnum dānum eius, qui restituere tenetur, excuset, & in nulla paruum, & utraq; pretium pecuniarium magnum, uel paruum reperiatur. Sequeretur etiam, ꝙ semper fama per æquiualēs restitui posset, contra sententiam S. Th. 2. 2. q. 2. art. 2 ad 2. communiter receptum. Concludimus ergo, ꝙ restitutio debiti bonorum omni uia possibili procuranda est; sed si non inueniatur ad id idonea sine amissione uitæ, aut libertatis, aut famę, non est necessariò facienda. Moderamur tñ opinionem prædicti Caie ut solum procedat in fama bonitatis uirtutem theologī, & moralem consequente, & non in fama ex aliis rebus præclaris parta; qualis est fama ingenii, scientiæ uirium, solertię, artium, diuitiarum, & aliarū rerum similium. In qua opinioni cōtrariæ sit locus; quia fama harum non uidetur inæstimabilis, ut est fama bonitatis, iuxta ea, quæ ex Eccle & Prouer. supra citamus. quas duas species famę, & infamiæ esse, & in utrisq; locum esse detractioni, probabimus infra c. 18. nu. 20.

De restitutione bonorum incertorum.

SVMMARIVM.

92. *Bona incerta quæ?*
92. *Restitutio bonorum incertorum, ut reseruata episcopo.*
92. *Bonorum incertorum restitutio, ut fieri potest a tenente ea.*
92. *neque id episcopus uetare potest, nisi in quattuor casibus.*
92. *Episcopi absolutionem eius, qui bona incerta habet, ut reseruare potest.*
93. *Pauperibus restituendum, ut potest tenenti restitui.*
93. *Pauperem dici omnia per opera, & pro suo statu egentem.*
93. *Compositio de incertis quæ iusta.*

92 ONA incerta sunt bona debita alicui homini, qui, uel quorum quantitas ignoratur, etiam post inquisitionem debitam, iuxta communem sententiam in c. cum sit. de Iudæis. quam ibi explicauimus. Dixi: Bona, pro genere. Dixi: Alicui debita, ad excludendum ea, quę in nullius bonis sunt & habita pro derelictis, quę occupantis fiunt, l. 1. ff. de acquir. rerum do. & §. nullius. Instit. de rer. diuis. Dixi. Homini, ad excludenda sacra & religiosa, quæ licet nullius in bonis hominis sint: sunt tamen Dei, non solum illo titulo generali quo omnia sunt eius, psal. 13. & c. quo iure. 8. dist. sed etiam alio specali humano, iuxta gl. in d. l. 1. & d. §. nullius. Dixi: Qui ignoratur, ad differentiam aliorum quorum domini sciuntur, uel iusta inquisitione sciri possunt. Dixi: Vel quantitas ignoratur, ad significandum dupliciter aliqua dici incerta: quamuis gloss. capit. 2. de pœnitent. & remiss. lib. 6. sola illa, quorum quantitas ignoratur, appellet incerta.

Dixi: Etiam post inquisitionem debitam, quia ante illam non contingit iusta ignorantia, cap. innotuit iuncta glo. de elect. si per eam saltem hæredes cognosci possent. sanctus Tho. recept. 2. 2. q. 62. art. 5. Quorum restitutio pauperibus est facienda, cap. cum tut. de usur. Et secundum multos episcopis est reseruata, & per eos tantum facienda, secundum Ostien. in dicto cap. cũ tut. & in summa de pœn. §. fin. sed communis contra cuius ueritatem copiose in Comment. dict. cap. cum sit. probauimus. ubi conclusimus eum, qui restitutioni est obligatus, per se ipsum sine episcopo & etiam sine cõfessario, restituere posse. Immo, quòd episcopus contrarium iubere non potest, nec regulariter in eo cõtra voluntatem debitoris se interponere, secundum Angel. uerb. restitutio. 2. §. 14 Rosel. eo. uerbo. §. 2. Pisan. restitutio 6. Gabriel in 4. dist. 15. q. 2. col. 18. & Ioan. de Lign. & Cald. in d. c. cum sit. de Iudæ. & alios, quos refert Siluest. uerb. restitutio. 8. q. 5. Quod adeo quidem uerum uidetur, quòd consuetudo contraria non ualeret, siue quia contra legem naturalem esset, siue quia irrationabilis, eo quòd episcopis cõiter non magnæ curæ sunt pauperes, iuxta Siluest. ubi supra. Quamquam cõsuetudo episcoporum, qui sibi ipsis restitutionem horum bonorum reseruant, de qua gl. cap. 2 de pœnit. & remis. li 6. mentionem fecit, defendi posset, intelligendo de absolutione peccati commissi ob illorum non restitutionem, & de restitutione, & ordine, confessariorum, hoc est prohibere confessariis, ne absque consilio episcopi absoluant, aut distribuant, sed non prohibere parti, ut, si per se uelit, non restituat, nec suam cõscientiam prout debet exoneret. Et hac noua distinctione aduersæ opiniones omnes inter se conciliari possunt, simul constitutiones synodales multorum episcopatuum defendi. Dixi supra: Regulariter, quia episcopus interponere se potest quattuor casibus. Primus, cum restitutioni obligatus moritur absque hęrede & exsequutore. Secũdus, cum, qui restituere tenetur

non vult id facere,& contra illum in iudicio proceditur. Tertius,cũ, qui restituere debet,nõ recte distribuit. Quartus, cum huiusmodi res ab eo, qui est, aut fuit manifestus usurarius, possidentur, secundum communem ubi supra.

93 Addimus tamen, quòd propter omnes rationes, ob qua cõfessarius debitorem rerum certarum nõ statim restituentẽ,aut ad certum tempus absoluere potest,a fortiori debitorem incertarum poterit. Et quod,si restitutioni obnoxius est pauper, potest sibi totum, aut aliquam partem capere, maxime de consilio episcopi,aut confessarii, tamquam unus ex pauperibus, per ea,quę infra eo.cap.nu.181.dicemus. Neque est necesse iniũgere ei onus orandi,uel alia pia faciendi pro animabus eorũ,quibus restitutio debebatur, quæ necesse nõ esset aliis pauperibus iniungere, ut late diximus in Apolog.lib.de redit.eccle.mon.34.q.1. Quia non est textus, nec ratio, quæ id probet,quàm ad ea,quib.alij obligarentur, arg.l.illud.ff.ad leg.Aqui. & cap. inter ceteras. de rescrip.

Addimus etiam, quòd, licet pientius esse,pauperiores eligere, & ex his ceteris paribus meliores,c.est probanda.& c non satis.86.dist.nõ tamen est necesse; quia nulla lege,aut rõne id conuincitur,ut in eadẽ Apolog.q.1.mon.77.nu.2. concludimus. Per pauperes vero intelligimus nõ solum personas pauperes,sed ẽt ecclesias, xenodochia, & monasteria,ornamentis,luminaribus, ędificiis, & alijs similib. indigentia,secundũ Io. And.cõiter receptum, in c.1.de testa.lib.6 aut alia opera pia. Quia reditus ecclesiastici, æque aut magis,quàm hæc incerta pauperib.debentur, cap.aurum.12.q.2.& ca.fin.16. q. 1. Et certum est illos in alia opera pia insumi posse, quod latius probamus in d.Apolog. q.1.monit. 28. nu.1. quidquid dicat Petrus Perusinus in tract.de cano.port. episco. ca. 7. Cuius opinioni in legatis pauperibus factis, locus esse posset. Immo,& pauperes intelliguntur non solum mendicantes, sed etiam alij egentes ijs, quę sunt eis ad decentiam necessaria, ut diximus in d. Apolo. q.1.mon. 77.nu.4.& subtiliter Caieta.2.2.q.100.art.1.ad 7.

Per quæ resoluo affirmatiue illud noue q̃situ; An iuste retineat quis illud, quod per compositionem factã cum Camera Apostolica super incertis retinet; modo uere sint incerta,iuxta definitionẽ datam supra eo. nu.92. & modo cõpositio nõ sit indiscreta, vt quia 20. millia pro 3. uel 4.millibus remittuntur,ut dicit Caie. ibidem. quia Papa hẽt administrationem generalem oĩum, quę debentur pauperibus, per ea, quæ tradimus in Comment.c non liceat Papæ.12.q. 9. nu.2. Et ita potest iusta de causa applicare in alia pia, arg.Clemen.quia contingit.de relig.domi.& condonare aliqua iusta de cã, qualis est recuperandi pro illis, quod aliàs non recuperaretur, uel tarde. Aduertant tamen procurantes huiusmodi compositiones, quòd sunt in peccato, donec eas adipiscantur,si,cũ possint, non restituant ea pauperib. Immo & post compositionem,si est eis

animus non restituendi sibi condonata, etiam si non fuissent condonata, sicut fur, cui remissum est furtum, peccaret, si esset animo non restituendi illud, etiam si non esset remissum, arg. dictorum supra, nu. 78.

De fructibus beneficiorum male impensis.

SVMMARIVM.

94 *Confessarius quid de impensis beneficiarij indicabit resolute.*
94 *Impensa omnis inordinata peccatum, sed magis clerici, quã laici.*
94 *Regularis beneficiarij impensa, quę iusta, & quæ non.*
94 *Beneficiarij regularis, & sæcularis, quæ impensa recta.*
94 *Beneficiarius, quæ profane impense non restituet.*

94 COMMVNIS, & vera opinio habet, Beneficiarios impendentes fructus suorum beneficiorum in prauos, vanos, vel profanos vsus, & ab eisdem accipientes, non solom peccare: sed etiam ad restituendum teneri, vt late probamus, declarauimus, & limitamus in Comment. cap. fin. 16. q. 1. & latius in eius Apolog. q. 1. 2. & 3. Summam quorum hùc spectantium in monito vltimo dictæ. q. 3. quam plurima continentem pro paucis, quæ hoc in loco in vulgari posueramus, in gratiam confessariorum de verbo ad verbum reponimus. Nempe quod admonendi sunt confessarij, & consultores beneficiorum, ne facile peccati mortalis, & restitutionis damnent, vel absoluant beneficiarium confitentem malam bonorum suorum impensam, immo mature considerent.

Primum, omnem impensam quorumcunq; bonorum a quibuscunque, quocunq; modo factam, si est inordinata, hoc est contra restam rationem naturalem, diuinam, vel humanam, omnem i em retentionem inordinatam esse peccatũ saltem veniale; quia illa est prodigalitas, hæc auaritia; hæc est contra virtutem libertatis per defectum, illa contra eandem per excessum: & ita utraq; mala, & peccatum saltem veniale, quod probat Sanctus Tho. 2. 2. q. 118. art. 1. & 119. art. 2. Inter impensam autem prodigam, & retentionem auaram beneficiariorũ de reditibus ecclesiasticis ex una parte, & similem de reditibus laicis ex altera, hoc distare, quòd hæc regulariter est venialis: illa vero mortifera, ut diximus in Apolog. prædicta. q. 1. monito. 39. post Sanctum Tho. in dicta quęst. 119. art. 2.

Deinde aĩaduertant; An sit regularis, vel sęcularis. Et si est regularis, eadem censura cẽseant impensam factam ex aliis bonis, quoquo modo quæsitis ante vel post professionem, ac de reditib. ecclesiasticis; quia illa

omnia sunt ecclesiastica, eo quod quidquid habebat ante ꝓfessionẽ, fit per eã monasterii, vel ordinis. auth. ingressi. C. de sacros. eccl. cap in pręsentia. de prob. & quidquid post eam quærit, acquirit eisdem, cap. cum olim. 2. de priuil & dictum est in dicta Apolog. q. 1. monito. 10. & tribus sequentibus, & 56. & 62. & modum restituendi mala impensa pono ibidem q. 2 monito. 20. Si autẽ est sæcularis, cõsideret cuius speciei sint bona illa, quæ impẽdit, & non censeat eum mortaliter peccare magisq̃ laicum, si bona illa erant patrimonialia, per posita in monito 22. Quorum in numero sunt etiam ea, quæ ratione dignitatis clericalis, missando, prędicando, confessiones audiendo, & alia sacra ministrando, quæsierit, vt ibidẽ, & in monito 72. probatur. Idẽ si erant ecclesiastica, sed reliquata ex illa eorum parte, quæ illi ad decentem vitam erat conueniens per monitum 30. & duo sequentia. q. 1. & monitũ 77. eadem q. ẽt si auare fuerint reliquata, siue residua facta, prædicto mon. 30. & seq. Idẽ si ea beneficiarius ipse sit cõmeritus ex obsequijs ecclesię p̃stitis vltra ea, q̃ tenebatur p̃stare in seruiẽdo mediocriter suo beneficio, p posita in q. 1. mo. 78. vel si tantundem dederit ecclesiæ suæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus, quantũ de reditibus ecclesiasticis impenderit monito. 77. Ita ꝙ tantundem potest pro patrimonialib. habere de reditibus beneficij quantum in eleemosynas & alia opera pia impenderit post quam beneficium fuit adeptus, p idẽ monitum, quod est maxime notandum. Iudicet etiam bene impensum, quod datũ fuit pauperibus quibuscumque etiam alienigenis & locis pijs extra suam parochiã, vel episcopatum sitis, per dictum mo. 77. etiã si non fuerint data in necessitatem naturæ, sed tantũ decentiæ ꝑsonæ, per mo. 77. Idẽ faciat si fuerit impensum in decentiam, aut vtilitatem ecclesiæ immediatã, vel mediatã, hospitio suscipiendo regem, proceres, & iudices eius: litteratos itẽ, & alios amicos, & etiam aliqñ inimicos, vt loco & tempore opportunis prosint, vel non noceant ecclesiæ, vel iuribus eius, vel litigando ꝓ iuribus ecclesiæ, vel pro sua electione uel prouisione, per mo. 77. & 78. q. 1. Idẽ si fuerit impensum in rẽ vneratione obsequiorũ cognatis, amicis, vel famulis ei præstitorum, per mon. 81. ead. q. Idem iudicet de vere irreuocabiliterq; donatis ad quæuis opera pia, etiã in articulo mortis, per d. mon. 81. & seq. d. q. 1. Idẽ etiã de illo superfluo beneficiarij. quod seruat in pia opera etiam futura modo probabiliter sperentur, per mo. 77. Nec putet male impẽsum, eo ꝙ beneficiarius male viuat, & ob id perdat fructus modo aliàs canonice possideat, p mon. 79. Idẽ item iudicet, de q̃sitis per distributiones quotidianas, quod de alijs reditibus, p mo. 79. & de quæsitis per pensiones, p mon. 80. Pro male uero impenso iudicet retentionem superfluorum sine iusta cã, & sine proposito impendendi p[i]js operibus, saltem futuris ꝓbabiliter speratis, per mo. 75. Beneficiariũ autem, qui fuerit confessus se impẽdisse notabilẽ quantitatẽ de reditibus

tibus ecclesiasticis male, uane, aut profane extra casus, & modos sub prædictis comprehensos, peccasse mortaliter, teneriq́ue ad restituendum, qua parte poterit illam, piis operibus. Iudicet item diuitem, qui gratuito contractu recipit a beneficiario aliqua, sciens non esse patrimonialia, uel quasi patrimonialia, neque ob causas prædictas largita, peccaré mortaliter, teneriq; ad procurandum, quòd donans restituat, & restituere, si ille id non fecerit, iuxta monit. 81. quęst. 1. De restitutione autem lucri, quod in ludis fit, dicetur in cap. 19. & de restitutione famæ in ca. 18.

Præceptum contra septimum peccant hi.

S V M M A R I V M.

95 *Præceptum contra septimum peccat mortaliter qui accipit alienum. & seqq.*
103 *Mercenario, & famulo male soluens. usque ad nu. 112.*
114 *Excommunicatio non obligat eum qui clam sua recuperat.*
114 *Debitum tantum legale recuperationem occultam iustificat.*
117 *Legatum pium male soluit.*
118 *Necessitas extrema excusat a peccato, sed non restitutione. & nu. 119.*
120 *Venatus, & piscatus prohibitus, & an restitutio excuset. 125.*
121 *Restituere qui domini iubent inutiliter.*
122 *Custos pascui Venatus, & Piscatus, & c. 123. & 124.*
126 *Columbarium, quod licitum. 127.*
126 *Animalia aliena qui ferit, occidit, uel includit. & nu. 128.*
128 *Apes & examina earum capiens.*

95 PECCAT primò contra septimum præceptum, qui rem alienam notabilem furatur, uel uult furari, ut supra, numero 1.

Secundò, qui rẽ suam propriam, credens esse alienam accipit; quamuis quo ad forum exterius pœnam non incurrit, si per id nemini nocet, arg. l. inter. §. penul. ff. de furt. nec quo ad forum interius ad restitutionem obligatur, ut ibi. nu. 2.

Tertiò, qui rem suam, in quam aliquod ius alius habebat, contra eius uoluntatem contrectat, ut pignus traditũ, aut equum locatum, vel commodatum, supra, nu. 26.

Quarto, qui accipit, aut vult accipere aliquid, quod peius est, quàm furari est. n. rapina. cap. pœnale. 14. q. 5. & est alterius, & peioris speciei

secundum

secundum sanctum Tho. 2.2.q.66.art.9.ideoque habet circumstantiam necessariò confitendam,per prædicta supra.cap.6. num.3.& non solum de accepto : sed etiam de honore,quem per iniustam vim abstulit,satisfacere tenetur, vt alii, qui sine rei ablatione iniuriam faciunt, iuxta sententiam eiusdem sancti Tho.vbi supra & aliorum : & eadem videntur dicenda de illo,qui cogit, vel cogere vult ad dandum,vel faciendum aliquid, argumento totius titu.ff.quod metus causa. & de his, quæ vi in volum. Gregoriano, & libro sexto.

Quintò, qui rem sacram ex loco sacro, aut non sacro, aut rem non sacram ex loco sacro furatus est.quin & plus peccat, quàm fur simplex : & alterius speciei peccatum,nempe sacrilegium admittit,c.quisquis.17.q.4.Et si id commisit effringendo fores,fenestras, seras, tectum, aut parietem ecclesiæ,est excommunicatus ipso iure.c.conquesti.de sent.excom. de quo infra c.27.nu.97.quamuis non ob solam effractionem, quã furtum non sequitur,nec ob solum furtum sine effractione, licet vtrumque sit peccatum graue, & propter iniuriã, quę per vtrumque infertur ecclesiæ, puniri debeat, vt post Pan.Fel. & communem in d.c. conquesti. diximus. Cui consequens est id,quod Ioan. Maior in 4.dist.15.dixit,scilicet, quod, qui effracto sacrario sanctissimum Eucharistiæ sacramentũ furaretur, excommunicatus esse. Locus autem sacer, quoad hoc dicitur quælibet Ecclesia, xenodochium,basilica, eremitoriũ auctoritate Papæ, aut episcopi ædificata, cap. constitutus.de relig. dom. aut cœmeterium per illos sacratum,cap.1.de consecrat. eccle.lib. 6.

96 Sextò peccat, qui recipit aliquid notabile vt faceret quod facere tenebatur,vt iudex, proferenda iuxta sententia,aut testis pro dicenda veritate, aut accusator pro accusatione iusta, ad quam tenetur, aut ut desistat ab ea iniuste,c.non sane.14.q.5.c.militare.23.q.1.l.1.& 2.ff de condit. ob turp.cau.& obligatur restituere,quod accepit ei, qui dedit, vt dictum est supra eod.cap.num.37. Et quamuis grauius peccet,qui capit,vt faciat quod facere non debet: aut omittat quod facere debet : non tamen tenetur ex præcepto restituere, quod accepit, quamuis ad damnum, quod fecit tenetur, per dicta supra eod.cap.num.33.

Septimò,quæ alterius iussu aliquid emit,& dixit pluris emisse,quo sibi illud plus retineret, iuxta S.Ant.nisi pro ĩpensis necessariis acceperit, aut venditor donauit ipsi,& non pro quo emit, arg. c.requisisti. de testa.

Octauò peccat, qui distributor onerum, & commodorum alicuius communitatis vel alius, non distribuit iuste, aliis plus oneri, quàm debet imponendo,& aliis minus commodi,quàm par est tribuendo, secũdum Anton. & omnes : quamuis nec odio, nec alio malo id faciat, nisi ignorãtia probabilis iuris, aut facti eum excuset ; quia iustitiam distributiuam violat, & restituere tenetur grauatio id, in quo grauauit, secundum omnes, præsertim Caiet. 2.2.q.62.art.2.

Nonò

Nonò peccat, qui prælatus, aut dominus, cui est ius confe[rendi] beneficium ecclesiasticum, aut officium publicum, confert illud indigno secundum omnes, ut in cap. graue de præben. diximus, & restituere tenetur etiam si sit Papa, secundum omnes, non quidem digno, uel digniori, ut aliqui dicunt, sed reipub. uel ecclesiæ cui damnum intulit, per supra dicta eod. nu. 72.

97 Decimò, qui impedit aliquem etiam sine malo animo, a consequutione alicuius boni, officii, aut beneficii, in quo erat ei quæsitum ius in re, uel ad rem, uel malo animo a cōsecutione alius, in quo nondum erat tale ius quæsitum. Sed in priore illo casu tenetur ad restitutionem, in hoc uero non, nisi ui, metu, mēdacio, aut minimis id faceret, per dicta supra eod. cap. nu. 17.

Vndecimò, qui pœnam uel multam iniustam imponit, uel est causa, ut alius id faciat, aut ne suum ius consequatur, cum restituendi obligatione iuxta omnes, arg. cap. fi. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil.

98 Duodecimò peccat, qui sibi capit aliqua eorum, quæ in maria mittū tur, neque sunt piratarum, nec infideliū, siue ex naui, siue ex mari, siue ex litore accipiat, cum restituendi obligatione, cap. excommunicationi. de raptorib. l. si quis. ff de incend. rui. & nau. & l. deprecatio. ff. ad leg. Rhod. quamuis ea perirent nisi ille occuparet; qualia sunt farina, saccarum, papyrus, cum ex charitate opem suis proximis ferre teneatur, d. c. excommunicationi. & si fuerit in mora restituendi, etiam ante monitionē ipso facto est excōmunicatus quo ad Deum, licet quo ad ecclesiam debeat præcedere monitio, ut ibi declarat Panor. Quod locum habet, nisi periculo mortis etiam non adeo probabili se obijciat, quò ea seruaret, quia tunc sibi retinere posset, eo quod ad opem ferendam cū tali periculo nō teneatur. Quamuis etiam tunc si dominus iuste sperat se recuperaturū suum per aliud medium, scilicet, quia mare ad litus eijceret, aut inueniret alios, qui mercede illud periculū subirent, restituere tenetur, soluta sui laboris mercede iudicio boni uiri, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15.

99 §. 2. Angel uerb. naufragium. §. 3. & Siluest. eod. uer. q. 2. Quamquā simplex, qui crederet illud accipere sibi licitū esse per statuta regionis, aut per aliquam aliam rationē, mortaliter non peccaret, nec ipso iure excōmunicatus esset, licet respōdere teneretur si iudex sub excommunicationis pœna moneret scientes ad manifestandū. Inter omnes autem conuenit, capta omnino derelicta, uel pro derelictis habita, non esse restituēda, per ea, quę infra eod. nu. 170. de rebus inuentis dicentur. Non tamē patatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellā ad nauim onere leuandam iacitur, secundum gloss. Panor. & communem in c. cum dilecti. de accusat. quamuis sic illud, quod dominus deserit; eo ꝙ existimat, quòd licet recuperari sine probabili periculo uitæ posset: neminē tamen illud subiturū, l. si quis merces. ff. pro dereli. Idem dicendū de accipientibus

tibus ab iis, quorum domus, & bona igni deflagrant, qui grauius peccant, quàm qui simpliciter furantur. Gab in 4.dist.15.q.3.

Neq; obstat, ꝙ quidam ait me affirmare hic, posse quemquã capere, & seruare sibi bona Christianorum piraticã exercentium per naufragiũ amissa. Non inquam; obstat; quia rñdetur primo, me neq; affirmare, neque dicere illud: sed longe aliud; s.quod peccat, qui capit aliqua eorum, quę in mari amittuntur, neq; sunt piratarum, nec infidelium, &c. quod est aliud ab eo, quod ipse imponit. Item quod in meo dicto nulla mẽtio fit de Christiano exercente piraticam. Tum quod solum damno capientem bona in mari amissa, si non sunt piratarum, & infidelium, & hoc est uerissimum. Quod autem idem sit de bonis piratarum, & infidelium, omitto dicere: & casus omissus habetur pro omisso, & relinquitur iuri communi; scilicet commodissime. ff. de liber. & posthu.

Secundò, quòd non debuit per subauditionem, & per argumentum a contrario sensu corrigere meum dictum; cum huiusmodi argumenta non debeant sumi ad probandum id, quod est contrarium iuri, ca. a nobis. 2. de sent. excom. & traditur in aliis mille locis, quarum aliqua referunt Pan. & Feli. in c. cum Apostolica. de iis, quę fiunt a præla. & Feli. in c. significasti. de foro compe. Et consequenter, si est uerum iure communi, ut ipse colligit contra me, male profecto colligit per subauditionem, & a contrario sensu.

Tertiò, quòd asserit esse uerum etiam id, quod colligitur a contrario de infidelibus, cum quibus est nobis bellum iustum: & quilibet pius debuit credere, non intellexisse me de aliis, capit. estote misericordes. de regul. iuris.

Quartò, quòd nec per somnium unquam intellexi res a piratis raptas non debere dominis eorum restitui, si cognoscantur: quamuis de receptis ab hostibus iustis, & postea recuperatis distinguatur in l. 2. & aliquot aliis, ff. de captiuis, & postli. reuer.

Quintò quòd non tam facile debuit damnare sine ullo auctore id, quod ego sequutus Sanctum Antoninum, Ang. & Siluest. æque uideor mihi dixisse; nempe quod, qui cepit aliquid amissum in mari, potest sibi retinere, tribus concurrentibus.

Primum quod illud omnino erat perditum, si non saluasset ipse. Secundum quod perdiderit specie recuperandi. Tertium quod saluans illud maximo uitæ periculo ob id se obiiceret.

Nec obstat ratio illa generalis, ꝙ res aliena, ubicunque reperiatur, est domino restituenda, quoniam id non est perpetuo uerum: fallit. n. cum iusta causa contrarium suadet, ut in c. ne quis. 22. q. 2. Et in re usucapta. tot. tit. ff. de usuca. Et in re pro derelicto habita. tot. tit ff. ne pro derelict. Et in clam accepta pro legali debito, iuxta supradicta, ca. eo. nu. 115. & in ea, quam Princeps iusta de cã militi concedit. l. item si uerberatum.

ff. de

ff.de rei uend.& l Lucius.ff.de euict.& in casu proposito uidetur interue nire iusta causa conflata ex eo, quod dñs satis præsumi potest habuisse pro derelicto: & quod capiens non tenebatur tam grande periculum subire: quod alioquin illud oĩno perisset. Et quod sicut usucapio iustificat acquisitionẽ rei alienę, neq; incerta sint rerum dominia.l.1.ff.de usuca. a fortiori uidetur iustificare causam retinendi hmõi acceptum, ne omnino periret; cum lõge peius sit rem omnino perire, quam eius dñium, penes quem incertum esse adiuncta præfata spei reuocandi amissione, & præsumptione derelictionis: & quòd fortunę, quæ est ipsa prouidentia diuina, insperatam rei recuperationem ei concessit.

100 Decimotertiò peccat, qui nõ casu, sed de industria in aliquã domũ, aut locum, aut segetes ignem immittit, cum restituendi obligatione, c. pessimam.23.q.ult.& c.si quis.de iniur. Et si locus erat sacer, puta ecclesia, aut cœmeterium, aut xenodochium, &c. ipso facto est excõicatus, & quamuis antequam denuncietur ab episcopo, absolui possit, nõ tamẽ postea, Panor.& communis in cap.conquesti.& cap.tua.de sent.excom. Sed si locus non est sacer, non est ipso facto excõicatus, quamquam excommunicari debeat. Et tales quando dicantur denunciari, aut non, dicetur in cap.27.nu.94.auctor uero incendii, aut alterius delicti manifesti, occultus, non potest pœna excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed ad restitutionem debitam faciendam sic, c.quidã.5.q.1. & Caiet.in Opuscu.lib.17.Respon.14.responsione.

101 Decimoquartò peccat qui soluit, aut solui facit iniuste, ob debita in carcerem iuste coniectum, cũ obligatione restituendi debitũ creditum creditori, quamuis misericordia motus id faciat. Io. de Platea in l. quoties.de exact.lib.10.nisi sit adeo pauper, ut neq; per se, neq; per aliũ probabiliter soluere posset: quia tunc, quemadmodum ipse se soluendo, & fugiendo non peccat, ita nec alius, qui fugæ auctor esset, nec restituere creditori tenetur, secundum cõem, quamuis secundum aliquos sic, ad compensandum damnum, quod inde carceris custodi eueniet. Contra quos tenet Caiet. quam sequitur, 2.2.q.66. art.4.eo quòd, qui e carcere licite fugit, ad damna custodis non tenetur; quia illud damnum per accidens sine intentione eius, qui se carcere liberat, contingit.

102 Dixi: Coniectum in carcerem ob debita: carceratus.n.ob delictum, morte, aut abscissione membri dignum, licet fugere potest, iuxta S.Th. 2.2.q.69.art.4.ad 2. siue peccatum occultum sit siue publicum, siue condemnatus sit, siue non, Sil.uerb.fugere.quidquid dicat Cardinalis in cle. pastoralis. de re iudi.etiam effringendo, aut limando compedes, & etiã carcerẽ rumpendo, modo uim carceris custodi non inferat, aut alteri iustitiæ ministro, quidquid dicat Henr.Quoli.9.ar.25.& Sil.ubi supra, ut optime Caiet.in d.art.4.defendit, & a fortiori ratione, fugere põt is qui quęritur, ut capiatur iuste, aut iniuste cum uoluntate satisfaciendi tm̃

quantum

quantum conſcientia recta dictat. Qua eadem ratione põt quis alterius fugam ſine peccato iuuare, vt antequã capiatur a iuſtitiæ miniſtris, liberetur, quando nec ex obligatione ſui officij, nec ex mãdato Regis, nec alterius ſuperioris, nec ex qualitate delicti, nec ex alia re particulari prohibetur, & credit, quòd ſuo iudicio, ſine carcere, & ſine pœna tparia reſipiſcet a peccato, vt in c. inter verba. 11. q. 3. conclu. 6. diximus, & infra cap. 25. nu. 38. repetemus, addendo quædam Caiet. in d. art. 4.

103 Decimoquintò peccat, qui captiuus fugit, aut fuit cã, ut alius captiuus a ſuo domino fugeret, cum obligatione reſtituendi eundẽ captiuũ, ſi poteſt; ſin minus ęque bonũ, aut pretium, & præterea omnia, quæ ille fugiens furatus eſt. quia quemadmodum fuit cã fugæ, ita & omnium, q̃ fugam adornans ſurripuit, arg. c. fi. de iniur. ſecundum dicta ſupra in c. 11. nu. 12. quamquam Chriſtianus captiuus apud Infideles, fugiendo non peccet, nec qui ei auxiliatur, arg. l. 1. C. ne Chriſtia. mancipium. ſi tempore pacis, aut iniuſti belli ex parte infidelium captus fuit, arg. cap. dominus. 23. q. 2. & q. 8. c. vt pridem. Idem eſt, ſi Chriſtianus iniuſte ab alio Chriſtiano detinetur: ſed ſi captus fuit in bello iuſto ex parte Infidelium, quale eſſet, ſi Chriſtiani tpe induciarum, aut pace cum illis conſtituta, Infideles adorirentur, reſtituere honeſtã redemptionis mercedẽ tenetur, argu. cap. noli. 23. q. 1. quamuis non perſona propter animæ periculum. Ad nullam etiam reſtitutionem teneretur in caſu aliquo, ſi Infidelis ad circumciſionem, aut idolatriam Chriſtianum compelleret, quia ipſo facto omnino liberatur. ca. nulla. 54. diſt. & ita, qui liberauit, non peccat, quin bene meretur, Silueſt. verb. furtum. q. 6.

Neque obſtat, quod quidam ait, me dicere hic, captiuum in bello captũ non poſſe fugere, & ad ſuos redire; quod ea ratione damnat, quod non diſtinguo inter ſeruum emptũ, & bello captum, vt Sotus diſtinguit lib. 4. q. 2. art. 2. de iuſt. & iu. Non, inquam, hoc obſtat; quia reſpondetur primo, non dicere me id, quod mihi imponit: quia non loquor in ſpecie de captiuo fugiente ab hoſtibus ad ſuos, ſed in genere de captiuo fugiente a domino ſuo.

Secundò, quòd citat gl. ca. ius gentiũ. 1. diſt. quę ſine ulla diſtinctione definit, ſeruum in bello iuſto captum peccare fugiendo a ſuo domino.

Tertiò, quòd Sotus non firme aſſeuerat diſtinctionem inter ſeruum emptum, & bello captum: ſed eã ſine ullo auctore allegato facit per verbum, reor, & paullo pòſt defert iudicium iuriſprudentib. miſcendo aliqua, quæ iuſta dolabra indigent. In quib. eſt, quod ca. ſi quis ſeruum. 17. q. 4. non probat concluſionem præfatę gl. in quam ipſam citat. & quod non loquitur de ſeruo fugiente, ſed de ſollicitante eum ad fugiendum. & quod poteſt intelligi de emptitio, quæ reſponſio confutatur. Tum eo quod, ſi peccatum eſt ſollicitare ſeruũ ad fugiendum, a fortiori peccatũ erit ſeruo fugere; cum plus delinquat regulariter faciens actum, q̃ conſulens

sulens illum per c. 1. cum ei adnot. de offi. deleg. & per dicta sup. eo. c. nu. 14. Tum quod ex nulla parte illius c. nec c. præcedentis, quod ei concordat, pôt colligi cõcilium Gangrense, unde fuerunt illa excerpta, agere de seruo emptitio magis, quam de bello capto. Tum quod nullũ iuriscõsultorum responsum in ff. nec ulla Imperatorum constõ in C. nec ulius Cõmentator eorum classicus eius nouam distinctioné, ꝙ meminerim, facit. Tum quod ius gentium publicam tantam, vel maiorem auctoritatem potuit dare dominis super captos in bello, quantam consensus priuatus: cum auctoritas publica pręsertim oĩum gentiũ maiorem potestatem habeat in personas hoĩum, quam vllus priuatus, arg. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & c. cõtingit. de sent. exc. cum adnotatis eis, & alibi sæpe. Præsertim quod cã publica inducendi seruitute bello captorum multo iustior fuit, quam cã priuata, ob quam se quis vendit; quia fuit conseruatio publica vitæ innumerorum bello captorum; & cã seruitutis p emptionem fuit priuata, & paucissimorum. Tum quod Couarruuias in locis per opponentem citatis, s. c. peccatum. 2. par. §. 11. nu. 6. & lib. 1. variar. resolut. cap 2. nu. 10. lib. 1. uariar. resol. nihil de hac dist. meminit. & expresse in dicto cap num. 10. approbando præfatam gloss. affirmat, peccare seruum fugientem a domino, si fugeret extra limites hostium redeũdo ad suos, etiam si sit Christianus ab Infidelibus iusto bello captus.

Quartò, quòd praxis totius fere ecclesiæ Christianæ cogit seruos redire ad dominos suos, nisi sint Christiani, & inueniantur in regnis, quæ de more antiquissimo nõ ferunt, vt in illis vllus Christianus sit seruus; qualia sunt regna Francorum, & patria communis Roma, quæ donat libertate Christianos seruos sese certo modo sibi subdentes. A quibus tamen absoluendis sine concepto proposito redeundi ad dominos suos audiui abstinuisse multos eruditos confessarios.

105 Decimosextò, qui recipit aliquid gratuitũ ab eo, qui donare non poterat, nisi ignorãtia probabilis excuset, & ad restõnem tenetur, Monal. in summa. Donare aũt non possunt Abbates, religiosi, moniales, c. nõ dicatis. 12. q. 1. serui, & alij, qui nõ habent aliquid suũ proprium, & filij qui sunt in ptãte patris. l. filiusfam. ff. de don. Licet hi cognatis donare bene possint, si liberam administrationem haberent, & ẽt alijs, ex suis bonis castrensibus, aut quasi castrensibus. d. l. filius. cum gl. & cõi. Possunt ẽt illi oẽs, cum expressa vel tacita facultate superioris donare. Quam habere creduntur, qui cum eorum facultate student, peregrinantur, ad largiendas eleemosynas pauperibus, iuxta id quod alij scholastici suæ conditionis regulariter faciunt, argum. l. si longius. ff. de iudic. glo. dicti cap. non dicatis. & l. 2. ff. de iurisd. omn. iudi. Et etiam in casu extremæ necessitatis, & etiam magnæ, si ad superiorem non pateat confugium, iuxta Panormitanum receptũ, in cap. si quis. de furt. & gloss. d. cap. non dicatis. Neque etiam vxor, quæ præter dotem non habet alia bona, quæ Paraphernalia

phernalia uocantur, donare regulariter pōt, sine expresso, aut tacito cō
106 sensu mariti, nisi qñ ipse ad id tenetur, iuxta gl.c.quod Deo pari. 33.q.
5. Sub qua limitatione includi possunt octo casus, quibus uxori donare est licitū, quos post alios in 4.dist.15.Siluest.uerb.eleemosyna.q.5.scripsit. Neq; furiosus, qui non habet certa interualla, in quibus ad mētem redire solet, l.Iul.ff.de minor. Neque pupillus absque tutoris sui auctoritate.l.pupillus.ff.de acq.rer.dom. Neque prodigus, qui habet curatorē, aut est ei bonis interdictum, l.is cui.ff.de uerb.obl.cum notat. per Bar.& alios. Neque minor 25. annis: quamuis eius donatio ualebit, si post illos eam ratam habuerit, l.fi.C.si maior factus. Neque personæ ecclesiasticę de reditibus ecclesiasticis, nisi ad pia, uel modis tactis supra eo.nu. 94. Neque hæretici, nec rebelles, nec alii similes, quos lex ob sua delicta suis bonis ipso facto priuat, cap.uergentis. de hęret.cap cum secūdum, eod. tit.lib.6.l.quisquis.C.ad leg.Iuliam maiest. Quamquam illi, quibus donata ab illis sunt, usque ad sententiam declaratoriam retinere possunt. Angel.uer.donatio.1.§.4.Siluest.eod.q.1.§.8.

Decimoseptimo, qui recipit aliquid notabile pro se sciens non esse illius a quo accipit per contractum, siue onerosum, siue gratuitum, Alex. 4.par. quæst. 86. cum restituendi obligatione, ut dictum est supra eodem capit. numero 10.

107 Decimooctauò, qui se sanctum, deuotum, pauperē, infirmum, aut religiosum, cum non esset, simulauit, ut hac simulatione eleemosynā ab eo, qui patefacta sibi ueritate nō dedisset, obtineret, cū obligatione restituēdi quod datū ei fuit, non illis a quibus accepit: quia iam apud Deū mercedem suam consequuti sunt, sed pauperibus, iuxta Scotum cōiter receptum in 4.lib.sent.dist.15.q.2. & copiosius Adr.in 4.de rest.q.15. Sotus tñ postea lib.9.q.7.art.3.de iust.& iure.tēuit, ꝙ hmōi hypocrita ad restōnem non tenetur, nisi eleemosyna magna esset: sed cōis uidetur uerior, quia quod eleemosyna sit magna uel parua, non refert quo ad forū interius, de quo agimus, quia non refert nisi quo ad pręsumendum, An erogans habuerit, aut non habuerit animum absolute erogandi, arg. cap. & si qōnes.de simon.& præsumptio cessat in foro interiori, ubi sola ueritas ualet, cap.tua.& cap.is qui. de spons. Quam tamen cōem limitamus, ne procedat, quando simulatio non est causa finalis, sed tantum impulsiua.arg.tex. optimi in l.2.§.fin. ff.de donat.qualis uidetur esse simulatio, qua paruæ eleemosynæ acquiruntur. Et quoties sic quæsitum fuerit, restituendum non est ei, qui dedit restituendum, ut uidetur significare Sotus, sed pauperibus, ut ait communis, per quos omnia opera pia intelliguntur, iuxta ea, quæ citauimus supra eodem, nu.93. Quia causæ finales illius eleemosynæ duæ fuisse uidentur; scilicet amor Dei, & necessitas proximi habiti pro seruo Dei: & ideo quamuis hæc secunda cesset, & ita quo ad pauperem simulantem erogatio non ualeat, quo ad

Deum tamen valet; quia cessante vna ex duabus causis finalibus, non cessat dispositio. §. affinitatis. Insti. de nupt. & in ipsum Deum dominium transiit, eo modo, quo eius, qđ diuinę suæ maiestati donetur, transit, ar. l. si quis ad declinādā, iuncta gl. verb. minui. C. de epis. & cler. & §. si quis in nomine. auth. de eccl. tit. colla. 9. & not. per Inn. in c. cū super. de caus. poss. & ideo impendendum est in ea, quæ ad ipsum Deum specialiter pertinent, sed non necessariò in solas pauperum personas.

Nec obstat, quod quidam damnet hanc meam sententiam, qua teneo eleemosynam factam simulanti se pauperē, cum non esset, non esse restituēdam facienti eam, etiam si esset magna: quia Sotus contrariū tenet. Non, inquam, obstat; quia respōdetur primo, me allegato Soto, & perpensa eius ratione tenuisse, quod nunc teneo. Tū quia ipse fundatur in præsumptione, quæ non habet locum in foro conscientiæ, de quo loquimur, contra ueritatē, quæ in eo respondet. Tum, quod datū principaliter amore Dei, licet non acquiratur ei, cui datur, acquiritur tñ Deo, & operibus pijs, quę sunt ipsius, ut antea respondi. Tum quod causa principalis eleemosynæ, quę legitime datur, principalior est Deus ipse, quā uis, cui ob eius amorē datur. Et quod causa finalis est potius attendenda, q̃ impulsiua. Et quod cū sunt duę causæ finales alicuius actus, cessante altera non cessat ille, sed conseruatur ab altera, ut probo in cōtextu. Et quod opinio Soti procedit non solum in eleemosyna magna: sed ēt in parua: quādo constat largitorem eius noluisse dare Deo, nec operibus pijs aliis, si non esset quærenda ei, cui datur per multa, quæ breuitas Enchiridij, & occupationes maximæ non patiuntur scribere.

108 Decimononò, qui mercenario diarium suum statim non soluit, contra c. 19. Leuit. *Non morabitur opus mercenarij, &c.* Vel soluit quidē, sed non in ea re, quam debet, sed alia; puta panno, aut esculento contra eius uoluntatem, cū possit soluere in re conuenta, & si in ea non poterit soluere, id in quo soluet ęstimandum erit iuxta pretiū cōe. Et si mercenarius eo non indigens illud uendit, & nō inuenit prętiū, quod accepit, ad damnum tenetur, iuxta sanctum Anton. 2. par. tit. 1. c. 17. §. 8. & cōem. Quod meminisse deberent cōfessarii, & admonere cōcionatores in eis terris, in quibus duces, & alij ministri Regum soluunt stipendia militibus in pannis, quibus illi non indigēt, quousq; longe viliori pretio statim uendere coguntur. Ad soluendū tñ diarium tpis, quo seruus ęgrotauit, non tenetur herus, glo. in fi. uno. §. cum quidam. ff. locat. Et si mercenarium, uel quem libet alium famulum, qui suas operas locare cōsueuit, nullo pretio statuto suscepit, tenetur ei soluere tantum, quanti aliū similem conduceret. Et si pretium statuendum est arbitrio heri, traxandum est boni uiri arbitrio, Feder. cōs. 18. Angel. & Siluest. uerb. familia.

Huic loco congruit quæstio illa iam pridē nobis proposita, An qui donauit sua, aut renunciauit beneficio suo, ut posset iuste cooptari in ali

quod collegium, in quod ſoli pauperes cooptantur, ſit habilis ad illud; Ad quam numquam antea fui auſus reſpondere, licet ſæpe rogatus, præſertim Salmanticæ. Tunc autem adduxi multa pro vtraq; parte, quorũ ſumma omiſsis allegationibus breuitatis gratia, eſt. Pro parte negatiua vrgere; quòd paupertas prædicta videtur culpabilis, procurata, & affectata, quæ non debet prodeſſe. Pro parte vero affirmatiua, quod is eſt vere pauper tempore cooptationis, quod ſolum ſtatuta requirũt: & quòd non eſt factus talis culpa ſua: & quòd nemo diceret eũ inhabilem, ſi id propter amorem Dei feciſſet: & quod ſtudioſe, ſiue virtuoſe & meritorie, ac ſatis propter Deum relinquit bona, qui ea relinquit eo fine, ut adipiſcatur locum opportunũ ſtudijs, & virtutib. quo aptius maiore cum auctoritate Deo, eccleſiæ, & reipub. inſeruiat: quoque muniatur qualitatibus, & opinione neceſſarijs ad conſequenda loca, in quib. id præſtare ualeat. Per quæ tenuimus hanc partem, modo donatio eſſet irreuocabilis ſine ullo pacto de retrodonando, & renunciatio beneficij ſine ullo pacto, & confidentia illicita de retrocedẽdo; quoniã alioqui ceſſio eſſet fraudulenta, & ipſo iure nulla, per quam non uacaret beneficium, ſecundum Innocen. in cap. cum uniuerſorum. de rerum permuta. & Rot. in antiq. 7. de renun. & probat extrauag. 1. de ſimon. Pij iiij. & melius noua extrauag. Pij V. de confidentia. relata inf. cap. 23. nu. 110.

Vigeſimò, qui non uult ſoluere famulis debitum tacite, aut expreſſe conuentum cum illis, cũ obligatione reſtituendi per proxime dicta: uel ſoluere quidem uult pretium conuentũ, ſed illud eſt longe minus iuſto.

109 Vnde ſequitur primò, quòd maior pars magiſtrorum artium mechanicarũ; quales ſunt ſartores, ſutores, carpentarij, &cet. qui accipiunt famulos, quos tyrones uocant, ut eos doceant ſuas artes, ob idque nullã eis mercedem tribuunt, aut exiguam, & interdum etiam pro uictu, quẽ illis prębent, aliquid accipiunt. Et ſcholaſtici Salmanticenſes, qui accipiunt famulos ex conuentione expreſſa uel tacita, ſe illis certum tẽpus ad ſtudendũ conceſſuros, & panem & duos denariolos pro obſonio, & ſingulis in ſingulos menſes, ſingula paria calceorum: & poſtea occupant eos in aliis rebus contra ipſorũ uoluntatem, adeo, ut non poſſint diſcere illas artes, aut ſtudere, peccant cum magna obligatione reſtituendi damnum, quod illi accipiunt propter tempus diſcendi, & ſtudendi illis ereptum. Et ſi eos volentes occupant, tenentur illis dare quantum dediſſent alijs, qui abſque tempore ſtudendi & diſcendi ipſis ſeruiſſent.

Sequitur ſecundò, peccare cũ obligatione reſtitutionis eos, qui accipiunt famulos, conuentione facta, quod non uacabunt litteris, & illis amplius ſtipendium non tribuunt quàm aliis, quibus facultatem ſtudendi faciunt, quia notabiliter eſt minus ea mercede, quàm eorum obſequia merentur.

Sequitur tertiò, quod nobiles, qui absque conuentione expressa pueros precibus parentum accipiunt, & præbent illis uictum & uestitum; quale gestabant quando eos acceperunt: & per se aut alios eos elegantia morum, & artibus honestorum hominum instituunt quoad uiri fiant, & tandem eos honeste cultos dimittunt, obligationi iustitiæ, qua erga eos tenentur, satisfaciunt. Quia illis ex conuentione expressa, aut tacita plus non debetur nec plus illa ætas, nec illud obsequij genus meretur, nisi intercederet lex, promissio, aut consuetudo particularis ad plura obligans.

110 Sequitur quartò, quòd, qui accipiunt œconomos, emptores, a secretis, architriclinos, pueros, satellites, a pedibus, & alios similes famulos cum obligatione, ut sint parati ad illis omnibus diebus, & horis, quibus eis placuerit, seruiendum, & non prębent illis victum nec vestitum, sed certam pecuniam, quę ipsorum uicti non sufficit, tenentur soluere reliquum, quod ad eorum uictum & uestitum honestum, necessarium fuerit, & præterea honestam aliquam mercedem, pro merito obsequiorum.

Dixi: Cum obligatione, ut sint parati ad seruiendum illis omnibus diebus, & horis, quia si non accipiunt nisi ut tres, aut quattuor menses illis seruiant, non tenebuntur ad aliud, quam quod obsequia illorum mensium merebuntur, nec si eos accipiunt ad aliquas horas diei, quemadmodum aliqui doctores Salmanticensens aliquos accipiunt in comites, qui eos comitentur euntes ad prelegendum, & inde redeuntes, & diebus festis quando proficiscuntur ad rem sacram, aut ab eadem reuertuntur ipsi, aut ipsorum coniuges, non tenebuntur ad soluendum plus, quàm obsequium illarum horarum cum obligatione paratos se præstandi ad seruiendum illis horis meretur.

111 Sequitur quintò, quòd magnates, qui suis famulis dant certam portionem ad victum & uestitum moderatum non sufficientem, non obligando tamen eos ad continuum obsequium: sed solum, vt habitẽt, aut resideant certum tempus, ubi residerint ipsi, & compareant coram eis saltem singulo quindecimo quoque die semel, non tenentur ad soluendum plus, quàm illam pecuniam, si illis plus quàm dictum est non seruiant: quia nec conuentio expressa, nec obsequia facta eos ad amplius obligant. Sed si pluribus quàm cõuentis eorum opera utantur, tanto plus tenebuntur, quanto plus eos sibi seruiendo occupauerint, & minus temporis ad agenda sua negotia eis relinquent. Quia illorum meritorũ iustitia eos ad id obligat per ius naturale, & diuinum. *Dignus est*, enim, *mercenarius mercede sua*. Luc. 10. cap. 1. 13. q. 2.

Vigesimoprimò peccat, qui clam recipit, quod sibi deberi prætendit pro usuris dolo, aut alio delicto a se admisso. Licet.n. sponte data ꝑpter dilectum

delictum regulariter retineri possint: non tamen iuste peti, & minus tamquam debita legalia recipi.

112 Vigesimosecundò, qui occulte recipit, quod suũ est, vel sibi iuste debetur, cũ cõmode iure recuperare posset, aut qui (& si commode iure recuperare non possit) se ob id periculo mortis, aut amissionis alicuius membri, qua iudex propter furtum condemnare posset, obijcit: & qui id facit contra cõscientiam sibi dictantem, ꝙ ita recuperare peccatum est mortale, & qui aduertit, vel aduertere debet, ꝙ ex tali occulta recuperatione redundaret magnum scandalum, aut damnum ei, qui habebat eam rem, quam sic ille recuperauit penes se depositam, aut pignoratam, aut commodatam, licet ad restõnem non teneatur. Gab. in 4. dist. 15. q. 3. Nõ est tñ peccatum occulte recipere, quod sibi vere debetur, quando aliàs illud recuperari non posset propter defectum, iniustitiam, ignorãtiam, vel affectum iudicis alteri parti fauentis. Et qui quamuis recuperare possit, nó tamen commode propter rei paruitatem, & magnitudinem sumptus in recuperatione faciendi, aut quia ex tali lite simultates orirentur aut licite sine lite recuperare posset: non tamen sine amissione gratiæ, & amicitiæ illius, qui debet, iuxta gl. sing. in c. ius gentium. 1. dist. modo in tali recuperatione eæ conditiones concurrant.

113 Prima, ne aliquod ex prædictis inconuenientib. sequatur. Secunda, ne plus debito suo accipiat. Tertia, vt restituat damnum corporale, aut spũale, quod ex eo in aliquem redundaret, Gab. ubi supra, Silue. in Rosa aurea casu 37. Quarta, ut res, quam accipit non sit aliena, nec furto, nec latrocinio ablata, nec inualide ab eo, qui debet adquisita. Quinta, ut caueat, ne iterum tale debitum sibi soluatur, eo quod debitor recordatus illius debiti, vel pœnitens uoluntatis non soluendi illud ei satisfacere velit. Cauebit autem satis, si quo mõ honesto debitori, aut eius hęredibus significet, nihil eos illo noie ulli debere, secundum Sanctum Ant. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 1. Sexta, ut illud vere, & de iustitia sit ei debitũ. Multi. n. decipiuntur, nostro iudicio, vsurpantes ex bonis suorum dominorum pro suorum obsequiorum satisfactione, quibus quamuis aliqua compensatio remuneratoria debeatur debito gratitudinis, & antidoralis: non tamen debetur de iustitia uera, & legali. Obligatio. n. gratitudinis, quã antidoralem appellant, non parit actionem neq; ius petendi sicut obligatio legalis, per notata a Sancto Tho. 2. 2. q. 58. & 106. & ab alijs in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & l. sed & si. §. consuluit. ff. de peti. hæred.

114 Ad noue autem quæsitum hic respõdetur affirmatiue, ꝙ Martinus, qui rem depositam apud Ioannem clam accipit pro debito, quod Ioannes ei debet; tenetur reddere, uel manifestare oblatam excõicationem contra id accipienté, uel scientem: quia nullo iure conceditur, ut creditor accipiat in cõpensationem rem a debitore detentam, si nó est sua, & ita est prohibitum per hoc septimum præceptum. Credimus etiá decipi

eos, qui putant sibi licere auctoritate propria vlcisci iniurias, quas per iustitiæ ministros non pñt: quamuis gl.l.nullus. C.de Iudæ. (quam Paulus Castren.consulendo sequutus fuit in consilio, mihi.203. in impressione antiqua, quod non licuit mihi nunc inuenire,) dixit posse. Et ẽt qui accipiunt aliquid occulte ob pœnã, quæ illis non debetur ante condemnationem, per gl.cap.fraternitas.12.q.2. & alia, quæ in eius commento diximus. Notanda tñ sunt sequentia. Primum, ꝙ excõicatio generalis epi, qua monitione præmissa excõicaret scientes, & non reuelantes res subtractas alicui nescienti, quis eas subtraxit, non obligaret eum, qui sic recuperauerit: neque ẽt id scientes, modo pro comperto haberent, eas pro debito legali fuisse subtractas: secus tñ si dubitarent, licet recuperãs eis dicat, quòd ad recuperandum suum, tñ quod iustum erat accepit: nisi tãta fide, & uirtute apud eos esset, ut merito propter eius dictum dubietatem ab animis suis depellere deberent, arg.glo.sing.in l.Titio fundus. ff.de cond.& demon.& eorum, quæ addit ei Feli.in c.cum contingat.de rescrip. Quæ procedunt etiam si episcopus iuberet reuelari eos, qui rem
115 illam pro recuperatione rerum suarum acceperint, vt recte probat Sil. uerb.furtum.1.q.5.quidquid Rosel.dicat.quod ipsum nobis videtur, qñ datur excommunicatio specialis ob illam rem, quidquid dicat Silu. vbi supra. Tum quia quamuis specialis sit quoad rem, tamen quoad personas generalis est. Tum excõicatio maior generalis non ligat eum, qui mortaliter non peccat, cap.nullus.cap.nemo.11.q.3.ut in cap. inter uerba.conclu.6.11.q.3.dicimus. Tum quia nemo se nec alium innocentem tenetur prodere, præsertim ad damnum, & præiudicium, capit.quis aliquando.vers.non tibi dico.de pœnit.dist.1. Tum quia ut idem Silu.ait. si intentio iudicis est, ut manifestaretur, quamuis acceperit iniustam compensationem, intollerabilem errorem contineret, & ita non ualeret. c.1. de re iudi. Tum quia clausula huiusmodi poni solita in litteris Apostolicis sub forma Significauit, intelligenda est, quando scitur non fuisse acceptum pro iusta compensatione, aut dubitatur, per dicta in cap. inter uerba.conclu.6.arg.l.si procurator.ff de condict.inde. Nec refert, an res sit deposita, vel non, quoad forum conscientiæ, quidquid aliqui dicant,
116 arg.l.illud.ad leg. Aquil.& c.2.de transl præla. Secundò, notandũ, ꝙ si is, qui bene accipit, iurare cogeretur, an scire quis accepisset, posset respondere, se nescire, subintelligendo intrasse aliquem, qui male accepit, arg.c.humanæ aures.22.q 5.& eorum, quæ in eius Comment.dixi, & etiam supra c 12.nu. 8. Tertiò, quòd indubium est id, quod dixi doctissimus Medina in Cod.de rest.q 11.scilicet, quòd modo supra dicto recuperans contra uoluntatem debitoris parati ad soluendum illi peccaret, licet non teneretur restituere per dicta supra eod.nume. 112. Quartò, quòd licet tertius aliquis non debeat regulariter accipere etiam occulte, quod est eius, qui restituere tenetur, & non uult, nec commode com-

pelli

pelli poteſt, ut ſuo creditori ſatisfaciat, argu. cap. forte, & cap. deniq, 14.q.5. Vxor tamen poteſt de bonis mariti, qui debet & nõ uult ſoluere etiam contra eius expreſſam voluntatem, quia eſt ſocia adiutrix, Geneſ. 1. Et hoc faciendo adiuuat eum ad ſeruandam animam, modo ſine ſcandalo id faciat, Gab. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 1. & prouideat quò maritus intelligat ſe illi non debere, recuperata ſcheda remiſſionis ab eo cui ſoluet, aut alio modo, per prædicta ſupra, nu. 122.

117 Vigeſimotertiò, qui occulte accipit, quod dubitat, an ſuum ſit, ad illius tamen reſtitutionem non tenetur ſecundum Med. in Cod. de reſti. fol. 66. quandiu probabiliter, an ſuum ſit dubitat, an eius qui accipit, quoad proprietatem: certum tamen eſt, poſſeſſionem eius fuiſſe illius, qui eam antea habebat, & ſic iniuſto illam teneri ab eo, qui accipit, donec reſtituat, aut certo ſuum eſſe ſciat, & ſic tenetur ad reſtituendum, arg. cap. ſæpe. de reſtitu. ſpol. & l. 1. ff. de furt. quæ habet furtum fieri quoad poſſeſſionem.

Vigeſimoquartò, qui nõ ſoluit legata pia tẽpore & modo debitis, c. quia oblationes. 15.q.2. ad cuius peccati remiſſionẽ non ſufficit propoſitum in poſterum ſoluendi, ſi tunc ſoluere ſine magno ſui detrimento poteſt per ſupradicta eo.c.nu.66 & 68. quod locum habet quamuis talia legata fiant tãtum coram duobus teſtibus. Quæ iuxta canonica iura ualent, c. relatum. 1. de teſt. non obſtante contrario ſtatuto, quod tanquam præiudicans libertati eccleſiæ, non ualeret. Immo qui ſcriberent illud & iudicaret ſecundum illud excõmunicati eſſent. c. graue de ſent. excõ. Roſel. ver. excomm. 1.18. excom. & infra traditur. c. 27. nu. 32.

118 Vigeſimoquintò, qui abſque neceſſitate extrema aliquid ad edendũ aut veſtiẽdũ accipit, cum reſtituẽdi obligatione, quia illa, licet excuſet a tanto, nõ tamen a toto. c. ſi quis. de furt. licet cum extrema quiſque poſſit ſine aliquo peccato accipere, non pro ſe ſolum, ſed etiã pro alio, qui eſt in eadem, ſi de ſuo non habet, nec aliter ei ſubuenire poteſt, c. ſicut hi. 47. diſt. & c. diſcipulo. de conſec. diſ. 5. Remanet tamen obligatus ad reſtituẽdũ regulariter exceptis certis caſibus, vt dictum eſt ſupra eod. cap. nu. 61. quamuis oppoſitũ communis dicat. Quæ procedere poteſt in re adeo parua, ut probabiliter credi poſſit, dominiũ eã gratis conceſſurum, & etiã in magna, quando extreme egenti conſtaret eum, a quo accipit non ſolũ eã ipſi mutuatur, ſed etiã gratis conceſſurũ, ſi præſens eſſet quando eam accipit. Quæ ratio probabiliter credendi ex rei acceptę, & eius domini circumſtantijs colligi poteſt, ſcilicet, num ſit diues,
119 num liberalis, num cognatus & amicus eius, qui accipit, num eleemoſynas elargiri ſolitus: ut recte prædictus Medina notauit in Cod. de reſt. quæſt. 3. Inter omnes autem conuenit, peccare eos, qui extra neceſſitatem extremam occulte res alterius etiã illi ſuperfluas ac ſibi, aut alteri ſubueniendum accipiunt, cap. forte. & cap. denique. 14. q. 5. Tum quia

erogatio superfluorũ non semper est debita pauperib. Tum quia etiam quando est debita eis per dños earum est facienda, & ad eos pertinet pauperum, & piorum electio, ut in Apolog. prædicta.q.1.monit.77. probauimus & consequenter alius, nec pro se, nec pro alio accipere potest nisi ut prædictum est, & tradit S.Tho.Quodlib.8.artic.12.communiter receptus. Necessitas autem extrema, quæ sit, infra cap.24. nu.6.dicitur.

120 Vigesimosextò, qui aliquod animal domesticum in prædio suo damnum inferens occidit, aut grauiter percutit: quia non est ei ius id faciendi, sed solum expellendi ab eo, & includendi, donec de damno dato dominus eius monitus satisfaciat. §.ceterum.Insti.de leg. Aquil.& l. Quintus Mutius.ff.eo.& gl.iuncto textu in c.si læserit.de iniur.& damno dat. nisi consuetudo, priuilegium, uel aliquod statutum contra disponeret, arg.c.fi.de consuet.c priuilegia 3.dist.& l.omnes populi.ff.de iust.& iu. & trad.Angel.uerb.furtum.§.31.

Vigesimo septimò, qui uenatũ, aut piscatum, cum iuste nõ posset, prohibuit cũ obligatione restituendi emolumentum, quod uerisimiliter impediuit.Gab.in 4.dist.15.q.5.arg.2.concl. 5.corol. 1.in laqueum. ff.de acqui.rer.do.Et non potest iuste prohibere, nisi concurrentib. quinque. Primum est auctoritas regia iusta, aut consensus populi libera metu, aut præscriptio canonica sine ui & metu introducta. Secundũ, ut ob occasionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, cui non procurant dolis eas e prohibito loco extrahi, ut extra illum eas capiant: aliàs enim punire posset, arg.ca.ex tenore. de rescrip.l.itaque fullo.ff.de furt. Tertium, ut prohibeat in suis propriis prædiis, quamuis, nostro iudicio, sufficit ut domini aliorum sua sponte in id consentiant, arg.c.scienti.de

121 reg.iur.lib.6.Quartum, ut restituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædiis faciunt, quorum dñi in damnum eorum non consentiunt: q̃uis in aliorum damnum consentiant. Parum tñ prodest quibusdã magnatibus dicere sæpius se restituturos eiusmodi damna, & numquam restituunt. Quintum ut caueat prohibens ne subditi timentes eum, & ministros eius, & fugientes odium, & indignationem, & minas eorũ, quia eis sæpe opus habent, ea petere non audeant, quæ peterent ab aliis sibi paribus: quia eiusmodi metus, ẽt si alioqui non esset omnino iustus, inducit restituendi necessitatem, ut dictum est supra eodem. Quod etiam Margarita confessorum probat, s. ne uenantes in locis prohibitis occidant, uel mutilent, saltem pro prima uice, quamuis id sancitum sit; quia eiusmodi seueritas non est exercenda nisi in consuetos id facere, & contumaces. Et consuetudo sic puniendi etiam prima uice, iniusta uidetur, quam qui seruaret, peccaret mortaliter, quod asserit Siluest.uerb.restitutio 3.q.2.§.4.& uerb.uenatio.sub fin.

122 Vigesimo octauo, qui sunt iusti custodes venatus, aut piscatus ꝓhibiti ut ceruorũ, cuniculorum, auiũ, & siluarum cæduarum, aut pascuorum consti-

constituti ab iis, quorum sunt illa iura. Custodes, inquam, iurati, aut so la fide adstricti fideliter ea seruare, & non seruant, arg. c. 1. & c. qualiter. de pact. & c. si uero. de iureiu. nisi scirent eos, quos contrafacientes inue nissent, fecisse id necessitate, quę eosa peccato excusabat, & nō permittit ne eis plura, q̃ talis necessitas exigit. Dixi: Nisi scirent, &c. quia dubitatio non excusaret: in dubio. n. tutiora sunt eligenda. c. ad audientiam. de homic. & c. si quis autem. de pœnit. dist. 7. ubi late de hoc diximus. Excu sarentur etiam, si scirent eos quos in eiusmodi locis inueniunt, esse con sanguineos, aut adeo domini prædictorum iurium amicos, ut probabili ter credant illi eorum uenatum placiturum. Non tamen sufficit inuentos tales esse, qui si facultatem a domino peterent, obtinerent, sed eā pe tere nolunt. Ex hoc sequitur, peccare cum obligatione restituendi damnum custodes, qui dissimulant se uidere prędicta loca prohibita ingredientes, quo cędant, uenētur, aut piscentur in eis propter aliqua dona, aut quia sunt sui amici, aut consanguinei: quia tenētur p̄seruare a damno dominum ob iuramentum præstitum, & ob fidem datam. Med. de re stit. q. 12. col. 2. quamuis non teneretur per prædicta eodem cap. nu. 33. & seq. restituere ea, quæ ob id acciperent.

123 Vegesimo nonò peccat custos, qui se abscōdit, ne uideatur ab alijs, qui talia loca prohibita ingredi uolūnt, ut ingressos intercipiat, aut puniri faciat scđm aliquos; quorum opinio dura nobis uidetur: saltem quo ad eos, qui permittunt ingredi, quo semel deprehēsi iterum ingredi caueāt, nec sinunt eos inferre damnum notabile in locis eiusmodi prohibitis. Tum per ea, quæ diximus in c. inter uerba. 11. q. 3. Tum quia oppositum oēs fere custodes faciunt, idq; ab oībus scitur, & ita nemo se deceptum dicere potest, arg. c. scienti. de reg. iur. lib. 6. Dixi supra: Custodes, i. constituti ab his, qui iuste prohibent, & possident; quia constituti ab iis, qui iniuste, & tyrannice prohibent, ad nil tenentur, licet iurauerint se captu
124 ros, aut denūciaturos, quos inuenerint, arg. c. In malis promissis rescin de fidem. 22. q. 4. & c. non est obligatorium. de reg. iur. li. 6. Notandum tamen est iuste prohiberi uenationem certarum ferarum certis temporibus, s. quando pariunt, aut oua faciunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut ne illis, uel illis instrumentis uenatus fiat, aut ne talibus artib. ue nandi quis utatur: quia eiusmodi prohibitiones in populi utilitatem redundant. Sed qui talium prohibitionum tempore uenantur, restituere quod venati sunt non tenentur, nisi post iudicis condemnationem. Med. ubi supra, & probatur per glo. receptam. c. fraternitas. 12. q. 2.

Nec obst. quod quidam ait, me dicere hic custodes, qui abscondūt se, & venatores, uel prohibita transportantes libere peccent, & comprehēsi multentur, peccare, & teneri ad restōnem. Non, inquam, obstat; quia re spondetur primò, mirari me, quod uir religiosus imponat mihi etiā reli gioso, licet se imperfectiori falsum: cum omnino contrariū asseram, &

ratio-

rationibus muniam, & patet ex contextu.

Secundò, quod tacite insinuat, me opinari peccare omnes, qui uetita uenantur, & pascua prohibita pascunt, & uetita extrahi extrahunt, per illa uerba, ut libere peccent: & qd ego nec exprimo, nec insinuo; immo arbitror multos nihil peccare per ea, quæ scripsi infra cap. 23. nu. 52.

Trigesimò, qui prohibet suis subditis, ne eijciant, aut ne occidant feras, in suis prædiis damnum inferentes, cum intentione non restituendi integre damnum, aut postea cum esset notabile, non restituit, Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 5. art. 2. conclu. 5.

125 Trigesimo primò peccat, qui ad uenandum profectus permittit, ut canes sui noceant alienis auibus domesticis, puta gallinis, anatibus, anseribus, & id genus aliis: aut qđ sui equi, aut famuli notabile dánum inferát pdiis, aut satis, per quę tráseunt, aut eorum fructibus, & non uult restituere. Ostien. in summa de pœni. & remiss. Omnib. de uenatione prædictis addo id, quod nemo hactenus attigit, & pauci confessarii (meo iudicio) aduertunt: uidelicet, q reges, & magnates prohibentes, ne feræ palantes, quæ non sunt inclusæ, occidantur a dñis prædiorum, quibus nocét, non excusantur a peccato per propositum restituendi damna ét consequuta restõne, magis quàm excusatur fur, aut raptor per propositum restituendi, quod furatus fuerit, aut rapuerit, ét sequuta restõne. Quia licet per eiusmodi propositum, & restitutionem consequutam excusetur a peccato, quod admitteret nõ restituendo: nõ tamen excusatur a peccato, quod admittit damnificando, aut capiendo aliena inuito domino. Aliud .n. peccatum est damnificare, furari, uel rapere, & aliud damnum illatũ furto subtractũ, uel raptum non restituere: & ita excusatus ab hoc, non excusatur ab illo: quia a diuersis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minorib. cap. ad audientiam. de deci. Quare qui per feras, vel animalia domestica nocet prædiis proximi eo inuito, peccat mortaliter, etiam si postea cumulatissime damnum restituat, & consequenter non solum oportet eum pœnitere, & confiteri, q non sufficienter, vel non debito tempore restituerit damnum illatum: sed ét quòd intulerit illud inuito domino quod concionatores prædicare, & confessarii meminisse deberent.

126 Trigesimosecundò peccat, qui hét columbariũ illicitum cum notabili aliorũ preiudicio, arg. c. si bos. de iniur. & l. 1. si quadru. paup. fec. di. Dixi: Illicitum, quale est, si opportunis tpibus alimentum non præbeat nec circũ illud hét agros satos, in quibus sufficienter, saltem pro maiori parte colũbæ alãtur: nec qui tenet illud est paratus ad restituendũ quodlibet damnũ notabile, quod illę fecerint qñ ei constiterit: nec unũ damnum alio compensatur; puta, quia uicinus eius cui suæ columbæ nocét, non habet totidem, quæ tantundem ei noceant. Quia concurrentib. aliquot horum tolerari pót, iuxta Palud. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. S. Anto. 2. par. tit. 2. c. 1. & commu. non autem quãdo ex illis damnum notabile

proximi

proximi nascitur, sicut nascitur ex columbariis aliquorum prædiuitum, qui nec serunt agros, nec uineas colunt, & habent columbaria colũbis conferta, quæ ex satis subditorum, uel uicinorum suorũ uiuunt, qui contradicere ob metum maioris damni non audent, scd̃m Io. Maior. in præcitato 4. lib. sent. dist. 15. q. 29. Quamquam (nostro iudicio) regulariter nõ peccant, qui columbaria hñt ubi non est lex, quę ibi prohibeat, & est consuetudo, quæ id permittat & populus non queritur, nec damnũ notabile apparet, attento quòd ad populi uictum pertinent & æque fere prosunt stercorando, quàm noceant pascendo, & eas reges tolerant, & si non essent columbę domesticæ, essent palumbæ siluaticę, ut sunt cornices, & aliæ aues. quod optime Silue. uerb. restitutio. 2. q. 4. insinuauit.

127 Trigesimotertiò peccat, qui in suo columbario certa semina spargit, aut aliqua arte usus est, qua columbas ab aliis columbariis ad suum pertraheret, cum obligatione restituendi, si paruitas eum nõ excusat. Med. in Cod. de restit. q. 3. Quod tamen limitandum uidetur, ut procedat tantum in eo, cuius principalis finis est alienas inescare: non autem in eo, qui principaliter intendit suas pascere, & retinere, ne alio euocentur, argu. l. si quis nec causam. ff. de reb. cred.

128 Trigesimoquartò peccat, qui sibi accipit, aut includit aĩalia aliena domestica et fugitiua, ut eorũ lanam, plumas, aut oua in utilitatẽ suã conuertat, aut eis utatur, scd̃m Maior. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 5. Quia ob fugam non desinunt esse, cuius erant. §. Gallinarum. Inst. de rer. diui. Idẽ dicendum est de accipiẽte aĩalia domum redire solita, ut sunt sues, apes, pauones, colũbæ, cerui qui abeunt, & redeunt. Et de illo, qui accipit, aut occidit ea priusquã illam consuetudinẽ reuertendi amiserint. §. pauonũ. & §. apium. Instit. de rer. diuis. l. naturalem. §. 1. & 2 ff. de acq. rer. do. Quẽ amisisse vñr, cum ad horas, & dies consuetas bis redire desinũt, post quæ accepta capientium fiunt, iuxta gl. l. de quibus ff. de leg. Apes tamen, aut examina antequã in alueariis includantur. & alię aues ex alienis arborib.
129 acceptę fiunt accipientis, qui per hoc furtum non cõmittit etiam eas in alieno prædio acipiendo, priusquam ab ingressu eius, aut ab ascensu arboris a dño prohibeatur: immo nec si postea, licet tunc iniuriarum teneretur, l. naturalem, § pauonum. & §. ceruos. ff. de acq. rer. do. Prohibitus autem uidetur tacite, si prædium est muro, aut sępe cinctum.

De participantibus in damno dato.

SVMMARIVM.

130 *Damnum datum a multis diuisis, uel unitis sub duce, uel sine illo.*
131 *Restitutionem debiti, qui fauore, uel consilio impedit.*

Consulens

130 TRigesimoquintò peccat, qui cum multis adunatis sub uno Duce, siue, ut uulgus ait, Caporali, uel sine illo ad furãdum aut damnificandum uadit, l. 1. ff. si famil. fur. fecis. dic. l. ita uulneratus. ff. ad leg. Aquil.

Restituere autem non tenetur, nisi id, quod ad eum peruenit, & id, cuius talis causa fuit, quod sine ipso illud non fuisset illatum: ita quod si fuit causa totius, tenetur restituere totum aliis non restituentibus, & si partis partem, secundum posita supra, num. 17. Vnde si multi singulatim uineam aliquam ingrediantur, alii aliorum ignari, & unusquisque suum racemum capiat, etiam quoad usque nullus in ea relinquatur, nullus eorum mortaliter peccat, nec restituere tenetur, & multo minus tota multitudo: quia nullus eorum damnum notabile facit, nec est causa, quo fieret, nec in id consentit.

131 Trigesimosextò peccat, qui procurat, ut rex aut magnas, aut iudex suum cuiquam tollat, uel ne cui quod sibi debetur restituatur, neve ad id debitor cogatur, quod multi magnates & familiares eorum, aduocati & procuratores sępe faciunt, qui non solum mortaliter peccant, sed etiam restituere tenentur.

132 Trigesimoseptimò, qui malè cõsulit sciẽter & dolose, immo & si bona fide, sed non adhibitis studio & diligentia debitis, ad ueritatem assequendam. Quare, qui consulunt, caueant ne nimium suæ scientię uel prudentiæ fidant.

Trigesimooctauò, qui alicuius acumen, aut fortitudinẽ laudat, aut ignauiam & demissionẽ uituperat, quò eum ad damnum proximo inferendum

ferendum mouet, & totum damnum restituere tenetur: quia ad id exhortari uidetur.

133 Trigesimonono peccat, qui audiens aliquem alteri suo nomine nocuisse, illud ratum & gratum habet, quia mandare uidetur, cap. ratihabitionem. de reg. iu. Quod solum intelligitur iuxta Angel. uerb. furtum §. 20. quando, qui nocuit, non nocuisset, nisi existimans eum, cuius nomine nocuit, illud ratum habiturum. Sed huc moderationi raro (nostro iudicio) locus erit. Quia raro, aut numquam continget aliquem nomine alicuius nocere alteri, nisi existimantem illud gratum illi fore. Quamquam si eius nomine factum non fuit, aut gratum illi non fuit, quatenus suo nomine factum est, licet opus in se illi placeat, ad nullam restitutionem tenetur: quamuis peccet, per capit. cum quis de sent. excom. lib. 6. & cap. ratihabitionem. cap. ratam. de reg. iuris. lib. 6.

Nec obstat, quod quidam ait, me dicere hic, teneri ad restitutionem, qui nec tacite, nec expresse ius sit occidi hominem, sed pro rato habuit; quia ratihabitio æquipollet mandato. Cuius contrarium asserit tenendum. Non, inquam, obstat; quia respondetur primo, me non loqui de homicidio in specie, ut ipse imponit: quamuis in genere loquar de nocente, cuius species est homicidium.

Secundò, q᷑ meum dictum est firmum. Tum per illam regulam iuris lib. 6. *Ratihabitionē retrotrahi, & mandato comparari*: Et regulā, hoc iure, §. *Deiecit, qui mādauit, uel ratum habuit*. ff. eo. Et palam mandantem delictum teneri ad restōnem, ut dictū est sup. eo. cap. nu. 14. Tum quod præfatę regulæ non solum habent locum in contractibus, & in iudiciis, sed & in maleficiis, & delictis, ut habet gl. recepta per oēs in d. cap. ratihabitionem. saltem illis, qui per alium fieri possunt, ut Dynus receptus ait in dicta regu. ratihabitionem, immo & in aliis, nisi quo ad effectum, fruendi libidine, ut pulchre de iure probat Couarruuias in cle. 1. 2. part. §. 1. nu. 5. de homic. Tū quod ratihabitio non solum habet uim augendi peccatum, vt ait is, qui contra nos opponit, sed ēt faciendi incidere quē in pœnam. Casus est in cap. cum quis. de sent. excō. lib. 6. quod determinat eum qui ratificat percussionem clerici noīe suo factam incidere in pœnam excōicationis ipso iure. Tum quia facilius & fortius obligatur quis ad restituendū damnum, q̃ ad subeundum pœnam. Hanc. n. non tenetur regulariter subire in foro conscientiæ, nec in exteriori antequam condamnetur; restituere aūt sic, ut supra dictum est. Tum quod omnis ratificans delictum suo nomine factum est puniendus pœna, licet non semper ordinaria, ut late probat præfatus Couarruuias ubi supra. Tum quod ratificans rem suo nomime acceptam, uel iniustam acceptione fingitur accepisse pp suam ratificationem, & ita non solum peccat, quia placet peccatum, sed quia fit persona peccantis, & accipientis, secundum totam utriusque iuris prudentiam. quod nō aduertit præfatus religiosus,

qui

qui contra nos opponit. Per quod tollit eius ratio, & consequenter ille qui ratificat incendium domus alicuius, nomine suo factum, magis tenetur ad restitutionem domus incensæ, quam ad subeundam pœnam a iure, uel iudice inflictam, vel infligendam.

134 Quadragesimò, qui testis a iudice legitime interrogatus, an sciret tale furtũ, sciens tacet, & ob illud dãnificatus suum non recuperat, & restituere tenetur. c. 1. de crim. fal. Si non tacet pp metum alicuius periculi sui status, aut personæ, aut bonorum, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 19. §. 7. & arg. c. quisquis. 11. q. 3. & Scotum in 4. dist. 15. q. 2. Siluest. verb. restitutio. 2. q. 6. Notãdum tñ est, q̃ si episcopus monuerit sub excõicatione, ut denuncient qui nouerint illud: is, qui metu tacuit, tenetur parere, sed non quoadusque eum iuxta ordinem correctionis euangelicæ moneat: & inducere debet, vt parti læsæ satisfaciat, & si fur satisfecerit, eum denuntiare non debet: nec ẽt si non satisfaceret, si illud probare non potest: quia qñ præcipitur, ut qui talem rem scit, eam per denunciationem manifestet, intelligitur de eo, quod scit, & probare p̃t, ut diximus copio-
135 sius, q̃ alii in rep. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. Sed si admonitus satisfacere nollet, & admonitor probare potest, denũciare debet: quia aliàs peccaret, & excõicationem incurreret, & teneretur restituere damnificato de suo, quod ob suum silentium recuperare omisit, Io. de Anan. in c. qui cum fure. de furt. nisi ob iustum metum taceat, vt proxime dictum est. Per quæ respondetur ad noue quæsitum, s. An vxor, filius aut cognatus alicuius delinquentis, abscondens aliqua eius bona in aliquo monasterio, aut alio loco, ne a iudicibus sequestrentur, teneantur ipsi, uel alij eius rei conscij, manifestare illa, propter excommunicationem, aut iuramentum, quibus iubentur id facere. Responderi. n. potest, quod non, si omnia abscondita pertineant ad compensandum debitum dotis, uel aliud, alioqui autem sic. Oportet autẽ cauere, ne iterum peti possit id ad q̃d abscondita sufficiunt instar illius, qui clã accipit aliquid de bonis creditoris, in sui debiti cõpensationem; de quo supra, nu. 113. Aduertendũ tñ supradicta procedere in monito denunciare, & non in monito testificari, vel reuelare. is. n. tenetur id facere iuxta cap. ad nostram. 2. cum ei adnotat. per Pan. & alios. de iureiur. præsertim si iudex post semiplenam probationem coram ipso factam, eam supplendam præcipit, ut qui illud scit ad testificandum veniat, iuxta c. fi. de iureiur. quia illi non præcipitur, vt denunciet, sed vt testificetur. Ang. verb. denunciatio. §. 3. nisi sit persona a testificando eo casu excusata ob cognationem, vel aliam causam, de quo infra cap. 25. nu. 48. & sequenti dicetur.

136 Quadragesimoprimò peccat qui cõstitutus custos ciuitatis, aut agri nõ obstat dãno notabili, q̃d fieri videbat saltẽ clamando cum obligatione restituendi in solidum, per dicta supra eod. nu. 122. Quamuis qui ad id ex officio non tenetur, licet peccet malitiose tacendo: restituere tamẽ

non

nõ tenetur, per dicta ibidẽ. Immo nec peccaret, si absque malitia per negligentiam aut modestiam non se ingerendi negotiis alienis, id facere omittit Sed, si ex officio, aut dignitate tenetur impedire, & administrare iustitiam; quia est princeps, aut iudex, peccat, & restituere tenetur, iuxta mentem sancti Tho. 2. 2. quæst. 62. art. 7. & supra eodem nu. 18. ad iunctis etiam ijs, quæ S. Anton. & Angel. dicunt, & quę nostri scribunt in c. quantæ. de senten. excommu. & nos in cap. inter verba. 11. q. 3. con clus. 6. diximus.

Quadragesimosecundò peccat, qui iudex non facit parti damnum restitui, cum posset, siue sit reip. siue personæ particularis, cum obligatione restituendi, iuxta Scotum communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 2.

137 Quadragesimotertiò peccat, qui curator, procurator, & alienorũ negotiorum gestor, administrator bonorum alienorũ, & filius, qui res sui patris tractat, qui noĩe sui principalis, & ob eius utilitatem alicui damnum notabile infert, & ad restitutionẽ in solidũ tenetur, si principales non restituant, & ex eorum bonis restituere põt, si adhuc eorum administrationẽ retinet, & prudenter faciet restituendo, ita ut ab ipso postea domini reposcere non posint. Et si iã dictã administrationẽ non hẽt, & est adeo inops, ut satisfacere nõ posit, dẽt dicere principalibus, si ignorant, quòd satisfaciant. Et si illi restituere noluerint, tenetur restituere, si potest: occulte tamen poterit accipere de eorum bonis tãtumdẽ quo satisfaciat, obseruatis condicionibus seruãdis ab ijs, qui occulte sua debita recuperant: quæ positæ fuerunt supra eodem cap. nu. 13.

138 Quadragesimoquartò peccat, qui occulte aliquid accipit ab eo, cui non displiceret acceptio sibi nota: sed occulta sic. is licet peccet ueniali ter, nõ tñ mortaliter. Quia eius acceptio, aut retentio non est contra uoluntatẽ domini: sed modus solũ accipiendi, quod ad peccandũ mortaliter non sufficit, vt definierunt bene Adr. in 4. de restit. & Caiet. in summa uerb. furtum. Id quod sæpe filij ob verecundiã parentũ faciunt. Serui etiam, & famuli accipientes a suis dominis panem & fructus, quibus uescantur, credentes dominum illa concessurum esse, si ab illo peterent, aut si illic inuenirentur, quamuis nollet, ut se inscio acciperet.

139 Dixi: Quibus uescantur. Nã qui caperent ad donandum uel uendendum alteri, vt solẽt aliqui panẽ coctum, vinum, aut triticum, aut alia similia, mortaliter peccarent, & tenerentur restituere: quia non solũ modus, sed ipsum factũ inuito domino fit. Qui tñ minutatim uno die quid exiguum, puta quadrantem, seu quatrinum, & aliis multis diebus singulis tantundem caperẽt, nulla uice peccarent, nisi uenialiter, etiam si totaliter accepta adnotabilem quãtitatẽ crescerent: modo iam inde a principio; uel postea non habuissent aĩo furandi notabilem quantitatem per illa parua furta. siue tamen cũ hoc animo, siue sine illo perueniatur ad quanti-

quantitatem notabilem, restituenda uidetur illa. Quo fit, ut inueniri possint furta solum uenialia, quæ obligent ad restõnem sub pœna pecti mortalis. Quæ limito procedere in eo, qui cõtinuato tpe sine magnis interuallis illam notabilem quantitatem conflaret: non.n.dicerem teneri ad restituendum sub pœna peccati mortalis illos famulos, qui aliquot diebus vnius mensis aliquot eiusmodi furta facerent, & post alium, vel duos menses totidem,& post aliquot alios totidem &c. ita quod in fine trium vel quattuor annorum conflarent summam ẽt duplo maiorem, quàm sit illa, quæ semel accepta peccatum, & restituendi necessitatẽ induceret sub pœna peccati mortalis, etiam postquã peruenerint ad notabilem quantitatem, si numquam percipiendo illa parua intendit peruenire ad illam, ratione illa firma, quod ceteris paribus magis peccat, qui capit, quam qui retinet.c.sæpe.de restitu.spol. & quod qui capit illa parua sine intentione perueniendi ad quantitatem notabilem non peccat plusquam uenialiter. Ergo nec retinendo illa.

140 Ad dubium autem a quodam hic nobis proposito, s. An fur teneatur restituere impensas, quas furtum passus fecit in quærenda re sibi furto subtracta? Respondeo, quod sic eas, quas vir prudens, & bonus facere debuisset; quia earum causa fuit, & non solum fur, sed etiam quilibet alius malefactor tenetur ad interesse damni, etiam extrinsecum, l.qui tabulas. & l. is cui.§.fi.ff.de furt.& gl. recepta in l.1.uerb. casibus, & uer. consequenter. C.de sent.quę pro eo, quod int.prof. Roganti autem, cur confessarii non obligant eos ad illud restituendũ? responderi potest, quia forte non est confessum eis tale damnum consequutum, aut probabiliter credunt damnum passos contentos fore restituto principali: quod sufficeret, ut censeatur restitutum, arg. l.1. ff. qui satisd. cog.

Quadragesimoquintò peccat, qui impedit aliquem euntem ad impediendum damnum, quod tertius inferre uolebat quarto, & ad restõnẽ tenetur, licet aliter non iuuaret tertium; quia impediendo opitulaturũ, indirecte uidetur iuuare nociturum, ut recte inuuit Medina in Cod. de resti. fol. 39. Peccaret etiam cum obligatione restituendi, qui aliquos amicos, aut famulos mitteret ensibus districtis ad terrefaciendum, aut ad alium iocum, aut ludum, si ex eo damnum sequeretur, nisi adhibeat diligentiam debitam, ne damnum notabile fieret, arg.c. presbyterum, & c. lator. & c. continebatur. de homicid.

De peccatis patrum circa bona filiorum.

SVMMARIVM.

141 *Peculium filiorum quadruplex. & seqq.*
142 *Clericis quibus quæsita sint quasi castrensia.*

Pater

143 *Pater an solus filijs succedat.*
144 *Donatio facta a patre, quæ ualet. & duob. seq.*
144 *Filius seruiens patri quale mixtum peculium habeat.*
147 *Donatio a patre filio facta quatenus reuocanda.*
148 *Filius, qui plus alijs patri seruit, quid plus habet.*
149 *Donatio coniugis facta coniugi, quæ ualet.*
150 *Legatum a patre relictum filiæ, cui dos debetur, ut compensatur.*
151 *Patris hæredes quod damnum datum filio restituent.*
152 *Filiæ renunciatio cum enormi læsione, ut ualet.*

141 Vadragesimosextò peccat mortaliter, qui pater tractat, aut dat bona filiorum suorum aliquo modo indebito infrascripto, num. 151. cum obligatione restituendi, de qua ibi. Pro quorum intellectu, octo præsuppono.

Primum, quòd quatuor bonorum genera, aut peculiorũ filii uiuentibus parentibus habere possunt, scilicet castrensia quasi castrensia, aduenticia, & profecticia.

Secundum, ꝙ castrense est, quod filius in bello acquirit, l. castrense. ff. de castrensi pec. cũ ei adnot. & in rub. C. eo. & hæc bona solius filii sunt, tam quo ad usumfructum, quàm dominium, & in eis pater nihil habet, secundum omnes. l. fi. C. de inof. test. l. 1. §. fi. ad Maced. Bart. in l. si forte. ff. de castren. pecu. in tract. de duob. fratrib.

142 Tertium, ꝙ quasi castrense est, quod filius familias acquirit per officium aliquod publicum; puta Medici, Aduocati, Scribæ, aut Magistri in aliqua septem artium liberalium, aut quouis alio publico, propter quod stipendium publicum accipit, per beneficium Regis, uel Reginę, l. cum multa. C. de bonis quæ libe. & quod clerici suo officio clericali, aut suis beneficijs curam aĩarum habentibus, aut nõ habentibus cũ administratione, aut sine ea acquirunt: quoniam etiam quælibet alia bona clericorum saltem quæ acquirũt post clericatum, iure communi sunt quasi castrensia, auth. presbyteros. C. de episc. & cle. secundum Ostien. Panor. & commu. in c. quia nos. de test. & c. constitutus. de resti. in inte. In quib. nil plus habet iuris pater, quàm in castrensibus, l. non solum. C. de bon. quæ libe. quod an de consuetudine seruetur, infra dicetur.

143 Quartum, ꝙ peculium aduenticium est peculium filij familias non castrense, nec quasi castrense, aliunde qui a patre, & ex bonis eius, & ob gratiam illius principaliter habitum; qualia sunt bona illi hæreditario iure a matre, aut a suis cognatis, aut amicis, & suo labore, industria, aut fauente fortuna parta: ꝑ notata ubi supra. In his bonis, aut peculiis ꝓprietas est filii, & usufructus patris, q̃ diu uiuit regulariter, d. l. non solũ. & l. cum oportet. C. de bon. quæ lib. nisi, cum qui donauit, aut reliquit filio, uetuit, ne patri quæreretur usufructus. auth. excipitur. eo. tit. & in casu

auth.idem, eod. tit. & cum in bonis filij sui cum fratre succedit, secundum ius commune, auth. item. C. eod.

Dixi: Iure communi: nam secundum leges Regni Castellæ solus pater filio succedit per l.6.& 7. Tauri,& etiam secundum leges Lusitaniæ, tit. 75. lib.4. ordinat quamuis fratres habeat, nec ad diuidendum inter reliquos fratres tenetur, secundum omnes. l.fi.C.de colla. & l.cum anti quis. C.de inof.testa.

144 Peculium uero profecticium est peculium filiifamilias habitũ a patre, aut eius causa, & aut de eius bonis, nec ad bellũ, nec ad officia publica pertinens: & in his tam proprietas, q̃ ususfructus est patris. Nobis tñ uidetur esse aliquod mixtum, partim aduenticiũ, partim profecticiũ; s. quod filius suo labore, & industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit, quidquid dicat Silue. Nam quamuis recte dictat, ꝙ quidquid filius ex illis bonis acquirit, aut patri acquirit, aut furatur: quod tamen filius ob suum laborem, & industriam promeretur, eius est, & tanto plus, q̃ ceteri fratres debet habere de bonis paternis, quanto plus, quàm illi, in eis quærendis laborauit, aut certe tm̃ quantum mercedis solui debet alii extraneo, qui tantundem laboraret, aut potius dimidium eorum, q̃ de bonis, & pecunia etiam clandestinè accepta per suam industriam lucratur, per singularem doctrinam Bar. in l.1.§.nec castrense.ff.de collat. bon. quam plurimorum auctoritate fulcit Decius in l.illud. C. de colla. a nu.10. quod intelligendum est concurrentibus duob. Alterum est, ꝙ filius patrem sustentare non teneatur; quia habet unde alatur, l. si quis a liberis, §.idem.ff.de lib.agno.& l.Nesennius.ff.de neg.gest.& l.alimenta. C.eo. cum eis adnot. per gl.& doct. alterum, ꝙ expresse aut tacite protestetur se eo animo seruire, ut pater ob suam operam, & laborem det ei tm̃, quantum alteri extraneo dare deberet, si ipse ei non seruiret. Meritũ etiam filii prædictum attendi potest ad effectum, quod pater donare, aut relinquere poterit tantum plus ei, q̃ eius fratribus, quantum alicui extraneo ob similia merita dare deberet; ita ꝙ id nõ computetur in sua legitima, iuxta mentem Bar. in l.1.§.castrensia.ff.de castren. pecu.& l.si donatione. C.de colla. Et quamquam hæc duo dicta colligantur ex eo, quod statim in eod.ca.nu.seq.& num.148. dicetur: uisum tamen est hic declarare, quia res quotidiana, & parum ab aliis resoluta.

145 Quintum, donationem a patre factam filio, qui est sub ipsius ptãte, nõ ualere, nec ab illo factam patri, quia pro una, & eadẽ persona reputantur. l.fi.C.de impub. nisi primo, facta a patre in dotem, aut matrimoniũ. l.Pomponius.ff.fam.ercis.& ff.de colla. bon.& C. de colla.dot. per totũ. Secundo, mobilium facta pro bello. C.fam.ercis.l.4. Tertio, ususfructus quem in bonis filii aduentitiis habet pater, ut in l. cum oportet, & l. non solũ.§.fin aũt.C.de bon.quæ libe. Quarto, facta pro meritis, & seruitiis in tantũ, quantum pater dare alicui extraneo ob similia merita teneretur,

iuxta Bar.cōiter receptum.l.2 §.castrensi.ff.de castren.pecu.& l.si donatione.C.de colla.& l.frater a fratre.ff.de condi.indeb. Et in foro cōsciētiæ sufficit ea esse vera,arg.not.in cap.tua. & c.is qui.de spons. Sed in foro exteriori probari debent,nec sufficit patrem dicere ea uera esse, iuxta
146 eundem in l.si forte.de castren.pecul. Quia fides non habetur dicenti de se alium benemeritum esse, quando id requiritur ad hoc, ut iure aliquid facere possit;qualis est hęc donatio,iuxta eundem.& cōem.Et cum dubitatur,an pater filio donet ob merita,uel ob merā liberalitatem,præsumēdum est dare,ob merita,si antecesserunt,& aliàs ob liberalitatē,iuxta gl.cōiter receptā in d.l.si donatione. C.de colla. Quinto, facta in omnibus casibus, in quibus donatio a marito facta uxori suæ, aut ab uxore
147 facta marito ualet,qui referuntur infra nu. 150.Quia iuxta doctissimū Azonem in summa de donat. donatio inter maritum,& uxorē, & donatio inter patrem, & filium cōiter æquiparātur. Notandū tamen est,quòd donatio patris, & matris facta filio,quæ non est remuneratoria, quamlibet ualeat,aut eorum morte confirmetur; quia in uita non reuocarunt; si tamen excedat quantitatem, de qua partes libere disponere possunt, iuxta uarias leges diuersorum regnorum, quas statim citabimus, & legitimæ reliquorum filiorum præiudicat, reuocanda est, quantum opus fuerit ad præiudicium eorum excusandum. l. 1. C. de inoff. don.
148 Sextum, ꝙ si vnus filius patri suo seruit, & alij non; quamuis pater ꝓ remuneratione eius meritorum dare possit, quanti illa merita ualent, & quantum extraneo alicui dedisset: si tamen non dat, nec filius in vita cum patre conuenit,vt sua merita remunerarentur, saltem vt extraneo, nec potestatur se ab eo, aut eo mortuo, ab eius hæredibus petiturum a suis fratribus hæredib. remunerationē aliquam ratione suorū meritorū poscere non potest, quia illud amore filiali facere censetur, arg.l. Nensennius.ff.de neg.gest.l.1.& l.alimenta. C. eo.
149 Septimum, ꝙ donatio a marito facta vxori, aut ab vxore marito post contractum matrimonium de præsenti, aut ante, pro tpe, quo contractum iam fuerit, non ualet: & donator antequam moriatur cū libuerit reuocare potest.l.1.de don.inter vir.& vxo.quamuis sit tertiam personā, & per modum remissionis debiti.l si sponsus.ff.eod.excepto quādo Imperator, aut Rex donat Imperatrici, aut Reginæ, aut illa illi, C. eod. l. penul. Et quando donatur pecunia pro restaurandis rebus igne absumptis.ff.eo.l. quod si uir. Et quando donator pauperior ob talem donationem non efficitur,quāuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non fit ditior, quamuis donator pauperior fiat. Et quando donatur pro tpe, in quo matrimonium perficietur, scilicet vt res fiat mariti, aut vxoris, quādo alter eorū morietur, l. sed interim. ff. eo. Et quando donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortē donatoris id hēat, vt in d. l. sed

Cc 2 interim.

interim. modo se in uita reuocandi facultate non priuet, secundum glo. in d.l.sed interim. Et quando uxor marito donat ad aliquem honorem, aut dignitatem consequendam.l. quod adipiscendæ. ff. eod. Et quando maritus extante matrimonio, uxori omnem dotem promissam. aut aliquam eius partẽ remittit.glo. sing.& ibi Cyn.& Bal. in l.si constante. de
150 donat. ante nuptias: remissio tamen alterius debiti non ualet.Et quando maritus vxori suę in mensem,aut annum,aut quandiu. superstes fuerit,pro viro suo, & suorũ certum quid pro ęstimatione fructuum dotis & non amplius deputat, ut tenet glos.in l.ex animo. ff.de dona. inter virum & uxo.per illum textum.

Octauum,quòd pater, qui legatum aliquod filię,cui debebat dotem, relinquit,videtur relinquere in solutionem, aut in partem solutionis illius, cap. qui abstulerit.12.q.2.quia est debitum, quod lege debetur.

151 Quadragesimoseptimò infertur peccare mortifere patrem,accipiẽdo sibi,uel alteri aliquid notabile a suo filio fami.ex bonis castrensibus, aut fructibus eorum cum obligatione restituendi.argumen.cap. qui abstulerit.12.quæst.2.

Quadragesimooctauò peccat pater accipiendo sibi, vel alteri aliquid notabile quoad proprietatem de bonis aduenticiis sui filij familias: vel administrando ea ita male, ut notabiliter lędatur, siue vsumfructum habeat, siue non. quo casu alii fratres hæredes post obitũ patris damnum illud,cum bona iter se diuiserint,resarcire tenebuntur.Sed si pater usum fructum eiusmodi bonorum habebat,& non damnificauit proprietatẽ, sed solum fructus illorum,nec fratres ob illud ad aliquam restitutionem tenentur. Angel.verb.peculium.§.24.Silu.eo.verb.q.15.

152 Quadragesimononò peccat pater,qui inducit per metũ saltem reuerẽtialem, aut dolum & fraudem suum filium, uel filiam, ut suæ legitimæ, vel patrimonio renunciet cum iuramento se contentam fore dote minore legitima, cum obligatione restituendi. arg.a contrario, cap. quamuis. vbi Dominic. & alii, de pact. lib.6.

Dixi: Per metum aut fraudem, quia si sponte id faceret, teneretur ad seruandum iuramentũ, etiam si enormiter vel etiam enormissime læderetur in foro conscientiæ,quamuis non in exteriori; quia ex tali damno dolus,aut fraus præsumitur, secundum Pet. de Ancha.consi.38. & in reg.accessorium.de regu.iur.lib.6.& late Decius consil.180. quę tamen præsumptio in foro conscientiæ cessat, iuxta not. in c. is qui. & cap. tua. de sponsa. Qua distinctione contrarię opiniones relatæ per Decium in d.cons.180.& 182.componi possent.

De peccatis mariti, & uxoris contra septimum præceptum.

SVMMARIVM.

153 *Maritus, ut peccat accipiendo ex bonis uxoris suæ paraphernis.*
15[illegible] *Vxor ut peccat capiens ex bonis mariti etiam ad pia. nisi octo casibus, & seqq.*
153 *Paraphernalia bona, quæ sunt.*
153 *Eleemosynam octo casibus uxor largiri potest. & seq.*
155 *Dos tota uxori reddenda, licet ornatus eius fuerit nimius.*
155 *Maritus cur non nocet uxori in paraphernis, ut in lucris.*
155 *Vxor etiam ualde dotata non potest donare 40. scuta.*
155 *Maritus sine uxore quid potest, ubi omnia bona communicantur.*

153 QVinquagesimò peccat mortaliter maritus, qui sibi aut alteri accipit aliquid notabile ex bonis, quę præter dotē uxor habet, quæ Græco uocabulo parapherna appellat, lex ult. C. de pact. conuen. nam alienum contra ius usurpat. Bona parapherna sunt, quæ uxor sibi reseruat pręter dotem, quam marito pro oneribus matrimonii dedit. l si ergo. §. dotis, ff. de iur. dot.

Quinquagesimoprimò, quæ uxor sibi, aut alteri accipit ex bonis mariti aliquid notabile cōtra eius uoluntatem pro cognatis, ludis, pigmentis, & id genus aliis, cū obligatione restituendi. S. Th. 2. 2. q. 62. art. 1. quia nec eleemosynam ex bonis mariti, aut cōibus absq; eius licentia dare potest, nisi. Primò extreme egenti: cauendo tamen, ne ob id maritus egeat extreme. c. pasce. 86. dist. Secundò, ubi cōsuetudo regionis haberet, quod uxores eleemosynam panis, aut uini largiantur. ibi. n. credere potest, id placiturum marito, quamuis expresse id prohibeat: quia uersimile est id maritum facere, ne eleemosynas extra modum consuetum tribuat. Si autem crederet eum uere nolle, ut etiam consuetam, & moderatam faciat, debet se ab ea facienda abstinere, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 19. §. 1.
154 arg. c. per uas. 3. de simo. Tertiò, cū facit ad euitādum aliquod damnū mariti temporarium, ut Abigail. 1. Reg. 45. fecit. Et eadem ratione, immo fortiori, si eam facit ad ipsius damnum spirituale euitandum, ut cum maritus est malignus, & illa moderate largitur, ut Deus eū illuminet, & ad pœnitentiā conuertat, mō sine eius scandalo faciat. arg. c. nihil. de præscri. Quartò, si maritus est amens. Quintò, si maritus est absens: quia tunc administratio domus ad eam spectat, nisi per illum, aut superiorem

aliter ſtatuitur. Palud. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 3. ar. 6. cōcl. 2. Sed quia nec eius dicta, nec ratio iure firmo nituntur, verius eſt eam in his duobus caſibus non poſſe dare ad ſummum plus, quàm eius maritus mentis compos, & præſens largiri ſolebat. Sextò, cum maritus pro eius victu certū quid illi deputat, & ex eo parcius uiuendo relinquat aliqua in pauperes eroganda, iuxta eundem ubi ſupra. Septimò, ſi habet bona paripherna, de quibus ad uoluntatem uxor ſtatuere pōt: niſi ubi conſuetudo & ſtatuta prouinciæ aliter decernerent. Octauò, ſi dedit marito dotem ad ſuſtētandum ſufficientem, & nihilominus nouit aliquam artem texendi, aut ſuendi, aut acu pingendi, uendendi, emendi, aut aliam ſimilē: qua nō deſerendo debitā domus adminiſtrationē lucratur. Quo poſſent conciliari opiniones contrariæ gl. l. ſi cui. ff. de ope. libe & Theologorum, S. Tho. Richar & Palu. ubi ſupra. Siquidē ex ita lucrifactis libere impēdere pōt, vt ſentit Bar. in l. Caio. ff. de alim & cib. lega. modo (ut ſanctè dixit Aſtēſis) ſua familia eo non indigeat. quia de præcepto charitatis primū domeſticis ſubueniēdum eſt, c. nō ſatis. 86. diſt. & l. ſi præſes. C. de ſeru. & aqua. & modo lucra non ſint cōia inter maritum & uxorem, & adminiſtratio ſit marito reſeruata, ut communiter ſunt in omnibus Hiſpaniæ Regnis.

Adnotandum tamen, quod, ſi maritus eſt prodigus, uel decoctor, poteſt licite uxor accipere clam aliqua, ut neceſſitatis tempore, domui ſuæ prouideat, adeo quod marito etiam id imperanti, non tenetur omnia, quæ habet, illi tradere. Angel. uerb. furtum.

155. Ad noue autē hic quæſitum, reſpondimus affirmatiue, quod etiam in foro conſcientiæ poteſt uxor totam dotem repetere mortuo marito, eſto, quòd ille multa ſuperflua impēdiſſet in eam alēdo & ornādo: quia iura cum onere conſeruandi eam uxori faciunt eum dominum eius. l. doce ancillam. C. de rei uend. & l. in rebus. C. de iure dot. & cap. per ueſtras de dona. inter uir & uxo. & alia quæ tunc attulimus.

Ad alterum hic noue quæſitum, reſpondimus, quod maritus tenetur reſtituere uxori, non ſolum dotem integram: ſed etiam ea, quæ bene uel male impendit de eius bonis paraphernis: non tamen quæ de lucris communibus. quoniam illa ſola, quæ tempore diuortii inueniuntur lucrifacta, cenſentur lucra: reliqua enim licet pro dimidio lucrifierent uxori: lucri fiunt tamen reuocabiliter, ita quòd maritus, ad quem ſpectabat libera illorum adminiſtratio, potuit bene uel male adminiſtrando illa, ſibi & uxori reuocare, ut tradit Ioan. Lup. in rub. de don. inter uir. & uxo.

Ad tertium noue quæſitum reſpondimus, quòd uxor, etiā ſi maximā dotem dederit marito, nō poteſt abſque eius licentia dare de illa 40. aureos etiam ei, qui eā lactauit. Nec obſtant citata in contrarium de pupillo quem aiunt non teneri ad reſtituendum ea, quæ de ſuis bonis clam tutore impendit, nec deponentem qui de rebus ſe depoſitis clam depoſitario idem facit; quia uterque horum tenetur ad imputandum illud ſibi in reddi-

in redditione rationum, quod effectu est restituere, arg.cap. veniens. 2. cum similibus, de testibus. Nec refert, an minutatim iteratis vicibus, an vna eos dederit, cum a principio 40. dare statuerit, per dicta supra eod. nume. 140.

Ad alia quattuor noue hic quæsita, sic in summa respondimus. Primò quod etiam in Portugallia, ubi ipso iure omnia bona mariti, & vxoris communicantur, donatio mariti de mobilibus, etiam sine vxoris consensu valet: quoniam apud maritum est tota administratio bonorum, & potest solus regulariter alienare mobilia: licet non immobilia, iuxta tit.6.lib.4.ad fi.& tit.8.lib.4.ordin.Lusitaniæ. Secundò, quòd tenetur tamen computare illa in partem suam; immo facere, quod vxori suæ id innotescat; vt in partitione tantundem plus sibi cedat, per prædicta. Tertiò, quòd donatarius qui credit, maritum non manifestaturum id vxori, nec in sua parte clam illa donatum computaturum, tenetur eam eius rei admonere. Quartò, quòd idem est dicendum de marito, qui in terris vbi lucra fiunt communia, donat aliqua clam vxore sua; quia, licet impensa eius prouida, vel prodiga diminuat lucra: non tamen id facit donatio, quæ illi non permittitur sicut illa.

De peccatis filiorum circa bona paterna.

SVMMARIVM.

156 Filius, qui de bonis paternis, patre nolente aliquid accipit.
157 vel eo nolente, uel donante ultra legitimam. 158.
158 Filius fruens fructibus, uel pecunia patris, clã fratribus. & seqq.
158 Legitimam filiorum uariam in uarijs regnis.
159 Filius studiorum impensam a patre factam, an &c.
159 Filij legitimam non minuit ornatus sibi a patre datus.
159 Filius quę alimenta studij computat in legitimam.
162 Filius donatũ patris intuitu nolens conferre, nec fratris impensas studij soluere, nec perdita ludo uel pœnã delicti non computat in legitimã. et seqq.
161 Filij lucra de patris pecunia facta. & seqq.
165 Uxor quorum iocalium domina, & quorum usuaria. & seq.

156 QVinquagesimosecundò peccat filius, qui aliquid notabile ex bonis patris cõtra eius uoluntatẽ accipit. Quia filius nullũ ius in bonis patris uiuentis habet, quàm quod debet ali ex eis: si ex illis non potest, l. si quis a liberis. §.idem.ff.de libe.agnoscen. Et ita quod ex eis acceperit, patri, aut saltem eius hęredibus, singulis pro rata restituere debet nisi pater uiuens illud ei condonarit, iuxta S. Ant.

2.par.tit.1.cap.15. §.1. etiam si bona, ex quibus id accipit forent sua ad
157 uenticia aut profecticia, per supra dicta eod c.nu.153. Et etiam si accipiat ad eleemosynam dandam non egenti extreme; immo & si ad dandũ egenti extreme, si eius necessitati mutãdo subuenire potuisset per supra dicta eod. cap nu. 90. Potest etiam licet accipere quando probabiliter coniicit patrem suũ eo contentum fore: vt cũ de eius licentia peregrinatur, aut in peregrinis gymnasijs versatur: tunc enim probabiliter credere potest, ratas habiturum patrem eleemosynas illas, quas instar sui similium facit, arg.l.si longius. ff. de iudic.cum ei adnotat. Potest etiam cum bona ipsius aduenticia ad eum spectant, etiã quo ad vsumfructum, cuiusmodi sunt in casibus relatis supra eod. cap. nu. 143.

158 Quinquagesimotertiò, qui filius accipit sibi vel alteri ex bonis patris datis sibi in peculiũ profecticiũ, vel ex fructibus eorum, vel ex fructibus aduenticiorum pertinẽtibus ad patrem: immo vel ex ipsis bonis cũ præiudicio vsusfructus patris contra eius voluntatem: vel cũ eius voluntate plus, quàm pater donare potest; eo quod excedere suã legitimã, & quãtitatem, quam pater cuilibet extraneo relinquere potest, quod interdũ iure communi sunt duæ tertiæ partes, & interdum dimidia, auth. de triẽ. & semiss. colla. 3. & auth. nouissima. C. de inoffic. testa. & iuxta leges Regnorum Lusitaniæ, tertia, lib.4. ordinat. tit.70. & Regnorum Castellæ quinta l.7. & 8. adiuncta l.15. Tauri, & etiã tertia ad donãdũ ea, quibus alijs volet. Et si mortuo patre illud plus non vult in diuisionem cõferre cum suis fratribus, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi per supradicta iura. Idem est si ultra legitimam per donationem patris inualidam aliquid accipit.

Quinquagesimoquartò, qui filius accipit fructus ex aliquibus bonis sui patris viuentis de consensu eius: & post mortẽ eius non uult in diuisionẽ cũ ceteris fratribus illos conferre: nisi pater permittat, & consentiat eos accipi ab eo animo remunerandi eius merita, intra tamẽ quantitatẽ qua ei donare potest. Bar. in trac. de duob. fratrib. nu. 1. & 2. quod ipsum etiã est dicendũ de pecunia, quam in peculium profecticium a patre accipit, secundum mentem Bart. vbi supra. Idem quoque dicendum de eo, quod pater nomine filii emerat, cum id labore, atque industria sua alius promeritus esset, l. filij. ff. fami. hercisc.

159 Quinquagesimoquintò, qui filius non uult conferre ea, quæ pater ipsi emit, sed viuens nõ tradidit, quãuis sint libri, arma, aut alia, quę si traderentur viuẽte patre, bona castrẽsia, aut quasi castrensia fierẽt, quoad proprietatem & vsumfructũ: quia omnino patris remanet, & sic inter fratres diuidẽda sunt: licet tempore, quo talia pater emit, filius iam esset doctor, aut miles: nam quo illa fierent bona castrensia, aut quasi castrensia, necesse est, vt in uita patris ea tradãtur, l.1. C. de castrẽ. pecu. Bar. in dicto tract. nu.16. Et idem dicendũ est de libris, quos pater emit, & tradidit filio,

filio,qui versabatur in litterarum studijs,si doctor effectus, aut iã emancipatus non erat: quia non fuerunt facta bona quasi castrensia. Verum est tamen, non teneri accipere illa, secundum æstimationem, qua empti fuerunt,si nunc minoris æstimatur iuxta gl.in l.illud. C.de colla.ab omnibus receptam: nec etiam pluris, si eorum æstimatio creuit, iuxta Raphaelẽ,cuius contrariũ tenet Lud. Ro.quod uerius nobis uidetur, argu. l. secundum naturam. ff. de reg. iur.cap. qui sentit.eod. tit. lib. 6.

160 Ad noue hic quæsitum respondimus,quòd filius non tenetur conferre illa,quæ cũ eo præ ceteris pater impendit in vestitu,cibo,& equitatu; quia id non est donatio, saltem talis, quæ in legitima cõputari debeat: nisi cum pater donauit ei aliquam summam, vt de ea pro libito dispone ret, & ipse suo arbitrio in prædictis impendit; quia conferet eam, ut alias donationes, iuxta l.17. & 18. Tauri.

Adde,quòd si pater filii nulla bona habebat,& aluit eum in studijs litterarum, non tenetur in parte suæ legitimæ computare alimenta, quæ ibi accepit. Sed sic, si pater penes se peculium castrense, aut quasi castrẽse filij habebat: quia præsumitur eum aluisse tamquam administrator bonorum eius, iuxta Bart.vbi sup. arg.l.1.C. de dot.promiss. Quamquã in relictis creditori per ultimam voluntatem distinguitur, an debitum esset necessario, aut voluntate contractum, iuxta commun. in l.si cum dotẽ.§.si pater.ff.solu.matrimonio.& in §. sciendum.l.1.C. de rei vxor. act. capit. officij. de testament.

161 Quinquagesimosextò peccat, qui filius, id qđ de patris pecunia lucratus est, eo mortuo nõ vult cõferre, cũ obligatione restituendi p̃ter partẽ lucri,quã suo labore & industria meruit,vt quilibet extraneus meruisset pręcedente ꝓtestatione expressa,vel tacita,per prædicta eo.c.nu. 144 & seq.& nu.148.& 158.facit l.fi.C.de collat.& Bar.in d.tract.nu 23. Quia eam cõferre non tenetur per prędicta: quæ pars regulariter est dimidiũ eius,qđ lucrifecit, secundũ Bar.in l.1.§.nec castrense.ff.de colla.bon.quẽ plurimorũ auctoritate fulcit Decius in l.illud.C.de colla. vt diximus su-

162 pra,num.158.Idem de filio,qui viuente patre datũ,aut relictũ aliquid ab alliquo extraneo solius patris & nõ sui contemplatione,mortuo patre non vult cõferre. Quia illud est peculiũ profecticium,per supra dicta in eo.c.nu.144.secus tamen esset,si ei datum,aut relictum ipsiusmet contẽplatione fuit,aut tp̃e,quo iam emancipatus erat, l.sed si quid.ff.de vsufr. Bar.vbi sup.nu.7.Quod si non constat vtrius contemplatione fuerit datum,id conciiciendum est ex qualitate personarum,& modo relinquendi,& alijs similibus iuxta boni viri arbitrium, arg.l.1. ff.de iure delib.& cap. de causis.de offi.deleg.Idem de filio,qui non vult pro sua parte soluere debita honesta, quę suus frater in litterarum studijs viuente patre, qui eum ad ea miserat, contraxit, cum obligatione restituendi. l. sed Iulianus.§.penult.ff.ad Macedon. & Bartol. in dicto tract. nume. 16. &

Bald.

Bald.in addit.eiusdem. quamuis conferre in impensas studii, in quo per
163 seuerare intendit, non teneatur, iuxta Bar.& Bal.vbi supra,nu.17.Idem dicendum de filio, qui non vult computare in suá legitimam mortuo pa tre sumptus, quos ille in sua bona aduenticia necessarios fecit:aut qui in eorum perpetuum emolumentum redundabant, cum pater eos aĩo recuperandi fecisset,cum obligatione restituendi. Secus tñ esset,si eos aĩo non repetendi fecit; qđ si non constat, parui præsumentur facti sine aĩo repetendi, cum eo vero,si sunt adeo magni, ut fructum æstimationem excedant, Bart. vbi supra, nu.22. Illud constat, ꝙ si sumptus non erãt ad eadem bona necessarij, nec in perpetuam vtilitaté eorum, sed solum in fructuũ, quos pater in uita percipiebat, redundabãt, filius mortuo patre illos in legitima sua computare non tenetur, quia oĩa onera, & sumptus in fructuum vtilitatem redundantes ad patrem, qui usumfructum hẽt
164 pertinent, iuxta Bar.recep. d.nu.22.Idem dicendum de filio,qui mortuo patre non vult cõputare in sua legitima bona patris, q̃ insumpsit in ludos,& vsus malos,&vanos,in quos frequẽter filij scholastici pecunias a patre ad emendum libros acceptas insumunt, cum obligatione restituendi, secundum mentem gl.l.illud.C.de colla. & cõem super ea scriben
165 tium. Idem de filio cõmittente aliquod delictum, ob quod pater pœnam soluit compellente ad id statuto regionis. secus tamé esset, si pater sponte nullo cogente ad id statuto ex pietate illam soluit, arg. l.liber captus. C.de c. Bar.in d.tract.nu.31.Idem etiam de filio, qui in sua legitima computare non vult sumptus, quos pater animo in ea computandi in eius nuptiis fecit: secus tamen si absque tali animo id fecit, quod in dubio præsumitur,l.3.§.fi.ff. de mune. & hono.Bar.ubi supra,nu.30. facit.l.ex parte.§.filius.cum glo.ff.fami. hercisc.

166 Quinquagesimoseptimò, qui gener vestes pretiosas, & ad festa celebranda, & alia ornamenta, vt margaritas, anulos, lapides pretiosos data suæ uxori a socero etiamnum extantia, mortuo socero in uxoris legitima cõputare nõ uult, cum obligatione restituendi, si aliud in ultima uoluntate nõ declarauit.d l.ex patre.cum gl.Bald.in addit.Bar.in d.tract.de duobus fratrib. Non.n. põt dici eorum donatio morte soceri confirmata,cũ non cõstet, nec præsumatur donatio, sed concessio usus eorũ. arg. l.id uestimentum.ff.de pecul.& l.mortis. in fi.ff.de donat.inter uirum & uxor.& Bar.ubi supra, nu.22. sed necessaria in usum quotidianũ non tenetur cõputare,nec pretiosa eo pretio,quo constiterunt: sed quo valent tpe collationis, neq; in hoc si opes, aut dignitas personarum adeo sunt magnæ, vt illarum donatio præsumatur, l.filius.ff.de donat. Ang. verb. peculium.§.24.Siluest.verb.12.Nec vestes lugubres,quia uxoris sunt, ꝑ gl.in l.ex re domini.ff.de stipul.seru.& Ange.verb.peculium.§.12.Idem de genero, qui donata vxori suæ a consanguineis eius sibi retinet, quia, quod consanguinei mariti ipsi offerunt, pertinet ad eum, & ad uxo-

rem

rem quod consanguinei uxoris eidem dant, Bart.l.sed si plures.§.in arrogato.ff.de vulg.& pupil.

De peccatis falsariorum.

SVMMARIVM.

167 Quinquagesimooctauò peccat, qui nummos in substantia, pondere, aut forma falsificauit, aut falsis sciens tales esse vsus est, iuxta mentem omnium in c.quanto.de iureiur.cum obligatione restituendi damnum, quod contingit quando falsitas fit circa substantiam; s.substituendo, aut permiscendo unum metallum pro altero.l Paulus.ff.de solu.aut circa pondus minorem pro maiori cudendo,l.1.ff.de contrah.empt.non autem ita contingit damnum, cum solum falsificat formam cudendo sine potestate id faciendi,aut imprimendo characterem,& formam alienam absque consensu eius, cuius erat,l.sine nomine.& l.qui nomine.ff.ad leg.Cornel.de fals. Quia primis duobus modis proximum damnificauit, & non tertio. restitutio autem fiet damnum passo,si scitur:sin autem pauperibus,arg.c.cum tu.de usur. & dictorum supra eodem nu.92.& 93.Neque excusatur,quòd talem ab alio accepit; quia eius error alteri nocere nō debet. Si tamen ignorabat falsum esse, durante ignorantia excusatur: sed postea ea excussa damnificato satisfacere tenetur, & saltem si ipse fuit in culpa accipiendo falsum pro uero. Et non cui dedit si ipse pro uero impenderit, & damnum erat notabile: aliàs non,per supra dicta eod.cap.nu. 3.

168 Quinquagesimononò peccat, qui auctoritate priuata forficibus aut alijs instrumentis circumcidit, aut aquis acribus attenuat nummos, cum obligatione restituendi, iuxta gloss.recept.in d.cap.quanto. Dixi: Priuata: quia secus est, si hoc fecit publica eius,qui eos cudi iussit,ut iusto maiores ad æqualitatem pretii aliorum redigerentur. Dixi: Publica: quia priuata non liceret reducere ad illam ęqualitatem: immo qui id faceret, teneretur restituere id quod corraderet ei, qui cudi iussit, aut monetario,qui eos cudit, si illud plus perit ipsi monetario,& non iubenti cudere.

169 Sexagesimo qui aliquam scripturam in damnum alterius falsat, aut ea sciens falsam esse utitur, aut malitiose abscondit, aut pecuniã dedit, aut rogauit scribam, ut sibi testamentum, aut aliam quamlibet scripturam falsam faceret, toto tit.ff.& C.ad leg.Cornel.de fals.cum obligatione restituendi damnum, quod inde sequetur. Et si sunt literæ Papæ, est excõicatus excommunicatione Papæ reseruata, iuxta ca.ad falsariorum. de crimine falsi. licet solam vnam literã, aut unum apicem, qui non mutaret illarum sententiam, demeret, iuxta communem in c.dura.de crim. fals. Quod non credimus esse uerum, saltem quo ad forum conscientiæ, ut post Ioan.Gerson, tradidimus in c.ad audientiam. 1.de rescrip. & trademus infra cap.27.nu.62. Vt etiam non incurrit, qui hoc fecit in litteris, quæ iam non ualent, quæque iam euanuerunt. secundum Richar. in 4.lib.sent.dist.18.art.12.q.3.

Sexagesimo primò, qui falsat pondera, stateras, mensuras, aut illis falsis scienter utitur, cum obligatione restituendi, ca.1.de empt.& uendit. Idem de illo, qui falsat subscriptionem, uel inscriptionem, aut sigillum prælati, aut aliorum quorumlibet, cum obligatione restituendi damnũ, si quod sequatur, secundum Sanctum Anton.2.par.tit.2.c.18 §.7.

Sexagesimo secundò, qui utitur falsis reliquiis, aut veris causa turpis quæstus, uel ebrietatum, & comessationum mortalium, aut miraculis & reliquiis nouis ab episcopo non approbatis.cap.2.de reliq.& l.nemo. C.de sacrosan.eccle.& clarius Cõcil.Trid.sess.25.de inuocat.&c. Turpis autem quæstus dicitur, qui quæritur ex uenditione, locatione, traditione, vel ostensione reliquiarum & aliorum sacrorum, cum pacto uel fine principali ob id aliquid recipiendi: non tamen, qui minus principaliter intenditur. ut cum sit principaliter ob honorem & reuerentiam eorum, sicut ut plurimum fieri solet, per ea quæ late tradidimus in repet.cap.inter uerba.11.quæst.3.concl.4.& in Enchiridio de Orat. cap.6.nu.15.& seq.& nuper in Comment.cap.cum minister.23.q.5.

De peccatis circa inuenta.

SVMMARIVM.

170 *INueniens aurum, ut peccat, si non restituit, aut non quærit.*
170 *Bona quæ nullius, & quæ derelicta. nu. 176.*
171 *Pauper pauperi restituendum an possit sibi restituere.*
172 *Thesaurus quid, & inuentus cuius fit. & nu. 173.*
174 *Dominium directum, & utile definiuntur.*
175 *Thesauri restitutio etiam ante sententiam facienda.*
175 *Thesaurus non est omnis pecunia abscondita.*

Thesau-

175 *Thesaurum prædij empti non reddit emptor etiam sciens.*
176 *Inueniens aliquid ui fluminis in suum fundum tractum.*
176 *Animal laqueo captum inuentum cuius sit.*

170 SEXAGESIMOTERTIO peccat, qui aliquid notabile alienum inuenit, & sibi retinet, vel quam cito & commode potest non reddit perdenti, si eum cognoscit, aut si non fecit, quæ oportet, vt eum noscat, iuxta Scotum receptum in 4. lib. sentent. distin. 15.

Diximus: Notabile: quia minus eo non inducit mortale, per supradicta in cap. 11. nu. 4. & specialius supra eod. cap. nu. 3. Dixi: Alienum: quia non est peccatum etiam veniale accipere sibi, quod nullius est; cuiusmodi sunt aues & feræ & lapides pretiosi litoris maris, quæ inuenientium & capientium fiunt, §. item lapilli. Inst. de rer. diuis. qualia sunt etiam, quæ aliquando fuerunt aliquorum: sed desierunt esse illorum, quorum fuerunt, nec sunt effecta aliorum, ut thesauri, de quib. plura statim. Quales item quæ a suis dominis ꝓ derelictis habentur, l. falsus. §. si factum. ff. de fur. & l. interdum. ff. de acqui. poss. & §. fin. Insti. de rerum diuis. Pro derelicta autem quis habere suam rem perditam præsumitur ex coniecturis. de quibus est, quod tacet, & non quærit per se, uel per alium in quod allegatur Feder. Sen. in cons. 107. sed ipse ibi aliquid vltra, mea sententia, requirit, quod infra, num. 176. ponitur. Aut iacit librũ apertum in mare, uel fluuium, glos. in d. §. si iactu. quamuis id faciat tempore tempestatis. Nam tamen idem esset si iaceret eum clausum, saltem illo tempore. l. qui leuandæ. ff. ad l. Rho. de iact. & minus id quod
171 vi fluminis fertur. arg. l. nauigia. C. de fur. c. excommunicationis de rapto. Quod si per debitam inquisitionem non apparet, quis perdidit, vel cuius est, pauperibus restituendum est, arg. cap. cum tu. & ei adnot. de usur. Et si inuentor est pauper, potest sibi totam, aut partem illius retinere tamquam vnus ex eis, saltem ex consilio confessarii, per ea, quæ diximus in Enchirid. de Orat. cap. 7. nu. 34. & supra eodem cap. nu. 93. & in Apolog. de reditib. quæst. 1. nu. 77. Caueat tamen, ne a sua ipsius cupiditate falsus debitam inquisitionem omittat, & pauperiorem quam sit se sibi persuadeat, arg. cap. quattuor. 4. q. 3. Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 8.

172 Sexagesimoquartò peccat, qui casu thesaurũ aliquẽ occultum in loco alieno inuenit, & dimidiũ domino non reddit, aut si data opera absque facultate domini effodiens inuenit, & totũ non reddit, saltẽ sui laboris mercede deducta, iuxta mentẽ glossæ dicti cap. si quid. 14. q. 5. Pro cuius declaratione dicimus, ꝙ thesaurus est pecunia sub terrã, vel alibi abscondita uetustiore tpe, cuius dominus ignoratur, & de cuius occultatione nulla est memoria. l. numquam. §. thesaurus. ff. de acq. rer. do. & melius in. §. thesauros, Inst. de rer. diu. & melius in l. 1. C. de thesa. lib. 10.

Qui

Qui secundum ius commune totus est eius, qui inuenit illũ in eo quod plene suum est, quoad dominium directum & utile: & si casu inuenit in alieno, dimidium est eius, & dimidium domini loci, vbi est inuentus: Sed si data opera inueniat in alieno, distinguendum videtur, an de consensu domini loci fuerit quæsitus, an sine illo, & priore casu totus cedet inuentori: posteriore uero totus domino loci, ut probat prædicta l.1. & recte resoluit Siluest. in aurea Rosa cas. 19.

173 Ex quo sequitur. Primo, quod creditor, qui thesaurum in domo, quam pignori habet, inuenit, & maritus, qui inuenit in terra dotali vxoris, diuidere debet eum cum debitore, aut cum vxore. & etiam, qui in agro, aut domo ad modicum tempus conductis, immo & ad longũ, nempe ad vitam, aut vitas, aut in emphitheusim perpetuã, vel ad decem annos, qui etiam longum tempus constituunt, vt mox dicitur. Quia nullus horum est integer dominus, l. 2. ff. si ager vect. vel emphit. petat & sic dimidium directo domino dare debet. Et econtrario, si inuentor habet dominium directum, dimidium dare debet habenti utile, vt colligitur ex Bart. in l. si is. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. & in l. in causæ. ff. de procu. & §. thesauros. Insti. de rer. diuis.

174 Dominium autem directum tantum dicitur habere is, qui proprietatẽ rei sine usufructu habet, vt qui in emphitheusim perpetuam, aut ad vitam dedit, aut ad decem annos locauit. Dominium uero vtile tantum dicitur habere, qui sine proprietate habet ius fruendi re perpetuò, vel pro sua vita, aut plus, aut saltem pro decem annis, iuxta glo. clem. 1. de reb. eccl. non ali. & allata per Decium cons. 204. & alios alibi.

175 Sequitur secundò, eum, qui thesaurum in loco publico, aut sacro, siue religioso inuenit, partiri debere cum fisco, aut ciuitate, aut prælato ecclesiæ, cuius est ille locus, vbi est inuentus. Dixi supra: Secundum ius commune: quoniam, vbi aliæ sunt de hoc leges, aut de alijs rebus inuẽtis, illæ seruandæ sunt: sed non est expectanda sententia iudicis, vt recte monuit Caieta. 2.2. q. 66. art. 5. Quia, licet ille non dicat, hæc restitutio non fit in pœnam, cuius soluendæ obligatio exigat sententiam, iuxta gloss. illam sing. cap. fraternitas. 12. q. 2.

Sequitur tertiò quòd aliquam pecuniam dispersam per agrum, aut in seculo retro aliquẽ parietẽ aut in aliquo eius foramine inuenies, restituere tenetur; quia nõ est thesaurus, per supradicta, & trad. Bal. in rub. de rerum diuis. Idem est de illo, qui aliquam pecuniam metu belli occultatã, aut quo melius seruaretur, repositã inuenit; quia proprie nõ est thesaurus, de quo loquimur. Quare nullum ius sibi acquirit, qui eam inuenit, immo tenetur restituere illi, qui abscondit, aut eius hęredibus. l. auctore. ff. de rei vend. aut pauperibus. qđ si nõ facit, mortifere peccat, vt sensit gl. dicti §. thesaurus. Inst. de re. diu. si ex cõiecturis apparet non multum tẽporis fluxisse, ex quo posita fuit. Qui uero emit aliquod prædium,

dium, siue urbanum, siue rusticũ, in quo postea thesaurũ inuenit, nil tenetur restituere uenditori, d.l.a tutore. ubi supra: quamuis sciens in eis thesaurum esse emerit ab eo, qui id ignorabat, iuxtà S.Tho.2.2.q.66.arti.5.quidquid Ang.dicat.

Sexagesimoquartò peccat, qui thesaurum arte magica, aut aliis diuinationibus,& modis illicitis quærit, quamuis id efficiat in suo,& quod inuenit, fit fisci l.unica.C.de thesa. lib.10.Videtur tamen, eum retinere posse illum, quousque condemnetur, quia pœna est, arg.gl.sing.c.fraternitas. 12.q.

176 Sexagesimoquintò, qui trabem, aut aliquid aliud fluminis ui dilatũ inuenit,& sibi accipit, nisi esset tale, ut iure præsumeretur pro derelicto esse habitum, arg.l.qui leuandæ.ff.ad leg.Rhod.de iact.Gab.in 4.li.sent. dist. 15.q. 8.sub fin. & si in suo id inueniens, dominum requireret, vt illud inde auferret, aut pro derelicto haberet: aut peteret a iudice, vt constitueret ei terminum, intra quem illud faciat, & dominus nil horũ curet, satis præsumi potest, eum id pro derelicto habere, quò sibi retinendo non peccet, arg.d.l.qui leuandæ.cum ei adnot.

Auis autem, & fera in laqueo etiam alieno inuenta, accipientis fit, l. in laqueum.ff.de acqui.rer.domi.§. illud quęsitum.Inst.de rerum diuis. nisi ubi contraria consuetudo ei, qui laqueum parauit, adiudicet, Ioan. Maior.in 4.lib.sent.dist.15.q.10.

De peccatis circa contractus, & primo circa depositum.

SVMMARIVM

177 *Raus species doli.*
177 *Culpa quid, & quotuplex.*
177 *Dolus quid, & quotuplex.*
177 *Fallacia species doli.*
178 *Casus fortuitus quid, & idem uni casus, alteri non.*
179 *De quo nemo nisi in tribus casibus tenetur.*
179 *Contractus magis obligat eum, cuius gratia fit.*
180 *Contractus per quosdam transit dominium, & per quosdam non.*
180 *Deponens mutabile cum facultate utendi, &c.*
181 *Depositarius, ut peccat non reddendo, uel utendo.*
181 *Depositarius se offerens non ad plus tenetur, nisi &c.*
181 *Depositarius ne de dolo teneatur, pactum non ualet.*

AD

177 AD cognoscendum peccata, quæ circa deposita, commodata mutuata, pignorata, & locata cõmittũtur, præsupponimus primum, ꝙ plurimum interest, an qui dolo, an culpa, an casu pereat, uel peius fiat, & an culpa lata, leui, uel leuissima; ideoq; definiendum esse, quid sit unumquodque illorum. Definiuntur autem a Panor. in c. 1. de commod. & c. fi. depos. post Bar. in l. quod Nerua. ff. depos. cum notat. ibi & alibi sæpe per nostros doctores, & Sanctũ Th. 1. par. q. 48. art. 5. & 6. & 1. 2. q. 21. art. 2. & 2. 2. q. 118. art. 8.

Secundò, ꝙ ex mente omnium prædictorum dici potest breuiter, ꝙ culpa, generaliter sumpta est uoluntaria inordinatio actus, ut loquitur Sanctus Thom. aut deuiatio a bono, ut Bart. Et quia inordinatio, siue deuiatio uoluntaria, aliquando fit studiose, siue de industria, & aliquando inconsiderate, ideo culpa diuiditur in dolum, & culpam simplicem. Dolus autem est machinatio, seu circumuentio, ad decipiendum, seu fallendum alium adhibita, l. 1. ff. de dolo. gloss. in reg. scienti. lib. 6. Dolus autem est duplex. Alter qui fit uerbis, & uocatur fallacia. Alter qui factis tantum, & uocatur fraus, ut ait Sanctus Thom. in d. art. 8. Iterum dolus diuiditur in uerum, & præsumptum, ut aiunt Barto. & Pan. Nam licet dolus non possit probari, nisi per confessionem partis, uel coniecturas, quo ad forum exterius, iuxta gloss. cap. 2. de renunc. lib. 6. & in l. dolum. C. de dolo. tamen quando signa sunt manifesta dicimus dolum uerum: quando secus, dicimus dolum præsumptum. Verbi gratia, librum commodatum reliquisti noctu in platea furibus frequẽtata, & est perditus, diceris apud homines, uero dolo, eo fine, ut perderetur ibi posuisse: si autem eundem librum reliquisti in platea interdiu, diceris dolo præsumpto reliquisse apud eosdem: licet fieri possit, ut neutro casu coram Deo dolo feceris, uel quod in posteriore casu dolose feceris, & non in priore. Et dolum uerum appellauit Bar. latissimam culpam: dolum præsumptum latiorem culpam.

178 Ex quibus infertur. Primò, frequentissime fieri, ꝙ qui uere corã Deo non est in dolo, præsumatur esse in eo coram hominibus, argu. c. tua. de spon. cũ ei adnot. Secundò, fraudem esse speciem doli generaliter sumpti, iuxta l. ius gentium. §. sed si fraudandi adiuncta. gl. ff. de pact. Tertiò, ꝙ omnis dolus est culpa, & ita quòd promittens indemnitatem alicui de culpa cõmissa per famulum, tenetur de furto ab eo dolose admisso, ut aiunt Bar. & Pan. communiter recepti ubi supra. Culpa uero simplex differt a dolo, quod ille scienter & studiose fit: hæc uero ignoranter, uel negligenter: & ita est triplex, lata, leuis & leuissima. Lata est, quam regulariter oẽs cõiter uitant; qualis est eius, qui extra domum, aut in scamno librum sibi cõmodatum relinquit. Leuis uero, quam regulariter hoĩes diligenter suæ professionis euitant; qualis est eius, qui librum aliquem in suo cubiculo, ostio tamen aperto, relinquit. Leuissima, quã homines

diligen-

diligentissimi uitare solent, qualis est eius, qui librũ commodatum intra cubiculum relinquit, quod claue obserauit, non tamen manu an bene obseratum esset tentauit, iuxta communẽ opinionẽ in prædicto cap. & casus fortuitus est inopinatæ rei euentus, qui preuideri nõ potest, etiã per diligentissimum. Casu autem fortuito fit, quod sine ullo dolo & culpa eius, de quo agitur, contingit; qualia sunt, quę contingunt per bellũ inopinatum, furtum latronum, terræmotũ, gelu, grandines, fulmina, & alia similia l. quæ fortuitis. C de pigno. act. Monemus autẽ quod alii nõ monẽt, quod aliquis euentus dici potest casus fortuitus respectu unius, & nõ respectu alterius, ut incẽdium domus respectu eius qui incendit, dolo aut culpa dicetur factum, at respectu passi damnũ suorum bonorũ aut aliorum per illud, qui nullatenus fuit eius conscius, casus fortuitus.

179 Tertiò, quòd regulatiter nemo tenetur de dãno, quod casu fortuito contingit, nisi in tribus casibus. Primus, quando culpa præcedit, ut qui equũ sibi usque ad Bononiam commodatum duxit ad Mediolanum, & post Bononiæ transitum, incedit in latrones, qui ei rapiunt illum. Secũdus, cum mora pręcedit, & fit deterior, aut perit aliter, quàm periisset apud commodantem, per supradicta a nu. 44. Tertius cum fit pactum, quod, quamuis casu fortuito amitteretur, ei, qui recepit, pereat, d. c. 1. & l. in rebus ff eod. & l. 1. C. eod. & l. 1. §. is. ff. de act. & oblig.

Quartò præsupponimus, quod, quando aliquis cõtractus in fauorem, & utilitatem solùm alterius contrahentium fit, ille regulariter tenetur de dolo, & lata, leui, & leuissima, alter autem non nisi de dolo, & lata culpa. Et si in fauorẽ, & utilitatẽ utriusque fit, uterque tenetur de dolo, lata & leui culpa, & non de leuissima, nec de casu fortuito, l. contractus ff. de reg. iur. cum late adnotat ibi per Decium.

180 Quintò præsupponimus, quòd aliqui sunt cõtractus, per quos dominiũ rei de uno in aliũ non transfertur, & aliqui sunt per quos trãsfertur. De numero non transferentiũ est contractus depositi per quem sola custodia rei alteri cõmittitur, l. 1. & l. licet. ff. depos. & regulariter fit in fauorẽ eius, qui deponit, & cõmendat. Et contractus commodati, per quẽ conceditur usus alicuius rei, quæ usu nõ consumitur, cap. 1. cũ ei ad not. de commod. & toto tit. ff. cõmod. ut cõmodatio gratuita mulæ, libr, uestis, & id genus aliorum: & regulariter fit in fauorem accipientis: & cõtractus locati & conducti per quẽ usus alicuius rei, quæ usu consumitur, pretio cõceditur, toto tit. ff. & C. locat. & in Decreta. eodẽ titu. qualis est concessio nõ gratuita usus domus, prędii, mulæ, equi, & id genus aliorũ. Et contractus pignoris, per quẽ debitor creditoris aliquid in cautionẽ pignorat l. 1. ff. & C. de pigno. & eod. tit. in Decretal. De numero uero trãsferentium dominium sunt emptio, & uenditio. ff. & C. de contrah. emp. permutatio, donatio, & mutuum. per quod gratis creduntur res,

quæ in numero, pondere, & mensura cõsistunt, & usu consumuntur. l. 2. §. appellata. ff. de reb. credi: qualia sunt pecunia numerata, panis, uinum, & oleum.

Sextò, quod depositum prædictarum rerum in numero, pondere, & mensura cõsistentium, facta facultate depositario, ut eis utatur, incipit esse mutuum, simul ac depositarius incipit eis uti. l. Quintus. ff. depos. & clarius in l. certi condictio. §. fin. cum l. seq. ff. de reb. cred.

181 Sexagesimoseptimò peccat, qui deponit rem in numero, põdere, vel mensura consistentem, cum facultate, ut ea utatur, pacto facto, aut intẽtione principali, ut aliquid lucri inde ei redeat: quia per proxime dicta in effectu mutuat, & sperans inde principaliter lucrũ: quod esse peccatum, infra, nu. 207. patebit. Idem de depositario, qui depositũ deponenti petenti reddere non uult. ca. bona fides. de depos. nisi cum deponens in suum damnum, aut alienum repeteret, ut quum furens deponens arma, ea ad se, uel alium lædendum repetit. c. ne quis. 22. q. 2. Et nisi quando bona deponentis publicata, siue confiscata sunt: quia tunc depositũ fisco reddendum est. d. l. bona fides. Et nisi quando latro, apud eum, a quo furatus erat, deponeret. per eandem l.

Sexagesimooctauò, qui depositarius depositum amissum dolo, uel lata culpa eius, de quibus supra eod. c. nu. 177. reddere non uult. l. 1. §. ult. ff. depos. quamuis non, si culpa leui sit amissum. Quia regulariter depositum gratia solius deponentis fit, & per contractum alterius tantum partis gratia factum, altera pars de culpa leui non tenetur, per supradicta eod. ca. nu. præced. Vnde si ob custodiam aliquam mercedem accipit, tenebitur si sua culpa, quamuis leui amittatur: non autem si leuissima, uel casu fortuito, nisi præcesserit mora in restituendo, uel pactum, quod ad id eum obligaret, per prædicta nu. 79. licet non ualere pactum, ne depositarius de dolo teneatur: quia id materiam, & occasionem peccãdi præberet, quod non licet, c. ex parte de consue. & l. conuenire. ff. de pact. dot. Etiam quando gratia depositarii depositum factum est, tenetur de culpa leui. Et etiam quando ipse se obtulit custodem ob quod qui deposuit alteri diligentiori committere omisit, iuxta commu. Cuius contrarium tenuimus supra c. 4. nu. 9. & seq. sequuti Decium in d. reg. cõtractus. nisi quando se ob suam utilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam suam ei nauaret.

Sexagesimononò, qui depositarius deposito contra uoluntatem deponentis utitur, ut de utente pignore. infra eod. cap. nu. 213. dicemus.

De peccatis circa commodatum.

SVMMARIVM.

182 *Commodans, ut peccat ante tempus repetens.*
183 *Cōmodatarius, ut peccat nō reddens, aut utens, &c. & nu 184.*
184 *Commodatarius remittens per nuncium non reddentem. & 186.*
185 *Commodatum a mutuo in eius redditione longe differt. & seq.*
186 *Impensæ, quæ & quomodo commodatario soluendæ.*

182 SEptuagesimò peccat, qui commodans commodatum ante tps constitutum a commodatario, contra eius volūtatem, & cum eius damno notabili repetit, cum obligatione restituendi, l. in commodato. §. sicut. ff. commod. & c. 1. de commod. nisi commodans tantundem damni pateretur, si non repeteret, secundum Angel. verb. commodatum. § 4. quod saluat quoad forum conscientiæ Silu. quando commodatario alio remedio sibi, quo illud damnum uitaret, prospicere potuisset: quamuis illud commodatum sibi nō fuisset, sed nostro iudicio in utroq; foro peccat, qui commodat, & ante tempus reuocat: quia textus indistincte loquantur in d. c. 1. de cōmod. & in d. l. in rebus. Nec vlla ratio in uno foro potius quàm in alio concludit. Et quia licet quis (ceteris paribus) sibi magis, quàm alteri obligetur, c. si non licet. 23. q. 5. & l. præses. C. de seruit. in proposito tñ cetera non sunt paria. Quia commodans sua voluntate propriæ rei usum alteri concedit, & suam fidem seruare tenetur, l. 1. ff. de pact. c. qualiter. eod. tit. Sed si res ad certum usum, & ad certum tempus commodata non fuit: sed quousq; cōmodanti placeret, (quod precarium vocatur) cum libuerit, repetere potest: nisi quando absque causa, & cum damno alterius repeteret: quia tunc dolo id facere uideretur, Silu. verb. precarium. q. 1.
183 Septuagesimoprimò peccat, qui cōmodatarius ad præfinitū tps non reddit, aut deterius factum sua culpa, et leuissima reddit, quo cōmodās non fuit contentus, arg. c. 1. de commod. cum ei adnot. Idem si commodatarius in alium usum, quàm concessū, cōmodato vtitur: aut diutius, quam conuenissent, cū damno notabili cōmodantis, & est obligatus ad restituendum illud, & rem: quamuis deterior fieret casu fortuito. quia furtum committit. l. qui inuenta. ff. de furt. & §. placuit Insti. de obli. quę ex delict. l. si ut certo. ff. commo. & omnis fur est in mora. l. in re furtiua. ff. de cond. furt. & casus fortuitus ei, qui est in mora, nocet, ut supra eo. c. nu. 179. dictum est. Nō est tñ fur, nec peccat, si probabiliter credit eum,

qui commodauit, contentũ fore eo, quod ipse fecisset, & ideo illud fecit. l. qui rem. ff. de furt. Nec tenetur de dãno cõmodatarius, sine cuius culpa res commodata periit, aut deterior est effecta solo vsu, ad quem commodata fuit. l. si cõmodauero. ff. cõmo. Immo saltem in foro cõscientiæ, restituere nõ tenetur cõmodatũ, quod perijt, aut deterius effectũ est alio usu, si certum est eodem modo periturum, aut deterius effectũ iri, si tempore competenti commodanti restitutum fuisset, nisi id, quod cõmodantis ob moram interfuit. Ang. verb. commodatum §. 14.

184 Septuagesimosecũdò, ex hoc etiã sequitur, peccare cõmodatariũ, qui rem sibi cõmodatam, cum domini dãno notabili alteri cõmodat, l. qui vas. §. si ergo. ff. de fur. Et qui cõmodatum sui tm̃ gratia accipit, ut regulariter accipi solet, & sua culpa ẽt leuissima amittatur, restituere tenetur. Sed si accipit ob cãm, & utilitatẽ eius qui cõmodat: quemadmodũ vxor ornamenta, & vestes, quas maritus, aut amicus cõmodat, recipit quò ornatior ad eum accedat, non nisi ad dãnum dolo, aut culpa lata datũ tenetur. Et si utriusq; gratia cõmodatur: ut cõmodantur uasa argentea, & alia similia ad splendide aliquẽ dñm, vel amicũ cõem excipiendum tenetur ad damnum dolo, aut lata, & leui culpa datum: sed nõ ad id, quod leuissima datum est, l. contractus de reg. iur. c. 1. cum ei adnot. per Pan. & alios de cõmo. Quamquam Sotus lib. 5. q. 7. ar. 3. de iust. & iur. recenter contra oẽs dicit, se credere cõmodatarium non teneri de damno dato culpa eius leui, quæ ad mortalem in foro conscientię non peruenit. Sed cõmunis tenenda est; quia hæc obligatio non tam descendi ex peccato, quàm ex natura contractus.

185 Septuagesimotertiò, qui misit commodatũ, pignus, depositũ, aut locatum per nunciũ non habitum pro fideli, & amittitur dolo, aut culpa eius, & non vult soluere, arg. c. significante. de pign. Bar. in l. eum, qui. ff. commod. Sed non, si misit per nuncium cõiter pro fideli habitum, l. qui argentum. ff. cõmo. & Bar. vbi supra. Quia ea, quæ pereunt, regulariter suo dño pereunt, & quæ commodantur, pignorantur, deponuntur, locantur: vt sunt domus, bestię, & similia, quorum dñium non transijt in accipientem, manent, & sunt eorum, qui cõmodant, pignorant, deponunt, aut locant; & ita quomodocunq; pereant, eisdem pereunt nisi dolus, pactum, culpa, aut mora præcedat; quorum nihil interuenit in missione rei commodatæ per nuncium communiter ad illam ferendam pro fide-

186 li habitum. Quamuis contrarium sit dicendum de rebus mutuatis; puta pecunia numerata, pane, uino, oleo, & id genus alijs, quæ vsu consumuntur: quia dominium eorum transit in accipientem: & ideo licet per nuncium fidelem, & diligentem mittantur si actu non peruenerint ad eos, quibus mittuntur, & nuncius non fuit electus per eos, non liberatur mittens, iuxta communem. in l. incendium. C. si cert. pet. & l. quod te. ff. eod. & d. ca. significante.

Septuagesimoquartò, qui commodatarius rem sibi commodatam non vult restituere, nisi solutis prius impensis, quas ipse iure facere tenetur; quales sunt uictus, & curationes exigui pretii.l. in reb. §. possunt. ff.commod.Bar.in l.diuortia.§.impen sia.ff.sol.matr. quamuis pro compensatione alterius debiti liquidi retinere posset, iuxta commu. argu.a contrario.l.fi.C.de compensa.& capit.2.de depos.& etiã in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inuestigationem, aut alia similia factarum.d.§.possunt. & Bart.ubi supra.

De peccatis circa locata & conducta.

SVMMARIVM.

187 Septuagesimoquintò, q̃ locat aliquid, & pẽsione accepta ob crimen cõmissũ sua bona perdit, & nõ vult reddere pẽsionem saltem pro rata tẽporis conductori, qui eo nõ potuit, ut conuenit uti, l.si fundus.ff.loca.quæ una cũ gl.& cõi sententia probat, locatorem teneri ad reddendam conductori totam pensionem, uel pro rata temporis, siue fundus publicetur ob maleficium, siue detur militibus: licet non teneatur soluere illi interesse damni emergentis, aut lucri cessantis; eo quòd non fuit usus toto illo tempore, ad

quod conduxit. Idem de locatore, qui compellit ad soluendam integrã pensionẽ domus locatæ cõductorẽ eã relinquere coactum ob pestem, & aliam iustam cãm superuenientem ante definitũ tempus. Quia solum pro tpe, quo ea uti potuit, soluere tenetur, c.propter sterilitatem. cũ ei adnot.de loca. Idem de locatore, qui non vult deducere partem agricolæ debitam propter sterilitatem fortuitam, quam nec fertilitas anni præcedentis, nec sequentis compensare potest, d c. propter.de loca.l.ex conducto.§.si uis.ff.loca.quamuis ad id nõ teneatur eo solo, quod fructus iã percepti damnificentur, surripiantur, aut pereant, quia id sterilitas dici non potest, l.damnũ.C.de loca. Idem, de quolibet locatore, & conductore, qui non seruat, uel non vult seruare leges locationis, & conductionis expressas uel tacitas, quæ colliguntur ex infrascriptis sex notabilibus.

185 Primò, quòd iuxta leges Lusitaniꝫ Catholicæ fidei propagatricis cõsultissimas, præfatæ remissioni locus non est: quia per illas ad tollendas mille difficultates circa hoc occurrentes sapienter statutum est, lib. 4. ordin.tit.61.quòd agricola nullam pensionem soluat, quando nulli fructus extiterint, & quando aliqui fuerint, quamuis, pauci sint, integram soluat, aut omnes fructus domino relinquat, de illi semente deducta, si est prædium ab eodem satum, aliàs nihil. Diximus remissioni, quia compensationi anni fertilis cum sterili ibi etiam ut in alus Regnis iure communi locus est, ut eod.tit.61.cauetur.

Secundò, quòd sterilitas fortuita est, quæ contingit ex insolito calore, frigore, tempestate, terręmotu, magna alluuione, locustis, brucis, & id genus aliis, quæ absque aliqua culpa agricolæ eueniũt, prædicto §.si vis.

Et quamquã multæ sunt opiniones circa definitionẽ sterilitatis prædictæ; oĩbus tñ perpensis, ea uero proprior uidetur, quæ definit esse illã, quam conuentio partium, aut consuetudo, uel cõis opinio regionis probat. & cessantibus his eligatur illa Bartoli, in d.§.si uis.& Io.And.scilicet quæ est tanta, ut ex tribus partibus, quæ in c.propter communiter colligi solent, uix duæ tantum colligantur, ut si solent colligi quindecim modij frumenti, & non colliguntur nisi decem, quo casu si prędium erat conductum tribus scutis, duo soluantur. Quamquam item aliqui dicant,
189 quòd tunc sterilitas unius anni compensanda est cum fertilitate alterius, cum in præcedenti anno, aut sequenti duplo plus solito colligatur. Verius tamen uidetur sufficere, ut colligatur tantum, quantum pacto, aut consuetudine ad id cõstitutum est, aut plus solito tertia parte. quia ad sterilitatem sufficit, ut tertia parte minus solito colligatur. Et in hoc nulla est differentia, an pensio sit soluẽda in pecunia numerata, an alia quamuis re, argum.l.illud.ff.ad l.Aquil.& cap.2. de translat. pręlat.

190 Tertiò, ꝙ hęc remissio locum non habet, cum locator & conductor sunt socii partiarii tam lucri, quàm damni, iuxta gl.receptam in d.c.propter. Nec quando sterilitas ex uitio, aut tenuitate agri, in quo multa

herba,

herba, vel zizaniæ sementē suffocant: quia hoc negligētiæ agricolæ, imputatur, qui eas non extirpat. Quod etiā Siluest. verb. locatio. q. 13. recte adnotat. Neque in pensionibus rerum, quæ in longū tempus, scilicet, in decem vel plures annos, aut in unam vel plures vitas, aut in perpetuum conducuntur, & locātur, etiam si maior pars rei sic ad longum tēpus locatę, pereat etiam casu fortuito, modo nō tota, l. 1. C. de iure emphit. ꝙ verum est, quando exigua pensio exsoluitur potius ad recognitionē dominij directi, quàm ad solutionem fructum; secus autem, quādo ita fructibus respondet, quòd tantū aut parū minus soluitur, quàm si ad modicum tempus conduceretur, tunc enim prædicta remissio facienda est, quia emphiteuta, siue conductor nō soluit pensionē tam ad recognitionē dominij directi, quàm in fructum compensationem: quæ cōmunis opinio est, quā refert & sequitur Ias. in l. 1. C. de iure emphi. nu. 20.

191 Quartò, ꝙ pensio prouentus, aut merces locationis nō sunt augenda propter fertilitatē, quæ euenit ex eo, quod fructus per cōductoris industriam excreuerint: quia sua industria eidem non debet esse damno: nec etiam quando ex fœcunditate prædij euenit. Sed sic quando casu fortuito contingit, ut si res locata fuit molendinū, ex quo conductor cōmuniter percipere quinquaginta solet: & quia reliqua molēdina vicina destructa sunt, hoc anno centum percipit, pro rata pēsio augeri debet, sicut ob sterilitatem casu fortuito euenientē diminui solet. Panor. in d. cap. propter. & Silu. verb. locatio. q. 14. quia contrariorum eadem est disciplina, cap. hospitiolum. 32. dist. l. 1. ff. de his qui sunt sui uel alie. iur.

192 Quintò, quòd qui aliquam rem propriam ecclesiæ in emphiteusim temporariam aut perpetuam habet & per duos annos pensionē soluere cessat, ipso facto eā perdit, cap. potuit. de locat. nisi celeritate solutionis mora purgetur, quæ purgatur, si ante citationem, vel statim post eā sine alia dilatione soluit, iuxta Inno. & Ioā. And. in d. c. potuit & Bal. & Spec. tit. de locat. quāuis glo. & Cardinalis in d. cap. potuit. arbitrio iudicis relinquant, ꝙ verius videtur. Sed si prædium est alterius personæ priuatæ non amittitur ob non solutionem ante trium annorum lapsum, sed moram purgare non potest propter maius temporis spatium, quod ad eā faciendā datur, l. fin. C. de iure emphi. Sed si dominus prædii debet emphiteutæ tantum, quantū sibi debetur, non perdit propter cōpensationē, quę solutionis vim habet, arg. cap. fin. de depos. vbi Panor. & alij.

193 Sextò, quòd qui domum suam in certum tempus locauit, ante præfinitum tempus ab ea colonum, vel inquilinū amouere potest in quattuor casibus, cap. propter. §. 1. cum gl. de locat. Primus, quando in longū tēpus, scilicet, in decem, aut ad minimum in quinque annos locatum fuit, & in duobus primis annis pensionē non soluit: aut quando in minus tēpus locauit, & die præstituto non soluit, nec celeriter satisfacit, l. ædē. C. de locat. & d. cap. propter. §. 1. Secundus, cū ad suā habitationem propter

aliquam necessitatem superuenientem ea opus habet, d. l. ędem. & d. cap.propter.§.1.si tamen commode aliter sibi prouidere potest, non dicetur necessitatem habere. Quæ tamen superuenire potest locanti, quia aliam domum non habet, quando locat, quidquid dicat Silu.verb.locatio.q.9.vt si tūc cum alio degebat, & postea vxorem duxit,& cum ea se
194 paratim ipsi uiuendum est.Tertius quando domus indiget refectione, qua tempore locationis non indigebat,d.cap.propter.Sed in hoc & præcedenti casu pensionem pro rata temporis, pro qua aufertur deducere debet, d.cap.propter.§.1.Quartus, quando conductor abutitur ea, etiā absque damno illius recipiēdo meretrices,desides quosque,& lenones, & id genus hominum, & tūc nihil ei de pensione remittere tenetur,aut male ea utitur, & cū damno illius, in cubicula sues introducendo,arbores cędēdo, agrum idoneo tempore non colendo,quo casu de pensione remittere pro rata debet,& potest in iudicio damna petere,Panor.& Io. de Imola in dicto cap.propter.

195 Septuagesimoquintò peccat, qui suā domum, aut aliam rem locauit ei,quem putabat ea ad peccatum mortale abusurū: vt qui arma locat ei, quem putat interficere, autiniuste alium percutere uelle: aut locat domum suam ad usuras in ea exercendas: quia auxilium ad peccandum mortaliter præbet, arg.cap.fi.de iniur.& cap.1.de offi.deleg.

Ad noue hoc in loco quæsita,respōdimus multa, quorum summa est primò, quòd licet potestati publicæ permittere, ut in aliqua ciuitatis parte sint meretrices, secundum August.in lib.de ordine relatū a sancto Tho.communiter recepto 2.2. q.10.art.11.dicente, quòd vt Deus permittit aliqua mala, quo maiora uitentur,uel maiora bona sequantur,ita potestas humana imitans eum id facere potest.

Respondimus secundò,quòd nō licet permittere lupanaria eo modo quo alicubi permittuntur, uidelicet constituendo eis patronos, & locando domos carius,quàm locarentur honestis, eo quòd magis lucrantur, quàm illæ, & recipiendo aliquam turpis lucri partem:quia hic modus continet participationem lucri obuenientis ex peccato, & ut erudite dixit Caiet. supradicto arg. 11. nulla permissio peccati est licita, cum participatione lucri præcedentis.

Tertiò,quòd non licet locare meretricibus,domos in ea parte ciuitatis, in qua illa non permittit eas habitare;quia legem & consuetudinem iustam transgreditur contra cap.quæ contra mores.8.dist.

Respondimus quartò, difficile defendi posse,quò non peccet mortaliter, qui facit uel locat domum meretrici ad meretricandum, etiā in ea parte ciuitatis,in qua permittitur habitare. Tum quia nō licet locare domū usurario ad exercendum fœnus, c.1. de usur.lib.6. Tum quia nullatenus licet dare occasionem peccandi iuuando, per solutionem positā supra eod. cap.14. nu.3. Tū quia quāuis possit potestas publica permit-

tere meretrices,consultores,& adiutores earum, & accedẽtes ad eas: nõ tamẽ potest efficere,quòd ille,& hi nõ peccent: & negari non potest,eũ, qui facit vel locat domum meretrici ad meretricandũ iuuare ipsam ad illud. Tum quia fundamenta, quibus contrariũ in dicto ca. 28. defendimus, soluuntur concedendo primo, quod licet cuique vti iure rẽ suam locandi licitè: non tamen illicite. Secũdò quòd quãuis liceat locare domum ei, quẽ credit aliquo modo in ea peccaturum ad alium finẽ, quam peccandi,& ad exercendam artem, cuius exercitiũ non habet peccatum inseparabiliter admixtum:non tamen ad finem peccandi,nec consequẽter ad exercendã artẽ, cuius exercitium habet in se peccatũ admixtum: & ita quamuis liceat locare domũ peccatoribus; puta cõcubinario,aleatori,peieranti, & id genus alijs non excõmunicatis, ad uiuendũ honeste etiam si credantur peccaturi; non tamen ex eo consequitur, quòd liceat locare meretrici domũ ad uiuendum meretricando, & exercendo artẽ cuius exercitium inseparabiliter habet peccatũ admixtũ. Quia id nulla humana potestatẽ potest fieri licitum, cum sit contra legẽ naturalẽ & diuinam, c. sunt quidam. 25. q. 1. licet iusta de causa permitti possit. Contrariũ tamen sine scrupulo affirmat Ioan. Maior. in 4. lib. sen. dist. 15. q. 35. Pro quo facit,quòd id seruat consuetudo totius fere orbis Christiani. Et quòd prædictũ dictũ Augustini,ab omnibus receptũ,vix potest exequi sine domuũ locatione. Et quòd in hac vrbe, sciẽte & patiente Papa, locantur,& semper cõsueuerunt locari domus meretricibus. Et confessarij absoluunt, & semper absoluerunt locatores earũ sine proposito abstinendi a tali locatione. Et quòd ad contraria, quæ urgentissima sunt, responderi potest procedere in eis, qui locant eo fine principali, uel minus principali,ut meretricentur, non autem in eis,qui locant illis ad uiuẽdũ tantũ,cũ displicentia coram Deo uera,meretricii & artis meretricãdi. Et ꝙ hoc significare videtur d. cap. 1. de vsur. quatenus vetat locari domos vsurarijs ad fœnus exercendum,& quatenus non vetat locari indigenis,sed tantum alienigenis: quãuis replicari possit, probari quidem ibi, quod permittitur locatio vsurariis indigenis ad fœnus exercendũ foro exteriori, non tamen quod liceat in interiori, de quo agimus.

Quintò, quod magis expediret non permittere. Primò quidẽ quod difficile est defendere, quod liceat eis facere, vel locare domus,in quib. meretricentur,vt dictum est, quod raro locantur ad tam purũ finem uiuendi, quòd non misceatur aliquis finis, saltẽ minus principalis meretricandi, vel de lucro participandi. Secundò, quòd multi pueri incipiunt hac occasione prius peccare,quàm alioquin inciperent. Tertiò, ꝙ libido non extinguitur,nec refrenatur, immo accenditur eius usu secundũ Magistrũ lib. 2. dist. 24. addito malę inclinationi sensualitatis malo habitu: quia duo uincula fortiora sunt uno. cap. 1. de treug. & pac. Quartò, quòd castitatis habitu resistẽdi illi malæ inclinationi refrenatus illa, & non lu-

panari

panari resistentiæ illi resistenti. Quintò, quòd finis per eam prætensus, puta ne honeste sollicitentur, non attingitur: uiri enim prudentes aiũt eos, qui ad eas sollicitandas sunt apti, non adire meretrices, immo, postquam male sunt eis assueti, tanto magis honestas sollicitant, quo maiore impetu naturæ & uitiis feruntur. Sextò, quòd ipsemet noui pueros castissimos veniẽtes ad academias ex terris, ubi nõ est eiusmodi occasio fornicandi, ob eam, quæ in illis se offerebat, animas studia, & corpora ipsa contagio infecta perdere. Septimò, ꝙ meretrices ipsæ, posteaquã desinunt esse ad illud turpe lucrum aptæ, mille malorum instrumenta fiunt. Octauò, ꝙ mares maiore vigore sunt ad resistendum libidini, quàm feminæ, ca. indignantur. 32. q. 6. & feminis nusquam hac permissione succurritur. Nonò, ꝙ verum remedium contra libidinem est ardens amor castitatis, vitatio eius perdendæ occasionis, vigilantia ad resistendum cõiuncta cum abstinentia, sobrietate, & labore assiduo, & super omnia gratia Diuina. quorum omnium contraria lupanaria requirunt.

Ex his sequitur primò, pessimã esse permissionẽ, qua Caupones intra domos suas, vel in suguriolis cõtiguis, permittũt meretrices, quo plures eo diuertant: quia nõ fit auctoritate publica, & est ei mixta participatio.

Secundò, esse peccatum mortale quærere lucrum, vel tributum ex meretricio, & fœdis meretricum opera & lucro. quare non immerito Nicephorus, lib. 16. c. 20. Histor. eccle. huiusmodi lucrum & tributum appellat vectigal, & portorium impurum, detestabile, absurdum, Deoque inuisum, feris quibusque barbaris indignum, & execrandum piaculum: summisque laudibus effert Anastasium, quòd imperiali magnificentia illud omnino sustulit. Cuius rei me isthæc recognoscentem, admonuit præcellens Doctor Cæsar Costa, non solum utriusque iuris peritia, sed & historiæ atque politioris litteraturæ cognitione pręclarus, nuper a Santissimo D. N. Gregorio XIII. in Referendariorum numerum cooptatus, cum antea fuisset Sapientiæ Romanæ Gymnasta per celebris, & post hæc scripta, fereque dimidium huius operis typis excusum, antequã hic locus excuderetur ad amplissimum amplissimę Capuę. Vrbis olim ęmulæ, ab eodem Gregorio, ut eruditissimo, ita in eruditissimos quosque propensissimo, Archiepiscopatum euectus: quamuis id quod Nicephorus tribuit Anastasio Platina in uita Pontiani tribuat Alexandro.

196 Septuagesimosextò, peccat, qui dolia vel alia uasa uitiosa scienter nõ patefacto uitio, locat, aut ignorans eorũ uitiũ, pro integris uẽdit, ob qđ uinũ effusum est, aut damnificatum, & damnũ uini, & interesse soluere non uult, l. sed adde. §. si quis. ff. loc. Quamuis secus sit, saltem quo ad forum conscientiæ, si ignorans uitiũ, simpliciter locauit, dicens conductori, nescire se illa esse uitiosa, & ideo displiceret, si essent talia. Ang. verb. locatio §. 24. & Siluest. eodẽ verb. quæst. 18. Quod ipsum est dicendum de oĩbus alijs uitiosis, ex quibus damnum sequi potest; qualis est equus, qui

qui aquam ingressus in eam procidit, & uestium iacturam adfert, Silueſt. vbi ſupra.

197 Septuageſimoſeptimò peccat operarius, qui conductus ſalario diario, fideliter nõ laborat, ob quod conductor notabiliter damnificatur, cum obligatione damnum ad arbitrium boni uiri ſatisfaciendi, l. 1. ff. locat. Idem ſi promiſit ſe, diario pro altero laboraturum & dolo, aut ſua culpa, id non vult conductori damnum ob id acceptum ſatisfacere, cũ obligatione reſtituendi, argu. l. fin. ff ad l. Rhod. de iact & d. l. ſed & des. §. cum quidam ſecus tamen ſi eum caſus fortuitus impedit. l. ſi uno §. cũ quidam. ff locat. & ſi eſt paratus ad præſtandum, ſed culpa conductoris non præſtat, diarium ei perſoluendum eſt: & etiam ſi præſtare omiſit ob caſum fortuitum ex perſona conductoris contingentem, quando cõductus diarium in alio loco, ſi ille non conduxiſſet, reperiiſſet, Silueſtr. uerb. locatio. quæſt. 12. aliàs non in foro conſcientiæ: quæ tamen limitatio nobis non uidetur iure probari.

198 Septuageſimooctauò peccat, qui penſionem rei conductæ eius dño non ſoluit, eo quod ea non utitur, quia non vult, aut quia ob aliquẽ caſum fortuitum ex parte ipſius contingentem nõ poteſt, cum obligatione reſtituendi. gl. in d. l. ſi uno. §. ita cũ quidã quod limitant Ang. uerb. loca. §. 15 & Silueſt. ubi ſupra, procedere quando dominus eo quod eã illi locauit, alteri locare omiſit, aliàs non, ſaltem in foro conſciẽtiæ. Sed nec hæc limitatio, noſtro iudicio, iure probatur & ad ıerten dum, quod in illa quæſtione; An merces locationis, & quælibet alia penſio ſit ſoluẽda in principio, uel fine anni; reſolutio gloſſarum in §. pen. Inſt. de inut. ſtipul. & in l. 1. C. quando dies lega. ced. ponitur in illis duobus ſenariis.

Annua ſi debes tunc inſpicies caput anni.

Anno ſi debes, in fine teneberis anni.

Circa quod uarii uarie loquuntur: ſed tenendum eſt, quod in primis conuentio partium eſt attendenda, & ea deficiente, conſuetudo regionis, & eis deficientibus regulariter ſoluenda eſt in fine anni, quando vnica ſolutio eſt facienda, & tempus ponitur cauſa differendæ ſolutionis, ut reſoluit Iaſ. poſt alios in l. qui hoc anno. ff. de uerbor. obligat.

Dixi: Regulariter: quia aliud eſt faciendum, quando ex cauſa, propter quam datur, & ex perſona, cui datur, & aliis circunſtantijs aliud conicitur, vt Panor. cum communi tenet in d. cap. propter. de locat. & ſatis in cap. peruenit. de arbitr.

199 Septuageſimonono, qui dolo, lata culpa, uel leui, ſua, uel ſuorum, infert notabile damnum rei conductæ, & non vult illud ſatisfacere, gl. in l. ſi quis fundus. §. Celſus. & l. ſi merces. § qui colonum. ff. locat. ſecus tamen eſt, ſi infertur ab alio, cui ipſe reſiſtere non poteſt: aut non tenetur, aut caſu fortuito, quem nec culpa, nec mora eius præceſſit, per dicta ſupra eodem cap. num. 179.

Octuage-

200 Octuagesimò peccat, qui colonus partiarius locauit alicui prædium rusticum, aut certam eius partem, nulla arborum mentione facta, & omnes fructus earum percipit aut eas cædit, aut alius odio exorto ipsius dolo, uel culpa, eas cædit, aut earum fructus dissipat, & non uult restituere domino suam partem uel damnum, iuxta l. fructus. ff. de vsufru. d. l. si merces. §. culpæ. ff. locat.

De peccatis circa iura & tributa Regia & publica.

SVMMARIVM.

201 *Tributa & iura regia qui non soluit, ut peccat.*
20 *Tributa sine auctoritate imponens, aut exigens ut peccat.*
203 *Iurium illicite impositorum exactor, ut peccat.*
203 *Clericos qui grauantes gabellis excommunicantur.*
203 *Episcopi inquirant an clerici gabellis grauentur.*
203 *Gabellæ rerum quas homines ad suam necessitatem ferunt.*
203 *Gabellas ob merces debens sic verum pandat.*

201 Octuagesimoprimò peccat, qui tributa & iura iuste auctoritate Pontificia, Regia aut alia publica, consuetudine immemorabili imposita, non soluit, cum obligatione restituendi, iuxta Ostien. in summa de pœnit. & remiss. & communem. quod plane procedit iuribus debitis ob prędia, aut alia ad eorum statum pertinentia, aut alia via iusta impositis, cum intentione obligante ad mortale, aut per iustos contractus locationis, aut alios cum illis initos. Et etiam quando per aliam legem vel iussionem iustam imponuntur, nisi habuerint intentionem tacitam, uel expressam impędiendi obligationem ad pœnam æternam per impositionem alterius temporalis, ut infra capitulo 23. à numero 36. dicetur, & in rubrica de pęn. olim dicimus, & nuper latius in commen. capitulo fraternita. 12. quæstione secunda.

202 Octuagesimosecūdò peccat, qui absq; auctoritate Pontificia, aut Regia aliquod tributū subditis imponit, cū obligatione restituendi: quædā enim rapina est, Pan. in c. super quibusdam. de verbo. sign. & excōicatur per bullam cęnæ, cuius tenor ponetur infra, c. 27. a nu. 58. Idem de illo, qui exigit tributa aliqua aperte illicita, aut sciens talia esse, cum obligatione restituendi, arg. c. 1. ad Ro. & c. 1. de offi. dele. & per dicta supra c. 11. nu. 12. & etiam si dubitat, an sint licita vel non, & sua sponte iniussus ad id se offerc: secus tamen si iussu superioris facit; quia obedientia in dubio excusat, capit. quia culpatur. 23. q. 4. modo uirtute obedientiæ

prius

prius dubietatem illam ex animo pellat, & licitum esse credat; eo quod pro tali, a superiore habetur, ꝟt in cap. si quis autem. de pœnit.dist. 7. num. 114.noue declaramus.

203 Octauagesimotertiò, peccat qui gabellas,& vectigalia licite laicis imposita, quæ nec ecclesia,nec ecclesiasticæ personæ debēt,exigit ab eis: & est excōmunicatus ipso facto, c. quamquam de censib.lib.6.non obstante contraria consuetudine:nisi quando inueherent,aut emerent ad negotiandū,& mercaturam exercendam,aut haberent facultatē, a Papa ad illa ab eis exigendum.Gabr.in 4.lib.sentent.distinct.15.

Rogatus a multis, ꝟt hanc decisionē amplificem,facta mentione Gubernatorū laicorū, qui frequentissime imponunt super in dicta extraordinaria sup pane,uino, carnibus, panno, & alijs id genus ad victū, & vestitum spectantibus;quæ Itali vocant Gabellas,Hispani Sissas, Galli Tallias,& Gabellas,& ea perinde petunt,aut peti iubent,uel permittūt ab ecclesiasticis personis,q̃ ad ea soluēda nō obligātur, ac a laicis.Eorū item, qui vectigalia,& gabellas imponunt pro facultate vehendi,exportādi & īportādi currus,mulos, & alia iumēta,vacua,vel onusta & pinde petunt, iubent, aut permittunt peti ab ecclesiasticis, atq; a laicis : quamuis id, quod vehunt, important vel asportant, sit de eorum patrimonijs, aut prouentibus ecclesiasticis, & in suos usus conuertendum. Rogatus, in quam, hoc, plurima possem hic addere, quę gratia breuitatis omitto, contentus admonere. Primò, eos grauissime in his peccare, Deum, immunitatemq; ecclesiasticam offendere, censurasque horrendas & Bullæ cenæ Domini incurrere, multos canones famosos infringendo, in quibus sunt, c. bene quidem.96.dist.c. ecclesia. de con.i.c. aduersus.de immu.eccle.c.nouerint.de sent.excom c.quamquam de censi.lib 6.Secundò,quòd gl.sing.clem. præsenti, de censib.dixit,quòd iudicio sui auctoris, tota Italia ob hæc est interdicta, & quod de alijs prouincijs, qui earum facta norunt,testificentur : quod profecto auditu horrendum est. Tertiò,ꝙ attestamur sępius, a nobis,& nostris famulis,satis multa hmōi vectigalia in multisRegnis exacta fuisse.Ideoq; iure uereri, ne Deus omnipotens in dies magis,& magis iratus,consultores Principum, & rerūpub.de prædictis canonibus parum curantes,& Principes ac respub. nimium illis credentes, & exactores soli auaritię inhiantes grauissime tandem castiget. Quartò, demirari me, ꝙ cum tot has censuras incurrant, tam pauci tñ confessarij locorū,vbi hæc aguntur, eas pro dignitate æstiment,& eas incurrentibus absolutionem denegent, & tam pauci episcopi,qui excommunicatas,& interdictas personas,& terras,vbi hæc fiunt, iubentur, & permittuntur, denuncient: cum pręceptum eis sit a concil. Viennensi,d.cle.præsenti. ut sub pœna peccati mortalis id faciant, postquam de eo ipsis constiterit, quod tamen facile constare potest: quāuis parte vocata, &audita, id fieri debeat, per gl. memorabilem eiusdē cle.

uerb.

verb. constiterit. Quamquam etiam testator, multos populos Italiæ & gubernatores, & exactores eorum annis, qui ego Sacræ Pœnitentiariæ seruio a Sũmo Pœnitentiario Sãctissimi D.N. petijsse absolutione a censuris ob hæc incursis, restitutione promissa, parata, vel facta: quos vtinã aliorum Regnorum populi, & rectores imitarentur. Amen.

An autem iura illa, quæ Hispani vocant cochlearia, & sedilia, quæ soluuntur ex granis in forum importatis, & in aliqua eius parte ad vẽdendũ depositis, & aliæ id genus Gabellę, quæ in multis Regni Castellæ locis tam a clericis, quàm laicis, vt audio, persoluuntur, licite a clericis exitur ijs qui earum cõditiones melius, quàm nos norunt, delegamus. Addo, quod portoria, & alia tributa regia & publica non sunt soluenda de ijs, quæ quis ad suam, & suæ familiæ necessitatẽ secum portat, iuxta ius cõmune. Nec consuetudo contraria valet, secundum Ang. verb. pedagiũ §.3. Sed contra tenet S. Anton. in 2. par. cap. 14. quod verius est, & quotidianus usus comprobat: & bene, quia consuetudo potest inducere id omne, quod lex, cap. fin. de consuetud. & l. 2. C. quæ sit longa consuet. & certum est, hoc lege statui posse, vt etiam idem S. Anton. ita.

Octuagesimoquartò, peccat, qui debitor Gabellæ, cui publicanus, siue conductor gabellarum defert iuramentum, aut remittit eius consciẽtiæ, & vt ueritatem pretij, aut quantitatis mercium, quas defert dicat: & acceptat, & non plene eã manifestat, cũ obligatione restituendi, Med. n. de rest q. 13. sub fin. quod est verum, etiam retenta opinione, de qua infra. c. 23. a nu. 36. quæ habet, quod regulariter, qui fraudat legem tempo rali pœna munitam, non incidit in spiritualem æternam. Non tenetur autem id iurare, & in onus suæ conscientiæ recipere: quia satisfacit dicẽdo, se paratum soluere, quęcumque se debere publicanus monstrabit.

De peccatis circa pignora.

SVMMARIVM.

204 OCtuagesimoquintò, qui creditor vtitur pignore cũ notabili dãno debitoris absque eius voluntate expressa vel tacita, & nullam habens causam verisimiliter credẽdi dominũ, id æquo animo laturũ: & est furtum. l. si pignore. ff. de fur.

Panor.

Panor.in c. 1. de depos. & si cum eius uoluntate expressa, aut tacita uta-
tur, usuram admittit, de quo infra, nu.217.nisi sit usus, qui gratis inter
amicos concedi solet; qualis est libri, iuxta S.Tho.2.2.q.78.art.1.ad 6.
Idem de creditore, qui dolo, aut lata culpa, aut leui pignus perire, aut
notabiliter damnificari consentit, uel non vult resarcire damnum. gl.in
l.si creditor.C.de pig.act.secus autem, si culpa leuissima id contigit, &
205 secus si casu fortuito, modo mora non præcedat. Nec pactum, quo pi-
gnus quocumque modo periret, debitori periret, §.fi.Insti.quib.mod.re
contrah.oblig.& l.quæ fortuitis. C.de pign.act.Idem de creditore paci-
scente cum debitore, quòd non soluente ad certum tempus, pignus sibi
cedat, aut ne post certum diem redimi possit.l.fi.C.de pact.pign.& c.si-
gnificante.de pign.nisi quando non in lucrum creditoris, sed in pœnam
debitoris fit pactum, ut pro uendito iusto pretio habeatur: quod sentit
Pan.in d.c.significante. & S.Ant.2.par.tit.1.c.7.& Silu.aurea Rosa, cas.
28.Idem de creditore, qui expresse paciscitur, ut pignus uenderetur, nõ
soluto intra certum tempus debito, & priusquam uenderet, debitori nõ
notificat, l.si conuenerit. ff.de pign.act.Ang. uerb.pignus.§.7.nisi ẽt con
uenerit, ne notificatio esse necessaria, gl. in ead.l.si conuenerit. Et licet
de pignore non uendendo pactum sit, trina tamen monitione facta, ut
luat illud, uendi potest: modo inter monitiones, seu denunciationes ip-
sas, triduum interiiciatur. Si autẽ nulla facta fuit mentio de uendendo,
uel non uendendo, unica denunciatio sufficit, quo transactis duobus an
nis, propria auctoritate uendere possit.l.fin.C. de iure do. impetran. &
Ang.ubi supra Siluest.uerb. pignus.q.10.non autem prius sine auctori-
tate iudicis. Et si creditor bona fide pignus minoris, quàm sibi debere-
tur, uendit, reliquum a debitore petere potest: quemadmodum etiam si
pluris uendit, restituere tenetur. Ang.ubi supra.§.8.Et quandiu debitor
aliquid, etiam solum quadrantem debet, creditor totum pignus retine
re potest, quoad ille solutus fuerit.l.quandiu.C. de distract.pignor.

Potest etiam creditor pignus a debitore ad tempus præfinitum non soluente alteri pignorare.l.1.& 2.C.si pigno.det.Potest etiam impensas iustas bona fide in pignus factas repetere: ut si erat ager, in eius cultum: si erat animal, in pastum factas.l.seruos. ff. de pignor. actio. tenetur tamen ad computandum in sortem fructus ex pignore perceptos, deductis impensis, quas in eorum collectionem, aut conseruationem fecit. S.Ant.secunda par.titu.1.cap.15.§.3.

Octuagesimosextò, qui uasa sacra, libros, uestimenta, & ornamenta ecclesiastica pignorat.l.sancimus.C.de sacrosanct. eccle. cap.1.de pign. nisi fecerit id ex magna necessitate, puta redemptionis captiuorum, subuentionis pauperum, & aliorum operum ecclesiæ multum necessariorum. argum.d.cap.1.de pignor.& cap.aurum.12.q.2.

De

De peccato usuræ circa mutuæ.

SVMMARIVM.

DICTVRVS de peccato usuræ circa mutua, huic loco ad id opportuno, iuxta promissionem in præfatione factam, inseram summam eorũ, quæ in Comment. de usur. c. 1. 14. q. 3. scripseram, ad scrutandum fundamenta, quibus soluerentur dubia quædam, quę anno 1554. soluere iusserant mihi Vlyssi pone Serenissimus ille maximus Cardinalis tituli Sanctorum quattuor Coronatorum omnium uirtutum heroicorum panægyri rerum diuinarum, & humanarũ eximia cognitione comitata, & inclytus Infans Portugallię, Henricus, tunc frater gloriosæ memorię Regis Ioannis eius nominis III. & postmodum Regni Lusitani moderator grauissimus patruus obseruantissimus, & obseruantissimus Regis Don Sebastiani huius nominis primi, iuuenis quidem, sed pacis, & belli gestis pro ętate Christianissimis gloriosissimi, & gerendorum spe admirabilis. De quibus nunc lacrymis obortis nihil aliud dicere licet, quam quod ipse rex dicitur cecidisse fortissimus, pugnans contra Sarracenos in Africa, quãuis sint, qui dicant adhuc esse in uiuis: quia corpus eius omnium, qui pręlio aderant, magnitudine insignissimus, numquam inuentum est. Et quod Cardinalis præfatus eius patruus in regem assumptus, & Regia Cardinalitiaque dignitate gloriosissimus pro regno terreno, & temporali, quod non dimittebat omnino pacatum, susceptus fuit in regnum pacatissimum, æternumque cęlorum.

Summa

206 Summa ergo illius Cōmētarij est, ꝙ continet uigintiduo notabilia. In quorū quatuor primis habetur, quod quamuis hoc uerbū, usura, prima sui significatione significet usū cuiuslibet rei, iuxta illud Marci Tullij pro Rabirio, *Vsuram huius lucis, &c.* tñ iuxta significationē, quā in hac materia cōiter habet, significat lucrum prouenie ns ex cōtractu mutui, & Græcis dicitur Τοκὸς, id est, partus, quasi a mutuo partum, & Hebræis appellatur נֶשֶׁךְ idest, morsus, quo mutuans mutuatarium mordet, ut quidam recentiores scripserunt. Et quòd contractus mutui differt a contractu commodati; quia per hunc non transfertur dominiū rei commodatæ: per illum autem sic rei mutuo datæ, ut dictum est supra, num. 180. Licet conueniant in hoc, quòd uterque debet esse gratuitus, iuxta gl. recept. in c. 1. de commod. & quòd mutuum uerum reperitur in solis rebus, quæ usu consumuntur, & in pondere, numero, & mensura consistunt, puta, pecunia numeratâ, uino, oleo, pane, tritico, & id genus aliis, quæ usu consumuntur. Inst. quib. mod. re contr. obl. in prin.

Dixi: Verum mutuum: quia uelatum, siue palliatum, etiam in aliis rebus, & contractibus inuenitur. Mutuum enim palliatum est, quod secundum suam formam apertam, & uerba contrahentium est alius contractus, quàm mutui, secundum uero formam latentē, & mentem contrahentium ueram, uel præsumptam, est mutuum; quale est omnis contractus alius a mutuo, in quo quis minoris iusto pretio infimo, siue medio, quærit aliquid pp anticipatam solutionem: & contra, quo quis uendit alii pretio maiore iusto supremo propter dilatā solutionem, c. in ciuitate. de usur. & c. ad audientiam de empt. & c. illo uos. de pign. cum eis adnotat. qui enim emit 10. rem ad minus pretio infimo ualentem 12. ob anticipatam solutionem, in effectu uidetur mutuare pretium, quod dat, & illud minus iusto pretio, quod dare deberet, accipere pro usura, qui uero contra uendit rem ualentem ad summum, & pretio rigoroso 10. pro 12. ob dilatam solutionem, uidetur mutuare pretium rei, quam uendit accipiendo illud plus iusto pretio, quo res uendita ualet pro usuris, ut in prædictis iuribus probatur. Quod autem pretium sit infimum, quod medium, & quod supremum, traditur infra. c. 23. nu. 78. Vnde licet omnis usura in solo contractu mutui uersetur, quia tamen contractus mutui est duplex, uerus, & palliatus, ita duplex est usura, uera, quę in uero mutuo, & uelata, seu palliata, quæ in palliato uersatur.

In quinto, & sexto notab. habetur. Primò, ꝙ aliud est peccatū usuræ, & aliud usura, quia peccatum usuræ est accipere, uel uelle lucrum usurarium. Vsura uero est lucrū pecunia ęstimabile suapte natura, qđ principaliter ui mutui ueri, uel palliati quæritur. Dixi: Lucrū, pro genere, & Pecunia æstimabile; ad differentiam lucri nō æstimabilis pecunia, quale est, spūale meriti, & gratiæ, quod fit, qñ, & quomodo, & cur oportet apud Deum, iuxta illud Psal. 3. *Beatus uir qui miseretur, & cōmodat, siue mutuat.*

& illud Euangelij, Matth. 19. *Centuplum accipietis, &c.* Quod proprie nō est usura, licet aliquando metaphoricōs sic dicatur. Luc. 19. sanctus Tho. 2.2.q.79.art.1 Et ita mutuare qué, ut præsentetur, uel eligatur ad beneficium, uel ut illud sibi conferatur, non est proprie peccatum usuræ, licet sit peccatum simoniæ quæ est grauior usura. Dixi: Suapte natura: ad differentiam lucri quasi spiritualis uirtutis, & amicitiæ, qđ mutuando quæritur, & non est usura: quia suapte natura non est pecunia æstimabile: licet multi pluris æstimarent amicitiam, quam mutuando aliquibus quærunt, quàm pecuniam, quæ ex eo ab usurario quæritur. Dixi: Principaliter: quia licita est intentio minus principalis quærendi aliquid pecunia æstimabile, ut infra dicitur. Dxi: Vi mutui: ad differétiam eius, ꝙ ratione veri interesse lucri cessantis, uel dāni emergentis accipitur: quia illud nō est usura, iuxta gloss. sing. & receptam. cap. conquestus. de usur. facit cap. 2. & cap. salubriter eod. tit. Dixi: Veri uel palliati: ad includendū lucrum, quod quæritur ex mutuo palliato, de quo supra, nu. proximo.

207 Habetur secūdo, quod usura est illicitum lucrū, & uelle, vel accipere illā peccatum mortale: adeo quidem, ut cōtrariū asserere sit hæresis. clemen. 1. de usur. & non solum iure humano: sed etiam naturali & diuino ueteris & noui testamenti; cap. quia. & cap. super eo. de usur. Nā prohibetur hoc septimo præcepto Decalogi: *Nō furtum facies,* Exod. 20. quo omnis rei illicitā usurpatio, qualis est usura, prohibetur. cap. pęnale. 14. q. 5. quod est præceptū utriusque testamēti, & quod specialiter prohibetur in nouo, per illud Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* contra impium Molinęum, & pium Sotum ex Vrbano in cap. consuluit. eod. titu. & Conc. Lateranens. sub Leon. decimo, & ex alijs, per quæ etiam ratio eorum confutatur. Et quod ius Diuinum noui testamenti specialiter prohibet non solum mutuationē cum pacto expresso, aut tacito reddendi plus aliquid mutuato: sed etiam mutuationem sine pacto aliquo cum intētionę principali, ut plus aliquid re mutuata restituatur, per ca. 1. 14. q. 6. & alia in dicto Notab. 6. adducta.

208 In septimo notabili, & duobus sequētibus habetur, quod, sicut omne peccatū aliud ab usuræ peccato est duplex; mētale tantum, ꝙ est uoluntas peccandi absque uerbo, uel opere: & mentale, & reale, ꝙ est uolūtas peccandi uerbo, uel opere sequuto: ita peccatū usuræ est duplex; mētale tantū, quod est uolūtas lucrādi usurā opere nō sequuto: & mētale, & reale, quod est uolūtas eā lucrandi opere subsequuto. Et quòd usura mētalis differt a peccato mentali usuræ; quia non est uoluntas quærendi lucrū ipsū ex mutuo dato intētione principali quærendi illud sine ullo pacto expresso uel tacito de qua intelligēdi sunt disputātes; An usura mētalis obliget ad restitutionem? Nam de peccato usurę mentali tantum nulla est dubitatio; quia sicut nullum aliud peccatū mentale tantum obligat ad restitutionem: ita nec peccatum usuræ mentale tātum. Sed disputāte

An

An lucrum quæsitũ ex mutuo intẽtione principali ob illud dato obliget ad illam: ita quod præter peccatũ usuræ mentale tñ, & vsuræ mẽtale, & reale est vsura mentalis definita supra esse lucrũ, &c. quę nõ dicitur mẽtalis, quia lucrũ non sit sequutum, sed quia sola intentio mentalis fuit cã principalis quærendi illud, quæ hactenus (quod sciam) nullibi sunt, ita declarata. Et quod nunc ẽt legibus sæcularib. Regum Christianorum est expresse prohibita vsura, & implicite a tempore Iustiniani Imperatoris, scdm cõem, de qua Io. And. in Mercur. reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. Et ita nullus Christianus eam clare exercet: sed verendum, ne aliqui uelate siue palliate, maiorem, quam vnq̃. exerceant. Nam maxima q̃ olim permittebatur, erat centesima, q̃ centum mensib. ipsam sortem exequat; ita vt quoquo mẽse sors vnum pariat, & duodecim in anno, ut copiose ostẽdit Bar. Soc. in l. si hęres. l. item. ff. ad leg. falcid. cui concordant Budæus, & Alciatus in locis ibi citatis, & alij alibi, & ea tñ in pecunia traiectitia sortis periculũ in se suscipiente: in alia uero mercatorib. duæ partes centesimæ, hoc est, octo pro centũ in annos: & alijs nõ negotiantib. dimidia centesimæ, hoc est, sex ꝓ centũ in anno, & nobilib. tertia pars. i. quattuor in anno pro centũ. Et nunc aliqui velate, siue palliate accipiunt tã grandes, vt interdũ sors pariat decẽ, & amplius pro centũ ab unis nundinis in alias; q̃. tñ tres, aut quattuor in anno occurrunt: & ita triginta, & amplius in anno pro centũ. Itẽ antea ex usuris, vsurę non capiebantur, l. ut nullo. C. de vsur. & l. placuit. ff. eo. at nunc cambiorũ cambia corradũtur.

209 In decimo, & undecimo notabilib. habetur, ꝙ intentio principalis lucrandi ex mutuo sufficit ad constituendam vsuram, ẽt sine pacto expresso, vel tacito, contra impium Molinæum: non aũt minus principalis cõtra Sotum lib. 6. q. 1. art. 2. de iust. & iur. Tum quia id tenent gl. & Inno. in d. c. consuluit. de vsur. a plerisque omnibus Theologis, & Canonistis recepti. Tũ quia c. si officia. 59. dist. & cap. quid proderit. 61. dist. cũ suis gl. probant, licitum esse ecclesię, & prælato seruire cum spe secundaria, licet non principali, aliquod beneficium obtinẽdi. Tum quia quam plurima sunt, in quæ quamuis non liceat intendere principaliter, licet tñ minus principaliter. Verbi gratia non licet dicere missas, & diuina officia audire principaliter propter distributiones quotidianas, minus principaliter tamen sic, iuxta gl. sing. & recep. in c. 1. de cler. non resid. lib. 6. Non licet etiam principaliter seruire Deo intuitu remunerationis terrenæ, sed minus principaliter sic, iuxta illud Psal. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem*. Adeo quod Cõcil. Trid. sess. 6. can. 31. definiuit contrarium esse hęreticum. Tum per alia ibi latius adducta: ita quod licet nullum, neque principale, neq; minus principale lucrum tamquã iure debitũ ex mutuo expectari possit: potest tñ tamquam antidorale, & remuneratorium de gratia, & non de iustitia debitum. Ibi etiam cum cõi asseruimus, ꝙ tam principaliter, quàm

secundario possumus sperare lucrũ amicitiæ, & gratitudinis ex mutuo: & tã principaliter, quàm secundario lucrũ pecuniariũ ex illa amicitia, & gratitudine, sed nõ nisi minus principaliter, & secũdario lucrũ pecuniæ rõne mutui. Et cõsequẽter, ꝙ qui postquã principaliter ꝑ lucrum mutuauit, suum peccatum agnoscens, illã intẽtionẽ mutat in intentionẽ minus principaliter accipendi, si postea gratis datum accipiat, non est vsurarius, ut recte dicit Ang. verb. vsura. Et ita non sunt usurarij oẽs, qui cũ spe lucri mutuant, sine qua nõ mutuarent: quia põt esse finis eorum principalis amicitia, vel amor Dei, & uirtutis, & lucrum minus principalis. Nã, vt aliquis finis eorum principalis alicuius actus, nõ sufficit, ꝙ ille nõ fieret sine illo, sed oportet, ꝙ pluris vel tanti æstimetur, ac alius finis ꝓpter quẽ ille fit, vt late probamus in d. c. cum minister. a nu. 37. & supra ꝓxime tetigimus. Neque ẽt peccat, qui non mutuat principaliter ob lucrũ, bona fide aliquid accipiendo, a mutuatario, existimãs id sibi amãter, & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem, quàm ob timorẽ, ne pecunia a se repetatur, vel sibi alia vice mutuũ denegetur, quamuis si postea id intelligeret, teneretur ad restitutionem illius, secundum sanctum Ant. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 6. & Caiet. 2. 2. q. 78. art. 1. Contra vero, si, dum sibi dabatur, existimabat non dari si libera voluntate, sed coacta, accipiendo quidem peccat, etiam si a principio sola charitate mutuasset, Laurent. in cap. salubriter. de usur. & sanctus Anton. vbi supra.

Addidimus, & ibidem, ꝙ ex qualitate rei datæ ex lucro, uel iactura dãtis, & ex eo, quod in tali casu virtus gratitudinis poscit, probus pœnitẽs, & prudens confessarius coniicere possunt, an datum ultra sortẽ dicatur datum libera, an coacta voluntate. Diximus etiam, illum, qui, eo qđ a suo debitore debitum recuperare commode non potest, mutuat illi pecuniam, vt sibi hac uia alterum tm̃, quantum sibi debetur, recipiat, nõ peccare, quia nihil ab eo accipit vi mutui. Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q 29. in princ. Adiecimus tamen, hoc casu cauendum esse debitori per chyrographi debiti redditionem, uel per schedulam solutionis eius; nè postea ipse, vel eius heres iterum illud petant, vel accipiant sponte solutum, per ea quæ dicta sunt in simili supra eo. cap. num. 113. Non peccat etiam, qui accipit aliquid ob iustam mercedẽ laboris sui, vel famuli numerandi magnam pecunię summam, quia non ui mutui, sed laboris numerandi accipit, neque qui capit aliquid pro sumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatam longe absenti. Idem Ioan. Maior ubi supra.

210 In duodecimo notab. & duobus seq. cõtinetur, ꝙ qui uendit, permutat, aut locat minoris iusto pretio ob anticipatam solutionem, est usurarius. Et econtrario omnis, qui uendit, permutat, aut locat maioris iusto pretio maximo, siue rigoroso ob dilationem solutionis, per rationem supra positam, numero 206. Et quòd in hoc sæpe uidentur peccare, qui emunt, uel locãt reditus episcopatuum, & beneficiorum, Magistratuum, Prouin-

Prouinciarũ, Dominiorum, oppidorum, tributorum, uendibilium exactiones, & alios cẽsus Regum, episcoporum, beneficiorum, & aliorum priuatorum necessitate pressorum, multo minori iusto pretio infimo ob solutionem anticipatã unius anni, & minori ob duorum, & multo minori ob triũ. Et contra, qui uendunt, aut locãt aromata, cinnamomum, piper, &c. pannũ, sericum, lannas aulæa, libros, papyrum, & alia similia, boues. uaccas, equas, oues, & alia pecora iis, qui eorum indigent ad se sustentandũ, uel quærendũ præsentẽ pecuniã ex eis protinus reuẽdendis minoris iusto pretio. Vendunt, inquã, uel locãt maioris iusto ꝑtio rigido, & summo propter dilationẽ solutionis & tãto plus addunt pretio, quãto solutionis dies longior fuerit. Monemus item ibidem cauere sibi debere ecclesiasticos, & sæculares prædiuites, qui agros suos colonis sui pluris iusto pretio rigido locãt propter dilationẽ solutionis suorũ debitorum, aut propter mutuationẽ tritici ad serendũ, & uictus, aut pecuniæ ad alia necessaria cũ lõga solutionis dilatione: quibus rebus fatigant eos supra modũ, adigentes ad uiuendum miserius, quàm si eorum essent mãcipia, & eos etiam, qui reditus suos quàm maximo possunt pretio locant in auctionibus publicis, allicientes ad augenda pretia pollicitationibus & donariis incrementorum, quæ Hispani uocant Puias, & dilationibus solutionũ, cogẽtes illos facere renũciationes ab omni iure alienas; quales ante nostram ętatem paucissimas Hispania uidit: nulla habita ratione, ꝙ per huiusmodi submissiones, & ad casus fortuitos obligationes minuitur iustũ alioqui pretiũ cõductionis: nec habita ratione, quòd locantes tam excessiuo pretio sunt in causa, ut cõductores utantur mendacijs, & malis artibus in uendendis eis, ut pretium, quod soluunt, ex eis corradant, quibus, ni utantur, impossibile est illud corradere.

211 In decimoquintò habetur, quòd interesse generaliter dicitur esse damnũ emergens, & lucrũ cessans: eo quod aliquid fieri cessatur, secundum gloss. in uerb. possibile. C. de sent. quę pro eo quòd int. prof. In qua definitione, coniũctio, Et, accipitur pro, Vel, & uerbũ, Fieri, prout comprehendit, Non fieri eo quod non facere, l. si facere sit mora. ff. sol. matr. & gloss. l. 2. recepta in princ. ff. de uerb. obli. Et quod est duplex; scilicet damni emergentis, & lucri cessantis, secũdum eandem glo. d. l. 1. Exẽplũ damni emergentis: Habeo pecunias ad reficiendum domũ, uel emẽdũ ęstate triticum aut fœnum, & eos mutuo tibi: quas quia ad præstitutũ diem non soluisti, domus corruit, triticum duplo carius emi, pecora fame interiere, aut aliquod simile damnum accipi. Exemplum interesse lucri cessantis: Sum mercator, habeo pecunias, quibus merces emere uolo ad negotiandum, eas tibi mutuo, & die præfixo non restituis, lucrum, quod ob id facere cesso, est meum interesse lucri cessantis.

Et quòd inter omnes cõuenit, utriusque horum contingens ob mutuũ peti posse tribus casibus. Primò quãdo mora in soluendo præcessit,

gloſſ. celebris in cap. cõqueſtus. de uſur. & alia multa ibi citata. Secũdò, cum id ante, aut poſt moram contingit, mutuum tamen datũ fuit per aliquã uim Regis Ciuitatis, aut cuiuſuis alius. De quo tamen acrius tractatur infra eod. nu. 302. Tertiò, cum a principio cõuenit de ſoluẽdo dãno; quibus tribus caſibus nõ ſolum licet accipere, & exigere, ſed etiã a principio conuenire de ſumma, quæ ultra ſortẽ ſibi rependenda eſt ex uerisimili illo intereſſe dãni, aut lucri: ut late prædictus Sotus ſcripſit lib. 6. q. 1. art. 3. de iuſt. & iur. quamuis magis, quam alii, hanc materiã reſtringere ſit conatus. quod poſtremum hodie non procedit in materia cambiorũ, per extrauag. Pij V. tranſcriptam infra eo. cap. nu. 299. ut ibi dicã. Et ꝙ tota difficultas ſita eſt in caſu, quo quis ſponte, ſine ui mutuat pecunias expoſitas negotiationi, aut rerũ frugiferarum emptioni; ob quarũ mutuationem ceſſet a negotiatione & frugiferorũ emptione, poſſit capere licite intereſſe lucri ceſſantis contingentis ante moram, & culpam. Nam Innoc. tenet, quòd nõ in cap. fin. de uſur. quẽ prædictus Sotus laudat, & ſequitur; proteſtatus tamẽ ꝙ contrariam, quæ communis eſt, opinionẽ non damnat: quam etiam laudandam eſſe & firmiter tenendã in prædicto not. 15. probauimus 14. rationibus refellendo, quas ipſe pro ſua adduxit. Quæ tamen concluſio intelligẽda eſt, dummodo omnis dolus, & fraus palliandi uſuras abſit, & modo non tamquam res adquiſita, ſed tãquam res in ſpe poſita, & quæ impediri multis modis poteſt, æſtimetur, etiam in contractibus, quibus etiam hodie licet a principio cõuenire. In cambijs enim hodie, ut proxime dixi, non licet: maxime ſi mutuetur res cum pacto de reſarciendo illo: quoniam intereſſe lucri ceſſantis non debetur magis, quàm intereſſe extra rem damni emergentis, ſecundum Bart. & commu. in d. l. 1. At hoc regulariter non debetur, niſi pacto præcedente, l. ſi ſterilis. §. cum per uenditorem. ff. de actio. empt. Ergo neque illud, argu. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

Et ꝙ pecunia mercatoris negotiationi expoſita, uel alterius emptioni frugiferæ rei deſtinata, pluris ualet, quam altera tanta aliorum & etiã ipſius illi non ita expoſita, arg. l. 3. ſub fin. ff. de eo ꝙ certo loco. & trad. Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. ꝙ antea ſenſit Scot. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 6. Et ita etiã triticum ſatum, uel ſationi deſtinatum, ualet pluris, quàm alterum tantũ abſolute conſideratum. Et quòd quamuis facultas, quæ pecuniæ ac lucrandum ineſt, abſolute conſiderata, eius pretium nõ plus augeat, quàm ſine illa, conſiderata tamen in eo, qui ſcit & vult vti ea ad iuſte lucrandum, facit pluris ualeat: ſicut facultas generandi, quæ eſt in tritico, abſolute conſiderata, non efficit ut plus ualeat: conſiderata tamen in eo, qui illud iam ſatum habet, aut ſationi præparatum, aliud ſimile ad ſeminandum nõ habens facit ut pluris ęſtimetur ad effectum, ut uendere, & etiam mutuare carius poſſit: & qui furto illud ſuſtulerit, plus quàm alteri reſtituere tenetur.

Et ꝙ qui habet aliquid, quod cõiter, nec ſibi, nec aliis pluris quã 10. ualet, pluris illud alteri uendere non põt, quamuis illi multo plus ualeat: tamen ſi ſibi plures ualet, recte id uendere põt eo pretio, quo ſibi valet, accipiendo pro eo tanto plus, quanto ſibi plus valet, iuxta S Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. & Scot. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 2. receptos. Et quod, ſicut operarius poteſt accipere pretium operarum ſuarum, quas omiſit ad preces alterius, qui eas ſoluere promiſit, ſic & mercator lucrum, quod ad preces mutuatarij omiſit propter promiſſioné de reſarciendo intereſſe.

212 In decimoſextò notabili, & tribus ſeq. continetur, ꝙ non ſunt neceſſariæ tot conditiones ad iuſtè capiendum intereſſe lucri ceſſantis, ex mutuo, quod Conrad. in q. 3. de contract. & quidã alij alibi requirunt: licet aliquod earũ ſic. Prima. n. eſt, ut hic lucrandi modus non tantum ſibi placeat, quantũ negotiationis: quod tenet ét Silu. uerb. uſura. q. 19. quæ tñ non eſt neceſſaria. Nam iuſtũ, & iniuſtum non in bonitate, aut prauitate aĩorum, & intentionum, ſed in rerum, & operum externorum æqualitate, & inæqualitate conſiſtit. Ariſt. 2. & 5. Ethic. & Diuus Tho. 2. 2. q. 38. art. 10. & q. 59. art. 2. Vnde & recte ait idé Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iuſt. & iur. nihil referre, an mutuans ſit rogatus, & quæſitus a mutuatario, an ultro mutuet, modo, quod ad iuſtitiam commutatiuam pertinet, ſeruetur. Secunda, ꝙ intereſſe ſit verũ, quæ neceſſaria eſt iuxta menté gloſſæ, & oĩum dicti c. conqueſtus. Tertia, quòd mutuatio, vel nó ſolutio ſit cauſa amiſſionis lucri, ſecundum oés, qualis non eſt ſecundum Caiet. & Medinã, ubi ſupra, qñ mutuans pecuniam habet aliã, qua negotietur. Quæ tñ limitatio non pręcedit, ſi aliam pecuniã ad illos fines, ueluti ad fortuitas neceſſitates, deſtinaſſet; neq; negotiationi committere uellet, quod prudentię eſt. Quarta, ut dandis uſuris non ſit aſſuetus; quia ex tali conſuetudine pręſumeretur uoluntas exercendi uſuram, q̃ tñ condictio nó procedit in foro conſcientiæ, in quo ueritas præualet præſumptioni. c. tua. de ſpon. & fieri põt, ut quis in aliis uſurarius ſit, & in hoc non. Quinta, ut non recipiat intereſſe, priuſquam conſtet, quòd ueriſimiliter lucratus fuiſſet. Quod in materia cambiorum, uidetur hodie ſtatutum ꝑ extrauag. Pij V. tranſcriptã in fi. nu. 29. Sexta, ut mutuatarius non egeat extreme. q̃ non uidetur neceſſaria, quia non tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis, immo ſatisfacit mutuando; ut cum poterit ſoluat, per dicta ſup. eo. c. nu. 60. & mutuare ſine intereſſe, eſſet donare. Septima, ut mutuans ob hoc non incurrat infamiam uſurarij apud ſimplices, æſtimantes illud intereſſe eſſe uſuram ob ſimilitudinem, cum oĩs ſpecies mali fugiẽda ſit, 1. ad Theſ. 5. & c. cum ab omni. de uita, & hone. cler. quæ cõditio quamuis ad euitandum peccatum ſcandali neceſſaria ſit, non tamen ad euitandam uſuram, & obligationem reſtituendi, quæ ex ſola iniuſtitia naſcitur, per dicta ſup. eo. nu. 6. quale non eſt peccatum ſcandali, quod eſt contra charitatem. ſanctus Tho. 2. 2. q. 43. in princ. Octaua,

q causa principalis mutuandi ſit ſubſidiũ neceſſitatis vitæ ſalutis, honoris, aut bonorũ proximi: q̃ tñ non eſt magis neceſſaria, quã prima per dicta in ea, licet ſit honeſtiſſima. Nona, ut non capiat, neq; paciſcatur totũ intereſſe, qđ uerisimiliter expectatur, ſed ſolum tm̃, quãtũ valet ille verisimilis expectatio: immo, q nec hoc nunc in cambijs fieri poſſit videtur pbari per p̃dictã extraua. ut ibi dicã. Et q conſequentes, qui cogit ſoluere pœnã, uel intereſſe creditori ſuo eo, q mutuatarius ſuus nõ ſoluit ei mutuũ ſtato die, licite põt ab eo recipere illud, quod ſic ſoluit: & ẽt cõpenſationẽ dãni accepti ob uẽditionẽ rerũ ſuarũ minoris, quã ualerẽt, aut emptionẽ tritici, & uini cariori pretio; eo qđ ſtato die debitũ ei nõ ſoluit. Quia non accipit rõne mutui, ſed rõne intereſſe damni emergentis, ſecundum oẽs, ẽt ſi promiſſio de ſoluendo eiuſmodi damno non præceſſerit, arg. l. nummis. ff. de in lit. iur. & l. Iulianus. in prin. ff. de act. emp. Ibidem ẽt continetur, q non poſſint quidquam capere iuſte rõne intereſſe lucri ceſſantis ij, qui nolunt, vel non pñt negociari, nec res frugiferas emere, & mutuãt ad intereſſe: neq; illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negociantur, & non maiori, & aliã quã hñt ad intereſſe mutuãt: neq; qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuo pposito ſufficientib. reliquas pro intereſſe mutuant: quia nullũ intereſſe verum p̃tendere pñt p prædicta. An aũt qui ſuas, uel aliorũ grandes pecuniarũ ſummas alijs, atq; alijs tradũt in unis nũdinis ſoluẽdas in aliis cũ aliquo lucro, aliqua rõne defendi poſſint? dicetur infra, nu. 299.

213 In notabili uigeſimo & duob. ſeqq. continetur, quod montes pietatis erecti modo infradicto, ſunt liciti, quod contra Caietanũ Tomo. 2. Opuſculorum, Tractatu. 6. de monte pietatis. & Sotum lib. 6. de iuſt. & iur. q. 1. ar. 6. probatur efficaciſſimis argumentis, dilutis eorũ rõnib. Modus vero eſt hic; Aliquis opulentus deputat aliquam quãtitatẽ tritici, vel pecuniarum ad mutuandũ quotannis pauperib. pignorib. ab eis acceptis; quo pro quantitate accepta, & pro tempore, quo eam non ſoluerint, exiguũ aliquid ſingulis menſib. ſoluant pro uictu, & ſalario eorum, qui habebunt curam dictum triticum, aut pecuniam cuſtodiendi, mutuandi, recuperandi, & reſtituendi pignora tempore opportuno. Et q gener licite recipit fructus pignoris fructiferi traditi ſibi a ſocero in ſecuritatem ſoluendæ dotis, per c. ſalubriter. de uſur. & l. pater. ff. de dol. mal. quia nõ capit eos vi mutui ueri, uel palliati, ſed alia rõne, quæ a uarijs uaria redditur, ut monſtrat prædictus Couarruuias in c. 1. lib. Variarum Reſolut. ſed nulla ſatisfacit per ea, quibus breuiſſime cõfutamus ibidem cõem, & aliam Anan. & aliam Medinæ, & aliam Soti, & aliam Fortunii, olim a nobis probatam, ſubdentes aliam genuinam fundatam in donatione tacita dotantis, & tradentis pignus, quæ colligitur ex multis in dotatione concurrentibus, quæ ibi inſinuantur.

Ex qua intulimus quattuor. Primum, quemlibet maritum, q̃uis non

ſit

ſit gener eius, qui tale pignus dedit, poſſe fructus eius percipere, non computando eos in dotē promiſſam: niſi contrariū exprimatur, quā libet longū tempus ſolutioni dotis præfigatur, modo obligatio dotē ſoluendi eſſet ad præſens tempus, licet ſolutio differretur accepto pignore. Secundū, poſſe maritū paciſci cum eo, qui dotem promiſit, & non ſoluit, & quoad ſoluatur in ſingulos annos pro ſubſidio onerū matrimonii pendat tantum, quantū aliquis mediocriter induſtrius ex illa dote, ipſa ſalua, capere poſſet. Quod Pan.d.c.ſalubriter.& alij multi relati per Couarr. vbi ſupra, & etiam Sotus tenent, quidquid Io. Lup. in repet. c. per veſtras.not.6.de donat.inter uir.& uxor.dicat. Tertiū. uerum eſſe, quod inſinuauit Sotus lib.6.q.1.art.2. de iuſt.& iur. maritū. ſ.qui dotem recipit, & hæredes eius in caſu diuortii teneri vxori uiduæ, aut ſeparatæ ad alimenta præbenda, quæ ſalua, manente dote, dari poſſunt, quoad illi ea perſoluatur. Quartum, quòd iuſte obſeruare poſſunt ſtatuta terrarum, ut, qui dotem promittit, quoad ſoluat, & maritus, & ipſius hæredes quoad dotem uiduæ, aut ſeparatæ reddant, certum quid ex centū in ſingulos annos pendant.

Qui peccant peccatum vſuræ, circa mutua.

SVMMARIVM.

214 *Mvtuum qui non ſoluit æque bonum, & ſtato die, vt peccat.*
214 *Vſuram qui credit non eſſe peccatum mortale, hæreticus.*
214 *Vſura circumſpecte definita, & declarata.*
214 *Vſurarius confiteatur quoties uoluit fænerari.*
215 *Vſura quando mutuare, propoſita pœna, &c.*
216 *Pignoris induſtrius culti fructum retinere, an uſura.*
217 *Pignoris fructus quando bene capiantur.*
218 *Fundi pignorati fructus qui bene capiantur. & ſeqq.*
219 *Vſura an ſit mutuare rem, ut reddatur cum pluris ualebit.*
220 *Vſura ut ſit mutuare, ut molat in ſuo molendino. & ſeqq.*
222 *Donare licet, ut reddat duplum, ſi moriatur intra tale tempus.*
223 *Medico mutuare, ut medeatur gratis, an liceat.*
224 *Mutuare, aut uendere granum pro grano, ut liceat.*
225 *Debitum granum qui non petit, donec pluris ualeat.*
226 *Mutuans pecuniam argenteam pro aurea, vel econtrario.*
227 *Emens triticum, uinum, aut oleum, quod elegerit.*
228 *Pretium iuſtum triplex; imum, medium, ſummum.*
229 *Vendere quis tenetur minus quam emit.*
230 *Emens minus debita lege poſt ſoluenda. & 231.*

Mutuans

214 Octuagesimosextò peccat mortaliter, qui res mutuatas nõ soluit stato die in rebus eiusdem generis, & bonitatis: nisi impotentia, vel cõsensus expressus, vel tacitus creditoris excuset: aut alia supradicta, nu. 54. Peccat præterea, qui mutuat aliquid ob lucrum notabile pecunia, æstimabile, conuentum expresse, aut tacite, aut principaliter speratum cũ obligatione restituendi: nisi antequam recipiat pœniteat, per dicta supra eod. nu. 210. Et notandum usurario non sufficere, ut confiteatur, quoties ad usuram dederit: quia oportet ut dicat, si scit, quoties secum animo deliberato dare constituit. Et si distincte ignorat numerum verum, dicat verisimilem, plus minusue: ut fieri debet in omnibus peccatis mortalibus, quorum numerus certus ignoratur, ut dictum est in cap. 6. nu. 15. supra eo. & in specie Ioãnes Maior in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 29. Idem si a principio sine spe principali lucri mutuauit ex sola charitate: & postea illam concepit, & poposcit illud, per ibidem dicta. Idem de illo, qui non uult proferre diem solutionis debiti absque aliquo lucro: nisi pro suo uero interesse accipit, per prædicta.

215 Octuagesimoseptimò peccat, qui mutuat apposita pœna, nisi intra diem statam soluerit ei, quem iam a principio credebat ad eam diẽ soluere non posse, cum obligatione restituendi, secundũ Scotum, & communem in 4. lib. sen. dist. 15. Idẽ si pœnam exigit ab eo, qui sine sua culpa per impotentiam eam non soluit. quia regulariter, ubi non est culpa, pœna esse non debet. cap. 2. de constitut. Idem si soluta parte debiti totam pœnam exigit, saltem quãdo obligatio est diuisibilis. cap. suam. cum gloss. & communi de pœnis. Sed non si pœnam posui, ut timore eam incurrendi soluat, præsertim optando potius solutionem, quàm pœnæ incursionem, dicto cap. suam. l. si pacto, quo pœnam. C. de pact.

216 Octuagesimooctauò, qui creditor vtitur fructu, uel usu pignoris sibi traditi

diti cum pacto computandi illum in sortem, in quam est computanda omnis cõmoditas, quam ex eo percipit deductis impensis legitimis, ut supra eod. cap. nu. 25. & 26. dictum est. Quæ deductio est in causa, quòd usuram non committat, qui tantum in pignore impẽdit, quantum utilitatis ex eo percipit. Nec consequenter, qui equum paruæ utilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum. Neque qui domum egentem tanta, uel maiori impensa refectionis, quàm pensio eius ualeat. Nõ tamẽ putamus esse tutum illud Soti lib. 6. q. 1. art. 2. de iust. & iur. quod nõ tenetur in partẽ solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor nõ colligebat, nec colligere cogitabat. Tũ qui sufficit esse fructus bonorum debitoris, & eos nullo iusto titulo a creditore retineri posse. Tum quia alioquin dicendum esset, creditorẽ, qui sua solerti industria ter tantos fructus colligeret, quàm debitor cogitabat, eum ad restituendum ꝙ amplius collegisset non teneri, quod palam est absurdum.

217 Octuagesimononò, qui mutuator accipit pignus cũ pacto legis cõmissoriæ; scilicet, ut, nisi ad præfixum diẽ redimatur, sit uenditũ, addendos ꝙ omne fructus, aut pars eorum, qui usque ad eum diem caperentur, essent sui, cap significante. cũ ei adnotat. de pigno. Secus tamẽ si prædicti fructus manerent debitoris, uel in sortem, uel interesse computarentur. Quia pactum legis commissoriæ appositum in pœnã sine fraude usurarum ualet, & etiã appositum, ut lapso die luẽdi pignus esset uenditum iusto pretio, l. si fundus. §. fi. ff. de pigno. quæ sunt de mẽte Panor. in d. cap. significãte. & sancti Ant. tit. 1. c. 7. & Siluest. in Rosa aurea, cas. 28. Secus itẽ est, si dominus directus in pignus accipiat prædiũ feudale. cap. cõquestus. cap. 1. de usur. adiũcta glos. fi. Quod ipsum dixit de domino directo accipiente in pignus prædium emphiteuticum, Imo. in cap. 1. de feud. quem sequitur, quamuis dubitet, Ioan. Anan. in cap. 1. de usur. & eisdem Barba. in dicto cap. 1. de feud. contradicat: modo tria concurrãt,
218 quæ etiam in feudo concurrere debent. Primum, quò nihil aliud debitum ex contractu emphiteutico præter fructus accipiat. Secundũ, ut illud prędium non sit effectum melius, seuélioratum ab emphiteuta, iuxta Silu. uerb. feudum. q. 30. Quod uerum est quoad partem fructuũ, qui ex melioratione capiunrur, & nõ quoad alios, qui sine illa perciperentur. Tertiũ, ꝙ emphiteuta dominiũ utile emphiteusis gratis, aut fere gratis obtinuerit, ut cõmuniter feudatarius solet obtinere. Nã, siue ille, siue feudatarius ad obtinẽda sua utilia dominia magnã summã pecuniæ soluit, non potest capere fructus sibi, saltem quãdo pensio, siue responsio pro eis soluenda longe minor est fructuum ualore, iuxta communẽ, quã sequũtur Ang. uerb. feudatarius. §. 33. Silu. eod. §. 10. Ioã. maior in 4. lib. sent. dist. 15. c. 31. Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quãto minus pretium iusto, dominus utilis directo dedit, arg. l. quæ de tota. ff. de rei uendic. cap. pastoralis. §. item cum totum. de offi. deleg.

Nonage-

219 Nonagesimò peccat, qui mutuat triticũ, aut aliquid mutuabile, eo pacto, ut sibi reddatur tempore, quo uerisimiliter creditur eius pretiũ auctum iri, & ipse usq; ad illud non erat seruaturus, cum obligatione restituendi, c. in ciuitate. c. nauiganti. de usuris. quia lucratur aliquid ex mutuo: secus si uerisimiliter dubitabat, an tunc pluris, aut minoris esset ualiturum. Secus item si ad illud usq; tempus seruaturus erat, & libertatem soluendi intra illud tẽpus debitori non adimit. Ang. uerb. usura. 1. §. 36.

220 Nonagesimoprimò, qui mutuat aliquid mutuabile cũ pacto, uel intẽtione principali, ut in suo molendino molat, aut in sua taberna emat: aut ad suã scholam ueniat: in suo prædio laboret, iuxta mẽtem Pan. in c. fi. de usur. & debet eũ ab illa obligatione liberare, & pro illa iudicio boni uiri satisfacere, Caiet. in summa, uerb. usura exterior. cas. 8. quamuis Silu. uerb. usura. 1. q. 7. dicat, ut pauperibus tribuat. Quod procedit, ẽt si mutuatarius, nil aliud ob hoc perdat, nec mutuatori aliud commodum adquiratur, quàm quod ille sit obligatus in suo molendino molere, aut in sua taberna emere, &c. quidquid dicant Ang. Rosel. & Adr. in 4. de restit. Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 11. art. 3. in prin. Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 25. q. 25. Quia illa obligatio molendi, aut laborandi in tali loco est lucrũ pecunia æstimabile: & ideo, quamuis non teneatur quidquam ex pretio, aut utilitate iusta, quã ob illud cœpit restituere, tenetur tñ eũ ab illa obligatione in futurũ liberare: & pro pretio, iudicio boni uiri, satisfacere. Idem dicendum est de mutuante cum pacto, ut sibi uendat suum
221 triticum, uinum, aut lanam etiam iusto pretio. Dixi: Cum pacto uel intentione principali: quia mutuare cum pacto cum intentione minus principali, quod mutuatarius illa ex gratitudine faciet, non est usura, per dicta supra eod. nu. 206. & in specie dixit Silu. uerb. usura 1. q. 7.

Nonagesimosecundò, qui mutuat in Flandriã, aut in aliam regionem proficiscenti, cum pacto, ut sic dixerim, ut assecuraret illud per ipsum, dato ei assecurationis pretio, etiam iusto, c. nauiganti. de usur. quia ex mutuo lucratur obligationem securandi eam ab ipso, secundum cõem in d. c. nauiganti. Secus si libere mutuauit, & postea cõuenerint, ut mutuator securaret certo aliquo pretio, quia id non est mutuo, sed ex assecuratione lucratur. Caiet. in summa uerb. usura exterior, c. 12. & Io. Maior. in d. 4. lib. sent. dist. 15. q. 24. arg. 3. sanctus Ant 2. par. tit. 1. ca. 6. §. 46. qui contractus securitatis est licitus, & reipub. utilis, secundum sanctum Anton. receptum, ut dicetur infra eodem capit. num. 282.

222 Nonagesimotertiò, qui mutuat aliquid cũ pacto, ut, si mutuatarius intra certum tempus moreretur, liber esset, & si uiueret duplum redderet. Quia ex mutuo lucratur illam obligationem soluendi duplum, quamuis dubiam. Siluestr. uerb. usura prima, quæst. 36. secus si donaret gratis absque fraude, quò donatarius, si usque ad tale tempus uixerit duplum reddat, quia nullum ibi mutuum interuenit, sed est contractus in

nomina-

nominatus,do,vt mihi des.l.naturalis. ff. de præscr. verbis.

Nonagesimoquartò, peccat, qui Regi, vel magnati mutuat cũ pacto, vel intentione principali, ut sibi conferat aliquod officium pecunia æstimabile, licet id, quod tali officio lucratus est, restituere nõ teneatur: secus si principaliter mutuat, ut eius amicitiam sibi comparet cũ spe secũdaria & minus principali, quòd sibi illud officium conferet, per dicta supra eodẽ a nu.215. Idẽ de eo, qui alicui mutuat, cũ pacto, ut eũ iuuet, pro se deprecetur, ut doceat, vt scribat, aut aliud quid simile pecunia æstimabi-
223 le faciat. Idem de eo, qui medico mutuat cum pacto, vt sibi medeatur: siue sit alius medicus, qui sibi possit mederi, siue nõ: quidquid distĩguat Med. in Cod. de restit. Idem de illo, qui mutuat alteri, cũ pacto, ut ille sibi mutuet alia vice alterum tantum, secundum glo. sing. quæ est secunda cap. 1. 14. q. 3. quidquid dicat Adrian. in 4. de restit. nisi quando solũ obligat per pactum ad id, ad quod iure naturali gratitudinis obligatur, secundum aliam glos. quæ est 1. eiusdem cap.

224 Nonagesimoquintò peccat, qui mutuat alicui triticum vetus cum pacto, ut alterũ tantũ recens sibi restituat, sciens recens melius & maioris pretij fore, quàm suũ tẽpore mutui & solutionis, per supradicta, & per dictũ Silue. verb. vsura. 1. q. 17. maxime si libertatem soluẽdi, quando libuerit, adimit, & obligationem restituẽdi recens imponit. Secus tamẽ si principaliter mutuat, ne suũ corrumpatur, & ualet, aut valebit tanti, vel pluris tẽpore mutui, uel solutionis, quàm recens sibi soluendo: siuequia est maior penuria eiusmodi tritici, quãdo mutuo datur: siue quia siccius est recenti, & ideo ex hoc plus, quàm ex altero capit mensura, siue quia eius substãtia est melior. Immo non peccaret, qui faceret pactum, vt plus tritici recentis, quã datũ est, reddatur: modo verisimiliter nõ valeat pluris illud plus recens restituendum, quàm vetus, cũ mutuatur, uel cũ mutuans illud est venditurus, quia in hoc nihil lucratur ex mutuo, qui mutuat: nec qui accipit, perdit quidquam, iuxta communem, in d. cap. nauiganti, & c. in ciuitate. de vsur. quamuis mutuator uitet damnum, ꝙ ei ex corruptione tritici euenire posset, ꝙ iuste uelle potest absque damno
225 mutuatarij, ut recte Siluest. verb. vsura. 1. q. 15. insinuat. Quia nõ etiã est usura tẽpore caritatis annonæ triticum æstimatum pretio, quo tunc vẽditur mutuare, cum pacto, ut tẽpore solutionis reddatur triticum pretio, quo tunc valebit. quia in effectu est vendere triticũ, & dilationẽ solutionis concedere, iuxta omniũ mentẽ, in d. c. in ciuitate. de vsu. sanctus Anto. 2. par. c. 7. §. 13. nisi per leges iustas esset prohibita eiusmodi tritici anticipata emptio, ut est prohibita per leges Castellę tritici anticipata emptio ad reuẽdendum, & etiã pro sua domo: nisi pretio, quo uiginti dies ante, viginti post sacrum diem Sanctę Mariæ Septembris valebit in Metropoli loci, vbi emit, l. 13. & l. 14. legũ Madritij anno 1528. editarũ.

Nonagesimosextò qui quod sibi debetur non vult recipere vsque ad

tempus,

tempus, quo eius pretium crescat; cum debitor illud tempus expectare non teneatur: quia vult lucrari impensam, quam in custodiẽdo faceret, & periculum amissionis vitare. Idem de illo, qui alteri mutuat cũ pacto, vt tali tpe, & non ante restituat: aut in alio loco extra illum, in quo iure tenetur, reddat. Anton. vbi supra quia illam obligationem, quæ pecunia æstimabilis est, ultra sortem lucratur. Non tñ peccat, qui non petit triticum, quod sibi debetur vsq; ad annum, aut tempus, in quo carius erit: nisi directe, aut indirecte debitoris solutionem impediat, ut (nostro iudicio) impedit diues, qui nolens, ut pauper Augusto anni fertilis soluat, prædicit ei, ut illo tritico ad suam vtilitatem utatur, & nullo pudore afficiatur: eo quod non soluit. Ad quas fraudes uitandas prudenter statutum est in Lusitania, ut qui triticum mutuum datum ante diem S. Mariæ Augusti non petierit, non possit petere vsque ad sequentem annum.
226 Nonagesimoseptimò peccat, qui pecuniam argenteam mutuat ut aurea ei soluatur, si ideo hoc faciat, ut in æstima ione lucretur. Osti. in summa de vsur. §. an aliquo. sub finem. quamuis bene possit pecuniã argenteam aurea: & auream argentea emere & vendere: & ẽt lucrum aliquod moderatum accipere. Caiet. in summa, verb. vsura. notab. 2. cas. 12. quia non lucratur ex mutuo: sed ex permutatione, emptione, vel venditione, sicut ẽt ex commodatione pecuniæ, ut pignori detur, aut ad ostentationem diuitiarum, quò aptius vxorem ducat, aut ob alium similem finem: quia ad huiusmodi fines etiam pecunia numerata commodari potest, l. 3. §. fi. & l. seq. ff. commod. & trad. Scot. receptus in 4. lib. sent. dist. 15.
227 Nonagesimooctauò, qui triticũ, uinum, aut oleum alicuius prædij ante messem, vel vindemiam minoris ob anticipatam solutionem emit, q̃ collecta sunt valitura. Pan. in c. nauiganti. nu. 6. per illum tex. de vsur. secus tamen si æquo pretio, licet minori ob periculum, si cui subiiciuntur, emeret. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrahẽ. empt. Nec interest, an ematur definite triticum talis agri, aut vinũ talis vineæ, aut cum facultate deligendi triticum talis agri, aut uinum talis uineæ, ut libuerit, modo quod æquum fuerit plus ob illam optionem soluat, sic intelligendum est, quod Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 11. art. 1. & alij scribunt.
228 Idem de eo, qui aliquid minoris iusto pretio ob anticipatã solutionẽ emit, aut carius iusto pretio ob eãdem dilatam uẽdit, vt dictũ est supra, nu. 206. Iustum pretium intelligo, siue sit infimum, siue mediũ, siue supremum: quia non constat in indiuisibili: habet. n. latitudinem, ut traditur infra c. 23. nu. 78. Vnde quis iuste pannum, cuius pretium infimum est decem, & medium decẽ cum medio, & supremum vndecim, emit decem, ob anticipatam, vel præsentẽ solutionẽ, qui non uenderetur ei, nisi undecim dilata solutione: & contra, iuste vẽdit quis eundẽ undecim dilata solutione, quem libenter venderet, decem præsentib. Qui vero emeret minoris anticipata solutiõe, vel maioris vẽderet dilata, pec

caret cum vinculo restituendi per supradicta, numero 206. per quæ conciliandi sunt doctores, qui sibi contrarij videntur.

229 Notandũ tñ unum; non solum decipi existimantem, se iusto pretio suas merces vendere, quoties nõ pluris, quã emit sumptibus, & moderato lucro numeratis uendit, ut recte Sotus insinuauit lib. 6 q. 3. de iusti. & iu. Quia fieri põt, ut sumptus eius sit immoderatus, aut quod deceptus fuerit carius emendo, aut quia abundantia eiusmodi merciũ, quæ confluxerint, illarum pretiũ diminuerit. Quare aliqñ vendere debebit minoris, quàm emit, quamuis dilata solutione uendat, si tunc uendere uoluerit, & aliquando cum maiori lucro, quàm solet ẽt præsenti pecunia uẽdere poterit; quia parum impendit, aut quia contingit emere minori pretio eiusmodi merces, ubi emit, quàm quò detulit, imo ob inopiam augetur, arg not. in l. pretia rerum. ff. ad l. Falc. & per Caiet. 2. 2. q. 77. art. 1.

Nonagesimononò peccat is, qui pecora, uel prædia emit ab eo, quem credit ea nõ habere: & statim certa pensione ea eidẽ locat, cũ obligatione restituendi pensionẽ, quã ex re, quæ non erat, ceperit. arg. l. 1. & totius tit. ff. de cond. sine cã Secus si probabiliter credebat, illa eum habere, & bona fide emit: nec tenetur restituere, ẽt post cognitam ueritatem id, quod ex ea insumpsit bona fide: immo neque id, quod non insumpsit, & quo factus est ditior, si qñ ea emit, volebat emere talia, & emit ab illo; eo quod ea obtulit uendenda, & ideo non emit alia ab alio, & ita pro suo interesse potest retinere, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 211. Ange. verb. usura 1. §. 71. Silu. usura 2. q. 6. Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 46.

230 Centesimò peccat, qui centũ soluenda a se, uel ab alio alteri in fine anni emit, uel redimit, soluẽdo in principio eius aliquid minus; puta 20. vel 30. ob anticipatã solutionẽ, & tenetur restituere, Gab. ĩ 4. lib. sen. dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 4. Caiet. in summa, uerb. usura. notab. 2. & latius Ant. 2. p. tit. 1. c. 8. §. 3. & 4. nisi id faceret, eo ꝙ debitũ nõ est liquidũ, aut quia labor, impensæ, aut periculũ subeunda sunt in eis recuperandis, uel illa, quibus emit, habet destinata negotiationi, aut frugiferorũ emptĩoni, ex qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit, lucraretur, præsertim si id facit rogatu uenditoris, Medin. in Cod. de restitu. quæstio. 38. in fine.

231 Nobis tñ videtur uerum id, quod Caietanus dixit verb. usura. sub fi. & ante illum, & alios Inno. cui nemo ibi contradicit, in c. in ciuitate. de usur. uidelicet iuste minoris emi posse debita, quę nõ sunt soluenda vsq; ad annum secundum, uel tertium, uel decennium, &c. quã si præsenti die soluenda forent. Tũ quia minus est habere actionẽ, quã rem l. minus. ff. de reg. iur. & alia, quæ congerit Dec. in reg. quæ actionem. ff. eo. Tũ quia hoc non est mutuare, sed emere, & non emere nũmo sibi soluendo, sed ius, eos ab hinc ad aliquod tempus recuperandi. Tũ quia hoc ius, quod uno anno est inutile, minoris ualet, quàm si esset statim utile. Per quod periclitatur id, quod ipsemet Caiet. dixit in d. notab. 2. s. eum, qui debet

centum

centum aureos in fine anni, non poſſe eorundem remiſſionem in principio anni minoris centum emere. Nam qua ratione poteſt tertius illam actionem emere, eadem poterit ipſemet, contra quem datur, redimere, quicquid in hoc Sotus dicat. Cuius tamen, & Caietani opinio ſaluari poteſt, intelligendo de redemptione facta minoris ob ſolam ſolutionis anticipationem, ut in principio huius caſus inſinuauimus, & ſupradicta procedunt quando ob alios præcedentes reſpectus minoris emuntur, ceſſante omni fraude uſurarum. Et ad hanc concordiam reduci debet S. Tho. ad lectorem Florentinum, relatus, & probatus à ſancto Ant. 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 4. & late Ange. uerb. uſura. 1. §. 64. & latius Silu. uerb. vſura 2. quæſt. 14. qui idem quod Caietanus, & Sotus ſentire uidentur. quæ tamquam quotidiana, & iuridica notanda ſunt.

Non obſtat, quòd hæc conſequeretur, diuitem poſſe dare alteri centum ſoluenda poſt annum cum aliquanto auctario: quia reſpondetur negando ſequelam. Tum quia, ut dictum eſt, hæc intelliguntur ceſſante fraude uſuraria, quæ in eo non ceſſat. Tum quia actio, de qua loquimur, iuſte uenditur. l. 2. cum ſequen. ff. de hęred. uel actio. vend. qualem non habet vendendam is, cui diues dat illa.

232 Centeſimoprimò peccat, qui centum mutuo ab aliquo pro lucro decem accipit, & eadem alteri precanti pro lucro aliorum decem rõne mutui ſoluendorum mutuat, Ioannes Maior in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 9. art. 7. Secus tamen, ſi illa decem accipit ratione intereſſe damni, quod aliàs pateretur, per ſupradicta, nu. 211.

233 Centeſimoſecundò, qui emit cenſum perpetuum, uel temporariũ, redimibilem vel irredimibilẽ ſine conditionibus ad id requiſitis, ſuper quarũ numero, & ueritate remiſimus lectorem in Hiſpano ad Not. 22. Commentarij. ca. 1. 14. q. 3. Cuius ſummam ſupra, nu. 214. retulimus in hoc latino, excepto illo notabili, cuius ſumma hic ex parte relata fuit; quorum loco ſubijcimus extrauag. quam ille numquam ſatis laudatus Pius V. poſt noſtrum in urbem appulſum, in hæc uerba promulgauit.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Vm onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeũtes cognouerimus innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus; qui nedũ non continẽtur intra limites à noſtris anteceßoribus eiſdẽ cõtractibus ſtatutos: verum etiã, quod deterius eſt, contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtũ contemptum præſeferunt: non potuimus, animarum, prout tenemur, ſaluti conſulentes, & piarum mẽtium petitionibus etiã ſatisfacientes, tam graui morbo letiferoque

235 *letiferoq; ueneno salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus, censum, seu annuum redditum creari constituive nullo modo posse: nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, & de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit.*

Rursum, nisi vere in pecunia numerata præsentibus testibus, ac notario, et in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoque pretio.

Solutiones, quas vulgò anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci probemus. Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non teneatur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum, nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censu suppositam; quia uolumus rem ipsam semper, & libere, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, uel rei, tam inter uiuos, quàm in ultima uoluntate alienari.

Vbi autem uendenda sit, uolumus dominum census alijs omnibus præferri, eique denunciari conditiones, quibus vendenda sit, etiam per mensem exspectari.

236 *Pacta continentia morosum census debitorē teneri ad interesse lucri cessantis, uel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius parrem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita sint, & nulla. Immo & censum augeri, & nouum creari super eadem, uel alia re in fauorem eiusdem, aut personę per eum suppositæ pro censibus temporis, vel præteriti, uel futuri omnino prohibemus. Sicuti etiam aunullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non spectarent.*

Postremò, census omnes in futurum creandos non solum re in totum, uel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, uel pro parte effecta, uolumus ad ratam perire: sed etiam posse pro eodem pretio extingui, non obstante longissimi etiam temporis, ac immemorabili: immo centum, & plurium annorū præscriptione, non obstantibus aliquibus pactis directe, aut indirecte talem facultatem auferentibus, quibuscunque uerbis, aut clausulis concepta sint.

Cum uero traditione pretij reditus extinguendus erit, uolumus per bimestre ante id denunciari cui pretium dandum erit, & post denunciam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti poße, & ubi pretium, nec uolens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandocunque reditum extingui posse, præuia tamen semper denuncia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idque obseruari mandamus etiam quod pluries, ac pluries denunciatum fuißet, nec unquam effectus sequutus fuisset.

Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito

aut ob pœnã, aut ob aliã causam repeti posse, oĩno prohibemus, contractusq; sub alia forma post hac celebrandos fœneraticios iudicamus. Et ita (illis propterea non obstantibus) quidquid, uel expreße, uel tacite contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, a fisco uolumus posse uindicari.

237 *Hanc autem salutiferam sanctionem nedũ in censu nouiter creando: uerũ etiam in creato quocumque tẽpore alienando, modo post publicationẽ constitutionis creatus sit, perpetuo, & in omnibus seruari uolumus. Declarantes pretium semel censui constitutum numquã posse ob temporum, aut contrahẽtium qualitatem, seu aliud accidens, nè quoad ultimo contrahentes minui, uel augeri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos non extendamus: illos tamen omnes, in quos sub alia forma peruenerunt census, hortamur in domino, ut singulos contractus censuræ bonorũ religiosorũ subijciant, & animarum saluti consulant. Non obstantibus, & c. Dat. Romæ anno 1568. Kal. Febr.*

Cui adnotamus aliqua in prædicto Commen. cap. 1. 14. q. 3. noue recognito, quæ, ne Manuale nimium crescat, prætemittimus.

238 Centesimotertiò, qui mutuat cum pacto, ut mutuatarius vltra sortẽ sibi reddendam det aliquid notabile alicui tertio, uel pauperibus. Quia non licet usuram lucrari etiam ad redimendos captiuos. cap. super eo. de usur. Secus tamen de mutuante, ut ei remittatur iniuria, non quidem per rationem, quam Sanctus Anton. & Siluest. uerb. usura. 1. quæst. 11. reddunt; scilicet, quòd unicuique licet suam uexationem redimere, cap. dilectus. 2. de simon. Quia illud de uexatione iniusta intelligitur: & uexatio, qua iniuria affectus iniuriantem in iudicio uexat, non est iniusta, iuxta gloss. singu. receptam, cap. si quis contristatus. 90. distinct. Quare nos hic nouam addimus; scilicet, quòd pœna iniuriæ non debetur in foro conscientiæ, iuxta gloss. singu. capit. fraternitas. 12. quæst. 2. Et quod speciale est, ut pacto nudo tollatur ipso iure actio iniuriarum, l. si unus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. & quod non uidetur tam quærere, quod requirit. c. quoniam. 14. q. 4. quam a damno pœnæ, quæ non est ante sententiam alteri in conscientia debita, liberari. Quo fit, quòd mutuare cũ pacto ut non solum iniuria remittatur: sed etiam damnum, quod affectus iniuria passus est, quodque sibi in conscientia debetur, est peccatũ usuræ. Non peccat etiam, qui pecuniam, qua vult emere aliquid frugiferum mutuat alteri, cum pacto, ut soluat tantum quotãnis, quantum fructus rei frugiferæ, quam emisset deductis impensis quotannis ualerent, per dicta supra, nu. 211. Non obst. quòd quidam dicitur dixisse, quod illud pœna debitum est legale: quia non est tale ante sententiam, & ante fit mutuum.

239 Centesimoquartò, qui uendit triticũ, uel aliquid aliud uno mẽse pro pretio maiore, quo ualiturum est alio, ad quem vsq; non est seruaturus, & tenetur ad restõnem eius, quod ultra pretium temporis uenditionis acceperit. c. si. de usur. & ibi per omnes. Ange. uerb. usura, §. 34. quamuis

possit

posset illud mutuare vno mense vsq; ad alium, in quo verisimiliter plus valebit, vt reddatur æque bonum in illo, vel ante illum, vt recte Sotus ad notat. Dixi: Non est seruaturus, &c. aliqui.n. secus, tribus cōcurrentib. Primum, ne summū quo illo mense valiturum est pretium accipiat: sed medium. Ita qđ si in una parte eius valuit decem, & in alia quindecim, & in alia viginti, non nisi quindecim capiat, iuxta Alex. in l. quod te. ff si cer. peta. Secundum, vt de pretio deducat tm̄, quantum seruando diminutum fuisset iuxta expertorum iudicium. Tertium, vt deducat impensas, quas in seruando in illud vsque tempus facturus erat, Maior vbi supra. q. 32. Nec obst. distinctio Caie. 2. 2. q. 78. art. 1. magis difficilis, quàm animabus vtilis. quia, quidquid ille dicat, æquius est dicere, quod capitulum finale de vsur. moderatur. c. in ciuitate. quàm quod ille asserit.

Male autem ex hoc loco infert quidam dicere me non posse quē vendere rigoroso pretio iusto, soluendo tempore ad quod vsque seruaturus erat: sed tm̄ moderato, quod ipse nullatenus sensio, sed longe aliud. s. qđ qui uendit rem pretio, quo valitura est aliquo tempore, ad quod vsque seruaturus erat; puta mense Maio, non potest iuste accipere pretiū maximum rigorosum, quo valebit aliquo die illius mēsis, sed medio illius, quod valebit toto mense, collatis pretijs, quibus valuit diuersis dieb. illius. Ita quod, si aliquo die valuit decem, alio 15. alio 20. debet esse contentus 15. Et si seruaturus erat vsq; ad certam hebdomadam, & in eius diebus valuit multis pretijs accipiet mediū illorum. Et si vendidit pretio, quo valeret certo die vsque ad quem seruaturus erat, & in eius varijs horis valuit varijs pretijs, accipiet medium eorum.

240 Centesimoquintò, qui vendit aliquid dilata solutione in aliud tempus pretio maximo, quo valebit usq; ad illud. Ostien. in summa de vsur. §. an aliquo. vers. quid si vēdas, & nos copiose sup. c. in ciuitate. de vsur. diximus. Vbi tamen conclusimus non esse vsurarium pactum, vt sibi soluatur pretium, medium minimi, & maximi, quo ab emptionis tempore, vsque ad tempus, in quo ille seruaturus erat, ualeret, siue eius pretiū cresceret, siue decresceret.

241 Centesimosextò, qui aliquid ei, qui pecunia indigebat, vendidit cum pacto, aut volūtate principali, vt statim sibi minoris iusto pretio reuendat, iuxta tit. 43. Ordinat. Florentissimi Regni Lusitaniæ: secus si simpliciter vēdidit pretio iusto, q̃uis summo: & postea, quia emptor vult illud reuēdere, & non inuenit aliū, qui emat, idem vēditor iterū pretio iusto, q̃uis infimo, & pio accipit. Angel. verb. vsura. §. 60. De qua diuisione pretiorum, & aliquot alijs hùc pertinentib. infra. c. 23. nu. 78. & seq. dicetur. Vsus tñ huius determinationis licet iustæ, lædere posset famā mercatoris, nisi fuerit cautus: & laudarem valde mercatorē, qui id faceret, quando videret neminem alium velle dare pretium iustum etiam infimum, maxime si daret mediocre. Notandū etiam, ꝙ vsuram admittit,

qui suas merces, quò lucraturum se sperabat, deportat, & dilata solutione pluris iusto pretio etiam summo uendit, eo quod aliarum aduentu, adeo pretium decreuit, ꝙ non solum nõ lucraretur: sed etiam perderet, si præsenti pecunia etiam summo pretio uenderet, per supradicta.

242 Centesimoseptimò, qui uel deponit pecuniã apud aliquem mercatorem, aut nummulariũ, cũ intentione principali, ut aliquod lucrũ menstruũ, vel annuum ei soluatur salua sorte: & tenetur acceptũ restituere, quãuis non interueniat pactum, & quamuis appelletur depositum. cap. consuluit. cum ei adnot. de usur. Nec ignorantia excusat, gl. in c. pleriq;. 14. q. 3. Nec periculum perdendi illam; eo ꝙ mercator, aut fugere, aut decoquere potest. Tum quia illud lucrum non ob periculum, sed ob mutuum deposito palliatum accipitur. Tum quia illud periculum non est considerabile per notata in d. c. nauiganti. & c. si fœneraueris. 14. q. 3. Secus tñ est, si absq; pacto, & intẽtione principali p̃dictis præfactũ depositũ faceret, & acciperet a depositario gratis donante aliquid ob gratitudinẽ, eo ꝙ ex pecunia deposita fuerit lucratus: ẽt si libentius suam pecuniam penes hunc gratum, q̃ penes alium depositam habeat. Et ẽt depositarius illud det sperans, quod ob hmõi largitionem ab ipso pecuniã suã non auferet: quia omnia hæc sunt gratuita. Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. Vsura tamen esset, si mercator illud daret, tamquam ad id ob pretium, & vsum illius pecuniæ obligatus, & dominus ob hanc eandem rationem acciperet, aut sperare, & etiam si principaliter ob hæc deponeret.

243 Centesimooctauò, qui equum, aut aliam rem oĩum iudicio non maioris pretij, quam quindecim aureorum ob dilatam solutionẽ uiginti aureis uendit cum obligatione restituendi quinque: licet postea pp mortuos alios equos 20. æstimetur, Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 32.

244 Idem de eo, qui cum Rege, uel alio, qui suis militib. aut famulis mercedes, & stipẽdia persoluere intra certum tp̃s tenetur, intra quod ob nummorum inopiam, illis soluere non potest, paciscitur se illis soluturum, si a dño sibi plus aliquid, eo quod soluerit, detur, ut decem pro centum, arg. c. in ciuitate. de usur. nisi rõne ueri interesse excusaretur. Quamuis Rex, vel ille alius in suis litteris dicat, se gratuitam donationẽ illius pluris facere. Tum quia hoc effectu est mutuare pecuniam, ut ad certum tp̃s eadem cum aliquo auctario soluatur. Tum, quia illa donatio nõ est vera; cum non ex liberalitate, sed ex necessitate quærendi pecuniã mutuam fiat, Med. de restõne. in quibus casib. licitum mutuanti ultra sortẽ recipere, cas. 3. Idem ẽt de Pręfecto ratiociniorum, Quæstore ærario, aut soluendis stipendijs, & mercedibus, &c. obligato, si aliquid ab his, quib. soluere debebat, accipit, ut anticipet solutionem, per prædicta in §. pręcedenti. nisi uerum esset interesse, aut iusta actionis emptio excuset.

245 Centesimononò, q mutui accepti vsuras soluere iurauit, & intra diẽ statutũ non soluit, nec impetrauit absolutionẽ a iudice, uel a parte. Nã

licet

licet promissio soluendi vsuras non valeat: iuramentum tamen soluendi illas obligat, c. debitores. de iureiur. quamuis a iudice potest absolui, c.1. eod.tit.& solutas repetere.d. cap. debitores.

246 Non obst. ꝙ soluens vsuras uidetur peccare consentiendo peccato Vsurarij; quia non iurat, nec promittit soluere illas, quatenus earum acceptio est peccatum: sed quatenus est actus de se indefferens: qui bono fine fieri potest uirtuoso, iuxta doctrinam Sancti Tho. 1.2. q.18. art.7. 8.& 9. qua eadem ratione acceptio sub vsuris a nolente mutuare, est licita: nam actio eiusdem rei potest esse bona, & passio mala, & contra passio bona, & actio mala, iuxta illud gl.c.1.de consf.eccl.uel alt.lib.6. uerb. sanguinis. de Christi passione; *Actio displicuit, passio grata fuit.*

De vsura in pactis de retrouendendo.

SVMMARIVM.

247 *Pactum de retrouendendo quid, quod iustum, & quod usurarium, & minuit de pretio, sed fructus non adimit ementi. & 248. & 249.*
250 *Pœnitenti pro se, & contra se in foro conscientiæ creditur.*

247 Centesimodecimò peccat mortaliter, qui emit aliquid cum pacto de retrouendendo simulate, animo magis mutuãdi quam emendi, & usuram cõmittit. Qui autem minoris iusto pretio, etiam dempta parte, qua illud pactum præfatum diminuit, peccat quidem peccatum iniustitiæ, sed non vsuræ corã Deo, licet aliquando coram hominib. præsumatur vsura; secundum omnes. Pro quo notandum primò, ꝙ pactũ de retrouendendo est pactum, quo emptor promittit reuendere rem emptam uenditori, quãcunque uoluerit, uel intra certum tp̃s, quod licitum est.& diminuit de pretio, ca. cum Ioannes.de fide instr.& l.fundi partem ff.de contrah. emp.& l. si fundũ. l.si a te.C.de pact. inter empt.& uend.& Leuit. 25. secundũ Inn. Ostien. Io.And.Pan.& cõem Canonistarum in c. ad nostram. de emp. & legistarum in d.l.si fundum.& Cæpol. de simul. contr.cas. 2.& oẽs Theologos in 4.lib. sent.dist. 15. Secundo, quod emptor non tenetur restituere fructus interim perceptos, nisi a tempore moræ, quam committit simul, ac pretium illius loco, & tpe congruis oblatum non accipit, l.2. C. de pact. inter empt.& vend.& gl.recep.& cap.illo uos.verb.percepti.de pig. Tertio, ꝙ iuste potest etiam statim locare uenditori honesta pensione de l. fundi partem.ff.de contrah.empt.& d.c.cum Ioãnes.de fide instr. Quarto, quòd ad iustitiam huius pacti cõcurrere debent aliqua. Primum, ut
248 simulatio, saltẽ ex parte emptoris, absit, ita ut emptor uere, & principa-

liter intendat emere. Secundum, ne fiat pactum, ut redemptio fiat maiori pretio, quam emptio facta est: cap. illo uos. de pigno. Tertium, quòd emptor faciat illud eo solo, ut placeat uenditori, & quòd malit, ne redimatur: & quod non emeret, nisi putaret esset redimendum: quod tamen non est iuridicum: tum quia nullo iure uel ratione probatur: tum quia sæpe contingit, aliquem posse uere rem aliquam emere cum pacto retrouendendi, quod minuit pretium eius, & non absque illo. Quia non habet satis pecuniæ ad eam iusto pretio emendam sine illo pacto, sine quo pluris ualet, d.l. fundi partem. ff. de contrah. empt. & d.c. cum Ioannes. cum eis adnotat. Tum quia multi nollent res aliquas emere, quas tamen rogatu amicorum, quos oportet eas uendere, emunt quidem uere cũ prædicto pacto, sed sperantes eas redimendas, quas aliqui non eme-
249 rent. Nec etiam est necesse regulariter, quod alii dicũt, ne pactum fiat, quod vltra certum tempus id redimi non possit. Quia perspicuum est posse fieri pactum de retrouendendo intra solum unum annum, duos, tres, aut plures: quod in effectu est pactum, ne ultra illa tempora præfinita redimatur.

Dixi: Regulariter: quia post extrauag. Pii V. super censibus relatam supra, nu. 234 in emptione census non liceret illud, quod est nouum, & singulariter notandum. Non est etiam necesse, quod alii dicũt, emptor usuræ dare solitus sit, eo quòd præsumeretur solitum facere, arg. l. quod
250 si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edic. Quia licet ad sic præsumẽdum in foro exteriori iuuare posset: non tamen in foro conscientiæ, in quo cessat omnis præsumptio. c. tua. de sponsa. nec etiam est necesse, ne fiat pactum, ut ante duos, uel tres annos uenditor redimere non possit, & postea sic: quia huiusmodi pactum est licitum, licet pluris ualeat, quod vẽditur cum hoc pacto, quàm quod cum pacto quando libuerit redimendi: quamuis non quanti si absque aliquo pacto uenderetur. Nec uidetur uerum illud Ioan. Maior in 4. libr. sent. dist. 15. q. 43. quod uenditor grauat emptorem pacto quando libuerit redimendi, nisi consentiat, ut emptor aliquid capiat ratione sui interesse: quia, qui suo iure utitur, nemini iniuriam facit, c. cum ecclesia, de elect. & l. iniuriarum, §. 1. ff. de iniur. Quãuis contra fraudatores, qui uendunt prædia non sata, & uineas uindemiatas cum pacto redimendi intra annum, solent redimere paulo ante messem, uel uindemiam, solutis impensis, lege Nauarrę cautũ est, ut, qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi post messẽ, uel uindemiam. Quintò, quòd hic non agimus de coniecturis ad præsumendum in foro contentioso eiusmodi emptorem habuisse intentionẽ magis mutuandi, quàm emendi, & eiusmodi uenditorem magis pignorandi, quàm uendendi: siquidem de solo foro conscientiæ tractamus, in quo pœnitenti pro se, & contra se creditur.

De

De usura in societate.

SVMMARIVM.

251 CEntesimoundecimò peccat mortaliter, contra hoc septimũ præceptum, qui accipit notabile lucrum, ex pecunia in societatem iniustam collata: vel maius, quàm debet ex collata in eã, quæ iusta est, secũdũ omnes. Societas autem est conuentio plurium suam pecuniam, industriam, vel laborẽ conferentiũ ad lucrandum, dicta l. 1. & toto tit. ff. pro socio. & Inst. & C. eo. ti. cap. per vestras. de donat. Et ratio, qua lucrum ex pecunia ex societate collata accipi potest, & non ex mutuata est secundum S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 5. quòd dominium rei mutuatę cum periculo in mutuatarium transfertur: non autem rei in societatem collatę, immo manet periculo conferentis, sicut industria, & labor periculo ea conferentium, l. si tibi areæ meæ. ff. de præscript. verb.

Ad hoc aũt, vt societas iusta sit, tria requiruntur. Primum, vt negotiatio licita sit. c. per vestras. de don. inter vir. & vxor. Scdm, vt pecunia subiaceat periculo eã conferẽtis, hoc est, ut si pereat tota illi pereat, gl. c. plerisq;. 14. q. 3. Tertiũ, vt in oĩbus iudicio prudentis æqualitas seruetur, & pro quantitate partium collatarum lucrum diuidatur, l. si non fuerit. ff. pro socio. & post alios Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. hoc exẽplo declarauit: Vnus confert mille aureos, alius laborem suæ personæ eisdem æstimatũ: alius suam industriam quingentis æstimatam, vt hęc societas licita, & sancta sit, ex his omnibus una summa facienda est, & ex lucro, & iactura pro rata eius, quod confert, quisque capere debet, vt, si isti tres quingentos aureos lucrarentur, duo singulos ducentos aureos caperent, & tertius centum. Sotus tñ lib. 6. q. 6. art. 1. de iust. & iur. dixit, non esse habendam rationem quantitatis pecuniæ, quã quis in societatem confert: sed periculi, cui exponitur. Iustius tamen uidetur contrariũ. Tamẽ quia id habetur

in l. si non fuerit. ff. pro socio. & §. de illa. Inst. de societ. Tum quia hoc est
nouum inuentum, quo adhuc nulli negotiatores usi sunt. Tum quia lon
ge clarius, & securius est dicere, societatē exæquandā esse iudicio perito
rum, qui æstiment pretium pecuniæ collatæ cum conditione expressa
aut tacita, ut in primis conferenti restituatur, si nulla eius iactura facta
fuerit, & pretium industriæ, & laboris ea conferentium absq; aliqua spē
quidquā pro illis referendi, nisi lucrum adsit: quiq; simul cōsiderēt, nul
lā usuram, nec iniustitiæ suspicionē, esse ex eo, quod ei qui pecuniā cōfert
de consensu eius, minus lucri, quā par sit, detur, si est persona, quæ dona-
re pōt. Per q̄ multæ societates iustificantur, quas aliquot pdiuites cum
suis famulis, amicis, aut cognatis exiguæ industriæ contrahunt, quo eis
fidem, honorē, & diuitias concilient, & conferendo in societatē magnas
summas pecuniæ, solum ad dimidiā, aut tertiā, aut quartā lucri partē eos
obligāt: quāuis ēt defendi possent, dicēdo, potius esse locationes cum sa-
252 lario incerto, q̄ societates. At si unus pecuniā, & alius pecuniam, & ope
ram cōfert, vterq; pecuniā, quàm cōtulit, accipiet, & ex lucro, qui pecu-
niam, & operam contulit, plusquam alius arbitrio mercatorum perci-
piet. Ang. & Silu. verb, societas. Qñ aūt alius pecuniā, alius operā, aut
industriam in societatem confert, tota iactura pecuniæ erit eā conferen-
tis, & tota laboris eius, qui eū subijt, & industriæ eius, qui eā adhibuit,
siue iactura in principio, siue in medio, siue in fine negotiationis fiat, iux
ta Bart. & Bal. in l. 1. C. pro societ. & S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 5. quæ ue-
ra opinio est, maxime in foro conscientiæ, iuxta Ang. & Silue. verb. socie-
tas. Tum quia alioquin pars pecuniæ, ad quam soluendam alius tenere-
tur, a periculo libera esset, quoad eum, qui cōtulit, & consequenter, quo
253 ad illā partem, esset mutuum, & non societas. Tum quia si in fine socie
tatis lucrum esset, ante quam diuidatur, qui pecuniam cōtulit, eā in pri-
mis accipere deberet. Tum quia non liceret pacisci, vt dimidiam, aut ter
tiam, aut quartam partē pecuniæ perditæ alius, qui laborem aut īdustriā
posuit, persoluat, quia nullam ex illa partē sumit, si nullum inueniatur
lucrum finita societate: immo tota eā conferenti restituitur. Tum quia,
vt pecuniā contulit, eā perdit: sic qui laborem aut industriā adhibuit, ea
perdit, q̄ interdum tanti, & pluris æstimantur, q̄ pecunia collata. Nā tā-
tus pōt esse labor, & tanta industria ut licitum sit pacisci, ut qui ea con-
fert, duas partes ex lucro, & dñs pecuniæ unam solam accipiat. Verum tñ
est, quòd si pecunia conferretur cum pacto, ut cōis esset, & cōiter inter
illos, sicut lucrum diuideretur, iustum esset ut pecunia perdita, omnibus
periret, secundum omnes ubi supra. Notandū autem, quòd periculum
pecuniæ collatæ uitare potest eam conferens, facta cum socio cōuentio-
ne, ut se faciat securam, siue (ut aiunt) assecuret suscipiendo in se pericu
lum eius, constituto ei pretio illo securitatis, quo cum tertius assecura-
ret, aut ut tanto minus de lucro cōi accipiat. Nam qua ratione tertius

potest

potest eum assecurare, eadem pôt & socius, ut recte Silue. verb. societas. 1.q.2.dixit. Quæ confirmantur ex eis, quę pridem respondimus Vlyssip pone contra quandã maximi ponderis societatem iniquam, oblata alia iusta, quæ colligi poterat ex Maiore in 4.lib.sent.dist.15.q.49. & Caiet. in Tomo 1. Opusc. Tractatu.31.rñsione 11.& Silu.verb. societas.1.q.1. videlicet, quod fierent tres contractus. Primus societatis, in quam alius pecuniam, alius opam, & industriam conferat. Secundus, quo, qui operã confert, assecuret alterius sortem iusto pretio accepto, aũt altero tanto ex lucro remisso. Tertius, ut ad tollendas suspiciones, & molestias rõnũ, qui opam præstat, lucrũ incertũ lucro aliquo certo redimat, aut ex lucro
255 verisimili, sed incerto, tãtundẽ certi retineat. Pro quo facit efficaciter, q̃ nemo negat, eum, qui confert aliquã pecuniam in societatem, posse assecurari de sorte, & de aliqua certa parte lucri; ineundo suos cõtractus assecurationis sortis, & lucri cum tertio: & qua rõne pôt inire cum tertio, eadẽ etiam cum socio potest, cessante omni fraude, & simulatione.

Addo, q̃ possunt fieri eodem tempore, ut monstrat præcitatus Ioan. Maior dicto.4.lib.sent.dist.15.q.49.& non solum formaliter, & explicite: sed etiam æquiualenter, & implicite. Vt si quis negociator publice protestaretur, se paratum ad accipiendam pecuniam a quocunq; volente illi conferre illam in societatem, cum pacto de assecuratione sortis ad rationem 4. pro centum & lucri certi 4. pro duodecim incerti lucri. Ita q̃ ex lucro incerto verisimili 12. ex centum accipiat quattuor pro assecuratione sortis, & quattuor pro certificando lucro duodecim, & consequenter non teneatur reddere, nisi quattuor. Et postea alius, sciens hãc protestationem, confert ei centum, dicens: Ego confero tibi centum in societatem negociationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti, iuxta protestationem tuam.

256 Pro quo, præter prędicta vrget c. per vestras. de don. inter vir. & uxo. sic noue inductum: ibi Papa iubet, vt marito vergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorẽ, quo ex parte lucri honesti, onera matrimonij sustentet; & ita intentio eius fuit, vt dos salua seruaretur; si quidem ob hoc iubebat illam a marito auferri: & ita uidetur noluisse, vt ad lucrum, & damnum mercatori traderetur, quod erat eam periculo obiicere: noluit item, certum aliquod lucrum inde prouenire, ad matrimonij onera sustinenda. At hæc duo fieri non pñt sine assecuratione, & lucri incerti pro certa redemptione. Ergo Papa tacite voluit illa fieri.

257 Facit ẽt, quod in multis Galliæ locis, qñ in ea prælegebamus, audiuimus, & nunc audimus in aliquot Italiæ partibus & montibus idem ter na r... Ecclesiæ, & viduæ, & pupilli more antiquo cõferebant suas pecunias mercatoribus, quo quattuor secura pro centum in suam sustentationem lucrarentur. quæ consuetudo defendi nullo modo potest, per intellectum, quem Io. And. & non nulli alij d.c. per vestras. assignant, scili-

cet quòd in fauorem ecclesiarũ, viduarum, & pupillorũ, cum illo lucro mutuari poterat, quia esset vsura, quæ neque etiã ad redimendos captiuos admitti põt, c. super eod. de vsur. Nec vllo alio modo defendi potest, quàm dicendo, quòd exordiũ cœpit ab hoc societatis modo, quo fit cũ securitate & redemptione prædictis, & cõtinuata fuit vsque ad illud tempus. Ad quod coniiciendum facit, quòd vix tertiam partẽ lucri dubij verisimilis, quod sibi pro sua rata regulariter obuenire posset, accipiebãt, Nam verisimile lucrũ centum ad minus erat 12. vel 15. & nõ recipiebãt, nisi quattuor pro centum: ꝙ significat, illos reliquas duas partes pro securitate eiusmodi, & redẽptione dubij pro certo relinquere. Pro quo facit etiã, ꝙ Caiet. scripsit in dicto Tomo 1. Opusculorum, Tract. 31. respõs. 11. Intelligimus tamen hoc, cessante omni fraude & simulatione, & vt corã Deo formaliter, aut ęquiualenter prædicti tres contractus veri fiant. De quibus omnibus copiosius scripsimus in prędicto Cõmentario. c. 1. 14. q. 3. respõdendo ad quædã Soti argumenta. Et quidem optarem, vt episcopi, vel saltem Pontifex Max. declararet, prædictã consuetudinem esse iustam; eo quòd pręsumendum sit, quòd in terris, in quibus a tempore immemoriali illa inoleuit, habuit originem huiusmodi licitã, & ita bona conscientia seruari posse, monitis præsertim deponentibus, & depositarijs, ut tres prædictos cõtractus faciant, vel habeãt pro factis. Pro quo facit, quod consuetudo immemorialis facit præsumi titulum requisitum ad eius valorẽ. c. super quibusdã. de verb. sign. & l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æsti. Licitum est etiam pactum, in quo qui pecunia aliena negotiatur, qui omne lucrum domino illius tradat, & ei a domino certum quid & ab omni periculo liberum pro labore, & industria soluatur. Quia huiusmodi contractus nõ est societatis, sed locationis. & ideo, si iactura, eius dolo vel culpa, aut illius ministrorũ, contingeret, satisfacere domino teneretur, quia gratia vtriusq; fit, per dicta supra eod. cap. nu. 179. Angel. & Silue. vbi supra.

Ad quæsita hic de pecunia legata parocho, & beneficiario alicuius ecclesiæ, vt perpetuò singulis mensibus, tot missæ pro legante dicantur, ꝙ ex lucro illius, ad rationem quinque pro centũ quotannis dici poterũt; Respondeo, legatũ esse licitum. quia licet legare vsumfructum pecunię l. 1. & 3. ff. de usufruct. ear. re. quę usu consum. & quia tale onus licite adijcitur, arg. cap. significatum. cũ eis, quæ illi adiicimus, de præb. Et quòd expediret, ut legatarij emerent ea censum perpetuum irredimibilem ad rõnem unius pro viginti, si inuenirent, & si irredimibilẽ nõ inuenirent, aliqua prædia reditus annui quinque, uel plurium pro centũ: et si nec ea, censum redimibilem, et si neque illũ, conferãt illam alicui mercatori in iustã societatem, et quęrant aliquẽ opulentũ, qui sortem et aliquod lucrũ certum, quãto maius poterunt, assecuret eis pro parte lucri verisimilis, & incerti ad eos ex illa societate prouentura: & nõ si inuenerint tertium,

tium, qui hoc faciat, curent id fieri ab eodem socio, cui illam in societatem contulerunt, per tres contractus initos modo supra dicto, nu. 256. & dicant tot missas annuas, quot dicendis illud sufficiat arbitrio episcopi. argum.cap.nos quidem. de testa. & l.legatum.ff.de administr.re. ad ciui. pertin.& l.legatum.ff.de usufruct.leg.

258 Centesimoduodecimò peccat, qui dat pecuniam in societatem ei, quem scit ea non esse negotiaturum, ut militi, uel clerico indigentibus in certum lucrum: quamuis tres prædicti contractus societatis, securitatis, & redemptionis concurrerent. Quia non est uera, sed simulata societas, quæ mutuum uelat, siue palliat.

359 Centesimodecimotertio, qui uere corã Deo pecuniam in societatem contulit in lucrum & dãnum: sed a socio publicam mutui, aut depositi scripturã accepit: quia mentitus est in periculum notabile suę famæ, & bonorũ proximi q̃m posset uoluntate mutata suam pecuniam depositã, uel mutuatam reposcere, quamuis periret. Quare eiusmodi scripturam, si lucrũ participare uult, rescindere debet, quamquam respõdimus, hoc locum non habere in eo negotiatore, qui cõtra intentionem pecuniam conferentis pro honore suo scripturam mutui, aut deposito loco societatis concessit, modo illam conferens scripturam prædictã, quam cito cõmode põt, rescindi faceret, & aliam societatis, si uellet, capere potest; & etiam pignora accipere pro securitate restituendæ sibi suæ pecuniæ, nisi amittatur, & etiam pacisci, ne tali, aut tali mercimonio, nec in tali, aut tali loco, tempore, cum tali, aut tali homine negotietur, & si mercator rebus, aut loco, aut tempore, aut persona pacto exclusis negotiatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactum fecit, iuxta S. Anto. 2.par.tit.1.capi. 7.§.38. Idem de eo, qui confert pecuniam in piscatum nauticum modo posito, infra eod.cap.num.282. & 283.

260 Centesimodecimoquartò peccat, qui locat boues, mulas, aut alia aĩalia pensione iniusta notabiliter, aut cogit agricolã ad soluẽdam iustam pro tpe, quo desinit laborare sine culpa sua ob culpã dñi, uel casum fortuitum contingentem circa eum, uel animalia, iuxta ea, quæ supra, nu. 199. diximus, & gl.l.si uno.§.item cum quidam.ff. loca. aut cogit ad æstimationem eorum post mortẽ, aut damnum naturale, uel fortuitũ sine dolo, aut culpa leui eius eueniẽs: quia hæc dñi periculo subsunt, Gab. in 4.lib.sent.dist.15.q.11.art.3. dub.2.& Rosel.uerb.usura 3.§.13. nisi agricola paciscatur, ut periculum quocunq; modo eueniret, esset cõe utriq; dato ei ob hoc iusto pretio, uel facta debita diminutione pensionis, quæ sine hoc pacto esset iusta. Quin, & si absque intentione petendi aliquid vltra debitum ab agricola, si absque eius culpa damnum contingeret, ne durius boues exerceat, paciscitur, ut dimidium damni quoquo modo contingentis spectet, non facta ob id aliqua pensionis diminutione, mortaliter peccat. Tum quia, qui eius uolũtatem nesciunt, scandalizat, ut in-

vt inquit S. Bernar. in suis contract. Tum quia mori potest sine illius intentionis declaratione, aut mutare intentionē, & postea ipse, aut ipsius
261 hæredes miserum agricolam vexare. Licitum item est tradere aīalia in societatem alteri, ea lege, vt lucrum sit cōe, sed, qui ea recipit, nil ex eo capiat, donec pretium eorum dño persoluitur: & postea sint cōia, modo ea, quę ante sortem recuperatam interierint, domino intereant, & non recipienti, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 39. qui alios contraria tenentes conciliat. Circa quæ in fine illius §. ponit regulam, per quam omnes casus deciduntur; s. ꝙ omnis societas circa animalia, in qua ponuntur pacta, quib. alicuius sociorum, iudicio boni uiri, notabile damnum infertur, est illicita. & recte quidem: quia etiam omnis alia, in qua commoditatum partes non respondent ex æquo partibus in societatem collatis, est illicita; per dicta supra eod. cap. nu. 252.

De vsuræ participantibus, & eam non restituentibus.

SVMMARIVM.

262 *VSuram qui suadet, aut sub ea petit, ut peccat. & 263.*
264 *Vsurario a non uolente restituere, qui accipit solutionē crediti in malos fines, uel impedit, ne gratis mutuetur. & nu. 264.*
265 *Peccatum non est ad minus peccandum inducere.*
265 *Pignus ab usurario emptum, restituendum.*
265 *Vsurarij bona sunt obligata, & fiunt ementis.*
265 *Dominium rei quęsitæ per vsuras quærit vsurarius.*
265 *Dominium rei emptæ ab vsurario quærit emptor.*
265 *Vsurario rem datam, ut uindicat qui dedit.*
266 *Vsuras pro alio exercens etiam famulus obligatur.*
267 *Proxeneta usurarum qui peccat.*
268 *Vsurarij vxor quæ peccat uiuendo de bonis sui mariti. & 269.*
270 *Vsurariorum filij, & famuli, qui peccant de bonis eorum uiuendo.*
271 *Vsurarii gener recipiens ab eo dotem, ut peccat.*
272 *Dotem ab usurario datam retinendi remedium.*
273 *Vsura non est marito vsus pignoris pro dote dati. & 274.*
275 *Vsuras qui iudex iubet solui, aut non restitui, & aduocatus, procurator, & testis, qui ad id auxilium præbent, restituere tenentur.*
276 *Vsurarium instrumentum faciens, ut peccat. & nu. 277.*
278 *Vsurarius usuras, & fructus pignoris restituat.*
279 *Vsurario manifesto nullum detur sacramentum.*
279 *Vsurarij testamentum nullum nisi hæc præcedant.*
280 *Vsurarius quis manifestus, & a quo absoluendus, & nu. 281.*

Piscato-

262 Entesimodecimoquintò peccat mortaliter, qui inducit aliquem, vt sibi, aut alteri tertio det ad usuram: quia peccato mortali consentire peccatū mortale est, c. 1. ad Rom. c. notum. 2. q. 1. quanto magis ad illud inducere. Qui aūt accipit ad vsurā ab eo, qui ad id est paratus aut petit ab aliquo mutuū simpliciter: & quia alius non vult gratis mutuare, accipit sub vsuris, nō peccat mortaliter, nisi ob finem mortalem accipiat: nec ēt venialiter, si ob cām iustam accipit: sed sic si absque ea accipit, aut ob finem venialem; s. ob vanitaté, & ludos veniales, aut vt eius negociatione diuitias accumulet, cum aliàs habeat vnde honeste viuat, iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. & nostrorum doctorum in c. super eo. de vsuris. quos Caieta. in summa verb. vsura & 2. 2. q. 78. art. 3. explicat. Quamuis igitur accipere ad vsuram licitum sit: non tñ petere, vt sibi ad vsuram detur, quia est petere aliquid, quod alius sine peccato facere non potest, quod numquam licitum fuit, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 9. §. 14. & Caiet. 2. 2. q. 78 art. 4. & Tomo 1. Opusc. Tract. 31. responsione 13. sed sic ab eo mutuum petere. At si rogatus petat vsuras sibi promitti, nec uellet sine illis mutuare, po-
263 test sub ijs licite accipere. Cōstitutus tamen in extrema necessitate, nō peccat inducendo ad mutuandum sibi sub vsuris eum, qui sine illis mutuare non vult, iuxta Inno. recept. in d. c. super eo. Quia hoc non est proximum ad peccandum inducere; sed consulere, ut minus peccet, hoc est, potius peccatum vsuræ, quàm homicidij committat: quod licitum est c. si quod uerius. 33. q. 2. Ang. verb. vsura. 2. §. 2. Silu. eod. verb. vsura. 2. q. 1. & Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. in dicta responsione 13. Verum etiam uidetur S. Ant. vbi supra, non peccaturum, qui mutuum ad vsuram ob ignorantiam, aut inconsiderationem peteret, aut quia scit frustra se rogaturū eum, vt gratis mutuet: quod tamen nobis securum non uidetur, propter rationes, quas modo tetigimus.

264 Centesimodecimosexto peccat, qui ad usurā capit aliquas merces ad res vanas, graue æs alienū contrahēdo, & vxoré, & liberos notabiliter damnificando, vt insinuat Sotus lib. 6. q. 1. ar. 5. de iust. & iur. quāuis nō loquatur ille de capiente ad interesse, nec de emente (habita fide de pretio) merces, quas præsenti pecunia vendit, quod Hispani Mohatram vocant, idem tamen est dicendum de illo, arg. l. illud. ff. ad l. Aquil. & ca. dudum. 2. de elec. Et notandum, q, qui mutuat ei, quem scit vsurarium, in fines malos, aut vanos, non pōt licite capere ab eo solutioné, si, facta ea, vsuras restituere non posset: quia, qui mutuat in malos fines non hñti vnde sua debita soluat, dignus est cui non soluatur, si alijs debitorib. nō pōt soluere. Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 11. Silu. verb. vsura. 8. q. 7. quod.

ad

ad forum conscientię videtur restringendum, vel ad casum, quo debita essent ęque priuilegiata, per dicta supra eod. cap. a nu. 52.

265 Centesimodecimoseptimò peccat, qui suadet voléti mutuare gratis, vt non mutuęt, nisi ad usurã, aut volenti contrahere, vt contractũ vsurariũ faciat cũ obligatione restituendi in solidum, Silue. verb. vsura. 7. q. 2. De emente aũt pignus ab vsurario amissum ob non solutioné vsurarũ, perinde iudicandum, ac de emente rem alienam, secundũ mentem Scoti in 4. lib. sent. dist. 15. Quia nec vsurarius videtur quærere dominium, nec dominis pignoris perdere illud, iuxta dicta supra eod. ca. a nu. 203.

Alia vero, quę hoc in loco in Hispano scripsimus, declarãdo, dico primo verius esse, ꝙ bona vsurarij non sunt obligata pro vsuris extortis: quia nullo iure probatur huiusmodi obligatio: & ita tenent Io. And. Panor. & communis in c. cum tu. & in ca. tua. per illum textum inductum ibi a Pan. de vsur. contra glo. in utroque cap. & in c. 2. eod. tit. lib. 6. quam etiam ibi Domin. & Franc. reprobant.

Secundò, quòd dominium rei per vsuras lucrifactæ transit in vsurarium, secundum glo. ca si quis vsuram. 14. q. 4. respondendo illi capitulo contrarium significanti, quę communiter ibi recipitur.

Tertiò, quòd dominiũ rei uenditæ per vsurarium transit in emptorem ita, ꝙ non potest auferri ab eo, qui soluit vsuras pro earum restitutione, vt Pan. cum communi Modernorum tenet in d. c. cum tu.

Quartò, quòd debitor potest recuperare rem, quam pro vsuris soluit vsurario si penes eum est, immo & si penes alium titulo gratuito, saltẽ, quum desunt vsurario bona ad restituendum, per l. si & me, & Titium. ff. de reb. cred.

Ex quo infertur, ꝙ qui aliquid notabile accipit gratis ab usurario, in eadem specie, qua fuit datum illi, uel etiam in alia, si sciebat eius bona non sufficere ad usuras restituendas, aut probabiliter dubitabat, peccat mortaliter, si non vult restituere ijs, quibus vsurarius tenebatur, iuxta Sanct. Bernar. in suis contractibus.

266 Cẽtesimodecimooctauò peccat qui institor, negotiorũ gestor, tutor, aut curator, hñs potestatem ad negotiandum, & dandum sub vsuris, & recuperandum eas, & ẽt si noĩe suorum principalium dedit ad vsuras, vel recuperauit eas, cum obligatione restituendi, eis nõ restituentibus. arg. c. sicut non suo. 46. dist. & c. fi. de iniur. Siluest. qui alios refert, verb. vsura. 7. q. 4. ẽt si merus exequutor illius fuit, aut famulus, qui solum pecuniam dedit, & pignora, aut solutionem vsurarum accepit, q̃uis nulla utilitas ex eo ipsi obueniret, per supradicta eo. c. nu. 18. & per determinata a Caiet. in summa, & 2. 2. q. 62. art. 7. quidquid alij dicant, & ẽt Silue. in dicta. q. 4. Quod tamen est restringendũ ad famulos, qui sciunt pecuniam, quã ferunt mutuam ad vsuram mittit, & quam recipiunt pro solutione vsuræ recipi, & non extendendũ ad alios, qui id ignorãter faciunt:

quamuis

quamuis sciant suos principales aliquando usuræ dare solitos . arg.cap. quid culpatur. 23.q.5.& cap.2.de const.

267 Quibus addo, quòd nunc interrogatus, An prędicti ministri teneantur restituere ante excussionem principalium? Respondi, quòd sic: quia nõ censentur accessorii, ut fideiussores: sed ut principales delinquentes, & ita magis obligati, quàm iubentes, per dicta supra eod. a nu.17. Idem de eo, qui est internuncius usuræ ex parte usurarii principaliter, ut lucrũ illi, & sibi utilitatem comparet; quales sunt communiter proxenetę, quos Itali Sensales, Hispani Corredores uocant. Quod est restringendũ ad eos, qui rogarunt, ut daretur ad usuram: non aũt ad eos, qui simpliciter rogarunt, ut daretur mutuum. B. Ant. 2. par. tit. 1. ca. 9. §. 13. Dixi principaliter, ex parte usurarii: quia, si principaliter intercessit ex parte indigentis rogans usurarium paratum ex se ad mutuandum ad usuram, ut illi mutuaret, non peccaret.

268 Centesimodecimonono peccat uxor usurarii, quæ sciens maritũ nõ habere amplius, quã ad restituẽdas usuras extortas, uiuit ex eius bonis, cũ ex suis, aut cõsanguineorũ bonis, aut ex suo labore honeste uiuere possit, iuxta Card. in clem. 1.q.8. de usur. & Imol. in ead. clem. nu. 55. quod, nostro iudicio, restringendum est ad eam, quæ uiuit de eisdẽ bonis usura acquisitis, quorum dominium in usurariũ nõ transiit; qualia sunt pignora frugifera: & ad eam, quæ sumptuosius, quàm eius statum deceat, uiuit: non tamen ad eam, quæ solum impedit ea, quæ in eam, eo quod uxor eius est, & ob dotẽ allatam impẽdere tenetur maritus: quia tanto, & plus obligatur maritus ad eam sustentandã, quàm ad usuras restituendum, arg. l. assiduis. qui pot. in pign. hab. quidquid Sil. uerb. usura. 8. q. 2. & alii dicãt. Neque ad hoc necessarium est, quamuis sanctũ, eam maritum tẽpore opportuno ad eas restituendum inducere, & Deum, ut eum cõuertat, precari. Neque amplius, quã alia uxor tenetur in prædictorum bonorum custodiam, conseruationẽ, & amplificationẽ, incumbere. Neque, ut usura-
269 rius res ĩcertas restitutioni obnoxias retineat, & episcopus cũ ea, vt de illis tanquã pauper uiuere possit dispenset, neq; ut sit in extrema necessitate, quidquid Slue. ubi supra, & alii dicãt: quia nullo iure, neque ulla ratione, ea esse de necessitate iustitiæ probari potest, quod ipsum fere dicendũ est de uxore alterius cuiuslibet nõ habentis ultra ea, quæ tenetur soluere, uel restituere, arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil. c. dudum 2. de elect. Idem quoque de liberis, qui aliter uiuere non possunt: sed nõ de illis, qui, aliis
270 inseruiẽdo uictũ quærere possũt, nisi seruitia patri facta id mereantur. quia ad hos sustentãdos pater nõ tenetur. l. si quis a liberis. §. sed si filius. ff. de lib. agno. Idem etiam de famulis, qui sui uictus impensam lucrãtur, & de filiis, & famulis ignorãtibus bona, quibus sustentantur, usura parta fuisse. Et de merentibus tanta, quanta expendunt, & iustum stipendiũ adferendo utilitate rei familiari, laborãdo, effodiẽndo, aut aliquid domi

efficiendo

efficiendo, aut eam administrando, modo ne eandem rem pro usura solutam in stipendium accipiant. Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 3. Sed non est idem de his, siue famulis, quorum opera, quamuis sit licita, non tamen adfert tantum utilitatis rei familiari, quantum impensæ. Qualis est eorum, qui nisi ad comitatum, aut mensam, aut aliàs res similes seruiunt, iuxta S. Bernardinum. Et multo minus si ad res inutiles, & ad alendos canes, accipitres &c. Angel. uerb. resti. uitio 1. §. 21.

271 Centesimovigesimo peccat, qui capit dotem a socero usurario, cuius bona soluendis usuris, quas debet, non sufficiunt, sciens id aut debens scire quod nostra sententia, intelligitur non solum quando res ipsæ usura adquisitæ in dotem dantur, & quando dos est extra modum: sed etiã quando in pecunia, aut in alijs rebus, quarum dominium ad usurarium transfertur, moderata, & necessaria datur: quia capit ab eo, qui nec donare nec dotare sine peccato potest: & quia uxor sine marito illã dotem restituere nõ potest, si illa vult & maritus repugnat, maritus peccat & nõ illa, modo statuat mortuo marito, aut quã citius poterit, restituere. Et si maritus vult, & illa non, uxor peccat & non martitus; qui tamen de tali dote participare non debet. Et si inter utrũque cõuenit de nõ restituẽdo,
272 uterque in statu damnationis uersatur, c. peccatũ. de reg. iu. lib. 6. Hoc tamen remedio uti possunt, si socer satis habet ad restituendũ res certas, & multas incertas debet. Posũt enim petere ab episcopo, ut a iudice de his nõ habentibus, quò se sustentent, illa bona dotalia, quæ pauperibus essent restituẽda, iuxta dicta supra eod. nu. 92. Ange. uerb. restitutio. 1. §. 20. & Silue. uerb. usura 8. q. 5. Quod autẽ diximus, uxorẽ absque cõsensu, & licentia mariti sui usuras restituere non posse, intelligitur quando ex illarum restitutione scandalum sequitur, & non quando secreto absque eiusmodi scandalo id faceret, per supradicta eod. cap. nu. 218.

273 Centesimovigesimoprimo peccat socer qui genero suo, cui dederat prædium frugiferum in pignus soluendæ doris, mutuat tantũ, quantum debet ei pro dote, ut ei relinquat illud ad percipiendum ex eo fructus, quos ille potest percipere. Quia ratio, qua cap. salubriter. de usur. quo
274 hoc conceditur genero, aut alteri matrimonio cõiũcto, nõ habet locũ in eo, qui tantundem mutuat ei, eo prædio in pignus accepto, quamuis gener bene potest socero, uel alii, qui liberaliter mutuauit, omne ius, quod in pignus habet, liberaliter concedere, modo non faciat id principaliter ratione mutui: sed alia iusta, per dicta supra eod. cap. num. 203. & quia id nullo iure prohibetur; quod etiam Siluestr. ait, uerb. usura 3. q. 4. Quæ autem sit illa ratio, & ad quas personas extendatur, tradimus noue supra eod. cap. num. 213.

275 Centesimovigesimosecũdo peccat iudex, qui usurario usuras adiudicat, aut eum ad eas restituendas non cogit, arg. c. post miserabilem. & c. Michael. de usu. Idẽ de procuratore, & aduocato, qui iuuant in hoc usuratium,

rarium, aut obuiant restitutionẽ earũ petenti, cum obligatione restituendi in solidum, per dicta supra eod. cap. a nu. 17. Neque excusantur, quòd scripturæ in superficie iustæ uiderẽtur, si conscientia dictabat, esse factas pro usuris, iuxta Ostien. in d. cap. Michael. ubi hoc non ait Inno. licet eũ
276 ad id citet Silue. Idem notario publico faciente instrumentũ simulatum, quod licet formaliter licitũ contractum contineat, uere tamen cõtinet usurarium: ut cum uere res pignoretur, scribit quod uenditur, uel pro centum decem datis, scripsit centũ, uel econtrario, ita ut pro cõtractu iniusto, iustum describat, cũ obligatione restituendi: nisi principalis restituat, per supra dicta eod. cap. nu. 11. & 12. cum efficaciter socius dãni inferendi fuerit. Quamuis si hoc in fauorem eius, qui mutuum accepit, facit; quia indigebat, & usurarius gratis mutuare nolebat, neque sub usura cum scriptura continente aperte illam, restituere nõ teneretur: licet mortaliter peccaret, & esset excommunicatus, ubi excommunicãtur tales cõtractus simulatos faciẽtes. Sicut nec esset ob scripturã, apertam usuram cõtinentem, quia per eã nec damnũ intulit, nec eius causa sufficiens fuit, cũ ea & qui accipit, & qui mutuũ dedit æque uti possint: nisi eã faciat in locis, ubi ex statuto iniusto, aut iniqua cõsuetudine, qui mutuum ad usuram accipiunt, ad eam soluẽdam compelluntur: quia tunc restituere tenetur per dicta supra, & per Silu. uerb. usura 7. q. 7. Certũ est etiam, notarium ad mercedem quam pro labore scripturæ contractuum usurariorũ accipit, restituendam non teneri, quamuis in eo peccet: quia suam mercedem accipiendo non peccat contra iustitiam, quæ solũ imponit necessitatẽ restituendi, per dicta supra eod. nu. 12. Idẽ de testibus
277 eiusmodi instrumentorum usurariorũ: quia eiusmodi cõtractus absq; testibus, nõ ualent, Silue. ubi supra. q. 9. Quæ procedunt nõ solũ in teste, & notario sciente, contractum esse usurarium: sed etiã in dubitante, qui antequam dubietatem exuerit, testificatur, uel facit instrumentũ usurarium, argu. cap. 3. eccles. & cap. dubius. de hæret. & cap. si quis autem de pœnit. dist. 7. cum late ibi a nobis traditis: quãuis aliquanto minus peccaret, per ea, quæ ibidem nu 86. scripsimus. Dixi: Antequam dubietatẽ exueret: quia si per opinionẽ alicuius doctoris solemnis fulcitã ratione, illam exueret, posset id bona conscientia facere, per dicta ibidem nu. 85.
278 Cẽtesimovigesimotertio peccat, qui usurarius nõ restituit ꝙ ultra sortẽ accipit, uel fructus pignoris ei dati perceptos, uel quos percipere potuit. Nec excusat eũ, quòd mutuatarius multũ eius pecunia lucrifaciat: contra impium Molinæum: quia nõ ratione lucri mutuatarii, sed mutui eas recipit. ꝙ si ipse non restituerit, hæres eius tenebitur restituere: & si fuerint multi, quisque pro sua parte tenebitur. Et si quis eorum nõ habet unde restituat, alius ad id pro suæ hæreditatis parte, quãtũ feret, obligabitur, c. tua nos. de usur. Immo & legatarii, & donatarii, & qui gratuito acceperunt aliqua ab usurario, tenebũtur restituere, si quę obuenerũt ad

hæredes non ſufficiant, quatenus facti ſunt locupletiores, per ſupradi- cta. Ad reſtituendum tamen quod ſuo nomine pecunia uſuraria emit, non tenetur, iuxta Ioan.Maior.in 4.lib.ſent.diſt.15.quæſt.38.& comm. in cap.cum tu.de uſur.

279 Centeſimouigeſimoquarto peccat ſacerdos, qui uſurarii manifeſti cō feſſionem audit, uel eum abſoluit, uel aliquod aliud ſacramentū ei mini ſtrat, antequam uſuras quoad poterit reſtituat: aut præſtet cauti onē de reſtituendo cū pignoribus uel fideiuſſoribus, ijs, a quibus eas extorſit, ſi p̄ſentes ſunt: alioqui iis, qui eis acquirere poſſunt. Et, ſi nō ſint tales, Epi ſcopo, aut eius Vicario, aut ipſius proprio parocho, corā perſonis fide di gnis, aut aliquo notario ex ordinarii mandato, ita, vt in cautione expri mat uerā ſummā debiti ſi ſcitur: ſin aūt, arbitrio recipientis moderādo. Qui ſi ſcienter obligationem minorem debito receperit, ad reſtituendū reſiduū tenebitur. Et uſurario nolenti hoc facere, nemo debet eſſe teſtis in teſtamēto, nec cōfeſſionē eius audire, nec ipſe debet in loco ſacro ſe peliri, & eius teſtamētū ipſo iure eſt nullū. Si uero pignora, uel fideiuſſo res dare nō pōt, iuret ſe dare non poſſe. quæ omnia continet cap.quam- quam.de uſur.lib.6. quin etiā is, qui eū in loco ſacro ſepeliret, niſi prius prædictis præſtitis, excōmunicatur per clem.1.de ſepul.ut infra dicetur. Quòd ſi uſurarius in periculo mortis eſt, vult p̄dicta pręſtare, ſed non poteſt, a quolibet ſacerdote eius cōfeſſio audiri pōt & abſolui: & obten ta ab eo facultate epiſcopo eius promiſſionē declarabit, ut ſi cōualuerit, ipſum; & ſi moriatur, eius hęredes ad reſtitutionem cōpellat, arg. ca.ſi

280 quis ſuadēte. 17.q.4.& aſſerit Silu.uerb.reſtitu.6.q.1. Porro uſurarius manifeſtus dicitur, qui palam & notorie ad uſurā mutuat: aut ſuas res ob dilatam ſolutionem carius iuſto rigido manifeſte uendit. Et non eſt neceſſe, ut quibuſuis petentibus tribuat, ſicut aliqui dicunt: ſed quod eius mutuatio quando fit, ſit manifeſta. Pan.& Ant.Burgos in ca. ad no ſtram. de empt.& uend. Neque hoc requiritur, ſed ſatis eſt, ut poſtea per ſententiam, aut aliàs, illud palam & notorium fiat, ſecundum prædictū

281 Ant. & citatos ab eo, qđ iuſtius uidetur per ſacerdotē uero in hoc caſu intelligimus non ſolum parochum, ſed etiam quemlibet confeſſariū po teſtatem audiendi ſacram confeſſionem eius legitimam habentē, argu. clemen.dudum.de ſepult. Ceterū, qui aliis acquirūt, ſunt liberi in patris poteſtate conſtituti, & ſerui proprii, aut bona fide poſſeſs. §. 1.& 2. Inſt. per quas perſo. nobis acqui. Notarius autem in hoc caſu extraneo non acquirit: niſi illud mandato odinarii faciat, ſecundum gl. d. ca. quam- quam. uerb. mandatum, quod intellige, quo ad effectum ſatisfaciendi præcepto eccleſiæ in hoc caſu. Nam quo ad alios acquireret iis, quibus ſtipulatur, ut Peruſ.in d. cap.quamquam recte declarat.

282 Centeſimouigeſimoquinto peccat, qui confert aliquam pecuniam in ſocietatem nautarum uolētium ire piſcatum in mare longinquum, & nō haben-

habentium commeatum, & alia in id necessaria, eo pacto, vt tanta sibi lucri pars obueniret, quanta cuius alii nautarum, & vt euentus nauigationis sit illorum periculo. & quòd ex lucro futuro primum prædicta pecunia ei soluatur: & si nullum fieret, vel adeo exiguum, vt non sufficeret ei soluendę, quisq; pro sua rata illam soluat. Nautæ vero vacui maneāt: arg. gl. memorabilis, & quæ latius ibi Bald. in l. 1. C. pro socio. nu. 6. quē sequitur Ias. in §. sequēs. Inst. de act. nu. 46. & eorū, quæ ait vterq; Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. ad 5. Tū, quia vt ait Bal. in dicto nu. 6. socius, qui nō est particeps pecuniæ in societatem collatę, non debet soluere aliquam partē eius in negociatione perditæ. Et is non cōicauit suam pecuniā nautis, cuius iacturæ particeps esse voluit. Tum quia vult esse socius omnium lucri euentuum, at iacturæ nō nisi vnius. Tum quia vult, vt tota sua sors principalis sit sibi salua, contra gl. receptam in l. si fuerit. ff. pro socio.

283 Credimus tū, eum hanc condicionem adiicere posse, vt casu, quo tota pecunia, siue sors ab eo collata, aut eius pars amitteretur, nautę soluerent eam partem, quā de ea impenderent in impensas, quas domi facerent. Quia, quum alius in societatem suam pecuniam, alius suam industriam, & laborem confert, qui laborem, & industriam confert, non debet de lucro deducere totas sui victus impensas, sed eas solas, quas vltra domesticas faceret, iuxta Bal. in d. l. 1. nu. 9. & licet contrarium videatur uerius Saliceto, in d. l. 1. & esset verum quando tale pactum non interueniret, non tamen esset, quando interueniret; quia pactum illud nō est iniustum; cum illi non obligentur ad sortem soluendam, nisi pro ea parte, quā impendissent in impensas, quas domi fecissent, in quo nulla inæqualitas in hac materia reprobata inuenitur, arg. l. sed & si. §. quod autē 2. ff. de petit. hęre. & l. cum duob. §. quidam Sagariam. ff. pro socio.

De vsura circa cambia.

SVMMARIVM.

284 Mutuum quoduis cum pacto, vt mutuans assecuret usuram.
385 Mutuum pecuniæ ab vno numeratæ assecurando eū absque pacto.
285 Aßecuratio licita, & utilis.
285 Vsuras nauticas eße nunc vetitas quo sensu.
286 Vsura non est aliquid pro fideiussione accipere.
286 Cambium quid, & quid sit siccum: est septuplex.
286 Pecunia eadem numerata plus alij valet.
287 Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia.
28[illegible] Pecuniæ finis peculiaris quis: & qui alij septē, in quos locari potest pretio,

 licet

Entesimouigesimosextò peccat mortaliter contra hoc septimum præceptũ, qui quærit lucrum notabile ex cãbiis siccis, vel realibus contra iura naturalia, diuina, vel humana iusta, exercitis. Pro cuius & aliorum intellectu, inferemus huic ad id opportuno loco summam Commentarij ca. fin. de usur. quod est unum de quinque prædicto Manuali adiunctis; quorum summam huc pertinentium huius Latini opportunis locis inserere in eius præfatione promisimus.

Sũma igitur prædicti Cõmentarii huic loco opportuno inserenda est, quòd in primis quinq; numeris habetur, ꝙ principium illius capituli aliter intelligitur a gl. Ostien. Ioan. And. & aliis in illud Commentantib. aliter a Ioan. Maior. Caiet. Silue. Med. & Soto in locis ibi citatis, quos ipsemet olim sequutus fueram, & quòd eorum intellectus nullatenus quadret contextui eius, multis rõnibus perspicue monstratur, licet sit verus

in se;

284 in se;uidelicet, quod mutuare alicui pecuniam traijciendam per loca periculosa,eo pacto,ut mutuatarius faciat eam assecurare a mutuante,accepto in id aliquo pretio,est pretium usuræ, quia ultra sortem quæritur mutuanti obligatio,ut assecuretur ab eo pretio aliquo accepto. Et quòd secundus intellectus est, quòd mutuans pecuniam traijciẽdam per loca periculosa, suscipiendo periculum in se ob aliquod pretium, est censendus vsurarius. Cuius statuendi ratio noua, & germana redditur, per quã monstratur, non fuisse Gregorio animũ reprehendendi assecurationes, quas quotidie in magnam Reipub.utilitatem fieri uidemus: sed neque declarare,quòd mutuare cũ pacto, ut mutuatarius teneatur facere assecurari per mutuantem, sit usura:quia hoc indubium erat, & indignum ut tanta opera declararetur,neque fuisse animum decernendi esse uere peccatum vsuræ,mutuare suscipiendo periculum in se, & assecurando pretio iusto ei,qui uere vult pecuniam per loca periculosa traijcere, & uere uult eam sibi.assecurari iusto pretio.Quia hoc coram Deo,& in foro conscientiæ licitum est, ut ibidem monstratur, sed fuit animus obuiandi quamplurimis usuris palliatis, quæ fiebant mutuando cum assecutione, suscepto pro ea pretio, quamplurimis, qui uolentes sibi mutuari,& non inuenientes qui gratis mutuarent,fingebant se velle traijcere pecuniam in alias terras, & uelle sibi eam assecurari, addito pretio iusto, quo inuenirent mutuatores.Obuiauit aũt inducendo præsumptionem iuris,& de iure,qua qui hoc faceret præsumeretur usurarius: & ita non dixit, eum, qui hoc faceret,esse usurarium, sed censendum, hoc est,præsumendum esse usurarium. Quæ prouisio digna fuit sanctitate & eruditione Gregorij noni. & firmatur ratione prædicta, per quam soluuntur argumenta, per quæ prædicti,& etiam nos olim intellectum cõmunem reliquimus.

285 In nu.6.7.& 8.habetur,quod confitenti se mutuasse pecunias alteri, earũ securitatẽ deposcenti,quo eas mari, aut aliis periculosis locis transferret:& sine fraude ipse eidem securitatem præstitit pretio,quo ab alio eã accepturus erat,nulla restitutio est præcipienda a confessario.Et quòd principio illius cap. solum est locus in mutuante pecuniã numeratam, quod multis fundamentis probatur.Et quòd illud cõiter receptum,usuras nauticas esse prohibitas per ius Pontificium prædicti cap.intelligendum esse illas uetitas quo ad forum exterius, si ob mutuum pecuniȩ numeratæ accipiantur:& ẽt quo ad interius,si pp pecuniæ, aut alterius rei mutuationem sumuntur, sed non si, & quatenus ob solam securitatẽ prȩstitam recipiuntur, (nulla ratione habita saltẽ principali mutuationis certæ quantitatis) modo non accipiantur maiores, quàm ab alio tertio pro eadem securitate reciperentur quæ est noua, & singularis resolutio. Et quòd errat impius Molinæus in locis ibi citatis, asserens licere mutuãti accipere usuras a diuite.Quia prædictum cap.nauiganti.habet,nõ licere usuras accipere ab his,qui traijciũt pecunias ĩ partes ultra marinas causa

negotiandi, quod palam est nõ fieri a pauperibus. Et ꝙ, quidquid Laurẽtius dubitet in loco ibi citato, fideiussor potest accipere aliquid pro fideiussione. l. hoc iure. §. j. ff. de dona. ubi hoc notat Bar. receptus, quũ per supradicta assecurans possit pro securitate aliquid accipere, & fideiussor sit in effectu assecurator, & nõ capit ui mutui: sed ui fideiussionis, modo cesset fraus; qualis esset, si nollẽ tibi mutuare, nisi mihi fideiussorem N. præstes, quo cũ conueni, ut pro eo certum quid accipiat inter nos partiẽdum, aut ꝙ liberatus a me a fideiussione, illud mihi tradat: aut nolens sine lucro mutuare, mitto te ad fratrẽ meũ, aut aliũ, cui pecunias misi, qui tibi eas mutuet cum pacto, ut ego pro te fideiubeã, & postea nolo fideiubere, nisi certa aliqua re mihi abs te data, quamuis teneri etiã posset his casibus, nõ inesse usura, cũ nihil ui mutui taciti, uel expressi accipiatur: sed solũ ui alterius cõtractus lõgo differẽtis ab illo iuste illi appositi.

In 9. & 10. nu. cõtinetur, quòd cambiũ proprie est commutatio unius rei pro alia, & quòd diuiditur in cambium pecuniæ numeratæ, & cambium aliarum rerum: quia multis de causis infra expressis, alia pecunia, plus ualet uni, quã alia alteri, & ecõtrario. Et quòd cãbium, ut a uulgo usurpatur, est omnis cõtractus pecuniæ pro pecunia nõ gratuitus, siue sit permutatio, siue emptio, siue depositum, siue quiuis alius. Et diuiditur in reale, & siccum. Et quod cambium siccum, iuxta S. Anton. & alios Theologos, ibi citatos, est cãbium fictum, & nõ uerum; & sic accipiunt in Extrauag. Pii V. infra ad uerbum, nu. 299. relata. Sed Laurentius in Cõment. citatus, qui ante omnes de hoc meminit, dicit, cambium siccũ esse, quo campsor prius dat, quàm accipiat. quod ipsum etiam Silu. ait in uerb. usura 4. Et quia dat antequam accipiat, dicitur siccum. Reale uero contra, quo campsor prius accipit pecuniam, quã det. Et ꝙ aliæ diuisiones Caiet. Medin. Soti & aliorum non uidentur utiles. Et quòd ea mẽte omnium potest utiliter dici, septem esse genera cambiorum. Primum, ratione officii mutuandi, ꝙ non est in usu. Secundum, per minutum, quo præsens pecunia pro præsenti commutatur. Tertium, per litteras. Quartum, per translationem. Quintum, ob interesse. Sextum, pro custodia. Septimum, per commutationem pecuniæ præsentis pro absente.

287 In nu. 11. & tribus seqq. continetur, ꝙ permutatio est antiquior emptione, quæ cœpit post inuentam pecuniam numerata, & quod pecunia fuit inuenta, ut esset pretiũ, quo necessaria uitæ emerentur, & ut rerũ uenalium esset mensura quædam publica. Et ꝙ postea sequuta est permutatio pecuniæ pro pecunia, & ars cãbiendi, quæ est ars negotiandi pecunijs ultro citroque dandis, & accipiendis: & quod licet Arist. non sit uisa licita: tamen ordinata ad quærendam sustentationem, uel aliũ finẽ honestũ, etiã Christianis, licet ex mente sancti Tho. ibi citati & recepti. Et quòd licet primus finis pecuniæ sit emptio & uenditio: sunt tamẽ alii septem secundarii, in quos ea licite utimur, cambiãdo, permutando, opes

osten-

ostentando, ornando, aspectu eius delectando, & iure, siue succo eius medicando. Et q̀ excepto mutuo, & cõmodato, licite præbens eam potest capere pretium pro eius vsu: qui autem mutuat, & fingit se locare in aliquem vsum prædictorũ, in quo pro usu eius aliquid accipiat, peccat coram Deo cordium scrutatore. Et quòd in oĩbus cõmercijs, & cõtractib. iustitiæ cõmutatiuæ est seruanda æqualitas, ita quod tanti valeat acceptum, quanti datum: & e contrario, secundum oẽs ibi citatos, præsertim Scotũ in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. art. 2. Et ita sicut in emptione iusta tanti debet ualere merx, quanti pretiũ pro ea datũ, & tanti vsus rei locatæ, q̃ti pensio pro ea soluenda, & tanti equus dandus pro mula, quanti mula pro equo dãda. Et consequenter in cõmutatione, & cambio pecuniæ, tanti debet ualere danda, q̃ti accipienda: & qđ huic consequens est, quod nullo cambio, in quo pecunia pro pecunia datur, põt accipi aliquid ultra iustum ualorem pecuniæ, quam dat ratione cambij, quatenus est permutatio, nisi adiungatur alia iusta rõ accipiẽdi. Quia si cãbium aliarum rerum, quod est naturalius, antiquius, & magis necessarium, nõ est iustũ, nisi seruata equalitate valoris utriusq; rei campsæ, a fortiori cãbium pecuniæ pro pecunia non erit iustum, non seruata æqualitate valoris utriusq; pecuniæ. Et quòd qui dat nunc pecuniã pro alia maiore post unum, vel duos, vel plures menses reddenda, iniuste facit per prædicta, quia vult accipere rem maioris valoris pro re minoris, uia permutationis, Immo secundum Ostien. ibi citatũ admittit vsurã pessimã, & quòd non est necesse ad iustitiam permutationis, quod Silu. & Sotus ibi citati aiunt, quòd res accipienda per permutationem, iam sit in rerum natura, & in dñio eius, cũ quo res alia permutatur; quia nullo iure id cauetur: neq; ulla ratione probatur: immo contrarium ostenditur, eo quòd res nondum nata emi, uendi, & promitti potest, per ibi citata.

288 In 15. nu. & trib. seqq. continetur, quòd prædictũ primum cãbium p officiũ licitum est: nam quidquid aliqui ibi citati dicant, posset constitui a repub. officiũ mutuandi egentib. cũ salario de publico constituto: immo & prestituto aliquo paruo lucro reddẽdo a mutuatarijs vltra sortẽ pro labore officiarij instar montiũ pietatis, qđ ibi copiose probatur.

In 19. & 20. nu. continetur, quòd iustũ est secundum cãbium, vocatũ vulgo per minutum, quo quis cambit præsentem pecuniam pro præsenti; puta, nummos minoris ualoris pro nummis maioris: vel contra; puta quadrantes pro Iuliis, vel Iulios pro scutis: aut contra, mõ fiat ex eo officio a repub. in hoc cum moderato lucro instituto, secundum plerosque oẽs. Et quòd credimus ẽt priuatis licere accipere aliquid exiguũ; minus quàm quod campsori assignatur, non solã ratione cambii, sed alicuius interesse singularis, laboris, tædii, impedimenti, & aliorum in commoditatum. Et quòd licet legib. Hispaniæ uetitum sit, ne quis officium campsoris sibi auctoritate propria sumat, non est tamen speciatim vetitum

priuatis, ne cambiant priuatim occurrente occasione sine officii cāpsoris specie, licet iuste vetari possit ex causis ibi expressis Et ꝙ habens aliq̄ monetam, quę ratione materiæ, vel alicuius singularis interesse pluris saltem sibi valeat, q̄ publica lege æstimetur, potest illam permutare ꝓ alia, recepto illo pluri, præsertim in foro conscientiæ. Quia, quidquid dicat Medina, quamuis illa moneta æstimata sit a republica certo pretio, ad vsum suum principalem, qui est esse pretium, & licet nemo cogi possit ad dandum pro illa maius pretium, quàm constitutũ: propter tamen aliũ secundariũ vsum, & singulare interesse, iuste potest aliquid amplius accipere, quod etiam Sotus affirmat. Et ꝙ hoc cābium est iniustũ quoties cāpsor plus lucri, quàm si lege, uel consuetudine statutũ recipit, & quoties pecuniã adulterinam, prauam, fractã, aut vsu non receptam com permutanti tradit, aut eum in pretio decipit.

289 In nu. 21. & aliis decem seqq. continetur, quod tertium cābium, vocatum per litteras est iustum, & reipub. necessarium, quia per illud virtualiter trāsfertur pecunia de vno loco in alium, quamlibet remotũ, virtute litterarum, quibus efficit campsor, vt tradatur tanta pecunia in alio loco, quanta ei datur, in quo ipse dat litteras, & aliquid amplius pro iusta mercede. Et quòd dicitur cābium per litteras, quia communiter fit per eas, quamuis etiã fieri possit per nuntiũ, vel per ipsum cāpsorem. Et quòd ad iustitiam requiritur. Primò, vt seruetur æqualitas valoris inter pecuniam datam, & accipiendã. Quia in omnibus contractibus tam nominatis, quàm innominatis, seruanda est æqualitas rerum cõmutatarum, iuxta prædictam omnium, præsertim Scoti, sententiam.

Secundò, quòd campsor non accipiat plus iusta mercede: & quòd illa non crescit ex eo solo, quod tardius sit accipienda pecunia virtute litterarum, uel eo quod a principio non traditur ei pecunia, vel pars eius, sed expectat solutionem vsque ad tempus, quo certum fiat litteris satisfactum esse: neque decrescit ex eo, quod tota pecunia statim soluatur, vel intra breuius tempus solito, quia per dicta supra eodem cap. nu. 228. propter anticipationem, vel dilationem solutionis, iustum rei pretium nec augetur, nec minuitur.

Quare, qui minoris cambiunt, accepta præsertim pecunia per litteras quas vocant cambii, q̄ dilata solutione per litteras, quas vocant crediti, non possunt excusari, si iustum summum pretium mercedis excedant, quamuis intra latitudinẽ iusti pretii pluris cambire possint, dilata solutione, q̄ statim facta, per d. eo. nu. 239. & infra c. 23. nu. 78. Excusari, inquam, nõ possunt ratione mercedis huiusmodi cambii, licet ratione interesse veri aliquando forte excusari possint, iuxta infra dicenda. Et ꝙ tertio requiritur, quòd campsor, qui dat pecunias soluendas in aliis quamlibet remotis locis, sciat vel probabiliter credat, quòd persona, cui eas dat, habeat pecunias, vel fidem, & uoluntatem satisfaciendi litteris,

quas

quas de soluendis illis sibi tradit, quod satis probat prædicta Extrauag. relata infra, num. 299. Et quod alioqui vsuram iniquam admittit, & iniquiorem si eas tradit cum pacto, quòd si non soluantur intra tres menses ibi campsori ab eis, ad quos remittitur solutio, soluatur intra sex meses Romæ cum lucro cambij, quo ibi erat soluendo, & lucro recambij Romæ soluendo. Addo nunc quarto esse necessarium, ut locus, in quo est soluenda pecunia, longe distet a loco, in quo dantur litteræ. Alioqui enim esset cambium de tempore ad tempus, quod non licet, & non de loco ad locum, quod licet, vt ex eodem Cōment. nu. 67. colligitur, & satis probatur prædicta Extrauag.

290 Et quod, attento solo iure naturali, & diuino, æque iuste potest fieri hoc cambium per litteras de ciuitate vnius Regni ad aliā eiusdem, sicut ad aliā alterius Regni, quod & Sotus sibi cōtrarius in locis ibi citatis tenet, quāuis in aliquot Regnis iure humano id prohibeatur ad tollendas palliatas vsuras, inducendo præsumptioné earum, quod tn̄ cessante fraude, & fictione non ligaret in foro conscientiæ. arg. c. tua. & c. is quibus. de sponś. & ibi notat. modo tanto minus lucri acciperet campsor, quanto minus interuallum inter utramque ciuitatem interiaceret, quod multis rationibus ibi probatur. Immo, & cōcluditur, quod iura illa particularia humana, quantum prosunt uno respectu, tm̄ obsunt altero. Et quod prædicta iura particularia deberent restringi ad cambia, in quibus cāpsor dat pecuniam in vno loco, & accipit litteras de soluédo ei illam in alio: & nō extendi ad illa, in quibus campsor prius recipit: quia per illa solet frequenter vsura palliari: per hęc aūt non; immo multum commodari habentibus necessitatem transferendi pecuniam suam secure in aliū locū. Et quòd laudanda fuit lex bo. me. Caroli V. qui præscripsit pretium moderatū, quo cāpsores suorum Regnorū cambirent: quæ tamen, iuxta id, quod ibi præsagiuimus, non fuit vsu recepta: quamquam nihil aliud per eam fiebat, quam reductio mercedis cābientium ad quantitatem, in qua nos eam cognouimus etiam post annum 1530. quando translatio vnius ducati Salmantica Romā fiebat minoris grosso siue dimidiato Regali quæ tamen nunc constat tribus fere Iuliis, siue Regalibus: & contra, Roma Salmanticam fiebat vno Carolino, siue tribus quartis Iulii siue Regalis, & nunc constat fere quattuor Iuliis, quæ caritia nescio qua iustitia coram Deo defendi possit.

291 In nu. 31. & duob. seqq. continetur, quod licitū est quartum cābium, per translationé realem quod fit prius emendo, vedendo, permutando, aut per aliū contractum innominatum, quærendo pecuniam valentem minoris in aliqua prouincia, q̄ in alia. eo quòd ibi non recipitur, vel eius materia non tanti ibi, quanti alibi æstimatur: aut quia est de formata, fracta, rasa, resecta, aut miusti ponderis, & postea realiter transferendo in aliā, vbi aliquo respectu pluris valet. Et quòd pecunia emi, & vēdi potest,

test, quidquid aliqui dicant cum Soto, qui licet neget, eam emi posse, cõcedit tamen posse permutari, non solum tamquam simplex metallum, sed etiam tamquam monetam, quæ octo rationibus, pluris, vel minoris iusto pretio lege, & statuto valere potest. Quæque considerata ut quędã merx, est res vendibilis, & vt Sotus ait, campsibilis, licet non considerata, ut pretium.

292 In nu. 34 & seqq. continetur, quod licitum est quintum cambiũ, quo campsor recipit aliquid vltra sortẽ veri interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, quod incurrit campsor cessando ob id ab alio iusto cambio, vel mercimonio, vt proximi necessitati cãbiendo succurrat cũ pacto soluendi ei tantum, quantũ fuisset alteri aliter lucraturus: quia & mutuare sic liceret per dicta supra eod. cap. nu. 239. Dixi: Cessando: quia secus esset, si non cessaret, vt mercator, qui quamuis mutuauerit unam pecuniam, mercatur alia tantum, quantum mercaretur, si non mutuasset illã. Quibus addo nunc, Pium V. per extrauag. infra transcriptam statuisse, ne a principio certum interesse præfigi possit in cambijs.

293 In nu. 36. & quattuor seqq. continetur, quod licitum est ẽt sextũ cambium, quo quis lucratur ob custodiã pecuniarũ, ut lucrantur argentarij, siue bancharij auctoritate publica constituti ad custodiendas pecunias, quas iudices iubent apud eos deponi; quasq; alij singuli deponũt, ea lege, ut habeant eas paratas ad reddendũ, simul ac petitæ fuerint, hẽantq; librum rõnũ depositarum, & redditarũ, salua iusta mercede pro tẽpore, quo penes eos fuerint: quia hmõi officium est vtile reipub. & dignũ salario publico, vel priuato. Et quod ẽt auctoritate priuata fieri potest, vt aliquis habeat custodiã pecuniarum talium, vel taliũ personarũ volentium prædicta lege, siue pacto apud eos suas pecunias, deponere: quia id in effectu est cõtractus locationis ex parte campsoris, vel depositarij, & conductionis ex parte deponentium, q̃ iustum esse clamant oẽs tituli, de locat. & conduct. Et ꝙ duob. modis fit depositio pecuniæ apud campsorem; s. numeratione, & traditione chirographorum acceptatorũ ab eis pro pecunia numerata. Et ꝙ duobus ẽt modis fit redditio; s. numerãdo, & tradendo chirographos, quib. rogat alium campsorem, vt pro eo numeret. Et ꝙ non est verũ id, quod Sotus, & aliqui mercatores dicunt, in Hispania campsori deberi quinq; de mille cum redditur in numero, cuicunque reddatur, & cum per chirographum nihil. Tum quia nulla talis lex est. Tum quia contra oĩa iura est, quòd alius deponẽte ei teneatur soluere præfata quinque, quæ deponens debet ob custodiã, & p̃dictas rationes campsorum. Quæ quidem allegatio licet esset iustissima, mihi tamẽ aliquando capienti pecuniam virtute chirographi e longinquo remissam parũ profuit. Et quòd nulla certa merces videtur esse præstituta prædictis campsoribus pro prædicta custodia, & opera iure cõi, neque particulari saltem Hispano: & ideo, cessante conuentione, definienda est boni

boni uiri arbitrio, pensatis pensandis. Quamquam uideo, ꝙ in urbe non solum non soluitur propter hoc bancharijs: sed etiam habetur, & agitur ab eis gratia deponentib. eo quòd lucrantur utendo pecunia deposita in cambiendo, & negotiando. Immo in aliquibus partib. Hispaniarum, & Galliarum, etiam gratia refertur reddendo 6. uel 7. pro cētum in anno. Licet certum sit, hos postremos usuram committere, si ex pacto expresso, uel tacito ea accipiunt: & illos primos, si ex pacto custodiunt gratis pecunias depositas, & facultatem utendi pecunia accipiunt pro salario custodiæ sibi aliàs debito, ea lege, ut parati sint eas reddere simul, ac petuntur, & utrosq; obligatos esse soluere iustam mercedem, nisi post custoditam pecuniam gratis ea condonetur. Quia, ut dictum est supra eo. cap. nu. 180. pecunia deposita facta facultate depositario illa utēdi, mutuata censetur. Et ideo quidquid ob eius usum ultra sortem ex pacto expresso, uel tacito accipitur, usura est. Dixi: Post custodiam: quia donatio antea facta uim pacta usurarii habere, ut ex se patet.

294 In nu. 41. & 11. seqq. continetur, ꝙ ēt est licitum septimū cambium quod fit per commutationem præsentis pecuniæ pro absente: & ꝙ nil refert quo ad hoc, an commutatio fiat per emptionem, quæ est cōtractus noīatus: aut per permutationem, uel per contractus, do, ut des, uel facio ut des, &c. qui sunt innominati: quia licet contractus nominati ab innoīatis differant quo ad aliqua: quo ad hoc tamen non differunt, ut dictum est supra eo. nu. 287. Quia sicut emptio, & uenditio redduntur iniustæ ex inæqualitate ualoris mercis, & pretii, & ex augmento pretii ob dilationē solutionis, & diminutionē eiusdem pp anticipationem solutionis, ita ēt pmutatio, & contractus do, ut des, & alii innominati. Et ꝙ ex hoc infertur nil referre an contractus quo campsor dat, uel accipit pecuniam in uno loco, ut det, uel accipiat eandē cum lucro in alio, appelletur emptio, uel uēditio, ut Caie. ait, aut pmutatio, ut Sotus, & aliquot alii, aut do, ut des, aut do, ut facias dare, uel facio dare, ut des &c. quod iuri propius uidetur. eandem. n. mensuram iustitia eius quocunq; noīe appelletur, metienda est. Et quòd, ut dictum est, secūdum Sanctum Tho. & receptam sniam, pecunia, etiam quatenus pecunia est, commutari potest, & ex eius commutatione negociādo lucrum quæri. Et quòd octo possunt esse in causa, quare una moneta pōt ualere pluris, uel minoris, quàm alia. Primum diuersitas metalli. Secundum, diuersitas bonitatis eiusdē metalli. Tertium, diuersitas formæ, & ponderis. Quartū, diuersitas locorum. Quintū, reprobatio totalis, uel partialis. Sextum, tpis diuersitas. Septimum, copia, uel defectus. Octauum, absentia, uel præsentia. Et quòd una pecunia numquā ualet pluris, uel minoris ex eo, quod citius, uel tardius danda, uel accipienda sit: in quo grauiter multi mercatores, & mutuātes errasse uidētur. Et quòd qui centū ducatos mutuat ad annū, si intra illud crescat eorum ualor auctoritate publica, debent solui

eidem

eidem totidem in fine anni, si eos eousq; erat seruaturus, uel mutuauit cum pacto, ut redderentur ei centum alii, eiusdem metalli, & formæ, siue maioris in fine anni ualerent, quidquid Sotus, cui respondetur ibi scribat. Immo, & si non erat seruaturus eos, neq; fecit prædictum pactũ, sed simpliciter mutuauit illos aureos in auro, secundum Barto. cõiter receptum. Et quòd sicut quælibet alia merx plus ualet, ubi est inopia eius, quam copia, ita nummus aureus pluris ualet, ubi est magna inopia auri: & argenteus ubi est magna inopia argẽti: quia pecunia, ut prædiximus quædam merx est. Pro quo ultra alia citamus legem in hoc singularem, quæ. 4. est ff. de eo, quod certo loco.

295 In nu. 63. & 14. seqq. continetur, ꝙ non obstat prædictis, ꝙ auctoritate publica constitutum est pretium monetæ publicæ, ꝙ non põt mutari priuata, neq; ꝙ aurei non ualeant plures Iulios, uel Regales tẽpore inopiæ eorũ, q̃ copię: quia id est uerũ eo respectu, quo est pretiũ, & quo ad effectum cogendi quem ad accipiendum eos pro pluri: non tamẽ eo respectu, quo sunt merx, & campsibiles, siue commutabiles, & quo ad effectum uendendi uolenti eos quærere, præsertim data eorum penuria: quod in urbe passim factitatur. Nam, ut audio a fide dignis, licet pretiũ scuti aurei statutum expresse a Principe sint undecim Iulii, & tacite per consuetudinem ascenderit ad undecim cum dimidiato: tñ pp penuriã solet commutari cum quærente scuta aurea in auro, additus uno duob. uel tribus obolis, siue baiochis: licet nemo cogatur illo pretio accipere. Et ꝙ pretium pecuniæ in nundinis augetur ob multitudinem uolentiũ accipere per uiã cambii, & ob paucitatem uolentium cambire: & econtrario, minuitur ob paucitatem uolẽtium capere, & multitudinẽ uolentium dare. Idem tñ limitandum esse ad multitudinem uolentium dare, uel accipere per uiam cambii liciti, sicuti aliarum mercium ualor crescit per multitudinẽ uolentium eas iuste emere, non aũt per multitudinem uolentiũ eas rapere, uel furari. Et quòd ducatus pluris ualet in Lusitania, quam in Castella, & qđ Marapetini Castellę æquãtur Realis Lusitaniæ. Et consequenter, quòd mutuans centũ ducatos in Lusitania, iuste capere põt aliquid ultra centum in Castella, & econtrario mutuans centum in Castella, iniuste accipit centũ integros in Lusitania, si alia rõ accipiendi, q̃ mutui non interueniat. Et idem dicendum de aliis locis, in quorum altero minoris, uel pluris ualet, quã in altero. Et sic qui mutuat centum ducatos in Hispania noua, non põt capere totidẽ integros in ueteri, nec in Italia, & minus in Gallia & Flandria: & quòd pecunia pñs pluris ualet ex se q̃ absens præsenti ceteris paribus; eo quòd ex se requirit laborem, impensam, & periculum in traducendo, secundum Cald. quod auctoritate Caiet. Silu. & Me. & rationib. firmis contra Sotum probamus, licet per accidens cõtingatur, ut sine labore, & impensa emẽtis possit deferri absens: quia satis est, quod ex se sine illis fieri nõ possit. Et cõsequenter,

quòd

quòd recte consuluit Cald.in consil. 11.de vsur.iustum fuisse emptioné, qua quidam Genuæ centum ducatis præsentibus emit centũ, & sex existentes in Alexandria. Et quòd eadẽ ratione sola lege naturali, & diuina attenta, posset quis iuste emere centum ducatis præsentibus Medinæ, centum & vnum existẽtes Hispali,quãuis sint ciuitates eiusdẽ Regni Castellæ. Et ꝙ tanto minoris potest emi absens, quanto maior est distãtia. Et consequenter, ꝙ aliquando absentia efficit, quòd ducatus absens valens pluris in loco suo, quàm p̃sens in loco suo, ęqualis pretii sit in loco præsenti minoris valoris, & aliquando minoris, & aliquando maioris, iuxta distantiam locorum maiorem vel minoré vtriusque,& iuxta differentiam maiorem valoris vnius, & valoris alterius: cuius exempla ibi ponuntur. An auté sicut absentia pecuniæ minuit eius valoré,ita & præstatio eius absens, & futura post annum, vel aliud tempus maius, vel minus futura minuat valoré eius, ita quod præstatio eius præsens valeat plus,quàm illa, magnæ quæstionis videtur; Ad quam faciunt adducta supra ad probandum, quod debitum post aliquot tempus potest emi iuste pretio minore præsenti supra eod. cap. nu.230.

296 In nũ.68.& seqq. ꝙ in principalibus emporijs Hispaniæ, Galliæ, & Belgii habentur tres, vel quattuor nundinę certis tp̃is interuallis distinctę. Et quòd sunt aliqui, qui habent magnam quantitatem pecuniarum, quib. nullas merces emunt, sed in fine prędictarũ nundinarum tradunt eas iisdem, quib.antea,vel aliis volentib.eas accipere soluendas in nundinis in aliis ciuitatib.eiusdem, vel aliorum Regnorũ proxime futuris, cum aliquo certò, vel incerto lucro, & in fine aliarũ nundinarum recipiunt illam q̃titatem cum illo lucro per se, vel per suos institores, siue actores, & statim tradunt eas aliis, vel iisdé soluendas in nundinis, vel aliis terminis statis alterius ciuitatis,& in fine illorũ faciunt,quod in proximę pręteritis. Et ita non solum conseruant suam pecuniam,sed ẽt eius lucro viuũt, & ditantur. Et quòd non abs re dubitatur, an hoc genus cãbij liceat. Quibus nunc addo,esse huic dubio simile illud, in cuius solutione substituimus ante aliquot menses D.Emanuel a Sa.Doctor doctissimus iuxta, ac piissimus, magnũ Illustrissimi ordinis Societatis Iesu ornamentũ, & ego, interrogati a quodã Reuerẽdissimo aĩarum salutis suæ gentis sitienti ep̃o; An sit licitum illud genus cambiendi, quo tota Italia hodie formaliter, & reliquum orbis virtualiter utitur, vti dicitur? Nẽpe ꝙ multi hñtes pecuniam numeratam,& nolentes,vel non potentes vti arte mercandi, nec emere prædia, quorũ reditu se sustentent, vtũtur arte cãpsoria in hunc modũ. Quòd Genuæ,vel alio in loco Italiæ,dant proscuto Marchę, quod valet Lugduni 67. ∴∴∴. soluendo ibi in proximis nundinis 65. vel 66. plus vel minus prout fuerit prolixius vel breuius tp̃s inter dationem, & solutionem: numquam tñ dant 67. quia tunc nihil lucrarentur, & accipiunt ab his, quibus dant pecuniam, litteras, ad

quosdam

quosdam tertios, qui illa scuta in illis soluāt sibi, vel actorib. suis, qui rursus dant illa scuta sibi soluta eisdem, vel aliis, soluenda Genuæ, vel alibi in terminis ad id solitis, cum auctario certo, vel incerto determinando a deputatis in id: & mox illa scuta soluta cū auctario prędicto, dant eisdē, vel aliis soluenda in aliis nundinis proximis Lugduni, dando, ut prædictum 65. vel 66. &c. pro scuto Marchæ: & ita continuo suo cābia renouantes suas pecunias augent. Vtriusq; dubij similitudo colligitur ex eo, quòd in vtroq; genere cambii campsor dat pecuniam alibi, & alio tpe soluendam cum aliquo auctario certo, vel incerto. Et quia vtriusq; resolutio est per necessaria omnib. omnium fere negotiatorum totius orbis Christi confessariis eam faciem diuina ope, quàm breuissimam.

Pro parte negatiua facit, q̄ hi uidentur in effectu mutuare, & accipere aliquid vltra sortem propter dilationem temporis, quod est vsura. ca. in ciuitate, de vsur. cum citatis supra eod. nu. 210.

Pro affirmatiua uero facit, quòd infinitus est numerus Christianorum honestorum, qui hac arte viuunt. Nam nō solum mercatores, & campsores, qui eam palam exercent: sed quāplurimi alii diuites, infimates, mediocres, & summates, etiam ecclesiastici, vtuntur ea, deponendo, seu cō mendando suas pecunias campsoribus, vel mercatorib. prædicto modo negotiantib. cum pacto, vel intentione principali, vt ei cedant partes incertæ, vel certæ lucri incerti, pro quantitatibus a se commendatis: qui omnes confitentur, absoluuntur, & cōicant quotannis: & temerarium uidetur, eos omnes, & eorum confessarios damnare. Facit item, q̄ vt ait Cald. in d. cons. sine huiusmodi cambiis omnia commercia cum extraneis Regnis cessarent, & propria pauperiora fierent.

297 Pro resolutione igitur eorū dico. Primò, non posse illa defendi, nisi pe reductionem ad aliquam septē specierum cambii supradictarum, & quòd nō possunt reduci ad primam, neque ad secundā, neque ad quartam, neque ad sextam, vt palā est id perpendere volenti. Secundò, quòd nullatenus possunt illa defendi, quatenus eo maius auctariū accipiunt, quo plus temporis interiacet inter dationem & solutionē, nisi ratione veri interesse: quia id lucrifit ratione dilationis temporis ad soluēdum, quod nullatenus licet, vt prædictū est supra eod. ca. nu. 210. Tertiò, dico quòd possunt saluari reducendo ad tertiū & quintum, modo pecunia, quæ datur in cambium, alibi soluenda sit destinata mercaturæ, vel rebus frugiferis emendis; ita quod causa principalis, quare cessatur ab illis, sit illius datio ad cambium: modo item seruentur illa, quæ in illis seruanda esse supra diximus, & prædicta Extrauagās requirit. Quartò, dico, quòd etiam defendi possunt, quatenus reduci possunt ad septimū, quo pecunia absens maior emitur, vel cōmutatur p̄senti minori, vel datur pro ea. Quia vt supra nu. 292. dictū est, pecunia absens suapte natura minus valet, q̄ pręsens eam vēdenti, commutanti, vel aliàs danti. Oportet autē,

quòd

quòd in eis seruentur illa, quæ in illa specie cãbii seruanda esse diximus; & consequenter aduertant, an eadem pecunia in eo loco distanti ualeat pluris quàm in præsenti, & collato illo pluri cum minori, quo propter absentiam ualet, reducant ad æqualitatem; quæ, ut prædictum est supra eod. nu. 277. in omni commutatione, quocunque nomine censeatur, lege ipsa naturali & diuina requiritur. Quare, si eadem pecunia pluris ualet Lugduni, quã Metinæ, carius debet emi Metinæ, quã eadẽ pecunia existens Metinæ emenda esset Lugduni; & econtrario. Quo forte iustificantur cambia illa, quæ passim fiunt Metina Vlyssipponem, & Vlyssippone Metinã, licet enim tam distet Vlyssippo a Metina, quã Metina ab Vlyssippone, longe tamẽ minoris emitur Metinæ ducatus existens Vlyssippone, quàm ducatus existens Metinæ ematur Vlyssippone, quia idem ducatus pluris ualet Vlyssippone, quam Metinę.

298 Aduertant itẽ, quòd, sicut necessarium est ad iustificandam emptionem, commutationem, uel datiorẽ ut sit actualiter, uel uirtualiter uera merx uenditoris, quæ ematur, uel cõmutetur, ut præsupponunt. l. 1. & 2. ff. de contrahen. empt. & §. pretium. cum seq. inst. eod. ita etiam oportet ad iustificationem huiusmodi cambij per reductionem ad septimum, ut accipiens pecuniam præsentem, & uendens, uel commutans pro illa absentem, habeat illam in loco solutionis saltem uirtualiter, & quòd dans præsentem, uere uelit illam absentem emere, uel cum illa commutare, alioqui esset ficta emptio & mutuum palliatum, & consequenter usurarium & illicitum per dicta supra eod. cap. nu. 229.

299 Dixi: Saltem uirtualiter: quia sufficit, quòd habeat eã sub credito, ita quòd certo sciat, uel saltẽ probabiliter credat, quòd tradet eã is, ad quẽ destinantur litteræ. Aduertant etiam, quòd sicut emens rẽ aliã absentẽ minoris, quàm ualeat communi æstimatione notabiliter, etiã detracto eo quo minus ualet propter absentiã, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem in foro conscientiæ illius partis notabilis, quæ ad iustũ pretium requiritur. Ita etiam campsor, qui præsenti pecunia emit absentẽ, notabiliter minoris, quàm ualeat cõmuni æstimatione propter illã absentiã, etiã detracto quo minoris ualeat propter absentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionẽ illius partis notabilis, quæ ad iustũ pretium requiritur. Et cõsequenter, qui cãbiens dat pecuniã minoris ualoris, pro pecunia maioris ualoris soluẽda alio loco ei, qui nec realiter, nec credito eã ibi habet, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionẽ, quia uirtualiter usurã cõmittit. Nec ad excusationẽ sufficit, ꝙ ignoret, eũ illã habere, uel nõ habere, sed oportet, ut sciat, uel probabiliter credat eã habere: quia ignorantia etiam facti eius, ꝙ oportet scire non excusat. 1. quæst. 4. §. notandum qualis est hęc. argu. cap. innotuit. cum glos. de elect.

Quintò, quòd tam in his duobus generibus cãbiendi, quàm in aliis, debent seruari contenta in extrauagante Pii V. quæ sic habet.

Pius

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

300 *IN eam pro nostro pastorali officio curam diligenter incumbimus, & infra. Primum igitur damnamus ea omnia cambia, quæ sicca nominantur, & ita confinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quæ loca, ij, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambij tradunt: sed non mittuntur, vel ita mittuntur, ut transacto tempore, unde processerant, inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, ubi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & recipientes usque a principio, ita conuenerat, uel certe talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis huiusmodi litteris receptis solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cum pecuniæ, siue depositi, siue alio nomine ficti cambij traduntur, ut postea eodem in loco, uel alibi cum lucro restituantur. sed & in ipsis cambijs, quæ realia appellantur, interdum (ut ad nos perfertur,) campsores præstitutum solutionis terminum lucro ex tacita, uel expressa condicione recepto, seu etiam tantummodo promisso, differunt. Quæ omnia nos usuraria esse declaramus, & ne fiant districtius prohibemus.*

Porro, ad tollendas quoque in cambijs, quantum cum Deo possumus occasiones peccandi, fraudesq; fœneratorum, statuimus, ne deinceps quisquam audeat, siue a principio, siue aliàs, certum & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis pacisci, neque realia cambia, aliter quàm pro primis nundinis, ubi illę celebrantur. Vbi uero non celebrantur, pro primis terminis iuxta receptum locorum usum exercere, abuso illo prorsus reiecto, cambia pro secundis, & deinceps nundinis, siue terminis exercendi. Curandum autem erit, in terminis, ut ratio habeatur longinquitatis, & uicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur, ne, dum longiores præfiguntur, quàm loca destinatæ solutionis desiderant, fœnerandi detur occasio. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum anno incarnat. Dominicæ millesimo quingentesimo septuagesimo primo Kal. Feb. Pont. nostri anno sexto.

301 Nota primò ex hac Extrauag. id, quòd dixi supra nu. 286. scilicet, sola, & oĩa cambia ficta, & simulata hic appellari sicca: & oĩa, & sola uera realia, quod colligitur ex verb. sicca, adiuncto uerbo, & ita finguntur, & uerb. realia, & toto orationis contextu: & ita non damnat omnia cambia, in quibus campsor dat prius, quàm accipiat, licet omnia illa appellentur sicca, secundum Laurentium supra relatum in nu. 294.

Nota secundò ex uersiculo, ut contrahentes, &c. ad iustitiã cãbij per litteras requiri illud tertiũ, & quartũ, quæ supra, nu. 285. & 297. diximus esse

esse necessaria; uidelicet, quod campsor sciat, uel probabiliter credat, eum, cui dat pecunias, posse soluere ubi promittit, & quod litteræ dentur ad alium locum distantem.

Nota tertiò, quòd vsura nomine cambii personata, est illud lucrum, quod capiunt campsores nomine cambii, uel recãbij a debitoribus propter dilationem, quam concedunt eis usque ad proximas nundinas, quod etiam probat cap. consuluit. de usu. Sed non adeo clare, quod est limitandum saltem quo ad forum conscientiæ, quando pro uero interesse id caperet, per proxime dicta, nu. 297 & prius supra eo l.c.nu. 239.

Nota quartò, quòd, licet iure communi licuisset ante hanc Extrauag. cõuenire a principio, uel postea ante terminũ solutionis super interesse uerisimili, ut certũ quid solueretur, adeo quod dixit Med. in C. de resti. fol. 132. soluendũ esse interesse uerisimile, conuentũ a principio, licet in fine appareat nullũ futurum fuisse. Cui consentit Sotus lib. 6. q. 1. ar. 3. de iust. & iu. Post eã tamen non licet in hac materia cãbiorum, licet in aliis sic, quũ a iure antiquo non recedatur plusquã exprimitur. l. præcipimus. C. de appel. quod tamen limitandum est quo ad forum conscientiæ, quãdo certificatio esset æqua coram Deo: quia hæc lex, ut ex ea patet, fundatur quo ad hoc in præsumptione, cui non est locus in illo foro, c. tua. & cap. is qui. de spons. cum eis adnotat. An autem idem sit in mutuo, quod in cãbiis, dubitari posset, & disputando utraque pars defendi. Sed quia hæc lex in hoc est exorbitans a iure communi, iustior uidetur pars negatiua.

Nota quintò, quòd non possunt exerceri cambia, nisi quo ad proximas nundinas, uel proximos terminos ad soluendum cambia præfigi consuetus: quod tamen arbitror limitandum esse quo ad effectum carius cambiendi ad secundas, uel tertias nundinas, quàm ad proximas. Non enim uidetur Pius prohibere, ne maior dilatio detur debitori sine ullo maiori campsoris lucro. arg. l. quod fauore. C. de leg. & cap. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6.

Nota sexto, quod per hæc solui potest quæstio quotidiana, quam sæpe in urbe fuimus interrogati: An liceat uni Hispano dare alteri Romæ centũ scuta pro centũ soluendis ab eo in Hispania cũ aliquo augmento? Ad quam breuiter respondemus. Primo, quod non per uiam interesse lucri cessantis, si non habebat illa destinata ad mercandum, uel ad emendum aliquid frugiferum: quia nullum uerum tale interesse prætendere põt, per proxime dicta, nu. 297. Secundo, quod non potest etiam per uiam emptionis, & commutationis rei præsentis cum re absente, si ille nec formaliter, nec uirtualiter habet illa in Hispania, per supradicta eo. nu. 297. Tertio, quod potest per uiã emptionis uel commutationis rei præsentis cũ absente, si alter uere habet illa scuta, quę uendit in Hispania formaliter, uel uirtualiter in reditibus beneficii, uel aliorũ bonorum, uel in tali credito, quod probabiliter creditur per literas eius destinatas ad aliquẽ

cognatum, uel amicum tradendã esse ea ibi, per supradicta, eodem nu. 297. Idque duplici ratione. Prima ratione absentiæ, ob quam ualet minus. Secunda ratione ualoris: quia plus ualent hic centum, quàm ibi totidem. Quartò, quòd licet etiam per uiam mutui, præsupposito, ꝙ eadem pecunia ualet hic plus, quàm ibi; immo & si non ualeret plus, facta facultate mutuatario soluendi in urbe, aut si malit in partib. cum cambio, quo traductio illorum in urbem constabit. quia hoc casu nil uidetur capi ultra sortem, nisi ad summum interesse damni emergentis, præsertim, si, qui dat, eget illis, uel putatur eis opus habiturus in urbe.

Non obstat decisio illa S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 30. ꝙ usuram committit, qui campsor Romæ dat alteri centum ad agendum sua negotia soluenda Parisiis intra octo menses cum auctario quinque uel octo, quem sequitur Siluest. uerb. usur. 4. q. 13. & Gregorius Lopez l. 31. 5. par. ti. 11. Tum quia loquitur de mutuante, uel de illo, qui sola ratione dilationis datæ ad soluendum accipit aliquid ultra sortem. quod colligitur ex dilatione octo mensium, & ex eo, quod eadem pecunia plus ualet Parisijs, quàm Romæ, quod nunquam licet per cap. in ciuitate. de usu. & cap ad nostram audientiam. de empt. Supradicta uerò procedunt in illis, qui alia, quàm mutui, uel dilationis accipiunt plus: puta ratione emptionis rei, quæ minus ualet ob absentiam, uel ob locum, in quo est, uel ratione interesse lucri cessantis, uel damni emergentis.

Nota octauò, quòd id, quod vulgo dicitur, scuta, & ducatos, quibus vtuntur mercatores, & campsores in nundinis cambiendo, esse maioris pretii, & diuersos ab illis, quibus vtuntur in emendis rebus necessariis mercibus, non est intelligendum, quod ipsi mercatores augent, uel minuunt pretium eorũ, uel quod apud eos pluris ualent: sed quod ducatus, uel scutum cum auctario, quod soluendum est pro eo aliò remittendo, uel aliunde remisso ualet pluris: & quod quantum debeat esse illud auctarium arbitrantur ipsi tamquam boni uiri, & in arte periti, attenta uaria uariorum locorum distantia, & maiore copia uel penuria pecuniæ campsibilis, & merito: quia res indefinitæ arbitrio boni uiri sunt finiendæ, l. 1. ff. de iure delibe. capit. de causis. de offic. deleg. Vnde non omnes ducati cum auctario suo, quibus utuntur in cambiendo, sunt eiusdem pretii, sed uarii, & maioris, & minoris iuxta uarietatem locorum, ad quæ, uel unde remittuntur soluendi: & ita non sunt damnandi, tamquam ficticii, ut aliqui, quos in prædicto Comment. sequuti fuimus damnant.

302 Defendere autẽ illos, qui mutuant sub usuris Regibus, &c. aliquo modo eos cogentibus, nõ uidetur facile. Tũ quia id iure naturali est peccatum, ut dictũ est supra, nu. 211. quale ob nulla mala uitãda admittendũ est. cap. itane. & c. tolerabilius. 32. q. 5. Tum quia pro nulla re licet mẽtiri. gloss. iuncto textu recepto in cap. si aliquid. 22. q. 4. & mẽtiri, ad usuram

ram dare parificari videntur in cap. super eo. de vsur. Tum quia saltem multi eorum ratione interesse non possunt illas accipere: quia pecuniam, quam mutuant, non habent paratam ad essercendam mercaturã, nec ad prædia, & census emendos, vt satis definit Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iust. & iure. Tum quia ratione cambij non uidentur posse accipere, qui non est licitum cambire cum lucro in loco ad eundem, neque in nũdinas secundas, vel tertias per prædicta: & Reges capiunt mutuum non soluendum vere in locis extra sua dominia sitis, licet fingant illud in suis litteris, & omnia cambia ficta reprobantur; Tum quia, ut audio, capiunt illas pecunias cum promissione soluẽdi auctarium ad rationem 5. 8. aut 10. pro 100. in anno, quod ad nullum genus cambii liciti reducitur. Tum denique quia difficile est reducere huiusmodi lucrum ad lucrum cambii septimæ speciei, & ad nullum aliud iustum potest reduci. Quare consulendum videtur viris pecuniosis non exercentibus mercaturam, neque intendentibus emere prædia, vel census etiam, si non mutuarent, vt sine vllo temporali auctario gratis principaliter mutuẽt suas pecunias prædictis Regibus pro spirituali virtutis, & meriti, sperantes minus principaliter aliquam remunerationem antidoralem, aut certe emant ab eis census iusto pretio cum pacto redimendi constitutos super reditibus publicis illarum, vel illarum ciuitatum vel statuum: habentibus vero pecunias destinatas ad lucra prædicta mutuent sub interesse verisimili lucri cessantis.

De octauo præcepto Decalogi, Non sis falsus testis.
Cap. XVIII.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum octauum quid principaliter, & quid secundariò prohibeat.*
2 *Testans ignotum esse verum, ut peccat.*
3 *Mendacium quid? quotuplex, & quod mortale, etiam in iudicio.*
3 *Peccatum verborum septuplex, & pręcipue ex intentione iudicandum. & numero 4.*
5 *Miracula falsa, & uitam sanctorum fictam prædicans.*
6 *Promissio, quæ obligat ad mortale, late.*
7 *Deliberatio quæ ad obligationem sufficit.*
8 *Simulatio, & Hypocrisis mendacia factorum, & quæ mortales.*
9 *Iudicium temerarium quid, & crebro parit mendacium.*
10 *Contumelia, conuicium, & improperium quid.*
11 *Honor quid, & quæ inhonorario mortalis.*

12 *Correctio qua contumelia carere debet.*
13 *Susurratio quid, quę mortalis, & differt a detractione, & contumelia. & numero 14.*
15 *Derisio quid, & quæ blasphemia, & quæ mortalis. & nu. 16.*

1 PRO fundamento dicendorum in hoc cap. præsupponimus. Primò, ex mente S. Tho. recepta. 2. 2. q. 122. art. 5. ad 2. & latius Alex. Alen. in 3. par. q. 1. quòd hoc pręcepto principaliter prohibetur latio falsi testimonii iudicialis, & ueri celatio, & secundariò omnis significatio inordinata uerborum, signorum, & factorum, quæ fit mentiendo, inhonorando, susurrando, deridendo, maledicendo, detrahendo. De quibus omnibus, quo ordine proposita sunt, dicetur.

Secundò pręsupponimus, ꝙ omnis significatio huiusmodi est, saltem peccatum veniale, per tradita supra Prælud. 7. Tum quia est iniuria verborum, & quæcunq; talis est saltem venialis. Mortalis autem est omnis, & sola illa, quæ fit animo notabiliter iniuste nocendi in bonis spirituali bus, aut temporariis, quamuis nõ noceat: & illa, quæ fit nocendo notabi liter, aut dando causam, ita nocendi sine tali animo: aduertendo tamen, aut aduertere debendo per illam notabiliter noceri, aut cãm notabilis nocumenti dari, aliàs non, quamuis iniuria grauissima sit, iuxta mentem S. Tho. vbi supra, & q. 73. ar. 2. declaratam vtrobique per Caiet.

Primò igitur peccat mortaliter contra hoc præceptum testis, qui facit aliquid ex septem positis infra, c. 25. nu. 39. Nam falsum testimonium ob tria est peccatũ mortale, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. quod probatur per ca. 1. de crimi. fals. puta ob iuramenti violationem, quæ fere semper est mortalis, per supra dicta in c. 12. Ob iniustitiam, quæ etiam, est mortalis, quum est notabilis, aliàs non per supradicta in cap. 11. nu. 1. & ob perniciem mendacij.

2 Ad noue autem hic quęsitum; An testis testatus aliquid esse verũ, ne sciens esse tale, sed credens cuipiam illud affirmanti, teneatur restituere illud, quod ob id condemnatus soluit? Rñdeo, non teneri, (licet peccet grauiter) si affirmans esset tantæ probitatis, vt ei confitenti, cõicanti, & Christianæ viuenti meritò credi possit; quia iuste credere potest, se nemini iniustitiam fecisse, argumento glo. singularis. l. Titio fundus. ff. de cond. & demon. ornatæ a Fel. in c. cum contingat. de rescri. alioqui sic, & etiam si contrarium rescierit; quia cõtrarium credere debet, quia in claris non est locus coniecturis. l. continuis. §. cum ita. ff. de verb. obli.

Secundò peccat, qui mentitur notabiliter nocendo, iuxta illud Sap. 1. *Os. quod mentitur, occidit animam.* Dixi: Notabiliter: quia alioqui solũ ue
3 nialiter peccaret per supra dicta. Mendacium autẽ est significatio falsi, uel putati falsi pro vero, secundũ Aug. in c. homines. 22. q. 2. Nã illud,

quod

quod additur in §.ille.sub cap.beatus.ead.caus.& q.de animo fallendi, non est necessarium ad essentiam mendacii:sed ad maiorem eius grauitatem secundum mentem eiusdem, ibidem,& omnium; & ita est actus cõtrarius uirtuti,quæ appellatur ueritas,quæ dirigit ita nos ad cõformãdum dicta, & facta nostra, ut uera dicamus,& fidem seruemus,iuxta S. Th.2.2.q.110.ar.3.ad 5. Narratio autem fabularum Aesopi,aut aliarum similium significando expresse,aut tacite eas non esse ueras,non est mendacium, ut recte Caiet. in dicta quæst.100.art.1.insinuauit: quia non significatur per eam falsum pro uero.

Diuiditur autem mendacium. Primo in formale tantum,quo significatur uerum, putatum falsum, materiale tantum, quo significatur falsum putatum uerum, & mixtum, quo significatur falsum putatum falsum, ut declarat S.Tho.ubi supra art.1.

Secundò diuiditur in iocosum, quo tantum delectatio quæritur Officiosum,quod nemini nocet,& alicui prodest;quæ duo nõ sunt mortaliá, etiã si a religioso, aut ab alio cuiusuis status perfectionis dicantur: nisi iuramento firmentur,aut cũ magno scandalo dicantur,aut animo nõ abstinendi ab eis: quãuis essent mortalia, aut cõtra conscientiam,quæ illa esse peccata mortalia dictaret secũdum utrũque Tho. in ead.2.2.q.100. ar.3.& 4.Perniciosum, ꝙ alicui in rebus spiritualibus,corporalibus,aut temporariis nocet, & est mortale,quando dicitur cũ intentione notabiliter nocendi,aut notabiliter nocet. Ad quas tres species reducuntur illæ octo, quas S. Augustinus posuit in capit.primũ.2.2.q.2.quarũ quælibet suo genere est mala, etiã secundum Aristo.in 4.Ethic.quia est inordinatus actus,ut supra dictum est,& ita non potest dici absque peccato,saltẽ ueniali, etiã pro uita, uel anima alicuius seruãda,cap.super eo.de usur.& in d.c.primum.& S.Tho.ubi supra.art.3.qui in q.69.art.1.sensit,omne mendaciũ iudiciale,etiam leue esse mortale: quod uerum esse uel mendacio rei ad iudicium pertinentis,& nõ alterius dixit ibi Caieta.& sentit in dicta q.110.art.4.Nos tamen asseruimus in c.fratres.nu.27.de pœnit. dist.5.quod mendacium de re leui, etiam pertinente ad iudicium nõ est mortale, consentiente doctissimo, nec minus Christiano doctore Magistro Fr. Martino a Ledesma professore huius nostræ academiæ Conymbricẽsis celeberrimo,qui gloria,&magnũ decus est Illustrissimi Ordinis Dominicani, quod ipsum fecimus in rep. c.inter uerba.11.q.3. postquã legimus Sotum de ratione tegendi secreti, ubi membro.2.q.7.idẽ tenet, concludendo, nullum mendacium esse mortale eo solo quod in iudicio exteriori uel interiori dicatur,ꝙ extra illud dictum, tale, non esset: nec per consequens quando nõ est notabiliter damnosum, nec iuratum: sed tantùm esse ueniale,ut etiam infra ca.21.nu.37.repetemus. Ita quod per solam circumstantiã iudicii, nisi alia concurrant,non fit mortale. Per ꝙ cessat oppositio cuiusdam docti fundata in alio nostro dicto infra eo.ẽ

nu. 57. scilicet reum mortaliter peccare, negando ueritatem iudici competenti iuste interroganti: qui tamen non peccaret negando extra iudicium alteri. Quia ibi præter circumstantiam iudicii concurrunt saltem duæ aliæ. Scilicet iuramẽtũ, sub quo respondet reus: & quod lex diuina, & humana obligant dicere uerum, quando iudex competens iuste interrogat, iuxta S. Tho. receptum in 2. 2. q. 69. art. 1. & 70. art. 1. & probatur titu. de interrogato. action.

4 Tertiò, peccat qui mentitur in materia fidei, sacræ scripturę, uel morũ; quia de sua natura est notabiliter perniciosum, iuxta S. Tho. in dicta q. 110. art. 4. quòd ibi limitat Caie. non procedere, quãdo id fit per solum multiloquium, uel aliàs sine animo & periculo nocendi notabiliter, & persuadendi aliquod falsum alicui. Vnde infertur, non esse mortale allegare false in pulpito, uel in cathedra, dicendo tale quid esse in illo, uel illo cap. uel lege, quod est in alio aut tribuere August. Hiero. Bar. uel aliis, quod alius dicit.

5 Quartò peccat, qui, concionando, falsum miraculum, sciens tale esse, narrat: aut data opera uitam alicuius sancti aliter quàm sit fingit, iuxta Caieta. ubi supra; quia est perniciosum notabiliter; quoniam ex parte dicentis fide & existimatio miraculis Christi & eius sanctorum adimitur.

6 Quintò peccat, qui promissionem obligantem ad mortale non adimplet eo modo, quo debet, cap. iuramenti. 22. quæst. 5. & cap. 1. de pact. quia species mendacij notabiliter perniciosi est talem fidem & promissionem non adimplere.

Porro promissio, quæ obligat ad mortale, est omnis uera, deliberata, & uoluntaria, etiam nuda, rei licitæ, possibilis, & notabilis, quam mutuatio rerum status non eneruauit. Dixi: Omnis: ut non solum comprehenderet promissionem factam Deo; quale est uotum, de quo supra cap. 12. nu. 24. sed etiam homini, etiam Hosti. cap. noli. 23. q. 1. & non solum expressam: sed etiam tacitam. l. Labeo. & l. item quia. ff. de pact. Dixi: Vera: ad excludendam fictam, quę fit animo nõ obligandi, ut sentit Tho. 2. 2. quæst. 110. art. 3. ad 5. & facit cap. humanæ. 22. quæst. 5. & l. obligationum. 1. ff. de actio. Quamuis peccet significando animum se obligandi, quem non habet, etiam mortaliter, si alicui notabiliter noceat, uel intendat nocere per prædicta.

Ex quo infertur, nõ obligare promissionẽ, cuius causa principalis, nõ est uera, si ei, qui promisit, non erat animus se obligandi absque ea: nec refert quo ad forum consciẽtiæ, utrũ causa exprimatur, aut taceatur. Quia opinio Collect. & Panor. in cap. 1. de donat. & in c. si cautio. de fide instr. qui expressionẽ causæ requirũt, intelligitur in foro exteriori, ĩ quo absq; ea animus obligãdi nõ præsumitur, ut recte insinuauit Silu. uerb. pactũ. q. 4. non autẽ in foro conscientiæ, in quo soli ueritati standũ est, cap. hu-

manæ

7 manæ aures. 22. quæst. 5.& c.tua de sponſ. Dixi: Deliberata: quia facta abſque deliberatione ad id neceſſaria non obligat per ea, quę ſupra cap. 12.nu.24 & 26.de uoto dicta sũt.Ex quo colligi poteſt,quod illa deliberatio ſufficit, & requiritur, quæ ſufficit, & requiritur ad votum. Dixi: Volũtaria: quia metu,aut dolo extorta nõ ſufficit in conſcientia, niſi adſit iuramentum,iuxta S.Tho.2.2.q.89.art.7.nec etiam in foro exteriori, quia quamuis regulariter actori actio detur,reo tamen exceptio conceditur.l.2.C.de inuti.ſtipul.& l.ad inuidiam.C.de his quæ ui.Dixi etiam: Nuda: quia iure naturali, diuino, & canonico etiã illa obligat.cap.1. de pact.& l.1.ff.eod. tradit Innoc.in c.nouit.de iud.& Fel.in proœmio Gregoriano,nu.25.& in c.quę in eccleſiarũ.de cõſtit. nu. 55. poſt Bar. in extrauag.ad reprimendam.verbo denuntiationẽ. Dixi: Rei licitæ: quia illicitæ non obligat c.in malis. 22. q.4 Dixi:Poſſibilis; quia promiſſio rei impoſſibilis non obligat.l.impoſſibiliũ.ff.de reg.iur. c.nemo ad impoſſibile.eod.tit.lib. 6. Dixi. Notabilis: quia cũ furtum rei non notabilis nõ ſit peccatũ mortale,licet veniale ſic,vt ſupra dictũ eſt.c.27.nu.3.a fortiori nec violatio promiſſi rei exiguæ erit mortalis, quãuis venialis ſic.quę autẽ res ſit notabilis, ſupra dictum eſt, cap. 17 nu.4. Per quod a mortali excuſantur, qui promittunt alicuius nomine ſalutem alicui ſe dicturos, aut alia mandata parui momenti ad aliquem perlaturos, & poſtea non perferunt. Et qui precationem Angelicam,& alia ſimilia parua pollicentur, etiam ſi iuramento, aut voto id ipſum confirmaſſet, ſecundum eos quos in hac traductione ſequimur in dicto cap.12. nu.10.& 40.

Dixi: Quam mutatio rerũ ſtatus non enernauit: quia tali mutatione ſuperueniente, non obligat iuxta Senecam libro de Benefic. approbatũ per S.Tho.2.2.q.110.art.3.ad 5.vt ſi is, cui promiſi enſem,inſanuerit, cap.ne quis.22.q.2. Vel ſi quam promiſi ducere, fornicata fuerit. cap. quemadmodũ. de iureiur.vbi gloſ.notab Vel ſi ꝙ tempore promiſſionis erat licitum,fiat illicitum. arg.cap. Quintauallis. de iureiur.Vel ſi altera pars eã remittat, vel pro ſua parte non impleat id, cuius cauſa promiſſio facta eſt,l.cum proponas.2.C.de pact.cap. peruenit.2. de iureiur. Dixi: Cuius cauſa &c.quia ſi alicui abſolute aliquid promiſeris, ſine reſpectu rei ab eo promiſſæ:cõtra,ille aliquid tibi promiſerit ſine reſpectu rei a te illi promiſſæ, nõ liberaberis ab obligatione ex eo, ꝙ tibi nõ ſatisfaciat: nec contra, ille ex eo, quòd tu illi non ſatisfacias, iuxta notata in d. cap. peruenit, & dicta l.cũ proponas. Quæ non ſunt intelligenda de qualibet mutatione,ſed de illa, quã ſi promittens præcogitaſſet, non promiſiſſet, cui fides habenda eſt in foro conſcientię, iuxta glo.ſing.c.ſignificaſti.1. de homicid & etiã exteriori, ſi iudicio prudẽtis viri conſideratis negotii circũſtantijs nequaquã promiſiſſet,ſi illud præcogitaſſet.qua de re copioſius ſuper glo.dicto cap.quemadmodum, ſcripſimus.

8 Sextò peccat mortaliter, qui factis rem aliquã falſam pro vera in dam-

num notabile alterius signt, ut qui vult apparere bonus, aut facit quo appareat talis, nolens esse talis, quia est mendacium perniciosum. Nam mendacium dicitur etiā in factis; qualis est simulatio, qua significamus esse, quo nō est, & hypocrisis, qua significatur bonus, qui non est talis, iuxta mentem S. Aug. & S. Isidori explicatā per S. Tho. 2.2.q.111. asserētem, paria esse factis, aut verbis mētiri. Facere autē aliquid, quo quis appareat bonus, quū non sit sine notabili alterius damno solū est veniale, sed facere opera, quibus bonus appareat, cū nō sit, sine intentione ostendendi se bonum, non est etiā veniale, iuxta mentem omnium, quam recte Caietanus explicat in Sūma verb. Hypocrisis. nisi collimetur illud in aliquem finem malū; puta ut aliquas hęreses doceat, aut aliquā dignitatē ecclesiasticā, aut tēporariam, qua indignus est, consequatur, aut nisi in tale simulationem suum vltimū finem constituat, iuxta Alex. 2. par. de Hypocris. & Caiet. vbi supra. Peccat etiā, saltē venialiter, qui vult bonus videri, cū non sit, etiā si id ad ædificationē proximi referat. Quia non sunt facienda mala, ut inde bona eueniant, Rom. 3. cap. neque. cap. denique. 14. q. 5. Ad noue hic quæsitum; scilicet, An peccet, qui fingit se talem genere, conditione, gradu, &cet. qualem requirit optio ad collegia, uel alia munera? Respondemus, quod sic, per dicta supra cap. 17. num. 107.

9 Septimò, qui per leuia, & minus idonea indicia, aut signa, in iudicio, aut extra illud, firmiter iudicat de proximo aliquid mali in eius damnū notabile, uel quod peccat mortaliter, aut est in peccato mortali, quia est mendacium mentale perniciosum, contra illud 1. ad Cor. 4. *Nolite ante tempus iudicare*, secundum mentem sancti Tho. 2.2.q.66.art.6. Qualis est, qui dānat peccati mortalis aliquē bonæ existimationis, aut incognitū, eo solo, quòd videat eum cū muliere secreto loquentē, vel eo quod videt aliquem comedere mane, aut sæpe in die ieiunij ex præcepto; quia forte causam non ieiunandi habet, aut eo quòd uidit aliquem, non ita familiariter atque solebat cum aliquo uersari, aut leuem aliquam iram ostendere. Quia non omne odium, & omnis indignatio mortifera est, vt supra cap. 24. nu. 19. diximus, & alij similes, qui firmiter facile iudicant alios occidisse, vel furatos fuisse.

10 Octauò peccat, qui alicuius honorem notabiliter intendit lædere, vel lædit, aut causam dat lædendi per contumeliam, cōuitium, vel improprerium, secundū sanctum Tho. 2.2.q.72.art.2. iuxta cuius mentē cōtumelia est significatio alicuius mali culpæ facta præsenti, ut appellādo furē, pro quo facit l. 1. ff. de iniur. Conuitiū uero, significatio facta p̄senti alicuius mali culpę, vel pœnę, uel defectus naturæ, ut appellādo furē vel cęcū. l. si non cōuitii. C. de iniur. Improperiū aūt est significatio beneficij tēpore necessitatis ei collati, quāuis hæc nomina frequenter cōfundantur. Quæ
11 tria sunt contraria honori, quoniam honor est exhibitio reuerentiæ, in testimo-

testimonium alicuius excellentiæ, maxime virtutis, secundum Tho. 1.2. q.2.ar.2.& melius 2.2.q.63.ar.3.de quo nos latius in d.repet. cap. inter verba, 11.q.3.concl.3.& seq.

Dixi: Lædere intendit &c.quia si huiusmodi significatio fieret causa iustę castigationis, aut correctionis, non esse peccatũ. Nã Christus appellauit discipulos stultos, Luc. vlt. & Apostolus Galatas insensatos, ad Ga-
12 lat.3. Dixi: Iuste, & ita cum cã principalis eius est correctio, & non ita: quia si hæc esset causa ptincipalis, graue peccatum foret, & frequenter mortale, vt ait Silue.verb. cõtumelia. cui addo. Primò, Thomã dicere in eod.ar.2.ꝙ quamuis hoc absque peccato fieri possit, fit tamen rarissime, vbi ait Caiet. numquam id fieri posse, nisi quando specialiter Spiritus sanctus inspirat, dicente Ciceron. 1.offic. *Omnis animaduersio & castigatio contumelia uacare debet.* Secundò, quòd ut absque peccato fiat, etiam propter correctionem, oportet ut solum significetur vitium cuius correctio prætenditur, alioqui enim esset mentiri, & sic peccaretur. cap. primum. 22.q.2. Tertiò, eum, qui contumeliam alteri facit, animo eum infamandi, præter peccatum contumeliæ, etiam detractionis committere, & non sufficere confiteri, quòd alteri dixerit contumeliam, sed oportet confiteri, quòd eam dixit, & intentione eum infamandi, ut ubi supra nu. 456. diximus.

13 Nono peccat, qui bonam amicitiã aliquorũ intendit notabiliter lædere, uel lædit, aut dat causam lędendi per susurrationem, animaduertens, uel animaduertere debens, se id facere, per dicta supra, nu. 2. Susurratio autẽ est significatio inordinata mali culpæ alienæ, vel pœnæ, vel defectus naturæ, alteri facta, per quam seritur discordia, vel causa discordandi inter eos, secundum sanctum Tho.2.2.q.74.ar.1.secundum quem ibidem, eo differt a contumelia, quæ lædit honorem, & a detractione, q̃ famam, quòd hæc lædit amicitiam. Et est grauissimum peccatum secundũ eundem ibidem, & non debet absolui donec, quoad eius fieri poterit, illos inter se reconciliet: aut si id præstare non potest, damnis inde sequutis iudicio boni uiri satisfaciat, iuxta summam Rosel. verb. inuidia. §. 6. nostro tamen iudicio absoluendus est, modo firmiter hoc facere proponat, per dicta supra cap. proximo, nu. 59.

14 Dixi, Bonam amicitiam, quia sanctum est (iuxta illud Matth. 10. *Non ueni mittere pacem, sed gladium*) tollere malam; qualis est concubinariorum, qualis erat Iudęorũ contra S. Paulũ Actor. 23. Dixi, Notabiliter; quia exigua læsio nõ est mortalis p supradicta eo.nu.2. Dixi, Per susurrationem; quia si fieret per ordinatam significationẽ, non esset peccatũ per ea, quæ dicta sunt de bona amicitia, & de tali necessariò est intelligendum id, quod ait Sot.lib.5.q.5.de iust. & iur. dicens licitũ esse uni minuere de amicitia duorum, quo cum eorum altero amicitiã contrahat, cum quo absq; illa diminutione non potest, & id quod subdit;

non

non esse scilicet plusquam veniale minuere amicitiam aliquorum, nulla inter eos inimicitia inducta, necessariò etiam est intelligendum de diminutione, quæ non lædit notabiliter: quia neminem excusat a mortali lædentẽ aliũ notabiliter propter vtilitatem suã, vel alienam, cap. forte. & c. denique. 14. q. 5. & cap. non est putanda. 1. q. 1.

15 Decimò peccat, qui notabilem erubescentiã, vel animi perturbationem, per derisionem intendit iniicere alicui, vel iniicit, aut dat causam illius, aduertens, vel aduertere debens se id facere, per prædicta nu. 2. Derisio autẽ est significatio inordinata mali culpæ, aut pœnæ, uel defectus naturę ad iniiciendam erubescẽtiam, secundũ sanctum Tho. receptũ. 2. 2. q. 73. art. 1. & 2. secundum quem eundem, eo maior derisio est, quo maior est, qui deridetur, & minus debet derideri. Quare maxima est Dei, Sanctorũ, & rerũ ei sacrarũ. Isa. 27. sed hæc etiã est blasphemia, vt ait Caiet. in dicto. art. 2. Proxima huic est derisio, parẽtũ, Prouerb. 30. Et huic proxima, bonorũ & iustorum, Ioan. 12. Derisio etiã aliorũ quali-
16 ficata, ut supra, est mortalis, secundũ omnes. In quam sæpe Aulici incidunt, qui sine ulla miseratione eo magis aliquẽ deridẽt, quo magis erubescit. Dixi: Inordinata: quia ordinata, vt iocosa de exiguo aliquo malo alterius, ut paruo rubore suffundatur, est actus virtutis Eutrapeliæ, quẽ Tho. 2. 2. q. 168. art. 2. iucunditatẽ vertit, & inclinat ad recte utẽdũ ludicris. Venialis autẽ, quãdo parũ exceditur modus. Mortalis vero, quando inducit magnam & notabilem perturbationem, iuxta omnium sententiã. Differt autem ab aliis verborum peccatis: quia eius finis est, ut quis turbetur & erubescat, secundum sanctum Tho. in d. q. 75. art. 1.

Vndecimò peccat, qui maledicit, &c. ut supra in secundo præcepto, c. 12. nu. 86. & infra cap. 23. nu. 118. cũ seqq. dictum est, hoc addito, quòd maledictio non accipitur hic pro maledicto, sed pro imprecatione mali, iuxta S. Tho. vbi supra, quæst. 76.

De detractione siue murmuratione.

SVMMARIVM.

17 *Bonis in quinque honorarijs nocens, ut peccat.*
17 *Detractio quid? quotuplex, & quæ mortalis. nu. 21. & nu. 18.*
19 *Fama quid? vt hic accipitur, & quotuplex.*
20 *Famæ damnum leue, & notabile, & quid vnumquodque, et nu. 22. et 23.*
24 *Detractor quod falsum imponens peccat mortaliter. et 25.*
26 *Detractor, qui secretum detegit, peccat mortaliter. et 27.*
28 *Prodigalitas etiam famæ regulariter non est mortalis.*
29 *Detractor, qui suum crimen detegit etiam tortus.*

17 DVodecimò, peccat mortaliter, qui alicuius aliquod quinque bonorum honorabilium; scilicet laudis, honoris, famæ, gloriæ, & reuerentiæ, quæ infra, cap. 23. nu. 9. definientur, notabiliter intendit lædere, uel lædit, aut dat causam lædendi. quod quia frequenter fit per detractionem, secundum S. Thom. 2.2. quæstio. 73. artic. 2. secundum quem ibidem, & latius tradita per nos in repet. cap. inter uerba. 11. q. 3. conclu. 6. Detractio, siue murmuratio, uel infamatio, quæ pro eadem re hic sumuntur, definiri potest esse significatio alicuius mali cuiuspiam hominis non canonizati inordinata, expressa, uel tacita; qua læditur, uel periclitatur eius fama, uel gloria.

18 Dixi: Significatio pro genere, in quo conuenit cum mendacio, & omnibus alijs uerborum peccatis supradictis. Dixi: Alicuius mali: ad cōprehendendum omne malum culpę, pœnæ, & defectus naturæ, & etiam diminutionem boni. Dixi: Cuiuspiam & non alterius: per statim dicenda. Dixi: Hominis nō canonizati: quia infamatio famæ, & gloriæ Dei Angelorum, & Sanctorum, immo & creaturæ irrationalis, quatenus est creatura Dei, quo ad eius naturam, non est detractio, sed blasphemia, siue id fiat ad inhonorandum, siue infamandum, siue iocandum & deridendum, secundum mentem S. Tho. 2.2. q. 73. art. 3. & q. 13. art. 1. licet Angeli & canonizati nostri proximi sint, iuxta S. Aug. de Doct. Christiana relatum a S. Thom. 2.2. q. 25. art. 10.

Dixi: Inordinata: quia non est mala, immo bona significatio iuridica, ut dicit S. Ant. 2. par. ti. 8. c. 4. in prin. Dixi: expressa uel tacita: ad includēdum significationem, qua expresse significatur bonū, & tacite denotatur

malum;

malum; qualis est illa, qua significatur monachus esse robustus, rubicundus, pinguis, artis uenandi, & equitandi ualde peritus: per illa enim significatur tacita, quod carni magis, quàm spiritui seruit. Dixi: Læditur, & nõ Tollitur, ad includendam læsionem partis famæ. Dixi: Aut periclitatur, ad includendam significationẽ mali, qua non læditur fama: sed est causa sufficiens lædendi ex parte significantis: ut quum significatur malum alicui non credenti illud propter suam uirtutem, uel utilitaté dicentis, uel auctoritatem fide dignioris ei cõtradicẽtis. Dixi: Fama uel gloria; quia significatio mali, quatenus tollit honorem, nõ est detractio, sed cõtumelia, ut supra eod. nu. 1. Non addidi tamẽ, ut sancti Thomas & Antoninus, & communis uerbum, aliena: quia non solum est detractor, qui alium: sed etiam qui se ipsum infamat, ut idem Sanctus Anton. dixit 3. par. ti. 8. c. 4. §. 1. uersic. primo modo: & sentit Caie. 2. 2. q. 73. ar. 2. dicentes peccare eos, qui se ipsos infamant: quamuis metu tormentorum id faciant. quod tamen ubi supra, & infra nu. 29. moderamur. Non etiam addidi, Secreto, ut prædicti: quia quamuis regulariter detractio in absentia fiat, potest tamen ueri in præsentia, ut sæpe fit. Nam qui alteri præsenti malũ significat quo eum infamet, quamuis id (ut communis dicit) sit contumelia, quatenus tollit honorem, est tamen etiam detractio, quatenus famã tollit, ut idem sanctus Anton. ubi supra explicauit, & probatur per illud Ethic. 5. *Qui furatur, ut adulteretur,* per se loquendo, *magis adulter est*, quàm fur.

19 Porro fama, ut hic accipitur pro bona, tantum est existimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, uel habilis in aliquem bonum usum. Dixi: Existimatio pro genere, ut nõ solum comprehendat opinionem cõmunem, sed etiam particularem & singularem unius, uel alterius per infra dicenda. Dixi: qua putatur: ad includendam existimationem, qua quis putatur habere aliquod bonum, quod habet, uel non tantum, quantum putatur habere. Dixi: Bonus, propter existimationẽ, qua putatur habere uirtutes Theologales, uel Morales. Dixi: Vel habilis, &c. ad includẽdũ existimationẽ, qua quis putatur habere prudentiã, & alias uirtutes intellectuales, & litteras, artes, sagacitatem, industriam, habitudinem, uires, uel alias dotes animi, uel corporis inditas, uel quæsitas.

Vnde sequitur, ꝙ fama est duplex. Altera, qua quis putatur esse bonus moraliter. Altera, qua putatur utilis ad aliquẽ finẽ. Licet autẽ præfata quinque honorabilia differãt inter se, quoad alia, ut traditur in dicto cap. 23. nu. 9. quoad materiam tamen pœnitendi, & cõfitendi parũ differunt: & ideo quidquid hic de lædente famã dicitur intelligi potest de lædente alia. Famæ uero, & aliorum quattuor bonorũ honorabiliũ damnum est duplex. Leue, & Notabile. Leue est, ꝙ non est notabile. Notabile autem damnum, quod est causa, ut infamato aliquod bonũ notabile aiæ, corporis, uel pecuniarum auferatur, aut putetur tali bono indignus

quod

quod aperte sentit Caiet. 2.2.q.73. art. 2. quamuis non ita explicet. Bonum autem notabile animæ, corporis, honoris, aut pecuniarũ dicitur, quod viro prudenti, & bono tale videbitur, consideratis circumstantiis personæ, loci, temporis, & alijs. arg. l. 1. ff. de iure de lib & ca de causis. de offi. deleg. quamuis supra cap. proximo, nu. 3. nisi fuerimus determinare quantitatem damni notabilis pecuniarij.

21 Detractio porro diuiditur. Primò in septem species secundum Alex. Alen. 2. par. q. 146. memb. 1. sub finem, & S. Tho. 2.2.q.73. art. 3. ad 3. Et tres scdm Scotum in 4. lib. sent. dist. 15. q. 4 Sed, vt vbi supra diximus, reducuntur ad duas, quæ sunt significatio mali falsi, & mali veri secreti. Secundò diuiditur in formalem tm̃, & materialem tm̃, & formalẽ, & materialem simul, vt supra eod. nu. 2. mendacium diuisimus. Formalis tm̃ est qua significatur bonum putatum malum. Materialis tm̃ est, quasi significatur malũ putatum bonum. Formalis vero, & materialis simul est,

22 qua significatur malum putatum malum. Porro quęlibet detractio suo genere est peccatum mortale: quia longe maius bonum est talis fama, q̃ pecunia, Prouer. 22. & Eccle. 41. Et læsio pecuniæ, qualis est furtum, est suo genere mortale, vt dictũ est supra eod. nu. 2. & seq. ergo & detractio. Dixi: Famæ morum: quia secus est de detractione famę aliorum bono-

23 rũ, vt mox dicetur. Est aũt mortale, quoties fit aĩo famam proximi notabiliter lædẽdi: aut absque tali animo, eam notabiliter lædit: aut dat cãm eiusmodi læsionis, aduertens, aut aduertere debens probabiliter, ex suo dicto, aut facto tale damnum inferri. Veniale tantum est quoties fit animo lædendi parum, aut sine malo animo parum nocet aut notabiliter, sed ignoranter, uel sciens, sed inaduertenter; quum non teneretur aduertere, argu. cap. 2. de const. §. notandum. 1. q. 4. sub cap. turbatur.

24 Decimotertiò peccat mortaliter, qui peccatum falsum mortale alteri imponit, quia per hoc bona fama morũ alicuius notabiliter læditur, nisi per aliquam circumstãtiam damnum famæ notabile, & periculum eius probabile excusetur. Dixi: Peccatum: quia detegere falsos defectus naturales puta, ꝙ est luscus, claudus, mancus, gibbosus, ignarus, & alia huiusmodi, quæ non pertinent ad bonam famam morum, nõ est suo genere, nec regulariter mortale, vt prædictum est, quia id de se non infert damnum notabile famæ, nec dat illi causam, vt vbi supra probamus. Dixi, Mortale: quia imponere, vel detegere veniale non est de se mortale, quia de se non infert damnum famæ notabile per proxime dicta. Dixi, De se: quia per accidens potest esse mortale, vt cum ex impositione, vel detectione venialiũ cuiuspiã fama notabiliter læditur. Vnde, quidquid aliqui dicant, inter impositionẽ, & detectionem venialiũ, & mortalium hoc interest, ꝙ horum detectio non infert de se damnum notabile, illorum vero sic, & ita nõnumq̃ hæc est mortalis, & illa venialis. Et consequenter non est vsquequaque uerum illud S. Anto. in 2. par. ti. 8. cap. 4.

in prin.

in princ.& Silue.verb.detractio.§.2.scilicet,detractionem, quę generalibus verbis sua natura tā mortalia, quàm venialia comprehendentibus fit,nō esse mortalem : quia immo est, quando cum damno notabili, aut magno eius periculo fit, aut coram eiusmodi personis, de quibus credi potest, eos tam maculas mortales,quàm veniales concepturos esse : nisi expresse aut tacite non nisi de solis venialibus verba fieri admoneantur. Dixi: Falsum: quia longe rarius excusatur a mortali,qui imponit falsum mortale, quàm qui detegit verum mortale, vt mox dicam. Per falsum autem intelligo etiam verū, putatum falsum, quæ est detractio formalis tantum, quæ quoad detegentem est perinde malum, ac si falsum esset, arg.ca.homines.22. q.2. Dixi, Alteri,quia imponere sibi non est mortale regulariter, & de se, vt infra, nu. 17. dicitur.

25 Decimoquartò peccat, qui īponit peccata venialia falsa,aut defectus naturales,vel pœnæ falsos cum talibus circumstantiis, quòd infertur dānum famæ notabiles, vt ex proxime dictis colligitur. Noui quendam virum insigniter eruditum,& probum,ab adipiscendo egregio quodam munere impeditum, per culpas veniales vanitatis & iracundiæ falsas; & quendam alium per defectus generis, visus, & virium naturalium falsos, ab amicitia valde vtili, & honorabili repulsum, per quod proxime dicta confirmantur.

26 Decimoquintò peccat,qui peccatum verum mortale secretū alterius detegit inordinate: nisi aliqua circūstantia excuset a mortali : quia licet longe grauius peccat ratione falsitatis,qui falsum imponit, quā qui verū secretum detegit: ex parte tamen nocumenti famæ pares sunt, ꝙ sufficit adhoc,vt detractio sit mortalis,per dicta supra eod.c.nu. 2. Dixi : Secretū: quia detegere notoria facti,vel iuris,vel famosa sine mala intentione nocendi,non est peccatū saltem mortale, quamuis illi, quibus deteguntur,ea ignorent: nec in regione,ubi detegūtur,scirentur; vt quis in Lusitania diceret,illum,vel illum in Castella fustibus ictum fuisse,etiā si ille sit in Lusitania præsens,& ab ijs,quibus dicitur cognoscatur. vt copiose in d.repet. probauimus quattuor fundamentis, & triū contrariorum solutionibus muniuimus,& sentit Caie.Tomo 2.Opusc.Tract.31.respon.9. & ante illum Ioan.Maior dist.21.q.2. Addidi: Notoria iuris : quia, quæ contra ordinē iuris diuulgata fuerunt, propter infamiam diuulgari non possunt in eo loco,ad quē illa nō peruenit. Sot.lib.5.q.10.art.2. de iust. & iur.Et idem dicēdum de detectione illorū,quæ cito diuulganda sunt, facta ei,qui ea cito cogniturus est, iuxta S.Tho.in 4.lib. sen. dist.19.q.2.

27 ar.3.ad 1.& 2.quē ibi retulimus.Dixi:Alterius:quia detegere ꝓpria peccata vera,& secreta,& īponere sibi falsa suo genere, & regulariter,nō est nisi veniale: q̃uis per illud notabiliter fama lędatur,aut omnino amittatur, vt magister Sotus lib.de ratione tegēdi,vel detegendi, mēb.1.q.3. explicuit,& multo ante Adria.in 4.de rest.quæs.5.& Quol.11.pag.17.
sensit,

28 sensit, quem ille non citat. Quia prodigalitas regulariter nō est peccatum mortale, ut sentit S.Tho. 2.2.q.120.art.2.& 3. & detectio proprii peccati, nō est iniustitia, sed prodigalitas famæ, iuxta gloss. memorabilē in Prooem. Gregoriano, uerb. prodiga. & per alia, quæ adduximus ubi supra, ubi conciliando cum hac opinione cōtrariam Caietani diximus, illā defendi posse, quando ex ipsius infamia damnum animæ, aut uitæ propriæ, aut alienæ, aut honoris, aut bonorū alienorū sequūtur. Animæ propriæ, ut quando indigens notabiliter fama ad se honeste cōtinendū eam prodigit. Animæ alienæ, ut qui pro iusto habitus hæreses, aut alia turpissima sua delicta detegit, quod probabile est fore causam, ut alii in eadē incidant. Vitæ propriæ, ut qui crimē aliquod detegit, ob ꝙ eiusdē, aut alicuius mēbri iacturā mereatur. Infamiæ alienę, ut qui monachus, aut monialis, seipsum infamant peccatis, quæ ipsorū ordini, aut monasterio notabilē infamiā inferunt. Bonorū alienorum, ut cum is, cuius opera ad sui gubernationem Resp. indiget ob illā, se facit ad id ineptum. In quibus quattuor casibus nemo neget, esse peccatū mortale seipsum infamare: quia præiudicat alteri, uel sibi in his, quæ iure renuntiare nō potest; qualis est salus animæ, & ad illam necessaria. cap. iurauit, cum ei adnotat. per alios, & etiā per nos, de probat. cap. tenor. de re iud. Qualis est etiam uita & amissio membri & corporis. l. non tantum. ff. de appel. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. cap. contingit. 1. de sent. excom. gloss. sing. l. pactum inter hæredem. ff. de pact. Aliorum uero præfatorum communis & nostra opinio procedat regulariter extra hos quattuor casus. quanquam hęc conciliatio omnino utrorumque mentibus non congruit. quæ omnia limitantur procedere, cum non peieratur: quia omne periurium suo genere est mortale, ut dictum est supra, cap. 12.

29 Ex quibus sequitur a fortiori, regulariter nō esse mortale de se confiteri crimina falsa, aut uere occulta ob metum tormentorum, cū facere illud sponte non sit tale. Est tamē mortale in quattuor casibus proxime dictis; nisi cum aliquod tale detegit persuasus torquendum esse, donec confiteatur, aut uitam amittat, ut singulariter & noue dixit Sotus lib. de ratione teg. & deteg. memb. 3. quæstione finali. Quia eo casu, ut ille ait, non tam mortis suæ dat causam, quā una morte multas redimit, quē ubi supra sequuti fuimus, quamuis nunc displiceat: nisi quando certus esset per alias coniecturas, quā per minas iudicis, quod usque ad mortē torquebitur, ut quia solitus est iudex sęuire ita torquendo. Tum quia negare non possumus, hoc esse causam suæ occisioni prębere, quod nemini licet, cap. si non licet. 23. q. 5. Tum quia scire non potest ueram iudicis uoluntatē esse adeo firmatam: quamuis eam uerbis iratis explicet. Interdum enim iudices fingere solent.

30 Dixi: Inordinate: quia, qui iuridice id facit, non peccat; ut qui iuste accusat, immo meretur, aliis circumstantiis in id necessariis concurrentibus,

tibus, S.Ant.2. par.tit.8.c.4.ante.§.tenet, & nos ubi supra copiose probamus, quamuis priuatæ utilitatis causa accuset, nec secreta monitio præcedat.ut ibidem probauimus post Adr.in 4.de correct.frater.col.17. uer.ad 2.& Sotum in d.lib de ratio.teg.mēb.2.q.5.pag.10.quidquid Silue.uerb.accusatio.q.3.& Caiet.2.2. q.73.art.7.dicāt.quia iuste detegit:

31 nisi odio,aut uindictæ immoderatæ appetitu id fiat.Idem dicendum de eo, qui sine accusatione,absque tamen mortifera intētione,detegit peccata,uera aliorum secreta quando, & quomodo sua detectio reipub.conuenit, quò ea puniat,aut caueat,ne proximus damnum spirituale,aut tēporarium accipiat. Vt qui denunciat hæreticum, ne corrumpat:proditorem, ne prodat: lepra, aut peste laborātem, aut alio morbo contagioso, ne suo morbo alios inficiat: inhabilem,ne ordinetur,aut ei beneficium conferatur, aut ne indignus ad hæreditatem admittatur: latronem, ne furetur: periurum,ne suo falso testimonio noceat:aut adulterū,& homicidam, ut ab aliis caueantur,& alios similes assuetos,& ad nocendū paratos. De quibus ubi supra a nu.854. usque ad nu.855. diximus. Quia hoc non fit inordinate: qm̄ iure conceditur.l. si quidem. C. de iniur.l.si quis. & l.cum qui.ff.eod.cum additis ubi supra nu.848.& consequenter potest quis latronem, & furta eius occulta detegere ad euitāda damna reipub. & priuatorum,etiam sine correctione fraterna,si per eā non speratur correctio,aliàs non,nisi præuia illa,si de illis specialiter,& iuridice interrogatus non fuerit; iuxta Io.Maiorem in 4.lib.sent.dist.21.q.2.

32 Vnde non peccat, qui causa uitandi dānum corporale, aut spirituale innocentis crimen alterius detegit. Nam Paulus sciens, Ioanné equum furatum fuisse, cuius Petrus falsò accusatur, & iniuste condemnabitur, nisi Paulus peccatum secretum Ioannis detegat, si ob id Petrus liberandus fuerit, detegere tenetur, S.Th.2.2.q.70.art.1.& latius tradimus ubi supra.nu.702.per illud Prouer.*Erue eos,qui ad mortem deducūtur*, & alia. quod postea tenuit Sot.lib.5.q.7.art.1.de iust.& iur.Sic etiam non peccat, qui ut testis coram suo iudice,& superiore delicta,& defectus proximi detegit: quia hoc non detegit inordinate,ut late ubi supra, nu.698. probauimus. Nec qui sua delicta, culpa, & defectus suo iudici, & superiori confitetur, quādo, cur,& quomodo iure diuino & humano potest aut debet. Quia hoc non est detegere inordinate,ubi supra copiose probo, multa peculiaria de hac re attingendo.

33 Dixi: Nisi aliqua circumstantia excuset a mortali: tunc. n. non esset peccatū, aut non nisi ueniale. Vt cum quis peccata mortalia eius,qui se de illis iactare solet absq; intentione eum lædendi, detegit, quia eius fama saltem notabiliter non ledit, ut ubi supra diximus: & qui absque intentione lædendi detegit persone, quæ non oberit, & forte proderit; qualis est is, cui dicere perinde est, ac nulli dicere, quales etiam parentes, & alii, qui creduntur nullatenus nocituri, nec publicaturi.c.hoc ui

detur.

detur. 22.q.5. Quare illud Caiet. 2.2. quest. 73. ar. 2. detectio mali parenti facta non est peccatum, limitandum est, nisi huiusmodi peccatum esset, & eiusmodi parens, ut detectio facta ei plus, uel æque noceret filio, quàm facta aliis.

34 Decimosextò peccat qui inuenit scriptum, in quo aliquis sua peccata ad memoriam suæ confessionis scripserat, & ea diuulgauit: nisi essent talia peccata, quorum euulgatio parum famæ noceret. Idē de illo, qui legit, et si non diuulget schedulam, in cuius principio scriptum erat; Memoriale meorum peccatorū, aut aliud simile, quo scire teneretur eius auctorem nolle ea ab alio legi, ut in c. sacerdos. de pœn. dist. 7. nu. 8. & 9. diximus. Quia licet forte non inueniat notabiliter lædentia: dat tamen iustam lædendi causam, quod sufficit per prædicta.

35 Decimoseptimò peccat, qui libellum famosum componit, in illo peccata aliena falsa, aut uera occulta scribens, & in publicum proiicit, quod legatur, aut talem libellum inuenit, & non rupit, sed diuulgauit. 5.q. 1.c. 1. & 2. l. 1. C. de libel. famos.

36 Decimooctauò, qui peccat aliena uera; uel falsa audita ab aliis aliter quàm audiuit, augendo illa, uel certitudinem illorum notabiliter aliis refert: quia perinde facit, ac si tamquam a se uisa referret: & ita idem est iudicandum de utroque, arg. cap. dudum. 2. de elect. Dixi Aliter, &c. quia alioqui non peccaret, saltem mortaliter, si alias nō intendit famam eius notabiliter lædere, nec lædit, nec dat causam iustam læsioni & non affirmat illud uerum esse, nec scire: sed solum audisse, nec aliquid illud quod esset iusta causa credendi interueniat; puta auctoritas personæ cum additione aliquorum rem certiorem facientium, quibus probabilis causa credendi audientibus præbeatur, ut in d. repet. nu. 450. dictum est. Diximus: Absque animo notabiliter lædendi; quia ille non solum hoc: sed quodlibet aliud colloquium facit mortale per dicta supra eo. cap. nu. 1. quamuis adderet se non credere.

37 Decimononò peccat, qui audit detrahentē mortaliter, assentiēdo, uel non resistendo, quum id facere deberet. Nā qui audit detrahentem, plus & minus æque atque ille peccare potest: & etiam mereri. qui enim audit incitando alium, & interrogando, quò diceret, potest plus, quā qui dicit peccare, iuxta Adrian. Quolib. 11. q. 2. per decretum Vrbani cap. qui aliorum. 24. q. 3. quod tamen non loquitur de eo, qui audit & est causa mali: sed de eo, qui malū non esse defendit: & ob id melius probant duo capitula S. Aug. c. ille. cap qui exigit. 22. q. 5. ut ubi supra diximus: qui autem audit, nec præbendo ad id causam nec impediēdo eo se delectās, tantū, quantum qui dixit, ceteris paribus, peccat, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 73. art. 4. Qui tamen audit sine assensu, & delectatione, quòd ita detrahatur, licèt nō contra dicat ob uerecundiā, aut aliam nō prauam rationem humanā, non peccat mortaliter, nisi tribus casibus, iuxta S. Tho. in d. q. 73. art. 4.

Ii Primus,

Primus, si est superior; puta iudex, parens, aut magister, qui resistere tenẽtur. Secundus si aduertit ex eo magnum damnũ dicenti, uel alteri euenturum ultra infamiã, & quod contradicendo uitare poterat. Tertius quãdo fama eius, cui detrahitur notabiliter læditur, ut ubi supra, nu. 548. & 549. post S. Anto. & Caiet. uerb. detractio, probauimus. qui uero resistit uerbis, aut gestu tristi, aut aliis signis ad illud idoneis, regulariter meretur, ut ibidem addimus.

Vigesimò peccat, qui interrogatus de uita, & moribus alicuius, uel aliàs cum teneretur ad notificandas uirtutes illius, tacet eas cum eius notabili damno boni quęsiti, uel quærendi per supradicta.

38 Vigesimoprimò peccat, qui iudex inquirit specialiter, uel per uiam inquisitionis procedit contra aliquẽ, nulla præcedente infamia: quia intẽdit lædere famam illius, aut lædit, aut dat causam læsioni inordinatę contra iura, quæ prohibent specialiter procedi per uiam inquisitionis contra aliquem, iusta infamia nõ præuia, c. super his & c. qualiter & quando. 2. de accusa. Nec sufficit, ꝙ sciat esse duos, aut tres testes, quibus eius delictum probari possit, per c. inquisitionis eod tit. & a fortiori minus, quòd sint aliqua indicia, ut ubi supra euidẽter probauimus, nu. 580. quod Sot. de ratio. teg. mẽb. 2. q. 6. uers. at uero. & clarius paulo post, uers. tertium dubiũ, & Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. non satis diligenter hoc aduerterũt propter dictum quoddam S. Tho. non bene intellectum, ut ibi declaramus. Dixi: Specialiter: quia generaliter inquirere potest, nulla persona, nec ullo delicto expresse. l. cõgruit. ff. de offi. præsid. & c. 1. de offi. ord. Dixi ẽt: Per uiam inquisitionis: quia per uiam accusationis legitimæ potest, ut supra dictum est. Sufficit autẽ, quod delictũ sit notorium, licet delinquens sit occultus, ad hoc, ut quæri de eo possit generaliter, sed nõ ut quæratur nominatim, an ille, aut ille id fecerit, ut ubi contra prædictos cum Inno. communiter recepto diximus.

39 Vigesimosecundò, qui iudex interrogat reum post confessum delictũ de socio, aut auxilium præbente, si adhuc erat occultus extra casus infra scriptos, in quibus id facere licet, eadem ratione, qua supra. Idem eadem ratione de reo, qui socios occultos indicat extra casus prædictos, ut ubi supra, num. 58. diximus.

40 Vigesimotertiò peccat, qui Prouisor, Vicarius, aut Officialis gñaliter omnibus subditis ꝓcipit, ut qui uiderunt, aut audierunt talẽ delinquẽtẽ, denuntiẽt, secundũ Sotum ubi supra, pag. fin. ratione supradicta; quia id est contra ius, per quod subditi non tenẽtur denunciare delinquentẽ, ut eũ puniat, sed ut damnũ, quod fecit restituat, quod potest restitui absque eius denuntiatione. Oppositũ tamen melius uisum fuit in d. rep. cócl. 6. & idem nunc uidetur, tum quia talia mãdata generalia intelligẽda sunt secundum ius. l. si procurator. ff. de cõdit. indeb. c. causam quæ. de rescri. & ita intelligenda sunt, salua fraterna correctione, & cõsequenter, quãdo

ea est

ea est necessaria, iusta S.Tho.2.2.q.33. art.1.ad 1.communiter receptū hoc est. si fur, aut læsor secreto admonitus noluerit restituere. Tum quia vsum serendi eiusmodi mandata recepisse videtur ecclesia. Tū quia Caiet. Tomo.1.Opusculorum, Tractatu 31. respons. 5.ad 1.dixit non peccare iudicem interrogādo reum, iam confessum suum delictum de socijs generaliter, quando sunt tales, de quorū aliis potest interrogare, de aliis non, si eius intentio non sit interrogare, nisi de illis, de quibus iure potest, & debet. Tum quia illic affatim eius fundamentis respondimus; quamuis fateamur, melius fore, vt iubeant sola illa, quę sunt notoria, vel publica per famam, denunciari, iuxta cap. qualiter & quando.1. cum ei adnot. de accusa.

41 Vigesimoquartò peccat, qui Prælatus, Iudex, Visitator, aut quiuis alius priuatus procurat, aut uult noscere peccata secreta alicuius, a quo, quando, cur, & ubi non debet, aut qui cōpellit carcere detentū ad statim iurandū se dicturum verū in omnibus de quibus interrogatus fuerit, & interrogat particulariter de omnibus, & singulis casus partibus, ob quē carcere detinetur ratione supradicta. & hi plus peccant, quā qui audiunt simpliciter detractionem mortalē, cum assensu. Quoniam illi sunt tanta vel maior causa detractionis, quàm qui cum simplici assensu audiunt detractionem mortalem, & supra dictum est, peccare mortaliter eum, qui cum assensu detractionem mortalem audit.

Fama quomodo restituatur, aut condonetur.

42 Vigesimoquintò peccat, qui non vult restituere damnum famæ notabile datum iniuste a se, vel ab eo, cuius hæres est, alteri illud non condonanti, si nulla causa excusat. Quia damnum famæ necessariò restituendū est, vt late in repet.c.inter verba. 11.q.3. conclu.4.probamus. Tum per textum memorab.in cap. quisquis. 5.q.1. Tū quia bonum famæ maius est, quàm bonum pecuniarium. Prouerb. 22. & Eccle.41. cum aliis relatis vbi supra, nu. 218. & damnum boni pecuniarii necessariò est restituendum.c.peccatum.de reg.iur.lib.6.cap.si res aliena. 14.q.6. Ergo & damnum famæ, vt tenent S.Tho.2.2.q.62.art.2. S.Anton.2.par.tit.2.cap.2.§.3.& communis, S.Tho. Richar.& alij in 4. lib.sen.dist.15. & Ostien.in Summa de pœnit. vers. quid de accusatore. Vnde licet abundantia boni pecuniarii ei, cui debetur interdum debitorem a restituendo saltem statim, accuset: abundantia tamen bonæ famæ non item: immo ad restituendam eam magis obligat, ut recte Ioan.Maior in dicta dist.15. q.16.probat. Quin etiam sicut, qui notabiliter famā læsit per unum peccatum habētem alia notoria peccata mortaliter peccat, si hic ad restitutionem damni tenetur, vt recte Adria.Quolib.11.probat, & S.Tho.2.2.q.73.art.1.sentit, perpendente id Caieta. quidquid in

43 hoc Palud. in 4. dist. 19. in fine senserit. Immo, & qui ob uitæ periculũ, aut alias rationes famam restituere nõ potest, eam compensare tenetur, vt qui alium percutit, aut manum abscindit, quam restituere non põt, iuxta legem diuinam Exod. 21. renouatam per c. 1. de iniur. & declaratam ibi per doctores, & l. ex hac. ff. si quad. paup. S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 2. & in 4. receptus ab aliis dist. 15. q. 1. art 6. Nec infamans excusatur saltem quã mentiendo infamauit, eo q̃ in aliis duplo, vel triplo magis eiusdẽ famam augeat, iuxta eundem in 4. lib. sent. de restit. q. 34. vt vbi supra diximus. Nec ẽt excusatur, eo quod infamatus se ab infamia liberauerit suis optimis factis falsitatem eius quod sibi impositum fuit docens, aut abolita eorum apud quos infamatus fuit mala, quam ipsi conceperunt opinione; eo quod vanitatem detrahentis intellexissent, iuxta Adria. in d. q. 34. qđ quãuis vbi supra sequuti fuimus, nunc tñ non sequitur: quia eius rationes solũ probant teneri ad restituendũ damnum, qđ infamatus accepit, quãdiu infamatus mãsit: sed nõ ad famæ iã recuperatæ restitutionẽ.

Porro addo primò, quòd infamatus, quando ex sua infamia respublica damnum capit, tenetur ad procurandam restitutionẽ famæ suæ, quando est persona publica, iuxta S. Greg. Homil. 9. super Ezechiel. & S. Tho. 2. 2. q. 72. art. 3. & declarationem cuiusdam dicti S. Aug. in cap. nolo. 12. q. 1. & c. non sunt audiendi. 11. q. 3. positam vbi supra.

Addo secundò, quòd damnum acceptum a male infamato durante infamia non est integre restituendum: sed tantum, quantum prudenti & bono viro visum fuerit, secundum Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. quod nostro iudicio intelligendum est de damno boni quærendi, & non de damno boni iam quæsiti, arg. cap. fin. de iniur.

44 Dixi: Damnum datum; quia volitum, & non datum, eo quod dari non potuit, vel pœnituit, non est restituendum: quia volens nocere, noxa non sequuta, peccat quidem: sed non tenetur restituere, per sæpe dicta in cap. præced. & ubi supra. Vnde qui detrahit alicui apud aliquos animo infamandi eum, etiam per inuidiam, odium, vindictam, questũ, aut aliam rationem iniustam, si illi ob id malam opinionem non conceperunt, nec bonam amiserunt, non tenetur restituere famam; quia eam non abstulit, licet in eo peccet, ut Adrian. Quolib. 11. littera R. determinauit, quem sequimur vbi supra.

Addo tertiò, q̃ tenetur restituere, qui immodice laudando alium, alterius famã notabiliter extenuat; secundũ eundẽ in d. Quolib. col. pen. quales multos in Curiis, aulis, scholis, immo & religionibus reperias.

45 Addo quartò, q̃ qui famam alienam mentiendo læsit, debet eam restituere, asserendo se fuisse mentitum, aut saltem dixisse falsum. Immo & testes adducere, si opus fuerit, quò eis dissuadeat, quibus contrariũ persuasit, secũdum Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. Quorum postremũ durũ videtur nobis putantibus satis esse iurare, si aliàs ei nõ crederetur.

Tum

Tum quia maiorem causam dat credendi reuocationem iurando eam, quàm dederat credendi falsum, quod eis sine iuramēto dixerat. Tum quia numquam fuit in usu. Tum quia testibus tunc demum ad summum esset opus, eum esse suspicio illum ad reuocationem precibus uel pretio, & non conscientia inductum.

Addo quinto, quòd etiam infamans detegendo delictum uerum occultum restituere tenetur, iuxta S.Tho. 2.2.q.62.art.2. & in 4 lib. sent. dist. 15.q.2.ar.5. ad.2. communiter receptum, non quidem asserendo se falsum dixisse, sed male loquutũ fuisse: quod non sufficere dixit Ostien. in d.uers. quid de accusatione. Et ideo Ioan. Maior in dicta dist. 15 q. 16. asserit, oportere, & satis esse ita dicere, quãdo tale delictum de tali, dixi illud uerũ existimabam, sed adhibita postea diligentia, inueni me praue loquutum. Qui modus licet aptior sit, quia nullum mendacium cõtinet, neque ex eo tam facile atque ex communi colligi potest uerum esse, id quod male dictum fuit: nõ tamen uidetur tutus quoad uiros prudẽtes & doctos, apud quos præstaret restituere laudando (e pius uirtutes, quas habet, eis persuadendo, ut pro tali habeant, nulla mentione facta mali antea per eum detecti licet uerè, iuxta Caiet. 2.2.q.72 art.3.

Addo sextò, dicere Sotum lib. 4.q.7.art.3. de iust.& iu. eum, qui uerũ dicendo infamat non teneri ad tantam restitutionem, ad quantã, qui mẽtiendo id facit. Quod non uidetur nobis tutũ, quia, licet plus peccet, non tamen plus nocet. At restitutio, cũ actus sit iustitię, ut supra c. 17. nu. 6. dictum fuit, potius respicit nocumentum quam modum nocendi. Dixi: Ab eo, cuius hæres est: quia hæres detractoris, nõ solum iudicio exteriori, sed ẽt interiori tenetur restituere, secundũ Adria. Quolib. 11. id efficaciter probantem & asserentem, ita mortaliter peccare hęredem, qui prædictã cõpensationem pro defuncto nõ facit, ac si nõ solueret alia de-
46 bita. Dixi: Condonanti; quia obligatio restituendæ famæ ab infamato condonari põt, ut sentit S. Ant. 2. par. tit. 2. c. 1. §. 3. & cũ non referens illud exprimit Adria. in 4. de resti. q. 33. Quolib. 11. & post hunc Sotus de ratione tegen. uel detegen. secre. memb. 1. q. 3. Tum quia põt quis dãnũ suorum bonorum condonare regulariter, secundum gloss. receptã uerb. restituatur. c. peccatum. de reg. iu. lib. 6. & fama est de bonis nostris. Tum quia potest quis remittere, quod sibi debetur in casibus a iure nõ prohibitis, ex quibus hic non est, c. statutum. §. si quid. adiuncta gloss. de rescr. lib. 6. cap. exigit. de censi. eo. lib. per locum ab speciali. Cõtrarium tamen tenet Caiet. 2.2.q.73. & in Summa uerb. detractio. Ioan. Maior. in dicta dist. 15. q. 16. Ad quorũ fundamenta responderi põt. Primò concedendo peccatum esse, seipsum sine causa infamare, & etiã interdum infamiam condonare: sed negando ex hoc casu sequi, eius remissionem nõ ualere: quia etiam interdum peccat, qui amittit sua bona, aut debitum remittit. c. quid dicam. 4. q. 4. Archid. in cap. sicut hi. 47. dist. eius tamen

remissio ualet, si aliud nõ obstat. Secundò, quod damnũ infamiæ principaliter tangit infamatum, & minus principaliter bonum publicum, & sufficit cõdonatio eius, ad quem damnũ principaliter pertinet, cap. quãuis pactum. iuncta gloss. de pact. lib. 6. & glo. l. de uno. de re iudic. cũ adductis ibi late per Hippol. Nam si mille modii tritici mihi ab aliquo cõburantur, non solũ mihi, sed etiã ciuitati damnum fit, & pauperibus, qui sibi de eo prouidere emptione, aut eleemosyna potuisset, sed quia ad me solum principaliter pertinet, & ad ciuitatẽ & pauperes minus principaliter, mea sola condonatio cõburentem illos liberat, ut copiosius ubi supra diximus. Opinio tamen Maioris & Caietani posset habere locũ in illis quatuor casibus, in quibus supra eod. nu. 28. dictum est peccare mortaliter qui sese infamat. Per quæ respondetur ad noue quæsitum, quòd non solum potest condonari aliquando famæ restitutio, ad hoc ut cõdonatio ualeat, sed etiã ad hoc ut condonatio sit iusta, & meritoria; quando scilicet fit iusta de causa, & aliis circumstantiis concurrentibus, cum quibus etiam alterius debiti remissio est meritoria, iuxta glos. cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. Dixi: Alteri, quia nemo tenet eã sibi restituere, nisi in pra dictis quatuor casibus, in quibus remissio famæ non ualet, & detractio est peccatum mortale.

47 Ad primum nouè hic quæsitũ; An qui se mutuo infamarunt, per cõpensationem a restituendo excusentur? Respondeo negatiue. Tum quia non uidetur esse locus in hoc cõpensationi per dicta Panor. post alios in cap. bona fides. de deposi. Tum quia damnũ illi illatum, per reciprocam infamiam non tollitur, sicut debitum unius per debitum reciprocũ alterius. l. 1. ff. de compensat. Ad secundũ, quòd condonatio infamię factæ petenti generaliter ueniam omnium detractionum excusat restitutionẽ earũ, ad quas uerisimilis intentio condonãtis extenditur, & non aliarũ, arg. l. cũ Aquiliana. ff. de transac. Ad tertium, ꝙ infamatus conuersando familiariter cum infamante uidetur quidem remittere iniuriam. l. nõ solum §. 1. ff. de iniu. non tamen obligationem restituendi sibi famã quam abstulit, sicut nec alius creditor per conuersationẽ cũ debitore remittit debitum, l. cum de indebito. ff. de probat. Dixi: Cessante causa, quia sunt aliquot causæ ab hac restitutione excusantes, e quibus est iustus timor mortis & salutis, quãuis teneatur ad resarciendũ damnũ alia uia: Quia quatuor sunt bonorũ ordines, uidelicet, animæ, corporis, famę, aut honoris, & pecuniæ, & bona primi ordinis sunt potiora bonis secundi, & secundi potiora tertii, & tertii potiora quarti, ut in d. repet. conclus. 4. & seq. tractauimus, & nemo tenetur restituere bona inferioris ordinis cũ iactura bonorum superioris, quamuis sic cum iactura bonorum eiusdẽ, aut inferioris ordinis, ut singulariter Caietan. 2. 2. quæst. 62. art. 6. ad 3. & in paruis opusculis lib. 17. resp. 14. respons. determinauit. Cuius determinationem in hac traductione supra cap. proximo nu. 89. & seq. defendimus

dimus aduersum Sotum lib.4.quæst.6.art.3.de iustit. & iur.

Ad dubium autẽ, quod videtur hoc consequi, cum, si qui suo mendacio fuit causa, ut alius perderet maxima bona, excusaretur a restituendo, si restitutis eis perderet locum honoris, quẽ habebat in populo ratione diuitiarum? Respõ. concedendo sequelam, quoad talem restitutionem, quæ non posset fieri sine tantæ falsitatis detectione: non autem quoad aliam, iuxta c. officii. de pœni. & remis. supra cap. 16. nu. 43. declaratum.

Porro ex eisdem causis est tanta obliuio dictæ infamationis, vt perinde sit, ac si numquam dictum fuisset, secundum S. Ant. 2. par. tit. 2. c. 2. §. 3. ne pro restitutione famæ, reuocatio infamiæ fiat: quamuis, mea sentẽtia, resarcire deberet iudicio boni uiri, pecunia, beneficiis, aut laudibus damnum, si quod a tempore illatæ infamiæ usque ad eiusdem obliuionem fuerit passus. Dixi: Ac si nunquam dictum fuisset: quia, si qua eius memoria restat, restitui debet. Tũ quia singulariter Caiet. in 2.2.q.62. art.2.ad.2. determinauit, eũ, qui adolescens falso apud æquale iactauit, se cum tali puella rem habuisse, & postea senex illius peccati, & damni, quod proximo intuli recordatus est, apud eosdem mẽdacium reuocare teneri. Tum quia difficile est certo scire id in perpetuã obliuionẽ venisse, cum quod quis uno die non meminit, altero die recordetur. Tũ quia interdum tanto firmius credimus, quanto quis detractionem quam fecit post tot annos, & post tam frequentem confessionem ac cõionem non curat reuocare. Adde, quod Caiet. sentit huic moderationi non esse locum, nisi in detectore veri secreti. Nam secundum ipsum impositor falsi, tenetur ad restitutionem non obstante obliuione. Quod durum nobis videtur: deberet enim sufficere saltem quærere ab eo, apud quem id imposuit, num alicuius delicti, quod de tali dixisset, meminisset: &, si responderet negatiue, eum rogare, ne ob aliquod suum dellictum eum peiorem putaret, testans sine aliqua expressione, falsum sibi dixisse.

48 Ex eiusdem est etiam diuulgatio eius, quod male detectum fuit, facta alia uia, quamuis teneretur restituere damnum interiecto tempore a tẽpore infamiæ usque ad diuulgationem acceptum, vt singulariter sentit Adrian. in 4. de rest. q.33. & nos probamus vbi supra a nu.659. & a nu. 865. Dixi: *Iuste*, ad significandum, quòd, sicut nullus lædens iuste famã alterius, uel suam peccat: ita nec tenetur ad restitutionem, non autem ad significandum, quòd omnis, qui detrahit iniuste, ad id tenetur: excusatur enim & prædictas causas: & quoties nõ dedit iustam causam credendi, uel non fuit ei adhibita fides, vel lęsio fuit parua.

49 Vnde non obligatur accusatus de uero crimine secreto, ad restituendũ famã, quã accusator amisit, eo quod illud non probauerit, si illud confiteri non tenebatur: quamuis negãdo peccaret. Nec ẽt si confiteri tenebatur, si non respondet accusat rem calumniari, sed dec p Nec quamuis respondeat calumniari, si sibi non credatur, eo ꝙ iudices, & alii cre-

dunt, accusatorem (quamuis intentum probare non potuerit) contra suam conscientiam non accusasse, ut pulchre hæc omnia Caiet. 2.2. quæstio 62. art. 2. ad 2. probauit. Et contraria communis, Richar. Scoti, & aliorum, dist. 15. art. 5. q. 1. & Scoti, q. 4. art. 3. & aliorum in aliis quæstionibus ibidem, procedere potest in accusato, qui ad cõfitendum crimen obligatus, non solum illum negat, sed etiam affirmat suam accusationẽ calumniosam esse, & id persuadet, quidquid Caieta. vbi supra de hac re subtiliter magis, quàm secure disputet. Ad noue hic quæsitum, respondeo, eum, qui ad pœnam debita minorem a iudice damnatur, eo ꝙ negat veritatem, quam tenebatur confiteri, non obligari in conscientiæ foro ad subeundam eam, ad quam damnatus fuisset confessa veritate: quia in eo non tenetur ad pœnam donec a iudice damnetur, iuxta glo. receptam in c. fraternitas. 12. q. 2. & S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 3. pro quibus tex. in §. in hac. Dixi: Ad pœnam: quia debitum, & interesse citra cõdẽnationem, immo & post iniquam absolutionem, debetur, Innoc. cum communi, in c. quia plerique. de immu. eccles.

50 Nec item obligatur, qui delicta aliena a se audita otiose absq; tamen affirmationę solum refert, quãuis audientes ea credant secundum Adr. vbi supra eod. tit. sub fin. & Syl. ver. detractio, q. 4. Quia non dat eis iustã causam credendi, nisi circumstantia personæ, vel alia eam iustam efficeret: & nisi referens existimet, aut existimare debeat, ꝙ audientes ea ita credent perinde, ac si affirmaret, per rationes positas in dicta conclu. 4. Nec qui stulte refert delictum scientib. illud, quamuis tunc de illo non cogitent. Nec quando, qui dicit, adeo leuis est, & qui audiunt adeo graues, vt eius dicto nihilo moueantur. Nec quando is, in quem dicitur, adeo vilis est, & absq; aliqua fama in illa materia, ut nullam notabilem iacturam faciat, iuxta Adri. in dicto Quolib. 1. Nec qui peccatum alienum cum tali sui auctoris pœnitentia refert, vt absq; aliqua infamia eũ honoret. Nec qui solam occasionem remotam infamiæ prębuit: vt qui ioco quandam monialem interrogauit, Cur filium suum ad fores ecclesię, aut xenodochij exponi fecisset? & illa apud Deum, & homines valde queritans, apud aliquos in prauam suspicionem venit. Nec etiã iuxta Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. detractor conspicuus, & dignitate antecedẽs, restituere tenetur famam alicuius hominis infimę sortis; quia, vt ipse ait, eum excusat pretiosæ famæ amissio: quam in eiusmodi restitutione faceret, vt a restituendo aliquo exiguo bono quis excusatur ob magnam iacturam suorum, quam ob id faceret. Quod vt nouum, ita uidetur durum in praxim deductu, nisi alia iusta compensatio fieret, aut obtineretur condonatio.

De

De detractatione, siue reuelatione ecreti.

SVMMARIVM.

51 Secretũ confessionis non reuelandũ, etiã metu mortis, nisi uno casu.
52 Secretum, quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis.
53 Epistolæ clausæ, quæ apertio mortalis.
54 Secreta perniciosa reuelanda, non autem alia.
55 Confessio, quæ multis uidetur, & non est sacramentalis.
56 Correctio fraterna quando non necessaria.
55 Fama proximi seruanda, quando aliter ipse potest seruari.
57 Reus quis confitendo crimen non peccat.
58 Reus quis consortes tegere, aut detegere debet.
58 Confessarius quos reos se, & consortes reuelare iubebit.
59 Iudex qui reum de se, & consortibus interrogando, & torquendo peccat.
60 Secretum nulli noxium etiam iudici iubenti non reuelando.
61 Reuelatio mali proprij, & neglectus famæ, quæ mortalis.
62 Secreti promissi detectio peior, quàm non promissi.

51 VIgesimosextò peccat confessarius, vel quiuis alius, qui detegit aliquod peccatum, quod iuste, aut iniuste medio confessionis sacramentalis didicit (quamuis sit ueniale) absq; facultate iusta de causa a pœnitente facta. Et consequenter etiam interpres confitentis lingua confessario ignota. Et laicus, cui aliquis in extrema necessitate confitetur, & doctor, a quo consilium de confessis petitur. Et qui, se confessarium finxit, quò alicuius peccata nosceret, etiam si tormentis adactus, & quamlibet maximo metu mortis id fecerit. Quia omnes isti obligantur ad subeundum potius mille mortes, quàm id facere, ut prædictus Doctor, lib. de ratione tegen. memb. 3. q. fi. dixit, & nos ante ipsum copiose in cap. sacerdos. de pœniten. dist. 6. a nu. 116. vsque a nu. 163. & post ipsum in d. repet. concl. 6. scripsimus.

52 Pro cuius, & aliorum declaratione dico primò, quod secretum in genere definiri potest, esse id, quod a nemine, vel a tam paucis scitur, quod neque est famosum, neque notorium, ex mente S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 2. ad 2. & eiusdem, & Scoti in 4. lib. sent. dist. 21. ibi receptorum. & Caiet. 2. 2. quæst. 11. art. 3.

Dico secundò, quòd diuiditur in secretum, quòd de se ab uno solo sciri potest; quales sunt soli, & omnes actus interiores animæ hominis: & in secretum, quod de se a plurimis sciri pôt; qualis est omnis actus exterior,

rior,qui non est famosus,nec notorius quod rursus, diuiditur in tres species.Prima,quæ de se sine ulla promissione,scientem obligat ad se celandum regulariter; quale est oẽ occultum,cuius detectio noceret aïæ, corpori, honori,vel famæ,vel fortunis alicuius.c. si peccauerit.2.q.1.& notatur in c. qualiter, & quando.1. de accusa. Secunda est, cuius celatio a sciente expresse,uel tacite promissa est.Tacite promittitur,cum id colligitur ex modo dicendi secreto, nulla de celando expressa promissione facta, ut doctor Subtilis ubi supra sentit. Tertia, ad quam celandam lex diuina positiua confessionis sacramentalis obligat, de qua supra cap. 8. nu.2.Tale est omne peccatum sacramentali confessione detectum.

Dico tertiò, ꝙ prima species secreti præcipitur illa lege naturali generali de non nocendo proximi animæ,corpori,honori, uel famæ,aut fortunis; quæ decerpitur ex septẽ præceptis secundæ tabulæ Decalogi Exodi 20.quæ probant non esse nocendũ proximo aliquo modo. Secundo vero prohibetur lege naturali de præstandis promissis.l.1.ff.de pact. Tertia uero ẽt per legem diuinam positiuam de seruando secreto confessionis,& iõ tam obligat, q̃ aliæ duæ: quia obligat quotquot illud directe, aut indirecte sciunt sub pœna peccati mortalis in omnib. casibus,uno solo excepto; s. qñ pœnitens iusta de causa illius detegendi facultatem facit,ut in d.c.8.diximus, & d.c.sacerdos. a nu. 30.late probauimus. Et secunda magis obligat,q̃ prima:quia obligat in omnib.casibus, in quibus prima,& aliquot aliis. Quia, qui promisit seruare secretum, ex quo seruato graue damnum alteri non infertur, non debet detegere illud, etiã præcipiente superiore. At prima species non æque obligat: quod.n.quis scit aliter, quàm per secreti commissionem, tenetur reuelare superiore præcipiente,etiam si ex eo seruato nullus læderetur, secundum S.Tho. 2.2.q.70.ad 2. Verum est tamen, quod promissio seruandi secreti parui momenti non obligat,nisi ad summum ad ueniale.vt recte Caieta.dixit in dicto art.1.Sicut nec secretum de occultis parui momenti, & venialibus obligat ad maius. Non enim magis pecco detegendo risum tuum immoderatum venialem secreto mihi dictum, quam si eundem secreto a te susum detegerem, secundum eundem.

Dico quartò, ꝙ omnis detectio peccati confessione sacramentali detecti,aut per eius medium sciti,est peccatũ mortale,excepto casu prædicto,siue illud secretum sit, siue publicum, siue graue,siue leue, secundũ oẽs. Quamuis interdum sit mortale triplici ratione; ut cum peccatum detectum est occultũ, & graue: quia eius celatio,est tacite promissa. Interdum duplici; ut cum est publicum,& leue.Interdum vero una tm̃; vt cum est leue per prędicta: ueluti quando peccatum confessum est parui momenti,aut publicum: tunc enim non est peccatum mortale, nisi per legem diuinam, & canonicã, quamuis sit ueniale ob eius secretũ tacite a confessario promissum. Vnde uid.tur, ꝙ confessarius, qui reuelaret

peccatum

peccatum graue, teneretur confiteri circumstantiam prædicti duplicis, uel triplicis uinculi, si adesset, per prædicta supra cap. 6.

Dico quintò, quòd detractio secreti aliarum duarum specierum, est mortalis, nisi fiat in casu a iure permisso, aut res sit tam parui ponderis, quòd eius detectio nemini notabiliter noceat, & absque intentione notabiliter nocendi fiat: quia, quãuis id obuiet legi naturali prædictæ de non nocẽdo, nec reuelando malo secreto, uel secreto commisso: propter tamen paruitatem damni desinit esse mortalis, sicut mendacium etiam est contra illam, & non est mortale, nisi sit notabiliter nocens, ut dictũ est supra eod. nu. 2. Et furtum paruæ rei contra legem quidẽ naturalem est l. 1. ff. de furt. non est tamen mortale per prædicta supra c proximo, nu. 2. Ratio autem, quare detectio peccati etiã leuis confessi sit mortalis est, quia, licet per eam parum lædatur proximus, plurimũ tamen læditur sacramentũ cõfessionis, & publica utilitas, quatenus retrahit pœnitẽtes a confitendo, ne confessa peccata publicentur. quę colligitur ex cap. si diligenti. & notatis ibi de foro comp. Oportet autem, ut sciatur secretũ esse parui ponderis, ad hoc, ut eius detectio non sit mortalis: quia, si probabiliter dubitetur, an sit grauis ponderis, mortalis esset. arg. cap. si quis autem. de pœnit. dist. 7. & eorum, quæ ibi late tradimus.

53 Vigesimoseptimò, peccat mortaliter, qui reserat, aut legit literas obseratas aut scripturas alienas, quæ in secreto obseruabãtur, aĩo lædẽdi aliquẽ notabiliter, uel lædendo, aut aduertens, uel aduertere debens, quod inde posset notabile damnũ sequi, per prędicta supra eod. cap. nu. 2. nisi ex cõsensu expresso, aut tacito eius, a quo, uel cui mittũtur, id faciat, aut de auctoritate legitima, arg. l. iuste ff. de acq. poss. ut tempore belli Præfecti finitimis hostium locis eas reserãt. Prælatus itẽ, & prælata eas, quę suis monachis, aut ab eis mittuntur, c. nõ dicatis. 12. q. 1. Peccat autem, sed nõ nisi uenialiter, qui aperit sine cõsensu, imprudẽter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatẽ, sine ulla intentione nocendi notabiliter, & sine ullo nocumẽto notabili, aut periculo probabili eius inferendi, sola causa sciendi noua, uel captãdi risum ex barbara cõpositione, aut ex eleganti uoluptatem. Quia id non est contra charitatem Dei, & proximi necessariò habendam: peccaret tamen mortaliter, si id faceret cum prædicta intentione, uel prædicto nocumẽto, aut periculo certo, uel probabiliter dubio nocendi: quia est falsarius, ut ait glo. approbata cap. cum olim. de offi. deleg. & quia utitur re aliena contra uoluntatẽ domini, & ita admittit furtũ, l. 1. ff. de furt. §. placuit. Inst. de oblig. quæ ex delic. & per alias rationes, quas scripsimus in d. c. sacerdos. Nec obstat, quòd hęc ratio uidetur idem concludere in casu proxime præmisso: quia in illo paruitas, uel (ut ita dixerim) nullitas damni excusat a mortali, ut in quacunque alterius præcepti materia, iuxta dicta in c. 11. nu. 7. Adde his illud quotidianũ sancti Anton. 2. par. tit. 1. cap. 22. §. 5. singulariter asserentis, inimi

cum

cum mittentis, uel eius, cui mittitur, epistolam absque aliquo peccato reserare posse, si per illam aliquod damnū sibi parari iuste timet. Quod uidetur habere locum etiam quádo probabiliter timetur datum iri per eam aliquod damnum iniustum alteri, & quo illud impediat illam resignat. arg. c. non in inferenda. & eorum, quæ ibi congerimus. 23. q. 3. cauendo tamen, quoad eius fieri poterit, ne cui ullum damnum iniustum inferatur, arg. cap. cum cessante. de appell.

54 Vigesimooctauò, qui secreta in iniustā aliorum perniciem non vergētia ciuitatis, cōcilij, aut exercitus ad eorum magnum damnum reuelat, etiam si metu tormentorum, aut amissionis uitæ id faciat, per prædicta. Vnde sequitur Hispanum a Gallo in bello captū, quantalibet tormentorum ui torqueatur, non posse, salua conscientia, secreta iusta exercitus Hispani, ad ipsius conseruationem necessaria detegere: nec contra, Gallum Hispanis secreta exercitus Gallicani. Nec illum, qui delictum alienum secretū uiolēter sciuit, ut idem prædictus Doctor singulariter affirmat. Quáuis hoc, & quod de secretorū testium litigantium detectione nullis tormentis facienda dixit, moderanda nobis uidentur, ut solum procedat, in damno irreparabili; ut quia mors, uel mutilatio mem bri sequeretur: non autem quando sola pœna pecuniaria, uel alia ex illis, quæ facile a detegente reparari potest, timetur, ut ibidem innuimus.

Dixi: In iniustam aliorum perniciem non uergentia: nam talia reuelari possunt, exemplo illius prudentissimi & fidelissimi Chussai, qui cōsilia Absalonis pessima Dauidē admonuit, 2. Reg. cap. 17. & Elisei, qui iniqua secreta Regis Syriæ Israelis Regi denūciauit, 4. Reg. c. 16. Nō enim peccat, immo bono fungitur officio, qui denunciat cui, quádo, & quomodo oportet, peccatores peccata, & stratagemata dánosa reipub. aut proximo; quia hoc iure potest, & debet fieri, ut latius in d. c. sacerdos. nu. 14. & seq. probauimus per cap. non in inferenda. 23. q. 3. & §. 1. dist. 83. cap. quātæ. de sent. excom. & cap. ipsa pietas. 23. q. 4. & alia, de quibus est cap. præterea 2. de spons. quatenus habet, eum, qui scit aliquē rem habuisse cum cōsanguinea eius, quam vult ducere, teneri denūciare, quo iniustū matrimonium & peccata, quæ ex eo orirentur, impediátur. Quæ etiam procedunt in presbytero: potest enim etiam ille proditiones, homicidia, & alia delicta parata denūciare absque periculo irregularitatis ob id incurrendæ: modo protestetur, se id solū facere ad cauēda mala, quæ imminēt, ut sine sanguinis effusionis pœna impediantur, ut pulchre Caie. 2. 2. q. 33. ar. 7. probat. Pro quo sunt c. episcopus. ne cler. uel monach. lib. 6. & c. pręla is. de homicid. eod. lib. licet protestatio solū uideatur necessaria quo ad forum exterius, per dicenda infra cap. 27. Presbytero, inquam, etiam iurato seruare, & nō detegere illa secreta secundū Inno. recept. in cap. qualiter. 1. de accusa. Panor. in c. dilecta. de exces. præla. & alios alibi modo illa aliter quam per confessionē sacramentalem nouerit. Per eam

enim

enim solam cognita in nullo mundi casu detegi possunt, iuxta communem & ueram opinionem; quam copiose in d.cap.sacerdos a nu. 116.ad 151 probauimus, excepto vno, de quo ibi, & supra proxime, nu. 51. & c.8. num. 17. diximus.

55 Dixi: Sacramentalem; quia oportet esse talem, per quã pœnitens vere cõfiteatur peccata sua; non enim sufficit dicere, Hoc tibi dico in cõfessione, iuxta Inno. Panor. & communem in c.omnis. de pœnit. & remis. etiã si genibus flexis, & signo crucis fronte signata id fiat, absque proposito confitendi peccata, & absolutionẽ accipiendi. quia talis detectio non est sacramẽtalis, nec maiori secreti vinculo obligat, quàm aliud extra cõfessionem detectum, ut recte determinat Sotus vbi supra, memb. 2. q. 7. ar. 1. & ante ipsum clarius, & firmius Caiet. 2.2. q. 70. art. 1. quem ille non refert, cuius rei ignorãtia multi grauiter errant, & eis, quibus detegũt, ingerunt scrupulos, an debeant illa detegere, dum super eis denunciandis fertur excommunicatio, vel vt testes coram iudice sistuntur, vel urgentur necessitate denunciandi; eo ꝙ sunt reipub. aut proximo perniciosa.

56 Aduertendum tamen, ꝙ detectio peccati occulti, etiam alteri perniciosi, non licet, nisi fraterna correctione præmissa, iuxta illud Matth. 18. *Si peccauerit frater tuus.* relatum in cap. si peccauerit. 2 q. 1. & in cap. nouit. de iudic. præsertim si ea sciens probabiliter credit, suis precibus, & admonitione secreta, illa impeditum iri, secũdum S. Tho. 2.2. q. 33. art. 7. receptũ cõmuniter. Diximus: Probabiliter credit; alioqui enim posset & deberet statim iudici denũciare. Ex quo sequitur in proditionibus cõtra repub. paratis, & hæresibus ad docendũ alios directi rarò fraternam admonitionẽ secretã necessariã esse: rarò enim quis probabiliter credere potest, proditionẽ & hæresim sola monitione omnino cessaturas. Aduertendum itẽ, quòd tunc demum oportet denunciare personas, & delicta, quando ad occurrendũ imminentibus malis id esset necesse quia si sufficeret generalis admonitio, quòd aliqua mala parãtur, non esset faciẽda declaratio specialis: & si sufficeret sola specialis delictorum, non esset facienda personarũ, vt S. Tho. Quolib. 11. art. 12. determinauit, & nos latius in d.c. sacerdos. nu. 14. & seq. scripsimus, ubi multis rationibus probauimus, seruandã esse famã proximi, quoties sine illius detrimẽto, eius animæ mederi possumus. Aduertendum item, quòd sicut bene facit, qui fraterna correctione præmissa, bono animo crimẽ occultum ecclesiæ denũciat, (quia quamuis sit qui defendat, correctionem fraternam nõ esse lege diuina speciali præceptam, nemo tamen fere est qui neget, eam lege generali charitatis præceptam:) ita qui malo animo id facit, verus corã Deo detractor est secundum sanctum Tho. vbi supra art. 12.

57 Vigesimononò peccat qui reus secundum iuris ordinẽ interrogatus sua delicta secreta grauia nõ confitetur, & contra qui cõfitetur illa cõtra iuris ordinem interrogatus, secundum mẽtem omnium. Dicitur autem

interroga-

interrogatus secundum iuris ordinem semper,& solum,quando tria cōcurrunt. Primum, quòd iudex interrogans sit cōpetens. Secundum, ꝙ delictum sit probatū plene,vel saltem semiplene,hoc est saltem per vnū testem omni exceptione maiorē,vel per indicia illi æquipollētia,uel per infamiam plene probatam. Tertium,ꝙ sit notificata illi huiusmodi probatio,vt sciat in quo statu est, vt colligitur ex sancto Tho. 2.2.q. 99 art. 1.& 2.&Caiet.ibidem cum pulchre declarante, quos vbi supra etiam latius muniuimus per c.quando,vers.non tibi dico, ut te prodas. de pœn. dist.1.& c,si omnia.6.q.1,& c,2.de maior.& obed.& c.2.de cōfes.&alia, quibus probatur, neminem se debet prodere, & quemlibet scientem se iam proditū per semiplenam probationem debere iudici præcipienti, vt fateatur, parere.

58 Trigesimò,qui reos cōsortes suos occultos non detegit in casibus, in quibus id facere debet: aut contra detegit,in quibus nō debet Regulariter autem non debet,sed solū in casibus expressis,& notat.in c.1.de confess.l.1.C. de custod. & exhib. reor.l. fin.ff. ad exhib.l. latrones. l. diuus Adrianus ff.de custod.& exhib.l.prouinciarū.C.de feriis.& l. 4 §. mandatis. ff.ad l.Iuli. pecu. de quibus est crimen falsę monetæ, l. 1.C de fals. mone. & malefici.l.fin.C.de malef & mathe.proditionis,l.penul & fin. C. ad leg.Iul.maiest.& hæresis,cap.in fidei fauorem.de hæret.lib.6.

Quibus addo,quòd rei,qui contra se confessi sunt,etiam non interrogati, debent declarare socios, quos iuste credunt præteritorū non pœnitere, immo paratos esse ad noua,cum magno dāno publico,aut, priuato committenda, nec per euangelicam correctionē correctum iri; quales sunt regulariter latrones, nummorum falsarij, hæretici, stryges, fascinatores,& alii similes p dicta in d.repe.c.inter verba.concl.6.Quinimo cōfessarii eiusmodi reos monere debent,ut tales socios denuncient, vt particulariter dixit Sot.de ratio.tegen.memb.2.q.6. pag. 17.quod si non fecerint, nostra sententia, ita peccant hi non admonendo, & absoluendo, ac illi non denunciādo: absoluunt enim impedientes contra ius diuinū, & humanū. c. pœnitentia.1. & 2.de pœnit.dist.3. cap. peccati venia. de reg. iur.lib.6.& cap.legatur.24 q.2.

49 Trigesimoprimò peccat iudex,qui interrogat reum de se ipso, vel de cōsortibus suis pręter iuris ordinē: quia iniuste dat causam notabilis īfamię proximi, dū extra potestatem suā inquirit contra l.fin.ff. de iurisd. omn.iud.& c.2. de consti.lib.6.Idem si contra omittit interrogare,cum debet,secundum eundem iuri ordinem: quia præiudicat notabiliter rei publ.cuius interest delicta puniri,l.ita vulneratus.ff.ad leg.Aquil.& c.vt famæ.de sent.excō.Quis autem ille sit iuris ordo secundum quē debet, vel non debet interrogare reū de se in præcedenti modo peccādi dictū est. De consortibus autem nō debet interrogare,nisi in casibus a iure expressis: & in illis non nominatim,an sint illi, aut illi: sed generatim, an

sint aliqui, & quòd doceat, reum, si uidet eum nescire, aut faciat facultaté ei cósulendi confessariú, an teneatur, & quos reuelare, alioquin enim nó auderé excusare illum a peccato mortali, præsertim si id faciat persuasus, iustú esse per fas, aut nefas detegere crimina, & quocunque modo seueri iudicis atque executoris famam sibi comparare, cótra l. respiciendú. ff. de pœnis, cogédo reos ad bene, uel male detegédum omnes suos socios, et iam coram Deo emendatos, etiam si nulla fama, neque indicium sit con tra illos. Et minus excusare auderem eum, qui tormentis cogit reos ad re uelandú socios, etiam in casibus, in quibus interrogare permittitur quan do nulla fama neque indiciú, nec præsumptio legitima dictat, eos habe re socios, ut rectè Salic. in l. fin. q. 2. C. de accusa. cócludit. Neque eos, qui in Castella & Italia torquent reos de suis delictis conuictos testibus, ut cófiteantur, quò beneficium appellationis amittant, contra cóem Theo logorum & Iurisperitorum sententiá, nisi cum adeo clarè sunt conuicti, quòd in conscientia tenentur confiteri, & iuste Iudex præsumit ob solá malitiam differédi iustitiam eos pernegare, ut late in d. repet. c. inter uer ba. conclu. 6. scripsimus, limitando communem in hoc casu.

60 Trigesimosecúdò, peccat qui peccatum sibi secretò communicatum, quod non uergit in graue damnú alterius, etiam iudice competenti præ cipiente, reuelat, secundú sanctum Tho. 2. 2. q. 69. ar. 2. Immo etiam quá do uergit in damnú alterius, si alia uia potest illud excusari. quin & quan do alia uia excusari non potest, id solum est detegendum, quod remedio est necessarium. Nam dictum S. Bonau qui contrarium uideri potest ali cui sentire, reducendum est ad prædicta.

61 Trigesimotertiò, peccat episcopus, aut alius prælatus, aut publica per sona ad aliorú saluti prouidendú constituta, quæ se ipsum infamat, aut se notabiliter infamantibus nó resistit, aut modeste suæ famæ restitutioné non petit, secundú S. Tho. Quolib. 10. art. 13. Licet alii religiosi, quibus sola propriæ salutis cura est, iuste possint ferre patiéter, quatenus eos tá git, nisi charitas Dei, aut proximi contrariú requirat. Magis enim quan doq; prodest proximis alacris patientia falsæ infamię, quàm eius contra dictio. Nec ob id propriam famam negligunt, cum eam Deo offerant, ut sentit S. Tho. ubi supra. & explicat Caiet in Summa, uerb. famá propriá. Dixi: Nisi charitas, &c. quia sicut quiuis religiosus licitè curam de sua fa ma habere potest, & eam tueri, ita si degit inter personas ad se imitandú paratas, secus faciendo peccaret grauiter, iuxta gl. receptam in cap. se mel Christus. de consecr. dist. 2 per dictum cap. nolite. & c non sunt au diendi. 11. quæst. 3. & a fortiori si se ipsum infamat. argu. cap. si non licet. 23. quæst. 5.

Trigesimoquartò, peccat qui interrogatus iuridicè í uisitationibus de peccatis publicis, aut satis generaliter de peccatis nulla expressione facta de occultis, aut iniustè facta expressione de illis, reuelat occulta, siue ipsi

fuerint

fuerint secreta detecta, siue ipse uiderit ea in secreto fieri, si non erant præparationes ad aliis nocendum aut si denunciat, quæ probare non potest, iuxta illud Prouer. 11. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat amici commissum*, relatũ in cap. qui ambulat. 5. q. 5. sanctus Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. quod quattuor decretis, & aliis confirmamus in repet. cap. inter uerba. 11. q. 3. concl. 6. Tum quia quamuis iuret se dicturum, quod scit, uerè respondere potest se illa nescire absque periurii metu, intelligendo intra se, illud se non ita scire, ut detegere teneatur, Henric. de Gandauo, Quolib. 9. in prin. Adria. in 4. de correct. frater. §. ostensis. col. 6. quidquid dicant Genesius a Sepulueda, & Sotus. quod neruosius postea confirmaui in cap. humanæ aures. 22. q. 5. Tum quia qui iurat dicere, quidquid scit, intelligitur iurare dicere, quod licite potest, & non amplius, arg. cap. 1. de iure iur. lib. 6. & l. si procurator. ff. de condit. indeb.

62 Trigesimoquintò peccat qui secretò sibi commissum diuulgat, aduertens, aut aduertere debens inde sequuturum alterius notabile damnum, aut notabilem discordiam: licet non sit expresse rogatus, nec promiserit secretum, etiam si erat tale, quod prima facie eius detectio non uideretur nocitura: rogatus tamen, eius secretum promisit, & poterat subesse aliqua ratio, ob quam illud roganti notabiliter conueniebat celari Quãuis solum sit uenialis detectio secreti, quam constat nemini notabiliter nocituram; ut recte Caiet. 2. 2. q. 70. ar. 1. resoluit per supradicta, & in c. sacerdos. de pœnit. dist. 6. ad nu. 30.

De nono præcepto, Non concupisces uxorem proximi tui. Cap. XIX.

SVMMARIVM.

1 *Amari se uelle amore mortali, mortale.*

1 CONTRA hoc præceptum eisdem modis peccatur, quibus contra sextum: quia utroque eadem explicite, uel implicite prohibentur. Quare modis peccandi contra sextum, positis in cap. 16. solum addimus, quod peccat mortaliter, qui, uel, quæ deliberate cupit, uel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alio, uel alia, quamuis non sic amet; quia consentit peccato mortali suo, uel alieno, iuxta dicta supra, cap. 11. num. 11. ubi dictum est quando uoluntas, uel consensus in proprium, uel alienum peccatum, & delectatio morosa sint mortales.

De decimo præcepto, Non concupisces rem proximi tui, & de consilijs euangelicis. Cap. XX.

SVMMARIVM.

1 *Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est.*
2 *Ludus quid, & duplex, & quis venialis, & quis mortalis.*
3 *Ludus causa principali lucrandi negotiatio, & communiter mala, & num. 4.*
5 *Ludens ludo uetito sibi lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotente donare, uel coacto, vel dolo, mortaliter peccat. & 12.*
6 *Lex an nulla iuris communis ludi obliget ad mortale.*
7 *Ludus omnis aleæ, & principaliter ob lucrum, prohibitus.*
7 *Ludus omnis etiam industriæ principaliter ob lucrum saltem uenialis. & 8.*
9 *Ludus aleæ rei notabilis clerico sacrato, & monacho mortalis. & 10.*
11 *Ludus de se nullus laico mortalis, & qui ei gloriosus.*
13 *Ludere quis dicatur coactus.*
14 *Ludi spectator clericus magis peccat, quàm laicus.*
15 *Ludentium susceptores, &c. ut peccant.*
16 *Peccantium ministri quando peccant.*
17 *Ludens dissimulans peritiam, fallens, & non monens, ut peccat.*
17 *Ludens credito ni iuret, non soluat, et tunc, &c.*
17 *Iurans soluere perdita quid faciet.*
18 *Promissio reciproca, siue scommessa, uel apuestra quæ licita.*
18 *Ludo quæsita non restituenda, nisi &c. & nu. 19.*

1 CONTRA hoc decimum præceptum peccat mortaliter. Primò quicunque inordinatè contra iustitiam concupiscit aliquid notabile. Dixi: Inordinate: quia, qui concupiscit ordinate per emptionem, permutationem, hæreditatem, aut alium iustum titulum, non peccat. Dixi: contra iustitiam, & notabile: quia qui concupiscit inordinate contra solam liberalitatem, uel parum contra iustitiam, solum venialiter peccat per citata in addit. cap. quando. de consec. dist. 1. & supra in cap. 11. nu. 4. & cap. 17. nu. 2. iuxta mentem S. Thom. 2. 2. q. 59. ar. 4. & q. 168. art. 3. explicatam ibi per eius commentatorem. Et quia hic solum agimus de transgressione huius præcepti per ludum, & iocum, quia de aliis supra cap. 17. actum est, pauca de illis præmittimus.

2 Primò, quod ludus & iocus est actus principaliter factus ad recreandum animum per voluptatem secundũ Aris. 4. Ethic. & S. Th. 2. 2. q. 168. ar. 2.

Dixi: Principaliter, quia qui magis fit ob lucrum, uel alium finem, quàm ob animi recreationem, non eſt proprie iocus, nec ludus, ſed actus alterius uirtutis, uel uitij; qui cum fit factis, appellatur ludus; cum autem uerbis, iocus. Et eſt duplex, bonus & malus. Bonus eſt, qui fit ad honeſtã animi recreationem ſine ulla mala circumſtantia; ex quo frequentato generatur habitus & conſuetudo honeſte ludendi, & iocandi, qui eſt uirtus, quã Ariſt. ubi ſupra Eutrepeliã uocat. Et quia omnis uirtus moralis inter duo uitia extrema exceſſus, & defectus interiacet, iuxta eundẽ & gloſ. ſing. in §. hæc quæ. de pœnit. diſt. 2. ſub. c. charitas. 3. Ita hæc interiacet inter exceſſum inordinatũ ludendi, & inter defectũ inordinatũ ab eo abſtinẽdi, ut in d. q. 168. art. 3. & 4. probat ſanctus Tho. lõge tamẽ frequentius peccatur per exceſſum, quã defectũ: quia ludo & ioco æque parce condienda eſt uita, ac ſale cibi iuxta Cicer. 1. Offi. receptum.

Secundò præmittimus, quòd ludus, & iocus malus eſt, qui lege ueta tur, uel circumſtantia mala ueſtitur: ut plurimum autem, & ſuo genere eſt uenialis. quis autem ſit mortalis, infra dicetur nu. 4.

3 Tertio pręmittimus, ꝙ ludus exercitus principaliter animo lucrãdi potius eſt negotiatio, ꝙ̃ ludus, ut ex ſupradicta definitione colligitur; quæ negotiatio fere ſemper mala eſt. Tũ quia per eã aufertur amicis, qui bus erat dandũ, ut ait Ariſtotel. Tum quia per eam quis aſſueſcit bonis aliæ ſubiiciendis, & multum temporis terrere. Tũ quia eſt occaſio, vt cõ iuges, liberi & famuli paruifaciant damna bonorũ, & cuſtodiam eorum, cum maritum, fratrem, aut herum uno aleæ iactu, tantã bonorũ iacturã facere uideatur. Tum quia pauciſſimi, aut nulli per eã diteſcunt; immo per eandẽ multa male, & uitia imbibuntur, ut Oſtien. admonet in ſum ma. de exceſ. præla. Dixi: Fere: quia finis prouidendi neceſſitati cum probabili credulitate lucrãdi a diuite, uel preces, aut iuſſus amici, aut ſuperioris diuitis poſſent quandoque huiuſmodi ludum, & negotiationẽ ho neſtare, arg. eorum, quæ ait S. Tho. de mercatura 2. 2. q. 77. art. 4.

Quartò pręmittimus, quòd ludus nõ fit mortalis ex ſola circumſtantia animi principaliter lucrandi aliquid, etiã notabile, ab eo, qui donare poteſt, ut probat Caiet. 2. 2. q. 168. ar. 3. & in Summa uerb. ludus. Neque etiam ex nimio, & ardenti ludendi appetitu: niſi cum extenditur ad alicuius legis, quæ obligat ad mortale, uiolationẽ. Qualis eſt eorũ, qui no ctes in dies, & dies in noctes uertẽtes, miſſas præceptas omittũt, aut ſubeunt periculũ amiſſionis bonorũ, ſine quibus nequeunt ſuſtentare uxores, liberos, ac reliquam familiam ſuſtentandam de præcepto, aut debita ſtatuto tempore ſoluere: aut putãtur inepti ad munera bellica & ciuilia reipub. eis ad illa notabiliter egentis, & timentis, ne pecuniã ad ea neceſ ſariam eis datam ludo perdant, ſimul & deplorantis eorũ uicem, quòd cum ſint aliàs rebus egregie agendis apti, ob hanc unam rem ad id repu tantur inepti. Neque etiam ex circunſtantia loci ſacri: quia nullo id iure

cauetur

cauetur, nisi cum specialiter talis in eo ludus prohibetur, qualis est comœdia rerum profanarum, c. cũ decorem. de vita, & hon. aut nisi fiat cũ notabili scandalo, vel irreuerẽtia Dei, vel ecclesiæ. c. decet. §. cessent. de immu. eccl. lib. 6. Immo sine vllo peccato, & cũ merito põt quis in eo ob honestã cãm ludere, puta, quò infirmus, qui illic est recreetur, quò otiũ pellatur, aut solatiũ capiant milites, qui cũ tpe belli custodiunt: quãuis sine vlla iusta cã id ibi facere sit saltem veniale, iuxta Caie. in d. q. 168. art. 3. Neque ex circumstantia personæ. Nã sine vlla culpa, ẽt veniali, clericus, & monachus interdum ẽt talis, & chartis lusoriis ludere potest ob honestam cãm, puta ad excitandum, vel recreandum socium ægrotũ ea re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale obligantem, de qua infra, nu. 6. Neque ex curcumstantia temporis: quia quãuis peccatum sit totum diẽ festum in ludis præsertim operosis consumere; quales sunt ludus pilę, prælii vmbratilis, & similes: mortale tamen non est, nisi missa, aut aliud diuinum officiũ præceptum, vel votũ omittatur. Neque ex eo, quòd potius fortuna, & euentu, quàm industria nitatur, nisi alioqui lege prohibeatur: quia immo ludus, qui in quantũ talis ad relaxationem animi fit, tanto aptior est, quanto magis fortunę, quàm arti, & industriæ nititur: quia intentionẽ animi magis remittit: & ita contra vulgi opinionẽ, oĩum ineptissimus est ludus latrunculorũ, quem Itali Scacchorum, Hispani vero Axedrez, & Galli Eschez vocant: quia is minus, quàm alij animum relaxat: quamuis magis liceat, quàm aliquot alij, qui lege prohibentur, iuxta glo. receptam in auth. interdicimus, de episc. & cler. & gl. cap. clerici. 2. vbi Pan. & alii, de vit. & hon. cler.

4 Secundò peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui ludit cũ irreuerẽtia notabili Dei, vel dictis, & factis in se mortalibus, vel mortali circũstantia vestitis. Dixi: Irreuerẽtia Dei, ob c. cum decorẽ. de vita, & hon. cler. & c. decet. §. cessent. de immu. eccl. lib 6. & Concil. Trid. sess. 4. §. fin. quod grauissime in hęc fere verba prohibuit. *Mandat, & præcipit sancta Synodus, ne de cetero quisquã ullis sacræ scripturæ locis vtatur ad scurrilia, fabulosa, uana, adulationes, detractiones, superstitiones, ĩpias, et diabolicas incãtationes, diuinationes, sortes, libellos ẽt famosos.* Dixi: Vel dictis, &c. ad inducẽdos ludos ĩpudicos, & alios de se mortiferos, arg. cap. nec solo. 33. q. 5. & trad. sanctus Tho 2. 2. q. 154. art. 4. Dixi: Vel mortalis circũstantia vestitis, ad includendos ludos, qui fiunt cum notabili scandalo, aut cum notabili alterius nocumento, vel periculo eius probabili, arg. cap nihil. de præscript. & cap. 1. de tornea. & cap. ad audiẽtiam. de homic. & ad excludendos ludos qui fiunt cum circumstantiis animi principaliter lucrandi, nimietatis ardoris, & auiditatis ludendi, sacri loci, temporis, vel personæ sine prædicto scandalo, & nocumento, & periculo, & transgressione alterius legis ad mortale obligantis: hi enim licet, vt plurimum, sint mali, non tamen sunt ob hoc mortales per proxime dicta.

5 Tertiò peccat mortaliter quicunque ludit rem notabilem ludo prohibito sibi lege obligante ad mortale: vel ludo licito cum eo, qui donare non potest, vel a potente donare ad id metu coacto, vel per dolum, & fraudem decepto. Dixi: Notabilem: quia paruitas excusat a mortali, ut supra dictum est, cap. 11. nu. 4. & aliàs sæpe. Dixi: Ludo prohibito sibi: quia multis prohibetur aliquis ludus, qui non non prohibetur aliis: nā multis interdicuntur voto, iuramento, aut statutis Collegiorum & Cænobiorum aliqua genera ludorum, quæ aliis non ita vetantur.

6 Dixi: Lege obligante, & c. qualis an sit vlla humana iuris cōis, quęri potest? & respōderi primò, lege obligante, saltem ad ueniale, prohiberi communiter omnem ludum, qui magis nititur casu & fortuna, quam industria & arte, quo luditur ob lucrum principaliter, c. episcopus. 35. dist. & l. 1. ff. de aleæ lusu. & aleat. & auth. alearū vsus. C. de relig & sump. fune. & cap. clerici. 2. de uita & hone. cleric. Quib. omnibus tam laicis, quàm clericis interdicitur ludus aleæ in uniuersum, per quam significatur omnis ludus, principalius nitens sorte, aut casu, quàm industria & arte ex mente omnium, de quibus est ludus ad tabulas per d. auth. interdicimus. C. de episc. & cler. & §. interdicimus. auth. de episc. coll. 9. vnde illa sumitur, qui licet multum nitatur industria, magis tamen fortuna; de quibus uidentur etiam esse ludi chartarum lusoriarum, quorum aliqui magna quidem industria nituntur, sed maiori fortuna. Dixi: Quo luditur ob lucrum principaliter, &c. ad excludendum eum, quo potius causa honestæ recreationis, quàm lucri paruo tempore luditur; vt quo a prandio, vel cena luditur cā solatij, nullius rei pecuniariæ lucro proposito, vel solum alicuius esculenti, vel poculenti, quod bis lucrifactum semel soluatur, vel spirituali lucro precum aliquarum pro uincente a victo
7 dicendarum. Tum quia id permittitur per l. quod in cōuiuio. ff. de aleæ lusu. & aleat. iuncta gl. eius, & glo. d. c. 1. 35. dist. & glo. l. si tibi. §. 1. ff. quarum rer. actio nō dat. Tum quia ratio legis, quę tales ludos vetat, est refrenare auaritiam, quæ cessat in prædictis, & consequenter ipsa lex, iuxta l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. & cap. suggestum. & cap. meminimus. de appel. & theoriam Panor. super eis positam & receptam.

8 Secundò dico, quòd simili lege prohibetur ēt ludus industria, & arte potius, quàm fortuna nitens, quo æque, vel principalius, luditur causa lucrādi, quàm relaxandi animū. Tum quia est inordinatus lucrandi actus, cū rei in vnum finē ordinatę sit vsus in aliū fere semper contrariū: quia ludus ad honestam animi recreationem inuētus, vertitur in negotiationē turpem, eandemq; intendentem & fatigantem ipsum contra c. fi. de verb. sign. l. legata inutiliter. ff. de alim. lega. Tū quia dicta auth. alearū. permittens quatuor genera ludorum industria & arte magis quàm fortuna nitentium, vetat ne pręmiū maius, quàm unius solidi proponatur vincēti, tacite prohibens, ne principaliter auaritiæ causa ludatur ēt ludo

permisso

permisso,tacite etiam limitans l.2.ff.de aleæ lusu,quæ permittit ludi pecunia saliendo, currendo, luctando, &c. qui sunt ludi magis industria, quàm fortuna nitentes, ad pecuniam unius tantum solidi.

9 Tertiò, dico,quòd lege,etiam ad mortale obligante,prohibentur monachi, & clerici beneficiarij,uel in sacris ordinibus cõstituti ludere,huiusmodi ludis aleæ,siue fortunæ illicitis,notabilem quantitatem.præsertim de fructibus beneficiorum ecclesiasticorum Tũ quia prædictam iustam legem canonicam trãsgrediũtur. Tum quia præfatum c.1.35.dist. & c.inter dilectos.de excess.prælat. iubent clericũ ob aleæ lusum deponi ab officio,uel beneficio,quod mortalem culpam præsupponit, arg. cap. non afferamus.24.q.1 Et ita hoc Io.Maior.Adr.& Caiet.ubi supra significant.Tum quia in profanum & malum usum reditibus in pium dicatis utuntur, contra illa multa, quæ citauimus in Apolog.lib.de redit. eccl. q.1.monit.27.Tum quia Concil.Trid.sess.25.c.1. de refor. præcipit seruari iura ante illud per Papas, & alia Concilia super ludo, & luxu clericorum statuta. Dixi. Præsertim de fructibus beneficiorum, quia idem puto quo ad peccatum, licet nõ quo ad restitutionem,de his,qui ludunt
10 de bonis patrimonialibus.nam ratione solius ordinis & professionis interdicuntur eis huiusmodi ludi. Canones enim prędicti sine ulla fructuũ beneficiorũ mẽtione prohibẽt eis huiusmodi lusus,ut uidere est in eis,fundatis in illo dicto Apost. *Nemo militans Deo,&c.* Dixi,Beneficiarii,uel in sacris ordinibus constituti,ad significandum,quod de aliis idẽ, quod de laicis,est censendum, per doctrinam Panor. communiter receptam in c.clerici.1. de uita & honest.cler. & in c.1. & 2. de postul.

Quartò dico, quòd nõ audeo dicere tam graui lege humana prohiberi laicis lusum, etiam principaliter ob lucrum,etiã magnum. Tum quia prodigalitas eorũ de se nõ est mortalis,ut sanctus Tho. receptus ait.2.2. q.183.art.7.& supra eodẽ,nu.1. significatum. Tum quia nõ uidentur in hoc submitti prædictis canonibus. Tũ quia leges prædictæ sæculares super hoc latæ non uidẽtur obligare ad mortale, siue quia intentio legislatorum nõ fuit illa, iuxta dicenda infra c.23. siue quia quo ad hunc effectum non uidentur receptę;cũ in omnibus mundi partibus cuiusque ordinis laicus uideamus magnã pecuniarum summam, & maximam eorũ partem principaliter propter lucrum ludere, & a cõfessarijs sine proposito nunquã ita ludendi absolui:quod facere nequirent,si in eo mortaliter peccarent,c. pœnitentia.1.& 2.de pœni.dist.3.siue quia leges illæ nõ tractant de materia iustitiæ,sed temperãtiæ,uel modestiæ;quæ ut plurimum solũ ad ueniale obligãt.Dixi:Lege humana:quia secus esset, quoties ratione loci,tẽporis,personæ,uel modi ludẽdi prohiberetur eis lege naturali, uel diuina, de reuerẽdo Deũ,& sacra,uel de curandis rebus publicis,uel priuatis suis,uel proximi,uel soluẽdis debitis, ad quæ de præcepto tenentur.Equidẽ,licèt non ausim dicere,eos tam forti lege humana

teneri, audeo tamen orare omnes præsertim illustres, ut secum reputẽt, se grauiter, saltem uenialiter, peccare, turpemque negotiationem exercere, per prædicta nu. 2. & 3. Lucrũq; quod in eis fit, turpe ab omnibus appellari, & sępissime esse restituendum, ut infra dicetur. Et eo maiorem apud uirtutis studiosos infamiam incurrere, quo cũ sint maiores, maius scandalum præbent, cap. præcipue. 11. q. 3. Ideoq; sine proposito ab eis perpetuò abstinendi non posse sine graui pudore ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accedere; eoq; maiorem gloriam apud Deum, & homines adepturos, quo cũ minore pecuniæ lucro, sola uel pene sola uincendi gloria proposita pro palmario in signum uictoriæ ad iucundã pugnam pro magnitudine sua amicos allicerent.

Quinto dico, ad discernenda prædicta toties quẽ principaliter ob lucrum ludere, quoties tãti, aut pluris lucrum facit, quàm animi recreationem. Dixi: Tanti, aut pluris, quia sufficit, ut tanti faciat illud ac animi recreationem, per ea quæ pridẽ diximus in cap. inter uerba. 11. q. 3. in Enchirid. de orat. & hor. canonicis, c. 6. nu. 14. & in eius addit. & nuper in Comment. cap. cum minister. 23. q. 5. nu. 73. Non autẽ dixi, ut Silu. verb. ludus. q. 2. §. 6. Qui nõ luderet, nisi lucrũ proponeretur: quia, ut aliquid sit finis principalis alicuius actus, nõ sufficit, ut sit causa, sine qua ille nõ fieret, ut ibi dixi, proposito euidẽti exẽplo de clerico, qui ad preces matutinas nõ surgeret, nisi lucrifaceret distributiones: neq; missam faceret, nisi quam uocant pitantiã speraret: tamen maioris facit illa, quàm quòd propter illa datur. Et ita potest quis ludere prĩcipaliter recreationis causa, quamuis nõ luderet, nisi lucrũ expectaret. Suam ergo quisque in hoc
12 conscientiam consulat. Dixi: Vel ludo licito cum eo qui donare non potest: quia, qui cum tali rem notabilẽ ludit, siue sit clericus, siue laicus peccat mortaliter, secundum omnes: eiusmodi est stultus, pure, mancipium, filius, qui adhuc in patris potestate est, prodigus, cõiux, monialis, monachus, & similes secundũ Ioan. And. Cald. & cõmunẽ in d. cap. clerici. 2. Iustũ tamen uidetur id, quod Sot. lib. 4. q. 5. art. 1. de iust. & iur. insinuat; scilicet, filium etiã sub patris potestate constitutum, qui de ipsius licẽtia in scholis studet, aut in curia uersatur, licitè posse de suo commeatu quatuor, aut quinque de centũ, quæ dantur ei, ludo impẽdere. Cui addo idẽ dicẽdũ de religioso, qui studet, aut negotiatur impẽsis sui Abbatis, modo id honestæ recreationis causa faciat. Quia pater & p̃latus tacitã eius rei facultatẽ facere uidẽtur, arg. glo. clem. 2. de uit. & hon. uerb. cõuertẽdũ. & eorum, quæ late scripsimus in cap. cum ad monasteriũ. de statu monach. Non placet tamen id, quod ille addit nempe huiusmodi filium nõ posse a collusore plura lucrari, quam collusor ab ipso. Tum quia omnes cõmuniter contrariũ præsupponũt. Tum quia non est textus, neque ratio, quæ concludat, pauperem aliquem honesto loco natum, & etiã plebeium & mendicum non posse amplius lucrari a diuite, quàm diues ab ipso. Tũ

quia

quia cap.si qua de rebus.12.q.2.& §.pupilllus. Inst.de inut.stip.probant, cōtractū cū pupillo, aut ecclesia factum valere in alterius præiudicium, quamuis in eorum non valeat. Tum quia iniuriam pati potest,qui eā facere nequit,l.illud.ff.de iniur.trāslata in cap.illud.15.q.1.Tū quia amissa facultate faciendi & perdendi, facultas patiēdi & lucrandi nō amittitur, per d.l.illud. quāuis eius opinio procedere posset in eo, qui falso dicendo,se facultatē habere donādi, & perdendi, allicit aliū ad lusum, arg.l.2.
13 C.si minor mai.se esse dix.Dixi: Vel a coacto,&c.Tū quia metus,dolus, & fraus oēm contractū quamlibet alioqui licitū ita inficiūt,vt sit irritus vel irritandus,c.abbas.cū gloss.de his,quę vi, & toto titu.ff. ꝙ met. cau. & de dolo,& trad.vterque Tho.2.2.q.32.art.7.ad 2.Per coactionē autē intelligo nō leuem,& consuetā inuitationem, & inductionem,sed eam, quæ fit iusto metu,vel tam grandi reuerētiali,vel cū eiusmodi exprobratione, ut inuitatus,& rogatus,si nō luderet,vel a ludo discederet, vilis & abiectus reputaretur,secundum mētem eorundem, quos etiā Sotus lib. 4. q. 4. art. 2. de iust. & iur. sequitur : quod quotidianum est.
14 Quartò peccat clericus,vel monachus, qui ludū mortaliter malū spectat.c.clerici.1.de vita & hone.cler.& auth.interdicimus.C.de episco.& cler. si multo tēpore spectat: secus si paruo,per dicta supra,cap.11.nu.4. Idem si ludo delectatur uenialiter malo, ita quòd,etiam si mortalis esset eo delectaretur.Gab.ī 4.lib.sent.dist.15.q.11.art.3.dub.3.quia faciētes & consentientes,&c.ad Rom.1.& cap.1.de offi.deleg.Idē si eius præsentia est causa,ꝙ ludo mortali ludatur, arg.glos.sing. clem.archiepiscopo. de priuileg.aut si ex officio debeat prohibere,& nō prohibet.Ang.verb. ludus.§.6.Dixi : Clericus, &c.quia laicus qui non est causa ludi mortalis, nec delectatur eo, quatenus talis est, sed solum industria & arte ludentium, non peccat secundum mentem omnium.
15 Quintò peccat,qui eiusmodi lusoribus subministrat domū,mensam, candelas,aut alia in ludum necessaria,arg.cap.error.83.dist.& dictorū in d.cap.11.vbi supra,& cap.17.a nu.17.per quæ probatur peccare, qui cōsentit peccato,pręsertim cooperādo, iubendo, mandando, inuitādo, vel inducendo, ꝙ expresse, vel tacite, directe,vel indirecte facit huiusmodi susceptor. Et quia grauiter cōtra hoc vrget quidā doctus dubitās, an in cap.18.idem tenuerim, addo,me idem etiam nunc tenere; idque confirmo per tres leges priores.ff.de aleæ lusu & aleatorib. quib.graues pœnæ statuūtur cōtra eiusmodi susceptores. Et ad incōueniētia, quæ ipse hinc infert,responderi pōt per ea, quæ supra, cap.17.nu.195.respōdi pro locātibus domos meretricibus in ea parte ciuitatis, vbi permittuntur habitare,& per ea quæ Caieta.subtiliter distinguit.2.2.q.147.art.5.sub fin. ꝑ dātibus cenam pro ieiunaturis in die ieiunij,limitata infra c.21.nu.25.
16 per illa enim defendi potest non peccare famulum mensæ cōcubinariorum ministrantem, neque iuuātem concubinam ad se ornandum, neq;

ministranter mensis cibariticis prælatorum, neque opifices, qui calceos, & sandalia, vel vestes vendūt meretricibus, & alios similes: modo id sine vllo consensu in peccatū faciant: quoniam non inducunt, neque iuuant directe ad illud: susceptores autem prædicti tacite, immo vt plurimum expresse inuitant, & iuuant directo, vel quasi ad huiusmodi ludos mortales, & consentiunt eis. Et id, quod insinuat, si non hunc, alium suscepturū eos, respondeo per id, quod dixi supra, cap. 17. a nu. 18. contra ministrum mixtum vsurarii, & pro ministro nudo eiusdem: & contra seruū occidentem, quem alii conserui erant occisuri.

17 Sextò peccant, qui dissimulādo peritiam magnam, quā habent in ludendo pila, vel alio eiusmodi ludo, attrahit alium longe imperitiorē ad ludendum, aut falsis talis vel chartis vtitur, leges ve ludi cū notabili dāno collusoris transgreditur; quia utitur dolo, & fraude; de quibus supra. Idem de eo, qui ludit non opposita pecunia cum iuramento de soluēdo, quod perdiderit, & non soluit, arg. cap. debitores. de iureiur. vt Med. vbi supra late probat. Per quæ respondeo ad noue quæsita. Ad prima quidē tria; quòd peccat mortaliter, qui scienter ait, se habere plura puncta, quā habeat quo lucratur: & qui aduertit collusorem errore calculi dicere se pauciora habere, quo perdit, & non monet: & qui accipit priorem locū, quem manum appellant: quia primus decipit; secundus accipit quod iam alter lucratus est; tertius quia surripit ius aptius lucrandi collusori, quamuis non teneretur restituere quantum ob id lucraretur: sed quantum illus ius prioris loci valet: sicut qui lædit messem non tenetur restituere, quantum illa in area redderet, sed quanti æstimaretur in herba; sanctus Tho. 2. 2. q. 62. art. 4. & supra, cap. 17. num. 27. quæ tria tunc, & tantum procedunt, cum damnum notabile infertur, per supradicta.

Ad quartum respondeo, quòd inspector ludi non peccat contra legem iustitiæ, eo quod non admonet ludentem errare computando, vel non capiendo priorem locum, si id nō promisit. Et ita quamuis aliquando peccaret contra legem charitatis: non tamen teneretur restituere: ad id enim sola lex iustitiæ obligat, per citata supra, cap. 17. num. 20. & infra capit. 24. num. 5.

Ad quintum, ꝙ ludens sub fide sua non iurata non peccat in Regnis Hispaniæ nō soluendo: quia diuæ memoriæ Carolus V. in Comitiis Mātuæ Carpentariæ, siue Madritii anno 1518. vetuit, ne luderetur sub fide soluēdi, ēt ludis licitis, qualis est pilę: simul irritas declarando qualcūque promissiones, obligationes, & fideiussiones, quæ ad id præstarentur. Quod ipsum esse seruādum etiam in aliis regnis iure communi asseruit Adrian. in 4. de restitut. q. 12. quod efficaciter videtur probare præfatus Didacus (qui, quum superiora excuderentur, solum quidem erat Reuerendissimus Segobiensis, nūc autem est Concilij Hispaniarum Maximi Pręses) in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. §. 4. nu. 8. licet contra tenuerit

idem

idem Adria.vbi supra q.22.& Castrē.de lege pœnal.lib.2.cap.2.corol.3. Nihil tamen prædictus Præses ait de iurante soluere, sicut nos hic egeramus de solo promittente. Nunc autem aimus, teneri ad soluendū iurantem, ut prædiximus: posse tamen repetere soluta instar solum promittētis soluere vsuras, qui eas non tenetur soluere, nisi iurauerit, & tunc solutas repetere potest. cap. debitores. de iureiuran. & quòd vt iurans soluere vsuras, potest petere absolutionē, antequam soluat, qua obtenta non tenebitur soluere, cap.1. de iureiur. ita iurans soluere in ludo perdita potest petere absolutionem, qua obtenta non tenebitur soluere.

18 Septimò peccat, qui facit rei notabilis spōsionē, quæ Italis Scōmessa, Hispanis Apuesta, Gallis Gagement dicitur, per quam spondentes sibi aliquid mutuo promittunt in aliquem euentum incertum præteritum, vel futurum, certo sciens, a se assertum esse verum, & id dissimulat, vt alium ad spōsionē inducat: quia dolo, de quo supra, in dānum notabile proximi vtitur: qui enim sine dolo eam facit, nō peccat; quia talis spōsio nulli legi iustitiæ est contraria; immo est consona, l. cum ad præsens. ff. de reb.cred. & l. a Titio. ff. de verb.oblig. per quam hoc notant Paulus, & Alex. ibi approbati per Iaso. & citati per eum ibi, & in d.l. cum ad præsens. licet vt plurimū obuiet liberalitati. Neq; obstat quòd Ioan. Maior. in 4. lib. sent. dist.15.q.5. & seq. & Adrian. in 4. de rest. q. de ludo, contrarium significare videatur. Tum quia eorū ratio satis examinata idē concludit. Tum quia non dicunt eos, qui sic volunt lucrari, mortaliter peccare, sed absolute peccare: quòd etiam nos cum Caiet. quasi fatemur, dicentes id fere semper esse liberalitati contrarium, & ita lucrum sordidū.

19 Octauò peccat, qui lucratur aliquid notabile ludo, etiam licito, ab eo, qui nō potest donare, vel a coacto & grauiter attracto, aut dolo vel fraudulenter, vt prædictum est, & non vult illud restituere secundum omnes. Dixi: Ab eo, &c. quia secundum veriorem opinionem, quidquid dicat Panor. in d.c. clerici. & in c. quia plerique. de immu. eccl. & Gab. vbi supra, nemo lucrifacta in ludo, etiā illicito, ab eo, qui donare potest ea, quæ perdit absque metu, dolo, & fraude tenetur restituere de præcepto, etiam pauperibus, vt satis vterque sentit Tho. 2.2.q.32.art.7.ad 2. & explicant Io. Maior. & Adria. vbi supra, & Caietan. in Summa, verb. ludus. Tum quia nihil accipit cōtra iustitiam, cū non accipiat inuito domino, qui sine ludo, & cum ludo donare ea poterat. Tū quia, neque quod sponsionibus sine fraude lucrifit, neque quod emptionibus & venditionibus in diebus festis, aut locis sacris, quamuis in eo mortaliter delinquatur, est necessariò restituendū; quia non obstante illo peccato valent, iuxta glos. sing. in c. p. decet. §. cessent. de immu. eccl. lib. 6.

Adde, q qui tenetur restituere lucrifacta in ludo ab uno, non potest compensare cum perditis cum alio; nec e contrario: cum perditis verò cum vno potest compēsare lucrifacta ab eodē, non solum durāte eodem

ludo,

ludo, ad cuius vſque finem nihil cenſetur lucrifactum, ſed etiã in diuerſis ludis, etiam ſi alij ſint liciti, & alij illiciti, ſiue vterq; ſit habilis ad donandũ, ſiue inhabilis, ſiue alter habilis, alter inhabilis; q̃uis de rigore iuris in hoc ultimo contrariũ dici poſſit, ſed ſequimur Silueſt. verb. ludus. q. 17. hoc tenentem ex æquitate, ſaltem quoad forũ conſcientię, licet arbitrer neminẽ, qui falſis talis, aut chartis, aut aliàs dolo & fraude lucratur ab alio, compenſare poſſe cum iuſte lucrifactis ab eodem: nõ enim videtur iuſtum, vt cõpenſentur cũ iuſte perditis, quo caſu procedat opinio contraria. Addo item, ꝙ etiam miniſtri & inſpectores, quibus ludẽtes ex collatis in medium aliquid conferunt, tenentur reſtituere, quando lucrans ad id tenetur, aliàs non, Gab. in 4. diſt. 15. q. 13. dub. 6. in fine.

De conſilijs Euangelicis.

SVMMARIVM.

20 *Conſilia ſpernens, vel non implens, quando peccat mortaliter.*
21 *Conſilia Chriſti præparatione animi ſeruanda.*
21 *Conſultum a Chriſto ſtatum non eſſe tam bonum ac contrarium aſſerere, hæreſis.*
22 *Conſilium contra Chriſti an peccet monachus caritate annonę gaudens.*
23 *Peccatum quod non eſt omne in Deum poteſt referri.*

20 CONTRA conſilia euangelica, aut canonica peccat mortaliter, qui ea per contemptum verum non implet, vel proponit non implere, etiã tempore, quo fierent pręcepta: vel ait, non eſſe de ſe & abſolute meliora, quàm contraria: vel non licere illa vouere, vel vota ſeruare, iuxta gl. ſing. receptam in cap. quis autẽ. 10. diſt. declaratam ibi per docto. & per Feli. ante & poſt alios late in cap. 1. de conſt. Dixi: Per contemptũ: quia regulariter omiſſio ſimplex implementi eorũ alio tẽpore, quàm prædicto, licet. §. fi. 4. diſt. & §. quod pręcipitur. 14. q. 1. Contemnit aũt vere non oĩs, qui non implet, ſed qui principaliter ideo nõ implet, quia ea parui facit: id enim eſt verus contẽptus, iuxta ſanctum Tho. 2. 2. q. 186. art. 9. declaratũ ibi bene per Caieta. & confuſe per Feli. in cap. cũ quidam. de iureiur. & ferè ad uerbum per Archid. in cap. quicũque. 81. diſt. & clarius per nos infra cap. 23. nu. 40. Dixi: Verum: quia quo ad forum conſcientiæ non ſufficit pręſumptus, cap. tua. de ſponſ. licet in multis caſibus citatis ubi ſupra p Feli. pręſumatur. Dixi: Proponit, &c. quia conſilia ſeruanda ſunt pręparatione animi ſecundũ Aug. relatũ a Gratiano in cap. paratus. 23. q. 1. & a ſancto Tho. 2. 2. q. 124. ar. 3. ad 1. & alibi ſępe, hoc eſt, ꝓpoſito actuali, uel uirtuali ad implendi

implendi ea, in quibus caſibus de neceſſitate ſalutis exiſtunt, ut ibidẽ de martyrio declarat. Dixi: Vel ait, &c. quia, qui aſſirmat, ſtatum coniugalẽ ex ſe eſſe ęque bonũ, uel præſtantiorem cælibatu, aut ſęcularem religioſo, nõ ſolũ peccat, ſed eſt hæreticus per ſcripta ſancti Tho. 2. 2. q. 152. ar. 4. & q. 184. quia aduerſatur illi Matth. 19. *Si uis perfectus, &c.* Dixi: De ſe & abſolute: quia dicere ſecundũ quid, & alicui conuenientiorem eſſe uitã coniugalem, quàm cęlibem, & laicã, quàm clericalem, non ſolum nõ eſt hęreſis, ſed catholicum, & probatum a Paulo ubi S. Tho. 1. ad Cor. 7.

22 Ad quęſitum hic; An religioſus, qui ad tria conſilia Chriſti caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ ſe aſtrinxit, poſſit iuſte gaudere, quod pretium creuerit modiorum tritici, quorum certus numerus a ſuo Abbate pro ſuo annuo uictu, cũ facultate uendendi eos, cum placuerit, cõceditur propter ſterilitatem anni uel aliã cauſam? Reſpondetur, poſſe. Tum ꝙ perinde põt ipſe gaudere illo augmento, ac Abbas augmẽto ad ſuam & ſuorum ſuſtentationẽ applicatorum. arg. cap. 2. de ſtatu monach. Tum quia quo ad adminiſtrationẽ honeſtam reditus eccleſiaſtici ſæcularis, & regularis æquiparantur, iuxta dictum ſing. Card. in cle. 2. de uita & hone. cle. Tum quia de omni eo, quod nõ eſt malum culpæ, põt quis bono aliquo
23 fine gaudere, quia de oẽ tale põt in Deum referri, ut reſoluit Caie. 1. 2. q. 100. ar. 10. & q. 8. ar. 3. ad 3. Et caritas tritici non eſt malũ culpę, ſed pœnæ, cap. non omnis. 5. q. 5. & ita põt quis gaudere caritate, quatenus per eã luxuriantes uictu, veſtitu, & uenereis refrenantur, & ſocordes Dei recordantur, & omnes ad orationem refugiunt. Tum quia põt quis gaudere de augmento pretii, nõ gaudendo, immo dolendo de cauſa eius, ut gaudemus de paſſione Chriſti, quatenus nos redemit, & dolemus, quatenus eã intulerunt Iudæi: & nepos bñficiarii de mortui gaudet de beneficio eius ſibi collato, dolẽs de morte patrui: & filius gaudet de bonis obuenientibus ei per mortẽ patris, plorans illam plurimum. Tum quia licite põt quis ẽt deſiderare malum pœnæ alicui ob aliquem bonum finẽ, ut mortem tyranni, quò reſpub. pace fruatur, Turcarum Principis, quo Chriſtiani tranquillentur, ut ſupra. 25. num. 10. dictum fuit poſt Alex. S. Th. & clarius Sot. quamuis deſiderare ſimpliciter caritatem tritici, uel gaudere, ꝙ illa euenerit, principaliter ut carius uendatur, peccatum eſt.

De quinque præceptis Eccleſiæ principalibus. Cap. XXI.

SVMMARIVM.

1 *Mißam unam totam non audiens ſine Veſperis ut peccat.*
2 *Miſſæ quæ pars notabilis, & tantum feſto audienda neceſſariò.*
3 *Miſſæ omittendæ quæ cauſæ iuſtæ, & an interdictum.*

4 *Missa ab audienda quæ uidua excusatur, uel laudatur.*
5 *Missa an audienda in parochia.*
6 *Missam audire sine attentione debita non sufficit. & 8.*
7 *Missa ab audienda excusatus an teneatur supplere, &c.*
9 *Missa ab audienda quæ familia, uel menstruosa excusatur.*
10 *Missam tangentes plurimi errores.*
10 *Missæ & diuinorum cantui nulla lasciua, & profana miscenda.*
10 *Ecclesiam non turbent strepitus, deambulatio, & colloquia profana.*

RAECEPTA principalia Ecclesiæ sunt quinque. Primũ, de missa audienda festis diebus. Secundũ, de ieiunando certis diebus. Tertium de soluẽdis decimis. Quartum, de confitẽdo semel in anno. Quintũ de cõicando saltẽ in Paschate.

1 Contra horum primum peccat mortaliter. Primò, quicunque discretus missam integram die festo sine iusta causa non audit. cap. missas. & cap. omnes fideles. de consec. dist. 1. etiam si absque uero cõtemptu per solam negligentiam id facere omittit: quod recte Siluest. uerb. missa 3. q. 2. probat, quidquid post Rich. in Quolib. 1. q. 19. Ang. dicat uerb. feriæ. §. 42. Dixi: Quicunque: quia quilibet cuiuscumque sit ætatis, sexus, uel conditionis, puer, uel senex, mas uel femina, laicus, uel clericus, aut monachus, liber, aut seruus, eam audire tenetur secundum communem, quam tenent Rich. ubi supra, & Card. in dicto cap. missas. Anton. 2. par. tit. 9. capit. 10. §. 1. Dixi: Discretus: ad excludendum discretione carentem, quales sunt infans, & stultus, argum. cap. omnis. de pœni. & remis. & cle. 1. de homic. Dixi: Missam: quia nemo iure communi regulariter tenetur audire de præcepto alia diuina officia, etiam uesperas, licet multi iure particulari uoti, iuramenti, statuti, beneficii, religionis, uel consuetudinis præscriptæ ad id teneantur, qualis consuetudo uideri potest introducta in tota fere Gallia, Nauarra, & aliquot oppidis Castellæ, & Lusitaniæ licet paucis. quod abitror fuisse in causa, cur Palud. in 4. dist. 15. dixit teneri omnes ad audiendum uesperas die festo. Credo tamen, prædictas consuetudines non obligare ad mortalem culpam: sed solum ad uenialem. Tum quia longe laxius audiuntur uesperæ, quàm missæ. Tum quia pauci se accusare uidentur de illarum auditionis omissione tamquam de mortali, & pauciores confitentur eam.

Dixi ẽt: Missam, & nõ Missas: quia nemo ad plures missas die festo audiendas obligatur, ẽt in die Natiuitatis Domini (licet in eo ab eodem tres dici possint) præter eos, qui uoto, pœnitentia, aut statuto, aut pacto, ad plures audiendas tenẽtur: quia id nulla lege cauetur, & ideo nulli est imponendum, l. illam. C. de collat. c. consuluisti. 2. q. 4. Dixi, Integrã, quia non sufficit audire desectam aliqua parte notabili, per dictum cap. mis-
2 sas, ibi, Totas. Notabilis autem pars definienda uidetur arbitrio prudentis

dentis

dentis,cum a iure non definiatur,arg.l.1.ff.de iure delib. & apparet talis ea, quæ protenditur ab Introitu vſque ad Epiſtolam & Graduale incluſiuè,vt diximus in Enchiridi.de Orat.cap.10.nu.43. ſimul addentes, ꝙ ex una particula principii & finis poteſt conſtitui vna notabilis pars. Et ꝙ legendo per ſe poſt miſſam partem omiſſam,ſaltem,quæ non eſſet notabilis,vel audiendo lectam ab alio, ſatisfaceret, iuxta auctorem Marga. Confeſſ.vt ēt ſatisfacit,qui dimidium vnius miſſę,& alterum dimidium omiſſum alterius audit. Ioan. Maior in 4.lib.ſent.diſt.45.q.2. Et ꝙ licet nonnullis videatur non ſatisfacere huic præceptos eos,qui ante benedictionem exeunt,per prædictum c.miſſas.quod antea exire vetat: contra tamen putamus, quoad effectum euitandi mortalem culpam, niſi cum partem notabilem omittunt; paruitas in omni materia excuſat a mortali, iuxta citata ſupra.c.11.nu.4.Dixi: Feſto: quia nemo ullo alio die hoc pręcepto tenetur,ēt clericus,vel monachus,immo neq; epiſcopus: quia cap.fi.de priuil.lib.6.quod maxime ipſum obligare poſſet, non dicit, eũ teneri,ſed non decere,vt ullo die illam omittat. Nullo, inquam, alio die ēt ieiunii & quadrageſimę; quoniam c.ſolent.de conſe. d.1.quod maxime in contrarium vrget, ſublatum eſt diſſuetudine: aut intelligendum eſt de conſilio,vt ēt notant Roſel.verb.miſſa.§.13.& Silueſt.verb. miſſa. 2.q.1.§.dicitur tertio. quãuis plurimum deceat,vt audiat eam quicunq; id commode facere poteſt,tempore tam ſancto, tamque ſacris D. N. Ie-
3 ſu Chriſti, qui in ea realiter offertur myſteriis dedicato. Diximus: Sine iuſta cã: quia cum ea licite ſecundum oẽs omittitur; qualis eſt illa, ob quam non poteſt audire abſque graui damno animæ, corporis, honoris bonorum propriorum,vel proximi.arg.l.Nepos Proculo.ff.de verb. ſig. qualem habẽt ēt excommunicati & interdicti, licet abſolutionem procurare neglexerint: quamuis enim illam,quam conſequi poſſunt, negligendo procurare, peccent: non tamen peccant non audiendo miſſam, quam iure nequeunt audire.arg.cap.quia diuerſitatem.de conceſ. præb.

Nec obſtat c.fi. de elec. quatenus habet, non potentibus eligere ſine licentia,nec procurantibus eam,currere tẽpus electioni præfixum; quia eſt diuerſa ratio, vt ibidem vtrobique notatur. Talem habent ēt infirmus, & eius miniſter, qui ſine ſalutis dãno, eam audire nequeunt. Nutrices item, quę ſine periculo non poſſunt relinquere eos, quos lactant. Illi ēt,quibus eſt impedimento aliquod graue negotium: & qui ratione ſui officii exire prohibentur; quales ſunt aliqui arcium cuſtodes, & domini,& eorũ conſultores,qui tempore miſſæ negotiis morã non patientibus impediuntur. Iter facientes quoque, qui audiendo miſſam ſocios neceſſarios amitterẽt.Et pauperes, qui carẽt veſtibus, ſine quibus abſq; notabili pudore eam audire nõ valent, ſecundũ communẽ, quam Silu. vbi ſupra q.2.explicat; quamuis non adeo aperte. Interdictum aũt generale non excuſat eum,qui iure communi, aut priuilegio ſpeciali eã illius

tempore

tempore audire potest, de quibus sunt clerici etiam primæ tonsuræ sec͞u dũ opinionẽ Ioan. Andr. in cap. fin. de sentent. excõmunicat. lib. sexto, receptam per totam Hispaniam, sed non per Galliam, quæ contrarium Archidiaconus tempore nostro seruabat. Vidua item, quę iuxta regionis
4 consuetudinem post mortem mariti domi se continens eam non audit per dimidiatum, vel integrum mensem, sed non, quæ per plures menses, vel annum non audit, Siluestr. vbi supra, quod ipsum tenet S. Anton. in 2. par. tit. 9. capit. 10. §. 2. Sed contra seruat insignis quædam Hispaniæ prouincia, in qua nobiliores viduæ toto vno anno de consuetudine domi se continent, & non audiunt eam.

Rogatus autẽ dicere; An id liceat? Dico primò difficile defendi posse eiusmodi consuetudinem non valere, modo ad alia non egrediantur. Tũ quia prædicti fatentur, valere consuetudinẽ continendi se sic, quindecim, vel triginta diebus: & eadem ratione coguntur probare consuetudinẽ continenti se per 40. 50. 60. & 100. dies, & consequenter per sex menses, & annũ totum: cum lex de audienda semel in anno missa, aut in duobus, aut in sex mensibus, non sit magis naturalis, vel diuina positiua, quàm lex de audienda semel intra quindecim, vel triginta dies. Tũ quia negari non potest, posse ferri legem, quæ aliqua iusta de causa præceptũ hoc relaxaret aliquibus ad semestre, vel annum, & consequenter concedendũ est idem fieri posse consuetudine: cum quidquid induci potest humana lege, possit & cõsuetudine. l. de quibus. ff. de leg. & capit. fin. de consuetud. l. venditor. §. si constat. ff. commun. prædi. & hæc causa videtur iusta in terris, in quibus facile de viduis male præsumitur.

Secundò dico, laude dignã futuram viduam, quæ hac consuetudine posthabita imitaretur nobiles illas, & gloriosas Marthã, & Magdalenã Lazari sancti sorores in eo, quod vt illę, non obstante luctu, quo fratrẽ recẽs mortuũ lugebãt, egressæ fuerunt ad excipiendũ dñm Iesum adhuc mortalem: ita ipsa exiret ad vidẽdũ eum iam immortalem, & gloriosissimũ in sacramẽto extantem, & exorandum, vt sicut Lazarũ e sepulchro eduxit, sic sui mariti aĩam a purgatorio (si est in illo) educat. Et dignior haberetur illa, quę imitaretur viduas illarum regionum, quę vadunt ad ecclesiam singulis totius primi anni viduitatis diebus, exoraturę Deum pro suis maritis, & in medio missæ panem, & cerã pro illis oblaturæ. Illa itẽ quæ imitaretur altissimos eosdemq; potentissimos, & Christianissimos Lusitaniæ Reges nostros Ioannem huius nominis tertium, & Catherinam huius nõis primam, quos admirabilis cultus, & amoris erga Deum exemplo vidimus audire publicè missam pontificalem, & vesperas cum concione diei Epiphaniæ anni 1554. qui erat tertius dies a lamentabilissimo illo funeris Principis; immo Principum floris eorum vnici filii, & omnium Regnorum, & statuum suorum ũnici hæredis recentique matrimonio coniuncti incomparabili Principi Ioannæ illius nunquam

satis

ſatis laudati Caroli V. filiæ; & glorioſiſſimi Philippi II. Regis Catholici ſorori, Ioannæ, inquam, illi Principi & Dominę noſtræ, quæ in illo lamẽtabili caſu, præſertim in diſſimulanda morte, quã clandeſtine nouerat, quæ ei prægnãti miris modis occultabatur, ne eſſet cauſa aborſus, admirabilem & inauditam Regii animi erga Deũ religionem, erga cõiugem amorem, erga ſoceros pietatem, erga omnes magnanimitatẽ, prudentiã & cõſtãtiã adhuc adoleſcens, totis uiginti diebus ab eius morte, ad ſuũ uſque feliciſſimum partum mõſtrauit. Religionem quidem, quòd ſola in cubiculo ſecretiori, diuinæ uolũtati ſuã omnino ſubiiciẽs, ne ab orãdo pro tãto coniuge tãta perturbatio retraheret, præſentiæ diuinæ cõtẽplatione illam mitigabat. Amorem uerò erga coniugem, ꝙ quocunque tẽporis momẽto uacabat, in profuſiſſimas ac inexplebiles ſoluebatur lacrymas. Pietatẽ erga ſoceros, ꝙ ipſis uerbo, geſtu, & habitu, ſummũ ſuũ dolorẽ de tanti, & tam dilecti filii morte conceptum, pro maximo nepotis habendi deſiderio diſſimulantibus, ſe cõformabat, diſſimulando cõtra omnem coniugalem affectum ſummum illũ, quo excruciabatur dolorem ex omnium dilectiſſimi morte manantẽ, & redundantẽ, & nulli, uel chariſſimæ miniſtrę illũ aperiendo, & ſoceros ſimul, uel ſingulatim ad ſe conſolandum frequenter aduentãtes, eiſdẽ uultu, & geſtibus, quos gerebant excipiendo, & ridentibus, feſtaque ueſte ornatis arridendo, ſe nulla interim de tanto Principe, tantoque coniuge apud eos, uel ullos alios facta mentione, etiã intra ſuũ ſecretiſſimũ cubile, intra quod clauſum nullis lacrymis, nullis ad Deum precibus parcebat, donec ſoceri moniti, quòd ſe ſine ulla tamen uoce querula, ferè interimebat, accederent cõſolaturi eam, quæ uultu ſpem ſimulans, altum premebat corde dolorem. quæ omnia numquam nec uiſa, nec lecta, nec audita fuiſſe arbitror ante illam, cui maximo, eodemque diuino ſapientiæ, conſilji, fortitudinis, & pietatis dono donata fuerunt.

Tertiò dico, quòd epiſcopus regionis, ubi talis conſuetudo ſeruatur, rem ſe dignam faciet, ſi ſuis ſuorumque parochorum concionibus ſuaſerit populo ſuo, ut illa penitus aboleatur, aut ſaltem ad octo, uel quindecim dies reſtringatur, uel id de illius cõſenſu in ſynodo ſtatuatur. Nõ enim auſim aſſerere, quidquid alii dicant, poſſe ipſum ex abrupto ſuo præcepto eam iuſte laicis inuitis tollere. Caueant autẽ prædictæ uiduæ, ne ſuam intra domum incluſionem ob uanam mundi gloriam principaliter patiantur, cum eam in ſuorum ſuique mariti peccatorum pœnitentiam offerre debeant non minus, immo pluſquam in eccleſia pro eis orando. Caueant item, ne illud extendant ultra ſuæ conditionis uiduas, argu. cap. quæ contra mores. 8. diſt.

5 Excuſatur etiã nupta, quę ſine magno mariti ſcandalo miſſæ intereſſe nõ poteſt, arg. cap. uoluit. 33. q. 5. Non dixi tamen In ſua parochia: quia ſatisfacit audiẽdo extra illã, etiã in aliquo oratorio, uel ſacello, modo id

non

non faciat ob contemptum eius, uel parochi cap. 2. de paroch. Ex quo ibi a contrario sensu Pan. id colligit, siue id faciat iusta de causa; puta quia proprius parochus est concubinarius, excommunicatus, denuntiatus, aut suspensus ab ordinibus; aut ut deuotius ibi audiat; aut vt illic simul audiat missam & concionem, aut utiliorem concionē: siue sine illa, modo sine contemptu prædicto. Tum per prædictū. c. 2. Tum quia consuetudo generalis tolerata id uidetur habere, adeo quidē, quod secundū Siluest. ubi supra. q. 5. Episcopus suis subditis contrarium præcipere non potest; quia consuetudo est generalis, & ut episcopus non potest tollere, nec restringere ius commune, arg. c. inferior. 21. d. sic nec generalem totius orbis consuetudinem, quæ uim eandem habet. l. de quibus. ff. de leg. & ita excommunicatio, quam contra eam ferret, esset nulla, arg. c. 1. de sent. & re iudi. secundum S. Anton. & Silue. ubi supra. q. 5. Tum quia Leo decimus in breui contento in supplemēto priuil. concess. 90. præter alia sic statuit: *Auctoritate Apostolica tenore præsentium notum facimus, omnes Christi fideles utriusque sexus, qui non cōtempto proprio sacerdote parochiali, in ecclesiis fratrum ordinum Mendicantium dominicis, & aliis festiuis diebus missas audiunt, satisfacere præcepto ecclesiæ de missa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis pœnamue propterea incurrere.*

Nec obstat Conc. Trid. sess. 24. c. 4. de refor. quatenus habet, teneri quem ad audiendam concionē in parochia sua, si cōmode potest: quia non agit de missa, sed de concione. Non obstat ēt decretum de obseruādis, & euitandis in celebrat. miss. sess. 22. quatenus habet ut episcopi moneant populum, ut frequenter, saltem Dominicis & solennioribus festis, ad suas parochias accedant: quia non ait, ut iubeant, neque eos teneri, sed solū ut moneant, quod non inducit necessitatem, §. fi. 4. d. & §. qđ præcipitur. 14. q. 1. Obstat tn̄ fortiter id, quod ibi subditur; posse episcopum auctoritate Apostolica iubere circa hoc opportuna: nisi respondeatur non uideri debere opportunum, ut cum scandalo tot laicorū, & monachorū tam generalis consuetudo, quam ēt in urbe seruari uidemus, tollatur. Præsertim, qđ sęl. rec. Pius V. in Bulla motus proprii lata mense Iulio 1567. declarauit, audientes missas festis diebus in monasteriis Mēdicantiū satisfacere huic præcepto. Cuius Bullæ tenor cū moderatione, quā ipsemet dicitur cōcepisse, si publicetur īterea, ponetur in fi. c. 27.

6 Secundò peccat mortaliter, qui missam quidē die festo audit, sed intendit animum iis, quæ attentioni necessariò debitæ repugnant in aliqua eius parte notabili colloquendo, pingendo, scribendo, dormiēdo, & alia huiusmodi faciendo, secundum mentē Ang. uerb. feria. §. 41. Silue. uerb. missa. 2. q. 6. & Caiet. in Summa uerbo, festorum uiolatio. Non tn̄ est tenendum illud S. Ant. ubi supra; s. eum, qui ecclesiam adit principaliter ad uidendum, aut alloquendum feminam pulchram, aut ob aliud quoduis illicitum, non satisfacere huic pręcepto. Tum quia potest quis malo

fine

ſine eccleſiam adire,& bene ĩ ea miſſam audire. Tum quia præſupponit opere malo,præſertim mortali,non poſſe adimpleri præceptũ quod eſſe falſum latè probamus in Enchirid.de Orat. cap. 20. nu. 29. & tangimus
7 ſupra, cap. 11. num. 15. Et quamuis nonnulli dicant peccare mortaliter eum, qui iuſta de cauſa die feſto ab audienda miſſa excuſatur, ſi nulla prece, ſaltem mẽtali,id ſupplet,qua Deum tamquam dominum,& creatorem reuereatur, & ſuper omnia diligat,quod ſentit Scot.in 3.lib.ſen. diſt.9.& 17.q.unica,& Ang.uerb.feriæ.§.46.moti eo, quòd omnis Chriſtianus iure diuino tempore aliquo ad orandum ſub pœna peccati mortalis tenetur, ut diximus,ubi ſupra, cap.3.nu. 5.& quòd hoc eccleſia fieri decreuit dominicis, & feſtis diebus,quando miſſa auditur:non tamen uidetur hoc tenendum. Tum quia iuſtum impedimentum ab obligatione pręcepti de miſſa audienda nos eximit. Tum per adducta ab Adriano in 4.de ſatisf.quæſt.quæritur.ſub fin.& ſupra a nobis,cap.13.num 2. Tum quia licet dilectio Dei ſuper omnia ſit finis huiuſmodi pręcepti, ut ipſi dicunt, non tamen eo pręcipitur, quia finis pręcepti non eſt in præcepto, ut poſt S.Thom.1.2.q.100.art.9. & 10. latius tradidimus in Apologia lib.de reditib.eccleſiaſticis, quæſt.1.monit.73.numero 2.

8 Tertiò peccat,qui audiens miſſam ex præcepto priuatas,uel publicas preces ita recitat, ut miſſæ auditioni neceſſariam attentionem nõ adhibeat, ſecundum omnes. Nec quo ad hoc refert, an preces ſint debitę iure communi, voto, pœnitentia,uel aliàs,an uero uoluntariæ.Nam quidquid dicant Ang.uerb.feriæ.§.42.Gab. Maior. Caiet. & alii multi, quos in d.Enchirid.cap.19.nu.179.citauimus, uera reſolutio eſt,quam ibi dedimus, ſcilicet, poſſe quem eodem tempore ſatisfacere præcepto de audienda miſſa,& de dicendis horis canonicis, aut aliis uotis,iuratis,uel in pœnitentiam iniunctis, modo non adeo uni rei intendat,ut alteri neceſſariam attentionem adimat. quod fieri põt; cum nemo teneatur ex præcepto audire,& minus intelligere uerba ſacerdotis: quia ſatis eſt,uel ex longinquo miſſanti adeſſe, & ſurgendo,genua flectendo, uel aliàs actualiter, uel uirtualiter exoptare, ut ſacerdos, qui pro oĩbus loquitur,orat, & ſacrificat, a Deo exaudiatur:quod facile facere poteſt, etiam horis canonicis neceſſariam attentionem adhibendo,præſertim quando horas, & preces prædictas tunc temporis recitat, quo nec audire, nec intelligere ſacerdotem poteſt,uel quia lõgius abeſt,uel quia ſubmiſſæ,& ſecreto ſacerdos loquitur, uel audiens ſurdus eſt, uel ob alia ſimilia.Quare contrarię opinioni locus eſt, quo ad melius eſſe, uel quum alteri rei attentio neceſſariò debita ſubtrahitur,ad eo quod, ſi eam neutri rei adhiberet, neutri ſatisfaceret, iuxta illud gloſſ.l.nemo.C.de aſſeſſ.

Qui binos lepores una ſectabitur hora,
Vno quandoque, & quandoque carebit utroque.

9 Quartò peccat dñs, pater, uel herus, qui notabiliter negligendo,uel

in opera, quæ differri poterant occupando seruum filium uel famulum, est causa, ne die festo missam audiat, arg. c. duo. 23. q. 4. & c. fin. de iniur. Nec ferenda uidetur consuetudo illa, qua nobiles puellæ numquam ad missam, nec ad concionem antequam nubant egrediuntur, maxime si ad alia nuptiarum, uel ludorum festa ducantur, aut fenestræ eis permittantur. Quamuis excusentur, si a parentibus prohibeantur. Angel. uerb. feriæ. § 42. & Siluest. uerb. missa. q. 2. sed non illi, nisi saltem aliquot sollemnioribus festis missas eis domi, uel foris permittant. Quādo autem filia adolescens excusatur, mater etiam, quæ ad illam custodiendam domi remanet, excusabitur, arg. c. accessorium. de reg. iur. lib. 6. cum ibi citatis. Ad noue hic quæsitum. Respond. feminas non excusari ab audienda missa festo ob menstrua, quæ illis contingunt, nisi debilitas alia in id sufficiens eis accedat, arg. c. ad eius. 5. dist. & cap. 1. de purific. post partum.

10 Quintò peccat mortaliter, qui dicit non offerri in missa idē sacrificiū incruentū, quod in cruce fuit oblatum cruētum, vt definit Conc. Trid. sess. 22. c. 1. aut in missa non offerri uerum, & proprium sacrificiū, aut ꝙ offerri in ea sacrificium non est aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari. ibidem. can. 1. Aut Christū non fecisse sacerdos Apostolos per illa uerba *Hoc facite*, &c. can. 2. Aut missæ sacrificiū tm̄ esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam cōmemorationem sacrificij in cruce peracti, non aūt propitiatorium. Vel solum prodesse sumenti. Neque pro uiuis, & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere, can. 3. Aut blasphemiā irrogari Christi sacrificio in cruce peracto per missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, cano. 4. Aut imposturam esse missas celebrare in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, can. 5. Aut canonem missæ errores continere, can. 6. Aut cæremonias, & uestes missę esse malas, cano. 7. Aut missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, can. 8. Aut quòd nihil submissa uoce dicendum sit in missa. Aut lingua tantū vulgari eam celebrari debere. Aut aquam non miscendam esse uino in calice offerendo, can. 9. Aut non esse optimum omniū pro animabus purgatorij suffragium, in eodem Concil. sess. 25. in prin.

Idem Conc. sess. 22. in Decr. de obser. & euit. in celeb. mis. iussit, ut iubeant episcopi, ne fiat ulla conuentio super dicendarum missarū mercede, neque in missis nouis offeratur quidquam magis coacte, q̄ spōte. Et quod nulla missa dicatur extra ecclesiam, aut oratorium, quod non subiaceat uisitationi ordinarij. Et quod nullus presbyter notoriè criminosus eam dicat, nec diuinis officijs intersit. Et quod nulla cantio lasciua, uel profana misceatur cātui, etiam organico; nec in ea fiant cæremoniæ insuitatæ, nec cum superstitioso candelarum numero. Et quod non fiāt in ecclesia actiones, & colloquia uana, uel profana, deambulationes, strepitus, clamores. Idem Concilium sess. 24. cap 4. de refor. iubet ordinariis,

rijs, ut moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in suis parochijs, quoties commode potuerint.

De secundo præcepto Ecclesiæ de ieiunando.

SVMMARIVM.

11 *Ieiunia determinantia ius naturale omnia iuris humani. & 12.*
13 *Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec prægustatio.*
14 *Ieiunia bina comestio, & collatio matutina frangit.*
15 *Ieiunij qui cibi vetiti.*
16 *Ieiunio a seruando triplex causa, quos excuset.*
17 *Ieiunio liberat bonum etiam mercede sic exercitum.*
18 *Ieiunium quæ peregrinatio, & cum uxore discordia tollit. et 19.*
20 *Ieiunium quæ causa tantum putatiua, et dubia tollit.*
21 *Ieiunia circa, etiam episcopus, et alij prælati sic dispensant. et 22.*
22 *Præceptum ecclesiæ totum, aut pro parte, qua potest, seruandum.*
23 *Ieiunio non omnis solutus potest edere carnes.*
24 *Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat. et 25.*
25 *Peccatum quando non est inuitare ad actum, qui peccatum est.*
26 *Ieiunij dies quis ministrans cibos peccat.*
27 *Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur.*
27 *Ieiunium frangit præueniens horam, sed non uesperas, aut nonam.*
27 *Ieiunet famulus, sed nemo die Dominica.*

11 CONTRA hoc secundum præceptum Ecclesiæ de ieiunãdo peccat mortaliter. Primò, qui qualemcũque cibum quocumque tempore sumit, credens eius esu, sed deuictum iri carnis aliqua grãdi tentatione: quia frangit ius naturale, quo quis tenetur tali casu a tali cibo abstinere, siue ieiunare, ex mente sancti Tho. recept. 2. 2. q. 147. art. 3. Quod castitatis cultores, & eius contemptores alta mente reponant. Dixi: Deuictum iri: quia non sufficit credere se tentatum iri, etiam grauiter, modo speret gratia Dei non se consensurum illi, iuxta dicta supra, capit 16. num 7. & 8.

Secundò peccat, qui die ieiunij pręcepti ab ecclesia a media nocte in mediam noctem vescitur pluries, quàm semel tantum cibis vetitis, sine causa iusta, vera, vel putatiua, aut dispensatione, quod asserit sanctus Tho. vbi supra, & Caiet. ibidem efficaciter probat. & S. Tho. cum communi in 4. lib. sent. dist. 15. & Innoc. cum communi in rub. de obser. ieiu.

Nec obstat, quòd nulla lex pontificia, vel cõciliaris statuat, ieiunia per verba præceptiua: quia tota ecclesia id ꝑ præcepto accepit, ut significat

S.Hieron in cap.vtinam.76.dist.& S.Apollonius in cap.ieiunia. de consec.dist.3.Dixi: Die ieiunij præcepti. Tum ad excludendum tantum consilium. Tum ad significandum, esse aliquos dies ad id designatos; scilicet, totam Quadragesimam & quemlibet eius diem, & Quattuor anni Tempora, quæ ex tota 76.dist. colligitur esse Feriam Quartam, Sextã, & Sabbathũ immediate sequentes Pentecosten, Exaltationẽ Crucis, S.Luciæ, & diem Cinerum, iuxta illud vulgatum: *Post Pen.Cru.Lu.Ci.* (idest) post Pentecosten, post Crucem, post Luciam, & post Cineres: & dies vigiliarum a iure communi, aut particulari præceptarum.

Porro Leo decimus in quodam Breui, misso ad Legatum Hispaniæ statuit, vt anno, quo Vigilia Sancti Ioannis incideret in diem corporis Christi, pridie illius ieiunetur; scilicet feria quarta, & nõ quinta illi sacra. An uero vouens ieiunare omni feria sexta, vel sabbatho, possit uesci carne, & non ieiunare die Natalis Domini tali die incidente? Respõ. quod non, per cap.fin. de obser. ieiu.

12 Dixi: Ab Ecclesia: ad significãdum, omnia ieiunia Christianorum esse instituta iure humano, & nulla diuino, nec naturali, vel positiuo. Nam & si Quadragesimæ ieiunium antiquitate, & forte præfiguratione præstet, arctiusque sit ob id seruandum, iuxta S. Thom. vbi supra, art. fin. & nonnullos, de quibus est ille Franciscanus, vir plane pius & eloquens Tholosas, qui encomium Quadragesimę aduersus Lutheranos scripsit, iuris diuini illud esse asserant: vere tamen iuris humani est, secundũ cõmunem, quam confirmauimus in cap. Quadragesima. de consec. dist. 1.

Dixi: A media nocte, &c. quia ieiuniũ ecclesiasticum a media nocte priori in mediam sequentem durat, iuxta definitionem l. more Romano. ff. de feriis. secundum omnium sententiam. Nam cap. de esu carniũ. de consec. dist. 3. quod contrarium significare uideri alicui potest, de consilio loquitur, iuxta gloss. suam, vt ibidem diximus.

13 Dixi: Vescitur: quia licet bibere sæpius vinum, aut aquã inter vescendum, & mane, & vespere, iuxta sanctum Tho. receptam in d. q.147. art. 6. pulchra ratione id asserentem: quamuis ad sustentandum se & famem sedandam biberet, quidquid aliqui sine textu & ratione ad id idonea dicant. Esto, quòd venialiter peccaret, qui cœpta, & nondum finita digestione biberet, non quidem quòd ieiunium frangat, sed quia actum inordinatum agit; nisi iusta causa, puta charitatis, pacis, societatis, sitis, aut alia similis eum excusaret, ut etiam Caiet. ait in d. art.6.

Dixi etiam: Vescitur: ad excludendos eos, qui aliquid præsumunt cã medicinæ, aut causa prægustandi cibos dominorum, uel infirmorũ, quibus inseruiunt, etiã mane, & etiã si cibi prægustandi sint oua vel carnes, & etiam in Quadragesima; quia nõ sumunt illud in cibum, sed in medicinã: vel vt ex debito officio suis dominis seruiant, propter quod nec soluunt ieiunium, nec excusarẽtur ab eo. Id quod item est dicendum de iis,

quos inter comedendum legere oportet; quia possunt præsumere aliquid, cena in finem lectionis dilata, secundum omnes. Et idem de iis, q uespertino symbolo, seu collatione die, qua ieiunant, utuntur, comedendo aliquid solius fructus, uel panis, uel utriusque iuxta morem regionis modo ne tantum sumatur, uel ieiunium defraudetur; non tantū, ut ait Inn. in d. rubr. ne potus noceat, quod etiam nulla extante consuetudine fieri potest, sed etiam si ad sustentandam naturam edatur, & quāuis non bibatur iuxta mentem Inn. & Panor & communis in d. rubr. de obser. ieiu. explicatam a Caiet. in Summa, uerb. ieiuniū, & melius 2. 2. q. 147. art. 6. & nos probauimus in d. c. solent. de consecr. dist. 1. ea præsertim ratione, quòd, cum omnia ieiunia sint, ut prædiximus, iure humano inducta, possunt consuetudine rationabili præscripta duriora, uel blandiora fieri, arg. c. fi de consuet. quidquid aliqui dicant. Non licet tamē uti mane collatione usitata uesperi, & prandium in uesperum differre, iuxta Caie. ubi supra. Et meritò, quia illa non fit medicinæ causa, nec fieri potest ratione illius consuetudinis; quia nullibi est talis, & consuetudo, quæ cōtra ius est, non est amplificanda, c. ad audientiam. de decimis. & c. odia. de regul. iuris. lib. 6. quamuis causa medicinæ, debilitatis complexionis, uel necessitatis aliqua necessaria agendi, iuste id fieri posset.

14 Dixi: Pluries quàm semel, quia unica comestio est de essentia ieiunii, nisi quatenus consuetudo aliquam paruam permittit. Quare, qui facta cena de mensa surrexit, uoluntate amplius non comedendi, & postea redit ad eam, & comedit, uidetur frangere ieiunium, secundum Archid. in cap. non licet. de consec. dist. 1. Pro cuius opinione faciunt ea, quæ de iteratione actus diximus late supra, c. 6. nu. 16. Quod idem uidetur de illo, qui facta meridie cena, sub noctem symbolo, seu collatione notabiliter immoderate utitur (quod frequenter fit in Vigilia Natalis Domini præsertim in Lusitania, ubi multa ex saccaro confecta, & condita propinantur, quo reuera fraudatur ieiunium,) & admittit ueram cenam nomine collationis tectam seu palliatam, argu. cap. 2. iuncta gloss. de consuetu. lib. 6. Sola autem secunda comestio peccatum est: non autem tertia, neque quarta, uel ulterior, quia illa sola ieiunium frāgit, secundū Durand. in 4. lib. sent. dist. 16. quem sequuntur recte Angel. ubi supra §. 22. & Siluest. uerb. ieiunium. q. 8. dicto 4. quidquid disputet Ioan. Maior in dicta d. st. 15. q. 6. modo in tertia, uel ulteriore non edantur cibi uetiti: quia, quoties quis edit illos, toties mortaliter peccat secundum omnes.

15 Dixi: Vel cibis uetitis: quia etiam unica illorū comestione frangitur ieiuniū, secundum oēs. Sunt autem cibi uetiti carnes; quales non sunt limaces. Maior ubi supra. Oua item, & Lacticinia in Quadragesima, c. denique. 4 dist. in alijs autem temporibus solum carnes iure cōi, ut sentit sanctus Tho. ubi supra, art. fin. quamuis nemo id satis declaret: quod in urbe seruari uidemus: tametsi in Hispania, & bona parte Galliarum oīa

exequentur. In omnibus tamen ieiuniis seruanda est consuetudo quadraginta annorum comedendi oua, & lacticinia, arg. cap. fin. de consuet. & l. 2. C. quæ sit longa consuetudo. licet in orbe nouo, & terris noue repertis, & aliis, in quibus nondum est talis consuetudo, seruandum sit
16 præfatum ius commune. Dixi: Sine causa iusta: quia illa secundum omnes excusat. Omnis autem iusta reducitur ad unam ex tribus; scilicet impotentiam, necessitatem, & maius bonum, secundum sanctum Tho. vbi supra artic. 4. explicatum a Caiet. in Summa uerb. ieiunium capit. 3.

Prima, scilicet impotentia eximit ab hac lege pueros usque ad 21. annum secũdum eundem sanctum Th. ibidem: expedit tñ eis ieiunio assuescere, & ob aliquam urgentem necessitatem ad id compelli possunt, arg. cap. 3. Ionæ. Hæc eadem eximit senes sexagenarios secundũ cõem, licet S. Th. nihil de hoc dicat, & meritò: quia, ut ibi ait Caiet. alij aliis citius fiunt ad id impotentes, & ideo arbitrio prudentis, aut superioris id relinquẽdum est, arg. l. 1. ff. de iure delib. c. de causis. de off. deleg. Equidẽ gratia Deo, 80. annum agens perinde possum ieiunare, ac cum agerem sexagesimum, immo & quinquagesimum. Eadem etiam mulieres grauidas, & nutrices excusat, quippe quas non solum sibi, sed etiam aliis edere oportet, & ita una comestio eis non sufficit, Gab. in 4. lib. sentent. dist. 16. art. 1. immo peccarent, nisi ita robustæ essent, ut una comestione sibi & infantibus sufficere possent. Caietan. in d. ar. 4. Eadem etiam excusat pauperes nõ ualentes querere sibi cibum ad unicam comestionem sufficientem, non tamen alios. Palud. in 4. dist. 15. q. 4. art. 2. concl. 3. Eadem excusat infirmos non ualentes, uel non debentes simul tantum comedere quantum eorum saluti sufficiat. Eos item, qui tam infirma sunt complexione, ut uacuo stomacho capitis dolorem, uel uertiginem patiantur, aut tota nocte calere uel dormire nequeant. Caietan. ubi supra.

Secunda cã, s. necessitas, excusat quem a ieiunãdo, quoties oportet facere ipsum aliquid impatibile illi, ad uitę aut sui status decori conseruationem necessariam, aut ad uitandum damnum aliquod notabile, aut lucrandum aliquid, quod rarò lucrifieri potest. Et omnis alia necessitas, q̃ a festo seruando excusat, ut ubi supra addit Caie. pro quo facit c. licet. de feriis. Non tñ illa sola, nostro iudicio, excusat. Excusatur enim a ieiunio faber ferrarius, carpentarius, agricola, & quilibet alius operarius, qui aliter quàm assiduo suo labore non potest se, aut suam familiam sustentare, aut collocare suas filias, aut studiis filiorum necessaria suppeditare, nec sibi, nec suis ad cultum decentem necessaria comparare, ut ait idem ubi supra, artic. 3. qui tamen ab obseruandis festis non excusarentur.

Vnde sequitur, illud Eugenij iij. nõ tam priuilegium esse, q̃ iuris cõis declarationem; opifices scilicet, suas artes exercentes, aut colonos, colẽdis, serendisque agris, aut alijs operam dantes, siue sint diuites, siue pauperes, ad ieiunia sub peccato mortali nõ teneri, & a confessariis absolui

posse

posse consulendo illis, vt in eleemosynis aliisq; pijs operibus occupétur. Rosel. verb. ieiunium. §. 29. Siluest. eod. verb. q. 3. Quia nullus eorum, qui operi laborioso incumbunt, vt plurimum tam diues est, qui suo labore ad aliquid ex prædictis non indigeat. Et a fortiori excusatur, qui ieiunando, nõ potest ad suam, aut aliorum salutem spiritalem, vel corporalem necessaria efficere, veluti concionari ex officio, aut obedientia, verbo, aut scripto docere, aut confessiones audire, secundum Caiet. vbi supra art. & in Summa, verb. ieiuniũ, c. 3. Eadẽ causa excusat eos, qui ieiunãdo suo officio, aut par est, fungi nequeunt, quia, ut ieiunium opera necessitatis nõ impedit, sic nec obligationis, & consequenter excusatur magnum iter facturus, saltem pedes, & maritus, qui vxori suæ reddere debitũ aliter non potest, & vxor, quæ ieiunando, marito satis placere nequit.

17 Tertia causa; scilicet maius bonum, excusat eos, qui non possunt ieiunando sanctioribus, & melioribus operibus vacare, quibus non ieiunando vacarent, arg. c. non mediocriter. de cõsec. dist. 5. qualia sunt opera misericordiæ spiritualia & corporalia, quæ suapte natura sunt actus misericordię, quæ est virtus prestantior abstinentia, cuius actus est ieiunium, iuxta Caiet. vbi supra art. 2. Qui tamen, & Silue. limitant, hoc procedere in eis tantũ, qui sine aliqua mercede ob solam charitatem faciũt, & nõ in aliis, qui ob mercedẽ id faciunt absq; alia ad id obligatione voti, obedientiæ, aut beneficii: quod verũ est, cũ id faciunt principaliter vt se a ieiunio excusent, arg. l. & qui data opera. ff. ex quib. cau. maio. Nam si principaliter causa se sustẽtãdi, vel misericordiæ, vel cultos Dei, & minus principaliter propter mercedem id facerent, ab eo excusarétur. quoniã id, quod principaliter intenditur, debet attendi, l. si quis nec causam. ff. de reb. cred. & alia, quæ supra, cap. 17. nu. 208. adducuntur.

18 Vnde sequitur, solam peregrinationem voluntariam non esse iustam causam excusandi, nisi cum propter personæ auctoritatem aliorum deuotionem auget peregrinando, & ieiunando peregrinari nequit, aut cũ ardor deuotionis, ex quo procedit, efficit ut salubrior sit animæ peregrinatio quàm ieiunium, iuxta Caietanum 2. 2. quæst. 147. art. 3. & in Summa verbo. ieiunium, cas. 3.

Dixi: Volantaria: quia secus esset, quando est vota, præcepta, vel iniũcta in pœnitẽtiam, & differri commode non potest, eo quod tempus implẽdi accedit, & socii, qui tunc ad id se offerunt necessarii, postea deerũt, iuxta Gab. in 4. dist. 15. q. 3. art. 1. Si autem vtrumque commode facere potest, non excusatur, vt recte adnotat Silue. verb. ieiuniũ. q. 9. §. 2. Quod si quis dubitat, an opus pium, & voluntarium, quod intendit, excuset ab obligatione ieiunandi, consulat superiorẽ, qui secularibus est episcopus, & monachis prælatus, si facile potest adire; alioqui, pro episcopus, uel parochus, quorum dictum acquiescat secundum Caietanum vbi supra.

19 Excusatur etiã uxor a ieiuniis voluntariè uotis, si maritus repugnat,

cap.manifestum. & cap. noluit. 33.q. 5. non autem quoad ieiunia ecclesiæ, nisi cum ex ipsius ieiunio inter ipsam, & maritũ notabilis discordia aut odium aut scandalũ, rixa, percussio, aut blasphemia consequeretur, iuxta Siluest.vbi supra: quia Deo gratius est conseruare pacem,& impedire prædicta mala,quàm ieiunare, secundum eundem dicentem in alia opera pia eiusmodi ieiunia auctoritate superioris commutari debere, quod magis esse consilii, quàm præcepti,nobis per prædicta videtur.

20 Dixi: Sine causa vera,vel putatina: quia,si quis bona fide credit sibi iustam ad non ieiunandum causam esse, & ob id non ieiunat, non peccat, saltem mortaliter, secundum Palud.in 4.lib.sent.dist.15 q.4.art.1.S.Anton.2.par.tit.6.cap.2.ante.§.Silue.verb.ieiuniũ.q.8.& Caiet.in Summa. eod.verb.& in 22.q.14. art. 3. Illi tamen, qui dubitat, an sine notabili damno suæ salutis ieiunare possit,confessarios consulere debet, vt experiatur: & si per id cognouerit esse sibi notabiliter nociuũ,iuste a ieiunando cessare poterit: & si adhuc dubitauerit, ad superiorẽ pro dispẽsatione cõfugiat: qui vero hoc noluerit facere, nõ est absoluendus: quia nõ est satis contritus,cũ videatur nolle parere ecclesiæ, iuxta S.Anton.in decis. quarundã quæst. Pro quo facit cap.ad audientiam.de homic.& cap.iuuenis.de spons. Qui autem non potest ieiunare totã Quadragesimam, sed potest bis,vel ter in hebdomada, tenetur id facere, eoque satisfacit præcepto, ita Caiet.in summa a ieiun.excus. & 2.2.q.147. art 6.

21 Dixi: Aut sine dispensatione: quia illa excusat secundũ omnes: solus autẽ Papa circa ieiunia generalia dispensat absolute, ne quis ieiunij lege teneatur,vel non illis aut illis diebus,argu.clement.ne Romani.de elect. cap.ex insinuatione.de appel. Singulariter tamen cum illo, aut illo iusta de causa, ne illo aut illo die ieiunet, etiam episcopus videtur posse dispensare: immo & eo absente parochus, & qualibet prelatus cũ suis religiosis,iuxta Sanctum Tho.in 4.dist.15.quæst.3.art.2.& in dicta.q. 147. quem ibidem Caiet.sequitur. Tum quia licet hoc iure expresso probari nequiret, satis tamen necessitatibus quotidie occurrentibus persuadetur. Tum quia tam frequenter Sedes Apostolica consuli nõ potest. Tum quia videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest, cap.cum contingat.de foro comp.& cap. duo simul.de offi. ord.

22 Ex quo infert Caietanus dicto art.4.nõ debere prælatos relinquere suæ conscientiæ subditos petentes ab ipsis dispensationẽ,vt liceat eis cenare aliqua de causa in die ieiunii,aut ante horam comedere: quia potius debent eis cõpati,& benigne dispẽsando a suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare. Notandum tamẽ secundum eundem,quòd dispensatus,vt comedat die ieiunii pluries,quàm semel,nõ videtur dispensatus,ut carnes comedat: neque dispensatus vt comedendo carnes possit ieiunare,videtur dispẽsatus,vt possit bis eas comedere: nec dispensatus vt ante horam iustã prãdeat,videtur a ieiunando liberatus:

nec

nec necessitas, aut iusta cã, quæ excusat ab integro ieiunio, videtur excusare ab omni parte illius: ieiunare enim, prout potest, tenetur: quia, vt ille ait, in d.q.147.art.7. præceptum ecclesiæ licet in totũ seruari non possit, seruandum tamen est quoad illam partem, quoad quam seruari potest. pro quo aptus text. in c. cum dilecti. de dolo, & contu. cum citatis a glo & doctoribus ibi. Notandũ item, quod non excusatur quis a ieiunio pp eleemosynã, in quo multi absque textu, & ratione errant; quia debitor vnius rei, soluendo aliam non liberatur. l. eũ. & l. manifesti. C. de sol.

23 Tertiò peccat mortaliter, qui iusta de causa excusatus a ieiunando, cum sustentari possit escis ieiunio congruis, carne, ouis, aut lacticiniis vescitur, iuxta S. Anton. receptum. 2. par. tit. 7. cap. 2. §. 7. & probatur ratione posita sub finem num. proximo.

24 Quartò peccat, qui ad cenam inuitat eum, quẽ nescit non esse a ieiunio exemptum, & probabiliter credit, aut dubitat ob illã inuitationem ieiunium fracturũ, quod aliàs seruaturus esset; quia dat causam propinquam peccandi mortaliter secundũ Caiet. 2.2.q.147. art. 4. dicentẽ, hoc non procedere in eo, qui scit inuitatum alibi esse cenaturum. quam limitationem tenuimus primum hic, & postea contrarium in quadam additione vulgari lingua scripta per multas rationes. Nunc vero, alta mẽte re perpensa, credimus posse saluari eam secundũ mentem eius in eo, qui ex cã iusta inuitat paratũ cenare; puta vrbanitatis, vel amicæ hospitalitatis ad cenandũ secum, in quantum cena est actus sustentandi naturã, & de se bonus vel indifferens, nullatenus consentiendo in eum, quatenus est

25 fractio ieiunij. Credimus enim licere inuitare, & prouocare iusta de cã alium, ad aliquẽ actum suo genere bonum, vel indifferẽtem, nullatenus consentiendo in eũ, quatenus fit male, vel est malus. Tum quia Deus ipse inuitat, immo iuuat, ad agendũ aliqua, q̃ sunt peccata, quatenus sunt entia, quia, quatenus sunt talia, sunt ab eo, per quẽ oĩa facta sunt, Io. 1. vt dictum est supra Prælud. 7. Tum quia licet gaudere de eo, quod est peccatũ, alia ratione, quàm quia est tale. De occisione enim Christi gaudemus qua parte est nostra redemptio, & dolemus, qua parte fuit grauissimum peccatũ, iuxta illud gl. c. 1. de consecr. eccl. vel alta. lib. 6. *Actio displicuit, passio grata fuit*, & de occisione tyranni gaudemus, qua parte est liberatio populi, licet alia ratione sit peccatum. Tum quia licet egenti mutuũ petere simpliciter ab vsurario, qui scitur non esse mutuaturus sine vsuris, immo & accipere sub eis non consentiendo in dationẽ, quatenus est mala. Tũ quia licet parochiano petere, & accipere a suo parocho Sacramenta, in quibus dandis ille peccat, & creditur peccare, vt dictum est supra, cap. 14. nu. 16. Tum quia licet locare meretrici domũ, in qua creditur meretricatura, sitã in ea parte vrbis, in qua meretricari permittitur; vt dictum est supra, cap. 17. nu. 195. Tum quia licet vendere, aut dare peccatoribus non excõicatis necessaria, & vtilia ad sustentationem, licet

illa

illa directa ad peccãdum, vt ipsi dirigunt, sit peccatum. c. audi deniq; & c. mensam. 11. q. 3. immo, & oportet id facere, ẽt excõicatis extreme egẽtibus, immo & infidelibus volentibus infideliter viuere secundum oẽs per c. pasce. 86. dist. Tum quia licet petere a Gentili, Iudęo, vel Saraceno, vt confirmet iuramento cõtractum, licet sciatur, vel credatur superstitiose, & cũ peccato iuraturus, c. mouet. 22. q. 1. Tum quia Beatus Laurentius dixit Decio Tyranno: *Assatum est iam, uersa, & manduca*: cum tamen illa versio esset peccatum ex parte assantis. Et multi martyres prouocarunt tyrannos ad sui occisionem; quæ tamen ex parte eorum erat peccatum. Quin & sanctus Andreas Apostolus prouocauit ad sui crucifixionem, & eius protractionem, resistendo ne deponeretur; quum tamen vtraque tam crucifixio, quàm eius protractio esset grande peccatum. Et rationibus in contrarium adductis responderi potest, eas procedere in eo, qui sine iusta causa inuitat, vel consentit in actum cenãdi, vel cum causa quatenus est peccatum, vel est causa, ob quam ieiunium illius diei frangitur. Per quæ omnia declarantur dicta in d. num. 26. & 31. & supra, cap. 19. num. 16. quæ ad hanc resolutionem sunt reducenda.

26 Quartò peccat, qui paterfamiliàs, æconomus, tabernarius, hospes, aut caupo, mane aut vespere diebus ieiuniorum suis filijs, famulis, aut alijs, quorũ curam gerit, cibos ministrat, aut ijs qui suã tabernã, aut cauponã adeunt, propinat eos cibos, quibus illos ieiuniũ soluturos sine cã credit, aut saltẽ dubitat, aut dubitare dẽt. Quia quamuis fortassis nõ sit cã principii peccati, est tñ cã actus, per quem peccatum exequitur, secundum Caiet. in 2. 2. q. 147. art. 4. aut continuationis illius, & ita peccato consentit & cooperatur, vt Io. Maior in 4. dist. 15. q. 4. tradit, non aũt si satis apparet eos non teneri ad ieiunandum, eo ꝙ sunt iter facientes, adolescentes, senes, infirmi, grauidę, aut nutrices: aut probabiliter credit habere aliquam causam occultam legitimam non ieiunandi, & illis occulte ministrat, aut saltem sine scandalo alicuius. Ad quæ reducenda sunt, quę tãto apparatu, ait Gab. in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3 art. 3. dub. 6. Resoluens tamen tabernarios, & caupones, qui parati sunt ministrare cibos in die ieiunij quibuscunque petentibus, nella admonitione de ieiunio facta, nullaque ratione habita, an habeant iustam causam non ieiunandi, an peccent aut non, mortaliter peccare, quod ex prædictis sequitur.

Quintò peccat mortaliter, qui in diebus ieiuniorum cibos vetitos ministrat sine dispensatione legitima: nec consuetudine id permittente, Gabr. vbi supra.

27 Sextò peccat, qui mane comedit in die ieiunii per talem ignorãtiam, vel incogitantiam, quæ a uiolãdo ieiunio excusat, & ob id non ieiunat. Quia nõ obstãte tali esu, perinde poterat ieiunare, ac si nihil comedisset, & hora consueta vesci Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 5. Dixi: Talẽ: quia secus est, si est eiusmodi, quæ a violando non excusaret; eo ꝙ iam fructũ ieiu-

nium

nium reparare non potest illo die, & alio non tenetur secundum omnes, arg. cap. 2. de obseruat. ieiu. quidquid dicat Palud. ubi supra; ut qui uno die preces horarias omittit, non tenetur altero die recitare, ut late diximus in Enchirid. de Orat. cap. 10. nu. 32. & Ang. ubi supra, §. 3. & 4.

Septimò peccat, qui notabiliter absque iusta causa horam comedendi in loco consueta præuenit, iuxta gl. cap. unum. §. aliàs. uerb. ieiunantibus. 25. dist. & Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 4. quia ieiunium frangit, quod probat Caiet. 2. 2. q. 147 ar. 7. quidquid dicat Angel. uerb. ieiunium. §. 2. Secus si iusta de causa id facit, ut quia non uacabit hora consueta comedere, siue ob iter arripiendum, siue ob hospites, siue ob aliam honestam causam, iuxta Inn. in rub. de obser. ieiu. & Silu. vbi sup. q. 1. dist. 3. & Gab. in 4. dist. 16. q. 3. ar. 9. & Ang. verb. ieiunium. §. 2. Licet autem pro libito proferre horam modo sine superstitione fiat, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 6. c. 2. §. eod. ab omnibus receptum. Nec frangunt ieiunium, qui ante vesperas Quadragesimæ comedunt, uel aliis ieiuniorum diebus ante nonam recitatam, quamuis officijs diuinis addicti id facere sine iusta causa non debent, iuxta S. Anto. ubi supra, & Caiet. ubi supra, d. art. 7.

Octauò peccat, qui compellit famulos ad ieiunandum obligatos in diebus ieiunij ad opera illi impatibilia, quæ cómode in alium diem differri possunt, Palud. in 4. dist. 25. q. 4. art. 2. & Gab. ibidem quest. 3. art. 1. notab. 4. Id, quod item dicendum est de eo, qui ieiunat diebus dominicis, quia superstitiose credit, in illis ieiunandum esse contra consuetudinem Christianam. cap. si quis presbyter. 30. distin. & iuxta S. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 3. secus si ieiunet ob salutem suam, studium, domandam carnem, aut alios bonos fines, immo meretur, arg. cap. vtinam. 76. dist. quod ibi. & in cap. si quis presbyter. tradit uterque Cardin.

De tertio præcepto Ecclesiæ, De soluendis decimis.

SVMMARIVM.

28 *Decimæ quo ad quotam iuris humani, quo ad sustentationem diuini, & ita quo ad illã tollantur consuetudine, & non quo ad hanc, nume. 30.*
29 *Decima triplex, prædialis, personalis, & mixta.*
30 *Decimam insolitam non imperat Papa.*
31 *Decima personalis in quo a prædiali differt, & non soluitur.*
31 *Decima soluenda non deducta impensa, nec semine, &c.*
32 *Decimas debens, uel impediens ante restitutionem non absoluatur.*
32 *Primitiæ, ut decimæ soluendæ.*

CON-

28 ONTRA hoc præceptum de soluendis decimis, peccat mortaliter. Primò, qui decimam ecclesiasticam iure debitam nõ soluit integre, cui debet, secundum omnes, per c. decimę. c. reuertimini. 16 q. 1. & illa multa, quæ Inn. cõiter recept. citat in rub. de deci. aliàs in cap. fi. de paroch. illi proximo. Pro quorum intellectu dico. Primò quòd lex illa uetus Exo. 22. repetita in multis locis ab Innoc. ubi supra, qua undecim Tribus Israel iubebantur soluere duodecimę Leuitarum diuino cultui addictæ decimam omnium fructuum, erat lex iudicialis quod ad quotam: quamuis quo ad congruam sustentationem, quæ debebatur ei, eo quod erat dicata, & seruiebat diuino cultui, erat moralis, & naturalis deducta ex illa generali: *Dignus est mercenarius mercede sua*. Luc. 10. secundum sanctum Th. Quolib. 2. ar. 8. & Quolib. 6. art. 10. & 2. 2. q. 87. art. 1. declaratum ibi pulchre per Caiet. & late probauimus in rep. cap. ius naturale. 1 dist. & in cap. 1. de dec. lib. 6. & in repet. cap. ad hæc. de præb. not. 1. 8. dic. 10. quamuis Inn. ubi supra, & glo. c. 1. de dec. lib. 6. recepti ab omnibus fere nostris, præsertim a Petro Rauen. in fine sui compendij, teneant, decimas etiam quo ad quotam iure diuino deberi per cap. in aliquibus. §. ille. de deci. & alia, quæ ibi allegat glo. Sed male. Quia certum est, eam non deberi lege naturali, cum illa nullum ante Mosem, nec post eum ante Christũ, alios, quàm Hebræos, ligauerit, quod fecisset, si esset lex naturalis, arg. cap. ius gentium. 1. dist. & principio 5. dist. Et cõsequenter erat iudicialis, uel cæremonialis, quas non solum est uerum, sed de fide, cessasse a passo Christo. §. fin. 4. dist. & c. 1. de purif. post part. Vnde Ioan. Maior in 3. lib. sentẽ. dist. 37. in q. 36. col. 2. ait, contrariũ esse hæresim, licet Canonistæ illud tenentes non debeant censeri hæretici, & col. antepen. & seq. speciatim confutat prædictum Rauennatem mordicus insequentem Inno. eo quod eorum dicta consequitur præcepta iudicialia legis ueteris non expirasse, quod est hęresis. Nec obstat dictus §. ille. quia intelligendus est de lege, quæ diuina esse solebat, aut de lege diuina ueteri, quæ noue humanæ exemplo fuit, sicut dixit Caie. in d. art. 1. & facit in simili cap. cum esses. de testa. & ad cap. Quadragesima. de consecr. dist. 5. apte respondet in colum. penult.

29 Secundò dico, triplicem esse decimã: Prædialem, Personalem, & Mixtã. Prædialis est, quæ prouenit ex fructibus prædiorum: tritico scilicet, uino, oleo, &c. Personalis est decima lucri ex sola industria, aut labore personę quęsiti, quale est lucrũ mercedis, mercis, officij, uenationis, &c. cap. ad Apostolicæ & cap. pastoralis. cum glossa, & eis adnot. Mixta est quæ partim ex prædiis, & partim ex industria capitur; qualis est fetuum pecudum, & pullorum auium. Et ita hæc lex ecclesiæ est generalior, quã uetus, quæ solam decimam prædialem, aut mixtam soluere iubebat.

20 Dixi: Ecclesiasticam: ad includendã triplicem decimam supradictam. Dixi: iure debitam, ad excludendũ eam, quæ consuetudine, uel conuentione

tione rationabili non debetur; quod fere tota Italia seruat, & bene quidem, & quia, quum, ut prædictum est, decima non debeatur quoad quotam iure diuino, potest illam diminui, vel tolli modo congrua sustentatio iure naturali debita relinquatur ministris ecclesiasticis, arg. cap. fina. de consue. & l. 2. C. quæ sit longa consuet.

Ex quibus sequitur. Primo, quòd, qui soluit minorem partem, quàm decimam, vel decimam de vnis fructibus, & de aliis non, modo soluat totam partem consuetam, & de omnibus fructibus decimari consuetis, satisfacit: modo suam parochus congruam sustentationem habeat, per prædicta etiam in duobus casibus, de quibus Panor. in cap. a nobis. de deci. quem sequitur Angel. verb. decima. §. 2. quorum quidem prior est, quando Papa soluere iuberet: quia, retenta opinione prædicta Theologorum, supra efficaci ratione comprobata, eiusmodi iussus absque noua causa non esset iustus, & ab eo supplicari posset, iuxta cap. si quando. de rescri. Posterior vero est, quando ministri ecclesiæ necessitate pressi decimas peterent: nam & in hoc casu non esset soluenda quota decima præcise, sed plus, vel minus, vel tantum prout congrua sustentatio, plus minus, vel tantum requireret: quia hoc iure naturæ, cui humana consuetudo derogare nequit, debetur: illa uero humano, cui consuetudo derogat, cap. fi. de consuet. vt dictum est supra, nu. 28.

31 Sequitur secundo, idem dicendum de personalibus, quod de alijs; videlicet, quod non debentur, vbi est consuetudo legitime præscripta non soluendi eas; qualis est fere nostra ætate in toto orbe Christiano, exceptis salariorum famulorum, & famularum aliquarum regionum Hispaniæ. Inter has enim alias hoc solum interest, quod eę numquam fuerunt debitæ iure diuino, etiam ueteri, illæ vero sic ab Hebræis tantum: & quod in his deducuntur impensæ, & solum lucrum decimatur. in aliis non itē per notat in cap. ad Apostolicæ. cap. non est. cap. ex transmissa. cap. pastoralis. de decim. Id tamen est certum de lucro illicito, quod est restituendum, non esse soluendam decimam personalem: de alio vero sic, modo non sit per notoriū peccatum quęsitum: ex tali enim lucro non est accipienda, ne illud approbari videatur, iuxta glo. communiter recep. in dicto cap. ex transmissa.

Secundo peccat, qui soluit quidem decimam iure debitam, sed deducit prius impensas sationis, aut collectionis fructuum, aut semen satum, aut pensionem, quam domino prędii soluit. contra cap. tua nobis. & cap. non est. de decim. aut decimat partem peiorem, quia, licet non debeatur optima, debetur tamen mediocris, Ioan Maior. vbi supra.

Tertiò peccat, qui soluit quidem omnes decimas debitas, sed non ubi, quando, uel quibus iure, uel cōsuetudine legitima debet. Arg. cap. certificari de sepul. & c. ea te. de iureiu. Nisi legitimo pacto inter ecclesiasticos, & laicos excusetur, cap. statuimus. & c. ueniens. de transact. cū eis adnot.

Quibus

32 Quibus addo ꝙ Concil. Trid. in sess. 25. c. 12. de reform. sic præcipit, *Qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta absoluantur*: ꝙ intelligimus de ijs, qui restituere possunt antequam sacrosanctũ corpus Domini sumere debeant, aut moriantur, arg. eorum, quæ dicta sunt supra, cap 17. num. 42. & num. 156. Condonatio uero facta ab eo, cui debentur, sufficere ex mẽte gl. solemnis, cap. peccatum. de regu. iur. lib. 6. uerbo, restituatur. Nec refert, an diues sit, qui debet, an pauper, vt recte significat Ioan. Maior, ubi supra, quidquid sentiat S. Anton. 2. par. tit. 4. cap 3. § 7. nisi quòd beneficiarius condonando diuiti, quod pauperibus est erogandum, & diues accipiendo, quod illis erat dandum, peccare possent, & teneri ad restitutionem, iuxta ea, quæ diximus in Apologia de reditib. ecclesiasticis, quæst. 1. monito. 73. num. 2. cit. supra. cap. 17. num. 94. & specialius in canon liceat. 12. q. 2 §. 15. num. 5.

Quartò peccat, qui primitias iure, uel consuetudine legitima debitas non soluit, ubi, quando, & quibus debet, iuxta cap. 1. & ibi notata, de deci. & tradit sanctus Thom. 2. 2. q. 76. & concionator religiosus, uel confessarius, qui dehortatur, aut auertit a solutione decimarum, est etiam excommunicatus, iuxta dicta infra, cap. 27. num. 145.

De quarto præcepto Ecclesiæ, De semel in anno confitendo.

SVMMARIVM.

33 *Confessio omnium mortalium intra annum per seipsum necessaria, et interdum ante Quadragesimam; uenialium uero utilis tantum: nisi, &c. & seqq.*

37 *Confitendo, qui mentiens, uel nolens integre fateri, peccat mortaliter, & sequenti.*

40 *Confessio talis, qualis eius finis; & quis principalis.*

41 *Confitens qui laico, uel qui confessionem iterans peccat mortaliter. & 42.*

43 *Pœnitentiam iniunctam qui non implens, peccat mortaliter.*

44 *Confessarij dictum qui reuelans, peccat mortaliter.*

33 CONTRA hoc pręceptum de semel in anno confitendo, peccat mortaliter Primo, qui nõ confitetur iam habens discretionem, & põt, omnia sua peccata mortalia semel in anno, cui debet, c. omnis vtriusque sexus. de pœnit. & remiss. Et quamuis omittere vno anno confessionem non sit nisi vnum peccatum mortale, ut significat glo. sing. in Summa de pœni. dist. 5. tamen, quoties qui proponit non confiteri, toto anno, toties peccat, iuxta omniũ senten-

ſententiam. Quid autem ſit confeſſio (de qua loquimur) ſacramentalis, & quæ ſexdecim conditiones, quas requirit, cum quattuor notabilibus, dictum eſt ſupra cap. 2.

Dixi: Habens diſcretionem: ad excludendos eos, qui ea carent, dicto cap. omnis. eã autem videtur habere puer, qui ob malefactum verecundatur, & bonum diſcernit a malo; & interrogatus, An liceat innocentẽ interficere? aliena inuadere? ſuperiori maledicere? & alia huiuſmodi, negatiue reſpondet. Et interrogatus; An bonum ſit eſurienti panem porrigere? adire eccleſias? affirmatiue reſpondet. Sed non omnes eodem tempore eam conſequuntur. quod diligenter conſiderare debent ij, quibus illi ſubduntur, arg. cap. duo iſta nomina. 23. q. 4. Porro decens eſt conſuetudo, ut uno, aut altero anno prius incipiant confiteri, quàm communicent, quo maiori cum reuerentia id faciant. Maior in 4. lib. ſent. diſt. 17. q. 2.

34 Dixi: Poteſt: quia, ſi copiam confeſſarij non habet, aut eſt excommunicatus, & non negligit procurare abſolutionem, aut ex conſilio confeſſarij in longius tempus confeſſionem differt, aut aliàs impeditur, non peccat, arg. cap. quia diuerſitatem. de conceſ. præb. & trad. S. Anto. 2. par. tit. 9. cap. 8.

Dixi: Peccata mortalia: quia hoc præceptum nõ includit uenialia, ẽt ſi mixta ſint mortalibus, iuxta gloſſ. in cap. omnis. receptam ibi, & in 4. lib. ſent. diſt. 16. per omnes, & probatam per concil. Trid. ſeſſ. 14. cano. 5. niſi quãdo dubitatur, an ſint mortalia. arg cap. ſi quis autem. de pœni. diſt. 7. aut tanto affectu eſt in illa, quod timet ſe per ea in mortale inducendum, niſi fortiter frenet illa confitendo, iuxta S. Bonauen in dicto 4. lib. ſent. diſt. 16. ſub fin. Quibus conſequens eſt, poſſe quem, ſi uelit, confeſſo uno ueniali peccato, alteri tacere, Ioan. Maior, & alij, ubi ſupra. Vtile tamen eſt carenti mortali, ſæpius uenialia confiteri; quia per id augetur gratia, pœna purgatorij minuitur, & propoſitum nunquam peccandi mortaliter renouatur, & habitus uenialiter peccandi diminuitur. Sil uerbo, confeſſio. 1. quæſtio. 4. §. 3. Dixi: Semel in anno, & omnia, propter ea, quæ in dicto cap. 2. dicta fuerunt.

35 Secundo peccat mortaliter, qui non confitetur, ẽt extra Quadrageſimam, occurrente caſu, in quo ad id obligatur. Quinque autem caſus in d. cap. 2. nu. 6. & duobus ſequent. attigimus, quibus prædictus Ioan. Maior addit alium, in quo quis nouit, ſe memoriam omnium totius anni peccatorum, in Quadrageſima minime habiturum, quod uidetur utile, ſed non neceſſarium. Tum quia fere omnes in anni decurſu toties peccamus, ut ueri numeri in Quadrageſima non meminerimus. Tu quia nulla lege ad id obligatur, & ſine lege non eſt aſſerenda obligatio. §. conſideremus. auth. de trien. & ſemiſſ. coll. 3. & c. cõſuluiſti. 2. q. 5. Tum quia Concil. Floren. citatum à nobis in cap. fratres, de pœnit. diſt. 5. nu 66.

cui

cui Trid. consentit vbi supra, cap. 5. tantum obligat ad confitenda peccata, quorum meminimus: in quòd tamen adhibenda est mediocris diligentia, quam ibi determinauimus, sed non illa noua, quam Maior, sine textu, & ratione necessaria excogitauit, quaque scrupulis onerari possent pœnitentes.

Tertiò peccat, qui non iterat confessionem, in quibus casibus iteranda est, supra cap. 9. posita, sciens, aut scire debens se ad illud teneri, iuxta mentem omnium.

36 Quartò, qui confiteri potest ore proprio per semetipsum, & non uult id facere, nisi tantum per scriptum, uel nuntium ob segnitiem, aut pudorem, cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. Dixi: Potest: quia, qui per seipsum confiteri nequit, non tenetur ad confitendum per alium, nec per scriptum, nec etiam per interpretem. Si tamen id faceret, ualeret confessio, & absolutio, quæ scripta mitteretur, secundum Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 2. art. 1. & clarius Adria. in 4. de confess. q. 1. quos sequuti fuimus in cap. quem pœnitet. & nunc etiam sequimur, quamuis aliqui contradicant. Tum quia illa, quæ per interpretem fit, semper fuit, & est in usu ecclesiæ, & eam, quæ per scriptum a præsente pœnitente fit, probat gloss. cap. qualis 30. q. 5. Tum quia falsum est de ratione intrinsecæ confessionis esse, ut fit secreta. Concil. enim Triden. in dicta sess. 14. cano. 5. expresse ait, posse etiam fieri eam publice: licet nemo ad id teneatur. Et, si id esset uerum, confessio, quam tertius insidiose audiret, nil ualeret. Tum quia d. c. quem pœnitet. habens non esse faciendam per scriptum, intelligi debet, quando uerbo commode fieri potest, ne contradicat prædicto cap. qualis. quod secundum unum intellectum gl. habet eam per scripturam fieri posse. Tum quia hæc opinio misericordiã Dei, virtutem sacramenti pœnitentiæ, & deuotionem pœnitentium auget, & opposita retrahit a confitendo alienæ linguę homines, & mutos scientes scribere, & ægrotos in domum parochi ægrotantis migrare nequeuntes. quod tetigimus in d. c. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. nu. 4.

37 Quintò peccat mortaliter, qui mentitur in confessione, affirmando, aut negando aliquod mortale, nisi affirmaret absque animo sacerdotem decipiendi, putans se sancte posse nimis accusare, ut diximus in d. capit. fratres nu. 37. Dixi: Mortale: quia, si solum affirmaret, uel negaret falsè tantum ueniale, non peccaret mortaliter, siue proposuisset illud confiteri, siue non, quidquid dicat Caiet. 2. 2. q. 69. ar. 1. Quia mendacium solo eo, q̃ in iudicio interiori confessionis, aut exteriori dicatur, nõ est mortale, quamuis sit de re, quæ ad iudicium, in quo illud pertineat, nisi sit iuratum, aut notabiliter perniciosum, ut diximus in c. fratres. de pœniten. dist. 5. nu. 18. & in cap. inter uerba. nu. 735. & supra, cap. 18. nu. 7. Dixi: Eo solo: quia, ut scripsimus, in dicto cap. fratres, nu. 22. potest esse peccatum, quando quis nullum aliud uerum confiteretur; non quidem

quia

quia est mendacium: sed quia irreuerentiam sacramento facit, non subii ciendo materiam ad illius exercitium sufficientem; qualis non est peccatum falsum: licet ueniale uerum sic. Et quod dictum est de ueniali est
38 dicendum de mortali, aliàs legitime confesso: cum neutrius confessio sit necessaria, & utriusque sit sufficiēs materia sacramenti secundùm cō munem Catholicorum. Vnde sequitur non peccare mortaliter, ut in dicto capit. 2. nu. 4. diximus, confitentem negantem se admisisse peccatū mortale, aliàs legitimè confessum.
39 Sextò peccat, qui inter confitendum proponit non confiteri aliquod peccatū mortale, si confessarius non interroget, quod agnoscens confessarius procurare debet, ut eum pœniteat peccati nolendi confiteri integrè contra prædictum cap. omnis. & Concil. Flor. & Trid. sess. 14. cap. 5.
40 Septimò peccat, qui confitetur ob finem mortaliter malum; puta, ad consequendum aditum faciendi aliquid, quod esset mortale, aut ob vanam mortalem gloriam. quia omnis actus, cuius finis mortalis est, ipse quoque talis est, c. cum minister. 23. q. 5. cum iis, quæ latè adiecimus ei. Dixi: Mortaliter malum: quia confiteri ob finem ueniale, non est mortale: quamuis. n. eximius uir ille Ang. uerb. uanagloria. §. 1. teneat, cōcio nari, missam celebrare, & alia principaliter diuino cultui dedicata facere pp honorem, aut inanem gloriam, esse mortale: contrarium tñ tenendum est, ut latissimè in repet. c. inter uerb. 11. q. 3. concl. 4. demonstrauimus. Addimus autem, quod, ut aliquis dicatur confiteri principaliter, ne notetur, aut infametur in populo, aut ob metum apparitoris, siue Merini, aut pœnæ, non satis est, quod aliàs non confiteretur: sed oportet, vt id æque, aut pluris quàm confessionem, & absolutionem faciat, quod pauci faciunt, quamuis multi non cōfiterētur, nisi aliquo respectu prędictorum, aut alio simili temporario in id mouerentur, per ea, quæ in locis supradictis diximus, pręsertim in d. c. cum minister. nu. 43 disputando de causa principali, & minus principali actus humani. Vnde sequitur non peccare mortaliter eos, qui, ne suam existimationem honestam amittāt, confessario cuidam familiari suo confitentur omnia sua peccata, etiam obscena, & postea alteri probo, & graui solum leuiora; quod de se non est malum, & si finis uenialis fuerit, peccatum ueniale erit, & si mortalis, mortale, & si bonus, qualis frequenter est, sanctus, & probus, immo interdum necessarius, quidquid dicat Siluestr. uerb. confessio. 1. quæst. 6. & alii, quorum dictum ad distinctionem dicti nostri reduci potest.
41 Octauò peccat, qui confitetur laico, uel clerico non presbytero absq; necessitate, cum possit cōfiteri presbytero, aut cū necessitate, animo accipiendi ab eo absolutionem sacramentalē, aut detegendo peccata mortaliter secreta imprudenter, iuxta Scotum & cōem in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 1. & Card. Turre. in c. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. quod sicut in cap. 1. de pœn. dist. 6. a nu. 72. vsque ad 83. & in repetit. d. c. inter ver-

ba,concl.4.diximus, intelligendum est solum de eo, qui confitetur peccata,quibus absq; peccato mortali se infamare non potest, & de eo, qui scit absolutionem sacramentalem, datam a laico,etiam in ultima necessitate, esse sacrilegium, & esse graue peccatum interdum se ipsum infamare, etiam ad ueniam à Deo obtinendam: non autem de eo,qui bona fide credens (licèt per ignorantiam iuris) licitũ esse,hoc fecit:eo quod communiter id inter peritos licitum existimatur; quod tamen falsum est, iuxta omnes in dicto 4.lib.sent.dist.17.

Nonò peccat,qui confessus laico tẽpore necessitatis peccata mortalia, non confitetur eadem postea cui debet tempore, quo confiteri tenetur iuxta omnes in 4.dist.17.& cap. omnis. de pœnit.& remiss.quia ad confitendum ea non secus tenetur, quàm si nullatenus confessus ea fuisset. ut diximus in d. cap.1.de pœn.dist.6.nu.83.

42 Decimò peccat,qui peccatorum semel bene factam confessionem iterat secundò,tertiò,& sæpius propter scrupulos, cũ periculo desipiẽdi ob nimiam de re tristi cogitationem,aut cum scandalo notabili confessarii, aut notabili infamia tertii,ut diximus in d.c.inter uerba.11.quæst.3.nu.729. & in cap.fin.de pœnit. dist.5.nu.30. & aliquid in cap.1.nu.98. & 99.de pœnit.distin.1.Dixi:Cum periculo & scandalo: quia non uidetur plusquam ueniale id facere sine illis,licèt sit ueniale;quia procuranda est tranquillitas animæ & conscientię,quã eiusmodi scrupulosa repetitio diminuit. Et ideo semel cõfessus, & absolutus conuenienter iuxta iudiciũ docti confessarii,quiescere debet:immo & credere,se confessum fuisse illa, quæ postea occurrent,quæ nescit an fuerit cõfessus,uel nõ: sed habet probabilem causam credendi se illa confessum; quia ob hoc nullo se periculo subiicit, eo quòd certo nesciat, se illa confessum non fuisse:morbus enim, quo laborat, excusat eũ, & facit, ut pro certo habere debeat, quod alius recte cõpositus pro dubio reputare deberet; eo quod passio inordinata timoris iudicij cõstantiam ei adimit, & tot dubia in phantasia excitat; ut ad timendum numquã se bene confessum inducat,& non sine magna molestia phãtasiæ motus sedare possit, per quod multa pericula tã corporis, quàm animæ incurruntur, & multa utriusque opera bona impediuntur, ut recte post alios cõsiderat Caiet. in summa uerb.cõfessionis conditiones.addens idem dicendum de iis, qui iterãt cõfessiones, nõ quia sunt scrupulosi: sed quia numquã proponunt omnino integre confiteri, ut debent, quia mortaliter peccant,nõ quia iterant,(cũ ad id teneantur) sed quia non bene iterant, & magnam irreuerentiã tanto sacramento faciunt cõtra ea, quę ait Sanctus Tho.2.2.q.99.art.3. Verũ est etiam,quòd, quãuis nemo ad confessionem peccatorum,semel bene factam, iterandam teneatur, sanctum tamen est iterũ ea cõfiteri,si deuotionis causa, cum quieta conscientia, & sine tædio confessariorũ,& aliorum bonorum operum impedimento fiat. Quia quamuis per primã cõ-

tritionem,

tritionem, & confessionem remissa fuerit eorũ culpa, frequenter tamen non remittitur tota pœna temporaria hic, vel in purgatorio subeunda, in quam æterna mutata fuit, quæ per secundam, tertiam, & quartã confessionem tollitur, aut diminuitur, tam ratione verecundiæ, quæ pœnitens in confessione afficitur, quàm ratione virtutis sacramentalis absolutionis, quæ nõ solum largitur, aut auget gratiam, sed etiam diminuit, & tollit pœnam supradictã, iuxta illud S. Aug. in c. quẽ pœnitet. de pœn. dist. 1. *Quanto pluribus confitetur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequitur gratiam remissionis*; quem ita ibi intelligimus, & sic intelligẽdus est iuxta Panor. in cap. at si. §. de adulterijs verò. de iud.

43 Vndecimò peccat, qui pœnitentiam sibi a confessario impositam, & a se acceptatam in satisfactionem specialem suorum peccatorum mortalium, non implet, cum illius meminit, & eam implere possit. Dixi: Acceptatam: quia non cogitur pœnitens eã acceptare, nisi ut infra c. 26. nu. 20. dicetur: sed acceptatam implere tenetur, ut latius alijs in cap. 1. §. ponat seq. de pœnit. dist. 5. nu. 13. diximus. Tum quia quidquid dicat Caiet. in 2. q. de satisfactione, maiorem uim habet sententia confessarii in foro ipsius, quàm alterius iudicis in foro exteriori: quæ tamen acceptata ad implementum sui obligat sub pœna mortalis. c. 2. de maior. & obed. Tum quia in dubio hęc est communis intentio confessariorum, & pœnitentium, & innititur illo euangelij: *Quorum retinueritis*, &c. Io. 20. Dixi: Præceptã: quia consulta tantũ nec ad mortale, nec ad veniale obligat. §. fin. 4. dist. & cap. fin. 14. q. 1. Dixi: In satisfactionem: quia quæ imponitur in monitionem eius, ad quod tenetur; puta, ut singulis annis confiteatur, & communicet, & quod debet restituat, ad nouum peccatum non obligat, quia regulariter expressio eius, quod tacite inest, nihil operatur. cap. significasti. de elect. & late Fel. in cap. ad audientiam. 2. de rescript. vbi gloss. nec qui declarat statuit, l. hæredes palam. §. sed & si notã. ff. de testam. Dixi: Mortalium: quia, quæ ob veniale imponitur, non obligat ad mortali communiter, nisi contemptus interuenerit.

44 Duodecimò peccat, qui post confessionem reuelat aliquid a confessario sibi dictum, consultum, vel præceptum in detrimentum notabile uitę, salutis, famę, aut bonorum eius probabiliter redundans, iuxta Palud. in 4. lib. sentent. distin. 11. quæst. 3. artic. 3. colum. 6. & latius Adria. in 4. confess. dub. 10. colum. 11.

De quinto præcepto ecclesiæ, De communicando in Paschate.

SVMMARIVM.

45 *Communicandum in Pascha, aut ante, uel post octo dies, nisi &c.*
45 *Communicet quàm citius poterit non communicans in Paschate.*

45 Obligatio quæ lapsu termini implendi præceptum finiatur.
46 Communicat quis scienter in mortali, & ob id peccat.
47 Gratia in diuina se esse nemo scit, & quis pie credit esse in ea.
48 Communicare bene quis censura ligatus potest.
49 Communio confessionem actualem mortalium prærequirit, nisi &c.
50 Communionis omissio ob odium quæ mortalis.
51 Communionem quæ copula, vel pollutio, licita, vel illicita impedit.
51 Pollutio, vel copula carnalis, quæ communionem impedit.
52 Communicans alienum parochianum peccat, nisi &c.
53 Communio quo esu, vel potu eodem die præsumptio impeditur.
54 Communicans, vel celebrans pluries quàm semel in die peccat.
55 Communio quando ob peccatum occultum male, & ob publicum recte denegatur. & 56.
57 Communionem non procurans eis, quorum curam gerit, quàm peccet.
57 Communicare nõ licet paruulis, nec alijs sub utraque specie, nisi celebrãdo.
57 Communicare qui tenentur pluries in anno, & quoties expediat, & deceat.

45 CONTRA hoc pręceptum quintum peccat mortaliter primò, qui nõ communicat in Pascha, cap. omnis. de pœnit. & remiss. nec ante, vel post octo dies iuxta declarationem Eugenij iiij. quam ignorauerunt Panor. & alij in d. cap. omnis Sanctus Anton. in 2. par. tit. 9. cap. 9. Sed eam inter alios citauit Io. Maior in 4. lib. sent. distin. 17. quæst. 2. nisi de licentia proprij sacerdotis in aliquod plures dies differat, d. cap. omnis. & nisi sit excommunicatus, interdictus, aut suspensus a communione & nequeat absolui per impotentiam facti, aut iuris, aut ob aliud impedimentum; quale est illud occultum, quo impeditur a faciendo, quod requirit absolutio, vt in casu. c. inquisitioni. cum ei adnotat. de sent. excom. quo casu patienter proferẽdo censuram, & pœnã ecclesiæ, potius meretur; modo pro viribus procuret habilitatem ad absolutionem censuræ, & peccatorum, sanctamque communionem secundum omnes, quod recte explicat Gabr. ser. 21. de Eucharistia. Vbi autem est consuetudo legitima, & pręscripta satisfaciẽdi huic præcepto, communicando quolibet Quadragesimæ die; qualis est in nostra Conimbrica, & multis aliis locis sufficere conformare se illi, ut diximus in cap. consideret. de pœnit. dist. 5. §. caueat. num. 1. Hortamur tamen, ne quis statim a prima confessione in annum integrum dilata comunicet, sed expectet aliquandiu, & postea denuo confessus ea, quæ in memoriã redierint, & interea peccauerit, mundius ad illam purissimam, sanctissimamque mensam accedat. Et quamuis D. Anton. 2. par. tit. 9. c. 9. §. 3. quem Siluest. verb. Eucharistia. 5. quæst. 15. sequitur. & etiã Medina in Cod. de pœnit. dum de confessione tractat teneat, eum, qui in Pascha Resurrectionis non communicauit, non teneri sub pœna

noui

noui peccati ad communicandum vsque ad alterum Pascha: quod ipsum dicunt sanctus Ant. ubi supra, & Siluestr. de confessione. contradicente in hoc Medin. vbi supra: nobis tamen contrarium uidetur in utroque uerius. Tum quia, si, ut Medina dicit, qui intra unum annum non confitetur, ante finem alterius anni confiteri tenetur; eo quod prædictum capit. omnis. confessionem semel in animo præcipit, eadem ratione, qui non communicauit in Pascha, tenebitur ad communicandum ante finem alterius anni; cum idem capit. communionem semel in anno præcipiat. Nam prædictum capit. præcipiendo communicare in Pascha duo in effectu præcipit, scilicet, communicare semel in anno & communicare in Pascha: & licet lapso Pascha non possit impleri alterum de communicando in ipso, potest tamen alterum de communicando semel in anno, ut in simili dicitur in capit. cum dilecti. de dolo, & contum. de citato ad comparendum certo die Romæ, qui si non potest comparere illo die, tenetur comparere quantocitius post illum poterit. Cui concordat l. Celsus. ff. de recept. arbitr. cum citatis utrobique. Tum quia, licet quando tempus ad finiendam obligationem præfinitur, eo lapso, ea finiatur, capit. sicut de sponsal. quando tamen præfinitur ad dilatandam solutionem, non finitur per lapsum ipsius; immo uegetior efficitur per dicto cap. cum dilecti. ubi hoc adnotat Panorm. numero 12. communiter receptus, at terminus Paschæ in prædicto cap. præstitutus, non præfinitur ad finiendam obligationem, sed ad dilatandam debiti solutionem, & declarandum eam fieri posse intra annum citra culpam, & pœnam. Tum quia non obstat eorum fundamentum, quòd preceptum de ieiunando illo, uel illo die, & de singulo quoque die recitandis horis canonicis, elapso die, non obligant ad ieiunandum, aut recitandum alio die; quia ut singulariter melius, quam alii dixit Petrus de Ancha. in cap. 1. de celebrat. Miss. numero 29. relatus per nos in Enchirid. de Orat. & hor. canonic. capit. 10. numero 53. illa ieiunia, & illas horas præcipit ecclesia tamquam onus illis diebus annexum: quod in istis duobus præceptis Confessionis, & Communionis non facit, qui bus determinat tempus confitendi, & communicandi, a iure diuino indeterminatum, intra quod ei satisfaciamus. Et sic quamuis obligatio illo die communicandi, eodem elapso, cesset: obligatio tamen communicandi intra annum non cessat, qui manet, ut quantocitius poterit satisfiat; cum annus tacite præfixus fuerit pro dilatione para satisfactionis, & communicatio in die Paschæ pro onere illius diei.

46 Secundò, peccat mortaliter qui cõicat credens, aut credere debens, se mortalis culpæ reum. 1. ad Cor. 11. Idem de eo, qui cõmunicat cum proposito non seruandi legem aliquam ad mortale, obligantem, aut redeundi ad concubinam relictam, aut ad aliud quodpiam mortale iam confessum, post Pascha: aut non restituendi alienum, aut non deponen-

di odium, uel rancorem mortiferũ, &c. Idem de illo, qui de peccato præterito mortali ob utilitatem inde acceptam delectatur, quamuis ad illud redire amplius nolit; qualis est, qui delectatur usura, mendacio, fraude, vel furto; eo quod per ea, bona sibi quæsiuit: aut fornicatione, aut adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos impense amat. Quia quoties hoc animo deliberato facit, mortaliter peccat, quamuis proponat numquam ad ea redire, licet sine peccato posset gaudere de iis, & aliis per quodcunque peccatum quęsitis restitutioni non subiectis, modo eum pœniteat peccatorum, aut saltem non placeant illa sibi, neque quod per ea quæsita, sic quęsita fuerint, ut in d.cap.inter uerba. 11. quęst. 3. concl. 4. & in addit. cap. quando. diximus, citando alios: quod clare soluit Ioã.
47 Maior in 4. lib. sent. dist. 14. quæst. 2. ar. 1. Licet enim cuiuis delectari de quibusque bonis effectis malarum causarum, modo eis qua parte malæ sunt non delectetur. Ille etiam credit, aut credere debet, se mortalis culpę reum, qui ex ignorãtia affectata, siue procurata id ignorat; quia delectatur se nescire illa esse peccata, uel ea non meminisse, ne ad confitendum illa teneatur. Immo & qui id facit ex ignorantia crassa, qua laborat qui ad id sciendum, an sit peccatum, uel recordandum an fuerit, non utitur diligentia, qua communiter suæ conditionis homines vtuntur, iuxta Scotum, & communem in 4. libr. sent. dist. 9. & in capit. quotidie. de consecr. dist. 2. Ille tamen non credit, nec credere tenetur, se esse mortalis culpæ reum, ad communicandum absque nouo peccato, qui debita diligentia in recordando, & consulendo doctos adhibita, nullius mortalis culpæ conscius est, siue quia talem non meminit, siue quia ignorat esse mortalem, aut se non satis contritum esse. Is enim deuote ac reuerenter communicans non peccat noue, etiam si verè sit culpæ mortalis reus, quin interdum uirtute tanti sacramenti ueniam consequitur, dum eius calore fit de attrito contritus secundum S. Tho. communiter receptum 3. par. quæst. 79. art. c. 3. Non enim est necesse ad rectè communicandum scire, se in gratia Dei esse. Tum quia hoc nõ nisi reuelatione speciali diuina sciri potest, cap. fin. de purg. can. Tum quia sufficit probabiliter credere se illa esse, quod facere potest, qui se contritum esse probabiliter credit, & ille se contritum esse probabiliter credere potest, qui verè Deo dicere potest tria, quæ ponit Ioan. Gers. in suo opere tripartito. Quorum primum est Domine omnium peccatorum meorum, saltem mortalium, ex animo me pœnitet, & propono ad ea nunquam amplius redire, & ab aliis in posterum cauere. Secundum: Propono ea omnia, domine, tempore congruo confiteri. Tertium: Hæc principaliter facio, & faciam tui amore, & quia tuam immensam maiestatem, & bonitatem offendi, debens eam honorare supero omnia, & amare.

48 Tertiò peccat mortaliter, qui cõicat contra prohibitionem ecclesiæ; eo quod est excommunicatus, interdictus, aut suspensus à communione, per

ne,per proxime dicta:nisi quando huiusmodi censurę in se nullæ essent: per ea,quę late diximus in rep.cap.cũ contingat.de rescrip.in 2.remedio cõtra executorem Apostolicum, nu.4.aut iniustè coram Dei, & secretò communicaret, aut in terris vbi id ignoratur, iuxta ea,quę in cap. pœa. de sent.excom post Feli.& alios in cap.fin de testib.cogen.scripsimus.

49 Quartò peccat,qui habens copiam confitendi communicat ante confessionem actualem omnium peccatorum mortalium, numquam antea legitime confessorum, & ante eorum absolutionem: quamuis veram de eis contritionem habeat, iuxta sanctũ Thom.3.par.quæst.80.art.4.& in 4.dist.17.quæst.3.ar.1.quęst.4. Scot.& alios in 4.dist. 9. & gloss. singul. ab omnibus nostris receptã in cap. de homine. de celeb. miss. quamuis Caiet.in Sũma verb.cõmunio,& 1.ad Cor.11.& in d.ar. 4. quẽ sequitur Armilla oppositum teneat. Cuius opinionem & fundamenta euidenter refutauimus in gloss.Sũmæ de pœnit.dist. 5.nu.51. & seq. quãque Trid. Concil.reiecit in sess.13.cap.7.& can.11.Dixi: Habens copiam; quia secus,si eam non haberet,vt illa gloss.sing.dixit,quam non habet,qui sine scandalo confiteri nequit; ut qui in altari inchoata iam missa, alicuius peccati non confessi recordatur, cui sufficit contritio de illo cum proposito confitendi ad missam prosequendam. Idem de illo, qui iam venit cum alijs ad communionem suscipiendam,& peccati alicuius non confessi recordatur, & non potest illud decenter ante illam confiteri, nec à communicando absque sui nota abstinere; potest enim communicare cum proposito illud confitendi, secundum Scot.in 4. dist. 9. & Siluest. uerb.Eucharistia.2.quæst.7.

50 Quintò peccat, qui omittit communionem, ad quam tenetur, propter odium, vel voluntatem non parcendi, aut non restituendi, aut nõ faciendi aliud,ad quod sub mortali reatu tenetur, is enim noue peccat: quia nemini malitia sua debet prodesse.cap. 1. ver. nos igitur. de postul. prælat.& l.itaque fullo.ff.de furt.

51 Sextò peccat, qui intra vnum diem naturalem post habitam copulã carnalem, aut pollutionem illicitam,etiam contritus & confessus cõmunicat quod in c.1.de pœnit.dist.6.latè olim suasimus,protestati nullũ esse textum,vel rationem necessariò id probantem, quòd multis prudentibus confessariis visum fuit durum.Quare prætermissis quibusdam,quę hic super hoc addidimus, affirmamus idem, quod in postrema editione affirmauimus; nempe hoc de rigore iuris non procedere: quamuis multa pro eo faciant; immo quod vera contritione, puraque cõfessione præcedente,& nullo cõtemptu,nec distractione notabili, nec alio quod obstet interueniente potest celebrare & cõmunicare humiliter, secundum Palud.in 4. dist.9.Sil.verb.Eucharistia.3.q.10.Minus autẽ procederet in eo, qui post pollutionem inter dormiendum absque peccato mortali habitam (quãuis ex causa mortalis cõtingeret) communicaret,

aut celebraret, confessus illam causam, iuxta ea, quæ ibi post alios multos diximus. Et minus in eo, qui ex necessitate, aut ex officio proprio, aut alterius, necessariò ab ipso prestando celebrat, aut ducitur magna deuotione, iuxta sanctum Thom. & communem in 4. lib. sent. dist. 9. & in 3. par. q 80. art. 7 & nos diximus in dicto cap. 1. Et, licet coniugati intra diem, quo debito coniugali satisfecerint, communicare de honestate non deberent: non tamen peccant, saltem plus quàm venialiter, communicando, iuxta communem, quam tenet Caiet. in Summa verb. Cõmunio sacramentalis. Nec etiam si intra diem, quo communicauerunt, debitum coniugale reddant, secundum Alber. Magn. arg. cap. vir cum propria. 33. quęst. 4.

52 Septimò, peccat, qui hanc sanctam communionẽ percepit ab eo, qui nõ erat proprius parochus, nec superior absque eiusdem licentia expressa, vel tacita, aut priuilegio, etiã extra Quadragesimam, aut Pascha, etiã in articulo mortis, iuxta Card. in clem. 1. de priuileg. q. 11. etiam si sit religiosus, per dictum Sil. verb. excõmunicatio 6. excom. 15. q. 3. cõtra alios, nisi ignorantia excusetur. & qui absque tali licentia ministrat, si est religiosus excommunicatus est, cle. 1. de priuil. de qua infra. c. 27. nume. 101. Verumtamen Leo decimus concessit cuilibet sacerdoti ordinis Minorũ, vt quouis anni die sacrosanctum Domini corpus sæcularibus ministrare possit, excepto solo die Paschatis, vt habetur ĩ Supplem. priuileg. Apost. concess. 100 & consequẽter Dominicanis & reliquis omnibus, qui eius priuilegijs vtuntur. Quod etiam scimus, concessum esse particulariter & meritò Patribus Illustriss. Societatis Iesu, in audiendis confessionibus, & communicandis confessis exercitatissimis. Et quamuis ob aliqua quibusdam videri possit, hanc exceptionẽ diei Paschatis Resurrectionis intelligendam esse de omni communione, qua huic præcepto satisfit, nobis tamen intelligenda videtur de sola cõmunione diei Paschæ, siue fiat ad satisfaciendum præcepto siue non: quia prædictus Leo Papa satis id declarat in prædicta concessione, attentis verbis. quæ addit simili Nicolai V. concessioni 149. in monumentis Ordin. Minorum secundò impressis. Nec condemnaremus eum, qui acciperet, aut qui sanctissimum sacramentum ministraret, quando eiusmodi essent personæ, tempus, & causa, ut iudicio boni uiri credi possit parochum eo contentum fore, si intelligeret, propter tacitam quandam facultatem, quæ exoriri uidetur, per ea, quę in simili casu dicta sunt in cap. 9. num. 5.

53 Octauò, peccat, qui communicat, aut celebrat post cibi, aut potus ex proposito sumptionem eodem die, elapsa iam media nocte, cum valet, aut ita ægrotat, vt commode possit differre in sequentem diẽ, quamuis per modum medicinæ, aut ipsam medicinam sumeret, cap. liquido. & cap. sacramenta. cum eis adnotat. de consec. distin. 2. Dixi, Ex proposito, quia deglutire reliquias cibi diei præcedentis dentibus insertas, aut

aliquam aquæ guttã, aut particulã alterius rei, lauando os, aut gustando ius, vinum, aut aliud simile, absque proposito edendi, tamquam saliuam, non impedit communionem, nec celebrationem: quia non est proprie sumere cibum, vel potum. Dixi etiam: Eodem die elapsa media nocte: quia prius sumptum non impedit, quamuis prope mediam noctem cenet, & postea non dormiat, nec digerat, iuxta communem, quam in d. cap. liquido, confirmauimus, licet aliqui contradicant, per cap. si constiterit. de accusat. quod tamen non probat, ut vbi aliàs diximus. Licet qui ex cena noctis præcedentis mentem conturbatam sentit, communicare ex consilio non debeat, iuxta S. Tho. 3. par. q. 8. art. 6. ad 5. quamuis communicando non peccet mortaliter. Dixi: Cum valet: quia infirmus, sequentem diem expectare commode non valens, communicare potest, sed non celebrare, etiam ad ministrandum infirmo, nec ad vitandum scandalum, etiam iussu prælati inferioris Papa, iuxta communem.

54 Nonò peccat, qui pluries eodem die communicat, vel celebrat, cap. sufficit. de consec. dist. 1. cap. consuluisti. de celebr. miss. nisi in certis casibus. Non peccat tamen sacerdos, qui ob infirmitatem, vel aliàs non celebrando communicat sine stola & superpellicio, quamuis cap. ecclesia. 23. di. hoc significet secundum Ang. ver. sacerdos. §. 4. Vere enim id non intendit, vt recte innuit Siluest. verb. sacerdos. q. 4. quia solum loquitur de sacerdote communicante celebrando. loquitur enim de sumente corpus, & sanguinem: & qui non celebrando communicant, non percipiunt sanguinem sub specie vini, vt sentit gloss. recepta in cap. comperimus. de consec. dist. 2. & definit Conc. Trid. sess. 21. can. 2.

55 Decimò peccat parochus, qui communioné subdito, siue secreto, siue publice petenti, tempore, quo iure communicare tenetur, denegat propter peccatum mortale occultum, quod in confessione audit, a quo illum non absoluit; eo quod non satis eius pœniteret. Tum quia id est detractio, & detectio peccati occulti. Tũ quia est reuelatio peccati sibi cõfessi. vt in ca. sacerdos. de pœnit. dist. 6. nu. 84. & supra cap. 8. diximus. Dixi, Occultum, quia ob publicum & notorium potest, & debet negare. Nã meretricibus, & usurarijs, & quibuslibet alijs peccatoribus notorijs quantumlibet suorum peccatorum eos pœniteat, & sanctissime cõfiteãtur, nó est publice communio ministranda, (quamuis sic in secreto) donec publice pœnitẽtiam agant, aut parochus ab ipsis facta sibi facultate publice denunciet iam eos pœnitere, & confessos esse, aut ex ipsorum bona conuersatione, aut alio legitimo modo de vitæ emendatione cõstet, vt, qui ipsorum prauis exemplis offensi fuere, eorundem emendatione ædificentur, iuxta sanctũ Bonauenturam, & Palud. in 4. dist. 9. q. 4. col. 3. & 4. & nos in cap. 1. in prin. nu. 9. & seqq. & in c. sacerdos. nu. 63. & 101. de pœnit. dist. 6. Notorium appellamus, quod est manifestum per sentẽtiam,

tiam, vel per confeſſionem in iure, vel euidentiam rei, quæ nulla tergiuerſatione celari poteſt, cap.fin. de cohab.cleric. & mul.& cap.fi. iuncta gloſ.de temp.ord.& non aliud,licet duobus,tribus,aut pluribus teſtibus probari poſſit, vt in cap. veſtra de cohab. cleric. late trad. Anton. re-
56 cept. a Panorm.& aliis. Dixi: Quod in confeſſione audiuit: quia ſi alio modo extra eam intellexit, licet denegare publice non poſſit illam tali tempore petenti: poteſt tamen eam ſecretè denegare ſecretè petenti, quamuis debito tempore petat;quia nec detrahit, nec detegit peccatum occultum,nec reuelat confeſſionem ſibi factam. Dixi: Tempore quo iure, &cet.quia in alio non ſolum non poteſt denegare, ſed etiam debet; cum nec ipſe ad præbendum, nec ille ad petendum teneatur, iuxta ſententiam prędictorum vbi ſupra, & quæ ſupra diximus.

57 Vndecimò peccat qui pater, tutor, curator, aut herus, negligit notabiliter procurare,ut ſui liberi,pupilli,minores,aut famuli domi ſuæ viuẽtes & ad communionem obligati communicent tempore debito, maxime ſi ſciat, aut ſcire debeat illos non communicaturos,niſi a ſe moueantur,arg.cap.duo.23.q.4.Diximus: Ad id obligati: quia ſecus eſt de alijs; quales ſunt pueri, qui ſecundum honeſtam conſuetudinẽ aliquanto tardius communicant,quàm confiteantur, ob reuerentiam tanti ſacramenti: illa enim conſuetudo præceptum prædicti cap.omnis.de pœni.& remiſſ.quo ad hoc limitat, aut certe declarat. Quin dici etiam poteſt eandem etiam declaraſſe præceptum diuinũ de communicando, iuxta illud Ioan. 6. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis uitam in uobis*,&c.vt nec in articulo mortis teneantur communicare uſque ad ętatem,in qua ſani tenerentur; quamquam meo conſilio tunc communicarent; niſi ualde puerili iudicio eſſent. Quin etiã cum prædicto Card.addimus, prædictos,qui aliena cura gubernantur, & eorum monitionẽ expectant,non peccare, donec moneantur, quamuis eorum curam gerentes tardius æquo monendo peccent, qui ſi dubitauerint, conſulere debent eorum confeſſarios, & eorum conſilium ſequi.

58 Duodecimò peccat qui laicus, vel clericus non celebrando, cõmunicat ſub vtraque ſpecie. ut ſentit gloſ. 2. cap. comperimus. de conſec. diſt.2.& melius Conc. Trid. ſeſſ.21. quod in cap.1. & in can. 1. damnat eum,qui dixerit Chriſti fideles præcepto diuino teneri ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum ſub vtraque ſpecie panis, & vini ſumendum. Et cap.2.& can.2. hæreticum eſſe, qui dixerit, eccleſiam erraſſe ſtatuendo, vt laici non conficientes ſacramentum ſub ſpecie tantum panis cõmunicent.Et in cap.3.& can.3. definit,hæreticum eſſe,qui dixerit totum & integrum Chriſtum ſub vna tantum ſpecie non ſumi. Et in cap. 4.& can. 4. damnat eos, qui aſſerunt paruulos vſu rationis carentes ad hanc ſanctam communionem obligari.

59 Decimotertiò peccat monachus ſancti Benedicti, qui nõ cõmunicat

ſemel

ſemel in menſe, cle.ne in agro. §.ſane.de ſtat.monach.& monialis cuiuſuis ordinis, quę idē nō fecerit. Conc. Trid. ſeſſ. 25.c.10. de reg. Quotidie aūt cōicare, uel celebrare poculdubio de ſe licitum eſt, & melius eſt quā contrarium, quamuis aliqua circumſtantia fieri poſſit, ut hoc ſit melius illo per accidens, iuxta mentem S.Aug. in c.quotidie. de conſec.diſt.2.& affirmat S.Tho. in 3. par.q.50.ar.10. & in 4.diſt.12. Quare, qui experitur per quotidianam celebrationem, aut cōmunionem, deuotionis feruorem in ſe erga Deum augeri, & reuerentiam erga ſanctum ſacramentum non minui, faciat hoc quotidie: ſin minus, abſtineat aliquā.do, quo deuotius atque religioſius id faciat, iuxta eundem S.Th. in 4.lib.ſent.diſt. 11. Adde, quòd olim omnes, qui intererant miſſæ cōicabant, c.peracta. de conſecr.diſt.5.& poſtea etiam laici ſaltem ter, ſcilicet in Paſcha, Pentecoſte, Natalique domini, c.& ſi nō frequentius. ea.diſt. Et diuus Aug. omnes ad communicandum, ſaltem ſingulis dominicis cohortatur, in d.cap. Et certe honorabiliores uiri, & feminæ, ſaltem quatter; ſcilicet tribus prædictis diebus, & in feſto omnium ſanctorum id facere de honeſtate deberēt, & horum religioſiores ſingulis mēſibus inſtar monachorum, & monialium prædictarum, quamquam ad ſatisfaciendum huic præcepto, ſufficit regulariter ſemel in tempore Paſchali communicare, per dictum capit. omnis. An autem ſacramentum Euchariſtiæ ſit dādum damnato ad mortem? dicetur infra capit.25. numero 23.

De ſeptem Sacramentis Eccleſiæ in genere. Cap. XXII.

SVMMARIVM.

1 *Sacramentum quid, & ut gratiam et opere operato confert.*
2 *Sacramenta ſeptem: tria non iterabilia, quatuor autem ſic.*
2 *Sacramenta circa ſeptem undecim errores Tridenti damnati.*
2 *Sacramentis alia ſunt de eſſentia eorum, alia de præcepto.*
3 *Sacramenta non credens, ut debet, ea dans, aut ſumens in mortali peccat.*
4 *Sacramenta ſumens ab excommunicato, &c. & dans, uel ſumens in mortali, et inuitans malū ad dandum, & inhonorans ea uerbo, aut facto, ut peccat.*

1 DICTVRVS de ſacramenti ſola confeſſariis, & pœnitentibus neceſſaria, pręmitto primò, quòd uerbum, Sacramētum, primò ſignificat ſecretum, iuxta illud Thob.12. *Sacramentum regis abſcondere bonum eſt.* Secūdò, iuramentum, auth. ſacramenta puberum. C.ſi aduer. uenditio. Tertiò, ſignum rei ſacræ, ut accipitur in hac materia. Sed quia duplex eſt ſignum. Vnum quod tantum

ſignificat

significat capit. signum. de consecra.dist.2. Alterum uero quod significat, & facit rem significatam.quo modo acceptum,uarie definitur a Magist.& aliis in 4.lib.senten. distinct. 1.& a Ioan.Andr. & aliis in rubr. de sacramen.non iteran.Breuissime uero definiri potest ex mente August. in capit.sacrificium. de consecra.dist.2.ut ibi diximus,quod est signum sacræ rei.Dixi, Signum pro genere,quia omne sacramentum est signum non contra omne signum sacramentum. Dixi item. Signum,intelligendo de sensibili, quia quodlibet uerum sacramentum est aliquo quinque sensuum sensibile ex mente August.in cap.detrahe.1.quæst.1.& melius in d.cap.sacrificium. ibi: Visibilis forma,intelligendo item de signo efficaci,seu effectiuo;quia quodlibet illorum efficit, saltem instrumentaliter, gratiam,quam significat secundum sanctum Tho.3.par.q.62.art.1. licet Scotus, & alii sequaces aliter dicant, pro sancto Thoma tamen urget Conc.Trid.can.8.sess.7.Dixi: Rei sacræ:ad differentiam aliorum signorum alia significantium, & operantium, qualia sunt signa Zodiaci. Intelligendo item, per rem sacram, gratiam Dei sacram, & sanctificantem, quam quodlibet sacramentum significat, & producit.Cui definitioni consonat illa Augustini: *Inuisibilis gratiæ uisibilis forma*,relata id d. cap.sacrificium cum illa additione Magist.in 4.lib. sentent.dist.1.Cuius similitudinem gerit,& causa existit,quia perinde est,ac si dixisset.Signũ uisibile, siue sensibile effectuum rei sacrę, quę est gratia inuisibilis.Nã dicere, quod sacramentum est uisibilis forma est dicere,quòd est signũ uisibile,seu sensibile.& dicere,quòd gerit similitudinem gratiæ est dicere, quòd per quandam similitudinem significat illam: & dicere, cuius causa existit, est dicere, quòd efficit eam.Itaque interrogatus,quid est sacramentum? breuiter, & secure respondere potest,quòd est rei sacræ signum,intelligendo per rem sacram gratiam,& per signum, signum sensibile aliquo quinque sensuum, efficiens instrumentaliter gratiam,quã significat.Dixi, Instrumentaliter, quia solus Deus potest creare principaliter gratiam, iuxta S.Tho. per omnes receptum 2.2.quæst.1.art. 8. & ideo ipse solus potest instituere sacramentum, ut definit Conc.Trid. mox referendum. Itaque sacramenta ab alijs operibus differunt in eo, quòd ipsa conferunt gratiam ex opere operato, ut habet prædictũ Concil.can.8.alia uero tantum ex opere operantis, hoc est, unumquodque sacramentum per uirtutem, & institutionem diuinam, aliquam determinatam a Deo gratiam in anima suscipientis,etiam iudiciij expertis & nec mereri, nec peccare ualentis,instrumentaliter producit,modo mortalis peccati obicem non ponat. & ita omnibus parem gratiam sacramentalem conferunt: quamuis præter illam Deus illud suscipienti aliã maiorem, uel minorem gratiam pro maiori,uel minori merito, & affectu suscipientis conferat.

2 Secundò præsupponimus, quòd septem sunt sacramenta nouæ legis.

Baptismus,

Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, extrema Vnctio, Matrimonium, & Ordo, iuxta glo. ſing. c. ueniens. de tranſact. & doctrinam communem in 4. diſt. 1. & in d. rub. de ſacrament. non iteran. probatam pridem per Concil. Flor. & nuper per Trid. ſeſſ. 7. can. 1. Quorũ tria iterari nequeunt, ideſt, nec dari, nec prodeſſe poſſunt, niſi ſemel; ſcilicet, Baptiſmus, Confirmatio, Ordo: alia verò quattuor ſic.

Tertiò præſupponimus, quòd Concil. Trid. ſeſſ. 7. can. 1. declarauit hęreticum dicere eſſe plura, aut pauciora, quàm ſeptem nouæ legis ſacramenta: aut aliquod eorum non eſſe proprie ſacramentum, ibidem. Aut a ſacramentis antiquæ legis non niſi cæremonijs differre, can. 2. Aut nullum eorum aliqua ratione eſſe alio dignius, can. 3. Aut non eſſe omnia neceſſaria, ſed aliquod eorum ſuperfluum; quamuis omnia ſingulis neceſſaria non ſint can. 4. Aut ſolo ſignificare, & non continere gratiam, aut eam rite accipientibus non ſemper ex opere operato conferre. can. 5. 6 7. & 8. Aut quod horum tria; ſcilicet, Baptiſmus, Confirmatio, & ordo nõ imprimant characterem in anima, & ſignum quoddam indelebile, propter quod ea iterari non poſſunt, can. 6. Aut ab omnimus Chriſtianis adminiſtrari omnibus poſſe can. 10. aut nõ requiri in cõficiendis ſacramentis intentionem, ſaltem faciendi, quod facit eccleſiæ, cano. 11. Aut quod peccato mortali miniſtri Sacramenti confectio, aut collatio fiat nulla, can. 12. Aut ritus eccleſiæ omitti, aut mutari per quemlibet prælatum poſſe, can. 13.

Quartò præſupponimus, quòd quodlibet ſacramentum cõſtat duobus. Quorum alterum eſt velut materia ſubſtantialiis. Alterum verò velut forma ſubſtantialis; quæ ſunt de eſſentia, & neceſſitate ſacramenti, ſine quibus omnino eſt nullum. Requirit etiam alia, quæ ſunt de neceſſitate pręcepti, non autem de neceſſitate ſacramenti, ideſt, quòd peccatur conficiendo ſine illis, ſed ſacramentum eſt ualidum; ut in Baptiſmo aqua eſt materia ſubſtantialis, & inuocatio Trinitatis forma ſubſtantialis, ſine quibus nil valet, verba vero illa Ego, & Amen in forma poſita, ſunt tantum de neceſſitate præcepti, ideſt, peccatur baptizando ſine illis, ſed baptiſmus valet, cap. 1. cum ei adnot. de baptiſ.

3 Circa vero pręfata ſacramẽta in genere peccat mortaliter primò, qui credit aliquid ex damnatis per prędictam Conc Trid. ſciens, vel debens ſcire id eſſe damnatũ, & eſt hæreticus per cap. ad abolendam. de hæret. & per prædictos 13. canones. & excommunicatus, ſi uerbo, uel ſcripto id expreſſit, per bullam cenę domini, de qua infra cap. 27.

Secundò peccat, qui credens, vel credere debens ſe reum mortalis culpæ miniſtrat, ſaltem ſollemniter, aliquod ſacramentum, vel ſuſcipit: niſi ita ſe credat attritum, quòd, adiuncto calore ſacramenti, fiat contritus, vt diximus latius in glo. Sũmæ de pœnit. diſt. 5. nu. 33. per cap. illud. 65. diſtin. cap. per Eſaiam. 1. q. 1. ibi *Tale*, *& ibi. Omnia ſacramenta*. quamuis

Baptiſmus

baptismus minorem attritionē, quàm alia requirit, per dicta supra cap. 1.nu.36. Nec excusatur, vt quidam putant, subita ministrandi, aut accipiendi sacramenti necessitate; veluti si mortifero vulnere ictus baptismum a sacerdote imparato deposcit. Quia, quamuis hoc aliquem prætextum habere possit iuxta opinionem eorum, qui dicunt cuique peccato mortali proprium dolorem esse adhibendum; quod vno momento fieri non potest: nullo tamen prætextu nititur, ueram sequendo opinionem, quam tenuimus supra c.1.nu.24. scilicet, sufficere generalem quēdam, qui omnia comprehendat, quod puncto temporis præstari potest. Quare sacerdos administraturus sacramentum aliquod, quantumlibet imparatus inueniatur, debitam de omnibus suis peccatis mortalibus cōtritionem habere potest, vel attritionem, qua se probabiliter cōtritum esse credat. Et, quamuis ad alia sacramenta hoc satis sit: ad celebrationem tamen, aut communionem præter contritionem confessio actualis peccati requiritur, ut supra dictum est, cap. 21.numero 49.

4 Tertiò peccat, qui suscipit aliquod sacramentum à sacerdote excommunicato, interdicto, aut ab eius administratione suspenso, & denuntiato pro tali, vel a notorio concubinario, excepto baptismo, & communione tempore necessitatis. Quis autem sit concubinarius notorius, dictum est supra cap.21.num.55.

Quartò peccat, qui citra necessitatem inuitat ad sacrificandum, aut ad dandum alteri sacramentum, quem probabiliter credit existere in peccato mortali occulto, aut publico, & sine debita de eo pœnitentia illud facturum, ita, ut sit causa, cur id faciat, aliàs non facturus, ut supra dictum est, cap. 11. num. 12.

Quintò, qui verbo, aut facto notabilem irreuerentiam alicui sacramento facit, secundum sanctum Thom.2.2.quæst.99. artic. 3.

De Sacramento Baptismi.

SVMMARIVM.

5 *Baptismus quid, quotuplex, & quæ illi substantialia.*
6 *Baptismi errores Tridenti damnati.*
6 *Baptismum ministrans, vel suscipiens in mortali peccat.*
6 *Obstetrix ignorans formam baptizandi peccat.*
7 *Baptismus a quocunque collatus valet.*
7 *Baptismus sine concursu materiæ, formæ, & intentionis non ualet.*
7 *Baptizans chrismate ueteri, uel non subditum, ut peccat.*

5 SACRAMENTVM Baptismi est sacramentum aquæ naturalis, qua unus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti cum debita intentione abluitur. Dixi: Sacramentum, pro

genere,

genere, reliqua pro differentia: & Aquæ naturalis, ad significãdũ, quòd hæc est eis essentialis materia, nec sufficit alia aqua artificialis, ut rosacea, secundum omnes in 4. lib. sen. dist. 3. quod definiuit Conc. Trid. sess. 7. can. 2. Dixi: Qua unus ab alio abluitur, quia nemo a se ipso baptizari potest, cap. debitum. de baptism. Dixi, In nomine patris, &cet. quia inuocatio expressa totius Trinitatis est de necessitate huius sacramẽti. c. multi. de consecr. dist. 4. Vnde forma baptismi in ecclesia Romana est hæc, *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Amen. cap. 1. de baptis. quamquam illa uerba, Ego, & Amen, non sunt de essentia sacramenti, sed de necessitate præcepti, ut declaratur supra, nume. 2. An autem contraueniat substantiæ, uel tantum præcepto, qui baptizat, solum dicens in nomine Trinitatis, aut Christi, tangit gloss. in dicto cap. multi. & latè tractamus in repet. cap. a quodam. ead. distin. Quo fit, ut solus baptismus aquæ, sit propriè baptismus: sanguinis autem, qui fit per martyrium, & flaminis, qui per pœnitentiam sine copia baptizandi solum metaphoricos iuxta cap. baptismi. de consec. distin. 4. & cap. debitum. de baptis. & sanctum Thom. 3. par. quæst. 66. art. 11.

6 Porro Conc. Trid. in d. sess. 7. per 14. can. super baptismo confectos dãnauit eum, qui dixerit, baptismum Ioannis fuisse tantæ uirtutis, quantæ Christi, can. 1. Aut aquam naturalem non esse necessariam, can. 2. Aut quod ecclesia Romana non doceat uetam Baptismi doctrinam, can. 3. Aut non valere, qui ministratur per infidelem, etiam cum intentione faciendi, quod prætendit ecclesia, can. 4. Aut non esse ad salutem necessarium, can. 5. Aut non posse baptizatum amittere gratiam, si vult credere, can. 6. Aut non obligari ad vllam aliam legem, quam credendi, can. 7. & 8. Aut quod per eum tolluntur uota post ipsum emissa, can. 9. Aut per memoriam eius condonari, uel uenialia fieri peccata post eum admissa, can. 10. Aut esse rebaptizandum apostatam ad finem reuersum, can. 11. Aut neminem baptizandum ante ætatem, qua Christus fuit baptizatus. Aut paruulos non esse baptizandos: uel, postquam adoleuerint, esse rebaptizandos, can. 13. & 14.

Interrogatus autem Romæ de vltimis finibus Hispaniæ; An infans, qui baptizatus sine solemnitate moritur antequam illa suppleatur, possit in loco sacro sepeliri? Respondi, non solum posse, sed debere. Tũ quia Ostien. in summa de consecr. eccles. §. & an sit, affirmat puerum extractum de vẽtre matris sepeliendũ esse in loco sacro. Tum quia standum est regulæ, nisi probetur exceptio, l. prima. ff. de reg. iu. & glo. in l. omnis definitio. eod. tit. & in rub. eod. ti. lib. 6. & regula est, quòd omnis christianus debet in loco sacro sepeliri, & constat huiusmodi puerum esse christianum charactere christianismi insignitum, per cap. quemadmodum. 23. q. 7. & nullo iure speciali prohibetur.

Ad aliam item quęstionem; An debeat sepeliri cum solemnitate crucis, &

cis,& luminarium instar aliorum infantium baptizatorum sollemniter? Respondeo affirmatiue ea ratione insolubili, quod is tam Christianus est, quàm illi,& tantum gratiæ sacramentalis habet ac illi, per dicta supra eo, nu.2. quia exorcismus & alia, quæ fiunt in baptismo solemni, non sunt de necessitate sacramenti, sed solum præcepti, secundum oēs.

Circa baptismum peccat mortaliter primò,qui credit aliquid de prædictis 14.damnatis per prædictum Conc. Trid. credens, uel credere debens, ea esse damnata,& est hæreticus: immo & excommunicatus,si verbo vel scripto id expressit per prædictam bullam cenæ domini.

Secundò, qui baptizat, aut permittit se baptizari bis,& est irregularis, c qui bis, & c.eos. de consecr.dist.4. de quo latius infra cap.27.

Tertiò, qui est in causa, aut in notabili culpa, ut aliquis sine baptismo moriatur, aut renuit dare baptismum petenti in articulo mortis: cum nullus eo aptior ipsum baptizare uelit, d.cap. quicunque. & argu. cap. pasce. 86.dist.

Quartò, qui baptizat in peccato mortali, aut baptizatur impœnitens, per dicta supra eod.cap.nu.2.

Quintò, quæ obstetricis officio fungens, debitam baptizandi formam ignorat. Palud.in 4.lib.sent.distin.5.quæst.2. & An..3.par.tit.14. cap.13.

7 Sextò peccat,qui,cum non sit presbyter, baptizat absque necessitate, d.cap. constat, immo & presbyter, qui baptizat citra necessitatem sine exorcismo,& aliis solemnitatibus debitis,uel cum illis extra ecclesiam, preter quam principum filios, clem.1.de baptis. Et clericus,qui coram presbytero baptizat solemniter,est irregularis,c.1.de cler. non ord.minist. Non est autem iusta necessitas recens infantis natiuitas, ut nonnulli male putant, qui infantes recèns natos sine solēnitate baptizari faciunt grauiter peccantes.Verū est tamen,q; baptismus collatus a quocunque,siue mare,siue femina, siue fideli, siue infideli cū intentione faciendi quod facit,ecclesia,ualet,c.quicunque.c.a quodam. c.constat.cap.mulier.de consec.dist.4. etiam si baptizans eum pro ludicro habeat, iuxta Inno.in d.c.debitum.Peccat autem laicus, qui (etiam in necessitate) baptizat, præsente clerico, & clericus minor,præsente presbytero,& mulier præsente uiro, & infidelis præsente fideli: nisi aptior sit excommunicatus,aut alio modo impeditus, iuxta communem in dictis capp.

Septimò peccat,qui baptizat sine forma & materia essentiali baptismi supra positis,aut sine intentione actuali, aut uirtuali faciendi, quod ecclesia prætendit:nec quicquam talis baptismus ualet,& iterādus est,iuxta notat.per Inno.& omnes,in d.c.1.de baptis.Et idem de eo,qui durante ploratione uerborum substantialium baptismi,nō tingit aqua,sed solum ante,vel post illam c.detrahe.1.quæst.1.ubi hoc sentit Card.S.Xisti & sanctus Tho.3.par.q.60.art.6. & quęst.66.ar.8. ubi id satis exprimit

Caiet.& magis Ioan.Maior in 4.dist.2.quæst.2. arg.4. quin & glo.d.cap. detrahe.dixit,oportere ablutionem cõcurrere cum uerbis, in ultimo instanti prolationis eorum : quod tamen non est uerum, per rationes Caiet. Tomo 1.Opusculor. Tractat.18.quæst. de collatione ordinum.

Octauò peccat, qui ungit baptizatum chrismate præcedentis anni citra casum necessitatis.c.si quis de oleo. de consecr.dist.4.c.quoniam.de sent.excom.lib.6.Idem de illo,qui absque iusta necessitate baptizat alterius parochianum, sine facultate sui parochi, uel Episcopi,aut eius Vicarij.cap. interdicimus.16.q.1. Non tamen ipso facto est excommunicatus, quamuis sit religiosus, sicut foret ob administrationem aliquorum aliorum sacramentorum, Clem.1. de priuil. de quo infra c.27.nu.101. & seq. Adde quod ad hoc, ut aliquis sit uere baptizatus, sufficit, quod quantulacumque pars eius tangatur aqua quamlibet modica argu. c. ne quemquam. de consecrat. dist. 4. cuius ratio pulchrè redditur a sancto Tho.3.par.q.66.art.7.& 68.art.11.& in 4.dist.6.art.1. q.1. Et diximus nos in cap.vulgaris. nu.3.de pœn.dist.1.Quo fit,ut recte faciant illi,qui, cum difficile mulier parit infantem, & timetur de eius morte, antequam totus exeat, procurant baptizare illum fundendo aquam in partem, quam iam peperit, & apparet foris.

De Sacramento Confirmationis.

SVMMARIVM.

8 *Confirmatio quid, & quod est verè, & propriè sacramentum.*
8 *Confirmationis minister ordinarius Episcopus,et quãdo presbyter.*
9 *Confirmando sic, uel sic, peccat Episcopus.*
9 *Confirmans existens in mortali peccato,uel omittẽs ob cõtemptũ, ut peccat.*
9 *Confirmatio Patrinum requirit, & ordinem præcedit.*

8 CONFIRMATIO aliàs vocatur manus impositio. c.1.§. per frontis. de sacr. Vnct. & ex mente magistri, & omnium in 4.lib.sent.dist.7.& utriusque Tho.3.par.q.72. & nostrorum in rub.de sacram.non iteran. definiri potest, esse sacramentum Vnctionis chrismatis consecrati, quo Episcopus frontem baptizati inungit, sub certa verborum forma.

Dixi, Sacramentũ,pro genere,reliqua pro differentia.Dixi,Chrismatis,ad designandũ materiam eius: quæ est chrisma,qđ conficitur ex oleo & balsamo d.c.1. de sacra Vnct. Balsamum aũt non est de necessitate sacramenti, qđ efficaciter probat Caiet.super S.Tho.in d.q.72.per c.1.de sacr.non iteran. est tñ de necessitate præcepti. c.1.de sacra Vnct. Dixi, Cõsecrati,quia licet benedictio,uel cõsecratio aquæ nõ sit de necessitate sacramẽti baptismi: cõsecraiio tñ chrismatis,uel olei est de necessitate sa

crameti confirmationis, per rōnē sancti Tho.recepti ubi supra, art. 3. Dixi, Episcopus, ad designandū ministrū, qui necessario debet esse Episcopus.c.Quanto, de Cōsuetud.& cōis ubi sup. q̄uis ex dispēsatione Apostolica possit esse presbyter, de qua intelligēdū est c.peruenit. 95.dis.vt paucis multa resoluēs definit Caiet.ubi sup.ar.8. Dixi, Frontē, ad differētiā baptismi, in quo uertex capitis inungitur, d.c.1.de sacr.Vnc.Cuius diuersitatis ratio redditur a sancto Tho. ubi supra ar. 9. Dixi, Baptizati, quia character Confirmationis de necessitate præsupponit characterē baptismi.c.nouissime. de consec.dist. 5.Ille enim est ianua omnium sacramentorum, cap.ueniens de presbyte.non bapt S.Tho.receptus ubi sup.art.6. Dixi, Certa &c. ad designandum formam eius, quæ est, Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. Cum cuius formæ prolatione debet concurrere vnctio, ut sup.eod.nu.7.est dictum de baptismo, Cuius conuenientiam assignat sanctus Thom.ibidē. ar.4.Hoc enim sacramento baptizatus fit miles Christi ad constanter confitendum eū, & fortiter pugnandum cōtra eius inimicos cap.1.de cons.dist.1.& ita signatur cruce, quæ est signū sui Ducis. Quorum omnium bona pars confirmatur à Conc.Trid.quod sess.7.de confirmat. tribus canonibus declarat, hæreticum, qui dixerit, Confirmationem non esse uerum sacramentum, aut nullam ei uirtutem inesse, aut eius ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, ubi ponderandum est, quòd ait ordinarium, significans posse esse delegatū dispensatione Apostolica, ut prædictum est.

9 Circa hoc sacramentum peccat mortaliter. Primò, qui nō existens Episcopus, ministrat, illud, vel existens episcopus ungit oleo nō consecrato. uel nō cōfecto ex balsamo. uel nō seruata prędicta forma per supradicta.

Secundò, qui suscipit illum credens, uel credere debens, se mortalis culpæ reum esse, per dicta supra eod.nu.6.

Tertiò, qui per contemptum non curat se, suamq; familiam confirmari.arg.c.1.de consec.dist. 5.Dixi, Per contemptum, quia sola negligentia tantum esset uenialis, cum nō uideatur ulli præcepto cōtraria, ut ait Scot.in d.dist.7.Cōtemnere autem uidetur, qui potens sumere commode, omittit, secundum Palud.in d.dist.7.quod uerum est quo ad præsumptionem fori exterioris, quæ in interiori cessat.c.tua, de spon.in quo ille uere contemnit, qui ideo principaliter omittit, quòd paruifacit per ea, quæ dicit S.Th.2.2.q.186.ar.9.ubi id pulchre explicat Caie.& Archid. in cap.quicunque.81.dist. quē sequitur Dominic.in cap.nullus. 55.dist.

Quartò peccat, qui petitur se sine patrino cōfirmari, credens aut credere debens, q̄ licet hoc nō sit de substātia sacramēti, est tñ de præcepto.

Quintò peccat, qui non se facit cōfirmari ante omnem ordinationē cap.4.sess.23.Conc.Trid. de reform.nullam tamen per hoc censuram incurri, aliquoties respondi. Tum quia eius omissionis negligentia non est

mortalis

mortalis, ut dictum eſt. Tū quia nullo iure id cauetur, nā nec prædictum concilium addit aliā pœnam, quam ꝙ non admittatur quis, ét ad primā tonſurā ante cōfirmationem. Tum quia, licet character ordinis de neceſſitate ſacramenti requirat characterem baptiſmi, non tamen requirit characterem confirmationis. Quin opinamur cū Soto in d.diſt.24.q.1. ar.4.ſub fi. peccare quidē, ſed non mortaliter, ſuſcipientē, vel miniſtrātē, etiam ſcienter ordinem ante cōfirmationē, modo id ſine cōtemptu fiat.

De Sacramento Euchariſtiæ.

SVMMARIVM.

10 *Euchariſtia ſacramentum polynomium, & quid.*
10 *Euchariſtiæ circa ſacramentum errores.*
10 *Communio, quod non requirat confeſſionem, diſputare malum.*

10 SAcramentum hoc Euchariſtiæ polynomium, ſiue multinomium eſt. Vocatur enim Græce Euchariſtia, hoc eſt, bona gratia; quia vt Magiſter ait in 4.lib ſent.diſt.8. Ieſum Chriſtum, qui eſt oīs gratiæ fons, & origo, continet. Hoſtia itē, Sacrificium, Cōio, Sacramentū altaris, & uiaticum, ob eas rationes, quas reddit ſanctus Tho. in 3. par.q.73.art.4. & paulo latius nos reddimus in addit.c.quando, de conſec.diſt.1.nu.131.cum ſeq. Definiri autem poteſt ex mente Magiſtri, & ſancti Thomæ, & aliorum omnium vbi ſupra, eſſe ſacramentum, quod ſub ſpecie panis, & uini, vel alterius eorum, verum corpus, & ſanguinem Ieſu Chriſti continet. Dixi, Sacramentum pro genere, reliqua pro differentia. In quibus aduertēdum, quòd uno eodemque modo exiſtunt corpus, & ſanguis ſub utraque ſpecie: ſanguis enim utrobique exiſtit intra eius glorioſi corporis uenas, & utrobique corpus ſic continens eum, quamuis ſub ſpecie panis continetur corpus virtute verborum ſacramenti, & ſanguis per concomitantiam eius, & contra, ſub ſpecie vini cōtinetur ſanguis, virtute verborum ſacramenti, & corpus per concomitantiam, ſecundum S.Tho. receptum in 3.par.quæſt.76. artic.1. et 2.

Circa materiā huius ſacramenti peccat mortaliter. Primò, qui nō credit definita Tridenti undecim canonibus a Conc.ſeſſ.13. credēs, aut credere debens, ea eſſe definita ab eccleſia, & prædicto concilio: & ſi uerbo, vel ſcripto id exprimit, eſt excōicatus per prædictam bullā Cenæ. Definiuit aūt conciliū, hæreticū eſſe dicere verum Chriſti, & ſanguinem eius non contineri realiter in hoc ſacramento, vnita eius diuinitati, ſed ſolum in ſigno, & figura, can.1. Aut aliquid ſubſtantiæ panis, aut uini, remanere in eo poſt conſecrationem, licèt eorū accidentia maneant, can.2. Aut ſub qualibet ſpecie tam uini, ꝗ̄ panis, & qualibet parte ſeparata ab alia, nō contineri totum corpus Chriſti, can.3. Aut licet quando miniſtratur,

 aut ſu-

aut ſumitur ſit in eo, non tamen eſſe ibi poteſt, nec ante ſumptionē, nec in reliquiis eius, can. 4. Aut principalem eius fructum eſſe peccatorum condonationem, can. 5. Aut non eſſe adorādum Latria, ſine debita Deo adoratione, dum eſt in ſacramento. Aut non eſſe faciendum peculiare illius feſtum, neque deferendum in ſupplicationibus, ſiue proceſſionibus, neque populo proponendum adorandum, cano. 6. Aut in communione non ſumi realiter Chriſtum totum, can. 8. Aut Chriſtianos etiam diſcretos, non teneri communicare ſemel in anno, can. 9. Aut presbyterum non poſſe ſeipſum communicare, can. 10. Aut ſolam fidem ſufficere ad bene communicandum, can. 11.

Secundò peccat, & eſt excommunicatus, qui etiam diſputando defendit opinionem habentem licere contrito ante actualem confeſſionem mortalis culpæ communicare, præfato canon. 11.

De Sacramento pœnitentes.

S V M M A R I V M.

11 Pœnitentia, quid, & quot, & quæ partes eius.
11 Pœnitentiæ circa ſacramentum multa definita Tridenti.
11 Pœnitentiam in mortali ſumens, vel ab eo, qui eſt in illo, ut peccat.

11 POENITERE quid ſit, & an vxor pœnitentia ſit latina, & quod pœnitentia eſt duplex, uirtus, & ſacramentum, & alia ijs annexa, premiſſa ſunt ſupra in prælud. 10. & ex mente ibi citatorum, ſacramentum pœnitentiæ eſt ſacramentum abſolutionis, quo ſacerdos ſibi ſubditum, & confitentem legitimè ſua peccata, cum iuſto dolore, & propoſito ſatisfaciendi abſoluit ab eis. Dixi, Sacramentum, pro genere: reliqua vero pro differentia, quæ tangunt tres partes integrales eius, ſcilicet Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem, quæ ſunt quædam eius materia, de quibus eſt dictum in d. prælud. generatim, & in tribus cap. primis ſingulatim.

Circa hoc ſacramentum peccat, primo qui credit, non eſſe vera definita a Trid. Conc. ſeſſ. 14. Aut dubitat de ueritate eorum, credens, aut credere debens, ea eſſe ab Eccleſia, & Concilio definita: & ſi uerbo aut ſcripto id exprimit, eſt excōicatus per Bullam cœnæ prędictam. Definita verò vbi ſupra ſunt hæc. Quòd Pœnitentia ſemper fuit neceſſaria ad veniam peccati mortalis. Quod ſacramentum Pœnitentiæ numq̃ fuit ante aduentū Chriſti, nec ante mortē, & reſurrectionē eius. Quòd poſtea nil prodeſt nondū baptizato. Quod Chriſtus principaliter inſtituit illud ꝑ illa verba: *Quorum remiſeritis* &c. per quæ eadem fuit data poteſtas reconciliandi Deo eos, qui poſt baptiſmum mortaliter peccant. Definit

item,

item, esse hæreticum dicere, sacramentum pœnitentię non esse verè, ac propriè sacramentum, institutum ad reconciliandũ Deo peccantes mortaliter post baptismum, can. 1. Aut, unum, & idem esse sacramentum Baptismi, & pœnitentiæ, & ideo pœnitentiam non recte appellari secũdam post naufragium tabulam, c. 2. & can. 2. Quia, ut idem Concil. subiicit, materia, & forma eorũ est euersa, & non oportet, ut minister Baptismi sit iudex, sicut minister pœnitentiæ. Et quia sacramentum Pœnitẽtię nil prodest non baptizato, nec baptismus relapso post eũ in mortale. Et cõtra Baptismus prodest nõ baptizato, & Pœnitentia lapso post baptismũ in mortale, &c. Aut uerba illa: *Quorũ remiseritis, &c.* non esse intelligenda de potestate remittendi peccata, can. 3. Aut ad perfectam pœnitentiã non requiri Contritionem, Confessionẽ, & Satisfactionem, quasi materiam, & partes eius, can. 4. Aut dicere, alium, q̃ episcopum, uel presbyterum absoluendi potestatem habere, c. 5. & can. 10. Aut eosdem si mali sunt, eam deperdere. Aut non esse iudices ad absoluendum confitẽtem, sed ad declarandum eum absolutum, c. 6. & can. 9. Ad noneo lectorẽ nõ excerpere me omnia contenta in canonibus prædictæ sessionis, quia ea, quæ pertinent peculiariter ad Contritionem, excepta fuerunt in cap. 1. & quæ ad Confessionem, cap. 2. & quæ ad Satisfactionem cap. 3.

Secundò peccat, qui absque Contritione, uel iusta Attritione peccatorum suorum, aut absque proposito ab eis abstinendi, aut restituendi debita, aut existens excommunicatus ante absolutionem ab excommunicatione, absolutionem sacramentalem procurat, aut vult absolui ab aliquo non presbytero, aut ab excommunicato denunciato, aut suspenso, aut si citra necessitatem à parocho alieno, uel à suo, notorio peccatore, uel quum scit esse in mortali, & Pœnitentiam non acturum ante absolutionem per supradicta in dictis tribus capp. & in cap. 9. num. 5. cum seq. & in cap. 11. nu. 12.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

SVMMARIVM.

12 *Extrema Vnctio quid, & unctio cum uerbis concurrat.*

13 *Extrema Vnctio quas partes tanget et quibus fit uerbis, & quare morbo, & non uiolenter morituris datur. num. 14.*

15 *Extremæ Vnctionis de sacramento multę ueritates Tridentinæ.*

16 *Extremæ Vnctionis contemptus, uel in mortali susceptio mortalis.*

12 SACRAMENTVM extremæ Vnctionis est sacramentum, quo presbyter vngit oleo consecrato certas corporis partes infirmi probabili-

ter periclitantis oleo consacrato, certa uerba cum debita intentione proferendo. capit. 1. de sacra. Vnct. adiunctis notatis ibi, & in quarto libro sentent. distinct. 23.

Dixi: Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. Dixi, Presbyter, ad designandum neminem alium posse illud ministrare, ut definiuit Conc. infra citandum. Dixi, Vngit, ad designandum actum ministrandi, qui consisti in ungendo, & fieri debet durãte prolatione uerborum necessariorum: non enim sufficit ungere finita uerborũ prolatione, aut ante prolationis principium, ut in simili dictum est supra eod. de baptizante, nu. 7. & de confirmante, nu. 8. & de ordine dicetur infra, num. 17. Dixi, Certas partes: Vnctio enim debet fieri in oculis, naribus, auribus, ore, manibus, pedibus, & renibus. Dixi, Infirmi &c. ad designandũ cui sit
13 ministrandum hoc sacramentum: non enim sufficit, ut sit in quouis ꝓbabili mortis periculo, in quali est morte damnatus, prelium ingressus, mari, & tempestate iactatus; neq; qua libet infirmitas, sufficit: sed oportet, ut sit talis, quæ probabile mortis periculum minetur secundum omnes, cuilibet tamen eiusmodi infirmo est ministrãdum, etiam si iam sit amens, & freneticus, si absque irreuerentia sacramenti id fieri possit, & potuerit ante peccare, & antequam insaniret expresse, aut tacite petierit illud, aut si meminisset, petiturus fuisset, nec in peccato mortali notorio insanierit; quamuis sint, qui ætatem pubertatis requirant, immò, & si dubitatur, an sit mortuus, administrari potest sub conditione si non est mortuus, non tamen iam aperte mortuo, nec incepta ministratio perficienda est, si antea moriatur. Dixi, Oleo sacro, ad designandum materiam, quæ est oleum oliuarum, per Epm consecratum. Dixi, certa &c. ad designandũ eius formam, quæ iuxta Concil. Flo. est hæc, quando oculi infirmo unguntur, Per istam sacram Vnctionem, & per suam pijssimã misericordiam indulgeat tibi dominus quidquid deliquisti per uisum. Quando aures, dicendum est, per auditum, quando nares, per odoratum, quando os, per oris uitium, quando manus, per tactum, quando pedes, per incessum, quando renes, per ardorem libidinis, quamuis multæ ecclesiæ utantur istis uerbis: Et per sanctissimam benedictionem, loco horum, Per suam piissimam misericordiam. Nec nocet, per mox dicenda, diuersitas uerborum, in eundem scopum tendentium. Quæ ferè omnia probãtur per illa Iacob. 5. *Infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes cum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum dominus. & si in peccatis sit, dimittentur ei*. Nam per uerbum, Infirmatur, probantur dicta de infirmo ungendo, & per uerbum, Presbyteros, dicta de ministro, & per uerba, Vngit, & Oleo, dicta de usu, & materia, & præterea per uerbum, Alleuiabit, probatur hoc sacramentum conferre salutem coporis, quãdo spirituali infirmo expedit, & per illa uerba, Et si in peccatis sit &c.

per hoc

per hoc sacramentum peccata remitti. Et quia non exprimuntur mortalia, nec uenialia, intelligenda sunt de omnibus, si reliqua ad id necessaria concurrant, argu. cap solitæ. de maiorit. & obed. & cap. si Romanorum, 19. dist. Vnde licet secundum communem principaliter institutũ fuerit contra uenialia, tamen etiam mortalia remittit. Quo fieri potest, ut aliquis moriens absque hoc sacramento damnaretur, & unctus eo saluaretur: fieri enim potest, ut aliquis sua peccata confiteri non possit, aut, quãuis posset, non censet illud necessarium ei, quia iam est confessus, sine tamen Contritione vel Attritione ad remissionẽ sufficienti, & postea tãta attritio ei superueniat. quæ licet de se non sufficiat ad remissionem, sacraméti tamẽ calore adiuncto sufficeret, iuxta opinionẽ Tho. 3. par. q. 79. ar. 1. cóiter receptá, scilicet, p uirtutẽ sacraméti aliquẽ ex attrito contritũ fieri, iuxta dicta supra c. 1. nu. 40. & 41. Quare magnæ curæ nobis huius sacramenti susceptio esse debet, vt morientes beati sẽp viuamus. Amen.

14 Porrò ratio, cur morbo, vel senio, & non alio morbo morienti administratur, est, quia sic morientis iudiciũ & constantia valde turbatur corporis & sensuum omnium imbecillitate, cap. nullus. cũ his, quæ ibi scripsimus, de pœnit. dist. 7. Quin & dæmon acrius eum illa hora, quam quauis alia omnium peccatorũ repræsentatione, & spectris horrendis affligit. Quod usu uenire ijs non solet, quibus uita uiolenter eripitur, quia moriuntur integro iudicio & firmo, neque eiusmodi repręsentationibus affliguntur, ideo non ita necessaria est illis, ac huic, ista unctio.

15 Circa hoc sacramentũ peccat mortaliter. Primò, qui credit nõ esse vera definita super eo a sacro Cóc. Trid. ses. 14. aut dubitat de eorũ veritate, credẽs, aut credere debẽs ea esse ab ecclesia & Cócilio definita, & si uerbo, vel scripto id exprimit, est excõmunicatus, per sæpe dicta bullá Cenę. Definitum verò est ibi, hæreticum esse dicere extremam Vnctionẽ non esse uere & propriè sacramentum institutũ ab ipsomet Domino nostro Iesu Christo, & promulgatum a Diuo Iacobo, can. 1. Aut non conferre gratiã, sicut alia. Aut non remittere peccata, nec alleuiare infirmum. Aut iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum. can. 2. Aut ritũ eius, quem obseruat Ecclesia Romana repugnare sẽtẽtiæ beati Iacobi, ideoq; eũ posse iuste mutari, & contemni, can. 3. Aut D. Iacobũ per presbyteros intellexisse seniores populi, & non tantũ sacerdotes, ideoq; posse per alios, quã Episcopos, & sacerdotes ministrari, can. 4. Nemo tamẽ inferat ex his, nõ posse alias ecclesias alia uti verborũ æquipollentiũ forma. Quia licet ipsemet Dominus illud ĩstituerit, verba tamẽ formaliter, quibus est ministrandũ, nõ præscripsit. Adeoq; D. Ambros. uerbo indicatiuo, Vngo te &c. uteretur, quæ cóis est sẽtẽtia ꝑfunde fundata a Palu. in d. dist. 23. per quod tollitur dubium e longinquo nobis propositum.

16 Secundò peccat, qui ægrotus, vel senex cõstitutus in articulo mortis petit hoc sacramẽtum per contemptum, iuxta omnes in 4. dist. 23. Idẽ si

non petit filio, seruo, famulo, pupillo, aut alii suæ curæ cōmisso. per su pradicta in simili capit. vigesimoprimo. numero quinquagesimoseptimo. argument. capit. duo 23. quæst. 4.

Tertiò peccat, qui accipit credens, aut credere debens se mortalis culpæ reum sine confessione, vel contritione, uel tali attritione, quæ calore huius sacramenti vim contritionis attingeret, per supra dicta eod. cap. num. 2.

De Sacramento Ordinis.

SVMMARIVM.

17 *ORdo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo sacramētū.*
18 *Ordo Theologis septemplex, Canonistis nouēplex, nobis octuplex.*
18 *Ordinis circa sacramentum errores Tridenti damnati.*
18 *Ordinatus sub Episcopo titulari, uel contra Prælati voluntatem ut peccat.*
18 *Episcopus ordinans alienum, aut suum sine titulo, ut peccat.*
18 *Ordinatus non renunciet nec alienet titulum, nisi sic. &c.*

17 ORDO generaliter & propriè sumptum auctore Augustino libro 19. de Ciuitat. Dei, capit. decimotertio. est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio, quomodo capitur in capit. ad hoc. 89. distin. & in rubr. de ordin. cognit. & ff. de decret. ab ordin. fact. & quia personæ præstant rebus; ideo hominum ordo præstantior est ordine rerum, l. 2. ff. de stat. homin. Et quia inter homines, Deo sacri, siue spirituales præstant alijs, capit. solitæ. de maior. & obedient ideo per Antonomasiam appellatione ordinis simpliciter prolati intelligitur ecclesiasticus, sicut appellatione iuris Ciuilis, Romanum: & Apostoli, Paulus. §. ius ciuile. iuncta gloss. institut. de iure natur. & definitur à Thom. Valdensi, libro secundo de Sacrament. capit. 116. esse sacramenta ministrantium habitudo legitima cuique ratione ministerii sui conueniens. Hinc dicitur ordo Prædicatorum, & Minorum. In hac tamen materia accipitur pro sacra Ordinatione, & actu, quo homines in ecclesiasticum ordinem cooptantur, ut colligitur ex Concil. Trident. sess. vigesimatertia. cano. 3. & potius secundum mentem, quam verba Magistri, & aliorum in quarto libro sentent. distin. 24. & gloss. in Summa 32. distinct. potest definiri, esse sacramentum, quo traditur character, & potestas consecrandi Eucharistiam, vel in id administrandi. Dixi, Sacramentum pro genere, reliqua

re, reliqua pro differentia. Porro materia ordinis est traditio rei sensibilis, ut libri, vel calicis, quę & acceptio, seu tactus earum debent concurrere cum prolatione verborum formæ, ita ut durante ea fiant; quoniam, si ante, vel post fierent, ordinatio esset nulla, vt latè demonstrat Caiet. in Tract. 26 de Collat. ordin. & supra dictum est in simili de Baptismo nu. 7. & de Confirm. nu. 8. & de extrema Vnctione, nu. 12. Quod fundatur multis, in quibus est cap. fin. de Sacram. non iteran. quod ipsum tamen in contrarium fortiter retorqueri potest, quatenus habet supplendum & non iterandum, sed respon. illud esse referendum ad manus impositionem, & non ad tactum, quorum duorum prius meminit: illa enim non est de substantia sacramenti, ut tactus, seu acceptio, quod rectè post alios declarat Sot. in d. dist. 24. q. 1. art. 4. Forma verò est prolatio verborum, quæ pro varietate ordinum sunt varia, sicut & res traditæ sunt diuersę. Conueniunt tamen in significando traditionem, & acceptionem sacramento substantialem.

Dixi, Character, ad designandum quod character & potestas, quæ traditur, non sunt sacramentum, sed effectus eius. Vnde definitiones eorũ, quæ habent hoc sacramentum esse characterem, siue signaculum, & potestatem debent censeri datę per effectum, & non per genus, & differentiam, ut illa August. *Fides est, credere quod non uides*. Et illa Azon. in Rub. de appel *Appellatio est rescissio sententiæ. &c.*

18 Dixi: Consecrandi, &c. ad distinguendum ordinem presbyterii ab aliis. Ordines autem sunt nouem secundum Canonistas in cap. cum contingat. de ętat. & qualit. per illum tex. & per cap. cleros. 21. dist. c. perlectis. 25. dist. quibus constituuntur Tonsuratus, Ostiarius, Exorcista, Lector, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, & Episcopus. Quamuis secundũ communem Theologorum in d. dist. 24. solum sint septem dicentium, Primam tonsuram, & Episcopatũ non esse ordines, sed officia. Quorum quattuor maiores dicuntur sacri, non quidem, quod omnes non sint sacri, sed quia eis est annexum uotum sollemne castitatis non vt essentiale, sed accidentarium ex statuto ecclesiæ. cap. nullum. 38. dist. cap. decernimus. 23. dist. & cap. 1. de uoto lib. 6.

Circa hoc sacramentum peccat mortaliter primò, qui credit non esse vera definita super eo a dicto Conc. Trid. sess. 23. aut de eorũ ueritate dubitat: & si hoc uerbo, uel scripto, exprimat, est excommunicatus per bullam cenæ supra sæpe citatam. Definiuit autem Concilium, hæreticũ esse eum, qui dixerit, non esse in nouo testamento Sacerdotiũ uisibile, vel externum: uel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum corpus, & sanguinem domini, & peccata remittendi, & retinendi: sed officium tantum, & nudum ministerium prædicandi euangelium: vel eos, qui non prædicant, prorsus nõ esse sacerdotes, can. 1. Aut præter Sacerdotium non esse in ecclesia catholica alios ordines, & maiores, &

minores,

minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, can. 2. Aut Ordinem, siue sacrã Ordinationem nõ esse vere & proprie sacramentum a Christo Domino nostro institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis. Aut esse tantu ritum quendam eligendi ministros verbi Dei, & sacramentorum, can. 3. Aut per sacram Ordinationem non dari spiritum sanctum; ac proinde frustra Episcopos dicere: *Accipe spiritum sanctum*. Aut per eam non imprimi characterem, vel qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, can. 4. Aut sacram Vnctionem, qua Ecclesia in sacra Ordinatione vtitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias Ordini cæremonias, can. 5. Aut in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam quæ constat Episcopis, Presbyteris, & Ministris, can. 6. Aut Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi: vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem: vel ordines ab ipsis collatos, sine populi uel potestatis sæcularis consensu, aut uocatione irritos esse. Aut eos, qui nec ab ecclesiastica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse uerbi & sacramenti ministros, can. 7. Aut Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos, ac ueros Episcopos, sed figmentum humanum, can. 8.

Porrò aduertendum est, quòd prædictum Concilium non definit vtra opinio Theologorum, vel Canonistarum de Ordinum numero sit tenenda, quod sperabamus, quando hæc scripsimus: Licet, can. 2. 3. 4. & 7. canonistis videantur aliqua ex parte fauere.

Quare probabilis uidetur vtraque Mea tamen, salua saniori, est, quattuor Ordines, siue Ordinationes, scilicet tres maiores & Episcopatum, esse vere & propriè sacramentum, cui prædicta definitio conuenit: alios autem potius esse sacramentalia. Et ita quoad Episcopatum recedo a communi Theologorum per cap. 1. iuncta gloss. 32. dist. & allegata in ea, quæ expresse ponunt quattuor sacros Ordines, & per prædictum. 7. can. quibus ego bona fide nescirem respondere. Quoad quattuor vero minores & primam tonsurã, recedo a canonistis. Tũ per rationes Caiet. in tract. de modo & rit. ord. suscep. Tum quia non est eis adiunctum votum castitatis sollemne. Tum quia durum videtur damnare omnes, qui accipiunt eos non præmissa confessione, vel saltem cõtritione sufficiẽti; quorum infinitus videtur esse numerus. quod tamẽ necesse esset facere, si essent sacramenta vera gratia conferentia ex opere operato, per dicta supra eod. cap. num. 2. Tum quia conferunt eos etiam Abbates, cap. quoniam. 69. dist. cap. cum contingat. cum ei adnot. per Inn. Hostien. Anto. & alios, de ætat. & qualit.

Secundò peccat, qui credens, vel credere debens se mortalis culpæ

reum

reum, Episcopatum, uel alium ordinem sacrum suscipit secundum omnes: non autem qui alios, secundum eos, qui negant uera esse sacramenta, quos sequimur.

Tertiò, qui contrauenit nouis statutis Conci. Tridend. quod in sess. 14. cap. 2. de refor. statuit, ut qui se procurat ordinari ab Episcopo titulari absque licentia sui Episcopi, etiam si sit illius familiaris, & continuus commensalis, & in loco nullius diœcesis, uel exempto, suspensus sit ab executione ordinum, quousque suo Prælato uisum fuerit. Episcopus vero titularis ab exercitio Pontificalium per annum. Et sess. 23. cap. 9. de reforma. quòd Episcopus ordinare potest eum, qui fuit familiaris eius per triennium, si beneficium statim re ipsa, & sine fraude illi conferat. Et sess. 14. cap. 1. de reform. quòd nemo promoueatur ad ordines contra voluntatem sui Prælati, etiam si prohibeatur promoueri, ob occultum crimen, & extraiudicialiter, & quòd ei, qui a suis ordinibus, gradibus, aut dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, non suffragetur ulla licentia de promouendo, aut ad priores ordines, gradus, aut dignitates antea consequutas restitutio contra proprij Prælati uoluntatem. Et ibidem cap. 3. Quod Episcopus potest suspendere ad tempus sibi uisum suum subditum ordinatum quacunque auctoritate, absque suo præcedenti examine, etiam si eum inueniat habilem. Et sess. 21. cap. 1. de refor. Quòd Episcopus, aut alij sui ministri pro collatione quorumcũque ordinum, aut pro litteris dimissoriis, aut pro sigillo, nil quidquam etiã sponte oblatum accipiant. Et notarij pro scriptura, si eis nullum salarium pro officio exercendo sit constitutum, decimam tantum unius aurei partem accipere possint. Et sess. 23. cap. 3. de reform. quòd non concedat dimissorias nisi prius examinatis, & approbatis. Et sess. 21. cap. 2. de refor. quòd nemo ordinetur, nisi prius legitime constet eum beneficium ecclesiasticum, ad uictum sufficiens, pacificè possidere. Et quòd illud beneficium resignare nequeat, nisi facta mentione quod ad illius beneficii titulum sit promotus, eaque resignatio non admittatur, nisi constet aliunde posse commodè uiuere, & aliter facta sit nulla. Et quòd patrimonium, uel pensionem obtinentes promoueri posthac nequeant, nisi quos Episcopus iudicarit necessarios, uel utiles, constito prius, quòd patrimonium illud, uel pensio satis sunt eis ad uitam honeste sustentandam, & illa sine licentia Episcopi alienare nequeant, donec beneficium sufficiens adipiscantur, aut aliunde habeant, unde honeste uiuere ualeant.

Quartò peccat, qui contrauenit illis præceptis, uel prohibitis, quæ continentur infra cap. 25. nu. 68. & seq.

Alii modi peccandi ratione Ordinis colligi possunt ex his, quæ de matrimonio infra eod. cap. nu. 52. dicentur, & de indigna perceptione, & administratione. ex cap. 25. nu. 70.

De

De Sacramento Matrimonij.

SVMMARIVM.

19 *MAtrimoniũ quatenus sacramẽtũ quid, & quale est apud infideles.*
20 *Matrimonij sacramentum conferre gratiam est de fide.*
20 *Matrimonij materia, & forma quæ cum exemplis.*
21 *Matrimonium indißolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur.*
22 *Diuertere ob quæ potest, uel debet, coniux a coniuge.*
23 *Adulterans perdit ipso iure ius exigendi debitum licite tamen petit.*
23 *Adulterans perdit ius negandi debitum adulteranti.*
23 *Debitum in foro animæ non debetur adulteranti.*
24 *Adulterantis coniux quando religionem ingredi potest.*
25 *Sponsalia quid, & quibus modis soluuntur. & num. seqq.*
28 *Sponsalia omnia ipso iure soluuntur per causam notoriam.*
28 *Sponsalia duobus modis transeunt in matrimonium.*
29 *Matrimonij, & sponsalia contrahendi quæ ætas legitima.*
29 *Matrimonium regulariter omnis iustæ ætatis, & iudicij contrahere potest.*
29 *Matrimonij impedimenta quot, & quæ dirimunt, & quæ non. & nu. 30.*
31 *Matrimonium circa Sacramentum errores Tridenti damnati. num. 30.*
31 *Error personæ, uel conditionis seruilis annihilat matrimonium. & 32.*
31 *Matrimonium contrahens peccat ob ætatis defectum.*

19 PRAESVPPONIMVS primò, quòd sacramentum matrimonij est sacramentum, quo fit maris, & fœminæ coniunctio, indiuiduam uitę consuetudinem retinens, ut colligitur ex l. 1. ff. de ritu nupt. & princip. Institut. de pat. potest. & ex Mag. & aliis in 4. lib. senten. dist. 26. & in rubr. de spons. & matrim. Dixi, Sacramentum, pro genere. Nec obstat, quòd matrimonium est inter infideles non baptizatos, qui non sunt capaces sacramentorum, quorum ianua est Baptismus, capit. ueniens. de presb. non bapt. quia apud eos non est matrimonium, quatenus est sacramentum, sed tantum, quatenus est contractus: & prædicta definitione definitur solum sacramentum matrimonii, siue matrimonium, quatenus est sacramentum. Dixi, Maris, & feminæ, ad differentiam sacramenti Baptismi, & Pœnitentiæ, quibus fit quædam coniunctio inter Deum, & animarum metaphoricè iuxta capit. debitum. & ei adnot. de big. Dixi, Coniunctio, intelligendo potius unionem animorum, quàm corporum, ut gloss. declarans in iuribus supra dictis, & est textus in l. nuptias. ff. de regul. iur. & in capit. sufficiat. 27. quæst. secunda. Dixi, Indiuiduam, quia est insolubile, hoc est,

non

non pōt, nisi morte naturali regulariter solui, nec sic coniuncti possunt aliis altero uiuente coniungi, & uterque alteri debet fidem seruare, & debitum coniugale reddere, & se mutuo in administranda re familiari iuuare, & neuter eorum sine alterius consensu continentiam promittere potest.

20 Ex quo infertur, Matrimonium Christianorum gratiam conferre ex opere operato, nisi ob exponatur, iuxta communem in rub. de sponsa. & in 4. lib. sent. dist. 26. contra gl. c. quicquid. 1. q. 1. & nonnullos eam male approbantes, quia ex prædicta definitione patet, illud esse sacramentum, cuius proprium est ex opere operato gratiam conferre, ut supra eod. nu. 1. dictum est quod approbauit Conc. Trid. sess. 7. can. 6. mox citandum, post quod non solum pro falso, id quod ait illa glo. sed etiam pro hæretico habendum est. Quare cauenda, aut certe caute legenda sunt ea, quæ scribit Magist. Cano. lib. 8. & de locis Theolog. cap. 5. Addo hic omnia, quæ dicentur in hac materia de uiris, intelligenda esse de fœminis, & è contrario, nisi quatenus aliquid expressum fuerit.

Secundò præsuppono, quòd, quãuis diuersi diuersa de materia, & forma huius sacramenti sentiant, præsertim Adr. in 4. de Matri. q. 1. planius tamen uidetur, quod consensus expressus, & legitimus personarum ad contrahendum idonearum, siue expressus consensus ad coniungendum sit materia, & verba, aut alia signa, & etiam interdum taciturnitas, quibus ille exprimitur, sint forma quatenus exprimunt consensum: ut materia stipulationis, quæ interrogatione, & responsione conueniente fit, est consensus, & verba sunt forma l. 1. in prin. & §. 1. ff. de uerb. obl. cum ei adnot. quamuis ad stipulationem necessaria sunt verba, & non sufficiunt nutus, aut signa, neque scriptura per d. l. 1. ad matrimonium autem sic. cap. cum apud. & cap. tuæ. de spons. immò interdum auditio, & taciturnitas sine contradictione, ut, quando pater contrahit pro filia præsente, & audiente tacente, & non contradicente, iuxta glo. communiter receptam in cap. honorantur. 32. q. 2. pro quo aptus text. ibi, & in cap. 1. §. porro de desponś. impub. lib. 6 Illa verò verba, & signa sufficiunt, & requiruntur, quibus significatur statim una cum dicto, vel signo, alterum alteri sui corporis potestatem tradere, iuxta omnium sententiam. Qualia sunt illa: *Ego te in meam vxorem accepto.* Et: *Ego te in maritum meum accipio.* capit. si inter. de sponsal. & alia eis æquipollentia, vt: *Consentio in te tamquam in meum, vel meam coniugem.* & : *Ab hoc tempore, pro mea uxore, uel marito habebo.* aut: *Volo, ut sis mea uxor*, vel maritus. cap. ex parte. de sponsal. nil enim refert, quid de æquipollentibus fiat, l. fin. ff. mand. cap. licet. de testament.

21 Tertiò præsuppono, quod matrimonium interdum diuiditur in totum et quo ad uinculum, & interdum quo ad thorum, & habitationem tantum, & interdum quo ad thorum tantum. Nam diuiditur in totum an-

tequam sit consummatum copula carnali, per professionem sollemnem religionis approbatæ.c.ex publico.de conuers.coniug.c. commissum.de spons.quod esse de fide definiuit Côc.Trid.sess.24.can.6.Diuiditur etiã ante consummationem per dispensationem Papæ iusta de cã factam,secundũ gl. sing. in d. c. ex publico receptam ab omnibus puris Canonistis,& à Theologis canonũ peritis contra puros Theologos,excepto Caiet.in Tomo.1.Opusculor.trac.28.Quorum opinio adeo seruatur,quod etiam ter, vel quater ad petitiones consilio meo, antequam in vrbe venissem oblatas fœ.re.Paulus iij.& Pius iiij.per suas dispẽsationes dissoluerunt quędam matrimonia omnino clandestine contracta, nondum consummata, in remedium animarum alioquin probabiliter periturarum. Quod attestor,ne quis sequutus Sotum lib.7.de Iust. & iur. contra Caietan. vllum scrupulum ingerat ijs, qui eiusmodi sanctissima gratia fruuntur, vel post hac fruentur. Nam & post eum Michael à Medina libro 5.de sacror.nom. continentia Caietan. & communem est sequutus.

Diuiditur etiam matrimoniũ contractum inter infideles,etiã post consummationem, si altera pars eorũ ad fidem catholicam conuertatur, & altera noluerit ei cohabitare sine contumelia Creatoris, & sine nisu ad peruertendam, vel inducendam eam in mortale.c. gaudemus.de diuor. quia, ut dictum est, non est inter eos sacramentum, sed contractus tantum. Diuiditur autem quoad thorum,& cohabitationẽ, & non quo ad vinculum,propter fornicationẽ,iudicis auctoritate, iuxta illud Luc. 16. *Quicunque dimiserit vxorem,nisi ob fornicationem*, &c. relatum in c.dixit dominus.32.quæst.1.& cap.dominus.ead. caus. quæst.7. & etiã propter sęuitiam coniugis, & ob aliquas alias causas,notatas super text. sing. capit. Litteras. §. fi. de restit.spoliat. Diuiditur autem quo ad thorum tantum ob fornicationem per solam euangelii auctoritatẽ, sine alia iudicis sententia,secundum communem, & gloss.capit. nosse.32.quæst.1.

22 Circa quæ aliàs hic addidi, Primò, posse coniugem catholicum, vel catholicã discedere a cohabitatione coniugis Lutherani, vel Lutheranæ ad suam hæresim inducentis,per c.2.de diuort.non tñ nouè contrahere.

Secundò,idem esse dicendum de coniuge, qui, uel quę a suo, uel sua coniuge inducitur ad aliud peccatum mortale,& non potest ab inducendo retrahi.Palud. in 4.lib.sentent.dist.39.quęst 1.colum. fin.

Tertiò, respondisse nos cuidã nuptæ posse illã recedere a suo marito adeo laxo aĩo,& nimium fidenti,ꝙ inducebat in domũ suã quosdã amicos parũ pudicos,quibus,vel aliquo eorũ cũ ea relictis exibat domo,& illi modo directe,modo indirecte,modoverbis,modo tactu,inducebãt eã in aliqđ peccatũ cordis,& ĩ grãde periculũ operis;& rogatus ab ea, ne id faceret,negligebat.Tũ quia eiusmodi maritus saltẽ ĩdirecte inducebat eã ad peccãdũ.Tũ qa nõ tenebatur ei cõuiuere cũ periculo mortis corporalis uolẽti eã occidere,vel venenare,siue ĩtoxicare.d.ç.literas.sub fi.ad qđ

reducen-

reducendum est cap. 2. de diuor. a fortiori non tenebatur coniungere illi sub tanto periculo mortis spiritualis, quæ tanto grauior est corporali, quanto anima prestat corpori. cap. iste. 22 quæst. 1. & cap. Præcipimus. 12. quęst. 1. Tum quia uxor potest discedere à marito fure, nolente a furando cessare. Palud. ubi supra. Tum quia non obstat, neminē posse cogi ad peccandū. §. 1. 15. q. 1. quia nō potest etiā cogi ad apostatandū, potest tamen discedere à cōsorte in apostasiam inducente, per d. c. 2. de diuor. Tum quia fere casus est in hoc in l. si lenones. C. de episcop. audien. & in cap. discretionem, iuncta glos. de eo, qui cogno. consang. uxo. suæ.

Quartò, coniugē à coniuge recedere nō posse propter morbū, quem alij Gallicū, alii appellant Neapolitanū, arg. c. si vxorem. & cap. horrēdus. 32. q. 5. & Alex. in l. cū dotē. §. si maritus. ff. sol. matr. quia nō potest etiā ob morbum lepræ, qui est æquè cōtagiosus cap. 1. & 2. de coniug. lepro.

Quintò, quòd coniux à coniuge non potest ob amentiam discedere, nisi probabile mortis periculum induceret, per prædicta, quod dolens respondi cuidam amico religionem intrare uolenti, eo quod uxor furere cœperat, quia commodè poterat, eam à se offendendo arcere.

Sextò, nō peccare vxorē eo, quod nō discedit à marito adultero, etiā in adulterio perseuerāte, neq; eo ꝙ ei reddat, uel petat debitū etiā si publice adulteretur, modo id ei non placeat (ꝙ ferè semper cōtingit) & probabiliter arbitretur eum nō desiturū ab eo, licet ipsa ei debitū neget. Immò nec maritus peccaret, idē faciēdo cū uxore adultera, si displiceret ei adulteriū, & pēsatis personarū, loci, & tpis, aliisq; circūstantiis fieret probabile, eā nō posse ab adulterādo arceri sine maximo scādalo, & dāno publico, uel priuato. Per ꝙ limitāda sūt, c. si uir. de adul. & c. 1. 32. q. 1.

23 Septimò, ꝙ coniux adulterans non potest exigere debitum a cōsorte innocente tamquam iure debitum, sed potest petere tamquā licitū, siue publicum, siue occultū sit adulteriū, & siue coniux innocens sciat, siue nesciat illud. Quia, licet adulterans ipso iure perdat ius exigendi: non tamen perdit ius rogādi, ut concedat illud, si uoluerit, eo quod uinculū matrimonij durat non obstante adulterio, quod esse de fide prędictū Concilium ubi supra declarauit, & facit illud licitum, cū nullo iure naturali, diuino, uel humano prohibeatur. Nā, licet dominus in euang. Matt. 5. & Luc. 16. cōcedat innocenti facultatem negandi debitum, non tamen negat potestatem reddendi illud, si uoluerit, nec adultero facultatē petēdi tamquam rem licitum, licet non debitam. Quibus est consequens, posse coniugem innocentem adulteranti denegare debitum sine vlla iudicis auctoritate, iuxta illud, *Frāgenti fidem fides frangatur eidem*, l. cum proponas. C. de pact. cap. peruenit. de iureiur. quæ breuis declaratio est mentis Caie. in Tomo 1. Opusculorum Tractatu 31. respons. 4.

Octauò, quòd coniux innocens, etiā si cœpit negare debitū adulteranti, & postea adulteretur, tenetur ei reddere, quia per cōpensationē tollitur, quo

tur, quo ad potestatem negandi hoc crimen, cap. intelleximus. Adde ult. quod confessarii magnopere aduertere debent ad præcipiendum multis maritis, qui recedunt à thoris uxorum propter præsumptum, uel uerum adulterium, & se copulant aliis, ut ipsæ redeant ad eos: hi enim nullatenus sunt absoluendi, nisi prius incipiant reddere debitum uxoribus, aut certe concipiant propositum efficax reddendi illud, arg. cap. peccatum, de reg. iur. lib. 6. cum similibus.

Nonò, quòd non obstant prædictis cap. significasti. & cap. Porro. de diuor. quatenus habent, non posse coniugem innocentem discedere ab adulterante sine iudicis auctoritate, nisi adulterium sit notorium, quia illa intelligenda sunt quo ad forum exterius, non autem quo ad interius de quo agimus. Per quæ declaranda est gloss. cap. 1. 32. quæst. 1.

24 Decimò, quòd interrogatus, An qui ante Conc. Trid. clam contraxit, & consummauit matrimonium, & postea petitus in maritum coram iudice a quo, quia negauit contractum, & deerant testes, fuit absolutus, & coniux nupsit alteri, posset ingredi religionem? Respondi, non posse. Tum quia nulla religionum, quæ non sit militaris, admittet eum, si verũ fateatur, sine licentia debita uxoris, quam in hoc casu illa dare nequit remanens in sæculo, præsertim in illo malo statu, cap. cum sis, cap. sane. cap. coniugatus. de conuers. coniug. Nec obstat, c. Agathosa. 27. quæs. 2. quatenus habet, maritum, cuius uxor fornicata est, posse religionem ingredi: quia id intelligendum est de illo, qui non dedit uxori causam saltem propinquam adulterandi, ut declarat Panor. communiter recept. in dicto cap. discretionem. num. 8. qualem uidetur dedisse cõsulens. Tũ quia si moreretur is, cui illa nupsit, teneretur eam accipere, etiam si professionem fecisset iuxta prædictum. cap. Agatosa.

25 Quartò principaliter præsuppono, quòd sponsalia non sunt matrimonium, sed promissio eius l. 1. ff. de spons. S. Tho. & omnes in 4. dist. 27. quod intelligendum est de promissione mutua, siue reciproca, quia licet alterius tantum sufficiat ad se obligandum, non tamen sufficit ad sponsalia efficienda, nisi altera quoque pars tacitè, aut expressè idem alteri promittat, secundum omnes. Arræ autem, & iuramentum non sunt necessaria, licet illis firmiora fiant.

Porro sponsalia non sunt ut matrimoniũ insolubilia, nam multis modis dissoluuntur. Primò, per partium remissionem, etiam si sint iurata, secundum communem. c. præterea 1. de spons. etiam si principaliter iurata sint propter Deum, ut cum quis iurat se matrimonium contracturũ cum aliqua paupere ob amorem Dei, & eleemosynam, iuxta Card. ibid. Tum quia Deus recipit illud in utilitatem partis: & ideo ipsa potest ei renunciare, arg. c. quamuis pactum. de pact. l b. 6. Tum quia alioqui iuramentum in fauorem eius factum, posset ei ob uarios respectus præiudicare. contra l. quod fauore, C. de leg. & cap. quod ob gratiam. de reg. iu. lib 6.

lib.6.licet oppositũ teneãt Inn.& Panor.in d.c.Præterea.& Siluest. verb. spõsalia. quęst. 9.Quorũ opinionis color per prædicta tollitur.Secundò,
26 per alterius in religionẽ ingressum, in d. c.ex publico.& cap.ueniẽs.qui cler.uel uouẽ. & cũ alia potest alter sponsalia cõtrahere,etiam antequam professionem emittat,Siluest.uerb.spõ salia.quæst.10. Cuius opinio probabilior est cõtraria, quam quidã tenent ea ratione, qđ Nouitiatus est iusta causa discedendi ab sponsalibus; eo quod dedit causam, ut ioco & serio, animo irato, & pacato possit improperari ei,quod fuit religiosus, & incõstans,& alia,quæ materiam possunt præstare ringendi coniunctis inter se, & cum aliis exteris. Et quod contrarium tenentes concedunt sufficere Nouitiatum aliquorum mensium absque professione.

Tertio, per alterius matrimonii verbis de præsenti contractum, etiã copula nondum sequuta.Per sponsalia item de futuro, copula cum affectu mortali sequuta, cap.sicut ex literis.de spons. Dixi,Affectu maritali; quia sine hoc prima sponsalia quo ad Deum non dirimuntur, quãuis sic quo ad ecclesiam, secundum iura antiqua, secundum quæ,sponsalia transibant in matrimonium per solam copulam carnalem. Quod sublatum est per Conc.Trid.ut dicetur infra eodem, nume.28.& cap.25.nu.144. Concurrente autem hoc prima sponsalia non dirimuntur, nisi secũda esset cognata,uel affinis primę ex coitu licito intra gradum prohibitũ. Dixi, nisi secũda esset cognata, uel affinis ex coitu licito intra gradum prohibitum.Nam,si talis esset,neutram in vxorem ducere posset secundum dicta iura antiqua. Non quidem primam;propter impedimentum affinitatis ex illa copula ortum. Non secundam, propter impedimentum publicæ honestatis ex primis spõsalibus quoad ipsum natum, iuxta notata in cap.is qui, de sponsalib.Dixi,Copula sequuta,quia præcedens,etiã secundum iura antiqua non sufficeret. cap. ueniens 2. de sponsalib. ubi Panor.Præposit.& cõis, quidquid quidam recentiores leuiter dixerint.

Quartò, per alterutrius ad aliam regionẽ migrationem absque causa probabili, aut cum illa,sed iudex certum tempus redeundi præfiniuit,& intra illud nõ rediit, quæ præfinitio est necessaria, iuxta ius canonicum, cui est in hac restandum, quod tempus non præfinit.ca.de illis. de spõs. non tamen iuxta ciuile, licet illud,cui nõ est standũ,tẽpus præfiniat in l. sępe.ff.de sponsal.& l.2.C.de repud.præscribit,quod absens in eadẽ prouincia expectetur duobus annis, & si in alia tribus, ut trad.S.Ant.3.par. ti.1.c.18.§.1.& Siluest.ubi supra quæst.1.§.4.Quod procedit etiã in spõ
27 salibus iuratis secundum Panor.d.cap.de illis.Quintò, per superueniẽtẽ affinitatem ex eo,quòd altera pars rem habuit cum cognato,uel cognata intra gradum prohibitum alterius partis, prius quam copulã maritalem cum sua sponsa,uel spõso haberet. cap.ueniens.de eo,qui cogn. cõs.uxo. suæ.Sextò, per absolutionem factam a iudice,eo quòd cõtraxit illa intra pubertatis annos, & perueniens ad illos antequã eis consentiat expressè

uel tacite petit ab eis absolui, c. a nobis. & c. de illis. 1. de Despós. impub. Si tamen ambo, uel alter eorũ esset minor septem annis, sponsalia essent adeo nulla, ut ex illis nullum impedimentum publicæ honestatis orire- tur: & ita alteruter eorum cum cognata uel cognato alterius matrimo- nium contrahere posset, c. litteras, de Despons. impub. & c. 1. eo. tit. lib. 6. Septimò, per lapsum temporis præstituti ad matrimonium de præsenti contrahendum. Nam per illum is, per quem non stetit, quominus fieret, liberatur, & alteri pœnitentia irroganda est, propter fidem uiolatam, c. si cut ex literis. de spons. cum ei adnot. Octauo, per superuenientiã lepræ, paralysis, aut alius morbi cõtagiosi, aut amissionis oculi, nasi, aut nota bilis deformitatis. c. literas. de coniug. lepros. & c. quemadmodum. de iu reiur. Nonò per superuenientem fornicationem alterius, d. c. Quemad- modum, siue uoluntariam, siue coactam, iuxta gloss. receptam ibidem uerb. oculus. Alterius, in quam nam per suam nolente parte, quæ inno- cens est, non sunt dissoluenda. argum. capit. 2. de translat. prælat.

Dixi, Superuenientem, quia per præcedentem non sunt dissoluenda, nisi tpe contractus ignoraretur, & ante matrimonium contractum no- sceretur, secundum oẽs, quæ proximè procedunt in fornicatione spiri tuali, quæ fit per hæresim, aut apostasiam. c. non solum. 28. q. 1. Decimò, per uotum castitatis præcedens illa. c. rursus. qui clerici uel uouẽ. quam- uis sequens non dissoluat: quia alter in alterius præiudicium uouere ne quit, excepto uoto religionis, quod etiam post contractum matrimoniũ facere, & implere potest, ut supra dictum est. quo casu tenebitur religio nem intrare, iuxta Palud. recept. in 4. dist. 27. q. 1. art. 1. qui autem pro- misit alicui non ducere aliam, quàm illam, non tenetur ducere illam, li cet aliam licite ducere nequeat. secundum eundem Palud. vbi supra, & Adr. in 4. de Matrimonio. q. 12. dicentem, neque cõem opinionem esse contra hoc, neque sequendam, si esset, quamuis eam sequatur (sed male, nostra sententia) Siluest. uerb. Matrimonium. 2. q. 10. Vndecimò, per su peruenientem inimicitiam capitalem, ob quam dissolui possunt, iuxta Host. in Summa. de spons. §. fi. ob rationem in c. 2. & c. requisiuit. de spon. Duodecimò, per omissionem implementi eius, quod promissum est, si ue uoluntariam, siue inuoluntariam, ut quum dos promissa non præsta tur, secundum Io. And. in capit. de illis. de cond. apposit. & cum sponsa certam dotem sponso non promittit, uidetur omnia sua bona promitte re, secundum gl. in l. mulier bona. ff. de iur. dot. receptã per citatos à Co- uarruuia. 1. par. c. 5. nu. 4. in Epito. adeo quod, si post sponsalia paupe- rior fiat, ita ut non possit omnia, quæ tunc habebat, tradere, non tenetur eam sponsus ducere. Decimotertiò, per famam impedimenti ad cõtra- hendum inter eos canonici, cap. cum in tua de spõs. Decimoquartò, per susceptionem ordinis sacri, arg. extrauag. antiquæ. de uoto. Iuxta Anto. in Rub. de spons. quem sequitur Præposi. in cap. de illis. de spons. quam- uis per

uis per eum matrimonium de pręsenti non dissoluatur.d.extrauag.antiquæ. Decimoquintò,per superuenientem cognationem legalem,de qua infra eod.cap.num.44.Decimosextò, per morum alterutrius contrahentium asperitatem,secundũ Pan.in cap.ueniens,qui cler.vel uo t. Decimo septimò, per aliquid noue superueniens, quod si præcessisset non fuissent contracta,secundum mentem S.Tho.in 4 lib. sent.dist.27 ad quem alii quinque casus. quos Præp. in d. cap. de illis, ponit, redigi possunt.

28 Notandum tamen est secundũ Hostien.in d. §.fin. & Ioan. Andr. receptos in dicto cap.de illis.sponsalia in casibus prædictis regulariter ipso iure nõ dirimi, & ideo auctoritate iudicis ecclesiastici dirimenda esse. Et ita, qui absque tali auctoritate cũ alia cõtraheret, grauiter peccare videretur,cap.si duo pueri.de despons. impub.&c.sęculares.33.quęst.2. siquãuis nõ mortaliter,iuxta Siluest.verb.sponsalia quęst.11.§.ultimo. sicut nec uenialiter in casibus, in quibus ipso iure dissoluũtur scilicet quãdo alter eorum religionem ingreditur, aut ipso facto cum alia verbis de præsenti contrahit aut notoriè fornicatus est,& aliis casibus, quos Præpos. ponit in d.c.de illis.col.fin.Quin & generaliter dici potest, quòd in nullo casu,in quo causa dissoluẽdi spõsalia est manifesta,tam quo ad ueritatem, quàm quo ad iustitiam, prædicta ecclesiæ authoritas non requiritur; quia tales ab ipso iure absoluũtur.Siluest.verb. sponsalia.quæst 11. Et idem quando sponsalia sunt clandestina: quia tunc scandalum cessat.

E contrario verò sponsalia duobus modis in matrimonium de præsenti transeunt.Primò,per copulam carnalem subsequutam vxorio affectu,id est, cum intentione matrimonium consummandi: nam si habeatur fornicario affectu, id est, sine intentione se cognoscendi tamquam maritus & uxor,sed tamquam soluti a matrimonii vinculo, non est matrimonium coram Deo,sed coram ecclesia sic,iuxta communem in cap. is qui de spons.quidquid dicat Hostien.ibidem,secundum antiqua iura, quæ quomodo post Conc. Trid.cessent, ponitur infra. cap.25. nu. 144. Secundò per declarationem consensus de præsenti verbis aliquo aperto signo factam,& non aliàs quantumlibet simul habitent,aut sponsus eam & domum traducat.& oscula,& amplexus interueniant, & quamuis copula tentetur,cap.fin.de spons. & Aret. in cons.144.ex facto.

29 Quintò præsuppono, quòd ętas legitima contrahendi matrimonium in masculis est 14. annorum completorum, & in fœminis duodecim, etiam completorum: & ad sponsalia contrahenda septem in utrisque: quamuis, si potentia supplet ætatem, contrahere prius possunt, quæ tamen usque ad illam ętatem non præsumitur.cap. puberes de despons. impub.& cap.1.§ idem quoque.eod.tit. lib.6. adiunctis glossis & communi doctorum.

Sextò,ꝙ omnis utriusque sexus ætate legitima, & iusto iudicio prędítus,potest matrimonium contrahere,nisi specialiter prohibeatur,uel ali

tiat in illud, iuxta gl. cap. si. de coniug. seruor. quod est uerum, si illa nondum legitimè alteri nupserit. quæ glo addit, quòd dominus tradens suá ancillam tamquam liberam libero credenti eam esse talem, manumittere illam uidetur. Quæ omnia sunt intelligenda, etiam de libera contrahente cum seruo. Et dominus, qui consentit matrimonio sui serui, aut
34 seruæ consentit, & locum ad reddendum debitum non concedit, quia, quamuis seruus contrahens matrimonium inuito domino, ad ei obsequendum magis, quàm ad debitum reddendum, teneatur: si tamen, eo consentiente contrahit, ad illud magis, quàm ad hoc, tenetur. Et, quamuis dominus post matrimonium, etiam suo consensu contractum, eum uendere possit, non tamen in tam remotas regiones, ut usus matrimonij ei impediatur, iuxta communem in cap. 1. de coniug. seruor. & S. Th. in 4. dist. 36. Licet honestum esset, ne ad tam remotas uenderet, etiam dum contra uoluntatem eius contraheret, quamuis ad id sub pœna mortalis peccati non tenetur, iuxta communem in d. c. 1. saltem quando commodè in uicinas uendere non posset.

Errores autem aliarum qualitatum; utpote fortunarum, nobilitatis, uirginitatis, fortunæ, & reliqui non dirimunt: quia id nullo iure cauetur; immo contrarium cap. 1. 29. quæst. 1. & §. iis ita. sub cap. si quis liber. ead. quæst. & diximus supra.

De impedimentis dirimentibus voti, & cognationis spiritualis.

SVMMARIVM.

35 *Votum sollemne castitatis impedit, & dirimit matrimonium.*
35 *Votum post sollemne contrahens nulliter contrahit, & excommunicatur:*
36 *Cognatio spiritualis tam Baptismi, quàm Confirmationis quid, & ad quos Tridenti restricta. nu. 37.*
37 *Patrini sunt solum hodie, qui designantur, & quo designandi. nu. 38.*
39 *Cognatio spiritualis non nascitur ex sollẽnitate supplente baptismũ. & 40.*
40 *Patrinus, an fiat omnis tangens, cum nemo designatur.*

35 TErtium impedimentũ, dirimens matrimonium, est uotum sollenne castitatis, quod celebratur professione expressa, uel tacita religionis approbatę, uel sacri ordinis susceptione, ut dictũ est supra cap. 12. nu. 32. Post quod qui contrahit, peccat mortaliter, c. 1. de uoto, lib. 6. Extrauag. 1. de uoto, Ioan. 22. & est excõicatus, Cle. 1. de consang. & affinit. de uoto autem simplici dicetur infra eo. c. num. 37.

Quartum

36 Quartum impedimentum dirimens matrimonium est impedimentũ cognationis; quæ est triplex, Carnalis, Spiritualis, & Legalis. Cognatio spiritualis, quę matrimonium impedit, & dirimit, (nam de non dirimente infra eadem nu. 72. agemus) est attinentia duarum personarum, quæ est statuto ecclesiæ oritur per Baptismi, & Confirmationis administrationem, uel susceptionem baptizati, vel confirmati, iuxta mentem omnium. in rub. de cognat. spirit. S. Tho. & communis in 4 lib. sent. dist. 40. & gl. ac cõmunis in d. c. 1. eo. tit. lib. 6. Quæ olim, secundũ iura antiqua, erat triplex, paternitas, compaternitas, & fraternitas, secundum dictam gl. recept. Paternitas est, quæ contrahitur inter baptizãtem, (qui locum patris tenet, siue sit clericus, siue laicus, vir, aut fœmina,) & baptizatum, & inter baptizatum, & patrinum, qui locum matris tenet, siue sit unus, siue plures, siue vir, siue fœmina, cap. quamuis de cognat. spirit. lib 6. Cõpaternitas est, quæ cõtrahitur inter patrem, & matrem baptizati ex una parte, & ex altera inter baptizantem, & patrinum, vel patrinos, qui ex sacro fonte suscipiunt, si sunt baptizati, quamuis sint schismatici, aut hęretici, & aliàs non: quia non sunt eius capaces, iuxta S. Tho. & Richar. in 4. lib. sentent. dist. 42. art. 1. quæst. 3. quidquid alii dicant: neque etiam inter baptizantem, & patrinos baptizati. Fraternitas est cognatio inter baptizatum, & filios naturales baptizantis, & patrinorum, etiam non legitimos & etiam habitos post baptismum. Dixi, Olim secundum iura: quia hodie cessat fraternitas, & aliqua ex parte compaternitas, per Concil. Trid. sess. 24. cap. 2. de reform matr. Quare loco multorum, quæ hic

37 in vulgari dixi, & nunc cessant, subiicio tenorem illius c. quod sic habet: *Sancta synodus statuit, vt unus tantũ siue uir siue mulier, iuxta sacrorũ canonum instituta, uel ad summum unus, & una, baptizatũ de baptismo suscipiãt, inter quos ac baptizatum ipsum & illius patrem, & matrem, nec non inter baptizantẽ, & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantũ spiritualis cognatio cõtrahatur. Parochus, antequam ad baptismũ conferendũ accedat, diligẽter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, uel quos elegerint, ut baptizatũ de sacro fonte suscipiant, & eum, uel eos tantum ad illum suscipiẽdũ admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque eos, quã cognatione cõtraxerint, ne ignorantia ulla excusari ualeant. Quod si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatũ, illiusq; patrem, et matrem, ac tenentem non egrediatur: oĩbus inter alias personas huius spiritualis cognationis ĩpedimẽtis omnino sublatis.*

38 Per hoc nouũ statutum cessat qõ, an multi, & quot possint esse patrini, & an inter fratres baptizati, & omnes filios, vel quos patrinorum, uel baptizantis sit hoc impedimentum, & an inter baptizatum, & filios adoptiuos patrinorum, & baptizantis; &, an inter baptizatum, & vxorem, vel concubinam, vel maritum patrini, vel matrinæ, uel baptizantis, & an

cognatio transeat per actionem, vel passionem, in coniugem, vel concubinam, ante, vel post cognitam: & , an omnes suscipientes, respōdentes, uel tangentes baptizatum, vel qui eorum sint patrini, vel matrinæ : quoniam tota cognatio spiritualis redacta est ad solam eā, quæ est inter patrinum , & baptizatum , patrem , & matrem baptizati : & inter baptizan-
39 tem, & baptizatum, & patrem , & matrem baptizati: ita quod nulla est hodie fraternitas , aut confraternitas, nulla item compaternitas inter baptizantem, & patrinos: nulla item inter baptizatum , & coniuges, & cōcubinos, vel concubinas prædictorum, & minus inter ipsomet patrinos. Et ideo sine peccato possunt esse patrini maritus, & vxor. Nulla item inter respondentes tangentes , & alios , nisi sint ad id designati : quamuis videatur relinqui dubium ; An quando nulli designantur in patrinos , per culpam Parochi , vel alterius in necessitate baptizantis , soli & omnes tangentes baptizatum fiant cognati iuxta ius antiquum : quod verius uidetur ; quam a iure antiquo non sit recedendum , nisi quoad excepta in nouo , l. præcipimus. C. de appellat. & Concilium videtur loqui , quando designantur aliqui patrini .

40 Notanda tamen sunt tria. Primum, errare illos, qui cū puer in domo baptizatur propter necessitatem sine sollennitate, & postea cum ea in ecclesia exorcizatur, & ungitur chrismate , credunt ex hoc posteriori actu oriri cognationem, & non ex priori, cum contra se res habeat : quia posterior actus non est sacramentum , sed sacramentale, per quod nec character imprimitur, nec confertur gratia ex opere operato: licèt sit actus catechismi, & exorcismi , ex quo alia cognatio minor impediens , & nō dirimens nascitur , capit. per catechismum. de cognat. spiritual. lib. 6. de qua infra eod. capit. num 72. Ob quod multum expediret , ut parochus non solum faceret ea , quę Concilium prædictum iussit , sed etiā in tali supplemento scriberet illum actum supplendi non fuisse baptismum , sed tantum catechismūm cum exorcismo .

Secundum cognationem spiritualem matrimonio iam contracto superuenientem non dissoluere illud , sed tantum exactionem debiti coniugalis impedire , ut supra cap. 16. num. 34. dictum est .

Tertium , quòd eodem modo est restricta cognatio , quæ nascitur ex Confirmatione, quo quæ nascitur ex baptismo, per prædictum Conc. supra relatum, & ita totum cap. de cognat. spirit lib. 6. limitatur per illud.

Interrogatus aūt dudum; An pater baptizans in necessitate filium suū susceptum ex fornicatione possit contrahere matrimonium cum illius matre ? respondi non posse : quia regula iuris habet , cognationem spiritualem impedientem, & dirimentem contrahi inter baptizātem, & parentes baptizati. c. 1. de cognat spir. lib. 6. a qua non excipitur, nisi baptizans filium suum, & coniugis suæ, vel sui, cum qua, vel quo iam contraxit matrimonium, per cap. ad limina. 32. q. 1. ca ratione, quod per actum

bonum

bonum non debet prædicari matrmonio sancto antea contracto, quæ cessat in contrahendo, de quali quærebatur. Per quod videntur solui argumenta, quæ in contrarium adducit Sot. in 4. distinct. 42. artic. 1. qui tamen non fuit ausus tenere contrarium, nec etiam Palud.

De impedimento cognationis carnalis, & legalis.

SVMMARIVM.

41 *Consanguinitas quid, & impedit, & dirimit intra quartum gradum.*
42 *Affinitas quid, & quantum restricta per Conc. Trid.*
43 *Copula carnalis perfecta quid, & quæ gignit affinitatem.*
43 *Cognatio legalis quid, quotuplex, & quousque impedit, & dirimit.*

41 COgnatio autem carnalis, seu cōsanguinitas est propinquitas duarum personarum, eo quod una ex altera, uel ambæ eadem descendunt, secundum gl. receptam in arbore cōsanguinitatis, lib. 6. Pater enim, & filius sunt cōsanguinei, quia unus ab alio descendit: duo item fratres, quia ambo a tertio descendunt.
42 affinitas vero est propinquitas duarum personarum, quarum vna cum consanguinea alterius copulam habuit, secundū gl. receptam in arbore affinitatis: in qua re copula illicita, & licita sunt pares, c. discretionem de eo, qui cogn. cons. uxor. suæ. modo sit perfecta, quæ est illa, per quam se
43 men viri in uas fœminæ naturale ad generandum mittittur. c. extraordinaria. 35. q. 3. & non sufficit saltem coram Deo violatio virginitatis, nec quælibet alia turpitudo, iuxta gl. recep. in d. c. extraordinaria. & ita non sufficit actus sodomiticus, iuxta mentem S. Tho. & communem in 4. libro sentent. dist. 41. quam Palud & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 12. explicant.

Et quibus sequitur primo consanguineos, vel affines intra quartum gradum non posse matrimonium licite contrahere, nec contractum valet, c. non debet. de consang. & affinit. sed prædictum Concilium sess. 24. c. 4. de refor. matr. limitauit impedimento affinitatis ex illicita copula natum, ad primum, & secundū gradum tm̄, statuens id vlterioribus gradibus matrimoniū post eam contractum non dirimi. Et licet contextus illius non addat illud non impedire, sed tantum nō dirimere: & ideo potuisset aliquis dicere, quod licet matrimonium contractum per affines ex copula illicita. 3. & 4. gradus ualeat: peccare tamen contrahentes sine dispensatione; quia a lege veteri non discedimus, nisi quatenus per nouam exprimitur, l. præcipimus. C. de appellat. tamen Pius V. Motu proprio super hoc edito contrarium declarauit in extrauag. ad Romanum lata anno 1566. scilicet dictam affinitatem nec dirimere, nec impedire.

Sequitur

Sequitur secundò, huiusmodi contrahentes non solum peccare, sed etiam excommunicatos esse, sicut sunt cōsanguinei, Cle. 1. de consan. & affin. nisi excuset ignorantia, de quo infra. c. 27. num. 141. Qui verò contrahunt tantum sponsalia intra quartum gradum, peccant quidem, sed non sunt excommunicati, nisi copula sequatur, & ea sequuta sic, iuxta communem, secundum iura antiqua, per quæ sponsalia trāsibant in matrimonium per copulam carnalem sequutam: non tamen hodie post Concil. Trid. vt dictum est supra nu. 25. & 28. quæ tamen secundum iura antiqua non procedebant quo ad forum cōscientiæ, nisi in eo, qui vxorio affectu copulam habuerat, aliàs enim in illo foro non esset verum matrimonium, iuxta omnes in cap. is qui, de spōs. Ex quibus infertur, quod huiusmodi impediti contrahentes ante legitimam ætatem, non sunt excommunicati: quia in effectu sponsalia tantum de futuro contrahunt. c. 1. §. 1. de spons. lib. 6. Idem de contrahentibus credentibus se cognatos si uere non sunt: nam peccant mortaliter, & non valet matrimonium, si credebant illud non ualere, aliàs sic, ut recte Siluest. resoluit in verb. matrimonium. 7. quæst. 13. §. 5. quod autem dictum est de uiro contrahente cum muliere, idem censetur dictum de illa contrahente cum illo.

De impedimento cognationis legalis.

SVMMARIVM.

Cognatio legalis quid, quotuplex, et quousque īpedit, et dirimit. nu. 44. et 45.

44 OGNATIO uero legalis est propinquitas ex adoptione alicuius in filium proueniens, secundum mentem prædictorum post gl. c. 1. de cogn. legal. & est triplex. Prima est ascēdentium, aut descendentium, scilicet adoptantis, & adoptati, & descendentium eius, quæ nec dissolutione adoptionis, nec emancipatione tollitur, cap. ita diligere. 30. quæst. 3. & §. ergo Insti. de adopt. Secunda quasi trāsuersalis, scilicet inter adoptatum, & filios naturales adoptantis durante adoptione, & filio naturali existente in potestate patris, & non aliàs. cap. 1. de cog. legal. l. qui per adoptionem. ff. de adop. Tertia est, quædam legalis affinitas, scilicet inter vxorem adoptati, & adoptantem, & inter adoptatum, & adoptantis vxorem, quę durat perpetuò, sicut prima. l. adoptiuus. ff. de rit. nupt. Porro, quęlibet harum cognationum impedit, & dirimit matrimonium, iuxta gloss. & communem, in d. capit. 1. & in 4. lib. sentent. dist. 42. licet aliqui contradicant, quo ad cognationem transuersalem.

45 Exquibus sequitur, inter adoptātem, et adoptiui matrę hanc cogna-

tionem

tionem non contrahi, & quod adoptans aliquam in filiam suam non potest cum illa, nec aliqua eius descendente intra quartum gradum matrimonium contrahere: quia sunt tamquam ascendentes, & descendentes. Item, quòd non potest contrahere cum uxore filij adoptiui eo mortuo, nec filius adoptiuus cum uxore adoptantis eo mortuo, quia est cognatio tertiæ speciei; quamuis sic cum eius matre, etiam filio uiuente, quia inter illos nulla cognatio intercedit. Sequitur item quòd adoptiuus cũ filia naturali adoptantis hoc uiuente, & illa in eius potestate manente, matrimoniũ contrahere non potest, sed sic patre mortuo, aut filia emãcipata, aut si est illegitima, aut ipse est iam emancipatus: quia hæc cognatio his modis soluitur, secundum omnes, ubi supra.

Inter prædictas uero tres cognationes hoc interest, quod consanguinei, si contrahant inter se matrimonium intra quartum gradum, non solum peccant, cap. non debet. de consangui. & affinit. sed etiam sunt excommunicati, Cle. 1. de consangui. & affi. sicut, & de affinib. infra dicemus. Cognati autem spiritualiter, uel legaliter, licet peccent, non tamen sunt excommunicati: sicut nec consanguinei sola sponsalia de futuro contrahentes, iuxta glo. receptam in dicta clemen. 1.

De impedimento criminis, aut delicti.

SVMMARIVM.

46 *Matrimonium quæ occisio, & quod adulterium imped't, & dirimit. & 47.*

46 VINTVM impedimẽtum est crimen. Pro cuius notitia notandum, duo esse crimina, quæ matrimonium impediunt, & dirimunt, ad quæ reducuntur illa tria S. Tho. communiter recepti vbi supra, & dist. 39. Alterũ est occisio coniugis alicuius causa contrahendi cum eius coniuge, quæ facta vtroque machinante perpetuo impedit, etiam si alter infidelis esset, & ad eius conuersionem procurandam patrata fuisset, cap. laudabilem, de conuer. infid. Facta vero, altero tantum machinante, non sufficit, nisi adulterium interueniat. capit. super eod. de eo, qui dux. in matrimo. iuxta Ioan. Andr. per Panorm. & communem receptum ibidem. Dixi; Causa contrahendi: quia occisio alio fine facta non sufficit, dicto capit. laudabilem. neque ratihabitio occisionis suo nomine factæ: quamuis sic iussio, aut consilium iuxta glo. receptas in capit. si quis uiuente. 31. quæst. 1. & in capit. 1. de conuers. infid.

Alterũ crimen est adulterari scienter cum coniuge alterius, & cõtrahere matrimonium, uel dare fidem de contrahendo. Dixi, Adulterari: quia, si

quia, si non erat uere coniux, licet putaretur talis, non impedit. c. significauit. de eo, qui dux. in matr. impedit: tamen si sit uerum, quamuis nõ sit consummatum: & quamuis sit solutum quo ad thorum, uel cohabitationem, c. significasti. & c. ex litteris. eod. tit. Dixi etiam, Adulterari: quia nec datio fidei de contrahendo, nec contractus sine adulterio sufficit. d. c. significauit. & c. 1. 31. q. 1. Dixi, Scienter: quia, si uterque probabiliter ignorat, possunt matrimonium contrahere, simulatq; mortuus fuerit qui impediebat: & si alter tantum ignorat, in eius arbitrio est, sublato impedimento denuo matrimonium contrahere, uel non. c. 1. eod. tit. donec sciens cum tertia contraxerit, & modo ignorans non resciuerit ante mortem impedientis, aut post quam rescierit nõ habuerit copulã. Notã-
47 dum item, quòd, ut matrimonium inter ignorantem impedimentum, & scientem ualere incipiat, non sufficit cessatio impedimenti, & consensus nouus scientis: quia oportet, ut etiam ignorans denuo in illum consentiat, postquam ei notum fuerit interuenisse impedimentum, per quod illud matrimonium non ualuit; & fiat ei iusta libertas ad renuendum, si uoluerit, secundum Inn. in fi. c. 1. de eo, qui dux. in matr. & Scot. in 4. lib. sent. dist. 35. Satis tñ uidetur hæc ei notificari, & dari libertas, qñ certior fit matrimonium nil ualuisse, ob aliquod impedimentum in genere, & quod non cogatur ad denuo contrahendum, quamuis non exprimatur speciatim impedimentum, ob quod primum matrimonium non ualuerit, neque à domo sui mariti in maiorem libertatem deducatur: quin & præstat id facere, quoties non conuenit, ut illud speciatim nouerit: satis enim esset tunc dicere gratiose, suspicor te non esse maritum meum, aut uxorem meam aliqua de causa, ideo rogo te plurimum causa tranquillitatis meæ conscientiæ, & cõsolationis, ut si, & quatenus opus fuerit denuo nos pro coniugibus habeamus, secundum mentem Caiet. 1. Tomo Opusculorum Tract. 12. quęst. 2. & in summa, uerb. matrimoniũ. pag. 9.

De impedimento dirimente infidelitatis.

SVMMARIVM.

48 *Matrimonium, quæ infidelitas impedit, quousque dirimit.*
49 *Matrimonium, quod inter infideles nullum, & quod annullandum.*

48 SEXTVM impedimentum dirimens matrimonium est, infidelitas. Matrimonium etenim contractum a fideli cum infideli nondum baptizato nullum est, etiam si sit cathecumenus; hoc est in fide Christiana instructus, & uelit baptizari, cap. caue. ubi glo. uigesimaoctaua. quæst. 2. Nã licet, ut supra dictum est, matrimonium inter

inter infideles esse possit, quatenus est contractus, cap. gaudemus. de diuort. & capit. deinde 26. dist. non tamen, quatenus est sacramentum. argum. cap. veniens. de presb. non bap. Nec etiam ut contractus valet, si cōtra leges eorum fiat, argum. cap. fin. de diuort. & capit. de infidelibus. de consang. & affinit. & multo minus quando contra leges naturales, ut fit, quoties cum pluribus, quam cum una, contrahitur, dicto cap. gaudemus. Notandum tamen, quod matrimonium infidelium non diuiditur, eo quod alter eorum ad fidem conuertatur, licet conuersus licite se separare possit quo ad cohabitationem a non conuerso, nolente conuerti: quamuis melius faceret conuiuendo ei, quousque spes aliqua conuersionis esset: tamen, cum alia matrimonium contrahere uiuente infideli nō potest, nisi cum ipse nolet habitare cum ea absque contumelia creatoris, & sine studio peruertendi eam, aut in peccatum mortale inducendi. Quod procedit etiam in infidelibus, qui contraxerunt in gradibus lege canonica prohibitis, modo secundum leges eorum essent valida, per capit. gaudemus. de diuort. immo, & si infidelis, antequam matrimonium contrahat, conuertatur, illum recipere tenetur dicto capit. quanto, & d. capit. gaudemus, siue dicamus per conuersionem matrimonium dirimi, sicut sensit Panor. d. cap. quanto, siue per secundum, ad quod contrahendum prędicta faciunt facultatem, ut melius dixit S. Tho. in 4. lib. sentent. dist. 59. Dixi supra, cum infideli nondum baptizata: quia contractum cum fideli hæretica, vel schismatica valet, licet contrahendo peccet, iuxta gl. recept. in cap. non oportet. 28. q. 1. & S. Thom. & alios in d. dist. 39. quamuis iam sit cathecumena, ut dictum est supra.

De impedimento dirimente violentiæ, vel metus.

SVMMARIVM.

50 *Matrimoniū metu iusto contractum, immo & consummatum, nullū.*
51 *Metus, quis iustus noue definitus, & declaratus.*

50 SEPTIMVM impedimentum dirimens matrimonium est violentiæ, vel metus. Pro cuius declaratione præmitto primo, quod, quamuis omnes contractus, facti per metum regulariter valeant, secundum glo. & communem in capit. abbas. de his, quæ vi. licet noster Fortunius Garcia opposium tenuerit de ult. fin. Illat. 21. & quamuis sacramenta, in quibus caracter imprimitur, sicut in baptismo. cap. maiores. § item quæritur, de bapt. etiam ualeant, cōtractus tamen, & sacramentum matrimonii per metum contracti nil valet. c. veniens. 1. capit. cum locum. de sponsal. & text. irrefragabilis in capit. significauit

de eo,

de eo, qui dux. in matri. quia ita ecclesia decreuit, ob multa, quæ Panor. & alii tradunt in d.cap.cum locum. quæ tamen sola sine statuto ecclesiæ, vix sufficerent.

51 Præmitto secundo, quòd non quilibet metus adhoc sufficit, sed requiritur iustus, qui cadat in virũ cõstantem.l. metum.ff.quod met. caus. qui definitur à sancto Tho. communiter recepto, etiam à Soto ibidem in 4.lib.sen.dist. 29. art. 2. esse ille, quo minus malum maioris euitandi causa, eligitur, ut olim diximus in d. cap. cum locum & late trad. Couarruuias in capit. 4.1. parte cap. 4.§.1. a num. 10. & in 2. par. cap. 3. §. 4. Contra quam definitionem occurrerunt hoc in loco in Manuali sermone Hispano scripto quædam. Primum, quòd minor timor est iniustus mulieri, quam viro, iuxta gl. fin. & a plurimis laudatam in d. cap. cum locum, quæ non esset vera, si hac definitione perpenderetur.

Secundum, quòd uera, & communis sententia habet, iustum metũ, iudicis vel prudentis arbitrio esse definiendum, secundum glos. in cap. cum dilectus, de his, quæ ui. & prædicta definitio satis concludit esse a iure definitum.

Tertium, quòd communis Panor. Præpo. & aliorum multorũ habet contra Host. in cap. consultationi. de spons. quòd, qui matrimoniũ metu mortis cõtractum, metu quoque mortis consummat, nõ uidetur matrimonium ualidum facere, & quidẽ ratione irrefragabili, scilicet quod essentia matrimonii est, ut consensus sit liber. per d.c. cũ locum. secundũ omnes: & cum consensus directus in matrimonium, metu mortis extortus, non sit satis liber, à fortiori consensus indirectus: & per quandam consequutionem resultans ex copula eodem mortis metu extorta, non erit satis liber: qui tamen secundum definitionem prædictam non potest dici iustus quippe, quo non eligitur minus malum ad euitandum maius: immo maius malum, scilicet peccatum mortale ad euitandam mortem corporalem, quæ est malum minus eo, iuxta cap. itane. cum citatis in eo. 32. quæst. 5.

Quartum, quòd nihil male venialiter factum, posset dici iusto metu factum; quum omnis culpa, etiam venialis, sit maius malum omnis alio malo, quod non est peccatum, secundum Pan. in cap. sacris. quod met. caus. & omnes Theologos, & Canonistas, & sentit. glos. in cap. si aliquid. 22. quæst. 4. quod tamen etiam Sotus, qui definitionem prædictam sequitur in d. quæst. 29. art. 3. satis negat.

Quintum quod omnis rectus iudex iudicabit metum iustum mortis, & mutilationis esse iustum absolute sine cõsideratione, an per illũ liberetur a maiore malo, vel minore, l. 1. & 2. ff quod met. caus. & etiã metũ ablationis omnium bonorum, uel maioris partis eorum, saltẽ si magna sunt c. 1. de restit. spolia. lib. 6. & merito, quia uita quadã sunt, iuxta glo. receptã iuncto textu in l. aduocati. C. de aduocat. diuers. iudic. & probatur per

tur per l. isti quidem cum suis concorda. ff. quod met.caus. & cap. cum dilectus adiuncta gloss.de his, quæ ui.

Sextum, quod et omnis rectus iudex considerabit in alio alius generis metu, non solum malum ipsum obiectum, sed etiam circunstantias fortitudinis, uel fragilitatis, non solum sexus,ut dixit prædicta glo.sed etiam ætatis, innatę magnitudinis, uel paruitatis animi,aliorumque accidentium metum passi. Ita, quod eiusdem mali obiecti metum in alio iudicabit iustum, in alio vanum, non considerando, an metum passus liberetur a maiori malo, an a maiori.

Septimum, quod ad reddendum actum inefficacem coram Deo,sufficit quilibet timor, etiam minor iusto, modo sit causa, sine qua non, saltem principalis eius, ut dictum est sup.cap.17.nu.29.post Adri.& alios ibi citatos,& probatur efficaciter: quia leges constituentes discrimen inter alium metum, se fundant super præsumptione, qua præsumunt aliũ esse causam actus, alium verò non: & lex fundata in præsumptione,non habet locum coram Deo, si ueritas ei non respondet, cap.is qui.& cap. tua.de spons. cum eis adnota. Octauum, quod quoad hunc effectum necessario recedendum est a definitione S.Tho.communiter recepta,licet obseruanda sit plurimum quo ad effectum excusandi a culpa.facit item gloss.sing.cap.præsens.20.quæst.3. quatenus notat ex illo ca.metum reuerētialem annullare uotum pueri uouentis religionem, etiam quo ad forum exterius, cui tamen non conuenit prædicta definitio.

Nonum,quod,licet suscipiens ordinē sacrum metu iusto, uerum characterem ordinis suscipiat, arg.c.maiores.§.item quæritur.de baptismo, non autem obligatur uoto cōtinentiæ illi annexo, arg.cap.1.de his, quę ui.tradit. S.Th.2.2.quæst.88.ar.11.& in specie Ang.uerb. ordo 3.§.4. quæst.18.& ita timor, qui non est iustus ad annullandum sacramentũ, est iustus ad annullandum uotum. Per quæ nuper respondimus, nō obligari ad preces horarias,& a bellis iustis abstinentiã,quæ illi sunt annexa, filiũ cuiusdam maximi Principis, qui maximo reuerentiali metu patris Infantis. & patrui Regis diaconatum accipit, iunctis quæ concurrebant circumstantiis.Per quæ omnia dicēdum est,definitionem præfatam iusti timoris a nemine, quod sciam, improbatã nec limitatam esse necessario limitandã.Quibus est cōsequens,quod,licet metus mortis,quo testis falsum deponit, nō dicatur iustus secundum definitionē S.Thomæ,nec cōsequenter excuset a peccato; erit tamen iustus quo ad infirmandũ eius testimonium, & quo ad excusandum eum a pœna saltem ordinaria secũdum definitionem præd.gl.communiter.recep.idque ipsum omnino dicendum de scriba,qui metu mortis fecit instrumētum,uel testamentũ; id est peccare quidem, sed instrumētum, uel testamentum esse rescindēdum. Idem etiam ipsum omnino dicendum est de eo, qui matrimonium, metu mortis contractũ, metu quoque consummat, scilicet peccare quidem, sed

dem, ſed non præſtare conſenſum ſatis liberum quo matrimonium valeat. Porrò iuſtus metus non ſolum annihilat matrimonium eius, qui ob illum fingit ſe conſentire, ſed & eius, qui verè conſentit, ſecundum ſanctum Thomam, & communem in d.diſt.29.& d.cap. cum locum,& in cap.abbas de his quę ui, quidquid Cardinalis incaute ibi dicat ſecundum quos omnes ſi pars coacta poſtea libere conſentiat, ſaltem tacite, altera in ſua uoluntate perſeuerante, firmatur matrimonium; quin & ad id cogi poteſt uolente parte coacta, per capit ad id, & ibi notata de ſponſal.& ſi ſponte habeat copulam, uidetur tacite conſentire quo ad forum exterius: non tamen quo ad interius, niſi uere conſentiat, argumen.cap. tua. de ſponſa.

De impedimento dirimente ordinis.

SVMMARIVM.

52 *Ordo ſacer cur impedit, & dirimit matrimonium &c.*

52 OCTAVVM impedimentum dirimens matrimonium eſt ordo ſacer. Nullus enim ſponte initiatus aliquo ex prædictis quatuor ſacris ordinibus poteſt contrahere matrimoniũ, & ſi contrahit, non ualet, quia eis eſt annexum uotum ſollenne caſtitatis, quod impedit matrimonium, & dirimit. cap.1.de Cler. coniug.& cap.1.& cap.ſi quis eorum & c.erubeſcant.32.diſ.ad quod votum eos ſuſcipiens ol ligatur, quamuis eius propoſitum non ſit illud ſeruare, nec ad id ſe obligare. Nec obſtat, quòd nemo cogitur uouere, cap. Integritas.32.quæſt.1.Quia eccleſia neminem ad ordines ſacros cogit, ſed ſolum ſtatuit, ut, qui eos ſuſcipit, ſit ad matrimonium inhabilis. Et ſic, qui uoluntarie ordinatur, voluntarie illam inhabilitatem incurrit, iuxta Scot.in 4.diſtinct.37.quæſt.1.&, ſi contrahat illud, eſt excommunicatus. clem.prima.de conſang.& affin.de qua infra cap.27.& an ſit irregularis dicetur ibidem. Dixi; Sponte, quia ſecus, ſi iuſto metu initiaretur, iuxta dicta ſupra eod.num.51.

Porro coniugatus, qui ordinem ſacrum ſuſcipit inſcia, aut inuita ſua uxore, non ſolum peccat cum contrahit, ſed etiam poſtea cum debitum coniugale exigit, & idẽ ſi reddit illud ſuſceptis ordinibus, ex illius conſenſu legitimo Palud. in 4.diſtinct. 37. quæſt. prima. columna ſecunda. non eſt tamen legitimus, niſi ipſa religionem ingrediatur, vel niſi ſit ſenex, & caſtitatem uoueat. capit. Agathoſa.27.q.2.S. Tho. receptus in 4. diſtinct.37.artic.2.

De impedimento dirimente secundarum nuptiarum.

SVMMARIVM.

53 *Matrimonium contrahens cum secunda, uiuente prima clam ducta, ut peccat, & quid aget, fama mortis prioris audita. & seq.*
54 *Matrimonium contrahens secundo, putans mortuam primam, quid aget pulchre.*
54 *Filius matrimonij putatiui qui legitimus.*
55 *Dubius, credens, & sciens, in hoc pares.*
56 *Matrimonium contractum a credente illud non ualere, an valeat.*

53 NONVM impedimentum dirimens matrimonium, est matrimonium præcedens, quod dirimit sequens. Nullus enim potest contrahere cum alia uiuente prima, etiam nondum cognita, & clandestine ducta: ita tamen, quod ualuisset matrimonium, & etiã si iã prima alteri nupserit, & liberos ex eo susceperit, (quod, pro dolor, frequenter contingebat, ante Conc. Trid.) & peccat, nec absolui potest, saltem sine firmo proposito non cognoscendi secundã tot. tit. de spons. duorum, nec ulla regionis absentia, nec temporis longinquitas in hoc prodest, nisi denuo contrahat cum illa, post habitam de morte illius notitiam; ad quam habendam sufficeret fama, si in longinquum profectus fuit; secundum Anto. in cap. in præsentia. de spons. cui contradicit Panor. ibid. sed rectè defendit eum Silu. verb. matrimonium. 8. quæst. 13. ver. 4. Aut si erat senex, aut prælium ingressus, non apparuit; de qua re literas accepit ab his, qui eidem interfuerunt, iuxta gl. receptam in cap. quoniam frequenter. ut lite non contest. Quoniam si fama orta ex horum aliquo ad eum perueniret, posset denuo contrahere cum secunda, & sine peccato cum ea rem habere. Porro filii ex ea ignorante primum matrimoninm suscepti, legitimi forent, per cap. ex tenore. iuncta gloss. communiter recepta, qui filij sint legit.

54 Illa item peccat, nec absolui potest, quæ contrahit cũ secundo, credẽs probabiliter suum primũ maritum mortuum esse, & postea ob nuntiũ de eius uita acceptum credens, vel debens credere illũ uiuere, petit debitum coniugale: aut reddit secundo: si tamen dubitat, põt, & debet reddere, sed non petere iuxta communem probatã per cap. dominus. de secund. nup. Contra quod tñ grauiter vrget, quod, sicut, qui facit aliquid, quod credit esse mortale, mortaliter peccat. cap. per tuas. 2. de simo. cap. fin. de præscr. ita, qui facit aliquid, qđ dubitat esse mortale, mortaliter peccat, arg. cap. dubius. de hære. ut latè probamus in c. si quis autem. de pœnit. dist. 7. nu. 85. cũ seq. & infra nu. 81. super quo multa dicit Adr. in

quolibet. 2. sed non satisfacit, ut ibidē demostramus, ubi diuina ope no
55 ue respōdimus id, quod cruditis in Hispania placuit, cōcedēdo scilicet, quòd non debet reddere dubitādo, sed credēdo: quòd potest credere mortuum quo ad effectum reddendi, & non quo ad effectum petēdi: eo quod, ut ibi copiose demonstramus, potest quis uno tempore ob quædā motiua credere aliquid ad unum effectum & alio ob alia contrariū, uel de eo dubitare ad alium effectum. Et ita quādo rationes dubietādi, adeo graues sunt, ut iudicio prudentis neutrā partem credere debeat, nec petere, nec reddere debitum debet: & quando adeo leues, ut utranque partem credere possit, & reddere, & petere, dubitate sublata, potest: & quando sunt mediocres, & tales, ut ob eas in prẹiudicium alterius non sit credendum, sed in suum sic, reddet credendo ad hunc effectum mortuum esse, & non petet dubitando de illo; quo ad hunc effectum: & si certo intellexerit eum uiuere, relinquere debet secundum, & redire ad primū: aliàs enim adulteraretur d. cap. dominus adiuncto. cap. inquisitioni. de sent. excom. & primus eā accipere debet, nisi de eius uita certior facta cum secūdo rem habuerit, cap. cū per bellicā 34. q. 2. Hæc, quæ dicta sunt de uxore nubēte secundo, cēseātur dicta de marito ducente secūdā.
56 Peccat item ille, ac illa, qui, uel quæ credens suā uxorem, uel suum maritum uiuere, cum re uera mortua, uel mortuus esset, matrimonium cū alia, uel alio contrahit: nec ualet matrimonium, si, dum contrahit, credit illud non fore ualidum: quia non consentit legitime in matrimonium: secus si credit matrimonium ualere, licet credat contrahendo peccare mortaliter, ut rectè Siluest. uerb. matrimonium. 8. q. 13. §. 5. explicuit declarando conformes esse opiniones, quæ contrariẹ uidebantur.

De impedimento iustitiæ publicæ honestatis.

SVMMARIVM.

57 *Impedimentum publicæ honestatis quid, & quam restrictum Tridenti.*
58 *Matrimonium, uel sponsalia a parentibus contracta quæ ualent.*
58 *Sponsalia inualida etiam publica, non impediunt matrimonium nullum.*

57 Decimum impedimentum dirimens matrimoniū est iustitiæ publicæ honestatis: quod definitur esse impedimentum ab ecclesia inductum dirimens matrimonium contractum inter sponsum, aut maritum, & omnes cognatos sponsæ suæ, aut mariti intra gradum prohibitum, iuxta mentem nostrorum in d. cap. ad audientiam. & c. sponsam. & S. Tho. & alios in 4. lib. sent. dist. 41. Sciendum est tamen quòd copula carnalis an hoc impedimentum non est necessaria, licèt illa interueniente aliud impedimentū affinitatis nascatur,

ſcatur, de quo infra. Nec erat neceſſe iure antiquo, ut ſponſalia aut matrimonium iure valerent : quia ſufficiebat pure fuiſſe cõtracta ſine defectu conſenſus, cap. 1. de ſponſ. lib. 6. vel ſub cõditione, ſequuta illius purificatione, & impediebat vſque ad quartum gradum. Nunc autem iure nouo Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 3. de refor. matri. nulla ſponſalia inualida producunt hoc impedimẽtum, neque valida ultra primum gradum. Matrimonium autem etiam inualidum per verba de præſenti contractum producere hoc impedimentum, & conſequenter differre in hoc à ſponſalibus per verba de futuro contractis, declarauit Pius V. in Extrauag. ad Romanum. lata anno. 1566. quamuis etiam hodie, quod deſpõſalibus dicitur, dici poteſt de matrimonio cõtracto per verba de præſenti inter impuberes : quia illud reſoluitur in ſpõſalia de futuro per c. 1. §. 2. de deſpõſ. impub. lib. 6. Ex quibus ſequitur primo, quod, qui primum contrahit ſpõſalia cum aliqua, & deinde matrimonium cũ cognata eius, priorem debet accipere: quia matrimonium cum ſecunda propter impedimentũ iuſtitiæ publicę honeſtatis nullum fuit. Et ſi cũ ſecunda rem habuit, neutrã habere poteſt; non ſecundã, propter hoc impedimentum; non priorem, propter affinitatis impedimentum, ſecũdum omnes in ca. literas de de-
58 ſpon. impub. & c. ex literis, de eo, qui cogn. cõſang. vxor. Sequitur ſecundo, ꝙ hoc impedimentũ hodie nõ naſcatur ex ſponſalibus, uel matrimonii contractis inter conſanguineos, aut affines inter gradum prohibitũ, aut cũ ordine ſacro initiato, aut religioſo : quia ſunt inualida, licet olim naſceretur : quia non erãt innalida ex defectu conſenſus. Sed olim, nec hodie naſcitur ex ſpõſalib. a parẽtibus a factis, ſiue filii legitimæ ætatis ſint, ſiue non: niſi expreſſe, aut tacite conſentiant, aut niſi ſint præſentes ſine contradictione, vel niſi abſentes in id poſtquã eis innotuit, cõſenſerint, c. 1. §. porrò. de deſponſ. impub. lib. 6. Sequitur tertio ꝙ illud Palud. in 4. diſt. 27. quæſt. 1. ar. 5. commendatum a nobis hic in Manu. Hiſpano. ſcilicet ex ſpõſalibns, & matrimoniis inualide & clandeſtine contractis, non naſci hoc impedimentum quo ad forum conſcientiæ, per cap. tua. deſponſ. & cap. 1. eo. tit. lib. 6. cum ibi adnotat. non eſſe adeo commẽdãdum. Quoniam hodie, etiam ex publice contractis, ſi ſunt inualida, non naſcitur: ſed quo ad matrimonium ſic, per dictã Extrauagã. Pij Quinti. Et etiam quo ad ſponſalia, quę Conc. præceſſerunt, arg. cap. fi. de conſt. Quoniam hodie, etiã ex publice contractis, ſi ſunt inualida, nõ naſcitur : quamuis quo ad ea, quæ pręceſſerunt Concilium, prodeſſe poſſit.

De impedimento dirimente impotentiæ.

SVMMARIVM.

59 Impedimentũ impotentiæ quid, & dirimit: quid faciet ſic impeditus. & 60.

59 DVuodecimum impedimentum dirimens matrimoniũ eſt impotẽtię coeundi. Eſt autem impotẽtia impediens matrimoniũ impedi-

mentum perpetuum naturale, aut accidentale ad copulam naturalem perfectã, iuxta mentem S.Thom.in 4. lib. sent. distin.34.& S. Anton.3. par.tit.1.cap.12.Dixi, *Perpetuum*, quia temporarium nõ sufficit. cap.fraternitatis.de frig. & malef. Illud autem est perpetuum, quod sine miraculo, aut sine probabili periculo animæ, aut corporis tolli non potest d. c.fraternitatis. Dixi, *Naturale, aut accidentale*, ad significandum ex duabus causis hoc oriri; scilicet, naturali, quæ significatur, per verbum frigidis, positum in Rub.de frig.& malef.& accidentali, quę per verbũ, maleficiatis: quoniam ad impedimẽtum frigiditatis reducitur omnis alius naturæ defectus, aut excessus, & arctio membri, quę copulam impediũt: & ad maleficium, siue fascinationem, quodlibet accidentale, quod ex abscissione, castratione, uel alio artificio nascitur. Dixi, *Ad copulam naturalem perfectam*, quia non sufficit impotentia generandi, quæ in senibus, aut alijs sua natura, aut arte sterilibus inuenitur, iuxta gloss. receptam ca. quod sedem.de frig.& malef. Porrò hoc impedimentum est impediens, & dirimens.cap.1.& 3.de frig.& malef.

60 Vnde sequitur, non esse verum illud, quod dicunt Palud.in dist.34.q. 2.& S. Anto.3.par.tit.1. cap.12. §.3. ꝙ qui potens matrimonium contrahic cum impotente, sciens impotentẽ esse, non potest se separare ab illo contra eius uoluntatem; eo quod est verum matrimoniũ, & sibi debet imputare cõtrahens cum impotẽte: quia fundamentũ eorum falsum est, cum inter eos nullum verũ matrimoniũ sit, annihilante illud hoc impedimento, quod est impediens, & dirimens: quod ẽt insinuat Silue.verb. matrimonium.9.q.16.sub fin.quamuis idem in ead.quæst.§.2.contrariũ dicat. Ex quo subinfertur, eum id scientem non posse vti tali matrimonio ad delectationem carnalem; quamuis illi tamquã frater & soror conuiuere possint, ut sensit Cœlestinus, & eius gl.in cap.laudabilẽ. de frig. & malef. licet, qui verè maritus est, & non põt habere copulam carnalem perfectam; ut quia non potest fundere semen, licite potest niti, & uti vxore, ad habendam eam, secundum Caiet.2.2.q.154.art.1.col.6.& diximus in cap. consideret. de pœnit.dist.5.nu.48.

De impedimentis impedientibus, & non dirimentibus matrimonium in specie, & primum de impedimento conditionis.

SVMMARIVM.

61 *Conditio, quid & quotuplex ĩ matrimonio, quæ suspẽdit, quæ annihilat, quæ reijcitur, & quo differt a causa, modo, & demonstratione.* & 62.

63 Conditio

63 *Conditio si N. voluerit, an eo semel renuente uel tacente, impleatur?*
64 *Matrimonium condicionale solui per purum, ante condicionale impletam. & 65.*
66 *Conditio non omnis impleat quo ad eccclesiam impletur.*

61 PRIMVM impedimentum impediens, & non dirimens est conditio. Est autem conditio vt hic sumitur suspensio alicuius dispositionis, quousque aliquid futurum fiat, ex mente gloss. in rub. ff. de condit. & demonstr. quidquid verba eius, & verba Bartol. in l. 1. eiusdem titu. sonent. & denotatur per hanc coniunctionem (si) vel aliud ei æquipollens ex mente eorundem, veluti: Duco te, vel ducam te in uxorem, si illud, aut illud euenerit.

62 Conditionum autem in matrimonijs tria sunt genera, iuxta gloss. recep. in cap. fin. de cond. appos. Primum est earum, quæ sunt turpes, & contra substantiam, aut bonum matrimonij, qualis est illa: Si curaueris non concipere, quæ est contra bonum generationis: & illa: Si aliam ditiorem, aut nobiliorem non inuenero, quæ est contra bonum indiuiduitatis: & illa: Si victum ex adulterio quæsieris, quæ est contra bonum fidei. Quæ omnes annihilant matrimonium. cap. aliquando, & cap. solet. 32. quæst. 2. d. cap. fin.

Secundum earum, quæ sunt turpes, aut facta impossibiles: sed non contra substantiam, aut bonum matrimonij; qualis est illa: Si furatus fueris: Si occideris: Si cælum digito tetigeris, quæ non annihilant, sed pro non appositis in fauorem matrimoniorum habentur: & matrimonia, in quibus illę ponuntur, censetur absque aliqua conditione contracta. Tertium earum, quæ sunt honestæ, qualis est illa: Si pater meus uoluerit: Si tanta dos detur; quæ si sunt ueræ conditiones, matrimonium suspēdunt, quousque impleatur. cap. de illis. cap. super eo. & cap. per tuas. de cond. appos. modo ponātur a principio, & suspensiue: secus enim si a principio resolutiue, vel post contractum suspensiuè. cap. 1. de cond. appos. iuxta intellectum Vincen. quem Panor. & cōmunis probāt, & modo ambæ partes illis expressè consentiat, aut tacite, altera eas exprimente, & altera tacente, secundum Adri. in 4. matr. quæs. 4. col. 12. & 14. quamuis Inno. in dicto cap. fin. requirat expressum vtriusque partis consensum: absque tamen sufficientis fundamento.

Dixi: *Si sunt ueræ conditiones:* quales non sunt de re præterita, aut præsenti, ueluti illa: Si N. mortuus est, aut si uiuit, non suspendit; quia non est uera cōditio, imò statim, si est falsa, matrimonium nullum est, sin vera statim valet. l. illa institutio. ff. de cond. institu. l. cum ad pręses. cū seq. ff. si cert. pe. & §. conditiones. inst. de verb. oblig. & eadē ratione causa in illo posita non suspendit, secundū gloss. in rub. & Bar. in l. 1. ff. de cōd.

& demonst. vt cum dici ur: Matrimonium tecum contraho, quia talem rem fecisti: nec modus; ut cum dicitur: Contraho tecum matrimonium, ut talem rem facias: nec demostratio; ueluti: Matrimonium tecũ contraho mercatore, aut domino talis rei. Et quamuis hæc tria; scilicet causa, modus, & demonstratio numquam suspendant: annihilant tamen quando sunt contra substantiam, aut bonum matrimonij dicto capit. fin. de cond. appos. aut personæ errorem inducunt, de quo supra eodem capit. num. 31. & seq.

63 Ex quibus sequitur primo, quòd, qui matrimoniũ contrahit cũ conditione: Si pater meus uoluerit; non esse matrimonium antequam pater consentiat; & quod simulatque consenserit, matrimonium esse incipit, si contrahentes ad eius vsque consensum in illa uoluntate permaneant, c. super eo. & c. per tuas, de cond. appos. & patre renuente, omnino esse desinit. Magnæ tamen quæstionis est; An confirmetur per cõsensum eius, postquam semel contradixerit præstitum; pro negatiua enim parte facit, quòd primus eius actus uideatur attẽdẽdus, arg. l. bouis. §. hoc sermone. ff. de uerbo. signi. uerius tamẽ uidetur cõfirmari, si quousque ille consentiat, contrahentium consensus duret, aliàs non, iuxta Card. in d. c. super eo. Siluest. verb. Matrimonium. 3. quæst. 4. Non minoris autẽ quæstionis est quãdo pater tacet non contradicendo, nec cõsentiendo expresse. Nobis placet opinio Silu. vbi supra, quatenus ait, cõfirmari si per signa colligitur illum tacere; eo quod ei placeat: & infirmari si colligitur tacere, eo quod displiceat: nõ autem quatenus ait censendum ideo in dubio tacere, quod placeat; quia id uidetur esse contra regulam. Is qui tacet non fatetur, nec negare uidetur, lib. 6. & cõtra aliam, quæ habet, facta nõ pręsumi nisi probẽtur, cap. cũ in iure. de offic. deleg. quas nõ uideo quo ad
64 hunc casum iure limitatas. Sequitur secundo, quòd si tẽpore quo apponitur conditio pater est mortuus & filius ignorat, statim non ualet matrimonium, quia conditio non potest impleri, cum mortuus nec consentire, nec dissentire possit, cap. si gratiosè. de rescrip. lib. 6. Si autẽ scit patrẽ esse mortuum pro non apposita, (quia impossibilis) habẽda est, & consequenter cẽsendum matrimonium ualere, Ros. uerb. Matrimoniũ. 5. §. 8. & Siluest. verb. matrimoniũ 4. Tertio sequitur, quod, si ante conditionẽ impletam altera partiũ uoluntate mutata contrahit cũ alia absolutè, illud matrimonium ualebit, licet post illud cõtractũ conditio impleatur, argum. d. cap. super eo; & c. si pro te, de rescrip. lib. 6. quia in his, quæ ex uoluntate solius disponentis pendent, implementum conditionis non retrotrahitur ad tempus dispositionis, iuxta glo. recep. ĩ d. cap. si pro te. sed impleat conditione, antequam contrahat cum secunda perfectũ est matrimonium, & ideo cogi potest ab ecclesia recipere primam. d. cap. super eo, in textu, & in glo. Quarto sequitur, referre multum an quis dicat, con
65 traho tecum matrimonium, si permiseris coitum, An contraham tecum

matrimo-

matrimonium si permiseris coitũ, ut insinuat Silu. post alios vbi supra. quia in priori casu statim fit matrimoniũ, si intelligit de fornicario coitu, quia conditio est turpis, & habetur per nõ apposita: & si intelligit de uxorio, simul ac coierit, est perfectum matrimoniũ quo ad Deũ, & ecclesiam, quia impleta est cõditio, sub qua fuit cõtractũ. In posteriori autem si intelligit de coitu fornicario, cõditio habetur pro nõ apposita, & sic manent sponsalia pura, & cõsequenter copula carnali subsequuta fit matrimonium præsumptum quo ad ecclesiam secundũ iura antiqua, ut mox dicetur: quo ad Deum autẽ non, nisi copula esset vxoria: si autẽ intelligit de coitu licito; sunt sponsalia condicionalia, quæ sequuta copula purificantur, quo ad Deum & ecclesiã; & transeunt in matrimoniũ præsumptum quo ad ecclesiam; quo ad Deum autem fiunt de conditionalibus absoluta & purificata per conditionis implementum, sed nõ matrimonium nisi consensus matrimonialis suspẽdens actum, ut dictum est, ab utraque parte addatur, ut est addendus post sponsalia pura: per quę mens obscura Silu. declaratur, se, quum prædicta sponsalia non possint purificari, nisi per licitum coitũ, & ille nõ possit haberi, nisi sit matrimonialis, necesse est cõsequẽter dicere, illa nõ purificari per illã copulã, aut certè per eam transire illa in uerum matrimoniũ corã Deo; quòd nobis uidetur uerum, & firmum secundũ iura antiqua, licet non secundũ nouũ Tridentinum; secundum quod non potest fieri matrimoniũ nisi præsente parocho, & duobus uel tribus testibus: ut dicetur infra eod. c. nu. 69. & tactũ est sup. eod. cap. nu. 28. & dicetur infra. cap. 25. nu. 144. Quinto sequitur, quòd per hæc verba (tecum contraho, si te uirginẽ inuenero)
66 intelligendo per inspectionem honestarum fœminarũ, est matrimoniũ conditionale; quia est vera cõditio, quippe quæ est de re futura, & honesta; & intelligendo de inuentione per copulam carnalem, est purum matrimonium quo ad ecclesiam, quia talis conditio, eo quod sit turpis, habenda est pro nõ apposita. Et eadem ratione, per illa uerba, (contraham tecum, si te per copulam uirginem inuenero) contrahuntur pura sponsalia. Et per illa, contraham tecum, si te uirginem per honestas fœminas inuenero, contrahuntur sponsalia conditionalia, quo ad ecclesiã: quamquã quo ad Deum in nullo casu matrimonium contrahitur, aut spõsalia ante adimpletã conditionem, si uere coram eo fuit animus suspendendi
67 usque ad implementum illius, arg. cap. Tua. & c. Is qui. cum eis annot. de sponს. Sextò sequitur demum, quòd matrimonium contractum per illa uerba. Duco te in uxorem, si cras sol orietur, uel per alia, quæ conditionẽ necessariò euenturam importent, esse purum, & non conditionale apud ecclesiam, secundum S. Tho. & Bona. in 4. dist. 28. quæst. 3. Host. Card. & Panor. in c. Per tuas. de cond. appos. contra gloss. ibi & alios illam male approbantes; quãuis quo ad Deum, & in foro conscientiæ, non sit tale, si uere fuit animus suspendendi actum, usque ad solis ortum.

De impedimento interdicti, & feriarum.

SVMMARIVM.

68 *Matrimonium clam, uel contra interdictum superioris contrahens, ut peccat.*
69 *Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cum alijs Tridenti statutis.*
70 *Ecclesiæ facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eam, etiam cum causa non contrahitur.*
71 *Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum.*

SECVNDVM impedimentum impediens, sed non dirimens matrimonium est interdicti, & feriarum, ut cum alicui, ne contrahat matrimonium cum aliqua ob aliquod impedimentum Episcopus, Iudex, aut parochus interdicit donec constet non subesse illud impedimentum, quod opponitur, per titu. de matrimo. contract. contra Interdict. secundum Palud. in quarta distinct. vigesimaoctaua. quæst. secunda colum. prima, quidquid dicat Angel. ut recte defendit Syluestr. uerb. Matrimonium 7. quæst. prima. Valet tamen matrimonium sic contractum, si uere non suberat impedimentum, licet peccet contrahendo, sicut & peccat, qui contrahit matrimonium per verba de præsenti clandestine sine iusta causa, aut publice sine trina denuntiatione prius in ecclesia facta, quo qui impedimentum inter eos esse sciunt, indicent illud. capit. cum inhibitio. de clandest. despons. & per omnes in quarta distinct. 28. quæst. prima, colum. prima, & quarta, & est excommunicatus, non quidem iure communi, sed Episcopali, quale in plerisque omnibus Episcopatibns Hispaniæ est, & quia multa circa hoc statuit Concil. Trident. sess. uigesima quarta. capit. primo, de Reformat. matrimonii, substituam hic aliqua eius quibusdam sublatis, quę in uulgari huic loco inserueram.

Primum, est errare dicentes, quòd matrimonia clandestina contracta ante illud concilium, non ualent, vel quòd filius non potest contrahere matrimonium sine consensu parentum, vel quòd parentes possunt illud irritare.

Secundum, quòd matrimonia clandestina, etsi contracta valeant, contrahere tamen illa detestabile est. Tertiam, quòd ob causas ibi expressas statuit in hæc verba, *Sancta Synodus præcipit, ut in posterum antequàm matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festiuis in ecclesia inter missarum sollennia publicè denuncietur inter quos matrimonium sit contrahendum, quibus denunciationibus factis,*

bus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem, matrimonij in facie ecclesiæ procedatur, ubi parochus viro, & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellectu, vel dicat. Ego uos in matrimonium coniungo, In nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti, uel aliis utatur uerbis, iuxta receptum uniuscuiusque prouinciæ ritum. Quòd si aliquãdo probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc uel una tantum denunciatio fiat, uel saltem parocho & duobus, uel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur; deinde ante illius consummationẽ denunciationes in Ecclesia fiant, ut, si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur; nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, uel prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudentiæ, & iudicio sancta Synodus reliquit. Qui aliter quam præsente parocho, uel alio sacerdote, de ipsius parochi, seu ordinarij licentia, & duobus uel tribus testibus matrimoniũ cõtrahere attentabũt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendũ omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat.

Quartum, quòd, *Quicunque sacerdos sine licentia parochi coniunxerit matrimonio aliquos, etiam prætextu immemorialis consuetudinis, maneat suspensus, donec ab ordinario eius, qui coniungere debebat, absoluatur.*

Quintum, quòd, *Parochus habeat librum in quo coniugum, & testium nomina, diemque, & locum contracti matrimonij adscribat, quem diligenter apud se custodiat.*

Sextum, quòd, *Prædicta Synodus hortatur coniuges, vt antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonij consummationem sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum pie accedant.*

Septimum, quòd, *Si quæ prouinciæ alijs ultra prædictas laudabilibus consuetudinibus, & cæremonijs hac in re utuntur, eas omnino retineri Sancta Sinodus uehementer optat.*

Octauum, quòd, *Hoc decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat a die primæ publicationis, in eadem parochia factæ numerandos.* Aduertendum circa hæc primò, quòd conciliũ non annullat omnia matrimonia clãdestina, sed solum illa, quę fiunt sine præsẽtia parochi, vel alius sacerdotis facultatem in id ab eo, vel ordinario habentis, & sine duobus, vel tribus testibus. Præterea, quod nil expresse decernit, de matrimonio cõtracto in facie ecclesię, sine sacerdotis proprij vel alius præsentia. Et quod nõ ualeat, urget versiculus. Qui aliter. Et cõtra, quod valeat facit, ꝙ uidetur intelligẽdus de contrahentibus clandestine. Aduertendũ secundò, ꝙ facies Ecclesiæ ibi dicitur ianua Ecclesiæ, ut in Lusitania, alibi ipsa Ecclesia, ut in Belgio, alibi præsentia multorum
70 secundum Maior. in 4. dist. 27. q. 1. vt in bona parte Hispanię, & ubi est talis consuetudo adhoc ut dicatur cõtrahi in facie ecclesiæ, sufficit præsentia

sentia cognatorum, & vicinorũ, & idoneus testium numerus, iuxta Panor.communiter receptum in d.cap.cum inhibitio. Nunc autẽ per prædictum concilium supra proxime relatum videtur contrahi satis in facie Ecclesię, si trina denunciatione præmissa, contrahatur corã parocho, vel eius locũtenente: & duobus vel tribus testibus. Tertiò aduertẽdũ, quòd, si contraheretur coram parocho & testibus, nõ pręmissa trina denunciatione, vel nõ omissa legitimè, valeret quidẽ matrimoniũ, sed diceretur clandestinũ, quo ad alios effectus, quàm annullationis matrimonii: quia quo ad alios non uidetur derogari iuri antiquo, à quo non est recedẽdũ vltra quam recedit nouum.l. Præcipimus. C.de Appellat. Aduertendũ quartò, quòd hodie etiam cũ iusta causa non valebit clam sine parocho & testibus cõtractũ; licèt antea iustè potuisse contrahi diximus hic, sequuti Caiet.in opusc.to.1.tract.12. quæst.2. Id enim videtur sentire cõcilium, qua parte facit facultatẽ Episcopo relaxandi prædictas denunciationes, quando ei uidebitur conueniens; non tamen facit ei facultatẽ remittendi præsentiam parochi & testium. Sed (quod ualde notandũ est) fœ.re.Pius V.declarauit, nõ esse illos necessarios, in contrahendo denuo matrimonio ab iis, qui illud publice cum denunciatione sufficiente contraxerunt: sed propter aliquod impedimentũ occultum, est nullum, quo sublato oportet, ut denuo cõtrahatur, quod fieri posse, sine ulla parochi & testiũ præsentia, antequam ad Vrbem ueniremus, respõdimus. Qua declaratione sacrum Pœnitentiarię Prætorium frequẽter vtitur. Aduertẽdũ quinto, quòd licet sufficiens causa relaxandi denũciationes sit, quòd nobilis cum ignobili, diues cum paupere, senex cũ adolescentula matrimonium contrahere velit; aut quòd timeat consanguineos, iuxta Palud. in 4. distinct.28.quæst.2.colum.4.S.Anton.3.part titu.1. cap.16.§.5.nõ tamen sufficiunt ad hoc, ut Episcopus relaxet sollennitatem adhibendi parochum & testes, vt satis colligitur ex tenore Concilij. Aduertendum sextò, expręsse determinari à prædicto Concilio, Episcopum posse dispensare circa prædictas denunciationes, quod antea non fuimus ausi confiteri, nisi in terris, ubi id fieri consueuit.

71 Vigesimotertiò, Peccat. M. qui temporibus ab ecclesia prohibitis benedictionem nuptiarum accipit, aut in domum suam sollenniter sponsam traducit.cap.capellanus, de feriis, & cap.cum oportet.cum trib. seq. 33.quæst.4.sed non, si solum sponsalia, vel matrimonium de præsenti cõtrahit, iuxta gloss.recep.in dicto cap. capellanus, per illũ tex.quia sola benedictio, & traductio sollennis prohibetur, iuxta mentem S.Tho. & Palud.in 4. distinct. 32. Caiet. in summa uerb. Nuptiarum peccat. Silu. verb.Matrimonium.7. quæst. 2.

Tempora prohibita iure antiquo sunt ab Aduentu vsque ad Epiphaniam, à Septuagesima ad Pascha, & eius octauam, & a tribus Litaniarũ, siue rogationum diebus ad septimum diem Pentecostes, d. cap. capellanus. Con-

nus.Conc.autem Trid.sess.24.c.10. de refor.matr.restrinxit hæc tempora, in hæc uerba. *Ab aduentu* D. N. Iesv Christi, *usque in diem Epiphaniæ, et a feria quarta Cinerum usque in octauam Paschatis inclusiue, antiquas sollennium nuptiarũ prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari Sancta Synodus præcipit: In alijs vero temporibus nuptias sollenniter celebrare permittit.* Consummare aũt matrimonium per copulam absque sollennitate nuptiarum,& absque traductione sollenni in domum,nullo tempore prohibetur, iuxta Caiet. in summa. verb. Matrimonium, quem sequimur: quamuis Palud. in 4.dist.32.& Ros.uerb.Impedimentum 13. §.3.& S.Anto.3.par.tit.2.cap. 17. & quidam alij sine ratione necessaria teneant peccare; sed solum prima uice.

De impedimento sponsalium, & catechismi.

SVMMARIVM.

72 *Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti.*
72 *Lex super metiente trahitur ad mensum, si est eadem ratio.*

72 Tertivm impedimentum impediens, sed non dirimẽs matrimonium, est quod nascitur ex sponsalibus antea contractis.Omnis enim, qui post contracta spõsalia cum una, sine iusta causa contrahit cum alia matrimonium, aut sponsalia peccat,M.secundum omnes;& uenialiter, sed grauiter, si cum iusta causa id facit ante facultatem ei a iudice concessam,ut supra eod.cap.nu.27. diximus.Matrimonium tamen contractum ualet,quia hoc impedimentum solum est impediens, & non dirimens, ut dictum est supra.

Quartum impedimentum est cognatio spiritualis, nata ex catechismo,c.per catechismum,de cogn. spiri.lib.6. Catechismus autem est instructio baptizandi sollenniter à sacerdote facta, antequã baptizetur,de articulis nostræ sanctæ fidei catholicæ Romanæ credentis.c.ante baptismum,de consecr.dist.4. Ex qua instructione nascitur cognatio spiritualis inter easdem personas,inter quas ex baptismo, de qua supra eod.cap. nu. 36. sed non est tanti effectus: quia hęc impedit matrimonium, & non dirimit.dicto cap. per catechismum: illa uero utrunque facit.

Ad qõnem aũt: An hæc cognatio censeatur restricta per prædictum Conci. sicut illa quæ nascitur ex baptismo, & confirmatione? Respondeo affirmatiue arg.gl.sollen.in c.non debet. de consan. & affi.quatenus habet per illud c. fuisse sublata quædam genera publicæ honestatis, eo quod fuerunt sublata similia genera affinitatis. Ex qua colligit ibi Præp. unum,quod mea sententia,ut ibi aliàs dixi,nõ colligitur;sed sic aliud no

stro

posito conuenientis, quod colligit Domin. capit. 1. de tempor. libro 6. columna tertia. uersiculo, sed fallit quinto, & Francus. colum. 3. uersic. quartò. Nempe, quòd cum duo sic se habent, quòd alterum est metiens, alterum mensum, lex corrigens, uel limitans metiens, censetur corrigere, uel limitare mensum, si eadem ratio militat in vtroque. At constat, quòd cognatio spiritualis, quæ ex baptismo oritur, metitur eam, quæ ex confirmatione, & catechismo nascitur, & ita concillium limitans illam, uidetur hanc quoque limitasse.

De impedimento voti simplicis iuramenti, & consuetudinis.

SVMMARIVM.

73 *Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quatenus seruandũ.*

73 VINTVM impedimentum impediens tantum, est uotum simplex Castitatis. Omnis enim, qui post uotũ simplex Castitatis emissum, matrimonium, aut sponsalia cõtrahit peccat, & si uotum esset limitatũ ad tempus nondum lapsum, matrimonium tamen valet. capit. 2. 27. distinct. etiam si uterque uouisset, secundum communem, & etiam glo. in cap. si quis uotum. 27. quæstio. 1. quidquid ei imponatur, & etiam si contraheret animo ingrediendi religionem post cõtractum, secundũ Richar. in 4. dist. 38. Rosel. verb. uotum. §. 9. & S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 16. & Sil. verb. Matrimonium. 7. quæst. 5. §. 2. Debet tamẽ seruare votũ, qua parte potest sine præiudicio alterius, & ita petere non potest debitum post consummatum matrimonium, nisi vt dicitur supra cap. 16. nu. 30. nec reddere priusquam consummet, quia ante religionem intrare potest. cap. ex publico. de conuer. coniug. nec matrimoniũ mortua prima uxore denuo contrahere potest, iuxta S. Tho. & communẽ in 4. dist. 38. & Archid. in c. de eo. 30. quæst. 1. etiã si iurasset contrahere: quia tale iuramentum non liberat à voto, immò per illud redditur illicitum, & non seruandum cap. non est, obligatorium. de reg. iur. lib. 6.

Peccat item, qui matrimonium cum ea, quam castitatem uouisse sciebat, contrahit, iuxta gloss. sing. in cap. non nouimus. 17. quæst. 2. matrimonium tamen valet.

An autem peccet, qui interrogatus ab eo, qui votũ simplex castitatis emisit, an valeret matrimonium si cõtraheret illud? respondit val re, dubium est: nam Host. tenet quòd sic, & aliqui alij quòd non; sed conciliari

possunt

possunt, dicendo opinionem Host. intelligi, quando tali personæ, & tali tempore, loco, & modo respondetur, vt voti violandi occasio detur; & contrariam, quando tali, & tali modo respondetur, quod nulla talis occasio datur: quamuis eam ille ex bono responso arripiat, ut rectè sentit Sil. uerb. Matrimonium. 7. quæst. 5. §. 9. Idem, quod dictum est de uoto, uidetur dicendum de iuramento: arg. cap. debitores. de iureiur. & de consuetudine, quę induceret simile impedimentum, ex mente glo. cap. super eo. de cogn. spirit. Cuius exemplum de filijs duorum compatrum antea hic positum omitto, quia sublatum est hodie per Concilium Tridentinum relatum supra eod.

De reliquis impedimentis non dirimentibus.

SVMMARIVM.

74 *Matrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & quæ sint illa.*
74 *Vxoricidium, & mariticidium impediunt matrimonium.*
74 *Pœna vnius correlatiui extenditur ad aliud, si eadem est ratio.*
74 *Raptus, ut impedit matrimonium.*
74 *Filij proprii susceptio, quæ impedit matrimonium.*
74 *Presbytericidium ut impedit matrimonium.*
74 *Pœnitentia solennis ut impedit matrimonium.*
74 *Incestus tam cum cognata, quam affini impedit matrimonium, sed Episcopus dispensat. & 75.*
76 *Matrimonium ficte contractum, nullum coram Deo, & quo ualidatur, & creditur deceptio.*
77 *Matrimonium secundum contrahens, decepta quid agere debeat.*
78 *Protestatio contraria facto inualida, & quæ nocet matrimonio.*
79 *Matrimonii contractus, qui ob finem malum mortalis, uel uenialis.*
80 *Matrimonio sufficit consensus diuerso tempore sic datus.*
81 *Matrimonij contractus in excommunicatione, uel mortali, est peccatum, sed ualet.*
82 *Matrimonij usum impedit scientia nullitatis eius superueniens.*
83 *Matrimonii impedimentū non denuncians, ut peccat, & ut id facere debeat.*
83 *Consuetudo etiam circa sacramentalia induci potest.*
83 *Iulius Anton. Sanctorius Cardinalis S. Seuerinæ laudatus.*
83 *Benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copulę.*

83 Nuptiæ

83 Nuptiæ primæ benedicendę, secundæ non item.

74 EXTVM impedimentum non dirimens est incestus. cap. 1. & 2. & cap. transmissę, de eo. qui cogn. cõsangui. vxo. suæ, de quo latius dicetur infra. nu. 75. Septimum vxoricidium. c. admonere. 33. quæst. 2. & quamuis Sylue. dicat nullo iure probari idem esse de (ut ita dicam) mariticidio, sequimur tamen Palud. qui oppositum affirmat, dicta dist. 34.

Non obstat, quod pœna non debet extendi vltra suũ casum, c. pœnæ. de pœnit. dist. 1. quoniam fallit in illis correlatiuis, in quibus eadem ratio idem suadet, secundum Pan. in procem. Greg. & alios citatos ibi per Felin. ita hoc resoluentem; eadem, imò maior ratio suadet idem in uxore, quod in marito, quod etiam Sotus in dist. 37. tenet; licet huic argumento non respondeat. Octauum impedimentum est, raptus sponsæ alterius. cap. statutum. 27. quæst. 2. quod tamen per Concilium Tridẽ. sess. 24. cap. 6. factum est dirimens, quandiu rapta in potestatẽ raptoris manserit, in hæc verba. *Decernit Sancta Synodus, inter raptorem, et raptam, quãdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta à raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta, illum in uirum habere consenserit: eam raptor in uxorem habeat; nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & fauorem præbentes, sint ipso iure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; etsi Clerici fuerint de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, siue eam uxorem duxerit, siue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare.* Nonum proprii filij de fonte susceptio, animo ne uxor debitum exigere a se possit. cap. eo. 30. quæst. 1. Decimum est Presbytericidium d. cap. qui presbyterum, de pœ. & remiss. Quamuis Pan. vbi supra dicat, id locum non habere, quousque in iudicio cõuincatur. Vndecimum impedimẽtũ est pœnitẽtia solẽnis iniuncta, & facta c. de his. c. antiqui. 33. q. 2. Duodecimũ matrimoniũ sciẽter cũ moniali cõtracto. c. si ergo, qui. 27. q. 1. Qm̃ verò super ĩpedimẽto incestus magna fuit disputatio in sacro Pœnitẽt. prætorio, quũ ei sũma prudẽtia, miraq; dexteritate tãquã summus Pœnitẽtiarius præsidebat Cardinalis Alciatus Illustrissimus, idemque omniiuga disciplinarum encyclopędia clarissimus; An omnis incestus hoc impedimentũ pareret. His, quę aliàs hic dixi, substituo primũ. Plerosque omnes iuris diuini, & humani peritos strictè ac proprie appellare incestum solum coitũ cum consanguinea, vel affine in gradu ꝓhibito, ut in Rub. C. de Incest. nupt. & aliis locis infra citãdis. Secundum inter omnes conuenire, ex omnis incestu oriri impedimẽtũ affinitatis impediens, & dirimens. Tertiũ inter omnes etiam cõuenire ex incestu cum affine, durante matrimonio, admisso oriri impedimẽtũ impediens matrimonium contrahendum cum quacunque alia, per c. 1. &

2.& cap.tranſmiſſæ.de eo qui cogn.conſan.uxor.Quartum pleroſq; omnes Theologos tenere ex inceſtu cum conſanguinea oriri quidē impedimentum aſſinitatis; nullum tamen aliud ſiue ante ſiue poſt matrimoniū contractum admittatur,in quibus eſt S.Thom. in 4. diſtin.34.q.1.ar. fi. communiter recep.& Sot.diſt.37.ar.2.ſub fi.S.Ant.2.par.c.29.§.4.tit.1. Syl.ver.Matrimoniū 7.Impedimēto vlt.quos etiā ſequitur Couarruuias in epit.4.cap.6.in prin.nu.4.Tum quia uidetur eis nullo iure id caueri, cum prædicta tria capitula ſolum agant de inceſtu cum affine. Tū quia, vt ait Rich.non uidetur hoc inductum ob grauitatem criminis, ſed ob iniuriam, quę fit matrimonio per coitum cum cognata coniugis.

Contrarium uero tenent plerique omnes Canoniſtæ cum Pan.& Prępoſ. in d.c.1.& 2.de eo,qui cogn.cōſan.uxor.quos hic ego ſequutus ſui cū Ang.verb.Inceſtu.§.5.Tū quia, ut ibi dixi, id ſtylus curiæ ſeruat, dū diſpenſando,vt cōſanguinei, qui ſe inceſtu polluerūt,contrahant inter ſe matrimonium,apponit clauſulam, vt ſuperſtes ſine ſpe cōiugij maneat. Tum quod c.ſi duo.35.quæſt.6. habet conſanguineos matrimonio iunctos ſeparari debere,& poſſe cum aliis cōtrahere, ſi iuuenes ſunt: ſignificando,ut ait gl.indigere diſpēſatione,ſi ſcienter ſe coniunxerunt, quæ tamen propter iuuentutem dari poteſt. Tum quod,c.fi.35. q.8. de con-
75 ſanguineis concubinarijs, ait, ſi alter eorum morte præuentus fuerit, alter quandiu uiuit grauiter pœniteat, & ſine ſpe coniugij maneant. Tum per cap.de inceſtis. 35. quæſt.3. ibi.*Inceſtuoſos nullo nomine coniugij deputandos*. Tum quia ratio, quæ ex contextu multorum cap. 35. cauſæ, colligitur, quare multo plus inſiſtitur in eis ad declarandum inceſtuoſum cum affine non debere contrahere, quam inceſtuoſum cum conſanguinea,uidetur eſſe,quia de illo plus poterat dubitari,quam de hoc. Tum quia ratio prędicta Richar. eſt infirma, cum inceſtus cum affine, nullo præcedente matrimonio, idem faciat. Nam c. ſi quis cum duabus.33. quæſt.2.habet, quòd cum duabus ſororibus fornicatus non debet contrahere etiam cum alia, niſi quędam concurrant, ob quę diſpenſetur,vt ibi ait gl. Tum per cap.ſi quis cum matre & filia.35.quæſt. 3. Tum per c.qui propinquā. ead. can. & quęſt.quo Papa Fabianus ait: *Qui propinquam ſanguinis vxorem ducunt, & ſeparantur, non licebit eis quamdiu uiuunt alias uxores ſibi in coniugio ſociare*.

Super hoc autē impedimento diſpenſare poteſt, & debet Epiſcopus, ſi timeatur incontinentia. cap. antiqui.c.in adoleſcentia. 33. quæſt.2.& cap.ex literis.1.de eo,qui cogn. conſ.uxo.& iuxta Palud.in 4.diſt.34.q. 1.col.3.& S.Ant.3.par.ti.j.c.15.§.4.quos ſequimur contra Pan.& Pręp. tenētes in d.c.1.Epiſcopum non diſpenſare in inceſtu cū conſanguinea, ſed cum affine.Tū quia plurimi tenent,ut diximus proxime, inceſtū cū cognata nullum inducere impedimentum. Tum quia iuribus prædictis permittitur diſpenſatio ſimpliciter.Quin addimus,quòd,ſtante cōſuetudine,

dine, quod ob nullum incestum dispensatio petatur, quando in continẽtia timetur, etiã Episcopi dispensationem non esse necessariam, secundũ Palud. S. Ant. & communem ubi supra, quidquid alij dicant. Imò addit Palud. ubi supra col. 4. hoc cõsuetudine seruari, cui credimus, ideo quod numquam vidimus, neque audiuimus vllũ incestuosum petere dispensationem a Papa, vel Episcopo, nisi ad contrahendum cum ea, cum qua incestũ commisit, vel eius consanguinea ob affinitatẽ inde ortam, quam si S.D.N sciret, iuberet forte, ne in dispẽsationibus cũ incestuosis apponeretur prædicta clausula, vt superstes, & cæt. An autem idem possit facere Episcopus in impedimento ex aliis dilectis orto, dicitur infra nu. 85.
76 De contrahẽre autem animo ficto, vel inordinato, vel cõtra censuras, & irreuerentiam sacramenti, dicendum primo peccare illum, qui cõtrahit matrimonium, aut sponsalia ficte sine animo vere cõtrahendi, & nõ efficere quo ad Deum, & forum cõscientiæ matrimonium, quamuis copula sequatur, si postea verè in eã non consensit; licet quo ad ecclesiã sit præsumptum secundum iura antiqua cap. is qui. cap. tua, de spons. & cõmunis ibi, quam Syl. verb. matrimoniũ. 4. quæst. 8. declarat. sed nõ secundum ius nouum Concilij Tridẽ. ex quo colligitur sponsalia nõ transire in matrimonium per solam copulam, vt dictum est supra eod. c. nu. 25. & 28. Secundo dico, quod ad validãdum tale matrimonium fictum nõ sufficeret cohabitatio cum ea tamquam propria vxore, etiam si credere sufficere propter confessarii, uel alterius auctoritatẽ, nisi coiret aut cohabitaret animo denuo cõtrahendi cum illa, vt recte probat Syl. vbi supra. quæst. 10. Quia per talẽ cohabitationẽ, & copulam non vult denuo matrimoniũ contrahere, sed vt antea contracto. Quæ limitatio Syluestri, licet iuridica sit secundum antiqua iura prædicta, non tamen secundũ ius
77 nouum Cõcilij Trid. vt proxime dictũ est. Tertio quod ex hoc sequitur quòd valeret matrimonium cum alia secundò contractũ, antequã primum nouo consensu vtriusque confirmaretur, & consequenter cũ secũda cohabitare deberet, si absque scandalo posset, Ang. vbi supra §. 15. & Syl. vbi supra. quæst. 8. tamen obligatur sub pœna mortalis cõfirmare primum, antequam cum secunda contrahat. Mai. in 4. dist. 27. q. 1. quia tenetur verificare verba, quibus eã decepit, nisi tãta sit inæqualitas, vt illa præsumere debeat, causa decipiendi eam, illũ verba contractus dixisse. Quo casu tamẽ tenetur restituere damnum famę, honoris, uel rei familiaris, si quod illa ex talibus uerbis pateretur, secundum S. Tho. in 4. dist. 28. vbi Palud. quæst. 1. Pro quibus faciũt. c. 1. & 2. de adult. cum eis annot. Porro ita decepta alteri nubere non potest, nisi quãdo probabiliter iudicio prudentis, & boni viri crederet, eum, qui decipit, uerũ dicere, asserẽdo se non habuisse animum contrahendi cũ illa, sed tantũ decipiendi. Vir bonus autem, & prudens id arbitrabitur, si statim post contractũ id ei declarauit, & cum alia cõtraxit, aut religionem professus est. Et idẽ, si
non

non statim id declarasset; postea tamen iuramento id firmat, & est alioqui fide dignus;& sæpe, uel saltem semel in anno cōfitetur,cómunicat, & bonorū consuetudine utitur; aut, si sint adeo dispares, ut non sit uerisimile illum matrimonium cum illa uere contrahere uoluisse: aut si sint alia eiusmodi indicia,& ille duxerit aliam,uel profiteatur religionē: alioqui enim non est tutum ei alteri nubere; quoniam sepe diuites,& nobiles ob egregiam formam, & honestatem, & alios fines matrimonium cum fœminis plebeiis,& tenuis conditionis uere contrahunt. Quæ colliguntur ex Ros.verb.matrimonium 4.§.3.& Sylu.verb.matrimonium 4. q.9. Quibus addimus ordinis sacri susceptionem paris esse coniecturę quo ad hoc,cuius est matrimonium secundum, aut religionis professio, arg.cap.1.de uot.lib.6. & tradit Adri. in 4.q.4. col. 5. de matrim.

77 Sextò,dicimus, quòd si illa cum secundo contraxerit, ante ullā rationem credendi se fuisse deceptam,nō debet,nec potest secundo debitum reddere, aut petere; si autem rōnem iudicio uiri boni & prudentis satis probabilē ad id credendū habuerit,poterit petere & reddere. At,si eiusmodi rōnem credendi nacta fuerit,quæ non sufficiat ad credendum in fauorem suum; sed ad euitandum præiudicium mariti sic, reddere debet, & non exigere,arg.c.inquisitioni. de sent.excom.& cap.dominus, de secun.nupt.cum concordia illorum nostra relata supra eod. c.nu 54.& 55.

78 Septimò, quod peccat,qui ficte contrahit matrimonium cum aliqua legitimis uerbis,protestatus prius, sine iusta causa per nulla uerba quę diceret esse sibi aīum contrahendi cum ea, quamuis eam carnaliter cognosceret,& in foro exteriori pro matrimonio iudicaretur.iuxta glo.recept. cap.tua.de spons. Quia illa protestatio, quæ facto contraria est, nil prodest.cap.cum M.& ei annot.per omnes,de constitu.Dixi,*Sine iusta causa* quia, si facit iusta de causa; puta ad scandalum aliquod notabile uitandum,non peccat, neque iudicaretur matrimonium in foro exteriori propter defectum cōsensus,secundū oēs,arg.c.1.de his quæ ui,met.ue caus.

79 Octauò dico peccare,qui matrimonium ob finem mortaliter malum contrahit; puta ad liberius adulterandum, occidendum, &c. secundum oēs,quia,quam malus est finis actus, tam malus est ille, c. cum minister. 23.q.5.ubi late nuper hoc tractauimus. Et ideo non est plusquam ueniale contrahere matrimonium ob finem solum uenialiter malum. Nec cōtrahere principaliter propter carnis delectationē,aut pulchritudinem aut diuitias,aut ob alium finē,qui de se nō est mortalis, est mortale; est tñ veniale, quia illa non possunt esse finis aptus matrimonii: & omnis actus directus in finem malum,uel principaliter in finem ineptū,est saltem uenialis,ut in d.c.cum minister,nu.30.probauimus.Nec contra sentit Palu.in 3.dist.31.quæst.3.quidquid dicat Aug.ut recte ait Sylu.uerb. matrimonium 4. q.4.Contrahere uerò minus principaliter ob aliquod trium prædictorum,uel ob aliud tēporale,modo principaliter contraha-

tur pp Deũ, vel q̃a est licitũ,& honestũ,nullũ ẽ peccatũ, p ibidẽ scripta.

Nono dicendum quòd quando de voluntate contrahentium constat, non refert quo ad Deum, & forum conscientiæ,quibus uerbis contrahentes vtantur: quia si fuerit vtriusque voluntas contrahendi de pręsenti, fit matrimonium;si verò de futuro, sponsalia tantùm, argum.c.intelligentia. de verb.sign.cap.tua.de spons. & cap.humanæ aures.22.q.5.

Decimo quod, quamuis cõueniret,vt amborum consensus simul eodem loco,& tempore concurreret;non est tamen necessarium,quidquid
80 dicat Pan.in cap.dilectus. de spons.sufficit enim, ut altera pars prius,& in alio loco cõsentiat, & postea quouis temporis interuallo interiecto, altera alibi assentiat,modo prior in suo consensu perduret,iuxta Host.& Io.And.c.ex literis.de spons.Quo fit,vt,si altera pars vere consensum pręberet, altera autem falsè,quæ post.10.20.vel plures dies,& menses vere assentiret,permanente altera in suo consensu,verum matrimoniũ fieret. Consensus autem prioris tamdiu dicitur durare, quamdiu non recedit ab eo,Mai.in 4.dist.27.quæst.1.Dixi,*Legitimè*,quia si aliquod impedimẽtum subesset, quo cõsensus præstitus redderetur illegitimus,oporteret, vt, impedimẽto sublato, denuo ambo consentirent,perinde ac si nullo vnquam tempore contraxissent,per dicta supra eod.cap.nu.47.

81 Vndecimo dicendum peccare illum, qui excommunicatus excommunicatione maiori, aut minori, vel infectus peccato mortali, ante illius detestationem matrimonium contrahit; quia omnis excommunicatus etiam minori excommunicatione,a percipiendo sacramento prohibetur. cap.si celebrat.de cler.excom.minist.& etiam mortali peccato infectus ante pœnitentiam cap.illud.95.dist.vt sup.eod.cap.nu.2.dictũ est, Ang.verb.matrimonium.2.§.7.Valet tamen matrimonium. cap.significasti.de eo, qui dux.in mat.Quare, qui credit, aut probabiliter dubitat de excommunicatione, priusquam contrahat, quærat absolutionem. Caiet.in summa verb. matrimonium.

82 Duodecimo dicendum peccare illum, qui post contractum matrimonium,sciens illud non ualuisse,habet rem cum coniuge,argu.c.per tuas. 2.de sym.& eorum,quæ latius diximus in ca.si quis autem,de pœnit.dis. 7.nu.89.cum seq.Si autẽ dubitat, perpendendæ sunt rationes dubitãdi; nã possunt esse tãtæ, vt credere teneatur,& perinde se debeat habere ac si sciret;& tam paruæ, ut ad ullum effectum credere debeat;& tam mediocres, vt credere debeat ad effectum nõ exigendi,& non ad effectũ nõ reddendi, iuxta dicta in dict.cap.si quis autẽ. & supra eo.c.nu.54.& seq.

Decimotertio quod non tenetur ad credendum subesse impedimentũ, eo quod vnus testis etiã fide dignus & iuratus,& amicus,& proprius parochus id ei assereret,quia licet dictũ vnius fide digni sufficiat,vt iuste credere possit secundum gloss.sing.in l. Titio fundus.ff.de condit. & demonst. nõ tamen sufficit ad inducendũ necessitatẽ credendi; ad id enim

oportet

oportet esse duos, iuxta cap.cum a nobis,de testi. Minus tenetur credere cõiugi etiam cũ iuramento affirmanti, se nunquam in illa consensisse, arg.cap.per tuas.de probat.quando cum illa contraxit, & presumere potest mẽtiri nunc eum,qui se tunc mentitum fatetur. Si tamen leuiter credit,nec petere,nec reddere debitum potest,durante illa credulitate; quã tamen leuiter conceptam, leuiter deponere potest, reuocante coniuge suum dictum, vel habito illo pro mendacio, pro quali haberet ecclesia, vel ob alia indicia, iuxta mentem Richardi in 4. dist. 27. art. 1. quæst. 4. Ang.verb.matrimonium.2.§.14.Sylu.verb. matrimonium.4.q.2.

83 Decimoquarto, qui iussus sub pœna excõmunicationis, non denunciat impedimentũ, quod scit subesse inter volentes contrahere, argum. cap.2.de maior.& obed.Modus autẽ denunciandi impedimentũ saltem occultũ,quod ex peccato nascitur,est, ut prius de illo secreto impedimẽto moneat,ut ab illo matrimonio desistat, & si noluerit desistere,denunciet superiori,aut alteri,qui impedire potest,quãuis probare non possit. Quia ad impediendũ matrimoniũ nondũ contractũ testimoniũ unius solius sufficit.cap.preterea.2. de spons. ut diximus in cap. sacerdos. nu. 27.de pœnit.dist.6.contra Maio.in 4.dist.21. sed si satis intelligit ex sua denũciatione magnũ scandalũ sequuturum, quãuis probare possit,ad denunciandum non tenetur, iuxta Adrian. in 4. de confess. quæst. 5. dub. 7.ut latius diximus in repet.cap.inter verba.11. quest.3.

Decimoquinto, qđ qñ vnus solus siue sit ꝓprius sacerdos, siue alius quilibet, scit aliquos iuste ob iustã ignorãtiã ĩpedimenti cõiugatos, neutri parti dicere debet, ẽt si ei fides sit habẽda. Tũ quia ex eo nullũ cõmodũ sequitur,& magnũ incõmodũ sequi põt,cũ illi nõ peccent,& fortassis alteruter eorũ hoc rescito, uellet se cũ scandalo alterius separare. Tum quia nemo tenetur aliũ suũ errorẽ admonere,quando est error facti, uel iuris humani,quod regulariter à uulgo ignoratur,& nullũ tertii preiudiciũ redundat.arg.notat.in.§.notandũ.1.q.4.& in c.ignorantia de reg.iur. lib.6.& eorũ quæ trad. Adrian.in 4. de confess.q.5.dub.7.col.3. & nos in d.c.Si quis, de pœni.dist.7. a nu. 66. monstrando veritatẽ intellectus Innoc.contra communem.cap.quia circa. de consang. & affinit.

De Benedictione nuptiarum.

De benedictione nuptiarũ dicendũ primo, peccare illũ, qui benedicit secundas nuptias sollẽni benedictione sacerdotali,quæ intra missam fit; vel qui suscipit illã credens,uel credere debens,non debere benedici, per c.primũ & ult.de secũd.nupt.Secũdo dico decerpsisse me quædã de hac re ex parergo quodã notabili ꝙ cõicauit mihi Illustrissimus & Reuerẽdissimus Cardinalis Iulius Antonius Sãctorius, tit. S. Bartholomæi in Insula,sanctæ Seuerinæ uulgo nũcupatus,libertate animi, eruditione, omnigenaque virtute,præserti iustitia, cõstãtia,zelo fidei,& sanctæ Sed.

Apost.omnibus clarissimus; mihi uerò cum multis aliis nominibus, tũ ẽt quod magna pars fuerit, ut huius Enchiridij siue Manualis traductionem ipse facerẽ, qua ignominiæ, (quã alii nomini meo inussissent,) obuiarem, obseruandiss. Quorum primum est; nuptias benedicendas. c. sponsus. 30. q. 5. unde Conc. Trid. sess. 24. c. 1. de refor. matrim. hortatur cõtrahẽtes matrimoniũ, ad benedictionẽ suscipiendã ante consummationem eius; ubi ponderandũ est, quòd hortatur, & non præcipit, per qđ significat id esse de cõsilio, & ita nõ esse peccatũ ante illã consumma re, ẽt prima uice, nec exigendo nec reddendo, nec ubi est consuetudo benedicendi, nec ubi non est. Tũ per rõnes Caiet. 1. Tom. tract. 13. Tũ per §. fi. prædicti. c. nostrates, qui expresse habet id non esse peccatũ, significans nec veniale quidẽ esse, quidquid Caiet. absq; necessaria rõne ibi dicat, modo id fiat sine contẽptu. Omissio.n. cũ illo ẽt mortalis esset, qualis est omissio cuiuslibet consilii euãgelici, iuxta gl. sing. c. quis aũt. 10. distin. Secundũ, iure cõi nullas secundas nuptias esse benedicendas. c. 1. & c. uir, de secũ. nup. cuius rõ non est illa, quã dat gl. illius. s. quòd sacramentũ non debet iterari. Tũ quia hæc benedictio est quid sacramentale, & nõ sacramentũ per dicta supra eo. nu. 1. & 2. Tũ quia sacramenta nõ imprimentia characterẽ iterabilia sunt, ut ibidẽ dicitur: nã & matrimoniũ quod uere sacramentũ est, iteratur, c. aperiant. 31. q. 1. & etiã extrema unctio, quã verũ sacramentũ definit Conc. Trid. relatũ supra eo. nu. 15. in quo gl. c. quidquid. 1. q. 1. relata supra eo. nu. 20. & per Panor. in rub. de sponsſ. & vbiq. dãnata errauit, quatenus, dixit in matrimonio non conferri gratiã. Est aũt rõ solida, quã sensit Mag. post Ambros. in d. dist. 42. §. fi. ꝙ ecclesia uetuit benedictionem hanc super vllã personam reiterari: & quãuis alii alias rõnes cur id uetuerit, tradant, nobis solidior videtur esse illa, ꝙ dedecere videtur, ut benedictiones solẽnes rerum & personarũ, quales sunt consecratio Ecclesię, altaris, virginũ, catechismus, exorcismus, ordinũ, & aliæ similes iterentur, ne uilipendantur. Ex quo infertur, quod, quidquid inuoluant aliqui, nunquã iure cõi scripto, secundæ nuptiæ contractæ ab utraq; parte, vel altera prius benedicta, sunt benedicendæ per tex. irrefragabiliter in d. c. uir. Tum quia si benedicerentur secundæ, reiteraretur benedictio super utrãq; uel supra alteram. Nõ obstat opinio S. Tho. in 4. dis. 42. recepta ꝑ eius scholæ uiros doctissimos ibi & alibi, excepto tñ Soto, qui forte ne cõtradiceret S. Thomæ, id ibi nõ tetigit: qui dẽt reduci ad terminos gl. prædictæ. i. ꝙ habeat locũ, vbi est cõsuetudo. Per eã. n. induci põt, ut nõ solũ cũ uirgo nubit viduo, quo casu ille loquitur, sed ẽt cũ uirgo ducit uiduã, uel cũ uidua nubit uiduo, benedicatur, vel reiteretur benedictio; licèt rõnabilior sit cõsuetudo in primo mẽbro q̃ in secũdo, & in secundo quã in tertio: quia hæc ꝓhibitio iuris humani est, & sicut ꝑ legẽ, ita ꝑ consuetudinẽ contrariũ tolli põt. l. de quibus, ff. de leg. c. fi. de consuet. Nec obstat dicere, quòd consuetu-

do in

do in sacramentalibus non ualet; quia quidquid dubitet Roch. cõcitatis ab eo in c.fi.de consuet.contratrium est uerum, & probatur irrefragabiliter per c.de trina.iuncta gl.de cõs.dist.4.immo & cap.2. de temp. ord.ibi, *nisi consuetudo antiqua*, & gl.eiusdem: licèt aliqui, tã illum, quam illam incaute pro contraria parte citent, & supra eod.c.nu.15. dictũ est consuetudinem, qua aliis uerbis alibi extrema vnctio ministratur, esse seruandam, sicut & aliis uerbis à Græcis, & aliis à Latinis baptismus ministratur, & alibi aliis uerbis matrimonium per sacerdotes celebratur: & in ordinibus cõferendis aliud alibi habet consuetudo extra substantialia. Infertur etiam, quod contrahentes primas nuptias, & ante benedictionem susceptam iterum contrahentes, debent benedici, quia ratio iterationis in eis cessat.

Dispensare super impedimentis matrimonij quis possit.

SVMMARIVM.

84 *Matrimonij omne fere impedimentum legis humanæ, & cur Papa semper non tollit.*

85 *Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Episcopus.*

85 *Impedimenta dirimentia an tollat consuetudo.*

85 *Matrimonium clandestinum de licentia Episcopi hodie contrahitur.*

86 *Matrimonium impedimento sublato denuo contrahendum.*

86 *Dispensatio difficilius datur in contracto scienter, quam ad contrahendum.*

86 *Gratiam quæ taciturnitas annullat, & quæ expressio.*

87 *Dispensatio danda gratis cum aliqua trium causarum, aliàs non, nec cum ea in 2. nisi cum Principibus.*

84 PRimo dicendũ, ꝙ Papa in oĩbus impedimentis matrimonii iure humano inductis dispensare põt, arg.c.cũcta per mundũ.9.q.3.& c.proposuit.de conces.præb.qualia sunt omnia prædicta impedimenta, tam dirimentia, quam non dirimẽtia, excepto impedimento consanguinitatis inter ascendentes, & descẽdentes: & impedimẽto erroris, & iudicii, quod defectũ cõsensus legitimi inducit, quẽ supplere Papa non põt, quippe qui est iuris naturalis; & diuini, vt resoluimus in c.literas.de restitu. spol. post illũ gloriosum martyrẽ, & Episcopũ Io. Roffensem in consilio pro Regina Angliæ, quo defendit illam religione Christiana gloriosissimam Angliæ Reginam D. Catherinam incomparabilem, incomparabilis Caroli V. amitã: & post

alios antiquos, & recentiores, quos ad hoc ille copiose adducit. Tum quia licet Leuitici 18. aliquot impedimenta lege diuina iudiciali, aut cæremoniali introducta fuerint; quia tamen illa non erat naturalis, cessauit à Christo passo, ad quem vsque durabat. 6. dist. §. fin. & capit. 1. de purif. post part. & ita sub lege gratiæ non ligat, ut diuina, sed vt humana renouata per sacros canones. Tum quia ratio naturalis, quæ inerat, ei, ob quam conueniebat eam statui, non erat tanta, quæ sola sine vlla constitutione positiua diuina, uel humana obligaret, & ita non constituebat ius naturale, ut fusius declarauimus in rep. cap. ad hæc. not. 1. de preben. in quam conclusionem omnes fere orbis Christiani Academiæ conuenerunt, in casu prædictæ Reginæ.

Verum tamen est, quòd Papa non solet dispẽsare in gradibus prohibitis. d. cap. 18. Leuit. nisi grauissima de causa, non quia nõ potest, sed quia non expedit. In quam conclusionem conflandum est, quidquid quãplurimi in plurimis locis ordinarijs, & extraordinariis scripserũt, vt in d. c. literas, demõstrauimus. licet enim Papa dispẽsare possit super prædictis omnibus impedimentis: super matrimonio tamen legitime cõtracto & consummato nõ potest iuxta illud Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet*, relatum in c. gaudemus. de diuor. Contractum autem, & cõsummatũ inter infideles quomodo diuidatur, vel diuidi possit, dictũ est supra eod. c. nu. 21. & 49. Nõ autẽ dicitur cõsummatũ per copulã præcedentẽ illud, sed per subsequentẽ, & idcirco antequã sequatur, religionẽ
85 ingredi potest. c. uerum. de conuer. coniug. De matrimonio autẽ, quod præsumebatur olim per copulam consequutam sponsalia, nihil dicimus hic: quia iure nouo Concilii Trid. sess. 24. c. 1. de refor. per solam copulã non transeunt spõsalia in matrimonium, vt sæpe dictũ est, præsertim supra eodem cap. num. 25. & 28. & infra dicetur cap. 25. nu. 144. Secundo dicendũ, quod Episcopus dispensare potest in impedimento a se, aut ab inferiori suo inducto, si quod tale inueniretur, immò etiam in impedimento incestus ut supra eod. nu. 75. diximus; Immò & in omnibus alijs impedimentis, quę impediunt & nõ dirimunt, iuxta mentẽ Palud. in 4. dist. 28. q. 2. & S. Ant. 3. par. tit. 1. cap. 16. §. 4. exceptis votis castitatis, & religionis; in quibus etiam ipse Papa nõ sine magna difficultate, & causa dispẽsat. Et licet, stricto iure communi, cõtrariũ defendi posset, eo quòd inferior legem superioris nec tollere, nec moderari potest. c. inferior. 21. dist. clem. ne Romani. de elect. & non uidetur id concessum, nisi quo ad impedimẽtũ incestus, sequor tamẽ eos. Tũ quia ex quadam æquitate, & rationis paritate hæc cõcessio extendi potest ad illa. Tum quia uidetur, quod consuetudo non tantum id habeat, sed quod etiam nec a Papa nec ab Episcopo petatur dispensatio, quando cũ illa impedimento aliud dirimens non concurrit, nondũ enim adhuc in tanta ætate uidi, uel audiuid fieri. Votum autẽ de nubendo non censetur uotum castitatis, ut te-

nuimus,

nuimus supra cap. 12.nu. 56.& ita seruat sacræ Pœnitentiariæ Prætoriū, quidquid dicat Caiet.ibi citat. & ita in eo potest Episcopus dispensare, vt in prædicto Prætorio aliquando responsum est.

Dubium autem, an Episcopus possit dispensare super matrimonio clādestine contrahendo, quod consuetudo fere vbique habebat, sublatū est per prędictū Concilium supra relatū, quod expresse id concedit. Tertio dicendū, quod Episcopus non potest dispensare in aliquo impedimēto, quod impedit, & dirimit, secundū omnes; nisi quando impedimentū occultum est, & matrimonium publicū, & separatio magno scādalo fore ret, & ad Papam, aut eius Nuntium potestatem ad id habentem confugi non potest propter magnam paupertatē, aut alia legitima impedimenta, ut affirmant Ang.& Syl. Quorum dictum primi docuimus Salmāticæ, & propter quorum sententiam demonstratā, sed nō approbatam, neque reprobatā a nobis, nōnulli Episcopi aliquoties dispensarunt. quā tamen tandem approbauimus per argumenta neruosa in cap. at si. §. de
86 adul.de iudic.sequuti Ioan.de Lign.&Panorm. Quarto dicēdum, quod matrimonium, quod est ob aliquod impedimentū nullum, non incipit valere propter dispēsationem Papæ superuenientem, etiam cohabitatione, & copula subsequente, quia Papa non potest supplere consensū iure naturę requisitū, ut tradit Panor. post Ioan.And. per c.ex nouo.qui filij sint leg. & ideo necessum est, vt denuo contrahatur: quod tamen clam contrahi potest modo tradito supra eod.nu. 47. Quinto dicendum est, quod, licet olim facilius dispensabatur cū impeditis, qui iam etiam scienter cōtraxerunt, & consummarunt matrimoniū: hodie tamen iure Concil.Trid.sess.24.cap.5.de reform.matr. difficilius dispensatur: Cuius ea de re uerba sunt. *Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere prędsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat. Idque in eo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, si quidem solēnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subijciatur pœnis.* & infra: *Si vero solennitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, & gratis dispensari poterit.* Ex quibus colligitur, quod cōsummatio illiciti matrimonij, quæ olim inclinabat Papam ad dispensandū, hodie retrahit, quia omnis expressio falsi mouentis Principem ad gratiam concedendam, nocet; non autem, quęlibet taciturnitas veri idem facientis, sed solum ea, quę tacet verum, ꝙ iura iubent exprimi, secundū Rot. in nou. decis.32.de rescri.nu.5.& Bellam. decis.698.& Feli.vbi supra pro quo facit optime lex.2.C.de Episco.audien.cui adde idē videri dicendum de tacente ita verum, quod æquipollēter exprimit falsum: quia de æquipollentibus idem est iudicium.l.fi. ff.man.Qua de re posuimus exemplum in prælect.c.si quando, de rescrip.excep.4. de Monacho

monio a Banchario, quod Papa non concedet ei gratiam tranſeundi ad regulã laxiorem, niſi nouerit eum habitu omiſſo apoſtatare: qui dimiſſo eo, uno vel altero die. ſe præſentat Banchario, quo informet Papá de eius apoſtaſia, ut moueatur ad concedendã ei illam gratiam. Is enim, licet expreſſe non exprimat falſum, tacite tamen ſic, ſubindicãdo, quòd non dimiſit habitum vt impetrarer illam, ſed ob alias cauſas, quibus multi temere dimittunt. Et qui impetrat diſpenſationem contrahendi cum cognata, cum qua rem habuit, tacito inceſtu, videtur æquipollenter tacite dicere, quod non commiſit illum, & ita æquipollenter exprimit falſum, & conſequenter gratia efficitur nulla.

87 Sexto dicendum, quòd prædictum Concilium vbi ſupra præter prædicta ſtatuit alia, in hæc uerba. *In contrahendis matrimonijs vel nulla omnino detur diſpenſatio, uel raró, idque ex cauſa, et gratis concedatur. In ſecundo gradu nunquam diſpenſetur, niſi inter magnos Principes, et ob publicam cauſam.*

Septimo dicendum, quòd ſolas tres cauſas habet curia pro iuſtis, ad diſpenſandum etiam in quarto gradu, quæ ſunt defectus dotis competentis: extinctio magnæ litis: & quod maior pars ſibi parium ſuæ ciuitatis, vel loci inſignis, quem inhabitat, ſunt ei conſanguinei, vel affines intra quartum gradum: vel ſi eſt alius locus minor, ſi ipſa nõ habeat ſufficientem dotem ad nubendum extra illum. Dubium tamen eſt, an ſufficiat defectus dotis competentis ad contrahendum cum illo qui eam poſcit: an vero requiratur defectus ad contrahendum cum quolibet ſibi pari. & uidetur ſufficere. Tum quia beneficium dicitur incompetens vni, licèt aliis multis ſit competens, cap. cum adeo, iuncta glo. de reſcrip. Et non omnis dignus beneficio in genere, eſt dignus hoc, uel illo, ut ſentit vterque Thom. 2. ſec. quęſt. 63. ar. 2. Et pretium, quod communiter eſt iuſtum in una prouincia, uel uno anno unius rei, non eſt iuſtum eiuſdem in aliquo particulari loco, uel menſe, eiuſdem prouinciæ, uel anni, ut dicetur infra cap. ſeq. nu. 78.

De ſuperbia, & ſeptem peccatis Capitalibus.
Cap. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Virtus, uitium et habitus, quid, et quotuplex.*
1 *Actus bonus, et malus tripliciter, et quid bonus ſiue ordinatus ſimpliciter; et quare nullus in indiuiduo indifferẽs, et quis ordinatus.*
2 *Virtutes in medio uitiorum, ideoque illis duplo pauciores.*
3 *Vitia capitalia, è quibus non eſt ſuperbia, ſeptem hoc verbo ſignata nu. 4.*

Tractaturi

1 TRACTATVRI de septem capitalibus uitiis, & actibus eorum, meminerimus primò, ut supra in præludio quinto dictum est, quòd aliud est habitus, aliud actus siue actio, & operatio: & quòd habitus est qualitas mentis, mouens eam ad actus similes illis, ex quibus productus est, & quòd est duplex, bonus, qui est uirtus, & mouet ad bonos actus; & malus, qui est uitium, & mouet ad malos. Et ex præludio 6. quòd actus est duplex, unus indeliberatus, & inuoluntarius, qui neque est bonus neque malus; alius voluntarius & deliberatus, qui est triplex, bonus, malus, & indifferens. Et quòd bonus est triplex; ex obiecto tantum, ut ieiunare; & ex circumstantia tantum, vt loqui ad vtilitatem proximi, & ex vtroque, ut ieiunare ad obediendum præcepto. Malus item triplex, ex obiecto tantũ, ut mentiri ad vtilitatem proximi: ex circumstantia tantum, vt ieiunare ob vanam gloriam: ex utroque simul, vt mentiri ad perniciem proximi. Indifferens autem, quales sunt innumeri, puta tacere, loqui, comedere, bibere, & similia; quæ de se nec sunt bona nec mala: sed bene, & male fieri possunt: & tale indifferens non reperitur in indiuiduo, iuxta doctrinam S. Thom. quam in d. prælud. defendimus ea efficaci ratione, quòd si quis daretur, maximè esset, qui in nullum finem bonum, neque malum ordinaretur: sed is non est talis, quia esset otiosus, & consequenter malus, ex defectu circunstantiæ finis, licet ex obiecto esset indifferens: Et quòd iuxta doctrinam Dionysij. 4. capit. de diui. nom. quàm potuit excerpere ex Arist. bonum, siue actus simpliciter bonus, & ordinatus, siue meritum, constat ex integra causa, id est ex concursu bonitatis obiecti saltem iustificati, & circunstantiarum tam finis, quam aliarum, personæ, loci, tẽporis, &cæt. Malum autem, siue male actus simpliciter, & peccatum ex quocunque defectu, siue obiecti non iustificabilis, vel non iustificati, siue finis, siue alicuius circunstantiæ. Dixi, *Non iustificabilis*, qualia sunt fornicari & mentiri: quæ nulla circunstantia possunt fieri iusta. Dixi, *Non iustificati*, quia frequenter obiectum actus boni simpliciter est obiectum de se malum: sed iustificatur per circunstantiam, qualis est occisio hominis, quæ cum sit de se mala, iustificatur tamen per culpam occidendi, & legem id præcipientem. Itaque in toto hoc capitulo per actum bonũ & ordinatum, intelligemus actum bonũ vtroque modo, tam ex obiecto, quam ex circunstantijs; qui est meritum de congruo, vel de condigno & per inordinatum, omnem actum ordinato contrarium, qui est peccatum saltem veniale. Item per uitium, habitum malum, & per uirtutem, habitum bonum.

2 Secundò, quòd duplo plura sunt vitia, quam uirtutes: quia cuique virtuti duo uitia opponuntur, alterum per excessum, alterum per defectum, in quorum medio virtus consistit, iuxta illum Horat. desumptũ

ex Arist. 2. Ethic. *Virtus est medium vitiorum vtrinque redactum*, relatum a glo. cap. charitas. 3. §. fin. de pœnit. dist. 2.

3 Tertiò, quod septem vitia quę vulgus septem peccata mortalia appellat, sunt septem uitia principalia, quæ S. Greg. 31. Moral. & alij aptè docentes capitalia appellant, non quia sunt peiora, neque etiam quia semper, aut sæpius mortalia: quia aliqua regulariter sunt venialia, sicut infra dicetur: sed quia sunt fontes particulares, ex quibus alia multa dimanent, ex quorum numero non est superbia, iuxta S. Greg. vbi supra, & S. Tho. 2. sec. quęst. 162. ar. 8. & quęst. 132. ar. 1. Quinimò est horum septem, & aliorum omnium Regina, secundum eosdem (quamuis vulgus contra existimet) pro eorum faciliori memoria retinenda hac uoce (Saligia) vtens, intelligendo per literam S, Superbiam, per A, Auaritiam, per L, Luxuriam, per I, primum, Iram, per G, Gulam, per I secundum, Inuidiam, per A secundum, Accidiam. Ad quod aptior esset vox Sualigia, octosyllabon; per quarum primam videlicet, S, intelligitur, Superbia omnium vitiorum Regina, & per V, Vanagloria, quæ est vnum ex septem vitijs capitalibus, & per alias sex, prędicta alia sex, de quibus omnibus, & eorum execrandis filiabus, ordine quo proposita sunt, dicemus.

De Superbia Regina omnium vitiorum.

SVMMARIVM.

5 *Superbia quid, quotuplex, & eius etymol.*

6 *Superbia sola de se mortalis contemptum subiectionis Dei actu requirit.*

6 *Humilitas ad sui essentiam, non requirit expreßam ad Deum subiectionem.*

7 *Superbiæ quatuor species, quæ potius sunt eius effectus, & interdum hæreses. nume. 8.*

5 SVperbia est plurimum vsitata, & parum nota: nam multi putarunt, eam esse omne vitium: quia illa est supergressio legis, quæ per omne vitium fit. Et alii ignorarunt discrimen inter eam ex una parte, & ambitionem, præsumptionem, & vanamgloriá ex altera: adeo quòd Maior in 2. dist. 42. q. 16. putauit, has esse species illius. quod est cõtra Aug. lib. de nat. & gratia, communiter receptũ. Alij, in quibus videtur esse vterque Thom. communiter recept. 2. sec. q. 162. ar. 5. quos in Manuali Hispano sequuti fuimus, re uirũt ad eius essentiá actualẽ contemptum subiiciendi se Deo, & legi eius: quod in præsentia non possum mihi persuadere, cum id (gratia Deo) pauci Christiani faciant,

ciant, & fere omnes aliquo modo superbiamus. Quare dicendum primò, uerbum, *Superbire*, descendere a verb. supereo interposito, b, causa eu phonię; unde superbia est quædam (ut ita dicam) superitio, & actus, quo quis superit, seu supergreditur aliqua, & ita superbia in genere significat omne, quod superit, seu superat, seu excellit alia, secundum glo. Isai. cap. 60. vbi superbia pro dono superante, & excellente alia ponitur. Vnde licèt uerbum superbus, sæpius pro elato & fastoso, & insolenti accipiatur, vt in illo Maronis:

Stirpis Achillææ fastus, iuuenemq; superbum.

Sæpe tamen pro nobili, excellenti, vel sublimi capitur, iuxta illud eiusdē:

Hinc populum latè Regem, belloque superbum, Et illud:
Ceciditque superbum Ilion.

Secundò dicendum, quòd superbia generaliter sumpta diuiditur ī bonā, & malam, quod adnotauit S. Tho. vbi supra art. 1. Superbia uerò mala in habitum superbiæ, & actum eius. Superbia habitus definiri pōt esse uitium mouens, siue inclinans ad appetitum inordinatum excellentiæ proprię quatenus est excellentia. Dixi, *Vitium*, pro genere: quia omnis superbia habitus est uitiū, nō contra omne uitiū est superbia habitus. Est enim sociale distinctū ab aliis, ut probe docet S. Tho. ubi supra ar. 2. Dixi, *Appetitum*, includendo amorem, & desideriū excellentiæ, uel gaudiū, siue cōplacentiam de ea, ad notandum, quòd est uitiū uoluntatis, & nō rationis, ut monstrat idē S. Tho. ibidem ar. 3. Dixi, *Inordinatum*, ad includendum omnē, quo appetitur excellentia de re falsa, uel uera, sed mala, uel bona in nullum finē, uel malum, aut uanū relata, uel maior merita, & est excludendū ordinatum, qualis est solus ille, quo appetitur excellentia de re uera, & bona, & in finē bonum directa, & non maior merita, illa enim non est actus superbiæ, sed modestiæ, qualis est appetitus excellētiæ meritę, siue debitę sciētiæ, uirtuti uiribus, & arti, quibus quis secundū rectam rationem alteri uult præstare, iuxta S. Th. ubi supra ar. 6. Dixi, *Excellentiæ propriæ*, quia illa est obiectū actus eius. & non addidi, *ad superandum alium*: quia id non est necessarium: sufficit enim uelle excellentiam propriā immeritam, uel meritam modo immerito sine actuali relatione præferendi se proximo. Dixi, *Quatenus est excellentia*, quia appetitus eius, quod re uera est excellētia quædā, sed nō appetitur eo respectu, quo est talis, sed alio, non est superbia, sed aliud uitium. Circa quidē honores, ambitio, circa potestates præsumptio, circa gloriā, uanagloria, &
6 circa alia aliud. Hæc enim, & id genus alia possunt cōsiderari alio respectu, quā excellentiæ, licèt in se sint ueræ excellentiæ. Et ita ad essentiā superbiæ

perbiæ non requiritur actualis contemptus Dei, nec legis eius, nec renutus se subijciendi eis, nec defectus proximi, magis quam in alijs uitijs, quæ non inclinant immediatè ad illa.

Nec obstat prædicta doctrina S. Thom. quia probe saluari potest, in superbia, quę de se est peccatum mortale: non autem generaliter in omni superbia. Sic nec uidetur uerum illud Caie. cum, qui propriam excellentiam inordinatè amat, sine actuali contemptu diuinæ subiectionis, non esse formaliter, & directè superbum: est enim formaliter superbus, sed non illa superbia, quæ de se sit mortalis, & ita non omnis superbia directe auertit a Deo: sed sola supra dicta, quã diximus, esse de se mortalem, de qua intelligitur etiã glo. psalm. 118. allegata per S. Thom. quatenus habet, superbiam ex se maius peccatum esse omnibus alijs. Quę omnia ideo tam accurate dixi, ne plurimi continua superbia laborantes nos excusemus ab hoc vitio, dicentes, nos nullam excellentiã cupere cũ actuali contemptu subiectionis Dei, & eius legis: cum quo certè paucissimi Christiani eam cupiũt: & ne plurimos humiles sua laude priuemus, qui frequentissimè actũ humilitatis faciunt, non se subiiciẽdo expresse Deo, vel legi eius: qualis tamen nõ esset ille; quia, cum sit contrarius superbię, oporteret eum circunstari subiectione actuali, si superbia ei cõtraria requireret expressum contemptum, & renutum huiusmodi subiectionis. Quare sicuti humilitatis actus est subiicere sua bona naturalia minora bonis naturalibus maioribus, & sua dona minora diuina maioribus donis diuinis alterius, & sua bona omnia naturalia diuinæ gratiæ alterius, nõ se subiiciẽdo expresse Deo, uel legi eius: immo sine ulla eorum memoria expressa, ut satis colligitur ex S. Thom. 2. sec. quæst. 162. art. 1. licet in ar. 2. aliud uideatur sentire: ita superbiæ actus est præponere quẽ sua naturalia bona minora maioribus naturæ bonis alterius: & sua minora dona diuina maioribus diuinis alterius, & sua etiam bona naturæ gratiæ diuinę alterius; licet nõ faciat id cũ expresso contemptu Dei, uel legis eius. Et sicut renuere excellentiam, quia recta ratio id dictat, sine ulla actuali memoria Dei, est actus humilitatis, ita appetere excellentiã immeritam, sine ulla actuali memoria Dei, est actus superbiæ.

7 Tertio dicendũ, q; species superbiæ sunt quatuor, secundũ S. Greg. in lib. 23. Moral. declaratum à S. Tho. ubi supra ar. 4. Prima est putare habere a se ipso solo bona naturæ; qualia sunt ingeniũ, intellectus, memoria, uires, pulchritudo, &c. Aut bona fortunæ; qualia sunt diuitiæ, honor, potentia, &c. Aut bona spiritualia; qualia sunt gratia, scientia, prophetia, facundia ad prædicandum, & legẽdum, &c. quorum nulla habet a se ipso, sed omnia sunt ei data a Deo. Secunda agnoscere quidem illa a Deo sibi data, non tamen gratis, sed ex iustitia, scilicet ieiuniorũ, precum, eleemosynarum, & id genus aliorum. Tertia, arrogare sibi bona, quę nõ habet, cuiuscũque ordinis illa sint. Quarta, cõtemnere alios inordinate, aut uel

le,

le, ut sibi submittantur, quamuis eum præcedant. Aduertendum tamen huiusmodi falsa iudicia non esse immediatas species superbiæ: sed illius effectus; quia hæc consistunt in intellectu, & ratione: illa uerò in uoluntate, quæ illis infecta iudicium corrumpit. efficitque, ut falsum iudicet uerum. Corrumpit, inquam, eo quòd ipsius excellentia maior esset, si ita res haberet: maius enim est ex se habere quam ab alio, vel suis meritis, quam dono, uel magna quam parua, uel maiora, quam alii: ut probe declarauit S.Thom. ubi sup. arti. 4.

8 Circa quæ peccat mortaliter primò, qui appetit propriam excellentiã cum actuali contemptu diuinę subiectionis, uel legis eius: aut cum uoluntate se Deo præponendi, per dicta nu. 6.

Secundò, qui adeo amat propriam excellentiam, ut iudicet esse uera quatuor prædicta, quæ sunt falsa, uel aliquod illorum deliberate, aduertenter, & in specie: quia quadamtenus, licet non actualiter, uidetur cõtemnere subiectionem Dei, & legis eius. Dixi, *Deliberatè, & aduertenter*, quia secus si id primo motu passionis, uel per incogitantiam ita iudicaret, secundum S.Thom. ubi supra communiter receptum. Dixi, *In specie*, quia credere id in genere deliberate, & aduertenter, non est actus superbię, sed infidelitatis, secundum S.Thom. in d. art. 4.

Tertiò peccat, qui appetit inordinate excellentiã, uel de illa inordinate gaudet, aut lætatur, sine actuali quidem contemptu subiectionis Dei, & eius legis: sed cum notabili irreuerentia eius, vel damno proximi ex eo resultante: quia hoc mortale est per supra sæpius dicta.

De Vanagloria.

SVMMARIVM.

9 *Bona honoraria, quot, & quæ, & appetere illa de se non malum.*
9 *Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, quid.*
10 *Gloria uana quid, quot, & quę filiæ eius, & 11. et 12.*
11 *Præsumptio quid, et quæ mortalis. et 14.*
11 *Ambitio quid, et quæ mortalis. et 15.*
11 *Pertinacia, quid et quæ mortalis. et 31.*
11 *Discordia quid, et quæ mortalis. et 33.*
11 *Contentio quid, et quæ mortalis. et 34.*
13 *Laude falsa, uel aliàs inordinata gaudere, non semper malum.*
13 *Finis aptus spiritualium nil temporale est. et 15.*
14 *Iurisdictionem alienam usurpare mortale.*
14 *Gratiam, uel gloriam ęternam, suo arbitrio posse quæri, præsumptio.*

15 Beneficia

15 Beneficia incompatibilia, uel plura, quorum vnum sufficit, non licent.
15 Beneficium appetendo quomodo quis peccat.
11 Iactantia filia prima vanægloriæ, quid, & quæ mortalis. & 16.
11 Inuentio nouitatum secunda filia uanægloriæ, quid, & quãdo mortalis. et 18.
18 Vestitus qui licitus, qui uenialis, & qui mortalis. & 19.
20 Ornatus, fucus, fictio, & auctio pulchritudinis quæ mortalia.
21 Confessarius dubius, an confessa sint mortalia quid faciet.
22 Ornans se, ut in coniugẽ appetatur, uestiens ueste incõgrua sexui quis peccat.
22 Vestiens se habitu religioso, quis mortaliter peccat. et 23.
24 Curiositas, quid, et quod semper est peccatum, et quando mortale.
30 Libri qui purgandi, et qui prælegendi pueris.

Rimò præsuppono sũmatim quædã, quæ late tractaui in c.inter uerba.11.q.3.conclus.6. & nuper in c.cum minister. 23. quæst.5.num.47. Quòd bona honoraria sunt quinque, scilicet Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia; & quòd Laus est sermo elucidans magnitudinem alicuius uirtutis. nu. 47. Et quòd honor est exhibitio reuerentiæ in testimoniũ alicuius excellentię absolutæ.nu.48. Et quòd fama est attestatio popularis de re aliqua. Et nu.49. quòd gloria est clara cum laude notitia: Et quòd reuerentia est animi reputatio, qua bonitas alterius magnifit. Et nu. 50. & 51. quòd hæc quinque conueniunt, primò, quòd frequenter alia pro aliis accipiuntur. Secundò, quòd nullum eorum est uirtus intellectualis, uel mortalis. Tertiò, quòd sunt maiora bonis pecuniariis. Quartò, quòd appetitus, vel contemptus horum quinque suapte natura, neque est bonus, neque uitiosus, sed indifferens: bonus, quidem, quum est ordinatus; malus, quum est inordinatus. Quintò, quòd appetitus eorũ, ẽt inordinatus, regulariter est venialis: in quinque uero casibus mortalis, secundum cõmunem, quos ibi nu. 56. reduxi ad tres, s.cum habetur de malo mortifero, vel de alio, in quo finis vltimus constituitur, saltẽ ad effectum frangendi legẽ ad mortale obligantem: vel in finem aliquẽ mortalem referendo. Et quòd cõtemptus eorum inordinatus regulariter est uenialis: mortalis autem, cum contemnitur laus de gratia Dei gratum faciente manans: uel in eo finis ultimus constituitur, quod nonnulli philosophi fecerunt: uel in finem mortaliter malum refertur.

10 Secundò præsuppono, ꝙ appetitus, & contemptus horum quinque ordinatus, est, quo appetitur aliquod horum de re uera, & de se bona, vel indifferenti in finem bonum directa, non nimiũ, nec maius, quam eius bonitati debetur, nec tamquã testimonium certũ, & diuinum; sed tamquã humanũ incertum: Et contra appetitus eorum inordinatus est ille, quo appetitur aliquod horum de re falsa, uel mala, uel indifferenti, in uanum, malũ, aut nullũ finem relata: uel de bona maius, quàm eius boni

tati

tati debeatur, vel tamquam testimonium ueritatis certum, ut diuinū, & plusquam humanam, vt ibidem nu. 338. diximus ex mente S. Tho. 2. 2. quæst. 141. ar. 1. & de malo. quæst. 6. & Abulen. super Matth. cap. 6. q. 3. adiunctis eis, quæ idem S. Tho. dixit. 1. 2. quęst. 18. ar. 2. 4. & 9.

Tertiò, præsuppono, quòd uanagloria pro habitu malo, est uitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ, secundum mentem S. Tho. communiter recept. 2. 2. quæst. 142. ar. 4. Dixi *Appetitum*, ea ratione, qua in definitione superbiæ, supra nu. 5. Dixi, *Inordinatum*, quia ordinatus ad virtutem pertinet. Dixi, *Gloriæ*, ad differentiam superbiæ, ambitionis, præsumptionis, & aliorum vitiorum, quæ licet inclinēt ad appetitum inordinatum aliquorum, quæ pariunt gloriam: non tamen immediate inclinant ad eius appetitum, nec ad alia, eo respectu, quo pariunt gloriam: sed aliis, ut supra dixi de superbia, & mox dicam de ambitione & præsumptione. Vanagloria uero pro actu est appetitus inordinatus gloriæ, per quem generatur, & augetur uanagloria habitus, ex quo uicissim generantur actus similes illis, ex quibus illa est nata.

11 Quartò, quod uanagloria est vitium capitale, & parens aliorum uitiorum, quæ eius filiæ nuncupantur, quia illa uitia dicuntur esse filiæ alterius, quæ se ad finem illius principalem dirigunt, & septem alia uitia sunt, quæ ex se tendunt in manifestationem gloriæ, quæ est finis illius; scilicet iactantia, quę inclinat ad declarandam inordinate uerbo propriam excellentiam. Inuentio nouitatum, inclinans ad ostendendam inordinate eandem ueris factis, laude uera, uel uana dignis Hypocrisis, quæ ad idem, falsis factis, inclinat. Pertinacia, ad inordinate ostentandū iudicium inclinans. Discordia inclinans ad inordinate ostendendum nostram uoluntatem, uoluntati alterius præstare. Contentio, inclinans ad inordinate altercandum. Inobedientia inclinans ad inordinate iussa, saltem quatenus iubentur.

Quintò, quod pręsumptio & ambitio a uanagloria differunt; & non sunt eius filiæ, sed sociæ magnaminitati contrariæ, secundum S. Thom. ubi supra. Pręsumptio enim est uitium inclinans ad appetitum inordinatum eorum, quæ uires, uel merita excedunt. Ambitio uero uitium inclinans ad inordinatum honoris appetitum.

12 Ex quibus infertur, quòd peccat mortaliter primò, qui gloriā, laude, aut famam appetit de re aliqua quæ est peccatum mortale; puta ex duello, occisione, mutilatione, uel percussione iniustis in finē mortaliter malum directis: aut constituit vltimum finem in aliqua gloria famæ, vel laude, vel pro ea adipiscenda, uel non amittenda proponit frangere aliquā legem ad peccatum mortale obligantem; vt faciunt mulier, quæ ne infametur, stupro consentit; & iudex, qui ne officium perdat, uel vt aliud cōsequatur, īiuste iudicat: & cōcionator, qui ne pulpitū amittat, tacet uera, de pręcepto dicenda, secundū omnes; ut ubi supra nu. 241. & seq. late dixi.

xi. Appetere autem gloriam inordinate de aliis, quæ non sunt peccata, aut non nisi uenialia, nec directa in finem mortalem, aut non est peccatum, aut solùm veniale.

13 Secundò peccat, qui se, uel alium laudat de aliqua re, mortaliter mala uel falsa, aut vera, & non mortaliter mala: causam tamen præbens probabilem & uerisimilem damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, asserẽdo se, uel alium, bonum sacerdotem, bonum confessarium, bonum iudicem, bonum medicum, bonum preceptorem, cum esset malus, aut certe nõ tam bonus, cum obligatione restituendi damni, si quod intulit, argu. cap. fi. de iniu. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. Dixi. *Damni notabilis*, quia alias tantùm venialiter peccaret. vt dixi supra num. 138.

Tertiò peccat, qui falsè laudatus, sciens, & aduertens inde aliquod damnum notabile insequuturum, non contradicit, saltem quantum oportet, ad illi obuiandum; quamuis regulariter neque approbatio explicita, neque tacita falsæ laudis erit plusquã uenialis, si fuerit de re bona, aut saltem non, nisi uenialiter mala. Immò non est peccatum, sed uirtus audire sine cõtradictione falsam laudem, modo ea non declaretur eo respectu, quo est falsa, uel laus, mendacium, aut adulatio; alioquin esset saltẽ ueniale. cap. primũ. 22. q. 2. & c. super eo. de usur. Vnde, qui de aliqua uirtute ad suum statũ necessaria falsè laudatur, ut cum uxor occulte adultera de fidelitate laudatur, eam neque approbare, neque reiicere debet. imò neque peccat falsè laudatus, eo quod gaudeat laudari, nõ ob falsam laudẽ: sed quia per opinionem, quam habent alij de uirtute sua statui necessaria, euitatur scandalum vt ubi supra nu. 137. diximus.

Quartò, peccat, qui res principaliter institutas ob honorem Dei, & cultũ eius, & salutem animarum, principalis, uel æque principaliter ob uanam gloriam facit: quale est concionari, missam celebrare, precari & id genus alia, secundũ Abul. super Matth. cap. 6. quæst. 3. & Angel. uerb. uanagloria. quod post alios vbi supra nu. 347. relatos efficaciter confutauimus, & in d. cap. cum minister. nu. 30. dicente solum esse ueniale. Nullum autem peccatum, immò maritum est facere illa principaliter propter Deum, uel quia sunt honesta, & sancta: & secundariò propter gloriam, uel laudem humanam in finem aptum relatam, per ibi dicta post S. Thom. 2. secun. quæst. 132.

14 Quintò, qui presumit cum notabili irreuerentia Dei, uel damno notabili proximi spirituali, uel corporali, honorario, uel pecuniario, exercere officium, nesciens illud exercere, ut pote concionando, consulendo, medicando, ut nos post S. Tho. 2. 2. quæst. 117. in d. cap. inter uerba. nu. 100. cum sequen. latius tractauimus: quamuis non sit nisi ueniale illud exercere absque irreuerentia, & damno notabili proximi.

Sextò peccat qui aliena iurisdictione utitur, aut sua extra suũ territorium. S. Tho. 2. sec. quæst. 60. art. 6. uel absoluit à peccatis, à quibus nõ potest:

teſt: aut diſpenſat, uel commutat uota ſine autoritate ad id ſufficienti ſecundum S.Ant.in 2.par.tit.3.cap.6.§.4.

Septimò, qui confidit ſe gloriam ęternam ſine meritis conſequuturũ, aut meritis ſui liberi arbitrij, abſq; gratia Dei. cap.placuit.cum duobus ſeq.de conſ.diſt.4.quamuis ſperare, ſe (etiam de condigno) gloriam æternam cum auxilio diuinæ gratiæ adepturum, eſt meritum, & actus ſpei uirtutis theologicæ, ſecundum S.Tho.recept. 2.ſec.quæſt.17.art.1.

Octauò peccat, qui confidit gratia Dei ſe priuatum non iri, nec punitum, quantuſcunque peccator ſit, aſſerens paradiſum hominum cauſa paratum, & non beſtiarum, iuxta Rich.in 3.diſt.31.

Nonò peccat, qui non abſtinet ab occaſione, qua ſemel peccauit mortaliter, aſſociando, uidendo uel alloquẽdo aliquem; & poſtea non abſtinet ab ea ſecundum S.Ant.ubi ſupra. Quod eſt uerũ, ſi propter ſuam inconſtantiam, uel fragilitatẽ probabiliter putat ſe ſuccubiturũ: alioquin non, niſi ut plurimum uenialiter, ſi aliqua de cauſa ad id redeat, ut diximus vbi ſupra.nu.433.cum ſeq.& latius ſupra cap.3.a nu. 5.

15 Decimò peccat, qui ambit honorẽ de re, quæ eſt peccatum morttale, aut ad committendum mortale, aut in eo vltimum finem ponit, aut ita appetit, ut malit mortale aliquod committere, quàm eum amittere, uel non adipiſci. Quod eſt frequens in ambientibus, præſertim per concurſum, & oppoſitionem, cathedras, beneficia, officia, collegia, collationes, præſentationes, nominationes ad illa, ſecundum omnes: quamuis alias, regulariter, appetitus inordinatus honoris non excedat metas culpæ uenialis, ut latius dixi ubi ſupra nu.340.

Vndecimò peccat, qui appetit, uel accipit plura beneficia incompatibilia, ſine iuſta diſpenſatione, c.de multa. de præb.aut plura compatibilia, quàm quæ ad ſuam honeſtam ſuſtẽtationem ſufficiunt, iuxta gl.ſing.receptam in ca. dudum. 2. de elect. quæ ius redacta uidetur per ſanctum Conc.Trid.ſeſſ.24.c.17.de reform. Per quod uidetur ſublata moderatio Cardinalis in cle.gratiæ. de reſcrip.quatenus inquit, illam gl.procedere ſolùm in eo, qui capit plura beneficia (quorum vnum ei ſufficit) ad uiuẽdũ fauſtuoſius, uel ad theſaurizandũ, & nõ in eo: qui quęrit illa ad faciẽdum largiores eleemoſynas & alia opera pia largiora, quẽ ſequuti fueramus in repet.ca.ad hæc.de pręb.Sed poſtea in Enchirid.de Orat. ca.22. Miſcell.15.nu.61.& 76.noue cõcludi, ꝙ prædicta opinio Card. non hẽt locum quoad hoc, ut quis plura beneficia (quorum vnũ ſufficit) poſſit obtinere ſine diſpenſatione: ſed ſic, quoad hoc, ut poſſit diſpenſari iuſte cũ eo, q̃ nõ, ut fauſtuoſius uiuat, vult illa; ſed ſolũ ad faciẽdũ plura opera pia, in q̃ ſola ĩpẽdit reditus eorũ, uiuẽdo ex ſolo reditu bñficij ſufficiẽtis.

Duodecimò, peccat, qui accipit beneficiũ eccleſiaſticũ ſpirituale principaliter propter honorem, aut utilitatem temporariam, ſecundũ S.Ant. 2.par.tit.3.c.5.§.4. Quod limito procedere in eo, qui eſt eo indignus ob

ignorantiam, uel alium defectum: nam supra eod.cap.nu.13.diximus, quòd falsum est esse m ortale facere ordinata ad cultum diuinum principaliter ob bona temporalia.

Decimotertiò peccat, qui quærit officium aliquod, nesciens exercere illud, secũdũ S. Ant.ubi supra.§.5.& probat l.idẽ iuris.§.1.ff. ad l.Aquil. & cap.non est putanda. 1. quæst.1. Quod non procedit in eo, qui quærit illud fide bona, & animo utendi consilio peritorum, quando fuerit ei necesse, & credit se habiturum opportunitatẽ vtẽdi illo, arg.l.clari iuris. C.de iud.& cap.statutũ. §.assessorẽ,iũcto principio,de rescri.lib.6.ꝙ freques est oĩbus oppidis, & pagis quibus iudices ignari iuris præficiũtur.

16 Decimoquartò peccat, qui per iactantiam, quæ filia primogenita vanægloriç est, se, aut suos laudat, cum irreuerẽtia notabili Dei, aut cum iniuria, uel scandalo proximi notabili, vt Pharisæus, qui dixit, *non sum sicut ceteri homines, nec sicut iuste Publicanus*, aut cum notabili damno proximi, puta asserendo falso se, uel aliquem suorum esse magnum aduocatum, magnæ sanctitatis, &cęt. aliàs enim solùm est ueniale, iuxta S.Thom.recept.vbi supra, Alex.Ales.2.par.tit. de Iactantia.

17 Decimoquintò peccat, qui per inuẽtionem nouitatum, filiã secundã Vanægloriç adinuenit nouas epulas, nouas vestes, noua exercitia, & ludos: aut alia noua de se mortalia: aut in finẽ mortalẽ directa: aut in iacturã notabilis cultus Dei, aut boni alienis publici, uel priuati, iuxta mẽtẽ omniũ. Idẽ de illo, qui utitur vestitu, aut ornatu, animo pelliciẽdi aliquẽ ad sui concupiscentiam mortalem, licet ea non sequatur, iuxta S.Tho.2.2.quæst.199.art.2. Quia finis mortalis est, & ad minimũ tam malus est actus, quã eius finis.c.cum minister.23.quæst.1.& quæ ibi late dixi post eundem S.Tho.recept.1.2.quæst.10.art.4.& 6. Idem itẽ de illo, quia ea se mẽte quouis ornatu ornat, vt nõ desisteret ab eo, etiam si uetaretur aliqua lege ad mortale obligãtẽ, ob vanam, quam de eo capit delectationẽ. Tum quia contra charitatem Deo debitam facit, & cõsequenter peccat mortaliter, S.Tho.2.2.quæst.24.art. 10.& 11. Tum quia omne peccatũ per eiusmodi cõplacentiã fit mortale: de tali enim complacentia, & non de qualibet alia debet intelligi illud B.Aug. relatũ in c. vnũ.§.criminis. 25.dist. *Nullum peccatum, inquit, ueniale est, quod non fiat criminale, dum placeat.* Idem de illo qui ob ornatum omittit adimplere præceptum, vt qui ob eum omittit missam die festo.cap.missas.de consec.dist.1.

18 Nemo tamen peccat ornãdo se etiã splendide pro sui statutus decentia, & more regionis, modo id bono fine faciat: immò meretur, licet alius, uel alia ad eius cõcupiscentiam per accidẽs alliciatur, arg.c.quisquis. 41.dist. c.quę cõtra mores. 8.dist. solumque uenialiter peccat, qui etiã si sit religiosus, uel religiosa, se moderate ornat, ob solam uanã leuitatẽ, ostentãdo suam pulchritudinem, & elegantem corporis habitudinẽ, & compositionem absque alio fine, uel circumstantia mortali; immò etiã si

nota

notabiliter modum excedendo id faceret, vt egregie adnotauit Caiet. 2. 2.q.169.ar.1.Et merito,quia,licèt id sit contra virtutem: non est tamen magis contra charitatẽ Dei, proximi,vel propriam, quam prodigalitas,
19 quæ de se non est mortalis,ut infra dicetur,licet sit contra virtutẽ liberalitatis. Nec mortaliter peccat,quamuis sic venialiter,qui contra morem se ornat,modo id non uetetur lege aliqua ad mortale obligante, nec cõsuetudine illi ęquipollente. Nec qui se ornat splendidius, quam status suus requirit,nisi id esset in cã non soluendi debita, uel non præbẽdi alimenta,cui præbere obligatur, etiam si ob id alius ad mortaliter peccandum moueatur: quia eiusmodi actus suapte natura, uel plurimum ad solùm veniale mouet; & ita,qui ob id mortaliter peccat,sua prauitate motus sic peccat,ex mẽte Caiet.in d.quæ.169 art.2. quẽ sequimur. Quamuis in hoc,& nonnullis aliis,de quibus statim dicetur,Syl ve rb.ornatus, & nonnulli alij contradicant: quia non satis, ut dixit Caiet. naturam peccati mortalis perpenderunt.Neque etiam fœminæ mortaliter peccãt ostentantes pectora nuda, quo pulchriores videantur absque alia mala intentione mortali, secundum eundem: quia id nullo iure naturali diuino,aut humano,saltem ad mortale obligante, vetatur. Nihil enim aliud est hoc,quàm pulchritudinem ostendere,quæ,quamuis summa esset,nõ tamen adeo incendit,ut ea,cui in est, dicatur peccare, eo quod alius per eam mortaliter peccet: quod ille ibidem neruosè probat, & deduci potest ex his,quę de occasione vitanda dicta sunt in c. 3. supra eod. Quanquam consuetudo hæc digna sit,vt a locis, in quibus est, paula im extirpetur. Vestire se tamen adeo tenui veste, ut pudenda traluceant,est mortale tam viro, quam fœminæ. Quia eiusmodi nuditas per se ad luxuriã mortalem prouocat: quod non facit pectorum nuditas, quæ per se solam pulchritudinis ostensionem respicit.

20 Non est tamen de se mortale, augere,& fingere pulchritudinẽ maiorem,quam insit,ornato,& fuco: licèt sit quædam species mendacii operis,nisi ob luxuriam,vel aliũ finem mortalem in fiat, secundũ S.Tho.2. 2.q.169.art.2.ad 3.quamuis sit graue veniale,sicut diximus in cap. fucare.de cons.dist. 5.nisi fiat ad deformitatem aliquam obtegendam, iuxta eundẽ S.Tho.Nullũ item est peccatũ crinibus,siue capillis alienis uti,ad commodum ornatum: sicut nec lana aliena,aut lino terrę uti ad se commodè vestiendum: quia de similibus idem iudicandum.c.dudum.2.de ele.& l.illud.ff.ad l.Aquil. Quamuis esset peccatum veniale vti eis fingẽdo esse proprios; quippe quod esset mendacium operis, iuxta dicta in c. 18.Supra nu. 5.& vt confessarius absoluere debet,quẽ uidet,non nisi uenialiter in hoc peccare: sic etiam absolutionem negare non debet ei,de quo intelligere nequit, an venialiter,an mortaliter peccet: quãuis persua-
21 dere illi non possit,ut ab eo tẽperet, quia se mortaliter peccare non credit:nec persuadeat ei esse mortale,quod fortè tale non est,ne postea id fa

ciens, quamuis non sit mortale, peccet mortaliter, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 4. cap. 3. Ros. verb. ornatus. §. 7. Sylu. eod. verb. quæst. 9. Nostro tamen iudicio cautius ageret resoluēdo se prius per se, uel alios, an sit mortale, nec ne; & postea impartiretur, aut negaret absolutionem, per ea, per quę in cap. si quis autem. de pœnit. distinct. 7. nu. 130. diximus peccare iudicem, qui iudicat, antequam dubietatem animi deponat: aut certè ei persuadeat, antequam eum absoluat, ut proponat ab illo abstinere, si per viros idonea scientia, & conscientia prædictos, mortale iudicetur: alioqui enim (ni esset valde doctus) non haberet sufficientem contritionem, aut attritionem.

22 Decimosexto, peccat monialis, quæ uel inhabilis ad contrahendum cum aliquibus id scientibus, se illis conspiciendam offert; quo ab illis in vxorem sine iusta dispensatione expetatur: quia peccato mortali alieno consentit. Sed, quæ ad nubendum est idonea, licet nubere nolit, immò castitatem, aut religionis ingressum secretò vouerit, licitè sui cōspectum facere potest, & se ornare, & velle, vt ab aliquibus in uxorem appetatur, quo in aliis rebus sibi, vel suis faueant, aut ob alium bonum finem. Quia id nullo iure diuino, vel humano prohibetur, & consequenter non dānandum, cap. consuluisti. 2. quæst. 4. Nullatenus etiam peccat fœmina, quæ veste virili se vestit, nec vir, qui fœmina, iusta de causa; veluti ne ab inimicis agnoscatur: aut quia alia ueste caret, vel ob honestam sui, aut alterius oblectationem, secundum S. Tho. 2. 2. quæst. 169. art. 2. ad 3. neque plusquam venialiter, si ob leuitatem id faciat, absque alio fine, & circunstantiam mortali, iuxta Caiet. ibidem.

Decimoseptimò peccat, qui vestit se habitu religionis in opprobriū illius, aut vt eo ad turpia personatus siue laruatus, aut sine larua vtatur, arg. cap. cum decorem. de vit. & honest. cleric. & auth. de sanct. Episc. §. fin. coll. 9. secus tamen si ad solam leuitatem, aut ad oblectationem; absque malo fine eo vtatur, modo nullum inde opprobrium notabile religioni, vel alicui proximo contingat.

23 Porrò curiositas: quæ satis cognata videtur huic secūdæ filiæ Vanęgloriç, est vitium mouens ad nimis, vel immoderatè sciendum, ex mente S. Tho. 2. 2. q 167. & S. Ant. 2. par. tit. 7. c. 7. §. 2. & semper est peccatum saltem veniale. cap. nonne. 37. dist. siue quis ita scire velit, per aliquem quīque sensuum exteriorum, siue interiorum, siue per intellectum: quia contraria virtuti studiositati, de qua S. Thom. 2. 2. quęst. 166. & rationi repugnat. Mortale verò tantum, quum aliqua circunstantia mortalis ei adiungitur, secundum eundē, d. quæst. 167. art. 1. & Caiet. in summa verbo curiositas, vt quum quis scire cupit aliquid, transgrediendo aliquam legem ad mortale obligantem, aut ob finē mortaliter malum, se, vel aliū obiiciendo periculo probabili perdendæ salutis animæ, vel corporis: uel proximum notabili damno honoris, vel fortunarū, per supradicta, & per dicenda.

dicenda.c.seq.de quinque ſenſibus.Exempla quædá utilia,&quotidiana
25 ſunt de virgine,uolente curioſè noſſe,quanta ſit copulæ carnalis delecta tio,quamuis eam experiri nolit:nam, ſi eam experiri uellet, aliud peccatum Luxuriæ,præter curioſitatem committeret.Caie.2.2.q.67.ar.2. De illo item,qui uult ſcire alienum peccatum conſultando confeſſionem ſacramentalem alteri factam arg.cap.omnis. de pœnit.& remiſſ. Et de illo, qui, ut diſcat aliquid miſſam præceptam omittit; aut maleficiũ aliquod conficit; aut diabolo ſe commendat; aut eum in magiſtrum addiſcendũ
26 ſuſcipit per multa quę diximus in cap.nouit.de iudi.no.1.nu.12.& ſeq. Et de illo, qui cognitionem rerum officio ſuo neceſſariarũ negligit, quo non neceſſarias cognoſcat; ut Parochus,qui ob ſtudium poeſis, uel officii mechanici,ignorat res audiendis confeſſionibus,uel aliis agendis,officio ſuo neceſſarias.c.ſacerdotes.37.diſt. ut diximus in Enchiridio de Orat.cap.13. nu.175.& in c.nouit.not.2.nu.14.& nu.15. de illo, qui vitia alterius inquirit animo eum notabiliter infamandi: facere enim id bono animo,quo præclara imitemur,aut praua ex charitatis regula corrigamus ſine alia mala circumſtantia,virtutis actus eſt, S.Tho.2.2.q. 167.ar.2.ad 4.quia id non eſt appetitus inordinatus, ſed ordinatus. Exemplum item eſt de illo, qui appetit ſcire aliqua ſecreta ab eo,qui abſque peccato mor
27 tali non uiolando mortaliter legẽ naturalem,uel iuramentũ,uel promiſſionẽ, de ſecreto ſeruando non põt ea illi reuelare, per dicta ſupra c.12. nu.22.& c.28.nu.62. Et de uiro uolente uidere fęminã nudã,uel eius pu
28 denda,& de fęmina uolente uidere virũ nudũ,uel eius pudenda,credẽs, aut credere debens, ex illo aſpectu tali loco & tẽpore habito conſenſum iri actui,aut delectationi mortali,aut pollutionem ſequuturã. Et de illo,
29 qui ut ſciat quantã in caſtitate cõſtantiã ipſe,& alia habeant,loquitur ſolus cum ſola tempore & loco ſecreto,credens, aut credere debens,ſe cauſam fore, ut alteruter eorum alicui mortali ſaltem delectationis moroſæ conſentiat.Et de illo qui legit,uel audit libros amorum, & geſtorũ laſci-
30 uorum,& luxurioſorum,credens, aut credere debens, ſe uel alium conſenſurum ſaltẽ alicui delectationi moroſæ,iuxta mentẽ S.Iſidori c. ideo. 37.diſt.& S.Ant.2.par.tit.3.c.7. §.2.& certe e Republ. Chriſtiana foret, ne libri Ouidij amatorij in ſcholis legerentur, nec Martialis, Iuuenalis, Catulli,Tibulli,Propertij,Plauti,Terẽtij,&alij eius generis, niſi purgati
31 a locis libidinis incentiuis.Et conſequenter etiam Cæleſtina liber uulgo adeo plauſibilis, niſi magna ex parte purgatus : quin & reuocarentur in ſcholas Grammaticas hymni,& orationes, quas collectas uocant, Homiliæ,& authores Chriſtiani egregie Latini, qui fere ſoli olim in eis prælegebantur, ut late diximus in Enchiridio de Orat.cap.19.nu.172.& ſeqq. quò pueri ſimul cum literis pietatem imbiberent.

32 Decimooctauò peccat,qui per Hypocriſim tertiam filiam uanæglorię modo dicto ſupra.cap.18.nu. 8. uel pertinaciam,quartam filiam,inordi-

nate suam opinionem defendit in ijs, quę ad fidem Catholicam, & mores pertinent, contra communem sensum doctorum ecclesiæ, aut in damnum iniustum proximi notabile: alias enim pertinacia est venialis, præsertim quando se continet intra metas intellectus, credendo, & operando secundum communem Ecclesiæ doctrinam, iuxta Caiet. in summa verb. pertinacia.

33 Decimononò peccat, qui per discordiam inordinatam, quintam filiam Vanægloriæ, uoluntati alterius non uult suam conformare circa doctrinam boni diuini, aut humani necessarij ad salutem propriam, aut alienam, animæ, vel corporis, aut honoris, uel alterius boni proximi secundum mentem S.Th. 2.2. quæst. 37. art. 1. & Caiet. in summa, verb. discordia. Nam solum ueniale est discordare sic in aliis, etiam sub pœna uenialis tantum præcepti: neque etiam ueniale in eis, in quibus etiam sub pœna venialis concordare non tenentur: ut non concordare roganti, ut ambo religionem ingrediantur, aut ieiunent, &c. secundum eosdem vbi supra.

34 Vigesimò, qui per contentionem, sextam filiam Vanægloriæ, contra perspicuam ueritatem altercatur circa pertinentia ad sanctam fidem Catholicam, aut ad salutem animæ, aut corporis necessaria: aliàs enim non peccat nisi uenialiter, iuxta Caiet. in summa. verb. contentio.

De inobedientia septima filia Vanægloriæ.

SVMMARIVM.

35 OBedientia, & inobedientia specialis, et generalis quid.
36 Inobedientia quæ mortalis. et 36.
37 Obediendum in quo non est superiori. et 4. seq.
42 Contemptus legis verus quid, et quis præsumptus.
43 Legis obligantis ad mortale etiam receptæ transgressionem quæ excusant. et 42.
45 Ignorantia quotuplex, et quid unaquæque illarum. et 46.
47 Ignorantia interdum excusat a pœna legis, et ab ea.
48 Officium, uel artem sine peritia, et scientia exercens quis peccat.
49 Lex concepta verbo constitutiuo, et non præceptiuo, quid faciat.
50 Legis nullum unicum verbum originario significatu signat mortale.
51 Leges multæ naturales ad solum veniale obligant.
52 Lex ecclesiastica verbis præceptiuis, maxime istis utens ad mortale obligat, secus de sæculari, quæ tamen non tollit pœnā per aliam statutam. et seqq.
56 Lex pure pœnalis, et mixta, ut differunt.

Pœna

57 Pœna magna ut poteſt eſſe iuſta ſine culpa. & 58.
59 Lex in parte recepta, ad eam ligat.
62 Vidua fornicata peccat, fruendo re a marito relicta, ut caſte uiuat.
63 Pœna excluſionis à collegio ipſo iure incurſa non tenetur quis in conſcientia.
64 Commiſſum capitur iuſtè in conſcientia, & etiam tacetur.
65 Laudemium ſoluere non tenetur donans, ſed ſic uendens.
66 Pœna etiam ipſo iure impoſita non debetur in conſcientiæ foro, niſi & cæt. et duob. ſeqq.
59 Conſuetudo optima legis interpres.

35 DE inobedientia ſeptima filia Vanægloriæ dicendum primo, quod obedientia, prout eſt ſpecialis virtus, eſt virtus inclinans ad faciendum quod iubetur eo principaliter, quod iubetur. Et contra inobedientia, prout eſt ſpeciale uitium, eſt uitium inclinans ad non faciendum, quod iubetur, eo principaliter quòd iubetur, ut ſingulariter tradit S. Thom. recept. 2.2. quæſt. 104. art. 2. ita quòd ex duobus conficitur inobedientia ſpecialis, ſcilicet ex non faciendo iuſſum, & ex animo non faciendi illud, eo principaliter quòd iubetur. Et è contrario obedientia prout eſt uirtus generalis, comprehendit omnes uirtutum omnium actus, quibus fit, quod iubetur, ſiue faciendo, ſiue omittendo: & inobedientia, prout eſt generale vitium omnes actus omnium vitiorũ, quibus non fit, quod iubetur ſiue faciendo, ſiue omittendo, ſecundum eundem ubi ſupra recept. Et ita non eſt inobedientia non facere conſultum; ſed ſic non facere iuſſum, etiam ſi non obliget ad pluſquam veniale, ut probat Caiet. in d. art. 2.
36 Eſt tamen hoc diſcrimen, quòd non facere iuſſum obligans ad mortale, eſt mortale, quamuis non omittatur eo quòd iubetur. Non facere autem quod ad ſolum veniale obligat non niſi quando omittitur eo principaliter quod iubetur, quæ eſt inobedientia ſpecialis, ut idem ibidem ſubtiliter declarat. Dixi, *Deliberatè*, quia primus motus, quo renuitur iuſſus, ſolùm eſt venialis, ſecundum eundem S. Thom. 2.2. quæſtio. 105. art. 1. ad 2. Dixi, *Quod ſibi iubetur*, quia omittere conſultum,
37 non eſt de ſe ullum peccatum, §. fin. 3. diſt. & Caiet. d. quæſt. 104. art. 4. Dixi, *Animo eum ad mortale obligandi*, quia alias non peccaret mortaliter. Dixi, *Neſciens id ſibi ab eo iuberi non poſſe*. Tum quia non oportet quod ſciat, id ab eo iuberi poſſe. ſatis enim eſt, ut dubitet de illo, cap. quid culpatur. 23. quæſtio. 1. quamuis talem dubietatem deponere debet priuſquam faciat, credendo id poſſe ſibi iuberi propter auctoritatem eius, ne faciendo contra conſcientiam dubiam, peccet, per ea quæ dixi in cap. ſi quis autem. de pœnit. diſt. 7. num. 81. cum ſeq. & ſu-
38 pra capitu. 16. num. 40. & ſeq. Si tamen crederet probabiliter ſuperiorem per errorem iuſſiſſet, aut non iuſſurum fuiſſe, ſi veritatem noſſet, nõ

peccaret, non parendo, c. si quando. & c. pastoralis. de rescrip. Tum quia multa sunt, ad quæ superior subditum obligare non potest, secundum S. Tho. recept. in d. quęst. 104. art. 5. & in ca. 13. ad Rom. quale est contrarium præceptis superioris iubentis, scilicet Dei, Papæ, ecclesiæ, aut alterius, c. si dominus. cap. qui resistit. 11. quęst. 3. quale illud, ad quod iubentis potestas non se extendit; vt sunt actus omnino interiores, quibus nõ est opus præceptis exterioribus implendis, vt post eundẽ ibidẽ dixi in c. cogitationis. de pœni. dist. 1. ut etiam sunt actus spirituales respectu superioris sęcularis. c. fin. de reb. eccle. c. ecclesia, de const. & ut actus gubernandi ciuitatem respectu ducis exercitus. l. magisterii. C. de iuris. om. iudic. Reuelatio item peccati omnino occulti. c. erubescant. 32. dist. & iteratio confessionis legitimæ respectu omnium, vt dictũ est supra. c. proxi-
39 mo, nu. 43. & c. 9. nu. 14. & seqq. Qualis etiam iussus, ne iubẽtis superiorem alloquatur, quales asperitates religionis, ad quas nec expresse, nec tacitè regula extenditur. c. gesta. 74. dist. nisi in pœnam contumacię, uel alius delicti imponantur. c. dilectus. 2. c. quoniam de simo. Qualia item alia impertinentia ordini, & regulæ vt sublatio paleæ à terra, aut intuitio volatus auium diu continuatus. Syl. verb. religio. 6. q. Non est tamen tale id quod est cõtra regulam suam, & ordinem, aut legem, ad quod Prælatus dispensare potest; quia, si iusta de causa id ei iuberet, parere deberet; vt si pręciperet subdito, ne ieiunaret tali, aut tali die præcepto, per legem, aut regulam, eo quòd credit probabiliter eum esse ad id impotentem: quamuis, si sciret superiorem falli, non teneretur per supra dicta, Sylu. vbi supra, quicquid dicat Ros. verb. obedientia. §. 10. Quia magis oportet obedire Deo, quàm hominibus, Act. 5. & d. cap. si dominus. 11. quæst. 3. Dixi, *Satis apertè*, quia sufficit ut iubeatur verbis claris, vel obscuris, satis id significantibus. Sufficit enim, ut intentio iubentis, quod ita uoluit iubere, intelligatur. cap. intelligentia. de verb. signifi. cap. rogo. 11. quæst. 3. cap. dilectissimis. 12. quæst. 1. clem. 1. de testa. adiunctis glo. & anno. per Felin. in cap. nam. de constit.

40 Dicendum secundo, peccare primò, qui trãsgreditur legem humanã iustã, promulgatam, & receptam, & non abrogatam, obligãtem ad mortale sine iusta ignorãtia id causante, aut alia iusta causa, aut dispensatione valida, elapso tẽpore, quod ad obligandum requiritur, ca. 2. de de maior. & obed. c. 1. 14. quæst. 1. Dixi, *Legem humanam*, & non canonicã; quia etiã contra sęcularem potest mortaliter peccare, iuxta glos. recep. in c. quæ in ecclesiarum. de const. quamuis illa mihi hoc non dicat. Dixi, *Iustam*, quia iniusta non obligat, qualis est facta a nõ habente potestatem, arg. c. 2. de constit. lib. 6. & l. fi. ff. de iuris. om. iud. aut principaliter ob utilitatẽ priuatam, non autem publicã, secundum S. Tho. 1. 2. quæst. 90. ar. 3. aut contra diuinã naturalem, aut supernaturalem, cap. erit autem lex, 4. dist. & quæ subditis est inęqualis, c. cum omnes. de consti. & Panor. recept. in

cap. 1.

c.1.eo tit.Dixi, *Promulgatam*, quoniam lex ante promulgationem, non obligat c.in istis.§.leges,4.dist.quod rectè defendit Decius in cap. 2. de
41 constitut. Dixi, *Receptam*, quia, antequã recipiatur, saltem per maiorem partem vniuersitatis, cuius pars est transgressor, nõ ligat: quoniã promulgari videtur cum conditione, si recipiatur, saltem per maiorem partem, vt singulariter dixit Dom. in d.c. leges, per recentiores recept. ibi, & in c.2.de constitu. & profundius Feli.in c.1.de treu.& pac.à nu. 13. Dixi, *Non abrogatam*, quoniam abrogata per aliam legem contrariam, aut per consuetudinem, non obligat, c.1.de constitu. lib.6. & glo. & omnes in cap.1.eo.tit. Dixi, *Quæ ad mortale obligat*, quia transgrediens eam, quæ solum ad peccatum veniale obligat, venialiter tantum peccat, ca. vnum. §.criminis. 25.dist. qui autem solum consultoriam, vel exhortatoriam, nec etiam venialiter peccat.§.fin.4 dist.& cap.fin 14. quæst.1. nisi faciat id ex contemptu, iuxta glo.sing.cap.quis autem, 10. dist. ut dictum est supra.cap.20.nu. 2.

42 Dicitur autem transgredi legem ex contẽptu quisquis principaliter mouetur ad id, eo quòd illam, vel illius auctorem parui facit: nõ autem qui mouetur, & inducitur ad id principaliter per irã, auaritiam, aut aliam causam, etiam iniustam, secundum vtrunque Tho. 2.2. quęst.189. art.9. & Archid.in ca.quicunque 81.dist.& Dominic.in ca.nullus. 55 dist.quãtumlibet illud inuoluat Fel.in c.cum quidam, de iu.iureiuran.col. 3. & 4. Nec etiam ad id satis est consuetudo peccandi, iuxta S. Tho. mentem 2.2.q.186.art.9. quam optimè, & dilucide declarat Caiet. quidquid dicat Richard.in quodlib.1.quæst.19. quem sequitur Ang.verb.inobediẽtia.§.1.& verb.feriæ.§.41.& alibi sæpè: quia, quãuis consuetudo multũ faciat, ad pręsumendũ prædictum contemptum in foro exteriori; nil tamen facit quo ad interius, vbi sola ueritas consideratur, c. tua. de spons. cap.humanæ. 22.q.5 ut etiam illa glo.celebris, in ca. metropolitanum. 2.q.7.quæ dicit, eum, qui sine iusta causa transgreditur, uideri contemnere, intelligenda est in foro exteriori, non in interiori, per prædicta. Verũ tamen est, consuetudinẽ transgrediendi aliquam legem multũ incita-
43 re ad contẽnendã illam, ideoque ab ea cauendum est. Dixi, *Sine iusta causa*: quia hæc semper a mortali excusat, iuxta mentẽ S.Tho. 1.2.quęs. 96.art.6.& 2.2.q.147.ar.3.& Archi.in ca.vtinam.76.dist.& Pan.in rub. de obser. ieiun. Illa uero causa uidetur iusta, propter quam legislator, si præsens foret, eum excusaret per glo. sing. receptam in l.tale pactum. §.qui prouocauit.ff.de pact.& etiam causa, quæ bona fide pro iusta habetur, & ob quã nisi talem eam iudicaret, contra legem non faceret, a peccato mortali excusat: quãuis non a ueniali, iuxta mentẽ Palud.in 4. dist. 15.q.4 & Sylu.verb.ieiunium. quęst.8. quod singulariter explicat Caiet.
44 2.2.quæst.147.art.3. Dixi, *Sine iusta dispensatione*, quia si est iusta, omnino excusat, cap.1.de vot.& cap.de multa.de præb. Immò & si est iniusta,

eo solo,

eo solo, quòd sit data sine iusta causa, modo detur absque surreptione per eum, qui sine causa iusta ualide potest dispensare, licet sic dispensando peccet, excusat saltem a mortali, secundum omnes; licet quandoque non à ueniali, iuxta ea quę nuper scripsimus in com.cap. non liceat Papæ.12.quæst.2.§.4. Dixi, *Elapso tempore*, quia constitutiones Pōtificię, vel Imperatoriæ non obligāt, nisi post tempus in ipsis præfixum, si quod præfigatur; aliàs post duos menses ab ipsarum promulgatione facta in Prouincia auth. vt factæ nouæ constitutiones coll. 5. iuxta opinionem communem, & ueram Ant. quam tenuimus in cap.2.de const. Quamuis lex inferiorum, quæ non præfigit tempus, simulatque promulgatur, & scitur, liget, iuxta communem (& etiam Pontificia, & Imperatoria, si in illa dicatur, ut iam inde a principio obliget) quo ad pœnam intrinsecam irritationis actus per eam prohibiti. Nam quo ad pœnam extrinsecam, semper iusta ignorantia excusat, etiam post quemcunque temporis lapsum; licet postea non ita præsumatur sicut antea cap. presumitur. de reg.iur.lib.6. Dixi, *Sine ignorantia iusta caussante illud, quia,* ut excu-
45 set, oportet quod sit iusta, & causa actus. Est.n.triplex, præfat. ignorantia, nempe, Affectata, crassa siue supina, & iusta. Affectata siue optata est, qua quis ignorat quod scire tenetur: quia non uult scire, quo liberius absque suę conscientiæ contradictione, vel alia de causa iniusta peccet, iuxta illud psal.relat.in cap.ideo. 37.dist. *noluit intelligere ut bene ageret*: quę adeo non excusat, aut minuit peccatum, ut etiam augeat ob circunstantiam mali desiderii. Crassa vero siue supina est, qua quis ignorat id quod communiter omnes sui ordinis sciunt, quod contingit per culpam latam, de qua sup.capit.17.num.177. quæ excusat a tanto, sed non a toto. Iustas vero (quæ a Theologis inuincibilis, & a nostris probabilis appel-
46 latur) est, qua quis ignorat quod non oportet eum scire. 1. quæst. 4. §. notandum; & qua communiter homines eiusdem ordinis adhibita debita diligentia laborant, iuxta S.Thom.vbi supra quæst.76. art.3. qualis est eius, qui petit consilium a uiris habitis pro præditis scientia, & conscientia in id sufficienti, qui false illi consulunt, arg.cap.capellanus. iuncta glo.2.de fer.& eorum, quę tradit Alex.consi.1.col.4.vol.2. & S.Anto.1.part.titu.3.capit.10.§.10.& hæc omnino excusat, quando est causa actus: ignorantia enim interdum est peccati causa, interdum non, sed eius comes. Est causa, quando actus non fieret, nisi ignoraretur. Est solum comes quando peccaretur, etiam si sciretur: & hæc nunquam a culpa excusat: illa verò interdum omnino, interdum ex parte; ut predictum est.

47 Ex quo sequitur, ꝙ non excusantur omnino prælati, medici, aduocati, & alii officiales, qui suas artes exercēt sine iusta sciētia, & notitia eorū, quæ sua officia, & munera prærequirunt; cum inde notabile damnū spirituale, aut corporale proximis euenturū probabiliter credi possit; quia

eorum

eorum ignorantia nõ est iusta, cum sit eorum, quæ sui ordinis homines communiter scire solent, & debent, per l.idem iuris.§.1.ff.ad leg.Aqui. & cap.non est putanda.1.quæst.1.

Addo his, quod licet ignorantia communiter nequeat esse iusta circa legem naturalem, uel diuinam; quo ad eius dispositionem, & quatenus est talis, potest tamen esse iusta quo ad pœnam humanitus statutam, si illa est excommunicationis, secundum Ant.in cap.a nobis 1.de sent.excom.pro quo est casus in cap.2.de sent. excom. lib.6. Immò etiam si sit alia quælibet communiter non statuta eadem ratione, ut efficaciter defendimus in cap.2.de const.post S.Anto.3.par.tit.24.cap.33.sub fin.cui consentit Ang.uerb.ignorantia.§.4.& Syl.uerb. ignorantia. quæst.8. & Caiet.2.2.quæst.76.art.3.col.2. Quod maximè procedit in foro conscientię, quo ad quod multos pios quis consolari potest, maximè in materia censurarum, & irregularitatum.

Quæ lex humana obligat ad mortale.

Est tamen quæstio, quam hoc in loco optaueramus, ut definiretur a sacro sancto Conc. Trid. quod & optarunt alii, in quibus fuerunt Caiet. 2.2.quæst.186.ar.9.col.4.Henr.de synod.3.par.art.1.nu.270.Quæ lex humana obligat ad mortale.

Pro cuius aliquali explicatione dico primo iuxta doctrinam S.Th.1.
48 sec.q.69.ar.5.communiter per Theologos, & Canonistas approbatam in c.1.de const.non solum leges diuinas, sed etiam humanas iustas, etiã quatenus sunt humanæ, tam sæculares, quam ecclesiasticas, posse obligare, etiam in foro cõscientiæ, ad peccatum ueniale, immò & mortale per c.13.ad Ro. & alia multa quæ nuper adduximus in comment. c. fraternitas.12.q.2.addendo, mutando, & detrahendo multa ijs quæ Castr.copiosè scripsit in duobus lib.de leg.pęn.in quorum prioris cap.4.late hoc deducit.Quod ipsum etiam facere possunt statuta ciuitatum, iuxta glo. sing.c.quæ in ecclesiarum. de const.receptam quo ad hoc: quamuis illa id mihi non satis dicat.Immò & de facto obligãt ad mortale illæ leges, & statuta, quorum authores intendunt per illa ad mortale obligare: iuxta communem, saltem si ut tales receptæ sunt.quod addo, propter 10.dictum infra positum.

49 Secundò, quòd nullæ leges, quarũ latores id non intenderunt, obligant ad mortale.Tum quia nec vllę diuinæ cõsultoriæ, etiam ad ueniale, obligant, iuxta S. Aug.c.vlt. 14.q 1. receptum.& aliquot earum præceptiuarum tantum ad ueniale obligant secundũ Caie.tom.1. trac.25. quæst.1. Tum quia ut dixit S.Tho.2.2.q.186. art.9.ad 1.receptus a Ioan.And. & alijs in c. relatũ. ne cler. uel mona. statuta Dominicanorũ non obligant

ad morta-

ad mortale,nec veniale; sed solum ad pœnam exteriorem: quia eorum authores hanc uim illis tribuere noluerunt. Tum quia actus agentium non operantur vltra intentionem eorum. l.non omnis. ff. si cert.pet.l.in agris.ff.de acq.rer.dom.

Tertiò, quòd non obligant ad mortale leges etiam canonicæ,quę non habent uerba præceptiua,uel prohibitiua: sed solum ordinatiua,uel constitutiua, etiam si sint imperatiui modi,qualia sunt illa; facite,dicite,faciant, dicant.cle.exiui.§.& quia. de uerb.sign. & alia similia,quæ iuxta communem intelligentiā non significant præceptum,nec prohibitioné, iuxta S.Tho. communiter recep.in d.art.9. probatum a Pan. & cõmuni in cap.nam.de const.licet Fel.ibi contra senserit col.3.cuius opinio procedat in illis,quæ ponũtur in materia,quæ de se ad mortale obligat,quia fundamenta eius ad illa sola extendi uidentur, & id sentit glo. recep. in clem.1.de testib.uerb. exhortamur. Quamuis tunc non tam obligat illa lex, quàm alia, quæ eiusmodi materiam talem fecit. Exemplum in cap. statuimus. de trans.in quo uerbum statuere,importat præceptũ,eo quod ponitur in materia alias ꝑcepta,scilicet transactionis iustæ,quę præcipitur seruari,per cap.qualiter.de pact.& l.1.ff.eod.Ratio huius tertij dicti est,quia illa uerba uidentur significare,quòd,quamuis author eiusmodi legis habeat animum,ut actus trāsgrediēdi illam legem sit uitiosus,licet ante illam fuisset indifferens, & consequenter uoluerit obligare ad ueniale, quia ut minimum tale est quilibet actus uitiosus: quia tamen non pręcipit,nec prohibet,uidetur noluisse obligare ad mortale,iux.sing.declarationem Caiet.1.2.quæst.69.art.4.& d. opusc.25. quæst.1.

50 Quartò, quòd nullum est uerbum latinũ, quod solum in aliqua lege positũ sufficiēter significet suo significatu originarii, mētē illius latoris fuisse trāsgressorē obligare ad mortale,nec cõsequēter illa uerba,*Teneatur, Debeat, Obligetur;* nec illa, *Præcipimus, Obligamus, Vetamus, Inhibemus, Mādamus, Prohibemus.* Tũ quia sunt generalia,& nõ tā apta ad inducēdā obligationem ad culpam uenialem,quàm ad mortalem, arg.c.1.de despõ. imp.& prin. regulæ S.Aug.& eorũ,quę habentur 6.Ethic.de præcepto,quod sit actus prudentiæ.Atque ideo in dubio intelligēda potius de culpa & pœna ueniali,quam de mortali:cum leges,quæ recte possunt intelligi de pœna maiori, & minori in dubio de minori ītelligēdæ sint. l.interpretatione. & l.si præses.ff.de pęnis.& c.ī pœnis.de re.iu.lib.6.Tũ quia multæ leges ēt diuinæ,&naturales præceptiuæ ad solũ ueniale obligant, ut probat Caie.ubi supra: qualis est lex de nõ mentiendo iocosè, aut officiosè sine damno alterius; qualis item lex de non furando minima,de non ridendo immoderatè: omnes enim hæc leges sunt præceptiuæ: earum tamen transgressio est solum uenialis,secũdum omnes catholicos.Tum quia S.Th.agens de præceptis charitatis. 2.2.q.44.& prudētiæ.q.56.& iustitię.q.122.& fortitudinis.q.146.& temperantiæ.q.170.

ita

ita cõprehẽdit ea quæ obligãt ad veniale, sicut quæ ad mortale; quod speciatĩ tradit Caiet. 2. 2. quęst. 186. ar. 9. & Cast. tacito eo lib. 1. de leg. pœn. cap. 5. & nos nuper in c. fraternitas. 12. quæst. 2. Dixi, *De se, & suo origina-*
52 *rio significatu*. Nã de accidentali, quem vsus ecclesiasticus, & cõmunis interpretatio Concilorum, Pontificũ, & aliorum Prælatorum, & Doctorũ illis tribuit, omnia & singula verba præceptiua, & prohibitiua posita in l. ecclesiastica, significant in dubio conditorẽ eius habere animũ obligandi ad mortale, nisi aliud in ea positũ contrariũ indicet per d. clem. exiui. §. cum autẽ. de verb. sign. quæ habet, S. Franciscũ noluisse obligare omnes suos religiosos ęqualiter ad omnia, quæ sua regula continet, eo ꝙ ad aliqua ex regula addidit verbũ *præcipimus*, quod ex ui sua ad mortale obligat, & aliqua non. Et quamuis responderi posset, esse ibi speciale in hoc uerbo, *Præcipio*, posito in ore tam magni Sancti, & authoris tam sanctæ, & arctæ regulę, & ad subditos tãtę perfectionis, & asperitatis: quãuis itẽ fortè expediret ita respondere, quo obligatio multarum legum ecclesiasticarum antiquarum suo pristino statui obligandi restitueretur; quia
53 tamẽ illa cle. dicit, ꝙ ex significatione, & ui verbi præceptiui nascitur eiusmodi obligatio, tutius esse cẽseo, quousque aliter interpretetur sãcta Sedes Apostolia, sequi prędictos patres clarissimos, & cõsequenter cõcedendũ est vnum, quod est satis durum populo Christiano, quod intentio cuiuslibet legislatoris ecclesiastici, vtẽtis ĩ sua lege uerbo pręceptiuo, aut prohibitiuo, est obligare ad mortale, vt tenet communis in d. c. nã. nisi per aliquod aliud verbum, aut signum exprimatur contrariũ, aut significetur. Et a fortiori si ita dicat, *Arcte præcipimus*, vt in clem. dudum. de sepul. in prin. & adhuc a fortiori si ita, *in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus*, gloss. clem. si dominũ. §. Ideoque. de reliq. & uener. aut, *Sub obtestatione iudicij diuini*, clemen. 1. de immun. eccles. Cum per huiusmodi additiones obligationis incremẽtũ significetur. Propter quod iu tius nobis videtur, ꝙ doctissimus Medina dicit in Codice de pœn. tract. de Ieiunio col. 35. quam dictum, Castren. in d. cap. 5. scilicet hoc verbũ (*oportet*) in lege canonica positum tãtũ obligare, quam illud (*debet*) aut (*obligatur*) quia vsus sacrorum canonum, & ipsorũ interpretum ita communiter interpretatur, iuxta gloss. c. 1. de præscript. lib. 6. & Fort. in l. 1. ff. de iust. & iu. à fortiori lex, quæ continet pœnam pręsupponentem peccatũ mortale adhoc obligat, quamuis verba præcipientia, & prohibentia non cõtineat; cum illa magis, quàm prædicta verba animum ad mortale obligandi significet: nã qui uult aliquid, videtur velle illud, sine quo id esse nõ potest. l. illud. ff. de acquiren. hæred. c. pręterea. de offic. delega. Atque ideo ad mortale obligat lex, quæ pręcipit, aut vetat aliquid sub pœna excommuniaationis maioris, aut simpliciter sub pœna excõmunicationis: quia de maiori intelligitur cap. penul. de senten. excõm. siue addatur, ipso iure, siue nõ, Caiet. in dict. ar. 9. quia excõmunicatio maior præsuppo-

nit

nit peccatum mortale, cap.nemo.c.nullus. 11.q.1. nisi prærequirat monitionem, iuxta Caiet.in d.art.9.& Castr.vbi supra cap.5.Non est tamen idē de pœna suspensionis, interdicti aut irregularitatis quæ aliquando sine culpa adhibetur. c. si ciuitas. & cap. si sententia. de sent. excō.lib.6. & c.si quis viduā.cū glo. 55.dist.Sed sic de æternæ indignationis Dei & SS.Petri,& Pauli,aut alia simili,quę solùm in statu infelici peccati mortalis locum habet. Et idem dicendum est de lege, quæ continet has, & alias coniunctim pœnas temporarias.

54 Quintò, ex hoc quarto dicto sequitur, ꝙ leges sæculares ad mortale non obligant eo solo,quod verba pręceptiua,& prohibitiua contineāt. Tum quia nec significatio,& uis eorū originaria nec accidentaria inducta per vsum sęcularem, talem obligationem indicant. Cū manifestum sit reges & iudices sæculares nunquā regulariter interpretatos fuisse ita, vt in eiusmodi legibus talis obligatio cōtineretur:quia principaliter pœnas tēporarias (quas infligere,& tollere transgressoribus possunt) respiciunt.c.factæ.4.dist.& l.1.ff.de iust.& iur. & non spirituales, quas nec infligere,nec tollere possunt,etiam ministerialiter,vt ecclesiastici.c.ipsi sacerdotes.1.quæst.1.cap. quē pœnitet. de pœnit.dist.1.vers.ipsi enim.& cap.quodcunque.24.quæst.1.Tum quia eadem ratione neque etiam leges diuinæ obligationem ad mortale inducunt eo solo.ꝙ per verba præceptiua ferantur, ut rectè notauit Cast.in d.art.5. cum vsus iuris canonici sicut robur diuino non adimit.cap. sunt quidam.25.quæst. 2.clem.ne Romani.de elect. ita etiam non addit, vt quatenus est diuinum, obliget magis quam ante illum obligaret, arg.c.cum inferior.de maio. & obed. cap.inferior.21.dist.atque ideo voluntas Dei, an fuerit obligandi nos ad mortale,vel non per suā legē,in qua ponitur verbum præcipiens,& mādans, colligenda est ex declaratione Prophetarū, Apostolorum, summorum Pontificum, Conciliorum,aut Doctorum sanctorum, & sapientū; quia sua authoritate,aut rationibus efficacibus illā eiusmodi esse persuadent.cap. secundum.19.dist.c.de libellis,20.dist.cle. ad nostrum.de hæret.cum eis annot & eorum, quæ notat S.Tho.quodlib.6.art.14.

55 Sextò,quòd quousque contrariū a Sancta Sede Apostolica declaretur probabilius nobis videtur,leges humanas etiam præcipiētes (pręsertim sæculares, quæ pœnā temporariam constituunt) in dubio ad ęternā non obligare,quatenus sunt leges eius, qui eā pœnam statuit. Tū quia si hoc defendi iustè posset,defendi deberet,quia conueniret,ut leges humanæ, quæ ad mortale obligarēt, paucæ essent. Tū quia multi catholici,in quibus sunt Imol. in repet.c.cum contingat.de iureiu. col. 17.& Fel.in cap. 1.nu.18.de spōs.Caiet.in summa verb.clericus.§. verū, & verb. Ieiuniū. §. quo ad quartā. tenuerunt nullas leges quamuis pœnas tēporarias non statuant, quatenus sunt humanæ, ad mortale transgressorē sine contemptu,& scandalo obligare: licèt nobis oppositum videatur, si constat legē

esse iustam, & uolũtatem legislatoris fuisse, eius simplicem trãsgressorẽ ad mortale obligare. Tum quia in dubio iudicare debemus legẽ esse minus pœnalem, cap. in pœnis. de reg. iur. lib. 6 & l. si præses. & l. interpretatione. ff. de pœn. Tũ quia qui de duobus propositis alterũ affirmat, alterum negare uidetur. l. cum prætor ff. de iud. & cap. nonne. de præsum. Et ita legislator, qui ad pœnam æternã, & temporariam potest obligare, hãc irrogãdo, illam excludere uidetur, ut dixit Mattheus Mathes. doctor doctissimus notab. 78. Tũ quia cõsuetudo antiqua ita uidetur interpretata, presertim leges sæculares, de quarũ transgressione nõ cõsueuit fieri scrupulus cõscientiæ, neque doctis, nec indoctis, neque pœnitẽtibus, neque cõfessariis, neque aliis cuiussuis conditionis, ordinis, uel sexus hominibus, nisi cum per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica infringeretur. Tũ quia gentiles legumlatores de pœna æterna nil curarunt, & paucissimi sæculares ex Christianis reperientur, qui dicant suã inten-
56 tionem, quando eas ferũt, aliam pœnam temporariam imponendo, esse ad ęternam obligare, ad quã diuina, uel naturalis nõ obligat. Tum quia satis superque probat Cast. lib. 1. c. 9. de leg. pœn. legem pure pœnalẽ, hoc est legem, quæ constituit pœnam absque aliqua prohibitione, ad aliquã culpam non obligare, quatenus est talis, vt dixerunt Henr. quodlib. 3. q. 22. & Ang. in summa verb. Inobediẽtia. §. 1. & nõ est magna differẽtia realis inter hanc, & illam, quam idem mixtã appellat, quę prohibet, & pœnã decernit, ut sentit Henr. & affirmat. Silu. eod. uerb. Inobedientia. §. fi. qui profecto non erat dignus tanta reprehensione, quanta pręfatus Alfonsus Cast. eum, reprehendit, eo quod hãc distinctionem uerbalem, & puerilẽ appellasset, quia quamuis, sicut efficaciter ille probat, pœna nõ semper præsupponat culpam, cap. 1. de bigam. libr. 6. cap. 2. §. hęretici. de hęre. eod. lib. & l. quisquis. §. filii. C. ad legem Iuliam maiestat. & ideo licet qui constituit pœnam, non semper ad culpã obligare uelle, nec præsupponere obligationem ad illã uideatur, cõmuniter tamen sic, ut probauimus in cap. ita quorundam. de Iudæ. notab. 1. per illum textum, adiuncto ca. quod olim. eodem titulo. Regulariter enim ob culpam statuitur, quãuis interdum ob solam causam, cap. sine culpa de reg. iur. lib. 6. & cap. 2. cũ glo. de const. & prædicti Henr. Ang. & Syl. loquuntur de pœna constituta ob male cõmissum, uel male omissum. Et sicut ex hac nostrã consideratione colligi Syl. vbi supra, utramque legem ad culpam obligare, quia cum altera obliget, & neutra ab altera in hoc differat, etiã altera dicetur obligare; ita nos contra colligimus, quòd, cũ altera non obliget, & neutra in hoc ab altera differat, etiam altera nõ dicetur obligare: quæ nostra collectio eo magis est recipienda, quã sua, quo mitior est, & magis pœnã minuit. argu. d. l. si pręses. ff. de pœn. & c. pœnæ. de pœn. dist. 1. Dixi in hoc sexto dicto, *Pœnam temporariam, quæ non præsupponit æternam*, ad excludendã eam, quæ imponit excommunicationẽ, aut aliam prædicta-

rum, quas in 4. dicto diximus præsupponere culpam mortalem. Dixi ēt, *In dubio*, ad excludendas illas, in quibus utraq; pœna exprimitur: & eas, de quarum authoris intentione constat, eum ad utranque obligare voluisse per aliam aliquam legem, aut consuetudinem, aut per alium modum legitimum. Dixi, *Quatenus sunt leges eius qui solam temporariam posuit*, quia, si sunt etiam leges aliorum, qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabunt quatenus sunt tales, per quod respondetur ad cap. perpetuo. & c. commissa. de elec. lib. 6. quæ pro singularibus citantur ad probandum oppositum prædictorum, scilicet, quod illa exprimunt vtrāque pœnam: & quòd loquuntur de legibus pœnalibus, quę pœnam temporariam imponunt ei, qui per transgressionem aliarum, æternam incurrerit, ut pridem post Dec. in cap. nam in 2. lectura de constitu. respondimus in d. cap. perpetuo. non enim intendimus dicere, unam legem, quæ pœnam temporariam imponit, tollere æternam per aliam statutam, præsertim quando sunt diuersorum Legumlatorum.

57 Septimò, quòd sextum dictum pręcedens locum habet etiam in legibus, quæ statuunt pœnam amissionis magnorum bonorum, & ēt famæ, & alicuius membri, & uitæ: quia eadem ratio in istis, quæ in illis militat. Nec obstat, quod aliqui dicunt, eum, qui periculū magnæ iacturæ bonorum, aut famæ subit, mortaliter peccare: id enim non est uerū, ut diximus in rep. c. inter uerba. 11. q. 3. cum non adest alia circunstantia, quæ mortale faciat. Nec ēt obstat, quod saltem est mortale, se periculo probabili amissionis vitæ, aut membri obijcere: & qui contra hanc legē facit, huic periculo se obijcit: quia aliud est dicere aliquē peccare eo, quod temere se tali periculo obiicit, quod est quintum Decalogi præceptum violare, & aliud dicere, eum peccare eo, quod facit contra legem, quæ talē pœnā statuit: nam tanta cautione quis hanc legem uiolare potest, ut probabile pœnæ ab ea constitutæ periculum non incurrat. Nec obstat dicere, quod ex hoc sequeretur, legem, quæ talem pęnam statueret, iniustā fore, eo quod adeo magnam pœnam statuit ob actum, qui non est peccatum mortale. Tum quia ad legis iustitiam satis est, ut præsumatur mortale in foro exteriori, quāuis tale nō sit in interiori. Et legislator præsumere potest, imò re uera præsumit, eum, qui sine iusta causa legem suam iustam violat, per contemptum legis, aut ipsius authoris violare, iuxta glo. quæ ita intellecta est uera c. metropolitanum. 2. q. 7. & concordat communi. quod certum est peccatum mortale esse, per glo. singu. cap. quis autem. 10. dist. arg. a fortiori. Tum quia non esset iniusta lex, in qua eius lator exprimeret, se nolle, ut illa sui transgressorem ad mortale sine dicto contēptu, & scandalo obliget; sed uelle, ut, qui sine iusta cā eā transgredietur, præsumatur per contemptum id facere, & ob id pęnam illam incurrere, per dicta S. Th. & Caiet. 2. 2. q. 186. art. 9. & nostrorum in cap. relatum, ne cle. uel mon. Et consequenter etiam iusta erit lex, quæ tacitè hoc cōtineret,

58 neret, quod hoc nostrum septimum dictum intendit, cum solum intendat, quod legislator, qui talem pœnam temporariam ob contemptum præsumptum exprimit, uidetur tacitè æternam excludere ab eo, qui sine contemptu eam uiolat. quod etiam satis apertè sensit Ioan. Imol. in cap. cum contingat. colum. 17. de iureiuran. respondens ad multa argumenta, quę aptius per hoc, quàm per eius respõsiones solui possunt. Per quod etiam soluuntur argumenta, quæ pro contraria parte, maiore verborum apparatu, quã neruorum robore, addaxit ubi supra Castr. ut olim explicuimus in rub. de pęn. & nuper in Vrbe in d. cap. fraternitas. Ad quæ facit, quod aliquot exercituũ ductores nostra ætate laudati sunt, eo quod ob minima furta, quæ de se non erant mortalia, aliquot milites ad disciplinam militarem conseruandam morte affecerunt.

Octauò, quòd seruandũ est id, quod antiqua consuetudo declarauit de intentione legum humanarũ, quousque a Sede Apostolica aliter declaretur: quia optima est earũ interpres, l. minime. ff. de leg. & c. cũ dilectus.
59 de consue. Et credimus quod consuetudo cõis non solùm plebeiorum, & indoctorum; sed etiam nobilium, & doctorum habet, non reputari peccata mortalia in foro interiori trãsgressiones legum pure humanarũ, aliquam pęnã temporariam continentium in foro exteriori; nisi sint tales, quæ præsupponant peccatum mortale, uel transgressiones aliarum legũ diuinarum naturalium, aut supernaturaliũ. Nec transgressiones aliarũ legum præcipientium nõ pęnalium, factas per ignorantiã non crassam, nec affectatã, aut optatam: sed per incuriam, aut obliuionem leuis culpę, aut cum causa probabili uera, aut pro tali habita, bona fide sine dolo, aut credendo intentionẽ legislatoris nõ fuisse, ita obligare in tali casu, quod iuri consonare uidetur, iuxta mentem S. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. & 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2. Collect. in c. 1. de consti. Card. in c. fi. de obser. ieiu. Caie. 2. 2. q. 147. ar. 3. quod non vř contra mentem Arch. in c. utinã. 76. dist. nec Pan. in rub. de obser. ieiu. col. fi & aliorum a Fel. relatorum in c. 1. de consti. si bene ponderentur, quin per hoc omnes fortasse conciliari possunt.

60 Nonò, quòd ex prædictis elicienda est determinatio plurimarũ, & ꝑplexarum quęstionum, quas passim interrogantur docti ab iis, qui important in regna, uel urbes, vel exportãt ab eis prohibita inferri, vel extrahi, vel ꝑmissa, nõ soluto vectigali, & portorio, quæ Hispani *Alcauala, et Portazgo, & Sisa*, Itali, & Galli, *Gabella*, vel *Dogana* & *Datio* vocant. Qui itẽ piscãtur in fluminibus vetitis; aut montes, uel prata prohibita depascãt; aut cedunt ligna in syluis eis vetitis, & de aliis rebus similibus, qui solã legem humanam ecclesiasticã, vel sæcularem pœnalẽ, uel nõ pœnalem violant. Per quæ rñdetur ad primum hic noue quæsitum, ꝙ præsupposi-
61 ta opinione, quod non peccat importans, aut exportaus vetita: peccat tamen uolendo ea defendere vi & armis, ne custodes ei auferant illa: quia, qui resistit iuste aggredienti, peccat, iuxta doctrinam Bart. receptam in l.

ut uim.ff.de iust.& iur.Dixi *Vi,uel armis*:quia secus,si fuga,uel blãdis ver bis,aut alio modo licito,& honesto id faceret. Ad secũdũ autẽ noue quæsitum, qđ Prælatus imponens aliquam pœnam tẽporariã ipso iure incur rendam faciẽti aliquid,præsumitur excudere spiritualem per dictum. 6. etiam si iuberet,ne confessarius absolueret eũ,nisi pręuia solutione,quia ille iussus potest operari effectus alios ab isto,& sic nõ erit inutilis,arg.l.
62 si quãdo.C.de inoff.test.immò etiam potest absolui authoritate bullarũ Papæ ante solutionẽ, arg.glo.sing.adiuncto tex.cle.2.uerb.officij,de hæret. Ad tertium demum,quod uidua realiter fornicata,nõ potest sana con sciẽtia retinere bona relicta sibi a marito ea cõditione, ut caste uiueret, per supradicta.Dixi, *Realiter*:quia secus,si tãtũ mẽte,uerbo,uel alio actu citra copula lasciuo : quia nõ uidetur hoc intẽdisse testator; cuius uolun tas est primũ attendenda.l.in conditionibus. ff.de conditio.& demonst.

Decimò,quòd,sicut lex in nihilo recepta ad nihilum obligat,ut paulo ante dictum est nu. 40. ita lex in una sola parte recepta, quo ad illã solũ obligat.arg l.quę de tota.ff.de rei uend.quo fit, ut aliquot leges obligẽt, quo ad suã dispositionẽ principalem,& nõ quo ad pœnã: quia quo ad illam sunt receptæ, & non quo ad hãc & aliquot quo ad unam partẽ pœnæ,& non quo ad aliam.Exemplum de extrauag.2.de rub.eccle.qua definitiue pronunciauimus olim Salmanticæ in illius diœcesi receptã esse quo ad suam dispositionem, & pœnam intrinsecã annullationis locationis factæ ultra triennium, nõ autem quo ad extrinsecam excommunicationis:& cõsequenter fieri posset,quòd aliqua lex humana, etiã ecclesiastica,ligaret quo ad pœnã exteriorem,& nõ quo ad interiorem,licet eius lator utranque imponere intendisset : si quo ad hanc nõ esset recepta, & quo ad illam sic; sicut & quælibet fundata in præsumptione,ligat in foro exteriori, & nõ interiori,quoties ueritas præsumptioni est cõtraria,iuxta c.is qui.& c.tua.de spons.Equidem optarem,multas leges pure humanas,siue pœnales,siue nõ pœnales,esse hoc mõ,uel alio cõsuetudinis, uel declarationis, saltem mentalis earum latorũ,quo ad pœnas spirituales,& forum cõscientiæ derogatas:quin etiã cuperem,ut omnes legislatores in cõdendis legibus imitarentur authores instituti Illustrissimi ordinis Prædicatorũ,quos aliis multi clarissimi ordines imitati sunt, quatenus earũ authores ad nullã pœnã etiã minimã animæ interiorẽ,& ad grauem corporis subditos obligant,modo etiam imitarentur eorundem in puniẽdis eis seueritatem & diligẽtiam in foro exteriori pœna corporali, uel alia.

63 Porro ad primum hic noue quæsitum,respondeo, ꝙ collega,uel municeps transgrediens statutum imponẽs pœnam exclusionis à collegio, uel municipio, ipso iure,nõ tenetur in foro cõscientiæ relinquere collegiũ,uel municipium,antequã iubeatur id facere,per prædicta. Ad secun-
64 dum, quòd pœnam cõmissi, siue quę ipso iure cõmuniter,iuste capere potest is, in cuius fauorem cõmittitur,si iuste fuit imposita,c.potuit. de

loca.

loca.l.1.& 2. C.de iur.emph.secus; si iniustè; qualia sunt, q̃ in emptione censuũ super immobilibus imponuntur sub pœna cõmissi, siue rei, sup qua ĩponitur in casũ non solutionis per biennium dilatę. quod iniustè solebat olim poni,& nunc,per multa, q̃ non oportet afferre: quia fœ. re. Pius V. id,& aliquot alia, q̃ in eiusmodi contractibus fiebát, prohibuit per extrauag. *Cum onus*, latã anno 1568. & relatã ad verbum supra cap. 17.nu.234.& in cõmentario de Vsuris nu.84. Ad tertium, quod nõ tenetur quis in foro conscientiæ manifestare rem in commissum cecidisse
65 argum.prædictorũ. Ad quartum, quòd vere donãs emphyteusim, nõ tenetur soluere in foro conscientiæ laudemiũ; Immò nec in foro exteriori, per allata latè a Ias.in l.2.C.de iur.emphit. Vendens aũt uidetur teneri ad soluendũ illud in vtroque foro; quippe quod videtur esse pars pretij, ob quod emphyteusis fuit minori pretio concessà: quod non uidet̃ tã pœna, quàm interesse, qđ in utroq; foro debet̃, ꝑ l.3.ff.de eo qđ cer.lo.& l.1.C. de sent. q̃ pro eo, quod int. prof. & gl. cap. conquestus. de vsur.
66 Vigesimotertiò peccat, qui iussus à iudice soluere notabilẽ pœnã ob legem violatã non soluit, secundum S.Tho.2.2.q.62.art.3.recept.Dixi, *Iussus à iudice*, quia nõ soluendo priusquã iubeatur, nõ peccat. iuxta gloss. sing.in cap.fraternitas.12. quæst. 2.arg. cap.§. in hoc.33.quæst.2.& Cõmu.in cap.1.de cõst.etiã si pœna ipso iure, & ipso facto incurratur, iuxta cõem recẽtiorũ, qđ tẽtauit tenere Fel.in cap.audiuimus.de sim. & sensit Anch.in cap. felicis.col.3.de pœn. lib.6. & asserit Sil. ver.pœna.q.25.& ver.hæresis.q.8. Mai.in 3. dist. 25. quæst.5.in fin.& Caiet.in d.q.ar.1.in fin. Tabien.verbo excõicatio.5. casu.2.§.1.quam semper sequuti sumus & etiã probauimus olim copiosè in rub.de pœnis.& nuper in d.cap. fraternitas. verã esse, quãdo pœna est talis, quę aliquã executionẽ requirit, qualis est amissionis bonorũ ob hæresim, aut proditionem.cap. cum secundũ.de hæret.lib.6.& l.quisquis.C.ad leg.Iul.maiest.qualis est de soluenda tali, vel tali summa, & regulariter alia q̃uis. Tum quia regulariter lex humana sæcularis pœnalis ad pœnã peccati mortalis non obligat, ut dictum est supra proxime,& ca.17.nu.202. Et sub lege gratiæ omnis lex pœnalis cõtinens pœnam temporariam determinatam, est pure humana quo ad illam; q̃uis sit quo ad alia diuina, aut naturalis. Tum quia non est credendũ legislatorem, (qui præ oculis semp ęquitatẽ hr̃e debet. l. ꝙ si Ephesi. ff. qđ cer.loc.) uelle facere partem ipsam cõtra se executricẽ, arg.l.nimis graue. C.de test.& l. humanitatis. C.de excus. tut. præsertim quando pœna est grauis corpori, honori, aut fortunis. Tũ quia cle. 2.verb.officii.de hęre. adiuncta eius gloss. quã didicimus ex solo Franc. Aretin.in l.4.§. Cato.ff.de ver.obl.cuius nemo ex tot cõmẽtantibus meminerat, probat transgressorem legis non solũ à peccato, sed etiam ab excõmunicatione ob illud incursa absolui posse, ante solutionem pœnæ ob eam debitæ. Tum quia consuetudo, quę est optima legis humanæ in-

terpres.cap.cum dilectus. de consuet.id habet.

67 Dixi, *Regulariter*, quia id fallit in pœna excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, amissionis beneficii ipso facto, & aliorũ similium, quæ executionem iudicis non requirunt, considerata mente, saltẽ tacita, legislatoris, qui voluit, ut pars ipsa contra se foret executrix. Quod quamuis in aliquibus pœnis spiritualibus, & aliis paruis temporariis iustè uelle possit, in alijs tamen grauibus (ut credimus) non posset: quia prçberet magnam subditis peccandi occasionem, qui naturaliter recusant fieri pœnarum contra se ipsos impositarum executores, cõtra cap. ex parte. de const & l.conueniri. ff. de pact. dot. vt sensit Anch. in cap.possessor nu.21.de reg. iur.lib.6.vt ubi supra dicimus, respondẽdo ad fundamenta Castr. in lib. 1.de leg. pœn. & communis nostrorum in d.cap.1.de const.quorum opinio locum habet in pœna imposita à testatore iuxta glo.in c.Raynaldus. à Pan.& cõmuni ibi recept. de testam. non eo solo, quod ipso iure, & facto incurritur; sed quia potius est legatum conditionale, quam pœna, iuxta Caiet.in summa verb.pœna.& ante ipsum Pan.vbi supra sensit.Est etiã eidem locus in pœna conuentionali, quã partes in suis contractibus adhibent, secundũ Feli.in cap.1.de const. nu.43.& Deci.idem nu.2. Quorum opinio, quamuis hactenus placuerit, nunc tamen plurimũ displicet.Tũ quia Ancha.in d.cap possessor, cuius illos ad id authoritas mouit, nõ id affirmat.Tum quia nemo quamlibet iustus, & religiosus eã nisi coactus soluit.Tũ quia, cũ in omnibus ferè instrumentis contractuũ apponãtur pœnæ, & frequentissimè incurrãtur, maxima mundi pars ad magnam restitutionem teneretur: durumq; confessariis esset, negare absolutionem ijs, qui restituendi firmum propositum non haberent: quales essent ferè omnes, qui huiusmodi pœnas incurrissent. Tũ quia uiros honestos dedecet pœnã accipere, nisi quãdo ob interresse accipitur, cap.suam.de pœn.& d.cap.fraternitas.22. quæst.

68 2.quamuis de rigore iuris exigi posset. Tum quia videtur non esse partibus eiusmodi pœnas in suis contractibus constituentibus intentio, ut qui eas incurrerit, vltro solutione earum offerat, vt solutionem debiti principalis offerre debet: sed vt per eas ad obseruationem contractuum cogantur, ut per pœnas ad legũ obseruationem. Tũ deniq̃ue.quòd nõ solùm communiter tã boni, quã mali ita cõcipiunt: sed etiã consuetudo ita interpretatur. Quare limitãda est eorũ opinio, ut procedat in illis pœnis quæ in satisfactionẽ interesse debẽtur, iuxta Anchar.recept.cap.peccatũ. de reg.iur.lib.6.nu.10.Hæc enim pœna, licèt sit pœna ex parte soluẽtis, non tamẽ est ex parte recipientis, secundũ omnes, & hoc sentit glo.recept.quę vltima est d.cap.peccatũ.Itaque, qui eã incurrit, ad eius solutionẽ in conscientia tenetur, aut saltem ad tantam eius partem, quantũ est uerum interesse eius, cui debetur, iuxta latè tradita per textum gloss. & doctores in l.1.C.de senten. quę pro eo, quod inter. prof.

De Auaritia,

De Auaritia, secundo vitio capitali, & filiabus eius.

SVMMARIVM.

69 AVARITIA quid, & quæ contraria est iustitiæ, & charitati. & 72.
69 Liberalitas uirtus inter quæ uitia media. & 70.
70 Prodigalitas quid, & quæ mortalis.
71 Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea est æstimabile.
72 Iniustitia omnis genere suo mortalis.
73 Auaritia in retinendo superflua quæ mortalis. & 74.
75 Beneficiarius superflua retinens, vel prosanis impendens, peccat mortaliter.
72 Auaritia capitale vitium has septem habet filias.
76 Duritia cordis quæ mortalis, & ut confitenda.
77 Prudentia uera, & carnis, seu mundi quid, & quo differant.
77 Astutia quid, & quod duobus ministris utitur.
77 Dolus, & fraus quid, & sunt genus, & species.
78 Pretium rerum iustum quid, & est triplex. & 79.
79 Merx penes unum cur pluris ualet, quam penes alium.
80 Valor rei iustus est quo præsenti pecunia uendi potest.
81 Pretium non augetur periculo recipientis rem creditam.
82 Pretium auget, nec minuit dilata solutio.
83 Pretium auget utilitas vendentis, non utilitas, uel necessitas ementis.
84 Pretium minuit copia uenditorum, et auget paucitas eorum.
84 Pretio maiore, uel minore dimidio, ut peccatur. et seq.
86 Retrouendendi pactum diminuit pretium.
87 Pretio minore iusto emere quis non peccat.
88 Pretium quando taxandum, et taxatum ut seruandum.
89 Emens, uel uendens aliud pro alio, uel utilius pretiosiore, ut peccat.
90 Vendens arma iniuste bellaturo, uel alia nociua, ut peccat.
91 Emens triticum, uel uinum tempore messis uel uindemiæ, ut excusetur.
92 Emens uel uendens monopolio, uel solus priuilegio, ut peccat.
93 Vendens uetita infidelibus ut peccat, & est excommunicatus.
94 Pecuniæ publicæ custos, ea et utendo, et emendo ut peccat.
95 Hominis liberi emptio regulariter illicita.
96 Emptio liberi hominis alioqui perituri, licita.
96 Emptio Aethiopum liberorum pro seruis usitata, peccatum.

97 *Proxeneta uendens pluris, quam sit mandatum, qui restituet.* & 98.

69 Rænotandum primò, quòd *Liberalitas*, est una uirtutum attributarum iustitiæ, quæ dicitur pars eius potẽtialis, de qua S.Tho.2.2, quæst.117. Quæ ex eius mente, & Arist.4.Eth. definiri potest, esse *uirtus inclinans ad appetitum dãdi ordinatè pecuniam*. Datur autem ordinatè, cum datur quid, cui, ubi, quomodo, & propter quod oportet.

Secundò, quòd, quia quælibet uirtus cõsistit in medio duorũ uitiorũ extremorũ, quorum alterũ opponitur ei per defectum, alterum per excessum, ut dictũ est supra eod.cap.nu.2. Ita liberalitas cõsistit inter vitiũ auaritiæ, quod opponitur ei per defectum appetitus dandi, & uitiũ prodigalitatis, quod opponitur eidẽ per excessum appetitus dandi. Et cõsequenter *Auaritia definitur esse uitium, inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ* ex mente eiusdẽ S.Thom. quæst.118.art.1. & quod *Prodigalitas est uitium inclinans ad appetitum inordinatum effusionis pecuniæ*, de qua S.Thom.ibidem.quęst.119. Ille vero appetitus quærẽdi, uel effundendi pecuniam, dicitur inordinatus, cui deest aliqua prædictarum circunstantiarum.

70 Tertiò notandũ, quòd, quia prędicta inordinatio põt contingere in damnũ alterius, & sine illo, fit, ut auaritia, quæ habetur sine damno alterius, opponatur tantũ liberalitati, & de se sit uenialis tantum; & quæ fit cũ alterius damno opponatur etiã iustitiæ, & de se sit mortalis. Et eadem ratione prodigalitas, quæ fit sine damno alterius, opponatur tantum liberalitati, & de se sit uenialis tantũ. Prodigalitas verò, quæ fit in damnum alterius, opponatur etiã iustitiæ, & de se sit mortalis, secundum mentem S.Thō. recep. in prædictis duabus quæst.

71 Quarto, quòd per pecuniam intelligimus hic pecuniam numeratam, & quidquid est ea æstimabile, iuxta cap.totũ 1.quæst.3. & consequenter, quòd appetitus dandi, vel retinendi pecuniam per se nec est bonus, nec malus, sed indifferens. Ita quòd rectè ordinatus est bonus, & prauè ordinatus est malus, ut supra eodem cap.nu.9. diximus de appetitu glorię, honoris, & famę.

72 Quinto prænotandũ, quòd auaritia est uitium capitale, siue cardinale, iuxta S.Greg.lib.31.Moral.& S.Th.2.2.quæst.118.art.7. quia est fons septem aliorum uitiorum, q̃ suaptè natura tendunt in finem, quem auaritia prætendit. Primũ est duritiæ cordis, quod est uitiũ à compassione pauperum auertens, & sæpe ad nimiũ seruandam pecuniam tendit. Secũdùm inquietudinis mentis, quod est uitiũ animum ab ordinata quiete auertẽs, & frequenter nascitur ex nimio acquirendi studio. Tertium violẽtiæ, quod est uitium ad uim inferendã inclinans, & frequenter in eundẽ tendit finem. Quartum, fallaciæ, quod inclinat ad decipiendum verbis, &

bis,& sæpe in eundem fit finem. Quintum periurii, quod est uitiū inclinans ad decipiendū verbis iuratis, quod in eundē finem sępe fit. Sextū, fraudis, quod est uitium inclinās ad decipiēdum factis, quo ad personas, iuxta S. Thom. 2. 2. quæst. 118. art. 8. Et quia supra actum est de periurio in secundo precepto, in cap. 12. & de proditione in cap. 15. de uiolentia in 17. Et de fallacia, in 18. de reliquis tribus hic agendum est.

73 Circa auaritiam igitur peccat mortifere primo, qui deliberatè, & inordinatè appetit quærere, uel retinere pecuniam in damnum notabile alterius, cap. pœnale. 14. quæst. 5. adiuncto c. sæpe de restitut. spoliat. Dixi, *Deliberatè*, quia ordinate appetere est uirtus. Dixi, *Pecuniam*, quia appetitus aliarum rerum nō est vere auaritia. Dixi. *In damnum alterius notabile*, quia sine illo solum est ueniale, per dicta in dicto cap. 11. nu. 4

Secundò peccat mortifere, quia īordinate retinet, aut ꝑdigit pecuniā in alterius damnum: quia horum prius est actus auaritiæ, non solùm qua parte opponitur liberalitati: sed etiàm, qua opponitur iustitiæ: & posterius est etiam actus prodigalitatis vtrique contrariæ: & constat omnem iniustitiam suo genere esse mortalem, ut docet S. Tho. recept. 2. 2. q. 59. ar. 4. & idē de illo, qui periculo probabilis mortis corporalis, aut spiritualis ꝑpter appetitum pecuniæ quærendæ, vel effundendę se obiicit, secūdū mentē vtriusque. Thom. in dict. quæst. 118. art. 4. ad 3. & 119. art. 3.

74 Tertiò pęccat, qui pecuniam superfluam, hoc est, maiora, quàm necessitas vel decētia status requirat, seruat, cupiditate inordinata delectandi se illa, in dies eā augēdo, & nō subueniendo pauperibus, secundū Caiet. in d. quæst. 118. art. 4. sub fi. Quod est certum, si id faciat negando opem ęxtreme egenti, vel transgrediendo aliquam aliā legem ad mortale obligantem, per supradicta; & etiā secūdum eum si id faciat ad solum se delectandum eius possessione, nō erogādo pauperibus occurrētibus: quia trāsgreditur legem, qua diues tenetur superflua illis erogare: licet enim nullis eorum teneatur illa singulis erogare: tenetur tamē erogare aliquibus, quos elegerit, cap. sicut hi 47. dist. cum cōcord. Adeo quidem, ut ad id cogi posset, secundum gl. communiter recept. & putatā fin. in d. cap. sicut hi. quæ tamen habet duas similes. Ampliatio autē hæc nō uidetur tenenda. Tum quia æquiparat laicos beneficiariis quo ad necessitate faciēdi eleemosynam, contra S. Thom. & communem, ut infra insinuabitur. Tū quia uidetur noua, & nullibi gentium recepta. Tum quia cōsequeretur eam quod quolibet tempore, etiā affluentiæ, posset Iudex cogere laicos diuites ad dandū superflua pauperibus; quod uidetur durum, & contra pręfatas gloss. quę significant id solū fieri posse tempore grandis necessitatis, in quo solo posset procedere hęc opinio. Dixi, *Inordinata*: quia coaceruare ad prouidendum futuræ necessitati suę, uel suorū, maxime filiorum collocandorum matrimonio, uel munere aliquo, aut gradu honestandorum, uel Reip. cuius est Princeps, ab inimicis defendendę, non est

actus vitiosus: sed prudentiæ; immò nec si id faciat ad augendum suum statum, & se in altiorem ordinem promouendum, quo altioribus virtutibus seruiat Deo, & reip. iuxta sapientiam, vel prudentiam a Deo immediate, vel mediate acceptam, ex mente Caiet. vbi sup. art. 1. alioquin nullus plebeius iustè suum statum mutare posset, aut nobilis suum augere, quod est absurdum, & ideo non dicendum. l. nam quod absurdum. ff. de bonis libe. nec ob id dicetur habere tale superfluum, quod de præcepto pauperib. teneatur erogare, iuxta dicenda in cap. seq.

75 Quartò peccat beneficiarius ecclesiasticus, qui non erogat superflua, quæsita ex reditibus ecclesiasticis pauperibus, vel pijs operibus, siue id faciat auare retinendo, siue prodigè impendendo, iuxta mentem S. Tho. quodl 6. art. 12. quia ut recte innuat Caie. 2.2. quæst. 118. art. 4. est contrarium iustitiæ, non solum legum canonicarum: sed etiá naturalium, quod nos latius olim probauimus in c. 1. & cap. cum secundú. de præb. & nuper latissime in Apologia lib. de red. quæst. 1. monit. 27. & 38.

De filiabus auaritiæ, duritia cordis, & inquietudine mentis.

76 Per duritiam cordis, & inquietudinem mentis peccant, qui non subueniunt pauperi quoties tenentur de precepto obligante ad mortale; quod quando contingat, dicetur in cap. seq. alias enim hęc venialia tantum sunt. Immo, & quia hæc fere numquam sunt mortalia, nisi coniungantur alijs actibus mortalibus, non sunt necessario confitenda: quia satis est confiteri illa mortalia, quæ per prædictam duritiam, & inquietudinem admittuntur; ut recte adnotauit Caietanus.

De emptione, & venditione, dolo, & fraude, filijs auaritiæ factis.

77 Per astutiam vero, dolum, vel fraudem peccant primo, qui contrahendo, uel quasi contrahendo afficiunt alium damno notabili per commutationem rei minoris ualoris, uel pretii minoris pro alia maioris, vel pretio maiori, quia id est contra septimum præceptum, & contra illud ad Thes. c. 4. *Ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum.* cap. 1. de empt.

Pro quibus facit primo, quod prudétię veræ duo vitia sunt contraria per similitudinem; prudentia carnis, vel mundi; & astutia in malá partẽ accepta. Ná vera prudentia est virtus, quæ inclinat ad quærendum vera bona

boni per uerè bona media iuxta Arist. 4. Eth. & S. Thom. 2. 2. q. 47. art. 1. Prudentia verò carnis, vel mundi est uitium inclinans ad quærendum bonū apparens, & non existens per bona, uel mala media. Astutia uero est uitiu inclinans ad quęrendum vera bona per media mala, iuxta eundem recept. 2. 2. quæst. 55. art. 1. 2 & 3. Cuius astutiæ ministri sunt duo, dolus, qui est c. c inuentio mala ad decipiendam adhibita l. 1. ff. de dol. & comprehendit tam eam, quæ fit verbo tantum, quam quæ facto tantū, vel utroque modo. Fraus autē, quæ tantū facto fit; ita quòd fraus est species doli, quod eleganter insinuat Iuriscon. in l. iurisgentium. § sed si fraudādi ff. de pact. dicens, fraudē inesse dolo. quod solerter exponit Accurs. de illa inhæsione qua species inest generi, & clarius S. Tho. vbi sup.

78 Secūdo, quod prétium iustū rei (cuius notitia maximè necessaria est plurimis vtriusque iuris, & aliquot Theologiæ locis intelligēdis) est pretium pecuniarium, quo cōmuniter æstimatur res valere tūc, attēta illius intrinseca bonitate, & vendētis vtilitate, loco tempore, & copia, vel defectu rerum illius generis, & emptorū, & uenditorum earum, & modo vēdendi eam, statutū à gubernatore loci, vel domino rei. Dixi, *Pretiū*, pro genere, & *Pecuniarium*, ad excludendū pretium affectionis, de quo l. si in emptione, ff. de minor. Dixi: *Communiter*, ad excludendū pretium priuati affectus, quo unus, vel alter rē suam æstimat. l. pretia rerum. ff. ad l. Falcid. Dixi, *Tunc*: quia præsens tantum ęstimatio, & quam haberet uendita pręsenti pecunia, est attendenda, l. in lege falcid. § fin. ff. ad leg. falcid. Dixi, *Attenta bonitate intrinseca*: quia ob eā vna res pluris valet, quam altera eiusdem speciei, & quātitatis. l. vbi autē non apparet. ff. de verb. oblig. Dixi, *Vtilitate vendentis*: quia venditor tāto pluris vendere potest rē aliquā vnius generis, quàm alii similes, quanto vtilior est illa ei, quàm aliæ illis, secundū S. Tho. 2. 2. quæst. 77. art. 1 & Scotum in 4. distin. 15. q. 2. cōmuniter receptos, secundum quos utilitas emptori prouentura, vel necessitas habendi eā, nil pretium auget. Dixi, *Loco*: quia eadem res pluris valet in uno loco, quā alio. l. 1. & toto titu. ff. de eo quod cert. loco. Dixi *Tempore* eadē ratione. l. vinū. ff. de reb. cred. Dixi, *Copia uel defectu*: quia hic auget, illa minuit, secundum oēs. Dixi, *Emptorum, uel uenditorū*: quia copia horum minuit, & defectus minuit etiam secundum omnes. Dixi, *Modo uendend*: quia minoris valet merx, quum rogatur emptor, quàm quū rogatur venditor, iuxta illud vulgatum, *Vltroneæ merces uilescunt*; quo fit ut idē pannus, & idem liber maioris valeant in taberna mercatoris, quā in manu proxenetę quærentis emptorem, & longe minoris valeant spolia, quæ uictor exercitus vendit statim à direptis hostium castris, quàm alia eiusdem generis, q̄ etiam à proxenetis deferuntur, vendēda vrbibus pacatis. Dixi, *A Gubernatore*: quia illius est illud statuere. l. 1. §. cura carnis. ff. de off. Pręf. Vrb. Dixi, *A Domino*, quia deficiēte æstimatione cōmuni, & Gubernatoris, potest ipse Dominus illud statuere, cōsideratis

ratis industria,impensa, & labore, quẽ illis deportantis de uno ad alium locum suscepit,& periculo,quod transferendis mercibus subiit : sollicitudine item,& impensa illas conseruandi , Gabr. in 4. dist.15. quæst. 10.

79 Tertiò,quòd,ut cum primis dixit Scotus in 4 dist.15.quæst.2. pretiũ iustum non consistit in indiuisibili,immò habet latitudinẽ, cuius extremũ inferius appellatur piũ,& superius rigorosum;& quod inter illa duo interiacet mediũ, vel moderatum. Verbi gratia , unius ulnæ panni iustũ pretium dicentur decẽ Iuliis,uno plus, uel minus : ita ꝙ vndecim erunt rigorosum,nouẽ piũ,& decem, & quolibet aliud interiacens , medium , vel moderatum. Ex quibus infertur primò,non solùm pretium alicuius rei iustum esse illud,quo communiter in aliqua regione venditur : sed ẽt illud, quo in hoc loco , tempore , & modo vendendi, cõmuniter haberi potest. Secundo ꝙ nõ est peccatũ expectare tẽpus,locũ,& casum,in quo res uilius vendatur , ut aliqui expectant fines nundinarum , in quibus ut plurimum ob copiam venditorum,& defectum emptorum,merces minoris valent: & alii auctiones publicas bonorũ uiuorũ, vel defunctorũ ; & alii delationes merciũ proxenetarum : nã necessitas vẽditoris nõ facit emptionem iniustã,ut probat Caiet.in d.art.1.& in summa verb.emere.

80 Quartò,quòd dictum illud commune, *Tanti ualere rem , quanti uendi potest*.l.2.§ si hęres.ff.ad Trebel.l.quærebatur.ff.ad l.Falc.l.si quis uxori. §.ult.ff.de furt.intelligendũ est de pretio, quo vendi potest in illo loco , tempore,& modo cõmuni uendendi venditoris , præsente pecunia, arg. l.pretia rerum.ff.ad leg. Falc.iuxta Alex.ibi: modo cessent omne monopoliũ,fraus,& dolus iuxta S.Ant.2.par.tit.1.cap.16.§.2.per l.1.C.de monopol. in quibus est astutia illa deprom ẽdi in forum multa venalia , quo pretium decrescat,& emendi deprompta, quo pretium augeatur .

81 Contra prędicta facit opinio Medin. in C. de rebus rest.quæst. 39.tenẽtis res carius vendi posse credito,quam præsenti pecunia,& vilius emi ea anticipata : quia modus vendendi videtur augere , vel minuere pretium propter periculum, quod contingere potest ; eo quod debitor fieri potest inops, & impotẽs ad soluendum pretium, vel tradendã mercem, vel ingratus , & malignus, qui nolit id facere : sed eam neruosè confutat Sotus lib. 6. quæst. 4. art.1. de iust. & iur. & neruosius confutari potest eò , quòd est noua , & contra omnes alios Theologos,& Canonistas. & quòd Ecclesia declarauit id esse illicitum,per cap.in ciuitate.de vsur.per quod soluuntur omnia eius argumenta,cum ex illo inferatur, Ecclesiam Catholicam determinare pericula illa non esse magis considerabilia ad augendum pretium , quàm ad aliquid dandum vltra sortem mutuanti , & lege ipsa naturali, & diuina , qua vetantur vsuræ , concluditur illa non esse considerabilia in mutuo ad augendum pretium .

82 Facit secũdo,ꝙ præfatus Sotus tenet licita esse emptionẽ lanarũ anticipata solutione minoris iusto pretio, modo illa fiat ante annũ : et quòd

etiam

etiam mercator deferens per mare magnam mercium quãtitatem, potest credito uendere maioris iusto pretio, quo uenderet pecunia præsenti: quę tamẽ opinio nõ est tenenda. Tũ quia noua est, & rationes eius infirmæ, & æque fere cõcludentes opinionẽ Med. quam reprobat, ac suã. Tũ quia iustius potuit concedere mercatoribus aliarũ merciũ facultatẽ carius uendendi propter uerum interesse lucri cessantis, (quam tamen eis pręfatus Sotus negat) quàm mercatoribus lanarũ, & mercium nauticarũ propter respectus, quos tangit. Nam, quidquid ille dicat, certũ est nobis cũ communi, licere in foro cõscientiæ mercatori carius uendere propter uerum interesse lucri cessantis, monito emptore, quod uere coram Deo cessat lucrari propter dilatã, solutionem, tantũ quãti maioris iusto uendit ei merces ob dilationẽ, & quod si nolit emere ea conditione, nõ emat. Qua sola ratione possent etiam defendi supradicti emptores lanarũ, & venditores nauticarũ merciũ, si uere corã Deo interuenire tantũdem interesse lucri cessantis, quãti ob dilatã solutionẽ uenditur. Dixi, *Foro conscientiæ*, quia in exteriori difficile excusaretur; attẽta præsertim extrauag. Pii V. relata. cap. 17. nu. 283. Quare eædẽ leges seruãdę sunt in lanis, & nauticis mercibus uendendis, quæ in aliis.

83 Ex quibus omnibus sequitur primò, quòd nõ peccat, qui rẽ, qua magnopere opus habet, importunitate alterius ei uẽdit tãto pluris iusto pretio, quanto damno (saltẽ affectionis) eius vẽditione afficitur. Secũdò, quod peccaret, qui hoc faceret ob magnã necessitatẽ emptoris, uel magnã vtilitatem, quę inde illi prouenirет. iuxta S. Thom. & Scot. sup. citatos: licèt honestũ esset, ut emptor, qui ea multũ lucraretur, aut se iuuaret plus aliquid iusto pretio uẽditori daret secundũ eosdem. Tertiò, quod licet minoris iusto pretio aliquid emere, quãdo plurimi refert uenditoris eã vẽdere, & emptoris paruis eã emere, & pietate motus emit vt cũ quis emit à paupere suã operã solo uictu, quẽ ei præbet, ne fame pereat, Syl. uerb. emptio. quæst. 7. Quartò, quòd ẽt licet emere minoris prædiũ aliquod cũ pacto, ut vẽditor, quamdiu uixerit, fructus eius percipiat: aut in tot annos, quã si fructus statim percepturus esset. Maior in 4. dist. 15. quæst. 40. Pro quo est textus in cap. cũ Ioannes. de fid. instr. Quintò, quòd etiã licet uẽditore uẽdere dilata solutione, tãto plus addẽdo pretio iusto postea soluendo, quantum credit se in eo recuperando insumpturum, modo proponat id remittere debitori, absque impẽsis stato die soluerit, Maior ubi sup. Quod nõ uidetur tutũ, Sylu. in Rosa Aurea casu. 6. Quia uẽditor põt mutare uoluntatẽ, aut eius obliuisci, aut mori; & ita emptor cogitur totũ soluere, sed occurri pt omni periculo, tradente uenditore schedam subscriptam, qua promittat se tantũ de pretio remissurũ, si stato die soluat, quãtũ iusto pretio adiecit, sine causæ remissionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur usurarius. Per quæ omnia clarẽt uerba posita supra in prędicto. 6. peccandi modo. Cui addo, quòd, si deceptio

prio fuit vltra dimidium iusti pretii, deberet rescindi contractus, uel pretiũ suppleri, uel diminui in utroque foro. l. 2. C de resc. uendi. & cap. cum dilecti. de emptio. & uend. cum ann. eis. Immò & si deceptio fuit vltra quartam partem iusti pretii cum pacto de retrouendendo in regnis Lusitaniæ per statuta regia lib. 4. Ordina. tit. 14. §. *& se fosse*. titu. 27. §. 1. & 2. Et si deceptio esset in parte minore dimidio, & etiam quarta parte iusti pretij, modo esset notabilis, peccaretur cum obligatione restituendi in foro interiore, iuxta S. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 1. & etiam in exteriori canonico per uiam denunciationis, ut efficaciter probauimus in cap. nouit. de iudic. notab. 6. num. 114.

85 Admonemus tamen hoc loco id, quod ibi non fecimus. nempe quòd ad rescindendũ hac ratione contractũ, non solùm oportet probare rem emptam, uel alias cõmutatam, tempore contractus tanto pluris aut minoris ualuisse in illa regione, iuxta communem æstimationem: sed etiã, tãto pluris, aut minoris ualuisse in illo loco & tempore & modo uendendi, quando, ubi, & quo modo uendita fuit. Et quod etiã emptor, qui prætẽderet, rem nõ esse emptam pretio minore iusto, probare poterit anno illo, tẽpore, & loco homines laborasse caritate annonæ, bello, uel peste, aut alia simili calamitate, ob quæ fuit tunc abundãtia uẽdẽtiũ res uenales eiusdẽ qualitatis, cuius erat empta, & penuria pecuniarum, & emptorum, ob quod uenditores rogabant emptores, q ægre emebant. Quo probato, probaretur res empta multò minoris ualuisse, quã alio tẽpore, uel loco, per dicta supra eod. c. à nu. 78. Et etiam uenditor, qui prætẽderet rẽ non esse uenditam pretio maiore iusto, posset probare prædicta cõtrario modo se habuisse. Et ideo nõ sunt facile cõsulẽdę huiusmodi lites: Tum quia sunt periculosæ: tum quia nemo facile condemnare debet in iudicio, uel extra eos, contra quos intẽduntur, præsertim si dãnum passus sciebat se illud pati, & erat talis persona, quæ illam, uel eius partẽ donare poterat, & sponte absque ui, metu, & graui necessitate id passus est. Quia potest iudicari uoluisse illud damnum donare, secundũ Petr ab Anch. in c. peccatum, de reg. iur. lib 6. nu. 22. arg. l. quisquis. C. de resc. uẽdi. adiuncta. l. quod quis sciens. ff de conditio. indeb. quem post Saly. in auth. sed hæc. C. de usur. q. 21. defendimus in cap. nouit. de iudic. notab. 6. nu. 91. Tum quia uia denunciationis euangelicæ est fragilis contra negantem deceptionem, per notata in d. c nouit. & iudices sæculares iam non permittunt alia uia tractari huiusmodi lites apud iudices ecclesiasticos.

86 Admonemus item dicta supra cap. 17. à nu. 247. quod pactum de retrouendendo multum diminuit de pretio, & consequenter leges, quæ loquũtur de deceptione ultra dimidiam, uel quartam partem pretij, debere intelligi de dimidia, uel quarta pretii per tale pactũ diminuti, frequẽter enim tale pactum quartam partem, uel ampliorem pretii diminuit argum. extrau. 1. & 2. de empt. quatenus probant, annuum censum duode cim

decim emi posse iuste pretio 100. cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret. 200. & amplius.

87 Secundò mortaliter peccat, qui uult deliberate emere, aut per alium contractũ obtinere aliquid minoris iusto pretio pio: aut vendere, vel dare per aliũ contractum carius iusto pretio rigoroso notabiliter, secundũ omnes. Dixi, *Deliberate*, ad excusandos innumeros, qui sensualitate ad id ꝓuocãte, sine iusta deliberatione eiusmodi desideria cõcipiunt, Sylu. in Aur. ros. cas. 15. Excusatur etiam à mortali, qui non vult emere rem minoris iusto pretio, ꝙ valet in loco, tempore. & modo, quo emit: sed sic minoris pretio pio, quo uenditur in officina, aut ubi emptores rogãt. Ob quod à mortali excusantur scholastici malentes emere libros aliorũ discedentium, aut vita functorum, minoris iusto pretio pio, quã in officina bibliopolarum valẽt apud venditorem, eo modo, quo eos vendit. Et qui obseruant occasionem emendi pannũ, telã, aut alia in auctionibus, vel à proxeneris quærentibus emptores mercium sibi ad uendendũ traditarum: quæ minoris æstimantur, & emuntur. Qui uerò per ignorantiam probabilem emit, aut vendit notabiliter iniustè, nõ peccat, donec id resciuerit, & satisfacere noluerit, iuxta S. Thom. 2.2 quæst. 77. art. 2. & S. Anto. 2. part. tit. 1. c. 16. §. 3. & alios, quos adducimus in repet. cap. nouit. de iudi. notab. 6. num. 66.

88 Tertiò peccat mortaliter, qui vendit triticũ, aut aliquid aliud æstimatũ certo pretio iusto à Repub. maiore notabiliter illo, cũ obligatione restituendi illũ excessum, secundũ Med. Codi. de resti. quęst. 36. & Castr. leg. pœn. lib. 2. cap. 12. nec à peccato excusat pœna in edicto æstimatorio statuta, secundũ eosdem; nec donatio emptoris facta in emptione: quia pręsumenda est nõ esse facta voluntate libera, sed necessitate coacta. Dixi, *In emptione*, quia facta postea, cessãte necessitate, excusaret, ꝑ dicta supra cap. 17. num. 81. Qua in re quod dicitur de laicis, dicendum videtur de clericis: quia, quãuis hi legi sæculari non subiiciantur, subiecti tamen sunt legi naturali, & diuinæ, quę præcipit, ne quis sua vltra iustum pretiũ uendat. Iustum autem ꝓ̃tium est, ꝙ ab habente in id potestatem præstituitur, secundum omnes, quod etiam tenendum est in terris, ubi limitatur pretium rei in eis collectæ, & nõ aliunde importatæ etiam si res clericorum ęque bonæ sunt, ac importatæ. Quia licet ipsi ita sint exẽpti à iurisdictione edicentis, ac exteri, cap. decernimus. de iudi. & cap. si diligenti. de for. cõp. & etiã sua quo ad aliqua cap. bene quidem 96 dist. & c. ecclesia Sãctę Marię. de cõst. cõfitendum tamen est, illa quo ad aliqua alia magis subiici illi, quã extera: & quod causa prouidendi necessitati suæ Reipub. iuste potest dari priuilegium bonis externis, ut tam subditi, quã externi possint importare illa vendenda in suis terris, excludendo ab eo bona suæ terrę, quæ sunt exemptorum ab eo. Quamuis charitatis Christianæ foret, ut Principes ecclesiæ, qui maiore misericordia resplendere debent,

re debent, taxas, & pœnas sæculariũ, quas ob misericordiam faciunt, sui edictis iuuarẽt. Dixi, *Iusto æstimatum*: quia ęstimatio iniusta nõ obligat, saltem in foro cõscientiæ, secundum omnes. Arbitror autẽ rarissime ponendam esse hanc taxam. Tum quia dat occasionẽ uendendi corrupta, & fere inutilia eodẽ pretio, quo sincera, & utilissima. Tum quia, superueniente maxima necessitate, tollitur omnino taxa, & illa nõ occurrente, parum est necessaria. Tũ quia nemo diuitũ vult mutuare, nec vendere, credito res taxatas, nisi pretio taxæ etiam tempore abundantiæ. Tum quia præbet occasionem innumerorũ peccatorũ mortaliũ, mille modis taxam fraudantibus: quorum vnus est nolle vendere rem taxatam, puta triticum, nisi ematur etiam nõ taxata, puta vinum duplo, & quadruplo maiore pretio, quã ualet, quem speciatim reprobat Med. vbi supra.

89 Quartò, qui sciens emit vili rem pretiosã, ab id ignorãte; puta aurũ, uel equum sanum, à putante esse aurichalcum vel infirmum; aut cõtra, vẽdit vile pro pretioso; puta plumbum pro stanno, stãnum pro argẽto, aurum alchimisticum pro naturali &c. cũ obligatione restituendi damnum, secundum mẽtem S. Tho. recept. 2. 2. quæst. 77. art. 2. adiuncto Caiet. in summa verb. alchimia. Idem de vẽditore, qui sciens rem vitiosam sine declaratione vitii vẽdit nescienti, & ea de re nõ monito, secundum eundem S. Thom. vbi supra. Nec satisfacit, dicendo se nolle teneri de aliquo eius defectu: & quod vendit cũ omnibus suis defectibus, exprimẽdo mendaciter longe plures, quam habeat, etiam si occultum inter illos falsos exprimat: ita vt emptor moueatur ad credendum nõ inesse illi occultum verum, cum iudicat eum mentiri in patentibus. Vt cũ ait: Vẽdo hunc equũ tibi pro claudo, cæco, manco, mutilo, & quouis defectu laborante, mentiẽdo circa putantes defectus, secundum Specul. recept. de rescin. vẽd. §. 1. nu. 7. Mai. in 4. dist. 15. quæst. 40. col. 4. Tũ quia tenetur speciatim declarare defectum, quem ipse scit, & emptor ignorat. Tum quia mouet emptorem ad credendũ, ipsum mentiri in occultis, cum in patẽtibus patenter mẽtiatur, arg. c. semel malus. de regu. iur. lib. 5. Dixi, *Sciẽs*: quia nesciens celando non peccat: licet cũ resciuerit, tenebitur ad resarciẽdum damnum emptori. Dixi, *Occultum*: quia manifestum nõ tenetur declarare, ueluti si equus patenter est cæcus, vel claudus &c. modo nõ faciat, aut dicat, quo id non appareat. Nec etiã occultũ, quod emptori nõ erit notabiliter dãnosum; nec tale, propter quod desineret emere, licet ægrius esset empturus, modo tantũ de pretio detrahat, quãti ob illud uere minoris ualet, iuxta eundem Mai. vbi supra. Post venditionem tamen admonere debet emptorẽ illius vitii. & quod ob id minoris ei uendidit, ne si emptor alteri pluris uẽderet, esset causa damni illius tertii, vt recte annotauit Caiet. 2. 2. q. 77. art. 3. pro quo est. c. fin. de iniu. Idem de uendente rem, quam sciebat citò corrumpendam ementi ad diu seruandũ. l. 2. C. de per. & cõ. rei uen. Quæritur hic noue, an peccet mortaliter, qui

uendit

vẽdit aliquid amissum ipso iure ob heresim,crimen læsæ Maiest.aut aliã similem causam,emptori id ignoranti, eaque de re admonito? Respon. qu od sic:quia per supra dicta uendens aliquid non manifestãdo uitium occultum,illud ignoranti,peccat:& satis superq; uitiosum quod ad hoc uidetur, rem uendendam non esse uendentis, posseque ab emptore iure auferri, etiam nõ reddito ei pretio,quo emit.eiusmodi sunt prædicta ipso iure amissa, secundum Ioan.Andr.communiter recept.in cap.cum secundum.de hæret.lib.6.nisi tam occulto modo fuisset amissum, quòd probabiliter credit uendens illud nemini detectum iri, nec cõsequenter rem uendi am ab emptore euictum iri. Tunc enim cessante causa, ob quam peccaret,cessat peccatum,arg.cap.cum cessante.de appel.& l.adigere.§.quamuis ff.de iur.patr.

90 Quintò peccat mortaliter,qui uendit arma ei,quem scit emere ad nocendum iniustè, aut ad bellum,quod scit esset iniustum,ut tenet S.Ant. 2.par titu.1.cap.24.§.11.argu.cap.notum.2.quæst.1. vel dubitat, & nõ est subditus Principis, cui vult militare. Subditus enim potest dubietatem deponere, argu.cap.quid culpatur 23.quæst. 1. Quid autem sit dicendum de illo, qui uendit illa sine ullo malo fine ob iustum lucrum,licèt credat,ementem iturum ad bellum iniustum,colligendum ex resolutione posita supra cap.19.nu. 16.Ex quo loco colligitur item,quid sit dicendum de uendente, uel habente uenalia toxica, aconita,inutilia,chartas lusorias, taxillos,fucos, & pigmenta, & id genus alia.

91 Sextò peccat mortaliter,qui tempore messis, aut uindemiæ emt tam immoderatè oleum, triticum, aut uinum, quo postea carius uendat, ut caritatem inducat.cap.quicunque.14.quæst.4. Dixi, *Vt caritatem, inducat.* alias enim secus, præsertim ad prouidendum suæ domui alendæ, etiam paulò plus quàm egeat, & postea, quod superfuerit pretio currente uendat: uel si emit ad prouidendum Reip.vt Ioseph Gene. 41.aut pauperibus agentibus, aut ne exportetur, uel dissipatur: aut ob alios fines honestos, secundum mentem Innoc.in cap.1.ne cler.uel mon.& S. Ant.2.par.tit.1.cap.24.§.16.

Ad noue autem quæsita super eo, quod Hispani *Mohatrã* uocãt;nimirum quum quis, non inueniens pecuniam mutuam, emit credito argẽtũ factum, uel pãnum,aut alias merces,quo statim eas minoris uendendo pecuniã cogat.Respondeo primò, quòd uendens illa ei pretio iusto, etiã rigoroso,non peccat;alioqui sic,per dicta sup.cap.17.nume.228.Secundò quod nõ decet eum denuo emere à se uendita, etiam iusto pretio minore illo, quo uendidit; ne pro iniquo mercatore, uel usurario palliato habeatur, cuius infamiæ periculo,probabili se exponendo peccaret, arg. cap.non sunt audiendi. 11.quæst. 3. Tertio, quòd de rigore iuris ei liceret denuo emere illa iusto p̃tio mediocri,uel pio minore rigoroso,quo uẽdidit:quia nulli legi iustitiæ videtur cõtrauenire, & si alicui

legi

legi charitatis scandalizando alios contrairet, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, ad quã solius legis iustitię transgressio obligat, iux.dicta.cap.17.nu.11. Ad aliud etiam noue quæsitum super uenditione census, respondeo, quod, quidquid alias hoc in loco dixerim, non licet hodie post præfatam extrauagantem Pij V. emere, uel uendere censum nouè imponendum, uel iam impositum pluris, uel minoris, quam in prima impositione fuit emptum, uel uenditum propter uitandã fraudem, qua quis posset simulare se emere censum pro se magno pretio ad reuendendum illum postea tertio minore pretio.

92 Septimò peccat mortaliter, qui facit monopolium cum aliis mercatoribus, ne illas, aut illas merces minore pretio, quam illo uel illo vendant, arg.l.1.C.de monop. aut a principe priuilegium impetrat, ne certi generis merces ab alio, quàm ipso, uendantur in populi damnum notabile, ex mente Ros.verb.emptio.§.22. quamuis liceat Principi, aut Gubernatori in bonum publicum, obligando ad id aliquos, statuere, ut soli ab eis talia, aut talia pretio tollerabili minutatim uendant, puta uinum, oleum & cæt. iuxta Rosel. vbi supra.

Octauò peccat mortaliter, qui emit, uel vendit frangendo festa, vt sup.cap.13.nu.8. uel peierando, ut sup.c.12. uel mentiendo, vt sup. c.18.

93 Nonò peccat mortaliter, qui ad terras infidelium res uetitas exportat, ueluti arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia, & est excommunicatus per cap. ita quorundam, de Iudæ. & bullam cœnæ Domini, quod late declarauimus in rep. prædicti cap. Thesaurarius. item aut receptor

94 alicuius ciuitatis, communitatis, aut domini, qui emit, aut negotiatur pecunia publica in custodiã recepta, per tres leges. C. de ijs quæ ex pub. colla. lib. 10. adiuncto cap. pœnale. 14. quæst. 5. Quod limitandum est procedere solum in eo, qui id facit sine superioris consensu; vel non soluendo, quibus debet statis temporibus absque consensu eorum expresso, uel tacito; uel soluit, sed cum damno notabili, quod restituere tenetur, ex mente S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 5.

Item, qui societatem habet cum alio, nolens discedere ab eo non resipiscente, per d. sup. cap. 17. nu. 251.

95 Decimò peccat mortaliter, qui emit hominẽ liberũ nõ cõstitutũ in extrema necessitate se uẽdendi, uel possessum pro seruo, quẽ credit, aut credere debet illum non fuisse captũ in bello iusto, nec ob crimen libertatẽ amisisse: sed surreptum, aut captũ a latronibus; quales, ut fertur, sunt multi Aethiopes, & Indi capti a Piratis Christianis, uel latronibus suæ regionis, & postea uẽditi exteris pro seruis; & obligatur restituere illũ suæ antiquæ libertati, ar. l. liber homo, & l. liberi hominis. ff. de contrah. empt.

Dixi, *Non constitutum*, pp eos, qui emunt captos male per Paganos,

69 destinantes eos in cibum, ob idque eos impinguantes, quod passim contingit Brasilię, ac in aliis terris, quas incolũt Anthropophagi: licet. n. eos

emere

emere, & illis emptioni suæ consentire. Tũ quia uita pretiosior est libertate. l. seruitute. ibi, *Ferè*, adiuncta gloss. & l. quod attinet. ff. de regu. iur. Tũ quia pater tempore famis extremæ filium uendere potest. l. 2. C. de pat. qui fil. distrax. Tum quia id potius est eripere illos à morte iniusta; ad quod tenemur, iuxta illud Prouerb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*, relatum in cap. non in inferenda. 23. quæst. 3. quam emere. Tum per ea, quæ tradit Imol. in l. 2. ff. de pub. iud. & Salyc. ĩ d. l. 2. C. de patr. qui fil. dist. Tũ quia nemo tenetur ad gratis subueniendum egenti, etiam extremè, modo commodando, uel mutuando satis ei succurrat, per dicta supra cap. 17. à nu. 60. Tum quia emptio illa temperatur, eo quod huiusmodi emptis per se, uel per alium se redimere licet, reddito pretio, quo cõstituerunt, uel saltem eo quod ualerẽt tẽpore redemptionis, si verè serui essent, etiã in inuito possessore: & eo quod redempti fiunt liberi, & nõ liberti, perinde ac si nunq̃ fuissent capti, instar filiorũ à patre ob famem uenditorũ, iuxta prædictam. l. 2. desumpto argumen. ab æquiparatis ex gloss. 2. sollenni cap. miramur. de seru. non ord. & glos. fin. si quis seruo. C. de furt. Ex quo fit, ut moneri debeat secundus emptor modum, quo ille fuit antea emptus, ut secundus emptor filij à patre ob necessitatem uenditi est monendus, minoris enim ualet ob priuilegium redimẽdi se inuito possessore, vt minoris ualet prædium cum pacto de retrouendendo emptum, iuxta supradicta cap. 17. num. 149. Non obstat, quod melius faceret, qui gratis illum ab extrema illa necessitate liberaret. Tum quia id non arguit hoc esse malum, qua bono melius datur. l. ubi autem. ff. de uerb. obli. Tum quia utilius est dicere hoc, quam contrarium, ne bona opera impediantur, quum illud nemo, uel rarus facturus sit: hoc uero multi facient, & faciunt, quos arbitror iuste posse capere, etiam interesse iustum pretii pro eis dati, argum. l. 1. cum ei annot. C. de sent. quę pro eo, quod inter. & aliis supra sæpe citatis.

Quęritur autem hic noue, An peccent, cum obligatione restituendi, ementes AEthiopes, Indos, uel alios delatos e suis terris in alias? Respõ. quod non: si sciunt, aut probabiliter credunt eos fuisse à se, uel ab aliis cum cõsensu eorũ uenditos, uel in bello iusto captos; alias secus. Is autẽ mala fide credit eos esse seruos, qui scit, aut credit esse famam publicã ex fide dignorum relatione ortam, quod dolo, uel ui extra bellum iustũ fuerunt capti, uel in naues introducti, ac postea uolẽtes nolentes abducti quod aiunt esse frequentissimum, arg. glo. sing. in l. Titio fundus. ff. de condi. & demon. & notat. per glo. in cap. qualiter, & quando 2. de accus. & cap. illud. de cler. exco. mi. quod singulariter probat sufficere iure antiquo ad aliquem uitandum famam, quod sit excommunicatus: &, quãuis iure nouo nec fama, nec scientia excommunicationis ad id sufficiat, per extrauagan. ad euitanda. Martin. V. relat. infra cap. 27. sufficeret tamen fama, quòd est denunciatus, ut ibi dicetur.

97 Vndecimò peccat mortaliter proxeneta, uel licitator, qui aliquid ad uendēdũ accipit, & sibi partem pretii notabilem retinet, cum obligatione restituēdi, iuxta Ang. uerb. emptio. §. 23. nisi pro iusto sui laboris stipēdio a domino non soluto, acciperet. Et etiam si pro stipendio acciperet, si gratis se uenditurum promisit, arg. c. non sane. 14. q. 5. quãuis si accipit certo pretio vendendum, retinere potest id, quo pluris illud vēdiderit, nisi excesserit pretium rigorosum: talis enim excessus emptori est restituendus, iuxta Ang. ubi supra. Quòd limito procedere, quando expresse, aut tacite agitur, ut id sibi retineat. Vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dandum. Contrarium uero, quod tenent S. Ant. 3. par. ti. 8. c. 1. §. 4. & Io. Tabien. & Ias. in §. actiones. Inst. de act. & etiã Maior in 4. dist. 13. q. 41. quando id non esset actum. Vt quum quis famulo suo stipendio conducto, uel amico gratis id facturo tradit aliquid uendendum certo pretio, uel proxenetæ conuento stipendio, licèt proxeneta, qui sua industria illud pretiosius redit, cum ad id non teneatur, excessum sibi retinere possit. Gab. in 4. dist. 15. q. 10. art. 3. du. 4.

98 Duodecimò peccat mortaliter, qui suo stipendio iusto non contentus, rei domino dixit, neminem pro illa plusquam centum dare uelle: & accepta potestate dandi illam eo pretio, vendit centum, & viginti, sibi retinens 20. Caiet. in sum. uerb. proxeneta. cum obligatione restituēdi.

De simonia, quæ per speciem emptionis, & uenditionis auaritiæ cognata est.

SVMMARIVM.

99 *Spirituale, etiam ut hic sumitur multiplex.*
99 *Spirituale alterum a solo Deo, alterũ ab eo, & homine: sed utrumque iure diuino uendi uetatur.*
99 *Spirituale humanum antecedens, & consequens.*
99 *Spirituale purum, et mixtum, et hoc ut uendi potest.*
99 *Simoniacus ante completam vtrinque simoniam celebrans, an irregularis.*
99 *Pensionarius celebrans lapso termino, antequam impetratur, an irregularis.*
99 *Simonia realis annullat actum, etiam renunciationis et excõmunicationis.*

Definitio rei spiritualis.

99 OMISSA breuitatis causa inquisitione illa inutili, cur hoc vitium simoniæ potius denominetur a Simone, qui uolendo emere spiritualia illud incurrit; quam a Giezi, uel Balan, uel Iuda, qui volendo ea uendere illud incurrerunt; cum per uenditionem

ita

ita committatur; sicut per emptionem, dicendum primo, quod vt ait Ioan. Maior. in 4. lib. senten. distinct. 24. quæst. 1. non est facilis definitio rei spiritualis. Cuius ratio, licet eam illa non assignet, potest esse, quod spirituale, siue spiritale dicatur omne, quod pertinet ad spiritum. Spiritus autem dicitur proprie halitus, iuxta illud Iob. 17. *Spiritus meus attenuabitur*. Improprie verò per figuram metaphoram, siue translationem appellatur nunc anima, Ioan. 19. *Tradidit spiritum*; nunc ventus Act. 1. *Tanquam aduenientis spiritus vehementis*; nunc omne incorporeum, iuxta illud Ioan. 4. *Spiritus est Deus*; nunc alia ait S. Thom. 1. par. quæst. 41. art. 3. ad 4. Et ideo necesse videtur esse, vt spirituale quoque multipliciter dicatur. Et ita in hoc proposito non capitur pro habitu, neque pro re pertinente ad illum, neque pro vento, neque generaliter pro re incorporea: sed pro re pertinente ad salutem animæ, quæ cuiusdam generi spiritus improprie accepti. Quare omisso stylo quo in vulgari hoc in loco vsi fuimus sequuti Ioan. And. Pan. & communem in d. cap. consulere. de simon. adiunctis, quæ S. Thom. & cõmunis ait in 4. distin. 25. Spirituale, ut huc pertinet, est donum supernaturale à Deo datum ad animarum salutem: vel aliquid aliud institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam, vel ab ecclesia potestate supernaturali, & gratis sibi data ad conficiendum illud, & gratis dandum. Quæ definitio satis colligi potest ex cap. gratia. & c. qui studet. 1. quæst. 1. & cap. quam pio. quęst. 2. & Dur. distin. 25. quæst. 1. & ex S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 1. 3. & 4. Dixi, *Donum*, pro genere. Dixi, *Supernaturale*, ad differentiã donorum naturalium, quæ naturaliter dantur. Dixi, *Ad salutem animarum*, ad excludēda insignia, seu arma, dotes, & victorias, & alia huiusmodi Regibus, & principalibus aliquot, vel alijs in alium finem, quam salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi, *Vel aliquid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam*, ad includendum spirituale per causam; qualia sunt sacramenta, quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam: vt dictum est supra. capit. 22. num. 1. & 2. Dixi, *Vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data*, ad includenda spiritualia, quę a Ioan. And. & Panor. in cap. consulere. de siomonia. uocantur spiritualia statuta: qualia sunt sacramentalia, & eis annexa ab eadem instituta, quibus sacramenta parantur, conficiuntur, & conseruantur: ut consecratio & benedictio Ecclesiæ, uel altaris uasorum, ornamentorum, aquę baptismalis, vel benedictę, exorcismus, cathechismus, iuspatronatus, beneficia, collationes, præsentationes, renunciationes, & id genus alia. Dixi, *gratis dandum*: quia omni rei spirituali repugnant emptio, uenditio, & omnis non gratuita donatio, triplici ratione secundum S. Thomam recept. 2. 2. quæst. 100. art. 1. in cor. quæst. scilicet: quia nõ est pecunia ęstimabilis: & quia nemo alius a Deo est uerus dominus eius, & quia origo eius procedit ex gratuita Dei voluntate.

Ex qua definitione infertur primò, quędam esse spiritualia, ut hic accipiuntur, à solo Deo immediate creata, vel instituta, ut sunt gratia gratum faciens, septem dona Spiritus sancti, & septem sacramenta, & gratiæ, quas gratis datas appellant, & iurisdictio Ecclesiastica supernaturaliter primùm à Christo domino nostro data, vt diximus in cap. nouit. de iud.notab.3. Alia vero ministerio ecclesiæ instituta, qualia sunt reliqua prędicta. Non tamen ex hoc inferas, quod solum priorum venditio est iure diuino prohibita, & consequenter prohibita, quia simoniaca: quia etiam venditio posteriorum est eiusmodi, ut infra tangetur num. seq. Non item putes, quod omne sacrum est spirituale, vt hic accipitur. Bona enim mobilia, & immobilia ecclesiastica sunt sacra, iuxta S.Tho. recept. 2.2.quęst.99.art.3.& probatur in c.nulli.& c.prædia.12.quæs.2. quæ tamen non sunt spiritualia, ut hic sumuntur; & ita eorũ emptio etiã iniusta nõ est simoniaca: licet sit sacrilega, per c.prædicta; quia definitio eis non conuenit. Nam, licèt dedicentur ad sustentationem spiritualiũ, vt ait S.Thom.vbi supra: non tamen per benedictionem sacri constitutiuam, quę de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest, vt nouè resoluimus nuper in cap. non liceat. 12.quæst.2.§.17.à nu.7.

Secundò, quòd omnia spiritualia instituta ab ecclesia, sunt instituta virtute potestatis diuinitus acceptæ; & ideo meritò vocantur annexa spiritualibus; quia sunt superaddita humanitus spiritualibus datis diuinitus. Quædam quidem antecedenter; puta quę non requirunt in habituro illa, aliud spirituale, quàm Christianismum: vt ius patronatus, ius sepulturæ, calix, & similia. Alia dependenter, siue consequenter, quę requirunt aliquid spirituale vltra Christianismum: qualia sunt beneficia, & officia eccles. quę est doctrina S. Tho. communiter recept. 2. 2. quæst. 100. articu. 4.

Tertiò, quòd quædam sunt spiritualia pura ab omnis rei temporariæ mixtione: qualia sunt gratia, & dona Spiritussancti. Alia mixta ex spirituali, & temporario; & horum quædam habent plus spiritualis, quam temporarij; vt sacramenta, & actus conficiendi ea, qui constant ex parte pure spirituali, & labore temporali. Alia contra, quorum maior est tẽporalis, & minor spiritualis: vt calix sacratus, & ornamenta sacra, in quibus materia, quę est maior pars, est res temporaria, & consacratio & benedictio, quæ est spiritualis, minor. Et, quamuis neutra horum pretio vendi possint, quo ad partem spiritualem, neque eius ratione debeant maioris æstimari: tamen ea, quæ sunt generis posterioris vendi, & emi possunt ratione partis temporariæ. Ea vero, quæ sunt prioris generis, non.

Definitio

Definitio Simoniæ.

SVMMARIVM.

100 *SImoniæ definitio declarata.*
100 *Emptio, & venditio proprie, & improprie sumuntur.*
100 *Simonia absque re temporali formaliter inuenitur.*
100 *Simonia non est emptio, uel venditio artis, uel consilij.*
100 *Simonia omnis datio spiritualis pro pretio.*
101 *Simoniam ut non facit causa minus principalis.*
101 *Causa non omnis, ob quam non fieret actus, est principalis.*
102 *Simonia non est dare pecuniam pro alimento, pœna, uexationis redemptione, mißa, precibus, uel laude.*

100 SECVNDO principaliter præmitto, quòd simonia est voluntas studiosa emendi, uel uendẽdi spirituale, uel spirituali annexum, secundum gloss. solen. in summa. 1. quæst. 1. receptam ab omnibus Canonistis in rubr. de simo. & a Theologis in 4. dist. 25. & a S. Tho. 2. 2. quæst. 100. art. 1. Dixi, *Voluntas*, ad significandum, quod simonia mentalis, qua quis uult committere simoniam conuentionalem, uel realem, est vere peccatum mortale simoniæ, etiam non sequuta conuentionali, nec reali: quia radix malitiæ simoniæ, sicut & cuiuslibet alius peccati, in actu interiori uoluntatis consistit, secundum S. Tho. recep. 2. 2. quæst. 20. iuxta illud Matth. 15. *Non quod intrat per os &c.* Tum quia peccata cordis, oris, & operis eiusdem speciei & malitiæ sunt. S. Tho. 2. 2. quæst. 72. ar. 7. & dictum est supra prælud. 9. & cap. 16. nume. 1. sub fin. & constat admittere simoniam conuentionalem, uel realem esse peccatum mortale. capit. tanta. & tot. tit. de simon. Tum quia talis voluntas est peccatum mortale secundum omnes, & non nisi peccatum simoniæ. Ergo est simonia. Propter quod Maior in 4. distinct. 25. quæst. 1. male deridet gloss. dict. cap. fin. cui concordat gloss. præfati capit. consulere. putans eam dicere contrarium; quod tamen non dicit, immò expresse aiunt ambæ gloss. esse peccatum: sed non facere quem simoniacum, id est, de numero corũ, quos iura uocant simoniacos, id est, punibiles pœnis contra eos constitutis. quod quia non satis aduerterunt aliqui, grauiter in hoc lapsi sunt. Dixi, *Studiosa*, ad excludendam indeliberatam. Dixi, *Emendi, uel uendendi*, ad includendum omnem uoluntatẽ dandi, uel accipiendi aliquod pro spirituali non gratuito, sed in quoddam pretium, uel interesse formaliter, uel ęquipollẽter temporale iure id non permittente, uel prohibẽte, per infra dicenda.

Dixi, *Spirituale*, ad includendum omne diuinitus datum, uel institutum ad salutem animarũ, iuxta dicta supra nu. 66. Dixi, *Vel spirituali annexum*, tum ad includendum omne spirituale humanitus per potestatem diuinitus datam adhibitum ad conficiendum, & conseruandum spirituale diuinitus datum; per ibidem dicta. Tum ad significandũ, quod in nullo alio, etiam sacro, committitur simonia, per prædicta nu. 99.

Ex qua definitione, & eius declaratione infertur primò, quòd nunquã committitur simonia circa corporea, uel incorporea, quæ sunt naturaliter quæsibilia: quia non sunt spiritualia, vt spirituale sumitur in hac definitione; & consequenter nec circa scientiam iuris, uel aliam, & artem, & consilium naturaliter quæsibilia; licèt contra senserit glo. uiolans textum in c. non liceat. 11. quæst. 3. quatenus habet non licere Doctori vendere consilium, sine studii labore præstitũ, innuens id esse simoniã. Cui cõsequens est quod grauiter labuntur Hosti. Card. & Pan. & aliquot alij in cap. quia nõnulli de mag. sentientes committere simoniam illos, qui docent aliquã scientiã pecunia, si habent unde se aliunde sustentẽt: quia non uendunt quid spirituale, vt hic sumitur, & grauius Panor. significãs scientiam, uel laborem docẽdi esse tale spirituale, quod alio modo ad quãdam permutationem cum beneficio spirituali accommodari possit, arg. cap. ad quæstiones. de rerum permu. malè ad hoc applicati.

Secũdò, quòd duplex est simonia. Altera prohibita, quia simonia, idest iure diuino prohibita. Altera simonia, quia prohibita, nõ quidẽ, quod solo iure humano sit prohibita, ut sentit glo. c. ex parte. de offi. dele. cõiter a Canonistis recepta, sed quia iure humano ab ecclesia p potestatẽ supernaturaliter, & diuinitus ei traditã instituto, est ꝓhibita. Prioris generis est uoluntas emendi, uel uendẽdi uere spiritualia: siue a solo Deo sint data, uel instituta: siue ab ecclesiastica potestate diuinitus accepta, iuxta dicta nu. præced. Posterioris generis est uolũtas faciẽdi collationes, renũciationes, uel recipiendi eas factas cũ conditionibus, modis, uel pactis in aliis licitis: & etiã in his, nisi ab ecclesia prohiberentur. & ita frequenter simonia cõmittitur sine interuentu pecuniæ numeratæ, uel rei ea æstimabilis. Nam, cum quis renunciat beneficium suum in fauorẽ alicuius, vt ille, uel alius renũciet aliud in fauorẽ alicuius, uel alius renunciet aliud in fauorẽ alterius, uel suffragatur cuipiã in aliqua electione, ut alius suffragetur alteri, uel renũciat beneficiũ suum simpliciter, ut alius impetret sibi aliud ab Episcopo, vel alio collatore, & alijs similibus casibus, nõ datur formaliter pecunia, neque aliquid aliud ea ęstimabile, & tamen est simonia secundum Raim. quẽ sequuntur Ang. in sum. verb. simonia. 3. §. 3. & Syluest. uerb. simonia. quæst. 13. num. 4. Tum quia id tanquam simoniã prohibet ecclesia. Tum quia id meritò prohibet. Nam in his omnibus datur, uel relĩquitur ius spirituale cũ onere, ut fiat aliquid quasi pro pretio rei spiritualis, uel causa principali immediata eã habendi; quod prohibe-

tur in cap.ſicut.3.& cap. non ſatis. de ſimon. cap. quam pio. 1. quæſt.2. cap. fina.de pact. & includitur ſub declaratione tertia definitionis: quæ tamẽ non procedunt in cõditione,& modo,quæ iure inſunt,cap. ſignificaſti.cũ glo.de elec.& c.ad audientiã.2.cũ gloſſ.de reſcript. modo exprimantur eo ſolo modo, quo inſunt, vt Fely. & citati ab eo ibi declarant, arg.l.3.ff de leg.1. Per quæ pridem defendimus collationem cuiuſdã cõmendę factam cuidam adiecto modo, ut ſolueret quadrag inta aureos annuos. quos ordinis ſtatuto ſoluere tenebatur quiſquis eam haberet.

Tertiò, quòd permutatio beneficiorum,etiã quo ad titulum eſt, ſimoniaca; ſi fiat abſque ſuperioris authoritate. cap.quæſitũ.& c.pen. de rer. permut. Quoniã per eam quis uult dare,vel facere aliquid pro quærẽdo aliquo ſpirituali in quoddã pretium,vel cauſam principalem, & immediatam quærendi illud,licèt non ſit pecunia æſtimabile,ut palã eſt:quamuis licita ſit,ſi fiat authoritate ſuperioris: quia id iure permittente fit, c. cum olim.cap.cum vniuerſorum.de rer.permut.& clarius in cap.1.eod. tit.libr.6.& clem.1.eod.titu. Et quia iura ſolũ permittunt permutationẽ beneficiorum, quæ ſunt permutãtium: ideo Simoniaca eſt permutatio, qua quis ius ad rẽ,quod habet per regreſſum, acceſſum electionẽ, præſentationẽ,optionem,vel aliam nominationem, permutat cũ alio ſimili iure, uel beneficio alteri iam quæſito,vel vacãti per d.c.1.cum ei annot. præſertim per Io.And.& Franc.Et idẽ de permutatione,qua renuncians beneficiũ minoris ualoris reddit pecuniam, vel conſtituit penſionẽ annuam alteri permutanti maius ad ęquandum illa: quia id nullo iure permittitur: quamuis quum eccleſiæ bona inæqualia habentes permutantur quo ad proprietatẽ, refundi poſſit ſeparatim pecunia, qua bona illa æquentur,cap. ad quęſtiones. de rer. permut. per quod idem fieri poſſe authoritate ſuperioris in permutatione titulorum, dicit Anch.in conſi. 280.quod commendat Fel.in cap.quia veriſimile. de præſumpt.num.1.

Quartò, quòd non eſt ſimonia dare, vel accipere alia ratione, quàm pro pretio quærendi ſpirituale: puta pro ſuſtentatione miniſtrorum, vel pro liberalitate,uel eleemoſyna,uel pro ſolutione obligationis legis, vel conſuetudinis, ut ſentit S.Thom. & exprimit Caiet. vbi ſupra.art. 3. & melius in ſumma verb. ſimonia. Nam præpoſitio (pro) aliquãdo ſignificat pretium, vel cauſam principalem immediatã; in qua ſignificatione accipiendo uniuerſaliter eſt verum,nil pro ſpirituali poſſe accipi,ut probat prædictum cap.ſicut.& cap.non ſatis,de ſimon. & declarat Arch. in cap.ordinationes.& cap.iudices.1.d.quæſt.1.Nil,inquam, etiam paruũ, uel minimum ſecundum S.Thom.in d.quęſt.100.art.3.Aliquãdo ſignificat cauſam impulſiuam,vel remotam, vel ſuſtentationem, uel aliam ex prædictis; & in hac ſignificatione verum eſt poſſe accipi aliquid pro ſpirituali, iuxta gloſſ.iuncto text.in d. cap.iudices. & cap. Agatho.63. diſt. vbi etiam Archid.& communis in cap.ad apoſtolicam. de ſimon.

101 Quintò, quòd licet dare, vel accipere aliquid tẽporale minus principaliter, & tanquã pro causa impulsiua, & excitatiua pro spiritualibus. Tũ per proxime dicta. Tum per gloss. cap. cum esset. de simon. & cap. cum ad nostram. de elec. quę aiunt, simoniam quidem admittere illum, qui prelato inseruit principaliter ob beneficium ecclesiasticum, præsertim interueniente pacto; non autem, qui principaliter ob alium iustũ respectum inseruit, licèt secundario & minus principaliter ob illam spẽ inseruiat. quod pulchrè de more declarat Adri. quodlibe. 9. art. 2. sub litera L.M.N.O. Tum quia glos. illa celeberrima in c. 1. de cler. non resid. lib. 6. ait peccare quidem eũ, qui surgit ad matutinas preces principaliter propter distributiones quotidianas: non autẽ illum, qui surgit principaliter, vt Deo inseruiat, & minus principaliter, & secũdariò, vt eas lucretur. Tũ quia Vrbanus Papa in cap. si officia. 59. dist. & Cælest. in c. quid proderit. 61. distin. determinarunt licere clericis seruire Deo in ecclesijs ob spẽ ascendendi ad dignitates illarum. Immò Gelasius in c. cõsuluit. 74. dist. dixit eos ad hunc ascensum spe maioris commodi compellendos. Tum quia gloss. recept. in d. c. quid proderit. dicit expresse per illũ text. licere clerico seruire in ecclesia ad quærendam aliquam dignitatẽ: modo principaliter ob id non seruiat; cui similis est gloss. c. hoc ad nos. 59. dist. Tũ denique, quòd gloss. cap. cõsuluit. de usur. recepta cõmuniter, confirmata multis contra Sotum supra c. 17. nu. 209. habet, quòd licèt peccet, qui mutuat principaliter ob lucrum: non tamẽ, qui principaliter id facit, ut iuuet proximũ, quãuis minus principaliter, & secundario id speret. Causam autem impulsiuam, & excitatiuam voco etiam illa, sine qua non fieret actus: modo ille fiat principalis ob aliã, quam illam, vt in hac specie dixit Mai. in 4. distinct. 25. quæst. 1. & ante illum sensit S. Thom. quodlib. 8. art. 2. loquens de clerico surgente ad matutinas ob distributiones, alias non surrecturo. Tum quia, ut in comm. c. cum minister. 23. q. 5. nu. 27. probauimus, nõ est bona definitio illa Bart. in l. 2. §. fi. ff. de dona. qua definit causam principalem esse causam, qua cessante, cessat effectus: tum quia multis causis minus principalibus, sine quibus actus nõ fieret, cõuenit: tum quia secundum eam omnis causa, sine qua nõ esset principalis: quod est falsum, secundũ omnes, & per supradictos text. & gloss. quæ habent locum etiã in his, qui non seruirent ecclesiis, vel prælatis, nisi sperarent beneficia: & quia actus virtutũ licet fiant uitiosi ob finẽ principalẽ temporarium, non tamen fiunt tales ob minus principalẽ, per adducta in d. c. cum minister. post Adri. ibi citatũ. Alioqui enim omnes fere actus nostri essent vitiosi: quia paucissimi fiunt pure propter solum Deum, & solam virtutem sine aliquo respectu retributionis, quẽ etiã Dauid habebat in seruiendo Deo, Psal. 118. ibi, *Inclinaui cor meũ & cæt. propter retributionẽ.* & vt quidã dixi, *Quis virtutẽ amplectitur ipsam, præmia si tollas?* Itaque vere coram Deo incurrit simoniam quicunque dat, uel facit

aliquid

aliquid temporarium etiam minimum, vel spirituale pro spirituali tanquam pretium eius, vel causam principalem,& immediatam eius habendi: & econtrario nemo,qui alia ratione,& minus principaliter dat,vel accipit etiam temporale pro spirituali verè coram Deo,& in foro conscientiæ simoniam committit, quamuis in foro exteriori interdum præsumatur committere. Quæ resolutio ex prædictis,& ex Arch.& Caiet.ubi supra irrefragabiliter colligitur.Per quę pridem respondi,non cõmisisse simoniam, qui mutuauit Episcopo nouè prouiso bonam pecuniæ summã principaliter, & immediate,ut ei benefaceret,& ad ineundam amicitiã, sperans secundario sibi,uel alii gratiam alicuius beneficii; quia non mutuauit pro pretio, neque pro causa principali, nec immediata rei spiritualis, saltem ut hic accipitur.

102 Sextò,quòd nõ est simonia dare,vel accipere aliquid pro sustentatione ministri.Quod proculdubio procedit in sustentatione necessaria quo ad utrunque forum, & etiam in non necessaria quo ad forum conscientię. Quoniam licet diuites accipientes pro illa ex facto præsumi possint eam admittere: uerè tamen non admittunt, si non accipiunt pro pretio, uel causa principali, & immediata suę actionis spiritualis p prędicta: & pauperibus licet in utroque foro,etiam ex pacto,accipere, ut dixit Caie. vbi supra. Quæ differentia non potest defendi, nisi ratione diuersitatis inter utrunq; forum,& inter veritatem, & præsumptionem.

Septimò, quòd dare, uel accipere pecuniam pro impensis, vel pœna ex cõmunicatione, uel absolutionis per iurisdictionem spiritualem imposita, non est simonia,argu.cap.uenerabilibus.§.porrò. de sent.excom. lib.6.etiam si pœna non erogetur pauperibus,argu.cap. dilectus de pœni.licet id esset melius. Ad quod reducendum est, quod ait S.Tho.in 4. dist. 25.cum aliis quibusdam.

Octauò,quòd neque datio pecuniæ ob vexationis redemptionem est verè simonia, p tex.sing.in cap. dilectus.2.de simo. modo qui dat iã habeat ius acquisitum,et in possessione, iuxta cõem ibidem. Quæ ampliatio per pdicta procedit quidẽ quo ad forũ exterius, & præsũptionem simoniæ:nisi aliquid aliud eã tollat:sed non quo ad interius,quo ad quod nõ est uerè simonia, si dans nil iuris intendit emere,neque eius dationis causa principalis,& immediata est iuris possessionis acquisitio: licèt illa sit causa,sine qua, nõ daretur: sed alia,uel amicitiæ conciliandę,vel litiũ vel aliorum scandalorum, & damnorũ vitiatio: ut respondi de datione cuiusdã habentis ius firmum impediti accipere possessionem per arma cuiusdam nobilis, nil aliud iuris prætendentis, quam potentiæ, uel indignationis,& iræ duraturæ,donec aliquid tẽporale ei daretur.Dixi,*Modo habeat ius quæsitum*: quia antea non liceret dare aduersariis, etiam malitiose impedientibus eius promotionem secundum S. Thom. 2. 2. quæst.100. art.6. pro quo casus in cap. Matthæus. de simon. nisi impedirent

dirent uim inferendo: uel procurando pro indigno: vel solus ipse occurreret dignus, qui eligeretur, ut rectè animaduertit Sot. lib. 9. quęst. 6. de iustitia, & iure.

Nonò, quòd largiri eleemosynam pauperi, uel sacrifico pro missa, vel orationibus, non est simonia, nisi pro pretio, & animo illa emendi daretur: quo animo dare, etiam pro vita æterna, esset actus simoniacus, quid quid aliqui dicant citātes pro se S. Tho. 2. 2. quæst. 100. art. 1. ad 3. qui hoc non dicit. Nam & illud Danielis. 4. *Peccata tua elemosynis redime*, relatum in cap. medicina. de pœn. dist. 1. non est intelligendū de uēditione, & redemptione propria; sed de impropria, & metaphorica, ut idem S. Thom. ibidem & in 4. lib. senten. dist. 25. quæst. 3. intelligit. Idem de dante alicui, ut excubias in domo defuncti agat: quamuis accessorie intelligatur illum psalterium recitare debere. Host. in sum. de simon. §. qualiter. uersic. si clericus.

Decimò, quòd est simonia dare, vel accipere aliquod munus à manu, lingua, vel obsequio, de quibus in cap. sunt nōnulli. 1. quæst. 1. quādo obsequia, uel laudes, vel preces, quæ sunt munera linguæ, dātur, vel accipiū tur pro ꝑtio, & causa principali, & immediata rei spiritualis, vel ei annexæ. Vt dū conuenit inter duos, ut alter alterum laudet apud illum, vel illū, illo, vel illo loco, uel tempore: aut inseruiat sic, vel sic in illo, vel illo negotio, ut sic, vel sic roget aliquē pro aliquo, & alter dabit ei aliquod beneficiū, vel ordinem: secus autem si non daretur, vel acciperētur: in pretium, uel in causam parincipalē, & immediatam; ut dātur, & accipiuntur cū non exeunt fines suæ naturæ; quamuis laudes essent falsæ, & preces malæ, & obsequia peruersa, iuxta mentē S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 5. explicatam à Caiet. ibi, & in sum. verb. simonia. Quāuis gloss. in cap. tuā. de ætat. & qualit. cui satis cōcordāt Ant. Card. & cōmunis, contradicat quo ad preces carnales, & pro se, uel pro indigno oblatas: quod tamē singulariter refellit ibidē Inno. dicens per eas quidem peccari, sed non peccatū simoniæ. Ad quod reducendum est etiam id, quod idem S. Thom. ait ean. quęst. art. 5. ad 3. de rogante pro se indigno beneficium. Idem dicendū de dante aliquid causa dicendi missam, vel faciendi alia similia, quæ cōponuntur principalius ex spirituali, quod est ipse actus, qui fit potestate spirituali ad id cōcessa, & minus principaliter ex temporali, quod est labor, qui in eis agēdis suscipitur. Distinguendum enim est, an det in pretiū, vel causam principalē, an ob minus principalē, vel alias rationes supradictas post vtrūque Tho. 2. 2. quæst. 100. art. 3. Qua ratione Episcopi, clerici, monachi, & monachę, siue sint pauperes, siue diuites, siue proprii, siue alieni, sine peccato accipere possunt portiones, eleemosynas, & stipēdia, q̄ pia cōsuetudine, aut lege naturali diuina, aut humana iusta ijs, qui tale, vel tale opus spirituale faciunt, debentur; non quidē pro pretio, & causa principali immediata eorū, nec laboris, qui in opere suscipitur: sed

tur, sed tanquam pium debitũ, uel causa excitatiua & minus principali, per supradicta, & per c.significatum.de preben.ubi latius diximus.

Quibus addo, q; etiam pro pretio, & causa principali immediata potest dare quis aliquod temporale pro obligatione exercendi munus uicarii Episcopi, uel parochi, uel capellani,uel concionatoris unum annũ, mensem, aut hebdomadam, secundum Inn.recep.in c.quoniam,ne præl. uic. su.uel subeundi laborem adeundi aliquem locum longinquum, ubi rogatur missam dicere, aut aliquẽ alium actum spiritualem agere.Quia huiusmodi obligatio, uel labor non sunt de se accessoria illis actibus, vt recte declarat Caiet. & ante illum sensit Inno.ubi supra.

Vndecimò, quòd non committit ueram in foro interiori simoniam, qui notario Episcopi pro instrumento ordinis dat aliquid, etiam amplius, quam debet, uel etiam ipsi Episcopo pro pastellis, præsertim post susceptum ordinem sine ullo pacto: modo non dederit pro pretio formali, uel æquipollenti ordinis: quamuis in foro exteriori possit presumi contrarium per c.1.de simon. Idem arbitror de beneficiario, qui soluit aliquid in possessionis, adeptione aliis beneficiariis, ad quod nõ potest cogi, c.Iacobus eod.tit.& c.ex multis.1.q.3. etiam stante consuetudine, si dandum uertitur in priuatum commodum. quale est prãdium, vel symposium, aut pretium eorum: secus si pro fabrica, pauperibus, vel alio pio opere, ut per Panor.communiter recept.in d.c.Iacobus. Quod cõfirmauit Conc. Trid. sess.24.c.14.de reform.quod tamen uidetur in hoc æquare statutum, & consuetudinem: & ita corrigere Panor.& cõmunem ubi supra, quem sequitur Alexan. in d.cap. ex multis. quatenus contra eorum sententiam exæquat in hoc constitutionem consuetudini. quod ipsum uidetur statuere de marcha argẽti, uel alia summa, quæ alicubi datur pro titulo beneficij, ne pro commodo dato possit accipi, etiam stante consuetudine. Quin etiam puto non posse nunc capi pro rebus piis, quod consueuit capi pro commodo proprio: quia non erat consuetudo, ut pro illis caperetur: & ea quæ pro commodo proprie, accipiebatur, sublata est, & iure communi, etiam pro illis non debet cap. 1.d.c. ex multis. Notarium autem, qui magis accipit pro instrumento, quo de ordine maiori datur fides. & Prælatum, qui eo plus exigit pro titulo, quo maius est beneficium, arbitror esse plane simoniacos: quia uendunt temporale mixtum spirituali maioris, quam uenderent purũ, per prædicta nu. 99 præterquam, quod contraueniunt prædicto Concil.Idem arbitror de dante aliquid presbytero, uel alteri, ut baptizet aliquem in necessitate constitutum, iuxta Pan. communiter recep. in ca. cum ecclesiæ. de simon. quidquid dicat glo. secum pugnans in c.baptizandis.1. q. 1. Nam & in necessitate licitè accipitur ab hæretico, iuxta gloss.in c preter.§.hæc.32.distin.

Diuisio

Diuisio Simoniæ, & quid mentalis.

SVMMARIVM.

103 Simonia triplex, mentalis, conuentionalis, & realis.
103 Simonia mentalis duplex, & vtraque mortalis.
103 Simonia mentalis non obligat ad restitutionem, etiam si sit diuinitus prohibita.
103 Simoniam nullam mentalem obligare restituere, defensum.
103 Restituere non obligant opera sola intentione interiori mala.
103 Ecclesia non punit interiora, nec exteriora sola intentione mala.

103 TErtio principaliter præmitto, quod Simonia est triplex, mẽtalis tantum, conuentionalis tantum, & realis. Simonia mẽtalis tantum, est simonia mente tantum concepta, citra omnem conuentionem expressam, uel tacitã, siue res tradatur siue non. Et est duplex. Altera, quæ neque peruenit ad conuentionem, neque ad dationem. Altera, quæ peruenit ad dationem citra omnem conuentionem, quarum vtranque esse peccatum mortale simoniæ supra probatum est, & in prædicto comment. cap. fin. vbi nume. 12. probo neutram harum simoniarũ mentaliũ tantùm obligare ad restituendum per eam acceptum, siue id sit spirituale, siue temporariũ. Et quidem quo ad priorẽ, in qua realiter nil datur, nec accipitur, omnes cõueniunt: sed quo ad posteriorem, qua aliquid datur, uel accipitur, etiã sine ulla conuentione expressa, uel tacita, contrarium tenet Ioan. Maio. in 4. dist. 25. quæst. 1. & Adri. in quodlib. 9. & Sot. lib. 9. quæst. 8. art. 1. de iust. & iu. eo quòd usura mentalis tãtum obligat ad restitutionem, cap. cõsuluit. de usur. & dictũ est supra, cap. 17. & latius in cap. 1. 14 quæst. 3. Et quod eadem ratio idẽ debet suadere in simonia mentali, ut in cap. mãdato. de simo. Sed nobis semper placuit communis opinio, quã irrefragabiliter probamus in dict. comment. a num. 12.

Primò, quia illud in secunda parte tam manifeste id dicit, ut nimiæ cuiusdam audaciæ fuerit illud inficiari, adijciendo ei glossas omnino dissonas.

Secundò, quòd ita in hodiernum diẽ intellexerunt illud glossæ, & fere omnes doctores Theologi, & Canonistæ, qbus est Innoc. quartus ibi, quidquid illi imponat Sylu. tenens tamen cõmunẽ uerb. simonia. quæst. 20. Exponit enim uerbum *Vtrinque*, in eo positum, sic. *Idest, ex parte dantis, & accipientis beneficium, qui ideo seruit, vt beneficium acciperet, & ille*

qui dedit

qui dedit beneficium, ideo dedit, quia sibi seruiuit. & ita intelligit illud de secunda simonia mentali, in qua datur, uel accipitur aliquid. In ijs etiam est S. Tho. 2.2. q. 100. art. 6. ad 6. quidquid dicat Sot. vbi supra, quod in prædicto commentario efficaciter monstramus, ubi etiam idem probamus de Hostien. Ioan. Andr. & Caiet. quos aliqui suspicantur fuisse in cõtraria sententia: nam alij omnes sunt in nostra communi.

Tertiò, quòd illud cap. non potest intelligi, quomodo illud intelligit Maior. in 4. dist. 25. quæst. 1. vt clare ibidem monstramus per multa, quæ breuitatis gratia prætermittimus.

Quartò, quòd illud cap. non potest intelligi, sicut Adr. quolib. 9. sentit, quem Sotus vbi supra sequitur. Tum quia, vt contextum in suam trahant sententiam, iubent demi notam rubeam, (quæ paragraphum, & diuisionẽ significat) positã ante illa verba, *Et ad* &cęt. & ita tacite, E, maiusculum sentẽtiis & periodis aptum, quod semper in prædicta cõnexione adhibitum est in dicto cap. mandato. de simo. in e, paruũ mutari iubent, contra perpetuam consuetudinem à Gregorio nono hucusque seruatã, nullo ad id producto exemplari: sicuti videmus mutatum esse dudũ in quadam Parisiorum impressione. Tum per alia omni responsione maiora, quę in d. Commen. asserimus, pręsertim quòd impossibile est secundum eorum intelligendi modum aptare constructionẽ aliquam toletabilem illi versiculo *Eos & cæt.* vt eum construere volenti palam erit.

Quintò, quòd non obstat fundamentũ aduersantium, videlicet, quòd nõ potest da ri ratio apta diuersitatis, cur vsura mentalis obliget ad restituendum, & non simonia mẽtalis, eo ꝙ Panor. in dicto c. fin. probat non esse idoneas ante ipsum redditas: nec approbat quas ipsa reddit, & meritò: quia postrema; quæ videtur ei alijs præstare, ꝓsupponit falsum, nempe quod cap. illud loquitur de illo, qui non dat, vel facit tẽporariũ principaliter pro spirituali, sed minus principaliter, & secundario, ꝙ est falsum, quia illud cap. agit de simonia, quæ est peccatũ mortale, ut supra probatũ est; quale nõ est facere aliquid minus principaliter, & secundariò pro spirituali, vt supra. nu. 101. ostenditur. Nihil, inquam, obstat prædicta eorũ ratio. Tum quia debemus assentiri humiliter declarationi Papę: licet rationem, qua ille motus fuit, non attingamus. argu. c. ego solis. 9 dist. credentes nõ defuisse illi rationẽ ita declarandi. Vnde dixit Ioan. Ant. ibi, ꝙ ratio iusta illius decisionis ab authore petenda erat. Tũ quia satis apta est, quã reddit Caie. scilicet, quòd id, quod pro vsura datur, coactè datur; quod autẽ pro simonia, sponte: vt quod datur pro emptione, aut vẽditione. Nec obstat replicatio Sot. vbi supra, videlicet, quòd pares sunt in hoc soluens vsuram, & dans aliquid pro beneficio: quia vterque mallet habere gratis, & vterque ideo dat: quia nõ potest, quod desiderat, habere gratis. Nõ, inquam, obstat hæc replicatio cõtra Caie. quia adhoc, vt consensus dantis impediat restitutionem, non sufficit, ꝙ mallet habere gratis,

re gratis, quàm pretio: quoniã alioqui etiã omnis venditor teneretur restituere pretiũ ementi; sed sufficit consensus præstitus via cõtractus approbati: & quod datur per viam simoniç, datur per viã cõmutationis, quæ de se iure probatur: non autem quod datur per viam vsurç. Et ideo cõsensum datum per viam simoniæ reputauit Grego. in d.c.fi. insufficiẽtem ad impediendam restitutionem: consensum autem dantis per viam vsuræ reputauit ad id insufficientem Vrbanus in d.cap. cõsuluit. Tũ quia etiam alia ratio diuersitatis efficacior supradicta nouè reddi potest, scilicet, quòd vsura benè soluitur, & malè recipitur. Nam vsuram soluere, nõ est peccatum, cap. debitores. de iureiuran. recipere autẽ sic, cap. quoniã. de vsur. & qui malè recipit ab eo, qui benè dat, tenetur id restituere dãti. cap. non sanè. cum gloss. 14. quæst. 5. At qui per simoniam mentalẽ accipit ab eo, qui male dat, bene suspicit ob ignorantiã malç intentionis; aut saltem accipit a male dãte; & cõsequenter nemini tenetur illud restituere. saltem si præste id, propter quod datum est, per regulã supra. cap. 17. nu. 32. positam, scilicet eum, qui bene, aut male aliquid accipit ab eo, qui malo dat, ad illud restituendum ex prçcepto nõ teneri: saltem si illud cuius causa datum est, fecit, & nulla speciali lege id iubeatur. Et quamuis de accepto per simoniam realem sit lex specialis, quæ id iubet. cap. de hoc. de simon. nulla tamen talis est de accepto per simoniam mentalẽ, immò contraria ex presse ponitur in d.cap. fina. Concludo igitur proculdubio, quòd simonia mentalis nõ obligat ad restituendum quæsitum per eam: siue illud sit spirituale, siue temporarium. quod procedit etiã in simonia iure naturali, vel diuino prohibita. Tum quia illud. c. generaliter loquitur, & ita generaliter est intelligendũ. l. de pretio. ff. de pub. in rẽ act. cap. si Romanorum. 19. dist. Tum quia speciatim agit de simonia, qua temporariũ fuit datũ pro statu spirituali religionis, quæ iure diuino prohibetur, per dicta supra, nu. 100. Procedit etiam quo ad vtrunque forũ, quidquid dicat Med. in eod. de rest. in quæst. de vsur. resti. fol. 240. qui nescio cur illa verba, *In quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori,* non ponderarit. Procedit etiam, non solum quando altera pars simoniam tantum mentalem committit: sed etiam quando vtraque: quidquid aliqui dicant. Tum quia aperte agit tex. de quæsito ab vtraque parte, in illis verbis, *Vtrique taliter acquiruntur*, & nihil facienda est declaratio Maio. vbi sup. Tũ quia Inno. quartus ponit exemplum tex. in duobus, quorum alter seruiuit pro beneficio, & alter dedit illud ei pro seruitio. Procedit etiam non solum in eo, qui quærit aliquod temporale, non dato spirituali; sed etiam qui quærit alterum eorum, altero dato: quia verba, & ratio text. æque hunc casum, ac illos, cõprehendunt per prçdicta, quidquid dicat Sot. Procedit etiam in datione cuiuscunque rei temporariæ à manu, siue à lingua, ab obsequio, de quibus supra, eadem ratione.

Simonia conuentionalis quid.

SVMMARIVM.

104 *Simonia conuentionalis quid, & peior mentali tantum.*
104 *Simonia conuentionalis non fit realis, nisi sit vtrinque completa.*
104 *Emi, obligari, stipulari possunt futura.*
104 *Dominij translatio per simoniam solo iure diuino non impeditur.*
104 *Collatio beneficij pura, quod non possit pendere, fallit hic.*
104 *Excommunicatio pura, quod non possit pendere fallit hic.*
104 *Emphyteusis amissio pendet a uoluntate domini, cui acquiritur.*
104 *Simoniacus celebrans ante completam utrinque, an irregularis.*
104 *Pensionarius solo lapsu termini non excommunicatur.*

104 SIMONIA uerò conuentionalis tantum, est simonía conuenta expresse, uel tacitè, nondum tamen ab utraque parte executa. Et est duplex. Altera ex neutra parte executa. Altera ex una tantum: & utraque est peior mentali tãtum: quia etiam prior est mentalis, ut illa, quo ad forum interius, & etiam punibilis quo ad exterius: cum sit peccatum mortale graue. c. cum pridem. de pact. & cap. cum esset. de simon. & probabile: quia est exterior actus. Posterior uero adeo quidem, quod (ut audio) grauissimum Rotæ prætorium propter eam commissam super beneficio soleat priuare eo illam committentem, licèt, quia non peruenit ad realem, non declaret eum ipso iure illo esse priuatum. Quod satis mite est, quum etiam ab officio deponere posset de rigore iuris, quia pro crimine graui id potest, iuxta resolutionem Panor. & Decij in c. atsi clerici. num. 35. de iudic. Tum quia obligat ad restituendum acceptum ei, qui dedit, etiam ante iudicis sententiam, ut Caiet. adnotauit. Quod verum est, si acceptum est temporale: falsum autem si acceptum sit tale spirituale, quod accipiens non potest reddere danti sine renunciatione præuia, & collatione superioris subsecuta, quale est beneficiũ ecclesiasticũ: quãuis priuari posset eo propter illud delictum, ut prædictum est: & falsus si acceptum est tale quod nullatenus auferri potest, qualis est character impressus per sacramentum ordinis, qui nulla potestate humana est debilis. c. ostenditur. c. quomodo. de consec. dist. 4. & notat gl. ult. in cap. degradatio. de pœn. lib. 6. Dixi, *Ab utraque parte*, quia implementum ex parte promittentis tẽporale non efficit, ut simonia desinat esse conuentionalis tantum, & fiat realis. quod etiam concedit Caiet. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 6. & in summ. uerb. simonia. quem sequitur Sot. lib. 9. q. 9. ar. 1. de iust. & iur.

quorum

quorũ tamen uterque negat idem esse de implemento ex parte promittentis spirituale, quia secundũ eos sufficit illud ad constituendum simoniã realem. Primum quidem quia S. Thom. ait simoniam esse, conferre beneficiũ ob obsequia futura. Deinde quòd credito uendere est uẽdere. Sed contrariũ est tenendum, donec aliud statuatur, cum Cass. in decis. 5. de cõst. & Gomes. in reg. Cãcel. de trien. quęst. 12. quos ille nõ citat, dicẽtibus collationẽ beneficij per simoniam cõuentionalem factam ualere. Tum quia, ut illi testantur, id obseruat antiquus stylus Curiæ Ro. qui facit ius. cap. ex literis. de cõst. cap. quàm graui. de crim. fal. cuius in hac re notitiã per eos habitam magnifecimus olim, ut scripsimus in ca. si quãdo. de rescrip. in exceptione 4 nu. 5. Tum quia non est sufficiens rõ qua mouetur Sot. dicens, quò conferre, & tradere statim beneficium dilato pretio est simonia mentalis, & conuentionalis ab una parte perfecta. Nã etiã tenetur confiteri, quòd dare, & tradere pecunias statim pro beneficio promisso, & conferendo tẽpore, quo uacabit, est simonia mentalis, & conuentionalis ab una parte perfecta: & ita confiteri debet incurri pœnas per utranque, uel neutrã: & cum secundum eum non incurratur per utranque, per neutrã debet incurri. Non item sufficit dicere, quod S. Tho. ait, quòd est simonia cõferre beneficium ob futura obsequia: sicut etiã est uenditio uendere aliquid dilato pretio. Quoniam etiam dixisset esse simoniã dare statim pecuniam pro beneficio postea conferendo, sicut dixisset, quòd est emptio dare pecuniã præsentem pro merce postea tradenda. In confesso est enim emi posse merces futuras, etiã nondum natas, imò & spem earum. l. nec emptio. ff. de contrahen. empt. sicut & obligare. l. quę nondum. ff. de pigno. & promitti. l. interdum. ff. de uerb. oblig. & legari. §. ea quæ. instit. de legat. Tum quia idẽ Sot. fatetur, & rectè ubi supra, quòd trãslatio dominii beneficii per simoniã collati impeditur nõ iure naturali, nec diuino; sed humano tãtum ecclesiastico. Quod ipsum est dicẽdum de translatione pretii per simoniam dati, quicquid ille dicat, secundum Pan. in d. cap. fi. & cap. de hoc. de simo. Caie. in summa uerb. simonia. & 2.2. quęst. 100. art. 6. Sylu. uerb. simonia. quæst. 20. & communẽ. Et idem à fortiori de aliis pœnis contra simoniacos statutis: ergo eatenus est dicẽdum eas incurri, quatenus iure humano id exprimitur; & nullo tali est expressum, quòd magis incurratur per simoniã conuentionalẽ completam ex parte dantis spirituale tantùm, quàm completam ex parte dantis temporale tantùm. Tum denique quod extrauag. 2. de simon. quæ has pœnas induxit, nõ induxit eas contra omnes simoniacos: sed tantũ contra eos, qui simoniam in ordine uel beneficio committunt. Nec etiam contra hos omnes, sed solũ contra eos, qui committunt dando, aut accipiendo ita quòd non habet locũ nisi in simonia, quæ ad opus dandi, aut accipiẽdi peruenit. At Caiet. & Sot. nõ possunt dicere dationẽ unius eorum, quæ sunt danda, sufficere, quia uterq; fatetur nõ sufficere

ficere dationem pretii nisi ad dationem beneficii perueniatur. Et quũ extrauagans non magis de datione unius, qua alterius loquatur, intelligenda est de utraque. Multo fortiora sunt arguméta, quæ quendam magnũ Aduocatum consistorialem proposuisse in huius grauissimo Rotæ Auditorio refert p̃dictus Cassador. qui ea ubi supra soluit; & multo magis quã illa obstat unum, quod nos pridem proposuimus Auditorio nostro Conimbricæ, quo se in inuestiganda solutione exerceret, quam nũquam inuenit, scilicet, quod nulla collatio beneficii purè facta sine cõditione potest esse pendens, sed statim aut ualet, aut est nulla, argum. cap. 2. de elec. lib. 6. & latè traditorum per Felyn. in capit. constitutus. de rescrip. Ad secundum eorum opinionem collatio purè facta cum pacto dandi centum ad finem anni pendet: si enim non soluantur, ualet; si soluantur, non ualet iam inde à principio. Item excommunicatio pure lata, non potest esse pendens. cap ad hæc quoniam. de appellat. At secundum eorum opinionem, excõmunicatio lata per prædictã extrauag. esset pẽdens: quia si soluantur, illa centũ erunt excommunicati iam inde à principio, &, si non soluantur, numquam. Post autem maturã considerationẽ animaduerti, quòd hęc omnia æque obstant Caiet. & Sot. ac Cass. & Gomes. & quòd ad defendendũ omnes eos nouissime responderi posset, cõcedẽdo quidem, quòd iure canonico antiquo nec collatio, nec excõmmunicatio potest esse pẽdens: sed quod illud ius est humanum, & nõ naturale, neque diuinum: & consequenter tolli potest alio iure scripto, uel nõ scripto nouo c. fin. ne consuetu. & quod ius, quod colligitur ex prædicta Extrauagã. inducta modo supradicto, stylo curiæ adiuncto, est nouũ; cõtrarium in hoc prædicto antiquo: & ita tollit illud tanquã posterius. cap. 1. de constitu. lib. 6. Pro qua solutione urget, ꝙ amissio emphyteusis ipso iure incursa per c. potuit. de loca & l. 2. C. de iur. emphy. est ita in pendẽti, quòd, si dominus proprietarius, antequã illã petat, uel declaret se velle petere, moriatur, non cẽsetur amissa: & si petatur sic. Et idẽ si ipse emphyteuta moriatur antequã ab eo illa petatur, per ea multa, quæ dictus Cass. adducit in decis. 2. & 3. de locat. Facit etiam, & proprius, quòd excõmunicatio lata ipso iure contra pensionarium in casu nõ solutionis faciẽdæ in certo termino, eo lapso nõ censetur incursa, donec is, cui illa debetur, declaret, se uelle illam esse incursam: & illo etiã post mensem, & annum declarãte habetur pro excõmunicato iam inde à termino lapso: & si antequã declaret moriatur, uel soluatur pensio, uel fiat concordia, uel pensionarius moriatur, cẽsetur numquam incursa, ut stylus habet, & prædictus Cass. affirmat in d. decis. 2. & 3. de locat. Itaque dici potest, ꝙ illa extrauagãs interpretata per stilum Curiæ antiquũ Papa sciente, & tolerante seruatũ, probat singulariter, quòd nullitas tituli, & excommunicatio inductæ per illam sint ita in pendenti, ꝙ non ligent, donec ab utraque parte compleatur simonia: impleat uero ab utraque parte, etiã si longè postea

ge postea impleatur ab altera, censeri eas inductas iam inde a contracta simonia. Non ignoro facilius responderi posse dicendo, nullitatẽ tituli, & excommunicationem non inde ab ipso tempore datæ tituli incurri, sed a tempore simoniæ ab utraque parte perfectæ: nisi contrariũ seruaret stylus antiquus, cui standũ est. Succedi tamen quęstio nõ minus quotidiana, quam grauis; An incurrat irregularitatẽ, qui celebrat post completã ab altera parte simoniam, & ante completam ab altera? in qua idẽ uidetur respondẽdum, quod de pensionario celebrante post lapsum termini ad soluendam pensionẽ sub pœna excõmunicationis latæ sententiæ præstituti. Equidem arbitror eam nõ incurrere, saltem quo ad forũ consciẽtiæ. Tum quia appellans a declaratione excõmunicationis, de cuius ualore dubitatur non incurrit irregularitatem, ut pulchre declarat Fel. in c. Rodulphus. nu. 43. de rescrip. Tum quia appellans ante excõmunicationem, & fidens appellationi celebrando non incurrit irregularitatẽ, etiã si declaretur male appellasse, iuxta gl. pen. communiter recep. in c. solet. de sent. excom. lib 6. Tum quia, ut ait Pan. in c. pastoralis. §. uerũ. de app. & Domi. in d. cap. solet. & Fel. in d. cap. Rodulphus, pœna irregularitatis ponitur ob contemptum, quẽ prędicti uere non habent, nec præsumuntur habere, attento quòd in casu simoniæ non completæ non est incursa excõmunicatio: & in casu non solutæ pensionis credere potest pensionarius se excusatum iri per impotentiam, uel concordiã, uel bonitatẽ eius, cui debet, quod non ualet eum declarare & cæt. Facit, quòd Rota nõ iudicat irregularem eum, qui celebrat post intimationem executionem, antequam declaretur, ut sentit Fel. in c. ad probãdum. num. 6. de re iudi. quatenus ait, Rotam suo tempore iudicasse ualidam collationem factã ab episcopo excommunicato eo, quòd non paruerit executorialibus intimatis ante declarationem, quę fieri non potest nisi seruatis quatuor terminis, de quibus ibi per eum. Quare hoc uidetur proculdubio tenẽdũ donec aliud statuatur, excepta simonia confidẽtiali, per quam ipso iure annullari titulum, & incurri excommunicationem, & alias pœnas probant duæ nouæ extrauag. Pij Quarti, & Pii Quinti ut infra. num. 100. notatur. An autem earum exemplo statuere idẽ in aliis sit e re Christiana, scribetur in comment. prædict. cap. fin.

Simonia realis quid.

SVMMARIVM.

105 *Simonia realis quid, & in quo peior mentali.*
105 *Simonia realis omnem dispositionem beneficialem annihilat.*
105 *Renunciatio per simoniam realem facta non ualet.*

105 Simonia realis est simonia cõuenta expresse, uel tacite ex utraque parte completa, saltem quo ad aliquam partem promissorũ utriusq; partis. Dixi,

tis. Dixi, *Vel tacitè*: quia interdum fit illa sine uerbis, solis nutibus, quibus vnius ēt in mométo. vt ait Caiet. significat se facere, vel dare aliquid pro spirituali, & alter velle accipere aliquid pro illo; vel factis tantū: puta spondendo, vel faciendo Scommessam, vt Itali dicunt, vel (vt Hispani) Apuestá, 100. vel 1000. cum episcopo, quòd non confert beneficiū tale vacans suo filio, vel nepoti: & episcopus, ut lucretur illa, cōfert illud ei Vel vt, quod quidam magnas facit, dicendo regi percupienti, vt successor cuiusdam episcopi mortui solueret viginti millia scutorū, quæ illi debebat, si placet suæ maiestati, ego soluā illa omnia ex legitima parte, quę debetur ex bonis maternis filio meo & cæt. qui erat dignus episcopatu, nihilo expresso de episcopatus præsētatione: p qua tacitè pmittebat: nā si rex nihil aliàs respondēdo præsentasset illum eius filiū, & magnas soluisset illud debitū, cēsenda fuisset simonia realis, quippe quæ esset tacitè conuenta, & ab vtraque parte completa. Dixi *Ab utroque parte*, quia nō sufficit, quòd impleatur ab una parte tantū per supra latè adducta. Dixi noue, *Saltem quoad aliquam partem promissorum utriusque partis*, ad includendum simoniam, cuius conuentionem non implent partes in totū, sed in partem sic: vt, cū quis promittit 200 pro renunciatione duorum beneficiorum, & renunciatur vnum tantum, & soluuntur 100 tantum.

Porro hæc simonia realis vt minimū est æque mala, ac mentalis, & cōuentionalis: quia nō solū est mortalis in foro interiori, vt mentalis, & punibilis in exteriori, vt cōuentionalis, sed etiā punitur annihilatione, siue nullitate, & excommunicatione, restituēdique obligatione. Ita quod beneficiarij per eā prouisi, nō quærunt vere beneficia, nec faciunt fructus eorū suos, & tenētur relinquere illa, & restituere fructus ex illis pceptos: & ipso iure excōmunicātur: & nihil valet pręsentatio, electio, cōfirmatio, & quælibet alia dispositio, & prouisio extrauag. 2. simon. quæ etiam satis pōderata probat, nec renūciationem valere. quod probatur in cap. cum vniuersorum. de rer. permut. secūdum vnum intellectum. & ibi Inno. per Pau. & alios cōmuniter receptos, & Rot. 7. de renunc. in antiq. & licet ita renuncians castigari possit, & priuari beneficio: non tamen perdit ipso iure illud: quia renunciatio est nulla, ut prædictum est.

SVMMARIVM.

106 *Missa pro dicenda non debet statui quid certum.*
106 *Spirituali pro præstito dari consuetum potest capi.*
106 *Simonia conuentionalis est promissio sine animo soluendi, & quando realis.*
106 *Simoniam an faciat obligationis antidoralis remissio.*
106 *Mediator simoniæ, & capiens sibi vt roget, simoniacus.*
107 *Simoniacus non est conferens ob consanguinitatem, amicitiam, uel preces, etiam indigno, nisi & cæt.*

Cæterum ultra quæsita decisa circa simoniam in ordine infra c.25. nu.68. & in beneficijs ibidem. nu.115. & in præsentatione ibidem nu. 8. queruntur multa noua.

106 Ad quorum primum respondeo, quòd non licet Episcopo iubere, ut certa pecuniæ quantitas detur pro missa dicenda, & nemo minorem accipiat, Tum quia missa non est pecunia æstimabilis. cap. qui studet. 1. q. 1. Tum per alia ponenda in cap. fin. presertim illud S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 3. recep. quod, quamuis constitui possit in aliqua ecclesia, vt fiat supplicatio in funere eius, qui tantum dederit, non tamen ne fiat pro eo, qui tantum non dederit.

Ad secundum, q consueta dari pro actibus spiritualibus iã prestitis licitè possunt accipi, anteq̃ præstentur, immò & interdũ peti ad impediẽdas contẽtiones, & molestias, quæ alioqui probabiliter putãtur futuræ. quod determinat Caiet. in sum. verb. simonia. & p supradicta probatur.

Ad tertium, q est simonia conuẽtionalis tantũ pmittere in instrumento publico 100. scuta alteri, vt cõferat sibi beneficium sine vllo aĩo emẽdi illud, nec soluendi illa, licèt Caiet. in 2. tom. opuscu. opusc. 9. q. 2. de simo. &

ſimo. & Sotus, qui eum ſequitur lib.9 q.5.art.1.de iuſt.& iur.contradicant, dicentes eum quidē peccare communicando ſimoniæ mortali alterius, mentiendo itē, & ſcandalizando, non tamen ſimoniam committēdo, & ex eo inferētes non teneri relinquere beneficiū eiuſmodi dolo acquiſitum, quia ad eſſentiā ſimoniæ non eſt neceſſaria uera uoluntas emēdi, quod ipſi præſupponūt, ſed ſufficit uoluntas facienda, ut dādi aliquid, quod formaliter, uel uirtualiter eſt tēporale pro ſpirituali conſequendo, per dicta ſupra nu. 110. quod in hoc caſu fit, cum unus eorum uelit dare ſpirituale, & alius promittere in inſtrumento publico quocunq; animo id faciat. Verū autem eſt, quod inferunt, nempe illum nō teneri ad relinquendum beneficiū ratione talis ſimoniæ, non quidem eorum argumēto, ſcilicet quod non committit ſimoniam, ſed quia illa nō eſt realis, ſed conuentionalis tantum; quæ, ut prędictū eſt, nec excommunicat, neque annihilat actū, neque ad reſtituendū obligat, ut dictū eſt. Quauis poſſit dici ſimonia realis conuentio, qua conuenirent duo, unus ad dandū ſpirituale, alter ad dandum inſtrumentum autheaticum promiſſionis centum, ſi alter daret ſpirituale promiſſum, & alter traderet inſtrumentum eiuſmodi promiſſum, etiam ſi nunquam ſolueret, quia ex bona parte impleret promiſſum tradēdo illud, quod promiſſum fuit, &, ut prædictum eſt, ſufficit eam impleri ex utraque parte, quo ad partem promiſſorum. Non tamen arbitror eſſe realem illam, qua quis promitteret temporale, etiam inſtrumento publico, quod traderet, quum hoc caſu talis traditio inſtrumenti non ſit pars rei promiſſæ, ut in ſuperiori caſu, ſed ſolum probatio promiſſionis. quod eſt quotidianum, & ideo notandum. l. legaui. ff. de liberta. leg.

Ad quartum, quòd conferens beneficium ei, cui eſt obligatus tantum ad antidora, animo ſe ab illa obligatione liberandi, ſimoniam cōmittit, ſecundum Inno. in c. tuam. de æta. & qualit. quod non eſt uerū, niſi conferat pro pretio formaliter, uel uirtualiter temporali per ſupradicta nu. 110. Nec tunc eſſet pluſquā ſimonia mentalis ſecunda, de qua nu. 101. ſi non deduceretur in pactum illa remiſſio, quæ in effectu eſt donatio c. ueniens. de teſt. in quo ſenſu uidetur intellexiſſe Inno. ubi ſup. Fely. in c. ad audientiā. 2. de reſcr. nu. 10. Sed, ſi res ſatis perpendatur, nec tūc eſt ſimonia, quia nullū debitum legale, ſed ſolū antidorale remittitur, quod non habet uim pretij, ut S. Tho. clarius aperit. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 2. & probat conſuetudo S. Sedis Apoſtolicę, & omnium prælatorum qui cōferunt beneficia his, qui bene meriti ſunt de ſe, uel ſuis eccleſiis, uel repub. quibus ſunt obligati ſola antidorali obligatione.

Ad quintum, ꝙ mediator ſimoniæ committit eam, & excommunicatur per extrauag. 2. de ſimon. Immò & dans mediatori, ſeu interceſſori, uel procuret ſibi collationem beneficii ſecundum Inno. in d. c. tuam. de ætat. & qual. quem ibi Ant. Pan. & Bellam. ſequuntur, & idem Inno. in c.

tanta de simon. quem ibi Fel. sequitur: quia, ut ille ait, paria sunt dare collatori & dare tertio, ut moneat collatorem ad cõferendum: nisi daretur illi, quod deceret pro labore, quem suscipit in semel, uel frequẽter adeũdo collatorem, & redeũdo ab eo; uel in compensationẽ alicuius interesse considerabilis, dãni, uel lucri cessantis ipsius mediatoris, uel nisi daret principaliter ad ineũdam amicitiam, & secundario, ut postea per illa moueretur ad monendũ collatorem, ut conferat ei beneficium p prædicta. Per quę, & hoc proximum dictum, uidetur saluari, qui dat munera a manu, a lingua, uel obsequio familiari Papæ principaliter ad ineundam amicitiam cum illo, & secundario ut impetret ei a Papa aliquod beneficiũ, cùm se ad id occasio obtulerit, & postea occasione oblata sine alia illicita conuẽtione impetrat illud ei. Secus autem esset si principaliter daret ei, ut rogaret Papam pro eo, uel ut obtineret ei beneficium; quo casu intelligendus est Sot. lib. 6. q. 7. art. 3. col. 2. de iust. & iur. & Sylu. uerb. simonia. q. 6. contrarium significantes.

107 Ad sextum, quòd non est simonia conferre propter consanguinitatẽ secundum S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 2. quidquid aliqui parum caute dicant: quia illa nec emitur, nec uenditur, nec vllo contractu non gratuito quæritur, quod ad simoniam requiritur, per eius definitionem. quod & Sot. vbi supra probat: quamuis conferens ob illam principaliter peccat secundum Inn. in d. c. tuam: nõ tamen incurrit censuram, qua simoniacus inuoluitur. Idem eadem ratione dicẽdum de cõferente ob amicitiã, licèt ob eã indigno cõferret. Idẽ puto de illo, qui pro se indigno p̃catus collatorem, obtinet beneficium, nisi preces pro pretio fiãt, & accipiãtur, quo casu intelligẽdus est S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 3. Idem de hypocrita, qui ob laudem humanã spiritualia facit: sed alia ratione, scilicet, quia non dat quidquam spirituale propter laudem secundum eundem S. Tho. ubi supra ad 4. nam si daret, uel faceret in pretium laudis, simoniacus esset, per prædicta.

Ad septimum respondeo, quòd simonia realis committitur ab eo, qui habito ab Hispania nuncio de aliquo beneficio uacanti, conuenit cũ aliquo Papæ familiari, ut impetret illud ab eo pro se: & quod ipse cõsentiet certæ pensioni à Papa constituendę. Et postea familiaris impetrat illud pro eodẽ monitore qui consentit prędictæ pensionis constitutioni, & expediunt literas nulla mentione facta Papæ de conuentione pensionis cõstituendæ, quia est conuentio simoniaca, ab utraque parte executa, vt patet. Idem & fortius est dicendum de illis, qui habito ex Hispania nuncio de duobus beneficiis uacantibus, cõueniunt, ut vtrunque illorũ in caput unius eorum impetretur, & inter ambos diuidatur ex ęquo vtilitas eorũ, & impensa facienda in soluendis pẽsionibus eis, qui ea sibi impetrãt. Et postea is in cuius caput impetrata fuerũt, nulla de huiusmodi cõuentione facta mẽtione, renunciat alterum in fauorem alterius qui cõtribuit

dimidium

dimidiũ impensarum: quoniam est simonia ab vtraque parte completa.

Ad octauum, quòd simonia realis admissa fuit a duobus Hispanis, inter quos conuenit, vt alter existens in Hispania moneret de vacātibus alterũ residentem in curia, & is imperraret à Papa illa: & diuiderentur ex æquo vtilitas, & impensa per renunciationes, permutationes, vel pensionum constitutiones ad id necessarias. Contra tamen puro de his, inter quos conuenit: vt alter moneret, & alter impetraret vtrique, vel vtri eorum vellet, sine vlla obligatione ciuili alia ab antidorali, quæ naturali iuri inest vt benefacienti benefaciamus iuxta l. si nō sortē. § libertus. adiuncta gl. singula ff. de cond. indeb. & postea liberè ipse impetrat, & resignat vel cōsentit pensioni pro sua libera voluntate: quia expressio eorũ, quæ tacitè insunt, non inducit simoniam, ut prædictum est post Fely. in c. ad audientiam. de rescr nu. 10. in specie hoc dicentem.

Ad nonũ, quòd admittit simoniā, qui habito nuncio de uacante beneficio in Hispania, notum facit illud alicui familiari Papę, qui obtinet ab eo gratiam conferendi illud cuilibet Hispano, quem ipse nominabit: & postea nominat illum monentem facto pacto, quòd illi, vel illi pensioni annuente Papa cōsentiet, & ad securitatem eius necessaria faciet: & postea nominat illũ, & ille consentit pensioni prędictæ, nulla de pacto prædicto facta mentione Papæ: quia est conuentio simoniaca, completa ab vtraque parte, & non purgata authoritate eius, qui de illa nil nouit. Secus autem si nullo pacto præcedenti nominaret eum, & ille consentiret: quia nulla conuentio illicita interueniret.

Ad decimum dico primò, quòd renunciatio facta in fauoré alterius, id est adiecto modo, vt conferatur illi, vel illi, est simonia, iuxta glo. c. ex parte. 1. de off. deleg. & c. cum pridem de pact. Nisi fieret in manibus Papę secundum stylum Curiæ à multis seculis seruatum; a quo tamen cœpit recedere S.D.N. Greg. XIII quamuis permittit, ut vna cum renunciatione vnius, præsentetur petitio alterius, cui renuncians uellet conferri. Quibus consequens est conuentionem, quæ alias esset simoniaca, desinere esse talem per clausulam adiectam, si, & quatenus S. Sedi Apostolicæ placuerit, & non aliter, nec alio modo. Quod receptissimũ est; sed male intellectum, & peius seruatum ab his, qui prius quam Sedis Apostolicæ beneplacitum accedat eam, saltem ex parte exequũtur. Ex quibus sunt renũciatarij, qui promittũt renunciantibus pensionem, vel aliud temporale, si Papæ placuerit. Et qui faciunt concordiam de dando, uel faciendo aliquid temporarium pro quęrendo iure aduersarii: & postea prius præstant promissa, uel partem eorum, quam Sedis Apostolicæ beneplacitũ accedat, ut sentit Gomes in reg. Cancel. de Trien. quæst. 12.

Secundò, quòd renunciatio beneficij facta, etiã in manibus inferioris ea intentione, ut conferatur alicui cognato renũciantis, uel alij, nulla cōditione, modo, uel pacto expressis ualet; & renuncians nō admittit simo-

niam etiam mentalem secundum gloss. sollennem. cap. ordinationes. 1. quæst. 1. verbo pretio, communiter receptam, & expressam sententiã grauissimi hac in re authoris S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 5. §. 11. quamuis Panormi. & Dec. & citati per eos incaute teneant eum admittere mentalem, quod palã est falsum: quia nullatenus conuenit ei definitio simoniæ supra posita, nu. 100 Cũ emptio, vel vẽditio actualis, uel uirtualis, nec vllus contractus non gratuitus, nec vlla voluntas faciendi aliquid horum etiã tale, quale in proximo quæsito diximus, interueniat, ut palã est: & cautius loquitur idem Deci. consi. 141. ad secundũ: quãuis si vellet renũciare principaliter ob cognationẽ, vel vt cõferatur indigno eo, peccaret; nõ tamẽ peccatũ simoniæ, sed aliud iniustitiæ, vel acceptionis persponę inordinate conceptæ, vel procuratę. Pro quo facit, quod mandatum datũ ad renunciandum beneficium in manibus ordinarii libere, & ad petendũ ab eo post renunciationem liberam: vt prouideat illi, vel illi, nõ est simoniacum, immò valet; & renunciatio virtute illius facta, & collatio ad petitionem mandatarij consecuta sunt validæ, vt Rota declarauit testante Cass. in decis. 2. de simon. Et negari non potest ex illo mandato colligi intentionem renunciantis fuisse, ut conferretur nominatio per eum: sed quia non fuit id positum sub pacto, modo, uel conditione, cessabit simonia. Et quod his non obstet extrauag. Pij V. de confidentia, annotabitur infra super ea. Quamuis certum sit, quòd velle renunciare cũ pacto, vel modo, ut detur illi, vel illi, est simonia mortalis, etiam si nulla subsequatur renunciatio cum pacto, vel sine pacto per dicta supra nu. 100.

108 Ad vndecimum de committente simoniã cum Papa, dico primò, q᷑ quid alias hoc in loco scripserim, alios in alijs sequutus, Papam peccare posse peccatum simonię in emptione, & venditione cuiuslibet rei spiritualis, sicut quilibet alius homo, quæ sunt verba S. Thomæ. 2. 2. quæst. 100. art. 1. ad 7. Ex quo infertur primo non posse ipsum liberare a peccato simonię alium vendentẽ, uel ementẽ ab ipso rem spiritualem, qua parte est spiritualis: quia nec se ipsum potest ab eo excusare.

Secundũ, quod Papa non potest efficere, ut actus, qui est simoniacus iure naturali, vel diuino absque adminiculo iuris humani, designat esse simoniacus: quia sua Sanctitas subest illis legibus, saltem quoad vim directiuam secundum eundem S. Thomam recept. 1. 2. quęst. 96. art. 5.

Tertiò, quòd Papa potest rem, cuius spiritualitas iure tãtum humano inducta est, frangendo, vel mutando efficere profanam, ut diximus in cap. nõ liceat Papę. §. 17. nu. 10. Immò, & alij Prælati ex iusta causa idem facere possunt arg. cap. aurum. 1. 2. quæst. 2.

Quartò, quòd Papa potest rem spiritualẽ, quæ constat ex spirituali, & temporali, ut calix, & vestes sacræ, emere, & uendere, quoad partẽ tẽporalem, etiam integrã, & sanã absque præuia execratione, vel confractione, qua mutatur forma, ut colligitur ex S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 4. Immò,

& alij

& alij Prælati ad vſum eccleſiaſticum nihil plus accipiendo ratione ſpiritualitatis, vt ſatis colligitur ex eod.S.Thom.lib.4.ſent.diſt.25.quæſt.3. art.1.& 2.Quamuis non ad uſus profanos per reg.ſemel Deo. de reg. iur. libr.6.& cap.comperimus.de conſec.diſt.2.

Quintò, infertur quòd Papa nullam pœnam temporalem ſtatutam contra ſimoniacos, etiam qui ſunt tales in rebus ſpiritualibus, etiam a Deo ſolo inſtitutis, incurrit: & quod poteſt facere, ne alius eam incurrat: quia omnis talis pœna eſt inducta iure humano, cui non ſubeſt ipſe, & poteſt alios eximere per prædicta.

Sextò, quòd authoritas eius de facto eximit a pœnis ſimonię omnes, qui cum eo, vel cum cõſenſu eius faciunt actum, qui alias eſſet ſimonia cus: eſt quod expreſſe eos non liberet, non facta differentia inter prædictas ſimonias: quia quo ad pœnas eadẽ ratio militat in vtraque. Et ideo quidquid dicat Pan.in rep.§.qui vero.cap. extirpandæ. de præb. ſub fin. & Felyn.eum limitans in cap.de cætero. ſub fin. de re iud. in rebus ſpiritualibus a ſolo Deo inſtitutis commiſſa. ueritas habet, quòd non eximit à culpa, ſed tantum à pœna ſimonię, & a culpa, & pœna ſimonię, iure tãtum humano prohibitæ; tum prędicta. tum per l.quidem conſulebat. ff.de re iud.& l.idem Vlpianus. ff.de excuſ. tut. & eorum, quæ de certa ſcientia Principis verius, & communiùs dicuntur ab ijs, quos late citat Felyn.in cap.cum inter. de except. Tum per ſtylum Curiæ, qui hoc ſeruat, ut ſatis teſtatur Caſſador. deciſ 2. de ſimo.

Septimò, quòd ex his eſt hauriẽda deciſio quæſtionis. An Papa vẽdẽs beneficium, & emens illlud committat ſimoniam? Et quidam aiunt abſolute quod nunquam. Alij quod ſemper. Alij quod non, ſi beneficium eſt ſimplex: ſi autem eſt curatũ, ſic. E quibus eſt Pan.in c.1.de ſimon.& in c. extirpãdæ.§.qui verò.de pręb.a nu.83. Quorũ primorũ opinionẽ ſequũtur cõmuniter Theologi, quos ſequitur Caiet.2. tom.tract. 9.q.1.no.4; ſoliti ſumus ſequi, hoc ſyllogiſmo firmo in Barbara Omne ſpirituale, ut hic ſumitur, eſt inuendibile iure naturali, & diuino.c. qui ſtudet.1. quæſt. 1.cap.quam pio.ead.cauſ. quęſt. 2. non ſolum datum vel inſtitutum immediate a ſolo Deo, ſed etiã ab eccleſiaſtica poteſtate ſupnaturaliter diuinitus ei data per dicta ſupra eod.nu.99.& adducta per Caie.vbi ſupra. At omne beneficium eſt ius ſpirituale, ut hic ſumitur c.dilecto de præb. & tradit S.Thom.2.2.quæſt.100.art.4.à quo nullus etiã Canoniſta recedit Ergo omne beneficium eccleſiaſticũ eſt inuendibile. Et cõfirmatur, ius ſpirituale clericale eſt a Deo ſolo inſtitutũ, cui omnia beneficia ſunt annexa: & quidẽ adeo, quod uendito beneficio cẽſetur venditũ ius clericale cap. ſi quis obiecerit.1. q.3.& ius clericale eſt inuẽdibile, per prædicta. Confirmatur etiam eo, quòd ius patronatus eſt inuendibile.c. de iure.de iur.patr. & tenet S.Thom.vbi ſupra ab omnibus etiã Canoniſtis recept.quod tamen eſt minus ſpirituale, quàm beneficium; quippe ꝙ cadit in

dit in laicum tanquã spirituale antecedenter, non præsupponens clericatum, nec aliud spirituale, præter christianismum, cum tamen beneficium sit tale dependenter, & præsupponens clericatum. c. cũ adeo. de rescr. & c. ex literis. de transl. Confirmatur item eo, quòd ius decimarũ est inuẽdibile: quia deputatum ab ecclesia ministris eius, ut ipsemet S. Tho. ab omnibus recept. ibidem ait, & probatur in c. altare. 1. q. 3.

Octauo, infertur quòd quidquid aliqui facile detrahãt, nõ arbitror vllũ Papam vlla beneficia unquam simpliciter vendidisse contra cõclusionem prædictã: quamuis ceperit aliqua non via venditionis, nec permutationis, nec alius contractus non gratuiti: sed alijs vijs iustis. Quæ colliguntur ex eo, quòd potest beneficia extinguere, & alia alijs vnire, diuidere, & reditus eorũ augere, & diminuere. c. ex parte. de const. & c. maioribus. & c. extirpandę. in prin. & §. qui verò. de preb. c. sicut vnire. de excess. prælat cum eis adnot. Potest etiam partem redituum eorum uacantium, & non vacantium de consensu beneficiariorum, immò & sine illo, ex iusta causa applicare alicui bello pio, vel alijs pijs operibus, & necessitatibus Sedis Apostolicæ, vel alterius, & in iustam pensionem aliquibus: ac consequenter annatas, uel compositiones necessitatibus Sedis Apostolicę, vel alijs pijs operibus applicare.

Nono, quòd quamuis Theologorum sñiam, quam omnium profundissime confirmat Caiet. ubi supra, sequi soleam: puto tamen nouissime tenendum, primo Caiet. dicere quædam quasi metaphysica in illo tractatu, quæ non satis probat. Secundo quod Papa sua potestate absoluta, & plena potest uendere absque peccato ex iusta causa beneficia, quo ad partem, quã habent pecuniariã, & temporariam: sicut põt vendere alia spiritualia, quæ cõstant partim ex spirituali, & partim ex re pecuniaria: qualia sunt calix, vestis, & vasa consecrata. Tum quod eadẽ ratio est in omnibus. Tum quia, id quod dicitur vendentem absolutè beneficium, vel aliã rem, quæ cõstat ex re spirituali, & pecuniaria, præsumi, vel videri uendere vtrunque iuxta prędictum c. si quis obiecerit. est uerum quoad præsumptionem, & nõ quo ad ueritatem, quę tollit eã, si est ei contraria. c. tua. de spons. & ita non includeret illum, qui uerè solum temporale intenderet vendere: & minus illũ, qui expresse protestaretur se solũ intendere uendere illã quo ad partem temporalem. Tũ quia, omnes confitentur nõ solũ Papã, sed ẽt omnes alios Prælatos posse vẽdere calicem, vel aliam rem consecratam, ẽt integram ecclesiæ, vel clericis ad vsum spiritualem, quod quotidie fit. Tum quia nemo negare põt, posse Papam ex causa iusta donare, & vendere, uel permutare aliquam rem immobilem vnius ecclesiæ pro alia alterius ecclesiæ, etiam profana: & aliquã partem redituũ unius ecclesiæ pro aliqua re alterius ecclesiæ, vel ẽt laici: quod quidquid dicat Caiet. efficaciter probat. c. ad quæstiones. & omnes tit. de rerum permu. Tum quia sic uẽdendo, donando, uel permutando nihil spirituale vẽdit,

donat.uel permutat; sed solum tēporale. Tum quia non obstat illud arg. quod sui Achillem facit Caiet. scilicet, quod omnia beneficia ecclesiastica sunt annexa iuri clericali cōsequenter: quia nō sunt ita annexa, ut nequeāt auctoritate Papæ separari multis modis, ut prędictum est. Tū quia ēt aurum, argentum, & sericum calicis, & uestis consecratorum est annexum calici, & uesti consecratis, immo magis quā reditus beneficio: attamen Papa potest ex iuxta causa uendere illud aurum, argentum, & sericū alii ecclesiæ, uel clerico, ēt non mutata forma, ut supra dictū est. Ergo ēt ex iusta causa poterit uendere reditus mille ducatorum alicuius episcopatus, uel archidiaconatus habentis reditus decem millium, ēt non separando illos a reditibus episcopatus, uel archidiaconatus: ea lege, ut archidiaconus teneatur illa quotannis soluere. Reditus enim beneficij nō ita annexi sunt iuri clericali, quod non possint authoritate saltem apostolica diuidi, & uendi, saluo existente, & non uendito iure clericali: sicut uenditur pars materiæ calicis, non uendita eius tota materia, neque consecratione eius. Et Canonistæ, qui tenuerunt contrariam partem communis Theologorum noluerunt dicere id, quod Caiet. imponit eis nimiū notās eos, & nec per somniū imaginati sunt illa eius quasi metaphysica, sed in nostrū hunc sensum uidentur dixisse Papā posse uēdere beneficia: licet Panor. distinguendo inter curata, & simplicia iure reprehēdi possit. Quia uoluerunt dicere, quod plus rei spiritualis uendere possit uēdendo curata quā simplicia, sed quod utrunque uendere pōt ex iuxta causa, quo ad partem temporalem, & neutrum quoad partē spiritualem quo ad ius exercendi curam, uel ius clericale ministrandi officia diuina, cui iure naturali, & diuino debetur stipendium. Sicut pōt uēdere calicē, & uestes sacras, quoad partem temporalem, & non quoad spiritualem, siue consecrationem. Adde iis illud, in quo sæpe grauiter erratur, scilicet, quod cōcordiæ, & aliæ dispositiones super spiritualibus, quæ sine Papæ cōsensu factæ, essent simoniacæ, non sunt tales si fiant cum clausula, saluo, uel reseruato beneplacito Papæ, siue S. Sedis Apostolicæ, quæ tamen si exequuntur antequam beneplacitum eius impetretur, fiunt simoniacę: quia fiunt sub conditione, si Papa uoluerit, arg. l. à testatore. ff. de cond. & demōstr. & dispositio conditionalis nihil prodest, donec conditio impleatur, cap. si pro te. de rescrip. & §. omnis. insti. de uerb. oblig. & ideo cauendum a tali executione, quæ inducit censuras, & annihilat actum.

109 Ad duodecimum, quòd ex responsione 3. præcedentium quæstionū sequitur non esse simoniacā confidentiam illam, qua quis cōfidit, quòd collator conferet beneficium renunciatum illi, cui renuncians uolet, post renunciationē liberè, & sine vllo pacto, & modo, aut quòd patronus prę sentabit ad illud ita renunciatum, quia nullus in ea re cōtractus nō gratuitus nec uoluntas illū faciendi interuenit, neque ullo iure naturali uel diuino talis fiducia prohibetur, si aliud nō obstat. Et eadem ratione nō

est

est confidentia simoniaca conferre beneficium, uel procurare ut confera tur alicui ea intentione, & spe, ꝙ ille aliquando cedet in fauorẽ alterius a se nominandi, uel sui ipsius conferentis, uel procurantis: dũ modo nullũ pactũ, nullus modus, & nulla conditio adiiciatur; quod certum est solo iure antiquo attento. Et quòd idẽ sit attentis extrauagãtibus fœl. rec. Pij Quarti, & Pij Quinti super confidentia beneficiorũ editis, probatur efficaciter eo, ꝙ illæ nihil prohibent, quod ante illas nõ fuisset prohibitum, solum enim disponunt contra confidentiam illicitã beneficialem, & nõ omnem, sed tantum simoniacã, qualis non erat omnis confidentia beneficialis. Tum quia confidentia in genere est certa spes de re aliqua, quod ita fuit, est, vel erit, & interdum sonat in bonã partem, ut in illo Psal. 10. *In Domino confido*, & interdum in malam Psal. 113. *Qui confidunt in eis*: & consequenter est confidentia licita, & confidentia illicita: licita, est, qua quis ordinatè sperat; illicita qua inordinatè. Tũ quia hoc cõsequitur, ꝙ confidentia beneficialis est duplex: licita, qualis est illa, qua quis ordinate confidit, ꝙ collator conferet beneficiũ fratri suo cũ primis eo digno: & illicita, qualis est ea, qua quis inordinate confidit, quòd collator confe ret beneficium suo fratri eo indigno, arg. c. cum in cunctis. §. fin. de elec. Tũ quia cõfidentia illicita beneficialis est duplex. Altera simoniaca, qua lis illa, qua quis confidit, quod collator conferet beneficiũ mediante pre tio pacto, mõ, uel conditione expressa, uel tacita digno, uel indigno. Altera non simoniaca, qualis est illa, qua quis confidit, quòd collator conferet beneficium ob cognationem, uel amicitiam indigno: sine tamen pretii, pacti, modi, uel conditionis interuentu. Quod aũt extrauagãtes prædictæ nõ sint editæ cõtra oẽm confidentiã beneficialem, sed tm̃ contra illicitã: nec contra omnem illicitã, sed tantum contra illicitã simoniacã, patet.

Primò, quòd principium extrauagantis Pij Quarti sic habet. *Sanè licèt dudum, cum certam simoniacæ prauitatis speciem, quam beneficiorum confi dentiam uocant* &c. Et ex principio colligitur intentio disponentis. l. fin. ff. de hęred. insti.

Secundò, quòd mox declarat se loqui de confidentia, qua quis accepit custodiam alieni beneficii cum pacto, ut postea cedat alteri.

Tertiò, quòd postea ter se restringit ad eã, adiiciens verb. *Confidentiã*, uerbum, *Huiusmodi*, quod restringit ad prædicta. l. huiusmodi. ff. de leg. 1.

Quartò, quòd Pius V. de eadem omnino confidentia disponit, de qua Pius IIII. ut tam ex proœmio, quàm reliquo contextu palam colligitur.

Quintò, quòd declarant pręteritas, de quibus agunt, cõfidentias fuisse illicitas quod non potuisset iuste fieri, nisi ante fuissent prohibitæ: cum lex non extendatur ad pręterita. c. 2. & c. fi. de const. & ita quę confidentia ante illas erat licita, ẽt nunc est licita: & è contrario, quæ nunc est illicita, antea erat illicita: & quæ illicita nunc est simoniaca, antea erat simo niaca. & quæ antea non erat simoniaca, nec nũc est simoniaca, licet iuste

præsumi

præsumi possit in foro exteriori per modos ad id inductos à Pio V. per extrauag. cuius tenor sequitur *Pius Episcopus &c.*

110 *Intolerabilis. & infra. Bene quidem, & prouidenter fœl. rec. Pius Papa IIII. prædecessor noster ad tollendam fiduciariæ mancipationis beneficiorum ecclesiasticorum corruptelam, statuit, & decreuit: vt ipso iure vacarēt ecclesiæ, monasteria, cæteraque beneficia ecclesiastica in confidentiam a quibuscunque etiam S. R. E. Cardinalibus cuiusuis personæ contemplatione, vel intuitu recepta, liberam illorum dispositionem sibi, & Apost. S. reseruādo: nec valere ipsorum collationes seu concessiones, nec fructuum, nec pensionum reseruationes, nec facultates illas transferendi, nec regrediendi, seu accedendi, & ingrediendi ad ecclesias, monasteria, & beneficia supradicta, illaque recipientes, fructus, pensiones, & alias res eorundem indebitè perciperent. Prohibens quibuscunque etiam sub censuris ecclesiasticis, ne quid huiusmodi amplius auderent. Ac etiam decreuit omnes & quascunque prouisiones, præfectiones, collationes, commendas, & alias dispositiones de ecclesijs, monasterijs, & beneficijs, nec non reseruationes fructuum, pensionum, rerum, & iurium, ac etiam transferendi, regrediendi, accedendi, & ingrediēdi, aliasque facultates, siue per se, siue futuros Romanos Pontifices, etiam motu proprio, ac consistorialiter, siue etiam per ordinarios collatores, etiam ad patronorum præsentationem, cum interuentu confidentiæ huiusmodi, siue expressè, siue occultè, ac de iure præsumpto, & alias contra prædicta pro tempore factas, nullius momenti fore, nec cuiquam suffragari: sed ecclesias, monasteria, & beneficia huiusmodi ipso iure vacare, ac prędictæ dispositioni reseruata esse: sicque per quoscunque etiam per præsumptiones, & coniecturas legitimas, & alias eorum arbitrio procedendo (cum alioqui confidentias huiusmodi in lucem erui, & probari non posse constaret) iudicari, & definiri debere. Nec non irritum & inane quicquid secus contigerit attentari: quemadmodum confectis super his literis plenius continetur, & infra. Multi.n. ipsa beneficia iure retinere nequeuntes: alii ne cogantur ad sacros ordines, & ad residentiā, ad incedendū in habitu clericali, vt ad bellum proficiscantur, ut inimicos occidāt. alii ut alieno nomine lites agant, aut defendāt: alii propter crimina incapaces: quidam ut purgato delicto, uel absolutione cōsecuta illa repetant, eadē in alios deponunt, & in plerisque fructus ipsorum aut eis ministrātur, aut quibus ipsi statuunt, sæpe laicis, & inhabilibus. Plerique vel senes, uel infirmi, ut beneficia in domibus suis perpetuent, illa renunciarunt, & renunciāt in alios, qui uel profanam familiam cedentium de fructibus ecclesiasticis alant: uel illa etiamnum infantibus, aut nasciturisasseruent, facto interdum circuitu retrocessionis, cū reseruatione fructuum, & aliarum rerum, aut accessu, pręsertim ab illis, qui præstandorū iurium Cameræ Apostolicę sunt immunes. Alii aut incapaces, aut aliis beneficiis ecclesiasticis onusti, aut ecclesiastico ordini sese mancipare refugientes, aut mere laici beneficia ecclesiastica aliis conferenda procurant, ut de illis postmodum ad libitum suum disponatur, fru-*

tur, fru-

tur, fructus etiam percipientes illorum. Ad hæc plerique ordinario, & alij collatores, ac etiam patroni laici curant deponenda beneficia, vt fructus, seu pensiones capiant eorundem, alijsue faciant ministrari. Alia item permulta eiuscemodi admittuntur, quibus immaculata rerum diuinarum puritas impiè violatur, disciplinæ ecclesiasticæ neruus dirumpitur, & imminens patratur exitium animarum. Quare nos, volentes periculosam talium audaciam noui iuris subsidio cohibere, præsentium auctoritate statuimus: vt, si quis quacunque auctoritate ecclesiam, vel monasterium, aut aliud beneficium ecclesiasticum qualecunque ex resignatione, vel cessione cuiuscunque personæ simpliciter, aut cum circuitu retrocessionis, cum regressu, vel accessu, etiam sola dimittentis intentione, receperit, vt illa, uel illud etiam in euentũ regressus, vel accessus, eidẽ dimittenti, vel alteri postea conferatur: aut illius fructus, vel eorum pars alij, vel alijs concedantur, uel pensiones soluantur ex eisdem, hæc confidentia censeatur. Itidem si ordinarius, uel alius collator contulerit antehac, aut conferat in futurum beneficium ecclesiasticum quouis modo uacans, ea conditione tacita, uel expressa, ut postea in alterum pro arbitrio collatoris, seu alterius cuiuscunque contra iuris communis ordinationem disponatur, siue ut de eo prouisus, fructus illius, uel partem ad utilitatem, uel libitum conferentis uel cedentis, aut alterius, relinquat & remittat, seu pensionem illi uel illis, quem uel quos idem collator aut cedens, uel alius per se uel alium scripto aut uerbo iusserit, seu significauerit, persoluat: & pariter si a patrono etiam laico, uel alteri præsentatori, seu electori contigerit, aut cõtingat id fieri. Ad hæc si clericus predictæ Cameræ, aut Cardinalis, aut alius a solutione iurium ipsius Cameræ, vel etiam Cancellariæ Apost. exemptus post resignationem, uel cessionem alicuius extranei de ecclesia, monasterio, uel alio beneficio ecclesiastico in se Apostolica uel alia authoritate factam & admissam, illam, uel illud etiam confectis literis Apostolicis, & possessione apprehensa in eundem resignantem uel cedentem modico spatio interiecto, ueluti duorum, aut trium mensium retrocesserit, aut retrocedat in futurum ex illa retrocessione fructus ecclesię, seu monasterij, aut beneficij, uel eorum pars seu pensio, seu quid aliud super illis reseruatum: aut regreßus, seu accessus, & ingressus ad illa, uel illud ipsi clerico, uel Cardinali, aut alio exẽpto sit fueritue concessus. Postremò, si quis, crimine aliquo absolutus, aut cũ quo super irregularitate dispensatum est, denuo receperit, quacunque authoritate ecclesiam, monasterium, uel aliud beneficium ecclesiasticum, quod ante, uel post commissum delictum, aut contractam irregularitatem dimiserit, in quouis horum casuum confidentiæ prauitas sit contracta, casusque huiusmodi literis prædictis comprehendantur, ac si illis speciatim expressi fuissẽt: licèt ipsum confidentiæ crimen alterius tantum partis conscientia sit admissum. Ad probandum uerò plene confidentiarum abusum, inter alias etiam hæ prę sumptiones, & coniecturæ habeantur legitimę: uidelicet: si quis post cessam ab se ecclesiam, uel monasterium, aut beneficium, & publicatam resignationem

signationem, seu cessionem, captamque a successore possessionem, sese in illa, uel illo, seu rebus illius per se, uel alium, seu alios de facto iniecerit, aut fructus perceperit: aut quicunque succeßor illi, uel eius propinquis ipsos, aut partem aliquam remiserit eorundem: si recipiens beneficium constituerit dimittentem, uel eius parentes, aut propinquos procuratores ad percipiendum, uel locandum fructus beneficij dimissi, & illi, uel illis de fructibus perceptis, aut percipiendis donationem fecerit: si uel sola procuratoris depositione, uel libris rationalibus mensariorum ex parte dimittentis expeditio, quæ personam recipientis concernit, prosecuta sit, simulque expensæ pro eo necessariæ ab illo factæ fuerint. Denique si quis pro concessione alicui facta, quacunque auctoritate de beneficio ecclesiastico per se, uel alium, seu alios intercesserit, uel alias in negocio concessionis sese immiscuerit quoquomodo: deinde aliquid de fructibus talis beneficij de facto etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titulo perceperit, seu de illo postmodum ad uoluntatem intercessoris fuerit dispositum quandocunque. Testes autem de quacunque re singulares singulas probare ualeant præsumptiones, & coniecturas. pluresque huiusmodi præsumptiones, & coniecturæ plenam probationem faciant in prædictis. Cæterum criminosi, & cæteri omnes, qui ad perhibendum in casibus simoniæ testimonium recipi possunt, ad prędicta omnia admittantur. Sed, ne quisquam etiam uana fiducia fretus non intendendi contra se iudicij in crimine perseueret: utque hoc malum grauioris censuræ stimulo usquequaque probibeatur, & omnes, & singulos, qui hucusque ecclesias, monasteria, beneficia, fructus, pensiones alias ve res intercedente hoc cõfidentiæ vitio receperunt, ac retinent, nisi statim ad se reuersi & resipiscentes celeri dimissione sibi prospexerint: & qui quid tale admiserint in futurum etiam omnibus, & singulis alijs monasterijs, dignitatibus, administrationibus, officijs, & beneficijs obtentis, quæ pariter sub dicta reseruatione comprehendi uolumus: nec non fructibus, pensionibus, & alijs rebus ecclesiasticis, ac etiam Romanæ Curiæ, & alijs officijs temporalibus præsentium authoritate priuamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in iuris subsidium excommunicationis sententia innodamus, à qua nullus nisi in mortis articulo constitutus, ab alio quam à Romano Pontifice absolutionis beneficium ualeat obtinere, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ Millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Kal. Iunij, Pontificatus nostri anno quarto.

Ex qua nota primò, quòd intentio prædictorum Piorum non fuit, vt supra dictum est, inducere aliquam prohibitionem nouam cõfidentiæ beneficialis: sed Pius Quartus intendit renouare antiquã, Pius Quintus iuuare illam inducendo modos probandi eam, quæ difficile probatur: Ita quòd non intendit asserere esse ueram in foro interiori confidentiam illicitam simoniacã in casibus, in quibus statuit pro tali esse habendam; sed quòd in exteriori est præsumenda talis.

Secundò,

Secundò nota, quòd simonia conuentionalis confidentiæ beneficialis est peior alia conuentionali beneficiali, qua palam emitur, uel uenditur beneficium: qua per illam non annullãtur acta, nec inducitur censura, antequam ab utraque parte impleatur, ut dictum est supra nu. 103. per hanc autem sic: quia, simul ac quis accipit beneficium in confidentiam prædictam, antequam impleat, quod promisit, ipso iure est excommunicatus, & ipso iure collatio ei facta est nulla, & tenetur ad restitutionem omnium fructuum, quos perceperit à die acceptionis.

Tertiò nota nouam, & amplam reseruationem, qua omnia beneficia collata, & accepta in confidentiam illicitam, & simoniacam sunt reseruata Sedis Apost. collationi; qua ratione peior est hæc simonia conuentionalis etiam ex una tantum parte completa, quam alia realis et utraque parte executa: quia non aufert ordinario potestatem conferendi, nec reseruat illam Papæ; hæc autem utrunque facit. Quam ob rem caueant sibi, qui eiusmodi beneficia accipiunt per ordinariorum collationem, uel per Papæ prouisionem non facta mentione de huiusmodi reseruatione, saltem per clausulas generales ad id sufficientes: quales tamẽ communiter in impetrationibus Apostolicis inseruntur.

Quartò nota, quod non solum collationes per huiusmodi confidentiam factæ sunt nullæ: sed etiam omnes accessus, regressus, pensiones, & alia quæcunque etiam authoritate Apost. reseruata fiduciariis, siue confidentiariis huiusmodi, in censionibus, uel retrocessionibus, quibus postea illa admittunt: quorum de numero arbitror esse plurimos, qui debent sibi cauere. Salua limitatione posita inf. eod. cap. nu. 111.

Quintò nota casum nouum, in quo fructus beneficiorum per huiusmodi confidentiam collatorum, & pensionum confidentiarii constitutarum, reseruantur Cameræ Papæ à die collationis, & constitutionis, quod est notandum ad consulendum eis, qui hac in re peccarunt.

Sextò quòd hęc extrauag. in illis uerbis, *Sola admittentis intentione*, & illis *Conscientia tantum unius partis*, uidetur significare contrarium eius, quod supra responsum est ad quęsitum decimum, Scilicet quòd sola intentio absque pacto renunciandi beneficium, ut detur alicui, non facit simoniam. Sed respondetur, quòd non intẽdit asserere per illa uerba, ꝙ sola talis intentio constituat in foro interiori simoniam, sed quòd probatio eius faciat in exteriori pręsumi illam. Tum quia, ut supra probatum est prędicti Pii nil noui prohibuerunt, & Quintus solũ addidit quatuor modos præsumendi simoniam in exteriori foro. Tum quia nõ ait per hoc fieri cõfidentiam; sed quòd censeatur, hoc est, præsumatur confidentia, ut in simili habet cap. fin. de usur. quod ibi ponderauimus.

Septimo nota, octo coniecturas ad præsumẽdam simoniacã confidẽtiam in foro exteriori. Prima probatio intentionis, etiã tãtum unius partis, quæ tãgitur in ver. *Quare*. Secũda in uer. *Itidem*, scilicet quod collator ita confe-

ita conferat, uel patronus pręsentet, ut postea de beneficio, vel fructibus eius sic, uel sic disponatur. Tertia, in ver. *Ad hæc*, scilicet, quòd exēptus a solutione iurium Curiæ beneficium acceptum per resignationem alicuius etiam post literas expeditas, & possessionem acceptā retrocesserit in eundem, reseruato sibi aliquo infra spatiū duorum aut trium mensiū. Quarta, in ver. *Postremo*, quòd absolutus à delicto vel irregularitate denuo accepit beneficium, quod renunciauit, ante, vel post delictum, uel in cursam irregularitatem. Quinta, in uersi. *Ad probandum*. quòd quis post cessum beneficium, & publicata cessione, & capta possessione à cessionario se in illud per se uel alium ingerit, & fructus, uel partem eorū accipit, aut successor ipsi, uel propinquis eius aliquos fructus remiserit. Sexta, in illo uer. *Si recipiens beneficium &c.* Septima, in ver. *Vel sola probatio &c.* Octaua, in ver. *Denique quod intercesserit, &c.*

Nota octauò, quod ver. *Ad probandum*, & clarius versic. *Testes*. significant, quòd vnaquæque harum coniecturarum sola non sufficit ad plenam probationem. quod equidem arbitror æquum. Nam durum videtur quòd prima, & octaua, & aliquot aliæ per se solæ sufficiant. Quare videtur id arbitrio iudicis librandum, argum. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de causis. §. 1. de offic. deleg.

Nota nonò, casum, in quo testes singulares sufficiunt contra regulā cap. bonæ. 1. de elec. quod autem subdit, *vt testes criminosi &c. admittantur*, commune est omni simoniæ, cap. per tuas. de simon.

Nota decimò ex ver. *Sed ne quisquam*. duos casus nouos, quibus duo genera beneficiariorum ipso iure priuantur beneficiis omnibus etiā iustè obtentis, & fiunt inhabiles ad illa, uel alia obtinenda. Alter est eorum, qui ante hanc extrauag. acceperunt beneficia per simoniam confidentialem, & statim habita notitia de ea non resipuerunt, & dimiserunt illa beneficia, & pensiones per eam obtentas. Alter est eorum, qui post eam acceperunt, vel acceperint aliqua beneficia, uel pensiones, per eiusmodi confidentias, quæ est pœna terribilis; ferenda tamen: quia statuta est. l. prospexit. ff. qui, & a quib. & cap. in memoriam. 22. dist. quam tamen relaxare, vel saltē in ea dispensare iustæ misericordiæ fuerit. Et an, uel quos ignorantes liget, dicemus in comm. cap. fraternitas. 12. quęst. 2.

Adde nouē vndecimò, ꝙ mediator cōfidentiæ vetitæ à pręfatis Piis ipso facto est excōmunicatus: quia per præfata omnis confidentia, de qua ipsi agūt, est simonia beneficialis; & omnis mediator simoniæ in beneficio, uel ordine est excōmunicatus ipso facto, per extrau. 2. de simon.

Adde item noue duodecimò, quod promissio simplex cōferēdi, vel restituendi alicui beneficium, nihilo alio addito, nō est cōfidentia in præfatis bullis damnata. Tum quia earū uerba non aptantur ei, & cui verba legis nō aptātur, nec illa aptatur. c. indemnitatibus. §. pen. de electio. lib. 6. & l. 4. §. toties. ff. de damno infec. vbi Bar. & Paul. Tū quia non erat simo-

niaca ante illas bullas. Quoniam licebat olim huiusmodi promissio simplex cap. accedens. de concess. preben. & licet postea in cap. 2. eod. tit. lib. 6. fuerit statutum, ne illa promissio obligaret, non tamen fuit statutum ea ratione, quòd esset simoniaca, quia, si talis esset, non potuisset vnquam ualere, & præfatę bullæ non damnant confidentiam, quæ ante illas non erat simoniaca, per prędicta.

111 Ad duodecimum quęsitum respódetur, quod pensio solita constitui super beneficio Ecclesiastico, nó potest pecunia redimi, neque cóstitui; quod nuper neruose probaui corá Illustrissimo, eodemque clarissimo, Cardinali Alciato, in disputatione, quę inseretur prædicto commen. cap. fin. de simo. vbi breuiter monstro, pensioné, ut in hac materia sumitur, a nemine ante nos iustè definitã. Et quòd non est beneficium, nec portio fructuum eius; sed ius non temporarium, sed spirituale, aut illi annexũ, non antecedenter, ut ius patronatus, sed depédenter, aut cósequenter instar beneficii; & subinde non potest magis, immò minus, emi, vel vendi, quàm ius patronatus, & potest gratis remitti, etiã sine authoritate cóstituentis; nó tamen redimi anticipata solutione sine autoritate Papæ. Et quòd redemptio sine illa pretio facta nó ualet; nó obstante illa, lapsis annis, pro quibus anticipata est solutio potest peti. Et denique, q; simonia committitur in emptione, & uenditione istius, sed illa nó inducit excommunicationem ipso iure, plusquam simonia, commissa super iure patronatus, quia extrauagás. 2. de simonia. solum excómunicat simoniacũ in ordine, & beneficio, quorum neutrum est pésio, & ideo tanquã pęnalis, & restringenda, non extenditur ad simoniam super ea commissam.

Ad decimamtertium de emente códucente, uel per alium quemlibet contractum non gratuitum quærẽte Vicarium, & quãuis iurisdictioné, uel potestatem spiritualem, etiam ad tẽpus Episcopi, uel parochi, uel cuiuslibet alius beneficiarii, respondeo in summa, quòd latius dixi corá eodem Illustrissimo Cardinali Alciato, & inseretur prædicto comment. c. fin. de simon. primo, quòd committit simoniam. cap. licèt de pœn. & c. ad nostram. de simo. Secundò, quòd meretur priuari, sed nó est ipso iure priuatus officio clericali secundum Hostien. Panor. & communem. in c. 1. per illum text. & sequé. ne prælat. vic. suas. Tertio, quòd ipso iure talis cótractus est nullus, & consequenter non quærit talé uicariam, & ita tenetur eam relinquere, ut iuste pœniteat, argu. c. si res. 14. quæst. 6. Quartò, q; non est ipso iure excommunicatus per extrauag. 2. de sim on. quia nó admittit simoniam in ordine, uel benefic o; quale nó est talis uicaria per adducta a Fel. in c. postulasti. de rescr. Quintò, quod non ipso iure inhabilis ad illam, quia nullo iure id cauetur. & ita non est dicendũ gloss. famosa in c. fin. de iure patron. Sextò, q; prædicta nó procedunt in iurisdictione sæculari secundum Pan. in c. 1. ne prœl. ui. su. quia circa eam non potest committi simonia, per dicta supra eo. nu. 100. Septimò, quod neque pro-

que procedunt in uicaria perpetua, quæ est beneficium clem. 1. de offic. uica. & consequenter in illa incurreretur simonia, & excommunicatio illi annexa.

Ad decimumquartum, de pœna simoniaci dico primo, omnem simoniacum pœna æterna esse dignum: mentalē autem tantum nulla pœna temporaria etiam restitutionis: cõuentionalē autem tãtum, pœna temporaria ordinaria restõnis accepti, si est restitutibile: alioquin, si non est restitutibile, extraordinaria arbitraria, p dicenda ibi, & supradicta. n. 103. Secundo simoniacũ realem in ordine tam occultũ quã publicũ esse ipso iure suspensum quo ad se, & alios, per tex. in hoc omniũ optimum in extrauag. 2. de simo. & per c. tãta. eo. tit. vt hoc ibi dicit Inno. cõiter recept.

Tertio dico, q simoniacus in beneficio nõ est ipso iure suspensus, ut ibidem dixit Inno. quatenus ait simoniacũ in beneficio, acta pœnitentia & relicto illo posse celebrare, quem sequimur, quidquid vterque Thō. dicat. 2. 2. q. 100. art. 6. & Sot. lib. 9. q. 8. art. 2. de iust. & iure. quia nullo iure antiquo, nec nouo prædictæ extrauagantis id cauetur.

Quarto, quod simoniacus realis, tam in beneficio, quam in ordine, est ipso iure excommunicatus, excommunicatione reseruata Papæ, per dictam extrauagantem nonam.

Quinto, quod hæc consequitur simoniacum realem in ordine egere absolutione ab excommunicatione, & suspensione: simoniacum uero in beneficio, ab excommunicatione tantum.

Sexto dico, nullum alium simoniacum, præterquam in ordine, esse ipso iure suspensum, & excommunicatum: quia, si quis esset, maxime foret simoniacus in beneficio; qui tamen non est, per tertium dictum.

Septimo, quòd nullus simoniacus, præterquam in ordine, & beneficio est ipso iure excommunicatus; quod rectè affirmat Syl. uerb. simonia. q 19. & probatur: quia nullo iure antiquo ullus simoniacus ipso iure est excommunicatus per prędicta; & ius nouum prędictę extrauagantis solum excommunicat ipso iure simoniacum in ordine, & beneficio. Nam uerba illa ipsius, *In officijs ecclesiasticis,* intelligenda sunt tantum de officijs, quę sunt beneficia, ut in cap. de multa. de præb. & in cap. cum accessissent. de constit.

Octauo dico, q simoniacus ordinatus recipit quidem characterem, sed non executionem, per rationem S. Tho. ubi supra: & quia character est indelebilis cap. quomodo. cap. ostenditur. de consec. dis. 4. non potest illum relinquere.

Nono, quòd omnis præsentatio, electio, collatio & quæuis alia dispositio beneficiaria per realem simoniam est ipso iure nulla; & consequenter quæsitum per illam debet relinqui etiam ante simoniam, quia iure naturali debent relinqui aliena cap. si res. 15. q. 6. & quidem cum fructibus, ut dictum est supra cap 17. nu. 25.

Decimò dico, quòd committens cum Papa simoniam super re spirituali nondum profanata, incurrit quidem pœnam æternam, sed non temporariam, per supra dicta nu. 109.

Vndecimò, ꝙ simoniacus etiam tantum conuentionalis ob confidentiam, nil iuris quærit in beneficio per eam obtento: & ipso iure excõmunicatur: & ꝑdit alia beneficia bene quæsita: & fit inhabilis ad omnia. An autẽ, & quos excuset ignorantia a prædictis pœnis, præsertim ab hac huius noui iuris, dicetur in comment. c. fraternitas. 12. q. 2. Et quidem non auderem earũ damnare illos qui ante præfatos Pios confidẽtiam etiam realẽ admisissent tempore quo confidentię, etiam ex se illicitæ, adeo probabantur in Curia, ꝙ redderetur ius contra non reddentes beneficia in custodiam, & confidentiam accepta. Tum quia illa iure tantũ humano est illicita, & ita permissione Papæ approbatoria potuit fieri, & facta fuit licita, argu. c. 1. de const. lib. 6. Tum quia, licet ipsa iure diuino esset prohibita, pœnæ tamen nullitatis titulorũ, & aliæ, iure humano sunt statutæ; & sic quo ad illos dicta permissione potuerunt tolli. l. qui condẽnare. ff. de reg. iur. & ita iure stricto defendi posset, non fuisse per ipsos annihilatas renũciationes, collationes, & pensionum impositiones, factas antea prædicto tẽpore: & consequenter non teneri ad relinquenda beneficia, aut pensiones, neque ad restituendos fructus vi earũ perceptos: quia legitime factum pęnam nõ meretur l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adulter. Ex quo inferretur limitatio eius, quod supra dictum est, omnem confidentiam, quę post dictos Pios est illicita, fuisse talem etiam ante illos, ne procedat in ea, quam præfata permissio Papæ approbatoria fecit licitam.

Duodecimò dico, quòd peccat, qui emit, aut vendit carius bona ratione iuris præsentãdi ad aliquod beneficium illis annexum: aut aliquẽ calicem, aut corporalia, eo quòd sunt consecrata; aut rosaria, aut alia eo, quòd sunt benedicta per dicta supra nu. 99. licet non incurrat excommunicationem: quia non committit simoniam circa ordinem, uel beneficium, per dicta sup. nu. 100.

De Luxuria tertio vitio capitali, & eius filiabus.

SVMMARIVM.

112 *Luxuria quid in genere, & quid in specie.*
112 *Luxuriæ quibus modis maxime resistitur.*
112 *Luxuria vitium capitale gignit has octo filias.*
113 *Castitas quibus modis seruatur.*
114 *Cæcitas, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia, quæ mortiferæ?*
114 *Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer.*

112 DE luxuria dicendũ primò, quod luxuria, & luxuriari generaliter sumpta significant omnem nimiã diffluentiam, tam esus, potus, & uestitus

& uestitus, quam uenereorum: sed specialiter, ut hic sumitur, Luxuria est vitium inclinans ad inordinatum uenereorum vsum: & actus, ex quo illud gignitur, & augetur, est inordinatus usus uenereorum, qualis est omnis, excepto vsu matrimonij, quippe qui est prohibitus sexto præcepto Decalogi, de quo cap. 16. supra, & cap. nemo. & c. meretrices. 32. quæst. 4. Et quoniam omnis habitus, quale est uitium, augetur ex actibus, ex quibus gignitur, & ad eos inclinat, ut dictum est supra prælud. 7. cõsequitur usu uenereorum augeri luxuriam, & consequenter illo nõ sedari immò accendi uolentesq; eam sedare debere id facere, resistendo, uel fugiẽdo, & nullatenus eam experiendo: errareq; ue grauissime, qui secum constituunt, una uel altera uice experiri; & nunquam amplius. Tum per illud Apost. ad Corint. 6. *Fugite fornicationem.* Tum per illud Cassiani de inst. monach. (quem S. Thom. 2. 2. q. 35. art. 1. ad 4. & omnes alij sequuntur) *Nullo faciliori modo luxuria, quam suarum occasionũ fuga uinci potest: illa enim experiẽtia crescit habitus, qui, quo auctior est, additus naturæ corruptę,*
113 *tanto est fortior hostis, fortiusq; impugnat.* Quo fit, ut facilius seruari possit castitas uirginalis, quam vidualis: immò & uidualis, quam cõiugalis, absente diu coniuge. Quę magna consolatio vtentium cœlibatu est, ut latius diximus in cap. qui sanctus. de pœnit. dist. 1.

Secundò dico, ꝙ hoc uitiũ, præter sex, aut septem, aut plures species, quas habet, de quibus supra c. 16. nu. 3. dicitur uitium principale, & capitale, eo quod ex eo nascuntur octo filiæ infernales iuxta S. Greg. lib. 31. Moral. & S. Th. recep. 2. 2. q. 153. artic. 5. scilicet Cęcitas mentis, Pręcipitatio, Inconsideratio, Inconstantia, Amor sui, Amor huius mundi, Horror futuri, & Odium Dei. Quæ licet etiã ex alijs nascuntur: ex hoc tamẽ frequentius. Hoc enim inclinãdo ad delectationẽ uenereorũ, quæ est omnium uehementissima, occupat partẽ animæ inferiorem in appetẽda, & procuranda illa: & rursus illa adeo trahit ad idem superiorem sibi ualde cognatam, quasi uim inferendo; ut nõ permittat illi circa ultimũ, & aliũ debitum finẽ satis intendere, nec media in illam deligere: & impellat ad se mundumq; hunc nimis amandum, futurumq; horrendum, tandemque ad Deum ultorem odio habendũ. Quo fit, ut eo longius cęteris abesse debeant ab hoc obcæcante uitio contẽplationi addicti, litteris dediti, Gubernatores, Duces, & Iudices, quo lucidiori prudentia, sapientia, consilio, circunspectione, & constantia indigent tam ad præfigendos fines, & scopos, quam ad deligendum media, quibus eos assequantur.

Circa quod peccatum luxurię, & filię eius peccat mortaliter primo, qui peccat contra 6. præceptum, de quo dictum est sup. cap. 16.

114 Secundò peccat, qui per cæcitatem, uel socordiã mentis nõ proponit explicitè pro ultimo fine Deum, & vitã æternã, per dicta in pręlu. 4. nu. 11. aut per pręcipitationem, & incõsiderationem, non deligit media de pręcepto deligenda: aut per inconstantiã desistit ab eo, in quo de pręce

pro tenetur præstare: aut ob amorem sui præceptum aliquod transgreditur. Rarò autem per has Luxuriæ filias quis peccat mortaliter alio genere peccati, quam transgressionis præceptorum Decalogi, ecclesiæ, vel aliorum peculiarium ipsum ad mortale obligantium. Dixi, *Rarò*, non ratione Caiet. parum tuta: sed quia interdum peccat exponendo se periculo transgrediendi præcepta propter præcipitationem, inconsiderationem, & alia prædicta uitia, non perueniendo ad ipsam transgressionem, iuxta prædicta in prælu. 9.

Tertiò peccat mortaliter, qui deliberatè uult semper, & perpetuo viuere in hoc mundo, sine Dei visione intuitiua, per dicta supra c. 11. nu. 16. Aut deliberato Deum odio habet, quod est suo genere omnium peccatorum maximum, per ibidem dicta nu. 14.

De Ira quarto vitio capitali, & eius filiabus.

SVMMARIVM.

115 *IRa sæpius passio; & est vitium capitale.*
116 *Indignatio quæ Christiano mala,* 118. *& quæ mortalis.*
117 *Maledictio sui, uel Diaboli, uel irrationalis creaturæ, quę mortalis.*

115 PRæsupponendum primò, quòd Ira primum accipitur pro passione animæ sita in potentia irascibili, quæ non habet contrariam, ut aliæ passiones eiusdem, quæque interdum est bona, & interdum mala, ut dictum est in prelud. 5. Ira uerò prout habitum vitiosum sonat, ut hic, est uitium animæ ad appetitum inordinatum uindictæ inclinans. iuxta S. Tho. 2. 2. quæst. 158. Peccatum autē iræ est actus inordinatus uolendi uindictam. Quis autem actus dicatur inordinatus, dictum est sup. eod. c. nu. 1. Hoc autem vitium iræ ea ratione est capitale, aut cardinale, quia ex eo nascuntur alia septem uitia, s. Indignatio, Tumor, Clamor, Blasphemia, Contumelia, Opprobrium, & Rixa, iuxta S. Tho. in d. quæst. 158. art. 7. quem copiose defendit ibidem alter Thom. Alij addunt istis alias quatuor, scilicet Maledictionem, Seditionem, Bellum, & Vindictam: sed maledictio ad contumeliam; seditio, & bellum, ad rixam rediguntur: vindicta autem est proprius actus iræ.

Peccat mortaliter circa iram, & filias eius primo, qui per eam transgreditur quintum præceptum, de quo supra, c. 15. & consequenter, qui deliberate uult uindictam notabilem immeritam, uel maiorem merita, uel meritam auctoritate propria, uel contra iuris ordinem, uel principaliter in malum proximi, & non in bonum iustitiæ: quia hic est inordinatus actus irę, per dicta, & remissa supra proxime.

Secundò,

116 Secundò peccat, qui committit prohibitum sub pœna mortalis, uel iussum sub eadem per indignationẽ inordinatã, qua debita subtrahitur affabilitas: aut per tumorem inordinatũ, quo quis nimis cogitationibus vindictę tumet, uel clamorem inordinatum. Dixi, *Inordinatam*; quia hęc tria ordinata, non uitia, sed uirtutes sunt, arg. notat. in d. cap. 11.

Tertiò, qui blasphemat eo modo, quo dictum est supra. c. 12. nu. 85. vel maledicit creaturę irrationali quatenus creatura est, iuxta dicta ibidẽ.

117 Quartò peccat, qui ex animo deliberato maledicit imprecãdo sibi malũ, cui non licet consentire, uel proximo malũ notabile sub ratione mali, iuxta illud Apos. 1. ad Corinth. 6. *Maledici regnum Dei non possidebunt.* & eo grauius, quò maiorem reuerentiã cui maledixit debet, iuxta illud Exod. 21. *Qui maledixit patri, aut matri, morte moriatur.* cap. plerunque. 2. quæst. 7. & Gen. 9. Dixi, *Ex animo deliberato*: quia indeliberate, uel ore tantũ maledicere, nõ est mortale, vt cõmuniter maledicũt parẽtes filijs, & coloni, & muliones bobus, & mulis. Sufficit tamẽ id facere ex animo deliberato, etiam momentaneo, licèt illico pęniteat: sicut sufficit cõsensus deliberatus etiã momentaneus uolũtatis ad quodcunque aliud peccatum mortale, ut recte declarat Caiet. 2. 2. quæst. 96. art. 2. Dixi, *Sibi malum, cui non potest consentire*: quia imprecari sibi damnũ boni, quod posset prodigere, nõ est peius, quã eius prodigitas, quæ nõ est mortalis, per dicta sup. eod. c. nu. 70. Dixi, *Notabile*: quia paruitas excusat, ut sæpe dictum est. Dixi, *Sub ratione mali*: quia sub ratione boni non est peccatum, ut imprecari aliquod malum auerso à Deo, ut ad eum conuertatur, iuxta dicta supra c. 15.

Quintò peccat, qui maledicit Diabolo ratione suæ naturæ; quia illa est bona, & à Deo facta, secus si ratione suę culpæ. Iob. 3. & tradit S. Tho. ubi sup. art. 1. ad 4. modo nec plus, nec aliter quam meretur, per proximè dicta num. 116.

Qui autẽ maledicit ex animo, dicẽdo trado, uel committo te Diabolo: uel maledicit aliquã creaturã irrationalẽ, puta, equos, mulos, boues, & alia sensibilia, aut uẽtos, aquã, calorẽ, frigus, lapidẽ, puluerem, arenã, & alia insensibilia, si id faciat, qua ratione sunt creaturæ Dei, blasphemat: si uero qua ratione est res proximi, perinde est ac si proximo malediceret: si aũt neutra prædictarũ rationũ id faciat, solũ uenialiter peccat: quippe qui rẽ unã exoptat: cũ neq; bonũ, neq; malũ conueniat rei rõnis experti, per se consideratæ: quę resolutio est S. Thom. 1. 2. quęst. 66. ar. 6. Quare confessarius debet interrogare confitentẽ si maledixit alicui rei, an id fecerit ore tantũ, aut ore & animo, nulla rõne Dei, vel proximi habita; quibus casibus nõ est plusquã ueniale: aut ex animo, ea ratione, qua est creatura Dei, quo casu est blasphemia; aut qua rõne est res proximi; quo casu perinde peccat, uel non peccat, ac si malediceret proximo.

Quis uero, & quomodo peccet per rixã, uindictã, seditionem & bel-

lum, quæ sunt quattuor filiæ iræ dixi supra cap. 15. & quis per contumeliam, & opprobrium, alias duas eius filias, in cap. 18.

De Inuidia quinto vitio capitali, & eius filiabus.

SVMMARIVM.

118 *Inuidia quid, & genere suo mortalis.*
118 *Nemesis quid, & quæ mortalis.*

118 Circa inuidiam est dicendum, quòd est uitium inclinans ad inordinatè tristandum de bono alieno, eò quòd suam excellentiam minuit iuxta Arist. 2. Rhet. & S. Tho. 2. 2. q. 36. art. 1. quẽ pulchrè Caiet. ibi defendit. Dixi, *Inordinatè*, ad excludendam tristitiam ordinatam, ad quam sæpe charitas inclinat, iuxta illud Matth. 5. *Beati qui lugent.* Dixi, *cætera*, ad excludendam tristitiam de bono alterius, eo, quod sit suum, quæ pertinet ad odium; & eam, quæ est de bono alieno, quatenus est damnosum sibi, uel alteri, quæ potest esse bona, & mala; & eam, quæ nascitur ex eo, quòd ille indignus est eo, quæ pertinet ad indignationẽ, quæ est mala, iuxta legem Christianam; quamuis non secundum Aris. vt dicit S. Tho. ubi supra; & ad includendam eam, quæ nascitur ex eo, quod minuit excellentiam suam: & hęc sola pertinet ad inuidiã, quæ semper est peccatum, & suo genere mortale, secundum S. Th. ubi supra art. 3. quia est contra charitatem inclinantem ad gaudendum de quolibet bono proximi, quatenus est bonum ei. Ratio uero, cur inuidiæ uitiũ dicitur capitale, est, quia parit alia quinque, scilicet Odium, susurrationem, Detractionẽ, in aduersis aliorum lætitiam, & in prosperis tristitiã, iuxta S. Greg. 31. Moral. declaratum per S. Tho. vbi supra. art. 4.

Peccat autem mortaliter circa inuidiam, & filias eius primo, qui deliberato dolet de bono notabili proximi, scilicet scientia, honore, fama, diuitijs, fauore, ueneratione, & id genus aliis, ea ratione, quod sua per illud excellentia diminuitur, per proxime dicta. Dixi, *Deliberato & notabili*: quia surreptio, & paruitas semper a mortali excusant, ut sæpe dictum est, pręsertim in cap. 11. nu. 4.

Secundò peccat mortaliter, qui tristatur eo, quod non sunt ei tanta bona temporaria, quanta alijs, ob finem mortiferum: quia eiusmodi finis omnem actum efficit mortalem, iuxta dicta in pręl. 9. nu. 16. Tristari autem de hoc ob finem venialem, est ueniale tantum; & tristari ob bonum, uirtus si cæteræ circunstantiæ adsint, sicut & tristari eo, quod careat uirtutibus, quas in aliis uidet, ad finem eas quærendi iuxta mentem S. Tho. vbi supra.

Tertiò,

Tertiò, peccat qui deliberato tristatur eo, quod Deus bona malis largitur. quod est uerum, si id faciat, diuinam in diuidendo bona prouidentiam incusando, secundum omnes. quod explicat. Caiet. late. 2.2. quæst. 46. art. 2. & in summa, verb. Nemesis definiens idem de illo, qui proponit imitari malos in actibus mortalibus, ut fortunarum copia similis eis euadat, contra illud Psal. 36. *Noli æmulari in malignantibus*. quæ omnia de tradimus in cap. si quis semel. de pœnit. dist. 2.

De Gula sexto vitio capitali, & filiabus eius.

SVMMARIVM.

119 *Gula quid, & habet quinque species, & quinque filias.*
120 *Gula non est edere carnes in terra aliena, vbi id licet.*
121 *Ebrietatem scienter sibi, vel alij procurare, mortale.*
122 *Carne humana uesci non licet.*
122 *Antropophagi carnibus humanis uescuntur.*

119 DE Gula dicimus primò, quòd illa ex mente utriusque Th. 2.2. quæst. 148. art. 1. & 150. ar. 1. & eiusdem, & aliorum in 2. lib. sent. dist. 42. est uitium inclinans, ad comedēdum, & bibendum inordinatè: & actus eius est esus, & potus inordinatus, uel uoluntas eum faciendi.

Secundò, quod quinque sunt species gulæ, iuxta S. Grego. 30. Moral. relatum in cap. quinque, de consec. dist. 5. contentæ in hoc uersu.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiosè.

Declaratæ per S. Tho. in d. q. 148. idest; ante tempus, nimium, aut nimio ardore, nimia festinatione, nimio apparatu, & nimio sumptu; quæ utinam utriusque gladij principes suis sanctis sanctioribus arcerent ab occupandis prouincijs, quas nondum occuparunt; expellerentque ab eis, quas occupatas adeo in carnalia desideria dimittunt, ut ad cælestia mentes erigere non sinant.

Tertio dicimus, quod gula dicitur uitium capitale, ea ratione, quia quinque fœdæ filiæ ex eo nascuntur; puta, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

Quarto dicimus, quod gula regulariter est uenialis, etiā si absque vtilitate vsque ad uomitum etiā intentum sese quis cibo, & potu ingurgitet. ut sentit Caiet. in summa uerb. gula. quidquid dicant Ang. uerb. Munditia. & Syl. verb. gula. incaute dicētes S. Ant. 2. par. tit. 6. c. 4. §. 6. affirmare hoc esse mortale; quod non affirmat. Dixi, (*absque vtilitate*) quia ob illā licet sumere ad uomendū amplius, quàm par est de consilio medicorū.

Quinto

120 Quintò dicimus,quòd est mortalis,cum in ea vltimus finis ponitur: cum per eam aliquod præceptum ad mortale obligans violatur: cum notabile damnum salutis propriæ, aut proximi infertur, aut procuratur: cum debita lege iustitiæ ob eam non soluuntur.

Sextò peccat,qui uescitur carnibus, uel alio cibo uetito, in aliqua regione etiam eo tempore, quo liceret ei uesci in sua. sicut è contrario non peccat vescendo eis in regione, qua transit, uel in qua moratur: licèt in sua id ei non liceret. Nauarrus enim & Lusitanus uescentes in Castella die Sabbatho extremis uel interioribus partibus animalium, non peccant:licet in suis terris id eis non liceat.Castellanus autem idem faciens in Lusitania, uel Nauarra peccaret, per cap. illa. 12. dist.per quod eius gloss. probat illud vulgatum.

Si fueris Romæ, Romano viuito more;
Et, si sis alibi, viuito sicut ibi.

Quidquid dicat Alexandrinus ibi,& quidam alij alibi,vt sentit Panor.in c.consilium.de obseru.ieiu.& Car.in cle.2.quæst. 5.de celeb.miss.& ibi. Imo.& Bonif. & Porcius in §. sed & quod Principi.insti.de iure nat.nu. 26.& alij alibi.quod communis consuetudo seruat.Idemq; seruandum est circa festa, & ieiunia, & alia uaria uariarum terrarum præcepta.

121 Septimò peccat quis,cum se scienter inebriat,aut procurat alium inebriari secundum S.Thom.2.2.quæst.150.art.1. quia notabiliter vult nocere alteri,& sibi esse nocumento, cui renunciare non potest, volens se, uel alium rationis usu priuare.Dixi, *scienter*: quia secus si id fecit ignorantia qualitatis potus,uel inaduertentia nimietatis eius; quia tunc, aut nihil, aut solũ uenialiter peccaret. Idẽ est de scire debente.l.qđ te.ff.de cre.reb.ut quia consueuit tali, uel tanto potu inebriari, & eũ bibit, non credendo se inebriatum iri:non quod iteratio actus ex ueniali mortale faciat: sed quia consuetudo facit,ut ille scire debeat, se eiusmodi potu inebriatum iri: quod satis est secundum Caiet.1.2.quæst.150.art.2.

122 Octauò peccat, qui humanis carnibus uescitur, uel prębet eas alteri edendas citra maximam necessitatem, etiam si neminem ob id occidat, nec occidi procuret: quia ut recte ait Caiet. ut sola fœmina humana est ad copulam licitam apta, ita sola caro animalis irrationalis est licita, qua uescamur. Quare de more prouide patres Illustrissimæ Societatis Iesu renuunt baptizare gentiles Antropophagos cathecumenos, non proponentes abstinere perpetuo a carnibus humanis, etiam in bello iusto interfectorum:quia non sunt contriti, nec satis attriti,& consequenter non baptizandi.cap. firmissime.15.quæst.1. & per dicta per nos sup. cap.1.num.39.

Hebetudo

SVMMARIVM.

123 *Hebetudo mentis, quæ mortalis.*
123 *Lætitia nimia, quæ mortalis.*
123 *Multiloquium, quod mortale.*
123 *Scurrilitas, & ſpurcitia, quæ mortalis.*

123 CIrca vero præfatas quinque filias gulę peccat mortaliter primo, qui per mentis hebetudinem ſe terrenis miſcens,& à cælestibus auocans,conſcientiam ſuam non diſcutit,quando,& quomodo præcepto tenetur. Ang. verb. hebetudo.

Secundò peccat mortaliter, qui ob immoderatam lętitiam,obſcœnis cantilenis, verbis, aut geſtibus vtitur, intendens inducere, uel credens, aut credere debens,ſe uel alium per eam inductũ iri in conſenſum alicuius actus mortalis,cordis,oris,uel operis,ut recte declarauit Caie.2.2. q.184.art.6.& probatur per c.notũ.1.q.1.& c.fi. de iniur. Idem de eo, qui ſaltat,choreas ducit,& irreuerenter pſallit,aut canit,& præſertim in eccleſijs, & cœmiteriis.argu.c.cum decorem.de uit.& honeſt. cleric.& & eorum, quæ diximus in rep.c.quando. de conſec. diſtin.1. & ſupra c.18.nu.75.Maximè uerò,ſi eſt ſacerdos: niſi parum, & ſecreto id faceret, argu.c.clerici.de uit.& honeſt. cler.

Tertiò peccat mortaliter,qui multiloquio in irreuerentiam Dei notabilem utitur: aut adeo eo delectatur,ut paratus ſit id præferre implemẽto alicuius præcepti,ſecundum S.Ant.2.par.tit.6. cap.4.§.4.

Quartò,qui per ſcurrilitatem,uel ſpurcitiam ueſtes ualde impudicas geſtat,aut aliàs intentione expreſſa,uel tacita prouocandi ad luxuriam, uel alium finem mortalem, per prædicta.

De Accidia, ſeptimo uitio capitali, & eius filiabus:

SVMMARIVM.

124 *Accidia quid, cur ita,& pigritia dicta, filias quinque parit.*
125 *Deſperatio filia accidiæ, quæ mortalis.*
125 *Puſillanimitas filia accidiæ, quæ mortalis.*
125 *Rancor filia accidiæ qui mortalis.*
125 *Euagatio mentis, quæ mortalis.*

124 DE Accidia dicendũ primo,ꝙ illa generaliter ſumpta cõtine omnem triſtitiam de quocunque ſpirituali bono, ſecundum S.Tho

2.2.quæſt.

2.2.quæst.35.ar.2.sed sumpta specialiter,ut hic sumitur,est cõtraria charitati,& definiri potest esse vitium inclinans ad tristandum de bono spirituali diuino,quatenus est diuinũ in eo,q tristatur,secũdũ mentẽ utriusq; Thom.vbi sup.Dixi, *De spirituali*,ad excludendum tristitiam de bono tẽporali. Dixi, *Diuino*,ad excludendum tristitiã de bonis spiritualibus uirtutum moralium.Dixi, *Quatenus est diuinum*, quia contristari de eo quatenus est laboriosum, uel aliorum operum impedimentum, non est accidia,vt aduertit vterque Th.ubi supra.Dixi, *in eo qui tristatur*:quia tristari de eo quatenus est in ipso Deo, pertinet ad odium eius, & quatenus est bonum diuinum in ipso, pertinet ad accidiam,ut subtiliter,conciliando S.Thomam sibi ipsi,distinguit ibidem Caiet.Nam bonum spirituale diuinum,ut est in homine, consistit in charitate & amicitia inter ipsum & Deum, qua se conformat ei, uolendo ea, quæ ipse vult, & gaudendo colloquio,& cõsuetudine eius,tanquã uerissimi,& supremi amici,& patris, reuelãdo ei cũ delectatione uiã suã,iuxta Ps.138.*Proba me Deus,& scito cor meum interroga me,& cognosce semitas meas, & uide si uia iniquitatis in me est,& deduc me in uia æterna.*Cũ ergo quis tristatur,& eũ tędet eiusmodi colloquij,sermonis, & gaudij, hoc peccatum cõmittit,cognatum odio Dei, suo genere oĩum peccatorum grauissimo, secundũ S.Th.2.2. q.34.ar.2.& q.39.art.2.ad.3.& 1.2.q.37.art.4.ad 3.ut supra.c.11.nu.14 dictũ est. Quare etiam hoc peccatũ est ualde graue, genereq; suo mortale, cũ deliberato, & aduertente animo admittitur. quod raro uidetur contingere.Ex quo infertur, merito vitium hoc uocari accidiam:quia vt acidum frigefacit calorem, ita hoc amorem,& desideriũ boni diuini spiritualis sui, in animo iam aliunde excitatum: & actus ille sic tristandi, siue tristitia inordinata,est actus, seu peccatum accidiæ.

Ex quibus infertur,primo,q,qui tristatur de bono spirituali aliarũ virtutum moraliũ, veluti de reddendo suum alteri, quod est bonum iustitiæ,aut moderato esu,& potu,quod est bonum temperantiæ, &cæt. non peccat hoc peccatum:sed uitij cõtrarij virtuti,de cuius bono tractatur.

125 Secundò,quod ratio, cur hoc vitium dicatur capitale,seu principale, est,quia ex eo sex improbæ filiæ nascuntur,iuxta S. Greg.31. Moral. declaratum per S.Tho.2.2.quæst.35.art.4. scilicet Desperatio,Pusillanimitas,Torpor animæ,Rancor, & Euagatio mentis. Ratio uero,cur à vulgo vitium hoc appelletur pigritia; licet incaute, quia omnem ignauiam & tarditatem significat, videtur esse, quod facit hominem pigrum ad bonum diuinum prosequendum,ea ratione, qua, ut delectantia ad sui prosequutionem mouent, ita contristantia remouent, iuxta illud Arist. 8. & 10. Ethi. *Delectatio tenet operantem in opere.*

Peccat autem mortaliter circa accidiã, & filias eius primo, qui per eã omittit aliquid sub pœna mortali præceptum,ut communionẽ,missam, vel preces horarias: non tamẽ inducit circumstantiam necessario cõfitẽ-

dam

dam, sufficit enim confiteri, qui omiserit, non exprimendo, ꝙ per accediam id fecerit. Dixi, *Præceptum*: quia omittere aliud in summũ esset viniale ex mente Arch. & Cardinalis S. Xist. in cap. qui bona. 17. q. 1.

Secundò peccat mortaliter, qui per accidiam, vel pigritiam, uel aliam negligentiam uel non ediscit, uel non credit ea, quæ de præcepto mortifero secundum suum statum tenetur, de quibus supra, cap. 11. nu. 18. & prelud. 3. nu. 19.

Tertiò, qui desperat peruenire in vltimũ finem, nempe beatitudinẽ, & uisionem intuitiuam Dei, & uitam æternam, iuxta dicta in præl. 4.

Quartò peccat, qui trãsgreditur aliquod præceptũ mortiferũ per pusillanimitatẽ, qua fugimus ardua; uel per torporẽ, quo fugimus mediocria; vel per rancorem, quo indignamur in bene monentes; uel per malitiam, qua nos bonorum spiritualium tædet; uel per euagationẽ mentis, qua fugiendo sancta diuertimus in illicita: quod tamen, ut prædixi, non addit peccato circũstantiã necessario confitendã, quod ob hęc sit trãsgressus.

De peccato in Spiritumsanctum.

SVMMARIVM.

126 Eccata in Spiritumsanctum, sunt desperatio, præsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio agnitæ veritatis, & inuidia fraternæ gratiæ, & cur irremissibilia.

126 Eccatum in Spiritumsanctum, aliquo nomine accidię cognatum, definiri potest secundum mentem Mag. & recentiorum communiter in 2. lib. sent. dist. 43. & S. Tho. 2. 2. quest. 14. ar. 1. & gl. cap. si sacerdos. sub fi. de pœn. dist. 1. & aliorum alibi. esse peccatum contra bonitatem Spirituisancto attributam commissum. Sicut. n. quod committitur ex infirmitate, dicitur cõtra patrẽ, cui attribuitur potentia; & commissum per ignorantiã contra filiũ, cui attribuitur sapientia; ita commissum per malitiam dicitur contra Spiritumsanctũ, cui attribuitur bonitas. Peccatũ autem in Spiritumsanctum est sextuplex. Desperatio, qua tollitur spes ueniæ. Præsũptio, qua impedit bonus timor. Impœnitentia, qua fugatur dolor præteritorũ. Obstinatio, qua omittitur cautio futurorũ. Impugnatio agnitæ ueritatis, qua relinquitur cognitio ueritatis. Inuidia fraternæ gratiæ, qua de gratia proximi quis tristatur. Quodlibet enim horum sex peccatorum tollit mediũ uenię à bonitate Spiritussancti consequẽdæ, & dicũtur irremissibilia. Matth. 12. nõ quidẽ quia sit ullũ peccatum, qđ uere cõtrito nõ condonetur, c. qa diuinitatis, de pœn. dist. 1. & c. nemo. de penit. dist. 7. sed quòd hæc secundum suam naturã repellunt media, & principia, quibus remittuntur peccata, uideli-

cet spem, timorem, dolorem, &c. ut tradit S. Tho. vbi supra, art. 3. Quam obrem merito dicuntur grauissima, quoties pars animę superior consentit in eis: aliàs enim solum sunt venialia: quia subreptio in omni materia excusat a mortali, cap. sed pensandum. dist. 6. & per sæpe dicta, pręsertim cap. 11. nu. 14.

De quinque sensibus exterioribus, & de operibus Misericordiæ. Cap. XXIIII.

SVMMARIVM.

1 *Sensus exteriores quinque, & quis eorum usus malus, & mortalis.*
2 *Misericordia quid, & est uirtus moralis maxima.*
3 *Eleemosyna actus misericordiæ, cur dicatur charitatis.*
4 *Misericordiæ opera spiritualia septem, corporalia totidem.*
5 *Eleemosyna spiritualis præstat corporali, quando vtraque præcepta. & 8.*
5 *Necessitas extra quæ sit.*
6 *Superfluum duplex, naturæ tantum, & naturæ, & status.*
7 *Status decenter conseruandus, uel mutandus:*
7 *Restitui cur non debeat damnum ob eleemosynam denegatam consecutum.*
8 *Eleemosyna potius in uita, quam post eam agenda.*
9 *Eleemosyna spiritualis quando cum uitæ periculo præcepta. nu. 10. & 11.*
9 *Animæ proximi salus præferenda corporis proprij saluti.*
10 *Franciscus Azpilcueta, & Xabierre Societatis Iesu laudatur.*
11 *Eleemosyna a danda egenti extreme nullum uotum excusat.*
11 *Consilium dolosum, uel damnosum, quod mortale.*

1 IN præludio secundo dictum est, quinque esse sensus exteriores per quos ueluti per quasdam fenestellas omnium externorum species, siue similitudines in animos nostros intromittuntur, uidelicet uisum, auditum, tactum, gustum, & olfactum, cum multis aliis ad eos pertinentibus, de quibus dicendum primo, quod eorum vsus suo genere indifferens est, ordinatus quidem bonus, inordinatus uero malus. Ordinatus est, quem omnes circunstantiæ ad actum bonum necessariæ circunstant. Inordinatus uero contra, cui aliqua deest; iuxta definitionem actus boni positam in præl. 7. nu. 1. Est autem mortalis, cum ei conuenit definitio peccati mortalis posita sup. præl. 9. Venialis autem, cum non conuenit illa ei, & deest aliqua circunstantia ad bonitatem necessaria.

Quare per hos sensus ille solus, & oīs peccat mortaliter, qui uidet, audit,

dit, olfacit, aut gustat aliquid, transgrediendo aliquod præceptum obligans ad mortale: aut, ut aliquod horum faciat, se, aut alium periculo probabili mortaliter peccandi obijcit, aut infert damnum notabile animæ, saluti, honori, aut bonis proximi: aut animæ, aut saluti propriç per proxime dicta. Et ideo non uidetur necesse interrogare aliter pœnitentem de peccatis per hos sensus patratis, nec ut ipse confiteatur, tanquam facta per eos, quia non inducunt circumstantiam necessario confitendam, ut dictum est cap. proximo de peccatis accidiæ, & filiarum eius.

2 Secundò, dicendum, quòd ex mente Augu. 9. de ciuit. Dei, & S. Tho. 2. 2. quæst. 30. art. 1. 2. & 3. misericordia est uirtus moralis inclinans ad miserendum ordinate patientis aliquod malum, uel defectum, & ei subueniēdum. Dixi; *Virtus moralis:* quia non solum est talis, sed maxima earum, quæ dirigunt ad proximum, ut idem ibi probat. art. 4. Dixi, *Ordinate*: quia misereri inordinate, etiam ad subueniendum, uitii est, cap. est iniusta misericordia. 23. quæst. 4 Dixi, *Subueniendum*: quia misereri ad puniendum, etiam ordinate, pertinet ad iustitiam. cap. omnis. & capit. qui emendat. 45. distin.

Tertiò dicendum, ꝙ interdum actus, & opera misericordię uocan-
3 tur etiam opera charitatis, cap. inter opera charitatis. de spon. & cap. duæ. 45. dist. Quia licet immediatè procedant a misericordia, mediate tamen frequētissime procedunt à charitate, quatenus amor proximi ex ea immediate procedens, est causa miserendi, & uolendi ei subuenire. Vocantur etiam eleemosyna: nam uerbum, eleemosyna, ut in d. commē. diximus, interdum accipitur pro re spirituali, uel temporali, qua necessitati alicuius subuenitur, ut in cap. tria. & in c. duæ. 45. dist. & illo Matth. 6. *Cū facis eleemosynam* &c. & in illo Luc. 11. *Date eleemosynam, & cæt.* & interdum accipitur pro actu uirtutis, quo fit illa subuentio, secundum mentem S. Tho. 2. 2. q. 32. ar. 1. & eiusdem, & S. Bonau. & aliorum in 4. lib. sent. dist. 15. & nostrorum in d. c. tria. & aliorum alibi. Nam uerbum, eleemosyna idem sonat quod miseratio. Sicut enim hoc uerbum Latinum eleemosyna deriuatur ab illo uerbo Latino, misereor, ita illud Gręcum ἐλεημοσύνη ab ἐλέω uerbo Græco, quod sonat misereor.

4 Quarto dicendum, ꝙ cum malorum, & defectuum alia sint corporis, alia spiritus, duplicia sunt opera, seu actus misericordiæ, siue eleemosynæ. Altera corporalia, contenta in illo uersu declarato per S. Tho. 2. 2. quæst. 32. art. 2. & per Archid. in d. cap. tria, scilicet.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Idest, esurientem pasco, sitientem poto, captiuum redimo, nudum operio, peregrinum hospitor, ægrotum uisito, mortuum sepelio. Altera spiritualia, contenta in illo altero uersu per eodem declaratio, scilicet.

Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora.

Intelligendo per consule, etiam doce: id est, indigenti cōsilio consule,

igno-

ignorantem doce, tristem consolare, peccantem corrige, offensam remitte, onerosum porta, ora pro alio. Et quamuis inueniantur alia mala, & alij defectus ratione quorum miserendum sit; ut frigus, & æstus: non tamen ideo hęc diuisio antiqua omittenda est, quòd quidam nauatores faciunt. Tum quia alia possunt reduci ad hæc. Tum quia hæc sunt communiora, & frequentiora.

5 Quintò dicẽdum, quòd misericordia, seu eleemosyna, siue sit spiritualis, quæ melior est corporali, iuxta S. August. in d. cap. duę. & S. Thom. d. quæst. 32. ar. 3. siue sit corporalis, est de consilio, uel saltem non de pręcepto obligãte ad mortale, exceptis duobus casibus. Alter est cum quis habet superflua naturæ, & occurrit, & petit ab eo aliquis egens extremè, c. pasce. 86. dist. l. necare. ff. de liberis agnoscẽ. Alter, cum quis habet superflua naturæ, & status, & est alius agens necessariis ad suũ statum: vt sentit S. Aug. in cap. quid dicam. 14. q. 4. c. hospitales. 25. dist. & S. Ambro. in cap. sicut hi. 47. dist. & Thom. 2. 2. quæst. 32. ar. 5. & quodlibet. 8. art. 12. quod probatur per adducta ab eo, & a Caiet. ibi, & neruosius in 2. & de præcepto eleemosynę. quæst. 6. & Maio. in 4. dist. 15. quæst. 5. quãuis Panor. communiter receptus in cap. si uero. de iureiurand. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 14. & summa Ros. uerb. eleemosyna, oppositum teneant, non rectè. S. Tho. in d. ar. 5. intelligentes, quorum tamen opinio est uera, quo ad hoc, vt non teneatur alicui occurrenti egenti: tenetur tamen illi, vel alij quẽ elegerit, ut clare resoluit S. Tho. in d. quodlibet. ar. 12. In quibus tamen duobus non est de præcepto subuenire donando: sed satis est subuenire commodando, vel mutando, vt diximus supra. cap. 17. nu. 61. & in apolog. lib. de reditibus ecclesia. quęst. 2. monit. 3. nu. 4.

Extreme autem egere dicetur, non solum qui iam animam agit, vel spirat. sed etiam cum indicia probabilia apparẽt eo deuenturum, nisi ei subueniatur, & nõ se offert, nec expectator ꝓbabiliter alius, qui ei subueniat, iuxta S. Tho. in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 4. q. 4. & declarat Caiet. in d. tract. cap. 2. Quo fit, ut ratione necessitatis extremæ non possit defendi opinio Soti, dicẽtis lib. 5. q. 3. art. 4. de iustit. & iure. ei, qui est in periculo amittendi suum honorem, de præcepto esse subuniẽdum. Tum quia ipsemet lib. 4. quæst. 6. art. 3. vbi sup. dicit & bene, hominem esse dominium sui honoris, & famæ, ad condonandum communiter cum merito, ei qui ademerit. Quauis alia ratione infra eodem nu. 17. defendatur.

6 Sextò, quòd superfluũ naturæ, de quo supra, dicitur omne id quod alicui superest, demptis necessarijs ad uitam suam, & suorum. Superfluũ verò status est id, quod superest alicui deductis necessariis ad vitam, statũq; decentem suum, & suorum, habita ratione casuum, non omnium, qui cõtingere possunt: sed eorũ qui probabiliter timeri, vel expectari debent, secundum omnes, quibus Caiet. addit, quòd ad eundem etiam statũ pertinent ea, quæ necessaria sustẽtãdis filiis, filiabus, mãcipiis, famulis, hospi

tibus,

tibus,conuiuiis,muneribus honestis,& munificentiis moderatis; sed & sentit S.Thom.& exprimit Caiet.ubi supra,&melius Sylu.verb.eleemosyna.quęst.1.§.3.in Rosa aur.cas.53.quòd necessarium ad status decētiā non consistit in puncto indiuiduo; sed habet latitudinem eo maiorem, quo maior est status : quia in uno erit decem plus,aut decem minus ; in alio centum plus,centum minus;& in alio mille plus,mille minus, &c. argum.l.1.ff. de iure delib.& c.de causis.de offi.dele.& eorū,quę de pretio iusto, pio , mediocri,& rigoroso dicta sunt sup.cap.17. nu.228.

Septimò dicendum , quòd ex hoc sequitur , facile iudicandum non esse, aliquem sæcularem plura,quam quæ suo statui necessaria sunt, habere, cum etiam ille , qui ad aliquod dominium emendum, & mutandum suum statum in alium maiorem,ad quem idoneus est,pecunias cōgerit , non habet plus,quam suum statum deceat,ut dictum est cap. præced.nu.73.Dixi, *Sæcularem*: quia ecclesiastici non possunt in tot fines,ac illi,pecunias coaceruare, ut infra seq.cap.attingetur . Sequitur item Rosellam sine iusta ratione dixisse paucos diuitum confessarios saluatum iri , si eleemosyna in prędictis duobus casibus de præcepto foret : non enim tot sunt,quot putat, huiusmodi diuites,quibus sit superfluum status: cum nec Reges, & magni principes,qui habent thesauros ad bella, quę probabiliter contra suas respublicas timent, aut quæ pro illis gerere debent , superflua habere censeantur .

7 Octauò dicendum , quòd nemo tenetur ad dandam eleemosynam de suo statui decenti necessario , nisi egenti extreme: quia quisque debet decenter uiuere , aut statum suum in alium mutare , ut singulariter S.Tho.docuit in d.quæst.32 art.6.pro quo est cap.quorum.24.quęst.1. & princ.cap.1.& 2.41. dist.

Nonò, ꝙ quamuis non soluens debitum, quando, ubi, & quomodo debet,ad restituendum damnum,quod ex illa mora creditor accepit, teneatur, iuxta supradicta c.17.nu. 15. qui tamen pauperi eleemosynam non dat,etiam sub peccato mortali debitam , non tenetur ad restituēdū ei illam eleemosynam,nec damnum,quod inde illi proueniet.Quia ut latius in repet.cap.inter uerba.11.quæst.3.cōclus.6.& in Apol.lib.de redditib.ecclesiastic.q.2.Moni.2. diximus, charitas non obligat ad restituendum illud,ad quod alicui dandum,aut faciendū, sub pœna peccati mortalis obligat. iuxta Alex.Ales.3.part.quæst.87.& cōmunem, quam pulchrè defendit Adri.in 4.de rest.quæst.1.colu.9.concludēdo ad restitutionem non teneri eum , qui cum uerbis,aut factis posset futurū,& damnū
8 proximi nō impediuit; nisi ex officio,& iustitia ad id teneatur. Omittimus aūt hic gratia breuitatis encomion eleemosynę,quā sibi gratissimā esse Christus ipse testatus est Luc.11. & Matth.15 & per totam suam sacram scripturā,& suos sacros doctores.quorum summus August.in sermone.45.ad fratres in Eremo,sic dixit: *Non memini me legisse , aliquem*

male mortuum fuisse, qui uiuens opera pietatis bene exercuerit. Quibus adde si placet ea, quæ scripsimus in c. medicamẽtum. de pœnit. dist. 1. Quare, ut alienũ est ab omni iustitia, per fas, & nefas, quo iure, quave iniuria coaceruare diuitias; ita quoque à prudẽtia Christiana seruare illas, eleemosynis dũ uita manet parcendo, & ad hæredes relegando, iuxta illud Agonis gloriosissimæ, eiusdemq; patronę nostræ Luciæ ad matrem:

Res seruata perit, miseris data porrigit alas
Ad superos; alæ duplices, argentea læua,
Aurea dextra, viamque datori ad sidera pandit.
Certa præit uiuos pietas, incerta sepultos
Consequitur: nam quod nostri est dum uita superstes,
Ad arbitrii mox est alieni, ut uita recessit.

Non est itẽ benignitatis euangelicæ; immò neque humanitatis ethnicę pauperem petentẽ à se asperis verbis repellere, etiam cum ad largiendum ei eleemosynã non tenemur; licet non sit mortale iuxta S. Aug. cap. unũ sub fin. 25. dist. quãuis enim non debeatur eleemosyna realis: debetur tamẽ benigna responsio; ut recte aduertit Maior. in 4. dist. 15. q. 7.

9 Circa vero prædicta opera misericordiæ, siue eleemosynæ peccat mortaliter primò, qui habens superfluum, etiã tantum naturæ, non cibat, potat, uel uestit egentẽ extreme; & occurrentẽ. Dixi, *Occurrentem*: quia non tenetur quis quærere alios; nisi id ei ex officio incumbat, per prædicta. Idẽ de non redimente, saltem mutuando, captum, quem credit aliàs iniuste occisum iri. Idẽ de non uisitante, non hospitante, non sepeliente, cũ extrema necessitas proximi ea exegerit, per supradicta. Per quod respõdetur ad noue quęsitum, quòd nõ tenetur sub culpa mortali quærere eiusmodi egentes in carceribus, hospitalibus, & aliis locis.

Secundò peccat mortaliter, qui grandi, licèt nõ extrema, necessitate presso, non fert opem necessariam; quã commode ferre potest, & credit, neminem alium eam ei laturum, per dicenda infra.

Tertiò peccat mortaliter, qui non facit aliquã de septem eleemosynis spiritualibus prædictis eius extremã necessitatem, quoad animę salutem patienti; etiã si id non posset absque iactura uitę corporalis facere: quia tenetur quis præferre animã proximi suo corpori, ut ꝓbat uterq; Tho. 2. 2. q. 26. art. 5. ad 3. & quæst. 32. art. 5. & 6. Rarò tamen eiusmodi necessitatem patitur Christianus, ut diximus in cap. inter uerba. 11. q. 3. quum per contritionem absque alia ope saluari possit, cap. dixi. & cap. magna. de pœnit. dist. 1. Patitur tamen illam, qui existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quauis peccatorum attritione saluum fore, & ideo non curat eam augere, ad perfectionẽ necessariam, iuxta dicta c. 1. nu. 1. tũc enim uidetur extremè indigere doctrina de uera contritione. Eandẽ etiam necessitatẽ patiuntur paruuli Christianorũ morti proximi existentes apud infideles, vel apud fideles nesciẽtes baptizare. Dixi, *Christianorũ*: quia

quia secundũ sententiã S Tho. receptiorẽ. 2. 2. quæst. 10. art. 12. & 3. par. quæst. 68 art. 10. filij infideliũ adhuc expertes rationis, sine parentũ con sensu non debent baptizari. Eandem etiã pati dici possunt multi Gentilũ in Indijs Brasilię, & Peru, morti propinqui, qui cõuerterentur, si fide Catholica erudirentur. Qualẽ habuisse satis videtur arbitratus magnus
10 ille Dei seruus Magister Frãciscus ab Azpilcueta, & Xauiere, vnus ex primis undecĩ Illustrissimi, utilissimiq́; nostro seculo ordinis Societatis IESV, cognatus noster, & amicissimus, Gentiles cuiusdam Insulę, ad quibus prędicandũ per uarios casus, uariaq́; discrimina rerum, cũ probabili periculo uitæ profectus fuit; ut copiosius in repet. cap. si peccauerit. 2. q. 1. explicuimus: qui postea ibi & alibi euangelio magno cũ fructu prædicato, anno 1552. traiecit in amplissima Chinarum Regna literarũ studijs, & seculari politia florentissima, Tartariæq́; ut creditur contermina: quãuis etiam licite, & heroice potuit ille eiusmodi pericula subire pro animarum illius gentis salute: licet nõ iudicasset eam in extrema necessitate cõstitutã, nec se ad id de præcepto obligatum: vbi admirabili cũ exemplo cruces nostras tollendi, & Christũ Opt. Max. crucifixũ sequendi, vitam Apostolicam mortalem, quæ illi quoddam martyrium iam inde ab initio prædictę Societatis fuit, cum immortali cõmutauit. Cuius rei Altissimus, cui tã feruẽter inseruiuit, multa signa dedit, corpus eius in dura casa montis asperrimi solitariè mortui illæsum præseruãdo: Lusitanosq́; aliquot casu illuc appellentes nullo alio uinculo, quam charitatis cõiunctos mouendo, ut terras sibi uetitas intrare ausi, quęrerent illud, quæsitumq́ue naui inferrẽt; in eaq; ad Goam bis mille leucis, & a Lusitania quatuor millibus distantem transueherent. Mouendo item innumeram multitudinem, primum Malacæ, deinde Goæ, ad excipiendum eum de naui honorificẽtissimè, & reponendũ in ecclesia, simul magna deuotione colendum, ut & nunc colitur: exemplo suo adhortans nos omnes, vt Deum Opt. Max. ex animo oremus, & flagitemus, quo multos tãto muneri aptos efficiat, eisq́ue fortem animum inspiret commigrandi eo, vbi tanta messis, & tam pauci sunt operarij: ubi etiam ipse iam pridem vitã finijssem, nisi ille, quando Vlysippone discessit, me iam senescentẽ, laboribus animo suo conceptis imparem iudicasset, scribẽs, ut absentiam patiẽter ferrẽ in terris, præsentiã & sperans in cœlis. Amen. Quæ prædicta consequitur primò, eum, qui non est parochus, nec prælatus, non teneri cum probabili periculo vitæ suę corporalis, ad inuisendum pestilentia, aut morbo contagioso infectum, & in extrema necessitate uitæ corporalis constitutum: quamuis secus si in extrema spiritualis uersaretur, in quod resoluendum est, quod dicit Gab. in quodam sermone.

11 Secundò, nullo statu, uoto, aut præcepto humano excusari quem, si alio qui potest, à subueniẽdo proximo in extrema necessitate cõstituto: adeo quidẽ, ut etiam clericus religiosus debeat detegere proditiones, & cõiu-

rationes contra rempub. factas: & si opus fuerit in remediũ etiam coniurratores ipsos; nec fieret irregularis, licet ob eas illi morte plectantur: mõ id faciat protestatus se id facere, ut periculo imminenti, citra sanguinis pœnam, obuietur, iuxta c. prælatis. de homic. lib. 6. quod rectè adnotauit Caiet. 2. 2. quæst. 26. art. 5. relatus supra cap. 18. nu. 54.

Tertiò, sequitur, magna laude dignos esse, qui, sæuiente peste, ægrotantibus spiritualia ministrant; licèt ad id non teneantur, per ibidem dicta.

Quartò peccat mortaliter, qui consulit mortale aliquod proximo, aut dolo, uel culpa lata aliquid notabiliter noxium, per prædicta. cap. 11. nu. 9. nisi id faceret, quo minus peccaret, iuxta S. Aug. relatum, in c. si quod verius. 33. q. 2. Quædam hic antea posita de non docente, de ignorantia, consilio, rancore, tristitia, & oratione prætermittimus, ne supra opportunius dicta repetamus.

De correctione fraterna.

SVMMARIVM.

12 *Correctio fraterna quid, & qui ad eam teneantur.*
13 *Correctio fraternæ de solis mortalibus facienda.*
14 *Correctionis fraternæ ordo, & quando non seruandus.*
15 *Corrigens intentione mortali, uel cum damno notabili, ut peccat.*

12 Dicendum primò, quòd fraterna correctio una de septẽ eleemosynis spiritualibus, est monitio proximi secreta, aut coram testibus, ut se à peccato emendet, atq. c. nouit. de iudic. & cap. si peccauerit. 2. q. 1. ad quam præcepto naturali tenemur omnes; etiam infideles, & etiam euangelico Matth. 18. Omnes fideles, prælati, & subditi, iusti, & peccatores; quamuis magis prelati, quàm alij; & qui maioris sunt authoritatis, quàm qui minoris, modo quatuor concurrant. Primũ, quod certum sit proximum peccare peccatum mortale, uel ueniale periculosum. Secundum, quòd speretur emendatio; aut saltem non timeatur deterioratio. Tertium, opportunitas nõ solum personæ, ita quòd magis ipse, quam alij ad id teneatur, saltem considerata eorum, ad quos id magis spectat, negligentia; sed etiam temporis, quæ colliguntur ex utroque Tho. 2. 2. q. 33. & S. Tho. in 4. li. sent. dist. 19. Adri. in 4. de correct. frater. Sot. lib. de rat. teg. membr. 2. q. 2. Innoc. Panor. & alijs in c. nouit. de iudic. Archi. & alijs præsertim Turrecrem. in c. si peccauerit. 2. quæst. j. quamuis de nonnullis horum inter illos sit controuersia, quam tollere in d. cap. si peccauerit. nisi fuimus. Quartum, ut ea commodè fieri possit, idest, absque damno notabili salutis, honoris, famæ, & fortunarum corrigentis: nisi emendandus sit in extrema eiusmodi correctionis necessitate, quod raro contingit per supradicta nu. 13.

Nec (quidquid aliqui dicãt) excusatur quis ab ea facienda, eo ꝙ sit in

peccato

peccato mortali cū nemini sua malitia prodesse, aut bonitas nocere debeat. c. 1. de post. præl. l. itaque fullo. ff. de furt. Cumq; quilibet possit ope diuina (quæ nunquam facienti, quod in se est, denegatur) suorum peccatorum pœnitere, & eorum ueniam consequi: cap. ponderet. 50. dist.

Secundò dicendum, quòd ex his sequitur responsio ad noue quæsita primò, quòd non peccat quis peccato mortali omissionis correctionis, eo quòd non corrigat eum, qui per ignorantiam probabilem diei ieiunij, uel festi non ieiunat, uel non audit missam: quia in eo non peccat ille mortaliter, nec uenialiter periculosè, quo cessante, cessat præceptum de corrigendo, per prædicta.

Secundò, quòd peccat, si non corrigit eum, qui peccat ex ignorantia non probabili, uel fragilitate: præsertim quum id commodè facere potest, iuxta posita infra nu. 23.

Tertiò, q͂ non peccat negligentia corrigendi, qui transiens per terrā hereticorū, non reprehendit eos tractantes sacramenta, uel imagines irreuerenter, uel docentes aut predicantes hæreses, si nulla est ei spes emēdationis, immò timor auctioris mali: quia deest secundum eorum quatuor, quæ dicta sunt ad obligationem corrigendi requiri.

23 Ex quibus sequitur, quòd quamuis laudabile sit corripere proximum de peccatis uenialibus puta risu inordinato, sermone otioso, nimia audiendi curiositate: non tamen est mortale id non facere, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 16. cap. 6. Confessarius autem nullatenus, nec publicè, nec secreto debet corripere quemquam de peccatis ab eo sibi confessis, ut rectè monuit Sot. ubi supra memb. 2 quæst. 1. & probatur copiose per ea, quæ dixi in cap. inter uerba conclus. 6. & in cap. sacerdos. de pœnit. dist. 6. nisi pœnitens significaret, id esse sibi gratum, inducendo colloquia, uel consulendo super eis. Sequitur item, non esse interdum peccatum, immò meritum, differre correctionem cuiuspiam, quousque in maius delabatur, quo aptius correptus emendetur ab utroque. Dixi, *interdum*, ut cum is, qui debet corrigere, probabiliter credit eum, qui peccauit per negationem peccati, uel aliquas alias circunstantias eius non emendatum iri, si tunc corrigatur. & si expectetur alius casus, in quo deprehensus corrigatur, sic: quia hoc effectu, est temporis opportunitatem expectare. Qua consideratione excusari uidentur, qui pueris ad furtum, & alia uitia procliuibus permittunt occasiones in ea labendi, ut in eis comprehensi utilius castigari queant.

24 Quartò dicendum, q͂ ordo corrigendi est, ut primum secreto, & fraternè peccans corripiatur. Deinde, si se ob id non emendat, corā duobus testibus. Et postea iudici denuncietur. Matth. 18. & cap. si peccauerit. 2. quest. 1. nisi damni periculū esset in mora, & nō esset ei certum sua monitione illum ab eo cessaturum. Si enim de hoc certus esset, nō deberet statim iudici denunciare, secundum S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ab omnibus

receptum in c.nouit.de iudic.& in 4.dist.19. & ab Adr.in 4.de correct. frat.& a Soto de ratio. tegendi membr.2.q.4. Dixi, *Si certus esset*: quia, si dubitaret, statim deberet iudici denunciare. Quod cõsequitur raro opus esse fraterna correctione secreta circa ꝓditiones reipub.& hæreses fidei catholicę: quia raro quis pro certo habere potest talẽ proditionem, aut hæresim penitus cessaturã. Non est item opus secreta admonitione, quãdo peccatum publicum est iuxta S. Tho. receptum. 2.2.q.33.art.7. Est autem publicum (ut paulo clarius quam Caiet.& alij, diximus in d. cap. Inter uerba.) ad hunc effectum, quod est notorium, iure, uel euidentia facti, uel saltem fama.arg.cap.fin.de cohab.cler.cap.fin.de tempor.ordi. cap.si fama.& cap.si presbyter. 2. quæst. 5.

Quintò dicendum peccare mortaliter eum, qui proximum de aliquo peccato cũ intentione mortaliter mala corripit: aut de peccato occulto coram illius ignaris, non seruando ordinẽ supradictum: cum damno notabili illius famæ, aut illius probabili periculo per dicta c.17.nu.16. Nĩ etiam peccat, qui reuelat illud superiori, non seruata forma prædicta, etiam in finem, ut prouideat ne illud iteret, ut rectè asserit Sot. ubi supra memb.6.quæst.2.pag.11.& ante illum Adria.quem ille non citat, cõtra Richar.in 4.lib.sent.dist.19.art.8.quæst.1.

15 *Emendatur cap. non in inferenda. 23. quæst. 3.*
16 *Iniuriam inferre, imbecillitas; propellere, uirtus.*
17 *Defendere omittens peccat, si consentit, & etiam dissentiens, si tenetur etiam cum incommodo.*
17 *Defendere uitam, & bona proximi, & impedire damna ut tenemur.*
18 *Defendere qui lege iustitiæ tenentur.*
18 *Defendere omittens, non omnis consentit, & quis præsumitur consentire.*
19 *Defendere omittens opitulando peior simpliciter ommittente.*
19 *Defendere omittens qui præsumitur consentire, & opitulari.*
19 *Irregularis non est simpliciter consentiens homicidio facto, uel faciendo.*
20 *Defensionis omissio, etiam sine consensu, cur peccatum.*
20 *Defendere qui omittit consentit, ut uerum, triplici opinione consutata.*
21 *Intellectus nouus cap. quantæ. de sent. excom.*
21 *Scientia sola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur.*
21 *Defensionis ex charitate omissio cur impunis in foro exteriori.*
22 *Defensionis, quæ omissio irregularitatem, & censuras inducit.*
22 *Defendere proximum a damno magis præceptum, quàm subuenire ei ad lucrum.*
22 *Damnum proximi etiam mediocre quando impediendum.*
23 *Peccat mortaliter, qui proximi mortale peccatum non impedit.*
23 *Eleemosyna cur necessario fiat, etiam inuito, non egenti illa extreme.*

15 VIC loco ad id opportuno, pie lector, inseram summam eorum, quæ huc pertinentia continet comment. cap. non in inferenda. 23. quæst. 3. qui est quintus eorum, qui Manuali Hispano adiungebantur. Ea igitur est, quod ibi nu. 1. admonui cap. illud esse decerptum ex cap. 36. lib. 1. de offi. S. Ambrosij, sed uitiose, quatenus habet, *ferenda*, pro, *inferenda*: & *imbecillis, siue imbellis* pro *bellica*; & post uerbum, *fortitudinis*, uerbum, *repellere*, superfluum: ita quod est sic legendum.

Non in inferenda, sed in depellenda iniuria lex uirtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in uitio, quam ille, qui facit. Vnde S. Moyses; hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum uidisset Hebræum ab Aegyptio iniuriam accipientem; defendit, ita ut Aegyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait, Eripe eum, qui ducitur ad mortem.

16 In nu. autem 2. & 3. colligimus ex eo, quemuis Principem magnanimumque uirum debere sibi persuadere imbecillitatem esse, & non fortitudinem iniuriam inferre, indignamq; eis esse persuasionem illam, qua quidam putans se, uel suos amicos nil posse, aut nil facere, nisi possint, aut faciant impunè ea, ob quę alij puniuntur, per multa ibi adducta. Verbum enim *uirtutis* in illo cap. positum more castius loquētium, fortitudinem significat, ut in illo Cicer. ad Plan. *Omnia summa consequutus est uirtute duce, comite fortuna.*

In nu. 4. & 5. quòd peccat, qui proximum non defendit, quod ipse S. Ambr. ibidem comprobat exemplo Mosis Exo. 2. & auctoritate Salom. Prouerb. 24. & idem ait in cap. pasce 86. dist. cui concordat Aug. in cap. fin. ead. cau. & q. & Symmachus 83. dist. in prin. & grauius Innoc. III. cap. quantæ. de sent. excom.

17 In nu. 6. 7. & 8. multa dubia contra conclusionem hanc adduximus. Pro quorum resolutione num. 9. posuimus primam sex declarationum, scilicet eam planè procedere in eo, qui non defendit consentiendo: quia siue defendere possit, siue non: siue sit præsens, siue absens, consentiendo iniuriæ peccat, & tale peccatum, quale qui iniuriatur, iuxta illud Apost. ad Rom. 1. relatum in cap. 1. de offic. deleg. *Digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt.* & tradit S. Tho. speciatim. 1. 2. quæst. 60. art. 8. & 2. 2. quæst. 154. art. 4.

In num. 10. & 11. continetur secunda declaratio, scilicet quòd non procedat prædicta conclusio in eo, qui ad defendendum non tenetur, secundum utrunque Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 7. Non tenetur autem ad defendendum, qui sine damno honoris, existimationis, aut pudoris, id facere non potest, secundum Fel. in cap. 2. de hæret. & in d. cap. quantæ. relatum a nobis supra cap. 14. nume. 6. cui nemo contradicit, nec nos unquam in cathedra contradiximus ante prædictum cōmenta-

 rium:

rium: in quo tamen id facimus ob multa, quorum summã ex præmissis, & subiectis declarationibus colliges. E quibus est, q̃d in extrema necessitate nostræ defensionis constituto, subuenire tenemur, etiam cum damno omnium eorum, quæ ad conseruandam uitam nostram non sunt necessaria, & consequenter honoris, pudoris, existimationis, & fortunarum sustentandæ vitę non necessariarum, iuxta illud S. Ambro. relatum in c. non satis. 86. dist. *Si, quum rapitur quis ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam uita morituri, non est leue peccatum.*

In num. 12. & 13. resoluimus, quòd charitatis lege tenemur ad defendendam proximi uitam, ne iniustè ei adimatur, etiam cum incommodo omnium prædictorum; sine tamen uitæ periculo. Dixi, *Ne iniustè ei adimatur*: quia non tenemur ad redimendam uitam iustè condemnati, etiã si rex, uel lex, statutum, aut sententia, pecunia redimendi facultatem facerent. & ita limitandum est prædictum cap. non satis. Tum quia sanctum, & utile est eius animæ, ut ea sic ei adimatur, per doctrinam Scoti. in 4. distn. 15. quæst. 3. §. de secundo. relatam supra cap. 15. nu. 21. Tum quia alioqui rex ipse, uel iudex damnans eum, in primis peccaret, non redimendo, quod est absurdum. Posset autem eiusmodi damnatus vendere se in seruum redimenti pretio redemptionis, per ea, quæ dicta sunt supra cap. 23. nu. 96. Et quod eadem lege charitatis tenemur etiam ad deferenda illa eius bona, sine quibus uita eius seruari nequit, argum. l. 2. ff. de iurisd. omn. iudic. c. pręterea. de offic. deleg. & etiam ad impedienda eius damna externa, etiam cum incommodo nostro pecuniario; si probabiliter credimus, nullum alium id facturum, argum. Exod. 23. & Deute. 22. nisi damnum proximi esset tam paruum, ut arbitrio a boni uiri, non debeamus nobis incommodare tantum, quantum opus est ad illa impedienda, argum. l. præses. C. de seruit. ca. si non licet. 23. quæst. 5. uel nisi scandalum, uel maius damnum inde sequeretur. Dixi, *Nullum alium id facturum*. Tum quia id significant prædicta. c. quatenus loquuntur de boue errante, & de asino iacente in uia, ad quem reducendum, vel laudandum frequenter alij non inueniuntur. Tum quia tollitur necessitas, si est alius, qui occurrat ei. Dixi, *Pecuniario*: quia non tenemur ad id cum damno honorario, nisi quando damnorũ magnitudo, & honoris paruitas aliud suaderent; quia, ut dictum est. c. 18. nu. 47. maioris fit honos quam pecunia. Per quod excusantur multi uiri graues à defensione puerorum, & leuium hominum, quos alij pugnis cædũt, nisi ipsi citato gradu, & cũ notabili honoris, & existimationis iactura, eis succurrant. Dixi, *Vel nisi scandalum, uel damnũ inde sequeretur*: quo excusatur qui clara uoce nõ cõtradicit concionatori alicui ex pulpito grauiter detrahẽti; & qui nõ liberat iniusta morte damnatũ, & ad supplicium tractũ, ne ex eo tãta seditio inter exequutores, & alios excitetur, & probabiliter mortes, & vulnera innocentũ timeantur, vt recte tetigit Adrian. in 4. de correct. frat.

rect.frat. addens, non teneri quem ad detinendum hedum aliquorum, ne se de rupe præcipitet, si credit se interfectum iri ab eis suam intentionem bonam ignorantibus.

18 In nu. 14. quod aliqui tenentur defendere se, & alios, nõ solum lege charitatis, sed etiã iustitię. Reges enim, & alij superiores lege iustitiæ tenentur defendere se, & suos subditos: & contra, subditi suos superiores, arg. cap. regum. c. administratores. 23. q. 5. & c. ego. de iureiu. præsertim feudatarij, & eorum domini. cap. de forma. 22. q. 5. & cap. 1. de form. fidelitat. in vsib. feud. Patres item, tutores, curatores, heri, pædagogi, parochi, custodes, & alij similes; & e contrario, eos filij, pupilli, minores, famuli, mancipia, parochiani, & custoditi, per notata à Panor. in c. 1. de rest. spol. nu. 9. argu. l. vt parentibus. ff. de iust. & iur. c. duo ista nomina. 23. quæst. 4. l. 1. C. de emendatione propinq. & præcep. 4. Decalogi, quod ad eos extendi dictum est supra cap. 13. nu. 3.

In nu. 15. est tertia declaratio conclusionis prędictæ, uidelicet, quòd multi ab iniuria nõ defendẽtes, ei uerè nõ cõsentiũt. Vnde textus pro cõclusione citati, habentes quòd qui nõ defendit cũ possit, consentit, non sunt intelligendi de verò cõsensu, sed de præsumpto: & tum demũ etiã de presumpto, quum tenetur defendere, & cõmode põt. Quamuis enim quis teneatur ad defendendũ aliquem cum damno omnium suarum facultatum: præsumi tamen non debet consentire, si illud non, nisi cum tali dãno facere põt. Tum quia in dubio non est præsumendum delictũ c. 1. de reg. iur. & l. merito. ff. pro soc. & dubiũ est, an qui omittit defendere cũ tãto dãno, omittat defendere ob cõplacẽtiã iniuriæ, uel ob dãni euitationẽ: & hoc posterius p̃sumẽdo uitatur præsumptio delicti. Tũ quia experientia, quæ est rerũ magistra. c. quam sit. de elect. lib. 6. docet, multos principium, & aliorũ familiares minime impedire innumeras iniurias, ad quas impediendas etiã cũ damno facultatum tenentur; non quidẽ quòd illæ eis placeant, sed ne gratiam eorũ, & spem donorum amittant. Ex quibus infertur, frequentissime quẽ præsumi cõsentire iniuriæ, cui uerè non consentit: & contra non consentire, qui uerè consentit.

19 In nu. 16. est quarta declaratio, scilicet quòd multũ interest inter non defendere solũ, & nõ defendere; & consentire ex una parte: & inter consentire, & auxilium præbere ex altera. Tum quia prius tantum est peccatum contra charitatẽ, aut misericordiam, & contra pręceptum de diligendo proximo, ut recte sensit Sot. lib. 4. q. 7. art. 3. de iust. & iur. Posterius uerò, uidelicet, consentire, & auxiliari iniuriã inferenti, est contra iustitiam, ut ibi latè probatur. Tũ quia prius non obligat ad restituendum; posterius uero sic: quia ut supra c. 17. nu. 20. & in d. Apolog. lib. de redditib. ecclesiast. q. 2. mon. 2. & in locis ibi allegatis diximus, qui solum cõtra præcepta charitatis & misericordiæ peccat, damnum inde sequutũ restituere non tenetur: qui uerò contra iustitiam peccat, sic.

In nu.

In nu.17.est quinta declaratio, scilicet, ꝙ non omnis, qui iniuriæ consentire præsumitur, iniuriam inferēti auxiliari præsumitur, saltē auxilio, quod delicti participem eum directè faciat. Tum quia duæ præsumptiones speciales non debent circa idē concurrere, præsertim ad augendum delictum l.1.C.de dot.promis.& no.per Card.in c.quia circa.de cōsang. quod fieret, si non solū consensus, sed etiam auxilium presumeretur. Tū quia communis opinio, quam tenet Panor. in c.1.de restitu.spol. quamque ait communem Dec.in c.1.de offi.deleg.& in l.culpa caret. ff.de regu.iur. & Ias.in l.ut uim.ff. de iust.& iur.tenet, non delinquere cōmuniter iure ciuili, qui solū non defendit:& quāuis iure canonico regulariter delinquat; nō tamē est puniēdus in foro exteriori: & si præsumeretur auxiliari, contra dicendū esset; cum utroque iure opem ferentes delinquēti puniendi sint secundum omnes in c.1.de offi.deleg. cum ei annot. Tū quia ut sentit glo.in c.si quis viduam.50.dist & clarius Inno. communiter recept.in c.Petrus. de homicid.qui non impedit homicidium, quod nouit tractari, non fit irregularis eo sequuto: & si præsumeretur opē tulisse, cēseretur talis. Tū quia, ut quis incurrat excommunicationem can. si quis suadente.17.q.4.non sufficit, ut consentiat, etiam malitiosè clerici percussioni, si eius nomine nō fiat, nec aliquo modo iuuet. per c.cum quis.de sent. excom.lib.6.& si præsumeretur iuuare censeretur excommunicatus, per cap.sicut dignum.§.eos.de homicid.

In nu.18.est declaratio sexta, quòd præcedens declaratio fallit, cum quatuor cōcurrunt, scilicet, potestas impediēdi, obligatio id faciendi, cōmoditas eiusdē, & notorietas delicti; hoc est, ut manifestū sit illud esse delictum, & manifesto fiat: ijs enim concurrentibus, non solū præsumitur consensus, sed etiam auxilium per c.quantæ.de sent.excom.per quod ibi late ostendimus, non solū probari hanc fallentiam, sed etiam præcedentem declarationem regulariter esse ueram. quod ad interpretandum plurimos canones, & leges, memorię mandandum est.

20 In nu 20.Ex prædictis inferri, quòd ratio, qua non defendēs proximū peccat, non est: quia consentit offensioni, siue defendat, siue non: nā cōsentiendo peccat; & non peccat, si nō consentit, siue defendat, siue nō; si alia lege ad id non tenetur. Ratio aūt uera cur peccat est: quia omittit facere, quod ei lege charitatis, uel iustitiæ pręcipitur, ut faciat, interdū cum damno suarū facultatū, & honoris, interdū sine eo, ut prędictum est: quāuis cæteris paribus cōsentiendo magis peccet. Et ita iura dicētia, eū, qui non defendit cōsentire, non significant, non consentientē non peccare: sed potius non defendentē præsumi consentire: quod est uerum de illo, qui debet, & potest commodè: immò & præsumi auxiliari, si cum his tribus concurrat euidentia iniuriæ, ut prædictum est.

In nu.26.dicitur quòd ex prædictis inferūtur decē & octo, quorū aliqua subijcimus. Primū, nullā trium opinionū celebrium exponentium

prædicta

prędicta iure, esse omnino ueram. Non opinionẽ Ioannis, quam Bernardus refert in dicto c. quantæ. qui nimis ea extẽdit ad omnes, qui quomodolibet possunt, non defendunt. Non etiam opinionem Bernardi, qui nimis ea restringit ad solos habentes publicã potestatem: nam ex mutis eorum cõstat loqui etiam de priuatis. Non item Innoc. & Panor. & cõmunem, qui partim ampliant, & partim restringunt plusquam prędicti, dicẽtes, ea loqui de omnibus personis, tam publicis quàm priuatis; sed de solis dolo id facere omittentibus. Veritas enim habet, quod ad effectũ peccandi loquuntur de omnibus personis, tam priuatis, quàm publicis; & tam de omittentibus dolo, quã negligentia; & deferendo, uel nõ deferẽdo opẽ: modo lege iustitiæ, uel charitatis ad id teneãtur. Dixi, *Ad effectũ peccandi*. nam ad effectum incurrendi censuras, & restituendi damnum, solum comprehendunt obligatos ad illud, non solum lege charitatis, sed etiam iustitiæ: quia hi soli incurrunt censuras per adducta latius ibi, & tacta supra. cap. 17. nu. 25. & in prædicta Apol. quæst. 2. mon. 3.

In 28. nu. & duobus sequẽtibus ponitur, quòd nec glos. nec doctores attigerunt uerum sensum prædicti capituli quantæ. de senten. excõmun. quem tamen nos ibi damus nu. 30. scilicet quod quicunque potest commode, & nõ defendit clericum ab iniuria manifesta, quę manifeste infertur, est excõmunicatus, uel cẽsendus talis; ratio eius noua est: quia opitulatur, aut præsumitur aliquo modo ei opitulari, & ita legẽ iustitiæ uiolare. Dixi, *Est excommunicatus*: ad includendũ eum, qui uere omittit defensionem ad opitulandum. Dixi, *uel censendus*: ad includendum eum, qui non uere omittit ad opitulandum; sed ob timorem, pudorem, negligentiam. At quia non obuiat manifesto delicto, manifeste facto, cum commode possit, præsumitur uelle opem ferre, ut ibi latius deducitur.

In nu. 22. quòd ratio à nemine reddita, qua niti potest rigida illa, sed iusta, decisio Barto. in l. utrum. ff. ad l. pomp. de parri. scilicet, quòd quãuis regulariter nemo puniri debeat, eo quòd sciat parari delictum, & non indicet: fallit tamen in filio, seruo, & subdito sciente parari illud in patrẽ, dominum, aut alium superiorem, præsertim supremum. Est, inquam, ratio, quòd alii solum regulariter delinquunt contra præcepta charitatis; hi uero contra præcepta iustitiæ, quæ iubet, ut superiores defendant inferiores: & contra, inferiores superiores, ut supra tactum est; quam rationem Bald. si considerasset, & qui eum sequuntur relati a Felyn. in d. cap. quantæ. nõ tam acerbe in Bar. inuectus esset. Qua ratione merito acrius animaduertitur in eos, qui magistratus uel ministros eorum non defendunt; quam qui aliquos priuatos non tuentur.

21 In nu. 33. diciur ex eisdem colligi rationem nouam, cur regulariter, qui aliũ non defendit, quamuis in eo peccet, non punitur in foro exteriori, neque canonico, iuxta communem supra relatam; & in foro conscientiæ; sic, quòd scilicet omissio defensionis regulariter nõ est cõtra iustitiæ

leges:

leges: quamuis sit frequenter contra leges charitatis; & ideo legum iniustitiæ pœnis puniri non debet.

22 In 34. & seq. dicitur, neminem incurrere censuras, uel irregularitates non defendendo aliũ; nisi lege iustitiæ ad id teneatur: ideoque recte nos respondisse clerico cuidã insulano, nõ incurrisse irregularitatẽ propter homicidiũ sequutum; eo quod ipse sciens illud tractari non monuit occisum, arg. gloss. c. si quis uiduam. 50. dist. & doctrinę Innoc. in c. Petrus, de homicid. & S. Anton. 2. par. tit. 28. cap. 2.

In nu. 39. & 40. dicitur, quòd recognoscens Manuale Hispanum antea cõpositũ die gloriosissimæ Magdalenæ sacro anno 1556. eius, ut puto beneficio inueni solutionem cuiusdã antinomiæ, quæ me diu, multũque torserat inter conclusionẽ communiter receptam, & supra nu. 3. positam, quòd nemo regulariter tenetur ad pręstanda opera misericordiæ corporalia sub culpa mortali, nisi egenti eis extremè: & inter illam certam, quòd quilibet tenetur bouem proximi etiam inimici errãtem reducere si potest, ad illum: asinum item sub onere iacẽtem subleuare, uel ad subleuandũ iuuare; si credit probabiliter alium id non facturum, iuxta d. c. Exod. 23. & Deuter. 22. quod probat idipsum faciendũ esse de ueste, & de qualibet alia re proximi amissa. Quę proculdubio locum habent, etiam cum proximus nõ eget eis extremè. Solutio autẽ uera, & noua est quod illa procedit quoad opẽ dandam egenti, & de lucro tractanti; hæc quoad opem dandam, de damno uitãdo tractanti. Pro quo discrimine facit, quòd & plus fauent iura argenti de dãno uitando, quàm agenti de lucro captando. l. 2. §. portio. ff. ad leg. rhodi. de iactu. & d. l. fin. ff. de peri. & cõm. rei vend. l. si is, cui. § fin. ff. de furt. & l. si sterilis. §. cum per vẽdito rẽ. ff. de act. empt. Ex quo, & positis supra nu. 17. infertur ad iter faciẽtẽ, qui offendit mulionẽ egentem ope alterius, ad eleuandum mulam luto hærentem: nam si est iter à multis frequẽtatum, quos credit probabiliter ei auxiliaturos, nõ peccat mortaliter non opitulando ei: alioqui sic, vt peccaret, si iter esset a paucis frequentatũ: & ad inuenientem iumenta proximi segetes depascentia: & ad uidentẽ ędes, segetes, aut supellectilem proximi ardere, & non extinguit cũ posset ignem: & ad audientẽ famę proximi grauiter detrahentẽ, qui licet ei non credat, putat tamen alios credituros, si ipse non resistit; & alios id genus innumeros, uidentes notabiliter lædi proximi salutẽ mentis uel corporis, & honorem, vel rem familiarẽ; nam, si credunt alios non impedituros illa mala, & ipsi non impediunt, peccant mortaliter. E quibus etiã esse uidetur, qui uidet alium ementẽ animalia, pannos, prędia, uel alia uitiosa, uel longe minora, uel peiora, quàm putat ipse, & non monet illum.

23 In nu. 41. & septem seq. probatur, & defenditur conclusio huc pertinens posita supra in cap. 14. nume. 36. scilicet, peccare mortaliter eum, qui cum possit non impedit peccatum proximi. Quæ quidem conclusio pro-

ſio probatur primo, ꝗ per dictũ c. nõ in inferenda, & alia multa concluſum eſt ſupra lege charitatis obligari nos oẽs ad impediẽda mala uitam corporalẽ proximo adimẽtia. At uita animę pretioſior eſt, & magis diligenda, quàm corporis, ſecũdum S. Thomam receptum 2.2.q.26.art.5. & probatur in c. ſi habes. 24.q.3. Ergo magis tenemur ad impedienda mala, quæ ei uitam animæ adimunt: ſed peccatum mortale ei adimit uitam animæ, cap. reſuſcitatus. & cap. omnis. de pœnit. diſt. 1. ergo. &c.

Tertiò, quòd mortaliter peccat, qui proximum uolentem ſe præcipitare non retinet, cum poſſit. cap. nimium. 23.q.4. & qui non extrahit, etiam inuitum e domo iam ruitura. d.c. ipſa pietas.

Quartò, ꝗ peccat mortaliter, qui, ut ſupra proximè dictũ fuit, poteſt impedire damnum proximi, quod credit ab alio non impeditum iri, & non impedit, Exod. 23. & Deuteronom. 22. At nullum damnum eſt maius proximo, quàm mors animæ, quã peccatũ mortale infert. Ergo &c.

Quintò, quòd magis tenemur ad impedienda futura peccata, quàm ad punienda præterita, argu. c. præterea. 2. de ſponſ. & eorum, quæ late citamus in c. inter uerba. 11. quæſt. 3. At conſtat, ad corrigenda præterita proximi peccata nos teneri, Matth. 18. & cap. ſi peccauerit. 2. quæſt. 1. A fortiori ergo tenebimur ad peccatum nondum commiſſum impediendum. Vnde ad impedienda peccata futura in omni caſu inquiri poteſt, iuxta quoddã dictum ſingul. Inno. 4. in c. 1. de poſtulat. prælat. communiter recep. non tamen ad punienda præterita, niſi certis caſibus, ut dictum eſt in c. 18. & dicetur infra c. ſeq. & a laico clericus capi poteſt, ne committat; non tamen pro commiſſis, iuxta Panor. in c. 3. & c. ut famæ. de ſenten. excommun. & cap. cum non ab homine. de iudi. communiter receptum.

Sextò, quòd ad euitandum ſcandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, aut omittere omnia etiam in Euangelio conſulta, quæ ſine peccato poſſumus, cap. 2. de noui oper. nunciat. ut ſunt aliquot eleemoſynæ. Ergo, &c.

Quæ concluſio procedit primò, non ſolum quãdo ſine damno, pudore, & dedecore id facere poſſumus, ut dixit Feli. relatus, & confutatus ſupra nu. 18. ſed etiam ſi oporteat ob id amittere facultates, & honorem, immo & uitã, quando eius anima in extrema noſtræ opis neceſſitate cõſtituta eſt. Procedit etiã, quando non eſt in extrema noſtrę opis neceſſitate: ob ſuam tamen imbecillitatem, uel ignorantiã craſſam, aut affectatã, aut ob alias cauſas, & occaſiones peccandi in ea eſt neceſſitate, ut, niſi nos ei opitulemur, peccatum mortale commiſſurus ſit, & ſpiritualiter moriturus; &, ſi opitulemur, nõ quæ eſt ſingularis doctrina pientiſſimi, eiuſdéque doctiſſimi Adr. in 4. de correct. frat. col. 12. quæ prædicto die Magdalenæ ſacro, caſu reperta magna me liberauit animi angu'tia, ſimul affecit, quòd nulla eam ratione fulciat, ſolum inferens ex ea eleemoſynã

ſpiritua-

spiritualem arctius præcipi, quã corporalem. Pro qua tamen adduximus rationem, quam nũquam alibi audire, uel legere meminimus, uidelicet, consentire nos teneri ad impedienda mala proximi, etiã quę ille vitare potest, si vult: modo sint eiusmodi, quibus iustè non põt consentire; qualia sunt præcipitiũ, suspendium, domus ruentis oppressio, de quibus prędictum c. nimium. & d. c. ipsa pietas. Quales item, cibi, uel potus, rei medicinæ ad uitã necessariæ renutus, iuxta gl. solen. in § j. 83. dist. mors itẽ, & mutilatio membri. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. contingit. de sent. excom. At mors animæ, quã peccatum infert, est eiusmodi; ergo tenemur ad impediendam eam, etiam illi, qui non est in extrema nostræ opis necessitate constitutus. Itaq; inter eleemosynam spiritualem, & corporalẽ in hoc non est discrimen, vt per suam illationem significauit Adri. quãuis sit discrimen in eo, quòd eleemosynam spiritualem tenemur largiri constituto in extrema illius necessitate, etiam cum periculo uitæ: corporalem autem non; nisi citra illud per quod eius illatio verificatur.

Procedit 2. præfata conclusio ẽt si ad impediendum mortale proximi oporteat nos non vti iure nostro spirituali, uel tẽporali, quo absque peccato possumus non uti, arg. illius Matth. 18. *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis.* & cap. 2. de ope. nou. nunc. S. Tho. 2. 2. quæst. 43. ar. 7. & 8.

Non autẽ procedit prædicta conclusio, nisi cõcurrentibus tribus, quæ requirũtur, ut nos præceptũ fraternæ correctionis obliget, uidelicet, certitudo quòd peccatũ est mortale: spes effectus impeditionis: & opportunitas tam personæ, scilicet quòd sit, quæ magis ad id teneatur, saltẽ ob negligentiã magis obligatorum, quam etiam temporis, vt colligitur ex rationibus S. Tho. & aliorũ ubi supra citatorum, quibus prædicta esse necessaria, quo præceptum fraternæ correctionis obliget, monstrauimus.

Non item procedit, quando proximus non est peccaturus ex ignorãtia uel fragilitatę; sed ex malitia, & ad impediendum oportet, ut quis desinat vti iure, uel bono suo spirituali, uel temporali, iuxta illud Matth. 15. *Sinite illos, cæci sunt* &c. & allata per S. Thom. ubi supra, & notata per nostros in cap. qui scandalizauerit. de regu. iur. & d. cap. 3. de ope. nou. nunc. Quod confirmatur eo, quod diximus supra, scilicet non teneri quem ad donandum centum (etiam si possit) ei, qui sese furca suspensurum affirmat; nisi ea donentur.

Per quas declarationes facile soluuntur quatuor argumẽta contraria. Primum, quòd nõ peccat mortaliter, qui petit mutuum ab usurario, quẽ credit non, nisi ad usuram daturum. Secundum, quòd nec quia parocho petit, ut suum filium baptizet, credẽs eum peccaturum mortaliter: quia credit esse in mortali, & antea nõ contritũ iri. Tertium, quòd neque mulier, quæ ob vanam gloriã uenialiter sine alio fine mortali se comit: quãuis credat, aliquem ob id concupiscentiam mortalem cõcepturũ. Quartum, quòd nemo tenetur ad eleemosynam impartiẽdam sub pœna pec-

cati

cati mortalis, nisi in extrema illius necessitate cōstituto, ut dictum est supra nu. 11. Et qui uult mortaliter peccare, sciens id esse tale non est in extrema necessitate opis alienæ, cum uoluntariè id faciat. 15. quæst. 1. §. 1. Possunt etiam solui duo prima per duas declarationes postremas: tertiū uerò de muliere se comente per adducta supra cap. nu. 5. & cap. 23. nu. 19. Quartum autem soluitur per primam, & secundam declarationem: quatenus habent, teneri nos ad impedienda mala proximi, quibus ille iustè consentire non potest: quamuis non sit in extrema nostræ opis necessitate constitutus.

De peccatis diuersorum statuum, & primum Regum. Cap. XXV.

SVMMARIVM.

1 *Rex ut peccat aliena capiens, & capta non restituens, malè, uel ob malum finem gubernans.*
1 *Rex seditiones excitans, uel subditos non exercens peccat.*
2 *Rex arces non muniens, uel armentis carens, ut peccat. & 3.*
4 *Rex legem pœnalem ferens, uel uias, & lites negligens, ut peccat.*
5 *Rex disponens circa legem naturalem, uel suam, ut peccat.*
6 *Rex tollens subditis bona sua, & libertates, ut peccat.*
6 *Rex bellans iniustè, uel malo fine, ut peccat.*
6 *Rex iura noua indicens, & uisitantes impediens, ut peccat.*
7 *Rex cogens operari subditos, & eorum delicta non puniens, ut peccat. & 8.*
7 *Rex officia sua uendens, & indignis conferens, peccat. & 8.*
8 *Rex matrimonium contrahere cogens, ut peccat.*
8 *Rex beneficia indignis conferens, & malam consuetudinem seruans, ut peccat. & 9.*
10 *Rex damnans inauditum, uel auditum malè, ut peccat. & 11.*

1 DIcendū ꝙ peccat mortaliter primò Rex, uel monarcha, qui aliena regna, & dominia iniustè quærit, uel iniustè quæsita nō restituit, nulla iusta causa ab hoc excusante. c. quid culpatur. 23. q. 1. cap. si res. 14. q. 6. adiuncto cap. sæpe. de rest. spol. Venialiter autē periculosè qui ea, etiam iniustè quæsita gubernat principaliter ob uoluptates, uel diuitias, aut gloriam, & honorem, per supradicta cap. 23. nu. 73. Nam ut sanctè resoluit S. Tho. de regim. princ. lib. 1. cap. 7. & 8. finis primarius laborum eius uix tolerabilium debet esse ipse Deus, cuius uices in terra gerit, & uera beatitudo, de qua supra, prelud. 4.

Secundò peccat, qui iniustè possessa iniustè gubernat, nō reddendo suū cuique ius, uel excitādo factiones, uel nō sedando eas, non prouidendo

annonæ,

annonæ, uel aliarum rerum caritati, aut præficiendo rectores indignos, aut non ferendo leges necessarias, uel constitutas non exequẽdo, aut nõ communiendo armis, artibus, & exercitiis ad se, & illa tuenda necessa riis, adeo, ut iudicio prudentis, ea uel partem eorum, probabili amissio nis periculo subiiciat, iuxta mentem eiusdem S. Tho. ubi supra. c. 15. & probatur per cap. administratores. 23. quæst. 5. & c. alius 15. quæst. 6.

2 Tertiò peccat, qui per incuriam non habet propria armenta boum, & greges ouium, arietum, porcorum, & mares selectos, quo habeat carnes in obsonium suum, & suorum: aut non colit agros proprios, quo triticũ, hordeum, & alia frumenta sibi, suisque necessaria colligat: aut non habet equitia producendis equis ad bella necessarijs Hęc enim sunt mortalia, aut certe uenialia periculosa, secundũ S. Tho. ubi sup. lib. 2. c. 5. & 6. Dixi, *Per incuriam*: quia iudicio nostro nõ sũt peccata omissa ad uitãdos sumptus, & ad quęrẽdũ plus ex prædiis locatis, quam per se cultis; & de suis herbis locatis, quam per armenta sua, & greges depastis; aut ad me lioribus curis, occupandum tempus, quod his impendendum est. argu. c. non mediocriter. de consec. dist. 5. quod miror nec S. Thomam, nec alios animaduertere: quum fere omnes reges ea facere omittant.

Quartò, peccat, qui adeo negligit coaceruare diuitias artificiales, auri, argenti pecuniarum, & aliorum similium; ut se, suumque regnum exponat probabili periculo pereundi fame, bello, & aliis malis; quæ pro babiliter defectu pecuniarum euenire possunt. E quibus est mutuaria subditis cum pudore, & periculó deserendi iustitiam in eorum fauorẽ; uel a nummularijs sub usuris, aut interesse; ad quæ postea soluenda nimium sit grauaturus populum, ex mente eiusdem ubi supra cap. 7.

3 Quintò peccat, qui pecunias congerit grauando notabiliter subditos ob auaritiam, nullo iusto fine proposito, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 2. quia id est contrauenire præcepto de dando superflua pauperibus, iux. dicta supra cap. 23. nu. 73.

Sextò peccat, qui prodigis largitionibus ita indulget, ut se exponat probabili periculo usurpandi aliena; uel tributa maiora, quam par est, exigendi; aut debita statis diebus non soluendi; aut onere grauissimo in teresse, ac cambiorum se, suumque regnum in maximam paupertatem inducendi propter rationes Arist. in epist. ad Alex. & per leg. part. Castel læ tit. 142. par. tit. 5. & mentem S. Tho. ubi sup.

Septimò peccat, qui adeo negligit munire suas arces, ut occasionẽ po pulo præbeat irreuerentiæ, uel rebellionis: aut aliis inimicis occupãdi re gni, aut partem illius, iuxta mentẽ eiusdem S. Tho. ubi sup. lib. 2. c. 11.

4 Octauò peccat, qui negligit per incuriã imperare refectionẽ, & custodiam uiarũ publicarum sui regni: ita vt viatores notabilia ob id damna incurrant, aut de suis publicis reditibus, pauperibus extreme egentibus, a se petentibus, non subuenit, iuxta eundem S. Tho. vbi sup. c. 12. & 15.

Dixi,

Dixi; *Negligit*. quia secus si per ignorantiam aut impotentiam id omitit.arg.l.impossibilium.ff.de reg.iur.& cap. ignorantia eo.tit.lib.6. quãuis hoc alii non animaduertant.

Nonò peccat,qui habet cũ alio Rege Christiano super aliquo regno, uel dominio aliquã dubiam,& antiquã controuersiam,quæ de iure non potest extingui:quia nõ habent superiorẽ;neque bello,quippe quorum arma adeo creuerunt,ut neuter ab altero omnino superari possit,nisi facta per strages copia Turcis inuadẽdi quod reliquũ est Christiani orbis, uel bonã partẽ eius;& nõ uult in arbitros suspicione carentes cõuenire, nec petere,vel accipere cõditiones honestas,quibus pax firma fiat.quod probauimus in repet.cap.quando.de consec.dist.1.cap.9.nu.90.

Decimò peccat,qui aliquam legem pœnalem constituit principaliter propter suam utilitatem priuatam,quo eius transgressione,aut dispensatione multas pecunias cogat.cap.erit autem lex.4.distin. & communis in cap.1.de const.

5 Vndecimò peccat,qui dispensat in legibus diuinis, aut naturalibus, absq; iusta causa: & qui in propriis cũ notabili damno,aut scãdalo publico uel priuato: & qui delicta diuina lege aut naturali dãnata, sine iusta causa condonat;uidẽs,aut videre debens,se ad alia similia occasionẽ prębere:aut lites,uel solutiones debitorũ sine iusta causa suspendit.Tũ per glo.sing.c.non est.de uot.c.ex parte.de consu.c.ex iure.de iureiu.c.si ecclesia.23.q.4.c. regum.23.q.5. Tum quia omnis iniustitia rei notabilis est mortalis,iuxta S.Tho.2.2.q.59.art.4.Dixi,*Sine iusta causa*. quia cum causa,& sine scandalo notabili,illa licita facere potest.l.1.C. de leg.

6 Duodecimò peccat, qui non permittit populo suo tueri suas libertates,sibi ex iure diuino,aut humano iurato debitas:aut bona populi vsurpat;& restituere obligatur,arg.c reges.& c.principes.23.q.5.& l.1.C.si quacunque præd.pot.& cap.si res.14. quæst.6.

Decimotertiò peccat,qui minis,aut præcibus importunis adigit aliquem ad donandum sibi sua bona,absque iusta in id causa,cum obligatione restituendi,arg.c.conuenior.23.q.8.2.Reg.c.21.& totius tit. ff.& C.quod met.cau.& Bar.in tract.de tyran.nu.20.

Decimoquartò peccat,qui gerit bellum iniustum defectu authoritatis,aut iustæ causæ cum obligatione restituendi;aut iustum ex se,sed animo,& fine iniusto sine obligatione restituendi, iuxta utrumque Tho.2.2.quæst.40.art.1.

Decimoquintò peccat, qui impedit visitationem monialium iuridicam,cle.attendentes.de stat.monach. & est excommunicatus, si admonitus non desistit. ead. clem.§.fin.

Decimosextò peccat, qui exigit a suis subditis aliqua tributa noua, absq; necessitate publica cũ obligatione restituẽd:quãuis in bonũ finẽ ea exigat.cap.militare. sub fin.23.q 1.Et multo magis si ad superfluum

usum;uel uestitum,pompas, cõuiuia, prodigalitates,quas uulgus liberalitates appellat.Summ.confes.lib.2.tit.5.quęst.35.nu.31. Dixi, *Noua*. quia si antiqua bene statuta ita prodigit, non tenetur restituere, nec mortaliter peccat; nisi aliqua circunstantia finis,formę,materię, aut alia mortalis interueniat,per supradicta.cap.23.nu.75.Dixi etiam,*Absque necessitate publica*.quia cum hac exigere,& accipere posset,si ad eam sui reditus non sufficerent, arg.cap.cum secundum. de præb. & cap.1.13. quæst.2.& eorum, quæ ibi citantur.

Decimoseptimò peccat, qui adigit subditos suos, ad id non obligatos, sibi domos ędificare, agros colere, vineas fodere,aut alia similia facere sine integra sui laboris compensatione,S.Ant.par.3.tit.3.cap.4.§.4. subdens,bis eum peccare,qui diebus festis ad hoc eos adigit.

7 Decimooctauò peccat, quia officia sui regni vendittá care,& talibus psonis,ut ,pbabiliter credat,aut credere debeat,eas male illis vsuras,aut subditos oppressuras p rationes Auth.ut iudi.sine quo.& Auth.de mãd. princ.§.2.alias secus, iuxta S.Tho.ad Ducissam Brabantiæ in opusc.21. q.1.quamuis præstaret non vendere.Quo fit,ut dictum Panor. communiter recepti in cap.1.& 2.ne pręl.vic.su.(scilicet,) id quod domini pro officiis secularibus suæ iurisdictionis accipiũt,lucrum sordidum esse, & accipiẽdo mortaliter peccare,restringendum sit ad personam,quæ superiorem agnoscit,&locum,vbi vetitum est lege obligante ad mortale,cui consuetudo pręscripta non derogauit,sine licentia eius,qui eam dare potest ad uendendum honesto pretio personis idoneis. Et cõsequenter nõ sunt damnandi reges,& principes,qui ea dant pro pecunia in dotem,vel mercedem obsequiorum; neque etiã ipsi officiarij illa vendẽtes tam honesto pretio talibus personis:ut probabiliter credatur,eas illis non male vsuras,quo pretium male datum peius extorqueãt. Quare ob ea,quæ in curiis monarcharum fieri uidimus,eorũ confessarios,consiliarios,& regni procuratores admonemus, uideri e republica, & animarũ salute fore, lege aliqua circunspecte statuere vnicuique officio,uel muneri certũ pretium,ultra quod nil dari,uel accipi posset;declarãdo eũ,qui plus acciperet,plus iusto pretio accipere;& addendo,ne remissioni locus esset;& tempore quo titulus confertur,cogerentur partes iurare de nõ plus dãdo vel accipiendo:cum indies adeo eorum pretia crescãt,ut ementes honestè uiuere nequeant, nisi magno reip.malo, illa, quę fortè mutuo & sub usuris, uel interesse acceperunt, recuperent.

Admonemus uero hic,fœ.rec.Pium V.tulisse legem an.1571.mense Decembri, cõtra ambientes officia iurisdictionis administrationẽ habẽtia, in hæc uerba. *Nemini de cætero liceat,mediante pecunia,uel solutione, ex traditione, ac promissione aliarum rerum,& per interpositas personas, aut alias quouis modo faciendas, aliquas dignitates, & officia exercitium & administrationem iurisdictionis habentia procurare, assequi, uel obtinere,*

re,ac

re: ac si quis his præsentibus contrauenisse quoquomodo dici, aut censeri potuerit; ipsum contrauenientem eo ipso confiscationis omnium bonorum, degradationis, & amissionis, tam priuilegij doctoratus, quam quorumcunque per eum obtentorum officiorum tam sæcularium, quam ecclesiasticorum, ac demum ultimi supplicij pœnam irremissibiliter incurrere uolumus. & infra. Et quod ubicunque, & quandocunque compertum fuerit per interpositam personam, aliquas pecunias, seu alias res traditas seu promissas fuisse alicui curiali, familiari, uel cuicumque alteri personæ pro officiis, & dignitatibus iurisdictionis administrationem habentibus; is qui officiũ huiusmodi obtinuerit, se a præmissis attenta interpositione personæ huiusmodi nullatenus excusare queat: quinimò nulla admissa ignorantiæ excusatione, ipso iure præsumatur solutionem, & promissionem huiusmodi de eorum, qui officia & dignitates similia obtinuerunt consensu, & mandato penitus esse facta; eisdemque propterea pœnis subiacere omnino intelligatur.

Decimononò peccat mortaliter, qui cogit aliquem ad certum matrimonium contrahendum, uel a contrahendo impedit. S. Ant. 3. par. tit. 3. ca. 4. §. 5. quod Concil. Trid. sess. 24. c. 9. de reform. matrim. in hæc uerba confirmauit. *Præcepit S. Synodus omnibus cuiuscunque gradus, & dignitatis, & conditionis existant, sub anathematis pęna, quam ipso facto incurrãt, ne quouis modo directo, uel indirecto subditos suos, uel quoscunque alios cogant quominus libere matrimonia contrahant.*

Vigesimò peccat, qui præficit officiarios indignos, imperitos, aut malæ conscientiæ, credens, aut credere debens eos tales esse, aut per iustam ignorantiã præfectos; postquã id resciuerit nõ deponit, cũ possit absque suæ uitæ periculo, & damno reipub. cum obligatione restituendi damna, quæ fecerunt. Scot. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. art. 4. per ea, quæ copiosè diximus in prælect. cap. si quando. de rescrip. excep. 16. nu. 3. & 4.

8 Vigesimoprimò peccat, quia ad sacerdotia, uel beneficia ecclesiastica, quorũ est patronus, præsentat personas nõ idoneas ætate, sciẽtia, uel moribus: aut inducit legatos, episcopos, & alio prælatos ad conferendum talibus, aut patronos ad tales præsentandum cõtra, c. cum in cunctis. de elect. & cap. graue. de præb. & alia latè dicta exceptione 16.

Ad nonè autem quæsitum respondeo, non peccare possidentẽ uirtute bullæ Iulij Secũdi aliqua bona tanquã profana, quibus pater eius imposuit onus aliquarũ missarum, constituens eum patronum eorũ, & earũ: quia etiã absque tali bulla poterat ea iustè possidere, ut talia; quippe quæ nullius speciei sacrorũ sunt, ut colligitur ex S. Tho. recep. 2. 2. q. 99. ar. 9. non enim sunt bona ecclesiastica; licèt oneri ecclesiastico sint subiecta, arg. cap. ex parte, de censib.

Vigesimosecundò peccat, qui nõ cohibet suos subditos ab usurpãdo alieno per furtum, rapinas, munera, aut per aliũ quemuis modum illicitum, cum obligatione restituendi, Rich. in 4. lib. sent. dist. 15. art. 5. q. 5.

Vigesimotertiò peccat, qui negligit abolere prauas suæ terræ consuetudines, ueluti usurarum, ludorum periculosorum animæ & corpori; cũ sine scandalo id possit: aut permittit falsas mensuras, aut pretia iniusta rerũ uenaliũ, cũ obligatione restituẽdi. Rich. ubi sup. arg. c. error. 83. dist.

9 Vigesimoquartò peccat, qui per se, uel alium condemnat aliquem. Præsertim ob crimen indicta causa, aut non cõcessa se defendendi facultate, aut sine scientia publica per publicam probationem habita, ductus scientia priuata per priuatam probationem quæsita, secundum mentem S. Tho. 2. 2. quæst. 67. art. 2. & clarius Caiet. ibid. & in summ. uerb. homicidium. Tum quia sententia, qui actus publicus est, auctoritate & scientia publica, & non priuata ferenda est. Tum quia iuris naturalis est, ne quis inauditus, & indefensus damnetur. clem. pastoralis. §. cęterum. de re iud. gloss. memorabilis in extrauag. 1. de dol. & cont. Quo fit secundum eos, grauissime peccare reges, & principes, & esse homicidas, qui aliquem etiam subditum, inauditum & indefensum ueneno, aut alio mortis genere interfici iubent; uel beneficijs, officijs, honoribus, aut alijs bonis ad nutum non amouibilibus priuant, sola scientia priuata ducti. Eodem item modo peccare exequutores talium mandatorum; neque excusari obedientia, quam suis regibus id præcipientibus debent: quoniam contra ius naturale, uel diuinum non est eis obediendum, cap. si dominus.

10 cap. qui resistit. 11. quæst. 3. & Caiet. in dicto uerb. homicidium. Contra uero non peccare eum, qui secundum allegata, & probata iudicat; quamuis uti priuatus oppositum iustum esse sciat: adeo quòd eum, quẽ priuate scito innocentem, iuste condẽnare possit probatum nocentem, saltem quando quo ad eius fieri potuit, omnia fecit, ut ueritatem cognosceret, & ne de illo casu iudicaret, iuxta S. Thom. in d. quæst. 67. art. 2. & alios graues auctores, quos Caiet. ibi adducit. Pro quibus est tex. in l. illicitas. §. ueritas. ff. de offic. præsid. & in cap. pastoralis. §. quia uero. de off. deleg. & vtrobique cõmunis. Dixi, *Ad nutum non amouibilibus*, quia in alijs secus est, arg. l. qui potest inuitis. ff. de reg. iur. qualia sunt officia Castellæ regia, lib. 1. ordin. tit. 76. Idem, quum res notoria est, uel ex natura rei, uel actis constat, nullam condemnando defensionem competere cap. bonæ. 1. de elect. ubi Panor. adiuncto cap. cum olim. de re iudi. ubi post alios Fel. col. 5. quia scientia reipublicæ notoriæ publica est, & non priuata, ut sentit S. Tho. 2. 2. quęst. 67. ar. 2. & facit c. ad nostrã. de iureiur. Idẽ quum aliqua magna, & iusta de causa nõ recognoscẽs superiorem omittit audire & uocare reũ, ut probauimus in c. 1. de caus. poss. per glo. sing. in l. antepen. ff. in quib. caus. mai. laudatã per Rauen. in dicto c. 1. & Decium in cap. ex parte. 2. de offi. deleg. col. 2. & cap. quæ in ecclesiarũ. de cõst. col. 9. modo curet allegari, & probari pro parte absente, quæcunque possunt. Per quod excusauimus magnum quendam Monarchã, qui virtute ꝓcessus in absentia facti, & sentẽtiæ sine citatione latæ, fecit

capite

capite plecti quēdam suorum militum ducem, sibi in alio regno militã tem: quia nec capi, nec sine metu rebellionis illius, & magnæ partis exer
81 citus, audiri poterat. Non autem omnino placet consilium Raymundi probati a S. Anto. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. quòd rex, aut dominus, qui suis subditis aliqua de superioribus causis restituere tenetur; & non potest, aut certè difficile id facere, condonet ei aliquas operas, uel iura sibi debita in perpetuum; eisue annuam pensionem perpetuam, aut temporariam in id sufficientem super bonis regni constituat: aut aliquod Xenodochium, aliudue opus pium de illorum consensu, si haberi possit, instituat: non, inquam, omnino placet. Tum quia impotentia eum excusat per dicta supra in cap. 17. nu. 60. Tum quia non potest iura regni diminuere, nec onera augere. c. intellecto. cum ei annot. de iu. iur. Tum quia non sufficit dare pijs, quod debetur aliis, argu. cap. ea te. de iu. iur. & c. cum tu de usur. Tum quia consensus subditorum in eiusmodi raro est spontaneus, iuxta illud, *Preces Principis iussa sunt*. glo. in l. 1. ff. quod iussu. Quare securius consilium esset, ut, superflua sui status resecando, & parcius uiuendo, & à donis gratuitis abstinendo, quantum posset de reditu suo decenter relinqueret, quo debita soelueret, & restitueret, iuxta mentem Aristotelis. 4. Ethic. & S. Thom. 2. 2. quæst. 118. art. 1. & melius quæst. 58. art. 1. ad 1.

Vigesimoquintò peccat mortaliter Rex, qui ut iudex facit aliquid, quod iudici esse mortale. §. seq. dicetur.

De peccatis Iudicis superiorem agnoscentis.

SVMMARIVM.

12 *Iudex ut peccat mortaliter suscipiendo officium, cui est impar.*
12 *Iudex iudicans iniuste, aut accipiens pretium pro sententia etiam iusta, ut peccat.*
13 *Exemptus hodie multo plus subiacet ordinario, quàm olim.*
13 *Iudex usurpans iurisdictionem, non seruans ordinem iudiciarium, ut peccat.*
13 *Iudex male accipiens, & uictum non condemnans in expensis peccat.*
13 *Iudex non satis studens, nec consulens, affectu condemnans, & miseris non deferens, ut peccat.*
14 *Iudex appellationi non deferens, uel eam non admittens, ut peccat.*
14 *Iudex pœnam legis augens, uel diminuens, ut peccat.*
15 *Appellatio ab interloquutoria in quibus causis criminalibus hodie sublata.*
15 *Iudex setentiam nullam superioris exequens, ut peccat.*
16 *Iudex non obediens ecclesiæ, non seruans interdicta, prehendens iudicem*

ecclesiasticum, qui eum excommunicauit, cogens absoluere, libertatem ecclesiæ minuens, res intra ecclesiam capiens, ut peccat.
17 *Ecclesiæ immunitate qui gaudent. & seqq.*
17 *Iudex extrahens quem ab ecclesia approbans falsitatem officiarij, negans damnato confessionem, ut peccat. & seq.*
19 *Ecclesiæ immunitate gaudet regulariter omnis Christianus tantum, & nõ alij. & seqq.*
24 *Iudex partibus æquales aduocatos non assignans, non uisitans carcerem; excommunicatum admittens, clericum suo iudici non reddens, iudicans die festo, iura nimia exigens, fingens quo fœminam adeat, procedens sine accusatore; ut peccat. & seqq.*
25 *Iudex non inquirens generaliter, interrogans, & inquirens specialiter, ut peccat.*
27 *Domini terrarum cultarum a Sarracenis eis decimantibus hoc agant.*

12 Dicendum, ꝙ peccat mortaliter primò Iudex petens, aut suscipiens munus gubernandi, aut iudicãdi, quo ita est indignus; ut sit uerisimile inde notabile aliquod damnum proximo euẽturum per cap. non est putanda. 1. q. 1. & ea, quæ late adduximus in prælect. c. si quando. excepti. 12. cum trib. seqq. & in c. inter uerba concl. 11. ponendo exemplum de eo, qui noscens se contra potentes sententiam ferre non ausurum, iudex efficitur, contra cap. 7. ecclesiast.

Secundò peccat, qui sciens, aut scire debens, sententiã iniustã fert; aut iustam ferre negligit amore, odio, precibus, metu, uel alia de causa, cap. si quis dixerit. cap. quatuor. 11. q. 3. cum obligatione restituendi, non solum principale, sed omnes impensas, damnũ, & interesse, quę ex eo consequuta fuerint. c. fin. de iniur. siue appellet, siue non; glo. cap. pastoralis. §. quia uero. de offic. deleg. cõmuniter recepta: nisi consentiat in sententiam animo remittendi debitũ; de quo intelligi potest Medin. in C. de restit. q. 3. caus. 7. in fin. Et si est ecclesiasticus, & tulit eam etiã contra conscientiam, ipso facto est suspensus, & irregularis; si antequam absoluatur ab ea, celebret. cap. 1. de re iud. lib. 6.

Tertiò peccat, qui pecuniã accipit ut bene, uel male iudicet; aut ut iudicare omittat. cap. iubemus. cum 4. seqq. 1. q. 1. cum eadem obligatione restituendi (ut dictum est in cap. 17. nu. 28. cum seqq.) ea, de quibus in §. præcedenti: & etiam quod accepit, si pro bene iudicando accepit, iuxta distinctionem positam supra cap. 17. nu. 33. Adde extrauag. quæ incipit. *Ab ipso*, Gregorii XIII. quę innouat extrauagan. 1. de senten. excom. inter communes: in quam latè nuper commentati fuimus.

13 Quartò peccat, qui iudicat aliquid esse iustũ, uel iniustum; etiã si re vera sit tale; sed non habet in id iurisdictionẽ, eo quod reus est exemptus, licet aliquando contra eum ordinario concedatur. c. 1. de priuil. lib. 6.

quod

quod Conc. Trid. sess. septima, cap. 14. de refor. innouauit, & ampliauit in hæc uerba. *In ciuilibus causis mercedum, & miserabilium personarum clerici sæculares, aut regulares extra monasterium degentes, quomodolibet exempti; etiam si certum iudicem à sede Apostolica deputatum in partibus habeant; in alijs uerò si ipsum iudicem non habuerint, coram locorum ordinarijs tanquam in hoc ab ipsa sede delegatis conueniri, & iure medio ad soluendum debitum cogi, & compelli possint; priuilegijs, exemptionibus, conseruatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus aduersus præmissa nequaquam ualituris.*

Quintò peccat, qui iudicat etiã rectè; sine tamẽ probatione sufficienti: siue quia testes sunt suspecti, uel iniustè torti; aut nõ uidit saltẽ mediocriter processum, aut probationem legitimam non admisit, S. Tho. 2. 2. q. 60. art. 3. & 6. addens peccare quoque eum, qui probationem maiorẽ necessaria exigit. Pro quibus omnibus sunt cap. ira. 11. q. 3. & c. 2. de probatio. & cap. ad nostram. 3. iuncta gloss. antepen. de iureiur. Et qui ordinem iuris non seruat, procedendo sine libello; aut sine contestatione litis, ubi sunt necessaria, aut sine dilationibus necessarijs, aut superfluas cõcedendo, non admittendo iustas exemptiones; aut iniustas admittendo. cle. sæpe. de uerb. signifi. interrogando ea, ad quæ pars respondere non tenetur, glo. magna, cap. 2. de confess. lib. 6. Et qui in sententia aliqua clausula obscura utitur, qua condẽnatus aliquo tempore se contra iustitiam defendere possit. Et qui appellationẽ, aut recusationem, quã non debet admittit: uel contra quã debet, non admittit, præsertim propter preces, aut munera, quod est peccatũ quotidianum. S. Ant. 3. part. tit. 9. cap. 14. §. 2. aut differt sine iusta causa expeditiones iudiciorũ petitorum. Et qui propter pietatis famã pęnam absque facultate id faciendi remittit totã,
24 aut partem, aut eandẽ auget, ut seuerum se ostendat. S. Tho. 2. 2. q. 67. art. 4. Alex. 3. par. de leg. iudic. quantum ad personam iudicis. q. 4. art. 4. S. Anton. 3. par. tit. 29. cap. 1. §. 7. non faciendo ea in ipsa sententia, uel faciendo in ea, sed sine iusta causa, & probatur per l. respiciendũ. ff. de pęn. & l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de ijs, qui not. infam. Deci. post alios in cap. at si. §. de adulterijs. de iudi. ubi latius diximus: & quamuis qui superiorem non habet totam pœnam, aut illius partem remittere possit, aut mutare corporalẽ in pecuniariam, si uidet illud in honorem Dei, aut in utilitatem reip. cessurum: ut cum reus utilis est populo. l. ad bestias. ff. de pęn. & Alexander, ubi supra: & etiã si uidet nullum inde damnum publicũ emergere, de consensu partis aduersæ; si tamen præuidet, uel præuidere debet, occasionẽ delinquendi per illud præberi, quę ut plurimum præbet ignoscẽdo homicidis, latronibus, iniquis iudicibus, & id genus alijs, grauiter peccat: quãuis pars aduersa in id consentiat. Caiet. in sum. uerb. Iudicis peccata. Et qui sententiã superioris exequitur, sciẽs eam nullam esse, & irritam; siue quia errorẽ cõtineat intolerabilem, siue manifestam

iniustitiam, gl. recept. c. pastoralis. §. quia uero. de offic. deleg. Alex. Alen. 3. part. tract. de quinto præcepto. membr. 1. art. 4. circa fin. Dixi. *sciens nullam esse*: quia ualidam (licet iniusta sit) exequi potest, postquam procurauerit ne exequutioni mandetur, per dictum. §. quia uero. & supradicta. Et qui iubet aliquem sine iusta causa comprehendi sicuti supra dictum est cap. 15. nu. 14. Et qui sine iusta causa omittit condemnare victum in impensis petitis à uictore cap. calumniam. de pœn. l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iud. Et qui ignorans ea, quæ ad iudicandum sunt necessaria, quem debet, non consulit. Qui autem assessores habet, & quem debet consulit, & eius consilium sequutus malè iudicat, non peccat: assessor autem & consultor sic, cum obligatione restituendi c. statutum. §. assessorem. de rescrip. lib. 6. Pan. & Anto. in cap. tua nos. de homici. & Dec. post, & ante alios in l. consilij. ff. de reg. iur. Et qui mortali odio, malove animo, aut sine (licet alioqui iuste) aliquem damnat morte, mutilatione, uel alia pœna per cap. cum minister. 22. quæst. 5. & multa ibi per nos nuper adducta; quamuis non teneatur restituere secundum mentem utriusque Tho. 2. 2. quæst. 40. art. 1.

Adde, quod Conc. Trid. sess. 12. cap. 1. de refor. sic circa hæc statuit. *In causis uisitationis, & correctionis, siue habilitatis, & inhabilitatis, nec non criminalibus ab episcopo, seu illius in spiritualibus vicario generali ante definitiuam sententiam ab interloquutoria, uel alio quocunque grauamine non appelletur*. Circa quòd nota primò, consonare illud iuri antiquo quoad causas uisitationis, correctionis, habilitatis, & inhabilitatis, per c. licet. de offic. ordina. cap. reprehensibilis. de appellatio. cum eis annotat.

Notat. 2. quòd dissonat illi, quo ad causas criminales: & uidetur solum esse locus ei in criminalibus, quæ tractantur coram episcopo, & uicario generali eius; & non in eis, quæ tractantur coram inferioribus, vel delegatis à Papa, legato, uel episcopo. Tum quia prooemium illius habet id statui in auctoritatem episcoporum, quo libentius resideāt in suis episcopatibus. Tum quia uerba sæpius repetita solum loquuntur de episcopis, & uicarijs eorum, & non quibuscunque; sed tantum generalibus. Tū quia est ius correctorium, & nouum, per quod non recedimus ab antiquo, nisi quatenus in eo exprimitur. l. præcipimus. C. de appel.

Nota 3. ꝙ iura remouentia appellationē in aliquot casibus, & admittētia regulariter in omnibus, iuxta gloss. sing. in l. qui restituere. ff. de rei uend. solū procedūt in foro exteriori, quia in interiori iudex, qui grauat, peccat non admittendo appellationem, uel alia uia grauamen nō remouendo; siue sit casus, quo liceat appellare, siue nō, arg. l. 3. ff. de appella. & cap. ad nostram. eod. tit. Qua in re quāplurimi litigantes, & aduocati, ac procuratores eorū, passim grauissime peccant cū obligatione restituēdi.

Nota 4. quòd ad hoc ut iudex peccet, non admittendo appellationē, & pars appellando, non requiritur, ꝙ sententia sit iniusta, secundū acta:

sed

sed sufficit, quòd credatur esse ipsa re iniusta, & peragēda de nouo possit monstrari esse talis, argum. cap. per tuas. de sent. excom. & cap. solet. eodem tit. lib. 6.

Sextò peccat mortaliter, qui peregrinos, uiduas, pupillos, & alias miseras personas negligit notabiliter præferre alijs in iure sibi reddendo. c. regum. 23. q. 5. Richar. in 4. dist. 15. art. 5. q. 4. Et qui iudex sæcularis mādatis Papæ, aut aliorum prælatorum non paret, aut eorum excommunicationes, aut interdicta, ut debet, non seruat. cap. 2. de maior. & obed. & cap. 1. 11. quæst. 3.

16 Septimò peccat, qui cogit, aut præcipit tēpore interdicti celebrare; aut ne denunciati excōmunicati è diuinis officijs egrediantur; & est excommunicatus. cle. grauis. de sen. excommu. Et qui ui, metuve absolutionem extorquet; aut excommunicationem, aut interdictum reuocari facit. c. 1. de his quæ ui met. lib. 6. Et qui facultatē facit comprehendēdi, aut vexādi iudices ecclesiasticos in personis, aut bonis; eo quod contra ipsum cēsuras tulerunt, uel suo iussui non paruerunt. c. quicunque. de sent. excō. lib. 6 de qua infra cap. 27. nu. 99.

Octauò peccat, qui prohibet subiectis ne uendāt, uel emāt ab ecclesiasticis: & est ipso facto excommunicatus. c. eos. de immu. eccles. lib. 6. Et qui cōpellit, ut bona immobilia, aut iura ecclesiæ subijciantur laicis; aut ad eosdem transferantur. c. 2. de reb. eccl. non alien. lib. 6. Et qui iubet capi cruces, ornamenta, libros, aut alia ecclesiæ bona. c. indigne. 12. q. 1.

17 Nonò peccat, qui extrahit, aut vult, uel iubet extrahi per uim ex loco sacro eos, qui ad illū confugerunt, per c. definiuit. c. si quis contumax. & cap. reum. 17. q. 4. & multas leges regias citatas a Don. Remigio à Gogni Pampilonen. lib. de immuni. eccle. & per leges Lusitaniæ circunspectissimas. Pro cuius rei notitia dico quatuor.

Primum, ꝙ per locum sacrum hoc in loco intelligitur quælibet ecclesia, capella, basilica, eremitorium, & quodlibet aliud sacellum, pro missa dicenda, episcopali authoritate constructū; sine qua destrui non potest, iuxta mentē Card. consi. 11. & dictum Remig. ubi sup. ampliat. 1. 2. & 3. Cæmeterium item, quod est locus per episcopū sepeliendis mortuis sacratus: siue sit continuum, siue contiguum ecclesię, siue ab ea separatum, cap. quisquis. 17. q. 4. Dormitorium item commune clericorum, & religiosorum, arg. c. cum pro causa. de sent. excom. Et ianua, & porticus ecclesiæ, aut cæmeterio adnexa, d. c. si quis contumax. Panor. in cap. pen. de immu. eccle. Claustrum item, & pauimentum, licet spatium plusquam
18 30. passuū cōtineat, ex Remig. ubi supra ab ampliat. 5. usque ad 15. Domus item episcopalis, quamuis ab ecclesia seiuncta sit, c id cōstituimus. 17. q. 4. Inno. & communis, in d. c. inter alia, de immunit. eccles. Domus etiam ecclesiæ ad habitationem clericorum intra 40. aut 30. passus constructæ, alias non, nisi alicui capellæ adnexæ essent, d. cap. quisquis. Spatium

tium

tiũ itẽ 40. passuum in circuitu ecclesiæ maioris, & 30. in circuitu ecclesiarum minorum cap. sicut antiquitus. & d. cap. quisquis. 17. quæst. 4. ut affirmat Oldra. cõsi. 35. & Fel. in d. cap. cum pro causa. Admonemus tamen nullo in loco hoc seruari, nisi quoad fines cœmeterij, forium, claustrorum, graduum: & sic uidemus plus obseruari opinionẽ, quam ridet ibi Oldrad. quam suam. Hospitale item episcopali authoritate constitutum, Panor. in cap. pen. col. 2. de immunit. eccles. Et presbyter qui defert sanctum sacramentum extra ecclesiam. Host. & communis in cap. sane. de celeb. miss. & Remig. ubi supra ampliat. 18. Cardinalis etiam hoc priuilegio vtuntur: quod tamen nullo iure scripto probatur, quamuis fortassis sic non scripto cõsuetudinis, Andr. Siculus de præst. Cardin. quæst. 9. par. 1. & à fortiori eo utentur Imperatores, Reges, & ipsorum Regiæ; quãuis nõ ipsorum statuæ, neque domus aliorum magnatum, nisi priuilegio donatorum, Remig. ubi sup. ampliat. 21. In urbe tamen nulla ecclesia utitur hac immunitate aduersus iudices etiam seculares Papæ; licèt domus Cardinalium cum certo ambitu, & legatorum regum, & rerumpublicarum ea gaudere uideamus.

19 Secundum, quòd hac immunitate gaudent omnes, & soli Christiani liberi, qui ad prędictum locum sacrum, siue ob delicta, siue ob debita confugiunt. d. cap. inter alia. ubi Panor. nu. 4. & Remig. ubi supra Et etiam serui ob delicta, quæ grauissime a iure puniri possunt, confugientes; aut ob sæuitiam dominorum; alias non: & ideo suis dominis reddi debent; pręstita tamen cautione saltem iuratoria, de non sęuiendo in eos, iuxta Panor. & communem in d. cap. inter alia.

Tertium, quòd ex hoc infertur, hac immunitate gaudere excommunicatos, interdictos, & suspensos iuxta Imol. Bonif. & communẽ in clem. 1. de pœnit. & remiss. quia nõ excipiuntur à regula prædicta. Et eadẽ ratione, qui de licentia custodis carceris, uel sine illa, etiam uiolato iuramẽto de non egrediendo à carcere, confugit: quia licet teneamus cũ gloss. singul. clem. pastoralis. uerb. per uiolentiam. de re iud. quod iustè in carcerẽ cõiectus exiens à carcere, pręstito iuramento de redeũdo, teneatur redire; per uim tamẽ educi non potest, Steph. decis. capell. Thol. 422. Et etiã qui uiolato carcere confugit. Et qui comprehensus per locum sacrũ ducitur, Nicol. Boer. decis. 100. col. 2. & communis contra Archid. in c. sicut 1. 17. quæst. 4. etiam si iam damnatus ad supplicium ducatur: quia iã est intra eam receptus: & à fortiori, qui à iustitiæ ministris fugiens in eã est ingressus, Remig. ubi sup. fall. 31. Gaudet etiã percutiens clericũ, aut occidens, & cõsequẽter omnis sacrilegus, qui in loco sacro nõ cõmittit, quidquid relati per Remig. fal. 32. & 34. dicant sine textu, & iusta ratione: cum a regula prædicta nõ inueniantur excepti. Exules item, siue banniti, etiam ita, ut impunè occidi possint: & obligatus ad reddẽdas rationes. & mercator, qui decoxit, aut fidẽ fefellit: et qui transfugit ad hostes

quidquid dicant relati à Remigio,& quos ipse sequitur fall.37.& duab. seq q.modo non delinquant in ecclesia,neque alia delicta excepta committant: quia non est textus,nec ulla ratio firma, quæ eos à prędicta regula excludat.

20 Quartum,ꝙ non gaudent hac immunitate iudæi,mauri, pagani, hæretici & alij infideles;nisi quãdo confugiunt, ut uere fideles efficiãtur.l. 1.cũ glo.C.de his,qui ad eccles.cõfug.Nicol.Boer.decis.100.neque blasphemus,iuxta Nicolaũ Boeriũ.in d.decis.100.& alios quos refert & sequitur Remig.ubi supra fall.24.Quod nostro iudicio nõ probatur, per rõnes dicti Nicolai male digestas: cum (quidquid ille dicat)certum sit, blasphemũ,quatenus tantum talis est,non esse hæreticum,iuxta utrunq;. Tho.recep.2.2.q.13.art.1.& si una cum blasphemia hæresi tenetur,non quidem qua parte est blasphemus;sed qua parte est hæreticus,& infidelis,desinit gaudere hac immunitate.Nõ item gaudet uiarum grassator, neque nocturnus segetum,& aliorum fructuum uastator,c.inter alia.de immunit.eccles.Neque qui occidit,mutilat,vel aliud graue crimen in loco sacro admittit,c.fin.de immu.eccles.iuxta communem, quã copiosè tractat prædictus Remig.quia a prædicta regula excludũtur per iura prę citata.Nec refert,an delinquant cum spe immunitatis,an sine illa,secundum Panor.in d.c.fin. Quod quamuis sit contra communem in theorica;est tamẽ in praxi recepta,secundũ Steph.in decis.422.capell.Tholos. quod Lusitania nõ seruat, cuius leges ita distinguere uidẽtur lib.2. ord.

21 tit.4.Neq; qui insidiose occidit,aut animo occidẽdi percutit,iuxta commu.d.c.1.de homic.contra Panor.quã prædictus Remig.copiosè refert, ubi sup.fall.11.& duabus seqq.quãuis sic, qui absque tali animo percutit,secundum ius cõmune.Sed iuxta leges Lusitaniæ usu receptas,nemo qui aliũ de ꝓposito,uel in duello occidit,aut percutit, hac immunitate gaudet,lib.2.ordin.tit.4.& §.3.Nemo itẽ ea gaudet, qui ex ecclesia alterum extra ecclesiam existentẽ percutit; atque contra, qui existens extra illam,existentẽ in illa percutit, iuxta Panor. & communem, in dicto c. fin.quia in ecclesia dicitur delinquere.Neque qui existens intra ecclesiã iussit extra ecclesiã delictum fieri,quo ad delictum,quod iubendo committit: quia in ecclesia patratũ fuit; quamuis sic quo ad delictum patratum ex iussu suo,Remig.ubi supra fall.5.Neque qui eum,qui in ecclesia erat,per uim extraxit,saltẽ per uestes trahẽdo:quia in ecclesia delinquit. Neque qui extrahi eum iussit,quo ad delictum,quod in hoc commisit: quamuis sic quo ad delictũ,quod interficiendo,aut percutiendo post eũ extractũ,cõmitteret.Remig.ubi supra,à fall.4.usque ad 11.quia hoc extra,& illud intra commissum est.Neque qui sponte egreditur.iuxta Hostien.& communem in d.c.fin.Neque is,quem Papa educi iubet.c.vxor

22 fęlicis.16.q.4 Neque personæ ecclesiasticæ, iuxta Panor. in d.c. fin.usu receptum. Quod uidetur limitandum quo ad iudicem ecclesiasticum,

non autem

non autem quo ad iudicē sæcularem, quem arbitror nō posse extrahere ab ecclesia clericum in minoribus cōstitutum, etiam ob delictum; licet quo ad aliud post Conc. Trid. sess. 23. c. 6. habeat in eū iurisdictionem. Neque qui ex ecclesia iniuste defendēs, pugnat: quia intra ecclesiam delinquit. Neque qui prope ecclesiā delinquit, animo ad eam confugiēdi, iuxta Hostien. in sum. de immu. §. inquantū. nu. 8. & alios quos refert, & sequitur Remig. ubi supra fall. 2. quāuis quo ad Lusitaniam, nihil refert, prope ecclesiā, aut longè delinquat: sed an casu, aut data opera id faciat. lib. 2. ordi. tit. 4. §. 3. neque etiam secundū ius commune, nostro iudicio. Tum quia non est textus, qui ita distinguat. Tū quia, supra proximè sequuti sumus opinionē Panor. dicētis; nil referre, an qui in ecclesia delinquit, id faciat cum spe immunitatis eius uel sine illa. Neq; etiam gaudet, qui ab ecclesia spōte egreditur, licèt subdolis aliquorū uerbis deceptus: quāuis qui promittit reddere ecclesiæ, aut eiusmodi dolis utitur (siue sit iudex, siue alia persona particularis) ad fidem seruādam tenetur, ut uidetur æquius, iuxta relata per prædictū Remig. ubi supra fall. 25. Neque qui comburit, aut deiicit ecclesiam: quia in ea delinquit. cap. fin. de immuni. eccles. quidquid dicant relati à Remig. ubi sup.

23 Decimò peccat mortaliter, qui consentit suis officiariis aliquo dolo, uel falsitate in notabile partiū damnū utētibus: quia facientes, & cōsentientes &c. cap. 1. ad Rom. cap. 1. de offi. del. & clem. 2. §. notarii. de here. aut non seruat consuetudines, & statuta, quæ se seruaturum iurauit; si sint licita, possibilia, & non derogata saltem per consuetudinem contrariam cap. 1. de iureiur. lib. 6.

Vndecimò peccat, qui damnato ad mortē non permittit locum suscipiendi sacramentū pœnitentiæ ab eo petitum; nec contraria eum cōsuetudo excusat, cle. 1. de pœni. & remiss. idem esse de sacra communione tenet ibi glo. communiter recep. quam latè Rauēnas defendit in tract. in ci. Valete, in fine alphabeti aurei: quæ tamē in Gallia non obseruatur, secundum Steph. de potesta eccles. cas. 118. & Robertū Gaguinum in uita Ludouici. 11. dicentes negatam fuisse Comestabili Galliæ Ludouico Lucemburgiensi, quando anno 1475. iugulatus fuit. Neque etiam in Hispania; & quidē non malè nostro iudicio: quamuis prædictus Rauen. cum communi oppositum teneat, ut in d. cle. pridem defendimus, eo quod ita fieri expedit ob multa: ne exequutio sententiæ criminalis differatur plusquam differri opportet; si ea condemnato tribueretur. Tum quia irreuerētię esset sumere supplicium de aliquo eo ipso die, quo communicauit; cum non constet species sacramenti esse digestas. Tum quia nō est tanta ratio concedendi hoc sacramentū, quanta pœnitentiæ, cui suscipiēdę prædicta cle. pręcipit dari locum. Est tamen consuetudo urbis (ut diximus in Enchiridio de orat. c. 22. nu. 11.) digna maxima Maximorum Pont. prudētia, quam orbis imitari deberet, ut damnato ad mortē denū

cietur

cietur sententia post mediā noctem, ut liceat ei confiteri, & cõmunicare ante quatuor horas, quàm ducatur ad mortem; & (si libuerit) etiá testari: ut iam corrupta tanto tẽporis spatio panis specie, sine ulla irreuerẽtia Sacramenti cũ magno eius fructu moriatur semper uicturus. Amen.

24 Duodecimò peccat, qui coram se litigantibus æquales aduocatos, & procuratores ex eis, qui corá se aduocati, aut procuratoris munere vtuntur, non concedit, cum damno notabili alterius partis. l. prouidendũ. C. de postula. præsertim personis miserabilibus; quibus interdum etiam nõ petentibus prouidere debet. l. nec quidquã. §. fin. ff. de offi. procons. Imo & interdũ sine stipendio, scilicet, quando soluere nequeunt, & aduocati sine tali stipẽdio illis patrocinari possunt. Syl. uerb. aduocatus. quæst. 18.

Decimotertiò peccat mortaliter, qui nõ uisitat carceres, aut non procurat, ut in eos coniectis necessaria uitæ suppeditentur, cum illorum damno notabili, arg. l. iudices. C. de epis. aud. & cap. pasce. 86. dist. aut in suo iudicio excommunicatum denũciatum admittit in actorem, aduocatum, aut testem, contra superioris iussum, aut iustam partis requisitionem. c. decernimus de sent. excom. lib. 6. & Inno. in c. 1. de offic. ord. Dixi, *Contra &c.* aliàs enim non uideretur nobis plusquam ueniale, si ex eo damnum notabile alteri non sequatur.

Decimoquartò peccat iudex laicus, qui non restituit statim ecclesiastico captum dicentem se esse clericum, si eum in habitu clericali inuenit, aut manifesto constat eum clericum esse, & est excommunicatus. cap. si iudex. de senten. excom. lib. 6. Dixi, *In habitu clericali.* alioqui enim non tenetur reddere ecclesiastico, donec ei de clericatu constet, d. cap. si iudex. & ibi omnes: nec tunc si est clericus coniugatus; nisi probet, quòd unam solam, & uirginem vxorem duxerit, & habitum, & tonsuram clericalem gestauerit. cap. 1. de cler. coniug. lib. 6.

Ad nouè autem quæsitum respondeo peccare iudicem laicum capiẽtem clericum, qui ui abstulit ab eo processum, & retinentem donec illum restituat, si post factum delictum, uel in flagranti eum capiat, & non remittat ad iudicem ecclesiasticum infra tempus debitum, per notata in cap. cum non ab homine. de iud. à Pan. Aret. Fel. & Deci. qui à nu. 10. dilucidius alijs hoc resoluit.

25 Decimoquintò peccat, qui die in Dei honorem feriato testem iurare facit, aut aliquem alium actum iurisdictionis, qui non esset meræ exequutionis. cap. 1. & fin. de ferijs. nisi necessitate excusetur per eadem capitula, & ibi annotata. Et qui accipit plusquam ualet cera, & labor sigilli signandi, secundum Gab in 4. lib. 15. quæst. 6. arti. 5. dub. 5. litt. R. S. quod non seruatur, nec est uerum, ubi est lex, aut consuetudo, quæ contrarium induxit, quidquid ille sentit, argum. cap. fin. de consuet. & cap. ad apostolicam. de regula. quidquid ille respondeat.

Decimosextò peccat, qui fingit aliqd, quo eat, aut mittat ad accipiẽdũ

testimo

testimonium alicuius fœmine;& est excommunicatus,cap.mulieres.de iudi.lib.6. Aut ex officio suo procedit sine petitione partis, ad utilitatē priuatam, aut etiam publicam,in delictis sine accusatore; exceptis casibus;in quibus id ius permittit,qui sunt multi secundum multos, quos nos quasi ad unū reduximus in d.c.inter uerba.conclus.6.scilicet quando principaliter intenditur cohibitio malorum futurorum,& materiæ illorum generaliter.

26 Decimoseptimò peccat,qui cessante iusto impedimento omittit uisitare,aut inquirere ad noscendū delinquentes,& delicta sui territorij,& illud eis expurgandi, arg.l.congruit.ff.de offi.præsid.& c.j.de offi.ord. cū annot.Et qui in huiusmodi uisitatione & inquisitione generali interrogat quenquā speciatim,an ille,uel ille,illud, aut illud delictū fecerit. Et qui generaliter edicit, aut speciatim adiurat quenquā, ut notū faciat, sibi quidquid scit,siue sit occultū,siue publicum : quia non debet uelle, ut quidquid scitur sibi dicatur,sed solū illud quod est notoriū, uel famosum,per dicta supra c.18.nu.59.Et qui procedit per uiam inquisitionis, contra aliquem particulariter;uel interrogat de socijs,contra supradicta c.18.nu.58.Aut facit, uel consulit aliquid eorum in quibus supra eodē, reges,& monarchas mortaliter peccare dictum est.

27 Ad nouē autem quęsitum respondeo, Dominos terrarum in quibus prognati à Saracenis degunt, & omnes reditus ecclesiasticos capiunt,teneri ad dandam congruam sustentationem parochis ecclesiarum, argu. cap.de monachis.de præben.& ad denunciandum sacrosanctæ Inquisitionis officio eos quos nouerint cæremonijs mahometicis uti, per mādata Inquisitorum, quæ in hoc sæpe fiunt.

De peccatis Aduocatorum, & Procuratorum.

SVMMARIVM.

28 *ADuocatus,ut mortaliter peccat, necessaria ignorans,aut fouens litem iniustam. Aut est in causa, quo aduersarius suam iustam causam perdat. Aut ob nimias dilationes, & illicitas subornationes testium, notabiliter illi officit, &c.*

29 *Aut aduersario secreta suæ partis pandit: aut pauperi non subuenit.*

30 *Aut stipendium immoderatum,aut ex eo, quod non debet accipi aduersæ parti fauet: aut de suo stipendio sic, aut sic conuenit.*

29 *Præuaricator est aduocatus, qui parti aduersæ fauet.*

30 *Stipendium aduocati, quale iustum, quando in pactum deduci potest.*

28 DIcendū primo,quòd mortaliter peccat aduocatus,qui nō existēs ad id idoneus patrocinat.l.nemini.C.de aduoc.diuer.Pan.ī rub. de postul.

de postul.Bart.in l.1.ff. eod S.Thom.2.2.quæst.71.art.2. & ita peccat qui sine iuris peritia id facit, nisi ob defectum iurisperitorum id faciat ad tribunal,in quo patrocinatur mediocriter instructus ex libris sermone uulgari scriptis, argum.l. certi. C. de iudic. & gloss. cap. ad audientiam.de consuetud.

Secūdò peccat,qui defendit causam, quam scit esse iniustam,cū obligatione restituendi damna parti aduersæ; & etiam suæ,si eam id non admonuit, argu.c.1.ad Rom.& c.1.de offic.deleg.Et qui licèt nesciat eam omnino esse iniustam;magis tamen reputat esse iniustam,quam iustam. Anto.Butri.in c.breui.de iureiur.Et qui à principio credit iustam,& nō desistit,postquam nouit non esse talem:quia quamuis aduersario id indicare nō debeat,neque secretum detegere;à patrocinio tamen suæ partis desistere debet,ei suam sentētiam declarare; immò & inducere eum ad concordiam honestam. S.Tho.2.2.quæst.71.art.3.Quamuis si causa est dubia ob ueritatem opinionum magnorū uirorum, aut ob diuersos intellectus legis,qua est decidenda,poterit ad finem usque sine peccato prosequi,si pars sua id admonita uoluerit.Syl.uerb.aduocatus.q.10.

29 Tertiò peccat, qui notabili sua negligentia,aut ignorantia,partis suæ causam iustam perdit, cum obligatione ad damna, & interesse.l. idem iuris.§.1.ff.ad l.Aquil.& Host.in cap.calumniam.de pœn.si pro doctore se gerit, & pars eius ignorantiā ignorat:aliàs secus,nisi sit in dolo,uel lata culpa,iuxta mentem Innoc.in cap.sicut dignum.de homic. quem ad hoc applicat Syl. uerb.aduocatus.q.24.

Quartò peccat, qui facit aliquid quo causam iustam aduersarius amittat: aut infert ei aliquod damnum notabile,petendo superfluas dilationes, dando, aut subornando partem, aut testes ne uerum fateantur, aut id genus alijs modis, cum obligatione restituendi omnia damna,& interesse.Host.in d.c.calumniam. communiter recept. Et qui facit præsentari instrumentū, aut testes falsos,aut allegat iura falsa, aut asserit aliqua q̄ scit esse falsa,summa confess.lib.2.tit.5. q̄uis possit prudenter occultare,& tacere id,quod ius suę partis impedire potest.gloss.c.ne quis. 22.quæst.2. & honestè simulando suum aduersarium fallere. gloss. cap. dominus.23.quæst.2.absque tamen mendaciis, arg.d.cap.ne quis.

Quintò peccat, qui aduersario indicauit secreta notabilis momenti suæ partis.l.1.§.si is qui.ff.ad leg.corn.de fals.cum obligatione restituendi damna. Et qui non subuenit pauperi in extrema necessitate sui auxilij constituto,eo quòd ex defensione illius causæ uita ipsius aut suorum pendet,cap.pasce.86.dist.& aliàs non per dicta supra c.præced.& sentit S.Tho.& declarat Caiet.2.2. quæst 71.art.1. Quia non tenetur magis ad faciendam eleemosynam de sua arte,quam diues de suis bonis, quid quid dicat Hostien.de pœnit.& remiss.§.quibus.uers.quid de aduocatis. Angel.Ros.& Syl.uerb.aduocatus.quęst.16.in suis summis.

30 Sextò

30 Sextò peccat, qui stipendium exigit de eo, propter quod non debetur, vel notabiliter maius debito pro patrocinio, cap. non sane. 14. q. 5. Peccat etiam, qui parti aduersæ publicè, aut secreto fauet quod est præuaricatorẽ agere. l. 1. ff. de præuaric. adiuncta doctrina Bar. ibidẽ. Stipendium uerò, siue honorarium moderandum est iuxta magnitudinẽ causæ, & laboris, & sciẽtiæ, & consuetudinis regionis. l. 1. §. in honorariis. ff. de uar. & extraord. glo. c. non liceat. 11. q. 3. Conuentio autẽ non est facienda in medio litis, sed in principio, uel fine, cap. infames. § preterea. 3. q. 7. quáuis uerè iusta sine ui, & scandalo facta, non uidetur peccatum, saltem in foro conscientiæ: quia in ea cessat præsumptio, qua in hoc casu nititur forum exterius, arg. notat. in cap. is qui. & cap. tua. de spons.

Septimò peccat, qui conuenit, de quota parte litis, puta dimidia, aut tertia, aut quinta, aut decima, contra l. sumptus. ff. de pact. l. litem. C. de procur. & §. arcẽtur. 3. q. quibus id uetatur, ne præbeatur occasio, uolendi per fas & nefas uincere. Idem si paciscatur ut uicta ea tantũ sibi soluatur glo. l. sumptus. ff. de pact. quamuis sine peccato conuenire potest, ut sibi certa quantitas iusta pro suo labore soluatur, siue uincat, siue non. iuxta communem in dictis legib. immo & de certo aliquo palmario sibi dando, præter stipendium, si uicerit, iuxta Alexan. in d. l. 1. ff. de uar. & extraord. modo sit moderatum, iuxta Salic. in d. l. litem.

De peccatis Accusatoris, Denunciatoris, & Custodis.

S V M M A R I V M.

31 *Actor aut accusator, ut peccat mortaliter, mouens, aut prosequens litem iniustam, aut ob malum finem: sententia iniusta utens, discedens a lite, aut falso iurans, mentiens etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non accusare, nu. 32.*

33 *Denunciator, ut mortaliter peccat denunciando, quod, aut quo fine, uel modo non debet, aut non denunciando, quod debet, cum exemplis.*

33 *Denunciator secum, & cum alio teste probat.*

34 *Custos apparitor, & Merinus, ut mortaliter peccant, non accusando inuentum, aut damnum non intimando, aut non restituendo hoc, & hoc.*

31 DE iis dicimus primo quod peccat mortaliter, qui accusat aliquem in iudicio criminis falsi: uel petit debitum falsum cũ obligatione restituendi omnia damna inde sequuta. cap. calumniator. 2. quæst. 3. cap. calumniam. de pœn. cap. fin. de dol. & contum. aut ignoranter, sed simul ac nouit illud esse falsum, non desistit, argum. cap. si quem. 2. quæst. 3. & qui etiam post definitiuam senten-

sententiam pro ipso latam nouit suam causam iniustam fuisse, & non restituit, quod per illam accepit, Inno. in cap. quia plerique. de immun. eccles. communiter recept.

Secundò peccat, qui accusat aliquem ueri criminis, uel petit uerũ debitum, animo tamẽ, uel fine malo mortaliter; sed nõ obligatur ad restituendum. c. cum minister. 23. quæst. 5. cum ibi à nobis late notatis. Dixit, *Mortaliter*: alias enim tãtũ venialiter peccaret, Ang. verb. accusatio. §. 4.

Tertiò peccat, qui post citatam partem, non renunciata lite procurat eam suspendi contra voluntatem aduersarii, arg. cap. prout. de dol. & contu. auth. qui semel. C. quomod. & quando. Aut deserit causam spiritualem contra ius, arg. cap. super eo. cum gl. de cogn. spirit.

2 Quartò peccat, qui paciscitur, aut transigit in causa criminali adulterij, uel alius criminis, in qua pœna sanguinis non est imponenda. l. transigere. C. de transact. iuxta communem intellectum: quamuis nostro iudicio; si ex eo damnum reipub. aut proximi non sequeretur, in foro conscientiæ non esset mortale: quia causa principalis, quare id uetatur, uidetur esse damnum, uel scandalum publicum, quod inde nascitur: & ita cessante illa, uidetur cessare prohibitio. c. cum cessante. de Appel. In omnibus autem casibus esset mortale, si transactio fieret interueniente periurio, uel mendacio pernicioso, S. Tho. ubi supra quæst. 68. art. 3. & etiã si ob discessionem a lite iniusta quidquam accipit, cum obligatione restituendi, iuxta notata in cap. dilectus 1. de simon.

Quintò peccat, qui ad obtinendum in causa iusta iuramentis, instrumentis, uel testimoniis falsis utitur, sine obligatione restituẽdi S. Tho. 2. 2. quæst. 71. art. 3. ad 3.

Sextò peccat, qui omittit accusare aliquem, cuius delictum in magnum damnum spirituale, aut temporarium reipub. redundat; & aliàs id impediri non potest. S. Tho. 2. 2. quæst. 61. art. 1. quod plurimum commendat ibidem Caiet. Idem de eo, qui iurat, aut promittit non accusare de peccato mortali nondum patrato, aut eum iniuste accusare. l. si vnus. §. pacta. & §. illud. ff. de pact. Dixi, *Nondum patrato:* quia secus de patrato, dicto. §. pacta. glos. cap. quemadmodum. de iureiur. Silu. uerb. accusatio: quæst. 6.

33 Septimò peccat, qui denunciat, quod non debet notabiliter nocendo vel quãdo debet, intentione mortali. S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 2. aut omittit; denunciare tractatum criminis committendi in damnum spirituale, aut corporale, publicũ, aut priuatum, ut proditionis, coniurationis, hæresis, aut aliorum similium; quamuis esset secretus, & iurasset se nõ denunciaturum. Innoc in cap. qualiter 1. de accus. & Panor. in c. dilectus. de excess. pra l. per adducta in d. cap. inter uerba. conclus. 6. Idem si non denunciat alia delicta perniciosa soli auctori, a quibus per correctionem fraternam non resipiscit, modo ea probare possit, ut in eadem concl. 6. dici

tur autem posse probare, si habet unum testem integrum: quia denũciator in hoc iudicio locum alterius testis tenet. cap. in omni. de testib.

34 Octauò peccat, præfectus custodiæ vrbis, qui iurans se accusaturum, quos post sonum campanę inuenerit, non accusat: quia frangit iuramentum iustum, cap. si uero. de iureiur. quamuis sine obligatione restituẽdi pœnas, quas accusati incurrissent, iuxta S. Bernardinum, quem citauit Syl. verb. restitutio. 3. q. 5. uers. 7. & ex dictis in cap. 23. nu. 40. & 62. deduci potest. neque etiam quod recepit, ne accusaret, tenetur ad necessariò restituendum, iuxta opinionem, quam sequuti sumus supra cap. 17. nu. 32. & seq. quamuis si uidet aliquem aliquod damnum facientem, & ei, qui damnum accepit non iudicat, contra id, quod iurauit, aut promisit ratione sui officij, non solum peccat mortaliter, sed etiam ad sarciendũ damnum tenetur, Syl. ubi supra. Idem uidetur dici posse de custodibus, & de præfectis circa importandas, & exportandas merces in confinibus regnorum, prouinciarum, & ciuitatum; qui permittunt exportari, uel importari ueritas, scilicet peccare mortaliter, & esse periuros, nec absolui posse, sine firmo proposito nunquam id amplius permittendi: sed non tenentur ad restituendum pœnas, quas soluissent transgressores, si denunciati fuissent: neque bona quibus ob id priuarentur: quamuis tenerentur ad restituenda uectigalia, quæ importatores, uel exportatores deberent: quia hoc non est pœna, sed interesse: faciunt infra dicenda, de teste falso nu. 40.

De peccatis Rei accusati, & inquisiti.

SVMMARIVM.

35 *Reus carceratus per iniustam causam se defendens, ut peccat.*
35 *Reus iuridice interrogatus veritatẽ, eam negãs, ut peccat. nu. 36.*
36 *Confessarij caueant ne reos uitam, aut animam perdere faciant.*
37 *Reus non detegens socios, aut non parens excommunicati, ut peccat nume. 38.*
38 *Confiteri an debeat, qui negauit, & damnatur.*
39 *Reus defendens se mendacijs, aut a iusta sententia appellans, ut peccat.*

35 Dicendum, quòd peccat mortaliter primò reus, qui scienter suscipit defendendam aliquam litem iniustam, aut non desistit ab eius defensione, postquam sciuerit eam iniustam, cum damno notabili aduersarii. argu. cap. sæpe. de rest. spol. adiuncto cap. pœnale. 14. quæst. 5.

Secũdo peccat mortaliter, q̃ interrogatus a suo iudice seruato iuris ordine,

dine, non fatetur uerum, etiã si sit crimen morte plectendum, secundũ S. Tho. recept. 2.2.q.69.art.1. Gab. in 4. lib. sent. distinc. 15.q.6.art.2. ut
36 latius tradimus in c. inter uerba. conclus. 6. Dixi, *Seruato iuris ordine*: secundum quem tria in hoc requiruntur, Primum, ut delictum sit notorium famosum, aut semiprobatum, quod contingit, quando est unus testis oculatus & omni exceptione maior, aut unum indicium, uel plura illi æquipollentia, ut sentit Bart. in l. fin. nu. 7. ff. de quæst. Secundum, ut probatio sit iam posita in processu. Tertium, ut sit reo notificata, quo uideat se ad obediendum mandato iudicis teneri, secundum utrunque Tho. 2.2. quæst. 69. art. 1. & 2. tunc autem adeo obligatur, ut a confessario non sit absoluendus; nisi proponat illud confiteri. Nam, ut recte ait Sot. lib. de ratione tegen. memb. 2. quæst. 7. talis reus in non confitendo peccat, neque eum peccati pœnitet, immo in eo perseuerat: & consequẽter ueniam non meretur, nec absolutionem. cap. peccati uenia. de reg. iu.
37 lib. 6. quæ est singularis, & quotidiana conclusio. Quare diligenter cõfessarius consideret, ne præcipiendo confiteri inducat reum in iacturam corporis, & in non præcipiendo, in iacturam animæ, ut ubi supra, & cap. 18. supra eodem num. 58. monuimus addendo quid dicendum de illo, qui confessus suum delictum socios occultos, etiam iussu iudicis detegit; & de illo cui à Prælato præcipitur, ut sub pœna excommunicationis
38 aliqua occulta intra certum tempus reuelet. De fugiente autem è carcere, & non implente iuramentum de redeundo ad illum, dictum est supra cap. 12. nu. 18.

Ad nouẽ autem quæsitum respondeo; eũ, qui rite interrogatus, negauit delictum, quod confiteri tenebatur, & nihilominus damnatus ducitur ad supplicium, non teneri ad confitendũ illud, nisi notabile aliquod damnũ inde alioqui probabiliter sequeretur: quia nullo iure cõtrarium euinci potest, quum ad eius animo salutem sufficiat iusta confessio cum absolutione sacramentali. cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1.

39 Tertiò peccat, qui sciens se iuste condemnatum ad differendum executionem appellat, arg. l. 1. ff. de appel. & c. ad nostram. eo. tit. cum obligatione restituendi omnia damna, & interesse, S. Thom. ubi sup. art. 4. & probat cap. omnino. & cap. quicunque. 2. quęst. 6.

De peccatis testium.

SVMMARIVM.

40 *TEstis ut mortaliter peccat asserens falsum, & tacens uerum.*
40 *Testis dubitans, & non reuocans suum dictum uerum, quod putat falsum.*
41 *Testes iurans se testem non fore, excusans se illicite, absentans se ut peccat.*

40 Dicendum, quòd peccat mortaliter primò testis, qui iuratus, aut iniuratus uerum esse in iudicio affirmat, quod scit esse falsum, aut dubitat esse uerum, aut tacet uerum, in notabile alterius partis damnum, Prouerb. 12. & c. 1. de crim. fals. cum obligatione restituendi, iuxta mentem S. Tho. recept. 2. 2. q. 70. art. 4. quia Deum, iudicem, & proximum offendit, cap. 1. de crim. fals. & quamuis timor iustus a non testificando excusare possit, non tamen a testificando falsè. argum. cap. ne quis. 22. quæst. 2. Dixi, *Quod scit*: quia si mediocri diligentia in reuocanda ad memoriam ueritate adhibita erat, non peccat, saltem mortaliter, iuxta mentem eiusdem optime per Caiet. declaratam in d. art. 4. Sed si nouerit errasse, debet suum dictum reuocare, si reuocatio prodesse possit. Potest autem prodesse si statim post attestationem, se corrigat. cap. pręterea. de testib. cogen. & etiam ex interuallo, antequam sententia feratur, saltem ad debilitãdum suum primum dictum, iuxta Innocen. recept. ab omnibus in dicto cap. præterea. adeo quod desinet esse testis integer, idest, omni exceptione maior, iuxta Card. in cap. ueniens. 2. de testib. Quin interdum secundo testimonio, & non primò credetur, scilicet, quando consideratis circunstantijs personarum, causæ, & temporis, iudici uideretur non reuocare suum dictum, per subornationem, sed stimulo conscientiæ, iuxta Host. recept. per Anton. & Pan. in d. cap. præterea argum. l. 3. ff. de testi. cap. si testes. §. testium. & §. sępe. 4. quæst. 3. ut quum (quod est exemplum Pan. in d. c. præterea) episcopus probus, & diues diceret aliquid in alicuius plebei lite, & post aliquod tempus elapsum iuratus diceret se per errorẽ, uel obliuionem ita dixisse: sed si per magnam negligenttiam, uel defectu saltem mediocris considerationis dicat falsum; mortaliter peccat, cum obligatione restituendi, iuxta S. Thom. ubi supra, & S. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 19. §. 7.

41 Secundò peccat mortaliter, qui testatur uerũ, quod credit esse falsum, uel solo timore periurij testatus, p dicta in d. c. inter uerba. 11. q. 3. cõcl. 6. nu. 700. sed sine obligatione restituendi: quia quãuis nocere uelit, non

tamen

tamen nocet, & qui iurat non testificari etiam iubente superiore in casu, quo tenetur.

Tertiò peccat, qui casu, in quo ad testificandũ tenetur, quo se ab eo excuset, falso dixit partem aduersam sibi inimicam esse sciens, aut scire debens, suum testimonium ad seruandã iustitiã necessarium esse, cum obligatione restituendi. Angel. verb. testis. §. 17. Idẽ de latẽte, uel absentãte se, ne testificetur, ut post Sot. lib. de ratio. tegen. memb. 2. q. 7. diximus ubi sup. nu. 74. aut se non offert in testẽ, sciens id esse necessariũ ad impediendũ aliquod notabile dãnum publicum, uel priuatum, per dicta ubi sup. nu. 702. post S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. etiam si promisisset, uel iurasset
42 seruare secretum. Et qui alienũ peccatum secretũ detegit, cuius cognitio nõ est necessaria ad mala, & damna impedienda; quãuis particulariter de eo interrogetur, iuxta eundẽ S. Tho. 2. 2. quęst. 70. art. 1. maximè, si illud per solam confessionem sacramentalem, uel cõsultationẽ didiscit, iuxta dicta c. 18. nu. 51. Quo fit aduocatos, confessores, medicos, & alios similes, quibus deteguntur secreta litium dubiorum, & morborum peccare testificando de secretis cõmunicatis secreto cum eis: nisi aliunde il-
43 la nouerint, uel nisi sint talia, quæ non detecta in aliorum dãnum redundarent: nec tunc est detegendũ aliquod ultra necessarium: neque quantũ est necessarium; si maius ex eo damnum famæ, in eũ, qui detegitur, quã in damnificatum bonorum redundat, per multa tradita ubi supra nu. 9. & breuius supra cap. 18. nu. 60. donec concurrant tria supradicta.

Porrò, qui non tenetur ad testificandum, debet dicere iudici se ad respondendum interrogatis non teneri; quamuis sciret: & si illum cogere velit, appellare debet; si non timet iudicem in eum sæuiturum: & si hoc timet, respondere potest, se nihil scire, intra se intelligendo; quod dicere teneatur, ut dictum est supra c. 18. nu. 61. discedendo in hoc ab eloquentissimo, & doctissimo doctore Genesio Sepulueda lib. de ratio. redden. testi. c. 13. olim condiscipulo nostro, in artibus liberalibus, quem credo non meminisse legere Palud. quia dicit, usque ad Gabr. neminem hoc dixisse: quum tamen antea ille dixisset; quodque uerum esse probauimus in cap. 2. de confess. & in cap. humanæ. 22. quæst. 5.

44 Quintò peccat mortaliter, qui sciens aliũ esse in extrema sui testimonii necessitate: quia sine illo vitã amissurus est vel ea, sine quibus vita eius, vel suorum probabiliter peribit, nisi se ad id in testem offerat, & nõ se offert, per dicta in dicto c. inter uerba. cõcl. 6. Dixi, *in extrema necessitate.* quia ob aliam, quãuis magna sit, sub pœna mortalis non tenetur, nisi eo modo, quo offendens bouem proximi errãtem tenetur, ut sup. c. 24. nu. 15. Non tamen tenetur restituere, eo ꝙ iniussus non se offert: quia lex charitatis, qua se tenetur offerre, nõ obligat restituere, ut dictũ est supra cap. 17. nu. 25. & in Apolo. libri de reditibus. quæs. 2. monit. 2. & in locis ibi citatis. Secus autem si iussus nõ testificetur, & ob id aliquis suum ius

amittat: nisi timor periculi in quod incurrere posset, eum excusaret, ut supra tactũ est: lex enim iustitiæ, qua iuste iussus tenetur testificari, obligat restituere, ut sæpe dictum est.

45 Sextò peccat, qui mercedẽ accipit, ut verũ testetur, cum obligatione restituendi ei, qui dedit, cap. non sanè. 14. q. 5. & qui accipit, ut falsum testetur, sine tamen necessitate restituendi, nisi de consilio pauperibus, per dicta sup. c. 17. nu. 32. & seq. Omne tamẽ, quod per suum falsum testimonium alterutra partium amiserit, restituere debet. d. c. non sanè. Accipere tamen potest impensas itineris faciendi ad ferendũ testimoniũ, & mercedẽ operariam dierum, quibus se occupauit in eo, una cũ interesse dãni emergentis, & lucri cessantis. cap. si testes. §. uenturis. 4. quæst. 3.

46 Septimò peccat, qui absque causa non paret iudici præcipiẽti, ut denũciet talia, & talia crimina, uel debita: & est excommunicatus, si mandatũ fuit sub pœna excõmunicationis latæ sententię, tenetur que damna restituere. Dixi, *Absque causa*: quia multa excusare possunt, ut copiosius aliis dixi in d. c. inter uerba. concl. 6. tractando de magna prudentia, qua est opus ad rectè parendũ eiusmodi mandatis. Quorum primũ est, ꝙ peccatum est occultũ, & peccator iam emendatus, aut sola fraterna correctione probabiliter emendabilis: tunc enim nõ est parendũ ante fraternam correctionẽ, etiam si præciperet, ut fieret denunciatio, non habita ratione fraternę correctionis, secundum S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 3. & B. Anto. 2. part. tit. 9. cap. 6. §. 4. Secundum, defectus probationis peccati denũciandi, ut dictum est supra cap. 10. nu. 61. Tertium, quod à talibus, & taliter audiuit, ut ob id moueri non debeat; præsertim si denunciaturus esset talis, qui leuitatis ob illam denunciationem notaretur, aut cuius testimonium iudicem magis, quam conueniret, moueret, ut ibidem dictũ est. Quartum, denunciatio eius, a quo adiuit. Quintum, nosse eum, qui furatus est, uel tenet illud, retinere in compensationem alterius tãti, uel pluris, quod sibi debetur. Sextum, quod per solam sacramentalem confessionem nouit. Septimum, quod per solam consultationem secretam, pro consilio habendo nouit.

Ad noue autem quæsitum respondeo, eum, qui non denunciauit delicta intra tempus in edicto contentum, teneri ad denunciandum post illud, quam cito commodè potest. argu. cap. cum dilectus. de dolo, & cõtum. cum citatis à glo. & doctor. ibi.

47 Octauò peccat, qui nõ se offert in testẽ, cũ ad id tenetur; uel se offert, cũ nõ deberet. Est. n. qui se tenetur offerre, & qui tenetur se nõ offerre, & q̃ pt se offerre, & nõ tenet, ut copiosè, & vtiliter tractamus ubi supra, & cõtractius hic in Manuali Hispano. quorũ aliqua, q̃ parũ inseruiunt confessarijs omittẽdo, dico primò, ꝙ offerre se tenet, qui scit preparari aliqua mala notabilia, quæ sine suo testimonio probabiliter euenirẽt sciens: itẽ crimen de quo aliquis accusauit, aut denunciauit aliũ, ob solam consciẽ-

tiæ obligationem iuxta Caiet. per nos relatum in d. c. inter uerba.co id. 6. Secundò, quod regulariter non debent se offerre, nec oblati admitti ascendentes contra descendentes, nec è contrario: & idem ferè de vxore pro, vel cótra maritu; & econtrario: & de liberto cótra patronum, iuxta
48 decis. 3. Capell. Tholos. Tertio, ꝙ regulariter nemo tenetur ad se offerẽdum in testem, argum eorum, quæ de operibus misericordiæ supra cap. præced. diximus: & quilibet iussus testificari tenetur id facere, exceptis priuilegiatis. Quartò, ꝙ regulariter priuilegiati possint cogi ad testificãdum, in defectum aliorum testium, ẽt maritus contra uxorem, & econ-
49 trario, iuxta decis. 4. Capell. Tholos. quia iura statuẽtia, ut aliqui nõ admittantur; quia sunt inhabiles: & alij ut non cogantur ad testificandum; quia sunt honorati, aut coniuncti, intelliguntur, quando alij non desunt, iuxta glo c. quanquam. 14. q. 2. per illud c & gloss. receptam ab Archid. & Alex. ibi, & communiter alibi, in c. statuendum. 2. q. 6. & alia ubi su-
50 pra adducta per Fel. in rub. & c. dilectorum. de test. cog. Quintò, quòd excusatur, qui probabiliter timet sibi ex suo testimonio aliquod magnũ damnum spirituale, aut temporarium, personæ, honoris, aut bonorum euenturum, secundum B. ld. recept. in c. cum nuncius. de testib. & eundem, & Fel. in d. c. dilectorum. & nos ubi supra; ut si ex eo scandalũ oritur, ut ait Syl. uerb. denunciatio. q. 1. & uerb. correctio. q. 7. sub fi. citatus a nobis ubi supra. Sextò, ꝙ quamuis ad effectum admittendi testes inhabiles ob defectum aliorum, non sufficiat non esse alios idoneos: quia opus est, ꝙ nec sint, nec soleãt, nec possint interuenire cõiter in eiusmodi factis nisi tales psonæ priuilegiatæ, aut ĩ idoneæ, ut sensit gl. 2. cõiter recept. c. tertio loco. de probat. ut ubi supra diximus: ad effectum tñ compellendi priuilegiatos, satis esset iuramentum partis dicentis non adfuisse alios, quam priuilegiatos, & eos, sic, nulla interueniente in contrarium coniectura, arg. c. 2 §. fi. de iuram. calum. lib. 6. & per ea, quę ibi, & in alijs locis doctores decẽt, nisi ex eo aliquod damnum timeatur, ut ubi supra dictum est: addendo, ꝙ quamuis tenetur filius ad denunciandam hæresim patris, & ad testificandũ de illa, si alij desint; nisi sciat, eũ iã pęnituisse, aut certo credat, ꝙ monitus ab ipso, aut ab alio uerè resipiscet: Inquisitor tñ debet ei prouidere adhibendo magnum secretum, ne id sciat pater, & ne illi aliquod magnum damnum ex eo eueniat. Septimò, probare nos ibi, quòd inhabilitas non excusat à parendo eiusmodi mandatis: licet aliquando excuset priuilegium.

51 Ad quæsitum autẽ è longinquo à uiro undequaq; doctissimo, & pientissimo respondeo, ꝙ testis qui in iudicio legitimè interrogatus super crimine, ob qđ bona publicantur, negat ueritatem, propter quod reus absoluitur, nõ tenetur ad restituendũ fisco id, quod ad eum perueniret, si damnaretur. Tum per dictũ S. Bernard. relatũ a Syl. uerb. restitutio 5. uers. 7. quem sequimur supra eodẽ nu. 34. Tum quia pœna non debetur

in foro animæ ante condemnationem, gloss. c. fraternitas.12.q.2. Tum quia etiam inter esse remotum, & extra rem nõ debetur.l.si sterilis.§ cũ per uenditorem. ff. de actio. empt. Tum quia leges humanæ præsertim pęnales, nõ ligant potissimũ in foro animæ, nisi quatenus sunt receptæ, ut traditur supra c.23.a nu.49.& seqq. Et nullibi ulla lex damnari iubẽs aliquẽ publicatione bonorum est ita recepta, ut ante damnationem bona ad fiscum deferantur. Tum denique quod alioqui sequeretur omnes custodes confinium regnorum deputatos ad custodiendum; ne quis aliqua exportet ex illis, uel importet in illa, uel nõ saltẽ, nisi soluto uectigali, uel portorio, siue gabella sub pœna priuationis bonorũ, tenerentur restituere, non solum iura, siue uectigalia debita, sed etiam bona quæ ob id debent fisco applicari: quod nullus, ut arbitror, hactenus dixit.

De peccatis Notariorum, & Tabellionum.

SVMMARIVM.

52 *Notarius cum fit, quæ, & quot capitula iurat.*

53 *Notarius ut peccat faciens instrumentum falsum, & rescindens, vel delens uerum.*

53 *Notarius, ut peccat male componens, & non tradens illud.*

53 *Notarius non informans satis renunciantem, aut transcribens die festo peccat.*

53 *Notarius non seruiens pauperi, ut debet, peccat.*

54 *Notarius conficiens instrumentum de re illicita, & scribens statuta usuraria peccat.*

54 *Notarius nõ retinens prothocollum, & faciẽs testamentum insano, peccat.*

54 *Notarius stipendium nimium capiens, litteras ordinum carius tradens, peccat.*

52 Dicẽdum, quòd peccat mortaliter primò notarius, qui nõ seruat aliquot capitulorũ a se iuratorum cum creatus fuit notarius, Host. in cap. sicut. ne cle. uel monachi. recep. per Ioan. And. Panor. & Comm. ibidem, & S. Ant. 3. par. tit. 6. cap. 3. §. 1. Quorum primum est, quòd cõficiet instrumẽta, de quibus fuerit rogatus, nil ueritatis tacẽdo, nec falsitatis miscendo. Secundũ, quòd non reuelabit, quod secretò ipsi commissum fuerit, nisi iusta de causa, secundũ Panor. in d. cap. sicut. nu. 19. Tertium, quòd non conficiet aliquod instrumentũ scienter de aliquo cõtractu usurario, nec de alio quouis illicito. Panor. ubi supra. Quartum, quòd retinebit de omnibus instrumentis quæ dederit, prothocollũ

aut

aut regestum. Quintum, quod erit fidelis ei, à quo est creatus notarius: & admonebit eum ea, quę sciuerit in eius damnum uergere. Sextum, quòd nullo amore, odio, spe, uel timore officio suo abutetur.

53 Secundò peccat, qui instrumentum conficit falsum: aut uerum vtile, & parti necessariū, occultat, aut rumpit, uel delet. Et qui per malitiam, aut ignorantiā notabilem male aliquod testamentum, aut instrumentū conficit, addēdo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias omittendo; propter quod aliquis suum legatum, aut debitum perdit. Et qui solennitates necessarias dolo, aut lata culpa omittit: puta suum nomen, signum, testes, diem, mensem, aut annum.

Tertiò peccat, qui rogatus ab aliquo, ut sibi det aliquod instrumentū quod dare tenetur, non dat; ne aduersario, aut amicis eius displiceat. Et qui non informat partē ignorantē, quæ renunciatura est alicui iuri, quale est illud, secundum S. Anto. 3. par. ti. 6. c. 3. §. 6. Et qui die festo, absque necessitate ob auaritiam instrumēta conficit; cum in alium diem cōmodè differre possit. Et qui rogatus à pauperibus nō valētibus soluere iura, non vult ipsorum instrumenta scribere, aut iam scripta in publica forma tradere, secundum eundē ubi supra: quæ tamen non tenetur dare gratis, per dicta supra, eod. cap. nu. 29. & 44. & cap. 24. nu. 3. & 4.

54 Quartò peccat, qui excipit, aut in publica forma scribit statutū, ut soluantur usuræ, aut non repetantur solutæ, & est excōmunicatus, cle. 1. de usur. Et qui excipit, aut in publicam formam statuta contra libertatem ecclesiæ redigit, cap. graue. de sent. excommu.

Quintò peccat, qui conficit testamentum carentis iudicio, aut ratione nō vtentis, cū obligatione restituēdi ei, qui ab intestato successurus erat; argu. eorum, quæ ait Bal. in l. 1. C. de sacros. eccles. nu. 17. Et qui stipendiū notabiliter maius debito accipit, etiā sponte datum, si publicum stipendium constitutū illi erat, Bal. in auth. sed hodie. C. de episco. & cleri. Et qui aliquid accipit, pro literis ordinatorum, iuxta Anton. Butr. in cap. 1. nor. 3. de simon. quamuis, si non datur ei ob id aliquid ex publico, licitè potest aliquid pro suo labore considerata illius qualitate, & non ordinis, accipere, hoc est, ut non accipiat plus eo, quod de maiori ordine fidem faciat, per supradicta cap. 23. nu. 111.

De peccatis Magistrorum, & Doctorum.

SVMMARIVM.

55 *Doctor, uel Magister, vt peccat mortaliter lauream immeritam, uel principaliter ob honorem petens, uel suscipiens.*

55 *Doctur docens Theologiā in peccato mortali notorio, admittens excom-*

excommunicatos, uel malos scholasticos, aut admittens religiosos, uel presbyteros. nu. 56.

57 *Doctor approbans ad lauream indignum, falsa docens, uel inutilia aut malo fine mortali, praesertim ultimo, subornãs auditores, procurans ut indignus ad munera studij delegetur.*

57 *Doctor perlegens die festo, & seruans nouum festum ut peccat.*

58 *Doctor ut peccat stipendium priuatum accipiens, uel beneficium cum pacto legendi, castigans discipulos, aut contemnens simplices.*

55 DIcendũ, q peccat mortaliter primò, qui errat aliquo ex quindecim modis relatis ab Aluar. Pelag. de planct. ecclesi. libro secundo. quorum vnus est, petere, aut accipere lauream theologiæ, aut canonũ, quã non mereatur. S. Ant. 3. par. tit. 5. c. 2. §. 10. & 2. par. tit. 3. c. 5 §. 6. idẽ de recipiente laureã aliarũ facultatũ per dicta in d. c. inter uerba. nu 97. post gl. sing. cle. 2. de mag. & per rationem S. Ant. in d. §. 6. Et qui (licet sit idoneus) ea principaliter petit illam propter honorem, & utilitatem propriam, secundum S. Anton. ubi supra §. 6. Quod non esse tenendum probamus post Syl. uerb. doctor. q. 4. ubi sup. Et qui prælegit in scholis peccato mortali notorio infectus, iuxta S. Anton. ubi supra dicto. § 10. quod limitandum est, ad prælegentem sacram scripturam, ut ait S. Thom. in 4. dist. 19. q. 2. ar. 2. ad 4. quod non aduertit S. Anton. Ratio autem cur magis peccet legens prædictam
56 scripturam, redditur à S. Tho. ubi supra. Peccat itẽ qui ad scholas suas admittit excommunicatos, aut prauis moribus utentes, iuxta mentem S. Ant. in dicto §. 10. quod non uidetur uerum, quo ad excõmunicatos, nisi essent excommunicati cum participantibus expresso doctore, iuxta c. statuimus. c. constitutionem. c. præsenti. de sent. excom. lib. 6. nec quo ad praua exercentes; si doctor non habet iurisdictionem ad eijciendos eos e scholis, quam communiter hodie doctores in magnis uniuersitatibus non habent quidquid in auth. habita. C. ne fil. pro pat. statuatur, licet præcepto correctionis ad id procurãdum plusquam alij teneri posset, iuxta dicta in cap. præced.

Secundò peccat, qui professor legũ, aut medicinæ, ad suam prælectionem religiosum; presbyterum, aut clericũ aliqua dignitate ecclesiastica præditum ad se audiendum admittit, & est excõmunicatus. c. 2. ne cler. uel monach. lib. 6. adiuncta gl. c. non magnopere. & c. super specula. eod. tit. Et qui professor cuiusuis facultatis etiam theologiæ, admittit aliquem religiosum in suo habitu sine licentia superioris, aut cum licẽtia, sed sine habitu; & est excommunicatus per rationem participationis in crimine, iuxta S. Ant. 3. par. ti. 24. & 38. ut infra c. 27. nu. 134 dicetur. Et qui prælegit, aut docet principaliter ad humanam gloriam, quod principaliter ad gloriam diuinam institutum est iuxta Ang. uerb. honor. §. 7

cuius oppositum, scilicet non esse plusquam ueniale per multa, & firma tenuimus, in d.cap. inter uerba concl.6. & breuiter repetimus sup.cap. 23.num.13.

57 Tertiò peccat, qui statuta a se iurata non seruat, S. Anto.3.par.tit.5.c. 2.§.11. Et qui existens examinator indignum laurea, ad eam probat: vel contra dignum reprobat, idē ubi supra.§.10. aut alio modo illicito quépiam a conse quenda laurea impedit, cum obligatione restituendi.

Quartò peccat, qui sciens aut scire debēs, falsa in alicuius notabile dānum spirituale, uel temporale docet: uel subtilia magis, quā utilia docendo auditorio notabiliter nocet. Et qui docet malo fine mortali, per sæpe dicta; uel ponendo ultimum finem in docendo: quia fruitur vtēdis contra doctrinam B. August. relatam a Magist. lib.1. senten. dist.1.

Quintò peccat, qui per se, aut alios inducit auditores alterius doctoris, ut eū non audiant, cum notabili dāno profectus eorum, uel honoris doctoris, cū obligatione restituendi. S. Ant.2.par.tit.2.cap.2.§.1. Et qui per factiones, aut subornationes, aut alias malas artes procurat, ut aliqs indignus creetur rector, aut prælector alicuius cathedræ, iuxta mentem Aluari, ubi sup. & S. Ant.d.3.par.tit.5.c.2.§.11. sentientes idē de procurātibus, ut creetur notabiliter minus dignus. Quod est uerū saltem, quādo, & ubi electores, aut prouisores iuramento, statuto aut alio mandato, ad dignissimū eligendū sub pœna peccati mortalis tenentur; & etiā in aliis, exceptis ad summū sex casibus, quos nuper scripsimus in miscellaneis de orat.nu.76. in miscellan.43. Et qui prælegit die festo, illis horis, aut tādiu, ut probabiliter credat auditores ob id omissuros missam. Et qui facit seruari festum non seruandum, cum damno notabili auditorii non consentientis. argu.cap.fin.de iniur. & l.1.ff.de furt. Dixi, *Non consentientis*: aliàs enim secus. cap. scienti. de regu. iur. lib.6.

58 Sexto peccat mortaliter, qui habens stipendiū publicum, uel beneficium in id ei collatum, exigit aliquid ab auditoribus, argu. cap. pœnale. 14.q.5. Dixi, *Habens*. alias enim etiā a pauperibus non egētibus extreme, exigere potest. l.2.§.fin.ff.de orig.iur. iuxta prędicta supra eo.nu.29 & c. præced.nu.3. & 4. quidquid dicāt Host. Raym. & alii ibi citati. Et qui canonicatū, aut præbendam, aut aliud beneficium cum pacto docendi in scholis suscipit, & simoniacus, per dicta c.23.nu.100. Dixi, *Cum pacto*. quia secus cum onere tali beneficio uacanti imposito. c. significatum. de præb. & notat. in cap.1. ut eccles. benef.

Septimò peccat mortaliter, qui scholasticū crudeliter castigat: quia solum leuis castigatio est ei permissa, c. presbyterū. de homi. & l. præceptoris. ff. ad l. Aquil. Et si castigatus est clericus, est excōmunicatus, nisi excusetur per infra dicenda. c.27.a nu.80. & seq. Et qui simpliciores contemnit, S. Anto. d.§.10. quod uidetur restringendum ad contemptum, per quē notabile damnum honoris, aut bonorum illis ex iustitia legali debi

torum

torum infertur, per dicta ſup.cap.23.

Qua quidem in re Concil.Trid.ſeſſ.5.cap.1.de refor. ſtatuit, primò, quòd habens beneficium, cui eſt annexum onus prælegendi ſacram ſcripturam, cogatur prelegere per ſe, ſi eſt idoneus, alioqui per alium eligendum a nominatis ibi: & quòd poſthac non conferatur, niſi idoneo ad per ſe id faciendum.

Secundò, ꝙ in omnibus eccleſiis cathedralibus, & collegiatis exiſtentibus in aliquo inſigni oppido, in monaſteriis quoque monachorum, & conuentibus mendicantium ſacræ ſcripturæ lectio habeatur: in eccleſijs uero tenuioris prouentus ſit ſaltem magiſter, qui gratis grammaticam doceat.

Tertiò, ꝙ docentes ſacram theologiam, dum publicè in ſcholis docuerit, & in ſcholis eam diſcentes priuilegiis omnibus de quinquennali perceptione fructuũ in abſentia à iure cõmuni cõceſſis gaudeant. Quod ipſum dicendũ eſt de diſcente, aut prælegente canones, ut probat Feli. in c.fin.de magiſt. Cuius rationi hanc unam addo, quod nulli ſcientiæ capeſſendæ tanto tempore eſt opus, ac canonicæ: ut enim quis perfectus canoniſta euadat; opus eſt, ut canonicæ prudẽtiæ non mediocrẽ legum, & theologiæ, adiungat eruditionem. Rara itaque auis eſt perfectus canoniſta, etſi vtrique foro perneceſſarius: ut qui multo tempore prædictas tres diſciplinas profeſſus eſſe debeat, arg.cap.ponderet.50.diſt.

Quartò, quòd nemo ad huiuſmodi lectionis officium admittatur, qui non prius ab epiſcopo loci de uita, moribus, & ſcientia examinatus, & approbatus fuerit.

De peccatis Scholaſticorum.

SVMMARIVM.

59 *Scholaſticus, ut mortaliter peccat ob finem mortalem ſtudens, non ſeruans præcepta ſtudij, diſcens uetita, auocans auditores concurrenti, negligenter ſtudens, male inſumens uiaticum, non ſoluens ſalarium, arrogans ſibi gradum, quem non habet.*

59 Dicendum, ꝙ peccat mortaliter primò ſcholaſticus, qui ob finẽ mortalem ſtudet, arg.cap.cum miniſter.23.q.5. cum ei nuper a nobis adnot. Et qui ſtatuta præcepta academiæ iuſta, & ad mortale obligantia, non ſeruat, iuxta mentem S.Anto.in d.§.11.niſi iuſta de cauſa id fecerit, quã quo ad mortalis excuſationẽ, in propoſito putamus eſſe illam, quę pro tali cõmuniter in academia habetur, arg.eorũ, quæ de cauſa non ieiunandi diximus, ſupra cap.21.nu,14.

Secundò,

Secundò peccat, qui suffragatur, aut curat alium suffragari alicui indigno, ut fiat prælector, rector, beneficiarius: immò & si sit dignus, si tamen competitor esset dignior, præsertim si iurauit suffragari digniori, iuxta proxime dicta in simili.

Tertiò peccat, qui scientias uetitas, aut superstitiosas discit. arg. cap. non magnopere. & cap. super specula. ne cler. uel monach. Et qui alicui lectori adimit scholasticos, aut adijcit, ut proxime de doctoribus dictum est. Et qui in studendo notabiliter negligens fuit, iuxta mentem S. Anto. in d. §. 11. & aliorum quod restringendum uidetur ad eum, qui impensis alienis uel redituum suorum ecclesiasticorum, & non proprijs studet, per supradicta de prodigalitate cap. 23. nu. 71. & multo magis, si prædicta bona in compotationibus uenereis, uel lusibus, & id genus alijs impendit: quin fratribus partem sibi a patre datam restituere tenetur, iuxta communem, quam bene Ias. defendit, in auth. quod locum. col. 2. C. de collat.

Quartò peccat, qui contra ueritatem, quam scit, altercatur modo prædicto supra cap. 23. nu. 34. Et qui stipendium debitum pręceptori, cum possit, non soluit, argum. cap. sæpe. de restit. spol. & tradit S. Anton. ubi supra. Aut qui dicit habere se gradum, quo caret. l. reddatur. C. de profess. & med. lib. 10.

De peccatis Medici, & Chirurgi.

SVMMARIVM.

60 *Medicus, & Chirurgus ut mortaliter ob ignorantiam peccant.*

60 *Medicus non curans secundum præcepta, & negligens visitare, vel studere peccat.*

60 *Medicus prabens medicinam dubiam, & deserens ægrotum, vt peccat.*

61 *Medicus abscindens membrum, minuens sanguine, & non admonens confessionem, ut peccat.*

61 *Medicus medicinas non eligens, aut curationem differens, ut peccat.*

62 *Medicus consulens, uel cōcedens animæ noxio pro salute corporis, ut peccat.*

63 *Medicus non admonens mortem uicinam, & tali casu nimium stipendium petens.*

64 *Medicus nimias medicinas ordinans, pauperi non medens, uel diuiti nolenti soluere, ut peccat.*

64 *Medicus detrahens alijs medicis, ut peccat.*

60 DIcendū, ꝙ peccat primò medicus, uel chirurgus, qui absque sufficiēti scientia medicatur, etiā si sit laurea donatus. Et qui artē sa-

tis,

tis callet;ſed eius præcepta non ſequitur. Et qui notabiliter negligit ſtudere,aut infirmos uiſitare. c.tua.de homic.& ibi Inno.& omnes:quãuis ægrotus ſanetur, iuxta S.Ant. 3.par.tit.7.c.2.§.1. cum obligatione reſtituendi, iuxta mentem Pan. & omnium in d.c.tua. Et qui adhibet medicamenta morbo,antequã eum cognoſcat.Caiet. in ſum.uerbo medicus. licet qui per diuturnã experientiam didiſcit curare aliquos morbos puta ſcabiem, oſſium fracturã,nubeculam ocularem,fiſtulas,dolorem dentium,& moliarium, auriũ, & aliorum ſimilium poſſit licitè curare quãuis regulas medicinæ ignoret, modo abſque aliquo incantamento, aut faſcino id faciat.l.1.§. medicus.ff.de uar.& extraord.& modo ſuperueniente febri infirmo medicum adhibeat peritũ:& modo ne quid, quod ignoret,intentet,arg.cap.non eſt ſine culpa.de reg.iur.lib.6.

Secundò peccat,qui dubitãs de aliquo medicamẽto,an eſſet notabiliter noxiũ, an non,præbuit illud ut experiretur, aut lucraretur,aut nõ haberetur ignarus,&c.Anton.But.in d.c.tua nos.nu.14.& magis qui præberet rem quã ſcit notabiliter nociuam: etiam ſi ob miſericordiam, aut ut ægroto placeret,præbeat,Pan.in d.c.tua.Et qui ægrotũ derelinquit,ante-
61 quam debeat, ob quod mors,aut prolongatio morbi euenit, cum obligatione reſtituendi damnum. Aſten.lib.6.tit.14.art 8.q.14. Et qui cum membrorum aliquod neceſſariò eſt abſcindendum, non quærit quẽ credebat bene abſciſſurũ:aut dubitans de neceſſitate abſcindẽdi,iuſſit abſcindi.Et qui neſciẽs minuere ſanguine, uel abſcindere mẽbrũ,alterum eorum,uel utrunque facit, idem in c. tua.nu. 20.& Aſten.ubi ſupra. Et qui ſciens pharmacopolam medicamentis corruptis uſurum, non eligit incorrupta. Inno. in d.c. tua. Et qui quo plus ſtipendij accipiat morbi curam differt Ant.ubi ſup.

Tertiò peccat,qui non perſuadet infirmo confeſſionem, antequã medicinã ei applicet.cap.cum infirmitas.de pœnit.& remiſſ. cui non eſt locus, quando manifeſtum eſt morbum non eſſe periculoſum, iuxta Ang. uer.medicus.§.6.& Roſel.ibidẽ §.3.q̃dquid dicat Syl.uerb.medicus. q. 3.nec etiam,quando credit,eſſe periculoſum,& lethiferum, ſi iuxta conſuetudinem bonorum, & honoratorum medicorum monet eius parochum,aut qui eius curã gerunt,ut illi ſacramẽta p̃beant,& ipſi omittunt dicere id per ſe:non quia nolũt id facere;ſed quia putãt id infirmo nociturum,iuxta Caiet.uerb.medicus.Nam ut ipſe ait,& nos in d. c.cum infirmitas illa conſtitutio hoc modo recepta eſt,& obſeruata:& quãuis infirmus confiteri nolit,non ideo a medico relinquendus eſt,iuxta oẽs. Et
62 qui propter ſalutem corporalẽ, contra ſalutem animæ conſulit,ut illicitè coeat, aut ſe inebriet,aut abortiat.d.c.cum infirmitas;etiã ſi per ignorantiã id conſulat:immo & ſi non conſulat,ſed dicit,ego non tibi conſulo, ſed ſi tale quid faceres,ſanareris.Ioan.And.d.cap.cum infirmitas.

Quartò peccat,qui prægnanti præbet aliquid,quo abortiat, ẽt ſi præbeat,

beat, ut eam à morte seruet; si credit, uel dubitat fœtum esse animatum, Io. de Neap. in 10. quodl. probatus à S. Ant. 3. par. tit. 7. c. 2. §. 2. & à Syluestro uerbo medicus quæst. 4. & cõmuniter. Sed si probabiliter credit, non esse aĩa rationali animatũ, in quo inuestigando debet diligentiam maximã adhibere, licite poterit illud præbere, quo uitam matris seruet, cũ non sit culpa mortis alienæ nec corporalis, nec spũalis iuxta eosdem.

Quintò peccat, qui sine iusta causa concedit debilibus facultaté frangendi ieiunium, aut uescendi carnibus diebus uetitis. & qui affirmat ieiunia pręcepta corpora destruere &c. arg. c. fi. de iniur. & cap. cõsilium. de obseru. ieiun. cũ obligatione contrariũ persuadendi, si potest: quãuis infirmus utens facultate, quam putat sibi iuste datam, non peccat, secũ-
63 dũ S. Ant. ubi sup. §. 1. Et qui credés infirmũ moriturũ, & quod eius admonitio est multum illi profutura, ad exuendum peccatum mortale, & ad testandum, quo rixæ grandes inter hęredes impediantur, & neq; per se, nec per aliũ admonet, ut peccatũ exuat, & testetur. Ioã. Neap. quodl. 11. & B. Ant. ubi sup. §. 7. Dixi, *Credens:* quia secus si iuste putat suam admonitionem parum profuturam: quia credit eum in bono esse statu, & de suis bonis testatum fuisse secundum eosdem, ubi supra.

Sextò peccat, qui petit stipédium notabiliter nimium publico carés: aut accipit mediocre habens publicum, cum pacto nihil præter id accipiẽdi plusquam præscriptum, etiã si ultro sibi datum, cũ obligatione restituendi; nisi per alia obsequia, & uisitationes tẽpore ualetudinis id cõpenset, S. Ant. ubi supra §. 3. probatus ab Ang. uerb. medicus. §. 6. Syl. eo. quæst. 5. Et qui exigit stipendium nimium, quod ægrotus propter mortis metũ promittit, si aliunde habet uitę necessaria, l. medicus. ff. de var.
64 & extra. cogn. Et qui facit, ut infirmus plura, quam opus est, medicaméta emat, ob conuentionem inter eum, & pharmacopolam, uel aliã causam iniustam, cum obligatione restituendi, Astensis. lib. 6. tit. 4.

Septimò peccat, qui nõ uult gratis mederi pauperi ægroto, iuxta gl. celebré, & recept. in sum. 83. dist. & S. Ant. ubi sup. & alios, verb. medicus. Quod nostra sententia restringendum est ad eum, qui credit illum probabiliter moriturum, nisi ei medeatur, & non est alius, qui id faciat, nec qui soluat salarium, & nõ uult mederi salario credito: nã neq; cõstituto in extrema necessitate tenetur quis subuenire gratis; modo eũ eximat ab ea mutuando, cõmodando, uel operas credẽdo per supradicta. ca. 17. nu. 118 & cap. præced. nu. 17. & supra eod. cap. nu. 29. Et qui non uult mederi diuiti soluere nolenti, iuxta eandé glos. in §. 1. 83. dist. & c. pasce. 86. dist. quod intelligendũ est de eo, qui uellet quidem ab eo curari; sed ob auaritiam non quærit medicum existens in magna eius necessitate; & si medeatur illi, post eius morté, uel curationé exigere potest suũ stipendium, iuxta prædictam gl. & mentem omnium. Et qui detrahit aliis medicis idoneis, ne ad curationes; se omisso, accersantur, per d. cap. 18.

De pecca-

De peccatis Exequutoris testamenti, Tutoris, Curatoris, & Hospitalarij.

SVMMARIVM.

65 Exequutor testamenti, ut peccat mortaliter non soluens legata, & debita.
65 Exequutor testamenti nimis tardans ut peccat, & qui excommunicatus.
66 Rem pupilli non seruens, eius pecuniam lucro iniusto deputans, ut peccat.
65 Viduus, aut uidua, cui aliquid relinquitur quoad castè uixerit.
67 Vxor transiens ad secunda uota peccat tutella fungens.
67 Hospitalarius, ut mortaliter peccat.

65 De ijs dicendum, quod peccat primò exequutor, qui non soluit debita, aut legata presertim pia defuncti, qui reliquit bona ad vtraque sufficientia. Et qui, ut soluat legata, non soluit debita, credens bona non sufficere utrisque soluendis, argu.l.scimus.§.& si præfatam. adiuncta glo.C.de iur.delib.l.1.§.pen.ff.ad trebell.S.Anto.3. par.tit.10.cap.3.§.11.Debita autem sunt etiam uota realia defuncti per supradicta cap.12. nu.56. & 57.

Secundò, quæ uidua cui maritus reliquit usumfructum suorũ bonorum quo ad caste uiueret, stuprum cõmittit: & perinde bonis vtitur, ac si id non cõmisisset, cũ obligatione restituendi, iuxta Caiet.in sum.verb. pœna.& ea que diximus in cap.23.nu.62.secus tamen, nostro iudicio, si usumfructum reliquit quo ad nuberet. Et idem eadem ratione uidetur de marito, qui relinquitur ab vxore usufructuarius.

Tertiò, qui soluit quidem, sed post moram notabilem, arg.c.nos quidem.cap.tua.& c.Ioannes.de testam.& est excommunicatus; si qua constitutio synodalis excommunicans non exequentem intra certum tempus eum comprehendat.argu.cap.præterea.2. de appell.

66 Quartò peccat, qui tutor, aut curator nõ cõseruat, nec defendit bona pupilli uel minoris:& q. sine vtilitate, vel necessitate alienat:& qui est in culpa, vt actionẽ, vel aliud ius perdat:& qui nõ vendit res mobiles, que obseruatæ nullã vtilitatem pariant, & pretiũ nõ cõuertit in bona immobilia, quæ vtilitatẽ parerent, si inuenitur emptor, cum obligatione dãna restituẽdi.l.tutor qui repertorium.§.1.2.& 3.ff.de admin.tut.Bar.ibi, & alii.Tutor aũt dicitur, qui præficitur pupillo, hoc est minori 12.annorũ, si est fœmina, aut 14.si est masculus ad protegendum personã, & bona eius, insti.de tute.§.1.Curator uero, qui maiori 12.uel 14.& minori 25. præficitur, aut furioso, aut prodigo administrãdis eius bonis, insti. de cu-

tat.in princ.& uterque iurat, se officio suo rectè vsurum, gloss.celeb.cle. quia contingit.§.ut autem.de relig.domib.quæ gl.omnia hęc ponit, post Spec.tit.de tuto.& tit.de curat.& ante Panor.in cap.ex parte.de appellat.

Quintò, qui tutor notabiliter est negligens in pupillo bonis moribus imbuendo, & a uitiis, & peccatis seruando, argu.c. 1.12. quæst.2.& cap. duo ista.23.quęst.4.

Sextò, qui dedit ad lucrum pupilli, uel minoris pecuniã salua sorte; nisi per tres contractus, de quibus supra c.17.nu.112.& tenetur restituere, si pupillus, uel minor non restituat: sed põt secreto de rebus eius accipere, quod huic rei satisfuerit; siue eorum administrationem habeat, siue non, seruatis supradictis in cap.17.nu.112.cum seq.

67 Septimò peccat mulier, quæ officio tutelæ fungitur post secundas nuptias.l.fin.C.quãdo mul.offic.tutel.fung.potest.uel post stuprum commissum per eandem legem, quam in hoc ponderat Salic.& glo. memo. authen. sacramenta.eod.tit.

Octauò hospitalarius, qui reditus hospitalis non insumit in ea, in quæ sunt destinati. Et qui sinit eos perdi: aut in alia dispendit, cle.quia contingit.de relig.domib.ex mẽte S.Ant.3.par.tit.11.c.1.§.1. Et qui nimis tarde recuperat bona eius alienata.c. quicunque.12.q.2. Et qui adeo negligit reficere ædificia, quòd ob id cadant, cum obligatione restituendi. gloss.d.clem.quia contingit.

Porrò Concil.Trid.sess.25.c.8.de reformat.commendata plurimum clericis hospitalitate statuit, quod hospitalarii hospitalium onera compleant; quæ si commodè non possint, fructus illorũ in alium pium vsum cõuertant; prout ordinario cum duobus peritioribus de capitulo uidebitur. Et quod omnes hospitalarii etiã si sint laici, nõ tamen regularibus subiecti ubi uiget regularis obseruantia ad prædicta ab episcopis cõpelli possunt: & præterea in foro conscientiæ teneantur ad restitutionẽ fructuum, quos contra hospitalium institutionem perceperint, nulla eis remissione profutura. Et quod administratio huiusmodi uni, & eidem personæ ultra triennium non committatur, non obstantibus etiam priuilegiis, & immemorabili consuetudine, &c.

De peccatis Clericorum quo ad ordinis.

SVMMARIVM.

68 *Ordinãdo prima tõsura hæc sũt necessaria, & hæc minoribus sacris.*
68 *Ordinando cui Capitulum, uel alius sede uacante non potest dare licentiam.*
68 *Ordinandi facultas Papæ, quæ legitima, & qualiter intelligenda.*
68 *Ordinandi ætas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis faciẽda.*

68 *Missa pro noua nil detur, nec merces pro alijs. Ignotus non mißet: nec quis. extra sacrum.*

69 *Dispensat quis ad ordines, & cum male ordinato.*

68 *Ordinem sumens ut peccat, si est indignus, per simoniam.*

69 *Si ab episcopo excommunicato, si existens illegitimus etiam occultus.*

70 *Si extra tempora legitima, si ante iustam ætatem, si sine iusta licentia, si furtim, aut per saltum.*

71 *Si non supplet supplenda, si eodem die multos ordines sumit.*

72 *Si deformis, si energumenus, epilenticus, aut insanus, excommunicatus, aut mortali infectus.*

73 *Clericus, ut peccat sacramenta in mortali ministrans, sacra tangens, aut post notorium peccatum etiam acta pœnitentia missans. nu. 74.*

73 *Ordinem, & eius usum, quod peccatum notorium impedit.*

73 *Notorium quid dicitur.*

74 *Dispensat Papa aliter quam inferior, etiam in quo uterque potest.*

75 *Interdictus ingressu ecclesiæ, rebaptizans, chrismate ueteri ungens, post cibum celebrans, nu. 75. non confessus, concubinarius notorius. nu. 76.*

77 *Dispensat ut episcopus in irregularitate peccati notorij.*

77 *Concubinarius clericus & fornicarius uagus, pares, non humantur in sacro. & 78.*

78 *Missam cõcubinarij audire ut mortale, & cur melior boni quã mali, nu. 79.*

80 *Concubinarius notorius qui euitandus.*

82 *Iacobus Sabellus Cardinalis multis nominibus suspiciendus.*

82 *Mißam extra locum sacrum celebrandi facultas non datur, & ut peccat si celebrat intra illum.*

83 *Et ut si in ecclesia interdicta, si super arã fractam, si ante preces matutinas.*

84 *Si sine alijs necessarijs, etiam timore mortis.*

85 *Si sine lumine, aut aqua, si in pane, & uino corruptis, si in omphacio, si noctu, si post meridiem. nu. 86.*

87 *Si pluries quam semel eodem die, nisi bis septem casibus.*

87 *Si non bis, aut ter in anno, si effundit sanguinem, si reliquias corporis post absolutionem sumit.*

87 *Benedicat quis uestes sacras, stola pro cingulo seruit.*

87 *Missæ triplici faciendæ die Natiuitatis, quis optimus modus.*

87 *Missam quotidie audiat Episcopus, nemo eam nisi semel in die faciat, nisi ijs septem casibus, nec in his unquam ter.*

88 *Nec semel die Parasceues, & Sabbatho Sancto.*

92 *Mißa cui, & quomodo applicanda, non dicenda a ligato censuris. nu. 93. nec coram interdictis. nu. 94.*

94 *Clericus ut peccat alios clericos ad diuina officia admittens.*

95 *Interdicta non seruans, excommunicatos sepeliens, absoluens indebite confessum, & non monens eum.*

96 *Vota*

68 Dicendum, quòd peccat mortaliter primò, qui se facit ordine insigniri contra canones Conc. Trid. quod in sess. 23. c. 4. de refor. sic statuit. *Nemo initietur prima tonsura, qui confirmationis sacramentum non suscepit, & fidei rudimenta edoctus non fuerit; quique legere, & scribere nesciat; de quo probabilis coniectura non sit eum non sæcularis iudicii fugiendi fraude: sed ut Deo fideliter inseruiat hoc uitæ genus elegisse.* Et cap. 5. sic. *Ad minores promouendus ordines bonum a Parocho, & magistro scholę, in qua educatus est testimonium habeat. Assumendus uero ad singulos maiores uno mense ante ordinationem episcopum adeat, qui parocho, aut alteri, cui magis expedire iudicauerit committat, ut nominibus, aut desiderio uolentium promoueri publice in ecclesia propositis, de eorum natalibus, ætate, moribus, & uita a fide dignis diligenter inquirat, & testimonium quàmprimum ad ipsum episcopum transmittat.* Et sess. 7. cap. 10. *Non licet ecclesiarum capitulis sede uacante infra annum a die uacationis ordinandi licentiam, aut literas dimissorias concedere alicui, qui beneficii obtenti, uel obtinendi occasione arctatus non fuerit. Et capitulum contraueniens ecclesiastico subiaceat interdicto: sic uerò ordinatus, si in minoribus constitutus sit, priuilegio clericali non gaudeat. In maioribus uero ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri Prælati sit ipso iure suspensus.* quod ipsum statuitur sess. 23. c. 8. de refor. de impetrante dimissorias ab alio, quam eo, qui loco capituli succedit in iurisdictionẽ episcopalẽ. Et sess. 7. c. 11. sic. *Facultates de promouẽdo a quocunque nõ suffragentur, nisi habẽtibus iustã causam*

in literis exprimendam, ob quam a proprijs episcopis non ordinentur; & tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua diœcesi, residente, uel pro eo põtificalia exercente, idque præuio diligenti examine. Et sess. 23. cap. 8. sic. *Nemo ordinetur prætextu cuiusuis rescripti, aut priuilegij nisi eius probitas, & mores ordinarij testimonio commendentur.* Et cap. 11. *Ordines minores per tẽporum interstitia cõferantur: nisi episcopo aliud expedire uidebitur, idque latinam linguam callentibus. Ordinandi uerò, non nisi post annum à susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros promoueantur; nisi necessitas, aut ecclesiæ vtilitas iudicio episcopi aliud exigat.* Et cap. 12. sic. *Nullus ad subdiaconatum ante 22. ad diaconatũ ante 23. ad presbyterium ante 25. ætatis annum promoueatur. & quod nulli etiam regulares, nisi præuio episcopi examine, ordinentur.* Et nota, quòd huic non obstat bulla Pij V. quæ hoc onus, & aliquot alia prædicti Concilij abstulit mendicãtibus ob reuocationem eius per S. D. N. Gregorium XIII. *in hæc uerba.* In tanta &c *& a capite & tota transferetur huc reuocatio prædicta in fine posita, & pretermittetur ibi: & postea sic. Sequitur in præfato Conc. mox sic. A capite. In minoribus constituti non promoueantur ad maiores, nisi bonũ habẽtes testimonium in minoribus sint probati, & per annũ in ijs sint uersati, sperna- tes se Deo auspice continere posse.* Et mox sic. *Deceret eos, saltem diebus dominicis, & solennibus cum altari ministrarint, communicare.* Et mox sic. *Duo sacri ordines eodem die, etiam religioso non conferantur.* Et c. 14. *Assumendi ad presbyterium in minoribis probati sint, ac bonum habeant testimonium, & anno integro diaconatum exercuerint, populoque docendo, & ad ministrandis sacramentis necessaria scierint, a quibus castitatis, & uitę bonę exempla expectentur. Et quod cũ promotis per saltum, si non ministrauerint, Episcopus ex causa dispensare possit.* Et c. 16. sic. *Nullus ordinetur, qui non ascribatur illi ecclesiæ, aut loco pio, pro cuius necessitate, uel vtilitate ordinatur. Et si eum locum episcopo inconsulto deserat, ei sacrorum usus interdicatur. Et nullus clericus peregrinus, sine commendatitijs ordinarij sui literis, ad diuina officia admittatur.* Et c. 17. sic. *Episcopi in ecclesiis id ferre ualentibus assignari stipendia minores ordines exercentibus procurent. Et quod nulli exerceant officia minorum ordinum, quibus carent, ut in ijs constituti se in illis excerceant.* Et sess. 22. Decret. de obser. & euit. in celeb. miss. sic. *Vt episcopi omnino prohibeant, ne quid pro missis nouis celebrandis detur; & importunas, ac illiberales eleemosynarum exactiones. Et ne cui uago, & ignoto sacerdoti mißas celebrare liceat. Et nemo publicè, ac notoriè criminosus sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittatur. Et ne sanctum hoc sacrificium extra ecclesiam, ac ad diuinum tantum cultu dedicata oratoria a secularibus, aut regularibus quibuscunque peragatur.*

Secundò peccat mortaliter, qui suscipit aliquẽ ordinẽ etiam minorẽ per simoniã propriã realem ante ordinationẽ cõmissam, quãuis occultã, quæ est causa ordinationis: & est excõicatus extrauag. 2. de simo. de

qua

tio, & non ordinatori secundum Inno.in c.tāta.de simo.nu.2. Dixi, *ante ordinationem*: quia datio post eam, non efficit simoniam, arg. glo.c. emendari.1.quæst.1.uel certe non talem, quæ excommunicet. Dixi, *Propriam*: quia si alius dat, aut promittit aliquid episcopo, aut alteri, ut eum ordinet ipso inscio, vel scio, sed contradicente, non peccat: & accipit, non solum characterem, sed etiam eius exequutionem iuxta Bellam. quem sequitur Cardinalis Alex. in cap. statuimus, & in c. si quis. 1.q.1. quidquid glo. in cap. si quis. & alij dicant. maximè post extrauag. ad euitandam. Martini V. de qua infra c.27. nec postea soluendo illud, quod se inscio datum fuit, suspensionē, aut excommunicationem incurrit, secundum Syl. verb. symonia.q.8.§.5. nec peccat, saltem in foro conscientiæ, quidquid ille sentiat: si non habet ratam, neque gratam illam dationem: quia nulla id lex vetat, quo ad illud forum. Dixi, *quæ est causa ordinationis*. aliàs enim contra. per dicenda infra nu. 113. & dicta supra cap.23. a nu.100.

69 Tertiò peccat mortaliter, qui scienter ab episcopo excōmunicato, denunciato ordinatur: immò & postea vtens ordine illo absque dispēsatione Papæ: quia licet characterem accipiat, non tamen illius exequutionē, quo ad quam solus Papa dispensat.c.si quis a simoniacis.1.q.1.

Quartò, qui non existens legitimus sine dispensatione ordinatur, c.1. de fil. presbyt. in antiq. & lib.6. Ad minores autem episcopus dispensat. c.2.eod.tit.lib.6. Ad sacros uero ordines solus Papa. & cum intrante religionem ius commune ad omnes ordines etiam sacros dispensat. d.c.1. de fil. presb. lib.6. Et nil refert quo ad forū conscientiæ, an illegitimitas (vt ita dicā) sit secreta, uel publica; quidquid aliqui existimauerint absq; textu, & iusta ratione. Idem de qualibet alia irregularitate, quo ad peccatū, licet non quo ad dispensationem, de qua cum aliis pertinentibus ad irregularitatem, infra cap.27.nu.191.usque ad 250. dicimus.

70 Quintò peccat mortaliter, qui ordinatur ordine sacro extra tempora à iure statuta, aut ante legitimā ætatē, aut absq; litteris dimissoriis: & est ipso iure suspensus: & si ordine illo utitur fit irregularis, in quo solus Papa dispensat per extrauag. Pij II. cum ex sacrorum. quæ nuper fuit impressa, de qua meminit Villad. de irregul. col.9. quam nos declaramus in repet.cap.accepta.oppos.8.nu.34.de rest.spol.

Dixi, *Ordine sacro*: quia licet sic minores capiēdo peccet, non tamē est ipso iure suspensus: quia iuxta cōmune ius defectu ætatis suspensio ipso facto non incurritur.c. uel non est compos. de tempor. ordin. Per quod omnes, qui prædictā extrauag. non nouerant, contrarium dixerunt, putātes non suspendi quē ipso iure; propterea quod ante legitimam ætatem ordinē sacrum etiam presbyterij suscipiat, in quibus sunt. Ant.3. par. tit. 14.c.16.& Maio.in 4.dist.24 q.5. nec uidetur prodesse in hoc fratribus obseruantiæ suum priuilegium, per supradicta. nu.68.

Sextò peccat mortaliter, q̃ furtim cōtra ꝓhibitionē ordinātis ordinat̃:

& ſi prohibitio fiat ſub pœna excommunicationis latę ſententiæ, eſt excommunicatus,& irregularis,in quo ſolus Papa diſpenſat, cap.innotuit. de eo, qui furt. ordi. ſuſcep.

71 Septimò peccat mortaliter, qui ſcienter per ſaltũ, ideſt minore ordine,omiſſo maiore,ordinatur; & eſt ſuſpenſus. Super facultate aũt diſpẽſandi ſuper hoc ſequuti fuimus hic opinionem Hoſt. in ſumma de cler. per ſal.prom.§.4.quã uidetur etiam elegiſſe Concil.Trid. relatum ſupra num.68.ſcilicet, quod epiſcopus poteſt diſpenſare antequam miniſtret. quod tamen eſt intelligendum, modo antequam utatur diſpenſatione, omiſſum ordinem ſuſcipiat,quod nos hic poſt Hoſt. addidimus per cap. ult.de cler. non ordin. miniſt.

Octauò peccat mortaliter,qui ordinatur omiſſo aliquo neceſſariò neceſſitate præcepti:licèt non de neceſſitate ſacramenti, & nõ ſuppleto defectu,eo utitur: non tamen fit irregularis,Syl.verb.irregularitas.q.12. Et qui eodem die duos ordines ſacros ſuſcipit, non ſolum peccat; ſed eſt ẽt a poſteriore ſuſpenſus,in quo ſolus Papa diſpenſat.c.literas.cap.dilectus. adiuncta glo.de tempor.ordin.& d. cap.innotuit. Et qui eodem die ordines minores,& ſubdiaçonatum ſuſcipit,cap.2.de eo, qui furt.ordin. & magis qui duos ordines ſacros eodem die ſuſcipit,etiam ſi ſit religioſus, per prædictum Concil.ſupra nu.68.relatum:non tamen, qui quatuor minores eodem die ſuſcipit ſecundum glo.c.de eo.de tempor.ordi. & cap. 2.de eo, qui furt.ordin.quod etiã poſt Concilium prædictum procedere poteſt in eo,cum quo epiſcopus diſpenſaret, ut non ſeruatis temporũ interſtitiis poſſet accipere. Quin uidetur,quòd poſſet accipere illos, & ſubdiaconatum eodem die, ubi eſt talis conſuetudo, quæ ualet, ſecundum S.Anto.3.par.tit.14.cap.16.§.16. Concilium enim eiuſmodi conſuetudinem non tollit.

72 Nonò peccat mortaliter, qui ordinatur habẽs faciem, uel manus notabiliter deformes: ut ſi oculo caret, uel hẽt naſum & digitos abſciſſos, uel cõpactos,uel ſuperfluos.c.ſi euangelia.55.diſt.non tamen fit irregularis;licet promotus celebret,Pan. in c.ſi celebrat.de cler.excommu.miniſt. Et idem de eo,qui poſtquã ſemel à dæmone obſeſſus, aut morbo caduco in terram eliſus,ordinatur.c. maritum. & cap.ſeq.33. diſtin. adiuncta gloſſ. Et qui antequam in hos morbos incideret, ordinatus, poſtea frequenter eis correptus, celebrat, iuxta glo. & communem ibidem.

Admoneo te pie lector, ꝙ in Manuali Hiſpano nihil dixi de uerſo in inſaniam,vel furorem; licet prædictum c.maritum.etiam de illo agat: ne iniicerem ſcrupulos ijs,qui ante, uel poſt ordinationẽ alienantur à mẽte per ebrietatẽ,freneſim,lethargiam,aut alium morbum, quibus adimendis non occurrebat tunc ratio ſufficiens; quæ poſtea in caſu cuiuſdam nobiliſſimi uiri occurrit, uidelicet illud c.reſtringendum eſſe ad eos ſolos, qui alienãtur mente directè, & immediatè per inordinationẽ organi ſen

ſuum,

suum, non autem, qui mediatè & indirectè vi morbi, vulneris, iræ, uel alicuius passionibus breuis. Quæ declaratio multis viris eruditissimis Illustrissimi ordinis Dominicani placuit.

Decimò peccat mortaliter, qui excommunicatus ordines quamuis minores suscipit. c. si celebrat. de cler. excom. minist. & fit irregularis, si excõmunicatio erat maior: cum quo solus Papa dispensat Pan. & Commun. in cap. cum illorum. de sent. excommun. nec Sylu. uerb. dispensatio, q. 10. §. 10. contrarium sentit: quamuis nonnullis ita uisum est. Et qui in peccato mortali existens ordines suscipit, aut aliquod sacramentum ministrat. c. illud. 95. dist. Rich. in 4. dist. 24. art. 4. q. 1. & etiam si res sacras tangit, uel aliquid aliud tanquam minister ecclesiæ facit suo officio fungens, iuxta mentem S. Tho. in 4. dist. 5. & 24. & 3. part. q. 64. art. 6. & Syl. uerb. ordo. 4. q. 2. sed non, si eas tangit, ita vt laicus non ordinatus posset, ut si tempore necessitatis baptizat, è terra sacramentum leuat, aut epistolam sine manipulo cantat, iuxta S. Tho. 3. part. q. 64. art. 6. per Syl. uerb. baptismus. 3. quæst. 4. bene defensum.

73 Vndecimò peccat mortaliter, qui notatus aliquo peccato notorio depositione digno suscipit ordines ante dispensationem, etiam post actam pœnitentiam. c. fi. de tempo. ord. Dixi, *Notorium*: quia ad hunc effectum, nõ sufficit esse famosum, nec testibus probabile. Notorium autẽ dicitur quo ad hoc, quod est confessum à parte in iudicio; uel super quo est lata sententia, quæ transiuit in rem iudicatam: aut est adeo manifestũ, vt nulla tergiuersatione celari possit: vt est peccatum eius, qui tam publicam hẽt cõcubinam, ac maritus habet vxorem, & publicè filios alit. cap. uestra de cohabit. cler. & mul. & c. fin. de temp. ordi. & etiam illud, quod scit euidẽter maior pars populi uicinorum, aut collegij: modo in eo saltem sint decẽ. Itaque scientia pauciorum quàm sex non facit rem notoriam, neque sex, quando illi non sunt maior pars illius cõgregationis, cuius respectu illud dicitur notorium, quidquid dicat Sylu. uerb. notorium. q. 4. §. 4. & alij per ipsum citati contra communem Anton. in d. cap. uestra. nu. 31. quem Pan. ibidem nu. 16. & communis ibi, & in alijs locis sequuntur.

Neque obstat id, quo nititur Syl. scilicet, quòd ex hoc sequeretur, nihil posse dici notorium in magna aliqua ciuitate, cum fere nihil agatur, quod maior pars uideat. Tum quia multa fiũt tota ciuitate euidenter vidente, ut obseruatio festi, tormentorũ explosio in ouatione publica, & id genus alia. Tum quia multa sunt in magna urbe, quæ licet non sint ei toti notoria; sunt tamen talia regioni, viciniæ, aut collegio. quod satis est, ut aliquid notorium dicatur. Dixi, *Depositione digno*: quia ex alijs hic effectus non oritur, iuxta Card. in d. cap. fin. per exempla illius tex. quæ sunt adulterium periurium, homicidium, & falsum testimonium. Dixi etiam, *Post factam pœnitentiam*: quia ad excusandum à peccato non sufficit illa sine dispensatione.

74 Sed dubium est, An episcopus, qui cum eo potest dispensare, censeatur ipso facto ordinando eum, dispensare. Ad quod respondet Syl. uerb. irregularitas. q. 28. affirmatiue, si talis est eius intentio: licèt nullis uerbis vtatur. Et idem de prælato, qui suum subditũ ad suscipiendos ordines mittit. Quod quamuis fortassis locum habeat in foro conscientiæ interiori: non tamen in exteriori: cum iuxta cõem, & ueram opinionem, quæ concilians Inn. in c. ueniens. de fil. presb. sibi ipsi in c. diuersis fallacijs. de cleric. coniug. tenet, ꝙ inter Papam & Episcopum hoc interest, quòd Papa præbens aliquid ei, quem scit iure humano ad id inhabilem, ipso facto, sine dispẽsationis expressione censetur habilem facere; non autem Episcopus. Cuius diuersitatis ratio est, quòd episcopus non potest absque causa dispensare; Papa uero sic, vt copiosè scripsimus multos referendo. in ca. si quando. de rescrip. & in comm. c. non liceat. 12. quæst. 1. §. 3. Nunc autem addimus ex prædicta ratione sequi, limitandum esse, quod dictum est de episcopo; vt procedat, quando dispensat circa ius commune: non autem quando id facit circa suam constitutionem synodalem; cum dispensatio eius circa eam sine causa facta, ualeat.

75 Duodecimò peccat mortaliter, qui interdictus ingressu ecclesiæ diuinis officijs interest: & si celebrat est irregularis. ca. is cui. de sent. excom. lib. 6. cum annot. per Domin. ibi: sed nec est irregularis, nec peccat celebrando extra ecclesiam secundum glo. 2. d. cap. is cui. nec intrans etiam precandi causa tempore, quo diuina officia non peraguntur, iuxta Archid. & communem in d. cap. is cui.

Decimotertiò peccat mortaliter, qui baptizat, quem certo scit esse baptizatum: & est irregularis, ut declaratur infra c. 27. nu. 246. Et qui in baptismate vngit chrismate veteri eum, qui erat extra mortis periculum. c. si quis de olio. de cons. dist. 4. Et qui celebrat aduertens sumpto aliquo cibo, uel potu post mediam noctem. c. liquido. de cons. dist. 2. etiam pro medicina, iuxta S. Tho. recep. 3. par. q. 80. art. 8. Dixi, *Aduertens*: quia secus si non aduerteret ante missam inchoatam: licet aduerteret post eam cœptam, etiam ante consecrationem, & eam sine scandalo non posset imperfectam relinquere, iuxta Ang. uerb. eucharistia. 2. §. 6. & Syl. uerb. eucharistiã 2. q. 7. dicentes idem esse de illo, qui post inchoatam missam meminit se suspensum, excommunicatum, vel irregularem esse, nec ob id nouam irregularitatem incurrit.

76 Decimoquartò peccat mortaliter, qui aduertens ante missam inchoatã, se esse in peccato mortali, eoque non prius confesso celebrat, per dicta supra c. 21. nu. 49. Dixit *Aduertens &c.* quia aduertens post inchoatam non debet à missa desistere; etiam si absque scãdalo posset: debet tamen illud ante secretam confiteri, si sine scandalo facere potest: sin minus, contritus, missam perficiat, vt Syl. resoluit. in d. quæst. 7.

Decimoquintò peccat mortaliter, notorius cõcubinarius, aut fornicarius, qui

rius, qui ante pœnitentiã celebret, & fit irregularis: quia est suspensus ipso iure. c. præter. 81. dist. saltem donec pœnitentiam agat. c. si qui sunt. 81. dist. qui suspensus celebrat est irregularis. c. 1. de sent. & re iud. lib. 6. idem est de diaconis & subdiaconis. c. si quis. 81. dist. & d. c. præter. & etiam de initiatis solis minoribus ordinibus, si aliquem actum sui ordinis proprium exerceant, iuxta Arch. in d. c. præter § hæc de malis. & Card. Turrecr. in d. §. uerum. in qua irregularitate solus Papa dispensat secundum eosdem. Dixi, *Notorius*: quia non sufficit ad has pœnas incurrendas, quod sit infamatus, uel probari possit esse talis: quamuis mortaliter iuxta omnes peccet. Dixi, *Ante actam pœnitentiam*: quia post actam celebrans, aut

77 sui ordinis actum exercens: quamuis peccet mortaliter celebrando sine dispensatione. c. fi. de temp. ordin. ut alij peccatores notorij peccatis depositione dignis notati: nouam tamen irregularitatem nõ incurrit, quam ante actam pœnitentiam celebrando incurreret, super qua solus Papa dispensat: licet remaneat in antiqua, quã peccatum notorium inducit, super qua Episcopus dispensare potest, ut expressius alijs resoluit Io. Imol. in c. 1. col. 4. de iudic. Dixi, *Concubinarius, aut fornicarius*: quia quo ad effectum incurrendi suspensionem ad sacramentis, & excludendi ab officijs diuinis idem est de fornicario uago, qui cum multis se permiscet, quod de eo, qui unam concubinam habet, Syl. uerb. concubinarius. q. 1.

78 Est autem non mediocre dubiũ inter recentiores, An qui audiunt missam publici concubinarij mortaliter peccent. Ad quod resolutoriè dico tria. Primum quod peccant illi, quorum auditio est causa, ut ille eã dicat, & sine iusta causa eam audiunt: quia mortale peccatum est præbere causam mortaliter peccandi, sine iusta causa; vt dictum est supra c. præced. nu. 13. Quo fit, ut prudentiæ sit potius commendare missam sacerdoti bono

79 quam malo Tum quia commendare illi est aliquale peccãdi periculum: commendare autem huic, nullum. Tum quia licet quo ad essentialia missæ, scilicet continentiam realem corporis, & sanguinis Domini, & quo ad effectum operis operati pares sint missa boni sacerdotis, & mali. c. intra. 1 q. 1. quo ad tamen preces, & effectum operis operantis, multo melior & efficacior est missa boni, quam mali, secundum omnes, ut diximus in Enchirid. de orat. & hor. canonic. super c. quando, de consec. dist. 1. c. 19. nu. 59. & cap. 20. nũ. 67.

Secundum, quòd qui probabiliter ignorat legem prohibentem, ne quis missam concubinarij notorij, uel fornicarij audiat, non peccat: quia igno-

80 rantia probabili iuris potiùs excusatur. c. 2. de consti. Neque cõfessarius tenetur ad docendum eam pœnitentem: immò imprudentiæ esset id facere, ut ait Gab. in 4. dist. 13. q. 1. dub. 4. & Ros. uerb. clericus. 3. §. 2. quod nostra sententia intelligendum est, quando considerata qualitate pœnitentis, & clerici illa admonitio, nihil prodesse crederetur.

Tertium, quòd scientes, aut scire debentes prædictam legem, peccant mortalit-

mortaliter audiendo eam. Tum per c. præter, c. nullus. 32. dist. & c. si qui sunt. cum multis alijs. 81. dist. & c. uestra. de cohab. cleric. & alia multa. Tum quia S. Th. in quol. 11. art. 8. cum omnibus fere antiquis hoc tenet, & Card. Turrecrem. in multis locis, præsertim in dictis cap. præter. & c. nullus. & si quis sunt. addens, se dignissimam sententiam in d.c. præter. scilicet quòd mortui in eiusmodi peccato non sunt in loco sacro sepeliendi. Quòd notandum est contra eos, quibus morientibus candelam in manu tenendam tradunt concubinæ. Tum quia idem asserit Pan. cum communi, in d. cap. vestra, & alibi sæpe, & communis Theologorum in 4. distinct. 9 quidquid dicat Gab. ubi sup. & Maior. in d. dist. 9. & Adria. in 4. de sacram. eucharist. col. 3. cum alijs quibusdam. Nam Conc. Trid. canones antiquos super hoc latos approbat adijciendo pęnas grauiores, quam illi adiecerunt in c. 14. de refor. sess. 25.

81 Decimosextò peccat mortaliter, qui sacrificat extra locum. de consecr. dist. 1. c. missarum. & quamuis ante Conc. Trid. de licentia episcopi, ut in Manuali Hispano diximus, celebrari poterat extra illum super ara sacra portatili alijs necessarijs interuenientibus. c. concedimus. de consec. dist. 1. post illud tamen, non licèt episcopis illud concedere per decretum eius supra nu. 68. descriptum. Nec ipse Papa eã concedit, saltem non episcopis, etiam in vrbe morantibus, neque alijs quam Cardinalibus: licet nobis in singulare beneficium ea data sit, cuius concedendi pars magna fuit Illustrissimus, & Reuer. Cardinalis Iacobus Sabellus. S.D.N. Vicarius, ge-
82 neris Sabellorum antiquitate, reconditæ prudentiæ, & immotæ in recto constantiæ, alijsque nominibus Vrbi, & orbi gratissimus. Credimus autẽ, quòd sicut de licentia d.c. concedimus. poterat ante prædictum Conciliũ celebrari, propter necessitatem sine licentia episcopi: ita posset etiam hodie: quia non uidetur quo ad hoc esse illi derogatum per conciliũ: & consequenter ei adhærendum, arg. l. præcipimus. C. de appel. Quod est notandum pro terris, in quibus frequentissimæ supplicationes fiunt, ad aliqua parua eremitoria, prę quorum foribus solet dici missa, ut ab omnibus audiatur: & pro primitijs seu primis missis sacerdotum, ad quas maxima multitudo, quam ecclesia capere non potest, solet conuenire. Multo minus autem possent dari licentia celebrãdi in mari, uel flumine, ubi effusio sanguinis timeri posset, etiam vrgente quouis necessitate, S. Ant. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 4. per quod ipsum decretum videtur sublatum priuilegium Prędicatorum, & Minorum, in quouis loco honesto celebrandi, allegatum per Ang. uerb. Missa, §. 39. cuius in Manuali Hispano meminimus.

83 Decimoseptimò peccat mortaliter, qui in ecclesia interdicta celebrat, & fit irregularis. & qui in polluta sanguine uel semine; non tamen fit irregularis, c. is qui. in prin. & §. 1. de sent. excom. lib. 6. Et qui scienter, aut per ignorantiam crassam celebrat super ara enormiter fracta, aut non consecrata; aut in consecrata, quæ hostiam & calicem, quo celebrat, non capit,

cap.1.cum ei annot.de consecr.eccles. Dixi, *Enormiter*, per cap. quod in dubiis.eod.tit.

Decimooctauò peccat, qui ante recitatas horas matutinas celebrat: quia est contra consuetudinē generalē Ecclesię: nisi incidente aliqua repentina necessitate ad uitandum graue aliquod damnū, aut scandalū id faciat, Syl.uerb.missa.q.6. Ante tamen recitatam primam celebrari potest, nisi esset consuetudo, uel constitutio contraria; quæ & si esset, intelligenda foret, de missa maiore, & recitatione in choro, & non de alia, secundum Ang.ubi sup.§.1.& Sylu.ubi sup.

Nec quidquam obest cibus, & potus sumptus post matutinas præces, recitatas ante mediam noctem: modo post eam nihil sumatur, iuxta Adria.in 4.de euc har.col.27.& alios, quos retulimus.in cap.liquido.de consec. dist.2.

Et qui sine omnibus uestibus sacris, aut sine corporalibus, aut sine li-
84 bro, saltē continente canonem, scilicet, *Te igitur*. vsque ad cōmunionem, celebrat.iuxta S.Anto.3.par.tit.13.c.6.§.6.& Direct.lib.1.tit.7.§.55.etiā si festum vrgeret, iuxta eundē ibidem: etiam si aliter mortem uitare nequeat, secundum Caiet.1.2.q.96.art.4. (quod nobis satis durum uidetur) licèt si celebrat, non fiat irregularis. Et potest loco cinguli stolā longam adhibere, & loco stolę manipulum longū, iuxta Palud.in 4.dist.13.q.2.col.5. Quinetiam cingulum non benedictum adhibere potest, iuxta Rich.in 4.dist.13.q.4.art.3.& Scot.in 4.dist.13.quæst.2.quia cingulum, & calcei, secundum ipsos, benedici non solent. contra quos facit, quod etiam pro eis benedictio in Pontificali nostro reperitur. Hæc autē benedictio ad episcopum spectat iure communi: priuilegio autem Papæ ministri, & prouinciales fratrum Minorum possunt benedicere corporalia: & iidem, & custodes, & guardiani alia ornamenta pro suo ordine, & pro monialibus S.Clarę, & tertij ordinis, & non pro aliis compend. priuileg.verb. benedicere.

86 Decimononò peccat mortaliter, qui sine aqua, aut lumine celebrat.c. fin.de celeb.miss. Et qui consecrat in pane fermētato, aut corrupto; ita vt substantiam panis perdat, Richar.in 4. dist.11.art.2.q.2. ad 1. & quæst. 5. Aut in omphacio, aut in uino adeo acido, aut adeo lymphato, ut substantiam uini amittat, & consecratio nulla est. Dixi, *Substantiam amittat*. aliàs secus, idē Richardus in 4.dist.10. Et qui solū uinum sine aqua consecrat, licet ualeat consecratio, c.1.& 2. cum glo.Arch. Cardin. & commu. de cōsec.dis.2. Et qui noctu ante lucē celebrat, iuxta omnes, excepto episcopo, secundum Palud.in 4.dist.13.q.2.conclus.2.art.2.post glo.cap.fin. de priuil.lib.6. Quę quamuis nulla ratione firma uideatur nisi (ut aliàs hic, & in cap.nocte sancta, de consecra.dist.1.dixi) quia tamen ut audio, usu recepta est, defendi posse uidetur ob episcopi prerogatiuas, quas gl. prædicta refert. & quia etiam, ut nos uidimus Tholosæ ab hinc sexa-

gina

ginta circiter annos in Gallia Aquitanica, ubi omnes fere quotidie audiebant missam, quo operarij, & filij & famuli eā audirent, longe ante lucē incipiebant fieri missæ. Quod ipsum & in Gallia Belgica ēt nunc fieri audio. Quem vsum, difficile puto relictū iri, etiam post receptum Conc. Trid. iubens horis tantum debitis celebrari: nam & de episcopi, aut alterius superioris licentia, propter necessitatem cōmunicandi infirmū morti proximū, & defectum eucharistiæ eam ante lucem dici posse, ait S. Anto. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 4. quem Ang. & Syl. & posteriores sequuntur: immo & nostra sententia in tali casu etiam sine licentia episcopi absentis, arg. cap. quod non est. de reg. iur.

Est etiam cōmuniter, illicitum celebrare post præteritam notabiliter horam sextam, secundum Io. And. in c. 1. de celebr. miss. communiter receptum: sed nostro iudicio, minus bene. Tum quia non est textus, neque ratio, quæ prohibeat ieiunio, ubi sine scandalo potest facere eā ante nonam. Tum quia est oblatio, & sacrificium incruentū a sacerdote in persona Christi oblatum; & idē, quod ea hora ab ipsomet Christo fuit oblatum cruentum; quod quædam prima missa fuit, ut copiosè probaui in c. solent. de consec. dist. 1. & breuius in pręfato Enchi. de orat. c. 3. nu. 44. & frequenter id feci, præsertim diebus festis: ut ego & mei iter faciētes, & post meridiem peruenientes ad loca intenta, satisfaceremus præcepto. Cui consequens est priuilegia de dicenda missa circa, uel post meridiem, continere ius commune, & tantum prodesse ad sedandos animos scrupulosorum, qualia esse etiam alia multa diximus in d. c. quando. c. 3. nu. 57. cap. 19. nu. 84.

86 Nec uidetur obstare prędictum decretū sess. 22. quatenus prohibet, ne sacerdotes alijs horis, quàm debitis cælebrēt: quia id intelligendū est de horis ante lucē, uel post nonam, qua prædicta oblatio Christi consummata fuit: nam & in quadragesima dici debet post nonam, quā constat esse post meridiem, & horā cœnandi in die ieiunij, ut docet S. Thọ. 2. 2. q. 147. art. 7. & consequēter videntur sublata priuilegia Sixti IIII. Inno. V. & Leonis X. de dicēda missa ante horam legitimam, quorum tenores in Manuali Hispano hoc in loco relatos prætermitto.

Ad nouè autem quæsitum de presbytero non potente finire missam cœptā, resp. primò, quòd potest relinqui imperfecta, si non erat facta cōsecratio: quia cap. nihil. 16. q. 1. quod habet officium diuinum non debere relinqui imperfectum, intelligitur sine iusta in id causa. Nam in cap. 27. nu. 34. dicetur missam cœptam relinquendam etiam superueniente excommunicato, qui nolit abesse.

Secundò, ꝙ si facta sit consecratio, est perficienda per alium ieiuniū, qui continuabit eam à loco in quo alter reliquit. d. c. nihil. uel per non ieiunum, si deest ieiunus: quia maioris momenti est præceptum de missa post cōsecrarionē per alium presbyterum perficienda, quod est diuinū,

aut

aut diuino proximum.c.comperimus.& c.relatum.de conſ.diſt.2.quara de communicando ieiunè,quod eſt humanum.cap. liquido. ead.diſt.

Tertiò, quòd quamuis nec prædictum cap.nihil.nec ei concordantia præcipiant,ut alius presbyter eiuſmodi caſui præſens teneatur illã perficere: arbitror tamẽ teneri;etiã ſi non eſſet ieiunus; debereque ſe veſtire ſacras ueſtes, & cõcipere contritionẽ,& confiteri, ſi opus foret,& copia id faciendi adeſſet: tum ad euitandũ ſcandalum, quod ex ea imperfecta oriri poſſet:tum ob conſeruandũ tanti ſacramenti honorẽ;ad quod longè magis tenemur, quam ad ſeruandas fortunas proximi: quas tamen, ſi ſunt notabiles, pręcipimur ſeruare;ſaltem quum cõmodè poſſumus,per citata in commen. c.non in inferenda.23.quæſt. 3.& redacta in ſummã cap. præced. a nu.15.

Quartò,quòd nõ eſt tamen perficienda per laicum, nec per clericum presbytero minorem: quia non poteſt, argu.cap.1.§.fin.de ſum.Tri.

87 Vigeſimò peccat mortaliter, qui pluries quam ſemel eadem die celebrat,c.conſuluiſti.de celebr.miſſ.& c.ſufficit.de conſec.diſt.1.(per quod probatur rectè dici facere miſſam,quod moneo, ne quis mali cõſulat eã phraſim,qua interdum utor, & grauiter utitur Illuſtriſſimus Cardinalis Sabellus, in edict.refor.clericorũ) niſi in ſeptem caſibus, iuxta Palud. in 4.diſt.15.q.2.& S.Ant.3. par.tit.13.cap.6.§.4. Primus die Natiuitatis, in quo tres dici poſſunt, d.c. nocte ſancta. quarum dicendarũ optimus modus uidetur,ut prima,media nocte:ſecunda,diluculo:tertia,hora tertia dicatur:quãuis etiã bene dicantur interdiu omnes tres,ſine intercapedine,aut cum ea:ſed ante lucẽ non poteſt dici rectè,niſi una: ut poſt Angel.uerb.miſſa.§.40.& Syl.uerb.miſſa.1.q.6.& 7. & diximus in d.c. nocte. Secundus caſus eſt, quando ſuperuenit dicta iam miſſa aliqua perſona notabilis, ueluti epiſcopus, quem ſingulis diebus decet eam audire,uel dicere.d.cap.fin.de priui.lib.6.Et eadem,uel maiori ratione, cum ſuperueniunt peregrini; etiam ſi non ſint tanti ſtatus, ſi præcepto illo die ad audiendam miſſam teneantur. Tertius, cum repente poſt dictam miſſam corpus defuncti occurrit ſepeliendum; & conſuetudo habet, ne ſepeliatur ſine miſſa,quando ea celebrari poteſt. Quartus,quãdo aliquis ita ægrotat, ut communicare neceſſariò debeat, & non eſt Euchariſtia. Quintus cum quis præeſt duabus eccleſijs vnitis duabus miſſis indigentibus;& non eſt alius, qui alteram dicat. Sextus,ob nuptiarum benedictionem. Septimus, cum occurrit cauſa, quæ iuſta uideatur ad hoc arbitrio boni uiri per d.c. conſuluiſti. quòd habet licitum eſſe celebrare pluries, quam ſemel vrgente neceſſitate.

88 Notandum tamen, ꝙ neque in prædictis caſibus eſt licitum, ſi ſacerdos,qui ſemel celebrauit,non eſt ieiunus:etiã ſi nihil pręter ſolitam calicis purificationẽ ſumpſerit:neque ſi iam eodem die duas dixit, excepto die Natiuitatis:neq; ſi adſit alius ſacerdos,qui poſſit,& uelit illã miſſam

neceſſa-

necessariam dicere, iuxta communem prædictorum. Notandum est etiã omnibus diebus missam dici posse, cap. visum. de consec. distinct. 1. exceptis feria sexta, & sabbatho hebdomadę sanctæ, c. sabbatho. de consec. distinct. 3 Nec obstat cõsuetudo quam contrariam in sabbatho sancto uidemus: quia missa, quæ nunc in illo dicitur nõ est eiusdẽ diei, sed noctis resurrectionis: quamuis eam paulatim imbecillitas humana tãti ieiunii impatiens ad horam reliquarum retraxerit: ut significat collecta, quæ incipit. *Deus qui hanc sacratissimam noctem*, &c. & in prędicto Enchirid. siue Manuali de orat. c. 3. nu. 43. probauimus. In sexta vero feria sancta nec dicitur, nec dici debet, nec publicè, nec secreto: sed solũ suscipitur hostia, quæ ex pręcedenti die consecrata remansit. At in die Iouis sancto, aut feria quinta eiusdẽ hebdomadę, & publice & secreto dici põt: quia id nullo iure prohibetur: imò dictum c. sabbatho. bene põderatum, permittit: licet illo die fere omnes a celebrando abstineant: alij ob defectum commoditatis, quia in illo die Sacristiæ altaria denudant: alii quia falso putant, non licere: alii ob auditionem confessionum.

Vigesimoprimò peccat presbyter, qui non celebrat sine iusta causa, saltẽ ter, aut quater in principalibus festis anni, in quibus laici religiosiores cõmunicare solent. S. Tho. 3. par. q. 82. art. 10. & Rich. in 4. dist. 13. ar. 2. ut latius tradimus in d. Enchirid. de orat. arg. c. dolentes. de celeb. miss. etiam si non habeat curã animarum, nec alia ratione, quam presbyterii sit obligatus. Quin Concilium prædictum sess. 23. c. 14. iubet Episcopis curare, vt presbyteri saltẽ dominicis, & festis solẽnibus sacrificent. & qui curam habẽt animarũ tam crebro, ut muneri suo satisfaciant. Per quod tamen ante præceptum episcoporum, non uidetur presbyter teneri pluries ad missandum, quam ante Concilium; quum id non præcipiat: sed tantum curam ad id cogendi episcopis committat.

89 Vigesimosecundò peccat is, cuius negligẽtia sanguinis in terra, aut altari effunditur: & quid sit tunc faciendum statuitur in cap. si per negligentiam. de consec. dist. 2. in hæc uerba. *Si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si nõ fuerit tabula; ut non conculcetur, locus corradetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recõdetur; & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteũ altaris, & ad aliud stilla peruenerit quatuor diebus pœniteat. Si vsque ad tertiũ, nouem diebus pęniteat. Si vsque ad quartum. uiginti diebus pœniteat: & linteamina, quæ tetigerit stilla, tribus uicibus minister abluat, calice supposito: & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recõdatur.* Ex quo infertur non debuisse cremare ob hoc quædam corporalia pretiosa amicum cuiusdam, qui è longinquo me super hoc consuluit.

Vigesimotertiò peccat mortaliter, qui reliquias sacramenti, q̃ in calice, aut in patena remanent, quãlibet exiguas, post ablutionẽ sumit, iuxta

mentem

mentem Palud.in 4. dist.9.q.1.in fin. & Ros. verb. eucharistia,3.§.15. quod est uerũ, si ex interuallo id faciat, secus, si incontinenti; ut neruose probat Caiet.3.tom.de celeb.mis.q.1.quia quæ incontinenti fiunt inesse videtur.l.lecta.ff.de reb.cred. Quare quas ex interuallo inuenerit custodire debet in alterũ diem sumendas: aut certè ministrare eas alicui ad cõmunicãdum disposito, iuxta eosdem. Porro, humor in calicẽ remanẽs post sumptionẽ sanguinis, quoad omnino exsiccetur, magna cũ reuerẽtia tractandus est: quia ibi est sanguis D.N.Iesu Christi: & ideo prima ablutio facienda est uino, & summa cũ reuerẽtia sumenda.c ex parte.de ce
90 leb.miss.& quamuis post sumptionem corporis, & sanguinis aliqua particula hostiæ in ore remãserit, licite potest sumi ablutio: licet ea prius deglutiatur. quin & toties potest sumi, quoties opus fuerit ad hostiã deglutiendã: quod decentius uidetur, quam ad id digitum ori inferre secundũ Rosel.verb.eucharistia 3.§.22.Syl.eo.q.8. Et si sumpto sanguine, aliquid hostiæ in calice manserit, debet eam digito ori calicis admouere, & ante mistionem uini sumere, iuxta Scot.in 4.dist.8.q.3. Decentius tamen uidetur, quod Ang.dicit verb.missa.§.20.& Syl.uerb.eucharistia. 2.q.9.& eucharistia 3.q.8. quodque ego soleo facere, scilicet ut uinum infundatur, & simul cum particula hostiæ sumatur, arg.d.l.lecta.ff.si cerpetat & l.continuus.ff.de verb. oblig.

91 Præterea notandum, ꝙ cum post hostiam sumptam, uolens sumere sanguinem aduerterit, nihil, vel solam aquã esse in calice, debet secundũ Scotum in 4.dist.8.accedere ad cornu altaris, quasi ablutionẽ accepturus; & sumpto uino & aqua, uel solo uino, cũ aqua, quæ remãsit in calice, redire ad mediũ altaris; & ibi consecrare, incipiens ab illis uerbis: *Simili modo.&c.* prosequẽs usque ad illa: *Vnde & memores,&c.* aliis prætermissis, ne populus propter morã errorẽ intelligat, sanguinem Domini cum reuerẽtia percipere, & mox purificatione accepta reliqua prosequi. Quæ praxis uidetur præstare praxi S.Thomæ, qui in 3.par.q.83.art.6.censuit, quòd deberet alteram hostiã non consecratã, cum nouo vino aqua mixto sumere, & incipiens a uers. *Qui pridie.* cõsecrare sub utraque specie, & missam in finem vsque prosequi, perinde, ac si alterã hostiam non consecrasset, nec sumpsisset, neque aquã calicis degustasset. At si is, cui hoc cõtingit, ignorat preceptũ ecclesiæ: quo qui celebrat tenetur sub utraque specie cõsecrare, & sumere, c.relatum.de consec.dist.2.aut inopinato casu perturbatus non suscipit, nec consecrat uinum, nõ peccat ob id mortaliter iuxta Adr.in 4.de sacram.eucharistiæ.col.23. Subnotandum item, quòd, qui multas hostias consecrandas accipit, & memor tantum illius, quã manibus tenet, uerba consecratoria profert, omnes cõsecrat. Quia, quamuis non habeat intentionẽ actualem eas consecrandi, habet tamẽ uirtualem manantem ex actuali, quam habuit consecrandi, quãdo illas accepit consecrandas. Scot.in 4.dist.12.& Ang.uerb.eucharistia 1.§.27.

Pan.cum

Pan.cum communi in c. sacerdos. de offic. ordin.

Vigesimoquartò peccat mortaliter, qui aliquã pecuniam accipit, ad per se, vel alium dicendas missas: & facit eas ab alijs dici, aliquid sibi retinẽdo de pithantijs pro eis tradendis, secundũ Maio. in 4. dist. 45. q. 3. Contrariũ tamẽ sentit Sot. lib. 5. art. 1. de iust. & iur. Nobis vero videtur ꝙ opinio Maioris procedat, quando qui pecuniam accipit, non habet ullum officium, ob quod lex, aut consuetudo aliquod illi stipendiũ pro eiusmodi cura ex quaque pithantia missæ constituit, impensis eorũ, qui eas dicere debẽt: quia licet omnes sibi cõmissas dicere faciat: non tamen quantum debet eas dicentibus persoluit; & sic iniustitiã committit. Soti vero, quando est persona, quæ officium præfato modo habet, & ẽt quando qui dat pecuniam, dat plusquam ad salaria ordinaria sufficit, cum uoluntate saltẽ tacita; ut quod superest retineat sibi pro cura, & industria, quam ei rei impendit, argu. c. scienti, & consentienti non fit iniuria. de reg. iu. lib. 6. Cuiusmodi uidẽtur esse aliquot parochi, & sacristæ, quibus consueuerunt commendari missæ dicendæ, & tradi eleemosinæ pro eas dicturorum pithantijs.

92 Vigesimoquintò peccat mortaliter, qui obligatus ad dicendã missam pro aliquo, non applicat ei totã illam eius partem, quam tenetur ei applicare. Tum quia, ut diximus in Enchirid. de orat. c. 20. nu. 77. & in cap. visum. de cõs. dist. 1. & c. non mediocriter. de consec. dist. 5. & infra eo. nu. 111. una missa pro multis dicta non tantum ualet cuilibet eorũ, quãtum valeret dicta pro eo solo. Tum quia secundũ Sco. pulchrè quodl. 20. hac de re disserentẽ, triplex est valor missæ; scilicet generalis, qui debetur toti ecclesiæ iuxta intentionẽ illius; medius, qui ei pro quo dicitur; & specialis, qui dicenti. & ita qui totum valorẽ generalẽ non applicat toti ecclesiæ secundum ordinationẽ eius, & qui non applicat totum medium ei pro quo dicit, peccat: quia iniustitiã committit: quamuis valorẽ specialem sibi debitũ iustè possit applicare sibi, uel alii cui voluerit; siue addat plures collectas, quam debeat, siue nõ, iuxta Maio. in 4. dist. 45. quæst. 2. art. 4. cui cõsentit ibidẽ Vuend. in addi. ad 4. Gab. licet repugnare uideatur in hoc ultimo Scoto, ubi supra. Quæ tota est doctrina singularis, usu ecclesiæ merito recepta; licet S. Tho. 3. par. q. 76. art. 5. & post ipsum Syl. verb. missa. 1. q. 9. & Caiet. in opus. to. 2. tract. 3. de celeb. miss. & nonnulli alij aliud tenuerint. Tum quia qui tenetur ad dicendũ unã missã alicui, siue quia liberaliter eã illi promisit, siue quia pro ea dicẽda pithantiam accepit, non satisfacit illi, eam etiã pro alio dicẽdo: nisi ille tacite, aut expresse consentiat, vt vbi supra cum cõmuni diximus. Tum quia, paupertas dicentis non sufficit, ut pro una missa duæ pithantiæ capiantur, quãuis Sot. lib. 9. q. 3. art. 1. de iust. & iur. contra minus benè teneat. Tum quòd nullo ad id textu, ratione, uel alio authore fulcitur. Tum ꝙ ipsemet ait in eod. art. ꝙ qui habet vnde sustentetur, duas pithantias ꝓ una

missa accipere non potest; & paupertas dicenti nõ tollit iustitiã, nec debitum alteri, arg. c. ex tenore. de for. compe. & c. denique. 14. q. 5. Tum quia ecclesia non instituit missas ad alendos pauperes clericos: immo sanxit, ut nullus pauper ordinaretur. c. non liceat. c. episcopus. c. tuis. & c. cum secundum. de praeb. & qui ordinatus in paupertatem inciderit, aliqua arte, siue agricultura sibi uictum quaerat. c. clericus uictum. 61. dist. Tum quia non obstat illud 1. ad Corint. 9. *Qui altari seruit, de altari uiuat*, per ea quae ad intelligentiam illius diximus in d. c. cum secundum, & quia quilibet sacerdos plus in aliis, quam in dicenda missa ecclesiae, seruit; si quidem vt minimum horas canonicas recitat. c. 1. cum ei adnot. de celebrat. miss. & ideo non tenetur ei uictum praebere solus ille, pro quo celebrat: & quia qualibet pithantia dari solita communiter sufficit pani, & uino emendis, quibus solis, quinimmo paucioribus multi laici etiam coniugati sustentantur tota die laborantes. Ex quibus infertur responsio ad nouè quaesitum, scilicet, quòd neque parochus, neque aliquis alius, qui tenetur dicere missam pro uno, satisfacit dicendo pro illo, & alio; nisi de consensu eius, pro quo tenetur expresso, uel tacito; qualis colligitur ex consuetudine seruata in parochia, ut parochus dicat missam publicã de defunctis pro parochiano defuncto sepeliendo, ut sentit Scot. in d. quodl. art. 2.

93 Vigesimosextò peccat mortaliter excõicatus, interdictus, aut suspensus suspensione maiore, qui aliquẽ actum particularẽ, & propriè siue specialiter ad suum ordinẽ pertinentẽ exercet; & fit irregularis, in quo solus Papa dispensat. c. is cui. de sent. excomm. lib. 6. cum moderatione adhibẽda infra c. 27. nu. 244. & seq. Et qui missam, aut alia diuina officia celebrat in loco non interdicto coram personis interdictis; & est ab ingressu ecclesiae suspensus, c. episcoporum. de priuileg. lib. 6. & si stante illa suspen-
94 sione celebrat, fit irregularis. d. cap. is cui. Quod quantum ad suspensionem, & irregularitatem intelligendum est de exempto à iurisdictione ordinaria, & non de non exempto; quia c. episcoporum. quod de hoc loquitur, non comprehendit non exemptos, iuxta opinionem Arch. ibidem receptã per Domin. Perus. & Io. Colon. & Villadiego de irregular. col. 7. & Cald. cons. 4. de sent. excõ. quo nonnullos consolati sumus: quamuis S. Ant. 3. part. tit. 15. c. 1. & aliqui Summistae sequantur glo. eiusdem cap. quae oppositum tenet, non perpendentes Io. And. eius authorẽ super eadem glo. postea ob multas rationes tenuisse, quod à nobis dicitur.

95 Vigesimoseptimò peccat mortaliter clericus unius ecclesiae, qui clericos alterius ecclesiae ad diuina officia tẽpore interdicti generalis admittit, iuxta opinionem Arch. in c. alma mater. de sent. excom. lib. 6. quam obseruari in Gallia uidimus. Cuius tamen contrariam Io. And. quae in tota Hispania obseruatur, ueriorem iudicamus.

Vigesimooctauò peccat mortaliter, q. interdicta generalia, aut particularia (de quibus in c. 27. dicetur) non prout debet obseruat, & qui ali-

quem excommunicatum, aut nominatim interdictum, aut manifestum usurarium sepelit: & est excommunicatus.cle. 1. de sepel. de quo cap.27.nu.168. & seqq.dicemus.

96 Vigesimononò peccat mortaliter, qui non habens ad id facultatem scienter, aut per ignorantiam crassam confessum à casibus, & censuris, à quibus non poterat, excepto mortis articulo, absoluit: sed irregularitatem non incurrit nec aliam censuram: tenetur tamen monere sic absolutum, si commodè, & sine scandalo potest, Syl. uerb. confessor.3. in princ. Et qui commutat uota, aut in eis absque authoritate dispensat, ut dictum est supra cap.12. nu.72.

97 Trigesimò peccat mortaliter clericus ordinis sacri, aut beneficiarius monacha, aut monachus, qui deputatus ad chorũ omittit, uel uult omittere per totum diem horas canonicas, aut aliquam partem notabilem earum: aut notabiliter malè eas recitat, sine proposito iterũ recitãdi, absq; iusta causa, aut absque attẽtione necessaria: quia vt probamus in Enchir. de orat.c.7.nu.2.& 5. hæc tria hominum genere tenentur ad legitimè recitandas omnes horas canonicas singulis diebus. argu.cap.1. de celebr. missar.& c.si.29. dist. adiuncta ratione forti S. Anton. qua probat, ad id teneri monachos. Dixi, *ad chorum*: qui enim profitetur ad alia obsequia extra chorum; puta bellica, uel ad alia opera seruilia; non tenetur ad illas, sed ad alias illarum loco eis ab ordine statutas. Dixi, *omittit, vel vult omittere*: quia toties peccat mortaliter, quoties id facit uel deliberat id facere, argum. supradictorum.in cap.11.à nu.2. Dixi, *per totum diem*: quia licet peccet, quia eas non recitat, etiam priuatim extra aut intra ecclesiã horis debitis sine aliqua causa, (ut probamus, in d.Ench.c.3.nu.45. per clem.1. de celeb.miss. & per c.1.eod.tit. ubi Io. And. id sentit) non tamen peccat mortaliter, si ante mediam noctem eas dicat, ut post S.Ant.2. par.tit. 9.c.12.§.3.& 5.probamus in d.Ench.nu.97. addentes, primo, melius esse anticipare illas, quam postponere; quando per occupationem debitis horis dici nequeunt: quia illud prouidentiæ, hoc negligentiæ uideri potest. Secundò, non esse peccatum, immo meritum, propter honestas occupationes matutinas horas uespere precedenti recitare, & mane usque ad nonã inclusiuè, & post meridiẽ reliquas simul, arg.c.1.de celeb. miss. quia ut ipse S. Tho. quodl. 5.art.28.melius est anticipare laudes Dei, & postea alium actum studiosum agere, quam unum per alterum impedire; quãuis anticipans, ut uoluptuosius mane dormiat, uenialiter pec-

98 cet, arg.c.clericus.1.91.dist. Dixi, *partem notabilem*: quia omittere paruam, puta, unam dictionem, aut partem uersus, etiam sine uoluntate repetendi, non est plusquam veniale: modo ne ob contemptum, aut cum notabili scãdalo omittatur, per dicta in d. Ench. c.10.nu.18. in fi. & nu. 13. [illegible] c.11. à nu.2. quidquid sentiat S. Anto. 2. par.tit.9 cap.12.§.3. D[illegible] *sine proposito supplendi*: quia cum eo ne ueniale quidẽ est aliquam

partem

partem notabilem cum aliqua causa omittere, ueluti ob tussim, colloquutionem, aut responsionem ad aliquā rem necessariam recitando cum aliis non expectantibus. Dixi, *aut notabiliter male recitat.* propter eos, qui toties cōtrahunt syllabas, dictiones degluriunt, & suos uersus incipiunt, antequā ij, quibuscum recitant, suos absoluant, quod est graue peccatū, & omniū, quæ in horis recitandis, & cantandis admitti uidi frequentissimum, & propter eos, qui recitant cum iis, qui toties hoc faciunt, ut iudicio boni uiri fiat notabilis confusio: ij enim mortaliter peccant: quamuis qui parum, non nisi uenialiter, per dicta in d. Ench. ca. 10. nu. 11. per clem. 1. de celeb. miss. & c. dolentes. eod. tit. & in statutis Ecclesiæ Gallican. tit. Qualiter horæ. Dixi, *sine proposito eas iterum recitandi*: quia qui
99 cū eo recitat, & postea iterum eas repetit, non peccat mortaliter, ut faciebant quidam amici mei, qui moniti à nobis, ꝙ non satisfaciebant recitando cū prælatis, & aliis balbutientibus, & uersus notabiliter anticipātibus, uerentes eos monere, ne suos uersus anticiparent, excusabant se, dicentes se sic recitare cū proposito iterū bene recitandi. Non etiā peccat mortaliter, qui per obliuionē, aut inaduertentiam aliquam horam, aut eius partem notabilem omittit, aut horam, quam prius recitare debet posterius recitat: ueluti qui prius tertiā, quàm primam; aut prius aliquē psalmum, hymnū, aut lectionem posterius dicendā: immo nec tenetur ad ea iterum recitanda, neque parte omissa suppleta ad prosequendum omnia, quæ postea dixit: satis enim est supplere per obliuionem, aut inaduertentiam omissum, Palud. in 4. dist. 15. q. 5. art. 2. Dixi, *sine causa iusta*.
100 quia sunt etiam aliquod causæ excusantes. Prima infirmitas eiusmodi, ob quā directè, uel indirectè precum recitatio infirmo noceret, iuxta Inno. & Host. in c. 1. de celeb. miss. quod uidetur intelligendū de nocumēto notabili, quòd sequeretur nō solū recitando horis debitis, sed ēt ante uel post illas, usque ad mediā noctem, & ēt recitando cū socio, si eum haberet; & alias non, ut diximus ubi sup. c. 11. nu. 1. inferentes febrim, quę statis horis recurrit, non excusare illum ante, uel post illas cōmodè dicere valentem; nec consequenter febrim quartanā, aut aliā leuē Host. in d. c. 2. de celeb. miss. nec aliam, quæ non impedit colloquia grauia, & negotiorum, ac rerum grauium ordinationē, ut dixi in d. c. 11. nu. 4. & 5. Quo fit, ut arbitrer multos nimis facile se excusare. Equidē non sum ausus excusare me ob ægritudinē à pronunciandis horis, nisi uno uel altero die spatio. 70. circiter annorū, quibus recito: licet quinquies cōclamatus fuerim. Porrò, ut non est opus repetere post ægritudinē horas in illa omissas, iuxta Inno. & Host. receptos. in d. c. 1. ita non est opus eas ab alio recitante audire ęgritudinis tempore, Palu. in 4. distin. 11. quęst. 5. art. 2. conclu. 1. nec aliud sentiunt Innocen. & Hostien. in d. cap. 1. quicquid dicat Gerar. de assiduitate orand. col. 4. & monstramus ubi supra cap. 11. nu.

3. Neque est necesse loco horarum mente Deum peccari, quicquid dicat Maio.in 4.dist.12.q.6.post arg.10.sine textu aut ratione concludente.

101 Secunda causa à recitando excusans, ut vbi supra diximus, est occupatio repentina, aut quæ sine scandalo, aut peccato omitti non possit, iuxta Henr.de Gand. in quodl.15. q.12. cui satis consentit Maio.in 4.distinct. 12.q.6.col.4. & super Mat. cap.6 col.12.& Syl.uerb. hora.quæst.fin.vt si necesse foret horas omittere ad sedandos populi tumultus, qui excitantur; aut vt ad concionem, quæ sine scandalo, aut magno damno omitti non potest, necessaria parentur. Et idem quando occurrit necessitas habendi prælationem in concursu publico, vel conclusionum defensione, quæ rectè facere plurimum reipublicæ, vel priuatæ interesset, & eorum studium,& precum recitatio se non compaterentur, vt præfati sentiunt: quamquam nos, gratia Deo, ad hunc usque diem nunquam earum recitationem ante, vel post eiusmodi actus omisimus; & si frequenter nobis occurrerunt:neque ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tholosæ & Cathurci primum,deinde Salmanticę,& Conymbricæ habuimus: nec ob quaternas toto vno anno in Gallia singulis diebus etiam festis, exceptis Virginis Matris, Dominicis, & Apostolorũ habitas:nec facilè consuleremus alteri,qui recitando partem ante signatum cõcionandi, uel prę legendi punctum & partem post concionem,vel lectionem,& partem inter studendum, satisfacere potest: attento quòd sine ope diuina nihil, & cum ea omnia fieri possint, iuxta illud Pauli ad Philipp. 4. *Omnia possum in eo, qui me confortat Christus.*

Tertia causa est defectus breuiarij, siue id sua culpa,siue absque ea cõtingat:quia quamuis peccet breuiarium sibi non comparando: non tamẽ peccat non recitando, quum id præstare nequeat: modo iustè pœniteat illud non comparasse,argu.l.impossibilium.ff.de reg. iur.& cap. nemo ad impossibile.eod.tit.lib.6.

102 Quarta causa est dispensatio Papæ,iuxta Card.Turrecr.in ca. Eleutherius.91.dist.neque aliud sensit Card.Flor.in clem.2.de celeb.miss. quamuis illi ita visum fuerit, vt vbi sup.nu.9.diximus:admonendo, quòd quãuis Papa in hoc dispensare possit; rarissimè tamen solet, nec cuiquam ea (mea sententia)expedit:expertũ enim est,benignitate Dei fieri,vt nihilominus quis proficiat in sui muneris functione recitando eas horis animi causa consumẽdis, quàm omittẽdo. Vbi ẽt probamus neminẽ à recitãdo excusari,eo ꝙ studeat, inseruiat,vel peregrinetˀ, quidquid dicat Gerar.de assiduit.orand.q.9.& Abb.antiquus,in c.1.de celebr.miss. vt diximus in d.Ench. copiosiss.c.7.nu.18. quod neque excommunicatio etiam denunciata a recitando seorsim excusat.c.presbyterum.28.dist. & c.2.& cap. illud.de cler.exco.min.Et nu.27.qđ neque tenuitas bñficij excusat, per gl. sing.in c.clericus victũ.91.dist.quidqđ Sot.lib.10.de iust.& iur.q.6.art.3.

dicat: tum quia solo suo arbitrio nititur: tum quia tituli beneficiarii acceptatio, & non quantitas reditus, ad id obligat: tum quia sibi dēt imputare, quòd accepit illud, præsertim si permittitur dimittere, & non desit, qui uelit illud, accipere.

103 Quinta est, ꝙ non teneatur ad hoc nisi ratio beneficij: & quod eius nullos fructus, nec per se, nec per aliū capiat, nec capere possit, nec in posterum capturus, sit ob illud tēpus, ut dixi in d.no.7.nu.28. Addo, *Nec per alium* propter multos pueros, & alios familiares, uel amicos, quorū patres, heri, uel amici pro illis capiunt: quia isti non minus quam si ipsi caperent tenētur reg. qui per alium. lib.6 Addo, *Nullos*: quia quāuis nō nisi distributiones quotidianas caperet, ad illud tenet᷑ iuxta eosdē. Addo, *Neque capere possit*: propter eos per quos stat, quominus capiant, nō
104 accipiendo possessionem, uel non residendo. Addo, *Neque in posterum capturus sit, &c.* quia si litigaret & habita sententia fructus sequestratos, aut ab aduersario perceptos obtinere deberet, teneretur secundum oēs, quamuis possessionē nō accepisset, nec accipere posset, quidquid Card. S.Xisti, & Palu. tanquā magis Theologi, quā canonistæ in hoc senserint: quia fructus percepti saltē post litem cōtestatam, debentur uero beneficiario, si uicerit: quamuis contra possessorē de proprietate litiget, tam in rebus spiritualibus, quàm profanis, decis. Rot. 24. in nouis, per notata in cap. grauis & per Inno. in c. in literis. de rest. spol. l. certum. C. de rei uēd. & l. & ex diuerso. ff. eo. Vnde infertur, non excusari eum, qui in pensionē omnium fructuū consensit ei, qui in suum fauorem beneficium renunciauit, (quod quotidie fiebat olim, nunc autem sub S.D.N Greg. XIII. nunquam, aut rarissimè (quia uerè beneficiarius est, & habet possessionē beneficii, aut ꝑ ipsū stat, quo minus eā habeat: & si vult, pōt aliquos fructus capere: quia potest seruire, & ad mercedem sui seruitii cogere eū cui omnes fructus reseruati sunt: fructus enim illi solū intelligunt᷑, qui reliqui sunt deductis oneribus. l. fructus. ff. solu. mat. cum not. ibi, & per Fel. in c. ad nostram. de iure iuran. Oppositum tamen nobis ibi uisum fuit, & hic uidetur de eo, qui consensit ut renuncianti oēs fructus, & omne
105 seruitium, & administratio beneficii reseruarentur: quia is nihil potest percipere, neque seruire nolente pensionario, quę est cōclusio quotidiana, & singularis. Dixi in principali cōclusione, *Sine necessaria attentione*; quia eius defectus est mortalis, ut probauimus in d. cap. 13. per illud cap. & per cap. dolentes. de celeb. miss. & alia multa.

Porrò attentio necessaria consistit in habēdo à principio horarū proposito actuali, aut uirtuali ad eas attendēdi; & postea actualiter, aut uirtualiter attēdēdo aliqua attētione sufficienti, quæ est triplex. Prima, uerborū; ne alia pro aliis, aut cōfusè, aut irreuerenter dicantur. Secūda rerū significatarū per ea. Tertia personarum ad quas dirigūtur, puta Sanctissimæ Trinitatis, Angelorū ac sanctorū eius, & rerum petitarum ab eis,

puta beatitudinis gratiæ, charitatis, fidei, spei, & aliarũ uirtutum, ut clarius aliis in c. charitas. 2. nota. 13. nu. dixim9: addentes, q harũ triũ attentionum secunda est melior prima, & tertia secunda. Item, tertiã omnibus esse communem, & etiã primam ferè omnibus, sed secundam solum callentibus idioma, quo horæ soluuntur. Non abs re autem addidi, *uirtual.*: quia ut in d. c. charitas. 2. not. 13. dicebamus, sufficit uirtuale qua
106 le hẽt, qui petit, uel accipit breuiarium animo huic obligationi satisfaciendi, aut eundi ob id ad ecclesiam, & alia similia: ita ut interrogatus, quare petis, aut facis hæc? uere respóderet, ad recitandi obligationi satisfaciendum, iuxta ea, quæ post alios præsertim Maior. scripsimus in d. nota. 13. & in c. inter uerba. 11. q. 3. nu. 309. quod tamen propositum actuale, aut uirtuale tollitur per propositum actuale, aut uirtuale non attendendi: quale habet expressim, qui non vult attendere, & tacite, qui aduertit se euagari cogitando res à sua precatione alienas, & ad nullam dictarum attẽtionum animum reuocare nititur, iuxta communem: & etiam qui deliberatè se occupat in rebus exterioribus omnibus tribus prædictis attentionibus impatibilibus, attenta saltem industria recitantis, &
107 ita se occupantis. Vnde in d. not. 13. intulimus, eum qui scribit, aut legit aliena ab iis, quæ recitat, communiter peccare, etiam mortaliter; si deliberatè id faciat, recitando partem notabilem precum debitarũ, saltem sine proposito iterandi: quia scribere, aut legere aliena ab eis, quæ recitantur, est opus exterius, quod omnibus tribus modis attẽtionis repugnare uidetur. Addidi, *Communis*: quia necessitas, uel urbanitas respódendi alicui, uel subscribẽdi epistolæ, uel aliud simile faciendi, excusaret eũ, qui cũ aliis recitaret, & proponeret supplere postea, quæ socii dũ ipse scribit recitãt. Addidi, *Deliberatè, & recitãdo partem notabilem*: quia faciens illud non aduertendo esse ita cõtrariũ recitationi, aut solũ dum quid paruum recitatur, non peccat saltem mortaliter, per suprad. Ad primum circa hæc nouè quæsitum resp. ita licere officium matutinum diei sequẽtis recitare, etiam ante solis occasum, sicut post illum toto horarũ diei penso persoluto, ut post Caiet. dixi in dicto cap. quando.

Ad secundum, quòd non satisfacit recitans per breuiarium nouum trium lectionum sine dispensatione: quia sine illa non est iustus modus recitandi horas canonicas, ut ex eius proœmio patet, & dixi ubi sup. dicto cap. charitas.

Ad tertium, q non satisfacit quis recitando per breuiarium cuiuscũque diœc. nisi esset ordinatus ad solum titulum patrimonii, & caret beneficio secundum Directo. lib. 1. cap. 8.

108 Porrò supradictis non est locus in clericis minorũ ordinum tantũ, si non sunt beneficiarii uel monachi, uel pensionarii. Iure namque cói ad nihil determinatum recitandum tenentur: nisi cum ordinantur, promittant, uel ordinatori præcipiẽti cõsentiant dicere aliquid, ut fieri sole-

bat ab

bat ab hinc circiter septuaginta duobus annis ĩ Celtibera, cum primum primã tonsuram accepi: promittebat enim, vel ordinatori præcipienti cõsentiebat initiatus prima tonsura recitare quotidie Miserere mei. & initiatus alijs minoribus Canticũ graduũ, siue quindecim Psalmos graduales: quod tamen iã pridem nõ fieri audio. Dixi, *Vel pensionarij*: quia licet ante extrauag. Pij. V. infra relatam, ad nullas preces obligarentur: post eã tñ obligantur ad officium minus B. Mariæ quotidie recitandum.

Ad nouẽ autem quæsitum resp. licere etiã hodie insigniri prima tonsura, sine intentione ascendendi vlterius. Tum quia id vllo iure diuino aut humano prohibetur. Tum quod illegitimus episcopi dispensatione promouetur ad minores, & simplex beneficium; qui tamen postea non potest ascendere vltra. Tum quia Concilium Trid. sess. 23. c. 4. supra, nu. 68. relatum, solum requirit quatuor, e quibus non est hoc. Idem eadem ratione uidetur dicendum de quatuor minoribus.

109 Trigesimoprimò peccat mortaliter, qui ordine sacro insignitus contrahit matrimoniũ: & matrimoniũ non ualet, & est excõicatus: vt dictũ est supra c. 22. nu. 29. Et qui cohabitat fœminæ, qualiscunq; sit illa cognata, vel extranea; formosa, vel turpis; serua, vel libera; iuuenis, vel senex; credens, aut credere debens se voluntate, uel opere, vel utroq; modo peccaturũ, per illud Eccles. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* & ea, q̃ super eo in c. si quis aũt. de pœn. dist. 1. scripsimus, & p c. 1. de cohab. cler. & mulier. & p adducta à Raph. Volterrano lib. 21. Antrop. Nec obstat c. interdixit. 32. dist. c. volumus. & c. cũ omnibus. 81. dist. quatenus habẽt licere clerico cohabitare filiæ, matri, sorori, amitæ, aut fratriæ, aut extraneæ seni: quia procedunt quoad forũ exterius: & qñ nõ sunt aliàs suspectæ, nec habent famulas iuuenes, & clericus est bonæ famæ, iuxta mentẽ iuris diuini & humani. quod satis sentiũt Io. And. Panor. & cõis in c. 1. de cohab. cler. & mul. non aũt procedunt quoad forum conscientiæ, quando vere corã Deo imminet huiusmodi periculum: licet à multis hæc non satis intelligantur. Et qui solus domum solius de fornicatione suspectæ adit c. clericus. 81. dist. aut ita sibi periculosæ, ut credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, vel operis inductum iri; ẽt si esset religiosa; vel cõmater. arg. proxime citatorũ. Porrò Cõc. Trid. sess. 23. c. 14. vetat clericis, ne cõcubinas domi, vel foris habeãt: alioquí pœnis a sacris canonibus impositis puniãtur: & si a superioribus moniti non resipuerint, ipso facto sint priuati tertia parte fructuum beneficiorũ, & pensionũ fabricæ ecclesiæ, aut alteri loco pio arbitrio episcopi applicãda. Si uerò, nec secundo moniti resipuerint, nõ solũ eo ipso perdãt oẽs fructus, & pensiones; sed etiam a beneficiorũ administratione arbitrio episcopi tanquã Sed. Apostolicæ delegati suspendantur: & si ita suspẽsi perseuerẽt, beneficijs, portionibus officijs, & pẽsionibus quibuslibet perpetuò priuẽtur, & ad illa inhabiles reddantur, donec iustis de cau-

ſis cum eo fuerit diſpenſatum. Si vero ad eas ſemel dimiſſas redierint, aliasue mulieres ſcandaloſas ſibi adiunxerint prӕter dictas pœnas, omni appellatione remota, excommunicentur. Horum autem cognitio non ad Archidiaconos, aut Decanos, ſed ad Epiſcopos pertineat, qui valde ſummarie procedant. Clerici verò beneficia eccleſiaſtica non habentes pro delicti modo caſtigentur pœnis carceris, ſuſpenſionis ordinis, ac inhabilitatis ad beneficia &c.

110 Trigeſimoſecūdò peccat mortaliter, qui monaſteria monialiū ſine iuſta cauſa & manifeſta, poſt prohibitionē ſibi factā frequētat. c. monaſteria. de uit. & honeſt. cler. Dixi, *Qui ſine iuſta cauſa &c.* quia ſola frequentatio ſine monitione, & mala mortaliter intentione præbendi mala mortalis occaſionē, uel ſcandalum non videtur peccatum, ſaltem mortale.

Trigeſimotertiò peccat mortaliter clericus ſacri ordinis, beneficiarius vel monachus, qui habitū nō geſtat: & tonſurā, aut comā vel barbā nutrit: aut coronam non radit: aut veſtes ſibi indecētes induit: aut arma offenſiua portat, ſecundum iura communiter recepta. c. ſi quis. & c. clerici. 1. de vit. & honeſt. cler. & cle. 2. eod. tit. Dixi, *Sacri ordinis, beneficiarius &c.* quia alius licitè poteſt tonſurā, & habitū omnino exuere, arma portare; & alia omnia, quæ laicus poteſt facere in ciuilibus ſecūdū Pan. vſu receptū, & in theorica cōmuniter probatum. in c. 1. & 2. de poſtul. & in prædictis. cap. ſi quis clericis. 1. de uit. & honeſt. cle. & ca. 1. ne cle. vel monach. quod nullibi æque bene probatur, ac in cap. 6. de refor. ſeſſ. 14. Conc. Trid. quod etiam ad hoc notauimus in cōment. c. ſtatuimus. 14. q. 3. nu. 27. immò in criminalibus eadem ratione. Nec obſtat quod irregularitatem contrahendi periculum ſubit: quia etiam illud ſubit laicus. Et cum non teneatur ſacrum ordinem, vel beneficiū ſuſcipere, non videtur teneri prædictū periculum vitare: licet putem non licere id facere raſuram in capite deferendo: ſicut non licet cū ea veſtem partitam deferre. Alioquin enim nulli iudices ſæculares, nec aduocati, vel procuratores corā eis cauſas criminales agentes prima tonſura inſigniti poſſent abſolui, niſi firmè proponerent numquam id facere, ut etiam tradimus in cōment. c. non dicatis. 12. quæſt. 1. nu. 66. dicentes indolere nos non addidiſſe iſta in hoc loco. Dixi, *omnino exuere*: quia non licet tonſuram & coronā deferre vna cum veſte uirgata, vel partita &c. per d. cle. 2. de vit. & honeſt. cle. Dixi, *ſecundum iura communiter recepta*: nam ſecundū ius Cōcilij Carthagin. unde prædictum cap. clerici. 1. deſumptum fuit, prohibetur radi barba; & conſuetudo Vrbis, & multæ partis orbis permittit, modo labium ſuperius radatur.

111 Trigeſimoquintò peccat quidem clericus non ſeruans infraſcripta decreta; ſed non mortiferè, niſi iuxta reſolutionem ſubiectam in fine huiuſmodi peccandi. nempe qui non ſeruat c. nullus. vetans ingreſſum tabernæ, & c. conuiuia, vetans conuiuia ſine certis legibus, & c. quando.

vetans

vetans pluries quam ter bibere,& cap. non liceat.44.dist.iubens benedicere mēsam a principio,& in fine gratias agere. & ca. clerici.2. de vit. & honest.cleric sic habens.*Clerici officia uel commercia sæcularia non exerceant, maxime inhonesta. Mimis, Iocularibus, & Histrionibus non intendant, & tabernas prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas, & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint. Coronam & tonsuram habeant congruentem; & se in officijs ecclesiasticis, & alijs bonis studiis exerceant diligenter. Clausa deferant desuper indumenta nimia breuitate, vel longitudine non notanda. Pannis rubeis, aut uiridibus, nec non manicis, aut sotularibus consutitys, frænis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus, non utantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra ecclesiam non gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, & personatibus constituti, nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari. Fibulas omnino non ferant, neque corrigias auri uel argenti ornatum habentes, sed neque annulos, nisi quibus competit ex officio dignitatis. Pōtifices autem in publico, & in ecclesia super indumentis lineis omnes utantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem. Pallijs diffibulatis non utantur in publico, sed uel post collum, uel ante pectus hinc inde connexis.*

Clericus verò tabernarius,& lanio,siue macellarius,ultra peccatū incurrit pœnam cle.1.de vit.& honest.cler.& qui virgata,aut partita veste, vel epithogio seu tabardo,vel caligis scacatis viridibus,vel rubeis vtitur aliam grauem pœnam cle.2.eod.tit.quam innouando Concil. Trid.sess. 14.cap.6.de refor.addidit, ut beneficiarius etiam exemptus ab episcopo suo monitus habitū clericalem nō gestans ab ordinibus, & beneficijs suspendatur;& si id non suffecerit,ijs priuetur.Et sess.22.cap.1.de refor.sic statuit. *Obseruentur, quæ de clericorum uita, honestate,cultu,luxu, comessationibus,choreis,lusibus,nec non sæcularibus negotiis fugiendis sancita sunt, sub pœnis statutis,uel maioribus arbitrio episcopi imponendis:et siqua in desuetudinem abierint episcopi ea in usum reuocari iubeant.* Ex quo, & c.1.ne cler. vel monac.& c.clerici 2.de vit.& hon.cler collige omnia sæcularia officia esse prohibita clericis: limitando per supradictam limitationem Panor. ad beneficiarios, & ordine sacro insignitos; & à fortiori monachos: & consequenter artē chirurgicam,& medicam,& ita licet nullo iure specialiter prohibeatur eis exercitium harum duarum artiū, nisi quū fit cum adustione,vel incisione, iuxta cap.sententiam.ne cler.vel mona. quia tamen sunt sæcularia officia non possunt iuste exerceri a prædictis, nisi causa pietatis erga miserabiles, & cognatas personas, argu.c.1.& 2. de postul.quibus fit eis facultas postulādi pro eiusinodi personis.Possēt etiā causa necessitatis,vel recreationis animi operari aliqua honesta, puta,ut ait B.Hier.relatus in c.nūquam.de cōse.dist.5.scribere libros,fiscellā iunco texere,holera & plantas in areolis serere, & inserere, &c.& illa

vendere.

vendere. Non autem exercere mercaturã,& vilius emere,vt carius vendant,licet id,quod sibi superest de eo, quod vilius ad suam & suorum sustentationem emunt,uendere possint pretio iusto tunc cũrrenti ; licet sit carius. Possunt ẽt negotiari aliquo modo honesto ad suam, & suorũ necessariam sustentationem, prę sertim per alium, vt sentit glo.in c.peruenit.86. dist.c.negotiatorem.88.dist.& Pan. in c.1.ne cle. vel mona. & S. Anto.3.par.tit.1.cap.2.§.2.

Adde quod Caiet.in summa verb.clerici peccata ait,ꝙ clerici nõ peccant mortaliter transgrediendo leges humanas,neque has, neque aliàs, nisi consequatur graue scandalũ,aut aliquod peccatum, quod iure diuino sit mortale,vel magna occasio eius: vel nisi irregularitas, vel excõicatio maior incurratur. Immò subdit,neque propter illa quenquam excõmunicandum esse ante iustam monitionẽ iudicis: licet transgressiones huiusmodi multa peccata venialia etiam grauia cõtineant: quæ tamẽ doctrina nimis laxa videtur,tum per resolutionem supra positam c.13. nu. 51.scilicet canones,& constitutiones ecclesiæ vtẽtes verbo,*Præcipio*,vel ei æquipollenti, ad mortale obligare, (etiam sine contẽptu, & scãdalo) transgredientes. Quod ipsum Caiet.ipse fatetur.2.2. q.189.art.3. Videtur tamen posse procedere,quoad eas transgressiones earum legũ, quæ non vtuntur verbo præceptiuo, & quæ cõmuniter nec a prælatis, nec a subditis inter magna peccata numerantur, qualis videtur, omissio benedictionis mensæ & aliæ huiusmodi: siue ꝙ cõsuetudo leges illas à principio obligãtes ad mortale temperauerit, ne obligent plusquam ad ueniale: siue,quòd iam inde a principio ita receptæ sunt,arg.c.1.& ibi late adductorum per Felin.de treug.& pac.& Domini.§. leges.4. dist.

Trigesimoquintò peccat mortaliter, qui obligatus ad dicẽdã missam pro aliquo, non applicat valorẽ eius cui, & vt debet,vt dictum est supra eod nu.92.Pro cuius probatione, & multorũ nunc hic quęsitorum solutione dico primũ, ꝙ missa est actio, qua ex institutione Christi in memoriã eius passionis panis, & vinum in eiusdem corpus, & sanguinem trãssubstãtiãtur, & illa sub eorundẽ specie Deo Patri offeruntur. Nec dictio (missa) est nouè, vt nõnulli aiunt, ficta, sed deducta olim à patribus ex hebræo,& chaldeo missahc.Deut.16. quod oblationẽ spontaneam significat: vt piè,ac eruditè tradit eruditissimus Demochares.1. de sacrif. missę.Quare non impropriè dixit Fel.in c.sufficit.de conse.dist.1.& Gregor. VIIII.in cap.Salonitanæ.63.dist.& Concil.Toletan. cap. nihil. 7.q. 1.facere missam,pro dicere, vel legere missam: nam,& eius pars præcipua,etiam in ordinario missæ,actio appellatur,& etiã apud Innoc. lib.3. cap.4.ministerium missæ.Pro quo faciunt etiam ea,quæ subtiliter Caie. tradit de illlo Christi.*Hoc facite*,&c.in tract.de sacrificio missæ.licet ipse Inno.lib.6.c.12.immemor prædicti loci Deut.16.originẽ verb. (Missa) a mittendo deducat.Ob quæ omnia nos quoque interdũ gratia breuitatis

tis ūtimur uerbo missare, pro missam facere, uel dicere.

Secundò, quòd in illo articulo nō minus obscuro, quam quotidiano ualoris missę, & eius applicationis post multa diu cogitata, in hęc infra scripta digero: primum, missam qua parte est bonus actus ex opere operantis habere uim merendi & satisfaciendi sicut oēs alios actus bonos, nō solum quatenus est actus missantis, sed ēt quatenus est actus ecclesię per illum eius nomine factus: & qua parte cōtinet orationē habere uim impetrandi, sicut alias omnes orationes bonas, tā quatenus sub nomine ecclesiæ per eius ministrū, quàm quatenus fit à missante. Qua parte uerò continet sacramentū operari ex opere operato gratiam soli sacrifico cōmunicanti, & aliis circumstantibus cōmunicantibus. Qua parte uero est oblatio, sacrificiū incruentum corporis, & sanguinis Domini, nonsolum repræsentans illud cruentum eorumdē factum in cruce, sed existens omnino idē, prodest ex opere operato quo ad remissionem pœnæ offerenti, & faciētibus offerri, & his pro quibus offertur. Quod satis sentit S. Tho. in 4. dist 45. q. 2. quatenus ait, missam etiā sacerdotis mali esse satisfactoriā pœnæ eius, pro quo fit: quod etiā exerte affirmat Sot. lib. 9. de iustit. & iur. q 2. art. 2. & implicite Scot. quodl. 20. & eius cōterraneus Maior dist. 45. q. 2. & Vuendel. ibidem ad 4 Gab. Et consequenter, quòd ut gradus gratiæ, qui per sacramentum confertur, est limitatus, certus, solique Deo notus, nobis autem ignotus, ita & gradus remissionis pœnæ, quē operatur missa quatenus est sacrificium, est limitatus, certus, soliq; Deo notus; nobis autē ignotus, qui distribuitur offerenti, & faciēti offerri & pro quibus offertur: nec mirum, quia licèt id quod offertur, scilicet Christus totus, sit illimitatus, & infinitus; & passio, & uirtus eius illimitata, & infinita; limitato tamen, & finito modo applicatur, & ita limitatum & finitum effectū operatur, sicut & in aliis sacramentis eadē uirtus infinita: quia limitate, & finite applicatur, per ea finitum, & limitatū effectum gratiæ operatur, ut pulchre B. Tho. quo ad hoc ab omnibus recep. dixit in 3. par. q. 79. art. 5. Quanta uero pars eius tribuatur offerenti, & facientibus offerri; & quanta circunstantibus offerentem; & quanta iis, pro quibus offertur, soli Deo est notum.

Arbitror autem, ꝙ non præstituitur a Domino Deo quantitas diuidenda æqualiter inter oēs, qui participant de hoc fructu satisfactionis missæ: sed ꝙ pro sua infinita benignitate cuilibet orthdoxo, eo solo nomine, quod est orthodoxus, deputat certā particulā, quæ nec crescit eo, ꝙ sint pauciores orthodoxi: nec decrescit eo quod sint plures. Et præter hanc deputat aliam cuilibet circunstanti, quæ nec crescit, nec decrescit ob maiorem, uel minorem numerū circunstantium: & aliam toti ecclesiæ, & speciatī iussis nominari ab ea, scilicet Papæ, Antistiti, & Regi, qui etiā est stabilis: aliam facienti missam & nominatis ab eo priuatim, quæ crescit, aut decrescit ꝓ numero maiore, uel minore a se uolūtarie nominatorum:

natorum: aliam porrigenti pithantiam, uel facienti eã fieri; & ei, uel eis pro quo, vel quibus fit, quæ etiã crescit, uel decrescit pro numero facientium eam fieri, uel eorum, pro quibus fieri faciunt. Ratio autẽ diuersitatis inter tres priores, & duos posteriores sit, quod in illis datur pluribus, ut singulis, in his aũt pluribus ut uniuersis. Cuius rationis ratio desumitur ex quadã unitate, quam habent missans, & uoluntariè nominati ab eo: & ex alia quadã unitate, quã habent facientes eã fieri cũ his pro quibus eã faciant fieri. Ex quibus infertur, posse quẽ quadruplicẽ partem quęrere, unã; quia orthodoxus, alteram; quia circunstans, tertiam; quia nominatus ab ecclesia, quartam; quia facit eam fieri. Missantem autem semper duas, unam quia orthodoxus, alteram; quia oblator, & interdũ tres, quum .s. absque nulla obligatione missat, quia tunc gerit personam facientis eam fieri: alios uero semper unam, & interdum duas, uel tres, vt combinanti patet. Quæ omnia confirmantur ea ratione, ꝙ uinculũ multiplex plus operatur, quam simplex. c. 1. de treug. & pace. Credimus aũt partes facienti fieri, & missanti designata, esse maiores, q̃ alias tres. quia plus impendunt in eã faciendo: secundum quid tñ minores, quatenus possunt per communicationem cum aliis decrescere, ut prædictum est.

Secundò sequitur, quòd sacerdos tenetur ad applicandum ualorem missæ satisfactorium iis, & eo modo, quo dictum est & ad hæc reducendum est, quod dicunt Scot. Mai. & Vuend. ubi sup. quatenus loquuntur de applicatione ualoris missæ generali, speciali, & medio modo: & ꝙ partem sibi obuenientem totam, uel partẽ eius potest applicare, cui, uel quibus uoluerit secundum Mai. & Vuend. ubi sup. quod ipse frequenter soleo facere: licet Scot. aliter sine iusta ratione sentiat contra rationem legis quod fauore C. de leg. cap. quod ob gratiam. de reg. iu. lib. 6. Ex quo subinfertur, eo sibi minus de sua parte obuentum iri, quo plures ad communionem illius nominauerit.

Tertiò sequitur eum, qui obligatur ad celebrandam unã missam pro aliquo, lege, statuto promissione, uel pro poculẽto, siue pithãtia (quod uerbum uidetur deductum per maiores nostros a uerbo πῖθι, quod latinis significat bibe iuxta illud vulgatum, ἢ πῖθι ἢ ἄπιθι, idest, aut bibe, aut abi) nequaquam satisfacere dicendo illam pro illo, & alio, sine illius consensu. Tum quia iniustè partem satisfactionis uni debitam, alteri applicat contra c. ea te. de iure iur. Tum quia, ut dictũ est, missa nõ solũ prodest ex opere operato, sed etiam ex opere operantis: & secũdum omnes satisfactio, quæ fit ex opere operantis tanto minus prodest uni, quanto pro pluribus fit, ut patet de ieiunio, & eleemosina facta pro multis.

111 Quartò, ꝙ paupertas dicentis non sufficit, ut pro una missa duæ pithantiæ capiantur: quamuis Sot. lib. 9. q. 3. art. 1. de inst. & iur. contra minus bene teneat, per fundamenta sup. eo. cap. nu. 92. formata.

Tertiò principaliter dico, ꝙ sacrilicus tenetur orare nominatim pro

Papa,

Papa,& antistite suo, ut missale nouũ Pij V. ex edicto Trid. editum iubet, & etiam pro rege suo. Tum quòd Paul. 1. ad Timoth. 2. quem in hoc allegat Innoc. III ubi supra, id satis iubet. Tum quòd in omnibus fere missalibus ante hoc nouum id iubetur. Tum quia licet in hoc non iubeatur expresse de rege; iubetur tamen tacitè, quatenus iubetur fieri pro Papa, qui Romanis est rex.

Quartò dico presbyterum Romanum satisfacere nominando Papam, nullo alio episcopo, uel rege nominato: quia ipse solus est Papa, rex, & antistes: modo extra eius imperium temporale, & episcopatum Romanum particulare, non habeat domicilium, uel beneficium; saltem residentiam personalem requirens. Qui uero subditur diuersis ratione domicilij, originis, uel beneficij iuxta c. cum nullus. de tempo. ordin. lib. 6. videtur teneri orare pro episcopo, & rege domicilij: quia secundum glo. magnam receptam in c. statutum. §. uero. de rescri. lib. 6. subiectio ratione illius maior est, quam originis, & beneficij. Quod non satis aduertit, qui natus in vno regno, & habẽs domicilium in alio, regẽ originis nominat: quamuis scholasticus, peregrinus, & alius non habens constitutum domicilium contra facere debeat; nisi beneficium requirat residentiam persoualẽ, quod satis confert domicilium, iuxta doctrinam Bart. in l. 1. ff. ad munic. num. 13. & seqq. origo enim præstat simplici habitationi, argumen. l. ciuem. C. de incol. lib. 11.

Quintò, posse quidem eum iuste, sed non teneri orare nominatim pro alio a prædictis, & illo, uel illis, pro quibus missam specialiter facit: uel ꝑ illis, qui eam fieri faciunt: nam nec canon missæ, nec c. uisum. & sequen. de consi. dist. 1. nec alia id præcipiunt: sed facultatem tantum faciunt nominandi alios, ut supra insinuaui, quo ad partem suam, quæ ex opere operato ei obuenire debet.

Sextò, quòd securus, & breuis modus applicandi missam alijs a prædictis. ex mente Scot. in d. quodlibet. 20. est hic. *Memento Domine mei, & eorum viuorum, quibus possum sine præiudicio prædictorum ualorem huius missæ applicare: & humilime supplico tibi omnia scienti, ut ita eum mihi & illis, & eo ordine feras applicatum, quo possem ego tuo consilio quàm optime applicare.*

Septimò, quòd sacrifico uolẽti meminisse illorum, quos in 2. parte canonis, siue primo momẽto; ubi licet ei nominare uiuos, & undecima parte, qui est locus nominandi mortuos, expedit vti pro locis imaginum sex casibus grammaticalibus, ut post, & ante alios consuluit pius, & eruditus Gabr. in can. missæ, cuius consilio iam inde a prima missa, quam feci, vti cœpi: qui tamẽ nec alius quem legerim satis aperit an expediat speciatim nominare multos: nam a parte negatiua stat, quòd id mentem vagam facit, & partem satisfactoriam sibi debitam communicãdo multis, minuit: & nescit cui quem præponere debeat. Pro parte uero affirmatiua stat, ꝙ multi,

multi,pij, & eruditi id rogant, & rogantur: & quòd ecclesia iubet prima parte canonis nominari Papam,Episcopū, & Regē. Et quidem mihi iam pridem persuasi non esse concipienda nimia propria nomina,siue imagines indiuiduas,ne mentem, quæ tota deberet esse in actione illa diuina, nimium distrahant. Vtile tamen esse concipere aliqua quæ affectum magis excitent:nec nocebit concipere quāplurimos generatim, & breuiter: quia id auget reuerentiā erga Deum,& amorē erga proximum. Quare,vt arbitror non esse vtendum prolixis memorijs compositis à pio, & erudito P.Ioan.Iusto Lāspergio Carthusiano,& ab alijs postea auctis ; ita credo uti posse una mediocri , qua frequentissime utor , collocando in nominatiuo me,& eos qui sunt causa meæ missæ:in genitiuo genitores, & genitos:in datiuo,datores:in accusatiuo,accusatos:in uocatiuo uocatos siue inseruientes:in ablatiuo, eos quibus obtulit preces meas,uel qui suas mihi obtulerunt. Interdum concipiendo propriam imaginem vnius, uel alterius,per singulos casus,interdum per aliquos tantum, interdū per nullos, subiecta clausula iustificatiua in hanc quæ sequitur sententiam, *Memento Domine horum famulorum, famularumque tuarum, in primis mei miserrimi peccatoris, & N. qui est,vel qui sunt causa impulsiua principalis huius missæ, & eorum qui me genuerunt spiritualiter sacramēto, uel doctrina, & in his N. & N. & eorum qui mihi benefecerunt, & in his N. aut N. & eorum, quos offendi, & in his N. aut N. & eorum,qui mihi inseruiūt, & in his N. aut N. & eorum,quibus preces meas obtulit, & qui suas mihi obtulerūt, & in his N. aut N. quibus tamen hanc missam eo modo, & ordine uolo applicatā esse, quoquam optimo te Domine(qui omnia nosti) consulente,applicare deberem.* Qui aūt missat sine obligatione extranea, tollat illa verba(& N. qui &c.) & loco illorum ponat hæc(*etiam quatenus sunt causa impulsiua missandi.*) Qui autem habet parentes corporales viuos, addat in secundo casu verbum, (*corporaliter*)uerbo(*genuerunt*)ibi posito.In secundo uero memento,tollat in primo casu verbum(*mei*)quia in eo solum mortui nominantur,vel concipiuntur, prosequendo reliqua, ut in primo.

De peccatis clericorum quo ad beneficia.

SVMMARIVM.

112 *Beneficiarius clericus,vt mortaliter peccat per simoniam in beneficio propriam.*

113 *Simoniacus an sit,qui constituit certum salarium alicui,donec cōferat ei aliquod beneficium.*

113 *Beneficiarius ut peccat per simoniam in beneficio alienam.*

114 *Beneficium sine iusto titulo habens , uexationem , uel pensionem male redimens,*

dimens, ut peccat.

115 *Beneficiarius, ut peccat per simoniam acceptum non restituens, non relinquens incompatibile.*

116 *Beneficiũ curatum, capiens, aut dignitatem ante 25. annum, non suscipiens presbyterium intra annum post beneficium curatum obtentum, aut sine proposito sumendi presbyterium. & quid de dubitante, & accipiente non curatum, num. 118.*

120 *Beneficiarius M. peccat uxore ducta beneficium retinens, sponsalia contrahens.*

124 *Damnificans bona beneficij, locans illa ultra triennium ut peccat. nu. 130.*

117 *Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, uel pensionem.*

118 *Pœna ipso iure incursa quando soluenda in foro conscientiæ.*

118 *Episcopus intra quot menses sub duplici pœna consecrandus.*

119 *Pensio à Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare.*

121 *Beneficium quodlibet residentiam requirit, & quæ ab ea excusent.*

121 *Residentia episcopo, & curato iuris diuini, & quæ excusant ab ea.*

122 *Horas non recitans etiam pensionarius, cui restituet, & per extrauagan. Pij. V.*

123 *Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, nisi quum est excommunicatus, vel non recitat: & tunc cui restituet; & an sibi pauperi retinere possit.*

125 *Beneficium unicum sufficiens habendum, & qua ex causa plura. & seq.*

128 *Beneficium ad retinendum tam prodest consuetudo quam dispensatio.*

131 *Parochus non ministrans sacramenta subdito ad ea non obligato remissiue.*

132 *Sepeliens excommunicatum, uel notoriè malum, uel ad sepulturam adigens. &c.*

133 *Beneficiarius ut peccat nesciens necessaria, & quæ sunt illa: non iuuans peste infectum.*

134 *Beneficium capiens in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, non missans quotidie, ubi, & quomodo tenetur.*

135 *Beneficij habendi ætas, curatus prædicet, & profiteatur fidem; quod requirit gradum, & ordinem sacrum. nu. 136.*

137 *Pensio quanta poni possit super episcopatu, & parochiali.*

138 *Missas constitutas episcopus, generalis, & abbas minuere possunt.*

138 *Beneficium ad nullum detur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria.*

139 *Parochialis ecclesia etiam reseruata, per concursum, conferatur.*

140 *Religiosus, ut peccat contra uotum paupertatis remissiue.*

112 PRrimò peccat mortaliter clericus quo ad bñficia, qui uult quærere illa per simoniam, siue mentalem, siue conuentionalem, siue realem: sine tamen excommunicatione, & obligatione restituendi si non quærit, & etiam si quærit, nisi simonia sit realis. Quid aũt

sit simo-

sit simonia, & quotuplex, & quę excõmunicat, dictum est late sup.c.23. 113 nu 100. Quibus addo, non admittere simoniam episcopum, qui accipit aliquẽ in familiarem suum, constituta certa mercede annua, donec ei aliquod beneficium conferat, secundum Host. in c.cum essent.de symo.receptum per Io. And.& Cõmunem: modo nullum pactum post illud collatum de gratis seruiendo intercedat, & ita Maior in 4.dist. 23.cui consentit Host. existimans se contradicere illi.

Secundò peccat mortaliter, qui per symoniam ab alio commissam in fauorem eius ipso ignorante, & non contradicente, quęrit beneficium, in quo, uel ad quod nullum ius prius habebat: & resciens id consentit, uel illico non renunciat illud. 1.q.5.per totam & c. nobis de sym. Dixi, *in fauorem eius, & eo non contradicente*: quia secus si ad nocendum ei, uel ad cõmodandum; sed eo contradicente committeretur. d.c.nobis. & c. sicut. eod.tit. Dixi, *in quo, uel ad quod nullum ius habebat*: alias enim secus, si ipse in eam non consentit, d.cap.sicut.2.eod.tit. & etiam si illa symonia aliena non fuit causa quęrendi illud: siue quia commissa fuit cum uno ex multis electoribus, præsentatoribus, aut à collatoribus; quorum maior pars, ea non interueniente, illũ elegisset, præsentasset, aut ei contulisset, siue quia is, cum quo admissa fuit, non fuit ob eam principaliter motus: quamuis ob id data fuisset, ut resoluimus in d.c.nobis. sequuti primam opinionem glo.in verb.interueniente, per §.fin.1.q.6.quæ quamuis limitetur ab Hostiensi, & etiam a Panor. licet minus quam ab ipso, & rectè quidem quo ad forum exterius, per rationem Io. And.tamen quo ad forum conscientiæ, quod sola ueritate nititur, c.tua.de spons. non nocet coram Deo symonia, quæ uere non fuit causa quęrendi beneficium, quod sine illa ęque, atque cum illa quæreretur.

114 Tertiò peccat mortaliter, qui sine titulo canonico scienter accipit, vel tenet beneficium cum obligatione relinquendi, & fructus perceptos restituendi. Et qui à principio putat titulum esse canonicum: sed sciens nõ esse talem retinet illud.c.1.de regu.iur. lib.6 & cap. eum qui.de pręb. & cap.1. de eo qui mitt.in poss. causa rei seruan. eod.lib. & cap.dilectus.2. cum ei adnot.de præb.

Quartò peccat mortaliter, qui vexationẽ, uel pensionẽ redimit aliter quam debet, iuxta dicta supra c.23.nu.102. Et qui precibus suis, uel alienis malè quærit beneficium: quod quando fiat, dictum est sup.eod.c.23. nu.101 Et qui permutatius d rem, cum iure in re, ut ibidem.nu.104.

Quintò peccat mortaliter, qui quæsitum per symoniam cõmissam in beneficio non restituit ecclesiæ, cuius est illud.c.de hoc.de sym.debet tamen ita illi restitui, ne quidquã cedat delinquenti: quod si sic fieri nõ potest, restituat cum authoritate superioris alteri ecclesiæ, uel pauperibus. arg.c.de hoc.de symo.ubi omnes, & S.Tho.2.2.q.116.art.6.ad 4.eam tamen authoritatem non arbitror in foro conscientiæ necessariam.

Sextò

Sextò peccat mortaliter, qui post obtentum secũdum beneficium curatum, dignitatẽ, aut personatum, & post habitam eius possessionẽ, vel postquã per eum, quo minus eã habeat, stat, non renunciat prius, vt debet: quia ipso iure perdit illud.c.de multa.de præb immò, & posterius, si pergat retinere vtrumque, & fit incapax ad quolibet aliud, & etiam ad ordines per extrauag.execrabili. 5 §.qui vero.eo.tit.

115 Septimò peccat mortaliter, qui beneficium curatũ capit sine dispensatione Papæ ante 25.annũ cœptũ, & collatio est nulla.c.cũ in cunctis.§.inferiora de elect. & tenetur relinquere illud cum fructibus: nisi remedium a Papa quærat. Et idem de eo, qui accipit dignitatem, aut personatum non curatum: excepto, quod hos cum dispensatione episcopi post viginti annos cõpletos obtinere potest.c.1.de ætat.& qualita.lib.6. quos tamen Concil.Trid.ad 22.produxit, sess.24.c.12.de refor. vt diximus in cap.si quando.de rescrip.excep.9.

116 Ad nouè autem quæsitum respondetur, ꝙ in episcopatu Palentino, in quo per concursum dantur beneficia, potest esse cõpetitor ad presbyterale, etiam post Concil.Trid.licèt nõdum compleuerit 25.annos; & stet cõstitutio synodalis iubens, ut obtinens beneficiũ presbyterale intra annũ fiat presbyter. Tum quia iure antiquo sufficit antingere 25. annum, ad obtinendum illud, & quodlibet curatum.c. cum in cunctis.§.inferiora.de elect. & in nulla parte derogat Concil. Trid.Nã qua parte habet, neminem ante 25.annum ordinandũ presbyterio, intelligendum est de anno cępto: quia licet regulariter tempus positũ in accusatiuo intelligatur de perfecto, secundum cõmunem, quam Bal. Alex. & Ias. sequuntur in l. cui.ff. de legat.1. tamen contra tenet ibi Bar. cuius opinio sequenda est secundũ eosdem, quando concurrit aliqua alia coniectura intelligendi de cępto, puta fauoris, qualis adest in proposito, & alia fortior, ꝙ ius antiquum solum requirebat cęptum.cle.generalem.de ætat. & qualita. cui conciliandum est nouum, quum id fieri possit.c. cum expediat. de elect. lib.6.& alia utraque fortior, quod idem Concil.sess.24.c. 12.de refor. habet posse cõferri beneficium curatum ei, qui attigit 25. annum, & eadem ætas ad illud & ad presbyterium sufficit secundum omnes. Tum quia mens Concilij non fuit mutare annum cęptum in completũ, sed numerum. Ita quod ut antea sufficiebat, & requirebatur ad subdiaconatũ 18. annus, & ad diaconatum 20. & ad presbyterium 25. nunc requiratur ad subdiaconatum 22. ad diaconatum 23. & ad presbyteriũ sicut olim, 25. & ita potest hodie quis fieri subdiaconus in 22. cœpto, & diaconus in 23. cœpto, & presbyter in 25. cępto. Tũ quia non obstat dicta cõstitutio synodalis: quia etiam hodie potest quis intra annum a susceptis minoribus fieri presbyter, si episcopo uideatur id conuenire sess.23.cap.11. de refor. Videri autem debet, ut is qui per cõcursum obtinuit presbyterale ordinetur intra annum: quòd si episcopus noluerit assentiri, excusatur a

pœna, qui obtinuit illud: quia iusto impedimento sine sua culpa impeditur, arg. cap. licèt canon, & cap. commissa. de elect. lib. 6. iuncta glo. memorab. verb. iusto.

117 Octauò peccat mortaliter illegitimus, qui absque dispensatione Papæ beneficium curatum accipit, aut simplex sine dispensatione Papæ, aut Episcopi. 1. & 2. de fil. presby. lib. 6. & acceptio est nulla, & tenetur relinquere, nisi dispensationem obtineat.

Quibus addo, quòd Conc. Trid. sess. 25. c. 15. statuit, ne filij illegitimi clericorum habeant pensiones super beneficijs, quæ parentes eorũ obtinuerunt: neque etiã ulla beneficia in ecclesijs, ubi patres beneficium aliquod habent, aut habuerunt: quodque reciprocæ resignationes, quæ post hoc à parentibus clericis in fauorẽ filiorum, aut aliàs fraudulẽter fient, ipsis nequaquam suffragentur. Quin peccat mortaliter, & omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta, uel alia requirit. sess. 21. cap. 5. de refor.

118 Nonò peccat mortaliter qui post obtentam ecclesiã parochialem, & habitam illius pacificã possessionem, non promouetur ad presbyterium intra annũ, & eo lapso illam retinet, & nõ relinquit illã, uel fructus post annũ perceptos non restituit: quia eam ipso facto perdit. c. licèt canon. de elect. lib. 6. Nec obstat, quod continenter soleam tenere, & tenui in comment. cap. fraternitas. 12. q. 2. & in rub. de pœnis. & aliàs sæpe, quòd pœna temporalis etiam ipso iure incursa, non debetur in foro cõscientiæ: quia id non procedit cum contrarium constat de mente legislatoris, uel cum non imponitur propriè ut pœna, sed ut quædam conditio, uel modus rei traditæ; vt cum testator relinquit aliquid alicui, vt quippiã faciat, aliàs perdat legatum, iuxta Panor. communiter recept. super gloss. verb. adijciens. in c. Raynaldus, de testam. & in proposito constat ex stilo, mẽtem Pontificũ statuentium, ut illo vel illo casu vacet beneficium ipso iure, esse, ut peccet, qui illud ita perditũ retinuerit, & fructus non restituerit. Et quòd beneficia conferantur quodam modo sub illo modo, vel conditione tacitè uel expressè, vt tetigit in cap. non liceat. 12. quæst. 2. & latius trado in cap. fraternitas. 12. quæst. Potest autem episcopus ratione studij dispensare, ne intra septem annos ad presbyterium suscipiendum teneatur; modo intra annum, quo presbyter fieri debebat, subdiaconus fiat. c. cum ex eo. de elect. lib. 6. quæ tamen dispensatio nil prodest ei, qui ad studendum non proficiscitur, Syl. verb. beneficium 3. quæst. 2. iuxta mentem textus, uerb. insistentes, & quæ in eo dicunt Arch. & Ioan. And. Adde quòd Concilium Tridentinum sess. 23. cap. 2. de refor. iussit, vt promotus in episcopum intra tres menses teneatur consecrari sub pœna perdendi fructus ipso iure, & intra alios tres, sub pœna ipso iure perdendi episcopatum.

Decimò peccat mortaliter, qui ecclesiam parochialem accipit sine intentione

tẽtione presbyterium suscipiendi, ut eius fructus intra annũ percipiat, & post eum illã dimittat, cum obligatione restituẽdi fructus: nisi voluntate illa mutata presbyterium eo durante suscipiat, c. cõmissa. §. cæterũ. de elect. lib. 6. quod habet, nil minus peccare, qui eam illi scienter confert, tenerique ad seruandam indemnem ecclesiam. Idemque dicendum esse de illo, qui sine animo ascendẽdi ad presbyteriũ, quoduis aliud beneficium accipit, sensit gl. in c. relatum. de cler. non resid. & clarius ibi Panor. Quod & si prima facie æquum uideri potest: cõtrarium tamen iure verius est, quum d. c. commissa. pœnale, extra suum casum nõ debeat extendi, præsertim sine orationis (vt ita dicã) identitate, vel maioritate, qualis hic non est, l. præses, ff. de pœn. & cap. pœnæ. de pœn. dist. 1. quamuis aliàs idẽ visum sit de eo, qui à principio quidem voluntatem habuit suscipiendi presbyterium: sed postea, ea mutata, beneficium retinuit. contra tamen videtur de rigore iuris dicendũ, quum longè magis peccet, qui ab initio eiusmodi contrariã intentionem habens accipit, quam qui bona accipiens, postea cũ mala commutauit, ut patet ex se: & textus solum agit de accipiente malo animo. Quod ipsum maiore ratione uidetur de eo qui nõ mutauit, sed de mutanda ea dubitare cœpit, & etiã de eo, qui aliquod beneficium accipit animo illud relinquendi, si aliud pinguius sibi conferatur, modo suæ functioni satisfaciat, quandiu primum obtinuerit, quidquid dicant Pan. in d. c. relatum. Syl. verb. beneficium. 3. q. 5. Gab. in 4. dist. 15. quæst. 8. art. 3. sine textu, & ratione iusta obligantes homines ad insolita, nullo iure præcepta, contra cap. consuluisti. 2. q. 4. immo, & de illo, qui accipit beneficium, cui non est annexus sacer ordo, animo firmo satisfaciendi quidem eius oneribus: sed non ascendendi ad presbyterium, nec aliũ ordinem sacrũ: quia id nullo iure prohibetur. Quin ẽt puto; quod & consului, posse quẽ iuste accipere beneficium aĩo, ut dictum est satisfaciendi, & cum proposito, quod si frater eius primogenitus obierit mortem sine liberis, aut componendam pacem, aut extinguendas lites, aut alia similia, aut ad augendum decus suum, vel suæ familiæ, uel patriæ expediret ducere vxorem, id facere. Videtur autem rectum, quod ait Sotus lib. 10. q. 5. art. 6. de iust. & iur. peccare mortaliter beneficiarius etiã simplicium beneficiorum, qui absque animo se initiandi sacris incedunt sine habitu clericali, non quidem eo ꝙ non habeant eiusmodi animum: sed quia non defuerunt habitum clericalem: quos tamen puto non obligari ad restituendos fructus per prædicta. Nec tñ probo quod ait, peccare coniugatos, accipiendo auctorita-
119 te Apostolica pensiones super beneficijs: modo eas accipiant in sustentationẽ suo statui necessarium: tum quia id non est contra ius diuinum; tũ quia Papa potest applicare fructus beneficij de consensu beneficiarij illis pijs operibus, quibus potest ipse beneficiarius, & cõstat eũ posse applicare illos coniugatis egentibus, quod tñ Papa raro, & nunquam sine

magna causa uidetur facere debere, ob scādalum quod inde oriretur, argu.cap. nihil de præscrip. Cui est consequens, posse quem iuste gaudere pensione a Papa sibi constituta non seruiendo ecclesiæ, licet contra tenuerit Sot. vbi sup.

320 Vndecimò peccat mortaliter beneficiarius minorum ordinum tantum, qui post matrimonium contractum per verba de præsenti, retinet beneficium, iuxta mentem glo. & Communis, in c.1. de cler. coniug. quia ipso iure illud amittit, adeo vt non recuperet illud, quamuis vxor ante consummatum matrimonium religionem ingrediatur secundū omnes, quod est verum etiam si matrimonium ob aliquem defectum extrinsecum, ueluti consanguinitatis aut affinitatis non ualeat, modo consensus interueniat, vt declarat Panor. d. c. 3. Non tamen est idem de contrahente sponsalia de futuro, secundum omnes. Nec constituto in sacris cōtrahente matrimonium etiam per verba de præsenti: quia is non perdit beneficium ipso facto: quamuis eo priuari possit, vt glo. in d. c. 1. communiter recepta contra Panor. determinat.

321 Duodecimò peccat mortaliter, qui in suo beneficio nō residet, nulla ipsum ab eo causa excusante: quia omne beneficium, quālibet tenue, iure communi requirit residentiam. c. conquerente. de cleri. non resident. & ibi communis sententia: multiplex tamen causa excusat.

Prima auditio Theologiæ ad quinquennium: prælectio eiusdē donec durauerit, etiam sine licentia Prælati: quia eam ius concedit, c. fin. de magist. & idem est de auditione, & prælectione iuris Pontificii iuxta Archid. in cap. 2. de priuil. lib. 6. & Pan. in d. cap. fin. quod per nouas rationes defendimus in c. licet. de præb. Ad alias autem scientias licentia episcopi requiritur, nisi vbi contraria consuetudo viget. per notata in c. tuæ. de cler. non resid.

Secunda causa est, obsequium episcopi quo ad duos canonicos, ac etiā alios, si occupentur ab eo in vtilitatem ecclesiæ suæ vel cathedralis: non autem si solum occupentur in seruitio suo personali, nisi ex vrgente causa, & ecclesiæ non indigente seruitio, c. ad audientiam. de cler. non resid. adiunctis quæ scribit ibi Pan. nu. 8. ad quod reducenda sunt c. de cætero. & cap. cum dilectus. eod. tit.

Tertia causa eadē vel maiori ratione, est obsequium Papæ, per eadē iura: modo id fiat principaliter ad inseruiendū, & non ad procurandū beneficia, secūdum Ang. verb. clericus. 7. §. 2. Dixi, *principaliter*: quia minus principalis intentio non nocet: per dicta supra cap. 23. nu. 100.

Quarta, licētia legitima. gl. recepta c. inter quatuor. de cler. non resid. Voco aūt legitimā eam, quam dat is, ad quē ea res pertinet, & ex causa boni viri arbitrio probabili & in scriptis: qn̄ id ius requirit, de quo infra.

Quinta consuetudo honesta, iuxta Inno. in c. ex tuæ, de cle. non resid. receptà. Pan. d. c. inter quatuor. & alios communiter: quamuis cōsuetudo,

tudo absentandi se sine causa, nihil ualeat, iuxta eundē ibidem, & omnes: neque cum ea fraudando ecclesiā obsequio debito. In omni tamen casu obseruandum, ut beneficiū debito non fraudetur obsequio, & subditi bene gubernentur: & quamuis qui abest sine causa probabili cū licētia, aut sine illa peccet: non tamen uidetur teneri ad restituendos fructus quoad condemnetur, iuxta mentem Pan. in c. 1. de celeb. miss. quamuis Ang. teneat contra uerb. clericus 7. §. 5. nisi quando iure exprimitur. Quæ omnia, & aliquot alia clarius quam umquam explicuit Concil. Trid. Primo in sess. 6. c. 1. de refor. præmittendo quales debeant in episcopum promoueri, monendo promotos, ut suum officium impleant, innouando omnes antiquos canones de resid. episcoporū; & noue statuendo, ut quicunque episcopus, vel eo superior sex menses a suo episcopatu sine legitima causa absuerit, perdat quartā partem omniū suorum redituum: & si per alios sex alterā quartam: & si ultra, denuncietur Sedi Apostolicæ per eos, qui hoc facere ibi præcipiuntur: quo grauius puniatur. Et mox in c. secundo iubet, ut omnes habentes inferiora beneficia requirentia residentiā personalem, cogantur facere illā, & quod priuilegium perpetuum de fructibus in absentia percipiendi nulli prosit: nec tēporale, nisi ex causa rationabili per ordinarium approbanda fuerit concessum: quo casu episcopi tamquam delegati Sed. Apost. prouideant, ut per deputationē idoneorū Vicariorum, & congruæ portionis fructuum assignationem, cura animarum nullatenus negligatur, nemini quo ad hoc priuilegio, seu exemptione quacunque suffragante.

Secundo prædictum Concilium sess. 23. c. 1. de refor. adiicit omnium prædictorum & aliorum rationem, in hæc uerba. *Cum præcepto diuino mādatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, uerbique diuini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cætera omnia pastoralia incumbere: quæ omnia ab ijs nequaquam præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, neque assistunt*, &c. ex quo obiter notandū, non solum episcopos, sed etiam parochos iure diuino teneri ad residendum in suis parochiis, & ad prædicandum populo: quæ alibi non uideantur ita expressa. Declarat itē male colligere aliquos ex d. c. 1. sess. 6. licere episcopis abesse per quinque menses: & exprimit, quod quilibet episcopus, qualiscunque, & quantuscunque, etiam si sit Cardinalis, obligatur ad prædictam residentiam personalem: subiiciens tamē, quòd licet abesse, quum Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac euidens ecclesiæ, uel reipub. utilitas id postulat. Decernit autem, quòd causa huiusmodi approbanda est in scriptis à Romano Pontifice, aut a Metropolitano, uel eo absente suffraganeo episcopi antiquiori residente, qui idē Metropolitani absentiam probare debebit, nisi cum absentia inciderit pro-

pter aliquod munus, & reipub. officium episcopatibus adiunctum; cuius quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, ne eas quidem significari Metropolitano necesse erit. Poterit item abesse duos, uel tres menses in anno ex causa, cuius iustitia soli ipsius cõscientiæ relinquitur. Addit autem contra facienti nouam pœnam ultra peccatum mortale, & pœnas statutas per canones antiquos. Et d. sess. 6. ut pro rata temporis absentiæ non faciat fructus suos, & eos perceptos non possit tuta conscientia tenere; imo teneatur ecclesiæ, fabricę, uel pauperibus erogare, non obstante ulla compositione. Ex quo obiter nota casum, in quo non prodest compositio. Addit item hæc uerba. *Eadem omnino etiam quo ad culpam, amissionem fructuũ, & pœnas de curatis inferioribus, & in alijs quibuscunque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinet, Sacrosancta synodus declarat, & decernit: ita tamen, ut, quandocunque eos, causa prius episcopum cognita, & probata, abesse contigerit, Vicarium idoneum, ab ipso ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione, relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisq; concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex graui causa, non obtineant.* Et quamuis hæc litera in vtranque partem flecti possit, arbitror parochum posse abesse duos mẽses absque licentia scripta cum causa, quæ videatur ei iusta. Tum quia ante concilium id licebat, & a iure antiquo non est recedendum sine iure nouo expresso. l. precipimus. C. de appell. etiam per argu. a contrario sensu. c. a nobis. 2. de sent. excommu. Tum quia episcopo, qui magis tenetur residere, permittitur. Tum quia uerba concilij habent eadem omnino seruanda quo ad hoc in curatis inferioribus, quæ in episcopis. Tum quia est pars benignior.

Ad primum autem nouẽ quæsitum resp. capellanos regum perinde posse capere fructus in absentia, ac capellanos Papæ, si utrisque eiusdem generis priuilegia sunt concessa: immo & magis, si fortè plus sit eis fauore regum concessum. arg. cap. indultum. de reg. iur. lib. 6.

Ad secundum uero, quòd Caietanus non dissentit ab his, quę ante Concil. Trid. quod post eum habitum est; seruanda fuisse supra diximus.

122 Decimotertiò peccat mortaliter beneficiarius, qui horas canonicas non recitat, & fructus perceptos non restituit, iuxta Concil. Late. habitum sub Leone X. sess. 6. §. statuimus. cuius tenor est, *Statuimus, ut nemo beneficium curatum, aut simplex habens, qui elapsis sex mensibus ab eius consequutione sine legitimo impedimento officium diuinum recitare omiserit. pro tempore, quo non recitauit, fructus suos faciat: immò eos impendere tanquam rem iniustè captam in fabricam beneficij, aut eleemosinas pauperum teneatur.* Cui addo, quod fel. rec. Pius V. cui nostra de hac re opinio, quam hic tenueramus, placuit, declarauit hunc §. per extrauag. seq.

PIVS Episcopus seruus seruorũ Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Ex primo Lateranensi Cõcilio pia, & salubris sanctio emanauit, ut quicunque

habens beneficium cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, diuinum officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis, & officij, & temporis suos non faciat: sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosinas erogare teneatur. Verumtamen multorum animi suspensione tenentur, cuiusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda. Nos huic rei euidentius, atque expressius prouidere volentes, statuimus, vt qui horas omnes canonicas uno, uel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij seu beneficiorum suorum fructus, qui illi uel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur, qui vero matutinum tantum, dimidiam, qui cæteras omnes horas aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat: tametsi aliquis choro addictus non recitans, omnibus horis canonicis cum alijs præsens adsit, fructusque, & distributiones fortè aliter assignatas sola præsentia iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, alia sibi lucrifecisse prætendat; is etiam præter fructuum, & distributionum amissionem. Item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat admisisse. Declarantes præstimonia præstimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia, etiam nullum omnino seruitium habentia, obtinentes cum prædictis pariter contineri. At quicunque pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas, vt clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuumque, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.

Ex quibus nota primò reprobari opinionem Soti, & nonnullorum dicentium non obligare prædictum. §. statuimus.

Nota secundò, uerum esse, quod dixi declarando prædictum §. in d.c. quando. posito in Enchirid. de orat. cap. 7. nu. 32. uidelicet, quòd prædicta restitutio non est necessario facienda fabricis ecclesiarum, vbi sunt beneficia: sed satis est largiri eos pauperibus.

Nota tertiò id, quod hinc ibi intulimus, & quo non semel consolati sumus aliquos scholasticos pauperes, qui ob hoc fructus suorum beneficiorum amiserant, scilicet, quod satisfaceret eiusmodi obligatus, capiendo, salt-
123 tem de consilio confessarij, eos sibi tãquam vni de pauperibus. Tũ quia qui ad dandum aliquid pauperibus tenetur, potest illud sibi accipere tanquam vnus ex eis, si uerè talis est, saltem de consilio confessarij. & quo ad forum conscientiæ, per tradita a Bald. in l. id quod pauperibus. q. 22. C. de episcop. & cleric. Cald. consi. 39. de testam. Anch. in consi. 84. Domina Apollonia, per ea, quæ latius scribimus in d. cap. 7. nu. 25.

Nota quartò, quòd non sufficit restitutionẽ prædictã facere fabricæ, vel pauperibus, quãdo restituenda sunt lucrifacta per distributiones quotidianas, quæ debentur ijs, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerunt, quibus accrescunt, per cap. 1. de cler. non resid. lib. 6

cum ei adnot. & non sufficit dare pauperibus, quod debetur alteri argu. cap.ea te.de iureiur.nisi,quando ignoratur quis sit. c.cum tu.de usur. vbi gloss.cum communi.

Nota quintò,quòd idẽ eadem ratione dicendum videtur de fructibus ecclesiarum, ubi est statutum, vt fructus malè percepti restituantur certis operibus pijs:quia illis deberet fieri predicta restitutio. Quod ipsum videtur de parte,quam corpus seu grossam canonicatuũ uocãt, quam canonici ita lucrantur ratione suorum canonicatuum, vt pars non lucrifacta ab vno accrescat alijs; & obueniens tempore vacationis non reseruatur successori qualem regulariter non habet canonicus, secundum gloss.in cap. quod sicut.de elect.uerbo consentire.sed diuiditur inter superstites,iuxta notata.in c.relatum.2.de test.Idem eadem ratione uidetur de eo,quod canonicus perdit ob excommunicationem, suspensionem, aut aliam quamcunque causam,sicut per hanc non recitandi: quia de similibus idẽ est iudicium.c.dudum.2.de elect. Non tamen tenetur ad restituendum fructus beneficij, eo quòd in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia id nullo iure cauetur. Tum quia licèt Ang. teneat quòd sic verb.clericus 8.§.5.Rosel.tamen,& Syl.uerb.clericus.4 q.24.idem, quod nos,tenent. Tum per prædictum.§.statuimus. quo id probatur irrefragabiliter, quatenus habet,beneficiarium,qui suas horas recitare omittit,non teneri ad restituendum,quod primis sex mensibus a consequutione beneficij accepit: & manifestum est illũ in peccato mortali notorio fuisse, si notoriè omisit,& si occultè in occulto. De capiente autẽ parochialem, & nolentè ordinari presbytero diximus in Enchi.de orat.cap.21.nu.51.& seq.

124. Decimoquartò peccat mortaliter, qui beneficij sui ædes, uineas, prædia,& alia bona dolo,uel negligentia destruit,uel dãnificat,cum obligatione reficiendi,& restituendi.Host. in sum.de pœ.& remis.§.quibus.uer. r.

Decimoquintò peccat mortaliter,qui suspensus à beneficio, aut excõmunicatus per canonẽ aut per hominem recipit fructus,& impendit eos, perinde ac si non ita esset ligatus: quia suspensus à beneficio non potest de fructibus beneficij dispendere,nisi ad se, & suos modeste sustentãdos: & hoc si bona non habet,unde uiuat.secundum glossas.c.cum Vintoniensis.uerb.amiserat.de elect.cle.vt hi qui.de ætat. & qualit.c.pastoralis. §. fin. de appellat. receptas per Panor. & communem in locis ordinarijs. & in c. apostolicæ.de except.sed excommunicatus nihil potest accipere,iuxta gloss.receptam.in d.c.pastoralis. in fine. At quia hoc intelligendum est de excommunicato, per quem stat, quominus absoluatur, & illud de suspenso in pœnam,qui nõ potest facere ut absoluatur, uidetur nihil differre in hoc excõmunicationem à suspensione ob contumaciam, quæ tam facilè ac excommunicatio tollitur,ut rectè sensit Dec.in d.§.fin. Qualiter aũt peccetur per dispensationem fructuum beneficiorum inter uiuos,uel per ultimas uoluntates,dictum est supra c.17. nu.94. Quibus addo Concil.Trid.

cil.Trid.quod sess.25.c.1.de reform.omnino interdicit, nedum episcopis, sed & cęteris beneficiarijs etiam Cardinalibus, ne consanguineos, familiaresve suos reditibus ecclesiasticis augeant aut illos iis, nisi pauperes sint, distribuant: eosq; monet,ut omnem humanum erga consanguineos, & propinquos affectum, ceu malorum seminarium, penitus exuant. De celebrante autē, & recitante horas principaliter propter pecuniam (quod simonia est) dictum est sup.cap.23.nu.101.

125 Decimosextò peccat mortaliter,qui habet multa beneficia diuisa in titulum, quorum unum suo statui decēti sufficit,uel sine dispēsatione, uel consuetudine iusta, iuxta gloss. sing. in c:dudum.2.de elect. receptam a Pan.& communi ibidem,& ab aliis,quos cito in repe.c.ad hæc.de præb. & probatur per c.conquerente.de cleric.non resid.& sentit S.Th.quodl. 8.art.13.& quodlib.9.art.15.Dixi,*diuisa*: quia secus si legitimè unita,aut annexa.cap.unio.10.quæst.3.cap.cum uenissent. de restit. spol.c. eam te-
126 de ætat. & qualit. & c.extirpandæ.§.qui uero.de præb.Dixi,*in titulum*: quia licèt habere unum in titulum, & aliud ad tempus cōmendatum.ad sex menses tantum,si est ecclesia parochialis.cap.nemo.de elect.lib.6.Dixi, *ad tempus*: nam de commendato in perpetuum idem dicendum est, quod de dato in titulum,iux.Card. Alex. in cap.cum autem.44.dist. Gomes.in reg.de infirmis resig.quæst.13.& citatos per eum.Maio.in 4.dist. 24.quæst.13. quod probauimus in cap.de multa. de præb. excepto quod vacans per mortem Commendatarij censetur uacare eo modo, quo uacabat tempore, quo fuit ei cōmendata, quod stilus Roman.Cur.hodier
127 nus palam seruat. Dixi, *quorum unum sufficit*: alioqui secus:nā quamuis Concilium Tridentinum sess.24.c.17. de reform. quod approbat tacitè prędictam glossam, statuerit,ut unum tantū cōferatur uni,qualis & quantuscunque sit ille;adiicit tamē,quòd,si illud ei nō suffecerit,liceat ei aliud simplex sufficiens, dummodo utrunque personalē residentiā non requirat habere. Ex quo duo collige, posse quē iuste tenere duo beneficia simplicia non requirentia residentiam personalem, quorum alterū non sufficiat, absque ulla dispensatione: quæ ante hoc Cōcilium fuit communis opinio in c.cum iam dudum. & c. extirpandæ.§. qui uero de præb. Et quod Concilium non prohibet retentionem plurium etiā requirētium residentiam personalem, per iustam dispensationem.Dixi, *absque dispensatione*: quia non sufficit habere iustam causam eam obtinendi, atten-
128 to solo iure naturæ,& diuino sine dispensatione iuris positiui id prohibentis, iuxta S.Th.in dict.quolib.9.art.15. Dixi, *aut consuetudine iusta*: quia tantum, licet non plus, ualeret illa, quantū dispensatio, iuxta eundem ibidem: quia utraque potest iuri humano derogare, & neutra naturali, uel diuino.c.fin.cum ibi late notatis, de consuetud.

Porrò, iusta causa tenendi plura attento iure naturali, & cōsequenter dispensandi, & cōsuetudinem circa id inducendi,est secundū eundē cir-

cunstantia eiusmodi, quæ sufficiat ad tollẽdam deformitatem, quam multitudo beneficiorum præ se fert. Plura siquidem beneficia tenere, ut ille ait, nec adeo suapte natura est malum, vt per nullam circunstantiam iustificari possit, vt fornicatio, & alia id genus vitia: neque adeo indifferens, vt sine aliqua circunstantia iustificante liceat, vt habere duo prædia, uel domos, vt supra c.23.nu.1.diximus. Talis est circumstantia, cui attenta suæ personæ qualitate non sufficit vnum beneficium ad honeste, decenterque viuendum. Talis item tanta prudentia, sagacitas, & industria alicuius, vt speretur plus eis, quibus præest, profuturus, etiam absens, quam communiter alius præsens: & potius accipit propter vtilitatem beneficiorum, aut subditorum, quàm propriam, iuxta Inn.c.cum iam dudũ. nu.4.de præben.recept. Talis est etiam defectus aliorum idoneorum, iuxta Host.c.graue.col.2.eod.ti. Talis insuper notabilis animi virtus, nobilitas & sciẽtia.d.c.de multa.quamuis hæc causa uideatur includi in primo: quoniam ideo nobili, & graduato dispensari posse videtur, per d.cap.de multa.quia eius honesta sustentatio pluribus quam alterius indiget, vt ibi diximus. Talis etiam uisa fuit Card.in cle.gratiæ.de rescrip. intentio tenentis plura beneficia, non ad splendidiorem victum, uestitum, & famulatum, & alia eiusmodi; sed ad largius erogandum in pauperes, & opera pia, retento sibi tantum ad uitam decentem necessario, & uera huius intentionis exequutione.

129 Quare confessarius non debet absoluere habentẽ plura beneficia, nisi saltem concurrat aliqua prædictarum, vel alia similis circunstantia, Maior vbi sup.arg.6. Dico, *Saltem*: tum quia non sufficit quælibet illarũ sine dispensatione iuris humani. Tum quia vltima Cardinalis, licèt ante prędictũ conciliũ sustentari posset, post illud tñ nõ licet, cum absolute prohibeat habere plura beneficia ẽt compatibilia, ultra id, uel ea, quæ sufficiunt honestæ atque decenti sustentationi, iuxta prædictam gl.d.cap.dudum 2. de elect. Quoniam tamen concilium non prohibet tenere beneficia illa, quæ ante fuerunt collata; sed ne de cætero conferatur plura uni, consuluimus eum, qui ante illud plura obtinuit, posse nunc retinere, limitando se iuxta d.opinionem Card. quam, licèt sit contra Pan.& cõem, semper putauimus ueram ante illud. Quo fit, vt in re, quis miretur, etiam post prædictum Conc.à Pontificibus Max.conferri multa, quorum vnum sufficit, vni, & multos sibi collata retinere, quæ profecto iure retinere nequeunt, ẽt cũ dispensatione, nisi iustificetur per intentionem a Cardinale requisitam. Addo ꝙ idem Concilium sess.24.c.17.statuit, vt plures parochiales ecclesias, aut unam parochialem, & unam cathedralem obtinentes, cogantur alteram infra sex menses dimittere. In quo pondera uerbũ, *cogantur*, &c. per quod respondimus neutram ipso iure vacasse. Pondera item id habere locum, etiam in his, qui per iustam dispensationem tenebant plures parochiales: quamuis audiam aliquos contra dicere, arg.c.

ordinarij.

ordinarij.§.cæterum.de offic. ordi.lib.6. quod aiunt esse innouatum per idem Concilium sess.6.cap.1.de refor. Quorum opinio licet disputando forte defendi posset: consuli tamen non debet. Tum quia est contra mentem Concilij, ut ex eius contextu patet. Tum quia sic interpretatur Curia cogens ad dimittendam alteram ecclesiarum omnes, qui ante etiam cum legitima dispensatione tenebant duas. Tum quia licèt principium d.c.ordinarii innouetur usque ad §.cæterum. ille tamen tacetur. Hoc tamen ius nouum non extenditur ad alia incompatibilia legitime obtenta: & ita, qui habet alia beneficia incōpatibilia, puta plures personatus, uel vnam parochialem, & aliam dignitatem, uel personatum, quæ non sunt ecclesiæ parochiales, non est cogendus relinquere ullum.

130 Decimoseptimò peccat mortaliter, qui fructus sui beneficij in plures, quam tres annos locat, aut in emphyteosim dat.cle.1.de reb.eccle.non alienan. & est excommunicatus in terris, ubi est recepta extrauagans Pauli II. de qua infra cap.27.nu.147.

131 Decimooctauò peccat, qui parochiano petenti sacramenta non ministrat: uel non dat licentiā alteri confitendi: uel interest matrimonio clandestino, ut supra c.22.nu.68.aut benedicit secundas nuptias nu. 85. aut primas tempore indebito, ibidem.

132 Decimononò peccat, qui incidit aliquem ad promittendum, aut iurandum se accepturum sepulturam in sua ecclesia; aut quam iam accepisset, non mutaturum.c.1.de sepult.lib.6.& est excommunicatus excōmunicatione Papæ reseruata, cle. cupientis.§. sanè.de pœn. de quibus infra cap.27.nu.137. diximus. Et qui aliquem in peccato mortali notorio mortuum in loco sacro sepelit.cap. quibus.13.quæst.2.

133 Vigesimò peccat mortaliter, qui non discit ea, quę necessario scire tenetur ratione beneficii, uel officii; neque uult illud renunciare.cap.non est putanda.1.quæst.1.& I.idem iuris.§.1.ff. ad l. Aquil.Porro sacerdos, quatenus est solum sacrificus, est obligatus scire legere, cantare, & construere, gloss.clem.1.de concess.prebend. uerb.reputamus. quam Cardinal. Panor. & Imol. probant ibidem. & faciunt multa, quæ adduximus in prælect.cap.si quando.excepti. 11. & 12. de rescrip. Et quatenus sacramenti minister scire debet cuiuscūque sacramenti formam, materiam, & modum debitum administrandi. Et quatenus confessarius, & iudex fori conscientiæ scire debet, quod supra cap.4. dictum est. Quo fit primò, ut religiosis, & quibus non est onus curæ animarum, neque audiendi confessiones, satis sit scire, quæ sunt necessaria presbytero, iuxta mentem Innocen recep.in cap.cum in cunctis. de elect. Secundò, quòd qui habet prædictum onus, ignorans ad id necessaria, tenetur discere illa, aut relinquere onus, ut dictum est: & ita, qui licèt sit idoneus ad aliquod beneficium, si tamen non est idoneus ad id, quod obtinet ratione loci, aut personarum subditarum, & non uult discere, quo fiat, talis non

debet

debet absolui, arg. d. cap. cum in cunctis. & eorum, quæ ibi Inno. recep. ait, & Panor. in cap. venerabilis. de præb.

Vigesimoprimò peccat sacerdos, qui negligit, aut ob timorem omittit communicare proximum iam morientem, uel eius confessionem audire: quamuis pestilentia laboret, si est in extrema necessitate spirituali constitutus iuxta dicta cap. 24. nu. 10.

Vigesimosecundò peccat mortaliter, qui beneficium ecclesiasticum accipit sciens, aut scire debens se irregularem, suspensum, excommunicatum, aut interdictum esse: & titulus eius est nullus. c. cum inter. de elect. c. postulastis. & c. si celebrat. de cleri. excō. minist. & qui in solo peccato mortali id facit iuxta Panor. in d. c. si celebrat. quod non est uerum, ut probauimus ibidem post. Felin. in c. dilecto. de except. col. 3. Ioan. Maior. in 2. dist. 44. quæst. fin. & in 4. dist. 18. quæst. 4.

134 Vigesimotertiò peccat mortaliter, qui non dicit tot & tales missas, quot & quales, & in quo loco tenetur, absq; iusto impedimēto: aut quas omisit, ut debet, non cōplet, argu. c. 1. de pact. & proœm. Greg. & c. significatum. de præb. Quot autē teneatur dicere parochus inquantum parochus, non videtur iure determinatū, nec sufficienti ratione probari: quia nulla ratio cōcludit omnibus diebus eum missam dicere, neq; omnibus, quibus commode potest: quamuis sic omnibus festis præcepto colendis; quia in eis populus eā tenetur audire, c. missas. de consec. dist. 1. Quare primo institutio, uel constitutio particularis seruanda est. Secundò cōsuetudo, quæ pro lege habetur, quando lex deest. c. consuetudo. 1. dist., & ita ubi est cōsuetudo dicendæ missæ omnibus diebus per se, aut per aliū non satisfacit dicēdo diebus, quibus commode potest: quia tenetur per se uel per aliū quodlibet die dicere: & ubi est consuetudo, ut solis dominicis, & festis, uel certis hebdomadæ diebus, tenetur dicere per se uel alium in illis: quamuis Sot. de iust. & iur. lib. 9 q. 3. art. 1. non satis caute iudicet parochum teneri, & satisfacere celebrando quotis decenter potest: sacellani autē, siue capellani, tenētur dicere, quas, ubi, & quomodo institutio sacellorum, uel eorum promissio habet, argu. dicti cap. cum dilectus. de consuetud. c. 1. & cap. qualiter. de pact. Addo, quòd onus annexum beneficio, ut illud obtinens quotidie celebret de sancta Maria, nō obligat ad missandū omnibus diebus, neque ad missam dicendam de illa omnibus, quibus missare tenetur; sed solū illis, quibus frequentius salua honestate, & deuotione debita potest, d. c. significatum. de præb. onus autem dicendi per se, uel per aliam omnibus diebus, de omnibus diebus intelligendum est, ut ibidem diximus.

135 Vigesimoquartò peccat mortaliter, qui contrauenerit alicui sequentium præceptorum Concilii Trid. quod sess. 25. cap. 1. de refor. præcipit, *Qui habent beneficium cum onere legendi, legat per se, si est idoneus; si minus, per alium; & in posterum non idoneis legere per se, non conferatur eiusmodi*

beneficium

beneficium decernens collationem ei factam eße nullam. Cui conse quẽs est, acceptantem peccare, argum. cap. eum qui. de præb.lib.6.Et in sess. 5. c. 2.Quòd habens beneficium curatum prædicet uerbum Dei suo populo, ut minimum dominicis, & festis sollennioribus, & doceat ad salutẽ necessaria quod est tanquam nouum, & singulare notandum.Et sess. 23. c. 3. Quòd nullus obtineat beneficium ante 14.annum. Et quòd in minoribus constitutus, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut in seminario,uel aliqua schola, quasi uia ad maiores suscipiẽdos versetur, non gaudeat priuilegio fori. Quæres nouissima est.Et sess.24.c.12.Quòd archidiaconi sint magistri, aut licẽtiati in theologia, aut canonibus. Nota non sufficere quo ad hoc doctoratũ,vel licentiam iuris ciuilis, medicinæ vel artiũ, quod curia seruat: per quod soluitur quæstio missa mihi ex Hispanijs. Et ꝙ per archidiaconũ ittelligitur solũ is, de quo loquitur rubrica de offi.archi. qualem in Hispania neminem scio: quia prædicta rubrica solum uidetur loqui de illo, qui est caput capituli,& primus post pontificẽ,& tales Hispania in sæcularibus ecclesijs vocat decanos;& in regularibus priores, & Gallia, vt plurimum, præpositos, cui alludit c.quamuis. de verb.sign. Reliquæ verò dignitates non cõferantur, nisi cõstitutis in anno 22.Per hoc corrigitur c. 1.de ætat.& qualit.lib.6.quod præscripsit in hoc annũ 20. Et prouisi de beneficijs curatis teneantur infra duos menses a die possessionis coram episcopo, aut eius vicario profiteri fidẽ Catholicã,spondentes se in Romanæ Ecclesiæ obedientia permansuros.

136 Quod ipsum de canonicatibus & dignitatibus prouisi faciant, non solũ coram episcopo, sed etiã in capitulo: alioqui nõ faciant fructus suos, nec illis suffragetur possessio. Quod etiam valde nouũ est; quatenus multum addit cap.ego N.& c.nullus.de iureiur.respectiue. Nemo etiam obtineat dignitatem, canonicatum, aut portionem, qui non sit ordine sacro, quem illa requirunt, initiatus, aut in ea ætate cõstitutus, vt infra tẽpus statutum,initiari valeat. In omnibus vero ecclesiis cathedralibus oẽs canonicatus habeãt annexũ ordinem presbyterij, diaconatus, vel subdiaconatus. Hortatur etiam concilium vt saltem dimidia pars canonicatuũ conferatur tantũ magistris vel doctoribus, aut etiam licentiatis in theologia, vel iure canonico.Pondera, ꝙ postremum non est præceptum,sed tantum exhortatio, quæ nõ obligat.§. fin.4.dist. Quòdque nullius statuti,aut cõsuetudinis vigore liceat,ab ecclesijs, vltra tres menses quolibet anno abesse. Hic videtur permitti maior absentia dignitates, & canonicatus obtinentibus, quàm parochis per c.1. sess. 23. de reform. & c. 13. quod super fructibus ep.scopatus, non excedentibus summam ducato-

137 rum mille,aut fructibus parochialium, non excedentibus centum ducatorum, pensiones, aut fructuum reseruationes non assignentur. Hoc

138 videtur tangere Papam,qui licet ligari non possit,c.proposuit.de concess. præbend. seruat tamen hactenus inuiolabiliter, & vbi parochialis

non

non sunt diuersæ diuidantur, & ubi non sunt, erigantur: non obstãtibus &c. Item sess. 35. c. 4. de refor. ꝙ episcopi in synodis, & abbates, & generales ordinum in capitulis suis generalibus pro sua conscientia disponant de missis, si earum fuerit exorbitans numerus, uel eleemosinæ iis dicendis impares. Hoc uidetur ius nouum quo ad Abbates, & Generales, sed non quo ad Episcopos, qui possunt hoc facere, argu. c. cum accessissent. & c. ex parte. de constit. & eis adnot. etiã sine synodo, iure antiquo, quod non uidetur per hoc sublatum, cum fuisset additum ad augendum, arg.
139 c. fi. de verb. signifi. Item c. 13. ꝙ quarta funeralium solita iam ante annos 40. persolui ecclesię parochiali, soluatur etiam si postea cõcessa fuerit alicui monasterio, nõ obstantibus &c. Et sess. 25. c. 7. de refor. statuit, quòd in posterum accessus, regressus, aut coadiutoriæ cũ futura successione non concedantur, nisi quo ad episcopatũ, & abbatiam, certis ad id causis concurrentibus. Et sess. 24. cap. 19. de refor. quòd nec mandata de prouidendo, gratię expectatiuæ, etiã sub nomine indulti, nec aliæ quæcunque gratiæ ad uacatura, ut indulta ad alienas ecclesias cuiquam concedantur, & hactenus concessa, abrogata censeantur. Et c. 8. quòd nulla Ecclesia parochialis, etiã si reseruata fuerit, & uacet in Curia, nisi per concursum, & oppositionem præuio examine, de quo ibi, conferatur.
140 Qualiter autem religiosus peccet contra uotum paupertatis altius quam hactenus trado in cap. non dicatis. 12. quæst. 1.

De peccatis prædicatorum, siue concionatorum.

SVMMARIVM.

141 *Prædicans ut peccat. si id facit sine facultate, quam is dare potest, & aduertens se esse in mortali, uel mentiens.*
142 *Prædicans ut peccat miscens ridicula, detrahens prælatis, decimare dissuadens, si religiosus sine consensu episcopi. nu. 143.*
143 *Prædicandum quid, quoties, quibus, & a quibus.*

141 Circa hæc dicimus, quod peccat mortaliter primò concionator, qui publice concionatur absque facultate legitima. c. excommunicamus. §. quia uero. de hæret. qualem habet episcopus per totum orbem, & parochus in sua parochia: qui potest dare illam alteri noto, & aliàs probato, quoad suam parochiam, sicut episcopus quo ad suam diœcesim, & Papa quo ad omnes, ut colligitur ex Pan. & communi in cap. inter cætera. de offic. ordin. & dicto. §. quia uero. de hæret. & ex Cardinali in clem. dudum. de sepult. quia sunt ordinarij, & ordinarius potest omnia, quæ sunt iurisdictionis, delegare iure canonico, iuxta glo. recep. cap. peruenit. 95. dist.

Secundò

Secundò peccat mortaliter, qui aduertens se esse in peccato mortali, ante iustam contrionem concionatur, secundum Caiet. in 3.par. q.64. art.6.& 22.q.187.art. 2. qui retractauit, quod dixerat in summa uerbo, prædicatorum peccata in princ.& tom.2.de usu spiri.q.1.vbi oppositum tenuit: quia actus prædicandi saltem per legem humanam est actus peculiaris ordini euangelij. Et qui aduertens mentitur concionando circa doctrinam fidei, bonorum morũ, historiarum sanctorum, miraculorum, aut prophetiarum, ad cohortandũ, inducendum, aut mouendum auditores iuxta Caie. in sum.verb.prædicatorum peccata. Dixi, *circa doctrinam fidei &c.* quia mentiri circa alia non est peccatũ mortale, nisi notabiliter scandalizaretur, ut de mẽtiente in iudicio, & confessione dictũ est supra c.18.nu.3. Et peccat, qui principaliter, uel minus principaliter ob laudẽ, honorem, vel pecuniam prædicat; & quanto plus mercatur qui pure ob Dei gloriam id faciat, colligas ex c. 23. supra nu. 6. & latius ex commen. nostro super c.cum minister.23.q.5.nu.44. Qui vero concioni fabulam,
142 & facetias, aut aliquid ridiculum miscet peccat quidẽ iuxta S.Anton. par.3. tit.18. cap.4. & Caiet. 2. 2. quæst.164.art.2. sed communiter non plusquam uenialiter, iuxta eundem, in dict.verb.prædicatorum peccata, immò nec semper uenialiter, vt cum ad hilaritatem honestam breuiter dicuntur, vt tradit Aug. Triump. in summa de potestat.ecclesiast.quæst. 107.art.1.

Tertiò peccat mortaliter religiosus, qui cõcionando prælatis ecclesię, & sacerdotibus detrahit, præsertim quo laicis placeat. cle.1.§. quibus.de priuileg. Quod intelligendum est, iuxta glo.ibidem.verb.detrahendo.de detractione nominatim, expresse, vel æquipollẽter facta: licet etiam generaliter prælatorũ uitia reprehendere, modo id prudenter, & absque scandalo fiat. Et quamuis d.cle.solũ loquatur de religiosis: quia sæpius in eo peccant; idem tamen de sæcularibus dicendum est quo ad peccatũ: quãuis non quo ad pœnas ibi constitutas, argu.glo.cle.1.de rescrip.verb.præsidẽtes adiũcto textu in l.interpretatione.ff.de pœnis. Quæ confirmatur per Cõc.Lateranense, quod sub Leone X. sess.11. vetuit concionatoribus populo prædicare miracula falsa, incerta, aut prophetias per sacram Scripturã non approbatas, & Prælatis ecclesiæ detrahere, addens alijs pœnis excommunicationẽ latæ sententiæ reseruatæ Papæ, quod non latuit Caietanum in summa uerb.excommunicatio.c.18.sub fin. Et religiosus qui concionando dissuadet populo decimarum solutionem, est excommunicatus, cle.cupientes.de pœn.de quo inf.cap.27.

143 Quartò qui contrauenit præceptis Conc. Trid. quòd sess.5.cap.2.præcipit sic: *Nullus regularis prædicet in ecclesiis sui ordinis, nisi prius examinatus, & approbatus à suo superiore, de uita, moribus, scientia, obtenta ab eo licentia, quam Episcopo præsentet benedictionem ab eo petendo. In ecclesiis uero, quæ sui ordinis non sunt, etiam licentia episcopalis necessaria erit.*

Episcopi etiam neminem regularem extra claustra uiuentem, nec sæcularem sacerdotem prædicare sinant, nisi eis noti sint, & moribus, & doctrina probati, etiam cuiuscunque priuilegij prætextu. Et sess. 24. cap. 4. de reform. sic: *Nullus sæcularis, uel regularis etiam in ecclesiis sui ordinis prædicet, contradicente Episcopo. Episcopi autem singulis dominicis, & festis solemnibus, diuinam legem per se in suis ecclesiis annuncient, uel si legitimè impediti sint, per deputatos ab eis: in alijs uero ecclesiis per parochos, uel alios; tempore uero Aduentus, & Quadragesimæ quotidie, uel saltem tribus diebus in hebdomada, legem diuinam, & sacram scripturam annuncient, & festis diebus pueros doceant doctrinam Christianam, & obedientiam erga Deum, & parentes.* Et cap. 7. sic: *Ministrantes sacramenta, etiam si sint Episcopi, ijs qui ea suscipiunt, illorum uim, & usum explicent, & inter missarum sollemnia, uel alia diuina officia uernacula lingua festis diebus legem diuinam populo exponi curent, postpositis inutilibus quæstionibus, quę non ædificant. Res item incertas, aut speciem falsi habentes, proponi non permittant, & curent prædicari doctrinam ueram de purgatorio.* Et sess. 22. cap. 8. sic. *Omnes curam animarum gerentes per se, uel per alios aliquid ex his, quę in missa leguntur dominicis, & festis exponant, & misterium sanctissimi huius sacramenti declarent.*

De peccatis coniugatorum.

SVMMARIVM.

144 *Sponsalia Clandestina post Concil. Trid. complens, & utens matrimonio præsumpto &c. ut peccat.*

144 *Matrimonium præsumptum cessat, & coram quo parocho contrahendum, sine cuius præsentia contractum nullum.*

144 Peccat primò coniux modis supra cap. 22. a nu. 30. positis, & non complens sponsalia clandestine contracta, etiam post Concil. Trid. quia illud solum matrimonium, & non illa annullat. Et qui utitur matrimonio præsumpto per copulam carnalem habitam post prædictum Conc. quia post illud cessant matrimonia præsumpta, per cap. is qui. de spons. Et qui discedit à matrimonio contracto coram parocho habitationis fœminæ, etiam si parochus habitationis uiri non assistat. Et qui utitur contracto publice, etiam coram toto populo, sine præsentia parochi, uel alterius presbyteri, cum licentia illius, uel ordinarij: quia congregatio Conc. Trid. sub Pio V. interpretata fuit sufficere parochum mulieris, quando matrimonium contrahitur in parochia mulieris, sicut eadem sub Gregor. XIII. censuit, sufficere Parochum uiri, quando in eius parochia contrahitur, ut dictum est sup. cap. 22. nu. 27.

Confessa-

Confeßarius erga confeßum ut se geret. Cap. XXVI.

SVMMARIVM.

1 Confessarius doceat confessum hoc, & hoc.
1 Confessarius alium ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nil dicat.
2 Confessarius hoc præstari faciat quinque casibus.
3 Confessarius facile non iudicet esse mortale, quod est controuersum, & quid tunc faciet.
3 Confessarius non absoluat nolentem facere necessaria.
4 Confessarius quid faciet, quando pœnitens contrariam suæ opinionem habet, & quid quando uterque dubitat.
5 Confessarius quid dicet ei, qui restituere debet, & quid ei, qui restituturum se promisit, & non præstitit.
6 Confeßarius quid faciet in absolutione reseruatorum, cum breui resolutione.
6 Peccatum reseruatum cui, & quomodo confitendum, & soluendum.
7 Absolutio excommunicationis præcedat peccatorum absolutionem, ante illã faciat hoc, & hoc. nu. 8. & 9.
10 Absoluatur pœnitens ab omni excommunicatione maiore, & minore sic.
11 Absolutio peccatorum detur in hac forma, quamuis ad substantiam eius minus sufficit.
12 Absolutio conditionalis non detur: & data a peccatis, censuris & irregularitatibus ab eo, qui pœnitentem poterat absoluere ab omnibus, quas incurrisset, etiam oblita includit & c. nu. 13. & cum datur ab eo, qui non poterat, quid fiet, & an absenti possit. nu. 14

1 Circa hæc dicimus primò, quòd confessarius ut diximus in prin. c. 1. de pœnit. dist. 6. nu. 50. doceat ea, in quibus pœnitentem errare animaduertit, putando peccatum esse, quod non est: aut contra: aut esse mortale quod est ueniale: aut contra, saltem in his, quę scire tenetur: idem faciet de censuris, quas falso credit esse, uel non esse per principium. c. 1. de pœn. dist. 6. & quæ ibi tradimus, & argu. c. omnis. §. sacerdos. de pœnit. & remis.

Secundò pro uarietate pœnitentium, alium arguat, alium soletur, aliũ de diligẽtia, & ordine memorandi, & accusandi modeste laudet, & ad gratias ob id agendam incitet: aliis uirtutes magis commendet, aliis alia uitia acrius increpet. Porrò, pœnitenti docto, diligenti, & sæpe cõfitenti, & celebranti aut nil dicat, aut solum, ut faciat, quæ nouit facienda: & cũ sit lux, & sal aliorum, caueat, ne sit eis offendiculo, ut copiosius diximus in d. cap. 1. nu 52. & seqq.

Tertiò, præmissis ante uel post prædicta interrogationibus opportunis, faciat concludi confessionẽ, dicendo se cõmisisse illa omnia peccata, & alia multa, quæ non satis meminit, cogitatione, uerbo, opere, & omissione: & persuadeat proponere nunquã amplius Deo iuuante, ea, nec alia saltem mortalia ob eius amorẽ peccaturũ, iuxta dicta supra c.1.nu.12. Sed non obliget eum ad id uoto, iuramento, uel alia promissione, quæ nouum uinculum adijciat: nisi quum ius id præcepit, ut in excommunicato notorio absoluendo. cap. ex parte. de uerb. sig. & cap. solet. de sent. ex commu. lib.7. & in incendiario cap. pessimam. 23. quæst. 8. & in mutilatore. cap. si quis membrum. ead. cau. & quæst. & manifesto raptore, aut ecclesiæ uiolatore, cap. super eo. de rapto. & usurario publico cap. quamquam. uerb. nullus. de usur. lib.6. & in publice iniuriante personis ecclesiasticis. cap. quisquis inuentus fuerit. 17. quæst. 4.

3 Quartò, caueat facile negare absolutionẽ pœnitenti dicendo esse mortale id, de quo sunt contrariæ opiniones, ne eum in futurum propter cõscientiã illaqueat: sed potius consulat libros, uel doctos, uel certe persuadeat ei propositum faciendi, quod iure facere debet consilio N. uel N. quibus confidit, uel aliorum quorũ iudicio fidendum est: tale enim pœnitentis propositum sufficit, ut absoluatur. Ang. uerb. confessio. 4. §. 3. & Syl. uerb. confessio. q. 20. adiunctis, quæ diximus sup. cap. 23. nu. 21.

Quintò, quod nullatenus absoluat pœnitentiam nolentem abstinere ab eo, quod certum est esse mortale, per dicta sup. cap. 10. nu 4.

4 Sextò, ꝙ si sint contrariæ doctorum opiniones, quarum alterã confessarius, & alterã pœnitens sequitur, & confessarius credit euidẽti se textu, uel ratione niti: pœnitentẽ autem dubia, non debet eum absoluere. At si confessarius non adeo forti ratione nititur, uel pœnitens utitur pari, uel fere pari, & habet aliquẽ pro se doctorem clarum, poterit eum absoluere, ut post Adri. in 4. de confess. quæst. 5. dub. 7. tenuimus in cap. si quis aũt. de pœn. dist. 7. nu. 66. nõ distinguentes inter proprium parochum ad audiendum obligatum, & alium, qui potest audire, & non tenetur, ut nec Adri. distinxit, quicquid Gofred. relatus per S. Ant. 3. part. tit. 17. c. 10. §.

5 2. dicat. Quibus adde, ꝙ sicut cum dubitatur, an aliquid sit mortale nec ne? securiorẽ partẽ confessarius & pœnitens eligere debent: ita quum dubitatur, an pœnitens hoc facere, dare, aut pati debeat, digniorẽ opinionẽ confessarius eligere debet, Ang. & Syl. ubi supra. Dixi, *Quum dubitatur*: nã confessarius, uel pœnitens credens suam sententiam esse ueram, non dubitant, ut diximus in d. cap. si quis autem. nu. 9. & seq.

Septimò, ꝙ pœnitentem ad aliquam restitutionem aliquorum obligatum inducere debet ad propositum eam faciendi, quam cito commode poterit, iuxta dicta in c. 17. nu. 54. admonendo eũ, si nimis differat, in peccatum mortale recasurũ, & gratiam, quã per confessionẽ & absolutionẽ adeptus est, amissurum. Quin & eũ, qui confessione preterita restitutio-

nem

nem promisit,nec restituit,non debet absoluere quoad restituat,nisi rarò, ut in d.c.17.num.59.insinuatum est.

6 Octauò,quòd pœnitentem habentem peccatum reseruatum nō debet absoluere ab eo sine priuilegio,bulla,uel alia licentia eius, qui illa potest dare:sed ut dixi in c.consideret. §.cautus.nu.10.de pœnit.dist.5.debet absoluere a quibus potest,& pro absolutione reseruati mittere ad eum, cui reseruatum est:cui solum reseruatum cōfiteatur,ut ab illo absoluatur, aut absoluendus ad priorem confessarium remittatur. Quare, ut cuidam doctissimo respondi,non debet dicere absolutè, Absoluo te ab omnibus peccatis mihi confessis;sed cum limitatione,exceptis tali & tali: posset item pœnitens per se,uel per alium ante uel post suam confessionem impetrare facultatem secretam uerbo,aut scripto,ab eo,cui reseruatum est, absoluendi a proprio confessario: sed quia is modus periculosus est eo quòd peccatum extra confessionem detegitur,tutius esset; vt confessarius per se,uel alium impetraret sibi facultatem absoluendi ab illo vel illo,peccato ei reseruato. Superior autem,cui est reseruatum peccatum,non potest absoluere ab illo,antequam ipsi,uel alteri omnia fuerit confessus.

7 Nonò,ꝙ pœnitentem excommunicatum prius debet absoluere ab excommunicatione,quàm a peccatis:aliàs mortale sacrilegium committeret,ut diximus in d.c.consideret.§. cautus.nu.24.post Palud.in 4.dist.17. q.1.col 4.arg c.si celebrat.de cler.excomm.minist.c.sacris. de his quæ vi. contra Angel.uerb.confessio. 5. §.10. sequentem Monald. pro se incautè citantem Richar.qui contrarium tenet:licèt absolutio peccatorum si concederetur ualeret,modo,quo supradictum est cap.9.nu.5. Quòd si facultatem absoluendi ab excommunicatione non habet,nullatenus a peccatis absoluat,quousque absolutus ab ea,redeat;aut deferat mandatum ad absoluendum eum.Porrò in absoluendo ab excommunicatione seruare debet formam iuris,quæ ut diximus in c.1.in princ.de pœn.dist.6. nu.54. habet, primum,ut iuret parere super eo mandatis ecclesiæ,c.ex tenore. c. de cætero. de sent.excom.Secundò,quòd parti satisfaciat, si offensa, aut debitū est notorium.c.ex parte.de uerb.sign.& c.solet.de sent. excom.lib.6. aut impensas,si contumacia est notoria,c.venerabilibus.§.porrò.eo.tit.& lib. & hoc si potest,sin minus præstet sufficientem cautionem,id est dando pignora,uel fideiussores.& si neque hanc potest,det iuratoriam. Noue autē addimus,quòd quamuis distinctio debiti,offensæ, aut contumaciæ notoriæ & dubiæ locum habeat in foro exteriori : in interiori tamen non habet:sed solum si scit,aut nescit se debere,aut offendisse, aut quantum, aut quomodo,aut cui soluere debeat: quia in hoc foro cessant præsumptiones:& confessum a pœnitente pro certo notorium habetur,iuxta oēs,arg.

8 c.tua.c.is qui.de sponsal.quod est usu frequens,& theoria rarum. Tertiò, quòd humeros nudatum cum psalmo *Miserere mei Deus*.aut alio pœnitētiali, uirga, fune, aut flagello cædat, & post *Gloria patri*, *&c.* Kyrie eleison,&c.

son &c. Pater noster.&c. cum versiculis. *Saluum fac.*&c. Oremus, *Deus cui proprium est misereri, & parcere. suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum, quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tuæ pietatis absoluat. per Christum D. N. Amen.* cap. a nobis 2. de sent. excomm. & tradit S. Anto. 3. par. tit. 24. c. 77. §. 1. quem sequuntur alij, & post absoluat in hæc uerba. Authoritate qua fungor, absoluo te a vinculo excómunicationis, quod incurristi ob hanc uel illam causam, & restituo te sacramentis ecclesiæ & communioni fidelium, In nomine patris &c. Amen. Et si est excommunicatus ob multas causas, exprimat eas in absolutione: alioqui a solis expressis esset absolutus, iuxta omnes. Quamuis mea sententia satis est habere intentionem eum ab omnibus absoluendi, & comprehendendi omnes suis verbis. Si uero, ob unam tantum causam sæpe incurrit, sufficit dicere, toties, quoties eam incurristi. Et quia statim dicemus expedire, ut generaliter absoluat quemlibet pœnitentem ab omni excommunicatione, sub conditione, si & quatenus est opus & potest: quamuis non uideat eum aliqua teneri, a fortiori expediet, ut eum sic absoluat, quando eum absoluit ab aliqua particulari, qua uidet eum te-

9 neri. Quamquam autem modus prædictus regulariter seruandus est, quando commode potest in absoluendo excommunicato: absolutio tamen aliter facta valet etiam solum dicendo, *Ego te absoluo ab excommunicatione.* vel *Rebenedico te.* aut aliud æquipollens, cum intentione absoluendi; Sylu. uerb. absolutio 5. q. 2. vt diximus in dict. cap. 1. ubi addimus nu. 55. ne faciat fœminam nudare humeros: quia nullo iure id cauetur, & a num. 60. quod quatuor prædicta non sunt seruanda, quando excommunicatio non est certa, & ad cautelam absoluitur. Et Leonem PP. X. fratribus ordinis Minorum concessisse, ne, quando excommunicatos in foro conscientiæ absoluunt, teneantur eos flagellare dicendo psalm. *Miserere mei.* compen. priuileg. uerb. absolutio 1. quo ad sæculares nu. 14. Quæ omnia procedunt etiam in absolutione a delegato facta simpliciter, uel additis illis solitis, (seruata in eis forma) vel similibus. Secus si aliquid aliud delegans mandauerit obseruari: quia priore casu solum contineret monitionem, in posteriore uero etiam nouam formam arg. glo. celeb. in clem. 1. de offic. deleg.

10 Decimò, confessarius imponat pœnitentiam ante absolutionem, gloss. fin. in clemen. dudum. §. statuimus. uerb. audire. de sepult. quod tamen non est necesse: quia tantum ualet, & tam sacramentalis est quæ post, quam quæ ante imponitur, ut dixi in princip. dicti capit. 1. numero 33. post Gerson. in tract. de excommun. 2. part. argum. l. lecta. ff. de reb. credit.

Vndecimò, absoluat eum ad cautelam ab excommunicatione maiore vel minore, suspensione, uel interdicto, in hanc sententiam: *Si teneris aliquo vinculo excommunicationis maioris, suspensionis, uel interdicti, a quibus te*

bus te possum absoluere, absoluo te, & quatenus possum. Et expedit: sed non est necesse adiungere: *Restituo te sacramentis ecclesiæ, & communioni fidelium*. Iuxta Gerson. ubi sup. & omniũ mentem: quia eo ipso quod absoluitur, eis restituitur.

Duodecimò absoluat a peccatis præmittendo *Misereatur tui.* &c. Dominus noster Iesus Christus te absoluat. Et ego authoritate ipsius qua fungor te absoluo ab omnibus peccatis tuis In Nomine Patris, & filii, &
11 Spiritus sancti. Passio D.N.Iesu Christi, & merita B.Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorũ, & quidquid boni feceris, & mali patieris, sint tibi in remissionem peccatorũ, augmentũ gratiæ, & præmium uitæ æternæ. Nõ sunt tñ hæc omnia necessaria: essentialia enim, & necessaria sunt illa sola. *Absoluo te.* ut diximus in d.princ.nu.9.& colligitur ex utroque Th.3.par.q.74.art.3. & ex Conc Flor. in decreto Euge.§.4.quia quæ absolutionẽ præcedunt, sunt preces: & quæ sequuntur, sunt iniunctio pęnitentiæ generalis, ut diximus in c.3.nu.4.& in d.c.1.nu.36.& 52. post S.Tho.quodl.3. Alia multa uerba multi adiungunt, quæ non solũ sunt superflua, sed ẽt periculosa: è quibus sunt illa, De quibus contritus &c. Tum quia absolutio non solũ comprehendit peccata contrita: sed etiam quæ apparent contrita ad effectum, ne iterum ea pęnitens confiteri teneatur: quin ẽt attrita certæ speciei comprehendit quo ad effectum remittendi, ut supra dictũ est, c.1.nu.40. Tũ quia scrupulos gignere posset, vt dixi in d.c.in prin. nu.31.ubi nu.27.etiam dixi, qualiter intelligenda
12 sit determinatio quædã Io.Gerson, quo uera sit. Admonemus etiam id quod ubi supra, nu.62.quòd non debet absoluere ab excommunicatione de futuro, & minus à peccatis, dicendo. Ego te absoluo ab excõicatione, aut à tuis peccatis, sub cõditione, si illud, aut illud feceris, aut si satisfeceris. Tũ quia absolutio nõ debet esse in suspenso.argu.c.ad hæc quoniã.de appell. Tum quia licèt sortiretur effectum post adimpletam cõditionem, peccaret tamen, qui eam sic faceret, ut dixi ibidem nu.65.Quãuis posset ferre sub conditione de præterito, quæ actum non suspendit.l. cum ad præsens.ff.si cert.petat. ueluti dicendo: Si fecisti, aut præstitisti talẽ rem, ego te absoluo, ut dicitur, quũ de baptismo dubitatur: si tu nõ es baptizatus, ego te baptizo, c.2.de baptis. Quod si superior absens inferiori facultatẽ dederit, ut à casib. sibi reseruatis absoluat sub eo modo, ut iterũ illi confiteatur, quando præsens fuerit, confessarius tenetur illũ modũ pęnitenti declarare: & si eum non acceptauerit non debet audire, si ante confessionẽ id sciuerit: nec à reseruatis absoluere, si post confessionem sciuit: si tamen consenserit absolutioni, adeo ualet absolutio, ꝙ quamuis postea pęnitens superiori non cõfiteatur, ualere illa non desinat: peccatũ tamen mortale nouũ committet. Est autem ualde notandum, ꝙ qui confitetur alicui habenti facultatem absoluendi ab aliqua excõmunicatione, uel peccato reseruato, quibus ipse tenetur, & obliuiscatur illa, & ab-

13 soluatur ab omni excommunicatione, & peccato si, & quatenus potuit confessarius, ut supra est dictum, absoluitur etiam ab eis: ita quod quãuis postea factus memor eorũ confiteatur illa ut tenetur alteri, qui talem facultatẽ non habet, ab illis possit absolui ab eo: quia desierunt esse reseruata, & habere excõmunicationem adiunctam, quippe quæ per priorẽ absolutionẽ sublata fuerunt, & peccata remanserunt solubilia a quouis proprio sacerdote, ut dixi in c. 1. §. cautus. de pœn. dist. 5. & in c. 1. in prin. nu. 70. eadem dist. allegando locum specialem, ubi id dixit Palud. in 4. dist. 18. q. 5. col. pen. quem nemo allegat: quamuis generaliter allegando eum sequantur S. Anto. Ang. Sil. Gab. & Adr. in locis, quos in d. §. cautus. citamus. Et ideo qui confitetur habenti authoritatẽ absoluendi ab omnibus peccatis, & censuris per uiã confessionalis, bullæ, Iubilei, uel aliã, prudenter facit, curando, ut modo supradicto generaliter ab omnibus excõmunicationibus, & peccatis absoluatur: immò, & ut secum in irregularitatibus dispenset; si ẽt ad eas se extendit facultas: quia si postea in mentem uenerint satisfaciet confitendo peccata, nulla obtenta absolutione a cẽsuris, nec dispẽsatione ab irregularitate, quod religiosi notare debẽt, qui in visitationibus ab irregularitate, & aliis censuris generaliter absoluuntur à superioribus: nã esto tunc nõ meminerint illa, sublatæ censentur, nec tenentur aliã absolutionem quærere ab eis; sed satisfaciunt cõfitendo simpliciter peccata, ob quę illa incurrerũt. Ang. uerb. confessio. 1. §. 12 Ros. uerb. confessio 2. §. 9. Syl. uerb. Confessio 1. q. 4. Aduertendum quod hic nihil dicitur de irregularitatibus, ut uisum fuit Reuerendissimo episcopo Vulturariensi in lib. de irreg. lib. 6. c. 25. nu. 6. An autem idem sit de illis dicendũ, quod hic dicitur de cẽsuris quæstionis est. Et etiam dubitari potest an cõfessarius electus uirtute c. fin. de pœ. & remiss. possit dispensare, ut tradit. Syl. uer. confessor. 1. uer. 9. quæritur nu. 9.

14 Decimotertiò, q; si absoluit aliquem ab excommunicatione, aut a casu reseruato, a quibus ipse non poterat, debet procurare facultatẽ absoluendi eum ab illis, & post habitã eam absolutionem præsentem, si præsentia eius habere potest, sin minus absentem ab excómunicatione, quã do uoluerit, & a peccato reseruato, quando ille in gratia esse videbitur, secundũ Ant. qui ait multos insignes theologos congregatos super hoc in quodã concil. quod ipse citat ibi, & nu. 13. conclusisse, huiusmodi pœnitentẽ posse absolui in absentia, etiã si pręsentia eius haberi posset: sed scãdalum immineret, dicendo ei, quòd nequaquam est absolutus, & propterea oportet ipsum iterum confiteri. Quod equidem ego refellere minimè audeo, licet nonnullis contra videatur: & si prędictam facultatem habere nequit, admonere debet eum, si potest, ut se absoluere faciat a tali casu, aut peccato, a quibus ille non potuit, ut dixi in c. 1. in prin. de pœ. d. 5. nu. 60 Non. n. satis placet illud Directorii lib. 1. tit. 15. §. 143. scilicet, ut obtenta absoluendi facultate, iterum pœnitentẽ accersat, & caute fingat, se eum

se eum de aliquo peccato iam cōfesso interrogare uelle, quo melius eum erudiat de nonnullis aliis; si postea commisit, & ab omnibus absoluere. Tum quia raro id sine scandalo fiet. Tum quia non potest illum ab illo peccato, & aliis absoluere, nisi omnia peccata integrè ex proposito absq; tali fictione confiteatur. cap. omnis. de pœn. & remiss.

De pœnitentia imponenda.

SVMMARIVM.

15 *Pœnitentia iusta est imponenda: alia omnis cur falsa dicta: omnibus leuis necessaria: & quæ alia uoluntaria grauis indiscretè ponitur.*
16 *Pœnitentia iusta quid eam Deus solus nouit.*
17 *Septenis unicuique peccato mortali non debetur in foro interiori.*
18 *Pœnitentia arbitrio confessarij relinquitur, non ad hunc effectum, sed ad istũ: & quæ imponenda; sitque conueniens, quales non sunt hæ.*
19 *Confessarius antequam pœnitentiam iniungat, dicat hæc.*
20 *Pœnitentia satisfactoria alia a necessaria culpæ delendæ: & quę earum acceptanda.*
21 *Pœnitentia ex causa diminui, & mutari potest. nu. 22.*
23 *Pœnitentiam per opera aliàs debita fieri.*
24 *Pœnitens quod officium relinquet.*
25 *Confessarius pœnitenti absoluto hæc consulat.*

15 DEcimoquartò, q̄ frequenter rogati super quantitate pœnitentiæ imponendæ, tandem conclusimus octo. Primum, q̄ cōfessarius debet conari imponere pœnitentiam iustam pœnitenti. Tum quia ea minorem Greg. falsam appellat. in c. falsas. de pœn. dist. 5. non eo quòd nil prosit, uel absolutionem irritam faciat: sed quia pœnitentem fallere potest, præbendo occasionem credendi, se per illam plenè satisfacere. Tum quia Abulens super 18. Matth. q. 49. circa finem dixit confessariò imponentem pœnitentiam pro suò libito, sine alia circunspectione, peccare: quãuis non declaret, an mortaliter an uenialiter, nisi quãdo nullã scienter iniungit, cui satis concordat Conc. Colon. de satisfact. §. ex prędictis. multa de hac re tangens, & Adri. in 4. de Clauib. q. 2. col. 6. sacerdotem non debere condonare offensas contra Deum factas sine multa prudentia, & pœnitentia, argum. cap. si is qui prælatus. 23. q. 4. & Maio. in 4. dist. 20. col. 3 non esse ueri amici imponere paruam pœnitentiam, neque prudentię, eius paruitate lætari. Tum quia Concilium Trid sess. 14. cap. 7. post hęc scripta declarauit, conuenientes pœnitentias esse a cōfessarijs imponendas, & nō leues pro grauibus iniungendas, ne parti-

cipes eorũ fiant. Quo fit, vt constanter affirmemus non rectè fungi officio suo confessarios, qui omnibus vnam, & eandem leuem penitentiam obligatoriam, & aliam grauiorem voluntariam imponunt.

16 Secundum, illam esse penitentiam iustam, quæ neque est maior, neque minor merita, quæque exæquat, & non superat penam peccatis confessis in purgatorio luendam, arg. l. iustitia. ff. de iust. & iur. & proœm. Greg.

Tertium hanc soli Deo esse cognitã: solus enim ille nouit quanta pena debeatur in purgatorio peccato mortali per contritionem, & confessionem condonato: quia solus ipse nouit grauitatem peccati, & vim contritionis, & partem quam absolutio sacramentalis tollit; meritum item operis satisfactorij, tum sacramentalis, tum cuiuslibet alius, quod pro magnitudine, vel paruitate gratiæ, & deuotionis magis, vel minus, saltem ex opere operantis satisfacit.

17 Quartum vulgatum esse, vnicuique peccato mortali iuxta canones penitentiam septem annorum iniungendam esse, in quod allegatur Gratian. in c. hoc ipsum. §. 1. 33. q. 2. Pro quo nunquam nos textum reperire potuimus, vt dixi in d. cap. falsas. num. 14. quamuis sic multas glossas receptas in d. cap. hoc ipsum. & in cap. admonere. 33. q. 2. & in cap. prædicandum. 22. q. 1. & cap. sunt plures. de pœnit. distin. 3. quæ id dicunt. & communis cum Host. in summa de penit. & remiss. §. quæ pena. & Palud. in 4. dist. 10. quæst. 2. S. Anto. 3. par. tit. 17. cap. 10. cui consonare videtur stilus concedendi indulgentias 40. vel alius numeri annorum, & dierum in penitentiam iniunctorum. Quare contrarium putamus. Tum quod id tenet S. Tho. in 4. lib. sentent. dist. 20. q. 2. ante quem idem sensit Hier. in c. mensuram. de pe. dist. 1. Tum quia nec Gratianus dicit ecclesiam septennem penitentiam in singula peccata statuisse; sed tantum pro grauissimis peccatis iniungi solitam fuisse in d. cap. hoc ipsum. §. 1. Tum quia dici potest, illam pœnitentiam non fuisse taxatam pro foro interiori, sed exteriori, vt probamus dict. c. falsas. nu. 14. Tum quia ibi ostendimus illos 46. canones penitentiales, quos Host. in d. §. qua pœna. colligit, ad forum exterius pertinere. Tum quia inepte imponeretur penitentia septennis pro vnoquoque peccato ei, qui mille confitetur.

Quintum, quantitatem, & qualitatem iustæ penitentiæ nunc, & semper relinqui, relictamq; fuisse prudentis confessarij arbitrio. dict. cap. mensuram. c. Deus. de pœnitent. & remiss. & c. tempora. 26. q. 7. non quidem vt sensit gloss. d. cap. mensuram. & Panor. in d. c. Deus qui. nu. 4. & Ant. Burgen. in cap. 2. de emptio. ad effectum vt pœnitens facta pœnitentia iniuncta magna, vel parua, ab omni pena purgatorij liberetur: quia hoc falsum est, iuxta Mag. & communem in 4. distinct. 2. & probamus in d. cap. mensuram, & cap. Deus qui. & in repet. §. in leuitico. de pœn. dist. 1. nec etiam ad effectum, vt penitens ad penitentiam impositam acceptandam teneatur, secundum aliquos, vt dicemus infra num. 20. sed ad effectum, vt

animæ negotia, quo ad hunc mundum, & quo ad alterum mediocriter gerantur.

18 Sextum, confessarium circunspicere debere in æstimanda pœnitentia magnitudinem,& paruitatem peccati, & contritionis, & qualitatē personæ pęnitentis, an sit robustus,an debilis, iuuenis,an senex, assuefactus, an non. An item videatur magnam recusaturus: aut quamuis acceptet, eam non impleturus. an sit pauper, an diues, magnopereque curare debere, ne pęnitētiam ineptam imponat: qualis est eleemosyna pauperi,ieiuniū perpetuo laboráti,austeritas magna delicato,& in altiori loco posito: qualis quæ imponitur vxori,filio,seruo,aut famulo,in notabile obsequiorum debitorum impedimentum, vel in periculum lapsus spiritualis, aut detectionis peccati occulti,iuxta mentem S.Ant.3.par.tit.17.c.10.§.10.qualis peregrinatio mulieribus, iuxta Host.in c.mulier.de sent.excommu.maxime sine suis maritis, vel cum illis in longinquum,cū domi manentes sanctos inuisere spiritu possint.Maio.in 4.dist.17.q.2. qualis panis & aquæ, & solitudinis melancholico, & scrupuloso: qualis multa recitatio prælectori,& ad longas preces obligato, vt dicimus in d.c.consideret,§.ponat. nu.4.& 8.de pœnit.dist.5.& aliæ similes.

19 Septimum confessarium pęnitenti dicere debere, iustam pœnitentiam, quæ sibi imponenda erat, solum Deum Optimum Maximum scire, & timentes Deum, & cupientes vitare pœnas alterius vitæ antiquitus septem annorum pęnitentiam pro vnoquoque maximo peccato mortali facere solitos fuisse, iudicantes tam longam pœnam tam magnæ offensæ purgandæ adhiberi oportere: sed quod non intendit imponere ipse, nisi sponte velit eam suscipere. Et si responderit se uelle, & iudicat illum impositam impleturum,iniungat eam, quæ iusta uidebitur, habito respectu ad eas, quæ prædictis canonibus pęnitentialibus præcipiuntur. Nam, vt habet Concil.Colon. vbi sup.iam quod sperandum non sit,vt communiter ab hominibus iterum suscipiantur pęnitentiæ antiquæ, bonum tamē esset,vt aliqui ad illas reuocarentur: in quod mouere potest etiam formula antiqua cōcedendi indulgentias per relaxationem annorum,& dierum in pęnitentiam iniunctorum, de quarum modo intelligendi paucula,quæ hoc in loco scripsimus,remittimus ad repet. §.in leuitico.de pęn. dist.1.not.11.a num.12.

20 Octauum, ꝙ pęnitenti nolenti acceptare tam magnam pęnitentiam satisfactoriam diminuat quantum ei placuerit, declarando ei pęnam alterius mundi, iuxta Maio.in 4.dist.20.q.1. col.3. Dixi, *satisfactoriam*: quia restitutoria,vel ad exeundum à peccato necessaria: qualis est alieni restitutio,odij mortalis depositio, & dimissio concubinæ,& officij,quod sine peccato exerceri nequit,& conuersationis,qua se credit in mortale peccatum lapsurum,necessariò imponenda est,quam si nolit acceptare, nullatenus est absoluendus,vt dixi in c.satisfactio.de pœnit.distin.3.& d.§.ponat.

se & latius supra c.3.a nu.5. & c.14.a nu.31. Rectè autem faciet concedendo, ut quod non recitauerit, aut non ieiunauerit die præscripto resi cere posit alio, uel eleemosina redimere.

Decimoquintò, ꝙ ex his potest satis inferri decisio quæstionis sup.c. 3.a nu.2.tactæ, & huc remissæ, An pœnitens de præcepto teneatur acceptare pœnitentiam iustam a confessario prescriptã? in qua placet sententia subtilis Doctoris Scoti in 4.dist.17. quam sequitur Gab. dist.16.q.2. & Med.in Cod.de confes.fol.75.diserte tractans eã: scilicet, ꝙ sufficit pœnitenti habere propositum satisfaciendi Deo hic, uel in purgatorio: quibus consonat Host.in summa.de pœ.§.& an sit. uer.quid de operibus, & Pan.in cap.significauit. nu.2.eo.tit. nisi quatenus tenent, teneri ad acceptandã aliquantulam, & saltem unum Pater noster, quibus nullus Canonista, ꝙ sciam contradixit. Sed de ueritate huius limitationis inutile prorsus duco disputare; cũ nemo sit tam saxeus pœnitens, qui bona fide confiteatur, & nolit uel tantillam pœnitentiã acceptare. Pro qua Scoti sententia, & contra eã multa hoc in loco in Manua. Hispano adduxi, qui consulto omitto, eo ꝙ uideam in Vrbe, & in orbe receptum, ne cuiquam denegetur absolutio, eo solo quòd nolit acceptare pœnitentiã sibi iniunctã: modo habeat propositum uerum plane satisfaciendi Deo uiuens per bona opera, & indulgentias, uel mortuus in purgatorio cruciatu horrẽdo: quamuis contra teneat Palud in 4.dist.17.q.2.art.1. cum aliquot alijs: Pro quibus urget cap.omnis.de pœn.& remis.habens, pœnitentiam a cõfessario iniunctam à pœnitenti acceptare debere. & Concil. Flor. agens de sacramento pœnitentiæ habet, confessariũ penitentiam arbitrari debere: & ꝙ omnes catholici confitentur, confessarium sicut potestatẽ habet ad absoluendũ, ita ad obligandum habere, cuius oppositum esse hæreticum declarauit Concil. Trid.sess.14.c.8. & can.25. & Concil. Later. quod sub Leone X.sess.9.§. ad abolendũ. præcipit cõfessariis, ne blasphemos Dei, & suę matris absque magna penitentia ad arbitriũ seueri confessarii absoluant. Sed his responderi potest, solum per ea probari, ꝙ confessarius sine iusta causa non debet imponere minorẽ ea quam arbitratur iustã, sed cum illa sic.argu.l.quid ergo §.pœna grauior.ff. de his, qui not.infam.& adductorũ per Dec.in c.at si.§.de adulteriis.de iudic. etiam
21 nullam imponendo: ut cum iam spirantem, nec pœnitentiam facere potentem sine ullius pœnitentiæ impositione expressa absoluit. Multæ aũt sunt iustæ causæ minuendę pœnitentiæ, puta impotentia eã implendi, ut proximè dictũ est, magnitudo contritionis, quæ sola interdum totã pœnam remittit, iuxta glo.solen.d.c. mensuram senectus, debilitas, ægritudo, timor probabilis, quòd iustam non implebit, argu.cap.sicut dignum. de homicid.& c.aut facta. de pœn.dist.1.tempus iubilei, uel aliarum indulgentiarum.argu.cap. cum ex eo. de pœn.& remis.& extrau.1.& 2.eodem tit.iniunctio, & acceptatio, & directio omniũ bonorum operum totius

tius uitæ in satisfactionẽ pœnæ peccatis suis debitæ.arg.c.1.& 2.26.q.7. Porro,cum ualde diminuit iustam, moneat pœnitentem eius rei ignarũ,
22 quam grandis esset imponenda: quanto plus prodest exigua præsentis uitæ, quam magna futuræ, collimet, & dirigat omnes curas & labores in præsenti perferendos, & mortem ipsam ẽt necessario subeundam, in satisfactionẽ pœnitentialem: quæ omnia ratione hac suscepta, leuius feret. Addo quod ẽt iniuncta, & acceptata mutari potest, & diminui iusta de causa: puta quia bona fide putat pœnitẽs, se eam implere non posse, aut nõ sine difficultate, uel periculo salutis animæ,uel corporis:quia tũc, non solũ confessarius, qui eã imposuit, sed ẽt alius si ipse facilè adiri non possit,etiã eo inferior mutare potest, scilicet episcopus impositam a Papa;& parochus impositam ab episcopo, iuxta gl.sing.& recep.c.tempora pœnitudinis.26.q.7.ut latius post Dec.dicimus, in d.c.at si.§.1. etiam non iterata confessione eorundem peccatorum, ob quæ imposita fuit: modo imposita fuisset ob peccata eiusmodi, à quibus,qui eã mutat, absoluere potuisset, iuxta Monal.in sum.de pœn.§. An possit imponi a non proprio sacerdote. Syl. verb. confessio.q.22.Rosel.verb. confessio sacramentalis.§.11.quamuis stricto iuri consonantius ageret, qui eius implementũ differret,quousque posset eũ,qui illã imposuit,adire,si spes breui adeundi foret. Pro prędictis facit ꝙ (gratia Deo misericordiosissimo)
23 possumus ei satisfacere operibus bonis, ẽt alia ratione debitis, & de necessitate ẽt naturæ subeundis, ut post Caiet.de satisfact.q.1.probamus, in c.1.de pœn.dist.6.nu.40.post quæ declarauit Conc. Trid. sess.14.c.9. quod pœnis, & flagellis à Deo inflictis, & patienter toleratis satisfacere possumus, & consequenter tolerandis infirmitatibus, & ipsa morte naturali,aut uiolenta ineuitabili. Quo fit utilissimam esse illã clausulam, *Quidquid boni feceris, &c.* quã (supra eo.c.nu.10.& in prin.d.c.1.de pœn.
24 dist.6.nu.36.) diximus formæ absolutionis utiliter addi, declarato præsertim supradicto modo eius ualore. Confessarius tamen pœnitentiam ieiunii aliquorũ dierum, aut precum imponẽs, in dubio censetur imponere eorũ, ad quæ pęnitens non tenetur: & consequenter is, cui ieiuniũ quattuor dierũ imponeretur,non satisfaceret dies quatuor temporũ, aut uigilias,ad quas tenetur,ieiunando,secundũ omnes. Ad noue quæsitũ.s. An cessatio a peccato, & emendatio uitæ posit in pœnitentiam imponi? Resp.affirmatiuè.Tum quia licèt pura cessatio à peccato non sit opus, uelle tñ cessare ab eo uerum opus est. & ita non obstat, quod aduersarii dicunt sola opera esse in pœnitentiã imponenda, iuxta c.3. Lucæ. Tum quia promittens non facere dicitur promittere factum, gl recep.in l. .. ff.de obl.per §.si uxor.inst.de nup Cum quia licèt uerius esse putamus, opera aliàs debita posse in pœnitentiam imponi, contra Scot. Palud. & Maio magis urgentem in 4.dist.15.cum S.Anton.3.part.tit.4.c.20 referente Aegid.& Richard.tenuisse, quod & S.Thom. sentit in ead.dist.15.

quæst.2.

q.2.ar.3.& latius dist.19.q.2.ar.1.& Gabr.q.2. pro quo urget Conc. Trid. cap.9.sess.14.determinando posse nos satisfacere Deo pro peccatis per pœnas ab ipsomet inflictas,uel alias naturales uel uiolentas,etiam neces sario patiendas, subeundo eas patienter in remissionem eorũ: quod antea tenuit ubi supra S.Tho. Tum quia non sequitur ex hoc, quod uideretur stultè facere,ut Maior obiicit, qui clericis non iniungit in pœnitentiam omnes horas canonicas dicendas, nec alijs alia eis pręcepta: quia prudẽter cauet ab eo faciendo, ne confessi ea postea omittentes bis peccent, contra præceptum ecclesiæ, & confessarii. Tum quia oĩs uirtutis actus, licèt uno respectu sit delectabilis, est tamen alio pœnalis: ut post alios declarat rectè Sot.in 4.dist.19.quæst.2.artic.1. & ita, qua parte est pœnalis, est ad pęnitentiam aptus. Tum quia omne opus bonum, etiã pure mentale, est satisfactorium pœnæ peccati remissi secundum Scot. in d.dist.15.q.1.ar.3.communiter receptum. Tum quia,sicut dirigens unũ eundem actum in multorum præceptorum implementum, omnia illa implet,ita pœnitens, dirigens unum, & idem opus in implementũ præcepti ecclesiæ, & confessarii, utrunque implet. Per quę facilè respondeas argumentis Maioris ubi supra. Nolumus tamen dicere, quod sacerdos prudenter faciat iniungendo in pęnitentiam cessationem ab omnibus peccatis, & emendationẽ uitæ sub pęna noui peccati: quia id esset dare occasionem bis peccandi,ut prædictum est: sed quod aliquando potest præcipere cessationem ab aliquibus peccatis alicui; quem merito credit eam seruaturum, & semper potest eam cõsultiuè imponere: sicut & alia omnia bona opera, quæ facturus est, potest iniungere sine noua obligatione ad illa, quam implendo, tanquam pęnitentiam consultiuè iniunctam, plus satisfaciet, quam sine ulla iniunctione satisfaceret.

Decimosextò dico, quod confessarius non debet consulere pęnitenti, ut deserat officium alioqui licitum, in quo multum peccat, quando est periculum incidendi in alium statum, in quo plus peccet: quod contingeret; si mercatori multum in decipiendo peccanti,consuleret relinquere mercaturam, quòd futurum sit ei magna occasio adulterandi, furandi, uel peiora faciendi: sufficit enim, ut firmiter proponat nunquam amplius se quemquam decepturum, & redditurũ quod illicitè acquisiuit, ut diximus in c. qualitas. de pęnit.dist.5. post Adr.in 4. de sacra. confes.q.4. col.23.Dixi *alioqui licitum*: quia secus est de illicito, quod exerceri sine mortali non potest: quia præcipiendũ ei est,ut relinquat: quamuis ex eo occasio magis peccandi præbeatur: neque absoluendus est, nisi se id relicturum proponat, ut diximus in c.negotium.de pęnit. dist.5.

25 Decimoseptimò, post absolutionem admoneat eum, ut fugiat occasionem peccandi non solũ eas, quas de præcepto tenetur fugere, sed ét alias,de quibus utrisque latè dictum est supra; de acceptis quidem c.3. a num.5.& de datis c.14.a num.31. Consulat item, ut pluries, quàm semel

mel

mel in anno confiteatur; vt audiat conciones, bonorum precibus se commendet: & eorum conuersationem habeat, etiam si credat pœnitentem sua consilia non exequuturum; ut contra tentationem uitij, quo maximè tenetur, diuinam opem imploret per preces alicuius sancti, qui uirtute cõtraria plurimum enituit; ut meditetur pœnas inferni adeo magnas, & perpetuas, ut obuiet inimico suggerenti semper pœnitentiæ locum esse: memoria repetendo, quot passim mille modis subito absque pœnitendi, & confitendi facultate moriantur: & aliquo uitio maximo illaqueato persuadeat, ut firmiter proponat, & interdum uoueat, se illam uel illam pœnitentiam subiturum, si recidat in illud: non autem ut iuret, uel uoueat, se id non admissurum, arg. cap. clericos. de cohab. cler & muli. nec se, si reciderit, religionem ingressurum. quæ res frequens est, frequenterque sacram pęnitentiariam uariè torquet.

SVMMARIVM.

26 *Absoluere ab omnibus etiam reseruatis in articulo mortis quilibet presbyter potest, sine pœnitentia exteriori consulendo hoc, nu. 33. ad petenda alia sacramenta inducendo. nu. 34.*

27 *Absolui, uel communicari, an debeat proximus morti, uel alius loquela priuatus. num. 18.*

28 *Restitutio, pauperibus debita, an ecclesiis fieri possit.*

30 *Bullæ indulgentiarum per incuriam quibusdam in morte non prosunt.*

31 *Bulla quæ primo usu expirat.*

31 *Articulus mortis quis dicitur.*

31 *Absolutio per bullam quam formam requirat: & an extra confessionem detur.*

32 *Absolutio a censuris quid prosit mortuo.*

32 *Moriens qui non sepeliendus, quid admonebitur, ad quid inducetur. num. 33. 34. & 35.*

26 Decimooctauò dico, quòd quilibet presbyter catholicus non precisus ab ecclesia absoluere potest quemlibet in articulo mortis, à quolibet peccato etiam reseruato, & à qualibet censura, si copia superioris desit, ut copiose diximus in c. 1. in princ. de pęn. dist. 6. a nu. 72. per illum tex. & cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. c. quod super ijs. de senten. excom. cap. si quis suadente. 17. q. 4. & alia multa. & nouissimè per Concil. Trid. Sess. 14. c. 7. de casuum reserua. in hæc uerba. *In ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt.* Dixi, *Presbyter*: alius enim, etiam deficiente presbytero, non potest a peccatis absoluere, iuxta glo. sing. recep. in cap. pastoralis. §.

præ-

præter ea, de offic. ordin. neque ab excommunicatione, vt probamus, & defendimus ibidem a nu. 83. cũ prædicta glo. recepta ibi ab omnibus, & ab Imol. in l. 1. col. 3. ff. de publ. iudic. contra gloss. probatam ibi a Pan. & Fely. in c. a nobis. 2. de sent. excom. & contra S. Ant. 3. par. tit. 17. c. 4. cas. 7. Dixi, *Catholicus & non præcisus*: quia hæreticus schismaticus, & excommunicatus excommunicatione maiori, & interdictus, suspensus notorius, aut denunciatus non potest, quamuis alius non reperiatur, ut ibidem probamus num. 87. post glo. in c. præterea. §. per manus. 32. dist. communiter ibi approbatam, & a Pan. & Præpos. in cap. non est. de spons. cum eius glo. Quamuis autem hæc fuerit opinio communis ante Concilium Tridentinum: post illud tamen uidetur uerius contrarium, scilicet, quòd omnis sacerdos catholicus, etiam si sit excommunicatus, interdictus, uel suspẽsus, etiam denunciatus potest in articulo mortis absoluere ab omni peccato, & censura, ut dicimus infra c. 27. nu. 272. ubi ponderantur uerba Concilij ibidem relata; & idem credimus de schismatico, si non esset hæreticus, licèt non de hæretico, quod etiam uoluit Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 4.

An autem, qui absoluitur a peccato reseruato, uel excommunicatione reseruata in articulo mortis ab eo, qui non poterat de iure id facere, teneatur iterum confiteri, uel absolui, quæstio quotidiana est. Ad quam dico breuiter, ꝙ non. Tum quia peccata semel confessa, & absoluta legitime non sunt iterum confitenda, ut dictum est supra c. 9. Tum quia omnis reseruatio cessat in articulo mortis, vt habet præfatum Concilium ubi supra in fine. Tum quia licet excommunicatus absolutus in articulo mortis teneatur parere mandatis excommunicatoris per c. eos. de sent. excom. li. 6. non tamen tenetur quærere absolutionem. Nec obstat, quod excommunicatus reincidit in eandem excommunicationem, si non paruerit mandatis excommunicatoris quam cito commodè potuerit per d. c. eos. Tum quia non est idem de confesso peccata reseruata. Tum quia aliud est teneri ad absolutionem quærendam, aliud reincidere in excommunicationẽ, si non paruerit. Tum quia nonuidetur teneri ad parendum iudici, si cum parte concordauerit, uel aliàs satisfecerit tantum, quãtum debebat coram Deo: quia mens præfati c. eos, illa uidetur esse, quę magis ęst attendenda, quam uerba, præsertim in foro conscientiæ c. pen. de reg. iur. lib. 6. & l. in conditionibus. ff. de cond. & demonst.

27 Decimononò dico, quòd sacramentum eucharistiæ ministrari potest infirmo a iudicio mẽtis per phrenesim uel aliàs alienato, qui antea signa contritionis ostendit, tollendo manus, tundendo pectus, dicendo *Miserere mei Deus. Deus propitius esto mihi peccatori.* aut id genus alia etiã si nõ petijsset sacramenta, & obstinatus multo tẽpore in peccato mortali mansisset, nec per multos annos confessus fuisset: quia censendus est cõtritus, & in sacramenta deuotus. ca. is qui. 26. q. 6. & a fortiori sacramentum extremæ unctionis & absolutio a quibuslibet censuris, si & quatenus eas incurrerit.

incurrerit c. a nobis. 2. de sent. exc. indulgentia item iuxta gratias, quas habuerit, ut post alios dixi in tract. de indulgentijs, not. 30. nu. 21. sed nullatenus absolutio sacramentalis à peccatis, quia illorum confessio pars quædã essentialis sacramenti pœnitentiæ, sine qua illud nec constare, nec esse potest, ut supra dictum est c. 2. & in gloss. sum. de pœnit. dist. 5. nu. 14. per definitionẽ sacramenti pœnitentiæ, quã post Maio in 4. dist. 14. tradimus in c. pœnitentia. de pen. dist. 3. & singulariter determinauit Abul. cap. 16. super Matth. q. 49. col. 8. quamuis prædictum c. is qui. in uerb. pœnitentia. contrarium insinuet, sed non probat: quia non debet intelligi de absolutione sacramentali, sed de absolutione excommunicationis, de qua illud intelligi sentit gl. quatenus allegat d. c. a nobis. Loquela uero priuatus, qui per signa confiteretur, absolui posset, ut alius mutus, qui etiam matrimonium per signa contrahit. c. cum apud. de spons. Quare utentes in articulo mortis formalis absoluendi Manualium uulgariũ caueant, ne intendant absoluere sacramentaliter eos, qui sibi nec nutu, uel signo peccata sunt confessi. Publicus autem usurarius factus amens (sicut non debuisset ad confessionem, & sepulturam admitti, antequam ipse, uel hæres eius præstaret ea, quæ iuberi in c. 1. sub finem. de usu. lib. 6. diximus supra c. 17. nu. 79.) ita uidetur, quòd neque ad communionem, antequam hæres pręstet ea, quæ ante confessionem eius ipse debebat præstare si confiteri potuisset: quamuis signa contritionis præseferat, argum. a maiori. cap. cum in cunctis. de elect.

28 Vigesimò dico, ꝙ infirmum, qui nec sermonem, nec iudicium amisit, inducere debet ad concipiendã remissionis suorum peccatorũ spem, per iustam de illis contritionem, & propositum ea confitendi, exemplo Dauidis 2. Reg. 12. Magdalenæ, Luc. 7. Latronis Luc. 23. & aliorum: & monere diligenter, ut quidquid meminerit alicui debere ex delicto, aut quasi delicto, ex cõtractu, aut quasi cõtractu, uel ex testamemento, statim, si commodè potest, restituat: sin minus, declaret se id debere, & quã optimo iure prodest prouideat, ut quam citissime post mortem eius restituatur, argum. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6 & c. si res 14. q. 6. Caueatque ne aliena hæredibus, aut ecclesijs etiam pro calcibus, uel ornamentis relinquat, quin potius reddat debita certa creditoribus certis, & incerta pauperibus, qui sunt eorum hæredes. c. cum tu. de usur. iuxta S. Anto. 3. par. tit. 10. c. 1. §. 2 Quamuis incerta restituenda pauperibus possunt restitui mea sententia etiam ecclesijs, aut monasteriis pauperibus, saltem quatenus talia sunt, per citata à nobis in Apolog. lib. de redi. eccles. q. 1. monit. 28. Quod si noluerit facere, non est absoluendus.

29 Vigesimoprimò, admonemus id, quod pridem admonuimus in d. §. in leuitico not. 30. nu. 16. habere multos cõfessionalia, aut alias gratias, per quas Papa non concedit directè indulgentiã, sed eã concedendi potestatẽ confessario largitur; & sæpe, quia hoc non aduertitur, contingit, ut

quis

quis cõfiteatur, aut moriatur bullis plenus, & uacuus indulgentiis. Itaq; confessarius curet scire, an confessus siue sanus, siue infirmus habeat talia; & habenti illa, postquam eum a peccatis absoluerit, dicat hæc uerba, vel talia eiusdem sententiæ. *Authoritate qua fungor, concedo tibi omnem illam indulgentiam peccatorum tuorum, quam tibi concedere possum uirtute cuiuscunque tuæ gratiæ, in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.* iuxta
30 mentem S. Ant. 2. part. tit. 10. c. 3. § 5. col. 3. Quod autem uulgo dicitur, & nos copiose in d. §. in leuitico. not. 16. necessarium esse seruare formã bullarum, ad ueniam uel indulgentias consequendas, intelligitur quo ad eleemosynas, ieiunia, & alia, propter quæ conceduntur; sed non quo ad uerba absoluendi exemplis impressis inserta. Tum per ea quæ in d. §. in leuitico. not. 30. a nu. 6. tradimus. Tum quia in originali ea, nõ ponitur, & solum inseritur in dictis exemplis ad docendum indoctiores quid facere debeant, utendo illis, uel aliis uerbis iuxta mentem omnium.

31 Vigesimosecundò, quòd uidetur dicere tutius, quòd nemo uirtute bullarum communiter extra confessionem absolui potest. Tum quia communiter bullæ concedunt facultatem eligendi confessarium, qui absoluere possit, &c. & ita uidetur requiri, ut confessio concurrat cum absolutione, arg. l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxal. Tum quia hęc facultas absoluendi a censuris uidetur tribui, ut quoddam pręludium necessarium ad absolutionem peccatorum, quam constat non posse dari nisi confesso, ut prædictum est.

Vigesimotertiò dico, quòd quia in hac materia per articulum mortis non intelligitur solus ille, in quo quis moritur, sed etiam omnis ille, in quo mori probabiliter timetur, ut dictum est supra cap. 2. nu. 8. iccirco infirmus, qui iam in aliqua simili infirmitate usus est bulla concedente aliquam facultatem in articulo mortis, non poterit uti ea in alia: quia illa per primum usum expirauit, arg. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verb. sign. nisi addatur in ea, quod, si nõ moriatur illa infirmitate, in qua infirmus ea utatur, reseruetur ad alia, qua moreretur: uel contineat, ut possit ea uti quotiescunque articulus mortis ei occurrerit, quod uidimus insertum aliquibus, iuxta mentem omnium.

32 Vigesimoquartò dico, ꝙ infirmus, qui cum signis contritionis moritur absque absolutione ab excommunicatione, post mortem potest, & debet absolui: sed tantum ab eo, qui eum sanum in uita absoluere poterat, & non a quouis sacerdote, qui in articulo mortis absoluere eum potuisset: & si iam est in loco sacro sepultus, non est extrahendus, ut flagellando absoluatur: quia sufficit flagellare sepulcrum: secus uero si fuerit sepultus in loco non sacro, iuxta dicta supra eodem de uiuis absoluendis, & notata in c. a nobis. 2. de sen. excom. & ualet illa absolutio ad eum in loco sacro sepeliendum, aut ad illum ab eo non extrahendum, & ut pro eo publicè oretur, Rosel. uerb. absolutio. 1. §. 31.

33 Vige-

33 Vigesimoquintò dico, quòd non sepeliat mortuum in loco sacro non confessum totum unum annum a confessione postrema: neque notorium peccatorem subito absque signis contritionis morientem. c. quibus. 13. q. 2. & c. omnis. de pœnit. & remiss. nec confitentibus in articulo mortis imponat magnam pœnitentiam exteriorem, saltem mox agendam: sed moneat ad interiorem contritionem quam maximam potest, non tam proponendo pœnas inferni, quam spem misericordiæ Christi pro eo crucifixi, & brachia ad eum benignè suscipiendum tendentis, & repræsentando gaudia parata disi late descripta supra præl. 4. quia in eo articulo, ut ait S. Gregorius, desperatione magis quam præsumptione quis oppugnabatur. Moneat autem ad uolendum satisfacere diuinæ iustitię, quatenus poterit in hoc sæculo, si conualuerit, & ad offerendum ipsam mortem instantem in peccatorum suorum satisfactionem; & ad iubendum, ut de bonis suis sibi fiant missæ, & eleemosynæ rationabiles. Consulat simul, ut roget amicos si quos habet præsto, ut precibus, ieiuniis, & disciplinis eum iuuent ad pœnitentiam, quæ peccatis eius debetur, agendam, mittendo eis xenia, & eleemosynas pro conditione rogatorum, quo libentius id agant, ex mente Host. in sum. §. quando. de pœn. & remiss. & Palud. in 4 dist. 20. q. 3. art. 1. quia certum est aliũ pro alio pœnitentiam agere posse, qua satisfaciat pro eius pœna in purgatorio soluenda, ut dixi in d. §. in leuitico. not. 13. nu. 2. & 7.

34 Vigesimosexto dico, quòd post hoc moneat eum ad eucharistiã, & extremam unctionem magna cum deuotione petendam & suscipiendam: simul ut permaneat constans in fide catholica (contra quam acrius quàm unquam in illo transitu oppugnabitur) & tentatus à Dæmone, uel à se quid credat? respondeat id, quod Sancta mater Ecclesia credit, & retentatus, quid illa credat, quod ego credo, nec ad ulteriorẽ disputationem descendat. Tentatus item, quõ est possibilis talis, & talis articulus? respondeat id ad gubernatores ecclesiæ spectat, non ad me, hoc saltem tpe, quo satis superq; mihi est credere simpliciter, atque bona fide, quod tot Apostoli, tot millia martyrum, confessorum, & uirginum crediderunt, & uitas pro illo profuderunt, quique non me in cœlo (si eadem fide, amore Christi & eorũ ornata, constanter discessero) porrectis vlnis præstolantur. Tentatus uerò quo ausu tantus peccator, quãtus ipse est, speret adire locum, quem tam talli inhabitant? respõdeat diffisus mihi, & meritis meis, quatenus mea sunt, confisus autem meritis D. N. Iesu Christi infinitis, & magnis suæ gloriosissimæ matris, & omnium prædictorum, qui ea mihi rectè ipsis confidenti multis modis communicant, & usque in finem sua bona gratia communicabunt.

35 Vigesimoseptimò, curet confessarius, & qui ęgrotum circunstant, ut quã minimũ fieri potest, de cognatis & amicis, & rebus temporalibus, puta de uxore, filiis, & opibus &c. coget, & ne nimia salutis corporalis

spes ei fiat: quia sæpe ob paruã, & fallacẽ consolationem, & incertã illius spem, in certam damnationem corruit ægrotus. Ideoque opportunũ est sæpe colloqui cum eo de morte, etiã si id turbationem & tristitiam quã dã pariat: quia præstat, ut salutari tristitia compunctus saluetur, quàm vana lætitia laxatus damnatur. Et quidem improbandæ consuetudinis est, polliceri certam salutem mortis periculo probabili laboranti, contra exẽplum Isai. 38. qui salutari metu Regem Ezechiã ad salutem animæ induxit dicendo: *Dispone domui tuæ, quia morieris, & non uiues*. optimi enim amici est, admonere tunc eum mortis periculum imminere, esseque tempus opportunum statuendi nunquam se amplius salutẽ mortaliter peccaturum, & dolendi super omnia, q̃ Deum ita offenderit, & sua culpa inimicus effectus fuerit eius, qui se condidit, redemit, sustentauit; qui sibi uitã, salutem, honorem & bona conseruauit; & qui se iudicaturus est, & per suam sanctissimam misericordiam regna cęlestia daturus, ubi cum sua sanctissima matre omnibus Angelis & sanctis ipsum uideamus, ipso perfruamur, ipsum glorificemus in æternum. Amen.

Admonitio pro volente testari.

SVMMARIVM.

36 *Testamentum cur a sano; uel initio morbi, & statu gratiæ faciendũ.*
36 *Testari impediens ut peccat, & quibus cognatis pauperibus testabitur.*
37 *Pater cur non tenetur præeligere filium digniorem, ut Gubernator publicus.*
38 *Lege Nauarorum, & Aragonum cur pater filium sine causa exhęredare queat.*
39 *Pater minuere non potest legitimam uere donando, sed remunerando, & facienda pia sic.*
39 *Donna Maria a Mendoza laudata.*

36 Testari uolens, sanus, uel in principio morbi id faciat; ne postea successuri ab intestato de more uariis modis, & in his notarios, & testes auertendo, ab eo faciendo impediant, quominus aliis aliquid relinquat: qui tamẽ grauissime peccent, cum obligatione restituendi, & pęna perdendi hæreditatem. l. 1. C. si quis aliq. testa. prohib. & S. Ant. 3. par. tit. 10. cap. 1. §. 2. quod intelligendum est iuxta dicta supra cap. 17. num. 72. Precari tamen per se, aut per alios, ut sibi potius q̃ aliis relinquat, sine magna importunitate, non est peccatũ, iuxta Salic. in l. 3. C. eod. Debet item, testator operá

dare,

dare, vt in ſtatu gratiæ teſtamentum faciat: quia id faciens in ſtatu peccati mortalis nullam gratiam, nec gloriam meretur iubendo ſuffragia, & alia pro ſua anima fieri: quamuis, poſtea in ſtatum gratiæ redeat, & in eo moriatur: ſicut nec ad illum effectũ alia opera in peccato mortali facta proſunt. c. nihil. de conſec. diſt. 5. glo. cap. quod quidam. de pœnit. & remiſ. & diximus in c. 1. in princ. nu. 45. de pœnit. diſt. 5. & in d. tractatu de Indulg. ſuper §. in leuitico. not. 19 nu. 9. Immò nec ad ſatisfactionem pœnarum, quas in purgatorio debet, vt ſignificant magni authores in id citati a Magiſtro in 4. diſt. 15. & affirmant S. Tho. Bonau. Richar. & communiter d. diſt. 16. licet contra teneat Scot. in dict. diſt. 15. q. 1. approbatus per Gab. & Maio. quos ſequuti ſumus in c. 1. in princ. n. 46. de pœnit. diſt. 6. ad effectum magnificandi miſericordiam Dei: dicentes tamen vtilius eſſe, vti opinione S. Tho. ad animarum noſtrarum requiem. Quare conſulendum eſt teſtatori, vt quum probabilius exiſtimat ſe in ſtatu gratiæ (qui vt plurimum videtur eſſe poſt confeſſionem, & communionem) teſtamentum antea factũ, cum omnibus in eo contentis ratificet, & offerat Deo ad gratiam eius per remiſſionem peccatorum promerẽdam, iuxta mentem omnium. Quod vero aliqui dicunt, teſtatorem, qui nec parentes, nec liberos, (qui ſunt neceſſarij hæredes,) habet, teneri ad relinquenda bona cognatis pauperibus, (niſi mali, & indigni ſint,) limitandum eſt procedere tantum in cognatis extremè egentibus, quibus nullus alius proximior cognatus eſt, qui eos alere poſſit, & velit: quia nulla lex naturalis, diuina, vel humana ad plus de præcepto obligat, argum. l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. & dictorum ſupra cap. 24.

37 Ad primum nouè quæſitum. An pater relinquens in Caſtella filio minus digno tertiam partem bonorum, quam relinquere poteſt vni, vel pluribus filiis quem, vel quos elegerit, peccet? Reſp. negatiuè: quia nullam per hoc legem violat. Nec obſtat, quod Ioan Lup. contrarium tenuerit in cap. per veſtras. §. 26. de donat. inter vir. & vxor. Tum quia fundamenta eius tantum comprehendunt eos, qui poteſtate publica debent eligere ad honores, & munera publica eccleſiaſtica, vel ſæcularia iuxta leges iuſtitiæ diſtributiuæ, quæ dictant, vt optimi quique ad ea deligantur. cap. licet. 8. quæſt. 1. cap. vnum. §. nunc. 25. diſt. nos autem agimus de homine priuato, qui priuata poteſtate ad ſua priuata bona delegit, quem nulla lex obligat ad eligendum optimum filiorum, ſed tantum eum, quem voluerit. Tum quia prædictus Ioan. falſo imaginatus fuit patrem diſtribuentem bona inter filios, teneri legibus iuſtitiæ diſtributiuæ, quæ ſolum ligant eos, qui publica poteſtate publica, & communia bona diſtribuunt particularibus; aliquando ſecundum merita eorum; vt quum diſtribuunt munera, & officia, aliquando ſecundum fortunas eorum; vt quum diſtribuunt pecunias, iuxta Ariſt. 2. & 4. Eth. & S. Thom. recep. 2. 2. quæſt. 123. art. 3.

38 Ad secundum respondeo, quòd leges regnorũ Nauarræ, & Aragoniæ, quibus permittitur patribus exhæredare filios, relictis singulis eorum quinis solidis, & singulis prædiolis, ea ratione iustificantur, quòd per illam facultatem filij continentur in officio, & obedientia paterna; ne dicant, quod in Castella frequenter audiuimus, filius vnicus sum parentibus meis, velint, nolint, succedam in omnibus eorum bonis, excepta quinta parte: vel, & si habeam fratres, meam tamen legitimam mihi tollere nequeunt &c. Nec obstat illud à multis assertum, legitimam partem bonorum parentum deberi filiis naturali iure, quod humano illorum regnorum tolli nequit capit. quæ contra. 8. dist. Non, inquam, id obstat: quia solum est verum, quo ad filios pauperes, debiles, infirmos, & inhabiles se sua arte, & labore honestè sustentare non valentes, & ad id legitima parte, vel maiore indigentes: non autem quo ad alios, vt probamus in c. ius naturale. 1. dist. efficaci ratione, & per l. si quis à liberis. §. idem in liberis. ff. de lib. agnos.

39. Ad tertium respondeo, quòd licèt parentes non possint iusta conscientia minuere filiis partes bonorum suorum eis iure debitas per veras donationes, nec contractus simulatos, scilicet forma onerosos, & re gratuitos: possunt tamen per contractus vere onerosos, & donationes remuneratorias, per fundamenta Iasonis in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & Ioan. Lupi vbi supra. §. 52. quibus & omnibus citatis per eos addo posse, etiam donando aliquid amplius vltra merita donatarij: quia perfecta gratitudo non solum exigit, vt tantum, quantum accipitur retribuatur, sed aliquid amplius, secundum Arist. 5. Eth. & S. Tho. 2. 2. q. 106. art. 6. quod applicauimus in Apolog prædicta quęst. 1. nu. 91. ad donationes remuneratorias beneficiariorum.

Ad quartum respondeo, quòd pater potest dum viuit largiri de suis bonis in ueras eleemosynas, & opera pia, ad cultum Dei, salutem animæ suæ, & redemptionem pęnæ peccatorum pertinentia; tum quia dare eleemosynam, non est donare secundum Alberic. in diction. verbo donatio: quia hoc non est vera donatio, sed donatio ob causam, & tantam, quæ omnes fortunas hominis superat. Per quam considerationem bis defendimus à murmure quorundam eruditorum Illustrissimam eandem pientissimam Donnam Mariam à Mendoza, quæ iuuandis piis operibus, & elargiendis multis, & magnis eleemosynis cuiusque ordinis pauperibus tam religiosis, quàm sæcularibus, superare mihi videtur omnes quotquot à quinque sæculis viderim, audierim, & legerim, etiam Reges, & Reginas, optimo cum exemplo sæcularium magnatum, & non parua reprehensione ecclesiasticorum, in ea re plus satis dormitantium: quam vtinam videant omnes sic seruientem Christo usque in finem in terris, & ipse ego olim regnantem sine fine cum eo in cœlis. Amen.

De

De censuris ecclesiæ, scilicet excommunicatione, suspensione, & interdicto, & de irregularitate, deque ecclesiæ pollutione, ac de casibus reseruatis, & de quibusdam miscellaneis ad confessarios plurimum pertinentibus.

Cap. XXVII.

SVMMARIVM.

1 *Censura quid, & est triplex.*

2 *Excommunicatio quid, diuiditur in maiorem &c. & minorem, quæ sint illæ, & quod in dubio significatur maior. Diuiditur etiam in generalem, & specialem, & generalis in latã à iure, & latam ab homine, quo differant. Diuiditur etiam in iustam, & in iniustam. & iusta quid, & quid efficit. num. 2.*

3 *Excommunicatio iniusta, quæ diuiditur in iniustam validam, & in iniustam nullam. Iniusta valida in duas, quæ differunt sic. Iniusta nulla quid operatur.*

4 *Excommunicatio iniusta est nulla in his quinque casibus.*

1 PRemitto primò, verbum Censura significare dignitatem censoris, & etiam correctionem alicuius, in qua posteriore significatione hic sumitur, & non pro qualibet correctione, sed pro ecclesiastica, quæ definiri potest esse sententia lata à capace ordinis mediante iurisdictione ecclesiastica fori exterioris, qua quis priuatur communione sacramentorum, vel hominum, vel exercitio diuinorum spiritualium, vel prohibentur officia diuina, vel sacramenta, vel sepultura. Dixi, *sententia*: pro genere. Dixi, *lata à capace ordinis*: ad excludendas omnes sententias, omnium prælatorum etiam habentium iurisdictionem ecclesiasticam, vt singul. declarauit Panorm. per tex. & gloss. in cap. dilecta. num. 3. & 5. de maiori. & obedien. Dixi, *mediante iurisdictione ecclesiastica*: quia lata sine iurisdictione, vel cum ea, sed temporaria, non est censura. Dixi, *fori exterioris*, quia lata mediante iurisdictione fori tantum interioris non est censura, qualis est suspensio ab officio à confessario facta, argum. gloss. singul. in capit. is, qui. de senten. excom. lib. 6. verb. de iure. Dixi, *qua is quis &c.* ad denotandum triplicem esse censuram, scilicet, excommunicationem, suspensionem, & interdictum,

ctum. c.quærenti.de uerb.signific. Excommunicatio autem definitur esse censura, quæ priuat cõmunione sacramentorum tantum, aut sacramentorum, & hominum; & est duplex, minor, & maior. Minor est priuatus participatione passiua omnium sacramentorum.c.si celebrat.de cler. excommun. minist. Maior vero est censura priuans participatione tam actiua, quàm passiua sacramentorum, & hominum secundum sententiam Pan. & communem nostrorum in rubr.de senten.excom.& Theologorũ in 4. dist. 18. Et quamuis dispositiones pœnales in dubio intelligãtur de minori pœna, cap.in pœnis.de reg.iur.lib.6.tamen cum Iudex excommunicat aliquem simpliciter sine expressione maioris, vel minoris excõmunicationis, intelligitur de maiori. cap.pen de senten.excom.

2 Duplex est iterum excommunicatio, scilicet generalis, & specialis. c.à nobis 1.de senten.excommun. c.statuimus.& cap. constitutionem.eo.tit. lib.6. Generalis autem rursus est duplex, scilicet lata à iure, & lata ab homine. Lata à iure est, qua generaliter canon, constitutio, aut statutum excommunicat eum, qui illud, aut illud fecerit, aut non fecerit, cap.2.de constit. lib.6.cle.1.§.verum.de hæret. Lata vero ab homine est, quam iudex generaliter fert in eum, qui illud, aut illud fecerit, vel non fecerit: in ter quas duas, vt infra num.40. & 41. dicetur, est magnum discrimen: nam lata ab homine moritur mortuo, aut ablato ab officio eo, qui eam tulit, iuxta gl. solen.in d.cap. à nobis 1.quam Host.Panor. Felyn. & communis sequuntur, idemque tradit S.Anton.2.par.tit.23.cap.74. pro quibus text. in l.fi. ff.de pœn. Moritur inquam quo ad eos, qui eam non incurrunt, ante quam ille moreretur, aut priuaretur, secundum Pan. & communem ibidem. At lata à iure minimè.c.fin.de offi.leg.secundum eosdem in prædictis locis. Ex quo colligi potest, quid dicendum sit de excommunicationibus, & aliis censuris latis in mandatis visitationũ, quæ non sunt statuta, sed mandata generalia, aut specialia hominum. Diuiditur etiam excommunicatio in iustam, & in iniustam, iuxta gloss.in sum.11.quæst.3. Excommunicatio iusta est, quam fertis, qui potest, propter quod, & quomodo debet, quæ nihil operatur quo ad ecclesiam triumphantem, & quo ad Deum, iuxta sing.gloss. cap.quodcunque. 24.q.1. quam plus satis laudant Panor. & Felyn.in d.rub.de senten.excommun. vt dixi in cap. ita quorundam. in glo.fin.nu.8.de Iudæis.& declarauimus in cap.pen.de senten. excommu. Plus (inquam) satis: quia quamuis non auferat communionem omnino interiorem, sed solũ præsupponat ablatam propter peccatum mortale, ratione cuius fertur: aufert tamen, vt nu. 18. dicetur, auxilium suffragiorum generalium ecclesiæ, & communionem sacramẽtorum, quibus iter paratur ad ecclesiã triumphantem. Iniusta vero est, quam fert is, qui non po- [illegible] aliter, & ob aliud quam debet. Et diuiditur in iniustam validam, & iniustam inualidam. Nam sicut aliæ sententiæ (licet iniustæ sint) valent [illegible]iter, quantum ad forum exterius, & eam virtute in eo tanta fit exe-

cutio,

cu[illegible]o, [illegible]m inter.de re iud. & l.res iudicata.ff.de reg. in [illegible], & irritæ.l.prolatam, C.de ſent. & interl.om.iu. ſ[illegible]is quãuis iniuſta valet regulariter, & ob id Greg. in c.1.11.q.[illegible] timendã eſſe, ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta, & aliqua nulla eſt iniuſta [illegible] diuiditur in eã, quæ eſt iniuſta ob defectum rectitudinis animi iudicis, aut formæ, quæ non eſt eſſentialis, & in iniuſtã ex defectu iuſtæ cauſæ ad excommunicandum, quę multum differunt: quãuis enim vtraque ualeat, prima tamen tantum ligat, quantum iuſta in foro interiori, & exteriori: ſecunda uerò parũ plus nihilo, niſi in foro exteriori: quia non adimit cõionem quæ oĩno eſt interior, neq; ſuffragia generalia, quæ eccleſia, & eius miniſtri faciũt, quatenus ſunt tales: adeo quod Caie. in Tracta. 10.q.2 de effectu excommunicationis dixerit, eiuſmodi excõmunicationem iniuſtam non eſſe proprie excommunicationem, ſicut nec homo mortuus eſt homo. Quod tamen ita nõ eſſe probauimus multis rationibus.in d.c.pen.de ſent. excommuni. quarum a nonnullis deſideratarum vna eſt, quòd tota definitio excommunicationis ei conuenit, cum ea ſeparet a communione ſacramentorum & hominum, quantum ad forum exterius & etiã quo ad interius ubi ſciunt illum eſſe excommunicatum, & ignoratur eius iniuſtitia, quantum ad effectum peccandi, niſi eum euitent & ualet hæc conſequentia: ſeparat quantũ ad forum exterius, ergo ſeparat; ſeparat quantũ ad hoc, ergo ſeparat, arguendo a toto in modo, ad ſuam partẽ: ut eſt homo albus, ergo eſt homo, iuxta doctrinã Ariſto.in Topic. Bal.recep.in l.conuenticulam.C.de epiſcopis, & cler. Altera eſt, quod non deſinit quis eſſe homo ex eo quod non uidet, non audit, nõ loquitur: neque ideo, ꝙ non facit omnia opera quę alii faciũt, modo aliqua vitalia faciat: ita quãuis hæc excommunicatio non efficiat omnia quæ iuſta; facit tamẽ aliqua, propter quæ poteſt appellari uere excommunicatio: quia operatur id quod eſt dictum. Et quamuis opinio Caiet. defendi poſſit, quia effectu non differt a communi; relinquenda tamen uidetur: quia differt a communi more loquendi cannonum, qui, ut c.1.11.q.3. habet ſententiam paſtoris etiam iniuſtam timendam eſſe, vbi glo. & ubique Doctores aperte dicunt, ualere ac ligare excommunicationem iniuſtam, & differre ab ea quæ eſt nulla. Iniuſta uero, inualida, ſeu nulla nihil aliud operatur in foro interiori, neque exteriori, quàm quòd obligat excommunicatum ad ſeruandum eam, quoad populus ſibi perſuadeat, aut debeat perſuadere cauſas nullitatis ad euitãdum ſcandalum, ut diximus in cap.cum contingat.de reſcript.remed.2.& in d.cap. pen. de ſent. excom.

4 Porrò, excommunicatio iniuſta eſt nulla in multis caſibus, quos ponit glo.celebr.c.præſenti. de ſent.excom.lib.6.qui omnes ad quinque redigi poſſunt. Primus, quando qui excommunicat non eſt iudex ſaltem excommunicati. c.nullus.de paroc.aut non toleratus, qualis eſt excom-

municatus, & suspensus a iurisdictione, aut interdictus, & denunciatus talis. Secundus casus, quando fertur contra tenorem priuilegiorum. c. quanto. de priuil. & c. 1. de cōcess. præben. lib. 6. §. ex parte. Tertius quarto post legitimam appellationem fertur c. pe. tias. de sent. excom. c. ad præsentiam. de appell. Quartus, quando excommunicatio cōtinet intolerabilem errorem, quem habet illa, quæ datur contra aliquem, eo ꝙ recte aliquid fecit: puta quia dedit eleemosynam pauperi, aut quia non fecit aliquid illicitū, aut impossibile. c. venerabilibus. §. fi. de sent. exc. li. 6. & c. qui pra est. 11. q. 3. Quintus, quando excommunicator excommunicat eos, qui participant cum excōmunicato a se, non nominando eos expresse præuia trina monitione, cum interuallo aliquot dierum. c. præsenti. & c. constitutionem. de sent. exc. lib. 6. Dixi, *cum excommunicato a se*: quia secus in excommunicatione lata contra participantes cum excommunicatis ab alio, ut dixit Perus. in c. peruenit. 1. de appell. reputans esse in id singulare dictum cap. præsenti. in uerb. a se.

Non obstat, quòd uidetur derogatum consuetudine prædictis cap. quum de more non dentur literæ contra participantes nominatim. Tum quia in Lusitania passim fit. Tum quia in terris in quibus id non faciunt iudices, subditi etiam non seruant eorum præcepta: & vt illi sunt in possessione ferendi literas contra participantes sine solennitate illorum iurium, ita isti sunt in possessione non parendi illis, & non habendi se pro excommunicatis maiori excommunicatione ad effectum se abstinendi a diuinis, & obtinendi absolutionem. Et ita uidetur non esse derogatum illis cap. arg. eorum quæ notantur in c. fin. de consuet. Nec obstat, quòd consequeretur illas litteras esse superuacaneas: quia potest dici, ꝙ prosunt ad effectum perueniendi ad interdictum & brachium sæculare iuxta cap. 1. cum ei annot. de offic. ordin. Non obstat etiam quòd in aliquot regionibus est consuetudo dandi denunciationem contra eos, qui non sunt confessi ante Pascha, excommunicando uicinos participantes cum eis. Et quòd illa excommunicatio censetur ualida, & ligare uicinos eis participantes; quia illa non datur contra participantes cum excommunicatis ab ipso denunciāte: sed cum excommunicatis a constitutione synodali: denuncians enim non excommunicat, sed tantum declarat. l. hæredes palam. §. sed si notam. ff. de testam.

Quis potest excommunicare.

SVMMARIVM.

5 *Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam, ordinariam, uel delegatam in foro exteriori.*

6 *Excommunicare nequit episcopus extra suum episcopatum, nec laici, nec*

ci, nec mulieres neque quis se ipsum.

7 *Excommunicare an possit consuetudo, aut excommunicatus, suspensus, aut interdictus.*

8 *Excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, uel monitione peccat.*

5 SEcundò præmitto, quòd causa efficiens excommunicationis potest esse Papa, & omnes alii prælati, etiam si sint minores episcopis: quales sunt abbates, præpositi, & priores ecclesiarum collegiatarum regularium, & sæcularium, etiam si non sint consecrati neq; benedicti: modo sint cõfirmati, uel prouisi: quia hi omnes possunt excõmunicare iure communi suos subditos. c. transmissam. cap. suffraganeis. de elect. & c. cum ab ecclesiarum. de offic. ord. & etiam reliqui omnes, qui consuetudine præscripta sibi compararunt iurisdictionem. c. duo simul. de offic. ord. & c. cum contingat. de for. comp. & non alii. Dixi supra, *collegiatarum:* quia alii qui uocãtur abbates, & priores in multis regionibus eo quòd sunt rectores ecclesiarum habentium multos beneficiarios non uiuentes collegialiter, non possunt excommunicare iure communi: quia nullam eo habent iurisdictionem fori exterioris, iuxta notata in c. licet canon. & glo. c. statutum. uerb. collegiatis. de elect. lib. 6. & Panor. in c. nobis. de iur. patr. Quo fit ut capitulum sede uacante possit excommunicare, c. cum olim. cum ei annot. de maior. & archiepiscopus, episcopus, & delegatus summi pontifi. cap. de iis. 12. dist. & etiam delegati prædicto cũ eos, in quos habent iurisdictionem delegatam. c. P. & G. de offi. deleg. Fit item econtrario, quòd abbates, rectores, aut parochi ecclesiarum simplicium parochialium nõ possunt excommunicare suos parochianos iure cõmuni, neque specialiter, neque generaliter: quia facultas excommunicandi non oritur ab ordine: immò est pars iurisdictionis fori exterioris iuxta gl. recep. in d. c. transmissam. quam ipsi non habent: eam tamen possent habere ex consuetudine præscripta, argu. d. cap. duo simul. & d. cap.
6 cum contingat tunc autem tantam habebunt, quantam consuetudo dederit. Fit item, q̃ nec episcopus extra suum episcopatum potest excommunicare etiam suos subditos. c. episcopum. 11. q. 3. etiam si esset ui pulsus, nisi in loco uiciniori episcopatui iuxta cle. 1. de for. compet. aut nisi de consensu episcopi ubi manet, & habet domiciliũ. Rot. 13. de consue. in antiq. aut in re adeo manifesta, quæ non requirat cognitioné causæ, argu. cap. cum sit. §. fin. de appell. Videtur tamen, quòd qui extra suum episcopatum non residentiam consummauerint, ligantur excommunicatione lata ab eo contra non residentes in beneficiis suis, eo quod nõ residentiam inceperunt in episcopatu: uel quia res est sita intra illum, argu. eius quod ait Feder. cons. 182. & Fel. in c. postulasti. col. fin. de for. compet. Fit item, quòd non possunt excommunicare mulieres, argum. cap. noua. de

pœnit.

pœnit.& remiss. Neque laici sine priuilegio Apostolico.c.præter.adiuncta gl.verb. ducibus.32.dist. Nec quisquam se ipsum l. qui iurisdictioni. ff.de iur.omn.iud. & ob id episcopus, qui excõmunicat generaliter quẽcunque qui furatus est, aut furabitur, lusit, aut ludet, licet ipse id fuerit, aut fecerit, non erit excommunicatus secundum Host. in sum. de sent. exc.§.quis ualeat. & S.Th.in 4.dist.18.q.2.ad 2.& Ioan.Andr.in reg.cui licet lib.6.communiter receptos, ut probat Henr.lib. de synodo 2. part. art.2.nu.26. sed si episcopus solum esset denunciator excommunicationis summi Pont.aut excommunicationis alterius episcopi, aut eius uicarij, aut alius qui excommunicat, maneret excommunicatus sm̃ Bernar. de Busto par.2.serm.37.pag.2. & mentem omnium. Nec cõsuetudo sola absque sententia, aut constitutione aliquem excõicat secundum Rosel. verbo excõmunicatio 7.§.10.nisi legitimè præscripta sit, aut approbata
7 a summo Pont. aut alio prælato quantũ ad suos subditos: quia tunc uim haberet statuti secundũ Ang.verb. excommunicatio 1.§.6.Neque excõmunicatus quãuis sit occultus secundum gl.in sum. & c. audiuimus.24. q.1.cuius tamen oppositum est uerius, scilicet, quòd si non est denunciatus potest excommunicare, & valet excommunicatio lata ab eo, secundum Pan.in c.ab excommunicato.nu.5. de rescrip.c. cum dilecti. de dol.& contum.sub fin.& Fel. in c.ad probandum.col.3.de re iud. quamuis eam ferat in fauorem eius qui scit eum excommunicatum, ut dixi in c.dilectus 2.præben.in responsione ad contraria per extrauag. ad euitanda. de qua infra.nu.36. Quibus consequens est, peccare mortaliter qui
8 sciens, aut qui scire debens se non posse excõicare excõicat: quia vsurpat iurisdictionem alienam, aut eius usum, quod est peccatum mortale, iuxta S.Tho.2.2.q.60.art.6. Et qui excommunicat aliquem iniuste; quamuis id non faciat odio, inuidia, aut mala uoluntate, sed per ignorantiam crassam aut supinam secundum Rich. in 4. dist.18.art.4.q.4. Et etiam qui excommunicat sine canonica monitione.c. sacro.de senten. excom. vel solo verbo, sine scriptura publica, aut priuata, nisi iusta de causa id omittat: quamuis excommunicatio liget, & excommunicans maneat suspensus per unum mensem ab ingressu ecclesiæ, & à diuinis officiis. c.sacro,de sent.excommu.& c.1.eod.tit.lib.6. intra quem si celebrauerit aliquod officium diuinum alicui ordini peculiariter addictum erit irregularis, cum quo solus Papa dispensat. cap.1.de senten.& re iud.li.6. Quæ tamen pœna suspensionis non afficit episcopos: quia non fit eorũ particularis mentio, quod est necesse, vt ipsi incurrant suspensionem.c. quia periculosum.eod.tit. & lib. nec præfatos religiosorum, quando est periculum in mora, uel constitutiones ordinis præscribunt aliam formam, uel propter ignorantiam iuris secundum Gabr. in 4. dist.18.q.2. col.9.can.7.qui non satis uigilanter loquitur: quia quãdo periculum est in mora, etiã alij omittere possunt sollennitatem prędictam per c. con-

stitutio

ſtitutionem. ſub fin.de ſentent. excom.lib.6. & conſtitutiones niſi eſſent confirmatæ à ſummo Pont. non poſſent derogare iuri communi. c.quod ſuper iis.de maiori. & obed. & ignorantia niſi eſſet iuſta eos non excuſaret, cap.ignorantia. de regul.iur. lib.6. præſertim quòd prælati religioſorum cautius excommunicare debēt, quam ſæcularium, propter maiorem charitatem, qua debent eſſe erga fratres, argum.notatorum per Panor. in cap.cauſam quæ.de iudic.

De cauſa, & forma excommunicandi.

SVMMARIVM.

9 *Excommunicatio maior non feratur, niſi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum & c.*

10 *Excommunicatio, quæ ſine monitione, ſententia, & clauſula iuſtificatiua, eſt nulla. num. 11.*

10 *Excommunicatio de rebus perditis à ſolo epiſcopo danda, & alia non, niſi in ſubſidium.*

10 *Excommunicatio annalis ſuſpectum hereſeos facit.*

12 *Excommunicatio quibus verbis fit, & conditionalis, vel ſine intentione ligandi, an liget. nu. 11.*

9 Tertiò præmitto circa hæc primò, quòd nemo debet excommunicari maiori excommunicatione, niſi ob contumaciam mortalem, qua perſiſtit in peccato mortali præterito, aut in futura inobedientia non comparendi, aut non parendi iuſto præcepto facto, præcedente mora, culpa, aut offenſa, iuxta mentem cap.nullus. cap.nemo. 11. q.3. cap.1.de iud.cap.à nobis.1.cap.ſacro. de ſenten.excommu.& cap.Romana.§.caueant. eod.tit.lib.6. Et conſequenter nemo incurrit excommunicationem impoſitam à canone generali, vel particulari, niſi peccando mortaliter: quæ eſt regula conſolationis pleniſſima, quam tradidit Palu. in 4.diſtin.18.quæſt. 1.art.2. quamque nos applicuimus multis, & in his parua furantibus in cap.inter verba. 11.quæſt.3. nu.480. Et idem eadem ratione dicendum quo ad hoc de excommunicatione generali lata ab homine.

10 Secundò, quòd quæ excommunicatio fertur à canone, aut ſtatuto ita, ut qui fecerit illud, aut illud, ipſo facto ſit excommunicatus: aut quod illud, aut illud non fiat ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, non requirit præcedentem canonicam monitionem, per ea quæ diximus in prælect. cap. cum contingat. de reſcript. 5.cauſa nullit. poſt Innoc. in princ. cap.ſacro.de ſent.excom.immò qui contra facit ſtatim excommunicatus eſt. ſi

quis

quis suadente. 17. quæst. 4. cap. à nobis. de sent. excommunic. & ca. 2. de const. lib. 6. Tertiò, quòd Conc. Trid. sess. 25. cap. 3. de refor. huic rei multa adiecit in hæc verba. *Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis, vt aiunt, aut pro perditis, seu subtractis rebus ferri solent à nemine prorsus, præterquam ab episcopo decernantur: & tunc non aliàs, quam ex re non vulgari, causaque diligenter, ac magna maturitate per episcopum examinata, quæ eius animum moueat: nec ad eas concedendas cuiusuis sæcularis etiam magistratus authoritate adducatur: sed totum hoc in eius arbitrio, & conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore eas decernendas esse iudicauerit. In causis vero iudicialibus mandatur omnibus iudicibus ecclesiasticis cuiuscunque dignitatis existant, vt quandocunque executio realis, vel personalis in qualibet parte iudicij propria authoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo, quàm definiendo à censuris ecclesiasticis, seu interdicto: sed liceat eis, si expedire videbitur, in causis ciuilibus ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus contra quoscunque etiam laicos per mulctas pecuniarias, quæ locis pijs ibi existentibus eo ipso, quod exactæ fuerint assignentur, seu per captionem pignorum, personarumque districtionem, per suos proprios, aut alienos executores faciendam, siue etiam per priuationem beneficiorum, aliaque iuris remedia procedere, & causas definire. Quod si executio realis, vel personalis aduersus reos hac ratione fieri non poterit, sitque erga iudicem contumacia; tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus, vbi executio realis, vel personalis, vt supra, fieri poterit, erit à censuris abstinendum. Sed, si dictæ executioni facile locus esse non possit, licebit iudici hoc spirituali gladio in delinquentes vti: si tamen delicti qualitas, præcedente saltem bina monitione, etiam per edictum id postulet. Nefas autem sit sæculari cuilibet magistratui prohibere ecclesiastico iudici, ne quem excommunicet: aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet, sub prætextu, quod contenta in præsenti decreto non sint obseruata: cum non ad sęculares, sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus vero quicunque si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacramenta, & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur, sed si obdurato animo censuris annexus in illis per annum insorderit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit. Hæc ibi:* In quibus nouem præcipue notanda videntur. Primum, quòd solus episcopus potest ferre huiusmodi excommunicationes generales. Secundum, quòd in causis ciuilibus nullus Iudex debet vti excommunicatione; nisi in subsidium aliorum iuris remediorum: neque in criminalibus, nisi quum executio personalis, vel realis fue-
11 rit valde difficilis. Tertium, quòd insordescens in ea per annum, habetur de hæresi suspectus. Quartum, quòd ob culpam præteritam non debet ferri nisi canonica monitione præcedente, quæ est trina, d. c. sacro. cum

inter-

interuallo saltem duorum dierum inter unam, & aliam monitionem, aut vnam pro tribus concedendo sex dies pro illis: quando nõ est periculum in mora, cap. constitutionem. de senten. excom. lib. 6. adiuncto d. c. sacro. & quando tale periculum interuenerit diminuendum est tẽpus, quomodo, & quantũ oportuerit, & non plus, nec minus. Quod adeo est verum, ꝙ excommunicatio esset omnino nulla, si ferret eam prælatus, vel iudex in executionẽ sententiæ, vel præcepti sine præuia cognitione, & sine clausula iustificatiua latæ circa præterita, idest, dato termino ad allegandas causas, si quas habuerit contra huiusmodi mandatum, iuxta Innoc. in c. proposuit. de concess. præb. col. 2. & in c. 1. eo. tit. lib. 6. Old. cons. 81. nu. 2. & alios quos citaui in prælect. d. c. cum contingat. 5. caus. nullit. quod est maximi ponderis. Quintum, ꝙ qui excommunicat sine hac monitione, & sine scripto, in quo declaretur causa, peccat mortaliter: licet valeat, vt tactum est supra num. 8. Sextum, ꝙ excommunicatio lata sub conditione, ante implementum eius, non ligat. c. præterea 2. de appell. Septimũ, quòd excommunicatio non ligat, si, qui eam fert, non habet intentionem ligandi: neque etiam si is qui eam petit, non habet voluntatem, vt ligetur: quia omne suum robur accipit excommunicatio à voluntate excõmunicantis, qui quum excommunicat ad petitionem partis non vult magis excommunicare, quam ipsa pars velit. Quare illi, quos excommunicans, aut petens excommunicari eos, qui illud, aut illud fecerint, aut non denunciarint, intendit eximere ab illa, vere eam non incurrunt, licet se putent incurrere.

12 Octauũ, ꝙ nulla certa verba sunt præscripta pro forma substãtiali excommunicationis. Quapropter, ut dixit bene Host. in summa de sent. excommun. §. qualiter. col. 1. nihil refert an iudex dicat, Excõmunico te, aut separo te à communione, aut similia, quibus declaret voluntatẽ suam excommunicandi de præsenti: illa tamen, quæ ipse putat ad id sufficere, scilicet Cognosco, aut habeo te pro excõmunicato, dicta à iudice, non videntur nobis sufficere post Goffr. quem ille refert; quidquid ipse dicat; nisi quando ponuntur in excommunicatione canonis, aut decreti, aut in excommunicatione conditionali: quales sunt omnes, quæ dantur cũ monitione canonica, aut propter peccata futura, arg. cap. 2. de testib. cog. & d. cap præterea. de appel. quo hæ duæ opiniones inter se conciliari possunt. Nonum, quod non parens canoni, aut iudici iubenti aliquid sub pœna excommunicationis, non statim est excommunicatus: quia verba illa non significant voluntatem excommunicandi ipso facto, sed comminationem excommunicandi eum, si non paruerit: iuxta gloss. celeb. in cap. 1. de sagitt. cui similis in c. 2. de matrim. contract. Neque etiam hæc, *excommunicatur*, sed hæc, sic, *sit excommunicatus*, iuxta Felin. in cap Rodulphus col. 19. de rescr. & quos ipse citat: nisi quando alia verba declarant oppositũ, quo casu intelligenda est glo. cap. si quis ex clericis. de vit. & honest. cler. & cap. 2. de for. comp. Quæ resolutio licet communis iudicatur: mihi tamen propius appa-

ret,

ret, q̄ præfata verba, *sit excommunicatus*, non denotant sententiam latam, sed ferendam: nisi cum alia iura id declarant. Tum quia plurimi canones dist. 30. continent illa verba, quæ tamen secundum gl. c. 2. de foro compe. ferendam sententiam significant. Tum quia verbum, sit, est futuri temporis, per verba cuius nō fertur excommunicatio ipso iure, nisi aliquid aliud adiiciatur secundum glo. recep. in reg. in pœnis. de regal. iur. lib. 6. Tum quia non obst. t dicere quod verbum, sit, est etiam præsentis temporis imperatiui modi, sicut & futuri optatiui. Tum quia non est ita propriè illius, ac [illegible]. Tum quia in dispositione dubia mitior pars est eligenda praed. reg. in pœnis. & præfata verba sunt dubia: ergo interpretanda sunt, vt significent potius sententiam ferendam, quam latam. Tum quia gloss. c. si quis. 23. dist. cui consonat gloss. c. si quis ex clericis. de vita & honest. cler. verb. fit, exponit per fiat futuri temporis.

Quis possit excommunicari, & quis in excommunicatione non includatur.

SVMMARIVM.

13 Excommunicari solum potest homo baptizatus, & mortalis, habens superiorem: proinde nec Diabolus, nec Papa, nec infidelis, nec locusta, licet possit adiurari.

14 Excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neque eum qui scit &c. Nec etiam specialis termino prorogato, nec tunc &c. nu. 15.

16 Excommunicatio non ligat ignorantem eam, etiam super re illicita.

13 Quartò præmitto circa hæc primo, q̄ nemo excommunicari potest, nisi homo baptizatus mortalis, habens superiorem, c. Romana. §. in vniuersitatem, de senten. excom lib. 6 vbi Domin. id notat & nos dilatamus in c. ita quorundam. de Iude. notab. 8. num. 7. & gl. vltimum. 2. proinde non possunt excommunicari Diabolus, anima separata à corpore, collegium, aut vniuersitas, quæ non sunt homines, c. in quadam. de celeb. missar. neque Iudæus, vel ethnicus, qui non sunt baptizati, etiam si sint cathecumeni, hoc est cōuersi nondum baptizati, per dicta in tract. de indul. sup. §. in leuitico. notab. 31. & arg. c. veniens. de presb. non baptiz. quamuis indulgentias lucrari possint, vt ibi dixi. Neque resuscitatus denuo non moriturus. argum. finis symb. Athan. & c. firmiter. de sum. Trinit. Nec Papa, qui nulli homini, vel legi humanæ, qua sola fertur excōmunicatio, quo ad pęnam subiicitur. c. proposuit. de concess. præb. c. cuncta per mundum. 9. q. 4. nam neque propter hæresim incidit in excommunicationem humanam de qua loquimur, sed in diuinam secundum

rationes

rationes Caiet.de author. Papæ & Concil.c.10. 19.& 20. quicquid dicat S.Anto.3.par.tit.24.cap.74.§.1.Et quia hic tangitur summa Papæ maiestas. moneo te, Christiane lector, typographo iam imprimente hoc cap. 27.ostensum fuisse mihi librum in Hispania impressum,cuius auctor ait dicere me alicubi non esse obediendum Papæ statuenti aliquid in detrimentum beneficiorum patrimonialium Castellæ : quod tamen est falsum,nec ullibi ego unquam id scripsi , nec debuit ab ullo scribi. Tū quia sapit hæresim Anglicanam . Tū quia procedit ex defectu cognitionis essentiæ rei spiritualis , quam nos latius,& resolutius,quā ullus alius,quem meminerimus eorum, qui ante nos scripserunt , definiuimus supra in c. 23.a nu.99.Tū quia hæc ignorantia est causa , vt aliqui nimis amplient potestaté laicá ad spiritualia , quæ nemo potest construere,neque destruere,nisi Papa , qui plenitudinem potestatis spiritualis immediate accipit a Christo: uel alius,qui mediate,uel immediate parté eius acceperit a Papa.c.in nouo.21.dist. Tum quia nullus catholicus debet ignorare omnia beneficia ecclesiastica , siue sint iurispatronatus , siue patrimonialia; siue præstimonia, siue comédæ,siue præceptoriæ,esse iura spiritualia;cap.dilecto.de præben.& nullus,neque Imperator, neque ullus alius princeps habet potestatem erigendi ; uel extinguēdi ullum ex illis etiam quam minimum ; nisi habeat ad id potestatem immediate , uel mediate acceptam a Papa. Quæ est fides catholica,quā nisi quisque firmiter crediderit,saluus esse non poterit . A quo falso testimonio prius nos liberassemus, si prius id nouissemus.Nemo ité a se ipso , nec a suis statutis excommunicari potest, argu.l.pen.ff. de recep. arb. nec ab inferiori argu. cap. cum inferior. de maio.& obedien.& c.inferior.21. distin. Quare superstitionis est credere , quòd possunt excommunicari locusta , bruchus, aut aliud genus vermium, & animalium irrationalium : quanquam religiosè uti possumus contra ea aqua benedicta, præcibus,& adiurationibus sanctis fundatis in diuina bonitate, & misericordia,& suis sanctissimis uerbis,& institutione ecclesiæ catholicæ . Quibus solis utinam uterentur qui audacter promittunt se electuros ea ab illa,aut illa regione,si illud,uel illud sibi detur: quādoquidem nihil quod superat uires naturales , & effectum sacramentorum, & institutionis ecclesiæ, & reuelationem particularé, potest promitti tam certo , atque ipsi promittunt, nec pretium peti sine specie cuiusdam simoniæ.

14 Secundò, quòd in excommunicatione generali nō includitur , quem proferens,uel petens illā non intendit includere:neque is , qui nō potest parere,aut iusta de causa ad id non tenetur,ut qui non pót restituere , uel denunciare furtum,aut iusta causa ab eo excusatur : modo adhibeatur remediū quod commodè adhiberi potest,ut cessante necessitate, aut causa satisfiat ijs , quorum remedium dedimus in c.inter uerba.11.quæst.3.

15 Tertiò, ꝙ excommunicatus sub conditione , si non soluat ad præscriptum

ptum terminum non erit excommunicatus eo prorogante illũ antequã incurratur excõmunicatio, iuxta communẽ Pan. & citatorum a Dec. in d. preterea 2. sed si non soluat in termino predicto, erit excommunicatus, iuxta Iano. & communem ibidem. Quod intelligendum est, quando prorogatũ fuit consensu iudicis, aliàs secus, ut rectè ait (mea sententia) Syl uerb. excommunicatio 2. notab. 1. cas. 13. nam licèt excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequam incurratur de consensu eiusdem: non tamen suspendi, neq; differri, neque ita mutari, vt semel sublata iterũ incurratur: quia id iurisdictionis est, quã pars non potest tribuere. l. priuatorum. C. de iurisd. om. iudi. Adde illas singulares decisiones citatas supra cap. 23. nu. 104. q̃ non soluens pensionem in termino, non est excommunicatus, donec pensionarius id declaret.

Quartò, qui scit id, quod iudex iubet reuelare; sed habet causam iustam non reuelandi, iuxta dicta supra cap. 25. nu. 46.

16 Quintò, q̃ ignorantia facti probabilis excusat ab excommunicatione secundum omnes: & etiam illius iuris, quo fertur excommunicatio propter aliquod opus de se licitum, quod ipse ignorabat, neque tenebatur scire esse prohibitũ. Idem de ignorantia eius, qui facit opus de se illicitum, cui adiuncta est excõmunicatio per statutũ inferioris Papa, quod ignorat: nisi crasse, aut supine, id faciat secundum eundem, & omnes per c. 2. §. vlti. de const. lib. 6. secus tamen secundum eum, & omnes citatos ab eo, si adnexa esset lege Papæ, ut est percussio clerici, arg. d. c. 2. per locum ab speciali: nobis tamẽ uidetur uerius contrarium cum Syl. uerb. excommunicatio 2. notab. 3. & excomm. vlti. q 3. Tum quia eadem ratio inuenitur in utraque. Vtraque enim est ignorãtia iuris humani, nullumque aliud est in hoc discrimen, quàm quòd ignorantia pœnarum legum Papæ non præsumitur, nec tam facile potest probari quo ad forũ exterius, quã pœnæ statutorum ordinariorum. Tum quia per dicta superius cap. 23. nu. 41. ignorans pœnã legis quo ad alia sibi notæ, non incurrit eam in foro conscientiæ. Tum per alia quæ ponimus in cap. fraternitas. 12. q. 2. ubi respondemus ad argumenta Adriani.

Quid operatur excommunicatio maior.

SVMMARIVM.

17 *Excommunicatio, ut tollat communionem interiorem, & exteriorẽ, & mixtam, & priuet a sacramentis, & suffragijs. nu. 18 diuinis officijs. nu. 19. & omni contento hoc uersiculo, Os orare, &c. nu. 20. facit & alia vndecim. nu. 20. & 3. seq.*

18 *Excommunicatus est mancipium Diaboli, præter illum, & illum. nu. 19.*

21 *Excom-*

21 *Excommunicatus ut infamis: & ut perdat debita seruitia. numero 22. & 23.*

17 QVintò præmitto, quòd ut dixi post S.Th.in exposit. symboli in illa parte, 1. *Sanctorum communionem*. triplex est communio. Prima oīno interior charitatis, & gratiæ, qua efficimur membra eiusdem corporis mystici Christi; à qua solum peccatum mortale nos separat, c.resuscitatus. de pœn. dist. 1. cum duobus seq. Secunda omnino exterior, qua inter nos alij aliis communicamus comedendo, bibendo, colloquendo. Tertia media, seu mixta, scilicet sacramentorum, & suffragiorum generalium, quæ facit, aut præcipit fieri ecclesia catholica. Et quòd excommunicatio non tollit primam communionem, sed supponit sublatam esse: & ita operatur primo, non quidem, ut nonnulli dicunt, exclusionem à gratia Dei, sed declarationem exclusionis factæ per peccatum mortale. Secundò excludit à sacramentis ecclesiæ actiue, & passiue,
18 ita, ꝙ nec possit accipere, nec dare. cap. Engeltrudam. 3. q. 4. Tertiò priuat suffragiis generalibus ecclesiæ: adeo, ut nulla in re intendat ei subuenire per illa, quod maximum damnum est. Ob quod dici solet excommunicatum possideri à Diabolo in c. audi. & c. omnis. 11. quæst. 3. & uti eo sicut mulio suo iumento gl. in d. ca. audi. Quod tamen non intelligitur de excommunicato uerè contrito procurante pro uiribus absolutionem; arg. c. dixi. & c. magna. de pœn. distin. 1. is enim coram Deo est in statu gratiæ, & fruitur communione prima, & tertia, non autem secunda. Idem de excommunicato absque iusta causa: & de illo, qui non potuit soluere ad præstitutum tempus, intra quod iussus fuit sub excommunicationis latæ sententiæ pęna: ij enim quo ad Deum non sunt excommunicati: quia non peccarunt mortaliter, quamuis sint quo ad homines, ut dixi ubi sup. post Caiet. in tract. 19. tom. 1. Idem est de excōicato ob contumaciam præsumptam, sed non ueram coram Deo, secundum Maio. in 4. dist. 18. q. 2. col. 8.
19 Quartò, excludit à diuinis officiis, & aliis precibus cum aliis simul faciendis, uel audiendis, c. quod in te. de pœn. & remiss. quanquam benè potest solus precari etiam in ecclesia; licet alii precentur seiuncti ab eo, iuxta Inn. recept. c. nuper. de senten. excommun. Quintò, priuat omnibus contentis illo uersiculo glo. c. statuimus. de sent. excomm. lib 6. *Os, orare, vale, communio, mensa negetur*. quem Host. in sum. de sent. excommu. §.
20 exquisita pœna, & omnes Theologi in 4. dist. 18. & Canonistæ mille in locis attigerunt. Per, *Os*, intelligitur participatio colloquendo, osculando, amplexando, recipiendo, mittendo, uel dando literas, c. cum excommunicato. & seq. 11. q 3. Per, *Orare*, autem dicta participatio sacramentorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum in ecclesia infra, uel extra eam cum aliis dicendorum, iuxta Inno. in d. cap. nuper. & dicenda infra num. 36. Per, *Vale*, uero includuntur mutuæ saluta-

tiones, quæ fiunt per collocutionem, aut literas, aut etiam assurgendo, aperiendo caput, mouendo labia, & alia similia, quæ significant salutationem sine locutione, iuxta mentem Card. Imol. & communem in clem.fin. de sent.excomm. quidquid dicat Mai.in 4.dist.18.q.2. & Ang.verb.excommunicatio. 9.§.4. quorum opinio teneri posset quo ad forum conscientiæ, quando eiusmodi signa fierent sine intentione salutandi, intra animum dicendo, Deus te conuertat, vel aliud simile, arg.l.non omnis. ff. si cer.pet.l.in agris.ff.de acq.rer.do. Per, *Communio*, participatio, quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid simul cum eo, aut habitando in eadem domo, aut in aliqua eiusdẽ parte, aut cõseruando cum eo aliis modis. Per, *mensa*, intelligitur comedendo in eadem mẽsa, dormiendo in eadem lecto: quamuis domus sit aliena, secundum S.Ant. 3.par.tit. 24.c.7.iuxta quem, & Inn. in d. c.nuper. non potest quis etiam in conuiuio alicuius tertij comedere cum excommunicato: immò debet surgere ex mensa, si excõicatus accumberet; non tenetur tamen exire domo: immò põt comedere in alia domus parte, si vterq; non erat inuitatus ad idẽ conuiuium: nam si erant ambo inuitati, licet duabus mensis diuersis comederent, videbuntur cõicare in eodẽ conuiuio, & simul edere quantum ad hunc effectum iuxta mẽtem illorum. Sexto, facit, irregularẽ vtentem aliquo actu ordini suo peculiari, vt dictum est sup. Septimò, facit in-
21 famẽ, si excõicatio est manifesta per c.infames. 7.q.1. quod Ludo.Rom. dixit ad hoc singulare in singul.682. limitauit tamen sing.289. vt solum procedat in excommunicato ob causam afferentem infamiam iuris, aut ob contumaciam in causa infamiam inurente. Octauò, facit collationem beneficij ecclesiastici adeo nullam, vt non conualescat per absolutionem, nisi reuocetur c.bonæ.de ætat.& qualit. & c.postulasti, cum glos.& ei annot.de cler.excomm.minist. & consequenter tenetur relinquere illud, & restituere fructus ad id usque tempus perceptos. Nonò, priuat facultate eligendi actiua, & passiua. c. constitutus. 1. de appell. Decimò, suspendit ab officio, & beneficio, c.pastoralis.§.uerum.eod.tit. Quanquam si habet officium publicum, valebit quod per illud faciet ratione eius, quousque toleratur, c.approbandum.de re iud. Vndecimò eximit subditos ab
22 onere seruiendi ratione fidelitatis, aut subiectionis iurisdictionalis, quãdiu fuerit excõicatus, c.pen.& vlt.15.quæst.6. Duodecimò, priuat facultate ducendi vxorem sine peccato mortali per supradicta de sacramentis: quanquam hic secundò continetur. Decimotertiò, annullat rescripta obtenta à sum. Pont. præterquam super articulo eiusdem excõicationis. cap.1.de rescr.lib.6.nisi, quod de more fit, detur absolutio, ad effectum illorum consequendum, & non insorduerit per annum, ut diximus in repet.c.ita quorundam. de Iudæ.vbi in gl.ult. nu.16.posuimus tenorem regulæ Cancellariæ de insordescentibus. Decimoquartò, priuat alios facul-
23 tate pro eo orãdi publicè, & solẽniter: quãuis possint priuate, ut diximus in

in Enchir. siue Manuali de orat. & hor. canon. seu repe. c. quando. de consecr. dist. 1. cap. siue notab. 19. nu. 67. Decimoquintò, repellit à iudicio, vt non possit esse actor, neque procurator actoris, neque rei: potest tamen esse reus ad se defendendum, c. intelleximus. de iud. vt habet communis ibidem, & etiam constitui procurator, vt absolutus procurare possit, vt diximus in c. post cessionem. de probat. post Deci. contra commu. Decimosextò, facit vt perseuerans in excommunicatione per vnum annum in causa criminali videatur confiteri crimen. c. rursus. & c. quicunque. 11. quæst. 3. per quæ male intellecta gloss. fin. in cap. 1. de iud. cum aliis multis, tenuit, quòd debet etiam priuari suis beneficiis: quod nõ est verum, vt copiosè scripsimus super illam. Decimoseptimò, priuat sepultura loci sacri, cap. sacris. de sepul. Decimooctauò, obligat manentem in ea per aliquod tempus ad soluendam, antequam absoluatur, pœnam constitutam in aliquibus episcopatibus, Ang. verb. excommunicatio vlt. §. 13. & constitutam etiam per leges sæculares Castellæ. l. 1. tit. 5. lib. 8. ordi. & per leges Lusitaniæ aliam, postea quam captus fuerit. §. *Item ha de auer.* tit. 53. lib. 1. ordin. & tit. 46. lib. 5. ordin. Decimononò, quod operatur, & alia multa quæ scribit Rebuf. in gloss. concor. tit. de excom. non vitand. quædam tamen incautè.

De excommunicatione minore, & participatione cum excommunicato.

SVMMARIVM.

24 Excommunicatio minor solam participationem passiuam sacramentorum tollit, non missæ auditionem, etc. nu. 24. 25. sic incurritur: non æquatur mortali: tollitur à quouis presbytero. nu. 26. non incurritur in his casibus. nu. 26. & 27.

27 Excommunicatus communicat cum vxore filijs, & famulis: non est vitãdus, donec denuncietur.

28 Excommunicato participare, veniale. num. 29. nisi sex casibus. num. 30. 31. & 32.

28 Communio Christianorum triplex, quam nam tollit principaliter excommunicatio.

33 Excommunicato specialiter non denunciato præsente quæ missa continuanda, & 2. seq.

35 Extrauagantis, ad euitanda. tenor.

66 Excommunicato ob iustum timorem participari potest sic, & non sic.

36 Excommunicato pro denunciato orari potest oratione priuata, non publica &c.

36 *Excommunicatio lata à iudice in participantes excommunicato à se, sine ista monitione, nulla.*

24 SExtò præmitto circa hoc primo, quod excommunicatio minor, vt dictum est supra eod. num. 1. solum separat à participatione passiua sacramentorum: & ideo potest eligere, & vti omni iurisdictione, quanquam non potest eligi. c. si celebrat. de cler. excommun. potest & ministrare sacramenta, si dando non recipiat: nam missans ad communicandum alios, & episcopus missans ad dandum ordines non peccant, qua parte dant, sed quia sumunt. qui est verus intellectus rationis illius celebris cap. si celebrat. quem pridem dedimus ibi sequuti mentem Hostien. ibidem relicto Panor. quidquid dicant Mai. in 4. dist. 18. q. 2. & Adr. in 4. de clauib. quæst. 3. contra illum textum, eius ratione non satis intellecta.

Secundò, quòd prædicta minor excommunicatio non facit, vt peccet audiendo missam, nec sumendo pacem, quæ in ea offertur secundum Dom. & Fran. contra Archid. in cap. is cui. de sent. excommun. lib. 6. nec absoluendo ab excommunicatione maiore, vel minore, argum. cap. duobus. de sent. excommu. & d. cap. si celebrat. & Mai. in 4. distin. 18. quæst. 2. colum. 2. Adria. in 4. de clauib. quæst. 3. colum. 3. nec absoluendo à peccatis: quia id est dare, & non recipere sacramentum, neque eadem ratione dando sacramentum infirmo sine missæ celebratione, quidquid dicant prædicti.

25 Tertiò, quod hæc excommunicatio quanquam ferri potest per sententiam Iudicis: tamen communiter non fertur nisi per ius in octo casibus, quos ponit Inno. in cap. 1. de sent. excom. Quorum, quia solum vnum videmus in vsu, & quia dici solet in aliis non esse veram excommunicationem minorem, ideo eos taceo. Casus autem vsitatus est, participatio cum excommunicato maiore excommunicatione, in casibus prohibitis. Dixi, *maiore*: quia non incurritur ea ob participationem cum excommunicato minori. Nam non transit in tertiam personam excommunicatio iuxta gl. recep. in cap. excellentissimus. 11. quæst. 3.

Quartò, quòd post eam incursam nullum sacramentum potest recipere antea quam absoluatur ab ea: non quia æquetur peccato mortali, vt dixerunt Panorm. & alij in d. c. si celebrat. siquidem in multis excedit, & in multis exceditur ab illo, vt ibidem docemus.

Quintò, quòd quilibet sacerdos simplex, etiam si non sit parochus, sicut potest absoluere à peccatis venialibus non habentem mortalia secundum Caiet. id constanter affirmantem; ita potest eundem absoluere ab excommunicatione minori, vt efficaciter contra eundem probamus in cap. placuit. de pœnit. dist. 6. nu. 25.

26 Sextò, ꝙ regulariter participans cum excommunicato maiori excom-

municatione

municatione incurrit mentem, cap.nuper. cap.cum voluntate, in prin. & §.1.de senten. excom. Fallit tamen in multis contentis illo versu glo.cap.. cum desideras.de sent.excom.

Hæc anathema quidem soluunt, ne possit obesse,
Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Per, *Vtile*, excluditur qui participat cum excommunicato ad vtilitatē eius animæ, prædicando, vel admonendo, quod animæ conuenit: quamuis interponat nonnulla alia verba, vt commodius persuadeat. c.responso. & c.cum voluntate.de senten.excom. vel ad vtilitatem propriam temporalem præsertim sibi debitam, vt petendo ab eo debitum in iudicio, aut extra illud. c. intelleximus. de iudic. aut consilium spirituale pro se, aut pro aliis, & etiam tēporale valde necessarium, quando non occurrit alius similis à quo petatur. Per, *lex*, vxor excommunicati, quam lex coniugij ad communicandum ei obligat. Per, *Humile*, filij quos secum habet, serui, famuli vrbani, & rusticani, qui ante excommunicationem erant subiecti illi, & ideo tenentur inseruire. c.quoniam multos.11.q.3.nisi eorum consilio, fauore, & auxilio perseueret in sua contumacia, d.c.quoniam.cap.inter alia.& c.si verè.de sent. excom. Dixi, *Ante*: quia qui post excommu-
27 nicationem scientes cœperunt viuere cum eo, non excusantur. Et quanquam iuxta gl.dict. c.quoniam communiter recep. maritus, pater, dominus, & herus non possunt communicare vxori, filiis, mancipiis, & famulis excommunicatis, nobis tamen verius videtur oppositū, quod sentit Adr. in 4.de Clauib. q.3. col.5. quos rectius ait excludi per verbū, *Vtile*, quam per verbum, *Lex*: per illud enim excluditur creditor, qui potest suum debitum petere à debitore excommunicato, & omnes istæ personæ subiectę sunt debitores mariti, patris, domini, & heri, quatenus debent eis debitum coniugale, aut victus, aut stipendium. Per verbum, *res ignorata*, excipitur ignorans, d.cap.quoniam.quando ignorantia est facti secundum omnes, & etiam quando est iuris dubij per notata in c.ignorantia. de reg.iur. lib.6. & §. notandum. 1. q.4. Nunc autem dicitur iusta ignorantia eius qui ignorat excommunicatum esse denunciatū per extrauag. ad euitanda relatam infra nu.35. Verum est tamen, quòd qui à fide dignis audiuit illum, vel illum denunciatum, debet euitare. arg.c.illud. de cler.excommuni.sed qui dubitat, non tenetur vitare, præsertim in præsentia aliorū: quia inferret illi iniuriam. Maio.in 4.distin.18.q.2.col.8. Per, *necesse*, excipitur qui participat propter magnam necessitatem propriam, vel excommunicati: vt quia alter alterius eleemosyna indiget, quam ab aliis commode habere non potest, d.cap.quoniam.

28 Septimò, ꝙ participatio cum excommunicato maiori excommunicatione non est communiter plusquam venialis, etiam habita à non ex-

ceptis superius secundum opinionem Host. in sum. de sent. excom. §. fin. & communem Ioan. And. & aliorum in c. sacris. de iis quæ ui. & S Tho.
29 & aliorum in 4 dist. 18. quamuis dubitet Panor. in d.c. sacris. & aliqui teneant oppositum. Dixi, *Communiter*: quia fallit in sex participationibus. Prima est participatio in sacramentis, vel diuinis officiis. Secunda nimis
30 frequens. Tertia, in contemptũ clauium. Quarta, contra speciale præceptum iudicis. Quinta, cũ excommunicato à Papa cũ participibus. Sexta, in peccato mortali: quarum ratio specialitatis est, ꝙ quælibet illarum est principaliter prohibita, vel coniuncta cum alia malitia mortali. Prima enim est mortalis, quia communio sacramentorũ, & diuinorum officiorum est illi principaliter vetita. Secunda vero est mortalis: quia intelligi-
31 tur de frequentia, quæ habet coniunctam malitiam mortalem animandi ad delinquendum, contra l. conueniri. ff. de pact. dota. & cap. ex parte. de consuet. Tertia, quia habet coniunctam malitiam mortalem inobedientiæ contra c. 13. ad Rom. & cap. solitæ. de maior. quis autem dicatur contemnere, dictum est supra c. 23. num. 49. Quarta, quia est duplex inobedientia iuris, & iudicis. c. 2. de maio. quod limitatur infra nu. 36. Quinta ea ratione qua quarta: qualem tamen excommunicationem solus Papa potest ferre, per dicenda in d. nu. 36. Sexta, quia miscetur ei malitia mor-
32 talis ipsius peccati.

Octauo, ꝙ quidquid dicant Rosel. verb. excommunicatio 1. cas. 43. §. fin. & Syl. eod. verb. dubio 1. & 3. & excommunicatio 9. cas. 41. & prius Anch. in c. nuper. nu. 7. & Panor. de senten. excommu. ibidem nu. 8. & Ioã. Tabien. verb. excommunicatio 5. cas. 1. §. 37. & 38. multum refert, an quis participet cum excommunicato in delicto habente annexam excommunicationem, antequam eam incurrat, vel post eam incursam: nam qui cõmunicat ante incursam, vel cum incurritur, nõ incurrit eam: communicans vero postea sic: modo concurrant ea, de quibus infra nu. 112. per ca. nuper. & c. si concubinæ. de sent. excommu. quorum verus intellectus est hic. Non obstat, quod sæpe consulens, mandans, iubens, & iuuans ad faciendum aliquid, cui est annexa excommunicatio, excommunicantur: quia non excommunicãtur ratione prædictæ participationis; sed quia lex non solum excommunicat facientes, sed etiam consulentem, mandantem &c. qualis est lex excommunicans percutientem Cardinalem. Quod autem lex excommunicans simpliciter facientem regulariter nõ compre
33 hendat consulentem, nec mandantem, probatur infra nu. 51.

Nonò, quod excommunicato ingrediente ecclesiam ad orandum debent exire qui sunt intra eam, aut rogatu, vel ui eũ cogere egredi, alioqui cessare ab officiis diuinis, etiam missæ cœptæ; si nondum inceptus est canon, id est, *Te igitur &c.* nam si esset cęptus, perficienda est ad finem usq; cum vno tantum ministro, sumendo etiam sacramentum, Host. in sum. de senten. excom. §. & quæ sit pœna. uers. sed nunquid. iuxta clem. grauis.

adiun-

adiuncta glo.recep. de senten.excommu. & Inno.in d.cap.nuper.S.Tho. & commu. in 4. distin.18. Non tamen exire tenentur, eo quod transeat excommunicatus per ecclesiam,aut non orando manet in ea propter alia negotia per dicta eod.c.nu.20.neque etiam eo quod flectat genua, & dicat aliquam orationem priuatim.

34 Decimò, ꝙ textus, qui declarant, quando excommunicatus occultus debeat euitari occulte, & quando non,procedunt secundum tempus antiquum, & non secundum hoc, in quo seruari debet extrauagans ad euitanda,relata malè à Fel.in c.Rodulphus. de rescrip. & à S.Ant. 3.par. tit.24. c.3.& bene à nobis in c.1.§.laboret.de pœnit.dist.6.lata per Martinum V. & relata in statutis Ecclesię Gallicanę.in tit.de excom.non uitand.& iterū renouata à Concil. Later. habito sub Leone X.sess.11. & in concordatis inter eum, & Franciscum I. cuius tenor est hic.

35 *Ad euitanda multa scandala, & multa pericula, & subueniendum conscientijs timoratis, constituimus,vt nemo post hac teneatur abstinere, & separare se, neque euitare communicationem alicuius in administrando, aut recipiendo sacramenta, aut in alijs diuinis officijs, aut extra illa ratione alicuius sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, aut suspensionis, aut probibitionis ab homine, aut à iure generaliter promulgatæ: neque seruare interdictum ecclesiasticum, si illa talis sententia, probibitio, suspensio, aut censura non fuerit promulgata, & denunciata specialiter, & expresse à Iudice cōtra certam aliquam personam, collegium, vniuersitatem,ecclesiam,aut locum certum,aut certam: neque manifesto constet incurrisse in sententiam excommunicationis, quod nullo modo potest occultari,aut per aliquod remedium iuris excusari: quia à communione huius, vult quòd se separent iuxta canonicas constitutiones. Per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare sic excommunicatos, suspensos, interdictos, aut probibitos.*

Nota primò, ꝙ hæc extrauagans in uerbo *generaliter*, significat eam nihil prodesse quo ad excommunicatum specialiter: sed contra tenet gl.in d.statutis Gallicanis,quam sequimur.Tum ob authoritatem eius.Tum ob uerbum, *specialiter*, in secunda parte positum. Tum per adducta in d.§.laboret. Tum quia usus Vrbis, & orbis habet non uitare excommunicatos specialiter ob contumaciam non comparendi, uel non parendi,antequam declarentur, & denuncientur.

Not. secundò,ꝙ hæc extrauagans nihil prodest excommunicato,& sic perinde tenetur nunc,ac antea ad euitandum alios: quamuis sit occultus.

Not. tertiò,ꝙ hæc extrauagans nihil prodest quo ad excommunicatos manifestos, qui nullo modo possunt occultari. Quod consequi uidet peccare omnes catholicos Galliæ, & Germanię, qui Lutheranis manifestis, immò & palam confitentibus se tales, communicant.Tum quia sunt manifesti excommunicati propter hæresim notariam per bullam Cœnæ, de qua infra.Tum quia non uidetur prodesse dicere,quòd finis restringendus

est ad excommunicatum ob percussionem clerici notorie iniustam, vt habet tenor relatus à Felyn. Antoni. & à nonnullis aliis; quia, vel illa restrictio non fuit posita, vel postea fuit sublata in d. Conc. Later. & in dictis concordatis: sed quia durum est damnare gentem, in qua sunt tot viri eruditiss. & academiæ celeberrimæ præsertim Parisien. Tolosana, & Louanien. probabiliter dici potest prędictam extrauagantem esse vsu receptam cum sola illa limitatione de excommunicatione manifesta percussionis clerici iuxta tenorem antiquæ: vel quod multitudo hæreticorum, & necessitas communicandi, & negotiandi facit licitum, quod alias non esset, iuxta reg. quod non est licitum. de reg. iur.

36 Vndecimò, quòd qui semel est excommunicatus, & denunciatus semper vitari debet quousque constet de absolutione, per glo celeb. cap. proposuit. de cler. ex-cō mi. nisi persona sit eiusmodi, cui affirmanti se absolutam esse probabiliter debeat credi, Ang. verb. excommunicatio 8. §. 16. & quòd qui timorem mortis alloquitur excommunicatum non peccat, neq; incurrit aliquam excommunicationem secundum Innoc. in c. si vere. de sent. excommu. & Mai in 4 d st. 18. q. 4. col 2. etiam si colloqueretur, & participaret in diuinis officiis, Sylu. uerb excommunicatio 5. q. 4. modo non participet in peccato mortali, neque cum negatione saltem tacita fidei catholicæ, quæ resultaret excommunicatione in contemptum, & vilipendium excommunicationis: quia oportet potius mori, quàm sic communicare: cum magis teneatur defendere articulum fidei de authoritate, & potestate ecclesiæ ferendi excommunicationem, & illius valorem, quàm uitam corporalem. cap. presbyteros. 50. dist. & c. ita ne. 22. q. 5. & hoc modo limitandum est d. c. sacris. de his quæ ui. ut dixi in cap. sicut. de. cons. dist. 1. & senserunt Mai. & Syl. ubi supra.

Duodecimò, ad primum dubium hic propositum resp. quòd illud S. Thom. quolib. 11. art. 9. scilicet esse peccatum mortale orare pro excommunicato, est intelligendum primo de oratione publica, quæ nomine ecclesiæ fit, & non de priuata: quia ipsemet in 4. di. 18. q. 2. art. 1. q. 1. tenet licitum esse orare pro excommunicato, & pro quouis infideli oratione priuata. Secundò, quòd ut dixi in d. c. quando. notab. 19. num. 67. & seq. non procedit in excommunicato nulliter, seu inualide; neque in excommunicato valide, sed ex iniusta causa; neque in excōmunicato iuste, quē credimus uere pęnitere: modo non fiat expresse publicè pro illo, iuxta mētem Host. in c. cum volūtate. de sent. excom. Immò ibidem omnibus qui ante nos scripserunt addimus, posse quem dicere missam orando in ea, & applicando eius valorem quibus ecclesia mandat applicari eo fine, ut illud suum opus orandi, & applicandi ad quem, & pro quo debet, accipiat Deus pro oratione priuata, ut aliquis infidelis, uel excōmunicatus conuertatur. Qm̄ aliud est applicare preces missæ, & eius ualorē alicui, aliud applicare illud opus orādi, & applicādi, ut ibid. nu. 70. copiosius declaratur.

Ad

Ad secundùm, quòd pro excõmunicato non denunciato, nec notorio potest orari publice per prædictam extrauag. quæ post S.Thom.lata fuit, per quam nunc non negatur sepultura iis, qui excommunicati moriuntur: nisi sint denunciati.

Ad tertium, quòd incurrit minorem excommunicationem, qui, ut minister ecclesiç, aut nomine eius orat pro excõicato denunciato: quia ex dictis S.Tho.art.9 & in 4.dist.18.q.2.art.1. q.1. colligitur, ꝙ non solum est vetitum orare cum excommunicato, ut prædictum est, sed etiam orare pro eo oratione publica ecclesiæ nomine facta.

Ad quartum, de participantibus cum excommunicato contra præceptum iuris, & iudicis, dico, quòd non solum peccant mortaliter, ut dictũ est supra nu.1. sed ètiam incurrunt excommunicationem maiorem; nisi quum excommunicans dat literas contra participantes cum excommunicatis à se, sine monitione de qua supra nu.4. quia excommunicatio sic lata est nulla, ut ibi dictum est.

Ad quintum, quòd illud uulgatum superius positum, scilicet peccare mortaliter, qui communicat cũ excommunicato in oratione, intelligendum est de oratione publica, quæ fit noĩe ecclesiæ, quales sunt missæ, horæ canonicæ, quas cantant, uel dicunt sui ministri nomine ipsius, qualis est consecratio ecclesiæ, altaris, & uirginum, benedictio solennis episcopi, & aquæ benedictæ, & officia defunctorum, & sepulturarum; nõ aũt de oratione priuata qualis est salutatio Angelica matutina, meridiana, & vespertina, qualis est benedictio simplex mensæ, & aliæ similes, quæ nõ sunt prohibitç tempore interdicti; ut dicetur infra num.177. immò uidetur quod neq; uenialiter peccatur in aliquibus earũ. Tũ quia S.Tho.in d.art. 9. ait orantem pro excõmunicato participare cum illo oratione priuata, uel priuatim dicta. Tũ quia S.Anton.& omnes fatentur, quòd licet dicere excõicato cum me salutat, aut mitto ad eum literas, *Deus te conuertat*. quæ est magna oratio, & maior ille, *Deus nos conuertat*. quod tamen ei dicere possumus. Tum quia possumus alloqui excõicatum super eis, quæ ad eius animã pertinent, cap.cũ uoluntate. de sent.exc. Tum quia licet legere cũ excõicato aliquam partẽ Euangelij, aut alicuius psalmi: siquidem illud eius animæ conuenit, & consequenter dicere, *Miserere nobis.* & *leuaui oculos meos*. quæ sunt orationes. Tũ quia possumus audire cũ eo concionem, cap.responso, de senten.exc. in cuius initio omnes frontem cruce consignamus, dicentes. *Per signum Crucis &c.* quæ est egregia oratio, & salutamus Virginem Matrem per *Aue Maria &c.* quæ est oratio prçcellens, in cuius fines omnes facimus præculas à concionatore iussas, dum absoluit, siue precatur dicens, *Misereatur vestri*.

Ad sextum, quòd actus excõicati etiam denunciati, & in illo agendo peccantis etiã mortaliter, regulariter ualent, ut alterius non excommuicati. Tũ quia excõmunicatione non desinit esse uerus homo, imò

nec

nec liber, nec perdit potestatem naturalem; & ita potest regulariter cõtrahere, vt quilibet alius, & facere omnia, quæ iuri naturali, gentiũ, & ciuili nituntur, arg. c. ius naturale. & c. ius gentium. 1. dist. & l. 1. §. ius naturale. & l. ex hoc iure ff. de iust. & iur. & consequenter testari secundum communem, quam sequitur Fran. in rub. de testam. contra gloss. in c. decernimus. de senten. excomm. lib. 6. quod præsertim procedit in actibus, quos lex humana non potest annullare, quales sunt sacramentales. Nam baptisma, cõfirmatio, & ordo collata excommunicato, vel ab excommunicato valent, secundum omnes, immò & matrimonium, c. significauit. de eo qui dux. in matr. fallit autẽ regulariter in actibus pertinentibus ad potestatem, & iurisdictionem ecclesiasticam humanam, per quã illi annullari possunt: quales sunt, ad beneficia præsentatio, electio, postulatio, confirmatio, institutio, collatio, prouisio, & nominatio, c. si celebrat. & c. postulasti. de cler. excommu. min.

De absolutione excommunicationis, & à quo ferri potest.

SVMMARIVM.

37 *Excommunicatio, & absolutio conueniunt in his, & differunt in his num. 38.*

38 *Excommunicatio sine causa parum nocet, absolutio multũ prodest: an falsa vtranque annihilet.*

39 *Excommunicatione à minore, & maiore lata à iure, vel ab homine hic absoluit. nu. 40. etiam sola tonsura initiatus: licet non soleat fieri cum magno interdum incommodo: nu. 41. & 2. seq.*

44 *Absolutio excommunicationis à quo delegatur. nu. 55. vide alia verbo excõmunicatio.*

46 *Absolutus ob impedimentum, vel à Papa cum onere præsentandi se, faciat hoc.*

47 *Excommunicationis absolutionem huiusmodi satisfactio præcedat. num. 48.*

37 Septimò præmitto circa hoc primo, ꝙ absolutio & excommunicatio conueniunt in multis. Tum quia neutra requirit certa uerba pro forma substantiali, vt supra dictum est num. 9. & 12. Tum quia neutra valet quidquam nõ seruata forma alia quam iuris, cum qua data est potestas excõmunicandi, vel absoluendi ei, qui antea non habebat, c. Pisanis. de rest. spol. & ea quæ ibi Anto. not. 7. & Deci. post alios. in l. trãsactionis. no. 1. C. de transact. trad. Quare licet absolutio facta ab habẽte pote statem iure ordinario non seruata forma iuris valeat, ẽt ante satisfactionem

tisfactionem: nihil tamen ualet facta à delegato non seruata forma absoluendi sibi data in delegatione, arg.gl.subtilis, & sing. clem.1.de iur.patr. verb.inhibemus.& eorum quæ ad eius declarationem refert Felyn.in c.ex parte.col.4.de const. Et ita absolutio facta ab extra mortis articulũ ab eo, qui per bullas, uel alia priuilegia habet facultatem absoluendi in eo, non ualet: neque facta ante satisfactionem ab eo, qui habere facultatem absoluendi post eã. Dixi, *Alia quam iuris*: quia, ut pridẽ respondimus, absolutio data uirtute mandati Papæ ad absoluendum secundum formam iuris ualet, quamuis ea non seruetur, ut ualeret facta sine illa ab ordinario authoritate ordinaria: quia non fuit intentio Papæ inducere nouam formam per illa uerba, sed admonere commissarium id quod secundum ius debet facere, quod in simili dixit Innoc. in ca. fin. de præsumpt quem sequitur glo.sing. & receptissima quæ magna est, clem.1. de offic. delegat. Tum quia ut excommunicatio ualet regulariter, quamuis sit iniusta, ita absolutio cap. uenerabilibus.§.ubi, de senten.excommu. lib.6.qui est in hoc singularis.

38 Secundò, quòd differunt in multis: quia excõmunicatio iniusta ex cã nihil nocet quo ad forum conscientiæ, ut supra num.3.dictum est: absolutio uero iniusta prodest: nam confessarius posset absoluere à suis peccatis absolutum iniustè ab excommunicatione, & absoluto iniustè prosunt suffragia generalia ecclesiæ, quæ non prodessent nullatenus absoluto, quæ noua, & firma declaratio est. Tum quia excommunicatio lata metu iniusto ualet etiã quo ad forum conscientiæ, subsistente iusta causa ad excommunicandum, gloss.sing.in cap.1.de his quæ ui. secundum Panor. in cap. Abbas.eod.tit.col.4 & Rauen.ibidem & alios: & absolutio uerò minimè per textum sing.in d.cap.1. Tum quia excommunicatio lata ex falsa causa ualet, & non absolutio iuxta gl.c.ex parte.de offi.ord.& in c. quod super iis. de fid.instr. quamuis Card. in c.excommunicato. de rescr.in d.c.ex parte. & d.c.ꝙ super iis.col. 5. exæquat eas, dicens neutrã ualeret, si neutrã esset daturus iudex, si sciret causam esse falsam; utramq; uero ualere, si iudex haberet animum dandi utranque, si sciret utriusq; causam esse falsam: & quanquam illi magis dubitant de valore absolutionis, quàm excommunicationis: ego uero contra puto nõ esse dubium de ualore absolutionis: etiam quantum ad forum conscientiæ: quia illa non excedit facultatem humanam, neq; continet errorem intolerabilem; siquidem non pertinet nisi ad institiam partium in eo, quod potest malè, aut bene; & adeo dubito de ualore excommunicationis datæ ex falsa causa, ut putẽ non ualere illã: quia uidetur continere errorem intolerabilem, & excessum facultatis humanæ, eo quod uult excõicare aliquem, siue peccauerit mortaliter, siue non ex dictis supra eod.c.nu.4.per illud Pan.& Felyn.in c.2. de test. cog. scilicet, quòd excommunicatio lata per iudicem contra citatum non comparentem ex iusto impedimento nihil ualet: quia non intendit, ut

debuit

debuit excommunicare, si iustum haberet impedimentum: & si intendit excommunicare, siue esset iustè impeditus, siue non, implicaret errorem intolerabilem, qui annullat excommunicationem, cap. per tuas. de sentét. excommun. cap. venerabilibus. §. fin. eod. tit. lib. 6.

39 Tertiò, q; excommunicatum minore excommunicatione potest absol uere quilibet sacerdos, qui potest absoluere à peccatis, c. nuper. de senté. excom. quamuis non sit eius parochus, si non habet nisi venialia, ut supra diximus in c. 4. nu. 1. & cap. placuit. de pęnit. dist. 6. nu. 25. & seq.

Quartò, quòd excommunicatum maiori excõicatione à iure non reseruata alteri, potest absoluere proprius prælatus, d. ca. nuper. per propriũ prælatum intelligo Papam, episcopũ, & capitulum sede vacante, & alium quemuis prælatum exemptum ecclesiæ regularis, aut sæcularis, qui dicuntur habere iurisdictionem quasi episcopalem, secundum gl. recep. clem. 1. de reb. eccle. non alien. & etiam quiuis alius non exemptus habens iurisdictionem in foro exteriori, & etiam parochus, aut sacerdos simplex, qui potest absoluere à peccatis mortalibus, secundum Innoc. & Host. d. c. nuper. quæ est communis opinio S. Tho. & Bonauen. & aliorum Theologorum. in 4. dist. 18. & etiam Summistarum, quos late citat Syl. verb. excommu. 1. not. 2. quamuis oppositum teneat Panor. in d. c. nuper. per gl. sing. cap. si episcopus. de pœnit. & remiss. lib. 6. quæ non dicit, quod ille: iuxta quam communem pridem consuluimus, limitando illam noue, ut procedat solum quantum ad forum conscientię, & altera quantum ad forum exterius: limitando item illam cum S. Thom. ita quòd prædictus sacerdos simplex non potest hoc facere sua authoritate, sed vt cõmissarius deputatus à Papa, d. c. nuper. §. fin. qui pro hoc est quasi expressus: & quod prelatus proprius potest absoluere ab excommunicatione incursæ iure extra suum episcopatum, & parochiam, secundum Fed. cons. 16. & Panor. c. graue. col. 3. de præb. communiter recep. Dixi, *Non reseruata*: quia is cui reseruatur debet eam dare secundum omnes.

40 Quintò, quòd excommunicatũ ab homine ipse solus potest absoluere, aut eius successor, superior, aut delegatus, c. pastoralis. §. præterea. de offic. deleg. nisi quòd delegatus Papæ, qui potest excommunicare intra vnum annum post sententiã diffinitiuam, eo transacto non potest absoluere. c. quærenti. de offic. deleg. quod est sing. secundum Panor. ibidem, qui cum communi idem dicit de quolibet alio delegato habente facultatem exequendi suam sententiam. Et nisi incendiarius excommunicatus ab episcopo, qui non potest absolui ab eo post denunciationem. c. tua. de senten. excom. quod est singul. secundum Card. ibidem. Et nisi excõmunicans, qui post excõmunicatur excommunicatione maiori, & denunciatũr, cap. audiuimus, 24. quæst. 1. quanquam potest si solum est excõmunicatus minore. cap. duobus. de sent. excómun. & nisi excommunicatio sit pronunciata ab inferiori, & confirmata à Papa ex certa scientia. Nam

ab eo

ab ea non poteſt abſoluere, qui eam tulit, ſecundum Ioan. Andr. recep. in cap. ex frequentibus. de inſtitut.

41 Sextò, ꝙ ſi qui excommunicauit non eſt ſacerdos, non poteſt abſoluere in foro conſcientiæ: quanquam poteſt in exteriori, ſecundum aliquos, quos Syl. ſequutus eſt verb. abſolutio 1. no. 4 quod reſtringendum eſt ad abſolutionem coniunctam cum peccatorum abſolutione: nam ab excommunicatione ſola poteſt abſoluere etiam quo ad conſcientiæ forū, etiam ſola prima tonſura initiatus, vt affirmat S. Tho. in 4. diſt. 18. receptus à S. Anto. 3. par. tit. 24. c. 77. & Ioan. Tabien. verb. abſolutio ab excommunicatione. &, quamuis nemo illud affirmet, affirmandum tamen eſſet ob multa, quæ in id adduci poſſent; commodius tamen videtur committere presbytero ſecundū Maio. recep. contra quem facit, quòd multi omittunt quærere abſolutionem à ſuis parochis, putantes illas commiſſiones iudicum eſſe abſolutiones: & quòd pauci ſunt, qui poſſunt probare ſuā abſolutionem factā per hanc commiſſionem à parocho: quia ille abſoluit ſe-
42 creto ſine notario & teſtibus. Per quæ putamus vtilius fore, vt iudex, ſi ei vacaret, abſolueret, & dare literas abſolutorias: & cū de more cōmittit, excommunicatus debet dare operam, vt coram notario, & teſtibus abſoluatur à parocho, quo cum oportuerit poſſit probare abſolutionem: quia ſemel excommunicatus, ſemper præſumitur talis, iuxta glo. ſolen. c.
43 propoſuiſti. de cler. excommu. miniſt. quanquam aliquando auſi fuimus affirmare, quòd, qui oſtenderet commiſſionem, vt abſolueretur, & diceret ſe abſolutum à ſuo parocho, præſumeretur abſolutus cum ſolo teſtimonio parochi, & etiam ſine eo, ſaltem ſi eſſet vir timens Deum, & ingrediebatur, & admittebatur ad diuina officia, habita ratione conſuetudinis receptæ abſoluendi abſque notario & teſtibus, quod etiam verum videtur: quodque facit ad intelligentiam clauſulæ cuiuſdam nouæ magni momenti additæ à S. D. N. Gregor. XIII. in Bulla Iubilæi dati anno 1572. ſub finem ibi, *Declaramus*.

44 Septimò, ꝙ executor mandati Papæ, quo iubetur excommunicare certum hominem ſine cognitione cauſæ, non poteſt abſoluere, poſtquam excommunicauit. Et ꝙ qui poteſt abſoluere ab excommunicatione lata à iure, poteſt abſoluere ab excommunicatione generaliter lata ab homine; iuxta deciſionem ſingularem Ioannis de Imola in c. graue. de præben. col. 4. relatam per Fel. in c. paſtoralis. §. prꝫterea. de offi. ord. dicentem nunquam ſe in alio legiſſe: quanquam idem Ioan. Imol. dixerunt Ioan. And. & Car. in d. c. graue. & reſumpſerūt in c. ex frequentibus. de iuſt. per illum textum, quod defendimus nos in fin. d. cap. graue.

45 Octauò, quòd qui poſſunt abſoluere ab excommunicatione virtute iuriſdictionis delegatæ à Principe, aut conceſſæ in priuilegium perpetuum rōne dignitatis, aut officij, aut virtute alterius ordinariæ poteſtatis, poſſunt committere aliis, iuxta glo. receptam in c. fina. de offic. ordina. quæ

conciliat illud cum c.fin.§.fin de offic.deleg. dicens illud procedere in illis, quibus solum simplex ministerium absolutionis, sine alia iurisdictione conceditur. Et omnibus addimus, quòd simplex ministerium absoluendi potest delegari etiam à delegato ordinarij, & subdelegato delegati Papæ: quamuis non possint delegare suas iurisdictiones, ratione quarum id eis competit, neque etiam aliquem articulum iurisdictionalem; per c. super quæstionum.§.quem vero.& sequent.& ea quæ notat ibi Felyn.nu.4. & 19.de offic.delegat.quod quotidianum est.

46 Nonò, quod excommunicati à iure, vel homine, qui ob grauem morbum, aut ob aliud iustum impedimentum faciunt se absoluere ab eo, qui sine illo non poterat, debent se præsentare cessante impedimento, quam cito commode possunt, ei qui eos iure poterat absoluere: alioquin recidunt in eandem excommunicationem, c.eos.de sent.excom.lib.6. Idem de iis, quos absoluunt legati Sed. Apostolicæ cum onere præsentandi se suis ordinariis, aut aliis quibuslibet ad suscipiendam pœnitentiam, aut satisfaciendum ei, quem iniuria affecerunt: sed non tenētur regulariter se præsentare personaliter, sed satis est mittere procuratores ad id idoneos secundum Caietanum in summa verb.excommu. c.69.qui ait absolutum esse iudicem quo ad forum conscientiæ ad determinandum tempus intra quod commode potuit se præsentare.

47 Decimò, quod omnia iura, quæ iubent satisfacere ante absolutionem in articulo mortis, intelligenda sunt, si excommunicatus potest satisfacere: & si non potest, satis est quod det cautionem iuxta glos.quæ est penul. clem.1.§.verum.de hæret. & Card.ibidem quæst.4. & Felyn. cap.pastoralis.§.præterea.col.3.de offi.ordin.& in cap.cum contingit.de offic.deleg. colum.1. quamuis Imol. teneat oppositum super d. gloss. nostro vero iudicio cautio debet esse sufficiens, idest cum pignore, vel fideiussore eam
48 potest dare, sin minus det eam, quam potest saltem iuratoriam, per easdem rationes Card.in d.clem.& Felyn.in §.præterea. siquidem ad impossibile nemo tenetur, l. impossibilium. ff. de regul. iuris. Quin & putamus eum, qui potest satisfacere ante mortem, sed non commode, idest non nisi notabiliter vilius vendendo bona sua, si potest differri absque magno damno alieno, non teneri ad aliud, quam ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfaciet primo quoque tempore, per dicta capit.17. nu.56.& 57. Adde quod Sotus in 4.lib.sentent.distinct.22.quæst.2.art.3. conclus.2.tenet non sufficere inopiam ad hoc, vt delegatus præuia satisfactione absoluat.

De

De excommunicationibus à iure latis, & primum de reseruatis Papæ per Bullam Cœnæ, & alia iura.

SVMMARIVM.

49 Excommunicationes iuris antiqui pauce, noui multæ, nouissimi quam plurimæ. nu. 50.

51 Excommunicatio vt interpretanda: & lata in facientem non includit regulariter consentientem.

51 Consilium quis dicitur dare, & quod nocet danti.

52 Bulla Cœnæ Domini quæ, & iterata non multiplicat censuras. nu. 55.

54 Gregorius XIII. fœliciter cępit, fœlicius prosequitur, fœlicissime perfecturus.

55 Excommunicatio prima bullæ Cœnæ in hæreticos. nu. 56. Secunda, in schismaticos num. 57. Tertia, in appellantes ad futurum Concil. num. 58. Quarta, in Pyratas. num. 59. Quinta, in accipientes naufragorum bona. num. 60. Sexta, in imponentes noua pedagia. num. 61. Septimò, in falsarios. num. 62. Octaua, in deferentes arma Turcis. num. 63. Nona, in impedientes necessaria Romam adducentes. num. 64. Decima, in male tractantes Romipetas. num. 65. Vndecima, in vsurpantes sibi iurisdictionem in vrbe. 66. Duodecima, in iniurios Cardinalibus. num. 67. Decimatertia, in impedientes cursum causarum Curiæ. num. 68. Decimaquarta, in vsurpantes fructus &c. num. 69. Decimaquinta, in laicos cognoscentes de criminibus clericorum. num. 70. Decimasexta, in occupantes bona Sed. Apostolicæ. num. 71. Decimaseptima, in male absoluentes à censuris bullæ: quæ tamen non est reseruata. 74.

56 Hæreticis credentes, fautores, & receptores, qui.

57 Schisma quid, quo differt ab hæresi, & excommunicatur in bulla Cœnæ.

58 Appellans ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cœnæ.

59 Pyrata qui excommunicati in bulla Cœnæ.

60 Naufragorum bona accipientes excommunicati, etiam ante monitionem restituendi. nu. 117.

61 Augmentum, & auctum exæquantur.

61 Pedagia noua quis potest imponere, vel augere.

62 Literæ Apostolicæ an dicatur signatura: & aliud falsare, aliud falsis vti.

63 Arma bellica quæ, & sunt offensiua, & defensiua.

65 Roma, & Sedes Apostolica, vel eius Curia diuersa.

67 Iudex sæcularis eijciens episcopum à suo episcopatu, &c. excommunicatus.

68 Impediens

49 PRæmitto primò, quòd gloss. magistra cle. 1. de sent. excom. colligit 50. excommunicationes latas ipso facto per solas clementinas, & alia prius in c. eos. de sent. excom. lib. 6. triginta duas latas per solos textus Sixti, & prius congessit Host. in sum. de sententia excom. §. 3. in princ. triginta tres, quas solas induxerunt omnia iura Decreti, & Decretalium ad eius vsque tempora, cum vna cap. 1. de homic. lib. 6. Ex quo facile intelligas, quam parci fuerint antiqui patres in excommunicando, & quam largi recentiores: quum ad annum vsq; 1398. quo pro-
50 mulgatus est Sextus, vix inueniretur in triginta tres casus, qui in pauciores, quam in 26. redigi possunt. Et per solum Sextum inducti fuerunt 32. & per solas Cle. 50. Postea, per bullas Cœnæ, per extrauagantes impressas, & non impressas, per constitutiones synodales, & prouinciales, per visitationes, & reseruationes sæcularium, & religiosorum, pæne inumeræ. Super qua multitudine minuenda quiddam in Hispano desideratum nunc tanquam superuacuaneum omitto.

Secundò præmitto, quod, quia alij alium ordinem seruarunt in casibus recensendis, nos sequemur eum, quē Ang. à Clauas. seruauit verb. excom. 5. 6. 7. cui ex bona parte consonat Syl. qui primò ponit reseruatas Papæ. secundò, reseruatas episcopo. tertiò, nulli. Et vt facilius quis quam velit inueniat, in primis ponentur antiquiores, præterquam quod inter reseruatas Papæ per bullam Cœnæ erunt primæ; quia magis reseruatæ.

51 Tertiò præmitto, ꝙ ad iudicandum an quis sit excommunicatus necne iure vel ab homine, debent perpendi diligenter verba, quibus ius, vel iudex vtitur, & personæ, contra quas, & opera, ob quę excommunicat, non enim vltra illa extenditur. Vnde lex excommunicans facientem aliquid, non comprehendit regulariter cōsentientem, etiam mandando consulendo, fauendo, vel auxiliando, antequam fiat; nisi ex eius tenore, vel aliarum legum id expresse, aut tacite colligatur, quod firmiter asseuerat Caiet. in sum. verb. excommunicatio. c. 47. notab. 3. & Syl. sibi contrarius, in verb. excommunicaio 10. dubio. 4. & Ioan. Tabien. verb. excom 5. cas. 49. Bonif. cum communi in cle. 1. de consang. quod & nos hic in Manu. Hispano tenuimus, & nunc tenemus. Tum quia secundum omnes excommunicatio non debet extendi de uno casu ad alium, secundum glo. recept. in clem. 1. de sepul. & in cle. 1. de consang. eo quod pœnæ sunt restringendæ. l. pen. ff. de pœn. & c. pœnæ. de pœnit. dist. 1. & prædicti non sunt pro-

prie,

priè, & vere facientes, nam mandatum, & consilium præcedunt factū, & nihil præcedere pōt id, quod vere ipsum est, & frequenter hæc præcedunt mense, & anno factum: immò & plerumque post vitam dantis ea fiūt, & interdum est impossibile quòd per factū accipientis ea, excommunicentur dantes illa, qui mortui ante, & forte martyres in cœlo iam sunt beati. Tum quia participans cū excommunicato ante commissum crimen habens annexam excommunicationem, uel quum committitur, non incurrit eam, per resolutionem supra, nu. 32. positam, & constat omnes prędictos communicare in crimine, ante crimen commissum. Tum quia c. quod in dubiis. de sent. excom. habet participantem cum excommunicato esse excommunicandum, & non excommunicatum; quod Ioan. relatus à gl. intellexit etiā de participante in crimine, qui licet merito carpatur ibi à Pan. & cōmuni quo ad participantem in crimine commisso, non tamen quo ad participantem ante illud commissum: qualiter participant ij, de quib. loquimur. Tum quia c. fœlicis. de pœn. lib. 6. & cle. si quis suadente. eod. tit. & multa c. bullæ Cœnæ, & l. si quis id quod. ff. de iur. omn. iudic. & alia multa, exprimunt consulentes, mandantes, &c. quum intendunt eos includere. Tum quia c. quicunque. de sent. excom. lib. 6. probat excommunicationem latam contra dantem licentiam malefaciendi, non extendi ad utentem illa, nisi expresè id exprimatur; & cle. 1. de consang. excommunicans contrahentes, non comprehendit consulentes, mandantes, nec aliter consentientes; neque lata per cle. 1. de sepult. in sepelientes excommunicatum, comprehendit consulentes, & iuuantes, & prosequentes funus ad sepulturā, qui suis manibus non inferunt eum illi, secundum gloss. ab omnibus ibi receptam Tum quia Bar. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. à nu. 56 & melius in l. sed si vnius. §. 1. ff. de iniur. communiter receptus secūdum Iason. in d. l. si is qui, col. 74. ex professo tenet, eum, qui per alium facit, non uerè, sed fictè uideri id facere; nisi quando illud aliud est instrumentum motum ab eo necessariò faciens, quale est baculus uel gladius: inferens ex eo mandantem non uerè, sed fictè facere id quod mandatarius facit, præsertim quum mandatarius non obligetur ad id etiā post susceptum mandatum; vt contingit in materia delictorum de qua loquimur. Tum quia c. mulieres, de sent. excom. non habet id quod Panor. & aliquot alij imponunt ei, scilicet, quòd mandans percuti clericum uerè percutit illum: sed quòd vere committit, cui supplendum est, in legem, id est vere delinquit: quia mandare illud est uerū delictum, ut respondit Bar. in d. §. 1. quem sequuntur ubi supra Rom. & Iason. & ita nulla ratione defendi potest, ꝙ vere & propriè sint idem mandare, ut aliquid fiat, & factū uirtute mandati: quāuis frequentissime ficte reputentur idē, sicut hæres, & defunctus, pater, & filius, Episcopus, & Vicarius, &c. Nec consequenter Ias. ubi supra iuste recedit a Bar. cui dixit cōem adstipulari. Dix., *nisi ex eius tenore expresse*, & c. ob d. l. si quis id, quod. & præ dict

cc.fœlicis & si quis suadente.& multa bullæ Cœnæ, & alia, quæ pęnā impositam facienti expresse extēdunt ad mandantē; significādo tacite alioqui non extensum iri: non quidē quod mandare sit facere, sed quia legislatori placuit vtrumque ad pœnam ibi positā exæquare. Dixi, *Vel ex tenore alicuius*. vt ex aliis iuribus & consuetudine ecclesiæ, cap.si quis suadente 17.quæst.4.loquens de iniiciente manus in clericum, extendit ad mandantem, consulentem, & iuuantē, d.c.mulieres.& c.quantæ. de sent.excō. & cap.sicut dignum, de homi. Dixi, *Tacite*, propter cap.significauit.de Iudæ.quod habet mittētem armæ Saracenis, ita esse excommunicatum, ac deferentem, per canonem latū contra facientem: non quidem quòd idem sit deferre per se, & mittere per alium; sed quia lex pęnalis extenditur de vno casu ad alium, quando alioqui esset frustratoria, vel quasi.c.si ciuitas. de sent.excom.quod habet interdictum ciuitatis extendi ad suburbia, ne fiat frustratorium : & gloss.cap.1.de vsur.lib.6. quæ c.illud loquens de testamento, extendit ad codicillum, ne sit frustratorium. Quibus addendum, quod canon se extendens ad consulentem, non comprehendit ita simpliciter consulentē consilio adeo simplici, quod sine illo tam certo, & iniquo animo fuisset admissum delictum, ac cum illo, per cap.fœlicis. §. illud, de pœn.lib.6.iuncta gloss.celebri uerb.simplici.cui similis glos. magna d.clem.si quis suadente. Idem eadem ratione est dicendum de mandato, iussu, & fauore, sine quibus perinde omnino peccatum admissum fuisset, ac cum illo, per d.supra cap.17.à nu.17.

Adde, quod refert, an disponens loquatur principaliter de faciente, & secundario de mandante, consulente, aut principaliter de omnibus : quia priori casu non incurrit excommunicationem cōsulens, aut mandans, antequam fiat opus: vnde mandans cuipiam etiā centies percutere clericū non excōmunicatur, donec percussio sequatur, & nūquam si ea nūquam sequatur, arg.notatorū in d. c.mulieres. de sent. excom. In posteriore vero sic: nam qui mandat interficere aliquem per assassinos, statim quamuis non sequatur mors, est excommunicatus, c.1.de homic. lib.6. quia æquè principaliter excommunicat mandantem, ac occidentē: & religiosus, qui concionatur animo retrahendi auditores à solutione decimarum, est excōmunicatus : quamuis auditores non retrahantur.clem. cupientes.§. 1.
52 de pœn. Consulere autem dicitur quicunque monet, persuadet, aut precatur, ut illud faciat, secundum Bart.in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur.imò & qui instruit, aut proponit vtilitatem inde sequuturam, secundum Innoc.recep. in cap.audientiam. de homic.

Quartò, notandū, quòd bulla, quæ nostra ætate appellatur Cœnæ Domini, est bulla continens processum Papæ, quo die Iouis Sancta excōmunicat varium genus peccantiū: dicta sic, eo quod illa dies appellatur Cœnæ Domini propter Cœnā illam ter maximam Domini nostri, quā vltimam fecit Hierosolymis cum discipulis suis, de cuius antiquissima origine,

53 ne, & vario tenore, quem variis temporibus sub variis Pōtificibus Max. vsque ad S.D.N.Greg.XIII.habuit,nihil gratia breuitatis scribimus: quia glo. solen.clem.1.de iud.uerb. solenniter & eius author Ioan.Andr.in c. quod olim.de Iudæ. dicunt ter in anno solere Papam facere processus generales contra certos delinquētes,scilicet die Iouis Sancta, Ascensionis,& Dedicationis S.Petri, & Pauli. Car. tamen in d.c.quod olim. quem Ioan. de Anan.ibi,& nos sequimur in c.ita quorundam. not.6.nu.7.de Iudæ.dixit, quòd suo tempore solum faciebat prædicta die Iouis Sancta,quam S. Ant.3.par.tit.2.c.72. exposuit secundum tenorem bullæ Martini V. cui
54 multa addiderunt, & detraxerunt posteriores Papæ, usque ad Iuliū III. secundum cuius bullæ tenorem nos in Manuali Hispano declarauimus. At quia successores eius, & etiam S.D.N.Gregorius XIII. nōnulla mutarunt tam secūdum tenorem bullę ipsius,me audiente promulgatę, primo sui Pōtificatus anno exposui in editione prima huius Manualis latinitate donati: nunc autem declarabo eam secundū tenorem, sub quo eam tulit hoc anno eiusdem sui pontificatus vndecimo clausularum eius ordinē sequutus.Precatus tamen humillimè prius Deum Opt.Max. vt Sāctitatem suam summum & vnicum ecclesiæ suæ Vicarium donet summo illo perseuerantiæ dono, quo omnia heroica summaque sua auctoritate, sapientia, ac recondita eruditione, & cana prudentia dignissima, quæ fœliciter cępit,& fęlicius prosequitur, fęlicissime perficiat. Amen.

Quintò, quòd annua bullæ iteratio non multiplicat censuras per eam latas; vt diximus in d.cap. ita quorundam.not.2.à nu.37.& quòd excommunicationes per alia iura latæ,& in prædicta bulla repetitæ sunt in effectu eædem, pręter quam quod bulla hæc addit reseruationem absolutionis Sedi Apost. Prima excommunicatio bullæ Cœnæ fertur per primam clausulam eius in hæc verba.

55 *Excōicamus quoscūq; Husitas,Vuicleuitas,Lutheranos,Zuinglianos,Caluinistas.Hugonottos, Anabaptistas, Trinitarios, ac oēs & singulos alios hæreticos quocunque nomine nuncupentur, & cuiuscunque Sectæ existant, & eorum credentes, ipsorumque receptatores, & fautores; & generaliter quoslibet defensores, ac eorundem libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine auctoritate nostra, & Sed. Apost. scienter legentes, aut tenentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes, ex quauis causa publicè, uel occultè, quouis ingenio,uel colore: necnon schismaticos,& eos,qui se à nostra,& Rom. Pont.pro tempore existentis obedientia,pertinaciter subtrahunt,uel recedunt.*

Declaratio prima, quod quid sit hęresis,& quid hæreticus desinitur supra c.11. nu.17. & quòd excommunicatio in hæreticos uidetur omnium antiquissima,arg.cap.Achatius.& c.audiuimus.24.q.1. sed non erat reseruata ante bullam, ut diximus in d.cap.quorundam.not.11.nu.41.

Secunda,quòd hæc excōicatio,non comprehendit magos,qui alios nō sunt hæretici, arg.eorū quæ habentur 26.q.1.2.3.4.5.6.& 7.& S.Th.2.2. q.95.art.1.& 2. quos tñ cōprehendebat bulla Pij V.,p est valde notandū.

Tertia, quod verbum, *Credentes*, omissum in bulla Pij V. fuit expressũ in hac potius ob declarationem, quam ob necessitatem: nam etiam eo non expresso fuissent inclusi, quippe qui vere sunt hæretici, cap. excommunicamus. il 2. §. vlt. de hæret. eo quod, quamuis non credant explicite hæreses, credunt tamen implicite, credẽdo pertinaciter esse verum, quod alius hæreticus credit, nescientes quid credat in specie, iuxta Palud. in 4. dist. 13. quæst. 3. conclus. 2.

Quarta, ꝙ fautores, receptatores, & defensores solum dicuntur ad effectum incurrendi hanc censuram, qui hęc faciunt eis eo respectu, quo sunt hæretici, vt recte notauit Caiet. in d. cap. 1. Tum arg. l. in delictis. §. si detracta ff. de noxa. Tũ quia tenetur quis hæretico extreme egenti subuenire, argum. c. pasce. 86. dist. Tum quia potest quis, licet non teneatur, eidẽ etiam non extreme egenti subuenire, quatenus est homo, arg. c. duo ista nomina. 23. q. 4. ibi (*quia peccator est, corripe; quia homo, miserere*. & ibi, *Nulli homini claudenda est misericordia, sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est*. Tum quia alioqui omnes fere Catholici etiam religiosi, Germaniæ, Angliæ, Scotiæ, & bonæ partis Galliarum, inciderent in has censuras: quippe qui habet commercium cum hæreticis, quatenus sunt homines, quod sine aliquo fauore, uel auxilio eis præstando haberi nequit. Tũ quia nullo canone contrarium probatur: licet multis probari possit eum præsumi fauere hæretico, qui, sciens cũ esse talem, fauet ei sine aliqua circunstantia, quæ excusare posset eum, etiã in foro exteriori, à tali præsumptione: quales multæ occurrere possunt fundatæ in timore, necessitate, cognatione, vel vtilitate, in pace, militia, & bellis, in quibus videmus, & legimus Carolum V. & Philippum II. omnium Regũ, quos sua ętate terra coluit, & colit, Catholicissimos fauisse donis, ducibus, & militibus Lutheranis Maiest. suæ militantibus. Quo ad forum autem interius, in quo sola veritas inspicitur. cap. tua. de spons. facile est discernere fauorem datum alicui eo respectu, quo malus & hæreticus est, à dato eidem, eo quod proximus, & à Christo redemptus est, d. cap. duo ista.

56 Quinta, quod Caiet. in prædicto cap. oblitus fuit ponere id quod. 2. 2. q. 2. art. 3. & 4. in sum. uerb. hæresis. tenuit, & alij aliis locis, quod adducimus in c. cogitationis pœnam nemo meretur. de pœnit. dist. 1. scilicet, hæreticos mentales tantum non incurrere hanc censuram, neque aliam à iure humano latam; quales tamen non sunt ij, qui hæresim prompserunt verbo, scripto, vel nutu, & signo verbis æquipollẽti, licet nemine id vidẽte, vel audiente prõpserint: quia sufficit sua natura esse probabile, licet contingat probari nõ posse ad hoc vt includatur sub potestate, & iurisdictione humana, & pœnis eius, quod multis confirmaui in d. cap. cogitationis.

Sexta, quod in foro interiori non sufficit hæresis exterior sine mentali, ob quod superius contra eum, & alios diximus in c. 2. nu. 24. & 25.

Septima, quòd qui habet, uel legit libros Catholicorũ referentium dicta hęreticorũ etiã desumpta ad verbum ex libris eorũ, non incurrit hanc

excom-

excommunicationē: quia non ſunt libri hæreticorum, etiam ſi principaliter legeret illos ad ſciendum dicta, & rationes eorum: ſicut non incideret audiendo eadē relata uerbo per alium. Neque eadem ratione qui legit libros Catholicorum elucidatos per annotationes hęreticorū; licet iſte incidere poſſet in cenſurā indicis librorum Pij IIII. Secunda excommunicatio profertur una cum prima contra ſchiſmaticos in hæc uerba.

Nec non ſchiſmaticos, & eos, qui in animarum ſuarum periculum ſe à noſtra & Rom. Pont. pro tempore exiſtentis obedientia pertinaciter ſubtrahere, ſeu quomodolibet recedere præſumunt.

57 Declar. quòd hic ſignificatur hęreſim differre à ſchiſmate, & hæreticū à ſchiſmatico, & rectè quidem, ut colligitur ex cap. ſchiſma. 24. quæſt. 1. & S. Tho. 2. 2. quæſt. 39. art. 1. ad 3. loquentem in hæc uerba. *Hæreſis, & ſchiſma diſtinguuntur ſecundum ea, quibus utrumque per ſe, & directè opponitur. Nam hæreſis per ſe opponitur fidei, ſchiſma autem per ſe opponitur unitati eccleſiaſticæ charitatis. Et ideo ſicut fides & charitas ſunt diuerſæ uirtutes, quamuis quicunque caret fide, careat charitate; ita etiam ſchiſma, & hæreſis ſunt diuerſa uitia: quamuis quicunque eſt hæreticus, ſit etiam ſchiſmaticus ſed non conuertitur: & hoc eſt, quod Hiero. dicit in epiſt. ad Titum cap. 3. & reſeruatur in cap. inter hæreſim. 24. q. 3. Inter ſchiſma, & hæreſim hoc intereſſe arbitror, quòd hæreſis peruerſum dogma habet, ſchiſma ab eccleſia ſeparat.* Hæc ille: ex quibus colligas, quòd ſchiſma generatim ſumptum eſt peccatum, quo quis ſe ſeparat ab unitate debita ſeparat: ſpecialiter uero ſumptum eſt peccatum, quo quis ſe ſeparat ab unitate eccleſiæ, nolendo ſub eſſe ei uel membris eius, quatenus ſunt eius: licet credat non eſſe niſi unā Eccleſiam, & unum Vicarium ſupremum. Tertia fertur in hæc uerba.

58 *Anathematizamus omnes & ſingulas perſonas cuiuſcunque ſtatus, gradus ſeu conditionis fuerint, & interdicimus uniuerſitates, collegia, & capitula quocunq; nomine nuncupentur, ab ordinationibus, ſententiis, ſeu mandatis noſtris, ac Rom. Pont. pro tempore exiſtentium ad uniuerſale futurum Concilium appellantes: nec non eos quorum auxilio appellatum fuerit.*

Declar. prima, quòd hæc excōmunicatio nunc primum facta eſt bullæ Cœnæ: antea enim licet lata, & reſeruata fuiſſe per Pium II. & Iulium II. ut tradit Syl. uerbo excommunicatio ſub fin. non tamen fuit hactenus inſerta bullis Cœnæ. Secunda, quòd huic excommunicationi adiungitur interdictum propter vniuerſitates, in quas non fertur excommunicatio, ut infra dicetur. Tertia, quòd conſulens, & auxilians prædicti non incurrunt donec appellatio ſubſequatur. Quarta fertur in hæc uerba.

59 *Anathematizamus omnes pyratas, latrunculos marinos, et illos præcipue, qui in mari noſtro à monte Argentario uſque ad Tarracynam diſcurrentes eos, qui in illo nauigant, deprædantur, mutilant, interficiunt, rebuſue & bonis ſuis ſpoliant, omneſque receptatores eorundem, & eis auxilium ſcienter dantes, uel fauorem.*

Declar. prima, ꝙ excommunicatio ista nostra sententia comprehendit omnes, & solos eos, qui principaliter uersantur in agẽdis prædis, percutiendis, aut interficiendis in mari occurrentibus: quia hi sunt Pyratę, & latrones marini, quidquid dicant Ang. uerb. excõicatio 5. cas. 18. Sylu. uerb. excommunicatio. cas. 29 & Caiet. uer. excõmunicatio. cas. 18. cuius temporis bulla speciatim includebat consulentem, quem licet hæc speciatim non includat, generatim tamen includere videtur: quia includit auxiliantes, & fauentes; & negari non potest eum, qui consulit, auxiliari, uel fauere, arg. l. quod fauore C. de leg. tradit Bart. in l. si unius. §. 1. ff. de iniur.

Secunda, quòd qui gerunt sua negotia, aut mercimonia cum amicis, aut bella iusta, uel iniusta cum inimicis, & deprædãntur aliquando incidenter, non includuntur hic, iuxta omnium sententiam.

Tertia, quòd non includit eos, qui in solis fluminibus faciunt hoc, quid sentiat Angel.

Quarta, quòd sufficit facere hoc alicui, uel aliquibus nationibus: & non est necesse facere omnibus, uel ferè omnibus: quia, quum in id incumbentes principaliter Piratæ, aut latrones maris dicantur, rectè in eis uerificantur uerba huius clausulæ, quidquid dicat Sylu. ubi supra. Quinta fertur in hæc uerba.

60 *Anathematizamus omnes, & singulos, qui Christianorum quoruncumque nauibus tempestate in transuersum (vt dici solet) iactatis naufragium passis, aut etiam submersis, siue in ipsis nauibus, siue ex eis dilapsa, & in mari, vel litore inuenta cuiuscunque generis bona tam in nostri, Tyrrheni, & Adriatici, quàm in quibuscunque alijs cuiuscunque maris regionibus, & litoribus rapuerint, aut scienter sibi acceperint, aut ab alijs rapta, seu accepta scienter receperint: ita ut nec etiam ob quodcunque priuilegium, consuetudinem, aut longissimi etiam immemorabilis temporis possessionem, seu alium quemcunque prætextum excusari possint.*

Declar. ꝙ hæc excommunicatio nuper facta est bullæ Cœnæ: nam licet antea fuisset lata, non tamen eius absolutio erat reseruata, ut uidere est in c. excommunicationi de rapt. de quo infra nu. 117. ubi dicetur an sufficiat acceptio, uel requirantur uoluntas (vt sic dicam) mora, & monitio; & quam iniqua sit lex contraria. Sexta fertur per illa uerba.

61 *Excommunicamus omnes, qui in terris suis noua pedagia, seu gabellas ad id potestatem non habentes imponunt, vel augent; aut imponi, vel augeri prohibita exigunt.*

Declar. prima, ꝙ hic statuitur idem de augmentis gabellarum antiquarum, quod de nouis: quod ipsum dicendum esset etiam si nihil fuisset expressum de augmentis, ut diximus in expositione alterius bullæ, ubi hoc non erat expressum, argum. l. si ex toto. in princip. de legat. 1. & in l. peculium. ff. de leg. 2. tradit Ang. uerb. pedagium. & Sylu. uerb. excommunicatio 7. cap. 19.

Secunda,

Secunda, quod per pedagia, & gabellas intelligi possunt etiam portoria, de quibus in bulla Pij V. & alia vectigalia, ob identitatem mentis legislatoris, & rationis legis, & latitudinem vulgarem significationis eorum. Qua de re latius in c. fraternitas. 12. quæst. 2. tractamus.

Tertia, quod per illa verba (*Ad id potestatem non habentes*) includitur solus, & omnis qui recognoscit superiorem in temporalibus, ad quem ab eo appellari potest: nullus enim talis huiusmodi potestatem habet, & quilibet alius sic, per cap. 1. quæ sunt regaliæ, in usib. feud. & notat. in c. super quibusdam. de uerb. signif.

Quarta, quod per, *Exigit*, intelligitur hæres illa imponentis, publicanus, conductor, siue arrendator illorum iurium, & recipiens etiam famulus à non sponte soluentibus, iux. rubr. de exact. trib. lib. 11. C. quia exigere est extorquere à nolente soluere, gloss. iuncto tex. in l. soluendo. ff. de negotiis gest. glo. & Card. cle. fin. de censib. Dicitur autem inuitus & nolens soluere, etiam qui soluit rogatus soluere tanquam debitum, Caiet. ubi supra cap. 39. Excusare tamen posset ab hac censura probabilis ignorantia iuris, aut facti, argum. cap. 2. de constit.

Quinta, quod per prohibita debent intelligi simpliciter prohibita, id est, quæ à nullis, neque à laicis, neque à clericis iustè possunt exigi: & prohibita exigi à clericis, & non à laicis, non sunt simpliciter, sed secundum quid prohibita: & ideo petens à clericis incurrit quidem excommunicationem. cap. quamquam de censibus, lib. 6. quæ non est reseruata, non tamen hanc. Septima fertur in hæc verba.

62 *Excommunicamus omnes falsarios litterarum Apostolicarum in forma Breuis, ac supplicationum, gratiam, vel iustitiam concernentium per Rom. Pontif. vel S. R. E. Vicecancellarium, seu gerentes vices eorum, aut de mandato eiusdem Rom. Pont. signatarum, aut sub nomine eiusdem Rom. Pontif. seu Vicecancellarij, aut gerentium vices prædictorum signantes supplicationes easdem. Ac etiam falso fabricantes litteras Apostolicas, & in forma Breuis, ac supplicationes huiusmodi. Extendentes constitutionem fœ. re. Innocentij Papæ III. quæ incipit: Ad falsariorum. cum omnibus pœnis in ea contentis, ad eosdem fabricantes, & etiam ad falsificantes, seu mutantes supplicationes per nos, seu de mandato nostro signatas, & datas sine nostra, aut Datarij nostri licentia.*

Declar. prima, quod per hanc clausulam iuncto cap. ad falsariorum. de crim. fals. probatur appellatione literarū Apostolicarum in materia odiosa non includi supplicationes à Papa signatas, quas signaturas vocamus, alioquin superflue extenderetur per hanc illud cap. puniens falsantes literas Apostolicas ad falsantes signaturas.

Secunda, quod hæc excommunicatio non est reseruata Papæ, nisi quo ad ea, quæ includuntur in hac clausula: quia quatenus continetur in illo cap. non est reseruata, vt patet ex eo, & notatis à Caiet. vbi supra cap. 27.

Tertia, quòd videmur bene pridem respondisse, ꝙ neque in hanc excommunicationem, neque in illam d.cap.ad falsariorum. incidit falsarius literarum episcopi, vel nuntij: quia hæc propriè non sunt literæ Apostolicæ: nec eadem ratione falsarios literarum pœnitentiariæ: quia non sunt literæ Papæ, sed eius commissarij constituti viuæ vocis oraculo. Secus tamen de falsario breuium Papæ, iuxta Gomes lib. de breuib. pag. 3.

Quarta, ꝙ non includit eos, qui surreptitiè, vel obreptitiè impetrant literas Apostolicas, vel vtuntur illis, vt diximus in cap. ad audientiam. 1. de rescript. quia non sunt literę falsæ. Neque eos qui vtuntur literis falsis: quia solum loquitur de falsantibus: & aliud est falsare, & aliud vti falsis, vt colligitur ex d.cap.ad falsariorum. quo excommunicantur omnes falsarij, & non omnes falsis vtentes, nisi solum laici.

Quinta, quòd ille dicitur habere literas falsas, vel vti eis, qui sciens, vel debens scire esse tales, vtitur eis iuxta Caiet. vbi supra. argum. l. in delictis. §. si detracta. de noxal.

Sexta, quòd nó satis est corrigere aliquam literam, aut punctum, quod non mutat substantiam aliquam, vt faciat incidere in hanc excommunicationem, vt dictum est c.17.nu.178. post Ioan. Gerson. 2.par. Alph. 32. ca. quidam. fol. 118. contra Host. in sum. de crim. fals. §. porro. vers. sed hodie. & Caiet. in sum. verb. excommunicatio. cap. 26. saltem quo ad forum conscientiæ: quum id facere bona mente sine dolo, & vllo alterius damno, non videatur mortale, nec consequenter excommunicare, iuxta dicta sup. eod. nu. 9. Octaua fertur in hæc verba.

63 *Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, filū ferri, stannum, chalybem, omniaq; alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, canapem, funes, tam ex ipso canape, quam ex quacunque alia materia, & ipsam materiam, aliaq; huiusmodi, quibus Christianos impugnant, deferunt Saracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis. Necnon illos qui per se, vel alium, seu alios de rebus Christianæ Reip. statum concernentibus in Christianorum perniciem, & damnum ipsos Turcas, & Christianæ religionis inimicos certiores faciunt, illisque ad id auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstant. Non obstantibus quibuscunque priuilegijs, quibuscunque principibus, & dominis, siue priuatis personis per nos, & sedem prædictam hactenus concessis, quæ illis nolumus in aliquo suffragari.*

Declar. prima, quòd hanc excommunicationem præcessit posita in c. ita quorundam. & cap. quod olim. c. significauit. & cap. ad liberandam. de Iudæ. & extraua. 1. Ioan. 22. eod. tit. & extraua. 1. eod. tit. inter communes. Hæc autem videtur omnibus illis amplior: quia licet in d.c. ꝙ olim. excómunicentur exercentes mercimonium cū Saracenis tempore belli, & in c. significauit, treuguam magis bello quam paci æquet: & licet in dd. extrau. victualia, siue commeatus ad eos deferri prohibeat, ꝙ est intelligendum etiam per nuncios iuxta d. cap. significauit, tamen hæc non solum

lum excommunicat speciatim deferentes multa; sed etiam prohibita, & ita videtur excommunicare omnes illos, quos singula eorum excommunicarent, etiam si hæc non faceret.

Secunda, q̄ ad respondendum dubiis, quæ olim passim interrogabamur in Lusitania, etiã ex Africa super hac materia à confessariis illustrissimæ Societatis Iesu, ante hoc Manuale quandam repetitionem composuimus in d.c. ita quorundam. dicatam insigni collegio eiusdem Societatis Conymbricen. ex ubi dictis apte posset hæc clausula illustrari.

Tertia, quòd per equos intelligendi sunt etiam equi debiles, claudi vel morbosi traditi à præfatis inimicis, & opera, & arte Christianorum in eorum terris curati, & feroces effecti: quia est verbum generale eadem ratione includens eos, ac alios apud nos genitos.

Quarta, quòd per arma, ut ibi accurate diximus, intelligantur tantum bellica, id est, quæ sunt vna species armorum generatim sumptorum in l. armorum. ff. de verb. sig. principaliter ad pugnã facta. vel destinatione animi ad eam designata, quorum posterius dico propter ligna, trabes, ferrũ, & alia metalla, quæ non sua forma artificiali, sed praua deferentis intentione destinantur ad pugnam, conficiendo ex eis naues, vel alia instrumenta pugnæ accommoda: & consequenter in hac clausula continentur non solũ offensiua vt lanceæ, enses, pugiones, bombardulæ, seu sclopi, cultri, & etiam cultelli: quia suapte natura sunt ad pugnam apti, quamuis ob paruitatem aliquando pro subiecta materia non dicantur arma, sicut nec lapides, nec alia defensiua, vt post alios dixit eruditissimus Andr. Alciatus. in d. l. armorum. cuius titulum commentariis ob reconditam eruditionem suspiciendis, illustrauit. Non, inquam, solum offensiua, sed etiam defensiua, vt cassides, lorica, scuta, peltæ, clipei, & id genus alia, arg. l. 2. C. quæ res asport. non deb. Arma vero illa, quæ per se non sunt bellica; qualia sunt lapides, & fustes & baculi, non includunt plusquam aliæ merces, nisi cum intentione deferentis destinantur mediate, uel immediate ad pugnã.

Quinta, quòd per ferrum intelligendum videtur factum, & infectum, arg. d. l. 2. C. quæ res aspor. non deb. non tamen uena ferri, uel auri, ut dixi in dict. reper. contra Sui uerb. excõmunicatio 7. cas. 21. quamuis etiam illa includeretur, si deferretur intentione, ut ex ea fieret ferrum, & ex ferro arma pugnæ accommoda, per prædicta.

Sexta, q̄ per aurũ, argentũ, & alia metalla, etiã intelliguntur facta, & infecta. l. cũ aurũ, & l. Quintus Mutius § 1. ff. de aur. & argen. lega. Et q̄uis, ut ibidẽ diximus in legatis eorũ appellatione non cõtinẽtur nũmi, & pecunia signata: nõ tñ video illã rõnẽ, quare sic magis metalla ad pugnãdum inepta uetentur deferri, quam pecunia signata, quum hæc aptior sit ad arma comparanda, quàm illa. & cum si ratione mercimonij permitteretur, eadẽ ratione qua hæc etiam illa deberent permitti. Per bellica instrumenta uidentur intelligi tympana, fistulæ, litui, cornua, & tubæ. Per lignamina,

intelli-

intelliguntur trabes,& alia ligna nauibus & triremibus,& aliis instrumẽtis bellicis fabricandis opportuna: quamuis in d.c.ita quorundam, restrictius lignamina galearum prohibeantur, ut ibi dixi. Per funes videntur intelligi nõ solum linei,& canapei,sed etiam lanei & spartei: quia dictum generaliter,generaliter est intelligendum. l. de pretio.ff.de pub.in rẽ act. & c.solitæ.de maior. Quod aũt naues,& triremes contineantur, probat c. ad liberandam.de Iudæ.& illud Arist. *Propter quod vnumquodque tale,& illud magis*. auth.multo magis. C.de sacro sanct.eccl. & lignamina prohibentur,ne inde naues fiant: ligna vero ad ignem fouendum non vetitur magis quam aliæ merces,vt vbi supra dixi. Per, *Turcis,&c.* non vidẽtur includi hæretici, neque Iudæi,neq; gentiles; quibus cum non est bellum Christianis; quia nec mens, neque ratio, neq; verba clausulæ, videntur eis conuenire,nec Turcæ, & Saraceni qui nos contra alios Turcas,vel Saracenos iuuarent: vt uidetur contigisse, quando Carolus V.Regem Tuneti ab ea eiectum restituit, & contingere potest quoties populus aliquis Christianus in suam iustam,& necessariam defensionem sociaret sibi aliquos infideles iuxta Old.cons.71.probatum à Io.And.in rub.de Iudæ. An aũt excusetur princeps, dux, vel præfectus vrbis,vel castri donans vnum, vel alterum equum,ensem,hastam,vel sclopum in gratiam cuiuspiam beneficij accepti, vel spe accipiendi, dubitari potest; quia verba eum includunt, sed credi põt excusari ex defectu non quidem verborum, sed mentis,arg.l.adigere.§.quamuis.ff.de iur.pat.Per illa verba, *quibus Christianos impugnant*: videtur significari esse necessium ad violandam clausulam, vt deferentes hoc malo animo deferãt: quod est falsum,& ad hanc inductionem res ponderari potest,ꝙ hęc verba potius ponuntur ad demonstrandũ factum cõiter solitum,quam ad significandum necessitatem tam praui animi:nemo enim excusaret mercatorem deferẽtem multas hastas raxineas, multas cassides ferreas,& sclopos Turcis, solo animo lucrandi, desiderando,immò paciscendo, ne vnquam eis contra Christianos vterentur.

Septima,ꝙ Christiani metu mortis, aut verborum remigantes in triremibus Maurorum,etiam contra Christianos, non videntur excõmunicati.ut in d.c.ita quorundam.notab.2.probamus, quamuis à mortali peccato nesciamus vllatenus excusare, quod ægerrimo animo fero, quum hoc consequatur non posse eos unquam absolui, neque iuste communicare, antequam firmiter proponant se nunquam ita remigaturos,etiam si ob id oporteat oppetere mortem, per d.supra.c.1.num.21.Remigantes autem etiam sponte,vel regentes eorum naues contra alios infideles,nec excommunicantur, nec peccant: quia d.cap.ad deliberandam.de regentibus eorum naues contra Christianos intelligendum videtur, argumen. à cessatione rationis, & mentis legislatoris, l.adigere. § quamuis.ff.de iur. patr. Nona fertur in hæc fere verba.

64 *Excommunicamus omnes impedientes, siue inuadentes eos, qui victualia, seu*

ſeu alia ad vſum Romanæ Curiæ neceſſaria adducunt. Ac etiam eos,qui,ne ad Romanam Curiam adducantur ,vel afferantur,impediunt,ſeu perturbant, vel pro eis aliquid exigunt,aut ſoluere faciunt,ſeu hæc facientes defendunt per ſe, vel alium,ſeu alios,cuiuſcunque fuerint ordinis, præeminentiæ, conditionis, & ſtatus:ac etiam ſi Pontificali,uel Regali,aut alia quauis eccleſiaſtica,uel mundana præfulgeant dignitate.

Declarat.prima, quòd includit omnes Chriſtianos, qui faciunt aliquod in ea contentorum.

Secunda, quod non comprehendit eos, qui ob utilitatem ſuæ Reipub. iuſte prohibent uictui neceſſaria, aut peſte graſſante in Curia ſuis ad eam proficiſci cum commeatu,& ſimilibus: quia non intendunt impedire : licèt ex eo per accidens id conſequatur, ut dixit recte Caiet.ubi ſupra.c.19. uerb.excommunicatio.facit.l.ſi quis nec cauſam.ff.ſi cert.pet. & cap.non dubium,de ſent.excom.Decima fertur in hæc uerba.

65 *Excommunicamus omnes ex propoſito interficientes, mutilantes,vulnerantes,detinentes,capientes,ſeu deprædantes Romipetas, ſeu peregrinos ad urbem cauſa deuotionis,ſeu peregrinationis. Et prorſus omnes alios,ad Sed.Apoſt.accedentes,uel apud eam morantes, aut recedentes ab ipſa, & illis dantes auxilium,conſilium,uel fauorem.*

Declaratio prima,quod hæc clauſula includit uenientes ad urbem, uel ab ea recedentes cauſa deuotionis,uel peregrinationis, quos non includebat Bulla eiuſdem D.N. quam expoſuimus in Man. latino,niſi quando in ea maneret Sedes Apoſt.

Secunda, quod includit omnes uenientes ad Sed. Apoſt. & recedentes ab ea,ſiue maneant Romæ,ſiue foris: nõ tamen uenientes Romam, ſi alia de cauſa,quàm deuotionis, & peregrinationis ad eam ueniant;neque uenientes ad urbem , ubi extra illam fuerit Curia,ſi alio reſpectu, quàm Sedis Apoſt. iuerint ad eam,uel receſſerint ab ea.arg.no.in c. ego N. de iure iur.uerb.limina.iuxta declarationem Ioan.And.Panor.& Fel.

Tertia,quod non includit eos, qui uadunt, degunt, aut redeunt à loco, ubi eſt curia, ſi non proficiſcantur, uerſentur , aut reuertantur ratione curiæ, ſi illa non eſt Romæ,Caiet.ubi ſup.cap. 14.

Quarta , quod ad hanc incurrendam non oportet , quod id faciens careat iuriſdictione , quod requirebat Bulla in alio Manu. expoſita ſaltem quoad aliquos.

Quinta , ꝙ propoſitum percutiendi,ſeu interficiendi , quod ſufficit ad peccatum mortale, non ſufficit ad incurrendum hanc cenſuram , ob percuſſionem, uel interfectionem;imò eſt neceſſe,quod cõcipiatur tempore animi pacati;uel tranquilli, iuxta Caiet. ubi ſupra: quanquã noſtra ſententia,ſatis eſt ut concipiatur etiam tempore turbati & irati: modo concipiatur ante rixam , & tempus percuſſionis,uel mortis: quia per hoc ſeruatur proprietas,ſeu ſpecialitas,quam hæc clauſula ſignificat in hoc cap.

Vndecima

Vndecima fertur in hæc uerba.

66 *Excommunicamus omnes illos, qui non habentes in eadem Curia iurisdictionem ordinariam, vel delegatam eius prætextu capiunt, spoliant, detinent morantes in eadem, vel qui talia fieri mandant.*

Duodecima fertur in hæc uerba.

67 *Excommunicamus interficientes, mutilantes, verberantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, ac Patriarchas. Archiepiscopos, Sedisque Apostolicæ Legatos, vel Nuncios, aut eosdem eijcientes à suis diœcesibus, territorijs, terris seu dominijs, eaque mandantes, uel rata habentes, seu præstantes eis auxilium, consilium, uel fauorem.*

Declar. prima, quòd ob singula horum septem admissa contra Cardinales incurritur hæc excommunicatio.

Secunda, quòd quo ad c. fœlicis. & pœnas in eo contentas exæquantur Cardinalibus, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Legati, seu Nuntij Sedis Apost.

Tertia, quòd licet hic expresse nõ dicatur q; facientes prædicta contra Patriarchas, Archiepiscopos, &c. incurrant censuram bullæ, cum censura prædicti c. fœlicis. non sit de censura bullæ: de mente tamen S.D.N. uidetur fuisse, ut censeretur censura bullæ. Tum quia intendit in hoc æquare illos Cardinalibus. Tum quia Pius V. in sua bulla expreßè excommunicauit iniuriantes eis, sicut iniuriantes Cardinalibus.

Quarta, quòd hæc censura includit etiam eiicientes à terris suis Legatos, & Nuntios Sed. Apost. Patriarchas, Archiepiscopos à suis diœcesibus, eaque mandantes, consulentes, & ad id auxiliantes. Ita quod latius prouidetur iis, quo ad hoc, quam Cardinalibus, quatenus sunt Cardinales, & non Legati, uel Episcopi.

Quinta, quòd hic uidetur prouisum contra illos iudices sæculares, qui cum episcopos non parentes suis iussis non possunt capere, neque punire, iubent eis, ut e regno exeant: ob quod non solum iubentes, sed & lictores iussa exequentes, & opem ad id ferentes, immò & consulentes ligantur: iubentes autem exire curiam regis, uel alium locum, qui non esset eorum diœcesim, esto male facerent, non tamen hac censura ligarentur: quia neque eius uerba, nec eadem ratio eis aptantur.

Sexta, quòd excusatur ab hac censura, qui defendẽdo se cum moderamine inculpatæ tutelæ, aliquid horum facit. l. ut uim. ff. de iust. & iur. & l. 1. C. unde ui. & qui probabiliter ignorans faceret aliquid in prædictos noctu, uel etiam interdiu habitu alieno repertos, arg. cap. 2. de const.

Septima, quòd per hanc clausulam cessat quo ad principalia uetita id quod in Hispano innueram, scilicet, quòd clem. si quis suadente. de pœn. largius prouidebat episcopis, quam bullæ præcedentium Pontificum, eo quod illa prouidet cótra bannientes, quod prædictæ bullæ nó faciebant:

ce ssat

cessat inquam: quia hæc prouidet etiam contra eiicientes, quod est generalius, quam bannientes. Immo etiam videtur cessare quo ad accessorias: quia tria illa verba, scilicet mandantes, seu consilium, vel auxilium præstantes, includere videntur omnia, quæ plura verba illius clem. continent. Nam per mandantes comprehenduntur ratum habentes. cap. ratihabitionem. de reg. iur. lib. 6. & per consilium, & auxilium cætera: nam & defensare, & socium esse comprehenduntur sub auxilium præstare.

Octaua, quod episcopus dicitur qui est consecratus, & non qui solum electus, præsentatus, confirmatus, institutus, aut prouisus, etiam si iam adeptus sit posses. per gloss. solem. in clem. dignum. de celebr. missa. & alia multa citata per Felyn. in cap. eam te. de rescript. Decimatertia fertur in hæc verba.

68 *Excommunicamus illos, qui per se, vel alium, seu alios, quascunque personas ecclesiasticas, uel sæculares ad dictam Curiam super eorum causis, & negotijs recurrentes, illasque in eadem Curia prosequentes, aut procurantes, negotiorum gestores, aduocatos, & agentes ipsorum, seu etiam auditores, uel iudices, super dictis causis, uel negotijs deputatos occasione causarum, uel negotiorum huiusmodi uerberant, mutilant, occidunt, bonis spoliant, seu qui per alium, seu alios, directe uel indirecte prædicta exequi, procurare, aut eisdem consilium, auxilium, uel fauorem præstare non uerentur, cuiuscunque præeminentiæ, & dignitatis fuerint. Ac etiam omnes tam ecclesiasticos, quam sæculares cuiuscunque dignitatis, qui prætexentes friuolam quandam appellationem à grauamine, uel supra exequutione litterarum Apostolicarum, & in forma breuis, tam gratiam, quàm iustitiam concernentium, necnon citationum, inhibitionum, sequestrorum, monitoriorum, processuum, exequutorialium, & aliorum decretorum, à nobis, & à sede prędicta seu Legatis, Nuncijs, Præsidentibus, Cameræ Apostolicæ Auditoribus, Commissarijs, alijsque Iudicibus, & delegatis Apostolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanauerint, aut alias ad curias sæculares, & laicam potestatem recurrunt, & ab ea instante etiam fisci procuratore appellationes huiusmodi admitti, ac literas, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, & alia prædicta capi, & retineri faciunt, quiue illa simpliciter, uel sine illorum beneplacito, consensu, uel examine executioni demandare, aut, ne tabelliones, & notarij super huiusmodi literarum, & processuum exequutione instrumenta, uel acta conficere, aut confecta parti, cuius interest, tradere debeant, impediunt, uel prohibent, ac etiam partes, seu earum agentes, notarios, exequutores, & subexequutores literarum, citationum, monitoriorum, & aliorum prædictorum capiunt, percutiunt, uulnerant, carcerant, detinent, ex ciuitatibus, locis, & regnis eijciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur, per se, uel alium, seu alios, publicè, uel occultè, seu capi carcerari, detineri, uulnerari, minisque agitari faciunt. Quiue aliàs quibuscunque personis in genere, uel in specie, ne pro quibusuis eorum negotijs prosequendis, seu gratijs, uel literis*

ris impetrandis ad Romanam Curiam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas, vel literas à dicta Sede impetrent seu impetratis utantur directè, vel indirectè prohibere, statuere, seu mandare, uel eas apud se, aut notarios, seu tabelliones, uel alias quomodolibet retinere præsumunt.

Declar. prima, quòd hæc clausula includit primum impedientes cursum causarum ad Curiam, vel in Curia.

Secunda, impedientes executionem litterarum curiæ sed. Apost.

Tertia, tractantes male personas illas agentes, & impedientes dari instrumenta super his petita.

Quarta, impedientes impetrationes literarum gratiæ, vel iustitiæ à Sede Apostolica.

Quinta, quòd non est necesse ad incidendum in censuras huius clausulæ, vt prædicta impedimenta fiant authoritate iudiciaria laycà: sed sufficit, vt fiant priuata, vel ecclesiastica. Tum quia id patet quo ad primam & secundam partem, & quo ad eos qui procurant, vt superiores ponant impedimenta prædicta. Tum quia non est cur excusetur ecclesiasticus, qui auctoritate ecclesiastica intimantem, citãtem, & alia iussa Sed. Apost. implentem, capit, coniicit in carcerem, vel vetat, ne instrumenta super exequutis à se præstet. Tum quia nulla verba eius id indicant, neque vlla ratio concludit, & ita, vt est generalis, generaliter intelligi debet, cap. si Romanorum. 19. dist. l. de pretio. ff. de public. in rem act. Tum quia id, quod contra sentit Caie. potest intelligi de contentis in §. sequent. Sexta, quòd hæc excommunicatio includit multos alios, quos non includebat Bulla prædicta in Manu. Latino exposita, vt patet legenti. Decimaquarta fertur in hæc verba.

69 *Excommunicamus omnes, & singulos cancellarios, uicecancellarios, & consiliarios ordinarios, & extraordinarios, quorumcunque Regum, & Principum, ac præsidentes cancellariarum, consiliorum, & parlamentorum, necnon procuratores generales eorundem, vel aliorum Principum sæcularium, etiam si Imperiali, Regali, Ducali, uel alia quacunque præfulgeant dignitate, quocunque nomine nuncupentur; aliosque iudices tam ordinarios, quàm delegatos, nec non Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Commendatarios, Vicarios, & officiales, qui per se, uel alium, seu alios, auctoritate propria, & de facto, quarumcunque exemptionum, uel aliarum gratiarum, & literarum Apostolicarum prætextu beneficiales, & decimarum, ac alias causas spirituales annexas ab auditoribus & commissarijs nostris, alijsque iudicibus ecclesiasticis auocant, illarumue cursum, & audientiam, ac personas, capitula, conuentus, collegia, causasque ipsas prosequi uolentes impediunt, ac se de illarum cognitione tanquam iudices interponunt; quique partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt ad reuocandum, & reuocari faciendum citationes, vel inhibitiones aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum, uel consentiendum eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à censuris, & pœnis in illis*

illis contentis absolui per statutum, vel aliàs compellunt, vel exequutionem literarum Apostolicarum, seu exequutorialium, processuum, aut decretorum prædictorum quomodolibet impediunt, vel suum ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant, etiam prætextu violentiæ prohibendæ, vel aliarum prætensionum, seu etiam donec ipsi ad nos informandos (vt dicunt) supplicauerint, aut supplicari fecerint: nisi supplicationes huiusmodi coram nobis, & Sede Apostolica legitimè prosequantur.

Decimaquinta fertur in hæc verba.

Et qui ex eorum prætenso officio, vel ad instantiam partis, aut aliorum quorumcunque, personas ecclesiasticas, Capitula, Conuentus, Collegia ecclesiarum quarumcunque, coram se ad suum tribunal, audientiam conciliariam, concilium, vel parlamentum, præter iuris canonici dispositionem trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directe, vel indirecte quouis quæsito colore. Necnon qui statuta, ordinationes, constitutiones, pragmaticas, seu quæuis alia decreta in genere, vel in specie, ex quauis causa, & quouis quæsito colore, ac etiam prætextu litterarum Apostolicarum usu non receptarum, seu reuocatarum, vel cuiusuis consuetudinis, aut priuilegij, vel alias quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, uel factis, & ordinatis vsi fuerint: unde libertas ecclesiastica tollitur, seu in aliquo læditur, vel deprimitur, aut aliàs quouis modo restringitur, seu nostris, & dictæ Sedis, ac quarumcunque ecclesiarum iuribus quomodolibet directè, vel indirectè, tacitè, vel expressè præiudicatur.

Decimasexta fertur in hæc verba.

Nec non qui Archiepiscopos, episcopos, aliosque superiores, vel inferiores prælatos, & omnes alios quoscunque iudices ecclesiasticos ordinarios quomodolibet impediunt, quominus sua iurisdictione ecclesiastica contra quoscunque vtantur, secundum quod canones, & sacræ constitutiones ecclesiasticæ, & decreta Conciliorum generalium, & præsertim Tridentini statuunt. Ac etiam eos, qui post ipsorum ordinariorum, vel etiam delegatorum quorumcunque sententias, & decreta, aut aliàs fori ecclesiastici iudicium eludentes ad cancellarios, & alias curias seculares recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata etiam pœnalia ordinarijs, aut delegatis prædictis decerni, & contra illos exequi procurant. Eos quoque, qui hæc decernunt, & exequuntur, seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in eisdem.

Decimaseptima fertur in hęc verba.

Et qui iurisdictiones, seu fructus, reditus, & prouentus ad nos, & Sedem Apost. & quascunque ecclesiasticas personas ratione ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes, usurpant, uel etiam quauis occasione, uel causa sine Rom. Pont. uel eorum, ad quos de iure pertinent, expressa licentia sequestrant.

Decimaoctaua fertur in hæc verba.

Et qui collectas, decimas, taleas, præstantias, & alia onera clericis, prælatis,

tis, & aliјs personis ecclesiasticis, ac eorum, & ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, reditibus, & prouentibus huiusmodi, absque simili Romani Pont. speciali, & expressa licentia, imponunt, & diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic impositam etiam à sponte dantibus, et concedentibus recipiunt: necnon qui per se, uel alium, seu alios, directè, uel indirectè, prædicta facere, exequi, uel procurare; aut eisdem, auxilium, consilium, uel fauorem, aut uotum, seu suffragium, palam, uel occultè præstare non uerentur, cuiuscunque sint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiamsi Imperiali, aut Regali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, Respublicæ, & alij potentatus quicunque etiam regnis, prouinciis, ciuitatibus, & terris quoquomodo præsidentes, aut quauis etiam pontificali dignitate insigniti: innouantes decreta super his per sacros Canones tam in Lateranen. nouissime celebrato, quam aliis Conciliis generalibus edita etiam cum censuris, & pœnis in eis contentis.
Sequuntur declarationes harum quinque censurarum.

70 Declaratio prima, quòd in hanc censuram non incidunt nisi qui auctoritate iudiciali, & laica hic vetita faciunt, ut sub finem primæ partis huius clausulæ exprimitur.

Secunda, ꝙ per, *Prætextum uiolentiæ*, includit impedientes exequutionem literarum Apostolicarum, iustitiæ, vel gratiæ specie tollendæ violentiæ; quales an sint semper, vel quando impedietes eam post appellationẽ, vel supplicationem in tempore, & forma interpositam, quæstionis est, vt quotidianæ, ita maximæ dignissimæque, quam summa ecclesiæ potestas, summa sæculari audita determinet: quanquam satis hic uidetur determinari, quo ad eos, qui propter illas nullatenus ad tribunal eius, ad quẽ supplicatur, uel appellatur, adductas, uel adducendas impediunt. Quod etiam uideo pro re indubitata haberi in Hispaniis, & Gallis posse regulariter Reges defendere possidentes colorato titulo beneficia ecclesiastica, ne absq; iusta causæ cognitione deturbentur, uel spolientur, uirtute illarum literarum etiam Apostolicarum. Quod ut ubique ferè in illis regnis seruatur, ita multi iure munire conantur. an verò satis muniant, necne, S D.N. diffinitioni remitto, licet uideatur non posse iure probari consuetudinem illam quorundam recentiorum, qui decernunt bene, uel male esse appellatum ab interloquutoriis ob actus, quos iudices, à quibus, facient vel desinent facere post appellationes ab eis interpositas: cum omnis sententia interloquutoria, ex solis ante illam actis sit approbanda, uel reprobanda, ut notat gloss. fin. recepta in cap. cum appellationibus. §. si uero. de appel lib. 6. per l. per hanc. C. de temp. appel. quo facto appellationum prosequutio perinde negligitur, ac si à iudicibus ad quos appellatum est tertia sententia lata esset; quanquam prosequutionem appellationis nil innouato minimè impediant.

Tertia, quòd per verba illa, *Præter iuris canonici, &c.* nouè addita, excludun tur

duntur ab hac censura iudices sæculares; qui in casibus à iure permissis vocant ad sua tribunalia ecclesiasticos.

Quarta, quòd quarta pars huius clausulæ uidetur noue inserta in fauorem iudicum ordinariorum, & merito, cum ordinaria iurisdictio sit fouenda, & fauorabilis, iuxta glo. solemn. & recept. clem. 2. de offic. ord. per quam uidetur reduci ad bullam excommunicatio, ca. quoniam. de immunit. eccle. ut super ea infra dicetur.

Quinta, quòd per eandem partem innouatur Concilium Trid. sess. 25. c. 20. quod grauiter hortatur Imperatores, Reges, & quoscunque alios regulos, & dominos; ut maiores suos imitati, ecclesiā sanctam, & cultum Dei, ministrosq. illius, quo à Deo prospera recipiant, obseruent.

Sexta, quòd per illa verba quintæ partis, *Quiue iurisdictiones*, vel prouidet indemnitati fructuum ecclesiasticorū, cui ut sit locus debent concurrere quinque. Primam quòd sint reditus ecclesiastici, & non profani, etiā si ad ecclesiasticum pertineant, iuxta Caiet. ubi sup. c. 27. quod est intelligendum de bonis non pertinentibus ad eum, quatenus est ecclesiasticus, neque ratione beneficij, argum. c. nouerint. 10. quæst. 1. & cap. cum dilectus. de iurepatron. Secundū, quòd capiantur tanquam reditus ecclesiastici. Tertium quòd pertineant ad aliquem. Quartū quòd capiantur absque licentia Papæ. Quintum, q capiantur auctoritate, & potestate vsurpata iuxta Caietanum ubi sup. Quare latrones, & milites, qui rapiunt eos ut quælibet alia bona, non incurrunt hanc censuram; neque qui minuta portoria, siue pedagia exigunt à clericis, sicut ab aliis laicis, nulla habita ratione fructuū, aut bonorum ecclesiasticorū: neque qui capiunt eos tempore vacationis: quia nullius sunt personæ veræ secundum Caiet. qui non assentior. Tum quia nemo dixerit, quòd capientes fructus Sedis Apost. vacantis, non contineantur ob contenta in 16. excommunicatione; neque eadem ratione capientes bona conuentuum, monasteriorum, neque communia conuentui & prælato, quæ tamen ad nullam personam pertinent. Tum quia fructus vacationis tempore obuenientes pertinent ad successorem, & durante vacatione ad commendatarium, vel œconomum, vt late dixi comment. cap. non liceat. 12. quæst. 2. Tum denique, quia potest dici quòd verbo; *personas*, hic posito significantur etiam fictæ ob paritatem, æquitatis, & rationis, arg. gloss. solennis in cap. si postquam. de electione lib. 6. Decimanona fertur in hæc verba.

71 *Excommunicamus omnes, & quoscunque magistratus, senatores, præsidentes, auditores, & alios iudices quocunque nomine uocentur, ac cancellarios, vicecancellarios, notarios, scribas, ac exequutores, & subexequutores, & alios, quoquomodo se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas ecclesiasticas, illas banniendo, capiendo, processando, seu sententias contra illas proferendo, uel exequendo, etiam prætextu quorūcunque priuilegiorum, à sede Apost. ex quibusuis causis, ac sub quibuscun-*

que tenoribus, & formis in genere, & specie concessorum quibuscunque Regibus, Ducibus, Principibus, Rebuspublicis, Monarchis, Ciuitatibus, & aliis quibuscunque potentatibus, quocunque nomine censeantur, quæ volumus illis in aliquo suffragari, illa omnia ex nunc in irritum reuocando.

Declaratio prima, quòd hæc excommunicatio fertur ad tuendam iurisdictionem ecclesiasticam in causis criminalibus, sicut superior ad tuendam in ciuilibus.

Secunda quod tollit priuilegia data etiam Regibus; per quod dubitari posset de iudicibus Galliarum, qui iudicant clericos pro portu, siue delatione armorum, & aliis casibus, quos vocant priuilegiatos: equidem arbitror difficile eos ab illis abstenturos, siue quod præsupponant priuilegia illa esse remuneratoria obsequiorum à se magnis impensis sanguinis, & fortunarum præstitorum; siue quod sint immemorialia, & super criminibus leuibus concessa, argu. eorum, quæ notat Innoc. in c. nouit. de iudic. cum late additis ibi à Panor. Fely. & Dec. siue alia; quæ an audiri debeant iudicio S.D.N. relinquo.

Vigesima fertur in hæc verba.

72 *Excommunicamus omnes illos, qui per se, uel alium, seu alios directè, vel indirectè, sub quocunque titulo, vel colore de facto occupant, vel detinent, vel hostiliter destruunt, vel inuadunt, aut occupare, detinere, vel destruere, aut inuadere hostiliter præsumpserint in totum, vel in partem Almam Vrbem, regnum Siciliæ, Insulas Sardiniæ, & Corsicæ, terras citra Pharum, patrimonium B. Petri in Tuscia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venaisinum, Sabinensem Marchiæ Anconitanæ, Massæ Trebariæ, Romandiolæ, Campani, & maritimas prouincias, illarumque terras, & loca, ac terras specialis commissionis Arnulphorum, ciuitatesque nostras Bononiam, Cesenam, Ariminum, Beneuentum, Perusium, Auinionem, Ciuitatem Castelli, Tudertum, & alias ciuitates, terras, & loca, vel iura ad ipsam Ro. Eccles. pertinentia, dictæque Romanæ ecclesiæ mediate, vel immediate subiecta: quiue supremam iurisdictionem in illis nobis, & eidem Rom. Eccles. competentem de facto vsurpare, perturbare, retinere, & vexare varijs modis præsumunt: necnon adhærentes fautores, & defensores eorum, seu illis auxilium, consilium, uel fauorem quomodolibet præstantes.*

Vigesimaprima fertur in hæc verba.

Item, omnes & singulos supellectilium, librorum, scripturarum & bonorum Cameræ, & palatij Apostolici, ex eodem palatio infirmitatis Ro. Pont. ac Sedis Apost. uacationis tempore ablatores, & illorum detentores, ac quoscunque alios, ad quorum manus bona prædicta quocunque titulo, & quauis causa scienter peruenerint.

Declaratio, quod includit factionem, quæ existens extra aliquas ciuitates Papæ, & vi armata irrumpit in aliquam earum, inuicta altera factione intra eam existente per rationes Caietani, d. cap. 17.

Sequi-

Sequitur. §. *Volentes.* in quo statuitur, ut hæc bulla non expiret lapso anno, nec alio modo, donec ædatur alia noua, in hæc uerba.

Volentes præsentes, ac omnia, & quæcunque his literis contenta, quousque alii huiusmodi processus a nobis, aut Rom. Pont. pro tempore existente, fiant, aut publicentur durare, suosque effectus omnino sortiri.

Sequitur, § *Cæterum,* continens reseruationem harum censurarum.

Cæterum à prædictis sententijs nullus per alium, quàm per Rom. Pont. nisi in mortis articulo constitutus, neq; etiam tunc, nisi de stando ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita absolui possit, etiam prætextu quarumuis facultatum, & indultorum quibuscunque personis ecclesiasticis, secularibus, & quorumuis ordinum etiam mendicantium, & militiarum regularibus, etiam episcopali, uel alia maiore dignitate præditis, ipsisque ordinibus, & eorum monasterijs, conuentibus, & domibus, ac collegijs, confraternitatibus, congregationibus, hospitalibus, & locis piis, necnon laicis etiam Imperiali, Regali, & alia mundana excellentia fungentibus, per nos & dictam Sedem, ac cuiusuis Concilii decreta, uerbo, literis, aut alia quacunque scriptura, in genere & in specie concessorum, & innouatorum, ac concedendorum, & innouandorum.

Declarat prima, quòd hæc censuræ includunt omnes, etiam Imperatores, & Reges, & uniuersitates, quibus illæ sunt aptæ, & quòd nulla consuetudo etiam immemorialis, nec præscriptio quælibet longissima, nec priuilegium etiam per uiam contractus, uel remunerationis concessum contra eas prodesset. Secunda, ꝙ satisfactio sufficiens, de qua loquitur, est intelligenda ex limitatione de qua supra eo. c. nu. 43. & quòd priuilegium in remunerationem, uel contractum concessum, ex causa reuocari potest; quæ communis opinio est in c. nouit. de iud. & in c. 1. de prob. An autem derogetur Concilio Trid. dicitur infra eo. cap. num. 254.

Sequitur. §. *Quod si forte.* contra absoluentes ab his censuris.

73 *Quod si forte aliqui cõtra tenorem præsentium talibus excommunicatione, & anathema laqueatis, uel eorum alicui absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint, eos excommunicationis pœna innodamus: grauius contra eos spiritualiter, & temporaliter, prout expedire nouerimus, processuri.*

Declarat prima, quòd non comprehenditur hac censura confessarius, qui obliuione, incogitantia, aut ignorantia non crassa absoluit: quia fertur contra præsumentem absoluere, de quorum numero non est qui sic absoluit, per ea quæ diximus in repet. cap. accepta. de rest. spol. opposit. 8. nu. 32. post Card. in clem. 1. de priuileg. quęst. 39. & per dicta Caietan. in sum. uerb. excommunicatio. cap. 58. & 81.

Secunda, quòd absolutio huius excommunicationis non est reseruata Papæ, ut ex litera patet, sicut ex bulla Martini V. quam ponit S. Antonini 3. part. tit. 4. cap. 70. quamuis contrarium uisum fuerit Felino in cap. pastoralis. §. præterea. col. 3. de offic. ord. & Caiet. ubi supra cap. 77.

Tertia, ꝙ ab ea potest absoluere ordinarius, siue illa, & aliæ latæ in bulla putentur latæ à iure, siue ab homine: quia sunt generales, per dicta sup. eo. nu. 43. Equidem latas in bulla Iulij III. quam in Man. Hispano exposui, iudicaui esse latas ab homine: quia bulla illa non habebat vim legis, quæ perpetuat, c. fin. de offic. deleg. sed præcepti, quod cum præcipiente finitur, vt in dicto nu 43. dictum est. & has latas per S. D. N. potius putarem dicendas latas à iure: quia voluit eas non finiri sua morte, quæ vtinam ante dies Petri non contingat. Amen.

Sequitur. §. *Declarantes*. in quo absolutio restringitur, & protestatio magna adiicitur.

74 *Declarantes, ac protestantes quancunque absolutionem etiam solenniter per nos faciendam prædictos excommunicatos sub præsentibus comprehensos; nisi prius à præmissis, cum vero proposito vlterius similia non committendi destiterint; ac quoad eos, qui contra libertatem, vt præmittitur, statuta fecerint, nisi prius statuta ordinationes, constitutiones, pragmaticas, & decreta huiusmodi publice reuocauerint ex archiuijs, seu capitularibus locis, aut libris, in quibus apnotata reperiuntur deleri, cassari, ac nos de reuocatione huiusmodi certiores fecerint eos non comprehendere, nec eis aliter suffragari. Quin etiam per huiusmodi absolutionem, aut quoscunque alios actus contrarios tacitos, vel expressos, ac etiam per patientiam, & tollerantiam nostram, vel successorum nostrorum quantocunque tempore continuatam, in præmissis omnibus, & singulis, ac quibuscunque iuribus Sed. Apostol. ac S. R. E. undecunque & quomodocunque quæsitis, vel quærendis, nullatenus præiudicari posse seu debere.*

Non obstantibus priuilegijs, indulgentijs, & literis Apostolicis generalibus, uel specialibus supradictis, uel eorum alicui, seu aliquibus, & alijs cuiuscunque ordinis, status, uel conditionis, dignitatis, & præeminentiæ fuerint, etiam si ut præmittitur, Pontificali, Imperiali, Regali, seu quauis alia etiam mundana præfulgeant dignitate, vel eorum regnis, prouincijs, ciuitatibus, seu locis à prædicta Sede ex quauis causa etiam per uiam contractus, aut remunerationis, & sua quauis alia forma, & tenore, ac cum quibusuis clausulis, etiam derogatoriarum derogatorijs concessis etiam continentibus, quòd excommunicari, anathematizari, vel interdici non possint per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de uerbo ad uerbum de indulto huiusmodi, ac de ordinibus, locis, nominibus proprijs, cognominibus & dignitatibus eorum mentionem. Necnon consuetudinibus etiam immemorabilibus ac præscriptionibus, quantumcunque longissimis, & aliis quibuslibet obseruantiis, scriptis, uel non scriptis, per quæ contra hos nostros processus, ac sententias, quo minus includantur in eis, se iuuare ualeant uel tueri: quæ omnia quoad hoc eorum omnium tenores, ac si de uerbo ad uerbum nihil pænitus omisso insererentur præsentibus, pro expressis habentes, penitus tollimus, & omnino reuocamus: cæterisque contrariis quibuscunque.

Vt uero

Vt vero præsentes nostri processus ad communem notitiam facilius deducantur, chartas, seu membranas processus ipsos continentes valuis ecclesiæ S. Ioannis Lateranen. & Basilicæ Principis Apostolorum de vrbe appendi faciemus, quæ processus ipsos quasi sonoro præconio, & patulo inditio publicabunt, vt ij, quos processus huiusmodi contingunt, quòd ad ipsos non peruenerint, aut quòd ipsos ignorauerint, nullam possint excusationem prætendere, aut ignorãtiam allegare: cum non sit verisimile id remanere incognitum, quod tam patenter omnibus publicatur.

Insuper, vt processus ipsi, ac pręsentes literæ, ac omnia & singula in eis contenta, eo fiant notiora, quo in plerisque ciuitatibus, & locis fuerint publicata, vniuersis & singulis Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & locorum ordinarijs Prælatis, & Rectoribus vbilibet constitutis, per hæc scripta committimus, & in virtute sanctæ obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, vt per se, vel alium, seu alios præferentes literas, postquam eas receperint, seu earum habuerint notitiam, semel in anno, aut, si expedire viderint, etiam pluries, in ecclesiis suis, dum in eis maior populi multitudo ad diuina conuenerit, solemniter publicent, & ad Christi fidelium mentes reducant, nuncient, & declarent.

Cæterum hortamur eosdem vniuersos, & singulos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque locorum ordinarios, & ecclesiarum Prælatos, necnon Rectores, cæterosque curam animarum exercentes, ac presbyteros sæculares, & quorumuis ordinum regulares, ad audiendum confessiones quauis auctoritate deputatos, ut transumptum harum litterarum penes se habere, legere, & diligenter examinare procurent.

Volẽtes earundem præsentium transumptis etiam impressis, notarij publici manu subscriptis, & sigillo Iudicis ordinarij Rom. Curiæ, vel alterius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eandem prorsus fidem in iudicio, & extra illud ubiq; locorum adhibendam fore, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si essent exhibitæ, uel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ excommunicationis, anathematizationis, interdicti, declarationis, protestationis, sublationis, reuocationis, commissionis, innodationis, mandati, hortationis & uoluntatis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare pręsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo octuagesimo tertio, pridie Nonas Aprilis, Pontificatus nostri anno vndecimo.

De excommunicationibus reseruatis Papæ non contentis in bulla Cœnæ.

SVMMARIVM.

75 *EXcommunicatio prima reseruata Papæ extra bullam Cœnæ in canonum transgressores. Secunda in percussorem clerici. nu.76.*

77 *Clerici percussio quæ excommunicat, & quæ nõ, a num.80. & quis clericus quoad hoc nu.79.*

88 *Absolui qui possint ab episcopo a canone si quis suadente. 17. quæstio.4. ob enormem percussionem, & qui ob mediocrem, & quod omnes possint ob leuem, usque ad nu.94.*

91 *Percussio enormis, mediocris, & leuis, quæ dicantur, nu.92.*

75 PRIMA in cap. nulli fas. 19. dist. in transgressores Canonum: sed quia restringitur ad eos, qui transgrediuntur negando Papæ potestatem ad condendos eos, hæc reducitur ad primam bullæ Cœnæ.

76 Secunda in cap. si quis suadente. 17. quæst. 4. per hæc ferè uerba. *Si quis suadente diabolo iniecerit manus uiolentas in clericum, uel monachum, subiaceat excommunicationi; & a nullo episcopo absoluatur; & conspectui Apostolico repræsentetur, nisi in articulo mortis.*

Declaratio prima, quòd illa particula, *si quis*, comprehendit uiros, & fœminas iuxta glo. eius approbatam, iuuenes, & senes cuiuscunque ætatis habentes iudicium ad peccandum mortaliter, cap. 1. cap. mulieres. & cap. pueris. de sent. excom. iuncta gloss. & etiam clericos, laicos, religiosos, cap. de monialibus. & cap. cum illorum. eod. tit. Secunda, quòd ex illis uerbis, *Suadente diabolo*, colligitur, quòd iniectio manus debet esse illicita, & adeo quidem, ut sit peccatum mortale: quia nemo incurrit in excommunicationem maiorem per canonem, vel hominem generaliter latam; nisi peccet mortaliter, iuxta dicta supra eod. cap. num. 9. per cap. nemo & cap. nullus. 11. quæst. 3. Nec sufficit ut iniectio sit mortalis; nisi fiat suadente diabolo, ut ait Card. in d. cap si quis suadente. quæst. 3. art 1. licet id raro contingat: contingit tamen aliquando, ut dicitur infra nu 80. quidquid dicat Cardin. ibi in art. 1. quia nostro iudicio raro contingit casus, in quo iniectio sit lethale peccatum, & non sit satis animi mali ad inferendum iniuriam, per quam incurratur hæc censura: nisi quando percussor ignorat percussum esse clericum.

Tertia, quòd non sufficit conatus ad percutiendum, sed requiritur percussio iuxta glo. recept. in c. si quis pulsatus. de pœn. dist. 1. ubi, & in cap.

si quis

si quis non dicam. ead.dist.idem diximus. Nec requiritur, quòd iniuria sit immerita: sed sufficit quòd immeritò, vel iniusto modo, vel per quem non debet, irrogetur, cap.vniuersitatis. de sent.excom.

Quarta, quòd per, *manus*, intelliguntur etiam pugni, brachia, pedes, genua, & alia quælibet pars corporis; quia non exprimuntur manus, vt
77 excludantur reliqua membra, sed quia est instrumentum aptius ad percutiendum, & ita comprehenduntur omnes partes corporis, arg glo.singul. clem.1.de rescriptis.uerb. præsidentes.

Quinta decl. ꝙ dicitur manus uiolētas iniicere clerico, qui immediatè, aut mediante instrumento iniicit ei, aut rei eum tangenti, & per consequēs qui eum percutit ense, baculo, aut aspergit puluere, uel aqua, saliua, aut alia re simili, iuxta gloss. sing. in d.c.si quis. & etiā qui eripit e manibus, aut corpore aliquid ei, & qui capit, in carcerem coniicit, aut includit aliquo loco, unde egredi nisi cum pudore nō pōt, aut ad frænos equi manus admouet, aut abscindit cingulum ephippij, aut eum adeo furiose persequitur, ut cogat se dare præcipitem in flumen, uel aliud discrimen ad se liberandum, iuxta mentem text.& Innoc.& communis, in c. nuper. de sent.excommu. glo.& aliorum in d.c.si quis. Palud.in d.dist.18. & omnium aliorum ibid & S.Anto.3.par.tit.24. sed non si aliàs fugiens cadit, & uulneretur, iux. S.Anton. in d.c.1.§.1.colum. fin. quem sequitur Sylu. uer.excommunicatio 6.not.3.cas.7. quamquam Ang. uerb.excommunicatio 5.cas.1.§.10. contra teneat.

78 Sexta declaratio, quòd sufficit mandare hanc iniectionem, si ea consequatur, per d.c.mulieres.de sent.excommu. uel consilium, auxilium, uel fauorem ad id præbere, argu.c.quantæ.de sent.excom.per locum à fortiori: aut ratificare eam, si eius nomine facta fuit, aliàs non.c.cum quis. de sent.excom.lib.6.cum ei anno.quāuis.n.prædictus canon de solo iniiciente loquatur, extenditur tamen ad prædictos ratione tacta supra eod cap. num.51. Idem si non iussit; sed dixit suis se uindictam eius expetere, credens uel credere debens, quòd ex hoc illi mouerentur ad percutiendum: quia, licet non dicat eo animo, præuidere tamē debebat eos eo animo dictum putaturos. argum. cap pen.de homic.lib.6. Item qui ex officio possunt & tenentur propulsare percussionem, & non propulsant, d.c.quantę. & communis ibid. Caiet.uerb. excom. c.10. Imò quo ad forum exterius quilibet alius, qui uidet facinus esse manifestum, & se posse cōmodè obuiare, & non obuiat, per d. c.quantæ. nouè declaratū per nos in c. non inferenda. 23.quæst.3.& supra eod.c.24.nu.17. Et etiam ministri iustitiæ laicę, qui inquantum tales percutiunt eos: nam etiam si leuiter percusserint, ad Papam sunt remittendi, iuxta Pan.in c.si uero.1.de sent.excōicat. & Steph.in repet.clem.1.de offi. ord. reg.3 fal.3. Imò & ipsemet clericus qui se iratus percutit, argum.c.si non licèt. 23.quæst.5. cum limitatione posita supra cap.15. nu.11. sed consentiens ut ab alio percutiatur non est

excommunicatus: quanquam potest excommunicari per ca.contingit. 1. de sent. exc. quod probat consentientes se percuti excõmunicandos esse.

79 Septima declaratio, quòd per, *Clericum*, intelligitur non solum qui sacro ordine, sed etiam qui prima tonsura est insignitus, c.cleros. 21.dist.ca. perlectis.25.dist & cap. cum contingat.de ætat.& qualit.quamuis sit cõiugatus, modo cum vnica, & virgine, & gestet habitum, & tonsuram clericalem, cap.1.de cler.coniug.lib.6. & quamuis sit excommunicatus, suspensus, irregularis, & etiam depositus verbo, nisi sit degradatus realiter, iuxta Pan.& Commun.cap.ex parte.de cler.coniug. vel incorrigibilis, ca. cum non ab homine.de iudic.

Octaua declaratio, quòd per, *Monachum*, intelligitur quilibet religiosus religionis approbatæ, c.cum illorum.de sent.excom. & quælibet religiosa, c.de monialibus.eod.tit. quilibet item conuersus, aut nouitius alicuius religionis approbatæ, cap.non dubium. de sent.excom.cap.religiosus. eod tit.lib.6. & etiam ij quos appellant Beguinos, & fratres tertij ordinis S.Dominici, vel S. Francisci, qui viuunt gregatim, & gestant habitum religionis, ut sentit Rot.decis.332.in antiq.& dixit Felyn.in c.3.de for. compet & in lib.quando literæ Apostolicæ, &c. limit.4.quanquam alium dicat Caiet. in d.c.10. quod verum esse posset iuxta ius commune, sed non iuxta priuilegia, & consuetudinem, & stylum Ecclesiæ Romanæ, & etiam Eremita, iuxta glo.cap.qui uere. 16.quæst.1. quæ uera est, si sic subiectus est alicui superiori, ut gaudeat hoc priuilegio.Sylu. uerb.ecclesia. quęst.5. & verb.eremita.quæst.1.

Nona declaratio, quòd in articulo mortis non solum Episcopus, vt hic habet, sed etiam quilibet alius sacerdos simplex, si episcopus adiri nõ potest, potest absoluere ab hac excommunicatione, & à quauis alia per supra dicta cap.26.num. 26. & quòd articulus mortis definitur supra c.2. num.8.

Quæ manus iniectiones non excommunicant.

Sunt autem multæ manuum iniectiones in clericum ab hac censura exemptæ. Prima iocosa & ludicra, cap.1.de sent.excom. etiam grauis, in-

80 tra tamen fines ludi, vel extra, modo non sit dolosa, & subita turbati animi, iuxta mentem Richar.in 4.distin.18. art.12.q.5.quia id non facit suadente Diabolo, quòd exposcit dictus canon, vt dictum est nu.26. Secunda, probabilis ignorantia clericatus.cap.si vero.2. de sent.excom. aut quia noctu percutit: quamuis rebus illicitis daret operã, quidquid dicat Sylu. verb.excommu.6.not.4.cas.2.absq; textu, & ratione ad id idonea. Dixi, *probabili*: quia aliàs non excusaret, ut si uidit tonsurã, & non credidit esse clericum, iux.glo.d.cap.si vero 2. Tertia, percussio eius, qui ter monitus

habitum

habitum clericalem non defert, c. contingit. 2.de sent.excom. Quarta, & quinta,eius,qui se immiscens militaribus,vel sæcularibus actis,ter monitus non abstinet, etiã si gestet habitum, & tonsuram clericalem , c. in audientia.co.ti.& c.fi de vit.& honest.cler. Quæ tamen trina monitio faciẽda est cum interuallo aliquorum dierũ,nec sufficeret vna pro tribus , iuxta glo.sing.clemen.1.eod.tit.& Panor. in cap.fin.eod.titu. & Ludou. Roman.sing.719.quidquid dicat Bonif. in cle.1.de immun.eccles.pag.8.Sex
81 ta,eius,qui relictis habitu,& tõsura,turpibus,& enormibus se miscet, licèt non admonitus,iux.commu.quam Steph. Auf.in repet.cle.1. de offic. ordin.notab.3.& reg.1.fal.10.dixit se bis vidisse visitari Tolosæ:etsi Pan. & Card.teneant oppositum in c.perpendimus.de sent.excom. Septima, bigami.c.1.de bigam.lib.6. Octaua, coniugati etiam cum unica , & virgine, sed non gestantis vestem & tonsuram clericales , c.1. de cler. coniug. lib.6 Nona,degradati realiter.Decima,depositi uerbaliter,& incorrigibilis.c.cum non ab homine.de iudic.Vndecima.eius,qui priuilegiũ clericale quoquomodo amisit, Steph.Auf. ubi supra regu.3. fall.6. Duodecima, circulatoris ,siue ioculatoris, & scurræ per annum,uel si ter monitus ante non abstinet, cap.1 de uit. & honest.cler. lib.6. Decimatertia, exercentis per se ipsum tabernam uel lanienam publicè, si ter monitus non desistit. cle.1. de uit. & honest. cleric. Decimaquarta, qua percutit principaliter, ut corrigat tanquam magister, pater, herus, propinquus, senex, aut supe-
82 rior,in ecclesia, cap.1.cap.cum uoluntate.de senten.excommu.cum glo. opt.l.1. ff. de emend. propinquorum. modo principaliter non fiat odio, malitia,uel ira:& percussio sit moderata,saltẽ iuxta suum propositum, & modo castigatus non habeat ordinem sacrum , iuxt. Panor. in d.cap.cum uoluntate. nisi sit magister, iuxta Ang.uerb.excommunicatio.5.§.10.uel pater,iux.communem in dict.c.cum uoluntate. quam sequitur Syl.uerb. excommunicatio 6.not.1.part.18.stricto iure idem posset dici de aliis,cũ d.cap.cum uoluntate.non distinguat, nec ulla ratio ad id cogat. Decimaquinta, inuadentis in suam necessariam defensionem, c. si uero.1.& c. ex tenore de senten.excommu.c.aut sui honoris, quando fuga ei esset ignominiosa, Panor.in cap.olim.de restit. spol. & Caiet.in sum.uerb. excommunicatio.c.10.not.6-Decimasexta,quæ est necessaria ad iuste recuperádum bona, quæ iniuste capta clericus asportat, uel ui occupat, d.c.olim. de restit.spol.& qua detinetur clericus debitor fugiens,aut fugam præmeditans ad præsentandum suo prælato, iuxta Panor. & communem in cap. cum non ab homine.de iudi.Decimaseptima, qua magister iustitiæ sæcu-
83 laris, qui capit clericum in delicto flagranti, ut illum præsentet suo prælato iux. Panor. & cõmunem in dict. c.cum non ab homine . ubi latè post Dec. nu.10. diximus,aut inuentum noctu , modo præsumat probabiliter illum aliquod scelus intendere,aliàs secus;ut quia fert lumen,uel socium, uel est persona à tali suspicione omnino aliena, & modo iustum modũ in

capiendo

capiendo nõ excedat. puta si permittenti se sponte capi,& duci quiete, de industria pugnos impingit, aut calcem gloss. iuncto tex. c. si clericus, de sent.exc.lib.6. aut mittit in carcerem eum, qui offert fideiussionẽ præsentandi se: quod non potest facere etiã iudex ecclesiasticus, nisi grauitas delicti, vel alia iusta causa id exigat, d.cap. si cleros. & ibi omnes. Decimaoctaua, quas volens delinquere arcetur, vel qua liberatur ab inimicis, vel alio incommodo, cap. ipsa pietas. 23. quæst. 4. & cap. cum beatus. 45. dist. Decimanona, qua in suam necessariam defensionem ei ensem aufert, aut
84 qua cogit equo desilire, quo super eo fugiat, iuxta S. Anto. 3. par. tit. 24. c. 1. col. 4. Vigesima, inuenti inhonestè cũ sua vxore, matre, sorore, aut filia legitima, vel naturali, c. si vero. de sent. excom. etiam si mutilet eũ, aut occidat, iuxta communẽ ibidem: licèt Fortuni. contradicat in lib. de vlt. fin. illat. 11. modo id ex continenti, & passione subita faciat, Syl. uerb. excõm. 6. not. 4. cas. 16. Dixi, *Cum vxore, matre, vel sorore*: quia secus in coniunctis remotiori gradu, vel cum filia adoptata secundum communem: sufficit autẽ quòd inueniat amplexantem, osculãtem, aut in loco suspecto; quamuis non inueniat in ipso opere carnali, iuxta communem; modo fraus absit, quæ non abest, quũ maritus & vxor conueniunt, vt dolo accerseretur
85 ad voluptatẽ, vt afficeretur iniuria, argum. auth. si quis. C. de adult. Vigesimaprima, qua detinetur clericus domi inuentus honestè colloquendo cum vxore post monitionẽ, ut ab ea re abstineret, modo nihil aliud mali ei faciat, quam detinere spatio 20. horarum continuatum ad tradendum suo iudici, iux. glo. d. c. cum non ab homine. & l. capite quinto. ff. ad leg. iuliam. de adul. Nam si percuteret esset excommunicatus, iux. Ang. uerb. excom. 5. §. 19. quod aptius videtur textui, d. c. si vero. quam eius oppositum quod sensit Syl. uerb. excom. 6. cas. 10. Vigesimasecunda, qua mulier percutit clericum de stupro tentantem defendendæ suæ castitatis causa, modo tentatio fiat facto, & nõ solo uerbo: quia tunc non liceret ei nisi defensio verbalis, Angel. ubi supra §. 21. & Steph. in d reg. 3. fal. 6. ob ꝙ pridem respondi, excõicationẽ incurrisse quandã monachã nobilẽ, quæ impegit alapam clerico cuidam nobili, quòd eam ex amore formosam appellasset. Vigesimatertia, tam subita, vel tam parua, quod illata laico non esset mortalis, iux. sententiam omnium, quam optimè explicat Caiet. ubi sup. c. 10. Vigesimaquarta, qua prælatus capit suum clericum per se, vel alium etiam laicum, aut verberat per se, vel alium clericum in pœnam probabili suo iu-
86 dicio iustam. Dixi, *suum*: quia secus si alienum, argu. l. fin. ff de iur. omn. iud. & c. 2. de const. lib 6. Dixi, *alium clericum*: quia licèt possit capere per laicum cap. vt famę. de sent. excommu. lib 6 & c. si clericus. eod. tit. lib. 6. non tamen uerberare, nisi per clericum, vel monachum, neque etiam per alios, si ipse per se commodè potest facere, d. cap. vniuersitatis. de sent. excommunic. [illegible] episcopo, qui non debet verberare suis manibus, c. non [illegible] quando non adesset alius ad id faciendum, gloss. ibid.

Vnde

Vnde sequitur incurrere excommunicationem laicos per quos iudex ecclesiasticus torquet clericos, nisi deessent clerici ad id idonei, iuxta Pan. in c ut famæ,& c uniuersitatis.& Syl.uerb.excommu. cas. 11. quamquam vt dixi aliàs,in d.c.ut famæ. ecclesiasticus, qui consuetudinem sequutus torquet, aut cædit clericum per laicum, non est excommunicatus, licèt peccet,vt dixit Auf. in d.reg.3 fal.2. quia consuetudo, etsi non excuset a culpa,excusat tamen a pœna,iuxta gl.in c.cum venerabilis.de consue.pœ-
87 na, inquam, saltem ordinaria, licèt forte non ab extraordinaria, vt post Dec.in d.c.1.de const.diximus. Vigesimaquinta,qua iuste eijcit ab ecclesia excommunicatum, aut alium diuina officia turbantem. c. veniens. de sent.excom.& clem.grauis.iuncta glo.eo.tit. Vigesimasexta, qua eijcit e Sede Apost. eum,qui sine canonica electione Cardinalium eam occupat. c.si quis pecunia 79.dist.Vigesimaseptima,qua pro munere sibi iniuncto includit,& continet Cardinales conclaui ad eligendum Papam, c.vbi periculum.§.præterea.de elect.lib.6. Vigesimaoctaua, qua vult, & tentat ferire etiam iaculando, & non ferit: quia errat.

Quos excommunicatos ab hoc canone absoluit Episcopus.

88 Porrò multi possunt ab Episcopo ab hac excommunicatione absolui, puta morti propinquus per idem c.si quis suadente.mulier cuiuscunque conditionis sit.c.mulieris.de sent.excom. membra sua captus .s. claudus, cæcus,&c.iux.Com ibidem ægrotus perpetua, vel diuturna ægritudine nequiens iter facere.puta tertiana.quartana,uel podagra per no. in d.c.ea noscitur Rosel.uerb.absolutio 2.§.19. qui ante pubertatem eam incurrit, licèt post eam solutionem petat.c.1.& fin.eo.tit.senex ob ca. ea noscitur. & c. quamuis.cum eis anno.de sent. excom. qui iudicio Episcopi uidetur non posse ad Sedem Apost.uenire iuxta mentem Innoc. in d.c.quamuis. adolescens cui iter esset discrimini Angel.uerb. excommun. 5.cas.1.§.56. quòd nullo iure probat,nec Pan.quem citat ait in d. c. ea noscitur. pauper arte (qua iter agendo uti non potest) viuens cap.quod de ijs.& cap. quãuis de sent.excommu. quia non tenetur mendicare si aliàs non est mendicus, alioqui sic: nisi mendicando soleat sibi, & coniugi prouidere, & iter faciendo id præstare non possit,iuxta Ioan.And.& Pan. in d. c. ea noscitur qui ob inimicitias uel alia iusta impedimenta iudicio boni uiri Sedem Apost.sine periculo uitæ adire nequit.cap.de cætero. eod.tit.etiam si sua culpa inciderit in ea,argu.no per Bart. in l.1. ff. de iis quib.ut indig.& Fel.in c.cum oporteat. de ac. us. col.4. post Pan. ibidem. filiusfamilias,i. qui est in potestate patris non ualens ire ad Papam sine præiudicio eius, c.mulieres. de sent.excom.& Pan. ibi nisi pater consentiat,uel emancipetur:seruus nisi dominus consentiat eius ad Apost.Sed.profectioni uel manumittatur.c.relatum; de sent. excommu. quidquid dicat ibidem Pan. ut

probat

probat Sylu.uerb.absolutio 4. in fin.dubio 6. Dixi, *Seruus*: quia secus est in famulo libero percussore: impotens, aut tam delicatus, ut non posset sufferre iter adeundi Romam, ꝙ arbitrio Episcopi relinquitur iuxta glo. eiusdem c. Tales enim non sunt mittendi Romam, sed prius consulen-
89 dus Papa, & obediendum eius imperio, quidquid dicat gloss. iux. Pan. & Fel. in eo. c. mulieres. nisi fuerit periculum probabile mortis in mora: quia tunc absoluendi sunt ut alij, qui fuerint in eodē periculo: ij tamen, & quilibet alij (quibus iustum adest impedimentum iudicio probi uiri quominus adeant Sed. Apost. uel nūcium à latere, qui etiam potest absoluere, c. ad eminentiam. de senten. excom. & cap. pen. de offic. deleg.) possunt absolui ab Episcopis quantumuis negent Inno. Anch. Card. in d. c. quamuis. ut probat Fel. ibidē neruosè, & Sylu. uerb. absolutio 4. dubio 4. modo pro uiribus satisfaciāt, & iurent sublato impedimento se præsentaturos apud Sed. Apost. iux. cap. quamuis, c. quod de his. de sent. excom. quia postea nisi se præsentent quam citius commode poterunt, recidunt in eandem excommunicationem. cap. eos qui. de sent. excom. lib. 6.

Responsio ad quæstiones propositas.

Ad primam uero 7. quæstionum hic quæsitarum resp. ꝙ non solum excommunicatus ob percussionem clerici, sed etiam ob aliam quamlibet causam, cuius absolutio est reseruata Sedi Apost. pōt absolui ab Episcopo, si ob iustum impedimentū nequeat eā adire: quia in oībus generaliter loquuntur Fel. & Syl. supra citati, & in oībus eadem ratio idem ius suadet.

90 Ad secundam, puta, quanti temporis debeat esse impedimentum, unius an plurium mensium, uel annorum? Respond. quæstionem hanc nouam, & grauē esse: qua maturè expensa uidetur primò, non esse habendā rationem appulsus, sed discessus: alioqui omnes penè Hispani haberent impedimentum duorum, trium ue mensium. Secundò sufficeret impedimentum tanti temporis, quantum est necessariū à discessu ad appulsum. Tum quia optat Ecclesia, ne agens id, quod in se est ob impedimentum in excommunicatione moriatur, c. qua fronte. de appel. Tum quia non uidetur posse determinari tempus aptius omnibus casibus, & conformius canonibus. Tum quia falso existente impedimento nulla erit absolutio, & si cessante impedimento non arripuit iter, recidit in eandem excommunicationem, d. cap. eos per quæ duo cessat occasio fingendi falsa impedimenta, & intentio matris Ecclesiæ seruatur.

Ad tertiam, iustum impedimentum esse, habere curam animarum, & iuste timere eas ob suam absentiam notabile damnum accepturas: nisi posset constitui idoneus Vicarius.

Ad quartā, quòd non pōt absolui ab Episcopo, qui licèt ad Sed. Apost.

ire nequeant; poteſt tamen adire legatum, vel alium eius ad id priuilegio munitum.

Ad quintam, quòd iuſtum habet impedimentum is, qui ſcire non poteſt, licet pro abſolutione mittere poſſit: non enim ad id ius eum obligat, ſed vult, vt ſi poſſit, vadat.

Ad ſextam, quòd tale impedimentum habet non valens ire, niſi relinquendo in neceſſitate extrema, vel valde magna, vxorem & filios, argum. cap. cæterum. & cap. paſce. 86. diſt.

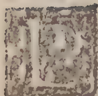
Ad ſeptimam, quòd eiuſmodi impeditus abſolui non poterit à ſimplice ſacerdote, etiam ſi eum Nuntius, vel Epiſcopus abſoluere recuſent non enim ad id poteſtatem habet, niſi in articulo mortis, in quo ſimplex ſacerdos fit quo ad hoc ſummus Pontifex, argu. d. cap. ſi quis ſuadente: & pulchre in Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 7. dicitur nullum caſum eſſe reſeruatum in mortis articulo.

91 Præterea abſolui poſſunt per Epiſcopum à percuſſione mediocri, non tamen enormi, clerici ſimul viuētes in collegio, c. quoniam. de vit. & honeſt. cler & religioſi, c. monachi. de ſentent. excom. ſed hi poſſunt abſolui à ſuis prælatis, clerici non, niſi à ſuo Epiſcopo ſecundum Pan. recep. in d. c. quoniam. col. 2. Ianitor ſeu exequutor, merinus, aut alius miniſter, qui vt cuſtodiat fores, aut cohibeat homines, manus infert clericis abſque intentione lædendi; & ſi non ſine culpa, & læſio eſt leuis, aut mediocris, c. ſi vero. §. officialis. de ſent. excom. quanquam ſi eſt enormis, ſolus Papa abſoluit: ab incurſa vero ob paruā, vel leuem Epiſcopus, c. peruenit. de ſent. excommu. ubi tex. ſingularis. Non in elligitur in hac materia per leuem percuſſionem illa, quæ non peruenit ad peccatum mortale: ſiquidem ob eam, quæ nō eſt mortifera, non incurritur excommunicatio maior, vt ſupra dictum eſt eodem c. nu. 9. ſed ea, quæ eſt quidem mortifera: at collatione aliarum magis mortiferarum eſt leuis, & non enormis; neq; etiam mediocris. Quæ vero ſit leuis declaratur per extrauag. quæ incipit. perlectis, quæ adſcribitur Papæ Ioan. 22. & perperam: quoniam ante eius tempus eam allegauit Hoſtien. in cap. peruenit. de ſent. excom. ſub finem, ubi tamē ait reſpondiſſe ſibi Inn. IIII. ſe non feciſſe eam: infuſtius aūt quidam eam tribuunt Pio II. cuius exemplum iam diu Romā adducendum curauimus, & cuius præcipua verba ſunt: *Perlectis, &c. reſpondemus percuſſionem leuem eſſe pugni, palmæ manus, pedis, digiti aut baculi, aut lapidis, quæ nullam maculam, neque ſugillationem carnium relinquit, neque abſcindit membrum, ſine effractione dentium, ſine auulſione multorum capillorum, ſine effuſione multi ſanguinis. Nolumus tamen dicere, quod huiuſmodi leuis percuſſio, vt pugni, aut vnguis fiat atrox ob multi ſanguinis effuſionem. Ad iudicandum tamen quæ læſio ſit leuis, mediocris, aut enormis, volumus diligenter perpendi, non ſolum factum, ſed etiam qualitatem eius, & modum percutiendi, & lædendi cum omnibus ſuis circunſtantijs loci, perſonæ, & alijs;*

aliis: personæ, si est magister, iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas, percussus iniuste a subdito, aut ab alio se uiliori: quia ex hoc interdum censentur graues iniuriæ, quæ ex se sunt leues, aut mediocres. Et quia conditio negotii non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio, ut declares quæ sit leuis, & quæ enormis iniuria, admonentes ut potius declares in dubio esse percussionem grauem, & ab ea non posse absoluere, quam declarando leuem esse, occasionem præbeas lædendi statum ecclesiasticum. hucusque sunt uerba extrauagantis.

92 Cui addimus primò enormem esse percussionem, qua quis interficitur scinditur membrum, aut inutile, uel quasi ad suum munus efficitur: & illam ob quam factam in alia parte, quam in naribus, uel alia unde sanguis facilè erumpere solet, destruit multum sanguinis: & illam quæ fit in proprium Episcopum, aut Abbatem, & quæ magno scandalo est populo, vt declarat, & sentit Inn.III. in d.c. cum illorum. Et quanquam idem dicat gl. eiusdem c. uerb. mutilationem. de quolibet excessu notorio, & idem asserat Syluest. uerb. absolutio 4. in principio, de ea quæ infertur in foro, vel audientia publica coram iudice, aut in oculo, aut in facie secundum gl. aut in ecclesia, aut in dormitorio: non tamen credimus id esse uerum, nisi quando percussio est in se notabilis, & gignit aliquod magnum scandalũ. quia Lap. & Card. in locis proxime citandis declarant aliquas ex his non esse etiam mediocres, sed leues. Secundò addimus quòd iniuria mediocris est, quæ est media inter leuem, & enormem, & quia de hoc certa regula tradi non potest, relinquitur arbitrio Episcopi, & etiam confessarij, qui habet facultatem Episcopi iuxta Host. recept. ab omnibus. in d.c. peruenit, ut iudicent habita ratione circunstantiarum personarum, locorum, & temporum, cauendo ne iudicent leuem eam, quæ enormis est, iuxta Panor. ibidem. Tertiò, quòd Lap. in allegat. 76. conclusit esse percusionem leuem, à qua posset absoluere Episcopus, colaphum, quem impegit Capellanus quidam perpetuus Aretinæ ecclesiæ cuidam Canonico in eadẽ ecclesia absq; sanguinis emisione: & quod Cardin. in consi. 42. conclusit percusiones duorum clericorum, qui sibi ipsis mutuo pugnos, & pedes impegerunt in itinere, esse leues, à quibus posset absoluere Episcopus.

SVMMARIVM.

Xcommunicatio tertia reseruata Papæ extra bullam Cœnæ est lata à delegato lapso anno. Quarta in falsarios. Quinta lata ab Episcopo in habentes bullas falsas &c. Sexta, in clericos admittentes excommunicatos à Papa num. 93. Septima in incendiarios post denunciationem &c. Octaua in sacrilegos infringentes ecclesias num. 94. Nona in male eligentes Senatorem Rom. Decima in clericos soluentes talias: sed reuocata fuit num. 95. Vndecima in insequentes Cardinales num. 96. & 97. Duodecima in

ma in vexartes excommunicantium cognatos &c. numero 88. & seq. Decimatertia in inquisitores male procedentes num. 100. Decimaquarta in religiosos absque facultate administrantes certa sacramenta. num. 101. Decimaquinta continetur in Bulla Cœnæ. num. 102. Decimasexta in facientes eligere sepulturas nu. 103. Decimaseptima in eos, qui cogunt celebrare in locis interdictis num. 104. Decimaoctaua in absoluentes per confessionalia Sixti Quarti. Decimanona in exenterantes mortuos num. 105. Vigesima in dantes aut accipientes ob ingressum monasterij. Vigesimaprima in committentes simoniam in ordine, uel beneficio. Vigesimasecunda in eos, qui ab ordine mendicantium ad alium transeunt. Vigesimatertia in eos, qui asserunt hoc de conceptione Virginis matris nu. 107. Vigesimaquinta in delegatos, qui male auctorant alienationes ecclesiasticas. Vigesimasexta in septem genera personarum violantium monastica num. 108. & 109. Vigesimaseptima in peregrinantes in Jerusalem absque facultate Papæ. Vigesimanona in Cardinales, qui secreta manifestant. Trigesima in prædicantes miracula falsa. Trigesimaprima in Cardinales sede vacante simoniam committentes num. 110.

Consuetudo excusat à pœna, licet non excusat à culpa. nu. 106.

F. Bartholomæus à Carranza Doctor doctissimus, Archiepiscopus Toletanus. num. 110.

93 *Tertia excommunicatio reseruata Papæ extra bullam Cœnæ ponitur in c. quærenti. de offic. deleg. quod habet delegatum Papæ lapso iam anno ad exequendam suam sententiam definitiuam ei concesso, non posse absoluere ab excommunicatione à se lata ob finitam eius iurisdictionem, & ita absoluit eius superior, qui est solus Papa. cap. studuisti. de offi. leg. & cap. sane. de offi. deleg.*

Quarta est in cap. ad falsariorum. de crimine fals. quod excommunicat falsarios de quibus dictum est supra eod. cap. nu. 58. quæ quo ad aliquos casus non continetur in bulla Cœnæ.

Quinta est in cap. dura. de crim. fals. quod reseruat Papæ excommunicationem latam ab episcopo in habentes literas falsas Papæ, nisi eas intra viginti dies destruant, uel resignent.

Sexta in cap. significauit. de sent. excom. quòd reseruat Papæ absolutionem excommunicationis, quam incurrunt clerici, qui scientes, & sponte communicant cum excommunicatis à Papa, admittendo eos ad diuina officia.

Declar. quòd ad hanc incurrendam requiruntur sex secundum Caiet. vbi sup. c. 38. Primum, quòd sit clericus. Secundum, quòd communicatio fiat cum excommunicato à Papa. Tertium, quòd ad diuina officia admittat. Quartum, quod scienter id faciat. Quintum, quòd id faciat sine vllo timore etiam iniusto, qui licet non excusaret à peccato mortali, excusaret ab excómunicatione secundũ eundem; contra quem facit, quòd verbũ illud

sponte

ſponte, in quo ſe fundat, non probat id, quod ipſe ait, arg. c. ſuper hoc. de renuntiat. & c. ad audientiam. de iis, quæ ui. quibus probatur ſatis ſponte fieri dici, quod ſine metu iuſto fit, etiam ſi interueniat aliquis metus leuis, & nõ iuſtus: per quod eius noua opinio tollitur efficaciter quo ad forũ exterius: quãuis in interiori ſeruari poſſet in tali metu, qui eſt cauſa ſine qua non fuiſſet cõmunicatum: quia talis metus quo ad illud forũ exequatur iuſto, vt dixi ſup. Sextũ, quòd ſit excõmunicatus à Papa iudicialiter, aut nominatim ſecundum omnes, vltra quod hodie requiritur denunciatio per extrauagan. ad euitanda. relatam ſup. eod. cap. nu. 35.

Septima in cap. tua. de ſentent. excom. quod reſeruat excommunicationem latam, & denunciatam in incendiarios.

94 Declar. prima, quòd d. c. tua. non excommunicat, neque iubet denunciari, vt c. conqueſtus. de quo in octaua: ſed ſolum quòd denunciati non abſoluantur niſi à Papa, & ob hoc non probat eſſet excõmunicatos à iure. Secunda, quòd Caiet. ubi ſup. c. 22. quem pridem ſequuti fuimus in d. c. tua. & nunc etiam ſequimur, rectè dixit nullum eſſe canonem, qui excommunicet incendiarios etiam eccleſiarum, licet glo. d. c. tua, & communis, Pan. & aliorum ibidem, S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 11. Steph. cle. 1. de offic. ord. & de poteſt. eccleſ. nu. 68. contrariũ teneant in incendiario eccleſiæ, ſed ſine textu & ratione ſufficienti, quæ defendi non põt, niſi id haberet conſuetudo, & teneatur ꝙ illa tolerata, & approbata à prælatis vim habeat legis, vel ſtatuti excommunicantis per dicta ſup. eo. cap. nu. 5.

Octaua in cap. conqueſtus. de ſent. excom. quod habet excommunicatos eſſe ſacrilegos, qui effringunt, & ſpoliant eccleſias.

Declar. prima, quòd illud c. non excommunicat, ſed præſupponit eſſe excommunicatos: ſiquidem iubet denunciari eos ut tales, arg. c. paſtoralis. §. verum. de appel. Secunda, quòd duo requiruntur ad incurrendã hãc, ſcilicet perfringere, & rapere ſiue furari, Pan. in c. fi. de fur. S. Ant. ubi ſup. c. 12. & Caiet. ubi ſupra c. 21. & ob id qui effringit crucem, ſacrarium, aut perpetrat alia ſimilia nefaria ſcelera, & non furatur, non incurrit eam. Nec ſufficit quæcumque fractio, puta ſeræ, uel arcæ: ſed requiritur eccleſiæ, vel forium eius. Tertia, quòd per eccleſiam intelliguntur monaſteria, hoſpitalia, & reliqua ædificia pia, Panor. in d. c. tua. auctoritate Epiſcopi ad id ſacrata, & non alia ſecundum eundem in d. c. conqueſtus. argu. cap. ad hæc. de relig. domibus. Quarta, quod is dicitur effringere eccleſiam, qui effringit vel effodit parietem, aut frangit fores, diruit ſeras, & qui impellendo, uel quouis alio modo uiolento ingreſſum ſibi parat, Sylu. uerb. excom. 7. caſ. 8. non autem, qui reſerat eas claues, ſiue eam ſurripuerit uel extorſerit, ſiue non, iuxta ſententiam omnium. Quinta, quòd non ſufficit denunciatio generalis, iuxta dictam extrauag. ad euitanda.

95 *Nona, & prima libri ſexti in cap. iuramenta. de elect. lib. 6. excommunicat cum reſeruatione eligentes in Senatorem Rom. aliquem Imperatorem,*

Regem

Regem &c. Comitem, procerem aliquem potentia, aut alium dignitate persignem, aut fratrem, aut filium eius &c. & huiusmodi electos, qui sine consensu Papæ se intruserunt in illud, & qui obtemperarint, & qui præbuerint auxilium &c. De quo quia est de raro contingentibus, nil amplius.

96 *Decima, in cap. clericis. de immunit. eccle. lib. 6. excommunicat clericos, qui pendunt vectigalia, decimas, uel talias sæcularibus:* sed reuocata fuit à Clem. V. clem. 1. de immun. eccl. *Vndecima, in cap. fęlicis. de pęn. lib. 6. excommunicat cum reseruatione eum, qui insectatus fuerit, percusserit, aut cæperit tanquam inimicus aliquem Cardinalem, aut comitatus fuerit eum, qui hoc patrauerit, aut mandauerit, aut id ratum habuerit, aut dederit consilium, uel fauorem, aut sciens receperit, aut defenderit, etiam si ob ea non esset antiquiore iure excommunicatus. Principem item, & dominum, & gubernatorem quemlibet, & suos ministros, qui contra prædictos non obseruauerint suam constitutionem intra mensem postquam sciuerint.*

97 Declar. prima, ꝙ hęc extéditur nunc ad Archiepiscopos, & Episcopos per bullam Cœnæ Domini. Secunda, ꝙ insectantes, domini Iudices, & officiales negligentes &c. qui non percutiunt, etiam si id maximè velint, non incidunt in d. c. si quis suadente. sed in hoc sic. Tertia, ꝙ quidquid dicat Syl. & quos ille refert uerb. excommunicatio 7. cas. 11. qui iubet alicui ut insectetur Cardinalem tanquam inimicum, non incurrit nisi consequuta insectatione, sequuta uero sic: quãuis nulla consequatur percussio, licet qui iubet percutere non incurrat non sequuta percussione, non quidē per rationes Syl. sed per dicta supra eo. c. num. 12. puta quia iussio percussionis prohibentur ut accessorium illi: & ita non sequuta illa, iussio non hēt effectum: sed iussio insectationis est accessoria illi, & ita illa insequuta, ēt si non sequatur percussio, impleta est iussio eius. Quarta, ꝙ excusantur principes domini, & iudices si incipiant procedere intra mensem postquã sciuerint, quamuis non fiant processus, neque puniant.

98 *Duodecima, in cap. quicunque. de sent. excommu. lib. 6. excommunicat cum reseruatione omnes, qui facultatem tribuerint alicui interficiendi, capiendi aut vexandi personas aliquorum, aut eorum facultates, aut suorum, eo quod tulerint sententiam excommunicationis, suspensionis uel interdicti, contra Reges &c. aut contra quoscunque alios eorum ministros: aut contra alios quoslibet, aut illos, quorum ratione eiusmodi sententiæ promulgatæ fuerunt, aut eos qui obseruant, aut qui nolunt communicare cum sic excommunicatis, nisi antequam dicta facultas exequutioni mandetur fuerit reuocata ab eis: aut si eius occasione iam sunt occupata bona, & intra septem dies non restituant, aut satisfaciant. Excommunicat etiam eos qui usi fuerint tali facultate, aut proprio motu fecerint aliquid ex prædictis. Et si duobus mensibus perseuerauerint in dicta excommunicatione, non possunt absolui, nisi à Papa.*

99 Declar. prima quòd ex sola datione facultatis, nō incurritur in eam, neque ēt ex eius exequutione, si ante exordium reuocetur: neque etiam si

post exequutionem, si ea solum fiat in bonis, & illa intra septem dies restituantur, vt recte adnotauit Caiet. vbi supra cas. 36. Secunda, quod ex Sylu. verb. excõmunicatio 7. cas. 12. colligitur, quod suo libro deerant illa verba, *Et quoslibet alias*. quia restringit textum ad excõmunicationes latas contra solos prædictos dominos, & eorũ ministros, contra verũ tenorem huius textus. Tertia, quod iuste vexando nõ incurritur ista excommunicatio, argum. l. 1. ff. de appel. & cap. vt debitus honor. eod. tit. iuxta Caie. quod nostro iudicio locum habet etiam quando ob vindictam, & odium vexat, sed non plus & alio modo quam iustitia postulat, argu. c. cum minister. 23. q. 5. & quod omnes filij famuli, aut cognati excommunicantis dicuntur sui in hoc casu, iuxta Ioan. And. & communem in d. cap. quicunque & etiam, nostra sententia, eius intimi amici, & omnes illi quorũ grauamen videtur grauanti esse grauamen excõmunicantis, & ea de causa id facit: siquidem negari non potest esse suum grauamen quo ad hanc constitutionem, & eius rationem, quæ eos omnes comprehendit arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil. & cap. 2. de transf. prælat.

100 *Decimatertia in cle. 1. in §. verum. de hæret. cum reseruatione, excommunicat Inquisitores, & alios deputatos officio inquisitionis ab episcopo, qui odio, amore, aut lucri, vel commodi temporalis gratia contra iustitiam, & suas conscientias omittunt procedere contra aliquem ubi fuerit procedendum super huiusmodi prauitate, aut ob easdem causas, & eodem modo imponendo hæresim, aut impedimentum officij præfati, præsumunt uexare aliquem.*

Declar. quod ad incurrendam hanc est necesse, vt sit Inquisitor, aut deputatus ad eius officium ab Episcopo: quia ipse Episcopus solum incurrit suspensionem officij in tres annos per eundem §. verum. & quod nõ procedat quãdo, & quomodo debet, aut procedat vt non debet: & quod hoc faciat cõtra iustitiã, & suam conscientiam sciens illud esse iniustũ: & quòd hoc faciat odio, amore, fauore, aut lucro, iux. Card. in d. §. verum. ubi textus, & Caiet. vbi sup. cas. 3. quia non satis esset facere ignorantia, timore, aut ad euitandum scandalum iux. glo. in d. §. verum.

101 *Decimaquarta in cle. 1. de priuil. excommunicat cum reseruatione religiosos, qui sine licentia expressa presbyteri parochialis, præsumunt administrare clericis, uel laycis sacramentum unctionis, aut eucharistiæ, aut benedicere nuptias, aut absoluere excommunicatos à canone præterquam in casibus à iure, aut priuilegijs Apostolicis sibi concessis aut à sententijs promulgatis, à statutis prouincialibus, aut synodalibus, aut à peccatis à pena, & culpa.*

Declar. prima, quòd ad incurrendam hãc est necesse, quod sit religiosus: quamuis non sit exemptus neque professus iuxta Card. in d. cle. 1. q. 3. & 4. & quòd nõ sit Rector, seu curatus ecclesiæ parochialis iux. mẽtem Fely. & eorum quos citat in c. cum quidam. col. 2. de iureiur. quãuis glos.
102 dubitet in eadem clem. 1. vti pridem super ea diximus, quidquid dicant ibid. Card. & Imol. Secũda, quòd satis est vt in licentia exprimatur sacramentum

mentum cuius causa petitur; etiã si non exprimantur nomina personarum iuxta gl.d.cle. 1.receptam. Tertia, quòd est necesse, vt faciat aliquid ex quinque hic expressis per præsumptionem: & non sufficit facere id per ignorantiam, vel credulitatem, quòd parochus id æquo animo feret, saltẽ quo ad forum conscientiæ secundũ Card. in d.cle.1.q.38. & ea quæ nos diximus supra eod.cap.nu.74. & latius in repet.cap.accepta.oppos.8. de rest. spol.num.32. Quarta, quòd non sufficit ut unus religiosus administret eucharistiam alteri religioso exempto. Tum quia non est subiectus presbytero parochiæ, quam subiectionem videtur præsupponere textus esse ad hoc necessariam iux. Caiet. ubi supra cas.64. Tum quia ille non est clericus neque laicus, de quo textus loquitur, secundum Card.in d.clem.q.7.quamuis oppositum,sed non iuste: teneat Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 14. Quinta, quòd per presbyterum parochialem intelligitur rector, quamuis non sit initiatus ordine missæ,argu. cap. suffraganeis. de elect. aut eius vicarius,& episcopus, iuxta gl.eiusdẽ cle. verb.parochialibus. & eius vicarius generalis, argu.c.de constitut. lib.6. Sexta, quòd incurritur etiã ob administrationem factam in articulo mortis,iux.Card.in d.cle.q.11. etiam si faciat ob defectum parochi, iux.Sylu. vbi supra dub.3.Septima,quòd non incurritur ex eo, ꝙ administret parochiano,qui ait habere se facultatem,cum non habebat,glos.& Com. in d. cle.uerb.non habita. neque eo, quòd administret sacramentum pęnitentiæ aut baptismi,secundum omnes ibidem: neque eo, quòd absoluat ab excommunicatione lata ab homine iux.gl.& Com.ibidem, verb.canonice:Octaua,quòd fratres minores,& alij,qui participant eorum priuilegia possunt ministrare sæcularibus quolibet die excepto Paschatis,ut dictum est sup.21.nu.52.

Decimaquinta in clem.si quis suadente.de pœn. Nunc facta est bullæ Cœnæ per S.D.N.

103 *Decimasexta,in clem.cupientes.de pęn §.fin.excommunicat clericos,& religiosos, qui uiolant constitutionem illis prohibentem aliquem inducere ad uouendum, iurandum, aut promittendum eligere sepulturam in sua ecclesia, aut quod non mutabit electam.*

Declar.prima,quòd ad incurrendam hanc est necesse,quòd sit clericus, aut religiosus: & quòd inducat ad iurandum, vouendum, aut promittendũ de electione sepulturá, aut non mutandam electam,& quòd persuasus aliquid horum faciat: & quod sepultura pertineat ad ecclesiam eius qui persuadet iux.Communem in d.§.fin.quod temere faciat non existimando probabiliter id facere posse, iuxta Caiet. ubi supra cas.49. Secunda, quòd non sufficit precari, aut inducere ad eligendam sepulturam, si non promittit,iurat,aut vouet,iuxta S.Ant.3.par. tit.24.c.51.

104 *Decimaseptima, in clem.graue. de sent.excom. excommunicat cum reseruatione, nobiles; & dominos temporales, qui cogunt aliquem ad celebranda*

diuina officia in locis interdictis, siue compulsio fiat personæ clericorum, siue eorum consanguineis. Et qui voce præconis, aut sonitu campanæ, aut ad clangorem tubicinis, vel buccinæ, conuocant populum ad audiendum missam in tali loco, præcipue excommunicatos, aut interdictos: & etiam qui prohibent ne excommunicati aut interdicti ab ecclesia eijciantur, quando peraguntur diuina officia, qui admoniti à sacerdote nominatim nolunt exire.

Declar. prima, ꝙ per tria priora ex his quatuor, soli & omnes domini temporales incurrunt in hanc; quamuis sint prælati, si habent temporalem iurisdictionem iuxta glo. Card. & Imo. in d.cle. per quartum autem omnes. Secunda, quòd conuocatio debet fieri aliquo modo ex prædictis, & non clam per nuntios. Et quod excommunicati sint nominatim admoniti. Syl. uerb. excommunicatio 7. caſ. 16. §. 7.

105 *Decimaoctaua, in extrauag. & si dominici. de pœn. & remiss. excommunicat cum reseruatione, eos, qui ex priuilegio Papæ Sixti Quarti absoluunt ab aliquo istorum quinque votorum, scilicet peregrinationis in Ierusalem, & Romam, Compostellam, religionis, castitatis; nisi in dictis confessionalibus fiat mentio illorum de certa scientia, cum derogatione illius extrauagantis.*

Declar. hanc extrauag. nunc nihil, vel parũ prodesse quo ad contentum in ea principaliter. quia tam confessionalia illa desierunt: sed est notanda ad hoc, quòd dispensatio quinque votorum in ea cõtentorum reseruatur Papæ, ad quod nullus textus ante hũc in libris iuris Põtificij habebatur.

Decimanona, in extrauag. 2. de sepult. inter comm. excommunicat cum reseruatione eos, qui exenterant mortuos ad eos conseruandos, aut eos concidunt in frusta, & ea coquunt, ut ossa carnibus denudata deferant, & sepeliant in alio loco, & qui hoc fieri iubent.

Declar. prima, quòd non habet locum in his, qui moriuntur in terris infidelium, vbi non est sacer locus ad sepeliendum, neque in eo qui hoc facit, viuo, neque etiam mortuo alio fine, quàm sepeliendi in alio loco, quamuis in vindictam, & etiam ad vescendum id faceret, Sylu. ubi supra cap. 41. & colligitur ex text. Secunda, quòd non incurrit, qui hoc facit cadaueri ne fœteat, aut in anatomiam, aut cadaueri regio, ut ab eius populis iustus honor habeatur. Caiet. ubi supra caſ. 70. quod in vsu habet Gallia.

Vigesima in extrauag. 1. de simo. excommunicat cum reseruatione eos, qui dant, aut accipiunt aliquid ob ingressum in aliquod monasterium.

106 Declar. prima, ꝙ nõ incurritur per acceptionem, uel largitionem absq; pacto, aut ob cõsuetudinem, vel antiqua iura, aut sine præsumptione bono animo: quia bis repetit illa verba. *Eos qui præsumunt.* Neque per acceptionem cum pacto in victum eius qui ingreditur ob necessitatem, iuxta Caie. ubi supra caſ. 71. Secunda, quod Innocentius VIII. declarauit moniales non incurrere hanc, nisi ob receptionem cum pacto. aut alicuius non idoneæ, ob largitionem. Et quod S. Anton. tertia parte, titu. 24.

cap. 70.

cap.70.quæ referunt Sylu. ubi supra caſ.44. & Felic. in cap.quoniam, de ſimon.ait quòd Martinus V. dixit ſe nolle hæc teneri moniales. Tertia, quòd consuetudo contraria excuſaret à prædicto mortali, ut diximus in d.c.quoniam.argu. glo.ſing.in cap.cum venerabilis. de conſuet.cap.denique.4.diſt. & eorum quæ Aufrer.in repet.cle.1.de offic. ord.in reg.3. fall. 2.dicit.Quarta, quòd Clemens VII. conceſſit, ut moniales nullã ſimoniæ pœnam incurrerent propter pacta, & conuentiones, quas contraherent in dotibus monialium, in cõmodum earum victum, vt habetur in compendio priuileg.uerb. moniales.nu.vlt.

Vigeſimaprima, in extrauag. Pauli II. de ſim. excommunicat cum reſeruatione committentes ſimoniam in ordine, vel beneficio, & eius mediatores.

Declar. prima, ꝙ non intelligitur, niſi de ſimonia, quæ committitur in ordine, & beneficio ſecundũ omnes: quia de ea tantum agit, quod ẽt dicit Caiet. ubi ſup.caſ.72. Secunda, quòd non habet locum in ſimonia mentali, neque etiam in ſola conuentionali, ſed in reali per prędicta c.23. nu.106.& c.25.nu.112. & latius in comment. cap.fin. de ſimo. Tertia, quod mandatum poſitum in ea, ut denuncient eam ſcientes, non obligat alios quam Curiales Rom. ſecundum Sylu. ubi ſup. caſ.43. neque nunc eos, neque alios ſecundum S.Anto.ubi ſupra cap.66. quia non eſt quo ad hoc recepta Sylu. vbi ſupra, & Caiet.poſt caſ.81.

Vigeſimaſecunda, in extrauag. Martin.V. de regul. excommunicat cum reſeruatione fratres ordinum mendicantium ſine ſpeciali facultate Papæ migrantes ad non mendicantes, excepto ordine Carthuſianorum, & etiam admittentes eos. Hæc facit ad illud Io.Maior.in 4.diſt.38.quæſt.11.Carthuſia religionum optima.

Vigeſimatertia, in extrauag. 1. de ſent. excommu. quam refert Ioan. Andr. in cap.nemo.de ſim. excommunicat cum reſeruatione omnes eos, qui largiuntur, aut accipiunt aliquid, aut promittunt in Curia Romana ad obtinendam iuſtitiam, aut promerendam gratiam alicuius rei. Sed Palu.in 4.diſt.18.q.3. coll.pen. & Ang. uerb. excommunicatio 5.caſ.25. & Sylu. ubi ſupra caſ. 46. & Caiet. poſt. caſ.81. aſſerunt fuiſſe reuocatam per Clementem V. Fuit aũt innouata, & maioribus pœnis aucta per S.D.N. Gregorium XIII. per extrauagantem, quæ incipit. Ab ipſo. promulgatã die 8. Nouemb. an. 1574. quam ſtatim magno commentario donauimus in honorem ſanctiſſimarum, earumdemque fortiſſimarum virginum, & martyrum Luciæ, & Catherinæ, intra uiginti dies, quibus feſta earum diſtant.

207 *Vigeſimaquarta, in extrauag. graue. de reliq. & uenera. ſanct. excommunicat eum, qui dixerit peccare mortaliter eum, qui crediderit Virginem Matrem fuiſſe conceptam in peccato originali: & etiam econtrario eum, qui dixerit peccare mortaliter oppoſitum tenentem.*

Declar. ꝙ qui ſincero & ſolido animo ſine alia audacia, uel præſumptione dixerit hoc non incurret, iux.Caie.ubi ſupra caſ.88. quia ait, ꝙ ſi

temerario, & paulo ante, *præsumerēt*. & ita dolum aut certè latam culpam requirit, per supradicta eod.cap.nu.74. Quamquam in Concil. Basilien. sess. 36. fuit declaratum fuisse conceptam sine peccato originali, vt asserit Don. Bartholomæus à Carranza Illustrissimus nunc Archiepiscopus Toletanus in sum. eiusdem Concilij: renouata est tamen præfata extrauag. Tridenti. sess. 4. sub finem.

108 *Vigesimaquinta apud Sylu.verb.excommunicatio 7. cas 47. excommunicat cum reseruatione, commissarios, & delegatos ad cognoscendum, an illa alienatio bonorum ecclesiasticorum sit in vtilitatem euidentem ecclesiæ, vel non, qui amore, timore aut pecunia auctorant*. Quamquam Caiet. hanc non posuit, siue quòd non haberet pro authentica, siue quòd non esset vsu recepta, quod ipsum de aliis multis significat post cas. 81.

109 *Vigesimasexta in priuilegijs ordinum relata apud S. Anton. 3. par. tit. 24. cap. 70. & Caiet. ubi supra cas. 81. excommunicat cum reseruatione ingredientes monasteria monialium, minorum, & prædicatorum sine licentia præfecti ordinis, aut generalis, aut eius, qui ab ipsis ad id habet facultatem. Et qui præsumunt proferre in lucem libellos famosos lingua uulgari uel alia, aut componunt, aut habent, aut in uulgus emittunt uersus, aut cantilenas in infamiam & detractionem status ordinis prædicatorum uel minorum. Et eos qui præsumunt prædicare, docere, defendere prædictos religiosos non esse in statu perfectionis, uel non licere eis uiuere exeleemosynis, neque prædicare, neque audire confessiones cum licentia Summi Pontifi. aut aliorum prælatorum inferiorum sine licentia Rectorum ecclesiarum, uel presbyteri Cardinalis. Et eos qui præsumunt inferre aliquam, quæ incommoda sit, uiolentiam locis prædictorum prædicatorum, & minorum. Et qui in suis monasterijs uel ecclesiis detinent Apostatas prædictorum, nisi eiecerint, postquam à monachis ipsorum ordinum fuerit eis denunciatum, ne eos retineant. Et monachos minores, qui præsumunt recipere ordinis prædicatorum professos absque licentia Summi Pontificis, qua faciat expressam mentionem huius indulti, aut nisi prius petant, & impetrent facultatem suorum priorum: & qui palam, uel clam conantur expellere ex uniuersitate Parisiorum prædicatores, uel minores.*

Declar. prima, quòd septem excommunicationes diuersorum Pontificum in hac continentur, quas S. Anto. refert ubi supra. Secunda, ꝙ primam non incurrit qui ingreditur dicta monasteria ignorantia iusta, vel quasi iusta ductus secundū eundem, & Caiet. ubi supra: neque qui ingreditur sciens, sed persuasus iustam esse causam ob quam ingreditur, iuxta eundem. Tertia, ꝙ secunda non habet locum contra componentes prædictos libellos in ignominiam ipsorum religiosorū, & nō eorum status, per dicta supra cap. 18. nu. 35. Quarta, quòd in septimo loco pro, *Parisiorum*, est apud Sylu. ubi supra cas. 54. *Perusini*, per errorem. Quinta, quòd mulieres, quæ priuata intētione ingrediuntur monasteria monialiū prædictarum,

dictarum, possunt absolui à confessarijs sui ordinis per priuilegiũ Sixti Quarti, vt habetur in compendio verb. absolutio 2. nu. 8. Sexta, q̃ prælati prædictorum ordinum, & eorum qui gaudent priuilegiis Carmelitarũ, possunt excommunicare omnes clericos & laicos, qui retinent Apostatas sui ordinis, vt habetur in dicto compendio verb. Apostata. num. 7. Septima qui faciunt dictam damnosam violentiam, possunt absolui à conseruatore, & prælato ordinis in foro conscientiæ per priuilegium Leo. X. vt dicitur in d. compendio verb. absolutio 2. quo ad sæculares. §. fin.

110 *Vigesimaseptima apud S. Ant. & Syl. ubi sup. excommunicat qui peregrinantur in Ierusalem absque licentia Papæ.*

Vigesimaoctaua, in extrauag. Iulij II. relata per S. Ant. ubi sup. cap. 10. excommunicat eos qui appellant à Papa ad futurum Concilium &c. Sed hæc hoc anno facta est tertia bullæ Cœnæ, per S. D. N. Gregoriũ XIII.

Declar. q̃ qui consulit, ut appellet non incurrit, si non appellet, secus de consulente licitum esse appellare iuxta Caiet. vbi supra. Quia priore casu prohibetur consilium secundario, posteriore vero principaliter.

Vigesimanona, in Concil. Later. sub Leone X. sess. 9. excommunicat cum reseruatione Cardinales reuelantes aliquid de secretò actis in consistorio Papæ præceptum speciatim, & expresse, ut id maneret secretum.

111 *Trigesima, in eod. Concil. excommunicat eos, qui prædicant miracula falsa, vel incerta, uel prophetias, quæ non continentur sacra scriptura.*

Sed Caiet. ait verb. excõi. in fine, quẽ sequitur Frater Bartholomæus Carranza Nauarrus, tunc doctissimus & religiosissimus Doctor, nunc autẽ Illustriss. Archiepiscopus Toletanus, in fine summæ Concilij Lateranensis sub Leone X. censuras huius Concilij non fuisse receptas.

Trigesimaprima, in extrauag. Iulij II. approbata in d. Concilio Later. sess. 5. excommunicat Cardinales, qui Sed. Apost. vacante contrauenerint, ordinauerint, disposuerint, aut aliquo modo præsumpserint facere, uel attentare contra ordinata ab eodem Iulio Secundo, vt sine simonia eligatur Papa.

De excommunicationibus reseruatis Episcopis, vel partim Papæ, partim illis, partim neutris.

112 ***Excommunicationes reseruatæ Episcopis sunt tres, & aliæ duæ aliquando. nu. 3. & 2. seq.***

Prima, in c. peruenit. de sent. excom. incursa ob leuem percussionem clerici, vel monachi, de qua supra eod. c. nu. 94. & seq.

Secunda quam fert Episcopus per suum statutum reseruando sibi absolutionem secundùm omnes, arg. c. nuper. de sent. excom.

Tertia est excommunicatio Papalis, cuius absolutio ob aliquod iustum impedimentum conceditur inferiori: quia illam dare debet Episcopus, & nõ alius inferior.

Secundum Innoc. communiter receptum in cap. 1. & cap. monachi. de sent. excommu. quia quæ dispensatio, vel absolutio reseruata Papæ priuilegio iuris conceditur inferiori, videtur concedi Episcopo, & non alij eo inferiori, iux. eundem Inno. in c. 2. de eo qui furt. ord. suscep. probatum per Pan. ibi, & in d. cap. monachi. & aliis locis multis ibi per Felyn. citatis: qua eadem ratione excommunicatio prima harum quinque censetur reseruata Episcopo.

Quarta partim episcopalis, partim non, in cap. nuper. & cap. si concubinæ. de sent. excom. excommunicat eum, qui scienter participat excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, cum reseruatione absolutionis ei, cui esset reseruata absolutio excommunicationis ob crimen in quo participando eam incurrit alius.

Declar. prima, ꝙ ad incurrendam hanc excommunicationem oportet, quòd fiat participatio in crimine post illud cõmissum, & ob id incursam excommunicationem ab eo, cum quo participat, ut dictum est supra Exod. num. 35. Et quod participet cum eo sciens illum esse excommunicatum. Secunda, quòd licet ante extrauagantem præfatam, ad euitanda. relatam num. 35. sufficiebat, & requirebatur scientia excommunicationis, ita post eam requiritur & sufficit scientia denunciationis illius, per ibi dicta. Tertia, declaratio in solutionem propositi dubij, quòd sicut qui percutit pluries clericum, ita vt appellentur diuersæ percussiones, iuxta dicta supra eod. cap. 6. num. 16. & seq. singulis vicibus incurrit excommunicationem: si qui participat in crimine multoties cum excommunicato, ita vt dicantur iteratæ participationes, singulis vicibus incurrit excommunicationem. Quarta, quod ab hac debet absoluere idem, qui ab altera d. cap. nuper. Idcirco cui reseruata fuit prior, eidem & hæc erit, & si illa nemini fuerit, neque hæc erit vlli.

113 *Quinta etiam partim episcopalis, & partim non, in cap. eos. de sentent. excommunicatio. lib. 6. excommunicat eum, qui ob articulum mortis, aut aliud iustum impedimentum absolutus ab eo, qui aliter non potuisset, recuperata valetudine, uel sublato impedimento, quam cito commode potest non repræsentat se superiori, à quo debet absolui quo obediat eius mandatis. Et etiam qui absolutus à Sed. Apost. aut eius Nuncijs præcipientibus, vt se præsentent ordinarijs, aut alijs iudicibus quo exequatur sua iussa, vel quo satisfaciat læsis, vel ijs ob quos fuerunt excommunicati, non facit quàm cito commodè potest.*

Declar. prima, ꝙ prima pars huius excommunicationis habet locum in absolutis à quibuscunque, ut ex litera palam colligitur: & secũda non nisi in absolutis à Sede Apost. aut eius Nunciis, de quibus solũ loquitur.

Itaque

Itaque non habet locum in absoluto ab Episcopo, uel alio delegato, iux. Caiet. vbi supra cas.69. quamuis habeat nostro iudicio in absoluto à summo Pœnitentiario. Secunda, quòd tempus intra quod quam cito commode potest tenetur præsentari, quo ad forum exterius relinquitur arbitrio boni uiri, argum.l. 1. ff.de iur. delib. cap. de causis. de offic. deleg. quo ad interius autem conscientiæ absoluti, argum. gloss. cap. significasti. 2. de homicid. Tertia, quòd hæc est Papalis, uel Episcopalis si prima talis erat, & nemini si prima non erat reseruata: quia textus habet eandem esse.

De excommunicationibus nemini reseruatis.

SVMMARIVM.

114 *Excommunicatio prima nemini reseruata, in seculares non reddentes ius ecclesiasticis. Secunda, in consentientem electioni de se in Papā male factæ. Tertia, in eum qui sic suscipit munus administrādi partem talis episcopatus. Quarta in scholasticos Bononiæ, qui sic conducunt. Quinta in imponētes tributa, &c. ecclesiasticis. nu. 115. Sexta, in certos clericos qui audiunt leges, aut medicinam. num. 116. Septima in clericos suscipientes præfecturas seculares. Octaua in schismaticos. Nona, in capientes bona naufragorum. nu. 117. Decima, in seruantes statuta contra libertatem ecclesiæ. nu. 118.*

117 *Lex quæ amissum in mari tribuit, &c. N. iniusta.*

119 *Libertas ecclesiastica quæ, quis eam uiolat. nu. 120.*

124 *Prima, in cap. administratores. 23. quæst. 5. excommunicat Gubernatores, & Iudices, qui admoniti ab Episcopis, & alijs ecclesiasticis, omittunt ius illis reddere, ob negligentiam, uel iniquum animum.*

Secunda, in capit. licet. de electio. excommunicat eum, qui non electus saltem à duabus partibus Cardinalium in Papam, consentit suæ electioni, & in recipientes eum in Papam. Hæc nō est reseruata Papæ, nisi permixtam habeat hæresim credendi duas esse ecclesias, aut schisma absque illa, & tunc reseruatur per bullam Cœnæ in clausula prima, & secunda, supra eod. cap. num. 56. & 57.

Tertia, in cap. quoniam, de off. ord. excommunicat Episcopum, qui in ciuitate diuersarum linguarum suscipit gubernationem eorum, qui sunt suæ, priusquam suscipiatur à proprio Episcopo in coadiutorem suum.

Hanc Caiet. ubi sup. cas.68. hodie esse parum vtilē significauit: quia Papa cōmuniter conferri omnes Episcopatus in similibus locis, qui si lu-

strasset

strasset episcopatus Castellæ, Nauarræ, & Galliæ, in quibus alij vasconicè, alij hispanicè, alij gallicè, alij teutonicè loquuntur, id non dixisset.

Quarta, in c.1. de locat. excommunicat doctorem, & scholasticum vniuersitatis Bononiæ, qui conducit domos alterius doctoris, aut scholastici sine eius consensu ante finem termini. Iux. Innoc. & communem in eo. c. contra Host. hæc non habet locum extra vniuersitatem Bononiæ: & ideo nihil amplius dicimus de ea.

115 *Quinta, in c. non minus. de immun. eccle. excommunicat consules, rectores, & potestates imponentes ecclesiis, vel personis ecclesiasticis talias, vel vectigalia, si admoniti non desistunt, & omnes qui præbent consilium, fauorem, vel auxilium, & eorum successores.*

Declar. prima, quòd per potestatem hic intelligitur sæcularis, iux. Ioan. And. in d. cap. non minus. & quòd satis est vna admonitio, iuxta Hostien. ibidem. Secunda, quòd non incurrit Gubernator, qui vt debuit contradixit, etiam si non relinquat officium iux. Pan. in cap. aduersus, eo. tit. & melius Ang. & Syluest. verb. excommunicatio 9. cas. 5. & Ioan. Tabien. cas. 18. quamquam Ioan. Andr. oppositum teneat ibi, & Innoc. dubitet. in cap. nouerint, de senten. excommu. si quidem non peccauit si contradixit tãtum, quantum, & quemadmodum debebat, argu. cap. Ephesiis. 43. distin. sine peccato mortali, non incurritur excommunicatio maior cap. nemo. & c. nullus. 11. q. 3. vt dictum est supra eo. cap. nu. 9. Tertia, quòd hæc non incurritur propter tributa omnino realia, quę clerici debẽt ob sua bona, nec ob realia extraordinaria, quæ immediate spectant ad eorum bona, vt ad reficiendum iter, vel callem, qui est ante prędium, vel domum suam, sed incurritur propter onera mere personalia, & mixta quæ imponuntur personis & bonis iux. Pan. recep. in d. cap. non minus.

116 *Sexta, in cap. non magnopere. & cap. super specula. ne cle. vel monach. & c. 1. eod. tit. lib. 6. excommunicat religiosos, qui exeunt à suis monasterijs, vt audiant leges, uel medicinam, & audiunt, & non redeunt intra duos menses ad illa. Et clericos, qui habent dignitatem, vel personatum quamuis non sunt presbyteri. Et presbyteros quamuis omnino nullam habeant dignitatem, neque ecclesiam parochialem, qui audiunt dictis duobus mensibus.*

Declar. prima, quòd hanc non incurrit religiosus, qui audit intra monasterium aut extra in eadem ciuitate, degens in eadem, aut egreditur ad audiendum aliquod exordium, vel aliquam pręlectionem, vel honoris vel informationis causa, vel rediit ante prædictos duos menses ad claustrum, iuxta mentem Pan. cui Caie. ubi sup. cas. 50. & alij recentiores cõsentiunt. Secunda, quòd clerici sæculares, quamuis obtineat beneficia, etiam si sint subdiaconi, vel diaconi, modo non habeant dignitatem, vel personatũ nõ incurrunt in eam: quia non loquitur de illis, iux. gloss. sing. cap. cum ex eo. verb. literarum. de elect. lib. 6. Tertia, quòd presbyteri etiam beneficiũ nõ habentes, & qui habent dignitatem vel personatum: quamuis nõ habeant

nisi

nisi minores ordines, eam incurrunt, si audiunt duos menses etiam si non egrediantur e suis terris, neque domibus, iux. Communem in dictis tribus cap. Quarta, quod nemo istorum incurrit eo quod doceat eā etiam extra domum suam, iux. Innoc. & Pan. vbi supra, quidquid dicat Sylu. verbo excommunicatio 9. cas. 6.

117 *Septima, in cap. clerici. ne cle. vel monach. excommunicat sacerdotem, qui lest Vicarius Vicecomitis, aut alterius præfecti secularis, si admonitus non reinquat præfecturam.*

Declar. prima, quod non incurrit hanc clericus minorum ordinum, iuxta Pan. in d. c. clerici, quidquid Sylu. dicat vbi sup. cas. 7. Secunda, quod incurrunt in eam prælati, qui sunt gubernatores, vel præsidentes cancellariarum, iux. Caiet. cas. 76. Tertia, quòd non incurrit prælatus, qui habet eiusmodi procurationem annexam suæ dignitati, aut suo patrimonio, iuxta omnium sententiam.

Octaua, in cap. nulli fas. 19. dist. & cap. 1. de schisma. Sed hæc hodie continetur in bulla Cœnæ supra relata.

Nona in cap. excommunicationi de raptor. excommunicat eos, qui capiunt bona Christianorum naufragio perdita, & non restituunt eis.

118 Declar. prima, quòd hæc facta est bullæ Cœnæ per S D. N. Greg. XIII. ut patet sup. num. 60. quæ tamen etiam tantum accipientes scientes excommunicat; quamuis non uideatur comprehendere eos, qui bono animo, aut saltem non malo accipiunt, donec sint in mora restituendi. Secunda, quod neutra incurritur ex sola acceptione bonorum sine mora, & uoluntate (ut ita dicā) restituendi secundum omnes. Quod est uerum attenta decretali, & etiam attenta bulla, nisi acceptio fuerit scienter patefacta: quia tunc illa sufficit, licèt sic absque monitione secundum Pan. in d ca. excommunicationi. & Caiet. ubi supra cas. 23. quos sequor ob rationem firmam Caiet. contra Ioan. And. in d. cap. excommunicationi. licèt eum sequatur Syl. uerb. excommunicatio 7. cas. 20. Tertia, quod ex his sequitur, quod lex quæ statuit bona naufragorum esse tribuenda illi, uel illi, est iniquissima, quippe quæ afflicto addit afflictionem contra c. cum percussio. 7. quæst. 1. & l. Diuus. ff. de offic. præsid.

Decima, in cap. nouerit de senten. excommu. excommunicat eos, qui obseruari faciunt statuta facta, & consuetudines inductas aduersus libertatem ecclesiasticam, nisi ex libris radant: & eos qui faciunt, & scribunt, & potestates, consules, & gubernatores & consiliarios quorumlibet locorum vbi eiusmodi statuta seruantur: & qui iudicant secundum illa; & qui ea publica in forma scribunt.

119 Decl. prima, quòd non incurrunt hanc omnes, qui uiolant libertatem ecclesiasticā, ut nonnulli censuerunt, sed solum qui eam uiolant per uiam statutorum, & consuetudinem contrariā, ut rectè dixit Caiet. ubi sup. cas. 51. Secunda, ꝙ nō satis est facere obseruari, si eradit ex libris intra duos

menses

mensses, neque non eradere, si obseruari non facit, iux. gloss. d.cap. grauem. de sent.excommun. & Commu.in d.cap.nouerit. quanquam Sylu. verb.excommunicatio 9.cas.10. contradicit, & Caiet. dubitat vbi supra. Tertia quòd quidquid dicat Caiet. dicto cas.31. potestates, consules, gubernatores, & consiliarij incurrunt eam, quamuis non obseruent, neque obseruari præcipiant, si sciant, & non impediant eorum obseruantiam: quia hæc est aperta scientia textus dicti cap. nouerit. Nec obstat eius ratio scilicet, quòd ex omissione non videtur incurri excommunicatio: quia id falsum est per cle.1.§.verum.de hæret. & ipsemet contra Sylu. tenet in cap.72. Quarta, quòd qui faciunt obseruati, vel scribi eiusmodi statuta syncero corde: quia credunt esse salutaria, non incurrunt, iux. Innoc. in d.c. nouerit in fin. maximè si credunt de consilio viri eruditi, & pro idonea scientia, & conscientia prædito habiti, argum.notatorum in c.1.de constit.& glo.sing.quæ est tertia, ex qua Panor. commu. recept. hoc ibid. colligit c.capellanus.de feriis. Quinta, quòd libertas ecclesiastica est, quã habet Ecclesia vniuersalis quatenus est talis in spiritualibus, & temporalibus concessam à Deo, uel Papa, vel Imperatore, iux. Innoc. in d.c.nouerit.colum.2. Sexta, quòd qui ordinat contra hanc, vel illam ecclesiam particularem, non incurrit hanc excommunicationem, nisi illa etiam pertineat ad ecclesiam vniuersalem. Septima, quòd non sufficit aliquid esse contra societatem humanam vt dicatur esse contra libertatem ecclesiasticam. unde in cap.fin. de immun.eccles. lib.6. non dicitur quòd statuere ne laici coquant, molant, aut vendant clericis panem &c. esse contra libertatem ecclesiæ, sed quòd præsumitur esse: quia per se non tangit ecclesiam quatenus est ecclesia, sed quatenus est congregatio hominum, vt sunt aliæ, quod est singulare dictũ Caiet.in d.cas.31. & 37. quòd aliàs, di-
120 cto cap.vlt.addimus. Octaua, quòd ad hoc vt aliquod statutum dicatur contra libertatem ecclesiasticam, debet esse factum intentione derogandi ei, aut alicui rei eiusmodi, quod ex sua natura aduersetur eidem: quale est statuere, ne ecclesiis vel ecclesiasticis dentur eleemosynæ, vel decimæ; vel vt uectigal, gabellã, seu scissam soluant de his, quæ emunt sibi, & non ad negotiandũ, seu ad causa lucri reuendendũ. Nona, quòd non est huius generis statuere ne in funeralibus, primis missis, uel nuptiis, extra modũ offeratur, neq; fiant immoderata conuiuia neque sumptus ceræ, lusus, & reliquæ põpæ, iux. Caiet.in d.cas.31. licèt Tabien.cas.20. contradicat, cui per prædicta respondeas. Quamuis enim hoc fiat ecclesiæ, & ecclesiastici minus lucrentur: tamen hoc factũ suapte natura non eo refertur, sed per accidens, quod non consideratur, argu.l.si quis nec causam. ff.si cert. pet. c.quia diuersitatem.de concess.præb.& latè trad.per Arist.de physico auditu, declaratum per B.Tho.ibi lect.9. Decima, quòd cap.ult.de reb.eccl. quatenus dicit, ꝙ laici non possunt statuere de funeralibus, intelligendũ est de his, quæ sua natura dirigũtur ad ecclesiam, vel salutem animę mortui,

tui, vel ad cultum diuinum, vt sentit Fel. in c. ecclesia. col. 38. de constit. & expressit Caie. ubi supra, & non de aliis. Vndecima, quod hæc excommunicatio hodie est reseruata Papæ, vt patet supra nu 61.

Excommunicationes lib. Sexti Decretalium nulli reseruatæ.

SVMMARIVM.

121 *Excommunicatio undecima nulli reseruata, & prima Sexti in eos, qui secreto mittunt &c. Cardinalibus quando sunt in conclaui ad eligendum. Duodecima in dominos &c. qui in electione Papę nō faciunt obseruari &c. Decimatertia in eos, qui molestia afficiunt electores, eo quòd non elegerint optatum ab eis, num. 122. Decimaquarta in noue vsurpantes ius custodiendi aliquam ecclesiam sede vacante &c. num. 123. Decimaquinta in directorem electionis monialium, qui hoc vel illud facit num. 124 Decimasexta in eum, qui procurat suum conseruatorem &c. Decimaseptima in facientes se metu absolui à censuris. Decimaoctaua in fingentem aliquid quo iudex vadat ad mulierem num. 125. Decimanona in compellentes submittere bona ecclesiastica num. 126 Vigesima in inuentores nouarum religionum. num. 127. Vigesimaprima in exigentes ab ecclesiasticis portoria num. 128. Vigesimasecunda in sic impedientes iurisdictionem ecclesiasticam num. 129. Vigesimatertia in dominos qui prohibent subditis ne vendant, neve emant à clericis &c. nu. 130. Vigesimaquarta in religiosos temere habitum deferentes num. 122 Vigesimaquinta in religiosos ad studia sine licentia euntes &c. num. 133. Vigesimasexta in Doctores docentes leges religiosos num. 133. Vigesimaseptima in sepelientes hæreticos num. 134. Vigesimaoctaua in Iudices non auxiliantes contra hæreticos &c. num. 335. Vigesimamanona in interficientes per assassinos num. 136. Trigesima in permittentes fœneratores num. 136. Trigesimaprima in dantes represalias contra ecclesiasticos num. 136. Trigesimasecunda in negligentes persequi iniurias Cardinalibus num. 136.*

126 *Tempus decem annorum est longum tempus.*

126 *Monitio extraiudicialis non debet esse necessario trina.*

128 *Mercator quis qualis non est monasterium asportans terram &c.*

130 *Lex, quòd nemo vendat prædium nisi tributatio, valida.*

132 *Religionis habitum quis relinquit, quando peccet mortaliter, & est excommunicatus.*

133 *D. Franciscus à Nauarra olim prior Roncæuallis, post Archiepiscopus Valentinus laudatus.*

Reli-

134 *Religiosi Doctor qui excommunicatus.*
135 *Iudex non auxilians contra hæreticos ut excommunicatus.*
136 *Assassinus quis sit propriè, & quis impropriè.*
136 *Represalias quis concedat contra clericos &c.*

121 *VNdecima cap. ubi periculum. de elect. eod. lib. §. nulli excõmunicat omnes, qui mittunt literas, uel nuntium, vel clam loquuntur Cardinalibus inclusis conclaui ad eligendum Papam.*

Declar. prima, ꝙ non obligat ipsos Cardinales, qui sunt intus. Secunda, quòd quanquam Archid. in d. c. nulli. quem sequuntur Io. And. Dominic. & Perus. cum aliis, dicat, vnumquodque horum trium secreto faciendum esse ad incurrendum: contextus tamen eius id de solo tertio significat, quod ante nos dicit Caiet.

Duodecima, in d. c. vbi periculum. § præterea. excõmunicat Dominos, Gubernatores & quoslibet alios magistratus, seu officiales ciuitatis, vbi creandus est Papa, qui diligenter obseruari non fecerint omne, id quod eo tempore faciendum esse statuitur in illo c. Huius declarationes missas facimus: quia raro, & in paucis locis sunt necessariæ.

122 *Decimatertia, in cap. sciant cuncti. de elect. lib. 6. excommunicat omnes, qui per se, uel alios præsumpserint uexare aliquam personam ecclesiasticam, uel alia loca pia, eo quòd rogati, seu aliàs inducti, eum pro quo rogabantur, seu inducebantur eligere noluerint, uel consanguineos eorum &c.*

Declar. prima, quòd ad incurrẽdam hanc necesse est, vt interueniat grauamẽ spolij, uel iniusta prosequutio: & quòd id fiat, quia noluit eligere eum, pro quo fuit rogatus, uel suasus, & quòd persona eligẽda sit ecclesiastica: & quòd grauamen, seu molestia fiat rogato, vel eius cõsanguineo, vel ecclesiæ, monasterio, vel pio loco, Caiet. ubi supra cas. 34. Secunda, ꝙ ex hac, infertur nos bene respondisse cuidam domino, eum non incurrisse hanc quòd prætermisisset largiri eleemosynas consuetas cuidam ecclesię: quia non fuisset electus in ea is quem optaret. Tertia, quòd per spoliũ intelligitur quæcunque acceptatio quorumlibet bonorum mobilium, vel immobilium occulta, uel uiolenta, iuxta Arch. in d. c. sciant cuncti. Quarta, quòd id ipsum quod dicitur de electione, dicendũ est de præsentatione spectante ad personã ecclesiasticam, sed non ad laicã iux. gl. fin. in d. c. sciant: & idem de confirmatione, institutione & postulatione, iuxta Domini. recept.

123 *Decimaquarta, in c. generali, de elect. lib. 6. excommunicat eos qui usurpare conantes noue ius custodiendæ, & seruandæ alicuius ecclesiæ vacantis, præsumũt capere aliqua bona illius.*

Declar. prima, quòd duo sunt necessaria ad incurrendã eam, scilicet vt velint vsurpare tale ius, & ut capiãt bona, ita, ut alterũ sine altero nõ sufficiat.

ficiat, Caiet.caſ.38. & ante ipſum Dominic. in d.cap.conqueſtus. de for. comp. Secũda, quòd qui hoc facit, eo quòd ad eum pertinet ex ſua latione vel antiqua conſuetudine, vel præſcriptione, non incurrit per finem illius cap. Tertia, quòd noue vſurpare dicitur, qui nondum poſſedit 40. annos, iuxta glo. eiuſdem cap. uerb. de nouo.

24 *Decima quinta in cap. indemnitatibus. §. postremo. de elect. lib. 6. excõmunicat accerſitum in directorem electionis monialium, non temperantẽ à rebus ex quibus naſci, vel ali poteſt diſcordia.*

Declar. prima, ꝙ nihil refert an is ſit religioſus, aduocatus, prudens vir, vel fœmina, iux. glo. recept. in dicto §. poſtremo. Secunda, quòd hinc colligitur quantum errent, qui exiſtimant moniales S. Claræ & cuiuſcunque alius religionis, non poſſe accerſire aliquã perſonam extraneã, ſcientia, & conſcientia ad id idonea præditã, cui fidant ad faciendam ſanctam, & canonicam electionem ſuæ Abbatiſſæ, cũ poſſint vocare medicos, chirurgos, latomos, fabros lignarios, & alios miniſtros ad res neceſſarias: cũ canonica electio ſit maximè neceſſaria monaſterio, & recte factu difficiliſſima, in qua tanta ſeſe offerunt dubia, ut pauci, quamuis ſint conſummata canonum peritia, eam ſic dirigant, quin ſuper aliquo errent. Verũ eſt tamẽ cæteris paribus, quòd ſatius eſſet vocari in directorem eiuſdem ordinis uirum, quàm extraneum. Tertia, quòd vt rectè Dominic. ibi ait, non incurrit hanc, qui intereſt electioni non accerſitus in directorem, neque qui excitat, uel alit diſcordiam facta iam electione, iux. Caiet. vbi ſupra caſ. 80.

125 *Decimaſexta in cap. fin. de offic. deleg. lib. 6. excommunicat partem incitantem conſeruatorem ad procedendum in eis, quæ non continent apertam violentiam vel iniuriam, & quæ requirunt altiorem indaginem. Hanc non incurrit, qui non eſt pars in iudicio, neq; ſi eſt & procurauit, ſed iudex non proceſſit per dicta ſupra eod. cap. num. 51. Neque cum conſeruator datur cum clauſula, vt poſſit cognoſcere etiam de eo, quod requirit altiorem indaginem, vt communiter hodie conceditur.* Quæ vero noue de hac re induxit Conc. Trid. videre licet ſeſſ. 14. cap. 5. de reform.

Decimaſeptima in cap. 1. de his, quæ ui. lib. 6. excommunicat eos, qui ui, aut metu conſequuntur abſolutionem, uel reuocationem ſententiæ excommunicationis, interdicti, uel ſuſpenſionis.

Declar. prima, ꝙ non ſatis eſt iniicere metum, ſi abſolutio non fuit impetrata, Archid. ibidem. Secunda, quòd nil refert an ſententia ſit iuſta, vel iniuſta gl. ibidem: neque quod ſit lata à iure, an ab homine, Caiet. ubi ſupra caſ. 41. neque an ipſe excommunicatus faciat hoc an alius, gloſſ. & Communis ibidem. Tertia, requiritur ut timor ſit iuſtus, ſicut ſentit glo. pen. in uerbo, uim, eiuſdem cap. & cõmunis ibidem: quanquam oppoſitum dicat Caiet. in d. caſ. 41. quod uidetur tenendum quo ad forum conſcientiæ, per poſita cap. 17. nu. 4. & 29. & melius cap. 23. nu. 51.

Deci-

Decimaoctaua, in cap. 2. de iudic. lib. 6. excommunicat eum, qui fingit casum, vel fraudem aliquam facit, quo iudex ipse vadat ad accipiendum testimonium alicuius fœminæ. Sed nil refert quòd qui fingit sit ipsemet iudex, neque quòd iudex sit clericus, aut laicus, modo profectio personalis iudicis persuadeatur: sed non erit excommunicatus, si ipse non fingi fecit, iuxta communem, in d. cap. 2. & Caiet. ubi supra cas. 59.

126 *Decimanona, in c. 2. de reb. eccl. lib. 6. excommunicat omnes, qui compellunt prælatos, & alias personas ecclesiasticas ad submittendum perpetuo, vel in longum tempus, ecclesias, bona immobilia, aut iura earum laicis in casibus iure prohibitis, & accepta referentes illis tanquam superioribus patronis vel defensoribus. Et qui aliquid horum habentes per aliquem contractum licitè factum vsurpant plusquam per illum illis est permißum, & admoniti ab eo non desistunt.*

Declar. prima, quòd ad incurrendam hanc est necesse interuenire omnes qualitates in ea tactas: & ideo iuxta glo. illius c. eam non incurrit, qui hoc facit ad breue tempus, quod iuxta communem est illud, quod est minus decem annis. l. fi. ff. si ager. vectiga. vel emph. & glo. clem. 1. de reb. eccle. & Deci. consi. fin. 1. par. quidquid gloss. dicat cap. 2. de reb. eccle. lib. 6. Secunda, quòd admonitio secundæ excommunicationis debet esse trina, iuxta gl. & Syl. uerb. excommunicatio 9. cas. 19. Quanquam nostra sententia, vna est satis per glo. celeb. clem. 1. §. 1. uerb. requisierit. de hæret. & resolutionem Pan. & Dec. in cap. cum causa. de offic. deleg. quæ habet monitionem extraiudicialem, quam nõ facit iudex ad excommunicandum, sufficere vnicam, & etiam eam quę fit in iudicio alteri quàm partibus litigãtibus, & hæc est extraiudicialis, quæ non fit partibus litigantibus, neque ad ferẽdam excommunicationem, quod glossam decepit, sed ad incurrendum à iure statutam. Tertia, quòd hic modus submissionis appellatur in Castella commenda, & quibus fit, commendatarij, ut apparet ex lege 1. tit. 3. lib. 1. ordina. Castellæ, quæ sub aliis pœnis id prohibet.

127 *Vigesima, in cap. 1. de relig. domib. lib. 6. excommunicat eos, qui instituunt nouum ordinem religionis, aut accipiunt nouum habitum illius, & mendicantes, exceptis quatuor ordinibus, qui absque facultate speciali Papæ recipiunt aliquem ad suum ordinem, & qui acquirunt nouam aliquam domum, uel locum, aut uendunt ex acquisitis.*

Declar. prima, quòd non incurritur hęc, eo, quòd aliquis vel aliqua accipiat aliquem nouum habitum, vt per se solitarius degat in sua domo, vel in alio loco, iux. glos. sing. in eod. cap. verb. habitum. quam commendat Pan. consi. 5. lib. 1. modo non instituat ordinem uiuendi in societate. Secunda, quòd nostra sententia Caie. cap. 5. prætermisit hanc: quia visum illi fuit eam collectam fuisse à doctoribus ex quadam extrauag. relata per eum ibidem, vbi hoc significat, quæ non extenditur ad tot.

128 *Vigesimaprima, in cap. quanquam. de cens. lib. 6. excommunicat eos, qui*

per

per se, uel alios suo nomine, uel alieno exigunt ab ecclesiis, uel eccl. personis portorium, siue pedagium, & ducatum per se, uel alios pro suis personis, uel suis rebus, quas non deferunt causa negotiandi.

Declar. prima, hanc hodie cõtineri in bulla Cęnæ, iux. Syl. uerb. excommunicatio 9. cas. 21. sed quia, ut rectè declarauit nostro iudicio Caiet. per illa uerba, *Portoria prohibita*, ibi non includuntur portoria, quæ licèt exiguntur à laicis, sed quæ illicitè petuntur tam à laicis, quàm clericis, dictũ Sylu. limitandũ est, ut non procedat quo ad ea, quæ licitè exiguntur à laicis, qui non sunt priuilegiati, quãuis illicitè exigãtur à clericis & laicis immunibus. Neque uidetur posse fulciri dictum Syl. ad intelligendum illud generaliter, ut loquitur sexta clausula posita supra eod. cap. nu. 67. dictæ bullæ, quatenus excõmunicat eos, qui exegerint aliqua onera ab ecclesiasticis etiam sponte concedentibus: quia nostra sententia illa clausula loquitur de oneribus impositis petitis, & rogatis saltẽ indirectè ratione prouentuum ecclesiasticorũ: & non de iis, quæ petuntur ut ab aliis quibuslibet laicis, prout significatur in eadem clausula, & in eius declaratione. Secunda quòd ex hoc infertur, nos bene concepisse responsionem negatiuam in illo dubio. An portorij exactores, seu publicani, qui exigunt à clericis portorium, seu uectigal, siue gabellam, seu scissam in casibus prohibitis, incurrant excommunicationem Cœnæ, sicuti hanc? quia dicendum est quòd nõ. Tertia, quòd ille solus dicitur exercere mercaturã, qui emit, ut uendat absque mutatione eius: non autem qui emit in suos usus, & postea per accidens uendit non mutando: nec qui emit ut uendat mutatam in aliam formam, iuxta Archid. & communem in dicto cap. 1. facit cap. eiiciens 88. dist. Quarta, quòd monasteriũ, uel clericus, qui habet uenam ferrariam suam, & exportat eam in alias terras, ut inde ferrum conficiat, & uendat, non debet uecturam, iuxta Feder. consi. 207. quẽ sequitur Anchar. in dicto c. quamquam. ut nec deberet suos prouentus ecclesiasticos si deueheret, uel sui patrimonij, iuxta Cyn. recep. in l. omnes. C. de epis. & cler. per illam legem in §. priuilegia. quamquam deberet, si emeret solam uenam, & aliorum ministrorum manibus conficeret, iuxta Anchar. in d. c. quamquam. num. 5. contra Feder. in hoc ultimo. Quinta, quòd locatores, & agricolæ partiarij prædiorum ecclesiasticorum, debent soluere pro sua parte, iuxta Dominic. & Perus. in dicto cap. quamquam. Sexta, quòd qui accipiunt guidagia, seu ducatus, seu mercedem ob id, quòd ducant, & portoria à clericis & ecclesiis persoluentibus sua sponte, non incurrunt hanc iuxta omnes, sed pauci sunt, qui sic soluant, iux. Caiet. cas. 39. Qui uero recipiunt fictas tallias, uel uectigalia illis imposita, quamuis sponte soluant, incurrunt eam, quæ continetur bulla Cęnæ, de qua supra eod. cap. num. 61.

129 *Vigesimasecunda, in cap. quoniam. de immun. eccle. lib. 6. excommunicat impedientes iurisdictionem, & iudices ecclesiasticos ample.* Sed quia id am-

plius facit bulla Cœnæ, de qua supra eod.nu.69. eius rationē omittimus.

130 *Vigesimatertia in cap.fin.de immun.eccle.lib.6.excommunicat eos, qui habent dominium temporarium, & prohibent subditis, ne vendat vel emant quidquam personis ecclesiasticis, neque molant frumenta, neque coquant panes, neque præstent alia officia.*

Declar.prima, ꝙ per dominium intelligitur temporarium, secundum omnes. Secunda, quòd nō est necesse vt de hoc statuto caueant, sed sufficit vt imperent subditis, Dominic. ibidem. Tertia, quòd vt supra dictum est, eod.cap.nu.120. hoc ex se non est contra libertatem ecclesiasticam, se contra societatem vitæ humanæ: præsumitur tamen fieri contra eam, vt dicit textus singulariter: quia præsumitur quòd intentio est vexare eam, Caiet.vbi supra cas.31.& 37. Quarta, quòd statuere, vt nemo vendat sua prædia ei qui non confert in communia uectigalia, vt non est ex se contra libertatem ecclesiasticam Dominic.ibidem: quia intelligēdum est, ita vt non comprehendat clericos, quanquam posset esse ob prauam intentionem, & iniustam extensionem.

131 *Vigesimaquarta in cap.2.ne clerici, vel monach.lib.6.excommunicat religiosos, qui temere relinquunt habitum sui ordinis.*

Declar.prima, quòd hæc non incurritur ob honestā dimissionem, qualis est quæ fit iusta de causa. glo.c.si quis ex clericis. de vit.& honest.cler. Secunda, quòd neque etiam incurritur ob quamlibet dimissionem temerariam: quia quælibet dimissio absque rationabili causa est talis: quia necessario vti debet religiosus suo habitu in omni loco, c.vidua.20. quæst.1. c.sanctimoniales.23.dist.saltem de honestate, iuxta S Anto.3.par.tit.24. cap.53. & qualibet talis non est peccatum mortale, cum dimissio ad currendum, vel iaculandum lapidem, non sit talis, iux.Palud.in 4.distin.18. quæst.3.colum.10. Tertia, quòd non incurritur etiam ob quālibet dimissionem temerariam mortiferam: quia non incurritur ob dimissionem vt expeditus fornicationi indulgeat, Syluest. verb.excommunicatio 9.cas.2. no.2.credens rectè id, quod Palud.vbi supra prima facie huic contrarium dicit intelligi de eo, qui relinquit vt dissimulatus ad fornicandum vadat. Quarta, quòd incurritur ob dimissionem quæ fit ad vtendum alio ad scelus aliquod mortiferum, aut in tantum tempus, aut ob talem causam, & rationem, quòd iudicio boni viri dicatur dimisisse habitum, ut probat Sylu. Quinta, quòd ex hoc sequitur, quod nō incurritur ob dimissionem, si non accipit alium, neque etiam ob acceptionē alterius adeo exiguo spatio, ut vix sit notabile iudicio boni viri vt dicatur reliquisse, siue relinquat illum intra monasterium, siue extra in aliquo hospitio, vel extra: vt qui reliquit lydi aliqua leuitate, vel ob lætum festum primæ missæ, vel nuptiarū, vel duci eratus, vel alterius rei similis secundum sententiam Card. in clem.2. de vit & honest.cler.quæst.3. Sexta, quòd incurrit etiam, qui nō dimittit omnino; sed gestat occultū, iuxta glo.sing. in d.clem.2.verb.extrinsecus,

& si

& si oppositum teneat Panor. in c. Deus qui.de vit. & honesta. cler. cuius opinio videtur vera, cum non adeo occultat, quin familiares cognoscant eum esse religiosum: glossæ vero, quando abscondit, sic, vt non appareat talis familiaribus, vt optimè innuit Caiet. cas.61. Et est consuetudo canonicis simplicibus regularibus in Hispania, qui communiter gestant paruum habitum super sagulis veste talari obiectis. Diximus *Simplices*: quia ordinum militarium quales sunt Diui Iacobi, & Christi, deferunt alia insignia in vestimētis exterioribus, quibus internoscuntur pro religiosis. Septima, quòd incurrit, qui dimittit etiam ad accipiendum alium alterius religionis iuxta communem, quamuis immediatè sumat illum, iuxta Sylu uerb. excommunicatio 9.cas.25. q.6. & Caiet. ubi supra, licèt Lapus alleg.34. & Dominic. in dicto cap.2. oppositum teneant, detorquentes textum à suo proprio sensu.

132 *Vigesima quinta, quòd Concil. Trid. sess. 25. cap. 19. de regul. statuit quòd nullus regularis prætendens se vi, vel metu ingressum religionem, vel ante ætatem debitam professum, aut quid simile, volensq. habitum quacunque de causa dimittere, aut etiam cum illo sine licentia superiorum discedere, audiatur, nisi intra quinquennium tantum à die professionis, ac tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo, & ordinario. Quòd si ante habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & nullo priuilegio suæ religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiusuis facultatis uigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuiquam regulari facultas occultè ferendi habitum suæ religionis.*

Vigesima sexta in d. cap.2. ne cler. vel monach. lib.6. excommunicat religiosos, qui uadunt ad aliqua studia, etiam theologica sine licentia sui prælati, aut cum ea sine consilio maioris partis conuentus.

133 Decl. prima, quòd solenniori licentia indiget religiosus ad adeunda studia, quàm negotia: quia ad hæc satis est licentia sui prælati, & ad illam non sine sui conuentus. Secunda, quòd non incurrit hanc qui proficiscitur ad aliud locum vbi est conuentus sui ordinis, & est studium literarum ad studendum, eo quòd magis dicitur mutare conuentū, quàm ire ad studium literarum, iuxta Caiet. ubi supra cas.61. Tertia quòd non incurrit qui proficiscitur cum sola licentia superioris prælati, à quo pendet licentia habitandi extra monasterium, vti in ordinibus mendicantium. Quarta, quòd neq; etiam incurrit abbas, vel prior superior ob id quòd ad literarum studia proficiscitur sine licentia sui superioris, & conuentus, iuxta Anch. quem sequuntur ibi Ioan. And. Dominic. & Ang. uerb. excommunicatio. cas.27. & communis: quamuis Perus. ibidem dubitet, & Sylu. verb. excōmunicatio 9 cas.25. teneat oppositum, quod per locum à speciali probatur hic non esse quem excommunicatum eo solo, quòd exeat monasterium sine licentia prælati non dimisso habitu, licet contrarium

asserat Rebuff. sine tex. in praxi. benef. de dispen. cum regu. nu. 17. Quin & videtur expressum in extrauag. viā. de regula. monitionem prærequiri vt eiusmodi exiens sine licentia excõmunicetur, quæ opinio Archid. obseruata fuit Tolosæ erga Illustriss. D. Franc. à Nauarra, qui, cum hoc Manuale Hispano sermone componebamus, erat Reuerẽdiss. Episcopus Pacensis, cũ antea fuisset Prior maior celeberrimi Monasterij simul, & Xenodochij seu hospitalis generalis Beatæ Mariæ nostræ Roncæuallis, qui illustribus virtutũ eximiarum litterarũ, & admirabilis vitæ, & consuetudinis ornamentis, & insignibus in illud vsq; tempus semper suam regiam stirpem honestauit atque decorauit, quemque tunc Cæsarea Maiestas Archiepiscopum Valentinum designauit, declarans exterioris dignitatis accessione incrementa interiora heroicarum eius virtutum, quæ diuino munere in dies magis ac magis illustriores fiebant, & ferebantur in cœlum, ubi iam à multis annis, ut par est credere, tam fœliciter fruitur Christo, quàm sancte vixit in terra: cui viuenti, vt magno tempore suauissimè conuixi, vtinam liceat post fata mea, quæ longè abesse nequeunt, beatè conuiuere æternum. Amen.

134 *Vigesimaseptima in d. cap. 2. excommunicat Doctores, qui docent leges aut medicinam religiosos, qui reliquerunt suum habitum, aut detinent eos arroganter in suis scholis.*

Declar. ꝙ quatuor faciunt hanc incurrere. s. quòd auditor sit religiosus, & audiat leges, vel medicinã, & id fiat relicto habitu: & quod doctor id sciat, eũque doceat, vel arroganter detineat in scholis, iux. Caiet. in d. cas. 61. quamuis Archid. in d. cap. 2. & Io. And. & Syl. verb. excommunicatio 9. cas. 26. teneant non esse necesse, ut relinquat habitũ: quia licèt auditio non relicto habitu sufficiat, ut doctor incurrat aliam excommunicationem latam per cap. nuper. & c. si concubinæ. de sent. excom. contra participantes cum excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, vt participat doctor, qui prælegit leges, uel medicinam religioso, postquam ob auditionem incurrit excommunicationem: non tamen sufficit ad incurrendam hanc, quæ requirit habitus dimissionem.

Vigesimaoctaua, in cap. 2. de hæret. lib. 6. excommunicat eos, qui sciẽter præsumunt sepelire in loco sacro hæreticos, credentes, & eorum receptatores, defensores aut fautores, & prohibet absolutionem, quousque suis proprijs manibus e sepultura extrahant, & foras mittant.

Declar. prima, quòd qui sint hi credentes, & qui sint implicitè, & non explicitè hæretici, dictum est supra, num. 56. Secunda, quòd tam laicus quàm clericus hanc incurrit Ioan. Andr. in d. cap. 2. quem sequitur Perus. cum communi.

135 *Vigesimanona in cap. inquisitionis. de hæret. lib. 6. octo excommunicationes complexa, excommunicat omnes habentes iurisdictionem temporariam non obedientes episcopis, & inquisitoribus in requirendis, prehendendis,*

&

& custodiendis hæreticis, credentibus, defensoribus, & fautoribus: & qui non perduxerint illos ad Curiam, & loca ad quæ requiruntur: & qui non præhenderint prædictos, postquam eorum brachio sæculari fuerint traditi, ad puniendam illos sine mora: & eos qui postquam prehenderunt, dimittunt sine licentia episcopi uel inquisitoris: & eos qui aliquo modo cognoscunt, uel iudicãt de crimine hæresis: & qui directè, vel indirectè impediunt episcopos, aut inquisitores in illorum processibus: & eos qui ad aliquid prędictorum præbuerint auxilium, consilium, uel fauorem.

Decl. prima, quòd hæc non est reseruata, sed illi, contra quos datur, toties incidunt in eam, quæ est bullæ Cœnæ, quoties se faciunt fautores huius pestiferæ gentis, Caiet. ubi supra cas. 2. & probatur per clausulam primam bullæ positam supra eod. cap. nu. 55. & 56. Secunda, quod si episcopus iuberet unum, & inquisitor contrarium, debet supersedere iuxta Io. And. in d. cap. ut inquisitionis.

Vigesimanona in cap. 1. de homicid. lib. 6. excommunicat omnes eos, qui per assassinos interficiunt aliquem Christianum, aut iubent interfici, quamuis non sequatur mors, aut receperint, defenderint, uel celauerint.

Declar. non incurrunt hanc, qui faciunt interficere ob pecuniã, quamuis huiusmodi interfectores uulgus Italicũ appellet assassinos: quia non sunt proprie tales: illi enim soli certi quidam pagani ditionis cuiusdã domini, ita persuasi, ut putent præcellens opus esse interficere, quem suus dominus iubet, quomodocunque, & quacunque de causa iubeat: & non esse id omittendum, quamuis ob id occumbere oporteat, ut gloss. Ioan. And. & Archid. sentiunt in d. cap. & Aret. in consil. antep. col. 16. ubi non fuit ausus tueri contrariam opinionem.

136 *Trigesima in cap. 1. de usur. lib. 6. excommunicat clericos, qui non sunt episcopi, ob unumquodque ex quatuor, scilicet, quòd permittunt uersari in suis terris fœneratores publicos alienigenas, uel quòd non expellunt eos ex illis, uel quòd locant illis, vel alio prætextu concedunt domos ad usuras exercendum.*

Declar. prima, in excommunicationem duorum priorum casuum incurrunt solum clerici, qui sunt domini; in posteriores quilibet, ut annotauit Caie. ubi sup. cas. 52. Secunda, quòd per alienigenam intelligitur qui non est natus in illa terra, neque est filius orti in ea: quia dicit alienigena, & alius non oriundus, iuxta communem. Tertia, quod nihil refert an fœnerator sit Iudæus uel Christianus quo ad hoc iux. Dominic & Perus. in d. cap. 1. Quarta, quod non satis est, dare domum in habitationem, uel in hospitium, nisi concedat ad fœnerandum actualiter, uel uirtualiter iux. sententiam communem ibidem.

Trigesimaprima in cap. 1. de iniur. lib. 6. excommunicat eos qui concedunt, vel extendunt repræsalias ad ecclesiasticos, uel eorum bona, nisi intra mensem à concessione, uel extensione reuocauerint.

Declar. prima, quod hæc locum habet tam in repræsaliis, quæ iuste con-

ceduntur contra gentem, vel ciuitatem, vnde est clericus uel ecclesia quā in his quæ iniustè: quia textus generaliter edicit, & eadē est ratio quo ad hoc. Secunda, quòd concedere pertinet ad superiorem, qui concedit, & extendere ad inferiorem, qui conceduntur gl.d.c. 1. uerb. extendit. Tertia, quòd qui concederet represalias contra bona alicuius clerici propter sibi debita, iudicans hoc conuenire, non incurreret hanc, iuxta Arch. quem Ioan. Andr. Dominic. & Perus. probant, quod validis rationibus confirmat Caiet. ubi supra cas. 31. Quarta, quòd propter debita clerici vnius episcopatus, non possunt concedi contra bona alterius clerici eiusdem episcopatus. glo. eiusdem cap. uerb. concedi.

Trigesimasecunda in cap. fęlicis. de pœn. lib. 6. §. quapropter. excommunicat omnes principes, & alios dominos, & iudices non obseruantes tenorem illius statuti cōtra percutientes, uel insequentes hostiliter aliquem Cardinal.m. Quę hodie uidetur facta bullæ Cœnæ, ut supra eod. cap. nu. 96.

Excommunicationes clementinarum nulli reseruatæ.

SVMMARIVM.

137

Excommunicatio trigesimatertia non reseruata, & prima clementinarum, in frangentes sequestrum, vel impedientes &c. Trigesimaquarta in sepelientes in loco interdicto nu. 137. Trigesimaquinta in religiosos qui sibi appropriant decimas. nu. 138. Trigesimasexta in religiosos adeuntes aulas ad nocendū nu. 138. Trigesimaseptima, in monachos habentes arma in monasterio. num. 139. Trigesimaoctaua in impedientes visitationem monialium. num. 140. Trigesimanona, in imitantes statum beguinarum num. 149. Quadragesima in contrahentes matrimonium in sex casibus. num. 141. Quadragesimaprima in inquisitores pecuniam accipientes &c. num. 142. Quadragesimasecunda in facientes statuta ad soluendum usuras num. 143. Quadragesimatertia in mendicantes accipientes domos num. 144. Quadragesimaquarta in religiosos suadentes decimas nu. 145. Quadragesimaquinta, in negligentes dissuadere decimas, &c. num. 145. Quadragesimasexta, in religiosos non seruantes interdictum num. 146. Quadragesimaseptima, in impugnantes literas Papæ electi num. 147. Quadragesimaoctaua, in interpretantem clementinam Exiui num. 147. Quadragesimanona, in bizochos aut beguinos nu. 148. Quinquagesima, in imprimentes libros sine examine, num. 148. Quinquagesimaprima, in impedientes nuntiorum receptionem, nu. 146. Quinquagesimasecunda, in alienantes uel locantes bona ecclesiastica. num. 149. Quinquagesimatertia, in mulierum raptores &c. Quinquagesimaquarta, in cogentes ad matrimonia minus libera. Quinquagesimaquinta, in cogentes virginem &c. ingredi monasterium &c. Quinquagesimasexta, in impedientes

impedientes Virginum sanctam veli accipiendi voluntatem &c. Quinquagesimaseptima, in concedentes locum ad duellum &c. Quinquagesimaoctaua in cōmittentes duellum &c. Quinquagesimanona, in dantes consilium in causa duelli, & illius spectatores. Sexagesima, in nō habentes pro authenticis libros sacrorum bibliorum &c. Sexagesimaprima, in mulieres ingredientes claustra monasteriorum. Sexagesimasecunda, in male tractantes ministros inquisitionis. Sexagesimatertia, in scientes, & non reuelantes iniurios Cardinalibus. Sexagesimaquarta, in capientes fructus beneficiorum primi anni &c. Sexagesimaquinta in moniales exeuntes monasteria &c. Sexagesimasexta, in capientes Christianos in seruos. Sexagesimaseptima, in non parentes inquisitioni generali. num. 150.

137 *Sequestra infringens cur hodie excommunicatus.*
138 *Decimas ob retentas quis religiosus incurrat excommunicationem.*
138 *Religiosus adiens Regiam ad nocendum prælato, uel monasterio.*
139 *Canonicus regularis arma gestans an excommunicatus.*
140 *Visitationem monialium impediens est excommunicatus.*
144 *Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo excommunicati.*
144 *Religiosus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus.*
145 *Religiosus quis dissuadens, uel non suadens decimas est excommunicatus.*
146 *Religiosi non seruantes interdictum ecclesiæ matricis excommunicatus.*
147 *Papa simul ac electus, est confirmatus à Deo.*
147 *Glossare clementinam exiui. de uerb. sign. an prohibitum.*
148 *Impressio, & editio librorum, ut prohibita.*
149 *Legati qui impedit receptionem est excommunicatus.*
147 *Locat qui bona ecclesiastica ultra tres annos an excommunicatus.*

137 *TRigesimatertia in clem. 1. de sequest. possessio. & fruct. excommunicat eos, qui capientes fructus beneficij impediunt, uel infringunt sequestrum inductum super beneficio ab ordinario oblatam in curia Romana unam sententiam definitiuam super possessione, uel proprietate eiusdem.*

Declar. quòd visum fuit Caiet. vbi supra cas. 43. hunc casum raro contingere: quod aliquando mirū nobis fuit cernentibus quotidie sequestra poni, & infringi, & impediri, donec aduertimus sequestra huius tēporis non poni ab ordinariis, de quibus loquitur hic textus, sed ab ipsis auditoribus Rotæ auctoritate Papæ; & sic hodie non incurritur hæc lata à iure, sed alia, quam fert iudex, qui decreuit sententiam.

Trigesimaquarta in cle. 1. de sepult. excommunicat sepelientes aliquem in loco sacrato interdicto in casibus non permissis, aut interdictos nominatim, vel excommunicatos publicos, aut usurarios manifestos.

Declar. prima, quòd incurrunt hanc clerici exempti, & non exempti, layci, fœminæ glo. 1. d. cle. etiam si iussu prælati hoc faciant, Card. quæst. 3.

ibidem. Secunda, quòd incurrunt sepelientes in ecclesia, idem q 7. ibidé: quamuis textus non loquatur nisi de sepelientibus in cœmeterio: non tamen de sepultis in agris, & locis profanis, etiam si sint coniuncta sacratis gl. 3. ibidem. Tertia, quòd omnes, & soli illi videntur hodie quo ad hunc effectũ publici excõmunicati, vel nominatim interdicti, qui pro talibus sunt denunciati, per extrauag. ad euitanda. relatam supra eodem c. nu. 35. quanquam glo. 7. eiusdem clem. & doctores super illa, & Panor. Fel. & alij in c. exceptionem. de exceptio. aliud dicant. Quarta, quòd vsurarius manifestus dicitur quo ad hoc, qui notorie sine palliatione, siue simulatione interesse, vel aliorum contractuum fœnerat, secundũ mentem communem, quam exprimit Caie. cas. 46. Quinta, ꝙ solum qui sepeliunt, & collocant corpus in sepultura incurrunt hanc, & non qui efferunt, vel prosequuntur, aut diuina officia peragunt, iux. glo. eiusdem cle. verb. sepelire. quamuis solus baiulus sepeliret iuxta Caietanum, quod videtur defendi posse per adducta supra: quamuis glos. sing. cum communi refragetur in eadem clem. eo quòd constitutio esset ludibrio contra cap. commissa. de ele. lib. 6 pro quo facit limitatio quædam ibi tacta, & fundata in c. significauit. de Iudæ. At quis audeat dicere mille prosequentes funus excommunicari vno solo baiulo sepulturæ inferente, quòd consequeretur ex gl. Sexta, ꝙ neque sepelientes incurrunt; nisi scienter, & præsumptiuè id faciant: & ita qui crederent eos fuisse absolutos aut dedisse cautionem iustam non incurrerent eam, Caiet. vbi sup. Septima, ꝙ horum absolutio sine debita satisfactione, est iniusta & nulla; quia præfata cle. habet, vt sine illa nullatenus absoluantur: quæ dictio nullitatem ipso iure inducit, iuxta glo. sing. clem. 1. de sequest. possess.

138 *Trigesimaquinta in cle. 1. de decim. excommunicat religiosos quoscunque qui noualium aut alias decimas ecclesiis debitas ad eos ex aliqua causa legitima non spectantes appropriare sibi præsumpserint: aut qui exquisitis coloribus, & dolis vsurpant: & eos qui non permittunt vel prohibent solui decimas ecclesiis animalium suorum familiarium, vel pastorum, vel aliorum quæ suis commiscent: aut animalium, quę in fraudem ecclesiarum in multis locis emunt, & tradunt venditoribus, uel alijs tenenda, aut terrarum, quas colendas alijs tribuunt, si requisiti ab ijs, quorum interest, non desistant intra mensem: aut si quod contra prædicta præsumpserint vsurpare, non restituerunt competenter intra duos menses ecclesiis læsis.*

Declar. prima, ꝙ hanc incurrunt quilibet religiosi, quamuis sint ordinum mendicantium, sed non laici, neque clerici sæculares glo. 1. eiusdem cle. neque religiosus translatus ad ecclesiam sæcularem: quia non est simplex religiosus Syl. verb. excommu. 9. cas. 36. neque etiam, nostro iudicio, incurreret suspensionem quã incurrunt alij religiosi, qui habent beneficia regularia, per dicta supra eodem cap. nu. 101. in excommunicatione clc. 1. de priuileg. per quandam decisionem Fel. in cap. tua. 1. de iureiur.

Secunda,

Secunda, quòd nemo eã incurrit eo solo, quòd nõ soluit, nisi appropriet, vsurpet, aut prohibeat, uel non permittat gl. recept. ibidem verbo prohi buerunt. Tertia, quòd non incurrunt qui hoc faciunt credentes eas pertinere ad sua beneficia per priuilegium vel præscriptionem: quia textus habet, præsumpserunt, & ita requiritur dolus, per dicta in repet. ca. accepta. de rest. spol. oppos. 8. nu. 32. & seq. Quarta, quòd sufficit vna requisitio glo. verb. facta. eiusdem clem.

139 *Trigesimasexta in clem. ne in agro. §. quia uero. de stat. monach. excommunicat religiosos simplices, qui petunt aulas principum animo nocendi suis prælatis, aut monasterijs.*

Declar. quòd hæc incurritur ab eo qui prædictum facit: quamuis proficiscatur in aulam cum facultate, siue licentia. gloss. in verb. ipso facto. recep. communiter in d. §. quia vero.

Trigesimaseptima in ead. clem. & eod. §. excommunicat monachos, qui sine facultate abbatis habent arma intra claustra monasteriorum.

Declar. prima, quòd non incurrunt hanc canonici regulares gloss. 3. recepta eiusdem cle. neque qui habent lapides, & baculos gloss. 3. eiusdem clem. quidquid dicat Pan. in d. clem. non quia non sint propriè arma, sed quia non fuit legis intẽtio intelligere de illis, & quia per se non sunt bellica, quamuis per intentionem fieri possint talia per ea, quæ late diximus in repet. c. ita quorundam. not. 11. nu. 13. de Iudæ. & tactum est supra, nu. 63. Incurrunt tamen qui habent cassides, thoraces, & alia arma defensiua, quæ ex se sunt talia, secundum communem. Secunda, ꝙ claustrum est locus vnde exire non licet sine facultate, Card. ibidem. Tertia, ꝙ non incurrit qui per negligentiam, ignorantiam iuris, vel obliuionẽ, sine praua intẽtione offendendi habet eiusmodi arma, etiam in cubiculo Caiet. cas. 63. neque qui habet ad resistendum suo abbati, quem probabiliter timet se inuasurum Card. ibidem. neque qui habet in alio monasterio: neque qui foris venit cum illis in monasterium, nisi in eodem seruarit gloss. in verb. tenentes eiusdem clem.

140 *Trigesimaoctaua in clem. attendentes. §. fin. de sta. mon. excommunicat eos qui præsumunt impedire visitatores monialium in eo, quod statuitur à Concilio in d. clem. si à visitatoribus admoniti non cessant.*

Declar. quòd hæc admonitio fieri debet posito iam impedimento, & non satis est ea, quam ante nonnulli visitatores faciunt: quamquam satis est, vt sit generalis, glo. recepta ibidem.

Trigesimanona in clem. 1. de relig. domib. excommunicat fœminas, quę sequuntur statum beguinarum, vel de nouo instituunt, & religiosos, qui eas iuuant consilio, auxilio, & fauore.

Decl. quòd non includuntur hac moniales tertij ordinis S. Dominici, neque S. Francisci, neque fœminæ, quæ sine regula aliqua degunt in suis domibus, vel suorum patrum, vel cognatorum, uel aliorum, cœlibes inser

uientes Deo, vt ab ipso afflatæ fuerint, iuxta Caiet. ubi supra cas. 6. & communem in d.clem.

141 *Quadragesima in clem.1.de consang. excommunicat eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis, uel affinitatis constitutione canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non uerentur, necnon religiosos, moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, & inter eos scienter eadem celebrantes.*

Declar. prima, quòd hæc ligat septem genera hominum; quamuis glo. 1. eiusdem cle. recepta dicat sex: quia omittit clericum qui sciens eiusmodi celebrat contractũ. Secunda, quòd interpretatio Caiet. principalis, ubi sup. cas. 47. huius cle. est obscurior ipsa: & quòd non incurritur ob matrimonium contractum cum Iudæa, Saracena, vel Pagana, vel cum affine spirituali, vel cum qua intercedit publicæ honestatis impedimentum, vel aliud quodlibet, quamuis sit tale, vt impediat valorẽ matrimonij, nisi in solis prædictis septem casibus: nec in istis, nisi quando sine iusta dispensatione contrahitur, iuxta dictam glo. 1. & sine conditione, si Papa dispensauerit Couar. in epith. cap. 3. nu. 7. Tertia, quòd illud aduerbium, *scienter* tres priores casus tantum respicit, & in septimo loco eius ponitur, *sciens*: quia in aliis non est cõmuniter locus ignorantiæ: ubi tamen esset, idem iuris foret, ut sentit glo. uerb. contrahentes. eiusdem clem. recept. sub fin. Quarta, quòd à pœna istius clem. sola ignorantia facti probabilis excusat secundum gloss. verb. *scienter*. quam dixit singularem Præpositus in cap. ex parte 1. col. pen. de appel. contra quam tenui prælegendo illam Salmantica, & nuper consulendo in sacro Pœnitẽtiæ prætorio, cum Ioan. Imo. & Bonifac. super eadem. Tum quia dicta clem. non loquitur simpliciter de contrahente, sed de contrahente scienter; & lex puniens facientẽ aliquid scienter, requirit dolum, l. sed si lege. §. scire. ff. de pet. hær. à quo quælibet ignorãtia ẽt crassa excusat. l. igitur. ff. de lib. cau. & l. plagij. C. ad leg. Flau. de plag. vbi glo. hoc dicit, citans in id alias leges in verbo, iusta. Tũ quia alioqui nil referret; an lex diceret simpliciter qui cõtrahit, vel qui sciẽter contrahit, quod est contra mentem omniũ. Tum quia certum est, quòd quacũque ignorantia quis aliquid faciat, verè non facit scienter: & ita uerè non continetur lege lata contra facientẽ scienter: quamuis quo ad forum exterius aliud interdum præsumi posset, sed hic de foro conscientiæ agimus. Tum quia quæcunque ignorantia, quæ nõ est tantum comes, sed etiam causa sine qua non fieret actus, diminuit de culpa illius, secundum S. Tho. recept. 1. 2. q. 74. art. 1. Quinta, quòd non incurrunt contrahendo sponsalia, siue matrimonium per uerba de futuro, neque ob id quòd rem habeant ante illa, glo. singu. d. clem. verb. contrahere. neque postea, si eam habuerunt sine voluntate maritali, secus si cũ hac habuerunt, incurrunt; in quo casu intelligenda est d. gloss. quæ est vera secundum antiqua iura, non post Concil. Trid. in locis vbi legitimè publicatũ est, secundum

quod

quod hodie nulla spõsalia possunt trãsire in matrimonium per copulam: quia nullum est, validum nisi fiat, saltem coram parocho, & duobus, vel tribus testibus, vt dictũ est supra cap. 24. num. vlt. per prefatum Concil. explicatum in cap. 12. nu. 28. cui hoc addendum erat: sicut, & huic loco addẽdum est quod habetur in cap. 22. nu. 43. Sexta, quòd ad incurrendam hanc non sufficit, quòd scientia supradictorum impedimentorum superueniat post contractũ, licèt sufficiat ad peccatum si non separentur secundum gloss. communiter recept. in dicto verb. *scienter*. Septima, quòd qui præbent consilium, auxilium, vel fauorem ad id, vel mandant, non incurrunt hanc, quæ contra solos contrahentes matrimonium, & clericum celebrantem datur, vt patet ex verbis quamquam per cõstitutiones synodales solet extendi etiã ad testes. Octaua, quòd qui contrahit matrimoniũ ob timorẽ, qui in aliis contractibus foret iustus, non incurreret per supra d. c. 22. nu. 50. licèt peccaret mortifere, etiam ducendo cõsanguineam in tertio, vel quarto gradu: quia talem transgressionem iustus timor non excusat à mortali, iuxta Caiet. 1. 2. quæst. 96. art. 4.

142 *Quadragesimaprima in clem. 2. de hæret. excommunicat omnes inquisitores, & commissarios suos, aut episcopi, uel capituli Sede uacante, qui prætextu sui officij illicite sumunt pecuniam aliquam, & qui scientes confiscant bona ecclesiastica.*

Declar. prima, quod per commissarium potest intelligi vicarius episcopi Caiet. in sum. verb. excommunicatio cas. 4. & per pecuniam qualibet res quæ illa æstimari potest, cap. totum. 1. q. 3. & gloss. in d. clem. 2. Secunda, quòd est casus episcopalis, sed procedere debet satisfactio, & aliàs non valeret: quia adimit potestatem dicendo, quòd non possint absolui sine ea. quod est verum quando potest satisfacere secundum glo. in verb. satisfecerit. in d. cle. 2. nisi in articulo mortis. Tertia, quòd nõ est soluenda pena vltra id quod fuit acceptum, ut valeat absolutio, iux. glo. ibid. uerb. officij. quæ probat quandam conclusionem singularem supra positam, cap. 23. nu. 65.

143 *Quadragesimasecunda in clem. 1. de usur. excommunicat omnes officiales ciuitatem, ut cunque appellentur, qui faciunt, scribunt, uel dictant statuta, ut soluantur usuræ, uel quòd solutæ non possunt repeti: & eos qui iudicant usuras esse soluendas, aut non esse repetendas solutas: & qui ad id potestatem habentes non eradunt e libris talia statuta, uel consuetudinem uira eorum habentem.*

Declar. prima, quòd duo requiruntur ad incurrendum hanc, scilicet quòd sint officiales ciuitatum, & quòd faciant aliquid ex sex prædictis in ea prohibitis Caiet. ubi supra cas. 51. & ideo qui sententiam scribit, eam non incurrit, glo. recept. in d. clem. uerbo iudex: quamuis in casu c. nouerit. de sent. excom. de qua supra eo. c. nu. 119. in princ. incurrat. Secunda, quòd non incurritur statuendo, ut nemo accipiat pro usura, nisi tantum

quid pro viginti in mensem, iux. gl. sing. in d. cle. 1. uerb. facere per quam iam pridem defendimus quandam legem Lusitaniæ.

144 *Quadragesimatertia in cle. cupientes. de pœn. excommunicat omnes religiosos mendicantes, qui accipiunt nouas domos, vel noua loca in habitatione, aut commutant, uel alienant acquisita ante Concilium Lugdunen. aliquo titulo.*

Declar. prima, quòd non incurrit hanc, nisi qui est mendicans, & præsumit facere aliquam rem ex his tribus per prædictam clem. coniunctam prædicto cap. 1. & ob id non incurrunt, qui relinquunt, uel mutant accepta post Concilium de quod. cap. 1. quia illud relinquere, & mutare ad hos solum refertur, iuxta Anch. & Dominic. ibidem. Secunda, quòd neq; etiam incurrit, qui ad finem, ut sit eremita, accipit, uel construit sibi aliquam domum remotam à populis, ut probatur ibidem sub finem, uel ob aliam causam quam ad habitationem antiquam, iux. Dominic. & commu. in d. cap. 1. Tertia, quòd Papa Iulius II. de quo in supplemento fol. 8. concess. 27. concessit Minimis, ut, non obstante hac prohibitione, possint recipere quaslibet domos, & ædificare basilicas, siue eremitoria, & loca in suam habitationem, sine alia facultate Apostolica, & per consequens omnes, qui eisdem priuilegiis gaudebunt, ut gaudent fratres minores obseruantiæ per participationem. Quarta, quòd etiam possunt ministri prouinciales obseruantiæ per priuilegium Leonis X. in d. supplemento fol. 92. concessi. 277. occurrente necessaria causa transferre, uel mutare ecclesias, tam fratrum, quàm monialium ab uno loco in alium, & conuertere priora loca ad usus humanos, ut melius uidebitur conducere eiusmodi locis, & monasteriis, sic ut materia ædificiorum adhibeatur ad alteram ecclesiam.

145 *Quadragesimaquarta in d. clem. cupientes. excommunicat religiosos, qui concionantur, uel alias dicunt aliquid ad aduertendos audientes à soluendis decimis debitis ecclesiis.*

Declar. prima, quòd tria requiruntur ad incurrendam hanc, Caiet. ubi supra cas. 65. scilicet, quòd sit religiosus, quòd habeat intentionem auertendi, & quòd decimæ debeantur ecclesiæ. Addimus quartam, ut audientes sint qui eas debent, ut palam colligitur ex eodem textu. Secunda, quòd nullus religiosus excluditur ab hac, siue sit, siue non sit mendicans, gloss. uerb. religiosi, recept. in dicta cle. & quòd nulla religiosa, & nullus laicus, neque clericus sæcularis comprehenduntur secundum Guiliel. receptum communiter ibi, & gloss. præd.

Quadragesimaquinta in d. clem. cupientes. excommunicat religiosos, qui de industria nullum conscientiæ scrupulum incutiunt in confessionibus pœnitentibus de solutione decimarum, & postea, non expiata hac negligentia, cum commodè possent, præsumunt concionari.

Declar. prima, quòd quinq; requiruntur ad incursionē huius. Primum, quòd sit religiosus. Secundū, quòd fuerit negligens in onerando scrupu

lo

lo conſcientiam pęnitentis in confeſſione,ut ſolueret decimas. Tertium, facere hoc ſcienter,& nõ purgare illam negligentiam, cum cómode poſſet.Quartum,concionari abſque purgatione illius. Quintum, quòd non ſit religioſus monaſterij, quod accipit decimas. Secunda, quòd ad hanc non eſt neceſſe pręcedere requiſitionem:quia id non colligitur ex litera, & notat Caiet.caſ.96.quanquam Syl. ſentiat oppoſitum verb.excommunicatio 9.caſ.46.

146 *Quadrageſimaſexta in clem.1.de ſen.excom. excommunicat religioſos,qui non ſeruant interdictum vel ceſſationem à diuinis, quam ſeruat eccleſia cathedralis,vel matrix, uel parochialis oppidi.*

Declar.prima,quòd in hanc nõ incidunt laici, neque clerici,ſed ſolum religioſi:& hi ſic,ſiue ſint mendicantes,ſiue non,glo.uerb.religioſi d.cle. recept.ſi ſciunt obſeruationem interdicti.gl.ibidem.verb.ſciuerit.Secunda,quòd non habet locum in interdicto uel ceſſatione ſpeciali, ſed ſolum in generali. Tertia,quòd habet locum etiã in interdicto,vel ceſſatione inualida,ſiue nulla, ratione præcedentis appellationis, vel alia,gl.d.cle.probata communiter, & ſingulariter ſecundum Rauennatem ibidem. Quarta,quòd non ſatis eſt,illud obſeruari à nonnullis canonicis, ſi portionarij, vel alij capellani non ſeruant illud,& celebrant publicè. Quinta, ꝙ quando non eſt in oppido eccleſia cathedralis, neq; matrix & ſunt multæ parochiales diuiſæ, neceſſe eſt, ab omnibus eã obſeruari ad huius incurſionem,gl.cum commu.eiuſdem cle.uerb.matricem. quamuis parochialis, intra cuius fines ſitum eſt monaſterium, obſeruet, Card. Panor. & Imol. contra Steph.in d.cle. Sexta,quòd quamuis religioſi teneantur obſeruare quod matrix obſeruat, etiam ſi nullum ſit: non tamen ſunt immunes ab obſeruatione ualidi, licet à matrice non ſeruetur,glo.celebr.& recept. in uerb.obſeruare.& verb.obiicere.d.cle.1. Immo incurrerent, niſi ſeruarét pœnas per alios textus poſitas.c. fin.de exceſſ. prælat. c.authoritate. capit. epiſcoporum.de priuil.lib.6. Septima,quòd habet locum in omnibus interdictis, & ceſſationibus generalibus poſitis à iure, vel ab homine quacunque auctoritate, vt benè determinat Bonifac. in d.cle. col.10. contra aliquas limitationes Card.& Imol. Octaua,quòd Conc. Trident.ſeſſ.25. c.12. de regul. ſtatuit quod cenſuræ, & interdicta nedum à Sede Apoſt. manantia, ſed etiam ab ordinariis. promulgata mandante Epiſcopo, à regularibus in eorum eccleſijs publicentur, atque ſeruentur.

147 *Quadrageſimaſeptima in extrauag.fin.de ſenten.excom. inter communes, quæ ibi tribuitur Clem.V.& à B.Anto.3.parte,tit.24.cap.68.Bened.III.& a Felin.in cap.eam te.colum.5 de reſcript.excommunicat impugnantes literas electi Papæ,antequam coronetur.*

Declar. prima, ꝙ ratio extrauagantis eſt: quia eodem momento, quo canonicè Papa eligitur,confirmantur à Deo immediate, & eãdem hét poteſtatem, quam poſt coronationem, c.in nomine. 23.diſt. Secunda, quòd

non

non habet locum in eo, qui ob iustum timorẽ fuit electus per textũ sing. in d.c.in nomine. iuxt.Pan.in d.c.licet.col.7.& in ca. cum terra, col.3. de elect. dicentem hoc procedere quando iniectus fuit timor in electione illius, vel illius, & non quando vnius ex illis, vel ex illis: sed idem esse in hoc casu probat Fortun.lib.de vlt.fin.illat.21.col.11.nu.310.

Quadragesimaoctaua, in extrauag. Nicolai relata per S. Anton.3. par.tit. 24.cap.69.excommunicat commentantes clem. exiui. de verb.sign.quæ declarat regulam sancti Francisci.

Declar. hæc suspensa fuit per quandam extrauag. Ioan.22.quã S.Anto. vbi supra, quem sequitur Syl.& Tabien.asserit se vidisse: & quòd Cat.eã refert in prin.d.cle. Card.tamen non affirmat hoc, sed quòd Papa Nicolaus III. excommunicat omnes, qui quandam suam declarationem capit. exiit.de verb.sign.lib.6. interpretati fuerint, nisi certo modo, vt patet, in fin.d c.exiit.de quo nescio, cur nullus alius faciat mentionem, neque glo. cap.cos.de sentent. excom. quæ colligit omnes casus lib.6. & quòd illam excommunicationem suspendit Io.22. & quòd nemo vetuit interpretationem d.cle. Quamobrem credimus suspensionem, quam vidit S.Anto. fuisse excommunicationis d. cap.exiit. & non eius quæ data fuit contra interpretantes d.clem.

148 *Quadragesimanona relata à Caiet.uidetur esse eadẽ, quæ posita est pro 39. ideo eam omitto.*

Quinquagesima, in Concil. Lateran. sub Leon.X.sess.10. excommunicat eos, qui aliquem librum, vel quamlibet aliam scripturam imprimerit, uel facient imprimi sine approbatione certarum personarum.

Declar. quòd Caiet.& Fratri Bartholomæo Carrancæ videtur, neque hãc, neque reliquas censuras positas in Conc.Lateran. postremo obstringere: quia non sunt receptæ, ut dictum fuit supra eod.cap.nu.110. quamuis pars solẽnitatis huius seruetur in Hispania, & Conc. Trid. decreuerit sub iisdem pœnis d.Concilij Lateranen. ꝙ nemo imprimat, uel imprimi faciat librum de sacris rebus absque nomine authoris, neque vendat, neque habeat nisi examinatum per ordinarium, neque sine facultate sui superioris si fuerit religiosus: & idem statuit de eo, qui edit librum aliquem manu scriptum: & amplius ꝙ qui habuerit, censebitur pro authore eius, ni si det aliũ, & approbatio tradetur in scriptis idque gratis, quæ reponatur in principio libri, quod nescimus an sit receptũ, vel an recipietur: quia videmus libros impressos sine illius obseruationis solennitate insignium virorum Do. Soti, Bartholomæi Carrancæ, & Ambrosij Catharini, qui eidẽ Concilio interfuerunt. Quamquam nunc in recentibus editionibus cernimus impressos cum dicta solẽnitate. In regno tñ castellæ lege regia vsu recepta requiritur, & sufficit licẽtia Cõcilij Regis suprem., cuiꝰ authoritate examinatur prius ab aliquo viro in id designato, qđ ẽt seruari audio in regno Franciæ, cũ magno reipub. fructu. In vrbe aũt vicarius, aut eius

vices

vices gerens remittit videndum Magistro sacri Palatij, quo decernente posse imprimi, Typographus imprimit, præfixa in principio libri sola clausula, De licentia superiorum, aut æquipollenti.

149 *Quinquagesimaprima in extrauag. super gentes. Ioan. 22. de consuet. excommunicat omnes, qui impediunt, ne Legati, & Nuntij Papæ recipiantur: uel ne exequantur mandata ob quæ sunt missi, non obstante quacunque consuetudine, de non mittendo legato, nisi eo qui petitur &c.*

Hæc quanquam virtute huius extrauag. non est reseruata: est tamen quatenus includitur in bulla Cœnæ, de qua supra.

Quinquagesimasecunda in extrauag. Pauli II. quæ est prima, de rebus eccles. non alien. excommunicat omnes qui alienant, vel locant in plures quam tres annos bona immobilia, vel mobilia pretiosa ecclesiarum extra casus iure permissos: & qui prædicta bona percipiunt.

Declar. prima, ꝙ hæc extrauag. non vetat alienationem in casibus permissis à iure: & quod in nihilo fuit recept. iux. Syl. uerb. alienatio. q. 13. & ꝙ consuetudo valet contra illam iux. Roch. de Curt. in repet. cap. fina. de consuet. fol. 23. Secũda, ꝙ Caiet. ubi supra cas. 55. dicit quòd in aliquibus locis ad nihil, in aliquibus ad aliquid est recepta: Et quod in hac re confessarius inquirere debet de consuetudine, ad internoscendum quem,
150 & quanti debeat condemnare. Tertia, ꝙ idem per eandem rationem debet perpendere iudex fori exterioris. Et credimus nullibi esse omnino receptam: quia in nullo loco est usu recepta priuatio beneficiorum, quam incurri iubet ipso iure ab iis, qui fuerunt minores quam episcopi, vel abbates intra sex menses, si perseuerant in dicta alienatione: & ꝙ in Lusitania non uidetur recepta quo ad locationem in solos tres annos: quia passim videmus fieri locationes in quatuor. Quarta, quòd iampridẽ nos Salmanticæ tulimus sententiam, qua iudicauimus ex probatis coram nobis, irritam & nullam fuisse quandam locationem in plures, quàm in tres annos factã: clericum autem qui eam fecit, non debuisse iudicari excommunicatum iuxta antiquum ius, cap. 1. ne præl. uic. suas. neque per consequens irregularem, eo quòd celebrasset post illam locationem absq; absolutione: & sic credimus in paucis locis esse receptam quo ad pœnas extrinsecas: quanquã in multis est recepta quo ad dispositionem principalem, & pęnam intrinsecã nullitatis alienationis & locationis factæ in plures quàm tres annos. Quinta, quòd Concil. Triden sess. 25. ca. 11. de refor. statuit, quòd nullæ locationes beneficiorũ anticipatis solutionibus factæ ualeant in præiudicium successorum, quocũque indulto uel priuilegio nõ obstãte: nec huiusmodi locationes in Romana Curia uel extra confirmentur. Non liceat etiã iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi aut deputandi uicarios in spiritualibus locare, nec cõductoribus per se, aut alios ea exercere. Locationes uero rerum ecclesiasticarum etiã authoritate apostolica confirmatas S. Synodus irritas decernit, quas à 30. annis

citra

citra ad longum tempus factas Synodus prouincialis, vel deputandi ab ea in damnum ecclesiæ, & contra canonicas sanctiones contractas fuisse iudicabunt. Per longum uero tempus intelligitur decem annorum, etsi uarient glo.l.codicillis.§.instituto. ff.de leg.2.

Quinquagesimatertia, in mulierum raptores, ac illis consilium, auxilium, & fauorem præbentes, qui etiam sint perpetuo infames, & dignitatum incapaces. Et si fuerint clerici, de proprio gradu decidant, Concil.Trid.seß.24.cap.26. de reform.matr. & teneatur raptor mulierem raptam, siue eam duxerit, siue non, decenter iudicis arbitrio dotare. ibidem.

Quinquagesimaquarta, in eos, qui quouis modo subditos suos, vel quoscunque alios, cogunt minus libere matrimonia contrahere, Concil. Trid. vbi sup. cap.9.

Quinquagesimaquinta, in eos qui quomodocunque coegerint aliquam virginem, uel uiduam, aut aliam quancunque mulierem, præterquam in casibus iure expressis, ingredi monasterium, uel suscipere habitum, aut profiteri: quique consilium, auxilium, uel fauorem in id dederint, uel præsentes ei actui scienter fuerint, Concil.Trid.seß.25.cap.18.de regu.

Quinquagesimasexta, in eos, qui sanctam uirginum, uel aliarum mulierum uoluntatem ueli accipiendi, uel profitendi, quoquomodo sine iusta causa impedierint. ibidem.

Quinquagesimaseptima, in concedentes locum ad monomachiam, uel duellum in terris suis inter Christianos: & iurisdictione ac dominio ciuitatis & loci, in quo, uel apud quem fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinuerint priuantur: & si feudalia sint, directis dominis statim acquiruntur, Concil. Trid.seß. 25.cap.19.de reform.

Quinquagesimaoctaua, in eos, qui duellum commiserint, & eorum Patrinos, cum bonorum proscriptione, ac perpetuæ infamiæ, ac homicidij pœna. Et, si in ipso conflictu deceßerint, perpetuò careant ecclesiastica sepultura. ibidem.

Quinquagesimanona, in eos, qui consilium in causa duelli dederint, uel illius spectatores fuerint, non obstante quocunque priuilegio, & c. ibidem.

Post hæc anno proxime præterito 1582. nonis Decemb. S. D.N. Gregorius XIII. addidit præfato Concil. Trid. hæc uerba. *Statuimus omnes illos, qui ex condicto statuto tempore, & in loco conuento monomachiam commiserint etiamsi nulli patrini, sociue ad id uocati fuerint, nec loci securitas habita, nullaue prouocatoriæ literæ, aut denunciationis chartulæ præcesserint censuris; & pœnis omnibus à dicto Concilio propositis teneri perinde, ac si publico, & consueto abusu singulare certamen iniuissent. Volentes etiam locorum Dominos, si certamen ex condicto huiusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit non prohibuerint, omnesque illud fieri mandantes, instigantes, auxilium, consilium, uel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, commeatum, & alia subsidia scienter subministrantes, aut ex composito spectatores, uel socios*

quouis modo sese præbentes, eisdem censuris, & pœnis subiacere; etiamsi illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserunt impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit, quominus illa committatur. Hactenus, verba eius. Ex quorum illo *Statuimus*, colligitur hanc additionem continere ius nouum argum. gloss. recept. in cap. ut litigantes. verb. statuimus. de offic. ordin. lib. 6. & consequenter non includere præterita, cap. fin. de constitut.

Sexagesima in non habentes pro authenticis omnes libros sacrorum bibliorum, iuxta vulgatam editionem, exceptis 3. & 4. libris Esdræ: aut etiam constitutiones apostolicas scienter contemnentes, Concil. Trid. sess. 4. decret. de canon. script.

Sexagesimaprima à Pio V. lata excommunicat, cum reseruatione, omnes mulieres etiam Ducissas, ingredientes claustra monasteriorum etiam monialium, virtute facultatum Apostolicarum, quas reuocat: & concedentes licentiam, comitantes & recipientes, & prælatos, ac monachos eas introducentes, vel admittentes suspendit, libro suarum constitutionum fol. 41.

Adde his primo id, quod in comment. cap. statuimus. num. 60. 19. quæst. 3. scripsimus, scilicet per prædictam extrauag. solum excommunicari ingredientes monasteria monialium virtute licentiæ Apostolicæ: sed Pium V. declarasse mentem suam fuisse includendi etiam ingredientes sine licentia.

Adde secundò, quòd S. D. N. Gregorius XIII. anno 1575. idibus Iunij reuocauit omnes facultates ingrediendi monasteria concessas quibuscunque personis, etiam contemplatione Imperatoris, &c. cum omnium derogatione amplissima: nulla tamen mentione facta de intrantibus sine tali facultate: sed credendum est eandem mentem ei fuisse, quæ Pio V. & ita seruare sacram Pœnitentiariam.

Adde tertiò, quòd idem sanctissimus quãdo supra, auxit eam ad intrantes cum licentia episcopi, vel aliorũ prælatorum, quam possunt dare per Concil. Trid. sess. 25. de regulari. exceptis necessitatibus vrgentibus.

Adde quartò, quòd idem sanctiss. anno 1581. 23. Decemb. extendit eã ad episcopos, & alios prælatos, quibus tributa est facultas ingrediẽdi monasteria, ne vtantur ea, nisi in casibus necessariis, & à paucis, ijsdem senioribus, ac religiosis personis comitati.

Sexagesimasecunda eiusdem Pij excommunicat, & punit perinde ac hæreticos, omnes quicunque ex Inquisitoribus, aduocatis, procuratoribus, notarijs, alijsque ministris prædicti officij, uel episcoporum id munus in sua diœcesi, aut prouincia obeuntium, seu accusatorem, denunciatorem, aut testem in causa fidei quomodocunque productum, uel euocatum occiderit, verberauerit, deiecerit, seu perterrefecerit: quiue ecclesias, ædes, aliasue res, siue publicas, siue priuatas officij, aut ministrorum expugnauerit, inuaserit, incenderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regesta, pro-

tocolla, exempla, scripturas aliaue instrumenta, siue publica, siue priuata ubicunque posita combusserit, diripuerit, seu interuerterit, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerit, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, siue capiendi, siue comburendi, siue supprimendi causa fuerit, siue res, aut personas seruari, defendive probibuerit: quive carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effregerit, uinctum extraxerit, seu emiserit, capiendum probibuerit, captumue eripuerit, receperit, occuluerit, seu facultatem fugiendi dederit, seu iusserit id fieri. Qui cętum, concursumue fecerit, siue ut aliquid prædictorum fieret homines accommodauerit, siue aliàs consilium, auxilium, aut fauorem publicè, uel occultè in quolibet prædictorum scienter præstiterit, licet nemo occisus, nemo uerberatus, nemo extractus, emissus, uel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptumue, nullum denique damnum reipsa sit secutum. eod. lib. fol. 128.

Sexagesimatertia eiusdem Pij extendit excommunicationem cap. fœlicis. de pœn. lib. 6. ad scientes quomodocunque crimen in Cardinales commissum, uel committendũ, & non reuelantes illud opportune Papæ, uel ordinario, &c. eod. lib. fol. 150.

Sexagesimaquarta excommunicat cum reseruatione personas accipientes priuilegio, uel consuetudine aliquid ex fructibus primi, uel ulterioris anni beneficij uacantis, & interdicit capitula, & suspendit episcopum idem facientes, non autem includit loca pia. eod. lib. fol. 184.

Sexagesimaquinta eiusdem Pij, excommunicat omnes abbatissas, & moniales exeuntes à monasterijs, quacunque de causa, etiam infirmitatis, excepta magni incendij, uel ægritudinis lepræ, uel epidimiæ probatæ literis superioris, & episcopi. eod. lib. fol. 192.

Sexagesimasexta eiusdem, excommunicat eos, qui christianos habitantes in terris occupatis à Turcis, capiunt in seruos, & nolunt eos relinquere libere cum bonis suis, eo. lib. fol. 232.

Sexagesimaseptima, eiusdem, excommunicat omnes dominos totius orbis nullis exceptis, non parentes Illustrissimis Cardinalibus Inquisitoribus generalibus Romæ, in pertinentibus ad officium S. Inquisitionis. eod. lib. fol. 236. quam, ut à uiris fide dignis audio suo imperatorio, & regio exemplo confirmarunt ante paucos dies Imperator Rodulphus, & Rex Catholicus Philippus II. mittendo ad urbem ad prædictæ inquisitionis requisitionem duos de crimine hæresis impetitos, quæ utrique Monarcæ magnæ gloriæ fuit.

De suspensione quid, & quotuplex.

SUMMARIUM.

151 Suspensio quid, an peccatum, excommunicatio, irregularitas, uel depositio? num. 152.

Suspensio

153 *Suspensio uera non tollitur sola pęnitentia, & est triplex, nu.154.*

155 *Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicarius, eligens talem in episcopum, ordinatus sine licentia, uel extra tempora, uel sine legitima ætate, nu. 156. An in duello pugnans, excommunicans sine monitione, uel sine scripto, capiens fructus uacantis ecclesiæ, nu. 156. Cōseruator excedens, iudex ecclesiasticus male iudicans cōcurrentibus 4. admittens ad sacramenta tēpore interdicti, mendicantium prælatus admittens ad professionem ante annum. Clericus uestem uersicolorem deferens. Religiosus sic alienans, num. 157. ordinatus cum pacto non petendi alimenta, num. 158.*

151 CIrca hæc dico primò, ꝙ suspensio generaliter accepta, iuxta mētem iurium citatorum à glo. & aliis in cle. cupientes, & in rub. de sent. excom. & c. fi aduersus. de hęr. & etiam doctorum, prę sertim Cal. de eccl. interd. memb. 1. est prohibitio vsus officij, vel facultatis alicuius: nam & appellatio dicitur suspendi, c. uenientes. de iureiu. & petitorium per possessorium, c. pastoralis. j. de cau. possessio. sed hic accipitur specialiter pro tertia specie censuræ ecclesiasticæ, quæ definitur esse censura, qua alicui personæ ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui officij, vel beneficij ecclesiastici, in totum, vel in partem, in certum tēpus, vel in perpetuū quo ad partem ob suam culpā à iudice, vel à lege. Dixi, *censura*, pro genere: quia omnis suspensio est censura, non contra c. quærēti. de verb. sig. & ad significandum, quòd non potest ferri nisi ab habente ordinem, & iurisdictionem ecclesiasticam exteriorem, ad quā pertinet ferre censuras (vt vbi supra dixi eod. c. nu. 1. eam definiens) arg. cap. dudum. 2. de elect. Dixi, *qua prohibetur personæ ecclesiasticæ*, ad excludendas prohibitiones aliorum exercitiorum, vel ab illis factas aliis personis profanis, aut ecclesiasticis alio respectu, quàm quia sunt ecclesiasticæ. Dixi, *uel perpetuum quo ad partem*: quia prohibitio totius exercitij, officij, vel beneficij in perpetuū, est depositio, vel priuatio, & nō suspensio, iuxta Card. in cle. 1. §. cæterū. nu. 6. de priui. & sentit Pan. in c. at si. nu. 7. de iud. & Bonif. in cle. cupientes. de pœn. nu. 43. Dixi, *ob suam culpam*: quia licèt suspensio ob qualemcunque culpam mortalem ferri possit secundum Are. in cap. cum non ab homine. de iud. immo, & ob venialem secundum Caiet. in sum. verb. suspensio. non potest tamen sine vlla propria, cuius sit pœna, arg. c. 2. de const. nam quæ ob senectutem, lepram, debilitatem, vel aliam causam fit, iux. c. tua nos. & c. de rectoribus. & c. fi. de cle. ægro. & c. 1. eod. tit. lib. 6. licet possit dici generaliter suspensio: non tñ est strictè cēsura, de qua loquimur. Vnde sequitur primò, ꝙ prohibitio, siue suspensio cōfessarij à celebrando, nō est proprie suspēsio: quia nō est facta ab habēte iurisdictionē, quæ est vera rō, cur cōtraueniens illi non fit irregularis secundū gl. rece. in c. is cui. de sen. excom. lib. 6. post Spec. de dispen. §. iuxta. nu. 32.

152 Secundò dico, quòd quidquid fere omnes incogitanter dicant,

licèt prohibitio, qua mortali peccato infectus prohibetur celebrare, vocetur generaliter suspensio, in cap.fin.de cohabi.cler.& c.fin.de cler. excom.non est tamen talis strictè accepta. Tum quia suspensio non est peccatum, sed eius pœna, iuxta omnes. Tum quia peccatum mortale antiquius est iuribus canonicis, quorum inuentum est suspensio. Tum quia non est censura, qualis est suspensio.

Tertiò dico, quòd neque excommunicatio maior, neque minor est suspensio. Tum quia est species diuersa censuræ. Tum quia non uetat exercitium ecclesiasticum quatenus est tale, sed quatenus est species communicationis humanæ christianæ.

Quartò dico, quòd quamuis quodlibet peccatum mortale, & excommunicatio minor suspendat à perceptione sacramentorum in hoc sensu, quòd percipiendo peccetur mortaliter, non tamen incurritur irregularitas: quia non contrauenitur suspensioni, prout est species censuræ, sed solum prout est prohibitio resultans ex natura illorum.

Quintò dico, ꝙ neque irregularitas, neque depositio verbalis, neque degradatio realis, est suspensio; licèt Innoc. in cap.fin.de excess.prælat. & multi alij appellent eas suspensionem, quod verum est capiendo verbum suspensio generaliter, non strictè, ut hic capitur. Tum quia non sunt censuræ, c.quærenti.de verb.sign. Tum quia sunt priuationes, vel inhabilitationes, quæ priuant officio, vel inhabilem faciũt omnino ad ordinem obtinendum, vel exercendum. Ad suspensiones solum sunt impedimenta exercitij, iuxta mentem Pan.in d.cap.at si.nu.7.de iud.& commu.

153 Sextò dico, ꝙ illa diuisio suspensorum Pan.in c.si celebrat.de cler. excommun. num.4.& aliorum scilicet, quod quidam sunt quo ad se solum, alij quo ad alios solum, alij & quo ad se, & quo ad alios, licet communis sit & vera accipiendo vocabulum suspensum generaliter: non tamen accipiendo, vt hic pro impedito per suspensionẽ speciem censuræ ecclesiasticæ, per proxime dicta de peccato mortali, & de excõicatione minore. Et quia exẽplũ tertij mẽbri, quod afferunt de sacerdote peregrino, qui deuotionis causa põt celebrare in occulto, & nõ publico, c.tuę.de cle.pereg. non est idoneũ: siquidẽ peregrinus non peccans, non incurrit suspensionẽ quæ sine peccato à iure non imponitur, ut rectè dixit Caie.verb.suspẽsio.

Septimò dico, quòd neque vlla suspensio laici est suspensio, de qua hic agimus, & per consequens, neque suspensio officij aduocandi etiam in foro ecclesiastico: quia non est propriè ecclesiasticũ, neque suspẽsio facultatis dandi gradus concessæ per Regem, vel Imperatorem, quidquid sentiat gloss.clem.cupientes.colum.2.& Tabien.ver.suspensio. in prin.

154 Octauò dico, ꝙ suspensio est triplex, officij & beneficij simul, c.tuarũ. de priui.officij tãtũ, vel partis eius, & beneficij, vel rei pertinẽtis ad illud tantũ, vt colligitur ex exemplis positis, per glo. magnam, & fin.clem. cupientes. de pœn. Est itẽ duplex, lata à iure, & lata ab homine. A iure ipso

facto

facto feruntur multæ, quas tangit prædicta glo. & ante omnes Ang. uerb. suspensio a num. 2. in ordinem redegit. *Quarum (omissis rarò contingentibus) prima in cap. nullus cap. præter. 32. dist. & cap. suscitantibus. 15. quæst. 8. & alijs multis capitulis suspendit presbyterum, diaconum fornicarium notorium, donec pœniteat, cap. si qui sunt. 81. dist.* ita quòd sicut ipso iure tollitur per pœnitentiam, iuxt. glo. recep. in d. cap. de qua plura, supra cap. 25. nu. 77. ubi dicitur quòd huiusmodi fornicarius utens ordine suo ante pœnitentiam fit irregularis: quia infringit cẽsuram suspensionis. Et nota, quòd longe differt prohibitio, qua huiusmodi fornicarius vtitur ordinis sui usu, a prohibitione qua infectus crimine magno depositione digno, & notorio prohibetur: quoniam hæc est irregularitas delebilis ab episcopo, cui contraueniens peccat, sed non incurrit aliam irregularitatem, de qua sup. cap. 25. nu. 73. illa uerò est suspensio, & uera censura, cui contraueniẽs incurrit irregularitatem a solo Papa delebilem distinctam a suspensione sic uiolata, de qua in d. cap. 25. nu. 77.

155 *Secunda in cap. cum in cunctis. § fin. de elect. suspendit triennio a beneficijs clericos eligentes in episcopum eum, qui non est legitimus, uel legitima ætate, scientia, & moribus præditus.*

Declar. quòd comprehendit etiam eos, qui eligunt tanquam compromissarij, c. si compromissarius. eod. tit. lib. 6. Secunda, quòd non comprehendit eos, qui eligunt in aliam dignitatem, neque laicos, ut reges, & imperatores, qui præsentant in episcopos, neque Cardinales qui eligunt Papam, arg. l. interpretatione. ff. de pœn. c. pœnæ 2. de pœnit. dist. 1. quia solum loquitur de clericis eligentibus episcopum.

Tertia in extrauag. cum ex *sacrorum Pij II. suspendit eos, qui sine legitima facultate, uel ætate, uel extra tempus legitimum, ordinem sacrum accipere præsumpserint, & facit irregularem ordine utentem.*

Declar. prima, quòd ob ignorantiam illius extrauagan. & per c. uel non est compos. de tempo. ordin. quod non suspendit, sed iubet suspendi, oppositum dixerunt fere omnes cum gloss. cle. generalem. de ætat. & qualit. & in d. cap. uel non est compos. S. Ant. in 3 par. tit. 14. c. 16. Maior. in 4. dist. 24. q. 1. Secunda, quòd non comprehendit eum saltem quo ad forum conscientiæ, qui bona fide, & simplicitate existimans se legitimum, ordinatus est, ut latè diximus in repet. c. accepta. de rest. spol. oppos. 8. a nu. 32. quia textus habet, *præsumpserint*, quod significat dolum, secundum do-
156 ctrinam Card. in cle. 1. q. 38. de priuil. quod idem ausi fuimus dicere ibi de eo, qui temerarie quidem ordinatus est, postea tamen bona fide, & candida simplicitate, per pœnitentiam purgato peccato, exercuit ordinem, existimans sibi licitum esse: quamquam ad illud vsque tempus non fueramus ausi affirmare.

Quarta est in cap. 1. de cler. pug. in duel. suspendit clericum qui prouocat ad duellum, uel accepta prouocationem, & in arenam descendit, iuxta Sylu.

verb.ſuſpenſio.uerſ.11.& Tabien.ibidem:ſed non eſt uerum : quia tetxus in d. cap.1.ſolum dicit deponendum fore.

Quinta in cap.ſacro.de ſent.excommu. ſuſpendit vno menſe ab ingreſſu eccleſiæ eum,qui exxommunicat abſque monitione,quæ debet eſſe talis, qualem ſupra diximus eod.cap.nu.10.& 11.

Sexta in cap.1.de ſenten.excom.lib.6 ſuſpendit ab ingreſſus eccleſiæ, & diuinis officijs eum, qui excommunicat, interdicit, aut ſuſpendit raliquem ſolo uerbo ſine ſcripto,aut expreſſa cauſa illius.uel non dat copiam requiſitus.

Septima in c.quia ſæpe.de elect.lib.6.ſuſpendit a quolibet officio, & beneficio,Capitula,& ſingulares perſonas,quæ uacante Sede epiſcopali,uel collegiata, uſurpant ſibi aliqua bona, quæ reliquit uita functus, aut collecta fuerunt tempore uacationis Quod locum habet etiã in reditibus ſigilli,& in quolibet alio emolumento clem ſtatutum.de elect.

157 *Octaua in capitulo præſenti. de offic. ordi. lib.6. ſuſpendit epiſcopus, & ſuperiores eorum ab ingreſſu eccleſiæ, & inferiores ab officijs, & beneficijs, qui uſurpant aliquid ex reditibus dignitatum, & eccleſiarum vacantium, & illis ſubditarum, quos reliquerunt mortui, uel collecti fuerunt durante vacatione; niſi habeant ſpeciale priuilegium vel conſuetudinem præſcriptam ad hoc.*

Nona in capitulo fin. de offic. deleg. libro 6. ſuſpendit vno anno ab officio conſeruatorem Sedis Apoſtolicæ, qui ſcienter cognoſcit cauſas quæ non ſunt notoria. Quod intelligendum eſt,de his, quæ conceduntur ſine clauſula, quod poſſit cognoſcere etiam de alijs,cum qua ante Concil.Triden. concedebantur:per illud tamen ſtatutum fuit ſeſſ.14. cap.5. ut eſſet longe reſtrictior uſus.

Decima in capitulo 1.de re iud.lib.6.ſuſpendit vno anno a ſuo officio iudicem eccleſiaſticum,qui contra ius,& ſuam conſcientiam aggrauat partem gratia uel ſordibus. Sed debent concurrere quinque, ut hæc incurratur. Primum,quòd non ſit epiſcopus glo.ibi uerb.ordinarius.argum.cap. quam periculoſum.de ſenten.excomm.lib.6. Secundum,quòd aggrauet contra iuſtitiam. Tertium,quòd faciat contra conſcientiam. Quartum, quòd ſit iudex : quia non ſatis eſt, quòd ſit merus executor, uel arbiter. Quintum,quòd faciat pretio,amore,timore, uel odio, ut ex gloſſ. recept. colligitur.

Undecima,in cap.epiſcoporum.de priuil.lib.6.ſuſpendit ab ingreſſu eccleſiæ (quouſque ſatisfaciant) eos qui admittunt ad diuina officia, aut ſacramenta, aut eccleſiaſticam ſepulturam,excommunicatos,aut interdictos publicos Quæ tamen, ut dictum eſt, ſupra cap.25. nu.94. locum non habet,niſi contra exemptos,iuxta commu.contra glo.eiuſdem cap.

Duodecima in capitulo non ſolum & cap.conſtitutione. de regul.lib.6.ſuſpendit eos, qui admittunt aliquem ad profeſſionem ante finitum annum probationis in aliquo ordine mendicantium.

Decima-

Decimatertia in clem.2. de vit.& honest.cler.suspendit in sex menses clericos beneficiarios qui gestant vestes partitas, uel coloribus distinctas,& sacro ordine initiatos,qui non sunt beneficiarij,& minoribus insignitos,qui cum prima tonsura gestant tales vestes, inhabiles efficit ad beneficia in idem tempus.
Non autem incurrit illam qui ob celebrationem nuptiarum, vel doctoratus, vel alicuius alterius similis festi, aut aliam iustam causam gestat, iuxta Card.in d.clem. quæst.3.

Decimaquarta in clem.1 de reb.eccle. non alie. suspendit quoslibet religiosos qui habent aliquam administrationem, & alienant aliquam rem ad eam pertinentem, etiam solum præbendo alicui ad vitam absque necessitate, aut absq; facultate sui capituli si habet, vel sui prælati si non habet capitulum.
Hanc non incurrunt qui in modicum tempus locant fructus, per finem illius clem. licet incurrant aliam excommunicationem extrauag. 2. de reb.eccl.non alie. vt supra dictum est eod cap nu 143.

158 *Decimaquinta in cap.pen.de simo. suspendit papaliter,qui sacris initiatur sine patrimonio cum pacto non petendi ab episcopo victum: & qui ordinatur ad præsentationem alicuius beneficiarij: cum pacto nihil petendi ab eo.*

Declar. prima, quòd per eandem rationem nostra sententia suspenditur qui ordinatur cum patrimonio, vel alimentis promissis vel donatis ab aliquo pactus antequam ordinaretur se non petiturum, postquam ordinatus fuerit, qui casus est valde quotidianus. Secunda, quòd qui post ordinationem remittit, vel retrodonat ius, aut patrimonium, quod illi fuit donatum, uel promissum sine pacto ante ordinationem facto, non incurreret, argum.gloss.singul.cap.tuis. de preb. & gloss. memorabilis cap. si episcopus.eod.tit.lib.6. Tertia, quòd qui ordinatur cum facultate sui episcopi,impetrata ad titulum patrimonij donati, & ante ordinationem renunciati, non censetur nostra sententia ordinari absq; facultate, quo ad effectum incurrendi aliam suspensionem supra positam num.35. quia talis renunciatio facta antequam ordinetur, non videtur valere, per ea quæ omnes dicunt in d.cap.penult. etiam si esset iurata, iuxta Felin. & Anan.contra Pan. hanc tamen incurrit.

Decimasexta in constitutionibus Pij V.fol.407.suspendit episcopum ordinantem absq; titulo clericum religiosum ordinis,in quo solum fit votum temporale religionis: quia is quo ad hoc reputatur sæcularis.

Quartò dico,quòd rursus est duplex suspensio,altera à diuinis, altera ab alijs; vt colligitur ex cap.1. §.fin. de sent. excom.lib.6. & cap.1.de re iud.eod.lib. cum eis anno. & quantum differat harum altera quo ad irregularitatem transgressorum dicitur infra.

Quis, cur, & quomodo potest suspendere, & suspendi, & absolui, & quæ pœna contrauenientis.

SVMMARIVM.

159 *Suspendere, & suspendi quis potest: requiritur monitio scripta, & peccatum, non certa verba.*
160 *Generalis non incurritur ab episcopo, qua forma tollitur.*
160 *Suspensio ab vno non est ab alio: & sic à iurisdictione non est ab ordine: nec contra, & à beneficio, non est ab ordinibus, uel iurisdictione: nec quæ ab officio est à beneficio, num. 161.*
162 *Suspensionis transgressor quis irregularis, & ut peccet participans. nu. 161.*
163 *Absoluere quis potest à suspensione lata à iure, uel ab homine.*

159 Circa hoc dico sequentia. Primò, quod communiter omnes, & soli illi qui possunt excommunicare, possunt etiam suspendere: & quamuis omnis Christianus possit excommunicari, solæ tamen personæ ecclesiasticæ possunt suspendi, per definitionem suspensionis supra eod. cap. nu. 151. positam, & quòd suspensio scripto ferenda est, sicut excommunicatio, cap. 1. de sent. excom. lib. 6. & quòd debet præcedere monitio suspensionem quando ponitur ob contumaciam, quamuis non quando in pęnam, iuxta Inno. in cap. fin. de excess. præla. recept. per Pan. & commen. in cap. reprehensibilis. de appell. & quòd ob quodlibet peccatum mortale, immò & veniale, potest quis suspendi, ut dictum est.

Secundò dico, quòd vt excommunicatio lata post legitimam appellationem est nulla, & inualida, sic suspensio: & vt appellatio non suspendit excommunicationem præcedentem, sic neque suspensionem Domi. cum communi, in cap. 1. & hæc. de sent. excom. lib. 6. per c. ad hæc quoniam. de appell. & cap. is cui. §. fin. de sent. excom. lib. 6.

160 Tertiò dico, quòd suspensus à quibusdam actibus, nō est suspensus ab aliis non annexis eis. Ex quo sequitur, quod suspensus à iurisdictione, nō est suspensus ab ordine, qui est diuersus ab ea, cap. à qua. de consec. eccl. vel altar. & ca. transmissum. de elect. cum eis annot. neque contra, suspensus ab ordine, est suspensus à iurisdictione, neque suspēsus à beneficio, est suspensus ab ordine, neque à iurisdictione, quæ ei cōuenit alia ratione, quā beneficij à quo est suspensus. Neque suspensus simpliciter ab officio cēsetur esse à beneficio quo ad ea, quæ dantur nō interessenti diuinis officiis, modo

modo suspẽsio non sit tã diuturna, ut tacitè, uel expresse habeat vim priuationis, iuxta Bonif. in d. clem. cupientes. à nu. 31. vbi hoc latissimè probat, quidquid dicãt Car. & Imol. post Gasparẽ: quia multa ad beneficium pertinentia potest facere suspensus ab officio clericali, qualia sunt regere & gubernare illa quæ ad se attinent, & alia quæ non sunt diuina officia.

Per quæ nuper respondi beneficiarium suspensum, ideò quòd presbyter factus fuit ante annum 25. cœptum, non perdidisse fructus beneficij: quia per illam transgressionem suspenditur tantum ab officio.

161 Quartò dico, ꝙ suspensus ab ingressu ecclesiæ tantum potest excommunicare, & absoluere: quia adhuc retinet iurisdictionis usum, ca. sacro. de sent. excom. & quòd quis eo quòd sit suspensus à beneficio, non est ab officio, neque suspensus officio tantum est à beneficio: & vt suspensus ab officio, & beneficio simul, est ab vtroque iuxta omnes, sic suspensus ab officio, aut beneficio diuisim, à nullo illorum est, iuxta Pan. recep. contra glo. cap. latores. de cler. excom. minist.

Quintò dico, quòd non incurrunt hanc censuram latam generaliter à iure episcopi, nisi fiat mentio specialis illorum, licèt secus de excommunicatione, cap. quam periculosum. de sent. excommun. lib. 6. cum gloss. & ei annot.

Sextò dico, quòd suspensio ferri & tolli potest quibuslibet verbis id significantibus: quia nulla sunt præscripta in formam substantialem suæ lationis, uel solutionis: quanquam in absolutione necessarium est iusiurandum, vt in excommunicationis absolutione, c. super eo. c. venerabili. de sent. excom. licèt communiter quando est certa suspensio, docti vtantur hac forma. Absoluo te à vinculo suspensionis, quam incurristi ob talem, vel talem causam, & restituo te pristinæ executioni: & si est dubia hac; Si teneris aliquo vinculo suspensionis, quo te possum absoluere, absoluo te, iuxta sententiam Syluest. verbo absolutio 6. dubio 2. aliquantulum reformatam: & quòd suspensio tam latam ab homine, quàm à iure, quæ certo tempore, aut facto, aut omissione facti alicuius terminatur, tollitur lapso tempore, vel adueniente termino, ipso facto, absque ulla absolutione, secundum glossam in clem. 1. uerb. donec. de decim. recepta communiter, & putata singul. à Panor. in cap. 1. de iudic. not. 6. quæ tamen habet alias similes.

162 Septimò dico, ꝙ à suspensione lata ob contumaciam, & non in pœnam delicti absolutã sine termino, & reseruatione, siue iure cõmuni, siue particulari, confirmata, vel non confirmata per Papam, potest absoluere episcopus, & eius vicesgerens, argu. cap. nuper. de sent. excom. & melius ca. ex literis. de constit. tradit Inno. communiter quo ad hoc receptus, in c. 2 de solu. & ꝙ à lata in pœnam alicuius delicti etiam à iure, non potest absoluere episcopus siue sit temporaria, siue perpetua, quidquid dicant glo. clem. 1. de hæret. §. pen. verb. excommunicationis. & cap. cupientes. §. cæterum.

§.cæterum, verb.suspensus. de elect.lib.6. licèt communiter recipiantur in suis locis, vt probat efficaciter Pan. in cap.2.de solu. & cap. tam literis. de testib.vbi eum sequitur Aret.& Feli. altius ibi rem perpendens quàm in d.c.nuper. & in cap.pastoralis. §.præterea.de offic.ordin. ubi aliud dicit, eo q non satis perpenderat dicta Pan. recept. ab omnibus, qui ea diligenter expenderunt, quod non fecerunt aliqui, vt Sylu. verb. suspensio. quæst.8. & alij qui sibiipsis contradicunt, dum sequuntur Pan. tenentem contrariũ eius quod ipsi. Potest tamen in ea dispensare, si posita fuit ob adulterium, aut alia minora delicta secundum eundem Pan.in d.cap.tam literis, & c.2.de solu. iuxta notata in cap.at si. §. de adulteriis. de iud. Dixi, *A iure*: quia à suspensione absolute posita ab homine regulariter non pôt absoluere, nisi qui eam tulit, aut eius superior, aut successor, arg.c.pastoralis.§.præterea.ubi Fel. de off iud.del. Malè aũt exceperunt à regula prædicta, quæ habet suspensos à iure ob contumaciã posse absolui ab episcopo, clericos, & religiosos qui administrant sacramenta, aut sepulturam hæreticis, aut accipiunt eleemosynas ab illis: quia textus c.excommunicamus.2.§.fin.de hæret. quo nituntur, non loquitur de suspensis ab officio, sed de priuatis, & de suspensione irrogata in pœnã, & non ob contumaciam, & de pœna reseruata. Malè etiã excipiunt exauthoratum, siue degradatũ, aut depositum realiter, cum neq; hic, neque depositus verbaliter, sint suspensi per dicta supra eod.ca.num.152. Malè etiã excipiunt suspensum ob collationem beneficij factam indignis, iuxta cap.graue. de præb.quia illa suspensio irrogatur in pęnam, & non ob contumaciam.

16 Octauò dico, q omnis qui violat suspensionem strictè acceptam pro vna specie trium censurarum ecclesiasticarum peccat mortaliter, argum. c.2.de maior. & incurrit irregularitatem, si violat eam exercendo aliquẽ actum peculiarem alicuius ordinis, siue maioris, siue minoris, per c.1. de sent.excom.lib.6.& c.1. de re iudic.eod.lib. & vtrobique Innoc. receptus communiter dicit, quòd illa duo capp. non solum habent quo ad hoc locum in casib. in quibus loquuntur, sed etiam in omnibus aliis violantibus suspensionẽ: quia non fuit mens eorum conditoris, qui fuit ipsemet Innoc. IIII. quidquã nouè inducere in illis, sed declarare secundum antiquas sanctiones canonicas, de quibus meminit textus, eam incurri. Dixi, *aliquem actum peculiarem ordinis*: quia secus si exerceret aliũ etiam ecclesiasticũ, & ad officia diuina pertinentem, qualis est psallere etiam in choro cum aliis, canere responsa defunctorum, vel letanias, baptizare, sine solennitate, vt alius laicus, & alia id genus, quæ non sunt peculiariter alicui ordini deputata. Illa autem dicuntur deputata alicui ordini, quorum faciendorũ specialis potestas traditur in ordinatione, vt in presbyterio potestas consecrandi, baptizãdi, solenniter dicẽdi collectas in choro: in diaconatu potestas canendi solenniter euangeliũ: in subdiaconatu canendi solenniter epistolam: in acolitatu ferendi cereos &c.Dixi, *etiam minoris*:

quia

quia violans exercendo solenniter actum deputatum ordini minori, ita incurrit hac exercens deputatum maiori, secundum Inno & communem cap. fin. de exces. pra la. Repetij sæpe, *solemniter*: quia faciēs aliter aliquod horum, vt cantans epistolam, ferens cereos, vel vrceolos tanquam alius laicus, non incurrit secundum omnes.

Ex quo infertur primò, quòd verius est episcopum celebrantem in apparatu pontificali incurrere irregularitatem: quia id est, actus peculiaris ordini episcopatus, quem esse verum ordinem distinctum ab aliis significasse Concil. Trid. dictum est supra cap. 22.

Secundò infertur, ꝙ psallere in choro non facit irregularem: quia non est peculiare vlli ordini vero: licet enim videatur peculiaris psalmi statui, siue primæ tonsuræ, tamen illa non est verus ordo, per ibidem dicta.

Tertiò infertur, ꝙ suspensus à perceptione sacramentorum, quamuis peccet mortaliter in percipiendo ea, non tamen est irregularis, cap. si celebrat. de cler. excommun. minist. quia perceptio non est officium diuinum, neque opus peculiariter ordini alicui addictum.

Quartò infertur, ꝙ suspensus ab eorum collatione, dando illa non tanquam ad suum ordinem pertinentia, sed vt alius quilibet laicus, non incurrit eam, iuxta Host. in cap. 1. de senten. excom.

Quintò infertur, ꝙ sacerdos suspensus ab officiis sacerdotalibus administrando in ordine inferiori non peccat, neque est irregularis.

Sextò infertur, ꝙ suspensus à beneficio non peccat eligendo, si ius eligendi non competat ei ratione illius c. cum in cunctis. §. fin. de elect.

Septimò infertur, ꝙ suspensus ab officio peccat, sed non incurrit irregularitatem eligendo, & acceptando electionem de se factam, c. cum dilectus. de consuetu. iuncta gloss. & excommunicando, & conferendo beneficia, cap. quia diuersitatem. de concess. præb.

Octauò infertur, ꝙ licèt suspensus ab officio prædicandi, celebrando non peccet, nec fiat irregularis, secundum Panor. & communem in d. cle. cupientes concionando tamen peccat, & est irregularis, secundū opinionem, quam sequimur supra c. 25. nu. 141. quòd actus prædicandi est, lege diuina, vel humana, vel consuetudine actus peculiariter diaconatui deputatus: quia licèt institutione diuina sit soli sacerdotio peculiaris iuxta cap. adiicimus. 16. q. 1. lege tamen, & consuetudine humana videtur deputatus diaconatui, vt tandem Caiet. ubi sup. concludit: quando saltem solenniter vti ex officio suo tanquam sacerdos prædicat.

Nonò infertur, quòd sicut tenemur vitare excommunicatum in omnibus, per supra dicta eod. c. nu. 26 & sequ. ita suspensum in eo, à quo est suspensus, & non vitando in diuinis officiis, & in actibus deputatis suis ordinibus peccamus mortaliter si est denunciatus, aliàs non, per extrauagan. ad euitanda relatam supra nu. 35. & per latius d. cap. 1. §. laboret. de pœnit. distin. 6.

In-

Interdictum quid, & quotuplex.

SVMMARIVM.

164 *INterdictum hic non generaliter, sed specialiter sumitur, quo conueniat, & differat ab excommunicatione, & suspensione, nu.165.*
166 *Interdictum triplex, & quid vnumquodque includat, nu.167.*

164 CIrca hæc dico sequentia. Primum, quòd vt interdicere significat prohibere, instit. de interd. in prin. sic interdictum generaliter dicitur quælibet prohibitio: sed hic accipitur speciatim pro vna trium censurarum ecclesiasticarum, quod vt in repet. cap. dilectis. de appell. dixi, cautius definiri potest, quàm à Calderino in tract. de eccles. interdic. memb. 1. colum. 1. esse censura ecclesiastica, qua prohibentur diuina officia, sacramenta, & sepultura actiuè, & passiuè, exceptis aliquibus. Dixi, *Censura ecclesiastica*, pro genere, quo distinguitur à cessatione à diuinis, de qua in cap. irrefragabilis. de offi. ord. & cap. quamuis eod. tit. lib. 6. quæ non est censura ecclesiastica: quia nō est nisi ipsa omissio officiorum diuinorum, iuxta Pan. in d. cap. dilectis nu. 18. Reliqua adduntur ad differentiam inter interdictum ex vna parte, & inter excommunicationem, & suspensionem ex altera, quæ tres conueniunt in nouem, iuxta Cald. vbi supra colum. 2. receptum per communem Dom. & Peru. in d. cap. 1. §. superior. de sen. excom. lib. 6. Syl. & Tabien. verb. interdictum, & per complures alios alibi. Conueniunt enim primò, quòd quælibet earum est censura ecclesiastica, cap. quærenti. de verb. sign. Secundò, quòd quælibet in scriptis debet ferri, & cum causa in eis expressa, cap. 1. de sent. excom. lib. 6. Tertiò, quòd nullam earum suspendit appellatio subsequuta, & quamlibet annullat præcedens, cap. is cui. §. fin. eod. tit lib. 9. & cap. ad hæc quoniam. de appell. Quartò, quòd quamlibet debet præcedere monitio, cap. reprehensibilis. de appella. cum fertur ob cōtumaciam, & non cum in pœnam, cap. 2. de constitu. lib. 6. & cap. quanquam. de censi. eod. lib. Quintò, quòd quælibet est nulla, cum fertur sine canonica monitione ab excommunicatore contra participantes excommunicatis à se, cap. statuimus. iuncto cap. statutum. de sent. excom. lib. 6. Sextò, quòd quælibet impedit à diuinis, excepta illa suspensione, quæ non fit ab eis. cap. pastoralis. §. uerum. de appell. iuncto d. c. is cui. Septimò, quòd in absolutione omnium iuratur, cap. venerabili. & c. ex tenore. de sent. excom. Octauò, quòd nulla earum contra receptos in filios speciales Papæ ab ordinario ferri potest, c. 1. de verb. sign. lib. 6. Nonò, quòd quælibet est à superiore seruanda, cap. cum ab ecclesiarum. de offic ord. immo & à ferente quousque eam tollat Cald. vbi sup. memb. 1. colum. 3.

Differunt

Differunt aũt primò ꝙ excõicatio directè priuat cõicatione quatenus est cõicatio humana. Suspẽsio priuat directè vsu facultatis ecclesiasticæ. Indictũ verò priuat directè sacramẽtis & diuinis officiis. Dixi, *Directè*: quia indirectè & per consequentiã priuant etiam consequentibus directè prohibita. Secundò, quòd excommunicatio non potest suspendi, & aliæ sic, d.ca. ad hæc quoniam. quamquam idem esse de excommunicatione dixit Dec. ibi, quem per multa fundamenta sequimur ibidem. Tertiò, quòd episcopus non incurrit suspensionem, neque interdictum latum à iure, nisi exprimatur in eo, excõmunicatum vero sic, c. quia periculosum. de sent. excom. lib. 6. cum glos. Quartò, quòd vniuersitas non potest excommunicari, c. Romana. §. in vniuersitatem. de sent. excom. lib. 6. suspẽdi autem & interdici sic. c. quia sæpe. de electio. lib. 6. ca. si sententia. de sent. excom. eod. lib. Quintò, quòd excõmunicati nunquam admittuntur ad diuina officia, alij verò sic interdum. c. fin. de sent. excom. eod. lib. Sextò, quòd excommunicatio, & suspensio non feruntur nisi ob culpam propriam, & maior ob mortalem, & minor & suspensio etiam ob venialem: interdictũ tamen etiam ob alienã, d. c. si sententia. Septimo, quòd absolutio excommunicationis semper requirit aliqua verba: suspensionis verò, & interdicti non, quando feruntur quousque certum quid fiat: quia sufficit, ut illud fiat, gloss. putata sing. clem. 1. de decim. verb. donec. quę tamen habet aliàs quatuor similes citatas à nobis in cap. 1. not. 6. de iudic.

166 Secundò dico, quòd interdictum est triplex, locale tantum, personale tantũ, locale & personale simul; locale tantum est, quo solus locus interdicitur, quod rursus est duplex, generale, quo interdicitur locus vniuersalis; vt regnũ, prouincia, episcopatus, ciuitas, oppidũ, pagus, aut parochia. Et speciale, quo interdicitur aliquis locus particularis, vt ecclesia, & non desinit esse tale, eo quòd comprehendat multa loca, modo sint particularia, quale est, quod interdicit multas ecclesias, etiã si interdicat omnes ciuitatis, episcopatus, prouinciæ, regni, aut quotquot sunt in mundo, iuxta Cal. vbi supra memb. 2. receptum per Dom. Perus. & Com. in c. præsenti. de sent. excom. lib. 6. singulare autem quod addit Ang. verb. interdictum 1. §. 1. est species interdicti particularis minimè necessaria. Interdictũ personale tantũ est, quod interdicit personas tantum, quod etiã est duplex, scilicet, generale, quod interdicit aliquã vniuersitatem hominum, vt populi, regni, prouinciæ, ciuitatis, oppidi, collegij aut pagi, d. c. si sententia. Et speciale, siue particulare, quod interdicit personas singulares, vnam, aut multas, certas, aut incertas, vt quod interdicit hoc, vel illud facientẽ. Interdictum locale, & personale simul est, quod interdicit locũ & personas simul: & quod interdicit locũ, & populum & tales, vel tales personas; exemplum quotidianum est in interdicto, quod appellãt ambulatorium, quo interdicitur aliqua persona, & locus vbi est, uel fuerit, quãdiu ibi fuerit, aut etiã certo tempore postquam recesserit, de quo quatenus est locale,

iudicandum est, vt de locali tantum : & quatenus est personale, vt de personali tantum, argu.l.quæ de tota.ff.de rei vend. quibus addimus vnumquodque illorum posse diuidi in simplex, & mixtũ, hoc est generale tantum, aut particulare tantum, aut generale, & particulare simul. De quo quatenus est generale, iudicandum est, ut de generali, & quatenus particulare, vt de particulari, argu.d.l.quæ de tota. & c.pastoralis. §. item cum totum.de offic.deleg.

167 Tertiò dico, quòd interdictum generale loci non includit populum, nec personas eius. Neque interdictum generale populi alicuius loci comprehendit eum : itaque quando est interdictus vnus locus, qui sunt in eo, & non fuerunt causa interdicti, possunt audire, & dicere in alio loco diuina officia, & dare, & accipere sacramenta, & alij aliorum oppidorum non possunt hoc facere in illo loco interdicto, cuius illi sunt. Et quando interdicitur solus populus, illi qui sunt eius, non possunt audire, neque ibi, neq; alibi : & exteri possunt audire ibi, & in eo potest celebrari patentibus ianuis, exclusis eius hominibus, perinde ac si non esset interdictus, d.cap.si sententia. cum ei annot. Rursum interdictum cleri alicuius loci non comprehendit locum, neque populum, & habitatores eius laicos : neque e contrario interdictum populi comprehendit clericos, d.cap. si sententia. Cuius rei nouam rationem tradidimus, in cap.2. de præb. post Dec.ibi, & in cap. ecclesia.de constit.col.4.quamuis interdictum cleri videatur includere religiosos, & religiosas, conuersos, & conuersas, nouitios, & nouitias, secundum Domi. in d.cap. si sententia. in fin.princ. & Cald.ubi supra membr.2. Item interdictum ciuitatis includit suburbia, & ædificia prope mœnia, cap.si ciuitas. de sentent.excommu.lib.6. quæ vero ædificia dicenda sint talia relinquitur arbitrio iudicis, glo.ibidem. Interdictum etiam ecclesiæ, licèt speciale tantum, includit sacella, & cœmeterium contigua, alia non, d.cap. si ciuitas. Interdicta vero ecclesia, non censentur interdicti clerici eiusdem : neque contra, interdictis clericis, censetur interdicta eorum ecclesia, argum. cap. per exemptionem. de priuileg.lib.6.

Quis, cur, & quomodo potest interdicere, & interdici.

SVMMARIVM.

168 *INterdicit communiter, qui excommunicat, & suspendit, & contra.*
168 *Interdictum fertur ob culpam alienam, sed non ob culpam debiti, & ponitur ipso facto à iure his casibus, nu.169. & quæ opera prohibeat, num.170.*

Quartò,

168 Vartò dico, ꝙ communiter, qui potest excommunicare, & suspendere, potest etiam interdicere: & qui potest excommunicari, & suspēdi, potest etiam interdici. Et vniuersitas quæ non potest excommunicari, cap. Romana. §. in vniuersitatem. de sent. excom. lib. 6. & locus qui non potest suspendi, vt supra dictū est, potest interdici, d.c. si ciuitas. & d.c. si sententia. Et quamquam aliud est populus, vel vniuersitas, & aliud particulares eiusdem, argum. c. denique. 7. quæst. 1. & l. proponebatur. ff. de iud. interdicto tamen illo, censetur interdicti omnes eius particulares, sontes, & insontes, d. c. si sententia. vbi id affirmant Domin. & Peru. quia potest vnus interdici propter culpā alterius, licet non excommunicari, uel suspendi, ut prædictum est: quamuis semper debeat interuenire culpa propria, uel aliena, ut feratur interdictum: nec sufficit culpa non soluendi debitum, ut feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, uel delegata sine speciali Papæ mandato, extrauag. prouidæ. de sent. excommu. quamuis particulare ecclesiæ ferri posset, iuxta Cald. ubi supra memb. 1. c. 4. & Dominic. in c. præsenti. de sent. excomm. lib. 6. non tamen parochiæ, quamuis per incogitantiam, nostro iudicio, contradixerit Stephan. de potest. eccle. cas. 10.

Interrogatus olim Salmanticæ, an infans lactens, & amens includantur interdicto? Respondi, includi, nec esse admittendos ad diuina: quia ut prædictum est, sine culpa propria quis potest interdici.

169 Quintò dico, ꝙ fertur generale ipso facto contra uniuersitatem, quę facit solui portoria illicita clericis, c. quamquam. de censi. lib. 6. & contra eā, quæ facit, ut capiatur, percutiatur, uel in exilium mittatur suus episcopus clem. 1. de pœn. Et contra eā cuius dominus impedit ingressum, aut negotia Nuncij Apost. extrauag. super gentes. de cōsue. Immo & in omnibus casibus, in quibus iure fertur interdictū locale, generale, ob delictum populi, in eisdem fertur etiam generale personale contra suum populū: quamuis non, quando fertur ob delictum solius domini, si non exprimatur, c. si sententia. de sent. excom. lib. 6. fertur etiam particulare locale ecclesiæ in aliquot casibus, scilicet, quando uniuersitas facit, ut capiatur, percutiatur, uel mittatur in exilium suus episcopus, d. clem. 1. de pœn. Et quando clerici, aut conuentus ecclesiæ, nolunt restituere corpora, aut monumenta eorum, quos in ea sepelierunt: & quòd inducti ab eis iurauerunt se electuros sepulturas, in cap. 1. de sepult. lib. 6.

170 Sextò dico, quòd interdictū personale particulare solū includit personas nominatas, & actus in eo expressos, & qui includuntur in illis. Si uerò nulli exprimātur, omnes qui uetātur interdictis censentur inclusi. Vnde interdicto simpliciter Petro, omne illud quod interdictū prohibet, uetatur illi. Interdicto autē eo quo ad ministerium altaris, reliqua omnia pōt facere: quo ad ingressum uerò ecclesiæ omnia diuina officia illi prohibentur, intra illā: quia includuntur in prohibitione ingressus illius, &

nulla

nulla extra illam: quia potest facere domi, vel in tabernaculo, iux.gl.c.is cui.de senten.excommu.lib.6. & Com.aut in sacello non erecto auctoritate episcopi, perinde ac si nulla re esset interdictus, iux.S.Ant.3.par.tit. 29.c.2.§.2.& ante illum Cal.secundum quem approbatum, ab Anch.Do. & Peru.in d.c.is cui. cui est interdictus ingressus ecclesiæ bene potest introire in eam, & orare quando non aguntur diuina officia, vt glo.sing. dicit de excommunicato,c.qui studet.1.q.1.& Innoc. in cap.nuper. de sent. excom. quamuis multi contra sentiant, sed male: non potest tamen audire diuina officia,iuxta Dom.& Com. in d.c.is cui. quidquid dicat Cal. vbi supra col.16.sed nostra sententia potest transire per eam,etiam quando illa fiunt: quia id non est audire,argu.eorum quæ supra eod.c.nu.34. diximus de excommunicato. Quorum ratio est: quia prohibitio ingressus ecclesiæ solum respicit diuina officia, ne ea faciat, uel audiat in ea, d. cap.is cui.cum ei annotatis, & cap.præsenti.5.quæst.2.

Quæ prohibeantur interdicto, & tempore interdicti.

SVMMARIVM.

171 *INterdicto vetantur omnia diuina officia,sacramenta, & sepultura, præter expressa.*

172 *Officia diuina quæ,& permissa quo in interdicto generali.n.174.*

173 *Missa vna singulis hebdomadis licita in interdicto speciali.*

174 *Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati.*

174 *Aqua benedicta,vt benedicenda,& vsui adhibenda tempore interdicti.*

175 *Interdicto in loco,& etiam in ecclesia,clerici recitant horas, num.176. & vt campanæ pulsatio,episcopi benedictio,& sacramentalium vsus,liceat, num.177.& 178.*

178 *Confessio item,& alia plurima.*

179 *Interdicta quæ priuilegia particularia relaxant,& 2.seq.*

182 *Interdictum iure suspenditur quatuor festis, & an aliis priuilegio religiosorum,& 2.seq.*

187 *Interdictum nõ denunciatum non obligat,neque nullum,& quando tale,& validum violando,qui laici,& moniales peccant.*

188 *Cessatio à diuinis quid, & est duplex,& in his differt ab interdicto.*

189 *Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictum, nu.190.*

171 SEptimo dico, quòd per quodcunque interdictum prohibentur omnia diuina officia,sacramẽta, & ecclesiastica sepultura (exceptis his quæ expressè,vel tacitè permittuntur) vt colligitur ex c.non est. de spon.

& cap.

& c.fi.de exces.præl.& cap.quod in te.de pœn.& rem. & cap.responso.de sen.exc.c.quoniam.& c.fi.eo.tit.lib.6. & notatis in eis, & ex definitione interdicti supra nu.164.data. Ex quo sequitur, ꝙ regulariter prohibentur omnia exercitia specialiter deputata alicui ordini, siue maiori, siue minori, vt dicendi Epistolam solenniter cum manipulo Subdiacono, & Euangelium Diacono, offerendi vrceolos Acolito, dicendi missam, aut agendi hebdomadarium quando peragitur matutinum, aut aliæ horæ canonicæ Presbytero, & ordinandi Episcopo; quia omnia talia exercitia sunt diuina officia, quæ est ratio noua & firma non perpensa ab aliis.

172 Octauò dico, quòd male definierunt Ang.uerb.interdictum 5.§.4.& aliqui alij diuina officia in hac materia esse officia diuina in missali, & breuiario contenta: quia neque omne in illis ordinatum est diuinum officium, nec omne diuinum officium est in illis ordinatum: siquidem multa sunt ordinata in pontificali, & multa in missalibus & breuiariis, quæ non sunt diuina officia prohibita tempore interdicti. Qualis est benedictio mensæ, & fructuum, qualis baculi, & sacculi ad peregrinandum, & habitus nouitiorum. Possunt autem rectè definiri esse officia ordinata in dictis tribus libris, aut in aliis legitimè ad usum ordinum & aliorum sacramentorum, uel sacramentalium, aut ad horas canonicas.

173 Nonò dico, quòd potest dici una missa quaque hebdomada etiam in ecclesia specialiter interdicta, ad renouandum sanctum Sacramentum, quod asseruatur infirmis, cum moderatione uersiculi sequentis, c.permittimus.de senten.excom. & etiam plures quàm una, si necessitas infirmorum id postularet, iuxta Hostien. ibidem. Et quòd possunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto, sicut prius ianuis clausis, uoce submissa, nõ pulsatis campanis, & exclusis excõicatis, & interdictis, c.fin.§.adiicimus.de sent.excom.lib.6.expulsis item non habentibus priuilegium iuris communis, aut specialis, iuxta glo.d.§.adiicimus.uerb.interdictis.Dixi, *in loco generaliter interdicto*: quia in interdicto specialiter, non habet locum, iuxta glo.recep.in d.cap.fin.uerb.ecclesia.

Et quamuis Anch. dicat, quòd talia officia diuina debent fieri per solos clericos & monachos illius ecclesiæ, uel monasterij, & non per alios, cuius opinio obseruabatur meo tempore in Gallia, ubi pauca interdicta ponuntur; sed contrarium.s.quòd omnes clerici maiorum, & minorum ordinũ etiam primæ tonsuræ undecunque, & cuiuscunq; ecclesiæ, nisi fuerint causa interdicti, possint admitti ad dicendum & audiendum illa, tenent Ioan.Andr. Domin.& Philip.in eo.c.fin.Feder. cons.70. Ang.uerb. interdictum 5.§.3. & Sylu.uerb.interdictum 5.q.1. quod seruatur in tota Castella, ubi feruntur infinita interdicta, & ẽt in Lusitania, ubi feruntur pauciora, etsi plura, quã in Gallia: sed clerici coniugati non sunt de horũ numero: quia quidquid dicat Margarita confessorũ, nõ gaudẽt nisi duobus priuilegiis, c.1.de cler.coniug.lib.6.e quibus nõ est hoc, & cõsequen

ter quo ad hoc habentur pro laicis, ut iampridē respōdimus Salmanticę: quamquam si esset cōsuetudo præscripta, qualis fertur esse in Aragonia, valeret illis, argu. c. fin. de consuet. etiam si esset introducta per errorem iuris, arg. eorum quæ infra nu. 177. dicuntur. Et adeo quidem excludendi sunt non habentes priuilegium, ut non sint admittendi ad oblationem, quæ fieri solet in medio missæ, ne quæ sit eis porrigēda pax, neq; aperienda fenestra, neque foramen, per quæ intueri poſsint corpus D. N. iuxta cle. 1. cum suis gl. de sent. excom. Neque sacerdos potest benedicere aquā absq; prædicta modificatione, neque benedicta illa inspergere populum absq; illa ante missam, cū antiphona, Asperges, &c. sicuti solet, iuxta Cal. vbi supra memb. 6. col. 14. Quamquam credimus populum posse sumere aquam benedictam cū ingreditur ecclesiam, & clericum dare ei, tanquam laicū sine peccato, quidquid sentiat idem Cal. ubi supra: quia id nullibi prohibetur. Et vox debet esse tā submissa, quæ foris non audiatur, uel saltem proferatur ea intentione, vt non audiatur, & cū debita cautione: quia hoc excusaret peragentes officia, quamuis ab aliquibus curiosis audirentur contra eorum uoluntatem: siquidem tam clare est proferenda, ut alij ab alijs poſsint audiri in choro, iuxta mentem textus. c. alma mater. & omniū doctorum. Possunt tamē accipere funeralia, Cald. in d. memb. 6. col. 20. & alias oblationes factas pro defunctis, quāuis sepeliantur extra locū sacrū, & illi essent interdicti, si decesserunt pœnitentes: siquidem potest & debet rogari pro eis, arg. c. fi. de sepul. & c. a nobis 2. de sent. excomm.

175 Decimò dico, uerum esse id quod Salmanticæ respondimus & defendimus sequentes mentem Host. in c. quod in te. de pœnit. & remiss. cum c. illud prælegeremus contra Villadieg. de irregul. col. 14. & satis contra Cald. d. memb. 6. col. 12. & Angel. & Syl. verb. interdictum 6. q. 2. scilicet, quòd in tempore generalis interdicti non solum unus, sed etiam duo, tres, & plures recitare possunt suas horas in campo, ianuis quæ non sunt, non clausis, & domi, & in cubiculo clausis illis, & etiā non clausis, modo non audiantur ab alijs non habentibus priuilegium ad audiendū, quamuis audiant aliqui per transitū, & casu. Et quòd etiam intra ecclesiam potest quis solus non clausis ianuis recitare horas ita submisse, vt a nemine alio a se audiatur: & ita duo uel tres diuisi in aliquo sacello, aut tam submisse, aut tā seiuncti a populo, ut audiri nequeant, & a fortiori intra unum sacellum clausum, quamuis ianuæ ecclesiæ, vbi illud est, sint apertæ, quidquid dicant Host. Ioan. Andr. & Card. in d. cap. quod in te. quia intentio iurium, quæ permittunt diuina officia cum prædicta moderatione in ecclesijs, non est excludere alia loca, ut ponderabat Villadieg. ubi supra, immò a fortiori includere illa, vbi regulariter non audiuntur ab alijs, permittendo ea dici in ecclesijs, ubi solent audiri: & principalis scopus prohibendi diuina officia est, ne audiantur a laicis, arg. d. cap. quod in te. & d. cap. alma mater. cum non obstante illo quisque clericus teneatur dicere

uum

suum officium,glo.recepta.c.2.de cleric.excomm.facit glo.ord.cap.illud eod.tit.& c.presbyterum.28.dist.Dixi, *Tempore interdicti generalis* : nam in loco specialiter interdicto non esset licitum quidquam horum facere, neque clausis ianuis,neque apertis,arg.gl.d.c.alma.uerb.ecclesijs.

176 Vndecimò dico,ꝙ non prohibetur oratio matutina,meridiana,& uespertina,quam uocant Aue Maria:neque benedictio mensæ Cald. ubi supra col.16.neque ea quam Episcopi iter facientes concedunt.Neque prohibetur lectio,neque declaratio psalmorum,aut euangeliorum, aut aliorum similium,quæ in diuinis officijs dicuntur,cum non prohibeatur prędicatio.c.responsio.de sent.excom.neque oratio priuata in ecclesia etiam illis ipsis,quorum causa positum est interdictum , licèt illi sint interdicti personaliter,iux.Monald.recep.per Ang.uerb.interdictum.6.§.14.neque dare,neque accipere aquam benedictam in ingressu ecclesiæ.neque cãtus laicorum,etiamsi cantent litaniã,aut psalmos,& laudes Dei, aut eius sanctorum in suis confraternitatibus etiam intra ecclesias, Cald. ubi supra memb.6.colum.10.neque excommunicare, neque absoluere excommunicatum absque stola & solennitate sacerdotali,iuxta Innoc. in cap.fin.de excess.prælat.& Cald.ubi supra. neque etiam introducere puerperam in ecclesiam ad reddendum Deo gratias in illa, etiam cum confessione generali absque stola & ornatu sacerdotis,Cald.ubi supra colum.3. neque consequenter confessio generalis quam solent facere laici sacerdoti,idem ibidem colum.14.neque adoratio crucis Veneris sancti,idem ibidem colum.15.neque recommendatio animarum defunctorum,Cald.ubi supra: neque alia similia : quia non sunt diuina officia. Et quamuis laici non posint sepeliri in loco sacro tali tempore, neque extra illum cum officio diuino,licèt sublato interdicto deferri debeat ad illum : & si sepeliantur in illo durante interdicto,non sunt extrahendi,iuxta glo. receptam cap.a nobis 2.verb.forma.de sent.excommu. Clerici tamen seruantes interdictum possunt sepeliri in sacro absque solennitate: quia id eis permittitur d.cap.quoq; in te. quamuis sint coniugati, si consuetudo præscripta habet,ut clericus coniugatus cum unica & virgine, perinde posit interesse diuinis tempore interdicti,ac alij non coniugati,aliàs non,iuxta dicta supra eod.cap.nu.174.

Ad quæsitum,an dictum Cald.de litaniis habeat locum in clericis?Respondeo,habere:quia litaniæ cum cantu,uel sine cantu absque solennitate consueta Crucis leuatæ,superpelliciorum,& ordinis procedendi,de quibus loquitur Cald.licent tam clericis quàm laicis;cum prædicta uero solennitate neutris,licèt minus clericis quam laicis : quia hæ sunt diuinum officium,ille vero nequaquam,per dicta supra.

177 Duodecimò dico, ꝙ non possunt pulsari campanæ, neque campanulæ ad horas canonicas, Cald. ubi sup.memb.6.colum.16.quamuis sic ad alios fines,ueluti ad Aue Maria prædictum,aut ad ostẽdendum reliquias,

aut notificandum horas,aut prædicandum,aut ad aliud,quod non sit officium diuinum Cald. d.memb.6. col.16. receptus cōmuniter in c.fin. de sen.excō.lib.6.Vnde fortassis originē duxit Salmanticensis cōsuetudo pulsandi ad interdictum (hoc est ad notificandum illud) horis quibus finienda erat pulsatio ad primam, & ad vesperas: quæ tamen etsi nostra sententia iam excuset à pœna, & à peccato, ob id quòd potuit sua antiquitate effectum interdictorū quo ad hoc minuere: tamen non excusasset in exordio, neque modo excusaret vbi primum inciperetur: quia esset manifesta fraus, vt ad aliud propositū dixit Cald. d.memb.6.col.16. Neque ét potest Episcopus tempore interdicti publicè benedicere solenniter cum baculo & versu, Adiutorium nostrum,&c.secundū Cald.memb.6.col.15. neque benedicere Abbatē, neq; Abbatissam,neq; consecrare calices altaria, virgines,neque benedicere corporalia, & alia ornamenta ad dicendū missam,neq; vela monialiū: neq; ipse,neq; parochus possunt benedicere aquā,vt declarauit bene Fede.cons.3.col.2.& 3. Cald.vbi supra col.14.& 15.& seq.neque candelas in die Purificationis, neq; palmas, & ramos in Dominica Palmarū Cald.d.col.15.neq; missam quam siccam dicunt, sine consecratione Sylu.verb.interdictum.q.3. quia sunt diuina officia. Dixi, *Publicè*: quia clam ianuis clausis &c.bene possunt iuxta eundē: quia non sunt, vt ille dicit, sacramenta, sed diuina officia ad facienda quædā sacramentalia: & ideo etiā fieri possunt in festis, in quibus tollitur interdictū, de quibus infra eod.c.nu.172.iuxta Feder.in d.cons.3. & Cald. vbi supra.

178 Decimotertiò dico, ꝙ sola,& omnia illa sacramenta, & sacramentalia, quæ ius aut priuilegium exprimit, aut tacitè permittit sunt permissa in loco interdicto; siue interdictum sit generale, siue speciale, iuxta Cald. mēb.6.col.29.quale est sacramentum baptismi pro paruulis,c.non est. de sponsal.& etiam pro adultis,c. quoniam.de senten. excomm.lib.6.qualia sunt catechismus, & exorcismus, & vnctio olei, & chrisma, siquidem in baptismo iubentur hæc fieri, c.accepisti. de consecr. distin.4. quale etiam est sacramentum confirmationis, cap.responso. de sent.excom. & consecratio chrismatis,quæ ad id,& baptismum est necessaria, d.c.quoniam. & eadem ratione consecratio olei baptizandorum. Quale est sacramentum pœnitentiæ pro infirmis,dicto c.non est.& etiam pro sanis, dicto cap.fin. qui non fuerint excommunicati, neque interdicti; neque fuerint causa interdicti sua culpa; neque consilium, neque fauorem, neque auxilium præbuerint delicto,ob quod fuit positum.Si quidem hi nequaquam sunt admittendi ad sacramentū pœnitentiæ, nisi satisfaciant prius si possunt, sin minus, præbeant idoneā cautionem, iurando se daturos operam fideliter,vt satisfiat per se,aut per alios,d.c. fin.§.illis. Quale est etiam eucharistia,siue viaticum, d.c.quod in te.solum in articulo mortis, glo.d.c.fin. recepta;& sic non potest dari sanis,quamuis sint clerici,& religiosi, iuxta Cald. in d.memb.6.col.22. & Philipp.in d.cap.fin.§. adijcimus.& § seq.

Quod

179 Quod verum est nisi haberent priuilegia, quibus nō præiudicaret Bulla S.D.N. Gregor. XIII. posita supra c. 25. nu. 68. licèt secundum ius commune possint sumere, quādo celebrāt: quale est celebrare semel in hebdomada ad renouandum sanctissimum Sacramentum, cap. permittimus. de sentent. excom. quale etiam pulsare campanulam, quando fertur ad infirmos, & etiam ostendere ipsum in reditu vbi mos est. Calde. ubi supra memb. 6. col. 19. partim quia videtur iustum, & decorum, d.c. quoniam. partim quia non est de actibus prohibitis per interdictum conspectus S. Sacramenti, nisi in missa. Quale est etiam sacramentum matrimonij gl. d.c. fin. etiam inter interdictos personaliter, & specialiter, iuxta Cald. d. memb. 6. col. 21. sed non est talis benedictio nuptiarum, iuxta Host. in d. cap. non est receptum. per Com. ibidem, & Cald. d. memb. 6. colum. 22. Non est etiam tale sacramentū extremæ vnctionis, d.c. quod in te. etiam quo ad clericos: quia quamuis sint priuilegiati quo ad sepulturā, non tamen quo ad extremam vnctionem, iuxta Io. And. d.c. quod in te. neque religiosis potest dari extrema vnctio secundum ius commune. Neque ét est tale ordinare in loco interdicto, iuxta Inno. in d.c. non est. neque extra illum si ordinator, vel ordinatus sint interdicti personaliter Pan. ibidem, & melius Cald. memb. 2. col. 22.

180 Decimoquartò dico, quòd priuilegium audiendi diuina officia tempore interdicti cum prædicta moderatione, non valet ei, qui fuit causa eiusdem, aut cuius culpa, aut fraude fuit positum, aut commissum delictum, ob quod fuit positum: ei autem qui hoc non commisit, si est persona singularis, valet, non solum pro se, sed etiam pro suis familiaribus domesticis, qui non sint fraudulenter recepti ad audiendum, aut celebrandum cum illo, cap. licet. §. cum conceditur. de priuileg. lib. 6. sed si est col-
181 legium, non valet nisi collegis, d. cap. licet. Et quamquam in aliis materiis per familiares & domesticos intelligūtur mulier, filij, nepotes, serui, & famuli illi subiecti, qui ratione potestatis paternæ, vel dominij degunt cum illo, iuxta gl. & determinationem Are. & Fel. in c. in literis. de testib. in hoc tamen casu non sumitur tam latè, iuxta Anch. c. licèt. & sic, nostro iudicio, in hoc casu illi tantū intelligendi sunt familiares domestici alicuius, qui eum de more comitantur. Hæc enim ampliatio huius priuilegij fit ne inutile sit, vt posset esse, nisi sic ampliaretur ad multos, qui sine comitatu non possunt honestè ad ecclesiā ire, aut celebrare in ea, iuxta glo. solen. quæ pen. est d.c. licet. & commendata ad pulchram conclusionem per Dec. in cap. cum ordinem. de rescript. col. 2. Et sic clericus qui habet vnum famulum laicum, potest dicere missam in ecclesia seruiente illo, siue receperit ante interdictum, siue post, & in eius locum si ægrotaret, vel abesset, posset sumere alium etiam mere laicum, Cald. vbi supra memb. 6. Addo etiam quòd priuilegia concessa aliquibus religiosis, vt tempore interdicti possint admittere ad diuina officia suos confratres, intelliguntur

de illis, qui licèt sint, & maneant extra monasteria, tamen se addixerunt illi ordini mutato habitu seculari, aut donarunt inter viuos sua bona suo ordini, seruato sibi quamdiu vixerint vsufructu, cap. vt priuilegia. de priuileg. Eodem modo qui habent priuilegia, quòd tempore interdicti possint admitti ad diuina officia, possunt sepeliri in cœmeterio, iuxta Calder. in 6. memb. col. 24. quem sequitur Ang. verb. interdictum 6. §. 35. licèt Feder. cons. 3. in contrarium inclinet, cuius opinio facile defendi posset, si consideretur sepultura pro principali, & officium pro accessorio, sicut & opinio Cald. consideratione contraria, & tanquam fauorabilior seruanda videtur.

182 Decimoquintò dico, quòd etiã possunt fieri omnia diuina officia festis Natiuitatis, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis Dominæ nostræ diebus solum, & non octauis, etiam sine prædicta modificatione, apertis ianuis, campanis pulsatis, & alta uoce, exclusis excommunicatis, & admissis interdictis: ita tamen, vt, quorum culpa tale interdictum positum fuit, non accedant ad altare: quia id expresse permittitur per c. alma mater. §. in festiuitatibus. de sent. excom. lib. 6. Quod idem postea permissum fuit in festo corporis Christi, & tota octaua per Martinum V. & Eugeniũ IIII. in suis extrauag. quæ legi solent intra octauã eiusdem festi, & in die conceptionis, & sua octaua Virginis Matris in ecclesijs, in quibus dicitur officium ordinatum per protonotarium Leonardum Nogarolum, & eius missa quæ incipit. Egredimini. & non in quibus illud non dicitur, vt monuimus in Enchirid. siue Manuali de oratione, & hor. canonicis, siue repet. cap. quando. de consec. dist. 1. cap. 10. nu. 86.

183 Decimosextò dico, ꝙ in diebus, in quibus à iudice suspenditur interdictum, id omne & solũ ad quod suspenditur potest fieri in illis: ita quòd si non suspenditur ad aliud quàm ad sepeliendum aliquem, aut faciendam certam missam, aut certum officium, aut dandum certum sacramentum, (vt sæpe fit Salmanticæ) non potest fieri nisi illud: & ideo cum suspenditur aliquod interdictum, scire oportet quo ad quantum tempus, & quo
184 ad quæ officia illud suspenditur, quod tenor suspensionis monstrabit. Et si nouerimus interdictum esse simpliciter suspensum in vnum diẽ, vel dimidiatum, poterimus in eo facere omnia, quæ possunt fieri, si nullum esset interdictũ. Si autem nouerimus esse suspensum quo ad officia diuina tantùm, vel ad aliquod missas tantùm faciendas, nõ licet facere alia: & ita non licebit alia sacramẽta, vel sacramentalia dare, suscipere, vel facere. In prædictis autem quatuor diebus suspenditur à primis vesperis illorum, arg. c. 1. & 2. de feriis. vsque ad completoriũ inclusiuè diei, aut octauæ postremæ Archi. Domin. & Perus. in c. fin. de sent. excom. contra gloss.
185 antepen. eiusdem. Et suspenditur illis diebus, in d. c. fin. §. festiuitatibus. de sent. excommun. lib. 6. quo ad omnes missas, & omnia diuina officia illorum festorum, & quæuis alia tam publica quàm peculiaria, & tam ordinaria,

dinaria, quàm extraordinaria, iux. gl. verb. sicut prius recept. per Domin. Peruſ. & Com. ibidem. quia textus dicit generaliter missæ celebrentur, &
186 alia diuina officia dicantur sicut prius, & quia sic vsus habet. Et consequenter publice potest Episcopus in illis consecrare, Abbates, Abbatissas calices, ecclesias, virgines, corporalia, & alios apparatus altaris, vela, & omnia alia, quæ fieri possent secreto prædicto tempore, de quibus supra eo.c.nu.177. Et quamquam aliàs nobis visum fuit, quòd die Corporis, & Conceptionis, & eorum octauarũ non poterant nisi peragi, officia diuina eorum festorum, ponderantibus illud verbum, *Huiusmodi officia*, quod est, in dicta extrauagan. Martini V. & Eugenij IIII. quia tamen mens authoris videtur fuisse suspendere quo ad illos dies tantum, quantum suspẽdebatur à iure quo ad prædictos quatuor dies, & etiam amplius, siquidẽ suspendit quo ad octauas; & quia videtur sic eam interpretari consuetudo, dicimus permissum esse in illis omne id, quod permittitur in præfatis quatuor festiuitatibus, & etiam in omnibus aliorum sanctorum prædictorum ordinum in ecclesijs, in quibus suspenditur.

187 Decimoseptimò dico, quòd nemo tenetur nostra ætate seruare interdictum aliquod nisi denunciatum, vt supra dictum est, de suspensione eo: cap.nu.163. & de excommunicatione num.15. & 36. per extrauagan. ad euitanda. cuius tenor de verbo ad verbum refertur supra eod. c.num.35. Nec quando interdictum est in se nullum, & nullitas est sufficiẽter publicata, exceptis religiosis, qui debẽt illud obseruare, si ecclesia matrix id obseruat, vt dictum est supra eod.cap. nu.146. Interdictum autem est, nullum regulariter in eisdem casibus, in quibus excommunicatio, de quibus supra eod.cap.nu.4.

Decimooctauò dico, ꝙ laicus non dicitur violare interdictum vllum, quamuis sit validum, & denunciatum, audiendo missam, vel alia diuina officia in loco interdicto etiã ab eo, qui dicendo ea peccet, & quamuis audiat cum aliquo personaliter interdicto, iuxta Caiet. verb. interdicti violatio. §.pen. exceptis quatuor casibus, in quibus peccaret, quamuis non incurreret irregularitatem. Primo, cum ipsemet est interdictus personaliter, etiamsi interdictum sit generale oppidi eius, quidquid ille dicat ibidem. Secundo, cum expresſè, vel tacite est causa, quòd illa dicantur, rogando, iubendo, aut præbendo ad id causam sua præsentia, & auditione: quia faciẽtes, & consentientes, &c. arg. c.1. ad Rom. & c.1. de offi. deleg. & facit optimè glo. sing. cle. fin. de priuil. Tertio, cum dicit talia officia, qualia dicendo violarent clerici, argum. rationis cap. pastoralis. §.1. de cler. excom mu. ministr. vt sentit Cald. in d. memb. 6. colum. 10. affirmans, quod tali casu potest puniri per iudicem ecclesiasticum: quia delictum est ecclesiasticum. Quartò, cum mentiendo asserens se esse clericum minorum, aut habere priuilegium, intraret ad audienda diuina officia vetita, vbi dicebantur clausis ianuis.

Decimononò dico, quòd monachi, & moniales, qui nullum ordinem habent, peccant mortaliter faciendo officia prohibita clericis: quia merentur includi ob id in aliis monasteriis strictioribus, quo faciant pœnitentiam. d.ca. pastoralis. & licèt non incurrant irregularitatem, fiunt tamen ineligibiles actiuè, & passiuè, iuxta Cald d.memb.6. Et à fortiori clerici qui violant interdictum peccant mortaliter, quantumlibet dubitet Caiet. ubi supra & censentur violare quo ad hunc effectum quoties faciunt, quod illis est prohibitum per interdictum personale, aut locale; & quo ad effectum incurrendi irregularitatem, illis tantum vicibus, quibus supradictum est, cap. 25. nu. 83. & 94.

188. Vigesimò dico, quòd cessatio à diuinis est quædam desistentia à diuinis officiis, & ab administratione sacramentorum, iuxta mentem Innoc. & Communem in c. dilectis. de appell. & c. irrefragabili. de offic. ordi. quæ est duplex, generalis quæ fit in loco vniuersali, ut ciuitate, oppido, aut parochia, & particularis quæ particulari, vt in ecclesia, aut ecclesijs. Quo fit, non esse certum, quod asserit author compendij priuileg. verb. interdictum 1. §. 17 allegans in hoc duos Doctores Salmanticenses, scilicet, cessationem à diuinis generalem, & interdictũ generale esse idẽ, contra mentẽ Cald. vbi supra memb. 3. col. 3. & Car. in cle. 1. §. in cessationis, de sent. excom. vbi Bonif. nu 4. declarat. Tum quia vt supra eod. ca. nu. 164. dixi, cessatio non est censura, & interdictum sic. Tum quia secundum Inn. in d. c. irrefragabili. nu. 4 & in d. c. dilectis. num. 3. receptum ibi per Ant. Panor. Perus. & Præposit. qui transgreditur cessationem à diuinis etiam particularem, non est irregularis: & qui transgreditur interdictum, quamuis sit generale, sic. quod optimè probat Bonifac. in d. cle. 1. num. 90. post Card. & Imol. licet Ioan. And. in c. si canonici. de offic. ord. lib. 6. quem sequutus fuit Angelus verbo cessatio. teneat contrarium, sed male, vt demonstrauimus Salmanticæ repetentes dictum cap. dilectis. Tum quia ipse Ang. verb. cessatio. fatetur cessationem particularem, non esse idem quod interdictum particulare, neque facere sui transgressorem irregularem, ca. is qui. de senten. excom. lib. 6. ob idque qui habet priuilegium audiendi diuina officia tempore interdicti, non
189 poterit tempore cessationis, argum. cap. priuilegia. 3. distinct. & cap. porrò. & cap. sane. de priuileg. neque qui habet priuilegium audiendi tempore cessationis generalis, poterit tẽpore specialis: quamuis uerum sit, quòd interdictum generale, & cessatio generalis æquantur quo ad modificationem prædictam, d. cap. alma. & quo ad rigorem prædictæ clem. 1. de senten. excom.

Roganti verò cur ponatur sæpè cessatio post excommunicationem, & interdictum, quibus non est paritum, si interdictum est fortius illa? Respondeo, quòd hoc non fit nisi à summo Pontifice: & ꝙ ille non ponit cessationem generalem post interdictum generale, sed aliud interdictum

speciale,

ſpeciale, aut ceſſationem ſpecialem, quæ aufert celebrationem diuinorũ officiorum etiam clauſis ianuis, &c. Cæterum quando feruntur ſimul interdictũ, & ceſſatio ſpecialis, ponderandæ ſunt diligenter literæ, & ſecundum eas iudicandũ. Tum quia tranſgreſſor cenſetur irregularis ea ratione qua eſt interdictum, & nõ ea qua eſt ceſſatio, per prædicta. Tum quia interdicta, & ceſſationes poſita à ſummo Pontifice nonnunquam ſunt ſtrictiora, nonnunquam verò laxiora quàm communia; tantum enim & non plus obſtringunt, quantùm ille vult, ſecundum omnium ſententiam. Alia de ceſſatione vtilia, ſed confeſſariis non vſque adeo neceſſaria, tradit nouiſſimè vir eruditiſſimus, & clariſſimus Alphonſus Aluarez Guerrerus Præſes Regiũs in Regno Neapolitano, in ſuo laude digniſſimo Iuris Pontificij ac Cæſarei Speculo, varia eruditione referto, cap. 37. de eccleſiaſtico interdicto. Qui tamen potius referre, quàm probare videri debet Philip. Franc. in c. ſi canonici. de offic. ord. dicentem, ceſſationem generalem poſitam ab habente poteſtatem eam ponendi vim interdicti ad inducendam irregularitatem habere, quum paulo ante cum communi contrarium rectè teneat.

190 Porrò, vt quod ad nu. vlt. huius c. ſupra retuleramus, hic opportunius expediamus, multa ſuper interdictorum ſuſpenſione priuilegia ſunt à Sede Apoſt. cõceſſa religioſis, quorum ſummam hoc in loco in vulgari ſcripſeramus: ſed quia putamus ea eſſe ſublata per c. 12. & poſtremum de regul. ſeſſ. 25. Conc. Trid. conſulto etiam ſuper hoc S. D. N. eam prætermittimus, deſiderantes, vt Sanctitas eius faceret illis facultatem ſuſpendendi interdicta in diebus tantum, & non octauis ſanctorum ſui ordinis, modo eandem faceret etiam parochis quo ad dies ſanctorum ſuarum eccleſiarum patronorum, quam puto faciet, ſi humiliter petatur. Dixi, *In diebus tantum*, ne nimis eneruetur neruus cenſuræ eccleſiaſticæ. Dixi, *Modo, &c.* vt ſeruetur æqualitas & concordia, qua, vt poſt Saluſtium ait Hiero. etiam paruæ res creſcunt, vt diſcordia magnæ dilabuntur. Non arbitror tamen eis ſublata priuilegia ſuper neceſſitate, vel modo præſentandi ordinariis confeſſarios ſui ordinis: quia credimus quòd per præfatum cap. fin. de regul. ſolum tolluntur eis priuilegia contraria iuribus communibus, quæ in c. præcedentibus eiuſdem tituli iubentur ſeruari, & in nullo illorum iubetur ſeruari ius commune præſentandi præfatos confeſſarios, ſicut ius commune de interdictis ſeruandis iubetur ſeruari, in d. c. 12. & alia in aliquibus aliis. Qua ratione idem dicendum eſt de aliis priuilegiis conceſſis eis contra alia iura communia, quæ non iubentur in illi ſeruari. Et hęc quidem de tribus cenſurarum eccleſiaſticarum ſpeciebus, puta excommunicatione, ſuſpenſione, & interdicto dicta ſufficiant. Veniamus nunc ad irregularitatem.

De irregularitate, & de eius multiplicitate, & regulis generalibus.

SVMMARIVM.

191 Irregularitas quid: humanum inuentum est: tollitur manente peccato, & est quintuplex: nulla mentalis tantum. nu. 192.

193 Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori; sed sic in interiori.

194 Irregularitatem non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis.

191 Primò dico, quòd nomen irregularitas est parum latinum, & generaliter acceptum significat id, quod aliquem extra regulam ponit: quia componitur ab, in, pro, non, & regularis secundum omnes. Sed irregularitas accepta, vt in hac materia sumitur, definiri potest ex mente canonum, & Inn. in c. nisi. nu. 7. de renunciat. cōmuniter recep. paulo cautius quàm definiat Speculator de dispen. §. iuxta. & Villadieg. de irreg. colum. 1. Nicol. de irregul. S. Ant. 3. par. tit. 28. cap. 1. & Alu. de planct. eccl. lib. 1. art. 46. & alij alibi) esse impedimentum inductum à iure canonico, directè impediēs acceptionem ordinum ecclesiasticorum, aut aliquem vsum eorum quatenus sunt ordines, etiam post pęnitentiam. Dixi, *Impedimentum*, pro genere, & *interdictum à iure canonico*. ad significādum non esse inuentum iuris naturalis, neque diuini. Dixi, *directè impediens*, ad differentiā excommunicationis, suspensionis, interdicti, & aliorum impedimentorū canonicorum, quæ quamquam ordines, & eorum vsum impediunt, quatenus sunt communicatio, aut sacramenta, aut officia, aut beneficia ecclesiastica, nō tamen quatenus sunt ordines, saltem directè. Dixi, *Aut aliquem vsum acceptorum:* quia aliqua irregularitas impedit acceptionem, & non vsum acceptorum, & aliqua vnum vsum, & non alium, c. 2. de cler. ægro. vt statim dicetur. Dixi, *post pœnitentiam*, ad maiorem eius naturæ declarationem, & ad significandum posse quem absolui à peccato, quo irregularitas incurritur, remanente ipsa, secundum Card. in cle. dudum. §. ac deinde. quæst. 8. de sepult. quidquid innuat extrauag. 1. de priu. Ex quo sequitur primò, quòd rectè dixit Innoc. cap. ad audientiam. de homic. omnem irregularitatem inductam esse à iure canonico humano, quamuis aliqua eius origo in veteri testamento fuisset, secundū mentem gloss. §. 1. de consec. dist. 1.

Secundò, ꝙ incaute Syl. & Tab. verb. irregularitas, in principio significauerunt irregularitatem esse suspensionem, & plus aliquid. Tum quia irregularitas non est censura ecclesiastica, suspensio verò sic, c. quærenti. de verb. sign. Tum quia est species pœnæ multum differens ab illa.

Tertiò,

Tertiò, quòd incautius Speculator in d. §. iuxta significat omnem excommunicatum & suspensum, aut interdictum esse irregularem.

192 Quartò, ꝙ iuxta mentem textuum (omissis multis modis diuidendi doctorum) irregularitas diuidi potest in quinque species, quæ manant ex quinque defectuum generibus, scilicet, sacramenti, corporis, animæ, lenitatis perfectæ, & delicti. Quanquam Aluarus Pelagius dixit esse innumerabiles in lib. de planctu eccle. lib. 1. art. 24. arg. c. fin. 15. quæst. 1. quod verum esse potest accipiendo eam generalissimè, sed non accipiendo specialiter, ut prędictum est: quia in solis casibus iure expressis incurritur, cap. is qui. de sent. excom. lib. 6.

193 Quintò, quòd prima regularum, quibus regulanda est irregularitas, quòd nulla earum incurritur sola voluntate faciendi, nisi fiat id, ob quod imponitur, & ideo nulla est mentalis, ut infra dicetur, nu. 210.

Secundò dico, quòd vt Pan. in c. ad audientiã. de homic. recep. per complures recẽtiores dixit, in foro exteriori nemo in dubio irregularis iudicandus est, quamuis in interiori secus, aptus tex. in c. significasti. 1. de homic. Interius autẽ reputatur non solum forum pœnitentiæ, sed etiam consilij, secundũ Villadieg. de irreg. col. 43. Cuius differentiæ ratio nõ est, vt diximus in c. si quis autem. de pœnit. dist. 7. à nu. 35. quòd in rebus dubiis non sit accipienda pars securior, sed quòd nemo potest facere absq; peccato id de quo dubitat an sit peccatum, necne; & quòd nullus iudex debet condemnare aliquem, de quo dubitat, an debeat condemnari necne, propter ibi allegata, monstrando quòd Innoc. in d. c. ad audientiam. non dixit quod ei Pan. & alij imponunt.

Tertiò, quòd licèt irregularis qui celebrat antequam obtineat dispensationem, peccet mortifere, argum. c. fin. de temp. ordi. & cap. inquisitionis. de accus. non tamen incurrit nouam irregularitatem. Tum quia Innoc.
194 in cap. si celebrat num. 3. de cle. excommun. receptus id dicit primò de irregulari ob defectum corporalem, aut illegitimitatis. Tum quia paulo post idem asserit de irregulari ob magni criminis notorietatem. Tum quia ratio eius scilicet, quòd id iure nõ cauetur, & quòd sedes Apostolica quando dispensat cum præfatis irregularibus qui celebrarunt, solum dispẽsat super irregularitate, quam ante celebrationem incurrunt, militat in aliis. Tum quia firma ratio dictorum Inno. quam nec ille nec alius aduertit, est ꝙ vt supra diximus, irregularitas non est vera suspensio, nec censura ecclesiastica: & ita celebrans illa irretitus, nullam violat censuram, nec aliquid aliud, cuius violatio nouam infligat irregularitatem, & illa non incurritur nisi cum exprimitur, vt mox dicetur.

Quartò, quòd potestas absoluendi à peccatis ad dispensationẽ irregularitatis non extenditur Domi. & Alex. per illum textum, in cap. miror. 50. dist. in. neque potestas quæ per bullas Papæ datur ad absoluendum, ut rectè dixit Villadiegus vbi supra in fine, & probatur latius infra num. 250.

Quintò,

Quintò, quòd nemo sit irregularis, nisi in casibus à iure expressis.

Sextò, per quam respondetur quæstioni circa hęc præpositæ videlicet, quòd irregularitas quamlibet occulta, tantum nocet quo ad forum conscientiæ, quantum publica, & æque necessaria est dispensatio in vtraque. Nec obstat, quòd Castren. lib. 2. de leg. pœn. loquens de illegitimitate occulta contrarium teneat. Tum quia nouum, & sine textu, & efficaci ratione dictum, contra Com. Ant. in cap. 1. de fil. presb. & contra tex. fere expressum, cap. nisi. §. personæ. ibi, si tamen culpa latet, & caus. de renunciat. Tum quia est contra omnem vsum ecclesiæ hactenus seruatum. Tum quia communis efficaciter colligitur, ex cap. 6. sess. 24. Conc. Trid. cuius verba sunt. *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentiosum, dispensare, & in quibuscunque occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis delinquentes quoscunque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absoluere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantum non eorum vicarijs sit permissum.*

Ad quæsitum autem circa hoc dico, eum qui tacita irregularitate occulta ordinatur, & impetrat beneficium, debere occulte dispensationem impetrare: & si scienter accepit possessionem, quia per id incidit in intrusionem, quæ fecit eum inhabilem ad illud, iuxta citata per Fel. in ca. in nostra. corol. 7. de rescr. debet facere mentionem de illa in impetratione à Papa, vel certe impetrare habilitatem ab eo, & postea clam collationem ab ordinario, modo non fuisset reseruatum Papæ, quando obtinuit illud, quod nos nuper consuluimus.

Septimò, colligitur ex d. cap. 6. Concil. Trid. valet, scilicet; quod in omni irregularitate descendenti ex delicto occulto, & non deducta in iudicium, excepta ea quæ descendit ex homicidio voluntario, potest Episcopus dispensare. Ex quo eod. cap. 6. nota primò, quod difficilior impetratu est dispensatio super irregularitate occulta homicidij, & mutilationis iustorum, quàm iniustorum, non voluntariorum: quia illa à solo Papa potest haberi, vt clarè colligitur ex d. cap. 6. hæc verò etiam ab Episcopo. Secundò, nota textum expressum contra Castren. ubi supra ad hoc, quòd omnis irregularitas descendens ex crimine quamlibet occulto, indiget dispensatione, licèt hæc dari possit hodie ab Episcopo. Tertiò, quòd per illud non datur Episcopis vlla potestas dispensandi super illa irregularitate occulta descendente aliunde quàm ex delicto, & consequenter, neque super illegitimitate, vt dicitur infra num. 221.

De

De prima specie irregularitatis ex bigamia.

SVMMARIVM.

195 *Bigamia quid, est triplex, & qualibet iuris humani, delebilis à Papa, & similitudinaria etiam ab Episcopis, quæ non contrahitur à laico contrahente nulliter cum vidua. & 2. seq.*

195 Dico primò, quòd bigamia est status coniugati cum duabus coniugibus, siue ante, siue post baptismum ductis, cap. acutius. 26. dist. glo. c. vna. ead. dist. de qua secundum glo. in sum. eiusdem dist. fuit statutum, vt esset impedimentum ordinum ob quatuor, scilicet, quod bis coniugatus non potest aptè significare vnionem Iesu Christi cum ecclesia vnica sua, & sancta sponsa, cap. debitum. de bigam. cuius gl. recep. verb. sacramentum. id latè declarat: & quòd excellentia sacramenti ordinis hoc meretur, d. cap. vna. & quòd est signum incontinentiæ, ca. proposuisti. 82. distin. & quòd ad persuadendam castitatem auctoritatem adimit, d. cap. vna.

Secundò dico, ꝙ triplex est bigamia, scilicet vera, interpretatiua, & similitudinaria, iuxta glo. receptam in c. 2. de bigam. quam sequuntur ibi Anto. & alij, & dixit antea Rota decisio. 447. in nouis, quæ in nouissimè rubricatis est prima eiusdem tituli, & declarauit Speculator de dispen. §. iuxta nu. 6. Vera est eius, qui habuit, & cognouit duas vxores veras, alterã, mortua altera, d. c. debitum quamuis vtramque, vel alteram antequam fuisset Christianus habuisset, d. c. deinde. & c. acutius. 26. dist. Interpretatiua est, quam incurrit is, qui fingitur duas vxores habuisse, qualis est contrahens cum vna sola, sed vidua, aut cum corrupta per alium, ca. maritum. 33. dist. secus si per se gl. recept. in d. cap. fin. de bigam. & c. 2. de cler. coniug. Idem si cum virgine, quam post commissum adulterium ab ea, cognouit, cap. si cuius. 24. distin. quamuis per ignorantiam id contingeret, glo. recept. in d. c. si cuius. Pan. in c. si vir. de adulte. qualis est etiam contrahens cum vna validum matrimonium, cum alia inualidum, aut cum duabus de facto, cum neutra valide, ob aliquod impedimentum viuentibus ambabus, aut cũ vna mortua altera. Similitudinaria est quam incurrit ordine sacro insignitus, vel voto solenni adstrictus cum aliqua etiam vnica contrahens, & consumans, c. quotquot. 27. q. 1. & c. fin. de bigam. licet illa sit virgo, vt sentit Ang. verb. bigamia. §. 9. cui consentiunt Sylu. verb. bigamia in prin. & S. Ant. 3. par. tit. 21. cap. 1. Primo, per d. c. quotquot. Secundo, ꝙ licet neque de iure, neque de facto contrahat cum duabus, vel vna corrupta valide, tamen habet affectum contrahẽdi cũ opere subse-

subsequuto, postea quam per ordinem sacrum, uel votum solenne cõtraxit similitudinariè cum Christo. Dixi, *Ordine sacro insignitus, uel uoto soleni adstrictus*, ad significandum, quòd nec laicus, nec minoribus tãtum initiatus contrahens cum vidua, siue corrupta inualidè, siue nulliter propter aliquod impedimentum efficitur irregularis, ut in sacra Pœnitentiaria nuper conclusum fuit. Tum quia nullo iure id cauetur, & irregularitas non cõtrahitur, nisi in casibus a iure expressis, cap. is qui. de sent. excom. lib. 6. Non obstat Rota decis. 1. de biga. quę per c. fin. eiusdem tit. tenuit contrarium in clerico minorum ordinum: quia non aduertit integram rationem decidendi illius. c. fi. esse prædictam, quæ cessat in tali clerico. Tum quia non obstat. c. nuper. eo. tit. quia loquitur de presbytero, & verb. *Clericis*, in eo posito addit Innoc. c. constitutis in sacris. Nec etiam obstat d. cap. fi. quia loquitur de subdiacono, nec ratio in eo expressa, scilicet, quòd habuit affectum contrahendi opere subsecuto: quia non est integra, sed integranda supplendo (& quia iam similitudinariè contraxerat cum alia) quæ suppletio colligitur ex ipso textu, non frustra loquente de subdiacono, cui est annexum votum solenne castitatis, cap. a multis. de æta. & qual.

196 Tertiò dico, quòd non incurrit quis sine matrimonio de iure aut facto contracto, eo quòd habeat concubinas etiam multas, etiamsi eas coniugatus cum una sola virgine haberet, cap. pen. de bigam. & cap. fin. 34. distin. neque eo quòd cum desponsata alteri per uerba de præsenti matrimonium contrahat, modo adhuc illa uirgo esset, cap. debitum. de bigam. neque etiam si cum multis contraheret, si nõ haberet copulam, nisi cum vna tantum.

197 Quartò dico, quòd qui matrimonium cum muliere scurrili, serua, aut cum publica fabularum actrice contrahit, non est bigamus, si erat uirgo, quamquam, mortua illa, non debet ordinari, cap. si quis viduam 2. 34. distinct.

Quintò dico, ꝙ quidquid aliqui dicant, pro certo habetur posse Papã cum bigamis dispensare ad ordines, ut ait Innoc. in cap. 2. de bigam. & c. ad audientiam. de homicid. & S. Thom. in quodlibet 4. art. 8. quem sequitur Anch. in cap. 1. de bigam. & Rota decis. 47. quæ in nouè rubricatis est prima eiusdem tit. & Comm. habet in omni bigamia posse Papam dispensare: quia omnis irregularitas solo iure humano introducta est, licèt fuerit inducta a S. Paulo, cap. lector. cum glo. 34. dist. quamuis in vera non soleat, neque possit sine magna causa ordinaria potestate dispensare, iuxt. Rot. in prædicta decis. 447. In interpretatiua verò, & similitudinaria solet, & iuste potest saltem cum iusta causa.

Sextò dico, quòd nemo alius a Papa in uera, uel interpretatiua ad ordines sacros potest dispensate, iuxta omnes, neque ad minores, iuxta Ioan. And. Anch. & Philip. in c. 1. de bigam. lib. 6. ubi bonus textus, & ibi Dom. quamquam S. Thom. in 4. distin. 27. & Sylu. uerb. bigam. quæstio. 6. oppositum

positum dicant, & Rota in d. decis. 447. quorum opinio admitti posset quo ad usum ordinum susceptorum, arg. d. c. lector. sed non ad accipiendum nouos.

Septimo, quod super similitudinaria, si illa erat uirgo, Episcopus dispẽsare potest, cap. 1. cum glo. qui cler. uel uouent. quod ibi tenet Pan. cum Card. Præposit. & communi.

De secunda specie irregularitatis ex defectu corporali.

SVMMARIVM.

198 *Irregularitas ex quali defectu membri, vel visus nascatur: & quæ quo ad unum officium, & non quo ad aliud. In qua solus Papa dispensat, nu. 199. & 200.*

201 *Irregularitas illegitimitatis quos notat, & a quo tollitur.*

202 *Irregularis quis minor, æger, obsessus, lunaticus, furiosus, hermaphroditus. nu. 203. seruus, infamis & abstemius, nu. 204.*

198 Dico primo, quod defectus cuiuslibet membri principalis contingens ob culpam inducit secundæ speciei irregularitatem, c. 1. c. si euangelica. 55. dist. quamuis membrum sit occultum, neque facultatem utendi ordine impediat, ut sunt pudenda, cap. si quis absciderit. & cap. seq. 55. dist. quamuis quis sibi non abscindat, sed alius sua culpa: quia iussit aut rogauit, aut quia rei illicitæ dans operam id casu perdidit, arg. c. presbyterum. c. continebatur. de hom. aut in pœnam alicuius delicti ab inimicis fuit illi abscissum, ut Host. in summa, de corp. uitia. §. Et quæ. & in cap. ex parte. eod. tit. quem sequuntur Ioan. Andr. & Com. determinauit de eo, cui maritus mulieris, cum qua fuit deprehensus, pudenda abscidit, & a fortiori, si iure a iudice abscissa fuere, arg. cap. fi. de tempo. ordi.

Secundo dico, quòd etiam defectus partis membri, quam ipse per indignationem abscidit, eam inducit, c. qui partem. 55. dist. quamuis facultatem naturalem bene celebrandi non adimat, si est notorium, quod per indignationem, & impatientiam fecit, & aliàs non, iuxta Ant. & Card. in cap. fin. de corpore uitiat. quamquam de eo Villadieg. dubitet, ubi supra, colum. 38. & possunt conciliari dicendo, quod non est irregularis ob defectum membri, sed ob notorietatem peccati, quod abscindendo commisit, d. cap. fi.

199 Tertio dico, ꝙ neque imbecillitas membri, neque eius defectus contingens absque propria culpa (nisi impediat celebrationem) irregularem efficit, qualis est illius, cui cõsilio medici, aut chirurgi propter ualetudinẽ

aut

aut ab infidelibus, aut ab inimicis ſine ſua culpa abſcinditur. Qualis illius qui natus fuit ſine pudendis, aut poſt per vim à parentibus, aut aliis caſtratus. Qualis claudicatio eius cui ſcipio in altari non eſt neceſſarius, gloſſ. cap. ſi quis in infirmitate. 55. diſt. Qualis macula oculi, quæ non priuat viſu, neque notabilem deformitatem tribuit. cap. 2. de corp. vitiat. Qualis gibbus, & nimia magnitudo alterius, aut vtriuſque oculi, ſi non ſint notabilis deformitatis.

Quartò dico, quòd verum videtur, quod iam pridem reſpondi, ſcilicet, ꝙ quamuis monocolus ſit irregularis. d. cap. ſi euangelica. non tamen qui caret viſu oculi dextri, qui alijs videtur ſanus, & ſiniſtro quantum ſatis eſt ad bene celebrandum cernit, licet glo. in cap. 2. de verb. ſign. lib. 6. idem de carente oculo, & de carente eius viſo videatur cenſuiſſe, etiamſi integer appareat, ſecundum Alex. in cap. hinc ét. 49. diſ. & Vuendel. in 4. diſ. 15. q. 1. col. 18. quod teneri poteſt de oculo ſiniſtro, quem ſtilus Romanus oculum canonis appellat, cum eſt neceſſe videre eo, vt canonem miſſæ ſine indecora, & nimia faciei ad populum conuerſione legere poſſit, aliàs ſecus, quod nuper conſuluimus ei qui viſum dextri oculi tantum valebit, vt ſine tali conuerſione legere poſſet: magis. n. deformitas, quam defectus viſus videtur in hoc expenſus, & ideo c. ſi euangelica. diſponens de carentia oculi, quæ graue͂ inducit deformitatem, non eſt extendendū ad carentiā viſus, quę eam non facit, arg. c. odia. de reg. iur. lib. 6.

200 Quintò dico, eſſe errore͂ vulgi dicere, oportere eum, cui abſciſſa ſunt virilia, ea arefacta, aut in puluerem redacta ſecum geſtare ad celebrandū, vt ait gl. ſing. recep. in cap. eunuchus. 55. diſt. & Hoſt. in c. fi. de corpo. uitiat. dicit melius etiam fore, quòd nonnulli neque virilia geſtarent, cuius falſum dictum eſt verum, quando ob illud non eſſent irregulares.

Sextò dico, quòd quilibet defectus, aut imbecillitas cuiuslibet membri, quæ inhabilem facit ad celebrandum, ſaltem ſine notabili horrore, deformitate, aut ſcandalo, irregularem efficit, ſiue incurratur culpa, ſiue ſine ea, cap. pen. & cap. ſi. de corpo. vitiat. quæ eſt regula Pan. in cap. 2. de cler. ægrot. quam dixit ſingul. Villadieg. de irregul. col. 39. quod ipſum de membro ſuperuacaneo, aut nimis grandi dicendum, arg. glo. d. ca. qui partem. Quis autem defectus, aut deformitas ſit talis, determinabit Epiſcopus, iuxta Inn. in c. 1. de corpo. vitiat. per c. 2. eiuſdem tituli receptum per Card. & Anto. & non confeſſarius, neque alius prælatus eius, qui eſt ordinandus, quamuis ſit religioſus, Sylu. verb. corpore vitiat. q. 1.

Septimò dico, quòd defectus, aut exceſſus membri, qui alique͂ efficit inhabilem ad exercendum aliquod officium eccleſiaſticum, efficit irregularem ad illud, non autem ad aliud, ſecundum Pan. in c. 2. de cler. ægrot. per illum textum. Exemplum de clerico, qui eo quòd membro aliquo captus ſit, non pōt miſſare, ſed ſic pœnitentes abſoluere, & aliqua alia officia exercere. Quod verum nobis videtur, quando nō incurriſſet eū ſponte,

te,aut sua culpa, iuxta Villadieg. vbi supra col.39. & probatur per dicta supra; & quo ad iam ordinatos,non autem quo ad ordinandos, arg. cap. fin.de corp.vitiat. & notat.ibi per glo & arg.cap.2.de cleric.ægrot.& notat.ibi per Panor. & glo in cap.forum. de verb.signifi. quod etiam sensit eruditiss. R.D.Simmachus in tract.de irregul.cap.2. & aliis locis.

Octauò dico, ꝙ in ista irregularitate solus Papa dispensat, secundum Inno.in c.1.de re iud.lib.6.& in cap.2.de corpo. vitiat. receptum à Ioan. And.& Ant.in c.significauit. de corp. vitiat. licèt Villadieg. col.49. Sylu. verb.corpore vitiatus,quæst. fin.& aliqui alij contrarium teneant.

201 Nonò dico, ꝙ defectus natalium,siue vt ita dicam, illegitimitas, qui ad defectum corporalem redigitur, includit omne illegitimorum genus, glo.cap.nisi cum pridem.de renunciat.verb.manseres & cap. per venerabilem §.quod autem qui filij sint legit. & omnes facit irregulares c.1.& fin de fil.presb.quamuis eorum defectus occultus sit, & publicè habeantur pro legitimis,quales sūt multi quos cōiugatæ ex adulteris habuerunt: adeo quidem,vt qui scit aut credit per dictum matris se talem esse,legitimationem occultam debet petere,quæ facile illi concedetur,iux.Anto.in d.cap.1.post Host.quamuis matri adulteræ credere si nolit non teneatur, iuxta eosdem ibidem, & dicta supra cap.16. à num.45. & alia super hoc vide supra nu.94.

Decimò dico,ꝙ in hac irregularitate solus Papa ad ordinem sacrum, dignitatem, & beneficium curatū dispensat, sed ad minores, & vnum beneficium simplex pōt etiam Episcopus, c.1.& 2.de fil.presb.lib.6 & professio religionis ad omnes ordines,c.1. de fil presby. non tamen,vt possit esse prælatus, aut prælata. Palud.in 4.dist.43.q.3. etiam cum dispensatione Episcopi, secundum Villad. vbi supra col.39. & efficaciter probatur per cap 1.de fil.presby.verb.nullatenus,adiuncta gloss.fin.clem.vt hi qui. verbo nullo modo de ætat.& qualitat.quatenus habet,per verba illa, *Nullo modo*, tolli potestatem dispensandi Episcopis.

202 Vndecimò dico, ꝙ ętatis defectus, qui etiam ad defectum corporalem reducitur dum durat,irregularē facit,iuxta Villad. ubi sup.col.39. facit c.fin.de tempo.ord.lib.6 Quæ verò ætatis in ordinando requiratur dictum est supra cap.25 nu.106. Et quanquam ordinatus ante legitimam ætatem characterē accipiat(licèt sit infans,& ordinetur presbyterio, iuxta Anch. in cap. si quis suadente.17. quæst.4.) non tamen ordinum executionē, neque priuilegia ad eam pertinentia,quamuis sic ad characterem spectantia,qualia sunt canonis, & fori, iuxta d.c.si quis suadente. & cap.2.de foro comp.& cle.vt hi qui. de ętat.& qualit.verb.cōstitutus iuxta gloss.clem.fin.de ætat.& qualit.

Duodecimò dico, quòd in hoc defectu solus Papa dispensat,iuxta glo. & Card.ibi,quamuis sit religiosus, non obstantibus priuilegiis, quæ uidentur exclusa per Concil.Trid.sess.23.cap.12.de refor.

Ooo Deci-

Decimotertiò dico, quòd lepra, quæ etiam ad hunc defectum corporalem redigitur, irregularitaté inducit, & nõ solum susceptionem ordinum, sed vsum susceptorũ impedit, c. cum percussio. 7. q. 1. & cap. de rectoribus, & c. ex parte. de cler. ægrot. quod ipsum in qualibet alia corporis infirmitate, quæ notabile scandalum ordinum vsui prębet, videtur dicendum, saltem quo ad actus, in quibus id facit, argu. l. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translat. prælat. & in hac solus Papa dispensat, arg. notat. in cap. at si clerici. §. 1. de iud. & Villad. vbi supra, col. 48.

203 Decimoquartò dico, ꝙ qui patitur epilepsiam, quam quidam appellant epilentiam, alij morbum caducum, cap. in literis. 7. q. 2. arreptitius item, energumenus, aut a dæmone obsessus, est irregularis, iuxta Aluar. de planct. eccles. lib. 1. cap. 48. litera F. qui dicit epilepsiam duplicem esse (quod ille philosophicè declarat) & quòd solus Papa super ea dispensat, per notat. in d. cap. at si clerici. & Villad. vbi supra col. 48. & adeo est irregularis, vt semel hoc morbo infectus, nunquam amplius possit ordinari, quamuis omnino sanus appareat, arg. § fin. 15. q. 1. neque qui iam ordinatus est, si sæpe decidit: neque etiam si raro, modo spumas ore vomat, celebrare potest, aliàs sic, vt colligitur ex c. cõmuniter. & duobus seq. 33. dist. & cap. illud. cap. nihil. 7. q. 1. & cap. pen. 7. q. 2. adiuncto socio præparato ad perficiendam missam incœptam, si fortè morbo corriperetur, d. cap. illud. & d. cap. nihil. exceptis obsessis à Dæmonibus, qui nunquã celebrare debent, vt sentit S. Anto. 3. part. tit. 28. cap. 5 & Villad. col. 42. vbi supra: & quod dicitur de epilentico, idem de amente, lunatico, & furioso, iuxta eũdem ibidem, dicendum est.

Decimoquintò dico, ꝙ Hermaphroditus, qui est utroque sexu prædítus, non est capax characteris, si sexu fœmineo magis quàm virili pręstet: & licèt sit eius capax, si magis uirili quàm fœmineo pollet, non debet tamen ordinari, argu. cap. illiteratos. 36. dist. & cap. fin. 49. dist. secundum S. Ant. vbi supra cap. 6. §. 5. receptum: quia est monstrum, & in hac solus Papa dispensat per prædicta.

Decimosextò dico ꝙ est irregularis seruus, sic vt non possit sine facultate sui domini ordinari, & si cũ illa ordinatur fit liber, illo verò ignorante, vel cõtradicente manet seruus sicut antea, si non initietur nisi minoribus. Et si initietur subdiaconatu, vel diaconatu se liberare potest, dato alio seruo æquali sui loco, aut iusto pretio soluto. Ad presbyterium autem promotus manet liber dato suo peculio, aut redimendo se, si peculiũ non habet: & si nec illud habet, ne hoc facere potest satisfaciet præstando domino obsequia non indecentia presbytero, iuxta S. Anton. vbi supra cap. 6. §. 6 & colligitur ex cap. 1. 2. & 3. & cap. nulli. & cap. ex antiquis. & cap. frequens 54. dist. & toto tit. de ser. non ordi.

204 Decimoseptimò dico, quòd infamis tam facti quàm iuris infamia, est irregularis, cap. infamibus. cum glo. & notat. ei per Fran. de reg. iur. li. 6. & cap. 2.

cap. 2. iuncta gloss. fin. de ordin. cogni. & cap. ipsi Apostoli. 2. quæst. 7. in qua, cum nascitur ex infamia iuris solus Papa dispensat, iuxta Villad. ubi supra, col. 50. nisi quando Episcopus dispensat super delicto, ad quod sua facultas se extendit, accessoriè infamiam demit, iuxta glo. sing. c. Euphemium. §. 1. 2. q. 3. cui similis in cap. Domino. 50. dist. & ea quæ post Decium dicimus in cap. at si. §. 1. de iudic. In ea uerò quæ nascitur ex infamia facti, qualis est illa quæ nascitur ex crimine graui notorio etiam Episcopus dispensat, ut dictum est supra Quin etiã pœnitentia iusta, & emendatione vitæ interdum aliqua tollitur: quia omnis res perquascunque causas componitur, per easdem dissoluitur, c. 1. de regu. iur. & cap. testimonium. de testib. & glo. cap. primum. 25. dist. in fin.

Decimooctauò dico, quod qui unum non potest bibere, qui euomat, est irregularis, glo. sing. d. cap. ipsi Apostoli. cum quo etiam Papa non posset dispensare, nisi teneatur eũ posse dispensare, ut qui celebrat nõ sumat sub vtraque specie, contra c. comperimus. de conse. dist. 2. & cap. illiteratos. 36. dist. cap. fin. de temp. ordin. lib. 6. de quo tractare hic non cõuenit. non uideo tamen, cur is non possit promoueri ad ordines minores, cum non teneatur communicare sub speciei uini, etiam si seruaretur c. peracta. consec. distin. 2. quo glossa illa mouetur.

De tertia specie Irregularitatis ex aliquo defectu animæ.

SVMMARIVM.

205 *Irregularis quis Idiota, Neophytus, & Infidelis, & quis dispensat.*

205 Dico primò, ꝙ idiota siue illiteratus, pœnitus ignarus litterarum, est irregularis, cap. illiteratos. 36 dist. de quo latè dixi in prælectione cap. si quando. de rescrip. exceptio. 13. Nunc autem addo Concil. Trid. sess. 2. quod cap. 4. de refor. videtur facere irregularem, etiam ad primam tonsuram, eum qui nescit legere, & scribere, & ad quatuor minores, eum qui saltem Latinam linguam non intelligit.

Secundò dico, ꝙ raro aut nunquam in hoc defectu directè Papa dispensat, quamquã sic indirectè, dispensando super ætate necessaria ad discendũ, ut dixi, in dicta prælect. c. si quãdo. de rescr. excep. 19. de amẽtia vero, & defectu iudicij cõtinuo uel interpellato sup. §. ꝓximo meminimus.

Tertiò dico, quòd defectus fidei irregularem facit, ita ut qui non est baptizatus non est capax ordinis. c. 1. & cap. veniens. de presby. non baptiz. quãuis sit catechuminus, & sanctus: quia character ordinis præsupponit characterem baptismi, iuxta Ioan. Andr. & cõmu. in d. c. 1. Neque baptizatus ordinatur licèt capax, si est hæreticus, aut fautor hæreticorũ, quamuis sit iam conuersus, cap. si quis omnem. 1. quæst. 7. & c. 2. §. heretici. de

hæret.lib.6.neque etiam filius hæretici, qui talis excessit usque ad secundam generationem per lineam virilem, aut usque ad primam per fœmineam d.§.hæretici.& c.statutũ 2 eod.tit.& lib.Neq; Saracenus, Iudæus, aut Paganus, Neophytus, siue recenter conuersus, aut baptizatus, c.1.& 2. 84.dist.& c.cõstituit.17.q.4. Dixi, *Recenter conuersus*, & non nouus Christianus: quia uulgus nouos Christianos appellat ẽt ab hinc plus decem, viginti, triginta, & quadraginta annis conuersos, in quibus hoc locũ non habet arg.c.eã te.de rescr. vbi Fel.nu.2. & minus in eorũ filijs, quos etiã praua nonnullorum consuetudo nouos Christianos appellat: quamuis statutis aliquarum ecclesiarum à Sede Apost.confirmatis aliud statutum sit.

Quartò dico, quod in his irregularitatibus defectus animæ solus Papa dispensat, argu.eorum, quæ supra proximo §.dicta sunt, & notatur in §.1. cap.at si.de iud.neque ille satis benè potest in defectu iudicij continui, ut sentit.Bald.in c.cum adeo.nu.10.de rescript.neque in defectu basptismi: quia ea iure naturali, aut diuino in eo, qui est ordinandus requirentur, iuxta illa, quæ adduximus in d.cap. si quando excep.10.

De quarta specie Irregularitatis ex homicidio iusto ob defectum perfectæ lenitatis.

SVMMARIVM.

206 Dico primo, ꝙ hæc oritur ex occisione, uel mutilatione membri hominis in casu licito: quia uisum est Ecclesię nõ posse eũ satis referre lenitatem atque mãsuetudinem D. N. Iesu Christi qui pro-

(qui propter nos suum proprium sanguinem fudit, & morti se tradidit) eum, qui occidit, vel mutilat etiam licitè, per dicta S.Thom. 2.2.quæst. 40.art. 2.

Secundò dico, quòd illa sola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per se distinctum habet, vt manus, pes, auris, arg c. singula. 89.dist. quare digitus non est membrum, sed pars membri, iuxta Barto. receptum in l. 1. ff. de public. iudic. quem firmiter sequimur contra Caiet. 2.2.q.95. art. 1. licèt eum sequatur Sotus lib. 2.q. 5.art. 1. de iust. & iur. Primò, quòd a communi opinione præsertim recepta, non est discedendum sine textu aut ratione necessaria, iuxta cap. de quibus. 20.distin. & Ioan. And. recep. in c. 1. de const. quales ipsi non afferunt. Secundò, quòd Caiet. confitetur quòd ille, cui vnus digitus abscinditur, sine quo bene celebrare potest, non est irregularis, & consequenter non perdidit membrum, cũ amissio membri apparentis irregularem faciat, iuxta omnium mentem. Tertiò, quòd in l. itẽ Offilius. ff. de ædil. edi. habetur, quòd habens abscissum vnũ digitum habet abscissam partem membri, & non ipsum membrum. Et in l. non sunt liberi. ff. de stat. hom. innuitur habentem æquo plures digitos, non habere æquo plura membra. Quartò, quòd falsum est id quod Caiet pro se adducit, scilicet, quod vt sit membrum, non est necesse, vt habeat officium distinctum ab alijs membris, & satis est quòd sit socius, & adiutor in illo officio faciendo: quia etiam pars digiti manum in suo officio iuuat, attamen non est membrum, vt ipsemet fatetur: tum quòd c. 1. de corp. vitiat. ab ipso citatum, potius pro nobis quàm pro eo facit, quamquam neutram partem probat. Quintò, quòd non est verũ id quod assumit, scilicet, testiculos hominis sine parte genitali membrũ per se facere: quia quãuis qui sua culpa eos amisit, non possit ordinari, non tamen ex eo sequitur esse membrũ. Nam non potest ordinari, qui sua culpa partem digiti amittit cap. qui partem. 55 dist. & c. 1. de corp. vitiat. quam tamen non esse membrum ipsemet cõfitetur. Sextò, quòd nullus æquus iudex iudicare auderet, quòd statutum irrogans magnam aliquam pœnam in abscindentem alteri membrum, includat digitum abscindentem. Nam & Fel. in d. c. cum illorum de sen. excom. ponens sex casus in quibus digitus habetur pro membro, oppositum pro regula ponit. Monemus tamen nullam esse glossam quæ hanc conclusionem Barto. expresse teneat, licèt Soto fuerit visum id tenere glo. cle. 1. de homic. quæ tamen nihil tale habet, nec vllus nostrorum eam in id citauit.

Tertiò principaliter dico, ꝙ quamuis paria sint quo ad hoc, interficere, & membrum abscindere, cle. 1. de homic. nõ tamen sunt paria, abscindere illud, & debilitare, etiam adeo, vt nihil eo facere possit, secundum Card. Pan. & Præposit. in c. 1. qui cleric. vel vouent. post Cal. ibidem: quia saltem excusat à deformitate. Contra quod tamen facit quòd idem Pan. 207 in d. cap. cum illorum. quem sequuntur Angel. Syl. & quidam alij, con-

trarium tenuit, asserens quòd cle.1.de homic. quæ de hoc loquitur, pro diuersis ponit mutilare, & truncare: & quòd per mutilare intellexit debilitare. Pro quo facit, quod Bonif. eadem cle.1.col.6. ait quòd irregularis est, qui facit alium irregularem, id est, inhabilem ad sine scandalo celebrandum, quæ duo assumpta, esse falsa iampridem probauimus Conymbricæ. Tum quia præfata cle.1. non habet truncare, sed solùm mutilare, vt palam est. Tum quia vt supra dictum est nu.59. per c.is qui. de sent.excom.lib.6. irregularitas non contrahitur, nisi in casibus a iure expressis, e quibus non sunt illi, quos ipsi de suo addunt. Tũ quia iura statuentia irregularem eum qui occidit, aut mutilat, oppositum de debilitante significant, arg.c.nonne.de præsump. & l.cum prætor. ff.de iudi. Tum quia generans filium extra matrimonium, irregularem facit. c.1.de fil.presby.nõ tamen est ob hoc ipse irregularis: & iudex furem furti damnando, facit eum irregularem cap.tantis Daniel.81.dist. & cap.omnipotẽs.de accusat. ipse tamen ob hoc non est irregularis. Tum quia membrum aridum verè est membrum. c.sicut vrgeri.1.quæst.1.ibi, si cuius manus arida est, membrum quidem est, licet inefficax.

208 Quarto dico, ꝙ ad maiorem breuitatem vtemur hoc verbo deformare, loco illorum verborum occidere, & mutilare membrum, & non absre, quia vterque potest dici deformator. Mutilator quidem: quia tollit formam figuræ accidentalem. Occidens autem: quia tollit formam substantialem, argu. eorum quæ habentur in c.de fabrica. de consec.dist.1. & in cap.quadam.de celeb.missar.

209 Quintò dico, ꝙ omnis, & solus ille est irregularis huius speciei, qui iam baptizatus hominem deformat in casu licito, alio quàm infirmitatis, aut dat causam propinquam deformandi aliquem, aut saltem, vt citius deformetur, quàm alias fuisset deformatus, extra necessitatẽ immutabilem suæ vitæ defendendæ. Dixi, *Iam baptizatus*: quia per mortem iustam anteriorem irregularitas non incurritur per c. si quis viduam. 50.dist. secundum Panorm.& Præposit.in cap.gaudemus. de diuor. & Card.in clem.1. num.13.de homic.quem ibi secuti sumus cum glo.in Summa.51.dist. & in d.cap.si quis videam.& Innoc.in d.cap.gaudemus.& Villad. vbi supra col.54. nõ quia infidelis sit incapax omnis irregularitatis, est enim capax bigamiæ cap.acutius. 26. dist. sed quia iura solum constituerunt hoc de actibus baptizatorum d.cap. si quis viduam. Per quod soluitur argumentum, quod ad oppositum tenendum Villadie.induxit, vbi supra coll. 44. Dixi, *Deformat*: quia nisi deformatio sequatur, non incurritur. Dixi, *Homi-*
210 *nem*, ad includendum eum, qui deformat Saracenum, aut alium infidelem, & excludendum eum qui solũ corpus mortuum, aut antequam animetur deformat, ob dicenda infra nu.218. Dixi, *In casu licito*: quia qui in alio hoc facit, hanc irregularitatem non incurrit, sed aliam peioris speecii, scilicet, delicti, de qua d.nu.218. Dixi, *Alio quam infirmitatis*: quia

defor-

deformitas ob illam inducta deformatorem irregularẽ non facit, neq deformatum, si per hanc facultas rectè celebrandi non adimatur, cap. quis a medicis.cum 3.seq. 55. distin.quorum tamen nullum loquitur de deformatore,sed solum de deformato. Quod autem idẽ sit dicendum de deformatore colligitur ex dicẽdis inf.nu.217. Dixi,*Aut est causa*,generaliter,ad includendum quatuor causas,scilicet, efficientem, materiale,for-
211 malẽ & finalẽ.de quibus infra.nu.219. Dixi,*Propinqua*:quia nõ sufficit esse remotam,argum.cap.de occidendis.33.quæst.5.& glo.sing. c.de cætero.de homicidio. Causa vero propinqua quo ad hoc est dictũ, vel factũ licitum directum sufficienter in deformationem inde sequutã. Dixi, *Licitum*:quia illicitum causat irregularitatem speciei sequentis. Dixi, *Directum*: quia oportet vt sit tale,quod tendat in deformationẽ ex se siue suapte natura, vel intentione operantis, vt est ictus mortifer etiã sine intentione occidendi, vel contra, ictus ex se non deformatorius cũ intentione deformandi. Dixi, *Sufficienter*: quia non sufficit qualiscunque: non enim sufficit directio, qua minimus ictus ex se dirigitur in deformationẽ, neque directo per quamlibet generalem intentionẽ,qualem habet qui præbet arma militi ad bellum iustum generaliter,& qui hortatur generaliter exercitum ad prælium iustum & ad victoriam,etiam iuuando sine intentione speciali deformandi.Dixi,*Saltem*: quia sufficit,vt sit causa, vt deformetur citius quàm aliàs deformaretur.Dixi,*Extra necessitatem ineuitabilem*: quia hæc excusat iuxta clem. 1. de homic. quamuis ante illã oppositum tenuit S.Th.2.2.quæst.64.art.7. ad 3. eo quòd nõdum per illam hoc ius nouum erat inductũ,vt opinatur Caiet.ibi, licèt illa non cõtineat verba ius nouum denotantia:sed parui refert an nouum,an vetus contineat. Idem autẽ esse de deformante ob necessitatem euitandæ mutilationis dixit Card. in d.clem.1.q.3. Ille vero dicitur esse in prædicta necessitate, qui neque fuga,neque vllo alio modo,nisi interficiendo,aut deformando aggressorem, eam vitare potest, iuxta glo.clem.1. & cap. suscepimus.eo. tit. quia licèt regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum vitandũ, ne aggressorem interficiat:tenetur tamen quo ad vitandũ, irregularitatẽ, vt rectè Pan.declarauit in c.olim.nu.17.de rest.spolia.& senserunt gloss. d.clem.1.verbo,non valens.& c.suscipimus.eo.tit.verb.interimetur.quia hæc sine peccato incurritur, vt supra dictum est: non tamen dicitur fuga posse vitare,cui ipsa est periculosa secundum communem,quam sequitur Fel.in d.cap.suscepimus. Dixi, *Sequutam*: quia sine illius consequutione alia non sufficerent, etiam si alia pœna sanguinis irrogaretur, iuxta dicta sup.num.193. & gloss.recep. in c.si aliquis. de homicid. Dixi, *Inde*: quia non sufficeret aliunde. nam si captus a iudice contra quem sum testatus, occideretur ab alio quàm a iudice, vel ab eo alia de causa,vel non moueretur per meum dictum:quia non vidit, vel floccipependit, non essem irregularis; quippe, quòd ex meo dicto non fuit sequuta mors.

212 Ex qua regula ſequitur primò, quòd eſt irregularis huius ſpeciei iudex iniuſtè procedens, accuſator aut promotor fiſcalis, teſtis, & notarius qui ſententiam ſcribit, aut pronunciat, aut teſtimonia teſtium ſcribit, aut legit quando publicantur, ſcribens aut dictans literas, quibus iubetur deformatio, agens aut procurans contra reum talem deformationem patientem, etiam pro reo, qui vicit cum condemnatione talionis, per quam accuſatus fuit deformatus, aſſeſſor, & quilibet alius officialis, c. aliquãtos. 51. diſt. & cap. clericis. & c. ſententiam. ne cler. vel monach. & gl. ſummæ. 15. diſt. & clem. 1. de homic. omnes enim hi deformant, vel dant cauſam propinquam deformandi, per prædicta.

Secundò ſequitur, quòd non eſt irregularis qui alteri arma præbet, vt ſe aliàs ſe defendere non valentem defendat, ſi ille aggreſſorem deformet: quia quum per ſe ipſum deformando non incurreret, per fin. d. clemen. a fortiori non incurreret faciendo id per alium, argum. cap. pen. de homicid.

Tertiò ſequitur, quòd econtrario qui dat arma proximo non valenti ſe ſine illis defendere, & ille occidit inuadentem, eſt irregularis: quia tota regula conuenit ei, quum non det illa ad neceſſariam ſuæ vitæ defenſionem: & a fortiori ſi non daret illi arma, ſed ipſemet illis occideret eiuſmodi inuadentem, vt tenet glo. ferè ab omnibus recept. in d. clem. verb. ſuum, ſolerter ab illa expenſum.

213 Quartò, quòd eſt irregularis qui deformat alium ob defenſionem iuſtam vitæ alterius, etiam patris, aut matris, etiam in bello iuſto, etiam in caſu in quo, niſi ipſe id faceret, ciuitas obſeſſa caperetur, aut exercitus iuſtũ bellũ gerens fugaretur: & a fortiori qui ob iuſtam defenſionem ſui honoris, & bonorũ, aut proximi deformat, licèt id iuſtè faceret, quod fieri poſſe dictum eſt c. 15. nu. 2. & 3. poſt alios citatos ibi, & latius in c. olim. 1. de reſtit. ſpol. quia ſolus ille, qui neceſſitate ineuitabili ſuæ perſonæ deformat ab illa excuſatur, d. cle. 1. cum gloſſ. ferè ab omnibus recepta de homicid. Caiet. 2. 2. q. 40. artic. 2. Nec obſtat, quòd doctiſſimus Fortunius in l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. col. 9. oppoſitum tenuit, quem aliqui ſequuti ſunt moti eo, quòd non incurrit excommunicationem, qui clericum propter defenſionem neceſſariam proximi percutit, iuxta Innoc. recept. in c. ſi verò. de ſen. excom. quod certum eſt licere, immo & interdũ oportere proximum defendere, c. dilecto. de ſent. excom. lib. 6. c. quantæ. eod. tit. in antiq. Non inquam hæc obſtant: quia excommunicatio generalis non incurritur ſine peccato mortali, vt ſupra eod. c. nu. 9. dictum eſt, irregularitas autem ſic, per dicta nu. 206. & quia non ſufficit iuſtam eſſe deformationem quò nõ inducat irregularitatem: & quia ſequeretur quòd qui defendendi honoris, aut bonorũ cauſa in caſu licito interficit, non foret irregularis, quod aſſerere eſſet mille deciſiones in theoria, & praxi receptas ſine ratione ſufficienti mutari contra textum ferè expreſſum, in d. clem.

vbi gl.recepta ferè per omnes hoc tenet. Dixi, *Iustam*: quia qui ob iniustā defensionem, aut in bello iniusto hoc facit, non est irregularis huius speciei, sed sequentis hac deterioris, & difficilioris dispensationis: nullam tñ illarum incurrunt, qui iudicibus denunciant proditiones, homicidia, & alia delicta cum protestatione se hoc facere solum, vt impediantur ne fiant, & non vt aliqua pœna saltem deformante puniantur, etiamsi sint clerici eiusmodi denunciantes, vt supra c.18.& in repet.c.inter verba 11. q.3.diximus: modo ea extra confessionem sciant: quia licèt clericus qui alium ob alienas iniurias coram iudice etiam cum prædicta protestatione accusat, irregularitatem non vitet, si iudex accusatum deformet, vt supra dictum est, non tamen incurreret si ad euitanda mala quæ imminent eos denunciet cum prædicta protestatione, præsertim ad id conscientia eum perstringente per locum à maiori. Quamquam etiam laici qui hoc faciunt sine prædicta protestatione, huius speciei irregularitatem incurrunt, licèt non peccent; & clerici beneficiarij, vel ordine sacro initiati alterius speciei deterioris, quia peccant.

114 Quintò infertur, ꝙ eam non incurrunt laici, vel clerici qui deferunt ad iudicem crimen, quod nō mereretur deformationem, licèt captum ob illud, iniustè, vel ob alia aliunde ad eū delata deformet, modo non tenerentur credere id euenturum: quia non præbent prædictam causam propinquam, neque sufficit, ꝙ intersint deformationibus, quæ per iudicis sententiam fient, glo. Pan. & Com. in c.sententiam ne clerici, vel monachi nisi intersint authoritatē, vel auxilium præbendo, sed tantum nil dicendo, aut faciendo quo deformatio fiat, aut anticipetur, quamuis clerici, secundum eand. glo. recept. peccent si eis intersint sine causa rationabili, vt consolandi, aut confitendi condemnatum, secundum Pan. ibidem. Quod nostro iudicio restringendum est ad clericos sacrorum ordinum, & beneficiarios, per supra dicta cap.25.num.110.& Ang. verb. clericus 4. §.1.& Syl. verb. cler. 2.§.4.

115 Sextò infertur, ꝙ clericus præsens bello iusto etiam adhortando ad victoriā generaliter, & percutiendo multos proprijs manibus, & efficiendo, vt commilitones eius ope, & hortatu multos occidant, non fit irregularis si per se non deformet: quia non dat causam propinquā deformandi supra definitam, cū non faciat actum speciatim ad deformationem directum quo ad percussos ab alijs: & licèt faciat talem quo ad percussos a se: illi tamē non sunt deformati, secus si per se deformat: quia licèt necessitas defendendæ patriæ, parentum, cognatorum, aut alius proximi a peccato excuset, non tamen ab irregularitate per proximè dicta.

Septimò infertur, quòd ex hoc colligitur ratio cur interdum præbere lanceā, aut ensem, balistam, aut sclopetum, non faciat aliquē irregularem, & interdum sic. & interdum præbere ante prælium non, & in eo sic: quia interdū datio illa est causa propinqua, & interdum non, & ita interdum

inducit

inducit irregularitatem, interdũ non; non enim facit talem eum, qui nõ dat principaliter ad deformandum, licèt det generaliter ad bellandum, præliandum, & vincendum, vt passim dant patres, patrui, cognati, amici, & domini ecclesiastici, & seculares, vt colligitur ex Pan. & Com. in d. c. sententiam, & S. Ant. 3. part. tit. 28. c. 2. §. fin. & alij supra citatis: neque etiam, iuxta Innoc. in d. cap. sententiam. qui dat ballistam, aut sagittas sagittarijs, vt iaciant in hostes, sine tamen intentione speciali, vt deformẽt, sed generali, vt vincant: nec eadem ratione qui sclopetum, aut globulos præbet: & a fortiori, nec qui dat lanceam, ensem, & alia arma quibus rarius quis interficitur: neque qui hortatur milites, vt animosè, & fortiter aggrediantur prælium iustum, vt Deo, iuramento, Regi, & Imperatori suis satisfaciant: neque etiã qui in ipso prælio cohortatur, & dicens præliamini, vincite, iux. Com. in d. cap. sententiam.

216 Octauò infertur verus intellectus. c. quod in dubijs de pœn. quatenus habet sacerdotes, qui ad præliandum incitant in bellis esse irregulares, & gloss. c. ita quorundam. de Iudæ. dicentis irregularem esse, qui ad præliandum dat arma, si eis aliquis interfectus fuerit, & Com. in d. c. sententiam. concludentis qui in prælio ad interficiendum incitat esse irregularẽ, quãuis bellum iustum sit ex parte sua: & illius dicti Inno. approbati cõmuniter ibidem, scilicet, eum qui balistam aut sagittas præbet ei, quem credit interfecturum si interficit, esse irregularem, quamuis bellum iustũ sit: intelligi enim debẽt de incitante, vel dante arma cum prædicta intentione sufficienti ad constituendum causam propinquam deformationis.

Contra hæc tamen omnia plurimũ vrget primò, quòd intentio actualis, siue expressa, & virtualis, siue tacita æquiparantur, in l. cum quid. ff. de reb. cred. & in c. quemadmodum. de iureiur. Et qui incitat, iuuat, aut præbet arma ad præliandum, & vincendũ hostes, virtualiter videtur velle, vt percutiant, mutilent, & occidãt eos, vel aliquem eorum, quum id nõ possit cõtingere moraliter nisi ea faciẽdo: & qui vult cõsequens, vult necessarium antecedens, l. 2. ff. de iuris. om. iudi. cap. præterea. de offic. deleg.

Secundò vrget, ꝙ qui hortatur suos in prælio iniusto secuta deformatione fit irregularis, ea sola ratione, quod videatur virtualiter deformare.

Tertiò vrget, ꝙ dupliciter vult quis aliquid, scilicet in sese, vel in causa sua: & quòd sufficit velle in causa homicidium ad incurrẽdam irregularitatem, pro quo est cap. presbyterum. & cap. continebatur. cum multis alijs. de homicid. Ad soluendum hæc, & cõstituendum definita supra in hoc dicto, & septimo, & octauo corollario eius prædictis, quæ nullibi satis resoluta legimus, adhibito multo studio, & diuino fauore per sacra implorato, vigilia Sancti Matthæi anno 1556. ea occurrerunt vna cũ cõsideratione, quòd non omne quod sufficit ad dandam causam propinquam, & habendam intentionem sufficientem deformandi quo ad deformationem iniustam, vt incurratur irregularitas, sufficit ad dandam causam propinquam

pinquam, & habendam sufficientem intentionem occidédi quo ad occasionem iustam, vt eadem incurratur. Tum quia qui iubet aliquem percuti baculo iniustè, etiã expresso modo, ne interficiat, si iussus interficit, est irregularis: quia dat propinquã causam, & habet intentionẽ ad id sufficientem, c. fin. de homic. lib. 6. At prælatus qui ciuitati cuius iurisdictionem temporariam habet, gubernatorẽ præficit, vt iustitiæ munera exequatur, non videtur dare causam propinquam, nec habere intentionem sufficientem, vt interficiat, quamquã expressè id non prohibeat, c. prælatis. de homic. lib. 6. cum tamen certius sit illum gubernatorem aliquem morte cõdemnaturũ, quàm iussum percutere, occisurũ. Tum quia opem ferens, & assistens etiam sine armis iniustè præliantibus dat talem causam, & habet talem intentionẽ sufficientem, vt post Innoc. in c. pen. de homic. supra dictũ est: qui tamen assistit iustè pręliantibns nõ, c. igitur cum 3. seq. 23. q. 8. etiamsi assistat armatus, c. continebatur. de cler. percus. etiamsi hortetur, c. 3. eod. titu. nec etiamsi percutiat. d. c. pen. Per quam respondetur tribus argumentis prædictis, ꝙ assumpta in eis sunt vera quidem regulariter, sed fallunt in his quæ spectant ad hanc irregularitatem: quia sicut speciale est in ea, vt pro actu etiã iustissimo imponatur, ita speciale est, vt ad id requiratur causa ita propinqua, & intentio adeo specialis, vt dictum est.

217 Nonò cõsequitur hæc omnia modus excusandi ab irregularitate pręlatos clericos, qui nõ solũ solent interesse bellis sacris, & pijs cũ suis subditis, & militibus, sed etiã exhortari eos ad præliandum, & vincendũ, sine tamen intentione speciali ad deformandũ per alios, & sine deformatione ab ipsismet facta, quãquã nulla probabilis excusandi eos ratio occurrisset, Aluar. Pelag. de planc. eccle. art. 48. modus itẽ excusandi ab ea clericos, & fratres Lusitanos, qui magno zelo fidei Christianos, & nõ minori animo suos in Indijs contra Saracenos, & Paganos hortari solent manibus crucẽ gestãtes, & aciẽ ipsã præeuntes, qui nõ irregulares, sed regularissimi sunt.

Decimò facit, ꝙ est irregularis huius speciei qui, vt cõsequatur indulgentias, fert ligna quibus hæreticus vratur, si ex eis factis cooperatus fuit ad occidendũ, aliàs non, iuxta S. Ant. 3. part. tit. 28. c. 2. §. 5. & Com. Quæ consequitur, quòd quando antea strangulantur hæretici quàm vrantur, non fieri irregulares eos, qui huiusmodi ligna detulerunt, neque etiam quando viui vruntur, si ligna iacta fuerint mortuis iam illis.

Vndecimò facit, ꝙ fit irregularis comitans iudicem tanquam notarius, satelles, aut custos damnati ducti ad mortem, aut deformationem: vendens item vel commodans scalas, funes, enses, sagittas, balistas, aut alia instrumenta ad sagittis configendum, ad laqueo suspendendum, iugulandum aurem, aut aliud membrum decidendum.

Duodecimò, qui capit, aut indicat furẽ, aut reũ, vt a iudice capiatur, & qui etiã suæ vtilitatis cã tradit, aut cõqueritur de aliquo apud iudicẽ sine protestatione ne ꝓcedat ad deformationẽ, c. pręlatis, de homic. lib. 6. quia

omnes

omnes isti sunt causa propinqua deformationis in casu licito, & ita irregulares. Dixi, *Etiã suæ vtilitatis causa* : quia si causa alienę tantũ id facere, etiã cũ protestatione, fieret irregularis, per d.c prælatis. in verb. suas, secundũ cõmu. quã Franc. sequitur ibi. Quòd autẽ protestatio nõ solum verbo, sed etiã mente debeat fieri quo ad forum cõscientiæ, dicetur infra num. 227.

Decimotertiò, quòd etiam est irregularis hortans condemnatum, vt admoueat caput ad stipitem, aut cippum, aut ascendat scalas, aut faciat aliquid aliud ex quo acceleretur deformatio. Et qui acuit gladium, aut præparat funes, aut instrumẽta, quo citius, & minori cum dolore fiat exequutio, iuxta mentem S. Anto. vbi supra, & omnium aliorum.

An autem adiuuans chirurgum ad secandum iuste membrum fiat irregularis quæstio noue mota est. Pro cuius parte affirmãte facit, ꝙ adiuuans iudicem iuste iudicantem occidere, vel mutilare fit irregularis per prædicta. Ergo eadem ratione adiuuans chirurgum iustè mutilãtem incurrit eam. Sed tenenda est pars negatiua. Tum quia rẽ, quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit. c. 2. de constit. Et quod præfatus actus iuuandi est bonus iuxta illud Apostoli ad Gala. 6. *Alter alterius onera portate*. Tum quia nullo iure cauetur, ꝙ iuuans chirurgum incurrat irregularitatem absque sua culpa propter mortem, vel mutilationem. c. ad aures. de ætat. & qual. & c. tua. de homic. cum eis adnot. per Innoc. recep. de iuuante autem iudice sic c. sententiam sanguinis. ne cler. vel monach. Et ad oppositum cui nullibi responsum memini respondetur; negando in vtroque casu eandem rationẽ idem ius dictari : quoniam iudex damnans aliquem, vt mutiletur, & is qui eum quoquomodo ad mutilandum reum iuuat, licèt moueantur ad id virtute iustitiæ: finis tamen eorum est vindicare, & actum terrorẽ, & horrorẽ incutientem facere, vel ad illum iuuare: chirurgus autẽ volens mutilare, & qui eum iuuat, mouentur misericordia, & pietate ad sanandum ægrotum & Ecclesia induxit irregularitatem ob homicidium, & mutilationẽ ad assimilandum Christo mitti, & mansueto ministros eius, quo mites essent, & non crudeles, nec similes crudelibus; quales sunt etiam, qui iuste occidunt, vel mutilant iuxta cap. *non est crudelis, qui crudeles iugulat: sed crudelis ideo vocatur: quia crudelis patientibus esse videtur. Nam latro suspensus patibulo crudelem iudicem putat*. 23. q. 5. chirurgus autem, & qui iuuãt illum misericordia, & pietate moti nec sunt crudeles, nec similes crudelibus, & ita longè diuersa ratio induxit Ecclesiam ad constituendum iudicem, etiam iustè iudicantem, & iuuantem eum irregulares, quàm chirurgum, & eum iuuantem. Pro quo facit primum dictum supra nu. 206. Ex quibus infertur idem esse iudicandum de medico, & iuuantem illum, quod dictum est de chirurgo, & eum iuuante: quoniam nec illi, nec iuuantes illos absque culpa incurrunt irregularitatem: cum culpa autem sic, vt Innoc. communiter recep. ait in d. c. ad aures. & cap. tua. arg. l. illicitas. §. sicuti. ff. de offic. præsid.

Sextò

218 Sextò principaliter dico, quòd in hac irregularitate solus Papa dispensat, sed longè facilius, & ex minore causa quàm in sequenti, quæ ex actu illicito nascitur: licèt post Conc. Trid. in illa si est occulta dispenset Episcopus, & in hac non, vt infra nu. 240. dicetur.

De quinta specie irregularitatis, quæ ex homicidio iniusto vno ex delictis, vnde illa nascitur.

SVMMARIVM.

219 *Irregularis per deformationem illicitam est omnis, & solus ille, &c.*
219 *Causæ sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis & finalis.*
119 *Causa propinqua deformationis noue definita. & seq.*
220 *Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere casualis, mixta verò facit contentum in hac regu. 28. corollarijs ornata de monacho, chirurgo, abortiente, vulnerante, & non deformante, ministrante arma, iuuante, & hortante, accusante sine protestatione detinente furem, alente feram, magistro castigante, ludente illicitè, clerico venante, cordigero equitante, & de adulterante, à num. 221. vsque ad num. 239.*
233 *Mandans, vel consulens hoc differunt, nec refert, an cito, an tardè executio fiat, & seq.*

219 Dico primo, quòd quo ad hunc effectum paria sunt occidere, & mutilare, siue abscindere membrum: non tamen debilitare, ut dictum fuit supra nu. 207. & ut ibi, ita hic vtemur uerbo deformare pro occidere, aut mutilare seu membrum abscindere.

Secundò dico, q deformatio est triplex, merè uoluntaria, mercè casualis, & mixta. Merè voluntaria est deformatio intenta, seu uolita in se iustè, uel iniustè; qualis est quā quis intendit facere iustè, uel iniustè, per se, uel per alium, iubendo, cōsulendo, aut cooperando, uel iuuando testimonio, uel patrocinio, ferro, ueneno, aut alijs modis, aut deducendo ad locū vbi deformetur; aut procurando, ut faciat aliquid ob quod deformetur. Merè casualis est non intenta seu uolita in se, neque in causa ad eam sufficienter ordinata, qualis est mors quam infert fulmen eo loco illi, qui sine talis deformationis præuisione ad eū iuit, uel missus fuit. Illa enim neq; est uolita in se, neq; in causa ad illam sufficienter ordinata. Mixta est quæ non est intenta, uel uolita in se sed sic in causa sufficienter illi ordinata, qualis est facta à seruo iusto palo cædere aliū citra deformationem, &

tendica-

testificatio in causa sanguinis nolentis deformationem. Illæ enim non sunt intentæ, siue volitæ in se, sed sic in causa sufficienter in eã ordinata, vt bene declarat S.Tho.2.2.quæst.64.art.8.ubi multa Caiet. tametsi, nec ipse, neque alius adeo breuiter, & clarè resoluat.

Tertiò dico, quòd sicut ad soluenda dubia occurrentia circa irregularitatem quartæ speciei posuimus unam regulam, ita nunc ad soluenda dubia circa hanc tradimus alteram, scilicet, quòd omnis & solus ille est irregularis hac specie irregularitatis, qui discretus & baptizatus seipsũ, aut alium hominem illicitè deformat, aut causam propinquã illicitam illius, aut suæ anticipationis p̃bet. Dixi, *Discretus*: quia infans & furiosus qui nũquam habuit iudicium, aut amisit illud ante deformationem, eã non incurrit. clem.1.de homicid. Dixi, *Baptizatus*: quia prius facta non sufficit, c.si quis uiduam.60.distin.& per dicta supra.nu.107. Dixi, *Deformat*, ad includendum occidentem & mutilantem, sed non solum debilitantem, etiã sic, ut sine scandalo non possit celebrare; ut proximè diximus. Dixi, *Seipsum*: quia cum nemo sit dominus suorũ membrorum. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. c. contingit. 1. de sentent. excommunic. etiam irregularitatẽ incurrit qui seipsum illicitè deformat, c.si quis absciderit. & cap. hi qui. 55.dist. quamuis id sancta intentione faciat, ut qui se castrat, quo melius castitatem colat. d.c.hi qui. Dixi, *Aut alium hominem*: quia non satis est deformare embrionem nondum anima rationali animatum, cap. sicut ex tuarum. de homic. c. quod uerò. & cap. Moyses. 32. quæst. 2. aut cadauer ea destitutum. Archid. c. si quis. 15. q. 1. Dixi, *Illicitè*: quia qui ob morbum consilio chirurgi abscindi facit, aut abscindit aliquod suum, aut aliénum membrum, hanc irregularitatem non incurrit. c. si quis a medicis. & c. si quis in infirmitate. 55. distin. quamuis aliam quæ ex defectu corporali nascitur incurreret, si ob eam fieret inhabilis, aut deformis ad celebrandum sine scandalo per supradicta eod.c.nu.200. Dixi, *causa*, generaliter ad comprehendendum quattuor causas, quæ sunt efficiens, materialis, formalis, & finalis, iuxta Aristot. lib.6. Physic. & nos collegimus dudũ ex gloss. 1. Decret. & tradit Marian. in hoc proposito, in d.c. ad audientiã. quæst. 42. de homic. & consequenter ad includendum eum, qui est causa efficiens deformitatis, qualis est qui eã facit, iubet, mandat, ratificat, uel iuuat, & eũ qui est causa materialis illius, qualis est qui dat arma, aut deducit aliquem ad locum, ubi sunt inimici parati ad deformandum ipsum; & eũ qui est causa formalis, qualis est qui instruit, docet, aut consulit; & eũ qui est causa finalis, qualis est qui præmium, aut receptationẽ deformatori pollicetur. Dixi, *Propinquam*: quia non sufficit ꝙ sit causa remota, per gl. sing. c. de cætero. de homic. receptam per omnes, qualis est de se omnis armorum fabricatio. Dixi, *Illicitam*: quia irregularitas huius speciei, quæ oritur ex deformatione illicita, nunquam sine peccato saltẽ
220 veniali nascitur, ut statim dicemus. Causa uero propinqua illicita defor-

mitatis

mitatis poteſt definiri eſſe dictũ aut factum illicitum directum ſufficienter in deformationem inde ſequutam, declarando partes eius, vt ſupra nu. 210. excepto quòd non requiritur intentio tam ſpecialis ad incurrendam ex cauſa illicita, de qua ibi, vt nu. 211. declaratur. Dixi, *Suæ anticipationis*: ad includendum eos qui dicunt, aut faciunt aliquid, ſine quo deformatio quidem ſequeretur, ſed non tam cito, iuxta Specula. de diſpenſ. §. iuxta, num. 12. & 13. Panor. in c. ſententiam. ne cler. vel monachi. Villadieg. vbi ſupra colum. 22. S. Ant. 3. par. tit. 28. cap. 2. §. 5.

Ex hac regula ſic declarata infertur primò, quòd prima deformatio intenta & volita in ſe ſemper inducit irregularitatem.

Secundò infertur, quod nulla ſecunda, ſcilicet mere caſualis inducit illam: quia neque eſt in ſe, neque in ſua cauſa volita.

221 Tertiò infertur, ꝙ omnis & ſola deformatio mixta ſequuta ex opere illicito lege iuſtitiæ, quod eſt cauſa propinqua eius, inducit irregularitatem huius ſpeciei, ca. tua. c. ſuſcepimus. de homicid. & c. fin. eod. tit. lib. 6. quæ de opere in ſe illicito loquuntur, & c. continebatur. & ca. presbyterum. eodem titulo, quæ de opere licito illicite facto agunt. Dixi, *Lege iuſtitię*: non enim ſufficit, quòd ſit iniuſtũ lege charitatis. Nam iudex, qui iuſte ſecũdum legem iuſtitiæ iubet homicidã occidi: licèt forte id faciat animo vindictæ priuatæ, uel quia erat clericus beneficiarius, qui licitè non poterat eſſe talis iudex, neque miles, qui occidit in bello iuſto hoſtẽ, malo tamen animo, non eſt irregularis hac ſpecie irregularitatis, ſed tantum ſpecie præcedenti defectus lenitatis, quæ eſt facile diſpenſabilis. Dixi etiam, *Sola*: quia nulla deformatio caſualis, quæ ex opere licito licite facto naſcitur, facit quem irregularem huius ſpeciei, cap. lator. c. dilectus. cap. ex literis. 1. & 2. c. Ioannes. de homicid. & ca. prælatis eod. tit. lib. 6. Non dixit, vt aliàs. *De opere licito illicitè facto*: quia opus licitum illicite factũ illicitum eſt, c. cum miniſter. 23. q. 5. glo. iuncto tex. c. 1. de colluſ. deteg. Dixi, *Quod eſt cauſa propinqua eius*: quia non ſufficit quòd ſequatur ex illicito, niſi ſit cauſa eius propinqua, qualis eſt deformatio fulminis ictu facta eius, qui male iuſſus aliquo ibat: quia illa mala iuſſio, neque de ſe, neque per intentionem directam in illam eſt cauſa propinqua ipſius per prædicta: ſicut & culpa præcedens caſum fortuitum non efficit, vt fortuita imputentur contra l. ſi creditor. & l. quæ fortuitis. C. de pig. act. niſi illa culpa dirigatur ſufficienter ad illum, vt in hac ipſa ſpecie ſingulariter dicunt Anch. & Fran. in glo. pen. c. fin. de homicid. lib. 6. Nam & tunc demũ culpa præcedens caſum nocet commodatario cum illa aliquatenus ordinatur ad illum, iuxta mentẽ omnium in d. c. 1. de commod. & c. fin. de depoſit. Mula enim commodata periens in itinere ictu fulminis, non perit commodatario, licèt propter eius culpam in ludendo vel fornicando non tranſijt prius locũ ubi fulminauit: quia culpa illa non fuit ſufficienter directa in illum caſum, & in cap. fin. de hom. lib. 6. ideo mandans percutere citra

mortem, si mandatarius occidat, fit irregularis: quia percussio culpabiliter mandata, sufficienter dirigitur in mortem. Quod autem dicatur sufficienter directum boni viri arbitrio terminãdum est, arg. l. 1. ff. de iure delibe. cap. de causis de offic. deleg.

222 Quartò infertur pro resolutione eorũ, quæ cõtra hæc adduci possent ex Soto lib. 5. q. 1. art. 9. de iust. & iur. & alijs infra citandis, dicendum esse, quòd non est aptus nec verus intellectus quẽ pro certo dat Sotus cap. tua. de homicid. scilicet, quòd monachus, qui vtendo chirurgia ob solam pietatem curat vulnus, & aperit, ex quo infirmus exponens se vento contra præceptũ eius, moritur, non est irregularis; & si ob lucrum curat sic. Tum quia Ioan. And. Panor. Anan. & Fely. dicunt in vtroque casu esse irregularem, quamuis in altero casu, quam in altero facilius dispensetur. Tum quia textus aperte dicit illum monachum exercendo alienum officium sibi vetitum peccasse ibi, *Licet ipse monachus multum deliquerit officium alienũ vsurpando, quòd sibi minime congruebat.* & ita ex opere illicito sufficienter ad id tendenti sequuta fuit deformatio. Tum quia textus in illis verbis, *Si tamen &c.* palam concludit necessariam fuisse illi dispensationem, etiam si ob solam pietatem curasset.

Quintò infertur, quòd nimis audacter videtur dixisse idem Sot. cõtra omnes Canonistas, immò & Theologos non esse textum probantem, quod ex deformatione casuali ex opere illicito sequuta fiat quis irregularis. Tũ quia c. dilectus. & cap. ex literis. de homicid. id probant à contrario sensu, quod licet, vt ipse ait, sit infirmum logicis; iuriscõsultis tamen firmissimum est. l. 1. ff. de offi. eius, cui mandata est iurisdict. & c. Apostolica. de his quæ fi. à prælat. sine cons. cap. saltem quando desumitur probandum illud, cuius contrarium non est iure expressum, iuxta c. à nobis. 2. de sent. excom. & glo. c. significasti. de for. compet. vt in proposito contingit. Tũ quia prædicta duo c. dilectus. & ex literis. non solum probant id à contrario sensu, sed etiam à cessante ratione, & causa, quod est validum. l. adigere. §. quamuis. de iur. patr. c. cum cessante. de appellat. vt palam est ea perpendenti. Tum denique quia plurimi sunt textus, quibus pro regula statuitur, quòd qui deformat, irregularis est, c. miror. cap. si quis viduam. c. clerico. c. de his. 50. dist. c. continebatur. & cap. presbyterum. de homicid. & adeo quidem, vt videantur includere etiam eos, qui iuste, & sancte, directè, aut indirectè deformant, aut illius causa sunt. Quin multi, & in his S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 8. contra casum cle. 1. de homicid. tenuerunt esse irregularem etiam deformantem ob necessariam suæ vitæ defensionem. Cum ergo à regula non sit discedendum nisi iure, aut ratione id [illegible]gente, glo. l. omnis definitio. ff. de regu. iur. & in rub. de regu. iur. lib. 6. [illegible] per omnes. cumque ius ab hac irregularitate non eximat, nisi casu [illegible]lpam deformantem, regula præfata probata relinquitur.

[illegible] Sextò infertur, quod deformans embrionem inanimatum, vel cadauer

et ani-

examinatũ,non est irregularis, per dicta supra nu. 218. Nec qui propinat mulieri, aut viro potum, quo eis generandi facultas impeditur; quia non deformat. c.si aliquis.de homic. neque qui prægnantẽ abortire facit ante quam fœtus anima rationali animetur, cap. sicut ex tuarum . de homic. quæ quadragesimo die masculo,& octuagesimo fœminę infunditur, iuxta gl.sing.in prin.dist. 5.Si verò nescitur, an fœtus abortiuus, quem abortiuit post diem quadragesimum, sit mas,an fœmina, debet se censere irregularem,qui eius causa fuit,arg.cap.ad audientiam.de homicid.

Septimò infertur, ꝙ non est irregularis, qui vulnerat pluries, & plurimum, etiam cum maxima sanguinis effusione, etiã abscindendo aliquas partes membrorum, modo non abscindat membrũ, nec vulneratus moriatur, etiamsi maneat inhabilis ad decenter celebrandũ : quia non deformat. Monemus autem quòd licet auris,siue cartilago illa sensum auditus exornans,non videatur esse membrũ eius; tamen carentia videtur inducere irregularitatem,ob deformitatem quam in parte adeo edita, & publica inducit,arg.c.qui partem. 55.dist & eius quod paulo ante diximus,per illud quod Spec.placuit in §.iuxta.de dispen.

Octauò infertur, ꝙ non est irregularis qui iustè aliquem percutit, & non occidit, licèt ab alijs sine ipsius culpa occidatur, cap. significasti. 2.de homic.aut moriatur culpa medici,aut regimine, aut morbo superueniente:quia illa mors non est sequuta ex eius opere illicito:secus tamen est de iniustè percutiente : nam etiamsi percussio non sit mortifera, est tamen causa, quòd alius eum interficiat, aut incidit ob illam in morbum, quo moritur etiam culpa medici, vel malo regimine : quia quo ad hoc paria sunt interficere,& iniustè percutere ex quo mors sequatur, etiam sine alia culpa percutientis, vt singulariter probant cap. presbyterum . cap. ad audientiam de homic.

224 Nonò infertur, ꝙ non est irregularis, qui non occidit, nec mutilat,licèt debilitet membrum, adeo vt nequeat celebrare per supra dicta.

Decimò infertur, quòd est irregularis huius speciei præbens arma ad bellum iniustum euntibus, si quis in eo deformetur, iuxta glo.ca.ita quorundam de Iudæ. fundatam in cap.quod in dubijs.de pœn. & à fortiori si ipsemet prælietur. Imò,& quidquid dicat Spec.tit.de dispen.§.iuxta.versicu. 56.& nonnulli alij nos opinionem Innoc.Panor. & Communem, in c.pen.de homicid.certam putamus, scilicet, ꝙ qui in prælio, vel alia quacunque rixa intersunt illis, ex quorũ parte sunt iniusta,auxiliando, vel fauẽdo, sunt irregulares, si aliquis in eis deformetur, siue intersint armati, siue inermes,siue deforment,siue nõ, siue ob id timor inimicis augeatur, siue non; quamuis non qui intersunt ad dissuadendũ prælium, & suadendam pacem, licèt inde nonnihil animi suorum parti, & nonnihil timoris aduersæ redderetur. Neque etiam qui intersunt ijs, qui iustè bellum gerunt,etiam ad fauendum,modo suis manibus non deforment,etiamsi ani-

mo deformandi percutiant, & ex percussione postea sequatur deformatio culpa percussi, vel medici: quia hoc differt iusta percussio ab iniusta. Addo etiam quòd qui suis manibus interficiunt in iusto bello, non sunt irregulares huius speciei, sed illius quæ nascitur ex defectu perfectæ lenitatis, de qua supra a num. 206. si sunt laici; nec si sunt clerici si initæ ipsis pugnæ tanta est necessitas, vt excuset a peccato, quamuis non ab irregularitate, vt contingere potest, iuxta notata per Caiet. 2. 2. q. 40. art. 2. & tractatur supra eod. cap. nu. 215. & 217.

225 Vndecimò infertur, ꝙ est irregularis huius speciei laicus, vel clericus, qui alium in iudicio iniustè criminis merentis mortem, aut deformitatem accusat, si ea sequatur. Et qui inimico indicat vbi sit, quod iter teneat, quomodo inueniet quem quærit ad deformandum iniustè, si illud sequatur. Iudex idem condemnans iniustè, & omnes eiusmodi condemnationi scienter fauentes. Dixi, *Iniustè*: quia quamuis laicus, qui iustè accusat, sententiam fert vel exequitur, cum omnibus ad id auxilium præbentibus sit irregularis alterius speciei, vt dictum est supra. nu. 209. non tamen huius quæ est deterior, & difficilioris dispensationis quàm illa, excepto clerico ordinis sacri, qui hoc facit etiam iustè accusando sine protestatione prædicta: quia facit actum illicitum, iuxta regulam S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 7. vnde sequitur deformatio.

226 Duodecimò infertur, ꝙ non est irregularis huius speciei, nec alterius qui ad recuperandum sua detinet furem quoad iudex veniat, aut eidem tradat: neq; qui furti sibi facti accusat in iudicio, quãuis suspendatur, modo expressè protestetur, se nolle, vt Iudex illi irroget pœnã sanguinis, ca. prælatis. de homic. lib. 6. & aliàs sic, etiam in foro cõscientiæ licèt id ei verè displiceat, vt colligitur ex gloss. & Arch. in d. cap. prælatis. & affirmat Calder. probatus ibi a Perus. col. 2. si autem verè placeat, fiet irregularis, quo ad forum conscientiæ, etiamsi scripto, aut verbo protestetur contrarium, secundum Ioan. And. Dominic. & Perus. in d. cap. prælatis. Et ideo non semel consuluimus quibus id contigit, vt dispensationẽ obtinerent: quamquam Fely. in c. postulasti. de homicid. lib. 6. contrarium significet, allegando in id Ioan. And. in ca. 2. de homic. lib. 6. qui tamen in meo libro id non dicit, neque in libris Dominic. & Perus. in d. c. 2. qui eum pro nostra parte allegant, & bene: quia ipse remittit se ad Host in summa de homic. §. qua pena. ver. si verum. vbi copiosius quàm omnes id quod nos asserimus tenet. Nec obstat, ꝙ per solam voluntatem, aut intentionem sine opere exteriori irregularitas non incurritur, vt supra dictum fuit. nu. 193. per cap. fin. 13. q. 1. quia in proposito cum voluntate concurrit accusatio, aut querimonia exterior, quæ ad iudicem defertur, & deformatio illam consequuta, & protestatio non est talis qualẽ ius requirit ad excusandum ab irregularitate; ius enim non requirit protestationem mendacem, & fraudulentam, qualis est præfata: in nullo enim casu mentiri permit-

permittitur, cap. primum. 22. quæst. 2. cap. super eo. de vsur. Hæc tamen irregulariras non est huius speciei, sed præcedentis, quæ ex defectu perfectæ lenitatis nascitur, nisi in clerico sacris initiato, vel beneficiario, qui peccat sic detinendo, tradendo, aut accusando sine dicta protestatione, vt dictum est.

227 Decimotertiò infertur, ꝙ est irregularis huius speciei, qui illicitè rixatur, aut certat cum alio, si eius amici superuenientes eum deforment, etiamsi absque aliquo eius consensu id faciant. iux. Ioan. And. in cap. Petrus. de hom. recep. a Pan. & Fel. & Com. quia ex eius opere illicito in id aliquo modo ordinato, sequuta est deformatio.

Decimoquartò infertur, ꝙ est irregularis huius speciei, qui domi suæ alit, aut custodit feram aliquam bestiam, vt Leonem, Elephantem, aut Vrsum: & est in culpa soluendo, vel tenendo solutam, & illa aliquem deformet: secus si non est in culpa, secundum Innoc. Card. & Com. in d. cap. ad audientiam: quia quum est in culpa ex opere illicito sequitur deformatio: non autem, cum non est in ea.

228 Decimoquintò infertur, ꝙ est irregularis huius speciei chirugrus, vel medicus, cuius dolo, ignorantia, aut negligentia, aut audacia omittendo suæ artis regulas, ictus vel ægrotus deformatur: aliàs secus, iuxta mentem Spec. recept. vbi sup. nu. 11. & Innoc. & omniũ in c. tua. de homi. Custos itẽ infirmi, qui dolo, aut notabili culpa, aut contra consilium curantis præbet, aut facit aliquid quo infirmus deformatur saltem citius: nõ autem si id faciat bona fide sine culpa notabili, licèt in aliquo errauerit, & potest se liberare scrupulo consilio doctorum, qui si etiam dubitant, irregularem se debet putare, iuxta Spec. vbi supra. nu. 13.

229 Decimosextò infertur, ꝙ est irregularis, secundum Spec. vbi supra receptum, qui cum non sit medicus, neque chirurgus, sagittam, aut aliud telum corpori infixum percusso euellit, vt citius moriatur, vel si ob id celerius moriatur quàm aliàs moreretur: & etiam qui ad aliam partem infirmum vertit, vt citius moriatur: & qui aliquid horum iubet, rogat, aut consulit, & ob id citius moriatur, aliàs non.

230 Decimoseptimò infertur, quòd non est irregularis infans, neque dormiens, neque furiosus alium deformans, cle. 1. de homic. Infans autem quo ad hoc dicitur minor septennio, secundum glo. prædictæ cle. quod certum est quo ad forum exterius: quo ad forum autem interius, videtur iudicandus talis maior eo, si iam nactus est iudicium sufficiens ad peccandum: & minor eo, si nondũ nactus est illud, vt colligitur ex Ioan. And. & Panor. in cap. 1. de delictis pueror. Imol. & Bonifac. in d. clem. vbi fuit defectus iudicij, quod præsumitur post septem annos, & non ante. Et quamuis Zenzel. recept. per Card. & Ioan. Colonien. & Villad. in tracta. de irregula. col. 28. & Syluest. verb. homicidium. 3. quæst. 4. dicat, quod est irregularis qui ebrius iudicio carens deformat: quia causa fuit illius,

Ppp 2 cum

cum se inebriauit, cap. inebriauerunt. 15. q. 1. nobis tamen nunquam placuit, quo ad omnino ebrium, & extra iudicium positum. Tum quia furiosus quamuis sua culpa furat, siue insaniat, non est irregularis deformando, iuxta glo. cap. si quis insaniens. 15. q. 1. & Card. in d. cle. 1. quæst. 6. & Innoc.[illegible]a. Tum quia multi inebriantur citra suam culpam. Tum ob duodecim argumenta, quæ adhibet Maior in 4. dist. 15. quæst. 8. ad probandum quòd ebrius non peccat in eo, quod extra iudicium manens facit. Tum quia neque qui dormiens deformat, fit talis, etiamsi deformet quem vigilans deformare intendebat, vt in d. clem. communis declarat. Et magnopere lætatus fui, cum primum hoc Bonifacium tenere vidi, in d. clem. nu. 26. quamquam communis opinio procedere potest in ebrio, qui iudicium omnino nõ amisit, & quo ad forum exterius, si tanta ebrietas non probaretur. & etiam quo ad forum interius, in eo qui sciens solere se inebriatum sumere arma, & alios percutere, sua culpa inebriatus fuit, vt Marian. annotauit in d. cap. ad audientiam. nu. 55. de homic. quia facit opus illicitum ordinatum ad id consuetudine ipsius. Quod ipsum dici potest de dormiente, & furioso, qui interdum ad se redit, si admoniti se dormientes, aut furentes capere arma, & percutere alios, sunt in culpa non prouidendi tempori quo dormierint, vel furuerint, ne talia faciant, a paritate, siue identitate rationis. l. illud. ff. ad l Aquil. & cap. 2. de transl. prælat.

231 Decimooctauò infertur, quòd fit irregularis iniuria affectus, si eius amici iniuriantem deformant, rogati, vel iussi ab ipso: & etiam si eo sciente, & non contradicente id faciant, aliàs secus.

Decimononò infertur, quòd est irregularis qui auertit aliquem a liberando alio ab iniusta deformatione, argumen. cap. si quis viduam. 50. distin. cap. periculosæ. de pœnit. distin. 1. quia ex ipsius opere illicito ad eam ordinato, sequuta est; quamquam nemo sit irregularis ex sola complacentia, quòd deformetur alius: quia id non sequitur ex ea, gloss. recept. d. cap. si quis viduam. licèt in eo peccet. Nec consequenter medicus, qui non vult curare infirmum qui ob id moritur; nec diues non pascens, vel non vestiens fame, vel frigore morientem; nec qui cum potest, non defendit, quem deformant, nisi sit iudex, aut qui suo officio ad id tenetur, iuxta S. Anto. 3. part. tit. 28. cap. 2. quia non sequitur ex opere illicito iustitiæ lege: & omissio operum charitatis etiam obligantis ad mortale, non obligat ad restitutionem damni, nec ad pœnas irregularitatis, per d. in cap. 24. num. 5. & in Apolog. libr. de red. ecclesiast. quæst. 2. monito. 3. Ex quo sequi videtur non esse irregularem eum, qui omittit aliquod trium prædictorum facere, etiamsi omittat voluntate, & deside-
232 rio mortis eius, cui subuenire omittit, secundum S. Anto. 3. part. tit. 28. cap. 2. in prin. quamuis Syl. oppositum teneat verb. homicidium. 2. q. 5. & ante illũ Ang. verb. homicidiũ. 1. §. 17. sed sine rõne, & textu idoneo: quia

can.

c.quantæ.de senten.excom. quod Ang.adducit, & est fortissimum fundamentum omnium, quæ allegari possunt, non loquitur de irregularitate, sed de excommunicatione; & magis inducit præsumptionem quo ad forum exterius, quàm veram dispositionem, vt diximus sup.cap.24.

233 Vigesimò infertur, quòd est irregularis qui iubet, mandat, vel cõsulit aliquem deformari illicitè, sequuta deformatione, cap si quis vidam.30. distin. siue statim, siue multò post id faciat, antequã iussum, vel mandatũ reuocetur expresse, aut tacitè per restitutionẽ inter eos primæ amicitiæ, ita vt in notitiam iussi, vel mandatarij veniat, iuxta Innoc. in c.ad audientiã.de homic.cõiter recep.ibi, & Villad vbi supra, col.32. Idem de iubente, mandate, vel consulente percussionem alicuius citra deformationem, ea sequuta.c.fin.de homic.lib.6.& gloss.recep.ibidem. Dixi, & repetij supra, *Illicitè*: quia secus si licitè, quidquid Syluest.verb.homicidium.1.q.4. subtiliter, sed periculosè dicat. Tum quia tũc non sequitur deformatio ex opere suo illicito. Tum quia ex dicto Sylu.inferretur, eum qui exercitum ad prælandum, & vincendum absque alia intentione expressa, vel virtuali interficiendi cohortatur, esse irregularem huius speciei; cum tamen non sit etiã speciei præcedentis per probata supra nu. 211. Idem de ratificante deformationẽ suo nomine factam, quam antequam fieret mãdare poterat: quia ratihabitio his duobus concurrentibus mandato comparatur. c.ratihabitionem, iuncto cap ratum. de reg.iur.lib.6. & cap.cum quis. de sent.excommu.eod.lib. facit gloss.in cap.omnes.17.quæst.4.quidquid ibi Arch.dicat, & aliàs non: vt si factum fuit alterius nomine, aut suo cum esset infans, aut furiosus, qui mandare non possunt, iuxta Io.And. & Panor. in c.1.de conuers.infid. Hæc autem procedunt, siue is contra quem consulitur, iubetur, vel mãdatur, deformetur, siue cõsultus, iussus, vel mandatarius, iuxta Panor. in d.c.ad audientiam. Inter consulentem autem, & alios hoc distat, quòd consulens non satisfacit reuocando consiliũ: quia tenetur persuadere contrarium: nam consilium datur gratia eius cui consulitur, qui non tam cito credit ei, qui contrarium priori consilio suadet, quàm iussus, vel mandatarius mandanti, vel iubenti. Ex quibus colligitur, fuisse irregularem illum clericum, qui me pridem consuluit, dicens se cõsuluisse coniugi cuiusdam absentis, quæ facta erat prægnans, certum modum abortiendi, quod postea pœnitentia ductus reuocauit: sed illa verita maritum regredientem, exequuta consilium, abortiuit.

234 Vigesimo primò infertur, ꝙ non est irregularis, qui scit tractari de alicuius deformatione illicita, & nõ significat illud ei, quamuis peccet mortaliter, si nec dicto, nec facto ad id iuuet, quidquid dicat Syl.verbo, homicidium.1.quæst.10.per dicta superius eod. cap. nu.232. est tamen qui interest pugnæ iniustæ auxiliãdo, incitando, aut exhortãdo suos, aut animos contrarijs imminuendo, & etiam custodiendo vestimenta, aut sarcinas eorum, qui ad præliandum, aut deformandum iniustè proficiscuntur,

235 Vigeſimoſecundò infertur, quòd magiſter caſtigans diſcipulum non fit irregularis etiamſi moriatur, ſi circũſpectè faciat, aliàs ſecus, c. presbyterum. de homicid. & clericus ludens cum clerico aut laico, qui decidens ſuo ſe cultello deformat, ſine alicuius notabili culpa, non fit irregularis, ſi licito ludo licitè ludebat, aliàs ſecus, c. lator & cap. continebatur. de homicid. Et quòd tecta reficiens, aut aliquos lapides in alium locum iaciẽs, aliquem deformat, eſt irregularis, ſi dicto aut ſigno debite non præmonuit illac tranſituros, alioqui ſecus, argum. l. ſi putator. ff. ad l. Aquil. & cap. ſi duo. & cap. clerico. 50. diſt. Et quòd iaciens lapides in ſues, aut alia animalia aliquem deformat, eſt irregularis, ſi admiſit culpam non ſatis circumſpecte id faciendo, aliàs non, glo. d. cap. clerico & quòd clericus venans, aut baliſta ſe exercens, aliquem caſu deformat, eſt irregularis, iuxta Ang. verb. homicidium. nu. 2. §. 13. & Sylu. eodem verbo quæſt 7. quod intelligendum eſt de venatione, aut exercitio illi illicitis, non autem de licitis. Non enim omnis venatio, nec omne baliſtæ exercitium eſt illicitum illi, vt illi præſupponunt, argumento glo. receptæ in cap. 1. de cleric. venat. & not. in cap. 1. de ſagit.

Vigeſimotertiò infertur, quòd clericus introducens meretricem per tecta in domum ſuam, ſi decidens moriatur vel abortiat, fit irregularis; ſi vero introducat per viam planam, & idem contingat, minimè: quia licèt vtrunque opus ſit illicitum, & ex vtroque ſit ſecuta deformatio caſualis, prius tamen eſt ſufficienter ordinatum ad eam; & poſterius non. Et quòd circumuerſans campanam, cuius tintinabulum ſolutum aliquem deformat, non eſt irregularis, ſi non fuit in culpa malè ligandi tintinabulum, aliàs ſecus: vt quia erat campanarius ad id obligatus, cap. Ioannes. cum ei annot. de homicid.

236 Vigeſimoquartò infertur, ꝙ iocans, aut ſaltans cum grauida muliere, quæ ob id abortit, non eſt irregularis, ſi licitè id facit; vt frater propinquus, aut amicus honeſtus; ſecus ſi illicitè, vt amator obſcœnus, aut clericus, aut monachus, cui eiuſmodi ſaltatio eſſet prohibita. c. ſicut ex tuarũ. cum annot. ei per Panor. de homicid. Et ꝙ monachus, vel clericus beneficiarius, aut ordine ſacro initiatus videns furem ſurripientem vociferatur, latro, latro, ſecuta deformatione, eſt irregularis huius ſpeciei, ſi animo, vt deformaretur clamauit: aut credens quòd ſuperuenientes eum deformaturi erant, vel ad Iudicem vt deformaretur ducturi, aliàs non. c. ſignificaſti. cum ei annot. de homicid. Laicus autem, vel alius clericus idem faciens, eſſet irregularis præcedentis ſpeciei.

Vigeſimoquintò infertur, ꝙ eſt irregularis qui dormiẽdo ſuffocat infantem in eodẽ lecto illicitè a ſe poſitum, aliàs ſecus. Quando autem id licitè fiat, & quando non, dictum eſt ſupra. cap. 15. nu. 13. Idem de mittente puerum ad puteum, aut ad flumen vbi ſoffocatur. Et de eo qui fugiens ictum vnius, propellit alterum, qui deformatur, & alia ſimilia, quæ illicitè

facta

facta inducunt irregularitatem, aliàs non.

237 Vigesimosextò infertur, quòd rectè dixit Sotus, aberrasse Syluestrum dicendo irregularitatē incurri à clerico, qui cædendo alienam arborem casu aliquem interimit, etiam adhibita diligentia, quæ ipsum cędentem propriam à culpa excusaret. Rectè etiam dixit, non fieri irregularem monachum, eo quòd sursum versus ipso mouente campanam tempore prohibito, illius tintinabulum aliquem occidat, si eam diligentiam adhibet, quæ sufficeret ad excusandum eum à culpa, si tempore debito id faceret: licèt enim his duobus casibus opus sit illicitum, culpa tamen nullatenus dirigitur in mortem.

Vigesimoseptimò infertur, quòd eadem ratione recedo ab eodē Sylu. verb. homici. 3. quæst. 2. dicente irregularem fieri clericum, qui mercans illicitè casu occidit aliquem absque alia culpa in id ordinata: & quòd limitandus est Caiet. dicens, quòd licèt clericus occidens casu venando, si tantam diligentiam quantam laicus adhibet, ne homicidium sequatur, non magis peccet, quàm ille, incurrit tamen irregularitatem, quam non ille; limitandus est, inquam, ne procedat in venatione, quæ sua natura in homicidium non dirigitur, qualis est venatio passerum, & perdicum ad aucupis cantum, vel accipitris sine armis, in prouincijs in quibus non est prohibita: licèt clericos peccaret id faciendo tempore, quo diuinis interesse tenetur: neque si rogatus, vt se venantem comitaretur, fulminis ictu periret. Dixi, *Limitandus*: quia saluari potest in venatione Vrsorum, Aprorum, & Ceruorum, quæ armis exercetur, si mors per illa contingeret.

238 Vigesimooctauò infertur, quod non fit irregularis monachus minori peccans equitando, eo quòd mula mansuetissima qua vehitur citra suā aliam culpam puerum occidat: quia culpa insessionis eiusmodi mulæ nullatenus dirigebatur in talem mortem. & quod adulter qui à marito cum vxore deprehensus sui defensionis causa eum occidit, est irregularis, vt dixi supra. c. 15. nu. 7. secutus S. Ant. 3. part. tit. 5. quia adulterium est actus illicitus, & sufficienter directus ad mortem inferendam, attenta maritorum procliuitate, & cōsuetudine interficiendi adulteros, & suas vxores: & lege permittente in certis casibus patri, & marito eos, & adulterantes occidere, arg. l. patri. l. marito. ff. ad leg. Iul de adult. & l. Gracchus. C. eod. & eadem ratione clericus adulter fit irregularis, si maritus ob id occidat vxorem secundum meam opinionem, quam fel. rec. Pius V. probauit, cum in sacra Pœnitentiaria id controuerteretur.

De dispensatione Irregularitatis.

SVMMARIVM.

239 *Missam quis irregularis iustè dicat.*

239 *Dispensare potest, sed non solet, Papa in irregularitate homicidij voluntarij.*

239 *Homicidium voluntarium exacte definitum, & cum quo dispensat Episcopus. nu. 240.*

239 *D. Franciscus Toletus Societatis Iesu insigniter laudatus.*

239 DE dispensatione huius irregularitatis dico primò, id quod pridem respondimus, scilicet, licere facere sacrum post debitam contritionem, & confessionem ante dispensationem ei, qui occultissime occidit alium, & probabiliter est certum, & creditum, infamatum iri eum illud fecisse, nisi celebret: quia lex naturalis, & diuina de defendenda sua fama præstat legi humanæ de abstinendo a sacro in irregularitate, per dicta supra cap. 7. nume. 2. & 3. & cap. sicut. de consec. dist. n. 1. Ad quæstionem autem quam hic quærit quidam vir eruditus scilicet, an idem sit dicendum de excommunicato occultissimo posito in simili periculo infamiæ, & de moniali incidente occultissime in censuram Papalem, vt ante moram petendi absolutionem possit communicare, quando aliæ ad id tenentur, & interesse choro, & alijs, a quibus si abstineret, fama eius, & monasterij periclitaretur? Ad quod resp. affirmatiuè eadem ratione.

Secundò, quòd tam mala est quo ad forum conscientiæ hæc irregularitas occulta, quàm publica, per dicta supra eod. nu. 194. vbi transcripsimus capitulum 6. sess. 24. Concil. Triden. quo Episcopis nouè conceditur facultas dispensandi super quacunque irregularitate descendente ex quocunque delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Super dispensatione vero descendentis ex voluntario idem Conc. sess. 14. cap. 7. de refor. statuit in hæc verba.

Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari auelli debeat: quia sua voluntate homicidium perpetrauerit, etiamsi crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit, nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiamsi curam non habeant animarum, conferre liceat: sed omni ordine ac beneficio, & officio ecclesiastico perpetuo careat. Si uero homicidium non ex proposito, sed casu uel uim ui repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium, & beneficia quæcunque ac dignitates iure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu uiciniori Episcopo, qui non nisi causa cognita, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter, dispensare possit.

Ex quibus duobus cap. nota primò, quòd ante prædictum Conc. non licebat Episcopis dispensare super hac irregularitate publica, neque occulta. Ad quod probandum aliàs hic adduximus multa, quæ nunc tan-

quam

quam superuacanea omittimus.

Secundò nota ex d.cap.7. duplex homicidium voluntarium illicitum. Alterum in se intentum ac volitũ, super quo statuitur, ne dispensetur. Alterũ volitũ in se causa defensionis. Nam vers. si vero. ponit duplex genus homicidij illiciti, scilicet, casuale, & factũ causa defensionis, quod intelligendũ est de intento, & volito in se, licet causa defensionis; alioqui enim superflueret: quia contineretur sub casuali altero mẽbro disiunctiuæ. Ex quo tertiò nota, quòd homicidium intentum, & volitũ in se causa defensionis, licet sit illicitũ ob excessum inculpatæ tutelæ, non est indispensabile, ꝙ est quotidianum in praxi: ad quod hunc canonem efficaciter in sacra Pœnitentiaria inducentem iucundè audiui admodum Reuerendum Collegam in ea meum Franciscum Toletum, excellentem sacræ paginæ Doctorem, & acerrimum antea Gymnastam, ac nonnullis annis primum fœl.rec. Pij V. & nunc S.D.N. Ecclesiasten cum primis Vrbis & orbis suscipiendum, Illustrissimæque Societatis Iesu singulare ornamentum.

240 Tertiò nota, ꝙ ex eodem.cap.7. & his quæ aliàs hic, & prius in principio distin.1. de consec. dixi, potest definiri homicidiũ voluntarium, super cuius irregularitate dispensandi potestas excipitur in omnibus facultatibus dispensandi super irregularitate factis tam summo Pœnitentiario quàm legatis, Cruciatarum Commissarijs, & quibusuis alijs. Definiri inquam, potest, esse homicidium illicitum, intentum, siue volitũ in se saltẽ æquipollenter, aliàs quam vitandæ mortis causa ab oratore. Dixi, *Illicitũ*, ad differentiam eius quod neque est licitum, quale est factum ab infante vel furioso.c.illud.15.quæst.1. eius item, quod est iustum, quale est quod ministri militiæ, vel milites in bello iusto iustè faciunt, de quo supra in quarta specie. Ex quo videtur inferri prædictos, & alios, quibus fit facultas dispensandi super omni irregularitate excepta illa, quæ nascitur ex homicidio voluntario, posse dispẽsare super ea, quæ nascitur ex homicidio iusto, cum solum homicidium iniustum dicatur voluntarium per prædictam definitionem, Dixi. *Intentum, vel in se volitum*: quia non sufficit, vt sit volitum in causa, quale est omne casuale producens irregularitatem secundum S.Thom. recept.2.2. quæst.64. art.fi. Dixi, *Saltem æquipollenter*, ad includendum illud, quod non est quidem intentum, seu volitum in se, sed in causa adeo propinqua morti, vt moraliter vix sint patibilia, velle illã causam, & nolle occidere. Cuiusmodi sunt, nolle occidere, & venenum quod scit esse mortiferum propinare, vel ferire ense punctim circa præcordia, vel circa caput etiam cæsim Dixi, *Aliàs quàm &c.* ad excludendum intentum ab defensionẽ vitandæ mortis causa, per d.7.ca. Dixi, *Ab oratore*: quia nõ sufficit vt intendatur ab alio: sit enim sæpe, quòd idẽ homicidium sit voluntarium vni & non alteri, quale est, ꝙ facit Petrus percutiendo alium animo occidendi, mandante Ioanne, vt aliquam iniuriam leuem citra deformationem ei dicat, vel faciat. Illud enim Petro est volun-

voluntarium, & Ioanni non. Et contra quod famulus facit propinando potum veneno infectū animo iocandi, mandato heri persuadentis esse solo sale inspersum, id enim famulo non esset volūtarium, & hero sic. Quæ definitio fundatur, tum in d.c.7. quatenus in tribus locis significat omne homicidium indispensabile esse volitum in se, scilicet, ibi, *Per industriam*, vel *per insidias*. & ibi. *Voluntate sua*. & ibi, *Ex proposito*. Tum quia S.Tho. receptus vbi supra ait voluntarium differre à casuali, eo quòd est volitum in se & casuale in causa tantum. Tum quia longè magis peccat, qui intendens occidere, occidit, quàm qui non intendens illud facere, id facit. Adeo quidē ꝙ occidens sine animo occidēdi, minus peccare dicatur, quā vulnerans animo occidēdi.l.1.§.diuus.ff.de sicar.& facit.l.1. & l.is qui. C. eod.quia hic est in dolo, ille in culpa, & dolus præponderat culpæ.l.item si obstetrix. §.fi.ff.ad l.Aquil. Tum quia mandās vulnerare aliquem citra mortem, licèt mandatarius occidat, non debet pęna ordinaria mortis puniri, sed minori, secundū Communē, quam post plurimos alios sequitur Dec.consi.622.& Alciat. in l.magna negligentia. ff.de verb.significat. & nō alia ratione, quā quia non intendebat occisionē. Ergo qui occidit aliquē non intendens occidere, non incurrit irregularitatem indispensabilem, quā incurrit intendens occidere, quum secundum mensuram delicti debeat esse plagarum modus. Deut.25.& cap.non afferamus.24. quæstio.1. Tū quia ca.fi.de homic.lib.6. quod maxime contra hoc facit, non probat mandantē percutere citra mortem, ea cōsequuta, esse homicidam voluntariū, neque irregularem irregularitate indispensabili, sed tantùm esse irregularem, quod & nos fatemur. Tū quia nullo iure probat Caiet in d.art.fi. ꝙ percutiens in vtero prægnantem, sine animo causandi abortum, si ille sequatur, est homicida voluntarius. Et ꝙ faciens sine animo occidendi aliquid, ex quo vt plurimum sequitur mors, illa sequuta, est homicida voluntarius: quia id maximè fundat in d.cap.fi. & in dictis S.Tho. quod autem in d. cap. fin. non probetur supra probatum est: & quòd dicta S.Tho. id non probent, probatur eo ꝙ ait in corpore quæstionis, omne quod non est volitum in se, sed in causa tantum, esse casuale, & 2.argu. & eius solutione sentit homicidiū percutientis in vtero prægnātem sine occidendi animo esse casuale, licèt punibile & non voluntarium. Tū quia d.cap. fi. si probaret quod ait Caiet. probaret quòd etiā faciens id ex quo non sequitur, vt plurimū homicidium, esset homicida voluntarius: quia vt plurimum non sequitur mors ex percussione nolentis occidere: nā & ex percussione volentis occidere pluries desinit sequi mors quàm sequatur, vt experientia docet. Tū quia in cap.significasti. 2.de homic.clarè significatur dispensandum esse cum clerico, qui percussit sacrilegum fossorio, sine animo occidēdi, licèt ob id ab alijs fuerit occisus. Tum denique, quòd, vt supra ponderatum est, prædictū capitulum septimum probat nō omne homicidium illicitum intentum, & volitum in se, esse indispensabile

ſabile, dicens, non eſſe tale intentum cauſa defenſionis.

Quartò nota, quòd poſt prædictum Concil. non poteſt Epiſcopus diſpenſare cum homicida voluntario ad vllos ordines, neque vllum beneficium, etiam ſimplex, vt diſponitur in d.c.7. quamuis cum alio poſſet diſpenſare quo ad ordines minores, iuxta notata in c. ad audientiam. de homic. & etiam ad beneficium, per c.2. de cler. pugn. in duel. omnium iuris optimum ſecundum Anan. ibidem: modo ſit ſimplex, iuxta Panorm. ibidem, & Felin. in d.c. ad audientiam. & etiam ad retinendum curatum iam obtentum, licèt non ad obtinendum, iuxta Dec. in cap. at ſi. §. 1. de iud. num. 16. concordantem ſic opiniones contrarias.

De Irregularitate delicti accipiendi, aut exercendi malè ordines.

SVMMARIVM.

241 *Irregularis ut ſit ordinatus, aut ordine vtens in cenſuris, aut ab Epiſcopo cenſurato, aut extra tempora, aut utens ordine non habito, & duobus ſeq.*

241 Circa hæc dico primò, quòd eſt irregularis, qui ſciens aut ſcire debens ſe eſſe excommunicatum excommunicatione maiori, aut interdictum, aut ſuſpēſum ſaltem à ſuſcipiēdis ordinibus, ordinatur, cap. 1. de eo, qui furt. ordin. ſuſcep. & cap. cum illorum. de ſenten. excom. Dixi, *Excommunicationi maiori*: quia minor, quamuis ſufficiat ad peccandum, non tamen ſufficit ad irregularitatem incurrendam, ca. ſi celebrat. de cler. excommu. miniſt. Dixi, *Vel debens ſcire*: quia ignorantia craſſa non excuſat, cap. Apoſtolicæ. de cler. excommu. qualis eſt eius qui ad conſtitutum diem ſub pœna excommunicationis fuit citatus, & non comparuit, & poſtea celebrat neſciens ſe a iudice fuiſſe excommunicatum, vbi de conſuetudine tales contumaces excommunicantur, iuxta Anch. in d. cap. Apoſtolicæ. receptum etiam per Villad. colum. 4. vbi ſupra. Neque Epiſcopus in hac poteſt iure antiquo diſpenſare, niſi cum ingrediente religionem poſt bonam aliquanti temporis conuerſationem, cap. fin. de eo qui furt. ordin. Dixi, *Iure antiquo*: quia nouo Tridentino ſeſſ. 24. cap. 6. poteſt, ſi delictum ſic celebrandi eſt occultum; erit autem occultum, ſi excommunicatio eſt occulta, licèt celebratio ſit publica, argu. l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. act. quia quamuis actus celebrandi ſit publicus, non eſt tamen publica eius malitia: quod in ſacra Pœnitentiaria definitum fuit.

Secundò dico, ꝙ etiam eſt irregularis qui quatuor ordines minores, & ſub-

& subdiaconatum vno eodemque die suscipit, cap. 2. eod. titu. (sed consuetudine excusari potest, iuxta S. Anto. 3. par. tit. 14. cap. 16. §. 16. vt supra cap. 25. num. 71. diximus.) Et a fortiori, si duos sacros ordines suscipit quamuis Episcopus potest concedere vsum aliorum prius susceptorum, d. cap. 2. de eo qui furt.

Tertiò dico, quòd est irregularis qui ordinatur ab Episcopo qui se abdicauit episcopatu suo quo ad locum, & quo ad dignitatem, cap. 1. de ordi. ab Episc. qui Episco renun. sciens, aut debens scire eius abdicationem, quamuis de facultate sui Episcopi ordinetur, iuxta omnes cap. secundum. 19. distin. cap. quod quidam. §. quamuis. & §. sciendum. 1. quæst. 7.

Quartò, quòd qui ab episcopo excommunicato, interdicto, aut suspenso, simoniaco, schismatico, hæretico, aut deposito, aut degradato ordinatur est irregularis; quia quamuis characterem suscipiat per prædicta, & per c. gratiam, & c. statuimus. 1. & 2. 1. quæst. 1. non tamen exequutionē; siquidem qui eam non habet, alteri dare non potest, modo vt denũciatus talis, per extrauag. ad euitanda. relatam supra eod. num. 55. & ad id iusto timore non cogatur, arg. c. constat. 1. quæst. 1. Potest autem Episcopus dispensare cum eo qui ignorans denunciationem, ordinatur, arg. cap. fin. de ord. ab episcop. & cap. statuimus. & cap. si a simoniacis. 1. quæst. 1.

Quintò dico, quòd qui ordine sacro ordinatur ante legitimam ætatem, vel extra tempora legitima, vel absque literis dimissorijs, non est irregularis, est tamen ipso iure suspensus, & si antequam absoluatur, eum exerceat fit irregularis, per extrauag. cum ex sacrorũ. citatam supra. c. 25. nu. 70. & in hoc. nu. 155.

242 Sextò dico, quòd quamuis qui per saltum ordinatur accipiendo maiorem ante minorem ordinem, verum ordinē suscipiat, etiam si primo saltu ex laico presbyter fiat, iuxta gloss. c. solicitudo. 52. distin. & cap. 1. de cler. per salt. promot. recept. cõmuniter; est tamen suspensus, & prætermissum ordinem sine dispensatione accipere nequit. Potest tamē Episcopus antequam accepto vtatur dispensare, vt prætermissum suscipiat, & postea ambobus vtatur, sed si priusquam dispensetur, vtatur accepto, aut prætermisso, videtur talis irregularis, cum quo solus Papa ad maiorem ordinem dispensat, si sciens errorem id fecit; si autem per ignorantiam Episcopus potest: immo & si scienter vsus fuerit ad exercēdum acceptum, quamuis non ad maiorem suscipiendum, argum. cap. 1. & eorum quæ post alios ibi annotat Pan. de cler. per salt. promot. & Sylu. verb. irregularitas quæst. 11.

Septimò dico, quòd est irregularis, qui ordine quē non habet vtitur, c. 1. de cler. non ord. minist. modò illo vtatur serio, & non ioco, argu. ca. illud. 15. quæst 1. & tanquã ordinatus eo, & non vt laici ex consuetudine interdum exercent officium minorum ordinum, iuxta S. Tho. in 4. distin. 24. & S. Anto. 3. part. tit. 28. c. 1. aut non initiatus presbyterio, sine consueta solennitate, vt alius baptizat, aut nondũ subdiaconus, epistolam cantat: ex choro

ex choro, aut altari etiam cum dalmatica, sed sine manipulo, aut cum eo, vbi est talis consuetudo, iuxta S.Ant. vbi supra. §. 3. & affirmat Villad. vbi supra, colum. 42. fratribus mendicantibus esse consuetudinē eam dicere etiam cum manipulo, secus enim si solum executione careret, eo quòd in ordinatione aliqua solennitas accidentalis defuit: licèt enim peccet vtendo antequam illa suppleatur, c. 1. de sacra. non iteran. cum annota. ibi, non tamen fit irregularis. Quin pridem respondi, ꝙ quamuis clericus primæ tonsuræ qui solenniter cantauit epistolam cum manipulo tanquam subdiaconus, vbi non erat consuetudo cantandi eam cum illo nisi subdiacono sit irregularis: in foro tamen animæ non est talis, si noluit id facere tamquam subdiaconus, licèt in foro exteriori putaretur talis: quia præsumeretur id fecisse, vt subdiaconus. Ad dubium de laico audiente serio confessionem sacram, & absoluēte, simulando se presbyterum, respond. ꝙ fit irregularis per prædicta: quia solenniter facit actum appropriatum ordini presbyterali quo caret.

243 Octauò dico, quòd est irregularis violans interdictum generale, aut speciale, locale, aut personale sepeliendo, administrando sacramenta, aut celebrando diuina officia sic, vt aliquod opus peculiare alicuius ordini faciat vt dictum est supra eod. cap. nu. 190 Dixi, *Clericus*: quia laicus quāuis sæpe peccet mortaliter violando interdictum, nunquam tamen irregularitatem incurrit, vt supra eod. cap. num. 187. dictum est. Dixi, *Interdictum*: quia secus de cessatione non mixta interdicto, vt dictum est supra eod. cap. num. 188.

Nonò dico, quòd solus Papa cum tali ad ascendendum ad maiorem ordinem dispensat, quamuis ad vtendum accepto possit Episcopus, Pan. in cap. 1. de cler. non ordi. minist.

De Irregularitate ex delicto violandi censuras celebrando.

SVMMARIVM.

244 *Irregularis vt fit censuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo.*

244 Primò dico, quòd excommunicatus excommunicatione maiori interdictus, aut suspēsus, qui sciens, aut scire debēs, celebrat officia diuina, faciendo solenniter aliquid alicui certo ordini suo deputatum tanquam ordinatus tali ordine, aut audit authorando, est irregularis iuxta Comm. quam Host. Ioan. Andr. Pan. & alij tenent in c. 2. de cler. excommu. minist. Et probatur de excommunicato in cap. si celebrat.

brat. a contrario sensu, eo. tit. & de suspēso in c. 1. de re iudicat. lib. 6. Dixi, *Excomunicatione maiori*: quia minor ad hoc nō sufficit, per d. c. si celebrat. de cle. excommu. minist. Dixi, *Sciens*, ad excludendum eum qui per ignorantiā probabilem hoc facit, & ad includendum eum qui per crassam, arg. c. Apostolice. cum ei annot. eod. titu. Dixi, *Diuina officia*: quia peragendo alia, puta, iudicando, visitando, castigando, præsentando, eligendo, confirmando electum, &c. non incurritur: quia id nullibi cauetur, & ita non est dicendum, cap. legatur. 24. q. 2. & cap. is qui. de sent. excom. lib. 6. Dixi, *Aliquid alicui certo ordini suo*, ad excludendum, iuxta doctrinam Inno. in c. fi. de excessib. præl. receptam communiter, eos qui recitant aliquas horas, etiam canonicas, & responsoria ad sepulchra mortuorum cantant, aut Psalmos in choro, quod etiam consueuerunt laici facere, aut ferunt cereos, aut faciunt aliquid aliud minoribus ordinibus annexum, quæ mere laici consueuerunt facere, vt S. Tho. & Anto. citati supra proximè dixerūt. Dixi, *Solenniter*, ad excludendū eum, qui dicit epistolam, aut euangelium sine apparatu solito, vt proxime dictum est. Dixi, *Tanquam ordinatus tali ordine*, ad includendum hebdomadarium, qui tanquam sacerdos capitulum dicit, & orationē in choro, & aquam solenniter benedicit. Quod Syl. declarat ver. irregularitas. quæst. 13. Dixi, *Aut audit auctorando*, ad includendum prælatum, aut dominum qui ligatus aliqua censura coram se celebrare facit aliquem, siue sit ligatus ea, siue non: aut aliquem ligatum, licet ipse non sit ligatus, iuxta glo. sing. in cle. 2. de priuileg. verb. celebrare, commendatam per plurimos.

245 Secundò dico, quòd non distinguimus, vt alij inter suspēsum quo ad se solum, & inter suspensum quo ad se, & quo ad alios: quia loquimur de suspenso suspensione propria, quæ est species censuræ ecclesiasticæ, sup. eo. cap. nu. 151. definita, qualis non est ea, quam peccatum mortale, vel irregularitas facit, vt ibidem dictum est.

Tertiò dico, quòd in hac irregularitate solus Papa dispensat, Innoc. & Commu. in cap. 1. de re iud. lib. 6. adiunctis, quæ dicit in cap. 1. de sent. excom. eod. lib. & cap. fin. de excess. prælat.

De irregularitate ex delicto iterandi Baptismum.

SVMMARIVM.

246 *Irregularis est bis baptizans, aut bis baptizatus. nu. 247.*

246 PRimum dico esse irregularem, qui sciens se esse baptizatum, iterum se permittit baptizari, cap. eos. de consec. dist. 4. & qui rebaptizat quem scit esse baptizatum, cap. 2. de aposta. etiā ignoranter. cap. qui bis ignorantes. de consecra. distin. 4. nisi ignorantia esset

probabi-

probabilis,& iusta,iuxta Scotum in 4.dist.6.q.8.& Card.S.Xisti in d.cap. qui bis. quamuis gloss. Arch. & citati per eum aliter ibi dicant per illum textum, cui nos ibi nouè respondimus. & etiam dubium probabile excusat: quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum, cap.solennitates.1. de consec.dist.1.& cap.1. de cler. per saltum promot. Ignorantia probabilis est ei, qui adhibita diligentia debita scire non potuit, an qui offertur, sit baptizatus, vel non; qui baptizandus est sub ea conditione, si non es baptizatus, ego te baptizo,c.2.de bapt. Talis tamen non est ei,qui scit eum natum ex parentibus Christianis,& educatum inter Christianos,qui infantes recens natos baptizant: debet enim credere esse baptizatum,cap.veniens de presby.non baptiz.

Secundò, quòd vt diximus in d. c. qui bis.parochus non debet iterato baptizare illum,quem obstetrix baptizauit, donec cognoscat ex ea, an & quomodo baptizauit: & si cognouerit eam scire baptizare, & baptizasse rectè, debet alia omnia supplere, sed non baptizare, etiam sub conditione si non es baptizatus, &c. quosdam tamen qui sic baptizarunt bona fide, respondi pridem non fuisse irregulares quo ad forum exterius, licet peccauissent: quia vere non baptizarunt, cum conditio esset de præterito, vel præsenti, & talis falsa faciat cessare actum, l. cum ad præsens.ff.de rebus cred. cum glo. & citat.in ea. Et quia intentio eorum non fuit iterare baptismum, & actus agentium non operantur vltra intentionem eorum.l.non omnis.ff.eodem.

247 Tertiò dico, quòd idem est de iteratione reliquorum sacramentorũ, quæ characterem imprimunt, quæ sunt confirmatio, & ordo, secundum S.Anto. per cap.dictum. de consec. distin.5. quod agit de bis confirmatis,& cap.1.68.distin.quod agit de bis ordinatis; licet acerrimus Scotus, in 4.dist.7. quæst.vlt.communiter receptus oppositum teneat. cuius opinio etsi iuri scripto aptior videatur, consuetudini tamen illud interpretanti aptior est S.Anto.& ideo tenenda, argum.cap.cum dilectus. & cap. fin.de consuet.

De Irregularitate ex delicti notorietate.

SVMMARIVM.

248 *Irregularem sola enormitas peccati non facit, quid aliud requiratur, nume.249.*

249 *Sodomita non est irregularis. sed hodie grauissimè punitur.*

250 *Matthæus Contarellus S.D.N. Datarius laudatus.*

251 *Collatio beneficij facta irregulari nulla.*

251 *Irregularis an omnis incapax beneficij.*

252 *Irre-*

248 DIco primò, esse irregularem eum, qui notorio crimine, enormi, & digno depositione notatur, d.cap.fin. de temp.ordin. Dixi, *Notorio*: quia id requiritur. Quod autem sit illud dictum est supra cap.25.nu.73.de hac ipsa re tractando. Quibus est consequens, non sufficere quòd probari possit, aut sit fama de eo, aut sit confessum extraiudicialiter, vt S.Anto. dixit 3.par.titu.28.cap.6.§.7. Dixi, *Depositione digno*: aliàs secus, vt dictum est vbi supra.

Secundò dico, quòd crimina depositione digna sunt adulterium, & omnia alia maiora illo, concubinatus diu continuatus, præsertim notorius, & stuprum virginis, & alia similia, de quibus latè Pan.& alij, in cap.at si clerici. §.1. de iudic. & Aret. in cap.cum non ab homine.eod.tit.gloss.in summa.15.quæst.8 & cap.1.81.dist.

Tertiò dico, quòd quæcunque enormitas sine notorietate non sufficit, quamuis contradixerunt gl.in cap.fin.25. dist. & c.ex tenore. de tempo.ordin. & Villad. vbi supra col.35. & Ange.& Sylu.verb.irregularitas. q.4.post S.Anto.vbi supra, malè inijcientes magnos scrupulos multis ecclesiasticis, qui delicta enormia occultissima commiserunt. Tum quia contra eos est d. cap.ex tenore. vbi expresè hoc ait Innoc. Tum quia Bartholom.Brixien.in additione glo. in d.cap.fin.25.distin. tenet contra eã, inducendo. ca.fin.de temp.ord. per quod nouè declarauit Greg.IX. nulla crimina occulta præter homicidium facere irregularem. Tum quia hoc probatur per cap.is qui. de senten.excom.lib.6. quatenus habet, nullum crimen quantumlibet graue irregularitatem inducere, nisi de quo id a iure specialiter statuatur, vt hunc effectum habeat, vt homicidium. Tum quia nullo solido fundamento nituntur contradictores: solum enim nituntur auctoritate, Bernar.& Host.in c.nisi.§.1.de renunc.& Spec.in titu. de dispen.§.iuxta.nu.17.& Ioan.in cap.vlt 25.dist.quos licèt Anto. sequatur in d.c.nisi.§.1.contra tamen tenet in d.c.ex tenore. sequutus ibi Inno. Speculator etiam vltimo loco. nu.18. refert opinionem Vincentij contrariam. Tum denique per ea quæ adducit contra illos Aret. in d. cap. cum non ab homine.col.13.& duab.seq.

249 Quartò dico, ꝙ hæc consequitur crimen occultum sodomiæ, licèt nefandum, de quo interrogamur, non inducere irregularitatẽ: quamuis Specu-

culat.

culat.in id.nu.17.contra teneat,nisus opinioni supra reiectæ; tū per prædicta. Tū quia vt dictum est, enormitas non sufficit, nec requiritur ad inducendam irregularitatem: hæresis enim mentalis enorme crimen est, & multo maius, quàm quædam alia inducentia irregularitatem.S.Tho.2.2. q.11. art.3. & etiā desperatio, idem ibid. q.20. art.3. & multo enormius odium Dei, idem ibid.q.34. art.2. quorum tamen nullum irregularitatē inducit: & alia multo minora eam inducunt,cap.presbyterum.c.continebatur.de homic.quin aliquando opera bona, vt supra nu.206. Tum quia nunquam vidi, nec audiui d.ispēsationem super hoc a Sede Apost. Tum quia vbi supra Aret. ex professo hæc tractans irrefragabiliter id comprobat.Nec me in contrarium mouent illa plurima,quæ diligentissimè tradit præfatus Illustriss.Præses in clem.1.de homi.1.part.nu.6.quia vt ipsemet fatetur,non est de casibus expressis in iure,extra quos non incurritur irregularitas, vt dictum est, per d.cap.is qui.

Quintò, quòd dubitari potest, an incurrat eam iure nouo extrauagan. fel.re.Pij V.cuius tenor quo ad hoc est.

Omnes & quoscunque presbyteros, & alios clericos sæculares, & regulares cuiuscunque gradus & dignitatis,tam dirum nefas (puta sodomiæ,) exercentes omni priuilegio clericali, omniíque officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico præsentis canonis auctoritate priuamus. Ita quod per iudicem ecclesiasticum degradati, potestati statim seculari tradantur.

Ad q̄ dico primò, nō inducere illā quo ad laicus: quia nil agit de illis.

Secundò dico, q̄ nec quo ad clericos si teneamus pœnas eius in ipso iure nō incurri:quod tamen teneri non potest, propter illa verba, *Præsentis canonis auctoritate priuamus*. quæ cum sint præsentis temporis, inducunt ipso iure pœnam. c.excommunicamus. de hæret.& multa capitula Bullæ Cœnæ insertæ sup.eod.nu.52.& tradit Fel.in ca.Rodulphus.nu.28. & melius.nu.33.de rescr.& sentit glo.in ca.pœnis. de reg.iur.lib.6.cōiter recep.

Tertiò dico, non includere illam quemcunque clericū sodomitā, sed solum exercentē.c.de verbū dixit mihi S.D.N.Greg.XIII.de industria posuisse in ea Illust.ac Reueren.eūdēq; doctiss.ac integerrimum, nec pretio nec precibus a recto flexibilē virū Matthæū Contarellū Datarium eiusdē
250 Sanctiss. fideliss. qui a me consultus idipsum rn̄dit. Ideoq. arbitror tm̄ cōprehēdere eos,qui quasi ex vsu cōtinuato id exercent, arg. l.sciendū.§. illud.ff.de ædil.edi.per quē Bar.in proœmio.ff.nu.10.quē sequitur Pan in c.1.nu.24.de iudi.dicit artificē, vel mercatorē nō dici eum qui semel, aut iterū, artē vel mercaturā exercet, sed eū qui toties,vt vulgi opinione habeatur pro tali,sicuti etiā erro & abigeus nō dicitur quis pro vno, vel altero actu,in l.quis sit fugitiuus.§.erronē. ff.eod. & l.fin. ff.de abig. & ita tēperāda videtur d.extrauag.saltēquo ad forū cōsciētiæ, vt solū cōprehēdat eū qui sic labitur in præfatū crimen, vt boni viri arbitrio dici possit exercitor eius,nō autem qui tantū cadit aliquoties; & pœnitet cecidisse.

Quartò dico, quòd cupiēti mihi, ut solum forum exterius respiceret, item Sanctissimus respondit, etiam interius respicere, quum non fundetur super præsumptione, nec ponat discrimen inter vtrumque forum.

Quintò dico, quòd etiam uidetur temperanda ne comprehendat omnem exercentem luxuriam contra naturam, quæ comprehendit omnē pollutionem extraordinariam, secundum S. Tho. 2.2.q.154.art.11. neq; exercentem omnem actum sodomiticum, qui comprehēdit omnem pollutionem habitam cum alio, uel alia extra uas ordinarium, secundū eundem ibid. sed solum habentem copulā sodomiticam, arg. c. fin. de spons. quod habet, non consummari copulam, nisi intra uas naturale semen effundatur, & cap. extraordinaria. 35.q.2. quod habet ex tali pollutione non gigni affinitatem. Quærenti autem, an ut vidimus eā grauiter in foro exteriori receptā, ita ea in foro interiori sit recepta? respōdemus quæstioné esse facti, ad q̄. rn̄dere nō est iuriscōsulti, arg. l. vt rn̄sum. C. de trāsa.

Sextò dico, quòd quo ad illos quos comprehendit inducit depositionem ipso iure, quæ non est irregularitas, sed peior illa, per dicta sup.

Sextò principaliter dico, quòd nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæsiti ipso iure, quæ uidetur sententia Inn. in c. cum nostras. de conces. præb. communiter recepti ibi, & ubique præsertim a Fel. in cap. inquisitionis. de accus. & probatur per cap. clericis ne cler. vel monach. verb. priuetur, quod probat irregularitatem ex homicidio natam, non inducere illam: & cum illa sit potissima arg c. miror. 50. dist. a fortiori non inducent aliæ.

Septimò dico, quòd omnis irregularitas præcedens collationē reddit ipsam subsequutā nullam ipso iure. quod probatur primò, quòd uerior resolutio illius grandis quæstionis tractæ a multis citatis a Fel. in cap. 2. de rescr. An collatio beneficij facta crimininoso ualeat? est, ꝙ facta irretito crimine inducente irregularitatem non ualet, facta uerò alii sic, arg. cap. fin. de temp. ordi. & aliorum citatorū ubi supra per Fel. Et ita ratio, cur valet, uel non valet, non est criminis magnitudo, uel paruitas, sed quòd inducit irregularitatem, quæ ratio non esset iusta nisi irregularitas impediret valorem collationis. Tum quia inhabilis ad unū, est inhabilis ad ei annexum, c. translato. de constitu. & in hac specie dicit hoc glo. notan. in c. studeat. 50. dist. & proba cap. postulastis. de cler. excom. minist. At irregularis est inhabilis ad ordinem, & usum eius, & beneficium ecclesiasticum præ requirit ordinem, & illius usum: quia datur propter officium, c. fin. de rescrip. lib. 6. ergo irregularis est inhabilis ad beneficium, & consequenter collatio illi facta nil ualet. Deinde quòd c. 2. de cler. pug. in duel. & d. cap. studeat. 50. distin. probant irregularem esse inhabilem etiam ad beneficium simplex sine dispensatione.

252 Contra tamen hoc facit, ꝙ ex eo sequeretur quòd collatio facta initiato aliquo ordine, qui sine sua culpa fieret irregularis defendendo iustè

proxi-

proximum, vel amittendo aliquod membrum, vel deformitatem, grandẽ incurrendo casu, vel morbo, vel malitia aliorum non valeret, ꝙ videtur contra totum titulum de cler. ægrot. & c. cum percussio. 7. quæst. 1. quod licèt omnis irregularis sit incapax omnis ordinis suscipiendi, non tamen est incapax omnis ordinis vsus suscepti, vt per eius definitionem patet, & constat ex c. 2. de corp. vitiat. quod probat, clericum qui perdit aliquod membrum, quo fit inhabilis ad sacrificandum, non ideo fieri inhabilẽ ad alium vsum ordinũ, scilicet ad canendum in choro, vel ad audiendas cõfessiones, & ad absoluendũ. ergo saltem irregularis quum sit habilis ad aliquem vsum ordinis suscepti, etiam erit habilis ad beneficium, cui seruiendo sufficit ille vsus, & cõsequenter videtur, quòd qui est irregularis ob defectum quo solum est inhabilis ad celebrãdum, & non ad canendũ. licèt inhabilis sit ad susceptionem ecclesiæ parochialis, non erit ad susceptionẽ beneficii simplicis. Pro quo faciunt etiã. ca. 2. & c. studeat. 50. dist. quibus cõceditur dispẽsatio ad beneficiũ simplex ei, cui nõ cõceditur ad officiũ altaris: sed respõderi potest, per hæc solũ probari, ꝙ ei qui sine sua culpa incidit in irregularitatẽ quæ nascitur ex defectu ad vsum vnius ordinis, & non alius iam suscepti, potest dari beneficiũ non requirens maiorem vsum, quod concedimus: & consequenter in casu d. cap. 2. de cler. ægro ei qui duos digitos, & dimidiam palmę amisit, sine sua culpa, posset conferri beneficium non requirens celebrationem; non autem requirens illam. Nec ex hoc sequitur quòd cuilibet laborãti quarta specie irregularitatis, quæ sine culpa contrahitur, posit conferri quodlibet beneficium, ad quod huius ordinis iam suscepti sufficit. non inquam hoc sequitur, quia licèt sine culpa contrahatur; non tamen contrahitur ob defectum habilitatis ad vsum vnius ordinis, & non alius suscepti, sed ob defectum contrarium cuiuslibet ordinis suscepti, & suscipiendi, vsui scilicet defectus lenitatis ad omnium ordinum vsum requisitæ.

Octauo dico, quòd ad incurrendam irregularitatẽ, quæ ex delicto nascitur, non sufficit, quòd illud sit veniale, quod sentit Sotus lib. 6. quęst. 1. art. 9. de iust. & iur. Tum quia irregularitas est pęna valde grauis, quippe quæ omnium ordinum vsu priuat, & ideo non imponenda pro culpa veniali, argum. c. non afferamus. 34. quæst. 1. Tum quia sine contemptu non incurritur, dicente Pan. in c. pastoralis. §. verum. de appel. nu. 15. quòd est pęna contemptus, quod ipsum dixit Domin. in cap. solet. de sent. excommu. lib. 6. vbi bona gloss. pen. pro illis, & Fel. in ca. Rodulphus. nu. 43. de rescript. Tum quia non obstat ratio Caiet. contra tenentis in summ. verb. irregulatitas. scilicet ꝙ excommunicatio minor, quæ incurritur per pec-
253 catũ veniale, est maior pęna quàm irregularitas: quia id falsum est: nã licèt non priuet sacramẽtorum perceptione passiua, vt excommunicatio minor. c. fin. de cler. excom. minist. priuat tamẽ actiua, & collatiua, & omni ordinis vsu, quod est maius, a qua omni nõ priuat illa. per d. sup. eod. nu. 24. & præterea excomunicatio minor est medicinalis, & facilè solubi

lis.c.cum desideres. de sent.excom. Irregularitas autem difficilis cum regulariter a solo Papa sit debilis; quia ratione licèt excommunicatio maior dicatur pœnarum maxima,in c.corripiantur.24.q.3.quia tamen est facilis solutionis, & medicinalis, censetur minor alijs multis, secundum Pan. & Commu.vbi supra. Nec obstat, ꝙ Panor.& est communis tenent,in d.c.si. quòd licèt excommunicatus minore non peccet mortaliter, nisi celebrando,peccat tamen venialiter conferendo sacramenta, eo ꝙ textus in 2.par. id videtur exprimere : quia ille intellectus est ineptus, vt in d. nūme.24. tetigi,& contrarius textui, probanti quòd minor excommunicatio tātum prohibet a participatione sacramentorum, quæ in sola perceptione consistit : & ita ne textus sibi sit contrarius, quatenus ait peccare conferendo sacramenta, debet intelligi de collatione ; quæ fit vna cum perceptione, ex mente Host. & Anchar.ibid.qualis est collatio eucharistiæ facta sano a celebrante,& ordinis ab Episcopo missante, vt ibidem dixi.

Norò dico,ꝙ subijcerem hic in alia editione quandā resolutionē Cosmæ glossatoris Prag.sanct.quā attexuit.§.& nihilominus.tit.de concubinarijs,vers.inhabiles.quā quia intelligo nō adeo perpensam, ac solent esse aliæ illius viri doctiss.omitto,& illi substituo rationem qua non debeat D.Lector fidere illi decisioni quotidianæ,ac periculosæ relatæ in hac materia dispensationū a viro alioquin eruditiss.in tract.de irregularit.nuper edito.lib.5.c.5.nu.6. scilicet,quòd cum Papa dispensat per commissionē [illegible] ordinarijs, vt de veritate precum cognoscatur iuxta Conc. Trid. c.5. [illegible] commissio illa non expirat morte Papæ,etiam re integra. [illegible] Silu. Armil. & Fed. immò & me aliqua ex parte in id in[illegible] quod tamen nō est verū:quia mandatū, & cōmissio alteri facta ex[illegible] re integra morte mandantis.l.mandatū C.de mandato.etiam si sit in [illegible].ca.relatum.de offic.deleg. & ibi per omnes. Nec obstat auctoritas eorū,quos allegat:nam Feder.quem alij sequuntur, non loquitur de man
254 dato,vel commissione dispēsandi:sed de gratia potestatis factæ ad dispēsandum, & de dispensatione iam facta. loquitur enim de gratia, qua Papa concessit cuidā Magistro prædicatorū potestatē dispensandi cum 100. Fratribus sui ordinis illegitimis,vt possint esse priores:& de dispensatione iā facta ab illo Magistro,& nō de mādato, & cōmissione dispensandi cū tali, vel tali religioso:nos aūt loquimur de cōmissione dispensandi cū tali, vel tali,si preces eius veritate nitātur, quæ nō est gratia facta Cōmissario, sed mādatū cōditionale de gratia faciēda alteri tertio expresso : sicut facultas, quā facit Papa cuipiā cōferēdi aliqua beneficia aliquibus personis idoneis nō exprimēdo eas cēsetur gratia facta illi delegato,quæ nō expirat re integra morte Papæ. Facultas aūt a Papa cōcessa quipiā cōferēdi aliqđ beneficiū alicui certæ psonæ nō videtur gratia facta illi,sed mādatū de gratia faciēda ei, cui cōferēdū est beneficiū: & iō si Papa re integra moriatur expirat: vt expresse hēt tex.sing.c si cui. de præb.li.6.& hoc est ꝙ voluit dicere Dec.ī d.c.relatū.nu.5.quatenus ait id,qđ Pan.cōcessionē,q̄ gratiā cōtinet,

non

non expirare morte mandantis cap. si super gratia. de offic. deleg. lib. 6. & d. cap. si cui. de præb. eod. intelligendum esse de concessione facta per viā gratiæ eius, cui fit concessio, & non de facta per viam simplicis cōmissionis alij tertio, qualis est commissio dispensandi cum aliquo, expresso, si preces veritate nitantur; quia tunc non fit gratia ei, cui committitur, sed tertio cum quo est dispensandum, in quo citat Ioan. Andr. & alios, & efficaciter probatur per prædicta.

254 Decimò dico, q̄ cum nullo irregulari dispensare potest confessarius electus per bullas Papæ, quæ solum habent clausulam absoluendi a qualicunque censura: quia irregularitas non est censura, neque absolutio eius est necessaria ad peccatorum absolutionem, vt dictum est supra eod. c. nu. 194. post Dom. Alex. & Villad. ibi citatos: neque etiamsi habent clausulam dispensandi a quibuslibet votis, & absoluendi a quibuslibet censuris, & pœnis. Tum quia stilus Curiæ habet, quòd per eam non intelligatur data facultas dispensandi super irregularitate, nisi exprimatur, quod colligitur ex eo quòd aliquoties eam exprimit. Tum quia quoties id exprimit dando facultatem expressam dispensandi super irregularitate, solet excipere illam, quæ ex bigamia, & homicidio nascitur. Et ita ex contrario consequeretur quòd clausula absoluendi simpliciter ab omnibus censuris, & pœnis quæ passim in Iubileis, & bullis indulgentiarum ponitur sine irregularitatis expressione, maioris virtutis esset, quàm cum ea: quia in hoc casu semper excipitur irregularitas, quæ ex bigamia, & homicidio voluntario manat, & in illo non. Tū quia pari ratione posset absolui a pœna pecuniaria pro illo peccato a Iudice imposita, vel imponenda, quod est palā falsum. Tum quia facultas illa absoluendi a censuris, & pœnis quæ ponitur in dictis Iubileis & bullis, solū videtur respicere illas censuras, & pœnas quæ impediunt absolutionem a peccatis: quia in illū finem datur, vt colligitur ex illis verbis. Et cum absolutio peccatorū rectè fieri possit sine sublatione irregularitatis, vt supra eod. cap. nu. 192. dictum est, non videtur eius sublatio concessa, nisi exprimatur: quia ex fine sumenda est intentio Authoris. l. & si non sint. §. perueniamus. ff. de aur. & argen. legat. & l. fin. ff. de hæred. institu. Non obstat, quòd secundum hoc, verba illa, *alijs pœnis*, superfluerent, quum non videatur occurrere alia pœna distincta à censuris, cuius sublationem prærequirat absolutio sacramentalis, & sacra communio, non inquam hoc obstat: quia immò potest dari aliqua, scilicet suspensio a confessario, ne intra certum tempus confiteatur, vel communicet, quam non esse propriè censuram diximus supra eo. nu. 152. Et etiam illa quam ipse pœnitens promitteret aliquo bono fine subire, vel soluere, si intra certum tempus illa sacramenta susciperet. Et illa qua aliquot canones pœnitentiales mandant arceri, quē intra aliquod tempus a communione. ca. presbyter. 82. dist. & cap. de his verò. 33. q. 2. Adde quòd fere omnes prælati omnium religionum pos-

ſunt diſpenſare ſuper qualibet irregularitate ſui monachi, excepta illa, quæ naſcitur ex homicidio voluntario, & bigamia, non quidẽ iure communi; ſed priuilegio conceſſo ſpecialiter eis, vel generaliter communicando illis priuilegia omnia omnibus aliis conceſſa.

Vndecimò dico, quòd in hac materia, & facultatis conceſſæ ad diſpenſandum ſuper occultis, & non publicis, vt in cap. 2. de ſortileg. & c. 6. ſeſſ. 14. Concil. Trid. & aliis, ac bullæ Sacræ Pęnitentiariæ, & aliquorũ Legatorum, circumſpectis omnibus, videtur reſoluendum, quòd occultũ eſt
255 quod non eſt publicum. Publicum autem quod eſt notoriũ, manifeſtũ, vel famoſum. Tum quia ratio cur alterum concedatur, & alterum negetur, eſt, vt obuietur ſcandalo publico, iuxta cap. nihil. de præſcript. cui ſatis obuiatur non diſpenſando in notoriis manifeſtis, & famoſis. Tum quia non eſt de occulti eſſentia, quod ſuapte natura non ſit probabile, qualia ſunt ſola mentalia cap. erubeſcant. 32. diſt. Neque quòd licèt ſuapte natura ſit probabile, nullatenus tamen probari poſsit: quia id eſt contra. §. hæc ergo. iuncta glo. verb. ſecreta, ſub cap. quis aliquando. de pęni. diſt. 2. quatenus probant dici occultum factum in præſentia quinque: & contra. cap. 2. de apoſtat. quatenus probat miniſterium Acolyti iuuantis rebaptizantem poſſe eſſe occultum. Tum quia penè occultum videtur eſſe ſpecies occulti, d. cap. veſtra. §. cæterum quatenus occultum dicit eſſe, quod toleratur, etiamſi ab aliquibus ſciatur, & glo. ibi, & cap. manifeſta. 2. q. 1. communiter recep. ait id dici penè occultum, quod probari poteſt, licèt difficulter. Tum quia nulla irregularitas contrahitur ſine facto ſua natura probabili, & paucæ ſunt quarum factũ aliquo modo probari non poſsit, per ſupradicta eod. c. num. 139. Tum quia omne quod non eſt publicum, poteſt dici occultum, & publicum definitur eſſe quod patet omnibus, ſecundum Barto. in l. 1. §. pen. ff. de ſuſpe. tut. Et ita oportet eſſe ſaltem notorium, manifeſtum, vel famoſum; ſufficit tamen eſſe tale viciniæ, collegio, vel monaſterio, licèt non prouinciæ, ciuitati, vel parochiæ. Tunc autem dicetur tale alicui eorum, quando maiori parti eorũ fuerit tale, modo ſaltem decem inueniantur in eo, per notata a Pan. & citatis ab eo in d. c. veſtra. nu. 10. & 16. & ſupra c. 25. num. 73. Publicum autem eſt triplex, ſcilicet notorium, quod nititur ſciẽtia maioris partis prædictarum communitatum. Manifeſtum quod nititur fama eiuſdem partis maioris, orta a ſcientibus. & Famoſum, quod nititur fama maioris partis, orta ex vno ſcienti, vel ex indicijs, vel præſumptionibus illi æquipollentibus iuxta glo. d. cap. manifeſta. 2. q. 1. & cap. veſtra. de cohab. cle. Occultum item triplex, ſcilicet, quod non eſt probabile ſuaptè natura, qualia ſunt ſola mentalia: & quod eſt probabile ſuaptè natura, ſed non poteſt probari: quia coram nemine factum eſt: & quod probari quidem poteſt, ſed adeo a paucis, quòd nulla inde fama orta eſt, nec eſt in iudicium deductum; quod præfatæ gloſſæ penè occultum appellant.

Duodeci-

Duodecimò dico, q ut delictum dicatur publicum, non sufficit, ut actus qui est delictum, sit publicus, nisi etiam publicè sciatur esse delictum: missa enim facta coram populo ab excommunicato occulto actus publicus & delictũ est, non tamen delictũ publicum: quia nescitur publicũ esse delictũ. Tum quia qualitas adiuncta uerbo, debet intelligi secundum qualitatẽ eius, l. in delictis. §. 1. ff. de noxalib. quatenus probat nõ dici dominum serui deliquentis, qui non erat dominus serui cũ deliquit, & ut aiunt Dialectici, non dicitur uidisse Papam, qui uidit eum solum antequam esset Papa. Tum quia testamentum factum ab aliquo ante militiam, non censetur militare, nisi in ea approbetur, l. Titius. ff. de testam. & Barto ibi, & in d. §. 1. ait, quòd pupillus moriens post mortem tutoris, per cuius scientiam reputabitur sciens in uita eius, dicitur mori ignoris, quo ad effectum. l. cum antiquioribus. C. de iur. delib.

De sex casibus, quibus Ecclesiæ pro polluta habetur, ita quòd non liceat in ea celebrare.

SVMMARIVM.

256 *Ecclesia dicatur polluta in sex casibus. & seq.*

257 *Polluta Ecclesia pollutum est cœmeterium contiguum, sed non contra.*

256 Primus casus est in cap. ecclesiis 68. dist. & cap. ecclesiis. de consec. dist. 1. cap. proposuisti. de consec. eccles. quando intra eam sanguis humanus iniuriose effunditur, aut causa naturalis eius effusionis, aut mortis datur. Dixi, *Intra*: quia secus si extra eam etiam desuper in tecto, uel subter eam in specu, iuxta Archid. in d. cap. ecclesijs. & glo. in cap. 1. de consecra eccles. lib. 6. Dixi, *Ecclesiam*: generaliter, ad cõprehendendam tam nondum consecratam, c. fin. de consecr. eccles. quamuis quo ad reconciliationem sit magna differentia, quia reconciliatio consecratæ debet fieri ab Episcopo, & cum aqua benedicta ab ipso, aut ab alio Episcopo: non consecratæ uero potest fieri a solo presbytero, & cum aqua a seipso benedicta, cap. aqua. de consecr. eccles. d. c. fin. quam probant ibidem Ioan. Andr. Anchar. Card. & Panorm. licèt dubitet Anto. ibidem. Dixi, *Effunditur*: ad significandum, quòd non sufficit aliquarum guttarum sanguinis emissio: quia iura requirunt effusionem quæ largitatem denotat. cap. reuertimini. 16. quæst. 1. & glo. sing. in hac specie cap. cum illorum. de senten. excommu. uerb. effusionem, commendata

data per Felin.ibi,& Panor.in d.c.proposuisti. Dixi.*Sanguinis*: quia nõ suf ficit percussio quę non sit mortifera sine eius effusione, quamuis sit eiusmodi, vt carnes contundat, aut ossa frangat, iuxta Spec. de dedic. eccles. col. 10.in rationali diuin.offic. Dixi, *Humanus*: quia nulla effusio cæterorum animalium ad id sufficit gl.d.c.1.de consec.eccles.verb. sanguis.li 6. Dixi,*Iniuriosè*: quia nõ sufficit naturalis effusio per nares, aut per os, aut quæ casu fit lapsu, uel offendiculo, aut ictu lapidis, aut tegulæ per se decidentis, gl.d.c.1.recepta.neque facta ob iustam defensionem, Panor.in d. cap.proposuisti.& Dominic.in d.c.1.neque ludo, aut ioco, Specul.vbi supra, col.9.quod nostro iudicio intelligendum est de licito, & licitè facto, argu.cap.continebatur.& cap.lator.de homicid. Qualis raro accidare potest in ecclesia, nisi cum aliqua pia repræsentantur, argu. cap.cum decorem adiunct.glo.de vit.& honesta.cler.& cap.decet.de immunit. eccles. lib.6. & per ea quæ in cap.quando.de consecr.distin.1.cap.5.nu.36.diximus.nec effusio facta per furiosum, aut stultum, Arch.in d.cap.1. aut per puerum iudicio carentem, Collectarius in d. cap.fin.argu.c.1. de delict. puero. Dixi,*Aut datur causa, &c.* quia sufficit ut vulnus infligatur intra eam, quamuis percussus ante egrediatur, quàm sanguis in illam infundatur, & quamuis recipiatur ille aliquo uase ne in eam decidat: nec contra sufficit, quòd sanguis in illa effundatur, si uulnus extra inflictum est.gl.in d.c.communiter recepta. Dixi, *Naturalis*: quia non sufficit ut feratur sententia condẽnatoria, etiam intra illã, si per eius exequutionẽ effusio extra illam facta est. Dixi, *Aut mortis*: quia satis est ad id suffocare, aut aliàs intra illam hominem sine sanguinis effusione interficere, glo.in d.c.proposuisti.facit l. qua actione.§.1.ff.ad l.Aquil.sufficit etiã mors, & effusio sanguinis ob fidem catholicam occisi, vel uulnerati, Arch.& gl.recepta in d. c.1.non tamen sufficit interficere, aut percutere aliquo telo, uel tormento misso ab ecclesia in existentem extra eam; quamuis sufficiat mors, uel effusio facta in ecclesia per tormentum foris missum, secundum mẽtem prædictorum. Ad quęstionem hic propositam respond. ꝙ nec ista, neque alia pollutio occulta impedit celebrationem in ecclesia, secundum gl.recept.cap.1.de consecra.eccles.lib.6.ex qua cum eam Salmanticæ prælegerem, intuli fieri posse, ut effusio sanguinis, uel seminis facta ab hinc octo diebus, hodie incipiat impedire, & non ante: nam facta tunc videntibus duobus, & usque nunc tacentibus, nunc autem publicantibus, ita ut fama gignatur, non impediet, ut ita dixerim, ex tunc, sed ex nunc.

257 Secundus casus est, quando in ecclesia semen humanum voluntariè effunditur. Dixi, *Humanum*. quia cæterorum animalium ad id non pertinet, gl.in d.c.1.verb.humanum.& quia satis est, ut sit cuiuslibet hominis, siue fęminæ, uiri, clerici, laici, fidelis, siue infidelis: & quòd effundatur, iuxta, contra, aut extra cursum naturalem, text. in d.c.ecclesijs.verb. cuiusque, & specul.vbi supra tit.de dedica.eccles.colum.10. Immo, & per copulam

pulam coniugalem, iuxta glo. notab. in d. cap. 1. de consecr. & in c. ecclesiis. 68. dist. & alias tres; quamuis alia oppositum teneat in d. c. ecclesiis, de consecr. dist. 1. quam eius additio a nobis ibi probata confutat. Dixi, *Voluntariè*: quia non sufficit quæ dormiendo fit, glo. sing. in d. cap ecclesiis. communiter recepta, quamuis Angelus in verb. cõsecratio ecclesiæ. §. 9. oppositum dicat, sed absque sufficienti ratione: quia ex eo q̃ teneatur cóiugalem violare, non sequitur sufficere eius, qui dormit, cum ista non contineat eam irreuerentiam, quam illa erga ecclesiam.

Tertius casus est, quando in ea aliquis excommunicatus sepelitur, c. consuluisti. de consec. eccles. uel alta.

Quartus est, quando in illa aliquis infidelis sepelitur, c. ecclesiam. el. 1. & 2. de consec. dist. 1. quamquam in hoc casu non solum reconcilianda est ecclesia sed etiam parietes illius abradendi; licèt in præcedenti reconciliatio sufficiat, iuxta Panor. in d. cap. consuluisti.

258 Quintus est, quando ecclesia per Episcopum excommunicatum publicum consecratur, aut benedicitur, argumen. dicti cap. consuluisti. vbi notat Panor.

Sextus, quando omnes parietes renouantur, gl. in cap. ligneis. de consecrat. eccles. Sed cótrarium uerius uidetur, ut docuimus in d. cap ecclesiis. nota. 3. nisi quãdo omnes, aut maior pars eorum simul deiiciuntur, quod raro fit. Et addo, q̃ quoties aliqua ecclesia polluitur etiam cœmeterium illi contiguum est pollutum, quamuis non id quod non est contiguum, licèt è contrario, polluto cæmeterio ecclesia illi cótigua non polluatur, cap. 1. de consecr. eccles. uel altar. lib. 6.

De casibus reseruatis.

SVMMARIVM.

259 Casus reseruatus quid, & quotuplex.
259 Casus reseruatus dicitur, quia tollitur, non quia non datur.
260 Absoluere omnes omnis Sacerdos iure diuino, potest.
260 Papa a quo, & qua potestate absoluitur.
260 Absoluitur Episcopus, non potestate a se data.
261 Casus nullus reseruatus Papæ sine censura, qua sublata cessat reseruatio: secus in Episcopali.
262 Casus quot, & qui reseruantur Episcopis.
262 Blasphemi absolutio, ut facienda.
263 Papa iurisdictionem immediate sumit a Deo in omnes.
263 Papa absoluit ab omnibus sibi, & alijs reseruatis.
263 Regis operibus præfecti sæpè hoc modo peccant.

Circa

259 Irca hoc dico sequentia. Primò, quòd casus uidetur propriè descendere a cado, & significare ruinam, iuxta illud Curtij, *Casu ibedæ inopinato oppressus*. per translationem autem significare alia, scilicet miseriam, per quam quis ruit a statu fœliciori, iuxta illud.

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros.

Et euentum inopinatum, quia cadit & deuiat a regula prudentiæ. In proposito autẽ significat peccatum, quo quis cadit a rectitudine virtutis, & est duplex. Alter reseruatus; alter nõ reseruatus. Reseruatus est cuius absolutio adimitur alicui inferiori Sacerdoti: & est duplex. alter Papalis, cuius absolutio adimitur omnibus Parochis, & etiam Episcopis: alter episcopalis, cuius absolutio adimitur solis Parochis.

Secundò dico, quòd ex his infertur, casum non dici reseruatũ eo solo quòd non concedatur. potestas absoluendi ei qui non habebat eã actu, uel habitu, (ut aliqui sentire uidentur,) sed quia tollitur, & minuitur ei, qui eã actu, uel habitu habebat: & ita uerissimũ uidetur id qđ ait Palud. in 4. lib. senten. dist. 17. quæst. 3. art. 2. relatus a nobis in c. 1. in prin. num. 73. de pœniten. dist. 6. scilicet omnes sacerdotes simul cũ ordine sacerdotali accipere potestatem, super uerum Christi corpus ad conficiendũ Sacramentum eucharistiæ, & super corpus Christi misticum ad absoluendum ab omnibus peccatis mortiferis, eius sumptionem impedientibus: quod nos latius quàm alii fundauimus in c. placuit. de pœnit. dist. 6. per illius contextũ, & multa alia. Quibus nunc addimus primò cap. adiicimus. §. ecce. & c. generaliter §. ecce. 16. quæst. 1. in quibus Gratianus exerte concludit, quòd omnes sacerdotes siue regulares, siue seculares in sua consecratione & ordinatione æqualem suscipiunt potestatem baptizandi, prædicandi, & pœnitentias dandi, & peccata remittendi, &c. licèt eis omnibus interdicatur exercitium illius potestatis, donec iure ordinario per electionem populi, uel de alius licentia concedatur.

Secundò, quòd Panor. iam senex, & id animaduertens in clem. 1. de priuileg. reuocauit quædam, quæ in c. significasti. de foro compet. dixerat, quem postea omnes, qui eum legerunt sunt sequuti.

Tertiò, quòd S. Anto. in 3. part. suæ summæ tit. 17. c. 11. pro re certa præsupponit, sacerdotibus datam esse plenariam potestatem absoluendi a Christo, & sacerdotem posse diuino iure omnia quæ pertinent ad forum pœnitentialem, præter ea quæ iure humano fuerint ei adempta.

Quartò, quòd Gratianus in d. c. adiicimus. & d. c. generaliter. §. ecce; concludit monachos accipere tantam potestatem in hoc per suam consecrationem, quantam parochi, & alii sacerdotes: quia eiusdem verbis consecrantur omnes. & subdit, quòd cum in consecratione coniungantur, non debet fieri diuortium, siue diuisio quo ad potestatem: sed tantum quoad exequutionem eius.

Quintò

Quintò, quòd Bart. quem sequuti sunt omnes, dixit in l.1. ff. de iudic. esse iudices, quo vocant carthularios habentes iurisdictionem in habitu, & nō in actu, super eos, qui se voluerint illis subijcere: sicut delegatus a Sede Apostolica contra aliquē expressum cū clausula, *& quosdam alios*, generaliter, habet quidem in expressum iurisdictionem in habitu, & actu, & in non expressos habitu tantum, vt probatur in c. Sede Apostolica. de rescript. & in c. cum in multis. eadem titu. lib. 6. Quales videntur fuisse in primitiua Ecclesia communiter omnes sacerdotes, donec parochiæ diuiderentur, iuxta c.1.13. quæst.1. & Vrbanus statueret, ne quis audiret confessiones alienorum parochianorum in c. placuit. de pœnit. dist. 6.

260 Tertiò principaliter dico, ꝙ etiam ex prædictis infertur nō satis caute dixisse Sotum in lib. 4. sent. distin. 18. q. 4. art. 2. vnum esse omniū consensum, quòd in ordinatione sacerdotis nulla iurisdictio absoluēdi a mortalibus conferatur. Tum quia omnium consensu iure diuino competit eis potestas, & iurisdictio absoluendi: & per nullum actum eis cōceditur illa iure diuino, nisi per consecrationem: ergo in sua consecratione, & ordinatione accipiunt illam iurisdictionem saltem in habitu. Tum quia expresse habetur in d. c. adijcimus. & c. generaliter. quòd potestas absoluēdi datur in consecratione iure diuino: licèt iure humano adempta sit eius exequutio, donec assequantur eam ratione tituli, uel de alia licentia.

Quartò dico, quòd etiam infertur ex eisdem incautè ipsum dixisse, Papam constituere sibi confessarium, & dare illi iurisdictionem super se. Tum quia si confessarius acciperet iurisdictionē a Papa, non posset eum absoluere potestate iure diuino sibi data, cum eam solum haberet ab ipso iure humano. Tū quia non aduertit id, quod nos longe ante ipsum scripsimus in d. c. placuit. scilicet non posse asseri quod ipse dicit. Tum quia Papa non habet iurisdictionem super se; immò neque super successorē suum. c. innotuit. de elect. Tum quia iure naturali vetatur quis habere iurisdictionem super se, secundum omnes. l. penul. ff. de recept. arbit. & l. ille a quo §. tempestiuum. ff. ad Trebelli. & nemo potest dare alij, quod ipse non habet. c. quod autem. de iure patro. l. si vniuersi. C. de leg.

Quintò dico, quòd incautius idem ipse subijcit, idem prorsus esse in Episcopo, quod in Papa, scilicet quòd in eligendo confessariū, iuxta. c. fi. de pœnit. & remission. ipse dat iurisdictionē illi, quod nusquā alius dixit: cum secundum omnes confessarius non absoluat Episcopū virtute iurisdictionis acceptæ ab eo, sed virtute iurisdictionis diuinitus acceptæ per claues, quas accipit in ordinatione, non ab homine, sed supernaturaliter a Deo, vt ipsemet dixit dist. 20. quæst. 1. art. 3. & sentit art. 1. & distin. 18. quæst. 4. art. 1. & 2. dum per multas rationes nobis applaudentes concludit, solum sacerdotem esse uerum ministrum sacramenti pœnitentię, nec sufficere ꝙ sit sacerdos; sed oportere, vt sit proprius, vel delegatus a proprio: & ꝙ tres soli dicuntur, quoad hæc proprij sacerdotes, scilicet Papa

pa, Episcopus, & Parochus, quos ait esse iure diuino proprios; & ita accipere a Deo diuinitus potestatẽ absoluendi. Et cum per nullũ alium actũ, quàm per consecrationẽ eam accipiant, & omnes eodem modo, & eisdẽ verbis consecrentur, vt in supradictis cap. adijcimus, & generaliter habetur, consequitur eos accipere a Deo iurisdictionẽ, saltem in habitu in sua ordinatione, & consecratione, vt eruditissime vbi supra dixit Panor. quẽ omnes postea sequuti sunt, & dilucidè Gratianus vbi supra concludit, omnes sacerdotes accipere potestatem dandi pœnitentiam, & absoluendi à peccatis per consecrationem, licèt iure humano vetatur eis exequutio eius, donec per titulos, vel alio modo licentiam assequantur.

Sextò dico, quòd ex hoc sequitur aliud esse casum reseruatum, aliud censuram, quæ est pœna eius, vt est actum supra eodem cap. nu. 151.

Septimo dico, quòd Concilium Trid. cap. 7. & can. 15. sess. 14. definit esse hæreticum dicentem, quòd Episcopus non possit reseruare aliquem casum quo ad forum interius, sed solum quo ad exterius. Et addit quòd in articulo mortis omnis casus, & omnis censura desinit esse reseruata: & in c. 6. sess. 24. de refor. quòd Episcopi absoluere possunt in omnibus casibus occultis reseruatis Papæ, cuius tenor refertur supra eodem num. 194. Huic §. in editionibus prioribus Latinis hic posito videtur contradicere bulla Cœnæ Domini in §. cæterum. relato supra eod. nu. 70. quatenus reseruat absolutiones excommunicationum illius bullæ, non obstantibus quibusuis Concilijs. Per quæ verba videtur derogare præfato cap. 6. sess. 24. de refor. Et quòd audio S. D. N. non permittit, vt Episcopi absoluant per se ipsos, nec per suos vicarios speciales hæreticos occultos: licèt illud concedatur eis per illud cap. 6. Et quòd eadem ratione videtur eis ablata facultas absoluendi ab omni excommunicatione, & casibus reseruatis in illa bulla: nisi dicamus quòd hic. §. limitat illum, ne procedat in occultis, & habentibus complices, & ita non sunt contrarij. Pro quo facit, quòd lex specialis non censetur tolli per generalẽ, siue præcedat, siue sequatur iuxta glo. sing. & recep. in auct. offeratur. C. de litis cõtest. cui similis in l. sciendum. ff. qui satisd. cogan. quatenus probant præfatam auct. licèt sit posterior, limitari per præfatam. l. sciendum. licèt sit prior, & non tolli per d. auctem. licèt sit posterior, & trad. Decius in reg. 1. ff. de reg. iur.

251 Octauò dico, quòd nullus est casus reseruatus Papæ, cui non sit annexa aliqua censura, vt testatur S. Anton. vbi supra colum. 1. & sentit Caiet. in verbo casus. Quo fit vt bulla, quæ concedit facultatem absoluendi a casibus Papalibus, videatur concedere potestatem absoluendi a censuris Papæ reseruatis.

Nono dico, quòd ab omnibus peccatis habentibus annexam censurã Papæ reseruatam, post sublationem eius legitimam simplex parochus absoluere potest: quia per id desinit esse reseruatũ, Caiet. in summa verb. casus. nisi cum reseruatione censuræ Papalis cõcurreret etiam Episcopalis,

qua

qua sibi reseruat peccatum, ob quod illa censura ponitur, argum. cap. ex tuarum. de auth. & vsu pal. & l. si domus. ff. de seruit. vrban. præd. quatenus habent altero ex duobus impedimentis sublato, alterum non tolli; quod quamuis iure nitatur, videtur tamen vsu indistinctè interpretatum, sublatam esse episcopalem reseruationem, & censuram sublata papali, per ea quæ diximus in c. ita quorundam. de Iudæ. not. 11. nu. 71.

Decimò dico, q Episcopus concedendo casus suos siue sibi reseruatos, non videtur concedere absolutioné a censuris sibi reseruatis: quoniá a diuersis non fit illatio, l. Papinianus. ff. de minor. & cap. ad audientiam de decim. & aliud est peccatum reseruatum Episcopo, aliud censura ei reseruata. Nam aliqua sunt peccata annexam censuram non habentia, quæ sunt Episcopo reseruata: & etiam sunt cẽsuræ aliquæ illi reseruatæ, peccatis ob quæ illæ dantur ei non reseruatis. Nec etiam cõcedendo absolutioné a suis casibus, & censuris, videtur concedere absolutionem, aut dispensationem votorum aut irregularitatum, a quibus ipse potest: quia nec sunt casus, nec censuræ ipsi reseruatæ, & ita ex illis non infertur ad hæc, neque e contrario, argu. prædictorum iurium. Ad quæstionem de Parocho habente facultatem absoluendi a casibus reseruatis Episcopo suo, an possit absoluere pœnitenté alterius episcopatus, cum iusta licentia sibi concessa a peccatis reseruatis suo Episcopo: respondi, posse. Tum quia glo. cap. placuit. 16. q. 1. & clarius per multa Panor. in cap. cum contingat, num. 29. de for. competen. habent confessarium legitimum vnius parochiæ posse absoluere confessum a peccatis vbicunque commissis, & Episcopi videntur tacitè velle debere, vt idem sit de peccatis eis reseruatis, quando confessio fit habenti facultatem absoluẽdi à reseruatis suo Episcopo. Tũ quia id videtur habere consuetudo: nunquã enim intellexi vllum confessariũ legitimũ, cui esset præfata facultas, remisisse quem ad Episcopum alterius episcopatus. Et consuetudo ampliare potest iurisdictionem, immò & dare non habenti. cap. duo simul. cum glo. de offic. ord.

Vndecimò dico, q Episcopus concedendo alicui omnem suam facultatem, & omnem suam authoritatem ad audiendam confessionem, & absoluendũ auditos, non videtur concedere casus sibi reseruatos iure cõmuni, aut suo particulari, aut consuetudine generali, vel speciali, argu. cap. fin. de offic. vic. lib. 6. & eorum quæ Ioan. And. citat in c. tua. eod. tit. quanquam oppositum credo quando concedit omnes suos casus: quia iuxta communem loquendi consuetudinem, quæ attendi debet. cap. ex literis. de sponsa. l. librorum. §. quod tamẽ Cassius. ff. de leg. 3. per suos casus peccata illi reseruata intelliguntur. nec S. Anto. 3. par. tit. 17. c. 13. oppositum tenet. Et etiam quando concedit omnẽ suam facultatem excepto tali casu reseruato, argu. cap. dominus. 32. q. 7. & eorum quæ latè notat Dec. in reg. 1. ff. de regu. iur. Et etiam quo ad forum conscientiæ quando apparet intentionem Episcopi fuisse concedere reseruatos ei, cum omnem

suam

suam facultatem concessit, arg. cap. intelligentia. de verb. signifi.

262 Duodecimo dico, quòd excommunicationes Episcopo reseruatæ referuntur sup. eo. cap. nu. 111. cum sequen. Qui autem & quot sint casus ei reseruati, magna est inter doctores contentio, vt colligitur ex glo. c. 2. de pœnit. & remission. lib. 6. S. Ant. tertia parte, titu. 12. cap. 11. & Ange. verb. casus. in princ. & Sylu. eo. verb. q. 2. & glo. doctores in clem. dudum. §. statuimus. de sepul. in qua controuersia communior conclusio est, esse quatuor, quinque, aut sex. Primus est, peccatum clerici, quod irregularitatem annexam habet, secundum Sylu. & eos quos ipse referti vbi sup. q. 3. sed nobis verius & vsitatius videtur dictum Card. in clem. dudum. §. ac etiam. de sepul. scilicet clericum qui ob aliquod peccatum irregularitatem incurrit, posse absolui a censura, si qua subest, & a peccato, antequam cum illo in irregularitate dispensetur. Secundus est incendium domorum, frugum, aut aliarum rerum ex proposito factum, & consilium, & auxilium in id præstitum. 23. q. 8. cap. pessimam. Tertius est peccatum, ob quod pœnitentia solennis imponenda est, quæ ob solum notorium peccatum graue, & scandalosum imponitur, cap. fin. adiuncta glo. 26. q. 6. quæ tamen non est in vsu. Quartus, absolutio blasphemiæ publicæ & notoriæ, per cap. statuimus. de maled. cui commun. innititur, sed non probat: quia loquitur de foro contentioso, vt rectè Ange. insinuauit vbi supra, & quia ius nouum. §. ad abolendam. sess. 7. Conc. Lateranen. sub Leone X. oppositum eius quod communis dicit, significat: quatenus vetans, ne confessarij blasphemos in foro conscientiæ, nisi cum grauissima pœnitentia ad arbitrium seueri confessarij imposita absoluãt, innuit eos posse cum prædicta pœnitentia absoluere. Quintus dispensatio votorum, & iuramentorum: sed hic non debet numerari inter casus, cum non sint peccata, qualia illos esse diximus supra eo. c. num. 254. Sextus, absolutio excommunicationis maioris, gl. d. c. 1. de pęni. & remis. lib. 6. sed hic non est casus reseruatos: quia non est peccatum, sed illius pęna: neque intelligenda est de omnibus excommunicationibus, sed de reseruatis Papæ, quarum absolutio in aliquibus casibus inferiori conceditur, per quem Episcopus intelligitur, vt dictum est eo. cap. nu. 111. nam ab alijs casibus non reseruatis Parochi quo ad forum conscientiæ iure communi absoluere possunt per dicta supra eo. nu. 39. Per quæ videtur, vnum vel alterum tantum ex his casibus esse vsu receptum. Alii vero casus reseruantur Episcopis ipsis per consuetudinem generalem, aut quasi generalem, quos tangit & refert glo. extrauag. inter cunctas de priuileg. Primus est homicidium voluntariũ aut realis mẽbri abscissio: quia mentalis, nec verbalis etiã perueniens ad percusionem nõ comprehenditur S. Ant. 3. par. tit. 17. c. 11. in fi. Secundus, peccatũ falsitatis falsandi scripturas, ac dandi testimoniũ falsum, aut tacendi verũ coram Iudice, iuxta not. a Pan. in c. 1. de crim. fals. & Bart. l. 1. ff. eo. & peccati admisi ab Aduocatis,

tis, Procuratoribus, & Notarijs ostēdendo scripturas partibus aduersis, iuxta l. 1. § qui deposita, ff. eod. Tertius uiolatio libertatis, aut immunitatis ecclesiæ de qua supra eod. c. nu. 118. & cap. 25. nu. 17. per quam iniustè personis aut rebus ecclesiasticis iniuria infertur. Quamquam nunc sæpe habet annexam excommunicationē Cœnę, per dicta supra eod. c nu. 120. in fine. & consequenter uidetur q. omne sacrilegium est casus Episcopalis per consuetudinem Syl verb. casus quæst. 4. Quartus peccatum retinendi incerta aliena, quem supra in c. 17. nu. 92. utiliter declaramus. De casibus tamen qui per consuetudinem, aut cōstitutionem specialem episcopatuū reseruantur, certa regula dari non potest, iuxta omnes: quia unaquęque prouincia suo sensu abundat, cap. utinam. 36. dist.

236 Decimotertiò dico, quòd non uidetur satis tuta opinio cuiusdam uiri eruditi, quam publicauit in tractatu suo de casibus Sedi Apostolicæ reseruatis sub finem: nempe quòd confratres Sanctissimæ Trinitatis, & alij Christi fideles non possunt absolui à casibus reseruatis Episcopis eis inconsultis auctoritate Bullæ S.D.N. Gregorij XIII per quam facit facultatem præfatis Christi fidelibus in hæc uerba. *Et insuper ipsi confratres, & alij Christi fideles indulgentiarum, remissionum, relaxationum præfatarum Deo propitio facilius efficiantur participes, illis, & eorum cuilibet, ut temporibus, & diebus supradictis quoscunque sæculares, uel quorumuis ordinum etiam mendicantium regulares presbyteros idoneos ab ordinariis locorum approbatos in suos possint eligere confessores, qui eorum confessionibus diligenter auditis, & eos, & eorum quemlibet ab omnibus, & singulis eorum peccatis criminibus, excessibus, & delictis quantumcunque grauibus, & enormibus, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis, exceptis contentis in litteris in die Cœnæ Domini legi consuetis, totiens, quotiens, & etiam a criminibus in eis litteris contentis semel in uita tantum, & in mortis articulo eadem auctoritate absoluere, ac pro commissis pœnitentiam salutare iniungere &c.* Præfatus enim auctor fundat suam opinionem in eo, quòd Papa non potest tollere ius diuinum & quòd iure diuino est concessa potestas Episcopis reseruandi sibi aliquos casus, quę potestas uideretur eis auferri, si uirtute præfatæ concessionis possent prædicti Christi fideles absolui a peccatis reseruatis Episcopis. Quę tamen opinio non est uera nec bene fundata. Tum quòd Papa habet super omnes christianos iurisdictionem per extrau. unam sanctam. de maior. & obed. & dictum Inno. in c. 1. de const. amplificatum ibi per Feli. a nu. 2. & non solū qualē, qualē, sed immediatā quoad omnia spiritualia, ut colligitur ex S. Thoma recep. in tract. contra errores Græcorum conclu. 65. alias c. 32. concl. 33. & sicut habet illam immediate a Deo, ideo nemo alius potest eam illi tollere, uel minuere. cap. cuncta per mundum. & c. per principalem 6. q. 4. Tum quia non satis cautè arguit tolli ab Episcopis ius reseruandi casus, eo quòd Papa conferat facultatem absoluendi ab eis aliquibus aliis in aliquot casibus, ut in casu pro-

posito:

posito: quia effectu arguit a sublatione partis ad sublationem totius, & sic a minori ad maius affirmatiuè contra regulam Dialecticorum, & Bald. in l. conuenticulã. C. de episco. & cleri. Tum quia etiam omnis presbyter solo iure diuino attento potest absoluere quemlibet a quolibet peccato, vt dictũ est supra eod. in princ. & efficaciter probauimus in c. placuit. de pœnit. distin. 6. attamen plurimus non licèt iure humano Papæ id vetante. Nec sequitur ex hoc tolli eis potestatem illis diuinitus datam sicut iure diuino naturali cuilibet licet pacisci, & contrahere. l. 1. ff. de pactis. nihilominus iure non solum Pontificio, sed etiam Regio vetantur multi ad paciscendum, & contrahendum; nec propterea dicitur tolli ius naturale, & diuinum: sed tantũ ex æquo, & bono restringi. Tum quia omnium est vna conclusio multa iura iure naturali, & diuino competentia multis restringi, & limitari posse a summo Ecclesiæ Principe quo ad spiritualia, & a seculari quoad temporalia, iuxta cap. quod in dubijs. & c. pen de pœnis. tam per interpretationem interius, & æquitatem interpositam iuxta. l. 1. C. de legib. quàm par pœnæ impositionem iuxta. l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. & cap. cum secundum. de hæret. lib. 6. quàm per iustam dispensationem. c. de multa. & tot. tit. de voto. & c. quanto, cum eis adnot. de iureiuran. quam per rationem iustam naturalem iuxta. l. Lucius. ff. de euictio. & l. item si verberatum. ff. de rei vend. & l. venditor. §. si cõstat. ff. comm. prædio. & copiosè tradunt Fel. Dec. & alij in d. c. quæ in ecclesiarum. & palam est in casu proposito solum ius Episcoporum restringi, & limitari ex iusta causa sancta, & honesta. Tum quia gloss. c. omnis. de pœnit. & remiss. damnatur ibi communiter, quatenus dicit confessos religiosis habẽtibus a Papa priuilegium audiendi confessiones teneri confiteri iterum suis Parochis, si absque ipsorum licentia confessi fuerint ipsis. Tum quia præfata opinio sapit hæresim Ioan. Poliaci damnatam in extrauag. vas electionis. de hære. quatenus asseruit, quòd stante statuto. c. omnis vtriusque sexus. non potest Papa facere, vt parochiani non teneantur confiteri proprio sacerdoti, seu Parocho ecclesiæ. Et quòd Papa non potest dare licentiam audiendi confessiones, quin confessus habenti eam teneatur eadẽ peccata iterum proprio Parocho fateri. Tum ꝙ destruit clemen. dudum. de sepult. & omnia iubelea, cruciatas, & confessionalia, quibus fit facultas eligendi confessores. & consuetudinem generalem totius ecclesiæ christianæ, quæ contrariam eius opinionis sententiam vbique terrarum seruat. Tum denique ꝙ facile diluitur argumentum eius, concedendo quidem Papam non posse tollere ius diuinum in totum. c. sunt quidam. 25. quæst. 1. immò & concedendo potestatem reseruandi sibi aliquos casus iure diuino Episcopis cõuenire. c. 7. de casuum reseru. sess. 14. Conc. Trid. negãdo tamen quod non posit Papa illã ex iusta causa limitare, & restringere aliquo prædictorum modorum: negando item quòd per limitationem, & restrictionem in hoc casu factũ tollatur Episcopis potestas reseruandi sibi facutatem absoluen

di in

di in aliquot casibus per supradicta. Quin & Panor. dicit in c. fin. de consuetu. nu. 3. secutus Innoc. recep. ab omnibus, quòd per rationem naturalem potest declarari, & limitari ius naturale, & diuinum, nō solum per legem Papæ quoad spiritualia, & per legē alterius principis quoad temporalia, sed etiam per consuetudinē rationabilem, vt passim limitatur præceptū de non occidendo, & de stando duorū, vel triū testimonio &c. Dixi supra, *Imo, & concedendo &c.* Tum quia Cōcilium Trid. in prædicto c. 7. non habet præfatam potestatem reseruandi dari Episcopis iure diuino, id est immediatè à Deo: sed magnopere ad Christiani populi disciplinam pertinere, vt hanc potestatem habeant, summi quidem Pontifices in toto orbe: Episcopi vero in suis diœcesibus. Quod longe aliud est, cū multa iure humano constituta multum ad christiani populi disciplinā pertineant. Tum quia hæc reseruādi potestas non pertinet ad ordinis substantiā, neque ad iurisdictionē ad absoluendum necessariam, sed ad aliam extrariā Ecclesiæ christianæ gubernādæ valde opportunā. Tum quia nullibi probari videtur iure diuino cōpetere Episcopis aliam iurisdictionem, quàm illam, quæ datur eis per ordinationē, & consecrationem: quia omnis alia conceditur eis mediatè, vel immediate a Papa cap. in nouo. 21. distin. Per quam considerationē negari posset, quòd ita immediate suscipiant Episcopi iurisdictionē hanc reseruandi extrariam a Deo, sicut ordinis characterem: sed a Papa per electionem, confirmationem, vel aliam dispositionem ordinariam, vel delegatam, expresè, aut tacitè per traditionem, & consuetudinem iam inde ab ipso Petro in hunc diem continuatam.

Ad primam quæstionē hic propositā resp. ꝙ Regis præfectus publicis operibus, qui minore pretio cogit subditos ad importandam materiā eorum, non potest iustè in gratiam alicuius priuati etiam gratis curare, vt importent similem ipsius operi. Ad secundam, ꝙ non sufficit ad id consensus Regis, qui operas subditorum non potest ita in vtilitatem priuatā ac in publicam imperare. Ad tertiam, quòd talis priuatus non excusatur, eo quòd ipse præfectus suæ conscientiæ oneri id accipit, magis quam Pilatus suscipientibus in se Iudæis culpam damnationis Christi: nec magis quàm iuuans ad furandum eum qui totam culpam in se recipit: quia facientes, & consentientes &c. ad Rom. 1. & cap. 2. de offic. deleg.

Miscellaneum 1. de præsentatione Confessariorum Religiosorum.

SVMMARIVM.

264 *PRæsentatio fratrum ad audiendas confessiones &c.*
265 *Concilio non derogatur nisi expresse.*
266 *Præsentatus semel, & admissus noua præsentatione non indiget.*

264 DE præsentatione fratrum confessariorum facienda ordinarijs, iuxta clem. dudum de sepult. hoc in loco scripsimus in vulgari multa, & diligenter quidē, quæ ob iuxtas causas præter hæc pauca in editione Latina omittimus. Primum, quòd iuxta dictam clem. dudum. §. statuimus. & Concil. Lateranen. sub Leone X. sess. 11. tenentur prælati fratrum petere ab Episcopis, & superioribus, vt placeat ipsis, quo fratres ad id per suos prælatos nominati, possint in suis ciuitatibus, & diœcesibus liberè eorum subditorum cōfessiones audire, & salutares pœnitentias imponere, & cum sua facultate, & bona venia absoluere, quid quid dicat Syl. verb. confessor. 2. q. 1. allegando Card. in d. §. statuimus. qui licèt ibi suboscurè loquatur, tamen in §. ac deinde. q. 5. clarè resoluit, teneri fratres ad petendum prædicta. Secundum, quòd iuxta dictum. §. ac deinde. debent fratrum Prælati eligere fratres idoneos in numero conuenienti ad tria prædicta, & eos præsentare Episcopis. Dixi, *Præsentare*: quia non sufficit nominare, iuxta glo. singul. & recept. ibidem verb. præsentare, quod dixit esse sensibus corporis exhibere. Tertium, quòd Episcopo sine iusta causa nolente admittere, possunt præsentati facere illa perinde, ac si fuissent admissi, d. clem. §. si verò. Nec videtur obstare cap. 15. de refor. sess. 23. Conc. Trid. Tum quia huiusmodi præsentatus, & sine causa ab Episcopo reiectus habetur pro approbato ab eo; sicut & regularis petens licentiam transeundi ad regulam strictiorem negata ea sine iusta causa habetur pro licentia donato, ca. licet. de regula. & sicut Abbas, qui petijt tertio benedictionem ab Episcopo habetur pro benedicto, si eam ille sibi neget. cap. 1. de supp. negli. præla. Tum quia Conciliū Trid. non videtur voluisse derogare iuri communi, & conciliari d. clem. dudum. §. si vero. neque Concilio Lateranen. sess. 11. arg. dicti solennis Ar
265 chid. in c. 1. de const. lib. 6. quod requirit derogationem expressam Concilij ad hoc, vt illi censeatur derogatum, de quo latè Fel. in c. nonnulli. de rescript. Tum quia expedit iura concordare. ca. cum expediat. de electio. lib. 6. & possumus hæc iura commodè concordare dicendo, quòd Concilium Trid. limitetur per alia duo prædicta ob rationem specialitatis, quæ colligitur ex eis, *Ad frenandam aliquorum Episcoporum duritiem*. vt in d. c. 1. de supp. negl. præla. statuitur, cum etiam posteriores leges limitentur per priores. l. sed & posteriores. ff. de legib. Quartū, quòd semel præsenta-
266 tus, & admissus non indiget noua præsentatione, etiā si aliquoties exierit diœcesim, ad quam fuit præsentatus. d. cle. §. ijdem. vbi Card. quæst. 1. Quintum, quòd præsentatus non debet absoluere a casibus Episcopo reseruatis, nisi data ei ad id facultate, & minus dispensare in iuramentis, vel votis, iuxta glo. rece. in d. §. si verò, quod est tutius secundum S. Anton. 3. part. tit. 17. cap. 11. licèt Sylu. verb. confessor, quæst. 5. contra teneat quo ad casus per ipsum Episcopum reseruatos. Sextū, ꝙ prædicti confessarij per priuilegium Papæ Sixti IIII. possunt audire confessiones omnium,

qui

qui ad sua loca confitendi causa venerint, licèt non sint ex episcopatu, ad quem fuerunt præsentati, supplemen. fol. 58. concess. 159. nō tamen possunt extra loca pro quibus sunt præsentati nisi,&c. Septimum, ꝙ Episcopi si voluerint possunt remittere religiosis obligationem petendi, & præsentandi, habendo eos pro præsentatis, arg. c. quod ob gratiam. de reg. iur. li. 6. & sentit prædicta sess. 11. Conc. Later. ibi, nisi eos exhiberi sibi petierint. Octauū, ꝙ prædicti Patres habent priuilegiū Innocentii VIII. quo se possunt aliter præsentare Episcopis, relatū in Cōpendio priuil. fratrū Minorum verb. præsentatio fratrū. & melius verb. absolutio quo ad seculares. & habetur in monumentis primæ impressionis, fol. 95. & secūdæ impressionis. 93. & in supplemen. fol. 9. concess. 352. Hæc tamen præsentatio nō est tantæ virtutis ac alia: quia non nisi in vnum annum durat, neque facit vt sic præsentati pro præsentatis habeantur, iuxta formam iuris, nec consequenter, vt gaudeant priuilegiis quib. præsentati gaudent, vt colligitur ex tenore concessionis, quæ quia est priuilegium, stringi debet, cap. porro. & cap. sanè. de priuileg. & eo non esse vtendum consulit Compilator præfatorum priuilegiorum vers. præsentatio. §. vlt.

Miscellaneum secundum de quibusdam regulis confessariorum.

SVMMARIVM.

267 Bona facta in peccato mortali, ad hæc multa prosunt.
268 Absolui non debet sacramentaliter non confessus, etiam non valēs.
269 Confessio facta vni non sufficit, vt alter absoluat.
269 Voluntas non fertur in incognitum.
270 Religiosus qui testans non absoluendus.
271 Excommunicati mortui cuius absolutio non petenda.
272 Mortuus absolui, & excommunicari an possit.
272 Hæres cuius excommunicati absolutionem quærere non debet.
272 Excommunicatum etiam non confessum absoluit sacerdos, etiam excommunicatus in morte.
272 Absoluere non potest laicus excommunicatum etiam in morte.
273 Collatio beneficij facta excommunicato quæ valida.
273 Excommunicatio non ligat extra Episcopatum, etiam ipso uolente.
273 Excommunicatio conditione non trahitur retro.
273 Appellatur ab excommunicatione durante conditione, etiam post decendium.
274 Pensio cui quis per se consentit statim tenet.
274 Ignorans cur non incurrit pœnam extraordinariam.

267 PRo contentis in regulis Confessariorum, & Pœnitentium hic in vulgari positis, quæ excepto vno supra locis opportunioribus inseruntur, substituo illud, & alia sexdecim responsa totidem nouè quæsitorum. Primò, quòd vltra illa ad quæ in prælu.7.nu.3. diximus prodesse opera bona facta in peccato mortali, prosunt etiam ad implēda præcepta, & excusandum a nouo peccato, iuxta ea quæ diximus in prin.cap.1.de pœnit.dist.6. nu.45. & ad illustrādam mentem peccatoris, quo suum malum statum agnoscat, & eius pœniteat, cap. falsas. de pœni. dist.5.& ad quærendas virtutes morales, cap. vides.23.q.6. & ne peccatū nos suo pondere in aliud trahat, secundum Altisiod. in 4. par.summæ: & ad quærendam cordis lætitiam, iuxta illud Pauli Rom.11. *Spe gaudentes.* & ne angelus noster tutelaris ob ingratitudinem nos omnino deserat, & ne tam cito Deus nos puniat, tardius enim puniuit Achab: quia se humiliauit.3.Reg.21. Id autem quod hic diximus in vulgari de actu de se malo fieri bonum ex circunstantia, & contra, explicatum est supra cap. 23. nu.1.per quod soluitur dubium.

268 Secundò, quòd firmiter est tenenda sententia posita supra. ca.26.nu.28.scilicet, non debere quē absoluere sacramentaliter infirmum, qui verbis, vel nutibus non fuerit ei confessus aliqua peccata, licèt antequā obmutesceret, vel iudicium amitteret, vocauerit eum, quantamlibet voluntatem confitendi cum signis contritionis ostenderit alij, vel alijs quàm absoluturo. Tum per rationem irrefragabilem ibidem insinuatam. Tum quòd S.Thom. pro contraria parte citatus in opusc. 65. dicens posse talem vngi extremè, baptizari, & a peccatis absolui, intelligendus est de absolutione alia quàm sacramentali, puta generali deprecatiua, vel a pœna per indulgentias ei concessas. S.item Ant.3.par.tit.10.c.2.de infirmo pro eadē citatus, qui solum ait in tali casu sacerdotē debere præbere infirmo quidquid humanitatis potest absoluēdo reconciliando, est secundū prædicta intelligendus. Medina etiam pro eadē citatus in C. de cōfess. tract. 2.de absol.ab oblitis, potius concordat sequendo glo. cap. is qui.26.q.6. quæ, vt vbi supra diximus, verbū, pœnitentiā, in textu positū intelligit de alia absolutione, quā sacramentali. Tum quia quāuis valeat cōfessio facta scripto absenti, saltem ex iusta causa, vt dictum est supra.c.21.nu.36. non tamen sufficit velle scribere illa, nisi scribat, & id faciat animo confitendi
269 ea, & nō cuicunque, sed illi presbytero, a quo vult absolui: & ita nō sufficiet vocare confessarium, & dicere se velle confiteri, immo neq; cōfiteri peccata corā alio, nisi ad summū quum cōfiteretur omnia ei mandando, vt de-

vt deferret illa tanquam nũcius ad presbyterum eum absoluturum. Tum quia contra Conc. Trid. & omnes receptas sententias esse videtur dicere, quòd voluntas confitendi absque confessione, vel confessio facta vni præsertim non presbytero, vel aliter quàm sacramentaliter, sufficiat, vt absoluatur ab alio, qui eam non audiuit, & iudicialiter debet absoluere; cum voluntas non feratur in incognitum, secundum Augustinum in lib. 9. & 13. de Trinitate, & probatur in c. 1. 29. q. 1. præsertim iudicis (qualis est confessarius,) l. de qua re. ff. de iudicijs. Tum quia non vendicat sibi locũ eadem ratio in hoc sacramento, quæ in baptismo, eucharistia, & extrema vnctione: nã illa non ministrantur iudicialiter, & causa cognita, vt hoc: nec vllius eorũ pars essentialis est concursus vllius actus actualis illa sumpturi quo ad eorum ministrum: immò sufficit voluntas præcedens ea suscipiendi, in hoc autem non sufficit voluntas confitendi, & accipiendi absolutionem, immò confessio est eius pars substantialis, vt definit Conc. Trid. sess. 14. cap. 1. 3. & 5. cano. 4. Tum denique quòd si maior cognitio peccatorum non requireretur ad absolutionem, non concluderetur confessionem esse iure diuino præceptam, per illud Ioan. 21. *Quorum remiseritis, &c.* vt subtiliter insinuauit Medina vbi supra, quod est contra veritatem declaratam in Concil. Triden. sess. 14. cap. 5. & cap. 3. & 9. de sacram. pœnit.

270 Tertiò, ꝙ confessarius absoluere, & si moriatur in sacro sepelire non debet vllum religiosum, etiam canonicum regularẽ (qui omnium laxissimæ regulæ seruit. c. quod Dei. de stat. monach.) testantem, vel testari volẽtem, nisi a proposito desistat, & si quod testamentũ fecit, reuocet illud, aut certè efficaciter reuocare proponat, argu. c. non dicatis. 12. q. 1. c. 1. de testam. c. monachi. & c. super eo. & c. cum ad. de stat. monach. & latè tradit admodum Reuerendus Pater Ioan. Trullus, eruditione, ac pietate insignis, simul Prior sanctæ Christianæ canonicorum regularium Aragoniæ, de ordine suo optimè meritus, in c. 22. lib. primi ex quatuor libris de eodem ordine canonicorum regularium piè valdè, ac eruditè scriptis, in c. 40. nu. 11. ait cauendum esse cuiuis Canonico regulari, & a fortiori cuilibet alij monacho, a scribenda scheda, uel memoriali significante suam de aliis rebus suis vsibus deputatis sic, vel sic distribuendis voluntatem, vel intentionem vltimam: quod tamen solùm intelligendum est de faciente illa ea mente, vt sint testamentum, codicillus, donatio mortis causa, vel alia vltima voluntas vim ex sua dispositione trahens, non autem de illo qui expresse, vel tacitè protestatus nolle testari, vel nullatenus disponere, solum rogat suum Prælatum, uel Conuentũ, ut pro sua libera uoluntate, illud, aut illud pietatis, aut misericordiæ opus, illi aut id faciat, quum hoc nullatenus sit disponere, sed ad piè disponendum aliũ piè rogare aut exhortari, quod cuilibet religioso, etiã Frãciscano, licet; quia misericordia est uirtus omnibus, etiam pauperrimis, communis, ca. in singulis. 86. dist.

quæ quotidiana conclusio est, quam nuper paulo latius tradidimus in tractatu de paupertate, super c. non dicatis. 12. q. 1.

271 Quartò, ꝙ hæres eius, qui moritur absolutus a peccatis, & susceptis alijs sacramentis, & in loco sacro sepultus, licet postea credat eũ obijsse excommunicatum, non tenetur petere absolutionẽ. Tum quia mortuus propriè, & quo ad Deũ, nec absolui, nec excommunicari potest: quia non est homo mortalis, quem solùm excommunicari posse supra dictum est. Nec obstat. c. si quis. de hæret. per quod glo. eius contrariũ dixit per illa verba, Dicatur mortuo, anathema. quia non significauit ꝙ excommunicetur, vt putauit gloss. cum Pan. ibid. sed ꝙ fiat ei maledictio, qua declaretur decessisse anathematizatus, ut pulchrè ait Castren. lib. 2. de iusta hæret. punit. c. 19. nec absolui: quia ille solus potest absolui, qui excõmunicari, & e contrario, per supradicta. Nec obstat prædictum. c. a nobis in 2. quia sensus non est, ꝙ excommunicatus mortuus propriè quo ad Deum absoluatur, sed quòd denuncietur Ecclesiæ decessisse quo ad Deũ absolutus ita vt liceat ei nominatim orare pro illo, secundùm mentem Pan. & Com. ibi, & Cast vbi supra cap. 20. Tum quia si quo ad Deum, & culpam per pœnitentiam fuit absolutus, non indiget absolutione quo ad illa: & quum excommunicatio esset occulta, non indiget etiam quo ad Ecclesiã, quæ non iudicat de occultis. c. si omnia. 6. q. 1. & si per pœnitentiam non fuit absolutus, nil prodest quo ad Deum absolutio Tum quia solus denunciatus excommunicatus indiget absolutione quo ad Ecclesiam, per d. extrauagan. ad euitanda. & hic de quo quæritur, non erat denunciatus; non inquam, tenetur, immò nec expedit petere: quia nil prodest animæ quo ad Deum, & nocet honori quo ad homines.

272 Quintò, quòd idem omnino dicendum est de hærede illius qui sine absolutione cum signis tantum contritionis in excommunicatione occulta moritur, arg. c. fin. de sepul. & c. in literis. de raptor. non autem de hærede excommuuicati denunciati: quoniam is debet quærere absolutionem ab eo, a quo uiuus, & sanus erat absoluendus, si non fuit absolutus saltem ab aliquo sacerdote simplici in articulo mortis, d. c. a nobis. qui tunc potest absoluere, vt clarius quam omnia alia iura antiqua definit Concil. Triden. sess. 14 cap. 2. in hæc uerba. *In articulo mortis omnis sacerdos quoslibet pœnitentes a quibuslibet peccatis, & censuris absoluere potest.*

Sextò, quòd per hoc videtur, quòd omnis sacerdos potest absoluere ab excommunicatione in articulo mortis, etiã non confessum, modo signa contritionis præcedant: quia in tali articulo nõ solum habet facultatẽ absoluendi a peccatis, etiam reseruatis, sed etiam a censuris, vt per prędicta verba patet, quod clarè sentit Pan. in d. c. a nobis. num. 10. dum ait, ꝙ præsupposito quòd laicus posset absoluere a censura in articulo mortis, illa prodesset, ne iterum oporteret eum absolui. Et constat secundum

omnes,

omnes non posse laicum absoluere à peccatis. ergo à fortiori absolutio sacerdotis sine absolutione à peccatis prodesset. Præsuppositum tamen Pan. non est uerum, ut dictum est supra c. 26. quod ipsum postea uidetur confirmasse prædictum Concil. Triden. per prædicta uerba, quæ non habent, omnis homo, sed (omnis sacerdos) significando non posse id facere etiam alium clericum, etiam sacris initiatum, quanto minus laicum.

Septimò, quòd per eadem verba ausim dicere, quòd sacerdos etiã excommunicatus, & denunciatus potest hodie absoluere licitè constitutũ in prædicto articulo, sicut non excommunicatus. Tũ quia Concil. vniuersaliter nullum excipiendo loquitur. Tum quia non obstat, quòd per excõmunicationem tollatur, uel certè suspendatur iurisdictio, quam saltẽ habitualem habet iure diuino, §. ecce 16. q. 1. sine qua non potest consistere absolutio: quia probabiliter credi potest piam matrem Ecclesiam nõ auferre illi, nec suspendere iurisdictionem quo ad talis articuli tempus; licèt, vt proximè dictum est; non debeat credi, quòd laico eandem quo ad eundem articulum uideatur concedere: quia quo ad eum non agitur de non tollenda, vel non suspendenda iurisdictione, sed de nouo danda, quod est difficilius, c. quemadmodum. de iureiur. præsertim incapaci, qualis est laicus, talis iurisdictionis, cap. tuam. de ord. cog. & c. 2. de iud. Ausim, inquam, id nunc dicere, quamuis ante prædictum Concil. Cõmunis contra tenuerit, in c. nõ est. de spons. & S. Tho in 4 lib. sent. dist. 17. q. 3. & 3. part. q 82. art. 7. ad 2. quã ipse quoque immemor prædicti Concilii sequutus fui, supra c. 26. num. 26. Cæterum facessat subtilis illa nouitas differentiæ quorundam inter articulum mortis, & periculum mortis: eadem enim sunt quo ad iura facientia facultatem absoluendi in eis, ut satis probat c. eos. de sent. excom. lib. 6.

Octauò, quòd illud dictum de collatione beneficij facta alicui excõmunicato, quòd sit nulla, procedit etiam in eo qui se excommunicatum ignorat secundum gloss. Pan. & com. in c. pen. de cler. excõ. mi. Nam licèt ignorantia excuset à pœna transgressionis, non tamen efficit capacitatem acquisitionis, cuius excommunicatus est incapax. c. postulasti. eod. tit. sufficeret tamen dispensatio Episcopi, si ad eum spectabat collatio, secundũ oẽs; non tamen si ad aliũ, quidquid dicat Pan. in d. c. postulasti. quod tamen non procedit in collatione facta à Papa, uel Legato cum clausula absolutionis quo ad effectum præsentium consequendum in litteris eorum apponi solita, de qua Fel. in c. apostolicæ. col. 1. de except. & alii alibi.

273 Nonò, quòd non est tenenda opinio Bart. in l. 1. nu. 45. C. de sum. Tri. cõmuniter recepti à Legistis, ut tradit Hippol. in l. fi. ff. de iurisd. om. iudi. nu. 142 scilicet quòd excommunicatio Episcopi ligat extra Episcopatum ipso id nolente. quia irrefragabiliter confutatur, per c. 2. de cõstit. lib 6.

& fortius per rationem eius sumptã ex d.l.fina. ut rectè affirmat Panor. in c. a nobis. 1. nu. 11. de sent. excommu. Nec obstat l. fin ff. de decret. ab ord. fac. qua magno colore motus fuit Bart. quia est malè traducta è græco in latinum, vt testatur eruditissimus Andr. Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 18. secundum cuius translationem nihil facit pro Bar. & sequacibus.

Decimò, quòd excommunicatio conditionalis impleta conditione non retrotrahitur: quia fictio retrotractionis non habet locũ in censuris. Tũ argum. c. licet. de sentent. excom. lib. 6. Tum quia fictio fundatur in æquitate. l. qui in utero. ff. de stat hom. tradit Bar. recep. in l. si is qui pro emptore. ff. de usuca. nu. 67. & nulla æquitas suadet, ut qui iustè communicabat ante conditionem impletam censeatur iniustè tunc communicasse: id enim esset fingere impossibile secum pugnans contra l. ubi repugnantia. ff. de reg. iur.

Vndecimò, quòd sicut excommunicatio lata sub conditione non ligat ante eam impletam, ita potest quis appellare ante illam impletam, etiam post decendium: ita quod sine scrupulo potest communicare, etiã ea impleta, vt sentit gloss. quam contra Panormitanum sequitur communis. in c. preterea, cap. 2. de appellat.

274 Duodecimò, quòd pensionarius qui personaliter consentit constitutioni pensionis non soluens eam die stato, incidit in censuram etiam ante intimationem litterarum, secus si consentit per procuratorem, iuxta stilum Curiæ, de quo testatur Cassiad. decis. 2. tit. de pens. super regul. Cancel. & 12. de rescrip.

Decimotertiò, ꝙ pro communi opinione, quam tenuimus supra nu. 16. contra gloss. 2. c. a nobis, 2. de sen. excommu. scilicet, quòd ignorantia probabilis excusat ab excommunicatione statuti, pro facto damnato, ultra ibi dicta facit, quòd licèt nõ requiratur consensus delinquentis in pœnam, ut obligetur ad eam: quia obligatio non nititur eius consensu, sed potestate legislatoris imponentis eã, requiritur tamen consensus in causam, ob quam imponitur, ut dixit S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 8. & ut quis dicatur consentire in causam alicuius, non sufficit quod consentiat in eo, quod est causa, sed requiritur ꝙ sciat vel scire debeat id esse causam, argum. l. in delictis, §. 1. ff. de noxal. & qui scit aliquid esse malũ, & ignorat pœnam ob id impositã, scit quidem id quod est causa illius, non tamen causã illius. Nec obstat, quòd ex eo sequeretur quòd mulier, rusticus, & alii qui probabiliter pœnas legum ignorant, in nullam earũ inciderent; responderi enim potest negando quidem sequelam, quoad pœnam ordinariam, & mediocrem proportionatam delicto, secundum naturam eius statutam, uel prudentia communi imponendam, quã quilibet discretus paulo plus minus præuidere potest, saltem hallucinãdo per legẽ naturalẽ dictantem delicta mediocriter punienda. l. ita vulneratus ff. ad l. aquil.

conce-

concedendo vero ſequelam quo ad pœnam extraordinariam, & exorbitantem, & auctam ultra naturam ſuam nude conſideratam propter frequentiam, uel alias circũſtantias, perſonæ, temporis, loci, &c. ea ratione diuerſitatis, quòd quicunque ſcit, uel ſcire debet aliquid eſſe malum, ſcit vel debet id ſcire eſſe puniendum iuxta naturam eius: & ita non ſolũ con ſentit in eo quod eſt cauſa eius, ſed ẽt in eo quod ſcit, uel debet ſcire eſſe cauſam eius: ſecus tamen eſt de pęna exorbitanti aucta, & addita ultra naturam eius, ob frequentiam, & alias circunſtantias; quia nec ſcit, nec ſcire debet illud malum eſſe cauſam illarum; cuius generis eſt excommunicatio, & eo magis quo ſola ratio naturalis, quæ docet pœnam debitam malo, nõ pertingit ad illam ſine lumine fidei. Quæ eſt ratio germana cap. 2. de conſtitu. li. 6. per quam extenditur ad quaſcunque alias pœnas exorbitantes, ſola natura delicti conſiderata. Per eandem rationem idem cẽſeo cum Syl. verb. ignorantia. §. 8. de excommunicatione lata per legem cõmunem Pont. Max. vt probo in comment. cap. fraternitas. 12. q. 2. cum multis eruditis Curiæ, putantibus multas Extrauagantes cũ cenſuris grauiſſimis latas ſuper criminibus damnatis, quarum notitia nunquã tranſiit Pyrenæum, nec Alpes, non excõmunicaſſe Hiſpanos eas pęnitus ignorantes. Nam & percutiens clericũ, aut patrem, aut dominum, & interpellans monialẽ, vel virginem ignorãs probabiliter eorum qualitates, quas ſciens id non feciſſet, non incurrit pœnas extraordinarias pro illis additas, c ſi uero. 2. de ſenten. excom. & l. ſi quis ignorans ff. locat. quia etſi ſciat eſſe malum id quod facit, neſcit tamen, nec ſcire debet tantã pęnam pro illo malo impoſitam: & minus peccat, qui frangit legẽ grauiſſimis, & extraordinariis pœnis munitam ignorãdo eas probabiliter, quàm ſciendo: ſicut minus contemnit, & peccat qui ingreditur hortum leui ceſpite ſeptum cauſa furandi, quàm qui alto pariete cinctam.

275 Decimoquartò, quòd nullus prǽter Papam ſine eius cõmiſſione ſpeciali, poteſt abſoluere ab hæreſi, & cenſura ei annexa, etiam occultiſſima: quia Papa eam ſibi reſeruat in bulla Cœnæ: quamuis Concil. Trid. cap. 6. ſeſſ. 24. de refor. cõcedit Epiſcopo, ut per ſemetipſum in ſuo Epiſcopatu poſſit abſoluere ſubditos ſuos ab occulta hæreſi: quamuis item poſſit cõtendi, quòd non ſit derogatum quo ad hoc illi per bullam Cœnæ: quia S.D.N. Gregor. XIII. & Pius V. adeo id expreſsè declararunt, ut etiam ſummo Pœnitentiario negauerint illam facultatem, niſi cũ certis modificationibus, ſine quibus nec hic abſoluit ſine maxima cauſa, nec ille dum vixit abſoluebat, etiam cum illa. Per quod & argu. cap. fin. de off. vic. lib. 6. & cap. in generali. de reg. iur. eod. lib. moueor ad credendam, quòd nec virtute Iubileorum nec bullarum Cruciatarũ, in quibus non datur ſpecialis facultas abſoluendi ab hæreſi, poteſt quis abſolui ab ea, licet expreſsè detur facultas abſoluendi a caſibus bullæ Cœnæ, argu. cap frater noſter. 16. quæſt. 1. iuncto dicto S. Ant. 3. par. tit. 24. cap. 67. §. 1. ſ. quòd facultas

cultas generalis absoluendi ab excom. non includit absolutionem illius, quæ specialiter non fuisset concessa.

Decimosextò, quòd confessarius eo ꝙ sit munitus facultate dispensandi super uoto, non potest dispensare super iuramento etiam eiusdem materiæ. Tum quia iuramentũ uidetur continere duo uincula, promissionis, & iuramenti, quæ sunt fortiora uno.c.1. de treug. & pac. qua ratione S.Tho.2.2.q.89 art.8. ait uotum iuratum esse firmius non iurato. Tũ quia secundũ eundem alia ratione ligat iuramentũ, quàm votum. Iuramentũ enim ligat, quia est sacræ rei attestatio, ratione reuerentiæ, qua quis debet implere, ꝙ per nomen eius promittit. Totum uero ratione fidelitatis, qua quis debet implere qđ Deo promisit. Tum quia secundũ omnes votum ut uotũ, non est iuramentũ, nec contra: nam diuersitas nominum, definitionũ, & titulorũ de iureiur. in 2.Decret. & de uoto in 3.& rationũ obligandi supra dictarũ, concludit esse diuersæ speciei iuramentũ & votum, & facultas dispensandi super una specie, non extenditur ad aliã, argum.c. cui de non sacerdotali. de præb.lib.6. quatenus probat, uirtute mandati, vel priuilegij de conferendo beneficio ualoris maioris, non posse conferri beneficiũ minoris. Tum quòd Abbates habentes potestatem absoluendi a sententia canonis si quis suadente. iuxta c. cum illorum.de sent.excom.nõ possunt absoluere a multis aliis excommunicationibus minoris authoritatis, iuxta Fed. cons. 14. Monachus Perusinus.quia exorbitantia a iure communi non sunt extendenda de alio ad aliud, reg.quæ a iure.lib.6.

276 Hoc ipso die, quo hæc in prima editione latina excudebátur puta, pridie Idus Octob. An. 1573.(quo sui sacræ Pœnitentiariæ Pretorij primum habuit conuentum Illustris. & Reuerendis. Card. Stanislaus Hosius, postea quàm fuit in summum Pœnitentiarium a S. D. N. designatus, magna cũ laude, & gloria vtriusque, ut potè gratis & absens, nilque minus præuidens ob solam eãdemque celeberrimam pietatis, integritatis, & eruditionis famã, qua non solum Vrbi, sed orbi toti christ. etiam ante purpurã fuit notissimus) tactum fuit, an qui Hispanus probabiliter ante 20. annos vouerat ingredi religionem fratrum minorum Conuentualium, qui postea a fel.re.Pio V. in tota Hispania abrogatus fuit, teneretur quærere extra illam, vbi non est abrogatus monasteriũ in quo reciperetur? Et videtur nõ teneri; tum per dicta supra c.12.nu.48. Tum ꝙ actus agentium non operantur vltra fines eorum, l.non omnis.ff.de reb. cred.Et orator non intenderat intrare extra Hispaniam.

277 Eodem die rogatus de potestate absoluendi ad cautelã cõfessarii electi per confessionalia, Iubilæa, & alias bullas Apost. dico tumultuariè primò, quòd absolutio excommunicati simplex est absolutio integra excõ.quæ scitur esse lata, & valida. Absolutio uero ad cautelã est quæ nõ est talis:& ita est triplex, dimidiata, quę ad certũ tẽpus, uel actũ fit: & integra, eius

quæ

quæ dubitatur esse lata: & eius quæ scitur esse lata, sed dubitatur an valeat. Quæ colliguntur ex c. solet. de sent. excom. lib 6. & scribentibus ibi, præsertim Innoc. & c. veniens. in 2. iuncta glo. f. vlt. de testi. & Ioan. And. & Pan. super ea, & alijs alibi.

Secundò, quòd præfatus electus confessarius non potest dare primam harum, & ita non potest absoluere cum reincidentia. Tum quòd illa non est integra. Tum quod in effectu est quædam suspensio, vt ait Innoc. in c. cũ bonæ. de æta. & qual. & Dec. consi. 145. & confessario huiusmodi non est potestas dimidiandi absolutionem, nec suspendendi. Tum quia eam dare esset ferè absoluere purè, & excommunicare sub conditione, ad quod faciendum nulla est illi potestas: nec potest absoluere ad certum tempus, vel actum: quia id effectu esse absoluere cum reincidentia.

Tertiò dico, quòd potest dare secundam, quam passim dant confessarij confessis ignorãtibus se esse excõmunicatos per verba illa Si tenens vinculo excommunicationis &c. Per quam absoluitur ab ea, vel eis in quas
278 potestas eius extenditur, modo præmiserit satisfactionem, vel aliud quod Bulla requirat, vel certè eo sit animo, quod facere illud, si meminisset esse excommunicatum, & faciet cum primum meminerit. Tum quia attenta sua ignorantia, satis videtur facere quod potest, & facienti quod potest non est neganda absolutio. Tum quia passim ita absoluunt confessarij laudati ob hoc ab eruditis, vt etiam prædictum est in c. 26.

Quartò dico, quòd non potest dare tertiam sine præuia satisfactione, si confessus agnoscit esse verã offensam, ob quam est excõmunicatus: quia quum offensa est manifesta, non potest dari illa etiam cum cautela sufficienti sine præuia satisfactione, dicto c. solet. Potest autem dare, si dicat se non offendisse: sed si dicat se dubitare de offensa, videtur quòd non possit: quia commissa simpliciter absolutione non censetur commissa absolutio ad cautelam, iuxta gloss. sing. cap. capitulum. de rescript. Non obstat quòd semper tenuerim & teneam, quòd delegatus, cui commissa est causa, potest partes absoluere ad cautelam, cum Aret. in d. c. de testibus. de testib. colum. 3. recepto frequenter à Decio, & nobis contra gloss. communiter recept. in d. c. solet. quia gloss. loquitur de commissione absolutionis ab excommunicatione, quæ tractari potest commode sine absolutione ad cautelam, & decisio Aret. & vsus loquitur de commissione causæ, quæ sine absolutione partium ad cautelam non satis commode posset tractari. Adde ijs illa, quæ scripsimus in c. I. in prin. a nu. 6. de pœnit. distin. 6.

Quintò dico, quòd confessarius, cui committit Sacra Pœnitentiaria, vel alius superior, vt absoluat latorem ad cautelam in foro conscientiæ tantum, non tenetur seruare formam d. c. solet. quia illi foro non cõgruit citatio partis, quam illa requirit secundum Innoc. recep. in d. c. solet. sed satis est quòd constet ei per confessionem partis, preces veritate niti.

Sextò,

Sextò, ꝙ confessarius cui simpliciter, vt simplici confessario, committitur absolutio ad cautelam in utroque foro, debet antea accipere cautionem sufficientem iuxta d c.solet.licèt non debeat citare partem,nec audire excipientem de manifesta offensa, saluo, si aliquid amplius, vel minus faciendum ei præcipiatur:quia vno onere sublato,non censetur sublatum alterum,c.ex tuarum, de aut. & vsu pall. & ita cum absolutio ad cautelam requirat citationem, & sufficientem cautionem, etiamsi sit dubia offensa, per d. c. solet. licèt onus citandi tanquam incongruum foro pœnitentiæ tollatur,satisfactio tamen,vel cautio sufficiens,quæ etiã illi foro congruit, non uidetur tolli:adeo vt patem, ꝙ si excommunicatus agnosceret offensam esse veram,deberet eum cogere ad prius satisfaciendum.Dixi, *In utroque foro*: quia si committeretur quo ad forum conscientiæ tantum, putarem sufficere seruare propositum firmum satisfaciendi debito, uel offenso, si apparuerit eam ualere, quum quo ad illud cor magis respiciatur, quàm manus. c.si quid inuenisti.14. quæst. 5. Dixi, *Nisi plus, uel minus præcipiatur*:quia si præciperetur,ut sine ulla cautione,uel cum sola iuratoria,uel satisfacto dimidio,uel toto absolueret, id esset seruandum. c.cum dilecta.cum notat.ibi a Felin.de rescrip.

Septimò,ꝙ confessarius, cui committitur absolutio specialis alicuius ad cautelam in utroque foro, deberet absoluere coram notario, & testibus, uel saltem testibus, ut ab solutus posset probare alijs suam absolutionem,quæ non præsumitur, nisi probetur cap.sicut nobis. de sent.excom. & glo.cap.proposuisti de cler.excom.mi.

Octauò,ꝙ excommunicato,denunciato,& absoluto a confessario, siue simpliciter, siue ad cautelam quo ad forum conscientiæ tantum, non tenentur communicare alij præsertim publicè, neque iure possunt, nisi probabiliter illud credentes:quia limitata causa limitatum producit effectum.l.in agris.ff.de acq.rer.do. nec absoluto quod utrunque forum, nisi legitime id ostendatur,uel probabiliter credatur,per d.cap.sicut nobis.& per d.glo.d.cap.proposuisti.

Miscellaneum 3. de scientia, credulitate, opinione, dubitatione, & scrupulo.

SVMMARIVM.

279 *Scientia,fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, ut differunt, & conueniunt. & seq.*

280 *Conscientia quid,quotuplex,ad quid obligat, scrupulosa quam mala,nascitur ex sex causis, & curatur 10.medicinis.a nu. 282.*

281 *Dubiis in rebus pars tutior an necessario eligenda.*

282 *Legis*

283 *Legis rigor temperatur per æquitatem quinque modis.*
284 *Intellectus illius dicti.* Bonæ mentis est culpam timere, vbi non est.

279 Dicimus primo, quòd scientia, fides, opinio, dubitatio & scrupulus, in quibusdam conueniunt, & in quibusdam differunt, vt resolutius alijs tradimus in cap. si quis autem. de pœnit. dist. 7. a num. 9. Quorum summa est, quòd scientia est cognitio visiua rei, gloss. sing. in l. 2. §. antep. ff. de aqua plu. arc. tam intellectus, quàm sensus, vt præ lud. 2. & 3. dictum est. Fides est cognitio, qua firmiter ita esse iudicamus, id quod non videmus, iuxta illud Augustini, *Fides est credere quod non vides.* cap. in domo. de pœn. dist. 4. iuncta gloss. 7. quæ citat illud Greg. *fides non habet meritum, vbi ratio humana præbet experimentum.* Opinio est cognitio qua iudicamus aliquid esse vel non esse, quod non videmus, nec firmiter credimus ita esse, sed cum formidine ne contrarium sit verum, facit glo. d. §. antepe. & gloss. in l si duo. §. pen. ff. vti possidet. Dubitatio est cognitio duarum rerum contrariarum neutram earum iudicando verã, glo. recep. l. de statu. ff. de testam. & glo. rub. ff de iur. & fact. igno. quæ dubietatem appellauit titubationem. Scrupulus est cognitio argumenti apparentis cõtra prædicta. Ex quibus infertur, hæc quinque conuenire in hoc, quòd sunt cognitiones, & actus potentiæ cognitiuæ, & non appetitiuæ, vt ex verbo cognitio, apparet. & quòd differunt in eo, quòd scientia est firma & euidens cognitio. Fides firma non tamen euidens, sed obscura, cap. firmiter. de sum. Tri. Opinio autem nec euidens, nec firma, quamuis sic iudicatiua. Dubitatio vero nec euidens, nec firma, nec iudicatiua. Scrupulus autem est solum quoddam argumentum contra aliquam prædictarum. Et quod quatuor prima sunt contraria, quæ non possunt simul inesse vni, & eidem personæ eod. respectu. Scrupulus autem cum qualibet aliarum quatuor esse potest.

Miscellaneum 4. de Conscientia.

280 Conscientia, vt definit, & diuidit S. Tho. 1. part. q. 79. art. 13. non est potentia, nec propriè habitus animæ, sed actus eius iudicatiuus, interdũ testificans quod illud fecimus, vel nõ fecimus, iuxta illud Eccl. 7. *Scit conscientia tua te crebro maledixisse alijs &c.* interdum accusans, vel excusans dictando aliquid benè, vel malè factum esse, iuxta illud B. August. *Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset.* cap. senti. 11. q. 3. & interdum dirigens dictando aliquid faciendum, vel non faciendum esse, cap. per tuas. 2. de simo. & ita hic accipitur, definiriq; potest esse scientia, fides, opinio, aut dubitatio, de aliqua re facienda, vel nõ facienda, secundũ Com. in locis proximè citatis, & est duplex. Vera quæ verè iudicat aliquid esse faciendum vel non faciendum. Et erronea, quæ

falsè iudicat eſſe faciendum, vel non eſſe faciendum. d.c. per tuas. cap. inquiſitioni. de ſent. excom. Eſt & aliter triplex. Certa, quæ pro certo iudicat. Dubia quæ nullatenus iudicat. & Scrupuloſa, quæ contra id quod iudicat habet argumenta. Porrò, quælibet conſcientia certa ligat eam habentem. Quantum autem quælibet harum obliget, dictum eſt prælud. 9.
281 a num. 9. Quibus addo, non ſemper eſſe neceſſarium partem tutiorem eligere: quia ſatis eſt quo ad præcepti implementum tutam eligere, vt latè in d. cap. ſi quis autem. a nu. 34. probauimus; etiam in his quæ ad fidé, & mores pertinent: in alijs enim nec de conſilio quis tenetur eligere tutiorem, vt ibidem probatur.

Miſcellaneum 5. de cauſis, ex quibus fit conſcientia nimis ſcrupuloſa.

282 Dico primo, quòd conſcientia nimis ſcrupuloſa naſcitur ex vitio naturali vel acquiſito.

Secundò dico, quòd cõſcientia nimis ſcrupuloſa gignit multa mala. ſ. inconſtantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas intellectus, inquietudinem mentis, accidiam, & id genus alia.

Tertiò dico, quòd huius vitii cauſæ, ſecundum S. Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. §. 10. ſunt complexio timida, melancholia, & mania, dæmon tranquillitatis oſor, vigiliæ, ieiunia immodica, & conuerſatio cum ſcrupuloſis.

283 Quartò dico, ꝙ decem ſunt huius ægritudinis medicinæ, ſecundum S. Ant. 1. par. tit. 3. cap. 10. §. 10. Prima Deus per ſuam gratiam intus habitans, & foris benignè aſſiſtens. Secunda pharmacũ contra melancholiã, maniam, & alios malos humores, iudiciũ debilitantes. Tertia auerſio cogitatus a re ſcrupuloſa. Quarta ſubmiſſio ſui aliorum iudicio. Quinta cõtrauentio ſcrupulorũ. Sexta vſus epiciæ ſiue æquitatis circa leges, de qua S. Tho. 2. 2. q. 129. perſuadendo ſibi non peccare qui implet legem ſecundum mentem authoris, licèt verba offendat, S. Thom. ibi. art. 1. neque, qui eam in ſenſu benigniore ſeruat, quamuis in duriore violet. l. benignius. & l. ſeq. ff. de leg. neque qui eam non ſeruat vbi, & quando eſt impoſſibile, vel valde difficile, S. Anto. vbi ſupra col. 6. neque qui eam nõ ſeruat, vt pro ſtulto non habeatur: nec qui in rebus dubijs ſecundum communem
284 bonorum vſum ſeruat, argu. §. leges. 4. diſt. & l. minimè. ff. de leg. Septima rectus intellectus illius vulgati, *Tutior pars eſt eligenda in dubio.* ca. ad audientiam. de homic. cap. ſi quis autem. de pœn. diſtin. 7. nempe, in eo quod eſt propriè dubium, quale non eſt cum ſufficienti authoritate, aut ratione altera pars creditur: neque cum ex multis opinionibus vna pro vera eligitur. Octaua rectus intellectus illius. c. ad eius. 5. diſt. *Bonarũ mentium eſt etiam culpas agnoſcere, ubi culpa non eſt.* cuius vnus verus ſenſus eſt ge-

est, generaliter se culpatum agnoscere, licèt nõ meminerit specialiter culpam, iuxta glo.d.cap.ad eius.iuxta latè tradita a S. Antonino. 1.part.tit. 3. cap.10.col.6.Alius, qui visus est, 2.part. de nat.& qual.conscien.alphab. 2.Ioan. Gerson. aptior signum animæ in bonum propensæ, timere ne sit culpa, quod non est tale: quamquam hoc non est bonitas, immò scientiæ, aut probi iudicii defectus.

Quæ opinio deligenda.

SVMMARIVM.

285 Opinio communis, quæ, & quando alteri præiudicat.
286 Opinio quæ deligenda latè, & resolute.
288 Opinio deponat dubium, antequam iudicet, consulat, aut operetur.
290 Scrupulos mitigat sibi parum, & multum Christo fidere, & eum talem imaginari.
290 Auxilio sine speciali Dei quæ bona moraliter agi possunt.
291 Deus, vt Deus, nullius figuræ, vt homo, gratiosissimæ, & benignissimæ.

285 BOna medicina est electio bona ex variis opinionibus, & quiescere in ea. Electio autem bona fit secundum Matth. Mathes. lib.de elect.verior.opin. 1.volum.tract. & alios alibi eligendo primo consuetudine receptam.l.minime.cum glo.ff.de leg.& c.cum dilectus.de consuet.nisi sit contra legem naturalem, vel diuinam certam, contra quam consuetudo nihil potest.cap.mala.& cap.frustra.8. distinct.Dixi,
286 *Certam*: quia dubiam interpretari potest consuetudo, & eius interpretatio seruanda est iuxta Pan. in c.1. de iudi. Secundò cessante consuetudine eligendo eam, quæ nititur alicui textui, cui contraria licèt sit cõmunis nequit aptè respondere, etiamsi quæstio principalis sit vnius iuris, & textus alterius, per citata a Philip.Franco in prin. c.si pater. de testa.lib.6. Tertiò eligendo eam, quæ nititur aliquo argu. cui apte responderi non potest, ca.capellanus.de feriis. Quartò cessantibus his eligendo cõmunem si scitur esse talis, argum.c.prudentiam. de offic.deleg.cap. de quibus.20.dist. Quinto cessante communi eligendo eam quæ pluribus fundamentis, & rationib.nititur, quamuis satis apte dissolui queant: quia cæteris parib.fu-
287 niculus duplex, aut triplex difficilius rumpitur.Eccle.4.c.1.de treug.& pac. Sextò cessantibus prædictis, eam quæ benignior, aut fauorabilior fuerit.l.semper in dubiis. ff.de regu. iur. Qualis est quæ iuramento fauet, arg.c.quamuis.de pact.lib.6.& c.cum contingat. de iureiu. Et quæ matrimonio, doti, testamẽto, aut libertati. l.quoties dubia. ff.de reg.iu.c.fin.de re iudi.aut aliis piis, & religiosis rebus.l.sũt personæ.ff.de relig.& sumpt. fun.

sun. aut pupillo, viduæ, peregrino, aut alteri personæ miserabili, argu.totius dist.85. Qualis etiam quæ priuato contra fiscum fauet. l.non puto.ff. de iur.fisc.secũdum Mathesi. not.13. cũ fiscus in delicto priuati fundatur, alios secus.l.2.C.de iu.fisc.lib.10.vt rectè Decius declarauit in l. in ambiguis pro dote.ff.de reg.iur.aliàs secus. Qualis etiã est quę valorẽ actus defendit, siue actus de cuius fauore agitur, sit vltima volũtas.l.quoties. ff.de reb.dub.siue contractus.l.quoties. ff.de verb.signi.siue libellus, litis contestatio, sententia, aut quilibet actus iudicialis, rescriptũ aut priuilegiũ, Math.in d.tract. col.4. quia præsumptio pro actus valore præponderat aliis.l.in contrahenda.quã ad hoc ibi ponderat Dec. nu.6.de reg.iur. quãuis valor actus in actoris fauorem & damnum rei redundet, argumen.l. inter pares, ff.de re iu. Septimò prædictis deficiẽtibus illã quæ reo fauet, argum.c.cum sunt iura partium.de reg.iur.lib.6. & l.fauorabiliores.ff.eo. Octauò si nullo modo prædictorum alia opinio aliã superat, illã quã affirmant Doctores authoritate, & scientia in materia de qua agitur præstantiores, argu.l.septimo mense.ff.de statu ho. & eorum quæ per eã ait Dec. in c.proposuisti.nu.11.de proba. & ita quam tenent Theologi, si quæstio est theologa, & quam Canonistæ, si pontificia, & quam Legistæ si ciuilis, argum.d.c.proposuisti cum not.per Panor.& alios.

288 Quatuor autem nobis videntur addenda omnib.qui hac de re tractarunt quo ad forũ cõscientiæ. Primum quòd Iudex, Consultor, aut agens, qui in re dubia iudicaturus, consulturus, aut facturus est aliquid, antequã id faciat debet, vt non peccet expellere, ex animo illam dubietatem, & credere aut certe opinari opinionẽ dicto modo electam esse veram, & secundũ eam debere in eo casu iudicare: si priusquam id faceret, & dubius iudicaret, consuleret, aut faceret, peccaret contraueniendo conscientiæ dubiæ per dicta supra. nu.277. Secundum est, quòd in vtroque foro vnus & idem de vna & eadem re potest, & debet credere aliquid esse verum quo ad vnum effectum propter vim alicuius rationis, & contrariũ quo ad alterum propter vim alterius, argu.c.Dominus.de secund.nup.& c.inquisitioni.de sent.excom.& multorum quæ pro eius vera concordia adduximus in d.c.si quis. a nu.102. Per quæ probatur vnam & eandem mulierẽ posse, & debere credere suum maritum esse illum, cui cohabitat, quò reddat debitum, & contrarium ad effectum exigendi. Tertium ꝙ quamuis in foro contentioso regulariter prædicta obseruari debeant, in foro tamẽ conscientiæ ad effectum non peccandi sufficit eligere pro vera eius opinione, quem merito censemus esse virum idonea ad id scientia, & con-
289 scientia præditũ, iuxta dicta nu.282.quibus adde gloss.2. ca.capellanus, de ferijs adiuncta doctrina Pan. Quartum, quod non videtur vna opinio appellanda communis ad effectum præiudicandi alteri eo solo, quòd plures eam sequantur, tanquam oues aliæ alias, quæ præcedunt sine iudicio sequentes: velut aues quæ vnam volantẽ aliæ omnes sequuntur, secundũ

Dec.in

Dec. in consi 494. incipiente, Quod sup &c. col. fin. Cómuniorem enim ad hoc existimarem illam, quã sex vel septem Authores classici rem ex professo tractantes assererent, quã probatam a 50. sola fere authoritate priorum ductis Opinio enim cómunis non ex numero opinantium, sed ex pondere authoritatis fit ut dicit Alex. consi. 202. li. 7. nu. 6. relato à Ludo. Gomez. in q. 2. prooemii regul. Cancellariæ. quin & arbitror vtramque ad hoc posse dici cōmunem, quando vtraque habet. 8. vel 10. assertores graues, & cũ iudicio eam deligẽtes. Quo fit vt non sit malum laudanda diligentia quorundam recentiorum inquirentium vtram teneant plures: doctrina enim præfata Ioan. And. in cap. 1. de consti. de sequenda cōmuni, intelligenda videtur, cũ pauci respectu aliorũ teneãt contrariã.

290 Decima scrupulosi medicina colligitur, considerando primo, ꝙ opinio quæ videtur esse S. Aug. & aliorum antiquorum, (quam sequitur Greg. Arim. 2. lib. sent. dist. 21. & in quam inclinat S. Tho. 1. 2. q. 109. art. 6. & Bonau. dist. 28. quamque munit ibi Maior 24. argumentis) tenet neminem posse solo libero arbitrio, & concursu Dei generali, sine auxilio eius speciali etiam moraliter tantum bene operari. Et quòd licèt contrariam teneat Guil. Ocham. dist. 28. & videatur receptior apud recentiores: licèt item, nostra sententia, ei sit locus in operibus bonis quæ suapte natura, & ex propinquo, ad solos virtutum moralium fines attingendos ratione naturali duce diriguntur (qualia sunt secundum rationem naturalem, honeste viuere, alterũ non lædere, ius suum cui tribuere: quale, quid liceat, quid deceat, quidue expediat, iuxta naturalem captũ & rationem prouidere) necessariò tñ tenẽda est antiquiorũ sñia in actib. moraliter bonis, quæ ex propinquo spectãt ad iustificationẽ: qualia sunt bñ credere sperare, diligere, pænitere, qualia percipere cælestia, cōtẽnere terrena & horrere inferna, & id genus alia, arg. in directo sensu can. 3. ses. 6. Có. Tri. in hæc verba. *Si quis dixerit sine præueniẽte Spiritus S. inspiratione atque eius adiutorio hominẽ credere, sperare aut pænitere posse sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur anathema sit.* Qui sacer canó arg. a cōtrario sensu satis etiã probat opinionem recẽtiorum quo ad alios actus moraliter bonos. Secundo considerando, ꝙ bona pars scrupulorum nascitur ex quadã nimia cōfidentia propriarum virium, per quam fere quis putat se posse solis illis bene pænitere, confiteri, cōmunicare, bene precari, & alia id genus operari, & videns ea non tã rectè, ac vellet facere, plu ries iterat ea nō implorato, vt deberet a Deo auxilio diuino, & postrema facit imperfectius quàm prima: & ita nunquã sibi plenè satisfacit, & turbatur tristitia erratorum, & timore errandorum. Huiusmodi ergo scrupulosi medicina fuerit considerare paruitatẽ & infirmitatem suam, & omnium cōmunem, ob quam vix quis potest etiam moraliter tantum bene agere sine gratia gratũ faciẽte, uel auxilio speciali Dei: & ita reputare sua opera qua parte sua sunt, non posse fieri tã perfectè, vt sint digna tanta

maiestate:& consequenter diffidere sibi & fidere infinita bonitati eius, qui pronior est ad miserendum quam vlciscendum. Et quòd vt est auste rus in eos, qui nimiũ sibi fidẽtes, & sine illo ei bene seruire posse putan tes, & sic non satis de ipsius auxilio curãtes, omnia perfecte suis viribus facere nituntur, & non faciunt: ita est clementissimus erga eos, qui me mores suæ imbecillitatis, & ipsius auxilij necessitatis, sine quo ei place re non possunt illi se totos subijciunt, & pro naturalibus sui liberi arbi trij viriculis, ac pro auxilio ab eo superaddito, bona fide obseruantiæ le gum eius, & Ecclesiæ suæ student, sperantes eum boni æquique consultu rum eam, quę mediocris fuerit, etiam si nõ sit exacta. Qui enim hæc pio animo secũ voluerit, contentus erit, quòd uel mediocriter obligationi suæ satisfecerit, & gratias aget Deo, quòd ad id ita sua diuina bonitate eum iuuerit, desiderans, sperans'que fore, vt in diei maiore ope auctus,
291 melius id faciet, scrupulos abiget, animumq́ue serenabit. Et quia Deus vt Deus nullam figuram, & ita neque vultum seuerũ, neque gratiosum nisi metaphoricos habet, quippe qui longe, imo infinita simplicior est, quàm anima & Angelus, plurimum scrupuloso cõducet imaginari vul tum illum speciosissimum, & benignissimum Reuerẽdissimæ & benedi ctissimę humanitatis D. N. Iesu Christi, qualem Sancti contemplantur eum cum olim doceret, concionaretur, & conuersaretur, exhibere soli tum, nempe serenum, subhilarem, in sui amorem rapientem, consolan tem, & lætificantem; immò & promittentem se a nobis fragilibus, & hu milibus nostræ paruitati parum fidentibus, eiusq́ue magnificentiæ plu rimum confidentibus; & bona fide sibi seruientibus, non exacturum adeo seueram rationem, qua nos condemnet, sed adeo beneuolam qua saluet. Amen.

Quoniam vero in cap. 21. nu. 5. promisimus inserere hic tenorem cu iusdam Bullæ fœl. rec. Pii V. & moderationis eorum, de quibus in subie cta Greg. XIII. Bulla, si exiret interea: quæ quia non exiuit, solam hanc illius summam subiicimus.

FINIS.

GREGORIVS EPISCOPVS
SERVVS &c.

Ad perpetuam rei memoriam.

IN tanta negotiorum mole, quæ Roma. Pontif. assidue præmitur, vix vitari potest, ne aliqua interdum exiliant, quibus postea recognitis necesse est moderationis remedium adhibere. Cum itaque aliàs fœ. re. Pius PP. V. prædecessor noster auditis grauaminibus, quæ Fratribus ordinum Mendicantium ab Ordinarijs locorum, & parochialium ecclesiarum Rectoribus multis modis inferri dicebantur super sacris concionibus & lectionibus habendis, confessionibus audiendis, pænitentijs iniungendis, Fratribus ad ordines promouendis, celebratione Missarum, cura animarum sacramentorum ministratione, sepulturis, quarta funeralium, legatis, donationibus, eleemosynis, collectionibus, aliisq; huiusmodi iuribus, necnon decimis, & diuersis oneribus, ac etiam super statu, & regimine sanctimonialium ipsis fratribus subiectarum, formatione processuum, censurarum publicatione, processionibus, præcedentia, locorum acquisitione, certisq; aliis rebus tunc expressis, multa per quasdam suas literas pro dictis Fratribus non modo statuerit, sed & quæ iam in Concilio Tridentino decreta fuerant ad hæc pertinentia declarauerit: multaq; præterea priuilegia eisdem 17. Kal. Iunii. Pontificatus sui anno secundo, & deinde illa diuersis ordinibus, &c. concesserit. Postea, de Vicariis perpetuis ecclesiarum quæ illis sunt vnitæ &c. decreuerit. Demum animaduerso quòd illa multas lites &c. inter eos, & Ordinarios concitauerant, primum illa restrinxerit. Deinde plenius prouidens priores literas moderatus fuit, & alias instar earum con-

cessas reuocauit, lites ad se aduocando. Postremo circa Confessariorum regularium approbationem aliqua declarauerit. Nos hac varietate cognita, & infra. Statuimus, de prædictis, & alijs omnibus literis, & constitutionibus, quæ ab eodem prædecessore eisdem de rebus pro quorumcunque regularium, etiam Mendicantium Ordinibus, & Congregationibus quomodolibet emanarunt, ac omnibus, & quibuscunque in eis contentis, eam deinceps dispositionem atque decisionem pro subiecta materia futuram esse, quæ siue ex iure veteri, siue ex sacris dicti Concil. decretis, siue aliàs legitimè ante dictarum litterarum, & constitutionum editionem erat, & si ipsæ non emanassent futura fuisset, ad quam dispositionem, & decisionem suumq; pristinum statum, illa omnia reducimus. Quinetiam abrogamus omnia irritantia, & alia decreta, & quæcunque alia nostris statuto, ordinationi, & reductioni aduersantia. Decernentes illæ pro infectis haberi, ac omnes lites, coram quibusuis iudicibus, &c. motas, nec dum decisas, & iam decisas, si modo tractum habeant successiuum, & futura dubia quandocunque orientur, ad nos referenda esse. Necnon irritum &c. Dat. Romæ Pont. nostri Anno Primo.

INDEX
COPIOSISSIMVS
EORVM QVAE IN HOCCE MANVALI CONTINENTVR.

B

Bene-

C

Concu-

Con-

Con-

D

De-

Ex-

Cardina-

F

Festum

G

H

I

mandum,

L

Legatum

Matri-

Mors

N

O

P

Præceptum

Reli-

S

Sterilitas

Tactus

T

INDEX.

FINIS INDICIS.

Series Chartarum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx.

Omnes ſunt quaterniones , prӕter Xxx, *quod eſt quinternio.*

NAVARRO

IN

colorchecker CLASSIC

calibrite